Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLIII
D
7
NAPOLI

I

VALERII MAXIMI EXEMPLORUM MEMORABILIUM LIBRI NOVEM.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

PETRUS JOSEPHUS CANTEL,

è Societate JESU.

JUSSU CHRISTIANISSIMI

REGIS,

IN USUM SERENISSIMI

DELPHINI.

NAPOLI

PARISIIS,

Apud Viduam CLAUDII THIBOUST,

ET

PETRUM ESCLASSAN, Iurat. Bibliop. Univerſitat. ordin. viâ D Ioan. Lateran. è regione Collegii Regii.

M. DC. LXXIX.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

SERENISSIMO

DELPHINO.

PETRUS JOSEPHUS CANTEL,
SOC. JESU.

T*ENVE quidem, & mole ſua exiguum*, SERENISSIME DELPHINE, *ſed Principi tamen erudito non aſpernandum munus, tibi offero Va-*

lerij Maximi Exempla memorabilia: quorum apud te gratia, niſi eam culpa noſtra deterat, eo major eſſe debet; quod ad eas potiſſimum artes, quæ Reges maxime decent, pertineant, ſcientiam militarem & hiſtoriam. Habent affatim, unde rerum utilitate, copia, varietate, magnitudine animum in legendo tuum non immerito retineant. Iuvabit interdum, ſi quid otij ad hac ſtudia recolenda nactus fueris, in iis expreſſam cernere ſummorum Imperatorum naturam & indolem, variam ſingulorum fortunam, ancipiteſque caſus, imperia, honores, prælia, victorias, triumphos; & quod cujuſque fuerit in providendo conſilium, quæ induſtria in agendo, quæ in conficiendo celeritas. Dumque in eorum, aut virtutes, aut vitia intueberis; erit, unde, & vinci à te illos gau-

deas, ſi deteriores videris; vel æmulari cupias, ſi qua in laude ſingulares. Sunt ſane quidem, quos abs te amari, ſi te amas, neceſſe eſt: qui enim non amares adoleſcentes tui quondam ſimillimos, Alexandrum Magnum, Africanum Minorem, Iulium Cæſarem: in quibus, dum erant ea, qua nunc es, ætate, eadem, quæ nunc in te, enitebant ornamenta; idem, cum literarum, tum ſcientiæ militaris amor; idem animi ad gloriam impetus; Iiſdemque, quibus tu fuiſti, artibus eruditi; & ut tua, ita eorum adoleſcentia tam eleganter deſcripta; ut ſemper, aut corpus militiæ laboribus, aut animum literarum ſtudio excolerent. Cumque in iis exemplis occurrent multa, quæ ocium oblectent tuum; tum nihil erit eo jucundius; quam quod virtutes LUDO-

VICI MAGNI *in illis quoquomodo adumbratas recognoſces : habebis certe, quod Galliæ univerſæ, quod tu tibi, quod Parenti tuo invictiſſimo gratuleris ; cùm iis omnibus, qui imperatoriis olim laudibus floruerunt, illum longe præſtare intelliges. Permulta quidem ad veram gloriam inſignia habuerunt heroës antiqui : fuerunt tamen ut plurimum hujuſmodi, ut non omnia decora in omnibus, ſed in ſingulis ſingula præcipue elucerent ; in Alexandro fortitudo, in Pyrrho audacia, prudentia in Scipionibus, in Sylla felicitas, magnanimitas in Cæſare. Sed illud erit præ cæteris* LUDOVICO MAGNO *glorioſum, quod ſingulis defuit, in ſe uno ita expreſſiſſe ; ut alij in alia virtute, ipſe in omnibus excellat. Si quando mihi Valerij Maximi exemplo, re-*

rum memorabilium libros ſcribere liceat; neque ego equidem ex veteri annalium memoria, neque ex gentium exterarum monimentis heroas arceſſam: ſed in uno LUDOVICO MAGNO *tota, quantulacunque eſt, mea verſabitur induſtria: ille mihi Alexandri, ille Scipionum, ille Cæſarum omnium inſtar erit. Quam multa inde in omni genere laudis petere fas erit exempla, quæ tu imiteris, quæ mirentur alii; quæ vix credant poſteri. Quot & quanta ſuppeditabit ſingularis illa in rebus ordinandis prudentia; quot ſumma in jure dicendo æquitas; quot regia in publicis operibus, in palatio, in omni apparatu magnificentia; quot denique invicta in bellis gerendis fortitudo. Hic narrare me juvabit; qua celeritate urbes ab eo captæ ex hoſtibus prope infinitæ; quo*

conſilio deluſi fugatique hoſtium exercitus multitudine innumerabiles; qua virtute, ſive terreſtribus, ſive navalibus præliis victi ab eo ſæpe Batavi, Belgæ, Hiſpani, Siculi, Germani; qua auctoritate fœderis ineundi leges cuique pro arbitrio præſcriptæ, paxque omnibus imperata nomini Gallico vel ipſa victoria ad gloriam illuſtrior. Nec interim, SERENISSIME DELPHINE, *ſua laus deerit iis virtutibus; quas in te, vel natura, vel ſtudium effinxit: non ſilebitur enim, (patere,* PRINCEPS, *noſtra de te gaudia tantiſper recordari;) non ſilebitur, inquam, flos ille integritatis & nitor nullis vitiorum maculis oblitus; excellens ad ſcientias capeſſendas ingenium; nata ad maxima quæque indoles. Si vero laudes tuas cum Parentis laudibus intexere*

texere libeat; prædicabitur in utroque oris decus & majeſtas, formaque corporis imperio digna; adverſus omnes ſumma lenitas & affabilitas ſermonis; Chriſtianæ pietatis diligens amor; ſinceraque & fuci expers religio: ex quarum virtutum conſenſu exiſtit neſcio quid ſingulare; quod vos ſecernit à vulgo, & ad hominum imperia natos eſſe demonſtrat: Eſt enim inter utrumque veſtrum, ut naturæ, ita virtutum quædam cognatio: eas habet LUDOVICUS MAGNUS, *quæ Regem; tu, quæ tanti Regis Filium decent, heroïcas uterque, aut prope pares, aut eaſdem potius: ſed habet aliter alius; ille jam perfectas; tu vero inchoatas: at dum tua creſcet ætas; creſcent pariter & illæ, & ad regium omne decus ſenſim adoleſcent: tumque*

ſimilis parenti aliiſque principibus major enitere, rerum geſtarum ſplendore, & avitam gloriam ſuperare, & paternam aſſequi: ut Gallia duobus regibus parente & filio LUDOVICIS *& cognomine & reipſa* MAGNIS *aliquando glorietur.*

PRÆFATIO.

NEC ingratum tibi, erudite lector; nec iis, qui colunt hæc ſtudia, inutile fore putavi; ſi hoc in loco breviter, quoad fieri poterit, duo te monerem: unum, quinam ad Valerium Maximum, aut purgandum, aut illuſtrandum hactenus incubuerint; alterum, in quo potiſſimum noſtrorum commentariorum ratio ab illis diſſentiat. Septem, quos equidem legerim, omnino ſunt, qui in eo auctore emendando aliquid ſumpſerunt operæ: *Oliverius*, *Badius*, *Theophilus*, *Lipſius*, *Pighius*, *Colerus*, & *Thyſius*: is enim, niſi falſus ſum, illorum commentariorum, quæ *Variorum* vulgo inſcribuntur, auctor eſt. Singulis ſua laus debetur, alia tamen alii: nec enim me pigebit, de his quid ſentiam, libere & aperte dicere: cum nemini, ut ſit paulo humanior, non gratum eſſe debeat cognoſcere; quid in quoque, aut laudet, aut reprehendat.

Oliverius vir quidem multæ & variæ lectionis fuit;

ſed in eo paulo plus, & brevitatis requiram, & diligentiæ: ubi enim ducis, ſive Romani, ſive Græci mentio fit, exſcribit ex hiſtoricis multa, ſive ad rem, qua de agitur, pertineant, ſive ſecus; unde, multo quam par eſſet, longior eſt. Eo accedit, quod eum interdum, & temporum ratio, & nominum ſimilitudo fefellerunt: quare ipſi, quod minime decebat, exciderunt ea, quæ ſunt hujuſmodi, ut, vel non animadverſa errorem, vel animadverſa moleſtiam legentibus objicere ſoleant. *Badius* Oliverio multo quidem brevior eſt; ſed admodum pauca, quæ ad hiſtoriam ſpectent, attigit; totus in eo, ut, quæ Valerii verbis ſententia ſubſit, explicet. Omnium longe breviſſimus eſt *Theophilus*: at non video, quid homini, ut arbitror, erudito in mentem venerit Oliverii notis ſuas ſubtexere; quæ, & perbreves ſint, & parum aut nihil habeant utilitatis: egiſſet conſultius multo; ſi vulnera, quæ, & Oliverius, & Badius in Valerio neglexerant, ipſe ſanare conatus eſſet: tot enim ulceribus apud eos ſcatet Valerius; ut benemulta, nec ſana ſint, nec integra.

Et *Lipſii*, & *Pighii* labor, ut ſemper alias, ita hic quoque admodum utilis & fructuoſus fuit. In eo præcipuè illorum verſata eſt induſtria, ut maculas omnes eluerent, quæ in Valerio jamdiu, vel temporum injuria, vel librariorum negligentia inſederant. Quod ab iis ita feliciter præſtitum eſt, ut nunc Valerius eorum opera multo quam ante niti-

dior & emendatior legatur: in tollendis enim hujuſmodi mendis eorum uterque felix; ſed hoc in libro, ut mihi quidem videtur, Pighius Lipſio aliquanto felicior. Si quis enim ex me roget, uter præſtet alteri, ego ſane Pighium; quia, & paulo uberior eſt, & locos difficiles ex hiſtoriarum fide ſæpe corrigit; Lipſio prætulerim.

Colerus vir, quantum conjicere licet, ingenioſus, & breves, & eruditas Valerio notas ſubjunxit; in eo, quod arguam, nihil eſt; niſi quod Pighio ſit interdum iniquior. *Thyſius*, aut quiſquis eſt *Variorum* auctor, perpauca de ſuo addidit; illius tamen opus eo utilius eſt aliis; quod optima quæque, quæ apud alios diſperſa ſunt, in unum quaſi corpus ipſe collegit. Iiſdem tamen fere, quibus Oliverius, laborat vitiis: etenim, ut ille ex priſcis auctoribus; ita ipſe ex Oliverio, Badio, Pighio, &c. iiſdem, quibus illi uſi ſunt, verbis omnia mutuari ſolet: unde fit, ut, aut eadem repetantur ſæpius, ſi inter ſeſe illi conſentiant; aut, ſi diſſentiant, diverſæ eorum ſententiæ pluribus, quam par ſit, referantur. In eo tamen maxime laudandus; quod, & ea, in quibus ab Oliverio peccatum fuerat, è Pighio aut Lipſio ſæpe emendarit: & diligentem, ne qua macula Valerio ineſſet, dederit operam.

Nos illorum exemplo, longe quidem ac multum impari facultate; ſed voluntate non diſpari, juſſu CHRISTIANISSIMI REGIS in uſum

SERENISSIMI DELPHINI *Valerii* libros notis illuſtravimus : ſi forte noſtra quoque, quantulacunque ea eſt , induſtria huic auctori opis aliquid afferri queat: quænam vero ſit inſtituti noſtri ratio, quidque à nobis præſtitum ſit, paucis accipe.

Ut in Juſtino , ita in Valerio addidimus tria., Interpretationem, Chronologiam , & Notas: ſed omnia hic multo uberiora ; quia Valerius Juſtino , & obſcurior eſt , & brevior: quare , quæ ille dixit obſcure, nos clarius ; quæ breviter , nos fuſius explicamus. Interpretatio , nec perpetua eſt , nec vero eſſe debuit ; cum in Valerio multa plana ſint , nec latinæ linguæ penitus ignaris hæc à nobis navetur opera. Si quæ tamen tibi occurrunt paulo obſcuriora, quibus nulla interpretatio ſubjuncta ſit , id mihi fraudi eſſe non debet: cum hac in parte, ut in aliis rebus, aliter aliis videatur : quod enim tibi obſcurum eſt , mihi forte nihil minus ; quid facias ? mihi meo , quod unum potui ; non alieno , quod non licuit, ſtandum judicio fuit. Quare ſatis habui locos depravatos corrigere, declarare obſcuriores , mancos & mutilos indicare; ne quem forte obducta cicatrix falleret ; quid aliis difficile videretur , laboravi minus. Mihi etiam curæ fuit, ut variæ lectiones , ut plurimum, omitterentur : quid enim , aut voluptatis habet, aut utilitatis, modo ſcriptura & integra ſit & ſincera, obtrudere ſæpius ? *Ita Campenſis codex. Sic Gemblacenſis. Paulo aliter Sambuci manuſcriptus liber.*

Quo vero, & temporum rationi, & memoriæ imbecillitati quam maxime ſerviremus; annus quo quæque res acta eſt in Romanis ſemper; in Græcis, ut plurimum, ad marginem aſcriptus eſt: at cum id; quia res, aut antiquior erat, aut obſcurior, aſſequi minus licuit; qua ætate vixerit ille, cujus hic mentio fit, annotatum eſt. Epochæ appoſitæ, pro-ut res poſcebat, modo pauciores, modo plures: ſi ante Olympiadas inſtitutas Urbemque conditam id, quo de agitur, contigerit; duæ, *ab orbe condito* & *ante Chriſtum natum*; ſi aliquanto poſt, totidem additæ, *ab initio, tum olympiadum, tum Urbis.* Ne quis vero miretur; ſi hic à nobis anni Urbis quandoque aſſignentur alii; ac in multis, tum Oliverii, tum *Variorum* libris: nos faſtos Conſulares ſecuti ſumus: illa vero, quiſquis eſt illius auctor, Chronologia tot vitiis ſcatet: ut, nec docto cuiquam probari, nec niſi ab imperito laudari poſſit.

In notis, ut gratæ ſint tibi, erudite lector, quæ, aut levia ſunt, aut infecta fabulis, aut omnibus nota, vel omiſimus omnino, vel breviter perſtrinximus: quæ vero, & per ſeſe magna ſunt, & ad ſummorum virorum memoriam quoquomodo pertinent, pluribus perſecuti ſumus. Dataque eſt à nobis opera diligens: ut, quæ cujuſque, & belli, & pugnæ cauſa fuerit; qui duces; quis militum numerus; quis exitus; qui Romanorum mores; inſtituta, ludi, ſacri ritus, explicaretur: expreſſa etiam

virorum illuſtrium indoles, ſtemmata, varii caſus, interitus: quo vero id, & teſtatius ſit, & jucundius; non piguit varias auctorum, qui horum meminerunt, opiniones ſubjicere; & fontes ipſos indicare; unde, ſi cui libitum ſit, eadem illa uberius haurire liceat. Cautio tamen in his, ne longiores eſſent notæ, duplex adhibita eſt: una, ne iiſdem, quibus auctores ipſi, verbis; ſed multo paucioribus uteremur: ſi quæ tamen interdum proferuntur à nobis auctorum teſtimonia, quod parce admodum factum eſt; ea, & brevia ſunt, & inſignia. Altera cautio eſt; ne eadem ſæpius, in quo peccarunt alii, repetantur; ubi enim rei cujuſpiam primum meminit Valerius; ibi nota ſubjuncta eſt uberior: deinde, ſi iterum aut tertio, quod ſæpe accidit, illius recurrat mentio, vel brevis vel nulla. Notæ etiam quæ ad Geographiam ſpectant, & nuſquam, ut opinor, repetitæ, & breves: ita tamen, ut locorum regionumque exprimant, tum varios ſitus, tum diverſas appellationes, ſive antiquas, ſive recentes.

Cum occurrant ubique in Valerio quamplurima, & hominum, & familiarum nomina; nec-non & vocabula magiſtratuum, ſive urbanorum, ſive militarium; in his hæreas ſæpe neceſſe eſt: quem enim Valerius injecit ſcrupulum, ipſe non eximit: cui incommodo ut mederemur, quatuor hiſce de rebus diſſertationes toti operi præmiſimus: in quibus,

bus, quæ fuerit olim apud Romanos, & nominum ratio & cognominum; quæ illuſtrium familiarum ſtemmata; quæ clariſſimi cujuſque, & magiſtratus; & ſacerdotii origo, munera, dignitas; quæque militiæ inſtituta, breviter & diligenter, quoad licuit, explicuimus; quam bene tu ipſe videris. Cum per abſentiam hunc librum corrigere nobis non licuerit; plura menda, librariorum vitio in Notas irrepſiſſe poſtea comperimus; ea, ne tibi illudant, in una altera-ve pagina annotare libuit: quam, cum quid occurret, in quo peccatum erit, conſules.

Si vero ſuſceptum à nobis laborem, & tibi, erudite lector, & ſtudioſis non inutilem fore legendo experiaris; gratias habebis, debebis quidem certe, CAROLO SANCTA-MAURÆO MONTAUSERII DUCI, DELPHINI juventutis moderatori: vir enim ille, quondam bellica laude, nunc ſingulari, & in literas, & in literatos amore clariſſimus, cum mihi, tum aliis omnibus auctor extitit nobiliſſimos quoſque linguæ latinæ ſcriptores hac ratione interpretandi. In quo opere promovendo illi adfuerunt Epiſcopus Condomenſis JACOBUS BENIGNUS BOSSUETIUS ingenii elegantia, morum ſuavitate, divinarumque & humanarum ſcientiarum cognitione perilluſtris; & PETRUS DANIEL HUETIUS; cujus nomen infinita prope eruditione, editiſque in lu-

cem monimentis celeberrimum. Multa quidem alia ſunt illis ad gloriam inſignia ; laus tamen communis omnibus, omniumque maxima DELPHINUS erit, & ſapiens, & eruditus : ad cujus regiam indolem excolendam ſi librum iſtum aliquid conferre poſſe arbitrentur; erit omnino, quod nobis operam in Valerio illuſtrando recte atque ex animi ſententia poſitam gratulentur.

QUIS AUCTOR HUJUS LIBRI.

CUM non idem Latini ſermonis nitor in Valerio, ac in Salluſtio, Livio, aliiſque illius ævi ſcriptoribus eluceat: multis abhinc annis inter viros eruditos quæſitum eſt: quanam ille ætate; an Auguſti, aut Tiberii, an aliquanto poſt vixerit. Aliter aliis ſuper hac re placet: ſunt, qui illum confundant cum M. Valerio Maximo, qui Romæ bis Conſul fuit, ſemel cum Voluſiano anno Chriſti 254, iterum anno 257. Eraſmus, ne Italum quidem, ſed Afrum fuiſſe ſuſpicatur. Pighius & Voſſius eum, & Romanum eſſe, & ſub Tiberio ſcripſiſſe volunt. Cur vero in eo, qui omnium manibus teritur, libello, ſæpe voces occurrant eæ, quæ ab ætatis illius elegantia penitus abhorreant, uterque rationem affert, ſed alter alteram: id, quidquid eſt vitii, non ætati, qua vixit; ſed ipſi Valerio aſcribit Pighius; Voſſius, ut Trogi Pompeii, ita Valerii Maximi libros periiſſe putat; & eorum, præter epitomen à Paride neſcio quo collectam, reliquum eſſe nihil. Hæc quidem illi: at cum conjecturis tantum, nec iis admodum firmis nitantur; in quo fucum, & pati, & facere promptum eſt: Experiri libuit; ecquid opera mea, & illi omnes inter ſe ſe quoquomodo conciliari poſſint; & nodus ille, qui jamdiu torſit eruditos, expediri queat.

Quod ut paucis exequar, duo mihi probanda viſa ſunt: unum, Valerium Maximum, qui *Exemplorum memorabilium* novem libros conſcripſit, Tiberii Cæſaris temporibus vixiſſe: alterum, hunc libellum, quem notis illuſtravimus, non eſſe ipſius Valerii; ſed illius epitomen, non à Paride quidem compactam, ut Voſſio viſum eſt; ſed ab alio, cujus nomen ea, quam paulo poſt ſubjiciemus, docebit epiſtola. Sub Tiberio ſcripſiſſe Valerium cum multi magni nominis auctores memoriæ prodiderunt, tum maxime Plutarchus & Gellius ætate illi ſuppares; quorum alter ſub Trajano, alter ſub Hadriano floruit. Plutarchus enim in Bruto *Valerium Maximum*, Gellius l. 12. c. 7. *memorabilium* libros appellat tanquam teſtes eorum, quæ ipſi referunt. At quid alienis teſtimoniis opus eſt; cum Valerius ipſe multis in locis, nec obſcure, ſuam prodat ætatem. Cur in Præfatione Tiberium Imperatorem alloquitur, ſi multo poſt ipſe vixit? cur Sejanum paulo ante cæſum, ut ex ipſius verbis cuivis intelligere eſt, probris omnibus onerat? quid Brutum, quid Caſſium C. Cæſaris percuſſores ſæpe aſperioribus verbis inſequitur; illos enim laudaſſe id temporis nefas erat; idque Cremutio Cordo, ſi Tacito credimus, crimini datum eſt. Illud quoque nonnihil eſt, quod *M. Antonium* oratorem eloquentiæ gloria avorum ſuorum ætate clarum fuiſſe dicit. Nec leve etiam eſt argumentum, quod ſe Aſiam petiiſſe teſtetur cum *Sex. Pompeio Nepote*: qui, ut Tacitus, Velleius, Suetonius aliique tradunt, Apuleii item Nepotis in Conſulatu collega fuit eo an-

no, quo obiit Auguſtus. Quæ teſtimonia ita à nobis faciunt, ut fruſtra ſint omnes ii, qui aliter deinceps ſentire velint.

Fuit igitur Valerius imperante Tiberio Romanus civis, patricio clarus ſtemmate: ut *Valerij* nomen, ita cognomen *Maximi* traxit è gente Valeria: non vero è Fabia, ut placuit incerto illius vitæ ſcriptori: nec minus enim genti Valeriæ, quam Fabiæ *Maximi* cognomen adhæſit. Puer literis percipiendis, adoleſcens rei militari dedit operam: deinde ex Aſia, ubi ſub Sex. Pompeio meruerat, reverſus in Urbem; cum, & ingenio, & doctrina excelleret; animum ad ſcribendum appulit: quod ſi ita eſt, qui fieri potuit, ut vir nobilis, eleganti ingenio, ſummaque doctrina; & inculto ſermone uſus ſit, & voces necdum id temporis inventas adhibuerit. Hic hæsēre multi: alii aliam rationem inierunt; ſed ut plurimum impeditam, & incertam; noſtra aliis, & facilior eſt; &, niſi falſus ſum, aliquanto certior. Quæ cujuſmodi ſit, paucis accipe.

Sirmondus noſter vir de literis, ſi quis unquam, optime meritus, è codice Vaticano Venerabilis Bedæ Romæ olim exſcripſerat Nepotiani cujuſdam epiſtolam, quam Labbeus item noſter vir apprimè eruditus in bibliotheca novorum manuſcriptorum edidit. Eam; quia, & paucis etiam nunc nota eſt, & ad rem, qua de hic agimus, maxime pertinet: hoc in loco appingere libitum eſt.

JANUARII NEPOTIANI EPISTOLA QUÆ EST PROOEMIUM EPITOMES VALERII MAXIMI.

JANUARIUS NEPOTIANUS VICTORI SUO SALUTEM.

Impenſius quam cæteri adoleſcentes literis ſtudes: quo tantum proficis, ut exigas ſcripta veterum coërceri; mi Victor: quod judicium etiam in ſenibus rarum eſt. Igitur de Valerio Maximo mecum ſentis, opera ejus eſſe utilia, ſi ſint brevia. Digna enim cognitione componit, ſed colligenda producit; dum ſe oſtentat ſententiis, locis jactat, fundit exceſſibus, & eo fortaſſe fit paucioribus notus, quod legentium aviditati mora ipſa faſtidio eſt. Reſcindam itaque, ut vis, ejus redundantia, & pleraque transgrediar, nonnulla prætermiſſa connectam. Sed hoc meum, nec vim antiquorum habebit, nec fucum novorum; & cum integra fere in occulto ſint, præter nos duo profecto nemo epitomata cognoſcat: hoc tutius abutor otio; cave hic aliud, quam brevitatem requiras, quam ſolam popoſciſti. Cura, mi Victor, ut valeas.

Quatuor nos docet hæc epiſtola: unum, memorabilium libros à Valerio uberius, quam decebat, fuſiuſque ſcriptos fuiſſe: alterum, eos jam tum ob nimiam molem paucis admodum cognitos: tertium illorum Epitomen Victoris adoleſcentis cauſa à Nepotiano contextam: quartum denique, Nepotianum illum Valerio, quem inter antiquos ſcriptores recenſet, fuiſſe multo juniorem. Ex quibus cuivis colligere licet, eum, qui ætate noſtra Valerii nomen præfert, libellum, Valerii non eſſe: nec enim mihi quiſquam facile perſuaſerit eumdem librum antiquis olim, & longiorem viſum, & *legentium aviditati* ut ait Nepotianus, *faſtidio fuiſſe*: qui id temporis, & omnibus videatur, & ſit reipſa breviſſimus. Quid inde conſequens eſt? nihil aliud ſane, niſi periiſſe Valerii opera: nec mirum, cum jam inde à Nepotiani temporibus negligi cœpta ſint. Maneat ergo non extare Valerium; ſed illius tantum Epitomen.

At cujus illa erit Epitome? aut Nepotiani certe, vel, ut auguratur Voſſius, Julii Paridis: utrius ſit, tuum eſto lector judicium: primum quidem ſtyli affinitas quædam & cognatio me movet, ut hanc Epiſtolam, & Valerij Epitomen ſorores eſſe germanas; & ab uno eodemque editas putem: in Præfatiuncula quidem libri decimi de Romanis nominibus; qui Valerio, & adtexi, & vulgo, ſed falſo, tribui ſolet, Julius Paris *abbreviator Valerii* dicitur: ſed hoc nihili eſt. Præterquam quod enim, quis Julius ille Paris fuerit; ubi, quando ſcripſerit, obſcurum eſt; præfatiuncula certe illa fuit à librariis temere conficta: nam, ſi Pighio credimus, in pleriſque manuſcriptis codicibus nulla eſt; in aliis, modo una, modo plures, aliæ ab aliis diverſæ. At codex Vaticanus; & probatæ fidei eſt, & pervetuſtæ manus: in quo ſcriptam à Nepotiano Valerii Epitomen cum Nepotianus ipſe in Epiſtola teſtatur; tum in lemmate Epiſtolæ præfixo, aut Beda, aut ſcriptor, unde ſumpſit, Beda antiquior. Quid multis? Valerii Epitomen in præfatione incertæ fidei Julio Paridi vindicat librarius neſcio quis; ſibi, qui ſcripſit, Nepotianus ipſe in codice manuſcripto optimæ notæ: utri credere malis, tute ipſe videris; ego ſane, & codicem Vaticanum fictæ præfatiunculæ; & Julio Paridi Nepotianum prætulerim.

At quis, dicet quiſpiam, Nepotianus ille? Ubinam gentium? quo tempore ſcripſit? Nihil ego affirmare auſim: ſi tamen, ut in re dubia, conjectura uti licet; illum, & Afrum fuiſſe, & trecentis plus minus annis poſt Valerium Conſtantino aut Conſtantio Imperante vixiſſe ſuſpicor: nec temere: id enim, niſi mea me fallit opinio, indicant illius nomen, epiſtola, & maxime ſcribendi ratio. In omnibus, quos equidem legerim, Romanæ hiſtoriæ ſcriptoribus, qui Nepotianus vocaretur florente Republica reperias neminem; ſub Imperatoribus Ethnicis paucos admodum; ſub Chriſtianis bene multos. Præterea ſi Valerio ſuppar ætate Nepotianus, quid illum in perbrevi epiſtola ſemel

atque iterum inter veteres reponit? quid ſibi vult fucus ille, quem ipſius ævi ſcriptores, quos *novos* appellat, in ſcribendo ſequebantur? nonne EUMENII & NAZARII aliorumque illius ætatis dicendi characterem exprimit? quis eſt, ut ſit paulo humanior, qui in Valerii Epitome nonnihil peregrini & tranſmarini ſaporis non ſentiat? nonne ſtylus, optimus ſane judicandi magiſter, & totius ſcriptionis color, ac genius; hanc, quam dixi, & patriam & ætatem prodit?

Quoniam ſemel audere cœpi; quid vetat de Victore illo adoleſcente ad quem ſcribit Nepotianus, nonnihil etiam conjicere? Mihi quidem veniebat in mentem de Sex. Aurelio Victore; cujus ſunt duo libelli, alter de viris illuſtribus à Proca ad C. Cæſarem; alter de Cæſaribus ad tertium uſque Juliani Conſulatum: neſcio enim quo pacto mihi ſimile vero fiat illum, cum ſponte ſua, tum à Nepotiano incitatum ex Valerio clarorum virorum vitas excerpſiſſe. Nam Afer & ipſe fuit; & eruditionis ingeniique laude clarus cum Valentiniano anno Chriſti 369. Conſulatum adeptus eſt: ſi cui tamen aliter videatur, liberum per me erit judicium.

Ut paucis complectar, ita cenſeo. Valerius Maximus patricio ortus genere, floruit imperante Tiberio: libroſque memorabilium eleganti quidem, ut ætas illa ferebat, ſtylo; ſed multo, quam par erat, longiori compoſuit. Unde cum uberior ſcriptionis ratio nonnihil in legendo haberet moleſtiæ; extitit multo poſt ſub Conſtantio Imperatore, ut eſt conjectura, Januarius neſcio quis Nepotianus natione Afer; qui, cum ſua, tum Victoris maxime adoleſcentis cauſa, horum librorum Epitomen rudi & aſperiori ſermone contexuit. Ut Trogi hiſtoriæ, ut Livii decades multæ, ut aliorum alia; ita Valerii opera, ſive injuria temporum, ſive ob nimiam molem neglecta perierunt. Atque, ut Juſtini, ut Flori; ita Nepotiani Epitome, ſive caſu aliquo, ſive quod brevior erat, ſervata eſt. Quare ſi hac in Epitome verba interdum occurrant Romanis non domeſtica; ſi dictionis genus, ſi ſtylus ipſe ab aliis felicioris ævi ſcriptoribus plane diſſidet; ne Valerio id vitio dederis; ſed ipſi, cui ſua ætas nonnihil limi aſperſerat, quiſquis ille fuit, Nepotiano.

ERRATA IN NOTIS

P. *ſignificat paginam*. N. *notas*. L. *lege*. Ib. *ibidem*.

PAg. 4. n. 11. porc *lege* porco. *P*. 10. n. 1. mercidis *l*. mercedis. *Ibid*. n. 4. Herculus *l*. Herculeus. *Ib*. n. 7. talæ *l*. tabulæ. *P*. 14. n. 2. Otſeho *l*. Otoſio. *P*. 24. n. 5. Echeſtrati *l*. Echeſtiati. *Ib*. adſtrixit *l*. adſtrinxit: *P*. 35. n. 4. Velletio *l*. Velleio. *Ib*. n. 6. ontſerratus *l*. Monsferratus. *P*. 38. n. 1. artibul. *l*. artibus *Ib*. n. 6. ſubducti *l*. ſubductis & Licerus *l*. Livius. *P*. 40. n. 10. Pyloto *l*. Peloto. *P*. 42. n. 1. Tulhum *l*. Tullum. *Ib*. n. 2. Lanurii *l*. Lanuvii. *P*. 47. n. 1. Cannatem *l*. Carmatem. *Ib*. hiceba *l*. hiatba. n. 4. Barec *l*. Barce. *P*. 49. n. 9. ſaliſtatit *l*. ſalutatis. *P*. 44. n. 6. agriſter *l*. agreſter. *P*. 55. n. 6. Ciodro *l*. Claudio. *P*. 60. n. 1. Carthagimenſer *l*. Carthagineuſes. *P*. 61. n. 2. excitus *l*. exciratus. *P*. 62. n. 1. Laco *l*. lago. *P*. 63. n. 4. Publicola *l*. Publicolæ. *P*. 68. n. 1. dei *l*. dii. *P*. 70. n. 13. Vrbi *l*. Vrbi. *P*. 74. n. 4. Perſeppolim *l*. Perſepolim. *P*. 77. n. 1. Calenæ *l*. Caleno. *Ib*. n. 2. quid *l*. quando. *Ib*. n. 4. profeſtus *l*. profectus. *P*. 78. n. 2. omnmunibus *l*. omnibus. *P*. 79. n. 4. fuerts *l*. fuerit & à *l*. ea. *P*. 89. n. 5. marram *l*. patrem. *P*. 93. n. 1. f. *l*. ſp. mummu. *P*. 97. n. 8. area *l*. arcu. *P*. 111. n. 5. ſpoliaret. *l*. ſpoliarat. *P*. 114. n. 4. Patni *l*. paterni. *P*. 116. n. 6. alea *l*. ala. *P*. 122. n. 4. quo poſtea *l*. de quo poſtea. *P*. 134. n. 1. tabulæ *l*. tabula. *P*. 136. n. 1. L. Scipione *l*. P. Scipione. *P*. 138. n. 2. Corauno *l*. Cerauno. *P*. 141. n. 1. ſpoleum *l*. ſpoletum. *P*. 143. n. 4. adncor *l*. admoneor. *P*. 144. n. 6. diſpoſuiſſet *l*. depoſuiſſet. *P*. 148. n. 1. Epheſia *l*. Epheſia. *P*. 152. n. 1. receptus *l*. recepui. *P*. 153. n. 6. tottebant *l*. tenebant. P. 169. n. 2. & vitor *l*. ut vitor. *P*. 170. n. 2. Cri¦ia *l*. Nicia. *P*. 176. n. 3. poſtquam *l*. poſtquem. *P*. 178. n. 2. Corbonis *l*. Carbonis. *Ib*. n. 3. Corbonem. *l*. Carbonem. *P*. 188. n. 1. fuit. *l*. attulit. *P*. 192. n. 2. pelleret *l*. depelleret. *P*. 201. n. 1. Craſſo *l*. Cræſo. n. 7. Bathyelc. *l*. Bathycle. *P*. 403. n. 1. populo *l*. pupillo. *P*. 204. n. 2. patienter *l* impatienter. *P*. 208. n. 1. fulvia *l*. Livia. *P*. 211. n. 5. vel Livium *l*. ad Lucilium. *P*. 214. n. 2. Academio *l*. Academo. *P*. 229. n. 1. Ropilio *l*. Lænate. *P*. 230. n. 2. Fabius *l*. Fulvius: *P*. 233. n 4. Vipſanus *l*. Vipſanius. *P*. 245. n. 1. Maſſina *l*. Maſſiva. *P*. 239. n. 1. Antigonum *l*. Antigoni. *P* 250. n. 2. Lucenam *l*. Luceriam. *Ib*. furculas *l*. furcas. *P*. 297. n. 2. Savonio *l*. Favonio. *P*. 301. n. 1. plebis *l*. plebs. *P*. 304. n. 4. plebeia *l*. plebeiæ. *P*. 307. n. 7. Iuliano *l*. Iuſtino. *P*. 326. n. 1. Lapus *l*. Lupus. *P*. 331. n. 4. Taurici *l*. Maurici. *P*. 340. n. 2. Romam *l*. Romani. *P*. 346. n. 2. Bianci *l*. Bianti. *P* 373. n. 3. Rabinana *l*. Rabiriana. *Ib*. n. 8. haſtilio *l*. hoſtilio. *P*. 377. n. 2. Labio *l*. Labeo. *P*. 380. n. 1. futurum *l*. factum. *P*. 383. n. 5. fuſci Caleni *l*. fuſii Caleni. *P*. 387. n. 8. occæcaſſe *l*. obcæcaſſe. *P*. 397. n. 2. Gallo *l*. Gallio. *P*. 409. n. 1. generum *l*. ſocerum. *Ib*. n. 1. ad Vairam *l*. ad Vricam. *P*. 414. n. 5. M. Pompeius *l*. Cn. Pompeius. *P*. 419. n. 2. obſiderunt *l*. obſederunt. *P*. 420. n. 1. caperentur. *l*. caperetur. *P*. 431. n. 1. fuſtos *l*. faſtos. *P*. 439. n. 3. jucunda *l*. iucunda. *P*. 460. n. 2. Aſconus *l*. Aſconius.

PRIVILEGE DV ROY.

LOVIS par la Grace de Dieu Roy de France & de Navarre : A nos amez & feaux Conſeillers, les gens tenans nos Cours de Parlement, Grand Conſeil, Requeſtes de noſtre Hoſtel, & de nos Palais, Baillifs, Seneſchaux, Prevoſts, Lieutenans, & à tous nos amez Iuſticiers & Officiers qu'il appartiendra. SALUT : Ne voulant rien oublier de tout ce qui peut contribuer à la bonne Education de noſtre tres-cher & tres-amé Fils le Dauphin, & conſiderant que ſon avancement dans l'Etude des bonnes Lettres en fait une partie : Nous avons jugé que rien ne luy ſeroit plus utile pour cela, que de luy faciliter la lecture & l'intelligence des anciens Auteurs de la Langue Latine, par des moyens plus prompts & plus commodes, que ceux dont on s'eſt ſervy juſques icy, & Nous nous ſommes d'autant plus portez à l'execution de ce deſſein, que Nous avons compris en méme temps, que le public en recevroit beaucoup d'avantages. Ainſi Nous avons jetté les yeux ſur pluſieurs perſonnes ſçavantes, tant de noſtre Royaume, que des païs étrangers, pour travailler ſur ces anciens Auteurs de la Langue Latine, y faiſant des Notes & des Explications qui puſſent en donner l'intelligence, ſans avoir beſoin d'autres Commentaires, & dans la diſtribution qui a eſté faite de ce travail; Nous avons chargé le Pere CANTEL de la Compagnie de IESUS, de travailler à l'explication du *Valere Maxime*, dont il s'eſt acquitté à noſtre ſatisfaction ; de ſorte que ſon Ouvrage eſtant en eſtat d'eſtre imprimé, Nous avons permis & accordé, permettons & accordons à la Veuve CLAUDE THIBOUST, & à PIERRE ESCLASSAN, Imprimeurs & Libraires de noſtre bonne Ville de Paris, d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter ledit *Valere Maxime*, avec l'Interpretation & les Notes dudit Pere CANTEL, dans tous les lieux de noſtre obeïſſance, en telles marges, tels volumes, & caracteres qu'ils voudront, pendant le temps de *vingt années*, à compter du jour que ledit Livre ſera achevé d'imprimer, pendant lequel temps Nous faiſons tres-expreſſes inhibitions & deffences à tous Imprimeurs, Libraires, & autres perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient d'imprimer, ou faire imprimer ledit *Valere Maxime*, ſous pretexte d'augmentation, correction, ou autrement, en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, vendre ny debiter iceux ſans la permiſſion & conſentement de ladite Veuve Thibouſt, & Eſclaſſan, ou de ceux qui auront leur droit, à peine de trois mille livres d'amande, applicable un tiers à Nous, un tiers à l'Hoſpital General, & l'autre tiers auſdits Expoſans, confiſcation des Exemplaires contrefaits, & de tous dépens, dommages & intereſts au profit deſdits Expoſans. A condition qu'il ſera mis deux Exemplaires dudit *Valere Maxime* en noſtre Bibliotheque publique, un en celle du Cabinet de nos Livres en noſtre Chaſteau du Louvre, & un en celle de noſtre tres-cher & feal le ſieur le Tellier, Chevalier, Chancelier de France, avant que de les expoſer en vente, à peine de nullité des preſentes. Du contenu deſquelles Vous mandons faire joüir & uſer ladite Veuve Thibouſt & Eſclaſſan, & ceux qui auront droit d'eux, pleinement & paiſiblement, ceſſans & faiſans ceſſer tous troubles & empeſchemens à ce contraires. Voulons qu'en mettant au commencement ou à la fin deſdites Oeuvres, une copie, ou Extrait des preſentes, elles ſoient tenuës pour bien & deuëment ſignifiées à tous ceux qu'il appartiendra : Car tel eſt noſtre plaiſir. DONNÉ à Verſailles le vingt-uniéme jour de Novembre, l'An de Grace 1678. & de noſtre Regne le trente-ſixiéme. Signé, Par le Roy en ſon Conſeil, IUNQUIERES.

Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de cette Ville de Paris, le trentiéme Aouſt 1679. ſuivant l'Arreſt du Parlement du 8. Avril 1653. & celuy du Conſeil Privé du Roy du 27 Février 1665.

Signé, ANGOT, Scyndic.

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le 20. Septembre 1679.

DE

DE ROMANORUM NOMINIBUS.

NOVUM Libris Valerii Maximi decimus de Nominibus Romanorum ſubjungi ſolet, qui incerti ſcriptoris eſt: Nam quod illius auctorem Valerium Maximum nonnulli eſſe volunt, id ſecus eſſe poſtea probabimus. Huic libro, quoniam & utilis admodum eſt, & mutilus; tum notas addere, tum ſupplementum, animus erat; cum viri eruditi nobis auctores fuerunt, ut in idem argumentum toti operi præmitteremus nonnulla; idque ſtudioſis & utilius multo fore, & jucundius, quod ea non huic tantum libro commentarii loco eſſent, ſed ipſi etiam Valerio multum afferrent opis. Illis, ut par erat; morem geſſimus. De Romanorum nominibus ſcripſerunt; id enim lectorem admonere non abs re fuerit, ut fontes ipſos, ſi plura hiſce de rebus ſcire cupiat, inviſere poſſit: ſcripſerunt, inquam, de Romanorum nominibus, è veteribus *Chariſius*, & *Diomedes* Grammatici, *Plutarchus* tum in Coriolano, tum in Mario, *Appianus* in proœmio hiſtoriæ. *Dio* l. 47. *Pauſanias* in Achaicis. E recentioribus *Franciſcus Robortellus*, *Carolus Sigonius*; *Onuphrius Panuinus*; & è Societate noſtra duo viri doctiſſimi *Andreas Schottus* in Tomo tertio Pighii, & *Iacobus Sirmondus* in præfatione ad Notas in Sidonium; è quibus omnibus inſignia quæque ſelegimus, quæ brevitatis ſtudio in quatuor veluti claſſes tribuenda viſa ſunt: quærimus enim 1° An Romani omnium primi pluribus uti nominibus cœperint? 2° Quæ fuerint illa prænomina, nomina, cognomina; & unde ſumpta ſint? 3° Quæ lex fuerit in fœminis, filiis adoptivis, libertinis, ſervis? 4° An eadem fuerit nominum ratio ſtante everſaque Republica? Quæ quatuor, quam breviſſime fieri poterit, perſtringemus.

AN ROMANI OMNIUM PRIMI PLURIBUS UTI NOMINIBUS COEPERINT.

DUplex eſt Authorum ſuper hac re ſententia: Altera Varronis, altera illius, quiſquis eſt, qui decimum hunc librum ſcripſit. Hunc morem Romanorum proprium Varro; ab aliis acceptum docet ignotus ille ſcriptor. Cum multa Varronem, tum illud præcipue movit; quod *Romulus*, *Remus*, *Fauſtulus* unum nomen habuerint; Varronemque ſecutus Priſcianus, cur alterum tertiumque nomen adhibuerint, duas affert rationes: unam, ut homines ejuſdem tum gentis, tum familiæ inter ſe diſtinguerentur: alteram, ut Sabinorum ſibi conciliarent benevolentiam, dum & ipſorum ſibi aſſumerent nomina, & ſua ipſis communicarent: Quibus & Eutropius in Romulo, & Appianus in eo, quem diximus, loco aſſentiri videntur.

Eorum tamen, qui aliter ſenſerunt, opinionem multo probabiliorem non temere dixerim: cum bene multi, tum apud Albanos vel ante Romam conditam, tum etiam apud Sabinos aliquanto poſt, plura habuerint nomina. Quis enim vel leviter eruditus neſciat Romuli matrē *Rheam Sylviam*; avum *Numitorem Sylvium*; fratremque ipſius *Amulium Sylvium*; Sabinorumque duces huic ætati prope ſuppares *T. Tatium*, & *Metium Suffetium* appellatos. Nec quemquam movere debet, quod *Romulus* & *Remus* uno nomine dicti ſint: id enim illis ſingulare fuit, cum eſſent ſpurii; vel, quod ſimilius vero videtur, ex gente Sylvia cum eſſent, *Romulus* & *Remus* non nomina, ſed prædo-

miga fuerunt. Hunc morem à Græcis acceptum tradit Arruntius Claudius apud Diomedem; ab Albanis & Sabinis decimi huius ibrtignotus auctor, quod vetius putem. Maneat ergo Albanos ante Vrbem conditam plura adhibuiſſe nomina; illamque ab iis ad Romanos manaſſe conſuetudinem.

QUID SIT NOMEN, COGNOMEN, PRÆNOMEN.

GEntem inter & Familiam hoc interterat, quod Gens multo latius quam Familia pateret; cum ex una Gente multæ Familiæ, quaſi ex uno fonte multi rivuli, derivarentur. Quod videre eſt, ut Gentis unius exemplo de cæteris conjectura fiat, in Gente *Cornelia*, unde Familiæ nobiliſſimæ *Scipiones*, *Lentuli*, *Cethegi*, *Dolabella*, *Cinna*, *Sylla*, *&c.* tanquam ex uno trunco multi rami, propagatæ ſunt. Quare ne gens cum gente, ne familiæ ejuſdem gentis, ne homines ejuſdem tum gentis, tum familiæ nominum ſimilitudine inter ſe confunderentur, adhiberi cœpta ſunt *Nomina*, quæ *Gentem*; *Cognomina*, quæ *Familiam*; *Prænomina*, quæ *Perſonam* deſignarent. Vt rem paucis concludam, *Nomine* gens à gente, *Cognomine* familia à familia *Prænomine* frater à fratre diſtinguebatur: quod propoſito exemplo clarius patebit. Sint igitur *Publius Cornelius Scipio*, & *Lucius Cornelius Scipio*: ambo fratres ex *Cornelia* gente, & *Scipionum* familia: Quare utrique commune & *nomen*, & *cognomen*: Vtrumque fratrem nomen *Cornelius* à gente tum *Fabia*, tum *Claudia*; cognomen *Scipio* ab aliis *Corneliæ* gentis familiis, ut *Lentulis*, *Cethegis*; & prænomen *Publius* & *Lucius* alterum ab altero diſcernit.

Tria hoc in loco annotare libitum eſt, unum nomini Gentilicio prænomen præponi, poſtponi cognomen; alterum prænomina à Plutarcho appellari *prima*; nomina *ſecunda*; cognomina *tertia*. Hæc forte leviora, tertium paulo gravius; eſſe nonnullos, qui agnomen à cognomine plane diverſum eſſe velint: utque in eo, quod jam attulimus, exemplo hæreamus: *P. Cornelius Scipio Africanus*, & *L. Cornelius Scipio Aſiaticus*: *Africanus* & *Aſiaticus*, vocant agnomina, quod cum ab actione aliqua, eventuque petantur; ſicut prænomina fratrem alterum ab altero, ita victoriam unius à victoria alterius diſtinguant: ſic quidem illis placet: ſed quam opinione ſua falſi ſint, vel ex uno Cicerone intelligi poteſt; cujus duo teſtimonia hic adſcribere non pigebit, quorum in altero de *Scipionibus*, *Africano* & *Aſiatico*; in altero de duobus *Africanis Majore & Minore* loquitur. Sic igitur ille pro Muræna. *Quam laudem ille, Africa oppreſſa, cognomine ipſo præ ſe ferebat: eamdem hic ſibi ex Aſia cognomine deſumpſit.* Et in Somnio Scipionis *Eritque cognomen id tibi per te partum, quod nunc habes à me hereditarium.* Quibus cum *Africanus* & *Aſiaticus* non agnomen, ſed cognomen eſſe ab eo dicantur; nihil opus eſt in his diutius immorari.

Studioſis, opinor, non erit ingratum, ſi quot fuerint prænomina, quot litteris notarentur; & unde ſingula deducta ſint ex primæ claſſis authoribus breviter hic expoſuerim. Triginta, ſi Varroni credimus, prænomina fuerunt; alia tamen aliis rarius uſurpata: frequentiora erant octodecim, quorum alia ſingulis, alia binis, alia ternis literis ſcribebantur: ſingulis hæc undecim.

A. *Aulus*, qui Diis volentibus natus eſt. Ignotus hic auctor.
C. *Caius* à gaudio parentum dictus. Idem.
D. *Decimus*, qui decimus natus eſt. Varro.
K. *Caſo*, qui ex matris utero exſectus eſt. Feſtus, Plinius, &c.
L. *Lucius*, vel à Lucumonibus Etruſcis, ut ignotus auctor, vel qui lucis initio natus eſt: ut Varro, & Feſtus.
M. *Marcus*, qui menſe Martio ortus eſt. Ignotus auctor.
M. *Manius*, qui mane natus, vel ominis cauſa, quaſi bonus. Varro, Feſtus, Macrobius.
N. *Numerius* à numero dictus. Feſtus.
P. *Publius*, vel à pube, vel à populo, quaſi popularis, vel quaſi pupillus. Ita ignot. auctor.
Q. *Quintus*, qui quinto loco natus eſt. Varro.
T. *Titus* à Sabino quodam ducitur, ex

ignot. authore; vel à titulo, ex Feſto, quaſi *Tutulus*, qui patriam tueretur.

Quatuor notantur binis litteris.

Ap. *Appius* ab Actio Sabino, Claudiæ, gentis Principe. Ignot. auctor.

Cn. *Cnæus* ob nævum inſignem.

Sp. *Spurius*, qui ſine patre: Antiqui enim iiſdem literis SP. *Spurium*, & *ſine patre* ſcribebant. Plutarchus.

Ti. *Tiberius*, qui ad Tiberim natus eſt. Ignotus auctor.

Tria ſcribuntur trinis litteris.

Mam. *Mamercus*, à Mameteo Pythagoræ filio.

Ser *Servius*, quem ſerva mater peperit. Plutarch.

Vel qui mortua matre in utero ſervatus eſt.

Sex. *Sextus*, qui ſexto loco natus eſt.

Rarius uſurpata prænomina.

Fauſtus, à favore dictus.

Hoſtus, qui peregre apud hoſpitem natus eſt. Ignotus auctor.

Opiter, quaſi poſt obitum patris genitus. Feſtus.

Poſthumus, qui poſt humatum patrem natus eſt.

Proculus, qui patre vel ſene, ut vult ignotus author, vel peregrinante procul à patria natus eſt, ut placet Plutarcho.

Tullus, ominis cauſa, quaſi tollendus. Ign. auctor. *Volero*, quaſi volens naſci.

Vopiſcus, qui ex duobus conceptis uno abortu excluſo ad partum legitimum deduceretur. Feſtus, Plut. & Plin.

Sabinorum prænomina propria fuerunt: *Ancus*, *Numa*, *Pompo*, *Tullus*, *Voluſus*. Etruſcorum, *Aruns*, *Lar*, *Lucumo*. Albanorum, *Metius*. Latinorum, *Turnus*.

Prænomina quædam in cognomina verſa ſunt; ut *Agrippa*, *Gracchus*, *Proculus*, *Vopiſcus*; & nonnulla cognomina in prænomina: ut *Coſſus*, *Druſus*, *Iulus*, *Nero*, *Paulus*, &c.

Infinitus ego ſim, ſi unde ſingula ſingularum gentium nomina petantur, ſigillatim perſequar. Quare ſatius viſum eſt ſumma tantum capita breviter indicare, ut earum rerum intelligens lector ex iis, quas appellabo, paucis, de aliis conjicere poſſit. Alia igitur gentium nomina à Trojanis, & Aboriginibus ducuntur, ut *Fabii* à Fabio, *Iulii* ab Iulo: quorum alter Herculis, alter Æneæ filius fuit. Alia ab Italis, ut *Calphurnii* à Calpo Numæ filio; à prænominibus, *Lucilii* à Lucio; à Manio *Manlii*: à nominibus, *Sextilii* à Sextiis: à cognominibus, *Rutili* à Rutilo; à Fulvo *Fulvii*: ab oppidis, *Tarquinii* à Tarquiniis: à quadrupedibus, ut à porcis *Porcii*; ab aſinis *Aſinii*: à miniſterio, ut *Flaminii*: à voce aliqua, ut *Octavii* ab octavo. Non alienum erit hic annotare, omnia fere hæc nomina in *ius* deſinere, ut *Cornelius*, *Iulius*; ſi quinque exceperis *Caecinna*, *Norbanus*, *Peducaeus*, *Perperna*, & *Poppaeus*; quæ etiã, ut nonnullis placet, non nomina, ſed cognomina fuerũt.

Cognomina familiarum alii aliunde repetunt, quæ tamen, ut rem paucis expediam, ad tria quaſi capita revocari poſſunt: ita ut alia ab animo, alia à corpore, alia à fortuna ducantur: Ad animum vero pertinent virtutes, mores, oratio, artes, ſtudia, res geſtæ, &c. Ad corpus, partes corporis, color, veſtitus, habitus, cum altero ſimilitudo; & alia ejuſdem generis. Ad fortunam & caſum cætera. A ſapientia *Cato* & *Sophus*; à virtute & moribus, *Frugi*, *Gurges*, *Nepos*: ab oratione, *Lepidus*, *Atticus*: ab arte & ſtudio *Pictor*, *Metellus*: à regione vel urbe devicta, *Africanus*, *Coriolanus*: ab amore in populum, & in patrem *Publicola*, *Pius*: à corporis partibus *Cincinnatus*, *Calvus*: à corporis habitu *Craſſus*, *Macer*, à ſimilitudine cum alio *Serapio*: à fortuna *Felix*. *Fauſtus*.

QUÆ LEX FUERIT NOMINUM IN FOEMINIS, FILIIS ADOPTIVIS, LIBERTINIS, ET SERVIS.

VT viri, ſic mulieres prænominibus uti conſueverant. Sed eorum alia aliis temporibus ratio fuit. Primum enim prænomina illis fuerunt, ut ignoto auctori placet, *Caia*, *Lucia*, *Publia*, *Numeria*, *Rutilla*, *Ceſellia*, *Rodocilla*, *Mutrulla*, *Burra*, & ut auctor eſt Feſtus, *Caecilia* & *Tarratia*, quæ inverſis literis ſcribi

moris erat ɔ' T' W' deinde vero nomen gentis illis indiium eſt; ita ui ſi unica eſſet filia, *Cornelia* v. g. vel *Tullia* diceretur: Si duæ, una *Cornelia Major*, altera *Cornelia Minor*. Si plures, *Prima*, *Secunda*, *Tertia*, *Quarta*, &c. Vel ut nomina ſonarent lenius, *Secundilla*, *Quartilla*, *Quintilla*. Imponendi vero ium nominis, tum præoominis aliud fœminis, aliud maribus tempus fuit: nomen enim fœminis octavo die, maribus nono imponi ſolebat: prænomina vero pueris, cum virilem togam ſumerent; puellis cum nuberent.

De filiis adoptivis unum tantum habeo, quod moneam: ipſos aliquando nomen gentis, aliquando cognomen familiæ ita retinuiſſe, ut nomen inflecterent, cognomen vero ſervarent integrum. Exemplo nobis erunt *P. Cornelius Scipio Æmilianus*, & *C. Iulius Cæſar Octavianus*, quorum alter ex gente *Æmilia* in *Corneliam* à filio *Africani Majoris*: alter ex gente *Octavia* in *Iuliam* à *C. Cæſare* adoptatus eſt. Cum vero *P. Cornelius Scipio* à *Q. Metello Pio*, & *M. Iunius Brutus* à *Q. Servilio Capione* adoptati eſſent; Ille *Q. Metellus Pius Scipio*, hic *Q. Servilius Capio Brutus* dictus eſt.

Inter ſervos & libertos id diſcrimiois eſſe plerique volunt, quod ſervi domini prænomen tantum; liberti vero & prænomen & nomen aſſumerent. Cognomen non item: quare ſervus vulgo vocatur *Lucipor*, *Marcipor*; quod idem ſonat ac *Lucii puer*, *Marci puer*. Si libertorum exemplum requiras, indicio tibi erunt duo *M. Tullii Ciceronis* liberti, quorum alter *M. Tullius Tiro*, alter *M. Tullius Laurea* appellatus eſt.

AN EADEM FUERIT NOMINUM RATIO

STANTE EVERSAQUE REPUBLICA?

DUo hic potiſſimum quærimus, quorum alterum ad prænomen, alterum ad nomen, cognomenque pertinet. Primum an poſterior ætas, ſicuti prior, proprium cujuſque nomen cæteris nominibus præpoſuerit. Deinde an nomen, cognomenque à patre, avo, proavo, ut olim, certa lege repetierit.

Stante Republica hic mos ſemper obtinuit, ut nomen proprium; prænomen, uti diximus, erat; ante cætera nomina collocaretur: Poſt everſam vero Rempublicam, & Romæ, & in Provinciis non primum, ut olim, ſed ultimum nomen cuique proprium fuit: ita ut fratres, cum cætera nomina communia haberent, non primis, ut antea, ſed ultimis nominibus inter ſe dignoſcerentur; ut *Flavius Veſpaſianus* & *Flavius Sabinus* fratres apud Suetonium. Atque à multis exemplis ut abſtineamus, unum *Senecarum* addere ſatis ſuperque erit. Pater fuit *M. Annæus Seneca*, qui Rhetor: illi tres fuerunt filii *M. Annæus Novatus*, *L. Annæus Seneca*, qui Philoſophus; & *L. Annæus Mela*, qui Lucani pater. Quis non videt tres illos fratres, nec primo, nec ſecundo nomine, quæ vel tribus, vel duobus communia erant, ſed ultimo, quod unicuique proprium, inter ſe diſtingui?

Florente Republica prænominis imponendi hic mos fuit, ut filius natu maximus plerumque prænomen à patre, ſecundus tertiuſve à patruis, cognatis aut proavis mutuarentur: nomina vero gentium, & familiarum cognomina ita certa erant & ſtata, ut & fratribus eſſent communia, & ad poſteros tranſirent: Quare *Cornelii* aut *Iulii* dicebantur ii omnes, qui è gente *Cornelia* aut *Iulia* nati erant: & *Scipiones* item, aut *Cæſares*, qui in familia *Scipionum* aut *Cæſarum*. Sed paulo poſt occaſum Reipublicæ ita labi ſeoſim ac mutari cœperunt, ut nullum familiæ, nullum gentis certum nomen fuerit; filiique à patribus, & à fratribus fratres ſemper pluribus, interdum omnibus nominibus diſcreparent: cum id temporis, nec proprium cujuſque nomen, nec adjuncta, ſeu prænomina, ſeu cognomina ſemper à parentibus, ut prius, ſed aliunde, ut plurimum pro arbitrio deducta aſſumerent: quod vel ex iis duobus, quæ proferam exemplis intelligere licet. *Q. Clodius Hermogenianus Olybrius*, & *Faltonius Probus Alypius*

Theodoſii ævo fratres fuerunt; & aliquanto poſt *Flavii Aviti Mariniani*, qui *Aſclepiodoti* fuit in Conſulatu Collega, filius erat *Rufius Prætextatus Poſtumianus* & ipſe Conſul.

Vtque rem paucis concludam, poſterior ætas à veterum Romanorum conſuetudine in his duobus deflexit; quod & proprium cuique nomen fuerit ſtante Republica, quod primum: ea vero everſa, quod ultimum: & ſtata fuerint primis hiſce temporibus tum gentium, tum familiarum vocabula; poſterioribus vero non item. Hæc habui fere de nominibus Romanorum, quæ dicerem.

DE GENTIBUS ET FAMILIIS ROMANORUM.

VT Hiſtoriæ Romanæ ſtudioſis adoleſcentibus opera noſtra gratior ſit, & etiam utilior, non gentes omnes Romanas, quod infinitum ſit, hic perſequimur; ſed eas tantum, ſive Patriciæ ſint, ſive Plebeiæ, quæ vel militari gloria, vel geſtis honoribus præ cæteris maxime floruerunt. Cum vero ante bella Punica, Romana res, aut anguſtis, aut iiſdem, quibus Italia, finibus clauderetur; & bellorum & ducum fama primum obſcurior fuit, poſtea illuſtrior: quare familias quæ antea illa tempora, aut domi aut militiæ nobiles extiterunt, quam breviſſime fieri potuit explicuimus: quæ aliquanto poſt Orbis imperium patriæ ſuæ virtute bellica pepererunt, paulo uberius. Ac ne quid etiam illud haberet faſtidii, cum familiæ aliæ multos & pacis & belli artibus inſignes viros protulerint, aliæ unum, alterum-ve tantum; illarum ſtemma integrum appoſitum eſt; harum vero non item, ſed clariſſimi quique ſuo quiſque loco appellati. Ne enim vero nominum ſimilitudo errorem objiciat, & annus, quo quiſque Conſul fuit, annotatus eſt, & præfixi numeri, qui continuam familiarum ſeriem indicent. In ſignandis Conſulum annis Faſtos Conſulares, ut extant tum apud Sigonium, tum apud Pighium ſecuti ſumus: Quare ne quis miretur, ſi à Glandorpio aliiſque nonnullis ſæpius diſſentiamus: qui quem ducem adhibuerint plane neſcio. Excerpta etiam ex primæ claſſis authoribus teſtimonia appingere libuit; eaque, quoad licuit, inſignia, quibus ſummorum virorum & expreſſa forma eſt, & indoles: quo enim quiſque & corporis habitu fuerit & ingenio cognoſcere voluptatis habet nonnihil. De familiis Romanorum ſcripſerunt Antonius Auguſtinus, è nummis Fulvius Vrſinus, Glandorpius in Onomaſtico, tabulis & Richardus Streinnius, & Nicolaus Reuſnerus: Multa etiam habet Pighius in Annalibus Romanis, nec non & in Faſtis Sigonius: quibus quidem omnibus uſi ſumus: Sed alia illis, alia nobis ſcribendi ratio propoſita eſt; utra præſtet alteri, tuum eſto, Lector, judicium. Si noſtra tibi non diſplicent, utere, & fave.

QUI APUD ROMANOS PATRICII, QUI NOBILES.

ROmanorum omnes tum gentes, tum familiæ in quatuor claſſes tribui haud incommode poſſunt: aliæ enim, ſi genus ſpectemus, Patriciæ fuerunt; aliæ Plebeiæ: ſi honores; aliæ nobiles; aliæ novæ. Primum de Patriciis, deinde de Nobilibus dicemus. Nam cæteræ nihil ad nos.

Vrbe condita, Populum omnem duas in partes Romulus diviſit : unam divitum, qui *Patres*, eorumque poſteri *Patricii* dicerentur : alteram tenuiorum, qui *Plebeii*; ut illi pauperibus patroni, iſti optimatum clientes eſſent. Penes *Patricios* Sacra, Iudicia, Magiſtratus erant, totiuſque Reipublicæ ſumma. Plebis vero fuit agrum colere, alere pecus, quæſtuoſis artibus operam dare, & alia id genus exercere opificia. Hæc prima, ut memoriæ proditum eſt, *Patriciorum* origo. At cum Romulus, Tarquinius Priſcus, & L. Brutus, alius alio tempore Patricios allegerint, qui *majorum gentium* dicendi ſint, qui *minorum*? Livium inter & Tacitum non convenit. Nam Livius, quos Romulus adſcripſit, *majorum gentium*; quos Tarquinius, *minorum*; quos L. Brutus, *Patres conſcriptos* appellat. Tacitus vero vult omnes, tum à Romulo, tum à Tarquinio allectos *majorum gentium* fuiſſe: adſcitos vero à Bruto, *minorum gentium* nuncupatos. Vtri horum aſſentiri debeas, tute ipſe, videris, ego certe affirmare non auſim. Ex his facile quivis intelligat multum inter Civem Romanum, & Patricium interfuiſſe: is enim Civis erat, qui civitate donaretur; at non continuo Patricius, niſi ab eo qui tum rerum potiretur, in hunc ordinem cooptatus eſſet. Nam Principis fuit Patriciorum numerum pro arbitrio vel explere, vel augere: quod factitatum legimus primum à Tarquinio Priſco, tum à L. Bruto Conſule, multo poſt ab Auguſto, denique Claudio, ut tradunt Liv. Suet. & Tacit.

Vnum eſt, quod vel eruditis aliquando negotium faceſſere ſolet; cur ex duabus familiis ejuſdem & nominis & gentis ſæpe altera *Patricia*, *Plebeia* altera fuerit: imo una eademque interdum familia modo *Patricia*, modo *Plebeia* dicatur. Qui id factum ſit, multi multas cauſas afferunt, ex quibus tres potiſſimum apud Sigonium mihi probantur. Vna eſt, quod ex *Patricia* gente alii ad plebem ſe contulerint; alii in priſtina dignitate remanſerint. Contra vero è *Plebeia* alii tranſierint ad *Patricios*, alii non item: quod de gente Octavia prodidit Suetonius, quæ à Servio Tullio inter *Patricios* allecta, ſe ad plebem aliquanto poſt contulit; & C. Cæſaris opera ad *Patricios* rediit. Altera, quod cum *Plebeius* à *Patricio*, tum *Patricius* à *Plebeio* adoptatus, illius qui ipſum adoptabat conditionem ſequeretur. Verbi gratia *M. Brutus* Plebeius à *Q. Capione Patricio*; & *P. Scipio* Patricius à *Q. Metello* Plebeio adoptatus eſt, uti jam diximus: quare ille *Brutorum* familiam ex *Plebeia Patriciam*; hic vero *Scipionum* familiam ex *Patricia Plebeiam* reddidit. Tertia, quod ſi quis vel libertate vel civitate à Patricio quopiam donaretur, is illius ſive domini, ſive patroni nomen ferret gentilitium; Patricium tamen honorem non obtineret: unde duæ propagabantur familiæ ejuſdem quidem nominis, at non ejuſdem dignitatis.

Dum ſolis Patriciis aditus ad honores patuit, iidem *Nobiles* erant qui & *Patricii*. At ubi Romana res adolevit, plebi ſimul cum opibus animi ſpiritusque creverunt: tum enim ambire honores, magiſtratus petere, facere ſeceſſionem à Patribus, tumultus ſeditioneſque in urbe excitare: donec illius pervicacia fracta Patrum conſtantia eſt; plebique ad honores ea lege admiſſa, ut è Conſulibus alter è plebe, alter è Patribus legeretur. Tunc tandem è populo benemulti aſſecuti conſulatum, imperia, triumphos: *Nobiles* haud aliter ac *Patricii* haberi cœpti ſunt. Nobilitas enim nec genere, nec omnibus honoribus, ſed iis tantum, qui curules eſſent, Conſulatu, Cenſura, Prætura, & aliquot annis poſt Ædilitate majore parabatur: his muneribus qui defuncti erant jus habebant imaginum; alii non item: Nam qui Magiſtratus curules geſſerant, illis ſui imaginem habere domi, poſteriſque relinquere fas erat: vetitum aliis. Vnde colligere licet, eos fuiſſe *Nobiles*, qui multas Majorum ſuorum oſtentarent imagines; eos vero *homines novos*, qui cum nullas haberent; Magiſtratus tamen curules, vel è gente, vel è familia ſua primi aſſequerentur.

GENS ÆMILIA.

SIve à *Mamerco* Pythagoræ filio, ſive ab *Æmilio* Æneæ nepote, ſive ab *Amulio* Albanorum rege Gens *Æmilia* genus ſuum repetat (aliter enim aliis placet) à ſingulari certe aut oris venuſtate, aut ſermonis lepore *Æmilii* nomen invenit Et Patricia majorum gentium fuit & ſummis ſemper perfuncta honoribus. Septem potiſſimum familias complectitur, *Mamercos*, *Barbulas*, *Pappos*, *Regillos*, *Paulos*, *Scauros*, *Lepidos*. Aliæ enim, quas addit Onuphrius obſcuriores ſunt. De quatuor, quas Primas appellavi, familiis, quia vetuſtior ear m memoria eſt, dicemus paucis; de aliis paulo uberius.

ÆMILII MAMERCI, BARBVLÆ, PAPPI, ET REGILLI.

ÆMilii *Mamerci* ab anno Vrbis 260 ad annum circiter 430. ſummos in Republica Magiſtratus adepti ſunt. Multi Conſules, multi Tribuni militares conſulari poteſtate, nonnulli etiam Dictatores, & triumphi honore inſignes; quorum virtus in bellis adverſus Volſcos, Æquos, Fidenates, Sabinos, & Veientes enituit. Aliis omnibus rerum geſtarum gloria longe præſtitit *Mam. Æmilius Mamercinus*, qui Tribunus militatis anno 315. deinde ter Dictator fuit; & ſemel atque iterum de Fidenatibus triumphavit. *Mamercorum* familia ab anno 430. per annos amplius ducentos jacuit, donec *Mam. Æmilius Livianus* anno 676. Conſul creatus eſt: illum enim ex *Mamercorum* familia multi fuiſſe ſuſpicantur.

Barbularum nomen ab anno Vrbis 430. ad an. 530. floruit. Quatuor potiſſimum memorantur. I. *Quintus Æmilius Barbula* Conſulatu duplici anno 436. & 442. triumphoque de Etruſcis clarus: cujus duo filii II. *Marcus* & III. *Lucius*, uterque Conſul; ille anno 468. hic 471. *Marcus* etiam Dictator fuit; *Lucius* de Tarentinis & Samnitibus triumphum egit. IV. *Lucii* filius *Marcus* Conſul ponitur anno 523.

Papporum domus ab anno 430. ad 580. celebris admodum fuit, cujus princeps I. *Marcus* Dictator dictus eſt anno 432. filio tamen & nepote virtute multo inferior; illi *Quintus*, huic *Lucius* nomen fuit: uterque Cenſor, Sed II. *Quintus* bis cum Fabricio Conſul anno 471. & 475. Pyrrl retudit impetus. III. *Lucius* vero Conſul anno 528. quadraginta Gallorum millia cecidit, de iiſque triumphavit. IV. *Lucii* filius *Marcus* Curio fuit Maximus V. nepos *Lucius* Prætor Sic iliam obtinuit.

E *Regillis*, unus perhibetur *Lucius* bellica laude inſignis, qui victa ad Myoneſum Antiochi magni claſſe Prætor triumphum navalem affecutus eſt. Filius quidem pater *Marcus Regillus* bello Punico ſecundo Conſul relatus eſt; ſed à Q. Fabio Cunctatore repudiatus, cum diceret alio Conſule contra Annibalem opus eſſe.

ÆMILII PAVLI.

ÆMilios omnes gloria militari *Pauli* longe ſuperarunt. Quatuor omnino fuerunt, duo *Marci*, totidem *Lucii*; Conſulatu omnes, *Lucii* triumphis etiam clariſſimi. I. *Marcus* Conſul cum eſſet anno 451, Magiſter equitum à Q. Fabio Rolliano dictus eſt: II. cujus filius *Marcus* Conſul anno 498. multas naves & Car-

rhaginenſibus ademit, & naufragio amiſit. III. Lucius ex eo genitus duplicem Conſulatum geſſit pari fortitudine, ſed fortuna longe diſpari: nam in primo anno 534. triumphavit de Illyriis; in ſecundo anno 537. ad Cannas cecidit. Filiam habuit Æmiliam, quæ Africani majoris uxor, & IV. filium *Lucium*, qui Æmilius ille Paulus duplici Conſulatu, tribuſque triumphis celeberrimus: Nam Prætor anno 564. de Hiſpania ulteriore, primum Conſul an. 572. de Liguribus; Conſul iterum an. 585. de Perſe triumphavit. Duas habuit uxores, ex prima, quæ Papyria fuit, duos ſuſcepit filios, totidemque filias. E filiis natu major in gentem *Fabiam*, minor in *Corneliam* adoptatus eſt. Quare ille *Q. Fabius Maximus Æmilianus*; hic vero *P. Cornelius Scipio Æmilianus* dictus eſt. Filiarum altera *Q. Aelio Tuberoni* nupſit; altera *M. Catonis* Cenſorii filio. Ex ſecunda uxore, quam ſenex duxerat, duos etiam genuerat filios: ſed eorum alter paulo ante patris de Perſe triumphum, alter paucis diebus poſt obiit.

ÆMILII SCAVRI.

SCaurorum familia obſcura admodum fuit ab anno Vrbis 563. quo *L. Æmilius Scaurus* ſub Æmilio Regillo contra Antiochum militaſſe ſcitur, ad annum 638. quo *M. Æmilius Scaurus* Conſulatum adeptus eſt, & aliquanto poſt Proconſul de Liguribus triumphum egit, & Cenſor ſtravit viam Æmiliam, diuque Senatus Princeps in urbe, ſi quis unquam civis, potuit plurimum. Ex *Cæcilia Metelli Pii* filia, quæ poſtea *L. Sylla* nupſit, *Æmiliam* primum *Acilii Glabrionis*, tum *Pompeii Magni* uxorem ſuſcepit, duoſque filios; quorum alter, quod ſtationem Cimbrorum metu deſeruiſſet, objurgatus à patre paulo durius, mortem ſibi conſcivit. II. Alter *Marcus*, ille *Scaurus* Ædilitate, ludorum apparatu, & theatri magnificentia notiſſimus, qui ex Prætura Sardiniam ſortitus, Sardorum accuſatione ſpe Conſulatus dejectus eſt. Illi ex *Mutia* à *Pompeio Magno* repudiata natus eſt. III. *M. Scaurus*, qui poſt C. Cæſaris mortem primum ad *Brutum*, deinde ad *Sextum Pompeium*, poſt ad *Antonium* fugit; eoque victo vitam ab Octavio obtinuit *Mutiæ* matris precibus. IV. Illius filius fuit Mam. Scaurus, qui ſub Tiberio eloquentiæ & ingenii laude cum floreret, adulterii cum *Livia* inſimulatus, hortante *Sextia* conjuge, ſibi cruentas manus intulit.

M. Scauri, qui Senatus Princeps fuit, indolem breviter deſcripſit Salluſtius in bello Iugurthino, his verbis. *Æmilius Scaurus homo nobilis, impiger, factioſus, avidus potentiæ, honorum, divitiarum; cæterum vitia ſua callide occultans.*

ÆMILII LEPIDI.

LEpidorum domum ad ſummos honores evexerunt Lepidi duo, quorum alter alterius nepos fuit: uterque *Marcus* dictus, & bis Conſul, avus anno 522. & 531. I. nepos 565. & 578. Hic præterea de Liguribus triumpho nobilis, Pontifex maximus, Cenſor, Princeps Senatus, miſſuſque in Ægyptum, ut tutorio nomine pupilli regnum adminiſtraret. Ab eo propagatæ ſunt duæ *Lepidorum* familiæ, quorum ex altera fuerunt *M. Lepidus Porcina* à Vacceis victus, & *Lepidus Livianus*, aliique aliis temporibus Conſules, quorum continua ſeries ex hiſtoricis colligi vix poteſt.

Stirpis alterius Princeps fuit. II. *Marcus* ille *Lepidus*, qui Tribunus militum Romanis de Antiocho victoriam virtute ſua peperit. III. Illius filius *M. Lepidus* cum *L. Oreſte* Conſul anno 627. quartos ludos ſæculares celebravit: IV. ex eo natus eſt *M. Lepidus*, qui *Pompeii* ope adeptus Conſulatum, acta *Sylla* cum reſcindere vellet anno 675. à Collega *Q. Catulo* urbe pulſus, in Sardinia, quo fugerat, deceſſit. V. Ambo illius filii *Lucius* & *Mar-*

cus

ces C. Cæſaris partes ſecuti ſunt : hic Prætorius, ille jam Conſularis. At *Marcus* à Cæſare primum Magiſter equitum, deinde Conſul anno 707. factus, poſt illius cædem & Pontifex Maximus fuit, & Triumvir cum Octavio & Antonio : copiis tamen aliquanto poſt ſpoliatus ab Octavio, Circeios relegatus eſt. VI. Multo etiam triſtior *M. Lepidi*, quem *Iunia* M. Bruti ſoror illi pepererat, exitus fuit : nam inſenſus Auguſto, cum novis rebus ſtuderet, à Mœcenate oppreſſus eſt.

V. *L. Lepidus Paulus*, *Marci* Triumviri frater, varia etiam fortuna uſus eſt : geſto enim Conſulatu anno 703. proſcriptus à fratre Triumviro, quem hoſtem patriæ dixerat, fugit ad Brutum ; deinde Miletum ſeceſſit : unde aliquot annis poſt ab Auguſto revocatus, Cenſor lectus eſt. Ex *Cornelia* P Scipionis Naſicæ & Scriboniæ, quæ poſtea Auguſto nupſit filia, VI. M. Lepidum & L. Paulum ſuſcepit. Ambo Conſules fuerunt, ille anno 752. hic 753. Neutri filius natus eſt. VII. ſed utrique filia *Æmilia Lepida* ; quæ *Marci* fuit, *Druſo* Germanici filio ; quæ vero *Lucii*, *Ap. Iunio Syllano* nupſit.

ANTONII.

ANtoniorum familia duplex, altera Patricia, Plebeia altera ; Patriciæ *Merenda* cognomen fuit : Plebeiæ nullum. Plebeia recentior quidem, ſed geſtis honoribus multo illuſtrior : Nam è Patricia duo tantum memorantur, quorum alter T. *Antonius Merenda*, qui Decemvir cum Ap. Claudio anno 303. ob affectatam Tyrannidem cum Collegis urbe pulſus eſt. Alter *Q. Antonius Merenda* Tribunus militaris anno 331. An tum hæc familia deſierit, an ſe contulerit ad plebem obſcurum eſt ?

E plebeia tres quatuorve ante Antonii Oratoris ætatem produntur à Livio. *M. Antonius* Magiſter Equitum à P. Cornelio Rufino dictus anno 419. Et multo poſt *Quintus* & *Aulus* Antonii ; quorum ille L. Æmilii Regilli Prætoris contra Antiochum ; hic L. Æmilii Pauli Conſulis contra Perſen legatus fuit Ætate etiam ſuppar illis fuit *M. Antonius* Prætor. Ab iis prognatuſne ſit *Antonius* Orator, an ſecus, incertum eſt ? Cum tamen à nemine, quod ſciam, novus homo dicatur, ab iis *Antoniis* traxiſſe originem, non temere dixerim : in re enim dubia conjectura uti licet.

I. *M. Antonius* Orator ille à Cicerone tantopere laudatus, fuit prudentia & eloquentia ſingulari ; nec militaris etiam ſcientiæ rudis : Nam ex Conſulatu anno 654. Ciliciam ſortitus, tam feliciter rem geſſit, ut cum triumpho redierit. Cenſor haud multo poſt factus eſt, & in bello civili juſſu Marii cæſus, duos reliquit filios *M. Antonium* & *C. Antonium*, qui famoſi quidem rebus geſtis fuere, virtute tamen parenti longe inferiores : II. Marcus enim curationem nactus rei frumentariæ maris imperium obtinuit ; ſed bello Cretenſibus illato, victus eſt ; cujus dedecoris impatiens mœrore obiit : Vnde *Cretici* cognomen illi non honoris, ſed ludibrii cauſa inditum eſt. II. *Caius* vero nihilo fratre felicior, Syllæ partes ſecutus, poſt victoriam cum Achaiam ſpoliaſſet, à Cenſoribus Senatu motus eſt ; reſtitutus tamen aliquanto poſt cum Cicerone, & Prætor & Conſul fuit anno 690. oppreſſoque per Petreium legatum Catilina. Macedoniam Proconſul ſortitus eſt ; ſed victus à Dardanis, amiſſo exercitu, provinciaque temere habita, accuſante M. Cælio damnatus apud Cephalonios 15. annis exulavit : donec occiſo Cæſare, à M. Antonio Conſule fratris filio revocatus paulo poſt obiit. Filiam ejus *Antoniam* M. Antonius uxorem duxerat : ſed quaſi à Dolabella corruptam, patre etiam tum ſuperſtite, dimiſit.

M. Antonio Cretico Oratoris filio duæ uxores fuerunt, *Numitoria* & *Iulia* L. Cæſaris, qui Conſul in bello ſociali Samnites vicit, filia ; quæ poſt mariti mortem nupſit P. Cornelio Lentulo, qui ob Catilinæ conjurationem in carcere necatus eſt. *Antonius* ex *Numitoria* nullos liberos ſuſtulit ; ex *Iulia* filios tres, *Marcum*, *Caium* & *Lucium Antonios*. III. *M.*

Antonius & in Syria ſub Gabinio meruit, & in Gallia ſub C. Cæſare; a quo in diſſenſione civili primum Magiſter Equitum, deinde Conſul anno 709. creatus eſt: cujus cædem ulturus, Triumviratum cum Octavio & Lepido aſſumpſit. Sex bella vario eventu geſſit; tria civilia, *Mutinenſe*, contra Rempublicam; *Philippenſe*, contra Brutum & Caſſium; *Actiacum*, contra Octavium. Tria item externa, *Armeniacum*, contra Armeniæ Regem; *Syriacum* & *Parthicum* adverſus Parthos: In *Philippenſi*, *Syriaco*, & *Armeniaco* victor: In *Mutinenſi*, *Parthico*, & *Actiaco* victus, Alexandriæ victoris Octavii metu ſe gladio transfixit. Fratrum. *Caii* & *Lucii* aut triſtior, aut obſcurior exitus fuit; quorum ille miſſus in Macedoniam, Bruti juſſu cæſus eſt; hic vero poſt triumphum de Alpinis gentibus, & bellum Peruſinum, cujus auctor fuerat, incerto mortis genere periit.

M. Antonius Triumvir habuit uxores quinque. I *Fadiam.* II. *Antoniam*, C. Antonii avunculi filiam, Caninii Galli antea uxorem. III. *Fulviam*, quæ prius & P. Clodio & C. Curioni nupſerat. IV. *Octaviam*, Octavii Cæſaris ſororē, quæ jam ex C. Marcello *Marcellū* & duas *Marcellas* pepererat. V *Cleopatram* Ptolemæi Auletis filiam, Reginam Ægypti. I. Ex *Fadia* nullos, quod ſciam, ſuſcepit liberos. II. nullos etiam ex *Antonia*. III. ex *Fulvia* duos filios, *M. Antonium*, qui Octavii juſſu Alexandriæ necatus eſt, & *M. Iulium Antonium*. IV. Ex *Octavia* duas *Antonias*; quarum major nupſit Druſo Liviæ filio, privigno Auguſti; minor L. Domitio Ænobarbo. Major ex Druſo *Germanicum*; minor ex Domitio *Cn. Domitium* Neronis Imperatoris patrem genuit. V. Ex *Cleopatra* mares duos *Alexandrum* & *Ptolemæum*; fœminam unam *Cleopatram* ſuſtulit, quæ ab Octavio Iubæ juniori Mauritaniæ Regi uxor data eſt. Quid de *Alexandro* & *Ptolemæo* poſt Octavii triumphum factum ſit, obſcurum eſt.

IV. *M. Iulius Antonius* Triumviri & *Fulviæ* filius, ab Auguſto non vita ſolum, & libertate; ſed ſacerdotio etiam, Prætura, & Conſulatu an. 743. donatus; admiſſi cum Iulia adulterii pœnas voluntaria morte luit; cum jam ex *Marcella* Auguſti nepte ſuſcepiſſet *L. Iulium Antonium*, qui paulo poſt ab Auguſto ſtudiorum cauſa, ut tum ferebatur; ſed reipſa in exilium miſſus eſt Maſſiliam, ubi ſub Tiberio anno 776. interiit, & cum eo tota *Antoniorum* familia.

M. Antonii Oratoris ingenium, eloquentiam, dicendi genus M. Tullius in Bruto; *M.* vero *Antonii* Triumviri formam & mores Plutarchus expreſſit. Eorum verba hic appingere libuit, primum Ciceronis, tum Plutarchi. Ita Cicero de *Antonio* Oratore.

Erat memoria ſumma, nulla meditationis ſuſpicio; imparatus ſemper aggredi ad dicendum videbatur. In verbis & eligendis & collocandis nihil non ad rationem, & tanquam ad artem dirigebat. Sed cum hæc magna in Antonio, tum actio ſingularis: geſtus erat non verba exprimens, ſed cum ſententiis congruens: manus, humeri, latera, ſupploſio pedis, ſtatus, inceſſus, omniſque motus cum verbis ſententiiſque conſentiens: vox permanens, verum ſubrauca naturâ: ſed hoc vitium huic uni in bonum convertebat; habebat enim flebile quiddam in quæſtionibus, aptumque cum ad fidem faciendam, tum ad miſericordiam commovendam.

De *Antonio* Triumviro hæc Plutarchus in Antonio.

Forma ei ingenua, dignitas, & barba promiſſa, frontiſque amplitudo, & naſus aduncus faciem virilem repræſentare pictis & ſculptis Herculis ſimulacris germanam videbatur. Iactantia, dicacitas, perpotatio, in publico ſedere inter veſcendum, & cibum ſumere aſſiſtentem ex militari menſa incredibile dictu quantam benevolentiam ei conciliavit militum. Inerat moribus ejus ſimplicitas: effuſus erat ad præmia & ſupplicia; beneficiis tamen, quam pœnis excedebat modum: contumelia ejus in jocis & dicteriis afferebat ſecum medicinam; ſiquidem reponere licebat dicta & convicia: nec minus hilaris erat, cum dérideretur, quam cum derideret alium.

GENS AURELIA.

Gens *Aurelia* plebeia quidem, at nobilis; tribus cognominibus diſtincta fuit, *Cottarum*, *Oreſtarum*, & *Scaurorum*. E Scauris unus *M. Aurelius Scaurus* Conſulatum adeptus eſt, anno 645. & paulo poſt in Caſſii Conſulis exercitu legatus à Cimbris cæſus eſt. Ex Oreſtarum familia tres in Faſtis Conſules numerantur, quibus omnibus *Lucii* prænomen fuit. Vnus anno 596. Alter is, qui anno 627 ludos ſæculares quartum celebravit. Tertius anno 650. in Conſulatu mortuus.

AVRELII COTTÆ.

Cottarum domus, quæ à Sablnis, ut *Aurelii* cæteri, originem; ab ira *Cotta* nomen invenit, ab anno 500. ad Neronis uſque tempora, cum ingenii laude, tum ſummis floruit honoribus: mihi quidem ſi conjicere liceat; triplex *Cottarum* familia fuiſſe videtur; affirmare tamen non auſim: quarum uni *Caius*, alteri *Lucius*, tertiæ *Marcus* prænomen ut plurimum adhæſerit. Ex prima Conſules duo; totidem ex ſecunda; ex tertia quinque recenſentur. Ex prima *C. Cotta* duplici Conſulatu anno 501. & 505. Cenſura, & triumpho de Pœnis & Siculis nobilis; illiuſque nepos *C. Cotta* Conſul 553. Ex ſecunda duo *Lucii Cottæ* pater & filius; ille anno 609 hic 634. Ille ne Hiſpaniam Proconſul obtineret, à Scipione Æmiliano prohibitus. Hic Galliam ſortitus, quid geſſerit, incertum.

Tertiæ familiæ, ut opinor, princeps fuit I. *Marcus* ille *Cotta*, qui à C. Carbone in exilium pulſus eſt: II. cujus filius tum pietate in patrem, tum liberorum amplitudine clarus extitit. Nam eo die quo togam virilem ſumpſit, Carbonem accuſaſſe dicitur; & ex *Rutilia* genuiſſe *Aureliam* C. Cæſaris matrem, III. treſque filios *Caium*, *Marcum* & *Lucium*, ingenio, & eloquentia, paciſque artibus prope pares; bellica vero laude non item: Nam *Caio* ob res in Gallia fortiter geſtas poſt Conſulatum anno 679. honor triumphi delatus erat, ſed morte repentina paulo ante triumphum obiit. *Marcus* L. Luculli anno 679. in Conſulatu Collega à Mithridate ad Chalcedonem turpiter victus fugatuſque eſt. Lucius vero Prætor judicia Senatui, Equitibus, & Tribunis ærariis communicavit; haud multo poſt Conſul 688. & continuo Cenſor, ad bellum uſque Murinenſe vixit. *C. Cottam*, qui cum ætate tum militari, & forenſi gloria fratribus paulo ſuperior fuit: in libris de Oratore & de Natura Deorum loquentem inducit Cicero.

IV. A filio *Lucii*, ut eſt conjectura, id enim obſcurum eſt, in gentem *Aureliam* adoptatus eſt V. *L. Aurelius Cotta Meſſalinus*, M. Meſſalæ Oratoris filius, qui Conſul anno 756. fuiſſe, & ſæviſſimæ cujuſque ſententiæ auctor dicitur. VI. Illius tum filio, VII. tum nepoti *Marcus* nomen fuit: illi Conſulatum anno 772. Tiberius; huic bonis diſſipatis annuam penſionem Nero dedit.

GENS CÆCILIA.

Cæcilios alii à *Cæculo* Vulcani filio, qui Præneſte condidit: alii à *Cacade* Æneæ comite prognatos volunt. Vt ut eſt, illi *Cæcilii* nomen, quæ ſententia verior eſt, ab oculorum parvitate; *Metelli* vero, à voce militari, quæ mercenarium ſignificat, inditum eſt. Haud ſcio, an ulla gens, ſi Corneliam exceperis, Cæciliæ par fuerit rerum geſtarum ſplendore: Nullam certe reperias tot cognominibus devictarum à ſe gentium nobilitatam: fuerunt enim *Cæcilii Macedonicus*, *Numidicus*, *Dal-*

maticus , *Balearicus* , & *Creticus* ; hoc tamen pluribus inferior , quod non Patricia , ſed Plebeia fuerit.

I. Conſulatum ex hac gente primus obtinuit an. 469. *Lucius Cæcilius Metellus*: II. cujus filius *L. Metellus* duplici Conſulatu an 502 & 506. Magiſterio equitum, Dictatura, Pontificatu maximo, triumpho de Pœnis, in Deos pietate clariſſimus extitit. Nam 13. hoſtium duces ante currum vinctos , & 120. elephantos in triumpho duxiſſe fertur; oculoſque dum ſacra Veſtæ medios per ignes auferret, amiſiſſe quare illi conceſſu ut quoties iret in Senatũ, curru veheretur. III Tres habuit filios. *Quintum* , *Lucium* , & *Marcum* , gloria inter ſe longe diſpares. *Lucio* enim quod poſt cladem Cannensem deſerendæ Italiæ auctor fuiſſet , infamiæ nota inuſta eſt. *Marcus* non ultra Præturam aſcendit. III *Quintus* vero dignitate patris prope par , Conſul fuit anno 547. Magiſter equitum , Dictator & Pontifex maximus, in eoque patri ſuperior , quod ex duobus, quos ſuſceperat filiis *Q. Macedonico* & *L. Calvo* duæ *Metellorum* familiæ propagatæ ſint.

IV. Q. Metellus , qui Prætor ex domita Macedonia , victoque Pſeudophilippo, *Macedonici* cognomen & triumphum retulit , & Achaios bis prælio fudit , Conſul anno 6 o. Celtiberos etiam domuit ; aliquanto poſt Cenſor à Scipione Æmiliano diſſenſit ſæpius : idque illi ſingulare fuit , ut mortuus efferretur à quatuor filiis, ex quibus unus jam triumphalis, tres Conſulares erant : ſex enim liberos genuit , mares quatuor , duas fœminas , quarum altera P. Servilii Iſaurici ; altera P. Scipionis , qui in exilio periit , mater extitit. Filii fuerunt *Q. Metellus Balearicus* , *Lucius Metellus Dalmaticus*, *M. Metellus* , & *C. Metellus Caprarius* ob ingenii tarditatem dictus ; Conſules omnes alii alio tempore. *Marco* & *Caio* vel nulli, vel non admodum illuſtres liberi nati ſunt : quare de illis nihil dicemus Sed primum de *Quinto* , tum de *Lucio* , denique de *L. Calvo Macedonici* fratre, eorumque poſteris agemus breviter. Vnum eſt tamen . quod te monitum velim *Marcum* & *Caium* non Conſules tantum fuiſſe , ſed etiam triumphales : Eodem enim die uterque, ille cum Conſulatum geſſiſſet anno 638. de Sardis : hic etiam tum Conſul anno 640. de Thracibus triumphavit.

V. *Q. Metellus* Conſulatu anno 630. Cenſura , de Balearibus triumpho , & Balearici nomine inſignis, duos filios genuit : VI. Vterque Quintus dictus eſt ; ſed alteri ob celeritatem , qua munus gladiatorium paucis poſt patris obitum diebus dedit , *Celeris* ; alteri ob diſſipatam rem familiarem *Nepotis* cognomen adhæſit : hic tamen Conſul fuit anno 655. Ille non item. Vtrique filius natus VII. Alter *Q. Metellus nepos* : alter *Q. Metellus Celer* à patris prænomine & cognomine vulgo nuncupatus ; ille Conſul 696. Ciceronem exulem Romam revocari curavit ; hic Prætor Ciceronem Conſulem ad opprimendum Catilinam enixe juvit, & biennio poſt Conſul 693. ab uxore Clodia , ut fama fuit , veneno ſublatus interiit.

V. *L. Metellus Dalmaticus* , iisdem ut frater *Balearicus* Conſulatu anno 636. Cenſura , triumpho , gentiſque devictæ cognomine enituit. Il ius filii, VI *Quintus* & *Lucius* Conſules etiam fuerunt : ille anno 684 hic 685. Sed *Lucius* in Conſulatu mortuus : *Quintus* vero in bello Piratico tam feliciter contra Cretenſes bellum geſſit , etiamſi ipſi Pompeius adverſaretur, ut iis domitis & triumphum, & *Cretici* cognomen reportarit : *Cæcilia* ejus filia M Craſſo diviti nupſit. VII. Ab ejus filio ; qui Tribunus plebis fuit , Craſſo ſecundum Conſule , adoptatus eſt, niſi falſus ſum, VIII. *Quintus* ille *Metellus Creticus Silanus* , qui ſub Auguſto Conſul anno 759 ponitur.

IV. *L. Metelli Calvi* , qui *Macedonici* frater erat, familia ſummis etiam effulſit honoribus : nam & ipſe Conſul fuit anno 611. & V. filiam habuit *Cæciliam* , L. Luculli matrem , & duos filios *Lucium* & *Quintum* , ambo Conſules , illum anno 634. hunc anno 644. *Lucius* etiam ſummo Pontificatu : *Quintus* vero victoriis & triumpho de Iugurtha , C. Marii & Saturnini odio , exilio , reditu . Cenſura celeberrimus extitit : Nec minor gloria illius filii , VI. *Q. Metelli*, qui à pietate in patrem , quem precibus & lacrymis ab exilio revocavit *Pius* dictus eſt. Nam

Prætor Q. Poppedium Marſorum ducem interfecit, Proconſul Sertorium vicit, Conſul una cum Sylla Dictatore anno 673. fuit, Cenſor, Pontifex maximus; opibus, magnificentia, affinitate civis clariſſimus: illius enim filia *Cæcilia* duobus viris, qui tum poterant plurimum, primum M. Scauro Senatus principi; deinde *L. Syllæ* paulo poſt Dictatori nupſit: ipſeque cum prole maſcula careret, adoptavit VII. *Scipionem Naſicam*, qui Pompeii Magni ſocer in Africa periit; & vulgo *Q. Metellus Pius Scipio* appellatur.

GENS CALPHURNIA.

CAlphurnii ſive *Calpurnii*, licet Plebeii, à *Calpo* Numæ Pompilii filio originem repetebant. Eorum alii *Piſones*, alii *Bibuli*, alii *Flammæ* dicti ſunt. E *Piſonibus* Conſules multi numerantur; unus è *Bibulis*; è *Flammis* nullus. Illi Bibulo *Marcus* prænomen fuit, qui anno 694. C. Cæſaris in Conſulatu Collega, adeo nihil poterat, ut per jocum diceretur *Caio* & *Cæſare* Conſulibus: Cenſor tamen aliquanto poſt creatus eſt, fidelemque Pompeio contra Cæſarem navavit operam.

Ut *Calpurniorum*, ita *Piſonum* diverſa fuerunt cognomina: aliis enim *Cæſonini*, aliis *Frugi*, aliis *Beſtiæ*, aliis vero *Piſonis* tantum cognomen adhæſit. Familia omnium nobiliſſima *Cæſoninorum* fuit, ex quibus *Beſtiæ*, & ut ſuſpicor, *Frugi* etiam propagati ſunt. I. *C. Piſo* Conſul anno 573. duos filios habuit. II. *L. Cæſoninum* & *Q. Piſonem*, quorum alter Conſul fuit anno 605. alter 618. Ex *Quinto* nulli liberi: ex *L. Cæſonino* duo filii nati ſunt. III. *L. Piſo Cæſoninus* Conſul anno 641. & *L. Piſo Beſtia* Conſul 642. Ille poſt conſulatum cum L. Caſſio, cujus legatus erat, à Tigurinis cæſus eſt: Hic in Jugurtham bellum acriter aggreſſus, multas urbes pugnando cepit: ſed paulo poſt pecunia, ut tum fama fuit, corruptus flagitioſam cum hoſte pacem iniit. IV. Lucii Piſonis ex filio nepos fuit V. *Lucius* ille *Piſo Cæſoninus*, qui una cum Gabinio Conſul anno 695. Ciceronem à Clodio orbe pelli non ægre paſſus eſt: quare in eum etiam tunc extat elegans illa Ciceronis Oratio, quæ *in Piſonem* inſcribitur. Ejus liberi multum in urbe potuerunt; nam filia *Calpurnia* C. Cæſari paulo poſt Dictatori nupſit. Filius VI. *L. Piſo* & Conſul anno 739. & Pontifex, & Præfectus urbis per annos viginti; ad cujus filios Horatius aureum de *Arte Poëtica* libellum inſcripſit: niſi malis aſſentiri aliis, qui Præfectum illum urbis, non ex *Cæſonini*, ſed ex *Frugi* familiâ oriundum volunt. Ut ut eſt, illius ſeu filius, ſeu nepos Conſul etiam fuit anno 809

Ex ſtirpe *Frugi* Conſul unus anno 620. perhibetur *L. Piſo*, qui & *Frugi* cognomen ex ſingulari continentia invenit, & bellum ſervorum confecit in Sicilia. Ex illa vero *Piſonum* familia, quæ nullum aliud cognomen adſcivit, erant tum *Cn. Piſo* Conſul anno 614. illiuſque, ut opinor, nepotes *C. Piſo*, qui anno 686. legem de ambitu tulit; & *M. Pupius Piſo* Conſul 692. tum *Cn. Piſo*, qui Pompeianas partes in Africa ſecutus, ab Auguſto tamen Conſul an. 730. dictus eſt: cujus ambo filii Conſules fuerunt, Lucius anno 752. Cn. Piſo 744. Tiberii in Conſulatu Collega, & aliquanto poſt Syriæ ab eo Præfectus Germanicum, ut perhibent, veneno ſuſtulit. Illius tamen filius mutato Cnei nomine in Lucium, anno 779. aſſecutus eſt Conſulatum.

Duorum *Piſonum Beſtiæ*, & Præfecti urbis mores deſcripſerunt Salluſtius & Velleius; alter alterius: ille *Beſtiæ*, hic Præfecti urbis; uterque breviter. Salluſtii de *Beſtia* hæc verba ſunt.

In Conſule noſtro multæ bonæque artes animi & corporis erant, quas omnes avaritia præpediebat. Patiens laborum, acri ingenio, ſatis providens, belli haud ignarus; firmiſſimus contra pericula & inſidias.

De *L.* vero *Piſone* urbis Præfecto ita Velleius l. 2.

De quo viro hoc omnibus ſentiendum ac prædicandum eſt, eſſe mores ejus vigore ac lenitate mixtiſſimos; & vix quemquam reperiri poſſe, qui aut otium aut validius diligat, aut facilius ſufficiat negotio, & magis quæ agenda ſunt curet, ſine ulla oſtentatione agendi.

GENS CLAUDIA PATRICIA

C*Laudiorum* duæ gentes Romæ fuerunt, quibus diſpar quidem genus, ſed par gloria: nam altera Patricia fuit, Plebeia altera: at utraque viris domi, militiæque inclytis admodum fœcunda. Primum de Patricia, tum de Plebeia paucis dicemus.

Accius Clauſus Sabinus, cui poſtea *Appio Claudio* nomen fuit, ſex circiter annos poſt exactos Reges Regillis Romam cum profugiſſet, & inter Patricios allectus eſt, & multis cum ipſe decoratus honoribus, tum ipſius poſteri, qui 28, Conſulatibus, Dictaturis 5. Cenſuris 7. Triumphis 6. Ovationibus 2. claruiſſe dicuntur. Primum *Regillenſes*, deinde *Craſſi*; denique, ubi gentis in tres familias ab App. Cœci liberis divortium factum eſt; alii *Claudii Pulchri*, alii *Nerones*, alii *Centhones* vulgo nuncupati ſunt.

I. *Appio Claudio* gentis principi, qui Conſul fuerat anno 258. duo filii nati ſunt, II. *Appius* & *Caius*; uterque Conſul, ille anno 282. hic 293. *Appius* plebi, itidem ut pater, infeſtus, exercitum, quod pugnare detrectaſſet, cæſis centurionibus, ſorte decimavit; III. filiumque habuit *Appium* illum, qui anno 302. Decemvir, cum & Principatum affectaret, & Virginiam Virginem à patre abducere conaretur, conjectus in carcerem ſibi mortem conſcivit. IV. Illius filius Tribunus militaris anno 329. V. nepos Dictator Hernicos vicit. VI. pronepos Conſul, omnes *Appii*. VII. Abnepos vero C Claudius Dictator 416. qui tres ſuſcepit liberos, VIII. *Claudiam* Veſtalem, & duos *Appios*: natu majori *Craſſi* & *Cœci*, natu minori *Caudicis* cognomen fuit, quod Conſul anno 489. Mamertinis auxilio miſſus, parvis naviculis exercitum in Siciliam traduxerit. De Pœnis & Hierone tum victoria, tum triumpho, poſtea Cenſura clarus extitit.

Major tamen gloria fuit fratris *Appii Craſſi* ſive *Cœci*, qui bis Conſul an. 447. & 457. ſemel Dictator, Sabinos, Samnites, & Etruſcos ſæpe vicit; per quinquennium Cenſor ad Brunduſium uſque viam Appiam ſtravit; & ſenex., & cœcus turpiſſimas pacis cum Pyrrho conditiones diſcuſſit, quatuorque filios genuit *Appium Claudium Craſſum*. *P. Pulchrum*, *C. Centhonem*, & *Ti. Neronem*, An App. Craſſus Conſul 485. prolem maſculam reliquerit, obſcurum eſt: alii certe cognomina ſua in tres nobiliſſimas familias propagarunt; cum è Centhonibus duo tantum, hujus nepos & pronepos *Caius* & *Appius* illuſtres fuerint, ille Conſulatu anno 513. Cenſura, & Dictatura; hic Prætura, & Ovatione de Celtiberis: de his addemus nihil; nunc de *Pulchris*, poſt de *Neronibus* agemus.

CLAVDII PVLCHRI PATRICII.

IX P. *Claudius Pulcher App. Cœci* filius Conſul anno 504 cum contra auſpicia pugnaſſet, à Pœnis victus eſt. X. Natus ex eo *Appius Pulcher* Conſul anno 541. tres filios habuit: XI. *Appium*, *Publium* & *Caium*: omnes Conſules fuerunt; primus anno 568. alter anno 569. tertius anno 576. qui poſt Conſulatum de Liguribus triumphum & Cenſuram obtinuit. Primum *Appii*, tum *Caii* poſteros perſequemur: *Publio* enim nulla proles fuit.

XII. *Appii* filius, item *Appius Pulcher* Conſulatu 610. triumpho de Salaſſis (gens erat Alpina) Cenſura, & Senatus principatu enituit. Illius quidem filia Ti. Graccho viro clariſſimo nupſit: at ex ejus nepotibus nullus Conſulatum adeptus eſt; ejus pronepos *Livius Druſus Claudianus* per adoptionem inſertus *Liviorum* familiæ avus fuit *Liviæ*, quæ primum Ti. Neronis, deinde Auguſti uxor extitit.

XII *Caii Claudii* filio & nepoti *Caius* prænomen fuit; uterque Conſul; alter anno 623. XIII. alter annò 661. XIV. Hic duos habuit filios *Appium* & *Caium*, qui

Prætor à Spartaco victus eſt: Appius Conſul anno 674. tres mares, totidemque fœminas ſuſtulit, XV. *Appium*, *Caium* & *Publium*. *Appius* ex Conſulatu anno 699. Ciliciam anno ante Ciceronem ſortitus eſt, Cenſuramque geſſit cum L. Piſone. *Publius* ſeditioſus ille Tribunus Ciceronẽ urbe expulit, & à Milone cæſus eſt. Duæ ex iis *Clodia* natæ ſunt, quarũ altera, quæ *Appii* filia erat *Cn. Pompeio Magni* filio nupſerat; altera, quæ *Publii*, *C. Cæſari Octaviano* deſponſata fuit. *Caius* eorum frater præter Tribunatum nullos honores geſſiſſe legitur: Sed filiorum alter *Sextus*, cum à partibus Antonii ſtetiſſet, Conſul anno 715. fuiſſe perhibetur. De P. Clodio Tribuno plebis hæc breviter Velleius l. 2. *P. Clodius homo nobilis, diſertus, audax, qui neque dicendi, neque faciendi ullum, niſi quem vellet, noſſet modum; malorum propoſitorum executor acerrimus.*

CLAVDII NERONES PATRICII.

IX. TI. *Claudius Nero App. Cæci* filius X. duos ſuſcepit liberos *Tiberium* & *Publium*. XI. Hujus filius Conſul anno 551. XII. nepos, XIII. & pronepos Prætores, omnes *Tiberii* dicti XI Ex *Tiberio App. Cæci* nepote natus eſt *Caius* ille *Nero*, qui Cõſul an 546 cũ Livio Salinatore Aſdrubalem fratrem Annibalis ad Metaurum flumen cum exercitu cecidit; copiaſque Annibalis ſemel atque iterum fudit; Cenſuramque aliquanto poſt geſſit cum eodem Livio. Ex illius nepotibus nullus Conſul fuit, Prætorii duo: Abnepos *Ti. Nero* Quæſtor C Cæſaris in bello Alexandrino, ex *Livia* procreavit *Tiberium*, poſtea Imperatorem, & *Druſum Germanicum*, de quibus in gente Iulia.

GENS CLAUDIA PLEBEIA.

HVic Genti haud immerito *Marcelli* cognomen quaſi *Martii* inditum eſt: laude enim bellica maxime floruit. I. *M. Claudius Marcellus* Conſul anno 422. & aliquanto poſt Dictator, pater fuit II. *M. Marcelli Conſulis* ann. 466. III. cujus ex filio *Marco* Ædili nepos fuit, IV. Marcus ille Marcellus, qui Conſulatibus quinque ann. 531. 538. 539. 543. & 545. cæſo Virdumaro Gallorum Rege, opimis ſpoliis Jovi Feretrio conſecratis: de Gallis, Inſubribus & Germanis triumpho, fuſo ſemel atque iterum ad Nolam Annibale, captis poſt triennalem obſidionem Syracuſis, & majorum & nepotum gloriam longe ſuperavit: Annibalem enim primus vinci poſſe docuit; eamque laudem aſſecutus eſt, ut populi Romani gladius vulgo diceretur. Annibalis tandem inſidiis deceptus occubuit. V. Ipſi duo filii nati ſunt *Marcus* & *Caius Marcelli*. Tertium addunt nonnulli M. Marcelli Conſulem an. 570. Ex *Caio* propagati ſunt *Marcelli Æſernini*, è quibus duo tantum Conſules numerantur. *P. Lentulus Marcellinus* an. 735. & *M. Æſerninus* 731.

V. *M. Marcellus Marcelli* quinquies Conſulis filius natu major; & ipſe Conſulatu an. 557. de Gallis Inſubribus triumpho, Pontificatu & Cenſura nobilis, filium habuit, VI. *Marcum* ter Conſulem an. 587. 598. & 601. dupl icique clarum triumpho, qui ſibi, patri, avo ſtatuas poſuit, quibus inſcripſiſſe fertur: *Hi Marcelli novies Conſules*. VII. Ejus filio *Marco* Prætorio duo fuerunt liberi *Marcus* & *Caius*, qui Prætorius ex Iunia pater fuit *Caii Marcelli* Conſulis an. 703. ad quem Epiſtolæ Ciceronis l. 15. *Marcus* Ædilitius genuit *Marcum* & *Caium*, quorum uterque Conſul; ille an. 702. hic 704. *Marcus* de Provinciis C. Cæſari tollendis cum ad Senatum primus retuliſſet, veniam tamen vitamque Senatus precibus obtinuit; quare Cæſari, cum ſuo, tum Reipublicæ nomine gratias egit Cicero eleganti illa oratione quæ *pro Marcello* inſcribitur. *Caius* vero ex *Octavia* minore Auguſti ſorore duas

Marcellas reliquit, illumque *Marcellum*, qui jam Ædilitius in ſpem imperii adoleſcebat, cum immatura morte ſublatus eſt. *Marcellarum* major primum *M. Agrippæ*, deinde *M. Iulio Antonio*; minor *M. Valerio Meſſala Barbato*, ut eſt conjectura, nupſit.

GENS CORNELIA.

INfinitus ego ſim, ſi Cornelios omnes perſequi velim: *Corneliorum* enim vel duæ gentes, vel etiam plures; ex quibus vel una Patricia adeo late patuit, ut duodecim prope familias complexa ſit, *Maluginenſes*, *Coſſos*, *Arvinas*, *Scipiones*, *Lentulos*, *Cethegos*, *Rufos*, *Syllas*, *Cinnas*, *Dolabellas*: An *Siſenna*, *Mammula*, *Merenda*, *Merula*, *Scapula* ex eadem gente fuerint, obſcurum eſt. E *Siſennis* & *Mammulis* Conſul nullus, è *Merendis* unus anno 479. Vnus etiam è *Scapulis* an. 425. E *Merulis* duo, uterque *Lucius*, alter anno 560. alter 666. Fuit illud *Corneliis* ſingulare: illud enim annotare non abs re fuerit, non cremare, ſed terræ mandare mortuos. Primus ex hac gente *Sylla* Dictator cremari voluit.

CORNELII

MALUGINENSES, COSSI, ARVINÆ.

I. SEr. *Cornelius Maluginenſis*, Conſul anno 268. duos ſuſcepit filios II. *Lucium* & *Marcum*: ille Conſul anno 294. contra Volſcos rem bene geſſit, hic Decemvir in exilium pulſus eſt. Hujus filius *Marcus* Conſul an. 317. III. Illius verò *Sergius*, pater IV. *Publii*, qui bis Tribunus militaris an. 349. & 356. duos filios habuit V. *Sergium* & *Marcum*; utrumque Tribunum militarem, illum octies, hunc ſemel atque iterum, anno 385. & 3‹6.

IV. *A. Cornelio Maluginenſi Marci* Decemviri ex filio nepoti, ex facie rugoſa *Coſſi* cognomen adhæſit: ipſe cæſo Larte Tolumnio Veientium Rege, alter à Romulo opima ſpolia Iovi Feretrio tulit: Conſul anno 325. & Magiſter Equitum paulo poſt ſub Dictatore Mamerco. V. Ex eo nati *Aulus*, *Publius* & *Cneus*, omnes Tribuni militares, alius alio tempore. *Publius* præterea Dictator Volſcos cecidit. VI. *Cneus* Conſul an. 344. *Aulus Auli* filius fugatis Volſcis Dictator M. Manlium Capitolinum in carcerem conjici juſſit; VII. duos, ut eſt conjectura, filios reliquit *Aulum* bis Magiſtrum Equitum, & *Publium Auli Coſſi Arvinæ* patrem.

VIII. *Aulus Coſſus Arvina* Magiſterio Equitum ſub Camillo, Conſulatu duplici an. 420. & 421. Dictatura & triumpho de Samnitibus nobilis.

CORNELII SCIPIONES.

SCipionibus pietas nomen fecit; *Publio* enim *Cornelio*, quòd cæcum patrem regeret, *Scipionis* cognomen indi um eſt. An ex *Maluginenſium*, *Coſſorumve* familia fuerit, incertum eſt: illius enim nec patris, nec avi nomen proditur; *Maluginenſem* tamen fuiſſe ſuſpicor. Vt *Corneliorum* ita *Scipionum* varia cognomina, diverſæque familiæ; fuerunt enim *Scipiones Aſinæ*, *Hiſpalli*, *Africani*, *Aſiatici* & *Naſicæ*.

SCIPIONES ASINÆ ET HISPALLI.

S*Cipionum* ſtemma hactenus perobſcurum ex faſtis commode ſic explicari poteſt. I. P. *Cornelio*, qui & Magiſter Equitum fuit ſub Camillo anno 357. & Interrex 361. tres filii nati ſunt. II. *Lucius*, *Cneius & Publius Scipiones*, omnes dicti patris cognomine. *Lucius* Conſul ponitur an. 403. *Publius* Magiſter Equitum eodem anno. *Cneii* in faſtis nulla mentio. *Lucius* liberis caruit: ex *Cneio Aſina & Hiſpallo*, ex *Publio Africani*, *Aſiatici & Naſica* propagati ſunt.

Cneius enim Scipio III ex *Lucio* filio duos nepotes habuit IV. *Cneium Aſinam* & *L Scipionem*. Vterque Conſul fuit; ille bis an. 493. & 499. hic ſemel an. 494. Vterque triumpho de Pœnis clarus. V. *Cnei Aſinæ filius P. Aſina* Conſul an. 532. de Iſtris triumphavit. *Lucii* vero pronepos *Cn. Scipio Hiſpallus* Conſul anno 577. obiit, ex eoque natus *C Scipio Hiſpallus* an. 614. Prætor peregrinus Chaldæos urbe expulit.

II. *Publius* primi *Scipionis* filius pater fuit III. L. Scipionis Conſulis an. 455. cujus IV. ex *Lucio* filio nepotes fuerunt V. *Cneius* & *Publius* Scipiones. Vterque Conſul; *Cneius*, *Calvus* vulgo dictus, an. 531. *Publius* 535 qui ab Annibale ad Ticinum fuſus, Hiſpaniam cum fratre legato obtinuit: ab iis ad Illiturgum Amilcar, Mago & Aſdrubal victi; deinde Hanno ad Incibile ſuperatus: iterum Mago & Aſdrubal, primum ad Illiturgum, tum ad Mundam, denique ad Auringen fugati: ſed tandem *Publius* ad Incibile victus & occiſus eſt; & paulo poſt *Cneius* etiam victus in prælio cecidit. *Cneius* filium habuit VI. P. *Scipionem Naſicam*, *Publius* vero VI. *Publium & Lucium Scipiones*, quorum ille *Africani*, hic *Aſiatici* cognomen victoriis ſibi peperit.

SCIPIONES AFRICANI.

VI. P. *Scipio Africanus* major ſervato in pugna Ticinenſi patre, decemque Romanorum miliibus ex clade Cannenſi Canuſium perductis, etiam tum adoleſcens in Hiſpaniam miſſus eſt: novam Carthaginem cepit, Aſdrubalem & Magonem ſemel atque iterum victos Hiſpania expulit: tum in Africa primum Syphacem & Aſdrubalem, deinde ipſum Annibalem, denique Verminam Syphacis filium vicit; leges pacis & Carthaginenſibus Imperator, & aliquanto poſt Antiocho fratris legatus præſcripſit; ſed tandem poſt tot in patriam merita vir ille duplici Conſulatu anno 548. & 559. Cenſura, Senatus principatu, victoriis & triumpho ætatis ſuæ longe clariſſimus, Literni exul obiit. Ex *Æmilia* L. Pauli, qui ad Cannas cecidit, filia genuit VII. duas *Cornelias*, quarum major *Scipioni Naſicæ Viri optimi* filio, altera *Ti. Graccho* nupſit, & *P. Scipionem*, qui captus ab Antiocho patri gratis remiſſus eſt. Cum infirma eſſet valetudine, liberiſque careret, Prætorius cognatum ſuum adoptavit L. Pauli, qui Perſen vicit, filium: qui VIII. *P. Scipio Æmilianus* dictus eſt, vir patri, avoque bellica laude par, literarum vero humaniorum ſcientia longe ſuperior: duo maxima bella confecit, Punicum tertium & Numantinum: duplex triumphus, alter de Carthagine deleta *Africani*, alter de Numantia everſa *Numantini* cognomen illi dedit: quamvis Conſulatum nunquam petierit, bis tamen Conſul factus eſt, ſemel ante ætatẽ an. 606. iterũ abſens etiam præter leges anno 619 & ante ſecundum Conſulatum Cenſor: triſtior illius quam *Africani majoris* exitus fuit; cum enim C. Gracchi conatibus obſiſteret, ſive C. Carbonis, ſive M. Fulvii Flacci, ſive uxoris ſuæ Semproniæ, quæ Gracchorum ſoror erat, crimine, ut tum creditum eſt, noctu domi necatus eſt.

Scipionis Æmiliani mores his verbis deſcripſit Velleius l. 2. *P. Scipio Æmilia-*

nus vir avitis P. Africani, paterniſque L. Pauli virtutibus ſimillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingenii ac ſtudiorum eminentiſſimus ſæculi: qui nihil in vita niſi laudandum aut fecit, aut dixit, aut ſenſit: tam elegans liberalium ſtudiorum, omniſque doctrinæ & auctor & admirator fuit; ut Polybium & Panætium præcellentes ingenio viros domi militiæque ſecum habuerit: neque enim quiſquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum diſpunxit: ſemper inter arma & ſtudia verſatus, aut corpus periculis, aut animum diſciplinis exercuit.

SCIPIONES ASIATICI.

VI. L*Ucius Scipio Africani majoris* frater natu minor Conſul anno 563 de Antiocho victoriam, triumphum, & Aſiatici cognomen retulit; & aliquanto poſt repetundarum, injuria, ut putatur, damnatus eſt: VII. hujus filius *Lucius* Prætorius Senatu motus dicitur; X. abnepos *Lucius* Conſul an. 670. in bello civili cum Marii partes ſequeretur, à Sylla ſpoliatus exercitu incolumis dimiſſus eſt: cujus etiam forte XIII. abnepos *P. Scipio Aſiaticus* ſub Nerone an. 810. Conſulatum geſſit.

SCIPIONES NASICÆ.

VI. P. *Scipio Naſica*, *Cnei Scipionis*, qui cum fratre *Publio* in Hiſpania periit, filius; à Senatu *Vir optimus* cum judicatus eſſet. Matrem deûm hoſpitio excepit: deinde & Pontifex, & Conſul an. 562 de Boiis triumphavit. VII. Eo major illius filii Publii, qui *Corculum* vulgo dictus eſt, gloria, quod ſemel atque iterum Conſul anno 591. & 595 Delminio (urbs Dalmatarum erat) expugnato, & Imperatoris nomen à militibus, & honorem triumphi à Senatu oblatum repudiarit; vir alioqui eloquentia primus, juris ſcientia conſultiſſimus, ingenio ſapientiſſimus, & paulo poſt Cenſoria dignitate inſignis: VIII. nec laus minor fuit filii *P. Scipionis*, cui *Serapionis* cognomen datum eſt: nam & Conſul anno 615. fuit, & Pontifex maximus & Ti. Gracchum, licet affinem, quod rebus novis ſtuderet, privatus per ſuos occidit. IX. Ex eo natus *P. Naſica* Conſul anno 642. in Magiſtratu obiit: qui ex *Cæcilia* Metelli Macedonici filia habuit X *P. Naſicam*, cui *Licinia* Craſſi Oratoris filia tres filios peperit XI. *Publium*, *Licinium Craſſum Scipionem*, qui avo materno in adoptionem datus eſt, & *Q. Metellum Pium Scipionem* à Metello adoptatum, qui XII. *Cornelia* filia in uxorem data, primum Craſſo juniori, deinde Pompeio Magno: Conſul factus eſt an. 701. & in bello civili dux partium Pompeiarum à Cæſare in Africa victus periit. XI. Illius frater natu maximus *Publius* in Mariana diſſenſione urbe pulſus filium reliquit XII. *Publium* illum *Scipionem*, qui ex *Scribonia*, quæ poſtea Octavio Cæſari nupſit, XIII. *Corneliam* Æmilii Pauli uxorē ſuſcepit, XIII. & *P. Scipionem* Conſulem an. 737. cujus etiam nepos *Publius* Conſul ponitur an. 808.

CORNELII LENTULI.

ITa obſcurum eſt & intricatum *Lentulorum* ſtemma; ut illud qui voluerit in ordinem digerere, operam luſerit: quare ſatius mihi viſum eſt, ſervata temporum ratione, illos tantum appellare, qui ex hac familia Conſulatum adepti ſunt; ita tamen, ut primum proferamus eos, qui ad *Lentuli* cognomen nullum aliud adſciverunt, deinde alios, qui varia adhibuerunt cognomina: fuerunt enim *Lentulus Caudinus*, *Clodianus*, *Crus*, *Eſquilinus*, *Getulicus*, *Lu-*

pus; *Marcellinus*, *Scipio*, *Spinther*, *Sura*.

E *Lentulis* Conſules fuiſſe perhibentur *Lucius* anno 436. *Servius* anno 450. *Lucius* 545. *Cneius* 551. *Publius* 591. *Cneius* 607 *Cneius* 656. *Cneius* 697 *Cneius* 735. *Cneius* 739. & *Lucius* 750. Ex aliis *Caius Lentulus Eſquilinus* an. 375. E *Caudinis* tres, pater *Lucius* an. 478. & filii duo *Lucius* 516. & *Publius* 517. *Lucius Lupus* 597. *Cneius Clodianus* 681. *P. Sura* 682. ob Catilinæ conjurationem in carcere necatus. *Publius Spinther* an. 696. Ciceronem exilio revocavit. *L. Lentulus Cruſcellus* an. 704. *Publius Marcellinus* 735. *Publius Scipio* 719. E *Getulicis* quatuor: pater *Coſſus Getulicus* an. 751. & duo filii *Coſſus* & *Cneius*, ille an 777 hic 778. qui cum res novas moliretur, à Caligula cæſus eſt. *Coſſi* filius Collega Neronis an. 812. fuit.

CORNELII DOLABELLÆ.

E *Dolabellis* quinque potiſſimum memorantur, quorum princeps *Publius Dolabella* Conſul anno 470. de Gallis triumphavit; *Cneius* illius forte pronepos Conſul 594. cujus ex filio nepos an. 672. è Macedonia triumphum retulit: repetundarum tamen à C. Cæſare accuſatus, nepotem habuit, ut eſt conjectura, fratris *Publii* filium *Publium Dolabellam* M. Ciceronis generum, qui in locum occiſi Cæſaris Conſul anno 709. ſuffectus, Syriam quidem interfecto Trebonio occupavit; ſed ipſe paulo poſt à ſervo Laodiceæ necatus eſt: natus ex eo *Publius* ab Auguſto an. 762. Conſulatum obtinuit.

CORNELII CETHEGI.

C*Ethegis* omnibus longe præſtitit *Marcus* ille *Cethegus*, qui etiam tum adoleſcens Pontifex factus eſt; & aliquanto poſt Cenſor ante Conſulatum, denique Conſul anno 549. Etruriam in fide continuit. Illius ex fratre nepos fuit *Caius* Conſulatu an. 556. Cenſura & triumpho de Inſubribus nobilis: duo quidem alii Conſules, *Publius* an. 572. & *Marcus* 593. ſed rebus geſtis non admodum clari. Illuſtrius aliquanto fuit *P. Cethegi* nomen, qui in diſſenſione Mariana urbe pulſus, tempore Luculli civitatis princeps fuiſſe dicitur.

CORNELII CINNÆ.

I. L. *Cornelius Cinna* Conſul anno 626 filium habuit II. *Lucium* quater Conſulem an. 666. 667. 668. & 669. qui cum in cives unà cum Mario multis cædibus graſſatus eſſet, tandem à ſuis ipſe militibus cæſus eſt. Illius filia *Cornelia* C. Cæſari nupſit; filius vero III. *Lucius* primum Lepido, deinde Sertorio adhæſit: denique C. Cæſaris opera reſtitutus, ex Pompeii Magni filia ſuſcepit IV. *Cn. Cinnam Magnum*, qui bis ab Auguſto veniam obtinuit; ſemel, quod hoſtis in ipſum arma tuliſſet; iterum, quod proditor ipſi paraſſet inſidias: amicus tandem ipſi factus Conſulatum an. 756. adeptus eſt.

De *L. Cinna* quater Conſule ita Velleius l. 2. *Vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quàm iracundia militum: de quo jure dici poteſt, auſum ea quæ nemo auderet bonus, perfeciſſe, quæ à nullo niſi fortiſſimo perfici poſſent, & fuiſſe eum in conſultando temerarium, in exequendo virum.*

CORNELII RVFI ET SYLLÆ.

E *Rufinis* duo tantum ſummos honores aſſecuti ſunt: quibus *Publii* prænomen fuit, I. pater & filius, ambo Dictatur, II. hic præterea duos Conſulatus an. 463. & 476. IV. Illius nepoti *Publio*, quod ludos Apollinares ex libris Sibyllinis celebrari juſſiſſet, primum *Sibylla*, tum *Sylla* cognomen inditum eſt: VIII. ejus abnepos fuiſſe dicitur *L. Sylla* dictator.

VIII. *L. Sylla*, primum Quæſtor C. Marii in Africa Iugurtham à Boccho accepit, deinde legatus in bello Cimbrico,

Teutonico & ſociali multa cum fortiter geſſiſſet, Cluentium, Samnites & Hirpinos fudiſſet, poſt Præturam Conſulatum an. 663. omnium pene civium ſuffragiis, & bellum Mithridaticum obtinuit: ſed eum *Sulpitius* Tribunus plebis provinciam & bellum in *Marium* transferret, in urbem, unde fugerat, cum exercitu rediit; occiſo *Sulpitio*, *Marium* fugat, tranſit in Græciam, captiſque Athenis, *Archelaum* Mithridatis ducem ſemel atque iterum ad Orchomenum & Chæroneam ſuperat: *Fimbriam* in Aſia opprimit, & pace Mithridati conceſſa in Italiam reverſus, *Norbanum* ad Canuſium, *Marium juniorem* ad Sacriportum, ad Cluſium *Carbonem*, *Teleſinum* & Samnites ad portam collinam vincit: dictaturam occupat, quam tertio anno poſt deponit: in his omnibus laudandus, niſi cruentiſſima proſcriptione in cives ſæviiſſet: quatuor uxores habuit, *Æliam*, *Cæliam*, *Cæciliam* Metelli pii filiam, & *Valeriam*: ex *Cæcilia* IX. *Fauſtum Syllam* ſuſcepit, & *Fauſtam*, quæ primum *Q. Pompeio Rufo*, tum *C. Mummio*, denique *T. Miloni* nupſit. *Fauſto Syllæ Pompeia* Pompei Magni filia peperit *Fauſtam* Æmilii uxorem.

VIII. *Syllæ* Dictatori, ſi Dioni credimus, frater fuit *Ser. Sylla*, IX. cujus filius *Publius* C. Cæſaris in bello civili legatus à Cicerone hac oratione, quæ etiam nunc extat, defenſus eſt: X. ejus filius XI. & nepos *Lucii* XII. & pronepos *Cn. Fauſtus* Conſulatum adepti ſunt; primus ſub Auguſto an. 748. alter ſub Tiberio anno 783. tertius ſub Claudio anno 804.

Syllæ Dictatoris naturam Salluſtius, corporis habitum Plutarchus deſcripſit. Salluſtii verba ſunt hæc.

Sylla Patriciæ gentis nobilis fuit, literis Græcis ac Latinis juxta atque doctiſſime eruditus, animo ingenti, cupidus voluptatum, ſed gloriæ cupidior; otio luxurioſo eſſe, tamen à negotiis nunquam eum voluptas remorata eſt: facundus, callidus, & amicitia facilis, ad ſimulanda negotia altitudo ingenii incredibilis, multarum rerum, ac maximè pecuniæ largitor; atque illi felicissime ante civilem victoriam nunquam ſuper induſtriam fortuna fuit, multique dubitavere fortior an felicior eſſet. Ad hoc milites benigne appellare; multis rogantibus, aliis per ſe ipſe beneficia dare; invitus accipere, ſed ea properantius, quàm æs mutuum reddere; ipſe à nullo repetere, magis id laborare, ut illi quamplurimi deberent; joca atque ſeria cum humillimis agere, in operibus, in agmine, atque ad vigilias multus eſſe, &c.

Ita Plutarchus breviter. *Oculos glaucos, qui perquam erant amari & truces; color faciei magis efferabat aſpectu: efflorescebat enim aſpera rubido albedine ſparſim interfuſa: unde Saunio quidam Athenis in eum hoc verſu uſus eſt.*

Mora ſi ſpargas farina, talis eſt forma
Syllæ.

GENS DOMITIA.

UT *Claudiorum*, ita *Domitiorum* gens duplex fuit; ſed utraque Plebeia. Altera *Ænobarbi*, altera *Calvini* cognomen habuit. De *Ænobarborum* familia, quæ multo illuſtrior fuit, hic agimus.

I. *Cn. Domitius* Conſul anno 562. pater fuit II. *Cnei* Conſulis an. 592. III cujus filius *Cneius* Conſulatu an. 631. Cenſura, Pontificatu maximo, de Allobrogibus & Arvernis, tum victoria, tum triumpho clarus extitit; IV. filios habuit *Cneium* & *Lucium*: ille Conſul an. 657. à L. Craſſo ipſius in Cenſura Collega diſſenſit ſæpius: hic etiam Conſul an. 559. uterque in bello civili Syllæ & Marii cæſus eſt. V. *Cneio* duo erant filii, *Cneius* Cinnæ gener, in flore ætatis à Pompeio in Africa occiſus, & *Lucius*, qui Conſul an 699. in acie Pharſalica fortiter dimicans cecidit. VI. Ex Porcia ſuſceperat *Cneium Domitium*, qui ob cædem C. Cæſaris primum damnatus, & aliquanto poſt reſtitutus Conſul creatus eſt an. 723. VII. *Hoſtilia* illi peperit *Lucium* Conſulem an. 737. qui ex *Antonia minore* genuit VIII. *Cneium* Conſulem anno 784. IX. *Neronis* Imperatoris patrem.

GENS FABIA.

F*Abia* gentis alii originem referunt ad *Herculem*, qui ex Evandri filia *Fabium* genuerit: alii nomen ab agrorum foſſione deducunt, quaſi primum *Fodij*, deinde *Fabij* dicti ſint. Fabiorum omnium hic nomina prodere res eſſet & operoſa & multi faſtidii; ſatis erit illos proferre, qui adoleſcente jam Republica, victoriis ſuis Romanam rem multum auxerunt: duo tamen te monitum velim; unum eſt, tres *Fabios M. Vibulani* filios, *Quintum*, *Cæſonem* & *Marcum* ſeptem annis continuis munus Conſulare obtinuiſſe, ex iiſque *Cæſonem* cum 315. *Fabiis* ad Cremeram à Veientibus cæſum fuiſſe: alterum eſt, *Fabios* omnes, qui poſtea multis perfuncti ſunt honoribus, à *Quinto Marci* filio, qui unus gentis cladi ſuperſtes fuit, ut multis placet, propagatos eſſe.

I. *Marcus Fabius Ambuſtus Quinti* filius gemino Tribunatu militari, Conſulatu triplici an. 391. 397. 399. ovatione de Hernicis, de Tiburtibus triumpho, Magiſterio Equitum, Dictatura, & Senatus principatu inſignis, tres mares, *Quintum*, *Marcum* & *Cæſonem* ſuſtulit, duaſque fœminas, quarum altera *Sulpitio* Patricio, altera *Licinio Stoloni* Plebeio cum nupſiſſet, hæc marito Tribuno plebis perſuaſit, ut legem ferret de Conſulari dignitate plebi communicanda. Ut à *Quinto Maximorum*, ita à *Marco Pictorum* familia profluxit, è quibus tres Conſules memorantur, *Caius* anno 448 qui Ædem Salutis pinxit, ejuſque duo filii, *Caius* anno 484. & *Numerius* anno 487 ſed Conſulibus illuſtrior *Q.* ille *Fabius* Prætor, qui poſt cladem Cannenſem Delphos legatus miſſus eſt, & ſcripſit Romanam Hiſtoriam, quæ cum à multis, tum à Livio ſæpiſſimè laudatur.

II. *Q. Fabius Rullianus*, *Ambuſto* patre rebus geſtis clarior, Magiſter Equitum à Papirio Dictatore ob victoriam de Samnitibus ſecuti pene percuſſus, quinquies Conſul fuit, anno 431. 443. 445. 456. 458. ter Dictator, ſemel Cenſor, princeps Senatus; terque triumphavit, ſemel de Apulis, iterum de Gallis & Thuſcis, tertiò de Samnitibus: cumque turbam forenſem in quatuor tribus urbanas conjeciſſet, primus è *Fabia* gente *Maximi* cognomen adeptus eſt. III Ejus filius *Quintus*, cui ob devoratum patrimonium *Gurgitis* cognomen fuit, contra Samnites cum male pugnaſſet, patre legato victoriam retulit: princeps Senatus, duplici Conſulatu anno 461. & 477. iti-dem de Samnitibus triumphis, Cenſura, & in Ægyptum legatione enituit.

V. *Q. Fabius Gurgitis* ex filio nepos, *Cunctator* à belli gerendi ratione, *Verrucoſus* à verruca in labiis, & à manſuetudine *Ovicula* vulgo dictus; laudem avitam ſuperavit: quinque Conſulatus anno 520. 515. 538. 539 544. ut proavus, geſſit: duos triumphos, ut avus retulit: ut uterque, princeps Senatus fuit, ſed utrique in eo ſuperior, quod Dictator exultantem victoriis Annibalem fregerit: duo ille filios habuit *Quintum* & *Marcum*; primum *Quinti*, tum *Marci* poſteros perſequemur.

VI. *Q. Fabius Cunctatoris* filius Conſul anno 540. & in locum patris Augur genuit VII. *Quintum* item Augurem, & Quintum Labeonem, qui Prætor navalem triumphum aſſecutus eſt, & Conſul anno 560. ponitur; eruditionis & ingenii laude illuſtris. A *Quinto* Augure adoptatus VIII. *Quintus Fabius Æmilianus* L. Pauli, qui Perſen vicit, filius, Conſul anno 608. ex quo natus eſt IX *Q. Fabius Allobrogicus*, qui Conſul anno 632. victo ad Iſaram flumen Betulto, & cæſis tum Allobrogum, tum Arvernorum 130. millibus, nobiliſſimum egit triumphum: paulo poſt Cenſor. reliquit X. filium ab avitis, paterniſque laudibus degenerem, cui Pompeius Prætor bonis interdixit; *Allobrogico* frater erat *Quintus*, ob candorem *Eburnus* cognominatus, Conſul anno 637.

VI. *Marcus Fabius Cunctatoris filius*, vivo etiam tum patre mortuus, nepotem VII. adoptione filii habuit VIII. *Quintum Fabium Servilianum*, qui Conſul anno

611. rebus in Hiſpania proſperè geſtis ideo male audiit, quod pacem cum Viriatho æquis conditionibus iniiſſet: poſtea tamen Cenſor factus eſt. *Fabij*, vel *Serviliani* vel *Eburni* (aliter enim aliis videtur) nepotes fuerunt tres illi *Fabij* ſub Cæſaribus Conſules, *Quintus* an 708. illiuſque filii *Paulus* an. 742. & *Quintus* 741. Qua vero ex Fabiorum ſtirpe prognati ſint *Fabij Buteones* Conſules anno 506. & 508 & *Licinus* anno 507. obſcurum eſt.

GENS FVLVIA.

Gens *Fulvia* Tuſculo oriunda, tribus potiſſimum cognominibus diſtincta fuit, *Centumali*, *Flacci & Nobilioris.* E Centumalis tres Conſulatibus, duo triumphis nobiles extiterunt, quibus omnibus *Cneius* nomen proprium fuit; unus Conſul anno 455. de Samnitibus, alter illius nepos an. 525. de Illyriis triumphavit: cujus etiam filius Conſulatum anno 542. obtinuit.

FULVII FLACCI.

I M. *Fulvius Patinus* Conſul anno 454. duos filios ſuſcepit II. *Quintum* & II. *Marcum*; ille *Flaccorum*, hic *Nobiliorum* princeps fuit. Primum de *Flaccis*, tum de *Nobilioribus* dicemus breviter.

Quinti filius fuit III. *Marcus* ille *Flaccus*, quo Conſule an. 489. bellum Punicum primum cœptum eſt: ex eo nati IV. *Quintus*, *Cneius* & *Caius*, quorum longe diſpar gloria. *Caius Quinti* apud Capuam legatus, *Cneius* Prætor, *Quinto* tertium Conſule, Apuliam ſortitus, apud Herdoneam amiſſo exercitu turpiter fugatus eſt; *Quintus* vero rebus geſtis clariſſimus, quater Conſul anno 516. 529. 541. 544 Magiſter Equitum, Pontifex, Cenſor, & Comitiorum cauſa Dictator, apud Beneventum Hannonis caſtra cepit, Annibalem ab urbe depulit, Capuam recepit, illiuſque Senatum ſecuri percuſſit: quatuor filios ſuſcepit V. *Quintum*, *L. Manlium Acidinũ* in gentem *Manliam* adoptatum, *Marcum*, de cujus poſteris paulo poſt, & *Cneium*, qui à *Quinto* fratre Cenſore Senatu motus eſt, cujus nepos *Servius Flaccus* Conſul anno 618. Vardæos in Illyrico domuit.

V. *Quintus* Patre nihilo inferior Prætor Celtiberos bis inſigni pugna vicit, Contrebiam ad deditionem coëgit. deinde ſemel anno 573. & iterum anno 574. cum fratre Acidino Conſul Ligures domuit; triumphum duplicem, unum de Celtiberis, alterum de Liguribus retulit; Cenſor Fortunæ Equeſtri templum dicavit: denique in amentiam verſus, laqueo vitam finiiſſe dicitur. VI. *Caio* ejus filio anno 619. Conſuli bellum fugitivorum conficiendum delatum eſt.

V. *Marco Quinti* fratre natus eſt VI. *Marcus* ille *Flaccus*, qui Conſul an. 628. cum rem feliciter in Tranſalpinos Ligures geſſiſſet, & de Liguribus, Vocontiiſque triumphaſſet, Italos ad petendam civitatem primus excitavit, & C. Graccho leges agrarias ferenti adhæſit: quare ab Opimianis unà cum duobus filiis cæſus eſt. Filiarum altera *Lentuli Suræ*, qui ob conjurationem Catilinæ necatus eſt, altera *L. Cæſaris*, qui Conſul fuit an. 689, mater extitit.

FVLVII NOBILIORES.

Marci Patini an. 454. Conſulis filius alter fuit, uti diximus, Marcus pater *Ser. Nobilioris*, III. qui Conſul an. 498. triumphum navalem egit de Pœnis; IV. Nepotemque habuit *Marcum Nobiliorem* ovatione ex Hiſpania ulteriore, ex capta Ambracia, domitiſque Ætolis triumpho, Conſulatu an. 564. & Cenſura, & Ennij

Poëtæ verſibus clariſſimum : duo illi filii fuerunt V. *Marcus* & *Quintus* ; uterque Conſul , ille anno 594. hic anno 600. ſed alter altero aut fortior bello fuit, aut felicior : nam *Marcus* de Liguribus victoriam & triumphum retulit , *Quintus* à Celtiberis ſemel atque iterum turpiter victus eſt.

Furiorum ſtemma ne hic ſub icerem duo me deterruerunt ; unum , quod eorum memoria ſit aliquanto vetuſtior; alterum , quod Valerius unius tantum meminerit *Marci Camilli* quinquies Dictatoris , cujus res præclare geſtas in notis pluribus explicuimus , quas ſi quis avet ſcire , conſulat. Satis erit monuiſſe gentem *Furiam* & Patriciam fuiſſe, & in quatuor familias diviſam : fuerunt enim *Furii Metellini* , *Paculli* , *Camilli* , *Phili* , quibus omnibus longe præſtitit *Marcus Camillus* alter à Romulo pater patriæ appellatus , ſexies Tribunus Militaris, Dictator quinquies , quatuor triumphis nobilis de Veientibus , de Gallis, de Æquis, Volſcis , Etruſcis , &c.

GENS JULIA.

GEntem *Iuliam* , quæ Alba à Tullo Hoſtilio diruta Romam migravit, & Patriciam fuiſſe , & ab *Iulo* Æneæ filio traxiſſe originem plerique produnt auctores : duo fuerunt præcipue illius cognomina *Iulus* & *Cæſar* , non duæ tamen , niſi mea me fallit opinio , familiæ : cum enim in faſtis ante bella Punica *Cæſarum* nulla, *Iulorum* frequens , & poſt bella Punica *Iulorum* nulla , *Cæſarum* vero frequens fiat mentio . non temerè dixerim *Cæſaris* cognomen inditum *Iulorum* cuipiam , à quo *Cæſarum* genus propagatum ſit, quod aliquanto poſt duas in familias diviſum eſt. Ex una fuerunt *Cæſares* illi, qui cum ingenii laude florerent , in diſſentione Marii & Syllæ perierunt ; ex altera C. *Cæſar* Dictator. Primum de illorum , tum de Dictatoris familia agemus. Vnde vero *Cæſaris* cognomen deſumptum ſit aliter aliis placet : ſunt enim qui vel à *cæſarie*, vel à *cæſiis* oculis , vel à *cæſo* in Africa elephante deductum ſcripſerint : libentius ego aſſenſerim iis, qui à *cæſo* matris utero petitum volunt.

PRIMA CÆSARVM FAMILIA.

I. *Sexti Cæſares* duo anno urbis 545. memorantur, quorum alter Siciliá cum exercitu Prætor obtinuit, I. alter cæſo M. Marcello ad Criſpinum Conſulem comitiorum cauſa miſſus eſt. II. Hujus filius *Sextus* L. Pauli contra Ligures legatus fuiſſe perhibetur : III. ex eo natus *Sextus Cæſar* Conſul cum L. Oreſte an. 596. tres filios habuit IV. *Sextum* Prætorium, *Caium* & *Lucium* ; *Caio* & *Lucio* liberi nati ſunt, *Sexto* nulli. Primum de *Caii* , tum de *Lucii* poſteris dicemus.

IV. *Caius* pater fuit V. *Sexti Cæſaris* Conſulis an. 662. anno proximo ante bellum ſociale , VI. cujus filius *Sextus*, Flamen Quirinalis, cum pro domo ſua Cicero diceret , genuit VII. *Sextum Cæſarem* , qui à Caio Dictatore Syriæ præfectus , à militibus fraude Q. Cæcilii Baſſi interemptus eſt.

IV. *Lucius* duos filios ſuſcepit V. *Lucium* & *Caium* , quorum ingens Romæ gloria fuit ; ſed alia alii : nam *Lucius* tum geſtis honoribus , Conſulatu an. 663. & Cenſura, tum bellica laude in bello ſociali floruit ; *Caius* vero ingenio & eloquentia : ipſe enim eſt Poëta ille & Orator urbanitate & lepore conditus , de quo multa Cicero in Bruto. Vterque Marii juſſu cæſus ; *Caius* hoſpitis Etruſci proditione , *Lucius* ad tumulum Varii Sucronenſis. Ejus filia *Iulia* nupſit , primum *M. Antonio Cretico* . deinde *Lentulo Suræ* , qui in carcere necatus eſt : *Cretico Antonium* Triumvirum , ejuſque fratres peperit. VI. *Iuliæ* frater erat *Lucius* ille Cæſar Conſul anno 689. qui cum ſtetiſſet à Pompeii partibus , poſt victos , tum

ad Pharſalum Pompeium, tum in Africa Scipionem, Vticenſibus auctor fuit, ut victorem reciperent, ipſeque Cæſari obviam profectus, cum ſibi, tum multis vitam impetravit: proſcriptus aliquanto poſt ab Antonio, quem occiſo Cæſare hoſtem dixerat, à ſorore *Iulia* ſervatus eſt. *Lucij* ejus filii triſtior exitus fuit: in bello enim Africano cum libertos ſervoſque C. Cæſaris ferro & igne necari juſſiſſet, paulo poſt à Cæſaris militibus & ipſe interfectus eſt.

C. CÆSARIS DICTATORIS FAMILIA.

C. *Cæſaris* Dictatoris & proavo & avo *Caius* prænomen fuit: avus ex *Martia* genuit *Caium* & *Lucium*, & *Iuliam* uxorem *C. Marij* ſepties Conſulis. *Caius* & *Lucius* ambo Prætorii immatura morte ſublati ſunt, ille Piſis, hic Romæ. *Caio* ex *Aurelia* natus eſt *C. Iulius Cæſar* Dictator, & duæ *Iuliæ*, quarum una ex primo marito *Q. Pedium*, ex ſecundo *L. Pinarium*; altera ex *M. Accio Balbo Acciam* Auguſti matrem peperit.

Caius Iulius Cæſar quater Conſul, an. 694. 705. 707. 708. & Dictator perpetuus, vir omnium, qui unquam extiterint, gloria militari clariſſimus, Hiſpaniam ulteriorem ad oceanum uſque perdomuit, Helvetios & Arioviſtum Germanorum Regem in Gallia vicit; Aquitanos, Gallos, Belgas, Britannos ſubegit, Germanos magnis attrivit cladibus: deinde orto bello civili, ab eo Petreius & Afranius in Hiſpania exercitu ſpoliati; victus ad Pharſalum Pompeius, ad Alexandriam Ptolomæus, Pharnaces in Ponto, in Africa Iuba & Scipio: ad Mundam in Hiſpania Cneius & Sextus Pompeii: quare uno tempore ex Gallia, ex Ægypto, Ponto, Africa quatuor triumphos egit, dumque majora cogitat, ab amicis in curia 23. vulneribus confoſſus eſt: quatuor uxores habuit, *Coſſutiam* familiæ Equeſtris, *Corneliam* Cinnæ quater Conſulis, *Pompeiam* Q. Pompeii Rufi, & *Calphurniam* L. Piſonis filiam *Coſſutiam* & *Pompeiam* repudiavit; ex *Cornelia Iuliam* Pompeii Magni uxorem, ex aliis nullos liberos ſuſcepit.

Qua corporis forma fuerit *C. Cæſar*, Suetonius tradit; quibus moribus Velleius, & omnium elegantiſſime Salluſtius: ſed ita illius laudes Catonis laudibus conjunxit, ut ſejungi minime poſſint. Eorum verba hic appingere libuit, primum Suetonii, tum Velleii, denique Salluſtii.

Fuiſſe traditur excelſa ſtatura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris vegetiſque oculis, valetudine proſpera. Circa corporis curam moroſior, ut non ſolum tonderetur diligenter ac raderetur, ſed etiam velleretur: Calvitii quoque deformitatem iniquiſſime tulit. Armorum & equitandi peritiſſimus, laboris ultra fidem patiens erat; ſæpius in agmine, nonnunquam equo, ſæpius pedibus anteibat, capite detecto, ſeu ſol, ſeu imber eſſet. In obeundis expeditionibus dubium cautior, an audentior, &c. Hæc & plura Suetonius

Ita Velleius.

Hic nobiliſſima Iuliorum genitus familia, & ab Anchiſe & Venere deducens genus, forma omnium civium excellentiſſimus, vigore animi acerrimus, munificentia effuſiſſimus, animo ſuper humanam & naturam & fidem evectus; magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum Magno illi Alexandro, ſed ſobrio, neque iracundo ſimillimus: qui denique ſemper & ſomno & cibo in vitam, non in voluptatem uteretur.

Salluſtii de *Cæſare* & *Catone* verba ſunt hæc.

His genus, ætas, eloquentia prope æqualia fuere: magnitudo animi par, item gloria; ſed alia alij. Cæſar *beneficiis ac munificentia magnus habebatur, integritate vitæ* Cato: *ille manſuetudine & miſericordia clarus factus, huic ſeveritas dignitatem addiderat.* Cæſar *dando, ſublevando, ignoſcendo,* Cato *nihil largiendo gloriam adeptus eſt. In altero miſeris perfugium, in altero malis perniciès; illius facilitas, hujus conſtantia laudabatur. Poſtremo* Cæſar *in animum induxerat,*

laborare

laborare, vigilare, negotiis amicorum intentus ſua negligere, nihil denegare, quod dono dignum eſſet; ſibi magnum imperium, exercitum, bellum novum exoptabat, ubi virtus enitescere poſſet: at Catoni *ſtudium modeſtiæ, decoris, ſed maxime ſeveritatis erat; non divitiis cum divite, neque factione cum factioſis; ſed cum ſtrenuo virtute, cum modeſto pudore, cum innocente abſtinentia certabat: eſſe, quàm videri bonus malebat. Ita quo minus gloriam petebat, eo magis aſſequebatur.*

Accia, quam *Iulia* C. Cæſaris ſoror *Accio Balbo* pepererat, nupſit *Octavio*, qui ex Prætura Macedoniam ſortitus, pulſis hoſtibus Provinciam ſumma cum laude adminiſtravit; ſed haud multo poſt immatura morte obiit, cum ex duabus uxoribus tres genuiſſet liberos, *Octaviam* majorem ex *Ancharia*, *Octaviam* & *Octaviam* minorem ex *Accia*, quæ poſt illius mortem *L. Martio Philippo* iterum nupſit. Cujus uxor fuerit *Octavia* major, incertum eſt: minor certe primum fuit *C. Marcelli*, tum *M. Antonij* Triumviri. Ex Marcello, *Marcellum* duaſque *Marcellas*; ex Antonio duas *Antonias* peperit. *Marcellus* Æ-dilitius hæres Auguſto deſtinatus in flore ætatis deceſſit. *Marcella* major primum *M. Agrippæ*, deinde *M. Iulio Antonio* nupſit; *Antonia* major *Druſo* Auguſti privigno, minor *L. Domitio*. At de his ſuperius egimus, tum in gente *Antonia*, tum in *Claudia Marcellorum*, tum in *Domitia*.

Octavius Cæſar C. Cæſaris ex *Accia* ſororis filia nepos, hæres ab eo ſcriptus; poſt illius cædem Theſſalonica, quo ſtudiorum cauſa miſſus fuerat, Romam rediit, & continuo cum Hirtio & Panſa Conſulibus M. Antonium ad Mutinam vicit: ſed paulo poſt Triumvir cum Antonio & Lepido prodita patria bellum Philippenſe cæſis Bruto & Caſſio, Peruſinum victo L. Antonio, Siculum fugato Sex. Pompeio, denique Actiacum devictis M. Antonii partibus feliciter confecit: Iani templum tertio clauſit, pace terra, marique parta; Dalmatiam, Pannoniam, Illyricum, Rhœtiam, Vindeliciam, Cantabriam per Druſum, & Tiberium privignos, alioſque duces imperio adjunxit; Armeniam à Parthis & Craſſi ſigna recepit; Scythas & Indos ad ſuam, Populique Romani amicitiam petendam allexit; ſemel ac vicies Imperatoris nomen adeptus, tres triumphos curules egit, Dalmaticum, Actiacum & Alexandrinum; Pontifex maximus, 13 Conſul, Tribunus plebis perpetuus, morum legumque moderator, Auguſtus à Senatu primus appellatus, orbis imperium ſumma, tum prudentiæ, tum clementiæ laude per 44. annos adminiſtravit, tandemque Nolæ obiit anno ætatis 76. Tres duxit uxores, *Clodiam* P. Clodii & Fulviæ filiam, *Scriboniam* L. Libonis ſororem, & *Liviam* ex Tiberio Nerone gravidam: ex Scribonia Iuliam, ex aliis nullos liberos ſuſtulit.

Quis *Auguſto* fuerit corporis habitus, memoriæ prodidit Suetonius his verbis:

Forma fuit eximia, & per omnes ætatis gradus venuſtiſſima, quamquam & omnis lenocinij negligens, & in capite comendo tam incurioſus, ut raptim compluribus ſimul tonſoribus operam daret, ac modo tonderet, modo raderet barbam; eoque ipſo tempore aut legeret aliquid, aut etiam ſcriberet. Vultu erat tranquillo ſerenoque; oculos habebat claros ac nitidos, quibus etiam exiſtimari volebat ineſſe aliquid divini vigoris; dentes raros & exiguos & ſcabros, capillum leniter inflexum & ſubflavum, ſupercilia conjuncta, mediocres aures, naſum & à ſummo eminentiorem, & ab imo deductiorem, colorem inter aquilum candidumque, ſtaturam brevem, ſed quæ & commoditate & æquitate membrorum occuleretur. &c. Ea quibus ejus mores perſequitur, quia longiora ſunt, hic adſcribere non libuit.

Iulia Auguſti & Scriboniæ filia probris & flagitiis infamis; bis nupſit, primum *M. Agrippæ*, à quo ideo dimiſſa *Marcella*; deinde *Tiberio Neroni* haud paulo poſt Imperatori. Tiberio nullos, Agrippæ quinque peperit liberos; filiæ fuerunt *Iulia L. Æmilii Pauli*, & *Agrippina Germanici* uxor; mares, *Caius*, *Lucius* & *Agrippa*: *Caius* & *Lucius* ab Auguſto ſcripti hæredes in ætatis flore perierunt; ille in Lycia, dum ex Oriente Romam redit: incertum ex vulnere, an morbo, an novercæ dolo; hic Maſſiliæ, dum Hiſpaniam petit. *Agrippa* poſthumi &

Julia ipſius matris par prope exitus fuit: ambo enim ab Auguſto relegati, ille ob ferox & ſordidum ingenium, in inſulam Planaſiam; hæc, ob libidines, in Pandatariam: amboſque aliquanto poſt Tiberius, illum gladio, hanc inopia & tabe ſuſtuliſſe dicitur.

Tiberius Nero Liviæ ex Tiberio Claudio filius, *Druſi*que frater; dum vixit Auguſtus, egregii nominis fuit, famæque integræ: tria bella geſſit, Rhæticum, Pannonicum & Germanicum, de quibus tum ovationem, tum triumphum retulit. Inſtitutus hæres ab Auguſto, Germanici metu vitia ſua mira arte diſſimulavit; eo vero ſublato veneficiis, metu ſolutus, cum in affines, tum in civitatis principes ſæviit, quorum alios ferro, alios fame, alios alio genere mortis occidit, dum ipſe in Caprea inſula oblitus imperii, infami luxu deliteſcit, ubi tandem deliciis confectus moritur. Ex *Vipſania M. Agrippæ* & Pomponiæ filia illi natus eſt *Druſus*, qui ſedato Pannonico tumultu ovans urbem ingreſſus eſt, Conſulque anno 766 ſed orto ipſum inter & Sejanum diſſidio, veneno ſublatus eſt, conſcia uxore *Livilla*, ex qua filiam genuerat *Iuliam*, primum *Neroni* Germanici filio, tum *C. Rubellio* nuptam; duoſque filios, quorum alter paulo poſt obiit, alter *Tiberius* nomine, etiam tum puer Caligulæ juſſu cæſus eſt.

Tiberii formam Suetonius deſcripſit, indolem Tacitus.

Hæc Suetonius.

Corpore fuit amplo atque robuſto, ſtatura, quæ juſtam excederet; latus ab humeris & pectore, cæteris quoque membris, uſque ad imos pedes æqualis & congruens; ſiniſtra manu agiliore ac validiore: colore erat candido, capillo pone occipitium ſubmiſſiore, ut cervicem etiam obtegeret; facie honeſta, in qua etiam crebri & ſubiti tumores, cum prægrandibus oculis: & qui, quod mirum eſſet, noctu etiam & in tenebris viderent; ſed ad brevis incedebat cervice rigida & obſtipa, adducto fere vultu, plerumque tacitus, nullo aut rariſſimo etiam cum proximis ſermone, eoque tardiſſimo, nec ſine molli quadam digitorum geſticulatione.

Ita Tacitus l. 6. Annalium cap. 10.

Morum quoque tempora illi diverſa: egregius vita famaque quoad privatus, vel in imperiis ſub Auguſto fuit: occultus ac ſubdolus fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere: idem inter bona malaque mixtus: incolumi matre: inteſtabilis ſævitia; ſed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve. Poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantum ingenio utebatur.

Druſus iiſdem quibus *Tiberius* parentibus, *Ti. Nerone* & *Livia* genitus; privignus Auguſti multos Germaniæ populos ſubegit, omnia longe lateque uſque ad Albim populatus; ſed anno ætatis 30. deſignatus Conſul, ſive morbo, ſive equo ſuper crus collapſo in Germania interiit: Princeps virtutibus *Tiberio* longe ſuperior; ex liberis, quos ex *Antonia* Antonii Triumviri & Octaviæ filia genuerat, tres illi ſuperſtites fuerunt *Germanicus*, *Livia*, ſeu *Livilla*, quæ *Druſo* Tiberii filio nupſit, & *Claudius* poſtea Imperator, de quo paulo poſt.

Germanicus duplici Conſulatu anno 766. & 770. triumpho de Cheruſcis clarus, ſed eximiis virtutibus multo clarior, è Germania, ubi maxima bella feliciter confecerat, à Tiberio in Orientem miſſus, Cn. Piſonis, ut tum vulgo creditum eſt, ſcelere Antiochiæ Syriæ extinguitur. Ex *Agrippina* M. Agrippæ & Iuliæ filia tres fœminas, totidemque mares ſuſtulit: filiæ fuerunt *Agrippina* Neronis Imperatoris ex *Domitio* mater; *Druſilla*, Caſſio Longino, & *Livilla* M. Vinicio nupta: filii vero *Nero*, *Druſus*, & *Caius* vulgo *Caligula* dictus. *Nero* *Iuliam* Tiberii ex Druſo filio neptem; *Druſus* *Æmiliam Lepidam* uxorem duxit: ſed uterque ſine liberis à Tiberio alius alio tempore fame necatus eſt.

Singulares *Germanici* virtutes perſequitur Tacitus l. 2. Annalium cap. 11.

Indoluere exteræ nationes regeſque: tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes: viſuque & auditu juxta venerabilis: cum magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineret, invidiam & arrogantiam effugerat. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus in-

teriit, Magni Alexandri fatis adæquarent: nam utrumque corpore decore, genere inſigni, haud multum triginta annos egreſſum, ſuorum inſidiis externas inter gentes occidiſſe: ſed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum uno matrimonio certis liberis egiſſe: neque minus præliatorem, etiamſi temeritas abfuerit, præpedituſque ſit perculſas tot victoriis Germanias ſervitio premere. Quod ſi ſolus arbiter rerum, ſi jure & nomine regio fuiſſet, tanto promptius aſſecuturum gloriam militarem, quantum clementia, temperantia, cæteris bonis artibus præſtitiſſet.

Caius Cæſar à militari calceamento *Caligula* dictus, *Germanico* & *Agrippina* genitus, Tiberio ſucceſſit: Princeps crudelitate, libidine, & multis vitiis infamis; poſt exhauſtas immenſas opes, cùm graſſaretur per Ordinum omnium cædes, & pro deo coli ſe toio orbe terrarum juberet, à Chærea, aliiſque interfectus eſt.

Claudius Nero Caii patruus & *Germanici* frater, poſt *Caium* Imperio præfuit; homo natura minime malus, ſed vecors ac ſtolidus, qui omnia pro libertorum & ſervorum libidine geſſit: Britanniam domuit, *Meſſalinam* uxorem ob ſtupra necari juſſit, ductaque *Agrippina* nepte, illius ex *Domitio* filium *Neronem*, præterito filio *Britannico* ſibi ſucceſſorem deſtinavit; & paulo poſt veneno ſublatus eſt, cum *Britannicum* & *Octaviam* ex *Meſſalina* liberos haberet.

Domitius Nero à *Claudio* adoptatus initio ſic geſſit Imperium, ut inter bonos Principes haberi potuerit: poſt ætatis licentia corruptus in omnia probra ac dedecora ruit; matrem *Agrippinam*, uxores *Octaviam* & *Poppæam*, *Senecam* Præceptorem, alioſque cognatione proximos necavit: tum inviſus omnibus cum ad necem quæreretur, in ſemet carnificis officium occupavit.

Quamvis apud Valerium Maximum nulla *Caij*, *Claudij* & *Neronis* mentio ſit; cum tamen & Romæ rerum potiti ſint, & ad gentem Iuliam pertineant, non alienum fore putavi, ſi de aliis hæc pauca adderem, quorum etiam effigiem à Suetonio expreſſam hic ſubjicere libitum eſt, primum *Caij*, deinde *Claudij*, tum *Neronis*.

Caius *ſtatura fuit eminenti expallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima cervicis & crurum, & oculis & temporibus concavis, fronte lata & torva, capillo raro, ac circa verticem nullo, hirſutus cætera; vultum vero natura horridum, etiam ex induſtria efferabat, componens ad ſpeculum in omnem terrorem ac formidinem.*

Claudio *auctoritas dignitaſque formæ non defuit, vel ſtanti, vel ſedenti, ac præcipue quieſcenti: nam & prolixo, nec exili corpore erat, & ſpecie canitieque pulcra, opimis cervicibus: cæterum, & ingredientem deſtituebant poplites minus firmi, & remiſſe quid & ſerio agentem multa dehoneſtabant: riſus indecens, ira turpior, ſpumante rictu, humentibus naribus; præterea linguæ titubantia, caputque cum ſemper, tum in quantulocunque actu vel maxime tremulum.*

Nero *ſtatura fuit pene juſta, corpore maculoſo & fœdo, ſubflavo capillo, vultu pulcro magis quam venuſto, oculis cæſiis & hebetioribus, cervice obeſa, ventre projecto, gracillimis cruribus, valetudine proſpera.*

GENS JUNIA.

De *Iunia* Gente, cui *Bruti* cognomen adhæſit, Poſſidonium inter & Dionyſium non convenit: vult enim ille apud Plutarchum *L. Bruto*, qui Reges exegit, filium fuiſſe ſuperſtitem; hic negat: cui cum aſſentiantur plerique omnes, non temere dixerim duplicem fuiſſe *Iuniorum* gentem, unam Patriciam, plebeiam alteram: utramque nobilem, illam expulſis Regibus, hanc occiſo C. Cæſare. Patricia deſiit in *L. Bruto* primo Conſule, qui filios, quod faverent Tarquiniis, ſecuri percuti juſſit an. urbis 244. Plebeiæ multa fuerunt cognomina, *Bruti*, *Bubulci*, *Callaici*, *Norbani*, *Penni*, *Peræ*, *Pulli*, *Scævæ* & *Sillani*, quorum clariſſimos quoſque breviter indicaſſe ſatis erit.

E *Iuniis Peris* duo illuſtres fuerunt: alter *Decimus* Conſulatu an. 487. & de Meſſapiis triumpho; alter *Marcus* Conſulatu anno

523. Cenſura & Dictatura. E *Pennis* unus *Marcus* Conſul an. 586. è *Pullis Lucius* an. 504. qui ob neglecta auſpicia claſſem amiſit; è Norbanis, *Caius* an. 670. qui à Sylla victus eſt; è *Bubulcis* duo *Caij* pater & filius, ille tribus Conſulatibus anno 436. 440. 441. duabus Dictaturis, totidem triumphis de Samnitibus & Æquis, Cenſuraque clariſſimus, hic duplici Conſulatu an. 462. & 467. & de Lucanis triumpho inſignis.

Ita confuſum *Iuniorum* ſtemma, ut *Decimi & Marci Brutorum*, qui in C Cæſarem conſpirarunt, parentes ex faſtis vix aſſignari poſſint: *Decimi* avus fuit, ut eſt conjectura. I. *Decimus* ille *Brutus*, qui Conſul an 615. & Proconſul Luſitanos & Callæcos ad oceanum uſque ita perdomuit, ut inde & triumphi decus, & *Callaici* cognomen retulerit. Pater II. *Decimus* Conſul an 676. vir literis Græcis juxta & Latinis eruditus. III. Ipſe *Decimus* à Poſthumio Albino adoptatus à Cæſaris partibus ſtetit, cujus legatus in Gallia fuerat: poſt illius cædem diu Mutinæ ab Antonio obſeſſus; ab Octavio quidem liberatus eſt ſed paulo poſt deſertus à ſuis ad Aquileiam juſſu Antonij interficitur.

Marci vero pater fuit II. *Marcus Decimi* an. 676. Conſulis, niſi falſus ſum, frater, qui Prætor Galliam Ciſalpinam nomine Lepidi Conſulis cum occupaſſet, Mutinæ à Cn. Pompeio obſeſſus, metu ne à ſe deficerent milites, ſe ſuaque illi permiſit, cujus tamen imperio cõtinuo poſt cæſus eſt. Ex *Servilia* M. Catonis ſorore, *M. Brutum* ſuſceperat, duaſque *Iunias*, quarum altera *M. Lepido* Triumviro, altera *C. Caſſio* nupſit. III. *M. Brutus* morum integritate, elegantia ingenii, & literarum ſtudio, cum Ciceroni, tum optimo cuique chariſſimus, in diſſentione civili Pompeii partes ſecutus eſt; illum tamen Cæſar non modo ſervavit, ſed evexit ad honores, ilique inter amicos primas detulit: quorum beneficiorum *Brutus* immemor amore patriæ in eum conjuravit, eoque cæſo, occupata Macedonia, vicit quidem ad Philippos Octavium, ſed iterato poſt unũ circiter menſem prælio, victus mortem ſibi conſcivit: uxor illi fuit *Porcia* M. Catonis filia.

M. Bruti & Caſſii, qui & conjurationis in Cæſarem auctor fuerat, & cladis ad Philippos acceptæ, indolem deſcripſerunt & Velleius l. 2. & Plutarchus in Bruto.

Velleius

Fuit autem Caſſius *dux melior*, *quanto vir* Brutus: *è quibus* Brutum *amicum habere malles, inimicum magis timeres* Caſſiũ. *In altero major vis, in altero virtus: qui ſi vicissent, quantum Reipublicæ interfuit, Cæſarem potius quàm Antonium habere Principem, tantum retuliſſet habere* Brutum, *quàm* Caſſium.

Plutarchus.

Habebatur Caſſius *rei bellicæ peritus, ſed ira aſper, & per metum magis velle imperare: apud familiares ad riſum pronior & dicax.* Brutum *vero virtutis cauſa vulgo charum, amicis dilectum fuiſſe: admirationi optimo cuique, odio veniſſe ne hoſtibus quidem, quod mire lenis, magnanimus, adverſus iram, voluptatem, avaritiam infractus, rectam ſententiam atque inflexibilem retineret pro honeſto & juſtitia.*

Silanorum cum & nuſquam meminerit Valerius, & major ſub Imperatoribus, quàm florente Republica gloria fuerit, tres tantum, quatuorve appellabo: quorum primus erit *Marcus* ille *Silanus* Africano majori datus à Senatu rerum in Hiſpania gerendarum moderator & rector: tres alii Conſules, *Marcus* an. 644. à Cimbris victus, *Decimus* an. 691. *Marcus* an 728. aliique aliis temporibus ſub Imperatoribus Conſules.

GENS LICINIA.

Gentis *Liciniæ*, quæ plebeia fuit, tres tantum familias, quæ aliis longe præſtiterunt, perſequemur: *Craſſos*, *Lucullos* & *Murænas*.

LICINII CRASSI.

HVjus familiæ princeps fuit *P. Craſſus*, qui etiam tum juvenis creatus eſt Pontifex Maximus, aliquanto poſt Conſul anno 548. cum Annibale bellum geſſit; denique Cenſor: vir omnibus naturæ fortunæque donis inſtructus, nobilis, dives, forma corporis excellens, facundus, duobuſque auctus filiis *Caio* & *Marco*, à quibus duæ Craſſorum familiæ propagatæ ſunt. Primum *Caij*, tum *Marci* nepotes explicabimus.

II. *Caius* itidem ut pater duos filios genuit III. *Publium* & *Caium*, utrumque Conſulem, illum anno 582. hunc 585. III. *Caius* ex Conſulatu ſortitus Macedoniam vario marte bellum cum Perſe geſſit: nam primo prælio victus, ſecundo victor multas in Græcia urbes expugnavit. IV. Ab ejus filio *Publio* ex gente Mutia in Liciniam adoptatus eſt *P. Craſſus Mutianus*, qui & Pontifex Maximus & Conſul anno 622. contra Ariſtonicum in Aſia cum bellum gereret, victus occubuit: ejus filiarum altera *C. Sulpicio Galbæ*, altera *C. Graccho* nupſit.

L. Craſſus, Orator ille, quem in libris *de Oratore* loquentem inducit Cicero, cum Q. Mutio Conſul anno 658. Galliam obtinuit: cum Cn. Domitio Cenſor: in Philippum Conſulem cum paulo acrius invectus eſſet, latus dicenti condoluit, & febri correptus ſeptimo die lateris dolore conſumptus eſt: ex *Mutia* duas filias ſuſcepit, unam *C. Marij*, alteram *Scipionis Naſicæ* uxorem: quæ cum duos mares peperiſſet, *Craſſus* eorum alterum *L. Licinium Craſſum Scipionem* adoptavit. Quo patre natus ſit *Craſſus* Orator nemo, quod in tanto viro mirum eſt, memoriæ prodidit. In faſtis Capitolinis diverſum prænomen illius patri affingitur, apud Sigonium *Lucius*, apud Pighium *Publius*. Quid certi ſuper hac re dicam, nihil habeo; ſi tamen conjectura uti liceet, illum *Publii Craſſi* anno 582. Conſulis, de quo paulo ante, ex filio nepotem fuiſſe ſuſpicor: in avo enim Publio omnes conſentiunt, in patre non item: quia ille vel juvenis deceſſit, vel nullo, quod verius putem, Magiſtratu functus eſt; ideoque illius prænomen ignotum.

Illius eloquentiam & dicendi genus his verbis expreſſit Cicero in Bruto.

Erat *ſumma gravitas, erat cum gravitate junctus facetiarum & urbanitatis oratorius, non ſcurrilis lepos; Latine loquendi accurata & ſine moleſtia diligens eloquentia, in diſſerendo mira explicatio, cum de jure civili, cum de æquo & bono diſputaretur, argumentorum & ſimilitudinum copia. Non multa jactatio corporis, non inclinatio vocis, nulla inambulatio, non crebra ſupploſio pedis: vehemens & interdum irata & plena juſti doloris oratio; multa & cum gravitate facetia: quodque difficile eſt, idem & perornatus & perbrevis.*

II. *M. Craſſus Publio* hujus familiæ principe genitus V. pronepotem habuit *Marcum*, qui, quod nunquam ridere viſus ſit, ἀγέλαστος vulgo dictus eſt; VI. cujus filius *P. Craſſus* cognomento *Sapiens*, conſulatu anno 656. de Luſitanis triumpho, & Cenſura nobilis in bello civili Marii & Syllæ, ne in hoſtium veniret poteſtatem, ſibi mortem conſcivit. Duo illi fuerunt filii, *Publius*, qui una cum ipſo periit, & VII. *M. Craſſus* Romanorum omnium ditiſſimus, qui poſt duplicem & ovationem & Conſulatum an. 683. & 698. inita cum C. Cæſare & Cn. Pompeio ſocietate bellum Parthicum ſortitus eſt, in quo cum male pugnaſſet, exercitum cum filio *Publio* amiſit: demum ipſe per ſpeciem colloquii ab hoſte circumventus occiditur.

VIII. *Marci* divitis filius alter in bello civili Galliæ Ciſalpinæ nomine Cæſaris præfuit: IX. nepos ſub Auguſto Conſul anno 721. de Thracibus & Getis triumphavit; X pronepos etiam Conſul anno 739. XI. abnepos vero, cui prænomen *Marcus*, ut aliis, cognomen vero *Frugi*, ſub Tiberio Conſul an 779. quatuor ex Scribonia filios ſuſcepit XII. *Cn. Pompeium Craſſum* Claudii generum, *M. Craſſum Scribonianum Frugi* Conſulem

anno 816. *L. Craſſum Scribonianum* & *Piſonem Licinianum* adoptatum à Galba: *Cneius* à Claudio, *Marcus* à Nerone, *Piſo* ab Othonis militibus cæſus eſt, *Lucius* oblatum ab Antonio duce in Vitelliana diſſenſione imperium repudiavit.

LICINII LVCVLLI.

E *Lucullis* tres & honoribus & victoriis clari perhibentur: I *Lucius* Conſul an.601. Vaccæos, Cantabroſque domuit; II. cujus ex filio nepotes fuerunt III *Lucius* & *Marcus*, uterque in bello tum Mithridatico, tum civili Syllæ legatus; uterque Conſul, ille anno 679. hic 680. uterque triumphalis, ille ex Aſia, hic ex Macedonia: *Lucii* tamen major fuit & virtus & gloria: ſæpe enim Mithridatem & Tigranem exigua manu vicit; villarum magnificentia, conviviorum ſumptu, & veſtium numero Romanos omnes longe ſuperavit: ex *Servilia* Catonis ſorore illi natus eſt IV. *Marcus*, qui Antonii juſſu poſt Philippenſem victoriam interfectus eſt.

LICINII MVRÆNÆ.

E *Murænis* duo tantum illuſtres memorantur, alter triumpho, alter Conſulatu: I. *Lucius*, cujus pater, avuſque Prætorii, & ipſe Prætorius miſſus à Sylla Mithridatem repreſſit, eoque nomine triumphavit: duo illi filii fuerunt II. *Lucius* & *Marcus*; bis ille in Mithridatem arma geſſit, ſemel ſub patre, iterum Luculli legatus: deinde deſignatus Conſul an.691. à Catone aliiſque ambitus crimine poſtulatus, à Cicerone tum Conſule ea oratione, quam etiam nunc præ manibus habemus, ita defenſus eſt, ut honeſtiſſime abſolutus ſit: Galliam paulo poſt ſortitus *Marcum* fratrem legatum habuit.

GENS LIVIA.

L*Iviæ* gentis tres familiæ & cognomina fuerunt, Denter, Salinator, Druſus: è *Denteribus* Conſul fuit *Caius* an. 451. è *Salinatoribus* duo *Marcus* & *Caius*: ille duplici Conſulatu anno 534. & 546. totidem triumphis & Cenſura nobilis: Illyrios enim domuit & Aſdrubalem Annibalis fratrem cum exercitu ad Metaurum cecidit: ejus filius Conſulatum anno 565. adeptus eſt.

LIVII DRVSI.

D*Ruſi* tum Conſulatus honore, tum Tribunatu plebis celebres extitere. I. *M. Livius* cæſo hoſtium duce *Drauſo*, *Druſi* cognomen ſibi ſuiſque invenit: II. cujus filius *Caius* cum Scipione Æmiliano Conſul anno 606 cœcus ille forte fuit, de quo Valerius l. 8. c. 7, duos filios habuit III. *Marcum* & *Caium*, alterum altero longe illuſtriorem: *Caius* quidem non indiſertus fuit, ſed *Marcus* ingenio, eloquentia, divitiis pollens, Tribunus plebis cum Senatus partes contra C Gracchum tueretur, Senatus patronus appellatus eſt: unde ad ſummos honores evectus, aliquanto poſt Conſulatu an.641. de Scordiſcis triumpho & Cenſura enituit. Tribunatus, quem *Marcus* ejus filius geſſit, læta quidem initia, ſed cum ipſi, tum univerſæ Italiæ funeſtus exitus fuit: illum enim pro auctoritate Senatus cum ſuſcepiſſet contra Equeſtrem Ordinem, videretque ſibi non meritam à Patribus gra-

tiam rependi, Latinis civitatem pollicitus eſt: unde & ſociale bellum, & ipſe in atrio domus cultro percuſſus intra paucas horas expiravit: cædis invidia penes Cæpionem & Philippum Conſulem fuit. VI Illius forte nepos fuit *Marcus* ille *Druſus Libo* Conſul ſub Auguſto anno 738.

De *M. Druſo*, qui in Tribunatu necatus eſt, hæc pauca l. 2. Velleius.

M. Livius Druſus vir nobiliſſimus, eloquentiſſimus, ſanctiſſimus, meliore in omnia ingenio, animoque, quàm fortuna uſus.

GENS LUTATIA.

GEns *Lutatia*, plebeia quidem, ſed victoriis clara fuit: quatuor enim *Lutatij* maxima bella confecerunt; unus Punicum primum, alter Phaliſcum, tertius Cimbricum, quartus civile Marium inter & Syllam. Bello Punico primo duo *Lutatij* floruerunt, I. *Caius* & *Quintus*, cognomento ille *Catulus*, hic *Cerco*: ambo fratres, ambo Conſulatu, victoria & triumpho prope pares: ille enim Conſul anno 511. & anno ſequenti Proconſul tanta clade Pœnos navali prælio affecit, ut ad duriores pacis conditiones adegerit; hic Conſul an. 512. Phaliſcos domuit: quare uterque triumphum, ille navalem de Pœnis, hic de Phaliſcis terreſtrem egit. *Caij Catuli* V. abnepos *Quintus Catulus* una cum C. Mario & Conſul fuit an. 651. & Proconſul Cimbros ad internecionem delevit; & in diſſentione civili candentium carbonum vapore extinctus eſt. VI. *Quintus* ex eo genitus M. Lepidum an. 675. in Conſulatu Collegam acta Syllæ reſcindere conantem, & vicit ad urbem, & victum Italia expulit; & aliquanto poſt Cenſor Capitolium dedicavit.

GENS MANLIA.

GEns *Manlia*, quæ jam inde ab urbis incunabulis illuſtris fuit, in tres familias, *Cincinnatos*, *Acidines* & *Vulſones* tribui poteſt. *Cincinnati*, quod in Capitolio habitarent, *Capitolini*; deinde *Imperioſi*, tum *Torquati dicti ſunt.* Ex *Acidinis* Conſul unus *L. Acidinus* anno 574. ex gente Fulvia adoptatus: è *Vulſonibus*, qui, quod è *Cincinnatis* traxerint originem, *Capitolini* etiam vocantur: quatuor Conſulatu, unus ovatione, duo triumpho inſignes fuerunt. *Aulus* Conſul an. 279. de Veientibus ovationem, *Lucius* bis Conſul an. 497. & 503. de Pœnis triumphum navalem; Cneius illius nepos Conſul an. 564. de Gallogræcis terreſtrem retulit: minor *Auli* fratris gloria, qui in Conſulatu an. 573. contra Iſtros bellum gerens caſtra, quæ ſua temeritate amiſerat, virtute militum recuperavit.

Manliorum, tum *Capitolinorum*, tum *Torquatorum* ſtemma ſic commode ex faſtis, aliiſque primæ claſſis auctoribus explicari poteſt. I. *Cn. Manlio Cincinnato* an. 273. Conſuli filius fuit II. *Aulus Capitolinus Vulſo*, de quo paulo ante diximus, à cujus liberis *Manlij*, tum *Vulſones*, tum *Capitolini* propagati ſunt. *Aulus* tres liberos genuit rebus geſtis clariſſimos, III. *Aulum* quater Tribunum militarem, III *Titum* Tribunum militarem, & III. *Marcum* Conſulem an 361 & triumpho de Æquis nobilē, qui cū novis rebus ſtudere diceretur, è ſaxo tarpeio, quod cōtra Gallos fortiter defenderet, in præceps actus eſt: *Aulus* filium habuit IV. Lucium Dictatorem, cui gemina ſoboles contigit. V. *Cneius Imperioſus* & *Titus Torquatus*, ille bis Conſul fuit an. 394 & 396. hic ter, anno 406. 409. & 413. ter etiam Dictator; qui cum Gallum ſingulari certamine viciſſet, ab illius torque *Torquati* cognomen ſibi ſuiſque poſteris peperit, VI *Titum*que filium, quod præter mandatum pugnaſſet, ſecuri percuti juſſit. Ex eo tamen nepotem habuit VII. *Titum* an. 454.

in Conſulatu mortuum, & abnepotes IX. *Aulum Manlium Atticum* & *Titum*, utrūque duplici Conſulatu, Cenſura & triumpho clariſſimos. *Aulus* Conſul anno 509. & 512. *Titus* an. 518. & 529. ille de Phaliſcis, hic de Sardis triumphavit. *Titus* præterea Dictator comitiorum cauſa creatus eſt.

Tito duo etiam nepotes ex X *Aulo* filio fuerunt, ambo Conſules, XI. *Aulus* an. 589. & *Titus* an. 588. qui filium à D. Silano adoptatum, cum à Macedonibus accuſaretur, damnavit. XII. *Lucius* ejus filius tres nepotes habuit, XIV. *Titum*, *Lucium* & *Aulum* Ciceronis amicos; *Lucio* enim referente, Imperator à Senatu appellatus eſt. Conſul ille fuit an. 688. paterque XV. *Lucij Manlij*, qui Syllam conjurationis Catilinæ poſtulavit, & aliquanto poſt in bello Africano contra Cæſarem periit.

GENS MARIA.

C. *Marius* Arpini humili loco natus, virtute militari ſummos honores adeptus eſt; vir, ſi quis unquam, bellicis operibus illuſtris; duo maxima bella confecit, Iugurthinum & Cimbricum; ſeptem geſſit Conſulatus anno 646. 649 &c. bis triumphavit, ſemel de Iugurtha, iterum de Cimbris, Teutonis & Ambronibus: Iugurtham enim ſæpius victum à Boccho, ad quem fugerat, proditum in triumpho duxit: Teutones & Ambrones ad Aquas-Sextias ſolus, Cimbros ad Vercellas cum Catulo occiſione delevit: at dum bellum Mithridaticum I. Syllæ per Sulpicium eripere conatur, urbe pulſus, poſt errores varios in Africam appulit, unde à Cinna revocatus ſeptimum Conſulatum an. 667. invadit, in quo nimia crudelitate in cives graſſatus obiit. Ex *Iulia* C. Cæſaris amita duos ſuſcepiſſe filios dicitur, *C. Marium* & *Teleſinum*, id tamen non liquet: ſunt enim qui ipſius non filios, ſed ex ſorore nepotes eſſe velint. Vt ut eſt, *C. Marius* junior Conſul an. 672 ad Sacriportum à Sylla victus Præneſte refugit, unde per cuniculos dum tentat erumpere, una cum fratre *Teleſino* cæſus eſt. Fuerunt etiam *Marij Gratidiani* Ciceronis, & amici, & affines.

C. Marij ſepties Conſulis vitia Velleius l. 2. virtutes Salluſtius in bello Iugurthino referunt: utriuſque verba ſubjiciam. Hæc Velleius.

C. Marius *natus equeſtri loco hirtus, atque horridus, vitaque ſanctus, quantum bello optimus, tantum pace peſſimus, immodicus gloriæ, inſatiabilis, impotens, ſemperque inquietus.*

Ita Salluſtius.

Illum jam antea Conſulatus ingens cupido exagitabat, ad quem capiendum præter vetuſtatem familiæ alia omnia abunde erant, induſtria, probitas, militiæ magna ſcientia, animus belli ingens, domi modicus, libidinis & divitiarum victor, tantummodo gloriæ avidus: ſed is natus & per omnem pueritiam Arpini altus, ubi primum ætas militiæ patiens fuit, ſtipendiis faciundis, non Græca facundia, neque urbanis munditiis ſeſe exercuit; ita inter bonas artes integrum ingenium brevi adolevit.

GENS MARCIA.

M*Arciorum* alii Patricii, alii plebeii fuerunt: Patriciorum cognomen nullum, niſi forte *CorioIani*; plebeiorum multiplex, *Rutili*, *Cenſorini*, *Reges*, *Figuli*, *Philippi*, &c. Patricii à *Numa* & *Anco Marcio* Regibus traxiſſe originem dicuntur, è quibus præſtitit *Marcus* ille *Coriolanus*, primum fortitudine, tum ſuo & in patriam odio, & in matrem amore notiſſimus,

MARCII

MARCII, RVTILI, ET CENSORINI.

C. *Rutilo* cum multi honores delati ſunt, quatuor Conſulatus an. Vrbis 39 40, 409. 411. & duo triumphi, alter de Privernatibus, alter de Tuſcis: tum honos ille plane ſingularis, quod primus è plebe & Dictator & Cenſor creatus ſit. Minor quidem *Cay* illius filii gloria, ſed modeſtia major: Conſulatu enim an 443 & paulo poſt Cenſura perfunctus, cum Cenſor iterum crearetur, hanc dignitatem non reſpuit modo, ſed legem tulit, ne cui hunc Magiſtratum bis ambire liceret: unde *Cenſorini* cognomen tum ipſi, tum ipſius poſteris inditum eſt. Illius abnepos *Lucius* an. 604. cum Manilio Conſul initio belli Punici tertii Carthaginem oppugnavit. Duo etiam ſub Imperatoribus *Cay Cenſorini* Conſules produntur, alter an 714. alter 745 ille prætetea ex Macedonia triumpho nobilis.

MARCII REGES, FIGVLI, ET PHILIPPI.

E *Marciis Regibus* duo Conſules, totidem è *Figulis* memorantur: Regibus *Quintus*, Figulis *Caius* prænomen fuit. *Regum* alter an. 635 alter 683. Conſulatum geſſit; & ille de Stœnis (gens erat Alpina) triumphavit. *Figulorum* alter alterius avus fuit; avus duplici Conſulatu an. 591. & 597 & de Dalmatis victoria, nepos uno tantum Conſulatu an 689. illuſtris.

Philipporum ut plures Conſulatus, ita major gloria fuit: quatuor Conſulatus adepti ſunt, quorum duo primi *Quinti*, alii *Lucij* dicti ſunt. Primus eſt I. *Quintus* ille Conſul an 472. qui de Etruſcis triumphavit; III. cujus nepos duplici Conſulatu an. 567. & 584. & Cenſura clarus extitit: clarior aliquanto futurus, niſi in primo Conſulatu contra Ligures male pugnaſſet. V. *Lucij* ejus ex filio nepotis an 662. Conſulis nomen longe illuſtrius, non militari quidem ſcientia, ſed eloquentiæ laude, qua M. Antonio & L. Craſſo haud multo inferior fuit; Cenſor aquæ *Marcia* ductum reſtituit: VI. ejus filius Conſul an. 697. ex *Marcia* filius fuit, & *M. Catonis*, & *Hortenſii* Oratoris ſocer; ex *Accia* conjuge vitricus *Augusti Cæſaris*, uti diximus in gente *Iulia*.

De L. *Philippo* Oratore ita Cicero in Bruto.

Erat in Philippo *ſumma libertas in oratione, multa facetia, ſatis creber in reperiendis ſolutus in explicandis ſententiis: erat etiam imprimis, ut temporibus illis Græcis doctrinis inſtitutus, in altercàdo cum aliquo aculeo & maledicto facetus.*

GENS MUCIA.

M*Uciorum gens*, quæ plebeia, una fuit, familiæ duæ, quibus & *Scævola* cognomen datum eſt, & duo ſingularia fuerunt, alterum, jus civile profiteri; alterum, Cenſuram nunquam petiiſſe. Gentis princeps I *Q. Mucius Scævola* Prætor an. 531 .duos habuit filios, II. *Quintum* & *Publium*, à quibus facta ſunt gentis duas in familias divortia.

II. Quinto, qui Conſul an 579. contra Ligures rem male geſſit, ex filio III. *Quinto* nepos fuit IV *Quintus* ille *Mucius* cognomento *Augur*, Conſul an 636 C. Lælii Sapientis gener, & L. Craſſi Oratoris ſocer, quem tum in l. 1. de Oratore tum in l de Amicitia loquentem inducit Cicero. V. Ejus filius *Quintus* & ipſe dictus *Augur*, peritiſſimus juris & percomis habitus eſt.

II. *Publius Quinti*, de quo paulo ante, frater natu major Conſul an. 578. duos ſuſcepit filios III. *Publium Mucium*, & *P. Craſſum Mucianum*, qui in gente *Licinia* adoptatus contra Ariſtonicum periit, uti diximus, III. *Publius Mucius* an. 610. quo Ti Gracchus cæſus eſt, Conſul, & aliquanto poſt Pontifex maximus, pater fuit IV. *Quinti* illius *Scævula* cognomento *Pontificis*, qui L. Craſſi Oratoris fuit tum in Prætura, tum in Conſulatu Collega, Aſiamque Prætoriam ſanctè adminiſtravit, ut & aliis tanquam forma & exemplũ juſti imperii proponeretur, & in illius honorẽ feſtũ, cui nomen *Mucia* ab Aſianis inſtitutum ſit. In Civili bello à L. Domaſippo cæſus eſt. Primũ *Q. Augurem*, deinde eo mortuo *P. Pontificem* audivit Cicero, ut ipſe teſtatur.

torium & Perpernam in Hiſpania, Piratas Ciliciæ in mari Mediterraneo, in Aſia minori Mithridatem, in Syria Antiochum Comagenum & Ariſtobulũ. Vnde tres egit triumphos. unum ex Africa, alterũ ex Hiſpania, etiam tum Eques, tertium ex Aſia, jam Conſularis, tres etiam geſſit Conſulatus an. 683. 698 & 701. primum & ſecundũ cum M. Craſſo divite, tertium ſolus; ſed poſt tot trophæa vir Romanorum longe clariſſimus, cum nec ipſe parem, nec ſuperiorem Cęſar ferre poſſet, orto bello civili ad Pharſalum victus, juſſu Ptolomæi Regis, ad quem confugerat interficitur. Ex quinque quas duxerat uxoribus *Antiſtia*, *Æmilia* privigna Syllæ, *Mutia*, *Iulia* Cæſaris, & *Cornelia* Scipionis filia, una *Mutia* liberos peperit, duos mares IV *Cneium* & *Sextum*, fœminam *Pompeiam*, quæ primum *Fauſto Sylla*, deinde *Q. Servilio Capioni* nupſit. IV. *Cneius* & *Sextus* ut virtute, ita rebus geſtis patri longe impares, ad Mundam Hiſpaniȩ oppidum à Cæſare victi ſunt, & *Cneius* in fuga cæſus, *Sextus* vero fratri ſuperſtes occupata Sicilia Octavii Cęſaris duces navalibus prȩliis ſȩpe vicit, ſed tandem deſertus à ſuis à Titio in Aſia necatus eſt, cum ex *Scribonia* V. *Pompeium* M. Marcello deſponſatam ſuſcepiſſet.

Naturam *Pompeii Magni* Velleius l. 2. & Plutarchus expreſſerunt. *Sexti* vero *Pompeij* Velleius. De *Pompeio Magno* ita Velleius.

Fuit hic genitus matre Lucilia ſtirpis Senatoriæ, forma excellens, non ea, qua flos commendatur ætatis; ſed ex dignitate conſtanti quæ in illam conveniens amplitudinem, fortunam quoque ejus ad ultimum vitæ comitata eſt diem: innocentia eximius, ſanctitate præcipuus, eloquentia medius, potentiæ, quæ honoris cauſa ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidiſſimus; dux bello peritiſſimus; civis in toga, niſi ubi vereretur, ne quem haberet parem, modeſtiſſimus: amicitiarum tenax, in offenſis exorabilis, in reconcilianda gratia fideliſſimus, in accipienda ſatisfactione facillimus: potentia ſua, nunquam, aut raro ad impotentiam uſus; pæne omnium vitiorum expers; niſi numeraretur inter maxima, in civitate liberæ dominæque gentium indignari, cum omnes cives haberet pares, quemquam æqualem dignitate conſpicere. Nam neque Pompeius ut primum ad Rempublicam aggreſſus eſt, quemquam animo parem tulit: & in quibus rebus primus eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat: neque eo viro quiſquam, aut alia omnia minus, aut gloriam magis concupivit, in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundiſſimus: ut qui eos libentiſſime iniret, finiret æquo animo; & quod cupiſſet arbitrio ſuo ſumere, alieno deponeret.

Hæc Plutarchus initio *Pompeij*.

Pompeio, *cur diligeretur multæ cauſæ fuerunt, vitæ temperantia, rei militaris ſcientia, facundia in dicendo, fides morum, comitas in conveniendo: qui nemine minus importune rogabat, vel hilarius largiebatur roganti: oſtendebat enim in dandis beneficiis ſerenitatem, & gravitatem in accipiendis: vultu initio prædiens fuit non mediocriter gratioſo; qui præveniebat ejus orationem: nam veneres ejus erant cum humanitate conjunctæ, atque in vigore floreque juventutis ſenilis elucebat & regia majeſtas: Iam modice ſurrectu coma, oculorumque lenis modulatio reddebat faciei ejus uſurpatam magis ſermonibus, quã repræſentatam cum Alexandri Regis ſtatuis ſimilitudinem.*

De *Sex. Pompeio* ejus filio ſic Velleius.

Hic adoleſcens erat ſtudiis rudis, ſermone barbarus, impetu ſtrenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri diſſimillimus, libertorum ſuorum libertus, ſervorumque ſervus, ſpecioſis invidens, ut pareret humillimis.

GENS PORCIA.

PORCIÆ generis princeps fuit I. *M. Porcius* cognomento *Priſcus*. Tuſculo, Latii oppidum erat, oriundus; qui, & à Sapientia *Cato*, & à Cenſura *Cenſorius* vulgo dictus eſt. Invitatus in Vrbem à Valerio Flacco, aliquanto poſt cum ipſo, & Conſulatum an. Vrbis 558. & Cenſuram geſſit: Proconſul ex Hiſpania triumphum; lega-

tus victoriæ de Antiocho ad Thermopylas præcipium laudem retulit: Duas duxit uxores, *Liciniam* juvenis, jam ſenex *Saloniam*; ex quibus duos filios procreavit, alterum ex altera. Vtrique *M. Cato* proprium nomen fuit: ſed natu majori à matre *Licinia* II. *Liciniani*, minori à *Salonia* II. *Saloniani* cognomen adhæſit: ab his duæ *Catonum Licinianorum* & *Salonianorum* familiæ propagatæ ſunt.

PORCII CATONES LICINIANI.

II. M. *Cato Licinianus*, qui Prætor deſignatus ante patrem deceſſit, & ex *Æmilia* L. Pauli, qui Perſen vicit, filia; ſuſcepit III. *Marcum* & *Caium Catones*; utrumque Conſulem; illum an. 635; hunc an. 639; ſed utriuſque Conſulatus infelix; *Marcus* enim in Africa periit; *Caius* vero adverſus Scordiſcos cum male pugnaſſet Tarracinam in exilium pulſus eſt: *Marci* filius fuit IV. *M.* ille *Cato*; qui obiit in Gallia Prætorius.

PORCII CATONES SALONIANI.

II. M. *Catoni Saloniano*; qui Imperator mortuus eſt; duo filii nati ſunt III. *Marcus* & *Lucius*; qui Conſul an. 666, dum contra Italos ad lacum Fucinum pugnat, Marij Iunioris fraude, ut eſt conjectura, occubuit. III. *Marcus* Tribunitius cum Præturam peteret mortuus, ex *Livia* Livii Druſi Tribuni plebis filia *M. Catonem* & *Porciam L. Domitij* conjugem reliquit. IV. *M. Cato* fuit *Vticenſis* ille eximium *Porciæ* gentis decus; vita morumque integritate clariſſimus, qui poſt Præturam Pompeium contra Cæſarem ſecutus victis partibus, Vticæ ſibi mortem conſcivit: Ex *Marcia*, quam poſt Atiliam duxerat, duos liberos habuit V. *M. Catonem*; qui in acie Philippenſi cecidit, & *Porciam*; quæ primum *Bibulo* nupſit, deinde *M. Bruto*.

Egregias *Catonis Vticenſis* virtutes, & Salluſtius in bello Iugurthino & Velleius li. 2. perſecuti ſunt: Salluſtii teſtimonium in gente Iulia, cum de C. Cæſare egimus, ſupra retulimus. Hic Velleii verba appingere ſatis erit: ita ille.

M. Cato *genitus M. Catone principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti ſimillimus; & per omnia ingenio diis, quam hominibus propior, qui nunquam recte fecit, ut facere videretur, ſed quia aliter facere non poterat; cuique id ſolum viſum eſt rationem habere, quod haberet juſtitiam; omnibus vitiis humanis immunis, ſemper fortunam in ſua poteſtate habuit.*

GENS QUINCTIA.

QVinctia gens Alba diruta à Tullo Rege inter Patricias cooptata; hic enim de Plebeia non agimus; quatuor potiſſimum familias complexa eſt, *Capitolinos*, *Cincinnatos*, *Flamininos* & *Criſpinos*: è quibus brevitatis cauſa rebus geſtis clariſſimos quoſque tantum proferemus.

E *Capitolinis* duo maxime inſignes; quorum alter *T. Barbatus Capitolinus* Sexies Conſul anno 285. de Volſcis, Antiatibus, & Æquis victor triumphavit; alter *Titus* & Conſul an. 332. & aliquanto poſt Tribunus Militaris.

E *Cincinnatis* I. *Lucius* ad Conſulatum ab aratro vocatus an. 283. duas dictaturas poſtea geſſit; quarum in prima Minucium Conſulem liberavit; & de Æquis ſub jugum miſſis triumphavit, in altera vero Sp. Melium dixit à Servilio Ahala jure cæſum; è quatuor, quos ſuſceperat, filiis II. *Lucius* ter Tribunus militaris fuit; ſemel magiſter equitum, II. *Titus* vero bis Conſul contra Veios male pugnavit: illuſtrius III. *Titi* illius filii nomen duplici Tribunatu Militari. Dictatura, de Prænestinis & victoria & triumpho. Duos ille IV. *Titos* genuit quorum alter Conſul an. 401.

Alter IV. *Titus Pennus Criſpinus* Conſul

an. 398. & de Gallis triumpho clarus *Criſpinorum* familiæ princeps exſtitit: illius abnepos VIII. *Titus Criſpinus* M. Marcelli an. 545. in Conſulatu collega inſidiis Annibalis una cum Marcello deprehenſus ex vulneribus paulo poſt obiit. IX. *Lucius* ex eo genitus de Luſitanis & Celtiberis triumpho Proprætor enituit. Duo præterea *Titi Criſpini* Conſulatum ſub Auguſto adepti ſunt, alter an. 744 an. 759.

E *Flamininis* quatuor Conſules fuiſſe perhibentur, quorum primi duo fratres *Titus* & *Lucius*, ambo quidem Conſules; ille an. 555. hic 561. ſed longe diſpari gloria; *Lucius* enim ob libidinem à M. Catone Cenſore Senatu motus eſt; *Titus* vero ex quæſtura, quod ipſi ſingulare fuit Conſul Philippum Macedoniæ Regem ſemel atque iterum vicit; Nabin Tyrannum ſubegit; pacem & libertatem Græciæ reddidit; & per triduum de Philippo triumphavit: deinde Cenſura perfunctus ad Pruſiam contra Annibalem miſſus eſt. Ex *Tito* filio Conſules babuit; nepotem anno 603. & pronepotem an. 630.

GENS SEMPRONIA.

GEns *Sempronia* Patricia quidem primum fuit; ſed deinde ad plebem tranſiit. *Atratini* enim Patricii fuiſſe dicuntur; *Tuditani* vero, *Blaſi*, *Sophi*, *Longi*, *Gracchi* Plebeii.

Ex *Atratinis* Tribuni militares bene multi, Conſules quatuor memorantur *Aulus*; bis an. 256. & 262. illiuſque filii vel nepotis *Lucius* & *Caius*, ille an. 319. hic 330. Floruit multo poſt *Caius Atratinus*; qui an. 719. Conſul ponitur.

E *Blaſis* unus *Caius Blaſus* duplici Conſulatu an 500. & 519. & triumpho de Pœnis clarus fuit.

E *Sophis* duo *Publij*, Pater & filius Conſulatu, Triumpho & Cenſura illuſtres fuerunt; Primus Conſul an. 449. de Æquis, alter an. 485. de Picentibus triumphavit.

E *Tuditanis* quatuor Conſulatum aſſecuti ſunt; *Marcus* anno 513. *Publius* 549. *Marcus* 568. *Caius* 624: eo major *Publij* & *Caij* gloria, quod ille contra Annibalem rem bene geſſerit, & Cenſor fuerit, hic vero de Hiſtris triumpharit.

E *Longis* duo *Tiberij* Scipionum in Conſulatu collegæ fuerunt: alter an. 535 P. Scipionis, qui in Hiſpania periit; alter an. 559. Africani Majoris: ille una cum collega fuſis ad Lilybæum hoſtibus Melitam eis eripuit; ſed paulo poſt ad Trebiam ab Annibale victus eſt.

SEMPRONII GRACCHI.

SEmpronii omnibus rerum geſtarum gloria *Gracchi* longe præſtiterunt. Eorum princeps *Tiberius* Conſul an. 515, filium habuit II. *Tiberium* bis Conſulem; ſemel an. 538, iterum 540; qui contra Annibalem, dum rem feliciter gereret, fraude Lucani hoſpitis ab hoſtibus cæſus eſt: III. cujus filius *Tiberius* duos Conſulatus an. 566. & 571. cenſuramque geſſit, duos egit triumphos; primum de Celtiberis Prætor, alterum Conſul de Sardis; vir tum victoriis, tum virtutibus ætatis ſuæ clariſſimus. ex *Cornelia* Africani Majoris filia; duos mares *Tiberium* & *Caium* ſuſcepit, totidemque fœminas; quorum altera *P. Scipioni Æmiliano* nupſit.

IV. *Tiberio* & *Caio Gracchis* par prope ingenium, par eloquentia, alia tamen aliis iidem honores delati; eadem utriuſque conſilia, idemque exitus fuit. Nam uterque quæſtor Conſulum; *Tiberius* Mancini in Hiſpania, *Caius* Aurelii Oreſtis in Sardinia; uterque Tribunus plebis leges Agrarias contra Senatus voluntatem promulgavit, quare uterque à Patribus, *Tiberius* à Scipione Naſica in Capitolio anno 620, *Caius* ab Opimio Conſule in Aventino an. 632. oppreſſus eſt.

Horum fratrum naturam expreſſerunt, tum Velleius l. 2. tum Plutarchus: ita de *Tiberio* Velleius.

Vir alioqui vita innocentiſſimus, ingenio florentiſſimus, propoſito ſanctiſſimus; tantis denique adornatus virtutibus, quan-

tas perfecta & natura & induſtria mortalis cond tio recipit.

Hæc de *Caio.*

Qui Ti. Gracchum, idem Caium fratrem ejus occupavit furor, tam virtutibus ejus omnibus, quam huic errori ſimilem, ingenio etiam eloquentiaque longe ſuperiorem.

De utroque Plutarchus hæc habet.

Vultu & obtutu blandus erat, & compoſitus Tiberius; *acer* Caius, *& vehemens. Itaque in concionando ille modeſte non ſe movebat loco; hic primus Romæ deambulavit inter dicendum, & togam ex humero devulſit ..... deinde oratio fulminans, & exaggerata affectibus; dulcior Tiberii, magiſque commiſerationem movens: dictione pura hæc, atque exquiſite elaborata, Caii artificioſa & ſplendida pari modo in victu & menſa frugalis & ſimplex Tiberius, Caius ſi cum aliis eum contendas, reſtrictus & continens; ſi cum fratre, grandis & exquiſitus: mores reſpondebant orationi ſuperior lenis & placidus, iracundus alter & fervens .... audacia vero adverſus hoſtes, juſtitia adverſus populares, officiorum in muneribus ſedulitas, & adverſus voluptates continentia par in utroque.*

GENS SERVILIA.

SErviliorum alii Plebeii, alii Patricii; variis diſtincti cognominibus *Priſcus, Fidenas, Ahala, Structus, Geminus, Cæpio* & *Vacia*. E *Priſcis* & *Fidenatibus* multi Conſules numerantur, Tribuni militares multo plures: ex *Ahalis* duo treſve Conſules; ex *Structis* unus & alter; de quibus, quod naſcente Republica ab an. 250. ad 400. floruerunt; nihil dicemus; de aliis breviter.

SERVILII GEMINI, CÆPIONES ET VACIÆ.

PUblius *Geminus* bis Conſul ſemel anno 501; iterum anno 505: pater fuit Cneii Gemini, qui Conſul an. 536. Annibalem Fabianis artibus ad ſummam inopiam redegit; cujus, opinor, filii *Caius* & *Marcus*, ille Conſul an. 550 hic non tam Conſulatu quem anno 551. geſſit, quam eximia animi corporiſque fortitudine clarus extitit, ſingulari enim certamine vicies & tricies viciſſe dicitur. Sunt tamen qui fratres illos Plebeios fuiſſe velint.

Geminis tamen præſtitit *Cæpionum* familia I. *Cneio Cæpioni* an. 500. Conſuli filius fuit, II. *Cneius* item Conſul an. 550. ex quo genitus III. *Cneius* ille *Cæpio* Conſulatu quidem an. 584. inſignis; ſed trium filiorum gloria illuſtrior qui omnes Conſulatum adepti ſunt, IV. *Q. Fabius Servilianus* in gentem Fabiam adoptatus an. 611 IV. *Cneius* 6.. & IV. *Quintus* 613, qui ex Conſulatu ſortitus Hiſpaniam fœdus ab ipſius fratre *Q. Fabio Serviliano* cum Viriatho initum reſcidit; illumque cum armis non poſſet, inſidiis ac fraude per illius amicos ſuſtulit: natus ex eo V *Q. Cæpio*; qui poſt præturam & triumphi decus ex Hiſpania ulteriore & an. 647. Conſulatum aſſecutus eſt: at paulo poſt, dum Proconſul Galliam regeret, ob aurum Toloſanum, ut tum creditum eſt, victus à Cimbris in carcere miſere periit: *vir acer & fortis*, inquit Cicero, *cui fortuna belli crimini, invidia populi calamitati fuit.*

P. Servilius Vacia, *Caio* Prætorio natus Conſulatum obtinuit an 674. & expugnatis Iſaurorum oppidis, ex Aſia & triumphi honorem & *Iſaurici* cognomen retulit. Ejus filius *P. Iſauricus* bis Conſul fuit, ſemel an. 705. cum C. Cæſare, cujus nomine Aſiæ præfuit, iterum cum L. Antonio an. 712.

GENS SULPICIA.

SUlpicios omnes, alii Patricios fuiſſe voluint, alii nonnullos quidem Patricios, alios vero plebeios; quod verius putem; *Galbas* enim Patricios; *Rufos* vero plebeios ex antiquis denariis conſtat, Gens illa oriunda *Camerio* oppido, unde *Camerini* cognomen deſumpſit, in multas familias diviſa eſt; fuerunt enim *Camerini, Longi, Saverriones, Petici, Rufi, Galli, Paterculi, Galba*, &c.

E *Camerinis* multi quidem Conſulatum adepti ſunt; at cum ante annum urbis 450.

floruerint; de his nihil dicemus. E *Longis*, *Caius Longus* triplici Conſulatu an. 416. 430. 439. Dictatura, de Samnitibus triumpho clarus fuit: E *Peticis*. *Caius Peticus* quinque Conſulatibus an. 89. 391. Cenſura, victoria de Gallis & de Hernicis triũpho: è *Saverrionibus* duo *Publij* Cõſulatu an. 449. & 474. è *Gallis Caius* ſumma eruditione, Conſulatu an. 587. & de Liguribus triumpho: E *Paterculis Quintus* Conſulatu an. 495 & triumpho de Pœnis illuſtris. E *Quiriniis* duo, *Publij* Conſulatu an. 717 & 741, quo anno, ut multis placet, Chriſtus natus eſt. E *Rufis* duo maxime celebres fuerunt, *Publius* & *Servius*: ille ingenii & eloquentiæ laude. hic juris civilis ſcientia floruit: ille in Tribunatu juſſu Syllæ cui bellum Mithridaticum ademerat, an. 665. necatus eſt, hic Conſul an. 702. à Cæſare contra Pompeium in bello civili ſtetit. Cicero *Publium* in libris de Oratore loquentem inducit, & ad *Servium* multas ſcripſit epiſtolas.

SVLPICII GALBÆ.

I. P. *Sulpicius Galba Maximus*. etiam ſi nullo curuli honore perfunctus eſſet, Conſulatum anno 542 aſſecutus eſt: & aliquanto poſt Dictaturam & alterum Conſulatum anno 55: Ex II. *Servio filio* Prætorio nepotes habuit, III. *Caium* Prætorium & III. *Servium* patrem, IV. *Servij Galba* Oratoris; qui vocatus in judicium quod victus à Luſitanis eorum multa millia inſigni perfidia trucidaſſet; populi animum precibus & lacrymis flexit, & Conſulatus honorem haud multo poſt an. 609. adeptus eſt. Ex duobus filiis alter V. *Caius* primus è Sacerdotum collegio judicio publico damnatus eſt, alter IX *Servius* anno 645. Conſul genuit, VI. *Servium* C. Cæſaris in bello Gallico legatum; ex quo natus VII *Servius* ille *Galba*, qui multiplicem ſcripſit hiſtoriam, cujus ex VIII filio nepotes fuerunt, IX. *Caius* Conſul an. 774 & IX. *Servius* duplici Conſulatu an 785. & 821. & imperatoria dignitate clariſſimus.

Galbæ Imperatoris, tum virtutes, tum vitia retulit Tacitus l. 1. Hiſt. c. 12.

Vetus in familia nobilitas, magnæ opes, ipſi medium ingenium, magis extra vitia, quam cum virtutibus: famæ nec incurioſus, nec venditator. pecuniæ alienæ non appetens, ſuæ parcus, publicæ avarus: iam eorum libertorumque, ubi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione patiens: ſi mali forent, uſque ad culpam ignarus: ſed claritas natalium, & metus temporum obtinuit, ut quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur: dum vigebat ætas militari laude apud Germanias floruit: Proconſul Africam moderate: jam ſenior citeriorem Hiſpaniam pari juſtitia continuit; major privato viſus, cum privatus fuit, & omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet.

GENS TVLLIA CICERONVM.

I. M. *Tullio Ciceroni*, qui Arpini equeſtri loco natus erat, hic enim de *Tullia* gente quæ patricia fuit, non agimus: *Maria Gratidia* tres liberos peperit, II. *Marcum* & *Lucium* Cicerones & *Tulliam* C. Aculeonis uxorem: I *Lucius* III filium habuit ſibi cognominem II. *Marcu* duos III *Marcum* & *Quintum*; quorum ille oratorum facile princeps ingenio, eruditione, eloquentia non Tulliæ modo gentis, ſed totius Reipublicæ decus extitit: primus ex ſua familia Curules honores, & Conſulatum an. 690. adeptus eſt, in quo Catilinæ conjurationem oppreſſit: à Clodio aliquanto poſt pulſus in exilium Senatus decreto ſummo cum honore revocatus eſt. In diſſenſione civili Pompeii partes ſecutus; à C. Cæſare & ſibi, & aliis ſalutem impetravit. Denique juſſu M Antonii, in quem acriter fuerat Philippicis invectus, anno ætatis 63. occiſus eſt: Ex *Terentia*, quam ſenex repudiavit IV. *Marcum* ſuſcepit, & *Tulliolam* quæ ter nupſit primum *Pisoni Frugi*. deinde *Furio Craſſipedi*. tum *Dolabellæ*. Repudiatam à Cicerone *Terentiam* Salluſtius Hiſtoricus; & eo mortuo *Meſſala Corvinus* duxerunt. IV *Marcus* filius patri longe abſimilis, guloſus enim fuit & bibax, ſi Plinio credimus, in locum M. Antonii anno 723, quo ille ad Actium victus eſt. ab Auguſto Conſul ſuffectus. Aſiam obtinuit. III. *Quintus* vero *Marci* oratoris frater, ex Prætura Aſiæ Proconſulari imperio per triennium præfuit; tandem una

cum IV *Quinto* filio, quem ex *Pomponia* Pomponii Attici ſorore genuerat, in triumvirali proſcriptione periit.

De *Marco Cicerone* oratore hæc pauca Velleius.

M. Cicero, *qui omnia incrementa ſua ſibi debuit, vir novitatis nobiliſſimæ, &c. ut vita clarus, ita ingenio maximus; qui effecit, ne quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur.*

GENS VALERIA.

V*Aleriorum* gens duplex fuit; Plebeia & Patricia: è Plebeia fuerunt *Publius* & *Marcus* Lævini; quorum ille contra Pyrrhum; hic contra Philippum Macedonem res magnas geſſit: ſed de illis non hic agimus. Gentis Patriciæ princeps fuit *Valeſus Sabinus*, qui jam inde à Romuli temporibus divitiis & opibus pollens pacis Romanos inter & Sabinos ineundæ auctor fuit: cujus abnepos *M. Valerius Voleſus* tres habuit liberos *P. Valerium Poplicolam*, *M. Valerium Maximum* & *L. Valerium Potitum* à quibus totidem familiæ propagatæ ſunt. *Valerij Maximi* ad annum Vrbis 500. *Potiti* ad Auguſti Cæſaris imperium. *Poplicolæ* ad Arcadii & Honorii tempora maximis honoribus floruerunt.

VALERII POPLICOLÆ.

P. *Valerius Voluſi* filius; & ob ſingularem quemdam in populum Romanum amorem, vulgo *Poplicola* dictus; quatuor geſſit Conſulatus an. 244 245 2 6 249 duoſque egit triumphos, alterum de Veientibus; de Sabinis alterum. Duo illi filii nati ſunt *Publius* & *Marcus*: *Publius* duplici Conſulatu anno 278. & 2°3; & de Veientibus, Sabiniſque triumpho nobilis; qui contra Herdonium pugnans cecidit; nepotem habuit *Publium* ſemel ſub Camillo Magiſtrum equitum, & quinquies Tribunum militarem; & pronepotes *Publium* Conſulem an 401. & Dictatorem an. 409. & *Marcum* bis Conſulem, ſemel an. 397. & iterum 400.

M. Valerio primi *Poplicolæ* filio duo nepotes fuerunt, *Publius* & *Marcus*; & abnepotes, ex Publio *Publius* Magiſter equitum, ex Marco *Marcus* ille *Valerius* qui cum Gallum ſingulari certamine viciſſet adjuvante corvo *Corvini* cognomen invenit, Curules Magiſtratus 21, ſex Conſulatus an. 405 410. &c. Cenſuram, duaſque dictaturas geſſit, ter triumphavit de Antiatibus, Volſcis, Sidicinis, Etruſcis, &c. Ex qua Valeriorum familia *M. Valerius Corvus* traxerit originem apud eruditos non convenit: nonnulli *P. Valerij Poplicola* anno 401. Conſulis filium faciunt: quod contra faſtorum fidem eſt & hiſtoriæ: illi enim *Valerio Publius* prænomen fuit, *Corvini* vero, & patri & avo, *Marcus*. Zonaras eumque ſecutus Pighius à *M. Valerio Maximo* *Poplicolæ* fratre prognatum volunt, quod *Maximi* cognomen habuerit. Ipſe *Corvinus* apud Livium à *P. Poplicola* qui Reges ejecit ortum ſe profitetur. Cui ego, quam aliis, aſſentiri malui. Quæ opinio ſi vera eſt, *Maximi* cognomen non avitum in eo fuit, ſed virtute partum. Vt ut eſt, nihil enim definire auſim; à *Corvino* propagati ſunt *Valerij Meſſalæ*. Ejus enim filius *Marcus* Conſul anno 464. pater fuit *Marci Maximi* Conſulatu an. 470. Cenſura, de Pœnis triumpho clariſſimi, cui, quod Meſſanam urbem Siciliæ cepiſſet, primum *Meſſana*, tum *Meſſalæ* cognomen inditum eſt. Ex ejus poſteris *Marci* Conſules multi, filius an. 527. nepos 565 pronepos 592, & Cenſor licet ipſe prius fuiſſet à Cenſore notatus.

Ab hoc *Meſſala* per centum prope annos jacuit *Meſſalarum* domus, donec illius pronepos, *M. Meſſala Niger*, orator, prudens, acutus multæque operæ Conſulatum adeptus eſt an. 692; illiuſque cognatus *M. Meſſala* an 700; de quo poſtea agemus. Ex *Marco* oratore natus eſt *Marcus* & ipſe ſummus orator; qui eo nomine etiam tum juvenis à Cicerone laudatur. Victis Bruti partibus, à quibus ſteterat; Octavio Cæſari, à quo fuerat revocatus in urbem, contra Antonium adfuit; deinde Conſulatum an. 724. de Salaſſis triumphum, & urbis præfecturam obtinuit. Ex duobus filiis *Lucius* in gentem Aureliam adoptatus, *L. Aurelius Cotta Meſſalinus* dictus eſt: alter *Marcus*

Conſul

Conſul anno 750. bello Paononico victor ornamenta triumphalia retolit: Cuius filius & Nepos *Marci* Conſulatum geſſerunt, ille an. 772. hic 810. Neronis in tertio Conſulato collega.

Ex *Caio Meſſala* & Hortenſii Oratoris ſorore genitus eſt *M. Meſſala* Augur Conſul an. 700; de quo paulo ante, cujus filius *M. Meſſala Barbatus* vir eruditiſſimus & Conſul an 741. genoit *M. Meſſalam Barbatum* qui ex *Lepida* ſuſcepit *Meſſalinam*, Claodii Imperatoris uxorem.

VALERII MAXIMI.

M. *Valerius Maximus*, *Voluſi* filius, & *Poplicola* frater, Auguratu, Conſulatu an. 248, dictatura, de Sabinis & Latinis triompho nobilis: filium habuit *Marcum* Coosulem anoo 297. & proocpotem *Marcum* bis tribunum militarem; ex cujus filio natus eſt *Marcus* bis Legatus ſub L. Papyrio dictatore, & Conſul an. 441. & aliquanto poſt Cenſor.

VALERII POTITI ET FLACCI.

L. *Valerio Potito Voluſi* filio & *Poplicola* fratri ſemel atque iterom Cooſuli ao 268. & 283. filius fuit *Lucius* Conſulato an. 304. & triumpbo de Æquis & Volſcis clarus; qui duos filios haboit. *Caium* & *Lucium* ambo Conſules ao. 343. & 361, ambo Tribunos militares, illum ſemel, hunc quinquies. *Lucio* natus eſt *Lucius* ſexies Tribunus Militatis: *Caio* vero *Caius*; cujus filii *Caius* & *Lucius* Flacci dicti ſunt. *Caius* quidem Cooſul an. 422. ſuit. *Lucius* Magiſter equitom an. 432.

Lucius ex *Marco* filio nepotem habuit, *Lucium* Flaccum Couſulem an 492. pronepotem *Publium* Conſulem an. 526. abnepotem *Lucium*, qoi cum C. Milatone, qoem in Vrbem evocarat, & Conſulatum an. 558 & Cenſuram geſſit; & aliquanto poſt princeps Senatus lectus eſt. Ex eo genitos *Lucius* Conſul an. 601. pater *Lucij* Conſulis an. 621; qoi duos filios ſuſcepit *Caium* & *Lucium*: quorum ille ſemel an. 660. Conſul fuit, hic bis an. 653. cum C. Mario & iterum an 667 cum Cinna Mario mortuo ſuffectus; Ceoſot cum M. Antonio, & princeps Senatus: à Marianis in Aſiam contra Mithridatem miſſus C. Fimbriæ legati ſcelere occiſus eſt: ſunt tamen qui velint *Caium* & *Lucium* cognatos, non fratres fuiſſe: *Lucij* filius fuit, *Lucius* ille Flaccus, qui bellum Cretenſe magna ex parte geſſit, Piſonis & quæſtor in Hiſpania, & Legatus in Macedonia; is ipſe, quem Cicero defeodit; duo illi filii nati ſunt *Lucius* & *Caius*, quorum ille ſub Caio Cæſare Prætor fuit, hic ine partibus Pompeii petiit.

Operæ pretium ſactuium me potavi; ſi Romanorum familiis ſubjungerem ſelecta quadam ex primæ claſſis auctoribus teſtimonia; quibus expreſſa clarorom virorum natura eſt, & indoles: cum enim illorum, tum apud Valerium Maximum, tum apud alios hiſtoricos frequens occurrat mentio; qui eorum mores fuerint; quæ vitia, quæ virtutes, cognoſcere ſtudioſis, opioor, non erit iojocundum. In tres quaſi claſſes haud incommode tribui poſſunt; alii enim Romani, al i contra Romanos maxima bello geſſerunt; alii, qui Græci, non item. Romani ſunt, *P. Sulpicius Rufus, L. Sergius Catilina, C. Scribonius Curio: M. Vipſanius Agrippa. C. Cilnius Mæcenas*, & *L. Ælius Sejanus*. Romanorum hoſtes infenſiſſimi, *Annibal*, *Iugurtha*, *Mithridates*: Græci, *Alcibiades*, *Epaminondas*, *Philippus Macedo*, *Alexander Magnus*. Quæ ab ipſis geſta ſint pluribus perſequi ooo eſt hujus loci Com tamen iiſdem nominibus maxime apud Romanos plures uſi ſint, ne cui nominum ſimilitudo errorem obiiciat, pauca, qoibus alius ab alio facilius dignoſci poſſit addere non pigebit. Primum de Romanis agemus; tum de iis, quibus adverſus Romanos bellum fuit, deni ue de Græcis.

P. Sulpicius cum Sylla, & exercitum, & belli contra Mithridatem gerendi poteſtatem ademiſſet: illius juſſo paulo poſt cæſus eſt. Hujus eloquentiam Cicero deſcribit in Bruto, motes Velleius lib. 2.

Cicero.

Fuit enim Sulpicius, vel maxime omnium, quos quidem ego audiverim, gran-

dus; & , ut ita dicam , tragicus orator, vox, cum magna , tum ſuavis & ſplendida: geſtus & motus corporis ita venuſtus, ut tamen ad forum non ad ſcenam inſtitutus videretur: incitata & volubilis, nec ea redundans tamen , nec circumfluens oratio.

Velleius.

P. Sulpicius *Tribunus plebis diſertus, acer, opibus, gratia, amicitiis, vigore ingenij & animi celeberrimus .... quaſi pigeret eum virtutum ſuarum , & ei bene conſulta male cederent , ſubito pravus & praceps.*

L. Catilina, qui ob conjurationem & à Cicerone Conſule Vrbe pulſus eſt; & à Petreio C. Antonij legato oppreſſus: virtutes & vitia perſecuti ſunt; cum ipſe Cicero in oratione pro M. Cælio; tum Salluſtius initio belli Catilinarij.

Ciceronis verba ſunt hæc.

Habuit enim ille permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata virtutum: utebatur hominibus improbis multis; & quidem optimis ſe viris deditum ſimulabat: erant apud illum illecebra libidinum multa: erant etiam induſtria quidam ſtimuli ac laboris: flagrabant vitia libidinis apud illum: vigebant etiam ſtudia rei militaris: neque ego unquam fuiſſe tale monſtrum in terris ullum puto, tam ex contrariis diverſiſque inter ſe pugnantibus natura ſtudiis, cupiditatibuſque conflatum: quis clarioribus viris quodam tempore jucundior? quis turpioribus conjunctior? quis civis meliorum partium aliquando? quis tetrior hoſtis huic civitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate avarior? quis in largitione effuſior? illa vero in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia; tueri obſequio, cum omnibus communicare, quod habebat: ſervire temporibus ſuorum omnium, pecunia, gratia, labore, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia: verſare ſuam naturam, & regere ad tempus; atque huc & illuc torquere & flectere: cum triſtibus ſevere, cum remiſſis jucunde; cum ſenibus graviter, cum juventute comiter, cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe vivere.

Hæc Salluſtius.

L. Catilina nobili genere natus fuit; magna vi, & animi & corporis, ſed ingenio malo, pravoque. Huic ab adoleſcentia bella inteſtina, cædes, rapina, diſcordia civilis grata fuere; ibique juventutem ſuam exercuit: corpus patiens inediæ, algoris, vigiliæ, ſupra quam cuique credibile eſt; animus audax, ſubdolus, varius: cujuſlibet rei ſimulator, & diſſimulator; alieni appetens: ſui profuſus; ardens in cupiditatibus: ſatis eloquentiæ, ſapientiæ parum: vaſtus animus, immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat.

C. *Scribonius* Curio patre Conſulari & triumphali genitus; Tribunus plebis; una cum M. Antonio ad Cæſarem in Galliam fugit; & paulo poſt in Africa victus à Iuba, periit: extant nonnullæ, tum Ciceronis ad ipſum, tum ipſius ad Ciceronem Epiſtolæ l. 2. Famil. De ipſo hæc pauca Velleius l. 2.

C. Curio *vir nobilis, eloquens, audax, ſua alienaque, & fortuna, & pudicitia prodigus: homo ingenioſiſſime nequam, & facundus malo publico; cujus animo, voluptatibus, vel libidinibus, neque opes ulla, neque cupiditates ſufficere poſſent.*

M. Agrippa & C. Mæcenas, omnia prope æqualia fuerunt; genus, ætas, apud *Auguſtum Cæſarem* gratia; item gloria; alia tamen alii: ille enim belli, hic pacis artibus clarior: *Agrippa* victoriis ac trophæis, Mæcenas ſingulari in literatos amore poſteritati commendatus: utriuſque ingenium his verbis expreſſit Velleius l. 2.

M. Agrippa *virtutis nobiliſſima, labore, vigilia, periculo invictus; parendique, ſed uni, ſcientiſſimus; aliis ſane imperandi cupidus; & per omnia extra dilationem poſitus, conſultiſque facta conjungens.*

Tunc Vrbis cuſtodiis prapoſitus C. Mæcenas; equeſtri, ſed ſplendido genere natus: vir, ubi res diligentiam exigeret, ſane exſomnis, providens, atque agendi ſciens; ſimul vero aliquid ex negotio remitti poſſet: otio ac mollitiis pane ultra feminam fluens: non minus Agrippa *Cæſari charus, ſed minus honoratus.*

L. Ælius Sejanus equeſtri genere ad ſummos honores à Tiberio provectus, poſt multa ſcelera, illius juſſu ex illo faſtigio dejicitur; & carnificis manu cum omni ſua ſtirpe necatus eſt: de quo plane diverſa tradunt Velleius & Tacitus; quod ille id temporis, quo Romæ *Sejanus* rerum potiebatur, hic vero aliquanto poſt ipſius mortem ſcripſerit. Ita Velleius l. 2.

Tiberius Cæſar Sejanum Ælium *principe equeſtris ordinis patre natum . . . , laboris ac fidei capaciſſimum , ſufficiente etiam vigore animi, compage corporis ſingularem principalium rerum adjutorem in omnia habuit; atque habet : virum ſeveritatis lætiſſimæ; hilaritatis priſcæ ; actu otioſis ſimillimum, nihil ſibi vindicantem ; eoque aſſequentem omnia ; ſemper infra aliorum æſtimationem ſe metientem ; vultu vitaque tranquillum, animo exſomnem.*

Sic vero Tacitus Annal. l. 4. c. 1.

Corpus illi laborum tolerans , animus audax , ſui obtegens ; in alios criminator: juxta adulatio & ſuperbia ; palam compoſitus pudor , intus ſumma adipiſcendi libido ; ejuſque cauſa modo largitio , & luxus ; ſæpius induſtria ac vigilantia ; haud minus noxia quoties parando regno finguntur.

Annibalem , *Iugurtham* , & *Mithridatem* ; appellaſſe ſatis erit : quis enim tam rudis, ut tantos duces non noverit? diverſa illis fuere, genus, ætas, patria, ſed æqualia prope, in Romanos odium , animi magnitudo , ſcientia militaris ; & poſt ingentes victorias , tum belli , tum vitæ exitus ; omnes enim victi : *Annibal* à Scipione , à Mario *Iugurtha* , à Pompeio *Mithridates*. *Iugurtha* Romæ captivus in carcere periit : alii mortem ſibi conſciverunt ; *Annibal* veneno , ferro *Mithridates* : ille exul apud Pruſiam ; hic in Scythia profugus. Eorum virtutes referunt; *Annibalis* Livius, Decade 3. l. 1. *Iugurthæ* Salluſtius in bello Iugurthino , *Mithridatis* Velleius l. 2.

Annibal : ex Livio.

Miſſus in Hiſpaniam primo ſtatim adventu omnem exercitum in ſe convertit. Amilcarem viventem redditum ſibi veteres milites credere ; eumdem vigorem in vultu; vimque in oculis ; habitum oris , lineamentaque intueri ; deinde brevi effecit , ut patris in ſe minimum momentum ad favorem conciliandum eſſet : nunquam ingenium idem ad res diverſiſſimas parendum & imperandum , habilius fuit ; itaque haud facile diſcerneres ; utrum imperatori , an exercitui charior eſſet : neque Aſdrubal alium quemquam præficere malle , ubi quid fortiter & ſtrenue agendum eſſet ; neque milites alio duce plus confidere , aut audere : Plurimum audaciæ ad pericula capeſſenda , plurimum conſilii inter ipſa pericula erat : nullo labore aut corpus fatigari : aut animus vinci poterat ; caloris ac frigoris patientia par : cibi, potioniſque deſiderio naturali , non voluptate modus finitus : vigiliarum ſomnique , nec die , nec nocte diſcriminata tempora : id quod gerendis rebus ſupereſſet, quieti datum: ea neque molli ſtrato accerſita : multi ſæpe militari ſagulo opertum humi jacentem inter cuſtodias ſtationeſque militum conſpexerunt. Veſtitus nihil inter æquales excellens, arma atque equi conſpiciebantur : equitum peditumque idem longe primus erat ; princeps prælium inibat , ultimus conſerto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes , ingentia vitia æquabant , inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica , nihil veri, nihil ſancti , nullus deûm metus , nullum jusjurandum , nulla religio.

Iugurtha tum juvenis ex Salluſtio.

Qui ubi primum adolevit , pollens viribus , decora facie ; ſed multo maxime ingenio validus : non ſe luxu , neque inertiæ corrumpendum dedit ; ſed uti mos gentis illius eſt, equitare , jaculari, curſu cum æqualibus certare , & cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus eſſe ; ad hoc pleraque tempora in venando agere ; leonem atque alias feras primus, aut in primis ferire : plurimum facere ; & minimum de ſe loqui.

De *Mithridate* breviter Velleius.

Mithridates Ponticus Rex, vir neque ſilendus neque dicendus ſine cura ; bello acerrimus , virtute eximius ; aliquando fortuna , ſemper animo maximus , conſiliis dux, miles manu , odio in Romanos Annibal.

Clarum olim apud Græcos *Alcibiadis* & *Epaminondæ* nomen fuit. Ille Athenienſis; hic Thebanus , uterque rebus geſtis inclytus : uterque patriæ & decus & columen : alter tamen altero felicior, *Alcibiades* enim pulſus Athenis à Perſis telis confoſſus eſt: *Epaminondas* vero poſt Leuctricam victoriam, Mantineæ iterum victor occubuit: & una cum ipſo omnis Thebanorum virtus. Quænam fuerit utriuſque indoles ex Cornelio Nepote accipe.

Alcibiades.

In hoc natura quid efficere poſſit videtur experta : conſtat enim inter omnes nihil illo fuiſſe excellentius ; vel in vitiis , vel in virtutibus. Nam in ampliſſima civitate ſummo genere natus, omnium ætatis ſuæ multo formoſiſſimus , ad omnes res aptus , conſiliique plenus. Namque imperator fuit ſummus mari & terra : diſertus , ut in primis

dicendo valeret. Et tanta erat commendatio oris atque orationis; ut nemo ei dicendo poſſet reſiſtere. Idem, cum tempus poſceret, laborioſus, patiens, liberalis, ſplendidus, non minus in vita, quam victu: affabilis, blandus, temporibus callidiſſime inſerviens. Idem, ſimul ac ſe remiſerat, nec cauſa ſuberat, quare animi laborem proferret, luxurioſus, diſſolutus, libidinoſus, intemperans reperiebatur, ut omnes admirarentur in uno homine tantam ineſſe diſſimilitudinem, tamque diverſam naturam.

Epaminondas.

Erat modeſtus, prudens, gravis, temporibus ſapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo: adeo veritatis diligens: ut, ne joco quidem mentiretur. Idem continens, clemens, patienſque admirandum in modum: non ſolum populi; ſed etiam amicorum ferens injurias: imprimiſque commiſſa celans: quod interdum non minus prodeſt; quam diſerte dicere.

Superſunt *Philippus* Macedo & *Alexander Magnus*; quorum ille amplificato Macedonum regno; hic everſo Perſarum imperio clariſſimus: Iuſtinus enumerat virtutes & vitia utriuſque; Quintus Curtius *Alexandri*: primum Iuſtini verba appingemus: deinde Quinti Curti.

Hæc habet Iuſtinus l. 9. c. 8.

Fuit Rex Philippus, *armorum quam conviviorum apparatibus ſtudioſior: cui maxime opes erant inſtrumenta bellorum. Divitiarum, quæſtu quam cuſtodia ſolertior: itaque inter quotidianas rapinas ſemper inops erat: Miſericordia in eo & perfidia pari jure dilectæ: nulla apud eum turpis ratio vincendi: blandus pariter & inſidioſus alloquio: qui plura promitteret quam præſtaret: in ſeria & jocos artifex. Amicitias utilitate non fide colebat: gratiam fingere in odio, inſtruere inter concordantes odia, apud utramque gratiam quærere ſolemnis illi conſuetudo: Inter hæc eloquentia & inſignis oratio acuminis & ſolertiæ plena; ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum deeſſet ornatus. Huic, Alexander filius ſucceſſit & virtute & vitiis patre major. Itaque vincendi ratio utrique diverſa, hic aperte; ille artibus bella tractabat: deceptis ille gaudere hoſtibus; hic palam fuſis: prudentior ille conſilio; hic animo magnificentior: iram pater diſſimulare, plerumque etiam vincere: hic ubi exarſiſſet, nec dilatio ultionis, nec modus erat: vini uterque avidus, ſed ebrietatis diverſa vitia, patri mos erat etiam de convivio in hoſtem procurrere, manum conſerere, periculis ſe temere offerre: Alexander non in hoſtem, ſed in ſuos ſæviebat: quamobrem* Philippum *ſæpe vulneratum prælia remiſere: hic amicorum interfector convivio frequenter exceſſit: Regnare ille cum amicis nolebat, hic in amicos regna exercebat: Amari pater malle; hic metui. Literarum cultus utrique ſimilis: ſolertiæ pater majoris; hic fidei; verbis atque oratione Philippus; hic rebus moderatior. Parcendi victis filio animus & promptior & honeſtior: frugalitati pater; luxuriæ filius magis deditus erat: quibus artibus orbis imperii fundamenta pater jecit: operis totius gloriam filius conſummavit.*

Hæc Quintus Curtius l. 10.

Iuſte æſtimantibus Regem, liquet bona naturæ ejus fuiſſe; vitia, vel fortunæ, vel ætatis. Vis incredibilis animi, laboris patientia propemodum nimia; fortitudo non inter Reges modo excellens; ſed inter illos quoque, quorum hæc ſola virtus fuit: liberalitas ſæpe majora tribuentis, quam à diis petuntur: clementia in devictos: tot regna aut reddita quibus ea dempſerat bello, aut dono data; mortis, cujus metus cæteros exanimat, perpetua contemptio: gloria laudiſque ut juſto major cupido, ita ut juveni & in tantis admittenda rebus: jam pietas erga parentes: quorum Olympiada immortalitati conſecrare decreverat. Philippum ultus erat. Iam in omnes fere amicos benignitas; erga milites benevolentia: conſilium par magnitudini animi; & quantam vix poterat ætas ejus capere ſolertia: modus immodicarum cupiditatum. Veneris intra naturale deſiderium uſus; nec ulla, niſi ex permiſſo voluptas: ingentes profecto dotes erant. Vitia fortunæ diis æquare ſe, & cæleſtes honores accerſere; & talia ſuadentibus oraculis credere; & dedignantibus venerari ipſum vehementius, quam par eſſet iraſci: in externum habitum mutare corporis cultum, imitari devictarum gentium mores: quos ante victoriam ſpreverat: nam iracundiam & cupidinem vini, ſicuti juventa irritaverat; ita ſenectus mitigare potuiſſet.

DE POPULI ROMANI DIVISIONIBUS.

VARIAS variis temporibus inſtitutas populi Romani diviſiones ab auctoribus memoriæ proditum eſt: de quinque, quæ ad id, quo de agimus, maxime pertinent, nunc dicemus: de aliis alias. Prima fuit in Tribus; altera in Curias; tertia in Claſſes; quarta in Centurias; quinta in Senatores, Equites & Plebem: quæ licet temporum ordine tertia, ultimum tamen in locum à nobis de induſtria rejecta eſt. De ſingulis quærendum breviter; à quo, quando, qua ratione facta ſit, quidque fuerit in his deinceps immutatum.

DE TRIBVBVS ET CVRIIS.

I. UBi *Romulus* ab exigua convenarum manu Rex ſalutatus Imperii aſſumpſit inſignia, populum omnem in tres Tribus; Tribus ſingulas in Curias decem, Curiaſque in decem Decurias tribuit: ſingulis ſingulos præfecit duces; Tribubus Tribunos, Curiis Curiones, Decuriones Decuriis. II. Quæ fuerint Tribuum nomina, inter omnes convenit; quæ Curiarum, non item: prima enim Tribus *Ramnenſium*, à Romulo; altera *Tatienſium*, à Tatio Sabinorum Rege; tertia *Lucerum*, à *Lucumone* Etruſco, vel à *Lucerio* Adreate, vel (quod verius putem) à *Luco* Aſyli nuncupata eſt. De Curiarum nominibus, cum & pleraque perierint; & alia ab aliis prodantur, affirmare nihil auſim, niſi quod ea nomina vel ab uxoribus Sabinis, ut auctor eſt Livius; vel à locis in quibus habitabant, ut volunt Plutarchus & Dio; vel, ut placet Varroni & Dionyſio, ab iis, qui ipſis præerant ducibus petita ſint. III. In prima Tribu paſtores Albani fuerunt, qui una cum Romulo urbem condiderant; in ſecunda Sabini; in tertia Etruſci, Ardeates, Latini & perfugæ omnes, qui ad aſylum confugerant.

IV. Creſcente civium multitudine, crevit etiam tribuum numerus: Tarquinius Priſcus tres addidiſſe fertur, quas ex veterum nominibus *Secundos Ramnenſes*, *Tatienſes* & *Luceres* appellari voluit: Servius vero Tullius, ut urbem, agrumque Romanum in partes novemdecim, ita populum omnem in totidem tribus deſcripſit; quatuor *Vrbanas*, quæ urbem; *Ruſticas* quindecim, quæ agros incolerent: hæc enim verior eſt ſententia, ſi Sigonio credimus, quamvis aliter olim Catoni & Dionyſio viſum eſt. Tribubus ſingulis, vel à locis, vel à collibus, quos incolebant, nomen inditum. *Ruſtica* tamen aliquanto poſt nobilium ſibi familiarum nomina ſibi adſciverunt. Aliæ deinceps tribus à Cenſoribus additæ, earumque numerus crevit ad 35. quæ ad extrema uſque Reipublicæ tempora manſiſſe perhibentur. V. Tribubus *Vrbanis* iidem ſemper termini fuerunt, qui urbi; *Ruſticis* vero non iidem qui agris: naſcente enim & florente Republica earum tribuum longe diſpar fuit ſeu fortuna, ſeu gloria. *Vrbana* quidem initio primas tulerunt, iiſque maximus habitus honos; at ubi *Q. Fabius* forenſem turbam, qua *Ap. Claudius* forum campumque corruperat, in quatuor tribus *Vrbanas* an. urbis 449. conjecit: tum tribubus *Vrbanis* adſcribi, probro; inter *Ruſticas* cenſeri laudi datum eſt: nec enim deinceps tribus aut urbis aut agri, ſed civitatis partes habitæ ſunt.

VI. Vt Tribuum, ita Curiarum, ſicut

maximus, auctor *Romulus* extitit: urbe enim in triginta partes diviſa, ſingula ſingulis Curiis attribuit. Curiam inter & Tribum cum multa fuerunt diſcrimina, tum hæc tria maxime: unum, quod Tribuum ſæpe creverit numerus; Curiarum non item: alterum, quod tribus tum ad urbem, tum ad agros; Curiæ vero ad urbem tantùm pertinerent. Tertium denique, quod Tribus communia ſacra haberent, Curiæ vero ſibi propria, quibus aliæ ab aliis diſcernerentur. Vnde lege cautum fuit, ut qui in Curia deſcribi vellet, is & maneret in urbe, & ſacra illius Curiæ ſuis relictis ſuſciperet.

DE CLASSIBVS ET CENTVRIIS.

I. VT belli paciſque munia non viritim, ſicut ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent juſſit *Servius Tullius* anno urbis 186. dum cenſum inſtituit, & populum omnem in ſex Claſſes, Claſſeſque ſingulas in multas Centurias diſtribuit. Qui centum millium æris, aut majorem cenſum haberent, in prima Claſſe deſcripti ſunt; qui ſeptuaginta millium, in ſecunda; qui quinquaginta millium, in tertia; qui quinque & viginti millium, in quarta; qui undecim millium, in quinta; hoc minorem cenſum ſextæ Claſſis eſſe voluit: hic quidem Claſſium numerus fuit, at Centuriarum multo major & longe diſpar ratio.

II. In ſingulis quidem claſſibus multæ Centuriæ conſtitutæ fuerunt, ſed pro numero civium, vel plures, vel pauciores: in prima 80. Centuriæ, in ſecunda 20. totidem tum in tertia, tum in quarta; in quinta vero 30. Sexta vero, quæ tenuiorum fuit, habuit reliquam multitudinem. Deinde quatuor Centuriæ additæ, tum opificum, tum tibicinum, quæ inermes caſtra ſequerentur: arma enim omnibus imperata, alia tamen aliis. In Claſſibus ſingulis Centuriarum pars una ſeniorum fuit, altera juvenum, ut illi ad urbis cuſtodiam præſto eſſent, hi vero foris bella gererent. III. Ita pedeſtri exercitu ornato octodecim Centurias Equitum legit ex primoribus civitatis: denique ſingulis honos additus; jus enim ſuffragii in comitiis *Centuriatis* datus omnibus, non promiſcue tamen, ut antea, ſed ut vis omnis penes principes civitatis eſſet: Equites primum vocati, tum primæ Claſſis Centuriæ; deinde ſi diſſentirent, ſecunda Claſſis; aliæ vel raro, vel nunquam: nemo enim neſcit in comitiis omnibus, ſive *Tributis*, ſive *Curiatis*, ſive *Centuriatis*, eam legem fuiſſe, ut quod plures, ſive Tribus, ſive Curiæ, ſive Centuriæ juſſiſſent, id ratum haberetur.

DE SENATORIBUS, EQUITIBUS, ET PLEBE.

POſtquam *Romulus* populum duas in partes diſtribuit, unam divitum, qui Patricii; alteram tenuiorum, qui Plebeii dicerentur; è Patriciis centum ſenes, ex nobilibus familiis trecentos juvenes ſelegit, ut illis ad Reipublicæ adminiſtrationem, his vero ad corporis cuſtodiam uteretur. Senes & *Patres* & *Senatores*, ſeu ob ætatem, ſeu ob auctoritatem; juvenes vero *Celeres*, vel à celeritate, vel ab eorum duce, cui *Celer* nomen erat, appellari voluit. Hæc prima fuit, tum Senatorum, tum Equitum, tum Plebis origo; cum vero fuerit alia aliis temporibus eorum Ordinum ratio, de his quærendum breviter, quis eorum numerus, quæ dignitas, quæ munia.

SENATORES.

I. DVcenti Senatores à *Romulo* lecti perhibentur, centum anno urbis 2. totidem anno 5. inito cum Sabinis fœdere. Centum etiam aliquanto poſt anno 138. à *Tarquinio Priſco* additi: qui trecentorum Senatorum numerus ad Syllæ uſque Dictatoris tempora permanſit: multi quidem exactis Regibus à *L. Bruto*, in Senatum allecti; at ii non auxerunt numerum, ſed cædibus à Tarquinio ſuperbo imminutum ſuppleverunt. Lex vero *C. Gracchi*, qua trecentos Equites in Senatum adſcribi juſſerat; paulo poſt Philippo Conſule referente, cum à Senatoribus, tum à populo etiam antiquata fuit. At *Sylla* Dictator, & ipſius & Marii crudelitate exhauſtum hunc Ordinem trecentis Equitum principibus anno 672. explevit: auctus deinde ad nongentos anno 708. numerus à *C. Cæſare* Dictatore; paulo poſt ad mille à *Triumviris* anno 71. donec ab *Auguſto*, ubi ille rerum potitus eſt, ad priſtinum & modum & ſplendorem anno 724. revocatus eſt. II. Senatores legere primo Regum fuit, poſt Conſulum, tum Cenſorum. In iis vero legendis habita ratio eſt cenſus, ætatis, Magiſtratus, generis, ordinis. Cenſus fuit ſeſtertium 800. millia florente Republica; ætas 22. annorum; Magiſtratus, ſaltem Quæſtura; genus Patricium ad annum 303. quo penes Decemviros ſumma rerum erat: deinde etiam Plebeium, Ordo Equeſter; è plebe enim perraro legebantur. III. E Senatoribus qui *Patricij*, ſive *majorum*, ſive *minorum gentium* fuerint, quique Patres Conſcripti, ſupra diximus in Familiis Romanorum, qui vero *Pedarij* dicti ſint, triplex eſt ſententia; una Feſti, altera C. Baſſi apud Gellium, tertia Varronis apud eundem. *Pedarius* Senator is eſt, inquit Feſtus, qui tranſeundo ad eum, cujus ſententiam probet, quid ſentiat, indicet: vel, ſi C. Baſſo credimus, is, qui cum Magiſtratum Curulem nullum geſſerit, in Curiam pedes eat; vel is, ut placet Varroni, qui needum à Cenſoribus in Senatum adſcriptus, jus tamen habeat ſententiæ, ſententiam tamen non rogatus, in eas, quas principes dixerint, diſceſſerit. IV. Qui peracto cenſu à Cenſore primo loco appellabatur, is *Princeps Senatus* fuit, qui ut plurimum & Conſularis & Cenſorius erat; & hunc honorem, quoad viveret, apud alios etiam Cenſores retinuit. V. Penes Senatum adeo totius Reipublicæ ſumma innixa eſt, ut ne Reges quidem, Conſules aut Dictatores inconſulto Senatu quippiam molirentur.

EQUITES.

EQueſter Ordo cum opibus, tum honore à Senatu proximus fuit: ad quem nihil pertinuerunt Equites ii, qui aut equis ſtipendia meruerunt, aut à Romulo lecti *Celeres* vulgo dicebantur; ſed ii tantum, quibus à Cenſoribus & equus publicus, & annulus aureus datus eſſet: iis cenſus equeſtris eſſe debuit, qui ſeſtertium quadringentorum millium erat. Inſigne fuit tum annulus aureus, quo à plebe, tum anguſtus clavus, quo à Senatoribus diſcernerentur. Vnum hic addere libet, Senatorum filios, qui nondum in Senatum lecti eſſent, fuiſſe inter Equites cooptatos.

PLEBS.

TErtius Ordo popularis fuit, in quo omnes ii, qui neque Senatores eſſent, neque Equites, ſive Patricii ſtemmatis; ſive plebeii; multo enim latius patuit

Patriciorum numerus, quam Senatorum. Vnde Patricii, ſi cenſum Senatorium haberent, Senatores erant; ſi Equeſtrem tantum, Equites; ſi neutrum, Plebeii. Singulis vero Ordinibus, ſi quis quid gravius deliquiſſet, aut conſumpſiſſet patrimonium, ſtatutum fuit pœnæ genus; Senatori, Senatu dimoveri; Equiti, tum equo publico, tum annulo aureo privari; homini vero plebeio, ærarium fieri.

DE MAGISTRATIBUS. ROMANORUM.

NEC iidem ſemper, nec eodem numero apud Romanos Magiſtratus fuerunt; ſed alii alio tempore, & pro numero tum civium, tum Provinciarum, vel pauciores, vel plures: cum enim res anguſta domi, erant præter Reges, aut Conſules admodum pauci; cum civibus, agris, Provinciis aucta, domi, foris, militiæ plurimi, quorum alii ſtatis & locis & temporibus ex more legebantur; alii præter morem & ordinem, prout tempus, reſque poſcebat. Non omnes hic explicamus dignitates, ſed præcipuas tantum, *Conſulatum*, *Præturam*, *Cenſuram*, *Ædilitatem*, *Tribunatum*, *Quæſturam*, *Proconſulatum* & *Dictaturam*: de quibus ſi quis plura avet ſcire, præter veteres legat Sigonium, Gruchium, Pighium & Roſinum: nam Pomponius Lætus & Feneſtella, ſive potius Dominicus Floccus ea brevius quam par eſſet perſtrinxerunt.

CONSVL.

I. Exactis Regibus anno urbis 244. Magiſtratus, auctore *Iunio Bruto*, creari placuit, qui & bini eſſent, & annui, ut & alter alterum, & imperii brevitas utrumque in officio retineret. Hi, quod civibus præeſſent, primum *Prætores*; deinde à judicando, *Iudices*; denique à conſulendo, *Conſules* dicti ſunt. II Quibus omnia fere Regum tum jura, tum inſignia conceſſa; prætexta, ſella curulis eburnea, faſces ſecuribus armati, initio 24. paulo poſt conſilio Poplicolæ 12. qui non erant penes utrumque Conſulem, ſed alternis menſibus penes alterum: nam primo menſe præferri ſolebant Conſuli, aut qui natu major, ex lege Valeria, aut cui plures eſſent liberi, ex Iulia. III. Conſulum hæc munia fuere: ſacra facere, jus ſecundum leges dicere, habere comitia, Senatum cogere, rogare ſententias, Senatuſconſulta & Plebiſcita exequi, habere delectus, populi juſſu bella gerere, adminiſtrare Provincias, ſocios tueri; & quod ipſis ſingulare fuit, ſuo tum nomine, tum Magiſtratu annorum ſignare numerum: hoc uno inferiores Regibus, quod in caput civis Romani injuſſu populi animadvertere vetitum, & civis liceret ab eis ad populum provocare. IV. Legibus cautum erat, ne quis Conſul crearetur, niſi & præſens eſſet, & 43. annos natus, & Patricii generis: ſed earum legum aliæ alia de cauſa interdum neglectæ fuerunt, aliæ infirmatæ: nam ante ætatem legitimam Conſulatus honos & virtutis ergo *M. Valerio Corvino*, duobus *Africanis majori* & *minori*; huic etiam abſenti, *Pompeioque Magno* delatus eſt; & per vim, tum à *C. Mario juniore*, tum ab *Octavio Cæſare* uſurpatus. Per annos quidem 142. nullus niſi Patricius Conſul fuiſſe perhibetur; ſed tandem populi querelis à Patribus datum eſt anno urbis 387. ut Conſulum alter, & aliquanto

quanto poſt, ut uterque etiam è plebe legeretur, quod deinceps factitatum. V. Ab anno urbis 244. quo ejecti Tarquinii ad annum 302. ſumma rerum penes Conſules fuit; deinde per triennium plus minus penes Decemviros legum ferendarũ; poſt iterum penes Conſules ad annum 316. tum enim pro populi libidine modo Conſules, modo Tribuni militares creati ſunt ad annum 387. deinde ſumma poteſtas, ſi *L. Sullæ* tum brevem, tum injuſtam dominationem demas, per annos propè quadringentos in Conſulibus fuit ad annum 706. enim *C. Cæſar*, paulo poſt *Triumviri*, denique *Imperatores* rerum potiti ſunt. VI. Sub his tamen ex more creati Conſules, ſed quorum nec eadem quæ prius auctoritas, nec idem numerus: poteſtas enim vel parva, vel nulla: numerus pro arbitrio Principis, modo minor, modo major: nec enim bini erant, ut antea, nec annui, ſed ſæpe trimeſtres: interdum menſtrui, nonnunquam diurni: & ſub Commodo Conſules 25. uno anno fuiſſe à Lampridio memoriæ proditum eſt. VII. Unde hæc dignitas ſenſim vileſcere cœpit, donec anno Chriſti 541. Urbis vero 1291. quo *Baſilius junior* ſine Collega Conſul ponitur; ſub Iuſtiniano Conſulum nomina in faſtis notari deſita ſunt, licet nonnulli etiam poſtea Conſules memorentur. Hujus rei invidia penes *Iuſtinianum* Imperatorem fuit, & legum conditorem *Tribonianum*, quorum ille præpoſtera gloriæ cupidine Imperatorum & annis & nomine tempora ſignari juſſit: hic vero, ut tum fama fuit, honorem illum, quem, quod paganus eſſet, aſſequi non poterat, aliis invidiſſe perhibetur.

CENSOR.

I. Cenſu, uti diximus, anno urbis 186. inſtituto, Regum fuit, tum Conſulum, illum quinto quoque anno peragere. Cum tamen aliquanto poſt ob varia, quæ alia ex aliis oriebantur bella, id præſtare Conſulibus non liceret, anno 310. duo Cenſores creati ſunt; quæ dignitas à parvis profecta initiis, tantum cepit incrementum, ut morum, diſciplinæque Romanæ regimen, Senatus Equitumque centuriæ, decoris dedecoriſque diſcrimen in ipſius ditione eſſent. II. Primis quidem temporibus mos fuit, ut Cenſor legeretur nemo, niſi qui & geſto Conſulatu & Patricio ſtemmate clarus eſſet; poſtea tamen & nonnulli Cenſuram ante Conſulatum adepti ſunt, & populus pervicit anno 401. ut ſemper Cenſorum alter è plebe; anno vero 622. ut uterque interdum crearetur. Mortuo è Cenſoribus altero, alterum ſufficí religio fuit; ſed alterum abdicare ſe, ut duo de integro legerentur inſtitutum eſt: & uni hanc dignitatem bis deferri poſt *Marcum Cenſorinum*, nefas. III. Quinquennalis primum Cenſura fuit: paulo poſt *Æmilij Mamercini* Dictatoris lege an. 319. annua & ſemeſtris facta, à *C. Cæſare* anno 707. ſublata, veruſque tum cenſus agendi, tum luſtri condendi ratio ab *Auguſto* anno 731. revocata; terque ipſe, ſive Cenſor, ſive Magiſter morum cenſum egiſſe, biſque luſtrum condidiſſe fertur. IV. Cenſorum fuit civium omnium ſobolem, familiam, facultates deſcribere, urbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tueri, populum in tribus partiri, in omnium mores inquirere; legere tum Senatus, tum Equeſtris Ordinis principem, cives improbos notare ignominia: ſi quis enim quid in ſe gravioris criminis admiſiſſet, pro delicti vel levitate vel gravitate varium fuit pœnæ genus; ſi Senator quid deliquiſſet, Senatu moveri; ſi Eques, Equeſtri Ordine: interdum etiam tribu, nonnunqam ærarium fieri, & in cęritum tabulas referri.

PRÆTOR.

I. VAriis diſtricti bellis ab urbe ſæpius cum abeſſent Conſules, nec eſſet qui in civitate jus redderet, Prætor unus anno Vrbis 387. creatus eſt; ob peregrinorum multitudinem anno Vrbis 510. alter additus: ille, quod civibus jus diceret, *Vrbanus* vulgo dictus eſt; hic, quod peregrinis, *Peregrinus*. Eadem fere utrique quæ Conſulibus inſignia: ſella curulis, trabea, prætexta, duo lictores, tribunal, præterea haſta & gladius. II. *Vrbani* longe major in urbe & dignitas fuit & auctoritas: illius enim erat viduas, pupilloſque defendere, ludos ſolemnes & ſacra quædam facere, Senatum abſentibus Conſulibus cogere, rogare ſententias, comitia habere, interdum etiam ducere exercitum. *Peregrini* vero fuit de peregrinorum cauſis cognoſcere, modo exercitui, modo claſſi præeſſe; & ad hunc honorem primum Patriciis tantum, deinde Plebeiis etiam anno 417. aditus patuit. III. Quamdiu iiſdem, quibus Italiæ finibus clauſum eſt Romanorum Imperium, tamdiu hic manſit Prætorum numerus: at ubi victi Carthaginienſes Romanis ceſſerunt, & in bello Punico primo Siciliam & & Sardiniam; & in ſecundo vero utramque Hiſpaniam, citeriorem & ulteriorem: tum quatuor adjuncti Prætores, duo anno 526. qui Siciliam & Sardiniam; anno vero 556. totidem, qui Hiſpanias regerent. IV. Mutatis haud multo poſt civium moribus, hæc mutata ratio eſt: deleta enim Carthagine, deleta Numantia, Philippo, Antiocho, Perſeo devictis, ſimul cum opibus libido, luxus, ambitio, avaritia crevere: unde admiſſa tum in urbe, tum in Provinciis multa & à privatis & à Magiſtratibus ſcelera; homicidia, veneficia, rapinæ, &c. quare quæſtiones publicæ, quæ prius vel Conſulibus, vel lectis Senatoribus extra ordinem, prout res poſcebat, committi ſolebant, perpetuæ factæ ſunt, de *repetundis*, de *ambitu*, de *majeſtate*, de *peculatu*, *parricidio*, *inceſtu*, &c. eæque anno 609. demandatæ Prætoribus: ita ut penes illos omnia eſſent judicia; penes *Vrbanum* & *Peregrinum* privata, penes alios publica. Quo munere ut fungerentur, lege ſancitum eſt, ut Prætores omnes annuum Magiſtratum in urbe tranſigerent, tum inter ſe Provincias ſortirentur, quas cum imperio vel Proconſulari vel Proprætorio adminiſtrarent. V. In Provinciis ad Prætores pertinuit, jus ſecundum leges dicere, tutari ſocios, perduelles reprimere, ducere exercitum, bellum, ſi opus foret, gerere, exigere vectigalia; caſtra, vias & opera publica munire. VI. A *L. Sylla Dictatore* anno Vrbis 673. duo adjecti Prætores, quorum alter de *ſicariis*, alter de *falſo* cognoſceret. Totidem à C. *Cæſare* anno 707. additi, qui quod frumento præeſſent, *Cereales* vulgo nuncupati; tum anno 708. quatuor, denique anno 709. duo. Cæſo tamen paulo poſt Cæſare, Prætores tantum octo, uti prius, creati, donec Auguſtus ſub finem bellorum civilium anno 725. quatuor, & aliquanto poſt Claudius duo adjecit; ita ut ſingulis annis deinceps Prætores 14. legerentur.

ÆDILIS.

I. ÆDiles Romæ ſex omnino fuiſſe perhibentur, duo *Plebis*, *Curules* duo, totidem *Cereales*: alia aliis origo, dignitas, munera. *Ædiles Plebis* à populo ubi è monte ſacro in urbem rediit, eodem an. quo Tribuni plebis 260. conſenſu Patrum inſtituti ſunt; *Curules* vero anno 387. creati à Patribus, quod *Ædiles Plebis* ludos, quos Senatus voverat, acturos ſe negarent. *Cereales* à C. Cæſare anno 709. II. *Ædiles Plebis* Plebeii ſemper generis fuere; *Cereales* Patricii, *Curules* utriuſque. *Curules* cæteris dignitate præſtabant; ipſis enim præmia ob laborem da-

ter, antiquior in Senatu ſententiæ dicendæ locus, toga prætexta, ſella curulis, jus imaginum, quæ aliis negata. III. *Ædilium plebis* officia fuerunt Tribunis inſervire, matronas inſimulare probri, fœneratores coërcere, inbibere popinas; ut aquæductus, cloacæ, ædificia, ſive privata, ſive publica, munda eſſent & integra, curare; providere ne annonæ penuria urbs laboraret, Senatuſconſulta & Plebiſcita cuſtodire. *Curuliū* vero fuit ludos ſacros & ſolemnes inſtituere; templa, baſilicas, theatra, porticus, ſtadia, fora, curias, mœnia & reficere & exornare. Ad *Cereales* pertinuit frumento publico præeſſe, præterea nihil.

TRIBUNUS PLEBIS.

I. TRibunis *Plebis* creandis cauſam dedit ſeceſſio Plebis à Patribus anno poſt Vrbem conditam 259. Plebs enim nexu gravata & deluſa ſæpius in montem, qui inde ſacer dictus eſt, trans Anienem diſceſſit. Miſſus ad eam placandam *Menenius Agrippa* vir populo ac Patribus juxta charus: cujus oratione delinita plebs in urbem rediit, ea tamen lege, ut Plebeios haberet Magiſtratus; qui ideo *Tribuni* dicti ſunt, quod è Tribunis militum lecti eſſent, teſte Varrone; vel quod populus tres in partes tum diviſus eſſet, ut auctor eſt Pomponius; vel potius à tribuum ſuffragio, ut volunt alii. II. Duos ergo Tribunos anno Vrbis 260. plebs habere cœpit, ut verior eſt ſententia, aliter enim placet Dionyſio: tres aliquanto poſt an. 284. lege *Publilia* additi; & præterea quinque anno 296. modo, ne quis reficeretur eorum qui anno proximo eundem Magiſtratum geſſiſſent. Decem hi Tribuni peſtis Reipublicæ fuere, & inde manavit omne civile nefas. III. Omnis fere auctoritas à *Sulla Dictatore* an. 672. Tribunis adempta; ſed paulo poſt partim à *M. Cotta* an. 679. partim à *Cn. Pompeio* an 683. eis reſtitura: donec an. 730 conſenſu Patrum in *Auguſtum Cæſarem*, deinde in alios Imperatores tranſlata eſt. Nomen tamen & umbra illius Magiſtratus penes plebem manſiſſe dicitur ad *Conſtantini Magni* imperium. IV. Hæc planè ſingularia *Tribunis* conceſſa ſunt: eos, cum religione, tum lege ſacroſanctos eſſe; ut qui eis nocuiſſet, ejus caput Iovi ſacrum eſſet: ab urbe diem integrum, niſi Latinis feriis, abeſſe, nefas; eorum domum interdiu noctuque patere omnibus, quippe qui publicæ libertatis cuſtodes eſſent; vel unius interceſſione aliorum decreta eſſe irrita; eorum poteſtatem extra urbem nullam, in urbe maximam: repudiare Senatus decreta, quæ Plebi fraudi eſſe poſſent, & ſolos è Magiſtratibus non parere Conſuli. *Tribunum* vel è Patriciis, vel è Senatoribus legi, aut in Curiam venire diu vetitum; ſed poſtea & Patriciis, ſi à Plebeiis adoptati eſſent, Tribunatus, & Tribunis *Atinia* lege Curia patuit. V. Hæc Tribunatus & jura fuerunt & onera; ſed longe plura deinceps, jure, an injuria à *Tribunis* uſurpata: Senatus edicta, leges, conſulta, acta Magiſtratuum ab iis ſæpe reſciſſa, promulgatæ novæ leges, comitia tum Plebis, tum Senatus pro arbitrio & coacta & ſoluta; tributorum collationes, militumque delectus prohibiti, ducti etiam interdum eorum juſſu in carcerem Conſules; agri denique, vectigalia, pecuniæ publicæ, Magiſtratus, Provinciæ civibus ſeu probis ſive improbis pro libidine & datæ & ereptæ.

QUÆSTOR.

I. TRia *Quæſtorum* apud Romanos genera fuerunt: alii enim *Capitales*, alii *Vrbani*, ſeu *Ærarij*, alii *Provinciales*. Omnia *Capitalibus* & aliis erant præter nomen plane diverſa; *Ærarius* & *Provincialibus* omnia, præter inſignia, plane eadem II. *Capitales* vel à Romulo, vel à Numa, vel certe à Tullo; à quo enim, obſcurum eſt, inſtituti ſunt. Eorum fuit in maleficia, parricidia, per-

duellionem, & alia crimina inquirere, donec anno 465. id muneris Triumviris Capitalibus demandatum; & quæſtiones publicæ anno 609. uti diximus, conſtitutæ ſunt. Sunt etiam qui eos ſub Regibus pecuniæ publicæ & colligendæ & ſervandæ præfuiſſe velint. III. Quæſtorum, tum *Ærariorum*, tum *Militarium* numerus alius alio tempore pro vectigalium ratione, vel minor, vel major fuit. Primum quidem an. 244. duo creati à *P. Poplicola*; tum an. 333. duo additi, qui Conſules apud exercitum ſequerentur. Ubi vero perdomita Italia eſt, adjecti quatuor anno 488. qui quatuor Italiæ Provincias una cum Prætoribus regerent: deinde à *Sylla* auctos ad 20. eorum numerus an. 672. Sub Imperatoribus vero diverſus fuit pro Provinciarum numero. IV. Ad Quæſturam, qui primus ad alios honores gradus erat, mos obtinuit, ut legeretur nemo, niſi qui & 28. annos natus eſſet, & decem annos ſtipendia feciſſet, & Patricia eſſet familia genitus: admiſſi tamen anno 333. Plebeii. V. Quæſtoribus *Urbanis* nullum imperium fuit; non vocatio, non prehenſio, nec ſella curulis, nec lictores. *Militaribus* vero & ſcribæ erant & lictores, & juris dicendi poteſtas. Illorum munus, ærario Saturni præeſſe, curare vectigalia, in tabulas, tum accepti, tum expenſi rationem referre; ſigna militaria ex ærario depromere, vendere prædam captam ex hoſtibus; civium, qui in præliis ceciderant, numerum inire; exterarum gentium legaios excipere hoſpitio, eiſque munera Reipublicæ exhibere. *Militarium* vero fuit, legatis, cohorti Prætoriæ & exercitui ſuppeditare & annonam & ſtipendia, privatam militum pecuniam apud ſigna depoſitam cuſtodire, manubias recipere, &c. Ad Quæſtores denique, qui Provinciis Italiæ præerant, pertinuit vectigalia, tributa, portoria, pecuniam & frumentum colligere, in rationum tabulas referre; pro majeſtate populi Romani rem gerere, ſubigere hoſtes, & ſocios tueri. VI. Si quis vero avet ſcire quænam fuerint illæ quatuor in Italia Quæſtoria Provinciæ: hæ fuerunt, ut conjicit Pighius in Annalibus Romanis ad annum Urbis 488. prima *Oſtienſis* in qua Latini, Sabini, Maiſi, Etruſci, & alii circa Romam populi; altera *Calena*, in qua Campania, Samnium & Lucania, &c. tertia *Ariminenſis*, ſeu *Gallicæ*, in qua Umbria & Gallia ad Rubiconem uſque Picenum; & quaria *Lucerina*, ſive *Apulia Calabria*, in qua Apuli, Hirpini, Salentini, &c. ad ſinum uſque Tarentinum.

PROCONSUL ET PROPRÆTOR.

CUm par prope fuerit Proprætoris ac Proconſulis dignitas, eademque fuerint utrique & inſignia & munera, hic de utroque brevitatis cauſa agemus. I. Inter Scriptores non convenit *Proconſul*, an *Pro Conſule*; *Proprætor*, an *Pro Prætore* legendum ſit: *Proprætor* & *Proconſul*, ut pronepos pronepotis, Aldo Manucio probatur; Pighius vero cum Cicerone, tum faſtis Capitolinis auctoribus *Pro Conſule* & *Pro Prætore* legendum putat: ego utro quis modo legerit, peccaturum non crediderim. II. Alia florente ac everſa Republica Proconſulum ratio fuit: antequam enim Cæſares rerum potirentur Proconſules erant ii, qui vel è Conſulatu, vel prorogato imperio, vel è privatis extra ordinem in Provincias, ut iis præeſſent, mitti ſolebant: iis erant legati, Tribuni militum, Centuriones, Præfecti, Scribæ, lictores duodecim, Aruſpices, Medici & Contubernales, quæ cohors Prætoria vulgo dicebatur: his omnibus ſtipendia, veſtes, vaſa, vehicula, tabernacula & alia id genus dari impenſa publica mos erat. III. Proconſules ſemper cum poteſtate fuerunt, ſæpe cum imperio; ſemper ſine Magiſtratu & auſpiciis: unde honos triumphi, dum vigerent leges, Proconſulibus, ut *Africano majori*, re etiam bene geſta, negatus eſt; poſtea tamen nonnullis, ut *Pompeio Magno* conceſſus: primis enim temporibus ſolemne fuit, eorum qui ſine Magiſtratu & auſpiciis viciſſent, triumphare neminem. IV. Non erit, opinor, alienum,

quid poteſtatem inter & imperium, Magiſtratum & Proconſulatum interfuerit, admonere paucis. Poteſtas ad jus dicendum, ad exigenda vectigalia, ad ordinandam ſive urbem, ſive Provinciam; imperium vero ad ſocios tutandos armis, pellendos hoſtes, bellumque gerendum pertinuit. Magiſtratus alii majores, alii minores: majores, *Dictator*, *Conſul*, *Cenſor*, *Prætor*; minores, *Quæſtor Vrbanus*, *Tribunus Plebis*, *Ædiles*, tum *Plebis*, tum *Curulis*, tum *Cereales*. Sua ſingulis auſpicia fuere, ſed alia aliis, majoribus majora, minora minoribus: omnibus item ſemper data poteſtas, imperium non item, ſed Dictatori tantum, Conſuli & Prætori; iiſque nec ſemper, nec iiſdem quibus Magiſtratus comitiis, ſed & cum res poſceret; & comitiis ſæpe curiatis, interdum Tributis, nonnunquam etiam Senatuſconſulto. V. Quænam vero *Conſulares* Provinciæ fuerint, paucis accipe. Lege C. Gracchi ſancitum erat, ut antequam novi, ſive Conſules, ſive Prætores deſignarentur, alter Conſulum ad Senatum referret, quæ Provinciæ *Conſulares* eſſent, quæ *Prætoriæ*: quod ubi conſtitutum, mos fuit, ut deſignati tum Conſules, tum Prætores eas vel ſortirentur, vel inter ſe compararent; tum ſi bellum gerendum, imperium; ſin minus ſola poteſtas dabatur; deinde quæ latitudo Provinciæ, quot legiones, quod ſtipendium militibus, quis comitatus, & alia id genus, vel pro gravitate belli gerendi, vel pro dignitate, ſive Proconſulis, ſive Proprætoris, modo majora, modo minora decernebantur: eadem enim Proprætoris ac Proconſulis ornamenta; tamen Proconſulis comitatus nobilior, robuſtior exercitus, Provincia clarior, bellum gravius, lictores duodecim, ſex tantum Proprætori. VI. Auguſtus Cæſar devictis Antonii partibus orbem Romanum duas in partes an. 726. tribuit; quarum alteram Senatui populoque regendam permiſit, alteram ſibi retinuit: quo vero penes ipſum legiones eſſent & totius Imperii robur, provincias, quæ paterent hoſti, ſibi; quæ vero procul eſſent à bellico tumultu, Senatui attribuit: qui Provinciis præerant Senatus nomine *Proconſules*, qui ſuo, & *Proprætores* & *Præfectos* appellari voluit, ſed illis gladium, habitum militarem, juſque milites capite plectendi ademit: his hæc omnia conceſſit. Exinde quæ Provinciæ parebant Senatui *Conſulares* fuere, quæ Cæſari *Prætoriæ*. VII. Quarum laterculum hic apponere libuit, quo facilius quivis intelligat quam late id temporis patuerit Romanum Imperium *Italia*, *Africa*, *Numidia*, *Aſia*, *Epirus*, *Macedonia*, *Græcia*, *Sicilia*, *Creta*, *Cyrene*, *Bithynia*, *Pontus*, *Sardinia*, *Hiſpania*, *Bætica* Senatui permiſſæ; Cæſaris vero Præfectis ſuberant *Gallia Narbonenſis*, *Lugdunenſis*, *Aquitanica & Celtica*, *Hiſpania Tarraconenſis*, *Luſitania*, *Caleſyria*, *Phœnice*, *Cilicia*, *Cyprus*, *Ægyptus*.

DICTATOR.

ANno poſt Reges exactos nono, poſt Vrbem conditam 252. cum omne Latinum nomen auctore Mamilio Tarquinii genero in Romanos conjuraſſet, plebſque ære alieno oppreſſa detrectaret militiam, nihil è re publica magis fore Patribus viſum eſt, quam ſi Magiſtratus crearetur, penes quem ſumma belli paciſque poteſtas eſſet: qui, quod populo præeſſet *Magiſter populi*, quod à Conſule diceretur, *Dictator* vulgo nuncupatus eſt. II. Huic delata ſunt omnia Regum tum inſignia, tum jura; purpura, ſella curulis, equi phalerati, lictores cum ſecuribus 24. ſummumque imperium domi foriſque in militum, civium, Magiſtratuum fortunas & vitam. Nulla tum Conſuli, nulla Prætori, nulla aliis, ſi Tribunos plebis excipias, Magiſtratibus auctoritas fuit: nec ab eo ulla provocatio fuit ad annum 304. quo lege *Duilia* cautum eſt, ne ullus deinceps Magiſtratus ſine provocatione ad populum crearetur. III. Alia legendi *Dictatoris*, ac cæterorum Magiſtratuum cauſa fuit & ratio: nec enim annis ſingulis, uti Conſules, ſed tum, cum

periculum ingens vel ab hoſtibus, vel a civibus, vel a diis Reipublicæ imminere putaretur: nullus enim *Dictator* dictus eſt, niſi rei gerundæ cauſa, ſedandæ ſeditionis, comitiorum habendorum, legendi Senatus, aut religionis ergo, ſi vel clavus figendus eſſet, vel ob prodigia, aut ludi Romani, aut feriæ Latinæ inſtaurandæ. Iubente Senatu Conſulum alter penes quem tum faſces erant, de media nocte captatis auſpiciis ex Conſularibus quem vellet jubebat Dictatorem. IV. Hæc dignitas Romanæ rei ſæpe ſaluti fuit: quamvis enim Regiæ prope par eſſet, nec inviſa tamen erat populo, nec perpetua, ſed ſemeſtris tantum, perraro in annum prorogata: nec enim *L. Sullæ*, nec *C. Cæſari* ſponte delata fuit, ſed ab iis oppreſſa libertate contra jus faſque & uſurpata & retenta diutius; vetitum etiam ne extra Italiam cum imperio eſſet, ne veheretur equo, donec *Q. Fabio Dictatori*, ut equo uti liceret, a Senatu honoris cauſa conceſſum eſt.

DE ROMANORUM SACERDOTIIS.

SACERDOTVM apud Romanos infinita prope fuit & multitudo & varietas, quorum plane diverſa erant tum nomina tum munera: nomina, vel à diis, quibus inſerviebant, vel à rebus, quas curabant ut plurimum petita: munera jam inde à primis urbis temporibus ſingula ſingulis præſcripta; ſed aut pro Numæ arbitrio, aut pro varia, ſive deorum, ſive ſacrorum indole alia aliis. Erant enim qui deorum omnium, erant qui ſingulorum ſacris præeſſent: deorum omnium curabant ſacra *Pontifices*, ſingulorum alii omnes; *Luperci* Panis, *Potitij* Herculis, *Sodales Titij* Sabinorum deorum, *Salij* Martis, *Veſtales* Veſtæ; *Flaminum* vero alii Iovis, alii Martis, alii Quirini. Erant præterea *Augures*, qui auſpiciorū; *Aruſpices*, qui extorū; *Feciales*, qui belli & pacis diſciplinam tenerent; *Epulones*, qui ludorum epulare ſacrificium; *Duumviri Sibyllini*, qui librorum Sibyllinorum ſacra; *Rex ſacrificulus*, qui regia ſacra adornaret. Erant denique *Fratres Arvales* & *Curiones*, quorum illi pro agrorum frugibus, iſti pro Curiis ſacrificarent. Non eſt animus Sacerdotum omnium ſingula munera hic perſequi, ſed eorum tantum de quibus & meminit Valerius, & nos, in notis, ne longiores eſſent, nihil diximus.

PONTIFICES.

I. P*ontifices*, quibus, ut volebat Q. Mutius, à poſſe & facere; vel, ut Varroni placuit & Dionyſio, à Ponte & facere nomen inditum eſt; primum à Numa Pompilio quatuor è Patriciis creati ſunt; deinde ab Ogulniis Tribunis an. 454. quatuor è plebe additi, tum à L. Sylla Dictatore anno 671. ſeptem. Vnde duplex ordo Pontificum deinceps fuiſſe dicitur; alter veterum, qui *majores*, alter recentiorum, qui *minores* fuerunt vulgo nuncupati. II. Cooptare Pontifices à Numæ temporibus ad annum uſque 649. penes Pontificum collegium fuit; deinde lege Domitia penes populum: quam haud multo poſt à L. Sylla anno 671. abrogatam reſtituit Ti. Labienus Tribunus plebis an 690 donec ſub Imperatoribus nec Collegii, nec populi, ſed unius Principis arbitrio Pontifices legi cœpti ſunt. III. Pontifices inter & Magiſtratus hæc maxime tria intererant; unum, quod

Magiſtratus annui eſſent, Pontifices perpetui; alterum, quod Magiſtratus ad reddendam rationem, ſive Senatui, ſive populo tenerentur, Pontifices non item: tertium denique, quod Magiſtratus ſemper vel poteſtatem, vel imperium, Pontifices eorum neutrum haberent. IV. Pontificum hæc munera fuere: de cauſis omnibus quæ ad ſacra pertinerent judicare, in Sacerdotum omnium mores, officia, cærimonias inquirere, pro delicti gravitate animadvertere in reos, novaſque leges de ſacris pro arbitrio condere; ita ut, ſi Ciceroni credimus, omnis Reipublicæ dignitas, omnium ſalus, libertas, aræ, foci, dii Penates, fortunæ, domicilia illorum ſapientiæ & fidei credita viderentur.

V. Pontificum Collegio præfuit Pontifex Maximus à Numa eo conſtitutus, ut eſſet, quo de rebus ſacris conſultum plebs veniret: illius enim erat, quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacra tum publica, tum privata fierent, præſcribere; quibus ritibus juſta funebria peragenda, placandive manes edocere; quæque prodigia fulminibus, aliove vito miſſa curarentur. Illum & ex Collegio Pontificum, & tributis populi comitiis legi ſemper mos fuit: primum quidem è ſolis Patriciis, deinde etiam è plebe. VI. Hanc dignitatem, mortuo Lepido, cum Auguſtus ipſe, tum cæteri deinceps poſt illum Imperatores & Pagani & Chriſtiani una cum Imperio aſſumpſerunt: ita tamen, ut Chriſtiani, cum ab hiſce muneribus abhorrerent, ſolum Pontificis Maximi nomen inter elogia ſua adſcribi paterentur. Vbi vero Gratianus Pontificem Maximum appellari ſe vetuit, haud multo poſt anno Chriſti 389 Theodoſius ſenior Sacerdotum reditibus fiſco additis, perfecit ut Pontifices, Augures, aliive Sacerdotes fieri deſierint.

AVGVRES.

I. ARtem augurandi à Chaldæis ad Græcos, à Græcis vero ad Etruſcos, ab his vero ad Latinos & Romanos manaſſe memoriæ traditum eſt: cætera quæ de illius origine vulgo traduntur meræ ſunt fabulæ. II. Tres Augures à Romulo, qui & ipſe Augur fuit, ſinguli ex ſingulis tribubus creati ſunt, quibus à Ser. Tullio, ut multi ſuſpicantur, quartus adjunctus eſt, itidem ut tres alii, Patricius: deinde ab Ogulniis fratribus an. 454. quinque è plebe additi, quorum numerus uti Pontificum à L. Sylla an. 671. ad quindecim auctus eſt. Qui ætate ſenior erat, is præerat cæteris, Magiſter Collegii vulgo nuncupatus. III. Vt Pontificum, ita Augurum legendorum alia aliis temporibus ratio fuit: jus enim illud ab Augurum Collegio ad populum à Domitio an. 649. translatum eſt; à L. Sylla an. 671. reſtitutum, & à Ti. Labieno iterum an. 690. datum populo: ab Auguſto tandem, cæteriſque Imperatoribus, licet ipſi Augures non eſſent, uſurpatum. IV. Ad Augures pertinuit ex cantu, volatuve avium, aut ex pullorum tripudiis futura præſagire: de prodigiis, ſomniis, portentis, oraculis reſponſa dare, quidque per ea Reipublicæ aut boni, aut mali portenderetur, vaticinari: auguriorum enim quinque potiſſimum genera recenſentur; unum è cœlo, alterum ex avibus, tertium ex pullis, quartum ex quadrupedibus, quintum ex diris peti ſolebat. Quæ, ne longior ſim, cum de his nonnihil dixerim in notis, breviter indicaſſe ſatis erit.

FLAMINES.

I. FLaminibus, vel pileus quo utebantur, ut vult Plutarchus, vel filum, quo caput redimiri erant, ut auctor eſt Varro, nomen fecit: illos non Romulus, quod ſcripſit Plutarchus, ſed Numa, teſtibus Dionyſio & Livio, inſtituit: cum enim videret Reges ab urbe belli gerendi cauſa ſæpius abfuturos; ne ſacra regiæ vicis deſererentur, Flaminem Iovi aſſiduum Sacerdotem creavit; huic duos ad-

jecit, Marti unum, alterum Quirino; deinde duodecim in multorum deorum honorem, alii aliis temporibus additi ſunt, ejuſdem quidem nominis, ſed non ejuſdem dignitatis: unde illi *majores*; hi vero *minores* vulgo dicti ſunt, quod illi & antiquiores eſſent & Patricii, hi vero & recentiores & plebeii. II. At cæteris omnibus, cum auctoritate, tum inſignibus longe *Dialis* præſtitit: cui cum aliis commune fuit in comitiis tributis creari, inaugurari à Pontifice Maximo, & ſi quid admiſiſſet ſceleris, abire flaminio: hæc vero illi plane ſingularia, lictore, ſella curuli regia, & veſte inſigni uti; vinctum, ſi ejus ædes introierit, ſolvere; reum, ſi ad ejus pedes procubuerit, verberibus eo die prohibere, illi exercitum armatum conſpicere, jurare, annulo uti, Magiſtratum ullum aut petere, aut gerere nefas fuit. Multo plura refert Gellius l.16. cap.15. quem, ſi quis hæc cupit ſcire, conſulat. III. Flamen Dialis à Numæ temporibus ſummo ſemper in honore fuit ad bella uſque civilia Marii & Syllæ; tum enim pulſo C. Cæſare, qui ſacerdotium illud etiam tum juvenis Cinnæ gener adeptus fuerat, à Sylla ſublatus eſt. poſt annos plus minus centum ab Auguſto reſtitutus, Theodoſij tandem ætate una cum aliis Sacerdotibus defiit

VESTALES.

I. SAcra Veſtæ in Italiam fuiſſe à Trojanis adducta, templumque primum Lanuvii ab Ænea, tum ab Aſcanio in Albano monte ipſi dicatum auctores plerique omnes conſentiunt: uter vero Romæ Veſtales inſtituerit, Romulus, an Numa, inter illos non convenit: ego Dionyſio quàm aliis aſſenſerim libentius, qui à Numa creatas quatuor, & aliquanto poſt duas à Tarquinio priſco additas affirmat. II. Veſtalis enim legendę primum penes Reges jus erat, deinde penes Pontificem Maximum, quibus tamen non quam liberet capere integrum fuit: lege enim cautum erat, ne qua patre aut ſervo, aut liberto nata, aut quavis corporis labe deformis, aut annis vel ſex minor, vel major decem legeretur: cui vero aut ſoror jam Veſtalis, aut pater Augur, Flamen, Salius, Septemvir Epulonum erat, illi oblatum Sacerdotium repudiare fas erat. III. Simul ut in atrium Veſtæ des ducta Veſtalis, illi, cum à Senatu, tum à populo etiam univerſo, & ſumma jura tribui, & honores eximii deferri ſolebant; ea tamen lege, ut & ignem ſacrum & virginitatis florem illibatum conſervaret: hæc vero ſingulis hæc ſtata certaque lex fuit, triginta annis deæ ſacrario inſervire, primo decennio ceremonias, ritus, rationemque ſacrorum diſcere, ſequenti exercere, poſtremo docere alias: quo tempore fas erat poſitis Sacerdotii inſignibus, cui vellent, nubere: quod à perpaucis, nec læto vitæ exitu, factitare memoriæ proditum eſt. Si vero ſacer extinctus ignis eſſet, aut violatus pudor, certum pœnæ genus definitum erat: de quo in notis egimus.

POTITII ET PINARII.

I. DE Potitiorum & Pinariorum origine, cum à Dionyſio, tum à Livio aliiſque Hiſtoricis hujuſmodi texitur, ſeu hiſtoria, ſeu potius fabula: Simul ut Cacum ob amotas per fraudem boves clava cecidit Hercules, Evander, qui tum ea loca regebat, paſtorum e'a moribus excitus accurrit, & formam habitumque viri aliquanto auguſtiorem humana intuens, ab eo quænam facinoris cauſa, rogitat quis eſſet, unde genus? ubi vero nomen, patrem: patriamque accepit, continuo aram extrui jubet, & bove eximia ſacrum fieri, adhibitis ad miniſterium dapemque Potitiis & Pinariis, quæ tum familiæ maxime inclytæ ea loca incolebant: forte ita evenit, ut Potitii ad tempus præſtò eſſent, Pinarii non

item

item; inde inſtitutum manſit, donec Pinarium genus fuit, ne extis ſolennibus veſcerentur. II. Potitii ab Evandro edocti hujus ſacri antiſtites per multas ætates fuerunt, donec anno ab Vrbe condita 461. Potitia gens cum auctore Appio Claudio Cenſore ſervos publicos miniſterii delegandi cauſa ſolemnia ejus ſacri docuiſſet, intra annum, licet duodecim familias complecteretur, omni cum ſtirpe interiit; & Cenſor ipſe Appius haud multo poſt luminibus captus eſt. Hæc fere Livius l. 1. & 9.

LVPERCI.

I. ALia alii de *Lupercalibus* tradunt auctores: ab Evandro ex Arcadia in Italiam tranſlata volunt Dionyſius, Livius & Plutarchus; à Romulo & Remo inſtituta propter factam ſibi ab avo Numitore Vrbis in monte Palatino, ubi educati fuerant, condendæ poteſtatem tradit Valerius Maximus: à Romanis celebrata refert Ovidius ob beneficium à lupa Romanis præſtitum in educandis pueris Romulo & Remo, templumque ad ficum Ruminalem ab iis extructum teſtatur, quod *Lupercal* vocatum eſt. II Quod *Lupercal* Romanis dictum eſt *Lycæum* Græcis fuit: idem enim apud Græcos λύκος ſonat, quod apud Romanos lupus; ſive à lupis arcendis, ne pecori nocerent, vox illa deducta ſit, ſive à Lycæo Arcadiæ monte, ubi Pan præcipuo honore colebatur. III. Luperci canem immolabant, vel in gratiam lupæ, à qua nutritus Romulus, vel in Panis honorem, cui canis ob fidelem armentorum curam gratus eſſet. Si tamen Servio credimus, *Lupercal* ſpelunca fuit ſub monte Palatino, in qua capro litabatur. IV. Mos fuit ut *Luperci* xv. Kalendas Martias (is enim dies *Lupercalibus* ſacer erat) rem divinam nudi agerent, & per vicos urbis curſitantes ſcuticis è caprina pelle, cum obvios quoſque, tum præcipue mulieres ferirent, ut fœcundæ magis redderentur. V. Lupercorum vero tres ſodalitates fuiſſe perhibentur, una *Fabiorum*, altera *Quintiliorum*, tertia *Iuliorum*: illa jam inde ab Vrbis primordiis inſtituta, hæc multo poſt in honorem Iulii Cæſaris: illis nomen à ſuis ducibus inditum eſt *Fabio* & *Quintilio*, quorum alter à Romuli, alter à Remi partibus ſteterat. VI. Hæc ſacra poſt cædem C. Cæſaris neglecta ab Auguſto reſtituta ſunt, teſte Suetonio, & ad Anaſtaſii Imperatoris tempora, ut auctor eſt Onuphrius, Romæ permanſerunt.

LIBRI SIBYLLINI ET DVVMVIRI

SACRIS FACIUNDIS.

I. SIbyllæ apud Ethnicos deorum Sacerdotes ut plurimum fuiſſe perhibentur, quas virginitatis honos, & maxime prædictio futurorum poſteris commendavit. Afflatus divinus illis nomen fecit: Σιὸς enim, vox eſt Æolica, idem plane valet, quod Θεὸς Deus, & βουλὴ id quod conſilium: unde *Sibylla*, quaſi Θεοβουλὴ, hoc eſt divini particeps conſilii dicta eſt. Sibyllarum numerus alius ab aliis proditur: unam agnovit Diodorus Siculus, cui nonnulli Sancti Patres ſubſcripſere; at de nomine non conſentiunt: ab aliis enim *Daphne* dicitur, ab aliis *Manto* Tireſiæ filia, quæ 27. annis ante Trojæ excidium direptis Thebis, ubi hactenus manſerat, Delphos ab Epigonis miſſa eſt. Duas inducit Martius Capella, *Cumanam* & *Erythræam*: tres & Plinius & Solinus, *Delphicam*, *Erythræam* & *Cumanam*; at Lactantius, S. Auguſtinus, & alii plerique omnes, auctore M. Varrone, decem numerant, *Perſicam*, *Libycam*, *Delphicam*, *Cumæam*, *Erythræam*, *Samiam*, *Cumanam*, *Helleſponticam*, *Phrygiam*, *Tiburtinam*. III. Quænam harum Sibyllarum, Cumæa, an Erythræa, an Cumana potius libros Sibyllinos Romam detulerit? utri Tarquiniorum, Priſco, an Superbo illos vendiderit, incertum eſt, Priſco oblatos

volunt Lactantius & Servius, Superbo Dionyſius & Gellius. In re igitur perobſcura, quod ſimilius vero mihi viſum eſt, paucis accipe. Sibylla Cumana, in qua plerique conſentiunt, cui nomen vel *Amalthea*, vel *Demophile* fuit, regnante Tarquinio Priſco (tempora enim magis congruunt) Romam appulit, Regique libros novem ex multarum Sibyllarum carminibus contextos obtulit, modo trecentos nummos ipſi ſolveret: deſpecta à Rege tres libros in ignem abjicit, deinde pro aliis idem iterum pretium poſcit; iterumque Rex ridere mulieris inſaniam: at illa continuo combuſſit librorum partem alteram, & tantumdem pro reliquis petit. Tum mulieris pertinaciam Rex admiratus, ex Augurum conſilio, & pretium perſolvi, & libros ſervari juſſit. A nobis Plinius in eo diſſentit, quod & tres tantum libros oblatos Tarquinio, & duos à Sibylla exuſtos, & unum flammis ereptum velit. IV. Hos libros inter ſacra Romani Imperii Tarquinius haberi, & in Capitolini Iovis ſacrario ſub terram in arca lapidea deponi voluit: qui eos ſervarent creavit è Patriciis *Duumviros*, quorum numerus anno Vrbis 388. à C. Licinio & L. Sextio Tribunis ad decem eo auctus eſt, ut eorum pars una è plebe, è Patribus altera legeretur: quibus à L. Sylla anno 671. quinque additi; unde *quindecimviros ſacris faciundis* apud auctores paſſim legere eſt. V. Ad illorum munus pertinuit libros Sibyllinos cuſtodire, eoſque ex Senatuſconſulto, ſi tumultu, ſi fame, ſi peſte Vrbs laboraret, ſi ingens accepta clades, aut quid mali Imperio portenderetur, conſulere: tum quæ legiſſent referre Senatui; ludos ſæculares, cæremonias, ſupplicationes, ſacrificia, & alia id genus, quæ libri Sibyllini præſcriberent, procurare. VI. Quo caſu libri Sibyllini perierint affirmare non auſim: quid certi ab Hiſtoricis memoriæ proditum ſit, proferam: tuum eſto, Lector, judicium. Anno Vrbis 670. L. Scipione & C. Norbano Coſs. cum Capitolium, ſive oblato, ſive fortuito incendio deflagraſſet, unà cum aliis donariis hos etiam libros flammis abſumptos affirmat Dionyſius, alii non meminerunt. Reſtituto haud multo poſt à L. Sylla Capitolio, bis in varia loca miſſi ſunt qui carmina Sibyllina undique colligerẽt: primum anno 677. Erythras ex Senatuſconſulto, Cneio Octavio & C. Curione Conſulibus, *P. Gabinius*, *M. Otacilius*, & *L. Valerius*, qui, ut auctor eſt apud Lactantium Feneſtella, deſcriptos à privatis verſus circiter mille Romam retulerunt: deinde ab Auguſto Ilium, Erythras, Samum, & in Africam, & per colonias Italiæ, ut tradit Tacitus: cum enim permulta Sibyllarum nomine ferrentur, quidquid erat fatidicorum librorum Græci Latinique generis ſupra duo millia contracta undique cremari, ac ſolos Sibyllinos, hoſque delectu per *Quindecimviros* habito, teſte Suetonio, duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi ſervari voluit; tum alios è Capitolio in idem templum à Pontificibus deſcriptos, quia caracteres exoleſcebant, deferri; cumque multo poſt ſub Aureliano templum Apollinis arſiſſet, à flammis illæſi ablati ſunt, ut referunt Flavius Vopiſcus & Ammianus Marcellinus: anno tandem Chriſti 389. cum Theodoſius ſenior omnia deorum idola everti juſſiſſet, Stilicon, qui tum Italiæ præerat, carmina Sibyllina combuſſit.

DE MILITIA ROMANORVM.

QVÆ ad Romanorum militiam pertinent, ad quatuor potiſſimum capita brevitatis cauſa revocamus: agemus enim primo de militum delectu, tum de exercitu, ejuſque partibus; poſt de variis ducum militumque ordinibus: poſtremo denique de militum armis, ſignis, ſtipendio, præmiis & pœnis. Si quis plura requirat, è veteribus Polybium, Frontinum & Vegetium: è recentioribus, Lipſium, Sigonium, Roſinum & Dempſterum conſulat.

DE PEDITVM DELECTV.

QVi Milites, qua ætate, quave ratione, & legerentur, & dimitterentur, paucis accipe. Vbi Servius Tullius populum omnem tribuit in claſſes; cum multa, tum hæc duo illius lege præſcripta ſunt; unum, ut plebs infima, cujus cenſus undecim æris millibus minor erat, Militia eſſet immunis: alterum, ut in claſſibus ſingulis centuriarum pars una ſeniorum eſſet, juvenum altera; ut illi urbis mœnia, hi vero fines imperii foris tuerentur. Vnde cuivis intelligere licet ſervos, libertinos, pueros, ſeniores capite cenſos, Hiſtriones omnes, ſi Atellanos exceperis, in legionibus ſcriptos non eſſe; ſed eos tantum, qui, & ingenui eſſent, & juniores: *Ingenuus* fuit, qui in claſſibus præter ſextam adſcriptus erat; *Iuvenis*, qui nec 17. annis minor, nec 46. major: his enim terminis juventus à Tullio rege definita: ita tamen, ut, qui debita ſtipendia, eques dena, pedes vicena non confeciſſet; is ad ea explenda ad annum uſque quinquageſimum cogi poſſet: poſtea non item.

In illis tamen legibus nonnihil aliquanto poſt immutatum eſt: cum enim ingens plebis multitudo munerum omnium expers eſſet, anno circiter ab urbe condita 500, è re publica fore viſum eſt; ſi ſexta claſſis, quæ tenuiorum erat, tres in partes divideretur. Prima intra 1200. uſque ad 400. drachmarum cenſum conſtituta: altera intra 400. ad 150. hoc minor cenſus reliquam multitudinem habuit: qui in ſecunda parte cenſebantur, vulgo *Proletarij* dicti ſunt; qui in tertia *Capite cenſi*: pars prima, itidem ut aliæ claſſes, in legionibus deinceps allecta fuit; ſecunda & tertia non item. Quare *Proletarios, Capite cenſos, Libertinos* ante annum 646 ad nauticum uſum, quæ militia vilior erat, ſervari mos fuit: bella vero, aut foris, aut cum legionibus gerere nefas: ſi quid tamen repentini tumultus oriretur; tum iis arma data, quibus urbis mœnia una cum ſeniorum centuriis tuerentur; donec anno 646. & *Proletarij*, & *capite cenſi* à C. Mario ad bellum Iugurthinum; deinde *Libertini* anno 663. & 664, tum à Prætoribus, tum à Conſulibus ad Marſicum legi cœpti ſunt.

Delectus habendi hæc ratio fuit. Deſignatis Conſulibus, ſi bellum foris gerendum eſſet, in quatuor legiones, quæ tum ſcribi ſolebant, 24. Tribuni militum, partim à populo, partim à Conſulibus legebantur: ex equitibus quatuordecim, decem ex peditibus: illi, quod poſt quina ſtipendia Tribuni crearentur, *Iuniores* vulgo dicti ſunt; hi vero, quod poſt dena, *Seniores*: uſus enim tum obtinuerat, ut in Tribunum aſſumeretur nemo, qui dimidiata non confeciſſet ſtipendia, quæ equiti dena præſcripta erant, pediti vicena: deinde Conſules diem edicebant, quo omnes, qui ætate erant militari, vel in Capitolium convenirent, vel in Campum Martium; ne Tribunorum plebi interceſſioni locus eſſet. Tum Tribuni omnes, ſive *Iuniores*, ſive *Seniores* eo ordine; quo, vel à populo, vel à Conſulibus lecti erant, in quatuor legiones, ſex in ſingulas, diſtribuebantur: in primam *Iuniores* quatuor; duo *Seniores*: in ſecundam tres *Iuniores*; *Seniores* totidem; Tertiæ legionis eadem ratio fuit, quæ primæ; quartæ, quæ ſecundæ.

Poſtea Tribuni Tribus, ſi bellum eſſet grave, omnes: ſi leve, aliquot tantum in ſuas, tum claſſes, tum centurias ire jubebant: & ex tabulis; ubi cujuſque ætas, cenſus, vires, genus ſcripta erant, centurias ſingulas evocabant, ſæpe pro Conſulum arbitrio; interdum etiam ſorte; ne qua, aut tribus, aut centuria ad graviora bella injuſte legeretur. Ex centuria, quæ ſorte exierat, quatuor primum Iuniores, deinde ætate majores, & viribus, & corporis habito prope pares ſimul producebant: unum primæ legionis Tribuni, deinde ſecundæ, tum tertiæ, poſtremo quartæ, atque ita deinceps cooptabant in ſuas quiſque legiones: ea tamen habita ratione, ut qui primus una vice legerat, altera ultimus eligeret; ne qua eſſet legio aliis viribus impar. Si ſpes aliqua lucri in bello affulgeret; tum multi ultro ſeſe offerre: ſi vero laboris multum; utilitatis, aut parum, aut nihil, pauci: at eos, qui militiam detrectarent, Conſulis erat, aut carcere, aut flagris

cogere : nonnullorum etiam, ſi quid egiſſent audacius, aut bona vendita : aut ipſi, quæ pœna gravior erat, veluti mancipia venundari.

DE EQVITVM DELECTV.

CVm equites jam in certas claſſes eſſent à Cenſoribus deſcripti, eorum delectus multo, quam peditum, facilior fuit: illorum duplex erat ordo, quibus præter nomen nihil commune: alii enim equo publico militabant, alii privato: qui publico jam inde à primis Reipublicæ temporibus instituti; qui privato, multo poſt in bello Veienti. Si Livio credimus: his, dum mererent, haud aliter ac pediti ſtipendia dabantur, duplo quidem majora; illis vero ad emendum equum ſemel æris dena millia, bina in ſingulos annos ad alendum: quibus id ſolemne fuit; ubi debita confecerant ſtipendia, equum publicum ad Cenſores in forum reducere, & quibus in locis, quibus Imperatoribus, quot annis meruiſſent adhibitis teſtibus probare.

DE MILITVM VACATIONIBVS.

VT ſcribendi militis, ſic etiam dimittendi diligens obſervata ratio eſt. miſſio vero duplex fuit, una honeſta: cauſaria altera: honeſta eorum, quibus juſta militiæ vacatio eſſet; cauſaria eorum, quibus neceſſaria: juſta petitur, vel ab ætate, cum quis major annis 50; vel ab emeritis ſtipendiis; ſi quis, vel dena, ſi eques, vel vicena, ſi pedes fecerat ſtipendia: vel ab honore, ſi Magiſtratus eſſet, aut ſacerdos: vel à beneficio; ſi quis enim quid geſſiſſet fortiter, ipſi aliquando ad tempus, aliquando in omne ævum: interdum etiam ipſius liberis, aut Senatus, aut Conſulis juſſu militiæ vacatio data eſt. Vacatio neceſſaria fuit; ſi cui, aut manus abſciſſa, aut membrum debile, aut imbecilla valetudo: ne quid tamen fraudis ſubeſſet, Cenſorum fuit inquirere, quæ cuique cauſa vacationis eſſet, juſta, an ſecus. Si tumultus ex improviſo oriretur, nullus tum vacationi locus; ſi bellum Gallicum ingrueret nulla ſacerdotum, ſenumque vacatio; adeo Romanis olim nomen Gallicum terrori fuit.

DE EXERCITV EIVSQVE PARTIBVS.

ROmanorum exercitum tres in partes tribuimus, in Romanas legiones, ſocios, & auxilia; Legiones ex civibus, ſocii ex Italis, auxilia ex nationibus exteris conſtabant: Legiones à Romulo inſtitutæ; ſocii, dum res Romana anguſta fuit, vel nulli, vel pauci: ubi adolevit, pro variis imperii finibus, modo pauciores modo plures: poſtquam perdomita Italia eſt, Romanis ſemper numero, aut pares fuerunt, aut ſuperiores: Auxilia ante bella Punica, nulla memorantur. primo Punico Galli pecunia conducti: teſte Zonara; ſecundo Celtiberi ex Livio: aliis deinceps bellis alii ab amicis Regibus plerumque in auxilium miſſi. Socios inter & auxilia hæc duo maxime intererant: unum, quod ſocii, ſi frumentum excipias, gratis militarent; Auxiliaribus vero copiis ſtipendia ut plurimum ſolverentur: alterum, quod ſocii, & in legiones haud aliter ac Romani deſcriberentur, & militare ſacramentum emitterent: Auxilia non item. Poſtquam anno 663. ſub finem belli Marſici univerſæ Italiæ civitas lege Iulia data eſt; tum, & Socii in Romanas legiones, & Auxiliares in Sociorum locum adſcribi cœpti ſunt. Quæ de militum Romanorum delectu paulo ante diximus: eadem de Sociis dicito; eadem enim fere ratione, qua à Tribunis militaribus Romani, à ſuis Magiſtratibus juſſu Romani Conſulis legebantur.

DE LEGIONE, COHORTE, MANIPVLO, &c.

LEgio certa peditum, equitumque manus fuit; pedites in decem cohortes, equites in totidem turmas diſtributi: cohors tres manipulos complexa eſt, manipulus duas centurias, turma tres decurias: unde legio ſemper habuit peditum cohortes decem, triginta manipulos, decurias ſexaginta; equitum alam unam, turmas decem, triginta, decurias. Peditibus ſex Tribuni præerant, centuriones ſexaginta, ſingulis centuriis ſinguli: equitibus triginta decuriones; quorum alii turmas ſingulas regebant, præfectus alam integram.

QVOT MILITES IN LEGIONE.

MIlitum numerus, ſive peditum, ſive equitum alius aliis temporibus fuit: Legio jam inde à Romulo trium millium peditum, & treecentorum equitum inſtituta eſt; ex ſingulis enim tribubus conſcripti ſunt pedites mille, & centeni equites: deinde, ſive à Romulo poſt victos Sabinos, ut vult Plutarchus; ſive, ut Lipſius, à Tullo Hoſtilio mille pedites additi: exactis certe Regibus legio peditum quatuor millium fuit: poſtea vero pro Senatus arbitrio bellique magnitudine in militum numero variatum eſt: ita ut legio, modo quatuor, modo quinque, modo ſex millium peditum; itemque, modo ducentorum, modo trecentorum equitum ſcriberetur: Volſco enim bello ut tradit Livius quatuor legiones ſcriptæ quaternum millium; Gallico quaternum millium & ducentorum peditum; Latino ſingulis legionibus peditum quina millia data, equites duceni: Punico ſecundo & Macedonico, in gratiam Africani Majoris & Æmilii Pauli peditum ſena millia, equites treceni: aliquanto poſt, modo ad quatuor, modo ad quinque millia reditum eſt, teſte Polybio; donec C. Marii, non Senatus imperio contra Iugurtham legiones ſex millium & ducentorum peditum ſcribi juſſæ: Caii tamen Cæſaris ætate legiones non Marianis modo, ſed Polybianis etiam numero inferiores erant, maxime veteranæ, ut auctor eſt Hirtius.

Ex his, quæ modo diximus, cuivis colligere licet, nec certum, nec ſtatum ſemper fuiſſe in ſingulis, ſive cohortibus, ſive manipulis peditum numerum: ſed pro varia legionis ratione, modo majorem, modo minorem: dum legio 4200. peditum fuit: tum cohors 420. manipulus 140, centuria 70. erat: cum legio 3000; cohors 300, manipulus 167, centuriæ 83: ſi legio 6000. cohors 600. peditum fuit, manipulus 200, centuria 100.

QVÆ PRIMA COHORS? QVÆ PRÆTORIA?

PRima cohors cæteris, cum dignitate, tum militum numero præſtabat: quod in ea Tribuni, & nobilitate, & fortitudine clariſſimi legerentur; & interdum, ut ſcribit Vegetius, 1100. pedites haberet. Erat præterea cohors Prætoria, quæ ducem ſemper ſequeretur, ab ipſo, vel ex amicis, vel ex fortiſſimis quibuſque delecta. Hujuſmodi cohortem prætoriam A. Poſthumius Dictator habuiſſe perhibetur à Livio, Africanus major à Feſto, Scipio Æmilianus ab Appiano; Marius & Petreius à Salluſtio, & ab aliis alii: novem cohortes Prætorias Auguſtus ad corporis cuſtodiam adhibuit, quæ primum quidem certum ſtabiliendi imperii firmamentum & decus extiterunt: poſtea vero, & Imperatorum, & Reipublicæ pernicies.

QVOT EQVITES IN LEGIONE.

VT peditum, ita equitum varius in legione numerus fuit. Polybius tamen ſuper hac re, nec cum Livio, nec ſecum conſentit: unde aliter Sigonio, aliter Lipſio viſum eſt. Vult enim Sigonius ex Livio equites ſingulis Legionibus, dum

erant, vel quatuor, vel quinque millium, fuiſſe ducenos; dum ſex millium, trecenos: Polybius vero, ut interpretatur Lipſius, jam inde à Romulo trecentos equites legionibus adjunctos, cum vero centum equites additi dicuntur, tum fuiſſe quadringenos. Vtri aſſentiri malis, tute ipſe videris: id unum certi habeo, quod ſcribam, in decuria equites fuiſſe decem; in turma triginta, in ala modo ducenos, modo trecenos ex Sigonio; vel, modo trecenos, modo quadringenos ex Lipſio.

QVOT LEGIONES ROMANI HABVERINT.

DVm ſumma rerum penes Conſules multo ante bella Punica fuit, quatuor legiones in annos ſingulos ſcribi ſolebant, binæ ſingulis Conſulibus: ubi vero multis, tum urbibus, tum provinciis auctum imperium eſt: ſocii ad quatuor Romanas legiones totidem addere juſſi ſunt: ſi bellum gravius eſſet; creſcebat legionum numerus. In bello Punico ſecundo legiones plus minus 25. per Italiam, Siciliam, & Hiſpanias diſperſas Romani habuerunt In diſſenſione Mariana L. Cinna 30, in bello civili Pompeius & Cæſar 40; in Mutinenſi Antonius & Conſules 50; in Actiaco Octavius Cæſar 40; nec ipſi Legionum, aut virtute, aut numero inferior erat Antonius. Non mirum quidem eſt tantas copias ab Romanorum ducibus contractas eſſe id temporis, cum eorum imperium ab ultimis Europæ finibus ad Euphratem uſque pertineret. Vnum eſt, quod magis mirere. Gallico tumultu anno Vrbis 528 L. Æmilio Pappo & C. Attilio Regulo Conſulibus Romanos exercitum 800. millium militum ex ſola Italia collegiſſe; quod ex Q. Fabio Pictore, qui tum vivebat, referunt Eutropius & Oroſius: quibus ego vix aſſentiar; niſi idem, & à Plinio, & à Polybio memoriæ proditum eſſet: Plinius enim numerat peditum 700. millia. Equitum 80. Polybius vero eorum, qui tum Romanis parebant, peditum 500. millia, equitum 60; omnemque exercitum ex ſola Italia fuiſſe peditum 700. millia, equitum 70. Ita ille.

QVIS SOCIORVM ORDO: QVI EXTRAORDINARII: QVI ABLECTI.

SOcii, & in caſtris, & in acie ita diſpoſiti erant; ut Romanas legiones utrimque tegerent: unde *alares* vulgo dicti: cum enim eorum pedites Romanos æquarent, & equites duplo ſuperarent: multas in partes, ne quid novi molirentur, eos diſtrahi motis fuit, & ordinis cauſa, & ſecuritatis: In iis vero diſtribuendis hæc habita ratio eſt, ut ex alaribus equitibus tertia pars: hoc eſt ut ex ſexcentis duceni; ex peditibus quinta, id eſt, ut legio Polybiana nobis exemplo ſit; ex quater mille ducentis, octingenti quadraginta in *Extraordinarios* ſecernerentur: tum ex *Extraordinariis*, pars item quinta, hoc eſt, ex ducentis quadraginta in *Ablectos*; quorum erat Conſulem, in via, in caſtris, in pugna & comitari, & tueri. Eadem ratione pro militum numero, modo pauciores, modo plures, & in *Extraordinarios*, & in *Ablectos* ſubducti: ut plurimum tamen circa ſe Conſul habuit ex utraque ala duas equitum turmas, alteram ex altera; & cohortes peditum quatuor cæteris aliquanto minores. Ex his quivis intelligat legiones ſociorum Romanis equite ſuperiores fuiſſe, pedite paulo inferiores: nam ex 600. equitibus & peditibus 4200; ſi 200. equites. pedites 840. in *Extraordinarios* detrahas; reliqui erunt equites 400. pedites 3360; qui cohortes decem 336. militum efficiunt: an vero cohortes illæ, in manipulos & centurias, itidem ac Romanæ, deſcriptæ eſſent, obſcurum eſt.

QVID CORNV: QVID ALA.

NOn abs re fuerit duo hoc in loco annotare: unum, ſociorum ducibus, non *Tribuni* nomen, ſed *Præfecti* inditum fuiſſe: alterum, quod interdum, vel cru-

ditis negotium faceſſere ſolet, in exercitu Romano, non idem per *cornu* ac per *alam* intelligi. Vult quidem Polybius ſocios in cornu dextrum & ſiniſtrum tribui; cornu tamen cum apud Livium, tum apud alios pleroſque omnes de Romanis etiam legionibus dicitur: unde, ut mihi quidem videtur, inter *cornu* & *alam* id fuit diſcriminis; quod *cornu* de legionibus Romanorum & ſociorum ſæpe dicatur; *ala* de Romanis perrare, ſæpe de ſociorum turmis & cohortibus: fuit enim *ala* florente Republica aliquando Romanorum, ut plurimum ſociorum equitatus; ſub Imperatoribus Auxiliares copiæ *ala* & *alares* dicti ſunt.

DE VARIIS MILITVM ET DVCVM ORDINIBVS.

QVatuor potiſſimum fuerunt militum genera. *Velites, haſtati; principes*, & *triarij*: ducum totidem, *Centuriones*. *Tribuni. Legati*, *Imperator*.

QUI VELITES, HASTATI, PRINCIPES ET TRIARII.

PEditum ordinibus, ut nomen, ita ætas & arma plane diverſa fuere. Juniores in *Velites* ſelecti: ætate proximi in *haſtatos*: his & robore & annis paulo majores in *principes*: natu maximi in *triarios*: in iis tamen legendis non ætatis tantum ratio habita eſt ſed etiam generis, ita ut opes prodeſſent multis, paupertas obeſſet nemini: qui enim juvenis & dives, is *haſtatus* erat: qui pauper, at grandior ætate, *triarius*. Illis vel ab armis, vel ab ordine, quo pugnabant nomen factum eſt. *Velites* à celeritate dicti, quaſi volantes: *haſtati* ab haſtis: *principes*, quod à principio gladiis: *triarij*, quod tertio ordine ſcuto, haſta, & enſe rem agerent.

Quot erant in legione *principes*, tot erant & *velites* & *haſtati*; *triarij* ſemper numero impares: illorum enim, pro ratione legionis, creſcebat numerus: *triariorum* non item, qui ſemper ſexcenti, nec plures, nec pauciores, quod illis, tum *Evocati*, tum *Imperator* ipſe in acie jungeretur. In ſingulis cohortibus tres erant manipuli, unus *haſtatorum*, alter *principum*, tertius *triariorum*: *velitum* vero nullus: Illis enim, quod, & juniores eſſent, & levis armaturæ nulli præcipui duces præerant: ſed in omnes *haſtatorum*, *principum* & *triariorum* manipulos pro numero æqualiter diſperſi, Centurionibus manipulorum, quibus erant adſcripti, parebant.

QVI MILITES LEVIS ARMATVRÆ.

LEvis armaturæ milites, quæ minimæ fiduciæ manus erat; alii aliis temporibus fuere. Primum quidem *Ferentarij*, *Rorarij*, *Accenſi*, eo nomine adjecti ad Cenſum, ut ſupplendis legionibus præſto eſſent: deinde *Velites* in obſidione Capuana, ut auctor eſt Valesius, à Q. Nævio Centurione inſtitui: denique ubi Latinis data civitas eſt, in eorum locum ſelecti *anteſignani*, *veloces*, tum *ſagittarij* & *funditores*: eorum fuit, cum, & curſu leves eſſent, nec armis impediti; ante congreſſum, telis, lapidibus, ſagittis pugnæ præludere.

QVI FVERINT EVOCATI.

AT cæteris militibus, cum dignitate, tum fortitudine longe præſtabant *Evocati*. Miles erat ſpectatæ virtutis, manu ſtrenuus, & peritus militiæ, qui emeritis ſtipendiis, è civibus, è ſociis, ex pedite, ex equite modo literis, modo precibus, interdum etiam nuntiis ab Imperatore ad bellum evocabatur. Multa illis, quæ aliis negata, jura delata ſunt, & honoris ergo, & virtutis; nec in legiones, nec in cohortes, niſi illis præeſſent, adſcribi; nullis ducibus, ſive Tribunis, ſive Centurionibus ſubeſſe; ſed uni Præfecto: ab excubiis, ab operibus, tum valli, tum caſtrorum immunes eſſe: & in caſtris manere propter prætorium, & in acie una cum Imperatore inter Triarios dimicare.

DE DVCIBVS.

DVcum tres veluti claſſes erant; alii enim ſolis peditibus præerant; alii ſolis equitibus, alii omnibus. Qui peditibus *Centuriones* & *Tribuni* dicti ſunt; qui equitibus *Decuriones*; qui omnibus *Legati* & *Imperator.*

DE CENTVRIONIBVS.

CEnturiones à Tribunis Imperatoris juſſu ex ſingulis militum generibus præter velites legi moris fuit: ita ut haſtati haſtatis, princeps principibus, & triariis triarii præeſſent: cum vero in ſingulis legionibus eſſent 60. ſex in cohorte, in manipulo duo; quo facilius conſtaret, uter alteri præſtaret; non ſimul omnes; ſed alii poſt alios legebantur, primum triginta ex ſingulis aciebus deni; paulo poſt totidem: qui primum lecti, manipulorum dextra cornua regebant: qui deinde, ſiniſtra: ſuus quidem ſingulis honos fuit, ſed alius alii pro genere militum, cohortis numero & centuriæ ſitu, vel major, vel minor: qui manipuli dextrum cornu ducebat; is altero honeſtior fuit: qui primæ cohortis manipulum, cæteris ejuſdem generis; qui primæ cohortis primum manipulum, aliis omnibus, ſive ejuſdem, ſive diverſi generis. Prima cohortis hæc præcipua dignitas fuit, ut qui in ea haſtatorum centurio eſſet, *primus haſtatus*, qui principum, *primus princeps*, qui triariorum *primipilus* vulgo diceretur, cui hoc plane ſingulare fuit; Aliis centurionibus imperare, conſilio cum Tribunis adeſſe, tueri aquilam, eamque, & figere humi, & humo vellere.

Apud auctores *noni*, *decimi* vel & *haſtati* & *principis*, &c. frequens occurrit mentio; quare non erit, opinor, alienum, qui voces illæ accipiendæ ſint, annotare paucis.

In legione, uti diximus, cohortes erant decem, in cohortibus ſex Centuriones; his à cohortium numero ita nomen inditum; ut qui in decima erant cohorte omnes *decimi*; qui in nona *noni*; qui in octava *octavi*; & ſic deinceps *ſeptimi*, *ſexti*, &c. dicerentur: eo tamen diſcrimine; ut, qui in legione decima, hæc nobis exemplo ſit, triariis præerat, *decimus pilus*; qui principibus *decimus princeps*; qui haſtatis *decimus haſtatus* vocaretur.

Quo vero fortiſſimi quique ad gloriam militarem vehementius excitarentur, ſingulis virtutis ergo ſuperior gradus patebat; militibus Centuriatus; Centurionibus, & Centuriatus honeſtior, & etiam Tribunatus. Quis quid egerit fortiter, iſque tum fuerit in decima cohorte haſtatorum ſecundus Centurio; hoc enim exemplo conjectura facile fieri poteſt de cæteris; primum quidem haſtatorum primus erit Centurio; hoc eſt *decimus haſtatus*: deinde *decimus princeps*, tum *decimus pilus*, idque in eadem cohorte· qua expleta ex *decimo pilo nonus* erit, tum *octavus*; poſt *ſeptimus*: donec, ſi, & fortuna, & virtus faverit, aut *primum pilum*, aut *Tribunatum* aſſequatur. Promovendi militis hæc ut plurimum ſervata ratio eſt, à duce tamen aliquando, aut immutatata, aut neglecta.

DE TRIBVNIS MILITARIBVS.

VT Peditum, ita Tribunorum militarium numerus in legione alius aliis temporibus fuit: dum legio trium erat millium, Tribuni lecti ſunt in ſingulas terni, ex tribubus ſingulis ſinguli: unde illis nomen: dum quatuor millium, quaterni; ubi vero, aut quinque, aut ſex millium, ſeni. In Tribunorum lectione, perinde ac in numero variatum eſt; primum omnes à Regibus & Conſulibus creati ſunt: tum anno 393, ſex populi ſuffragiis legi cœpti ſunt, anno 444. ſexdecim, & aliquanto poſt bellum Perſicum Senatus decreto ſancitum eſt, ut à populo duodecim, totidem à Conſulibus crearentur: illi à Populi comitiis *Comitiati*, hi à Rutilio Rufo, qui de eorum juribus legem tulit, *Rutuli* & *Rufuli* dicti ſunt. Pompeii,

Cæſariſque temporibus cum legiones non jam, ut antea, temporaneæ eſſent, ſed perpetuæ; Tribuni à Proconſulibus in provinciis ut plurimum creati: Eorum inſigne fuit florente Republicâ annulus aureus, ſub Imperatoribus, ſi Dioni credimus, præterea clavus, latus quidem, ſi Senatorio eſſent ſtemmate; anguſtus, ſi equeſtri. Tribunorum hæ partes fuerunt, jus dicere militibus, ſignum dare excubiis; vigilias, exercitia, munitiones & alia id genus curare, legioniſque pedites ita regere, ut nullus aliis plus poſſet, nec unus uni parti præeſſet, & alter alteri, ſed integræ legioni ſinguli: Non ſimul tamen; ſed per ſtatas vices bini.

DE EQVITVM DVCIBVS.

Equitum duces alii præfecti, alii Decuriones vocabantur. Illi peditum Tribunis, hi Centurionibus reſpondebant. Vt enim Tribuni legionem & Centuriones cohortes manipuloſque ducebant, ita præfecti equitum alam, & Decuriones turmas & decurias. Ala, ut diximus, 300. equitum fuit, turma triginta, decuria decem.

DE LEGATIS.

Legati, aut à Senatu Imperatoribus dati, aut ab Imperatoribus ipſis aſciti, aut certe lege aliqua extra ordinem delecti; viri, ut plurimum, prudentia inſignes, & militiæ periti: quorum conſilio & opera in rebus, tum belli, tum pacis Proconſul uteretur. Numerus, nec certus fuit, nec ulla lege definitus, tres interdum fuerunt, plerumque quatuor, raro plures: ratio enim habebatur, & prætoriæ, & Conſularis dignitatis, & provinciæ, & belli: Imperator, cum ipſi, quos vellet, eligere per Senatum liceret, eos maxime, qui jam provinciis cum imperio præfuerant, ſibi legavit: Conſul Conſulares, Prætor Prætorios; amicum amicus, frater fratrem, patremque filius. Legati hæc jura fuere, de cauſis privatis cognoſcere, imperare toti exercitui; Proconſulem juvare conſilio, fide, opera; & cum imperii eſſet particeps, lictoribus & ſecuribus uti. Duo Legatorum genera Auguſtus induxit; quorum alii *Conſulares* eſſent, alii *Prætorij*, ut illi univerſo præeſſent exercitui; hi vero legionibus ſingulis: quod eo conſilio inſtituiſſe fertur, ut cum Legati ipſius, tum nomine, tum auſpiciis rem gererent, jus omne triumphi ipſi tribueretur, præterea nemini.

DE IMPERATORE.

Triplex apud Romanos hujus vocis acceptio fuit; una, qua is intelligitur, cui jus datum propriis auſpiciis belli gerendi; altera, qua quis profligatis magno prælio hoſtibus Imperator à militibus appellabatur. Tertia Auguſtis & Cæſaribus ſingularis, penes quos everſa Republica imperii ſumma fuit: ſed hæc nihil ad nos: de aliis breviter. Illi tantum propriis auſpiciis bellum gerere fas erat; qui, aut Conſul eſſet, aut Prætor, aut Dictator, aut Proconſul aut Proprætor; cui, ſi tum erat Magiſtratus, imperium deferebatur lege Curiata; ſi privatus, Plebiſcito. Vbi imperium inierat continuo in Capitolio votis nuncupatis factoque ſacrificio cum paludatis lictoribus, paludatus & ipſe ex Vrbe egrediebatur. Cum nihil, aut domi, aut militiæ inauſpicato fieret, auſpicia in exercitu unius fuerunt Imperatoris; quare alii alienis, ille ſuis auſpiciis pugnare dicebatur. Vnde nec Imperatoris nomen, nec ſupplicatio, nec triumphus, aut legato, aut quæſtori delatus unquam eſt. Duo vero auſpiciorum genera adhiberi mos fuit, unum coactum, hoc eſt tripudium, alterum ex acuminibus. Cum vero magno prælio, vel per ſe, vel per legatos hoſtes viciſſet, tum Imperatoris nomen primum à militibus, deinde à Senatu illi dari ſolebat, & ante reditum decerni ſupplicatio, & aliquanto poſt, ſi ingens eſſet victoria, triumphus.

QVÆ ACIEI FORMA FVERIT.

NOn abs re fuerit, ſi hoc in loco, quo ordine aciem ad pugnam inſtruxerint Romani, paucis deſcripſerim: id enim cognoſcere habet & voluptatis nonnihil, & etiam utilitatis. Apud Romanos acies, aut duplex fere fuit, aut triplex: duplex, cum tota acies in duo cornua diviſa, dextrum & ſiniſtrum: triplex, cum inter duo cornua tertia acies media fuit: quod uſurpatum ſæpe; cum, aut duæ tantum eſſent, aut plures legiones: tum enim Romani in medio poſiti, ſocii ad utrumque cornu. At duplicis, triplicis-ve aciei alia ratio eſt, cum præter ſimplicem illam diviſionem à tergo etiam ſectio fit; ut, ſi quis quatuor habeat legiones, duas in fronte cum ſociis collocet, totidem à tergo, velut in ſubſidiis, ſeponat: Idem in duabus etiam factum eſt; cum, aut cornu utrumque ſociorum ſubjunctis legionibus præpoſitum, aut ſubductis ſociis legiones præmiſſæ: fuerunt etiam aliæ formæ cum à C. Cæſare, tum ab aliis inductæ ducibus: ſed ſatis erit aciei vulgatæ, quam tradiderunt Polybius & Livius, formam breviter explicare, ut de cæteris conjectura fieri poſſit.

Exemplo nobis ſit exercitus quatuor legionum, quarum duæ Romanorum ſint, totidem ſociorum: ſic inſtructa acies eſt: Legiones Romanæ in medio collocatæ; &, quæ aut virtute illuſtrior erat, aut ordine prior, ad dexteram: duæ ſociorum in cornibus: una in dextro, in ſiniſtro altera: equites in turmas deſcripti ad latera ita diſpoſiti, ut ſocii cornu ſiniſtrum tegerent, dextrum Romani; quibus, quod pauciores ſociis eſſent, extraordinarii ad dexteram adjuncti.

Legionis vero ſingulæ triplex ordo fuit, unus haſtatorum, alter principum, tertius triariorum; prima frons haſtatorum manipulos omnes, ex legionibus ſingulis decem, ex omnibus quadraginta habebat: haſtatos interjecto ſpatio excipiebant principum totidem manipuli. Triarii vero, in quibus maxima ſpes victoriæ, in extremam aciem rejecti: his in mediis inter ſecundam aciem, & utrumque cornu extraordinarii erant pedites, duas in partes diſtincti; in una ſex manipuli, ſex item in altera. Vt legiones à legionibus, ita ab ordinibus ordines, & à manipulis manipuli disjuncti, ſive viis, ſive intervallis, inter manipulos anguſtis, inter legiones & ordines latioribus, in quibus nullo certo ordine diſperſi Velites.

Evocati, vel cum Imperatore, vel in manipulis pugnabant, ut aliis animos adderent. Centuriones in ſuis ſinguli centuriis. Tribuni alii alia in parte, prout res poſcebat. Legati duo mediam aciem regebant, duo utrumque cornu, alter alterum. Imperator omnem exercitum, & ſæpe Triarios inter & Principes paulo ante aquilas cum ablectis & cohorte Prætoria conſiſtebat.

Manipuli ita in quadrum diſpoſiti, ut inde quadrata totius legionis forma exiſteret; in ſingulis enim, erant lineæ duodecim; in ſingulis lineis deni milites, hoc eſt in legionis Polybianæ 4200. prima fronte centum; Triariorum enim erant tantum lineæ decem, & in ſingulis milites deni. Ante Velites inſtitutos, cum Rorarii & accenſi in tertio eſſent agmine cum Triariis; inire pugnam haſtatorum fuit, poſtea Velitum: ſi, nec ipſi, nec haſtati ſuſtinendis hoſtibus pares eſſent, continuò pede preſſo per intervalla pone principes ſe recipere ſolebant. Tum principum pugna erat, apud quos, ſi nec ſatis proſpere certatum eſſet; à prima acie ad Triarios ſenſim referebantur. Inde rem ad Triarios rediiſſe, cum laborabatur, proverbio uſurpatum eſt. Vbi haſtati & principes in intervalla ordinum recepti, continuo Triarii compreſſis ordinibus vias claudere, unoque continente agmine in hoſtem ferri, tumque certa, aut clades, aut victoria.

DE SIGNIS, ARMIS, STIPENDIIS, PRÆMIIS ET POENIS.

SIGNA.

Signa alia peditum fuerunt, alia equitum, alia legionis, alia manipulorum. Primum quidem *Aquila*, *Lupus*, *Minotaurus* ex Vegetio, *Equus* & *Aper* ex Plinio; tum præ cæteris principatum obtinuit *Aquila*, ut aliis in caſtris relictis ſola in acie ordines anteiret: quam denique C. Marius ſecundum Conſul, tanquam felix victoriarum omen, repudiatis aliis, legionibus Romanis conſecravit. Fuit Aquila aureum aquilæ ſimulacrum haſtæ præpilatæ ſuffixum: ſignum legionis erat Romanæ, una unius, inter Triarios primæ cohortis ſemper collocata, nec enim ſociorum fuit, nec manipulorum: quibus alia quædam ſignorum genera fuiſſe perhibentur. Primum fœni manipuli è perticis ſuſpenſi, deinde in ſumma parte haſtæ transverſum ligneolum cruci haud abſimile: tum ex ligneolo, & orbiculi, & clypeoli appenſi, ſupra quos manus eminebat: denique in orbiculis poſitæ, tum Deorum, tum Imperatorum imagines. An ſuum ſingulis Romanorum cohortibus ſignum fuerit: an ſingulis ſociorum manipulis, an cohortibus tantum: obſcurum eſt.

Tria ſignorum genera poſterioribus temporibus uſurpata, *Elephas*, *Sphinx*, & *Draco*. *Elephas* à C. Cæſare, quod quinta legio elephantas viciſſet. *Sphinges* unde, incertum eſt. *Draconibus*, & Daci, & Perſæ uſi ſunt, unde illis à Trajano, his ab Aureliano una cum Zenobia victis, Dracones ad terrorem adhiberi cœpti ſunt: ea enim Dacorum ſigna in columna Trajani etiam nunc videre licet: unde poſt Trajanum apud ſcriptores Latinos Draconum frequens eſt mentio, ante illius ætatem, nulla. Equitum vexilla, quæ flammulas vocat Vegetius, vela quædam erant modica, quæ in quadrum efformata ad haſtam appendebantur: in iis Imperatorum nomina aureis literis inſcribi moris fuit.

ARMA.

Armorum ſingula genera, & qua quæque, aut forma, aut figura fuerint, ſigillatim perſequi infinitum ſit: quibus quiſque miles uſus ſit pauca accipe. Veliti datus gladius Hiſpanienſis, haſtula trium pedum, ſpiculum, parma, ſive ſcutum tripedale, & caſſis ſeu galea, aut è pelle, aut è corio. Haſtatis, principibus & triariis ſcutum latum pedes duos & ſemis, longum quatuor, gladius Hiſpanienſis, galea ærea cum criſtis, ocreæ, lorica, vel è lamina ærea, vel ex catenis, aut ſquammis compacta, pila duo, alterum altero majus: quæ etſi per ſe gravia; pediti tamen oneri non fuerunt: ſcutum enim, gladium, *&c.* in onere non plus numerabant, quam humeros, lacertos, & manus, cum arma militis eſſe membra dicerent. Præter arma alia his multo graviora ſæpe ferebant, ſecures, ſerram, corbem, lorum, falcem, molam, catenam, ollam, veru, ternos aut quaternos vallos, & nonnunquam frumentum dierum triginta: ætate Polybii gladius ad latus dextrum appenſus eſt, ne movendo ſcuto obſtaret. Sub Veſpaſiano, ſi Ioſepho credimus, Pediti duo erant gladii; longior ad ſiniſtrum latus, ad dextrum brevior. Equitum arma, ſcutum, lorica, galea, gladius, haſta.

STIPENDIUM.

Iam inde à primis Romæ naſcentis temporibus militi datum frumentum eſt, pecuniæ vero nihil ante annum 348. paulo ante Vrbem à Gallis incenſam;

tum enim pediti in dies ſingulos dati duo oboli, ſeu tres aſſes; quibus fere florente Republica nihil, aut ſubtractum, aut additum eſt; donec C. Cæſar peditibus ſingulis ſex aſſes tribui voluit; decem Auguſtus, alii deinceps quindecim, alii viginti: Veſpaſianus 15: quibus in menſes ſingulos ſingulos aureos Domitianus addidit. Centurionibus, Signiferis, Optionibus datum ſtipendium duplex, equiti triplex, Tribunis & equitum præfectis duplum, quam centurionibus: an equitum, itidem ac peditum, duplicata ſint ſtipendia, incertum eſt.

Frumentum certo die in menſem diſtributum; pediti, ſive Romanus eſſet, ſive ſocius, medimni attici duæ partes, hoc eſt quatuor modii; equiti Romano frumenti medimni duo, quibus, & ſe, & ſervos; hordei ſeptem, quibus equos aleret: ſociorum equitibus medimni quarta pars eo detracta eſt, quod, & dignitate Romanis eſſent aliquanto inferiores, & pauciores ſervos haberent: præter frumentum dabatur etiam ſal, legumina, & caro ſuilla: è ſtipendio nonnihil à quæſtore ad veſtes & arma diminutum.

PRÆMIA.

PRæmia vocamus *munera militaria*, cohortis Prætoriæ communionem, ſtipendium, prædam, & dona imperatoria. Munera militaria fuere, aut centuriatus, aut præfectura virtutis ergo militi data, de quo paulo ante diximus: cohors prætoria, quæ, niſi civi Romano, patuit nemini, ſtrenuo militi permiſſa; ex qua qui fuiſſet, in beneficiis ab Imperatore ad ærarium deferebatur. Stipendium, ſi quis quid egiſſet fortiter, datum, vel duplex, vel triplex. Præda etiam interdum capta de hoſtibus, poſt pugnam illi conceſſa. Dona militaria erant, quæ militibus ab Imperatore, vel poſt victoriam, vel ante triumphum dari ſolebant; ut torques, phaleræ armillæ, haſtæ puræ, cornicula, coronæ, & alia id genus: de quibus ſingulis breviter agemus.

Parta victoria moris fuit Imperatorem pro tribunali ſedere, vocatoque exercitu laudare milites, quid à quoque fortiter geſtum prædicare, nominatim appellare ſingulos, illiſque dona militaria largiri. Haſta Pura ſive graminea erat ſine ferro; Phalerarum nomine dicitur, quidquid equorum fronti, maxillis, & pectori ad ornamentum additur: armillæ brachiis, torques collo, coronæ capiti decori erant: at ſicut coronæ aliæ aliis præſtabant, ita aliæ aliis de cauſis dabantur: qui victoriam ſuis virtute militari peperiſſet, donabatur aurea corona; qui ſubiiſſet primus murum hoſtilem, murali: qui obſidione liberaſſet, aut cives, aut ſocios, obſidionali: qui primus in hoſtium caſtra vi irrupiſſet, caſtrenſi: qui in navem, navali: qui hoſte cæſo civem ſervaſſet, civicâ. Caſtrenſis, muralis, navalis plerumque aureæ, ſed obſidionalis graminea; civica primum ilignea, deinde æſculea, denique quernea: qui civicam retulerat id habuit præ cæteris ſingulare; ut, & ipſi, & patri, & avo vacatio omnium munerum daretur, locuſque ad ludos ſpectandos Senatui proximus.

POENÆ.

NOn eadem apud Romanos militaris diſciplina fuit, quæ urbana; aliuſque in caſtris militi, alius in Vrbe civi terror propoſitus: civem, aut cædere virgis, aut ſecuri ferire magiſtratibus vetitum, at Imperatori, aut mortis, aut alterius, ut libebat, ſupplicii metu militem in officio coërcere fas erat. Animadverſiones vero aliæ aliis graviores erant; quæ ignominiam tantum inurerent, leviores, ut ſtipendio legitimo privari, haſtam dare, ab exercitu removeri, tentorii locum mutare, hibernare extra oppidum, cibum ſtantem capere, foſſam fodere, diſcinctum deſtitui, hordeo paſci, ſanguinem mitti: graviores erant, quæ detrimentum inferrent, ut virgis cædi, venire, fuſte & ſecuri percuti, decimari, in crucem tolli. Sed de his hactenus.

VALERII MAXIMI
EXEMPLORUM MEMORABILIUM
LIBER PRIMUS.
AD TIBERIUM CÆSAREM AUGUSTUM.

PROLOGUS.

POPULI *Romani, exterarumque gentium facta ſimul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffuſa ſunt, quam ut breviter cognoſci poſſint, ab illuſtribus electa auctoribus deligere conſtitui:* [a] *ut documenta ſumere volentibus longæ inquiſitionis labor abſit. Nec mihi cuncta complectenti cupido inceſſit. Quis enim omnis ævi geſta, modico* [1] *voluminum numero comprehenderit?* [b] *Aut quis compos mentis, domeſticæ peregrinæque hiſtoriæ ſeriem, felici ſuperiorum ſtylo conditam, vel attentiore cura, vel præſtantiore facundia, traditurum ſe ſperaverit? Te*

INTERPRETATIO.

a *Ut, qui cupiunt diſcere exempla virtutum, id poſſint ſine magno labore conſequi.*

b *Aut quis prudens confidat Romanorum cæterarumque nationum res geſtas, ſcriptas eleganter ab antiquioribus auctoribus; aut diligentius, aut elegantius ſe ex ordine litteris mandaturum.*

NOTÆ.

1 *Voluminum numero.*] Sunt, qui volumen inter & librum hoc intereſſe velint; quod liber aliquanto latius, quam volumen pateat: cum liber pro codice integro, volumen vero pro libri tantum parte ſumatur. Recte an male? viderint alij. Idem certe quod illi, ſentire videtur Plinius Orator, cujus hæc verba ſunt. *Libri tres in ſex volumina propter operum amplitudinem diviſi.*

igitur huic cœpto, [c] *penes quem hominum Deorumque conſenſus* [1] *maris ac terræ regimen eſſe voluit, certiſſima ſalus patriæ, Cæſar, invoco: cujus cœleſti providentia virtutes, de quibus dicturus ſum, benigniſſime foventur; vitia ſeveriſſime vindicantur. Nam ſi priſci Oratores ab Jove Opt. Max. bene orſi ſunt;* [d] *ſi excellentiſſimi vates à numine aliquo principia traxerunt: mea parvitas eo juſtius ad favorem tuum decurrerit, quod cætera divinitas opinione colligitur, tua præſenti fide* [2] *paterno avitoque* [3] *ſideri par videtur; quorum eximio fulgore multum* [4] *ceremoniis noſtris inclytæ claritatis acceſſit. Deos enim reliquos accepimus,* [5] *Cæſares dedimus. Et quoniam initium à cultu Deorum petere in animo eſt, de conditione ejus ſummatim diſſeram.*

INTERPRETATIO.

c *Qui ex conſenſu Deorum & hominum, maris & terræ imperas.*

d *Si Poëtæ præſtantiſſimi ſolent invocare Deum aliquem initio* operum ſuorum, *multo magis ego longe illis inferior debeo implorare tuum favorem: quod* incerta tantum *opinione cognoſcimus divinitatem aliorum Deorum, tuam vero præſentem oculis cernimus, æqualem divinitati tui patris* Auguſti, *&* tui *avi* Iulij Cæſaris; *quibus in Deorum numerum aſcriptis, ingens cæremoniis Romanorum ſplendor acceſſit.*

NOTÆ.

1. *Maris ac terræ*] Non orbi tamen univerſo imperabat Tiberius; cum & immenſi illi Oceani tractus, qui ad Indias uſque pertinent, ne noti quidem iſtis eſſent temporibus; & multi populi ſuis legibus uterentur, non in Aſia ſolum, ubi Parthicum florebat imperium Romani æmulum, ſed in Africa etiam, & Europa; in qua nec omnes Germanorum gentes domitæ, nec devicti Britanni.

2. *Paterno avitoque.*] Auguſtum, Iuliumque Cæſares intelligit; illumque Tiberij patrem, hunc avum appellat: Nec Iulij tamen Auguſtus, nec Auguſti Tiberius natura filius fuit: ſed ille à Iulio ex Accia ſororis filia nepos; hic ab Auguſto ex Livia conjuge privignus, hæres teſtamento ſcriptus eſt.

3. *Sideri.*] Dum in honorem, ſive Veneris genitricis, ut vult Plinius; ſive Iulij Cæſaris, ut ſcribit Suetonius, ludos ederet Auguſtus; crinitum ſidus per ſeptem dies Septentrionem verſus fulſiſſe dicitur; creditumque vulgo eſt animum Cæſaris eſſe in cœlum recepti: ideoque illius, tum ſtatuis, tum nummis ſtella addita. Ita Suetonius. Vnde etiam Virgilius,

Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum.

Et Horatius,

——— *Micat inter omnes*
Iulium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.

Stellam vero poſt Auguſti obitum apparuiſſe nemo, quod ſciam, memoriæ prodidit: non defuit tamen, ſi Suetonio credimus, vir Prætorius, Numerius nomine, qui animum illius euntem in cœlum vidiſſe ſe jurejurando confirmaret; cujus mendacij præmium, teſte Dione, l. 57. decies ſeſtertium à Livia dono accepit. Vtrique tamen ſidus non immerito tribuitur; cum in Deorum numerum uterque adſcriptus eſſet.

4. *Ceremoniis.*] Ceremonia ritus eſt ſacer, voce deducta, vel à Cerere, vel potius à Cære Hetruriæ oppido, quod Livius l. 7. appellat *Sacrarium populi Romani, diverſorium ſacerdotum, ac receptaculum ſacrorum.* Quod etiam paulopoſt affirmat Valerius n. 10.

5. *Cæſares dedimus.*] Iulium & Auguſtum, quorum ille ab Auguſto, hic à Tiberio in Deorum numerum adſcriptus eſt;

CAP. I.

DE RELIGIONE.

OBSERVATA.

1. *A populo Rom.*
2. *L. Metello Pont. Max.*
3. *Ti Graccho & Coſſ.*
4. *Sacerdotum Collegiis.*
5. *Q. Fabio Dict. & C. Flaminio Magiſt. Eq.*
6. *P. Craſſo Pont. Max.*
7. *Æmilia Veſtalis diſcipula.*
8. *M. Marcello v. Coſ.*
9. *Furio Bibaculo Prætore.*
10. *L. Albinio.*
11. *C. Fabio Dorſone*
12. *Q. Petillio Spurino Præt.*
13. *L. Tarquinio Rege.*
14. *M. Atilio Regulo.*
15. *Senatu Romano.*

NEGLECTA.

16. *A C. Terentio Varrone.*
17. *Ap. Cæco, & gente Potitia.*
18. *Milite Romano, & Brenno Gallo.*
19. *P. Turullio præfecto claſſis.*
20. *Q. Fulvio Flacco Cenſ.*
21. *Q. Pleminio legato Proprat.*

Externa exempla obſervatæ vel neglectæ Religionis.

1. *Pyrrhus Epirotarum Rex.*
2. *Maſaniſſa Numidarum.*
3. *Dionyſius major Siculorum.*
4. *Thymaſitheus Liparitanorum.*
5. *Alexandri Regis milites.*
6. *Perſæ.*
7. *Athenienſes.*
8. *Diomedon Athenienſium*

OBSERVATA.

[1] [a] MAjores noſtri [2] ſtatas ſolenneſque ceremonias, [3] Ponti-
1. ficum ſcientia; [4] bene gerendarum rerum auctoritates,

INTERPRETATIO.

a *Majores noſtri voluerunt ceremonias certo die conſtitutas & ſolemnes explicari ſcientia Pontificum; auſpicia vero & ritus ſacrificiorum, quæ ad res feliciter gerendas multum valere putantur, obſervatione Augurum;* ob*ſcura Apollinis de rebus futuris oracula, libris Vatum; rationem, qua mala à portentis prænunciata depelli debent, diſciplina Etruſcorum.*

NOTÆ.

1. *Majores noſtri.*] Hic locus, quod operarum negligentia corruptus ſit, aliter ab aliis legitur. Nos Pighium ſecuti ſumus, qui præclare, ut ſolet, illum emendavit ex Ciceronis oratione de Aruſpicum reſponſis, unde tantum non ad verbum expreſſus eſt. Ciceronis vero locum; cum & ſententiæ ſententiis, & verba verbis fere reſpondeant, hic adſcribere nihil opus eſt.

2. *Statas ſolenneſque ceremonias.*] Hoc eſt ſacrificia, quorum alia, ut tradit Feſtus Pompeius, quod certis quibuſdam & diebus & ſtatutis celebrarentur, ſtata, alia vero, quod ſingulis quibuſq; annis ſemel fierent, ſolennia dici moris erat.

3. *Pontificum ſcientia.*] A quo fuerint inſtituti Pontifices? quæ eorum dignitas? quæ munera? Illa te docebit, quam præmiſimus, de ſacerdotiis Romanorũ diſputatio.

4. *Bene gerendarum rerum auctoritates.*]

[1] Augurum obſervatione; [2] Apollinis prædictiones, [3] vatum libris; [4] portentorum depulſa, [5] Etruſca diſciplina explicari voluerunt. Priſco etiam inſtituto rebus divinis opera datur, cum aliquid commendandum eſt, precatione: cum expoſcendum, voto: cum ſolvendum, [6] gratulatione: [7] cum inquirendum vel extis, vel [8] ſortibus, [9] impetrito: cum [10] ſolenni ritu peragendum, [11] ſacrificio. [12] [b] Quo etiam oſtentorum ac fulgurum denunciationes procurantur.

Interpretatio.

[b] *Mala etiam, quæ portentis & fulguribus denunciantur* ſacrificio alio, *ne eveniant, avertuntur.*

Notæ.

Quæ erant ſacrificia ante prælium fieri ſolita, & felici quodam exitu confirmata: quod exemplo planius fiet. In more poſitum erat, ut ante pugnam, vel Iovi, vel Marti, aliive Deorum ab Imperatore litaretur: deinde vero, ſi adverſa eſſet in prælio fortuna, infandum ſacrificium: ſi ſecunda, ſolemne haberi ſolebat; quod è re bene geſta fuiſſe diis acceptum noſceretur.

1. *Augurum obſervatione*] Conſule diſputationem de ſacerdotiis Romanorum.

2. *Apollinis prædictiones.*] Si quando, vel gravi peſte, vel bello diuturno, aliave calamitate urbs laboraret; è civibus Delphos mittebantur, qui Apollinem, quid facto opus eſſet, conſulerent. Tum ſi Phœbas, erat Apollinis ſacerdos, vel tauro, vel agno; illo, aliove ritu; Neptuno, aut Mercurio aliiſve Diis ſacrificandum præcepiſſet: hoc ſacrificium inter ſolennia non referri nefas erat.

3. *Libris Vatum.*] Præcipue libris Sibyllinis, de quibus dicemus infra.

4. *Portentorum depulſa.*] Si quid enim mali oſtenta portenderent: & ſacrificia, & preces, quibus depelleretur, imperabant Aruſpices.

5. *Etruſca diſciplina*] Aruſpicinam intelligit, cujus ortum paucis accipe. Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cum terra araretur, & ſulcus altius eſſet impreſſus, extitiſſe repente puerili quidem ſpecie, ſed ſenili prudentia. Ejus aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremque majorem edidiſſet; concurſus ingens factus eſt. Tum ille plura locutus, oratioq; illius fuit ea, qua Aruſpicinæ diſciplina contineretur. Hæc paulo pluribus Cicero l. 2. de Divinatione.

6. *Gratulatione.*] Id eſt, gratiarum actione. Nam *gratulari*, cum ad Deos refertur, idem valet, quod gratias agere.

7. *Cum inquirendum.*] Si quid adverſi accidiſſet, tria vulgo inquirebant: an irati Dii? qua de cauſa? qua ratione placandi? Id vero, vel per exta, vel per ſortes explorabant. Exta; ſi pallida; ſi aliqua parte mutila; ſi puſtulis, aut livore deformia, aut duritie contracta; Deos iratos: ſi vero læta, vivida, & integra; placatos ſignificabant.

8 *Sortibus.*] Sortes teſſellis taliſve jactatis captabantur, cumque ex teſſerarum ſuperficie de eventu judicarent; ſi ſortes auctæ, omnia proſpera; ſi diminutæ, triſtia portendebantur.

9. *Impetrito.*] Augurale eſt vocabulum, quaſi ad impetrandum fauſtum rei exitum: quaſi imperratum, inquit Feſtus, hoc eſt firmum vel ſtabile; vel ex aliis in petra fixum Ita Plautus in Aſinaria,

Impetritum inauguratu'ſt quovis admittunt aves.

Vnde ad inquirendos rerum futurarum eventus, ſacra impetrita celebrari mos erat, quæ certa petentibus denunciarent.

10. *Solenni ritu.*] Qui non ſemel tantum in anno fieret, ut quidam volunt; ſed qui admodum celebris eſſet.

11. *Sacrificio.*] Infinitus ego ſim, ſi quo ritu, quibuſve ceremoniis ſingula ſacrificia celebrarentur, perſequi velim. Varia enim erant genera; alia votiva pro votis publicis. alia ſoteria pro ſalute principum; alia gentilitia, & cujuſq; gētis propria; alia Ambarvalia, quibus arva & fruges potc luſtrabant.

12. *Quo etiam oſtentorum ac fulgurum.*] Si lapidibus, ſi ſanguine pluiſſet, aliaque id genus contigiſſent, portentum fuit. Si vero tecta publica de cœlo tacta, fulgur,

Tantum autem ſtudium antiquis non ſolum obſervandæ, ſed etiam amplificandæ religionis fuit, ut è florentiſſima tum & opulentiſſima civitate, [1] decem principum filij S. C. ſingulis Etruriæ populis, percipiendæ ſacrorum diſciplinæ gratia traderentur.

Cereri quoque, quam [2] more Græco venerari inſtituerant, ſacerdotem à [3] Velia; cum id oppidum nondum civitatis nomen accepiſſet, Calcitanam peterent, vel, ut alii dicunt, Calliphenam: ne Deæ vetuſti ritus perita deeſſet antiſtes. Cujus cum in urbe [4] pulcherrimum templum haberent, [5] Gracchano tumultu moniti [6] Sibyllinis libris, ut vetuſtiſſimam Cererem placarent, [7] Ennam (quoniam ſacra ejus inde [8] orta credebant) decem viros ad eam propitiandam miſerant. Item [9] matri Deûm ſæpenumero Imperatores noſtri, compotes victoriarum, ſuſcepta vota [10] Peſſinuntem profecti ſolverunt.

An. M. 3921. Ol. 161. 4. Vrb. C. 620. Ant. Ch. 132.

2. [11] Metellus vero [12] Pontif. max. [13] Poſtumium Conſulem, eundemque

An. M. 3812. Ol. 134. 3. Vrb. C. 511. Ant. Ch. 241.

NOTÆ.

Non eodem tamen ſacrificio oſtentum, & fulgur curabantur: illud enim novemdiali ſacrificio, hoc vero majoribus hoſtiis: & præterea ex Tageris præſcripto ſancitum erat, ut locus ille, bidenral deinceps appellatus, aris etiam poſitis in poſterum religioſe coleretur.

1. *Decem principum filii.*] Sex tantum numerat Cicero de Divinatione: at non dubium eſt, quin & illius, & Valerii locus corruptus ſit: cum enim conſtet apud omnes duodecim fuiſſe Etruriæ populos, & ſingulis, ſingulos principum filios in diſciplinam tradiços uterque velit; inde conſequens eſt, nec ſex, ut Cicero, nec decem, ut Valerius: ſed duodecim, ut neuter, principum filios, legendum eſſe.

2. *More Græco.*] Fama tenet ab Arcadibus, qui à Græcis oriundi ſunt, in monte Pallantio, quem illis Faunus conceſſerat, Cereri, & ædem extructam, & ſacra inſtituta: quibus id, teſte Livio, præ cæteris ſingulare fuit; ut ad ea, nec virum, nec alios ſacerdotes, quam matronas adhibere fas eſſet. In his vero duobus nihil à Romanis immutatum teſtatur Dionyſius l. 1.

3. *Velia.*] Oppidum eſt Lucaniæ à Phocenſibus in ſinu Pæſtano conditum. Elea quoque à fluvio cognomine dicitur apud Strabonem. Nunc deſtructa.

4. *Pulcherrimum templum.*] Ab A. Poſtumio Dictatore Anno Vrb. 257. de Volſcorum ſpoliis conditum, non procul à Circo maximo. Illud enim; cum initio belli victus inopia laboraretur, libris Sibyllinis monitus voverat.

5. *Gracchano tumultu.*] Id paulo poſt cædem Ti. Gracchi, P. Mutio, L. Calphurnio Coſſ. contigit. Ex Ciceronis Verrina 6.

6. *Sibyllinis libris.*] Quæ ad hos libros pertinent, vide in diſputatione de ſacerdotibus Romanorum, pluribus explicata.

7. *Ennam.*] Siciliæ oppidulum, juxta montem Ætnam, nunc *Caſtro Ioanni.*

8. *Orta credebant.*] Vetus eſt opinio, inſulam Siciliæ totam eſſe Cereri, & Liberæ conſecratam; & natas iis in terris Deas; raptamque fuiſſe Proſerpinam ex Ennenſium nemore: qui locus, quod in media inſula eſt ſitus, *Vmbilicus Siciliæ* appellatur. Cicero.

9. *Matri Deûm.*] Quæ vulgo Cybele dicitur, apud Syros Aſtarte, apud Perſas Mithra, apud Ægyptios Luna, ex Plut. apud Afros Vrania, ex Herodiano.

10. *Peſſinuntem.*] Vrbem Phrygiæ templo Cybeles nobilitatam: cui hoc ἀπὸ τοῦ πεσεῖν nomen inditum eſt, quod illius Deæ ſimulacrum è Cœlo lapſum divinis honoribus ibi coli cœptum ſit. Ita Herodianus. Nunc *Peſſene.*

11. *Metellus.*] L. Cæcilius Metellus duobus Conſulatibus, Magiſterio equitum, Dictatura, & triumpho illuſtris. Vide quæ de Cæcilia gente diximus.

12. *Pontifex Maximus*] De Pontifice maximo multa in Sacerdotiis Romanorum, item de Flamine Martiali, & de poteſtate Conſulum in, Magiſtratibus Romanorum.

13. *Poſtumium.*] A. Poſtumium Albi-

Flaminem Martialem, ad bellum gerendum [1] Africam petentem, ne à ſacris diſcederet, multa indicta urbem [2] egredi paſſus non eſt: religionique ſummum imperium ceſſit: quod tuto ſe Poſtumius certamini commiſſurus non videbatur, ceremoniis Martis deſertis.

An. M. 3892. Ol. 154. 3. Urb. C. 591. Ant. Ch. 161. 3. [c] Laudabile [3] XII. faſcium religioſum obſequium: laudabilior quatuor & viginti in conſimili re obedientia; à [4] Ti. enim Graccho ad collegium Augurum literæ ſunt [5] ex provincia miſſæ, quibus ſignificabat, ſe, cum libros ad ſacra populi pertinentes legeret, animadvertiſſe, [6] vitio tabernaculum captum [7], comitiis [8] conſularibus, [9] quæ ipſe feciſſet; ea-

INTERPRETATIO.

c *Laudabilis* quidem *religioſa obedientia* unius conſulis Poſthumii, *cui duodecim* erant lictores *cum faſcibus: ſed laudabilior* *eſt duorum conſulum* C. Figuli & Scipionis Naſicæ; quibus erant 24. lictores *cum faſcibus*.

NOTÆ.

num è Patricia Poſtumiorum gente, quæ his præcipue cognominibus diſtincta fuit Tuberti, Regillenſis, Albi, & Albini: quæ familia fuit omnium nobiliſſima.

1. *Africam petentem.*] Dum bellum in Sicilia utrimque acriter geritur.

2. *Egredi paſſus non eſt.*] Quod cauſæ fuit, ut duo Prætores Romæ primū crearentur: quorum alter in urbe civibus jus diceret, alter in bello adeſſet Conſuli. Quod ex Liviana epitome probāt Sigonius & Pighius.

3. *XII. faſcium*] Primum regiæ, deinde conſularis poteſtatis fuerunt inſignia, quæ lictores, ſeu Regibus, ſeu Conſulibus ad terrorem præferebant. Virgarum erant faſciculi, in quibus ita ſecuris erat alligata, ut ferrum in ſummo faſce extaret. Hoc inſtituit Romulus, ſive ex numero avium, quæ augurio regnum ipſi portenderant, ſive ab Etruſcis adſciverit, de quibus hoc ab auctoribus proditum eſt; quod cum ex duodecim conſtarent populis, ſinguli ſingulos lictores, omnium conſenſu, creato Regi mitterent.

4. *Ti. enim Graccho.*] Gracchorum qui novarum rerum cupidi in tribonatu necati ſunt, iſte pater fuit: vir belli paciſque artibus clariſſimus. Vide plura in gente Sempronia.

5. *Ex provincia miſſa*] Sardinia, quam ex ſecundo Conſulatu prorogato imperio extra ordinem obtinuerat.

6. *Vitio tabernaculum captum.*] Tabernaculum vitio captum dicebatur, ſi is cuju erat augurium capere, capto tabernaculo, egiſſet quidpiam aliud, quod ad augurium nihil pertineret. Ita Plut. In eo vero peccaverat Gracchus, quod cum cepiſſet tabernaculum in hortis Scipionis, & pomœrium poſtea intraſſet, Senatus habendi cauſa; in redeundo, cum idem tranſiret pomœrium, auſpicari eſſet oblitus: ſicque imprudens inauſpicato pomœrium tranſgreſſus eſt. Hæc Cicero in l. 2. de Natura Deorum, & 2. de Divinatione.

7. *Comitiis.*] A coëundo dicta ſunt: quod vero populus modo in tribus, modo in curias, modo in centurias diviſus ſuffragium ferret; ideo triplicis erant generis comitia, Tributa, Curiata, & Centuriata: in quibus omnibus ea fuit populi auctoritas, ut quod plures, ſive tribus, ſive curiæ, ſive centuriæ juſſiſſent, id ratum haberetur.

8. *Conſularibus.*] Centuriata erant, in quibus Conſules, Cenſores, Prætores, Proconſules, interdum Reges ſacrorum, Tribuni militares conſulari poteſtate, & Decemviri creari moris erat. Nominis eorum ratio, ut ſi Conſulis eligendi cauſa convocarentur, Conſularia: ſi Cenſoris, Cenſoria: ſi Prætoris, Prætoria dicerentur. Idem de aliis Magiſtratibus intellige: fuerunt enim Comitia Ædilicia, Tribunitia, & Quæſtoria.

9. *Quæ ipſe feciſſet.*] Fuit illius, qui tum erat Conſul, indicere Comitia, quibus tum Conſules, tum alii omnes Magiſtratus in annum ſequentem legerentur: nec enim Prætori, Prætoria; nec Cenſori Cenſoria

que re ab Auguribus ad Senatum relata, juſſu ejus [1] C. Figulus [2] è Gallia [3] Scipio Naſica è [4] Corſica Romam redierunt, & ſe conſulatu abdicaverũt.

4. Conſimili ratione [5] P. Clœlius Siculus, [6] M. Cornelius Cethegus, [7] & C. Claudius, propter [8] exta parum curioſe admota aris Deorum immortalium, variis temporibus, belliſque diverſis [9] flaminio abire juſſi ſunt, coa͞ctique etiam. [10] At Sulpicio inter ſacrificandum [11] apex è capite prolapſus, ſacerdotium abſtulit.

5. Occentus autem ſoricis auditus, [12] Fabio Maximo [13] Dictaturam, An. M. 3733
[14] C. Flaminio [15] magiſterium equitum deponendi cauſam præbuit. Ol. 139 4.
Vrb C. 532.
Aut. Ch. 220.

N O T Æ.

cogere licebat. Si ambo Conſules eſſent in urbe, inter ſe ſortiebantur, uter eorum præeſſet comitiis. Si abeſſet uterq; , ducta ſorte alter redibat. Si vero nullus eſſet: tum Comitiorum cauſa Interregẽ creari opus fuit.

1. *Figulus.*] E Martiorum gente, non patricia, ſed plebeia. Ipſe Prætor in bello Macedonico claſſi præfuit, & iterum Conſul contra Dalmatas rem bene geſſit.

2. *E Gallia.*] Ciſalpina, quæ in Ciſpadanam & Tranſpadanã vulgo dividi ſolet.

3. *Scipio Naſica.*] *Corculum* vulgo dictus, vir ingenio, eloquentia, & juris ſcientia præſtantiſſimus.

4. *Corſica.*] Inſula inter mare Liguſticum & Tyrrhenum, rupibus & montibus aſpera. Nunc *Corſe*.

5. *P. Clœlius.*] Clœlii patricii fuerunt Alba diruta, in urbem ab Hoſtilio Rege tranſlati; quos nomen à Clœlio Æneæ comite traxiſſe auctor eſt Dionyſius. Tres quatuorve hujus nominis Conſules memorantur. Quis hic fuerit; incertum: is forte qui Tribunus militaris ann. urb. 376. appellatur à Livio.

6. *M. Cornelius Cethegus.*] E gente Cornelia: hujus familiæ hic princeps fuit.

7. *Claudius.*] Duplex Romæ gens Claudiorum fuit, altera patricia, altera plebeia, utraque nobilis. Ille Caius, quiſquis eſt; ann. urb. 543. Flamen Dialis erat.

8. *Exta parum, &c.*] Cæſa victima, ſacerdotis erat exta primum diligenter admovere altaribus, tum ſuſcipere, denique comedere.

9. *Flaminio.*] Id eſt ſacerdotio Flaminis: ut enim à Pontifice Pontificatus, ita à Flamine Flaminium dicitur.

10. *Sulpicio.*] Ser. Sulpicio Galba è patricia Sulpiciorum familia, qui Fabio Maximo in Pontificatu ſucceſſit.

11. *Apex*] Erat in ſummo Flaminis pileo tenuis virga, in qua extrema floccus eminebat.

12. *Fabio Maximo*] *Cunctatori*, qui & à Verruca in labris *Verrucoſus*, & à manſuetudine *Ovicula* dictus eſt: de quo multa reperies in gente Fabia. Hic oritur quæſtio perdifficilis: Cunctator enim ille Fabius, cum apud Livium, tum in fragmentis etiam Capitolinis, bis Dictator fuiſſe perhibetur: at quo anno, quave de cauſa Dictaturam primam geſſerit; nec Livius, nec fragmenta illa produnt: alteram enim eo anno, quo C. Flaminius ad Thraſimenum cæſus eſt, geſſiſſe apud omnes liquet. Cum vero & Plutarchus in Marcello Polybium ſecutus, illũ hoc fere tempore Dictatorem fuiſſe dicat, & uterque Conſul propter bellum Iſtricum abeſſet; non temere, niſi mea me fallit opinio, ſuſpicor, illum hoc anno Dictatorem comitiorum cauſa dictum fuiſſe. In eo tamen Plutarchus à Valerio diſſentit, quod Dictaturam non à Fabio Maximo, ſed à M. Minutio ob ſoricis occentum depoſitam velit. Cur Valerio potius, quam Plutarcho hac in parte aſſentiar, duo me movent: unum, quod M. Minutius à nemine, ſi Plutarchum exceperis, Dictator appelletur: alterum, quod Minutii nomen, pro Maximo, in Plutarchi textum librariorum vitio facile potuerit irrepere; cum præcipue Minutius Fabio Maximo iterum Dictatori Magiſter equitum fuerit.

13. *Dictaturam.*] Quæ fuerit illa dignitas, diximus in militia Romanorum.

14. *C. Flaminio*] E Quintiorum gente patricia. Ille ipſe eſt, qui in primo Conſulatu triumphavit de Gallis: in altero ad Thraſimenum ab Annibale victus cecidit.

15. *Magiſterium equitum*] Vbi creatus

6. Adijciendum his, quod [1] P. Licinio pontifici maximo virgo Veſtalis, quia quadam nocte parum diligens [2] æterni ignis cuſtos fuiſſet, digna viſa eſt quæ [3] flagro admoveretur.

An. M. 3848. Ol. 145. 3. Vrb. C. 547. Ant. Ch. 205.

7. [d] [4] Maximæ vero virginis [5] Æmiliæ diſcipulam, extincto igne, tutam ab omni reprehenſione [6] Veſtæ numen præſtitit; [7] qua adorante, cum [8] carbaſum, quam optimam habebat, [9] foculo impoſuiſſet, ſubito ignis emicuit.

8. Non mirum igitur ſi pro eo imperio augendo cuſtodiendoque pertinax Deorum indulgentia ſemper excubuit, [e] quod tam ſcrupuloſa cura,

Interpretatio.

[d] *Ipſa vero Veſta diſcipulam Æmiliæ virginis Maximæ vindicavit à ſupplicio*, quod illi parabatur *ob ignem extinctum; cum enim* Æmilia *adorans Veſtam, injeciſſet in foculum pallium, quod optimum habebat, ſubito ignis emicuit.*

[e] *Quod maxima diligentia examinet res vel minimas, quæ ad religionem pertinent.*

Notæ.

erat Dictator, continuo ſibi ipſe deligebat Magiſtrum equitum; cujus eadem fuit apud Dictatorem poteſtas, quæ, & antea apud Reges Tribuni Celerũ, & multo poſt apud Imperatores Præfecti prætorio. Summum enim jus illi fuit, tum in milites, tum in accenſos omnes: vetitum tamen illi fuit injuſſu Dictatoris confligere cum hoſte, oppugnare urbes, & quidquid ad ſummam rerum pertineret, aggredi.

1. *P. Licinio*] Craſſo, qui Pontifex Maximus etiam tum juvenis, cum ſella curuli needum ſediſſet. Craſſorum familiam ad ſummos honores evexit. Ipſe aliquanto poſt, & Conſul, & Cenſor factus. Conſule Liciniorum gentem.

2. *Æterni ignis.*] Cavebant enim diligenter, ne ſacer ille ignis reſtingueretur, *ut ad ſimulacrum cœleſtium ſyderum*, inquit Florus, *cuſtos imperii flamma vigilaret*. Si quando tamen, ſeu Veſtalis culpa, ſeu quovis alio caſu extinctus eſſet; alio igne, quam cœleſti illum accendi nefas: puram enim & ſinceram è Solis radiis flammam elicere noverant, qua ſopitus ille ignis excitaretur.

3. *Flagro admoveretur.*] Quidquid Veſtalis deliquiſſet, illam certum ſupplicii genus manebat: aliud tamen pro genere delicti alio gravius. Si ſacer reſtinctus ignis, virgis cædi; ſi damnata inceſtus crimine, ſuffodi viva jubebatur. Erat ad portam Collinam caverna altius humi depreſſa & inculta tenebris, in qua ſtratus lectulus, ardens lucerna, ac, ne rea continuo fame periret, panis, lac, oleum. Hunc in locum poſtquam demiſſa erat Veſtalis, clauſumque oſtium, altum fuit illo die per totam urbem ſilentium, ingenſque mœror. Ita Dionyſ. & Plut.

4. *Maxima.*] Non familiæ, ſed honoris hoc nomen fuit: ſicut enim inter Pontifices, Pontifex Maximus; ita inter Veſtales Virgo Maxima principem locum tenebat, quæ & doceret alias, & earum collegio præſideret.

5. *Æmilia.*] Gens una fuit Æmiliorum, multæ familiæ: ex quanam hæc fuerit Æmilia, obſcurum eſt.

6. *Veſtæ numen*] Seu à vi ſtando, ſeu à veſtiendo Veſta dicatur. Ovidio terra eſt, quod & vi ſua ſtet, & floribus herbiſque veſtiatur; Ciceroni vero ignis, voce à Græcis deducta: ἑστία enim ad focos pertinet. Quænam autem fuerit Veſta; docet vel hiſtoria, vel fabula potius. Diodorus Saturni filiam, Fabius Pictor Iani uxorem facit, quæ ignis æterni cuſtodiam puellis mandaverit.

7. *Qua adorante.*] Inſons Æmilia extenſis ſuper aram manibus, Veſtam alta voce precata eſt, faſciamque à carbaſea veſte diſciſſam ſuper altare projecit: tum ex frigido cinere flamma per carbaſum ſubito emicuit; ita civitati nec luſtratione, nec novo igne opus fuit.

8. *Carbaſum.*] Pallium è ſerico, vel tenui lino, quo fœminæ nobiles utebantur.

9. *Foculo.*] Locus eſt in quo fovetur ignis.

parvula

parvula quoque momenta religionis examinare videtur: quia nunquam remotos ab exactiſſimo cultu ceremoniarum oculos habuiſſe noſtra civitas exiſtimanda eſt. In qua cum[1] Marcellus quintum conſulatum gerens templum[2] Honori, & Virtuti[3] Claſtidio prius, deinde[4] Syracu-
ſis potitus, [5] nuncupatis votis debitum conſecrare vellet; à collegio An. M. 3846.
Pontificum impeditus eſt, negante unam cellam duobus Diis recte di- Ol. 143. 1.
cari. Futurum enim, ſi quid prodigii in ea accidiſſet, ne dignoſceretur, Vrb. C. 545.
utri rem divinam fieri oporteret: nec duobus[6] niſi certis Diis una ſa- Ant. Ch. 207.
crificari ſolere. Ea Pontificum admonitione effectum eſt, ut Marcellus, ſeparatis ædibus, Honoris ac Virtutis ſimulacra[7] ſtatueret. Neque aut collegio Pontificum auctoritas ampliſſimi viri, aut Marcello adjectio impenſæ impedimento fuit, quominus religionibus ſuus tenor, ſuaque obſervatio redderetur.

9. Obtuitur tot etiam illuſtribus[8] conſularibus[9] L. Furius Bibacu- An. M. 3817.
lus, exemplique locum vix poſt Marcellum invenit. Sed pii ſimul ac re- Ol. 135. 4.
ligioſi animi laude fraudandus non eſt: qui Prætor à patre ſuo col- Vrb. C. 516.
legii[10] Saliorum magiſtro juſſus, ſex[11] lictoribus præcedentibus Ant. Ch. 236.

NOTÆ.

1. *Marcellus*] Fabii Cunctatoris æmulus: his genus, ætas prope, æqualia fuerunt, magnitudo animi par, item gloria: ſed alia alii. Fabius cunctando, ne vinceret Annibal, obſtitit: Marcellus pugnando illum vinci poſſe docuit; eamque laudem uterque adeptus eſt, ut populi Romani, ille ſeutum, hic gladius vulgo diceretur.

2. *Honori & Virtuti.*] Quibus tria Romæ templa à ſummis Imperatoribus dicata ſunt: unum à Q. Fabio Maximo bello Liguſtico; ex Cicer. l. 2. de Nat. Deorum. Alterum à M. Marcello captis Syracuſis, quo de hic agitur. Tertium à C. Mario Cimbris devictis, teſte Vitruvio l. 7. Quo veto Romana juventus una virtute veram ſolidamque gloriam comparari intelligeret, ea ratione hæc templa erant inter ſe diſpoſita, ut ad Honoris ædem nullus, niſi per Virtutis templum pateret aditus.

3. *Claſtidio*] Vrbe Galliæ Ciſalpinæ, ſupra Placentiam. Strabo l. 5.

4. *Syracuſis*] Vrbs fuit Siciliæ totius his temporibus ampliſſima ad montem Pachynum; quæ tum ex quatuor quaſi urbibus conſtabat, teſte Cicer. l. 4 in Verrem. Vna *Inſula*, altera *Acradina*, tertia *Tyche* à nobili fortunæ templo, quarta *Neapolis* dicebatur. Quintam addit Strabo *Epipolas*: nunc vocatur *Saragoſſa*.

5. *Nuncupatis votis.*] Votum duplex, conceptivum, quod animo tantum concipitur: nuncupativum, quod exprimitur verbis. Qui vota nuncupaſſent, ea libellis inſcripta affigebant porticibus.

6. *Niſi certis Diis.*] Quibuſdam enim, quod ſocietate quadam inter ſe conjuncti crederentur, una ſacrificandi mos fuit, ut Caſtori & Polluci; item Apollini & Dianæ.

7. *Statueret.*] Ne hoc templum dedicaret mors improviſa impediit, ex Plinio: dum enim tumulum dumis obſitum explorat imprudentius, inſidiis Annibalis circumventus occubuit.

8. *Conſularibus.*] Qui Conſulatu perfuncti eſſent.

9. *Furius Bibaculus.*] An ex nobili Furiorum gente fuerit, incertum. Hujus filius in prælio Cannenſi Quæſtor cecidit.

10. *Saliorum Magiſtro*] Salios alii à ſaltando, alii à Salio quodam Samothrace, qui Æneæ Comites ſaltationem docuiſſe fertur, dictos volunt. Duodecim à Numa primum inſtituti; totidem à Tullo Hoſtilio additi: illi Palatini, hi verò Collini appellati: quibus omnibus inſignia data ſunt, ſuper pectus tegmen æneum; dextra loricam, læva ancile, enſem ad latus, in capite apices geſtare: juſſique per Vrbem carmina canentes cum tripudiis, ſolemnique ſaltu incedere.

11. *Lictoribus*] Lictores dicuntur, in-

[1] arma ancilia tulir: [a] quamvis vacationem hujus officii, honoris beneficio haberet. Omnia namq; poſt religionem ponenda ſemper noſtra civitas duxit, etiam in quibus ſummæ majeſtatis conſpici decus voluit. [b] Quapropter non dubitaverunt ſacris imperia ſervire: ita ſe humanarum rerum futura regimen exiſtimantia, ſi divinæ potentiæ bene atque conſtanter fuiſſent famulata.

An. M. 3665. Ol. 97. 4. Vrb. C. 364. Ant. Ch. 388.

10. Quod animi judicium in privatorum quoque pectoribus verſatum eſt. Urbe enim [2] à Gallis capta, cum [3] Flamen Quirinalis Virgineſque Veſtales ſacra onere partito ferrent, eaſque [4] pontem Sublicium tranſgreſſas, & clivum qui ducit ad [5] Janiculum, deſcendere incipientes [6] L. Albanius plauſtro conjugem & liberos vehens aſpexiſſet; [c] propior publicæ religioni, quam privatæ charitati, ſuis ut plauſtro deſcenderent, imperavit: atque in id virgines & ſacra impoſita, omiſſo cœpto itinere, [7] Cære in oppidum pervexit: Ubi cum ſumma veneratione recepta, gra-

INTERPRETATIO.

[a] *Quamvis beneficio dignitatis* Prætoriæ *non teneretur ad portanda ancilia.*

[b] *Quapropter Imperatores non dubitaverunt ſervire rebus divinis, exiſtimantes ſe futuros rectores rerum humanarum, ſi famulati ipſi fuiſſent bene & conſtanter divino numini.*

[c] *Preferens* cultum *religionis publicæ, privato amori* erga ſuos.

NOTÆ.

quit Feſtus, quod faſces virgarum ligatos ferant. His Conſules, Prætores, Interreges, Dictatores utebantur, ut ſummoverent populum; ſonteſque, vel cæderent virgis, vel ſecuri ferirent. Ita Livius.

1. *Arma Ancilia*] Regnante Numa ſcutum breve è Cœlo lapſum dicitur; ſimulque audita vox potentiſſimam fore Civitatem, quandiu cœleſte illud munus in ea manſiſſet. Scutum à figura, ex utroque enim latere reciſum erat, ancile dictū eſt: ne verò ab hoſtibus dolo ſublatum naſcentis Imperii ruinam ſecum traheret, Mamurio cuidam negotium datum eſt, complura hujus ſimilia effingendi, ne cœleſte dignoſceretur: quod, cum ille mira arte perfeciſſet, mercedis loco petiit, ut Salii ſub extremos ſuos verſus ipſius nomen recitarent: idque per multa tempora, tum in Sacris, tum in Comitiis ſervatum eſſe teſtantur Feſtus & Plut.

2. *A Gallis capta*] Brenno Duce, ut dicemus infra.

3. *Flamen Quirinalis*] In honorem Romuli à Numa inſtitutus. Quirinalis verò vocatur, vel à Romulo, qui Quirinus dictus eſt, vel à Curibus Sabinorum oppido; ex Varrone, vel ab haſta, quam Flamen ipſe ferebat, ex Feſto: Curis enim & haſta, idem eſt.

4. *Pontem Sublicium*] Qui Pontificibus nomen dedit, quod ab iis, & primum factus, & ſæpe reſtitutus ſit. Pons etiam Sacer, *Æmilius*, *Herculus*, & *Lepidi* dicitur. *Sublicum* non ſecus ac *obliquum* dici putat Scaliger. Apparent etiam nunc illius fundamenta ex ſolido marmore in alveo fluminis.

5. *Ianiculum*] Mons fuit trans Tiberim ab Anco Martio urbi additus, cæteris quidem altior, ſed ob aëris gravitatem infrequentior, licet inde proſpectus in totam urbem pateret. Inde nomen invenit, ſi Feſto credimus, quod per hunc collem, quaſi per januam in agrum Etruſcum populus Romanus irrumperet; Si Macrobio quod ibi Ianus, vel habitarit, vel ſepultus ſit, quod verius putem: à flavis arenis *mons aureus* nunc dicitur.

6. *L. Albanius*] melius legeris *Albinus*, qui homo plebeius fuit.

7. *Cære*] urbem Etruriæ olim nobiliſſi-

ta memoria ad hoc uſque tempus hoſpitalem humanitatem teſtantur: Inde enim inſtitutum eſt, ſacra Cæremonias vocari, quia Cæretani ea, in fracto Reip. ſtatu, perinde ac florente coluerunt. [a] Quare agreſte illud & ſordidum plauſtrum, tempeſtive capax cujuſlibet fulgentiſſimi triumphalis currus, vel æquaverit gloriam, vel anteceſſerit.

11. Eadem reipublicæ tempeſtate [1] C. Fabius Dorſo memorabile ex- An. M. 3665.
emplum ſervatę religionis dedit. Namque Gallis [2] Capitolium obſiden- Ol. 97. 4.
tibus; ne ſtatum [3] Fabiæ gentis ſacrificium interrumperetur, [4] Gabino Vrb. C. 364.
ritu cinctus, manibus humeriſque ſacra gerens, per medias hoſtium ſtationes, [5] in Quirinalem collem pervenit, [b] ubi omnibus ſolenni more peractis, in Capitolium poſt divinam venerationem victricium armorum, perinde ac victor rediit. Ant. Ch. 388.

INTERPRETATIO.

[a] *Quare agreſte illud plauſtrum & ſordidum, quod opportune* ſimulacra Deorum *exceperit, vel adæquaſſe, vel ſuperaſſe videtur gloriam cujuſlibet currus triumphalis etiam fulgentiſſimi.*

[b] *Vbi ſacrificio peracto ſolenni ritu, rediit in Capitolium quaſi victor, poſtquam veneratus eſſet arma victricia* Romuli ibi poſita

NOTÆ.

nam, quæ primum à Pelaſgis *Agilla*, deinde à Lydis *Caro* appellata fuit; inde Cærites tabulæ, in quibus Cenſores ſcribebant eorum nomina, quos notæ cauſâ privarent ſuffragiis: Cæretanis enim, jus quidem Civitatis conceſſum, ſuffragii non item. Nunc *Cervetere*.

1. *C. Fabius Dorſo*] vel *Dorſuo* ex nobili Fabiorum familia.

2. *Capitolium*] Templum in monte Tarpeïo Iovi ſacrum: cui id nomen inditum eſt; quod, dum illius fundamenta jacerentur, hominis caput repertum ſit; ut volunt Liv. & Plut. vel ut mavult Scaliger, quod ſupra totam urbem emineret: quod enim Græcis ἄκρα, verbum è verbo latinis *capitolium* eſt. Illud bello Sabino vovit Tarquinius Priſcus, jecitque illius fundamenta; ex hoſtium ſpoliis Servius Tullius altius extruxit; perfecit Tarquinius Superbus: Horatius Pulvillus Conſul dedicavit. Poſt hæc tempora ter, ſeu incendio, ſeu ruina everſum eſt: ſemel in diſſenſione civili Marium inter & Syllam, L. Scipione & C. Norbano Coſſ.; iterum ſub Vitellio, tertium ſub Tito: ter etiam reſtitutum, primum à L. Sylla Dictatore, tum ab Imperatore Veſpaſiano, denique à Domitiano, cujus ea fuit hoc in opere munificentia, ut in deauratione duodecim talentorum millia, hoc eſt ſeptem milliones impenderit. Erant in hoc Templo tres ædes, una Iunonis, altera Minervæ, tertia, quæ, & media, & maxima fuit, Iovis. Illius limina ænea, inaurata laquearia, vaſa argentea, ambitus duodecim jugerum, &c. ſi quis plura requirat Dionyſium conſulat.

3. *Statum Fabiæ gentis*] Quod gens Fabia certis diebus in colle Quirinali ſacrificare teneretur.

4. *Gabino ritu cinctus*] Quæ nam togæ componendæ ratio *ritus Gabinus* diceretur, ſic commode explicari poteſt. Togæ lacinia, quæ ſiniſtro brachio imponi vulgo ſolebat, primum in tergum rejicienda, poſt contrahenda, tum ita retrahenda ad pectus, ut in nodum, qui togam breviorem redderet, necteretur. Hic ritus à Gabiis Latii urbe nomen invenit, quod illi cives dum forte ſacris operantur togati, ingruentibus hoſtibus, ſubito contractis eâ ratione togis obviam ire auſi ſint, iiſque fuſis victores redierint. Hoc modo præcinctus Conſul ſolebat bella indicere, Imperator ſacra facere, cremare hoſtium ſpolia, &c.

5. *In collem Quirinalem*] Sextæ regionis pars erat præcipua; nomen illi factum, vel à Curetibus, qui una cum Tatio Curibus Romam venerunt; ita Varro; vel à Templo, quod ibi Quirino dicatum eſt,

An. M. 3873. 12. Magna conſervandæ religionis etiam [1] P. Cornelio, & Bæbio
Ol. 149. 4. Tamphilo Coſſ. apud majores noſtros acta cura eſt. Siquidem in agro
Vrb. C. 572. L. Petillii [2] ſcribę ſub Janiculo cultoribus terram [3] altius verſantibus,
Ant. Ch. 182. [4] duabus arcis lapideis repertis: quarum in altera ſcriptura indicabat, Corpus [5] Numę Pompilii Pomponis filii fuiſſe: [6] in altera libri reconditi erant Latini ſeptem de jure Pontificum, totidemque Græci [7] de diſciplina ſapientiæ [8]: Latinos magna diligentia aſſervandos curaverunt: Græcos, quia aliqua ex parte ad ſolvendam religionem pertinere exiſtimabantur [9] L. Petillius Prętor Urbanus [10] ex authoritate Senatus [11] per vi-

NOTÆ.

ut placet aliis apud Feſtum. Multis annis poſt *Caballus* dictus eſt à duabus Statuis marmoreis Alexandri magni Bucephalum domantis, quarum alteram Phidias, alteram Praxiteles finxerat; utramque Conſtantinus Imperator Alexandria Romam deferri. & in thermis, quas ipſe in colle Quirinali extruxerat, collocari juſſit. Hæc Onuphrius.

1. *P. Cornelio, & Bæbio Tamphilo.*] De his Conſulibus certum eſt, unum *P. Cornelium*, alterum M. Bæbium nominatum fuiſſe, illumque è patricia Corneliorum, hunc verò è plebeia Bæbiorum gente 1 ar, quod utrique cognomen fuerit, incertum. Cornelius enim à Livio & Caſſiodoro vocatur *Lentulus*; à Probo in Annibale, Plinio l. 13. c. 13. & tabulis Capitolinis *Cethegus* appellatur. Bæbius etiam, ab aliis *Tamphilus*, ab aliis *Pamphilus* dicitur. Cum Ligures ad duodecim millia improviſo oppreſſos cepiſſent, omnium primi, inquit Livius, nullo geſto bello triumpharunt.

2. *Scriba.*] Erant Librarii in multas tranſlati decurias, Quæſtoriorum, Ædiliciorum, Prætoriorum, &c. quorum erat rationes publicas in tabulas referre; leges, actaque omnia perſcribere, &c.

3. *Altius verſantibus*] Hoc eſt dum terram fodiendo inverterent: ita etiam ſcribit Livius. Plutarchus verò tumulum, in quo arcæ defoſſæ erant, imbribus perruptum tradit, arcaſque aquarum impetu è loco avulſas.

4. *Duabus arcis.*] Caſſius Hemina apud Plinium in duobus à Valerio diſſentit; quod & Scribam Cn. Terentium nominet, & unius tantum arcæ meminerit.

5. *Numa Pompilii.*] qui genere Sabinus, Curibus oriundus, Tatii gener poſt Romulum Rex electus, clauſo Iani templo perpetuum ſuis otium fecit, ſacra conſtituit, &c.

6. *In altera libri.*] Quæ titulum Regis ſepulti habuerat, inanis inventa ſine ullo veſtigio humani corporis; in altera vel lapis repertus ut vult Plinius l. 13. c. 13. vel duo faſces ut Livius l. 40. candelis involuti, & in ſingulis ſeptem libri non integri modo, ſed recentiſſima ſpecie. Vt arcarum, ita librorum numerum alii alium produnt, Livius quidem Valerio conſentit, ſed apud Plinium duodecim Varro, quinque Valerius Antias numerant.

7. *De diſciplina ſapientiæ.*] Pythagoricos fuiſſe tradit Valerius Antias; Pythagoræ enim diſcipulum fuiſſe Numam multi putarunt, verè an ſecus, nihil ad hunc locum pertinet.

8. *Latinos magna diligentia.*] Omnes ſine diſcrimine combuſtos memorant Livius & Plut.

9. *L. Petilius.*] Dicitur à Livio Q. Petilius Spurinus, qui Conſul anno urbis 578. dum adverſus Ligures pugnat incautius, haſtili trajectus occubuit.

10. *Autoritate Senatus.*] Cum eos libros perlegiſſet Prætor, palam aſſeveravit illos, nec legi, nec ſervari oportere; quare Senatus in comitio primo quoque tempore cremandos cenſuit. Hæc pluribus Livius l. 40. Nefanda quamplurima edoctum à Dæmone Numam ſcribit S. Auguſtinus; quæ, cum perficere non auderet, humi ſecum defoderit.

11. *Per Victimarios.*] Erant Sacerdotum miniſtri, quorum fuit ligare victimam, cultrum, aquam, molam, & alia hujuſmodi parare, quæ in Sacrificiis uſui eſſe poſſent.

ſtimarios igne facto, in conſpectu populi cremavit. Noluerunt enim priſci viri quicquam in hac aſſervari civitate, quo animi à Deorum cultu avocarentur.

13. [1] Tarquinius autem Rex [2] M. Tullium [3] Duumvirum, quod librum ſecreta civilium ſacrorum continentem, cuſtodię ſuę cōmmiſſum, corruptus Petronio Sabino deſcribendum dediſſet, [4] culeo inſutum in mare abjici juſſit: Idque ſupplicii genus [5] multo poſt parricidis lege irrogatum eſt. Juſtiſſime quidem: quia pari vindicta parentum ac Deorum violatio expianda eſt.

14 Sed in his quæ cuſtodiam religionis attinent, neſcio an omnes. An. M. 3803.
[6] M. Atilius præceſſerit, qui [7] ex victore ſpecioſiſſimo [8] inſidiis [9] Aſdru- Ol. 132. 2.
Vrb. C. 502.
Ant. C. 250.

NOTÆ.

1. *Tarquinius.*] Priſco, an Superbo libri Sibyllini oblati ſint, non liquet. Priſco, Solinus, Lactant. & Servius: Superbo datos volunt Varro & Dionyſ. Quod ſimilius vero videtur cum Duumviros a Superbo creatos teſtentur plerique.

2. *M. Tullium.*] Virum nobilem fuiſſe ex eo patet, quod Tarquinius Duumviros è Nobilium numero legerit.

3. *Duumvirum.*] Lege quæ in Sacerdotiis Romanorum multis ſuper hac re, & de Sibyllis diſſeruimus.

4. *Culeo inſutum.*] Corium erat lupinum, in quo gallus, ſerpens, ſimia, & reus incluſi in fluvium projiciebantur, idque ſupplicii genus eo fuit gravius, quod gallus ſerpentem, ſerpens ſimiam, ſimiaque hominem dilacerarct.

5. *Multo poſt parricidis*] Cum Hoſtius quidam patrem occidiſſet haud multo poſt bellum Punicum ſecundum, latam hanc legem vult Sigonius; quam, & Sylla Dictator renovavit, & Pompeius Magnus Conſul; qui juſſit parricidas primum virgis ſanguineis cædi, deinde una cum cane, gallo, vipera, & ſimia conſui in culeo, tum in mare projici. Ita Modeſtinus & Iuſtinianus.

6. *M. Atilius.*] Regulus ſuis & victoriis & cladibus illuſtris ex nobili Attiliorum gente.

7. *Ex victore ſpecioſiſſimo.*] Navali pugna Hannonem & Amilcarem, terreſtri tres alios hoſtium duces vicerat: centum ceperat urbes ex Euſebio, oppida ducenta ducentaque hominum millia, ex Victore; tantamque ſpem delendæ Carthaginis conceperat, ut & pacem æquis conditionibus oblatam repudiarit, & Carthaginis portas metu obſignatas tenere ſe Romam ſcripſerit.

8. *Inſidiis.*] Dum Romani caſtra tuentur negligentius, Xanthippus ex improviſo eos adortus victoriam retulit. Ita Zonaras: refert tamen Polybius, cui libentius crediderim, non inſidiis actum eſſe, ſed inſtructa utrimq; acie juſto prælio dimicatum.

9. *Aſdrubalis.*] Cum in Valerio nomen illud ſæpius occurrat, pluresque fuerint hoc nomine Pœnorum duces; ne cui forte errorem objiciat nominum ſimilitudo, operæ pretium facturum me putavi, ſi hoc in loco paucis apponerem ea, quibus alius ab alio facile dignoſci poſſit. Quinque potiſſimum fuerunt Carthaginienſium duces, quibus omnibus idem Aſdrubalis nomen fuit. Vnus is, quem hic appellat Valerius, Hannonis filius, qui haud multo poſt à Metello victus à ſuiſque occiſus eſt. Alter Amilcaris & gener. & in Hiſpania ſucceſſor, qui necatus à ſervo Annibali uxoris fratri imperium reliquit. Tertius frater Annibalis, cui dum auxilium ferret in Italiam, à Claudio Nerone & Livio Salinatore victus ad Metaurum flumen cecidit. Quartus Giſconis filius, & Sophoniſbæ pater, qui ab Africano majore ſæpius, tum in Hiſpania, tum in Africa ſuperatus eſt, miſſuſque Romam pacem obtinuit. Quintus ille fuit, qui Carthagine à Scipione Æmiliano capta, clam ad ipſum perfugit, relicta in arce conjuge, quæ liberos, ut Aſdrubali ignaviam exprobraret, ſua manu interfecit.

balis,[1] & Xanthippi Lacedæmonii ducis, [2] ad miſerabilem captivi formam deductus, ac miſſus ad S. P. Q. R. legatus, ut ex ſe & uno, & ſene, complures Pœnorum juvenes penſarentur: [3] in contrarium dato conſilio, [4] Carthaginem [5] repetit: non ignarus ad quam crudeles, quamque etiam [6] merito infeſtos ſibi Deos reverteretur: Verum his juraverat, ſi captivi eorum redditi non forent, ad eos ſe rediturum. Potuerunt profecto Dii immortales efferatam mitigare ſævitiam: ceterum quo clarior eſſet Atilii gloria, [a] Carthaginenſes moribus ſuis uti paſſi ſunt [7] tertio Punico bello religioſiſſimi ſpiritus [8] tam crudeliter vexati, urbis eorum interitu juſta exacturi piacula.

An. M. 38,8. Ol. 141. 1. Urb. C. 537. Ant. Ch. 215. 15. Quanto noſtræ civitatis Senatus venerabilior in Deos! qui poſt Cannenſem cladem decrevit, ne matronæ ultra [9] trigeſimum diem luctus ſuos extenderent, uti ab his ſacra Cereris peragi poſſent: quia [10] majore pene Romanorum virorum parte in execrabili ac diro ſolo jacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaque matres ac filiæ, conjugeſque, & ſorores, nuper interfectorum abſterſis lachrimis, de-

Interpretatio.

[a] Viſi ſunt Dii permitterent Carthagi. e iſet ſibi innata crudelitate Attilium laceſſerint, ut ipſi Dii ſumerent ſupplicia merita ob Regulum *virum religioſum tam crudeliter vexatum, everſione illorum Civitatis in tertio bello Punico.*

Notæ.

1. *Xanthippi.*] Lacedæmonii, qui Carthaginienſibus auxilio venerat.

2. *Ad miſerabilem captivi, &c.*] Capti etiam cum duce Romani quingenti, cæſa vero 20 millia ex Polyb. & Creſio. Numerum auget Eutropius, qui 5. millia capta ſcribit, occiſa vero 30 millia; tantaque accepta clades, ut ex potentiſſimo exercitu, vix duo millia Clupeam fuga pervenerint.

3. *In contrarium data conſilio.*] Cum negaret ſe, aut diu victurum, qui dudum Carthagini venenum ebibiſſet: ita enim Gellius & Zonaras; aut manſurum in ea civitate, in qua dignitatem honeſti civis Pœnorum captivus retinere non poſſet. Ita Eutrop. Eaque fuit, ſeu fide in Pœnos, ſeu ſeveritate in ſuos, ut nec urbem ingredi, nec uxorem ad colloquium admittere ſuſtinuerit.

4. *Carthaginem*] Romæ his temporibus æmulam. Tyriorum colonia fuit in ora Africæ maritima, ſuis etiam victoriis & clade clariſſima. *Cartin* ex ejus ruinis Tunetum exercuit. De his fuſius in Iuſtino.

5. *Repetit.*] Iurejurando enim adſtrictus erat, ut, ſi nec pacem, nec captivorum permutationem obtineret, rediret ad vincula.

6. *Merito infeſtos.*] Quod multa ipſe Pœnorum millia occidiſſet.

7. *Tertio bello.*] Cum à Scipione Æmiliano capta & incenſa Carthago eſt, penituſque ſubverſa.

8. *Tam crudeliter vexati.*] Diris ſane ſuppliciis cruciatus eſt Atilius: primum quidem, & id tantum cibi datum eſt, unde vitam ægre ſuſtentaret; & adductus elephas, à quo territus, nec animo, nec corpore conquieſceret: tum præciſis palpebris, ne connivere poſſet, ſolis radiis objectus eſt: in dolio denique incluſus præfixo claviculis, quorum aculeis miſere laceratus interiit. Hæc fere Gellius & Zonaras. Quod ubi Romam allatum eſt, Pœnorum captivorum nobiliſſimi quique Attilii liberis dediti ſunt, & ab iis haud abſimili mortis genere interempti.

9. *Trigeſimum diem.*] Per annum lugere moris erat.

10. *Majore parte Romanorum, &c.*]

poſitiſque doloris inſignibus, candidam induere veſtem, & aris dare thura coactæ ſunt; [a] Qua quidem conſtantia obtinendæ religionis, magnus cœleſtibus injectus eſt rubor ulterius adverſus eam ſæviendi gentem; quæ ne injuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu abſterreri potuerat.

NEGLECTA.

16. Creditum eſt, [1] Varronem Conſulem [2] apud Cannas cum Carthaginienſibus tam feliciter dimicaſſe ob iram Junonis: quod cum [3] Lu-

INTERPRETATIO.

a Quæ quidem conſtantia in obſervanda religione pudore quodam affecit Deos, & illos movit *ne deinceps adverſarentur illi nationi, quæ non potuerat avocari ab eorum cultu, magnitudine cladis accepta.*

NOTÆ.

qua navalis certaminis ſpecies exhibebatur Quadraginta millia pedium cæſa dicuntur, tria fere equitum. In his Conſulum alter Æmilius Paulus, duo præcedentis anni Conſules, Quæſtores duo, 20 Tribuni militares, Conſulares quidam, Ædilitii, Prætoreſque multi, 80. præterea Senatores, capta peditum tria millia, equiteſque trecenti. In hoc omnes conſentiunt auctores; de annulis infra.

1. *Varronem.*] *C. Terentius Varro* dictus eſt, humili loco natus; pater enim illius, teſte Livio, lanius fuit, mercíſque inſtitor, filioque in ſervi'i ejus artis miniſterio uſus. Is mortuo patre proclamando pro ſordidis hominibus adverſus rem famamque bonorum, primo in populi notitiam, deinde ad honores pervenit. Quæſtura duplici, Ædilitate tum plebeia, tum curuli, Præturaque perſunctus Conſulatum adeptus eſt homo temerarius; cui poſt cladem Cannenſem, cujus author fuerat, in urbem redeunti, & à populo, & à Senatu gratiæ actæ ſunt, quod de Republica non deſperaſſet, oblataque Dictatura. Liv.

2. *Apud Cannas.*] Apuliæ oppidum, non procul ab Aufido flumine. Nunc illius tantum ſuperſunt rudera, diciturque *Canna deſtrutta.*

3. *Ludos Circenſes.*] Ludi apud Romanos duplicis erant generis; alii Scenici, à Scena; alii Circenſes, à Circo dicti. De Circenſibus tria potiſſimum hic quærenda mihi viſa ſunt, quid Circus fuerit, unde hoc illi nomen; quique ludi in eo exhiberentur. 1. Cum Romana res nondum adoleviſſet, in inſula Tiberina ludi primum celebrati: erant pro meta enſes ex una parte, ex altera Tiberis. Ita Servius. Deinde Tarquinius Priſcus inter Palatium & Aventinum montem Circum maximum extruxit, cujus longitudo trium ſtadiorum cum dimidio, latitudo quatuor jugerum: tum tectum impoſitum, ſedilia facta, loca in triginta curias diviſa: à duobus lateribus Euripo cingitur, qui aquas recipiat; poſt Euripum extructæ triporticus, ex quibus una conficitur amphitheatralis octo ſtadiorum amplitudine, capax 150 millia hominum. Hæc & plura Dionyſius. Omnia perſequi ornamenta infinitum fit. 2. Circus dicitur, vel quod circum metas & pompa ferretur & equites currerent, vel quod ſpectaculis undique in circuitu ædificatis in medio ludi celebrarentur. 3. Hi ludi in ſeptē quaſi claſſes tribui poſſunt; quarum prima, pugna fuit cum cæſtibus, pugnis, fuſtibus, gladiis, pilis, haſtis, &c. ad quam pertinet, tum gladiatura, tum certamen cum beſtiis, quorum utrumque ingenuis infame fuit; tum etiam lucta, cum alter alterum ſeu vi, ſeu agilitate corporis humi ſternere nitebatur. Altera, curſus. Tertia ſaltatio in æquo campo, aut ex inferiori loco ad ſuperiorem, & contra: aut cum in equos inſiliebant, vel nudi vel cataphracti. Quarta, iaculatio diſcorum, ſagittarum, pilarum, telorum Quinta, equeſtris pugna Sexta, aurigatio. qua bigæ, quadrigæve certabant. Septima, naumachia,

An. M. 3833. Ol. 139. 4. Vrb. C. 532. Ant. C. 220.

dos Circenſes[1] Ædilis faceret, in [2] Jovis Opt. Max. templo eximia facie puerum [3] hiſtrionem ad excubias tenendas poſuiſſet; [a] quod factum poſt aliquot annos memoria repetitum, [4] ſacrificiis expiatum eſt.

An. M. 3742. Ol. 117. 1. Vrb. C. 441. Ant. D. 311.

17. [5] Hercules quoque detractæ religionis ſuæ, & gravem & manifeſtam pœnam exegiſſe traditur. [b] Nam cum [6] Potitii ſacrorum ejus ritum (quem pro dono genti eorum ab ipſo aſſignatum, velut hæreditarium obtinuerant) [7] auctore Appio [8] Cenſore, ad humile ſervorum miniſterium tranſtuliſſent: qui erant numero ſuper xxx. puberes, [9] intra annum extincti ſunt, nomenque Potitium [10] in duodecim familias diviſum, prope interiit. Appius verò [11] luminibus captus eſt.

An. M. 3908. Ol. 158. 3. Vrb. C. 607. Ant. C. 145.

18. Acer etiam ſui numinis vindex Apollo, qui Carthagine à Romanis oppreſſa, [c] veſte aurea nudatus, id egit, ut ſacrilegæ manus inter

INTERPRETATIO.

[a] Quod ſcelus revocatum in memoriam, poſt aliquot annos, purgatum eſt ſacrificiis.

[b] Nam cum Potitii permiſiſſent ſervis peragere ſacra ipſius Herculis: *quod munus ab Hercule ſua genti aſſignatum pro dono ſemper obtinuerant tanquam hereditarium.*

[c] Cum Apollinis ſimulacrum aurea veſte nudatum eſſet à milite, effecit, ut illius *manus ſacrilega abſciſſa à corpore reperirentur inter fragmenta* veſtis *illius.*

NOTÆ.

1. *Ædilis.*] Quæ fuerit hæc dignitas, in Magiſtratibus Romanorum explicuimus.

2. *Iovis Opt. Max. templ.*] Capitolio Iupiter ob beneficia, optimus; ob vim, maximus dicitur.

3. *Hiſtrionem.*] Sunt qui hiſtrionem ab Iſtria dictum putent: quod, qui primus Romæ ſcenicam artem exercuit, ab Iſtria venerit; verius tamen Livius l. 7. teſtatur Ludiones an. Vrb. 389. ex Etruria accitos, qui ſine carmine ullo ad tibicinis modos ſaltantes, haud indecoros motus more Thuſco dabant: cumque ludio Thuſco vocabulo diceretur hiſter; inde iis omnibus, qui perſonati, tum voce, tum corporis geſtu, ſeu Comœdias, ſeu Tragœdias agerent, hiſtrionis nomen factum eſt.

4. *Sacrificiis expiatum.*] In eo peccaverat Varro, quod ad excubias poſuiſſet, & hiſtrionem, quod genus hominum infame, & eximia facie puerum, à quo cum ipſe, tum populus poſſet ad libidinem incitari.

5. *Herculis quoque.*] Quot fuerint Hercules, quidque ſinguli geſſerint, fabulis notiſſimum.

6. *Potitii.*] De Potitiis in Romanorum Sacerdotiis egimus.

7. *Auctore Appio.*] Claudio, qui vulgo Cæcus dicitur, quique & ſenex & cæcus turpes pacis cum Pyrrho conditiones oratione ſua diſcuſſit. De illo plura reperies in Claudiorum gente.

8. *Cenſore.*] Conſule Magiſtratus Romanorum, ubi quæ fuerit Cenſoria poteſtas, pluribus diſſeruimus.

9. *Intra annum.*] In duobus Feſtus diſſentit à Valerio, quod & omnes Potitios, & intra diem trigeſimum interiiſſe dicat ob ſpretum Martis numen; cujus ſacrificiis adeſſe ſervis, libertis, mulieribuſque nefas erat.

10. *In 12. familias.*] Hoc gentem inter & familiam intereſt, quod gens multo latius, quam familia pateat. Sed hac de re in familiis Romanorum ſuperius egimus.

11. *Luminibus captus.*] Non cæcus fuit Appius, ſi Diodoro credimus: ſed ut Senatus effugeret invidiam, ſe continuit domi, cæcitatemque ſimulavit: Cenſor enim multos in Senatum eo ordine indignos, etiam è libertinorum cenſu legerat, qui paulo poſt, cum Senatus cogeretur à Conſulibus repudiati, ſunt. Ex Livio.

fragmenta

fragmenta ejus abſciſſæ invenirentur. [1] Brennus Gallorum dux, [2] Delphis [3] Apollinis templum [4] ingreſſus, [5] Dei voluntate [6] in ſe manus vertit.

19. Nec minus efficax ultor contemptæ religionis filius quoque ejus [7] Æſculapius, qui conſecratum templo ſuo lucum [8] à Turullio præfecto [9] Antonii, ad naves ei faciendas, magna ex parte ſucciſum dolens, An. M. 4024.
[a] inter ipſum nefarium miniſterium [10] devictis partibus Antonii, Ol. 187. 3.
[11] imperio Cæſaris deſtinatum morti Turullium, manifeſtis numinis ſui Vrb. C. 723.
viribus eum in lucum, quem violaverat, traxit: effecitque Deus, ut ibi Ant. Ch. 29.
potiſſimum à militibus Cæſarianis occiſus, eodem exitio, & everſis jam arboribus pœnas lueret, & adhuc ſuperantibus, impunitatem conſimilis injuriæ pareret: ſuamque venerationem, quam apud colentes maximam ſemper habuerat, multiplicaret.

INTERPRETATIO.

[a] *Dum naves fierent ſacrilego illius miniſterio, ſuperato ad* Actium *exercitu Antonii, Æſculapius potentia ſua divinitatis Turullium deſtinatum neci juſſu Auguſti traxit in lucum ipſum, quem violaverat; & effecit, ut à militibus Cæſaris interfectus* in eo loco potius, quam alibi, *& puniretur ob ſucciſas jam arbores, & impediret, ne ſimilis injuria inferretur arboribus adhuc extantibus, & multum augeret venerationem, quam cultores ipſius* Æſculapii *erga illum ſemper habuerant maximam.*

NOTÆ.

1. *Brennus.*] Qui vaſtata Pannonia cum 150 peditum, 20 equitum millibus in Græciam penetravit.

2. *Delphis.*] Vrbs fuit Phocidis, ad Parnaſſum montem, Apollinis oraculo celeberrima. *Delpho* etiam nunc, *Caſtri* Sophiano, & *Salona* Nigro.

3. *Apollinis templum.*] Hujus templi originem ita tradit Diodorus. Erat ingens terræ hiatus, quo forte accedentes capellæ continuo ſonos & geſtus mirificos edere: quod ubi vidit paſtor, & ipſe acceſſit; quem incolæ plerique imitati, idem, quod capellis acciderat, experti ſunt: quare quiſque hoc oraculo rebus in dubiis pro ſe uti cœpit: cum vero alienata mente in patentem hiatum præcipitarentur, placuit vaticinandi munus, primum virgini, deinde vetulæ ſacerdoti committi, quo ut tutius fungeretur, machina ſuper hiatum extructa; quæ, quod tres pedes haberet, tripodis nomen obtinuit.

4. *Ingreſſus.*] Templum non ingreſſus eſt, illius enim potiundi ſpoliandique cauſa, cum montem ſuperare niteretur, repulſus eſt.

5. *Dei voluntate.*] Qui in ſpeciem juvenis mira pulchritudine apparuiſſe, animoſque ſuis addidiſſe fertur.

6. *In ſe manus vertit.*] Pugione vitam finiit, ex Iuſtino, cum dolorem vulnerum ferre non poſſet. Veneno, ex Pauſania: largius hauſto mero, ex aliis.

7. *Æſculapius.*] Medicinæ præſes, ideo Apollinis filius fingitur. Multa de illo fabulantur Poëtæ.

8. *Turullio.*] Qui inter C. Cæſaris percuſſores proſcriptus Caſſii Quæſtor fuit, poſtea in bello Actiaco ab Antonii partibus ſtetit: ſed ab illo jam victo traditus Octavio, cujus juſſu in inſula Coo, ubi lucum Æſculapii claſſis parandæ cauſa ſucciderat, occiſus eſt, ut habet Dio.

9. *Antonii.*] Triumviri, qui Antonii Cretici filius fuit: de cujus moribus & geſtis Antoniorum familiam conſule.

10. *Devictis partibus Antonii.*] Ad Actium, ubi, cum æquo Marte pugnaretur, Antonius ſubito refugientem temere Cleopatram homo uxorius perſequitur, pugna deſerta, in qua de orbis imperio dimicabat

11. *Imperio Cæſaris.*] Octavii, qui à

An. M. 3880. Ol. 151. 3. Vib. C. 579. Ant. Ch. 173.

20 [1] Q. autem Fulvius Flaccus impune non tulit, quod in cenſurâ [2] tegulas marmoreas ex [3] Junonis Laciniæ templo in ædem [4] Fortunæ Equeſtris [5] quam Romæ faciebat, tranſtulit. Negatur enim, poſt factum, mente conſtitiſſe: quin etiam per ſummam ægritudinem animi expiravit, cum ex duobus filiis [6] in Illyrico militantibus, alterum deceſſiſſe, alterum graviter audiſſet affectum. [a] Cujus caſu motus Senatus [7] tegulas [8] Locros reportandas curavit: decretique circumſpectiſſima ſanctione impium opus Cenſoris retexuit.

An. M. 3850.

21 [b] Tam me hercule, quam [9] Q. Pleminii legati [10] Scipionis, [11] in-

INTERPRETATIO.

a Cujus Fulvii calamitate permotus Senatus & juſſit tegulas referri Locros, & impium facinus Cenſoris reparavit prudentiſſima ſanctitate edicti.

b Mehercule Senatus prudenti edicto tam delevit crimen Cenſoris, quam punivit avaritiam Pleminii, &c.

NOTÆ.

avunculo Iulio Cæſare hæres ſcriptus ſibi Cæſaris nomen aſſumpſit.

1. *Q. autem Fulvius Flaccus.*] Fulvii Flacci quater Conſulis filius, qui ex Prætura ſortitus Hiſpaniam, ter Celtiberos vicit. Vide gentem Fulviam.

2. *Tegulas marmoreas.*] In quibus. ſi quis nomen ſuum ferro incidiſſet, illa ſcriptura, dum ille viveret, manſiſſe: ubi mortuus eſſet, continuo evanuiſſe dicitur. Servius.

3. *Iunonis Laciniæ.*] Fuerunt Iunonis varia pro variis illius officiis nomina: Regina, Moneta, Soſpita, Lucina, &c. dicebatur, & Lacinia, vel à Lacinio promontorio, vel à Rege, qui hoc templum condidit, vel à Lacinio latrone nobiliſſimo, quem cum occidiſſet Hercules, Iunoni, quam ſibi iratam ſenſerat, templum dedicavit, cui à latronis nomine nomen indidit. Unde Virgilius,

Hinc ſinus Herculei, ſi vera eſt fama, Tarenti
Cernitur: attollit ſe diva Lacinia contra.

4 *Fortuna Equeſtris.*] Ut Iunoni, ſic Fortunæ multa Romæ fuerunt, & templa, & nomina: erat Primigenia. Obſequens, Publica, & Equeſtris, quod illius effigies equo inſideret.

5 *Quam Romæ faciebat.*] Decedentem è Provincia Fulvium Celtiberi in loco ſaltuoſo adoriuntur: tum ille pro re & tempore inſtruere aciem, ſuos hortari; ubique, ut poteſt, reſiſtere: facies tamen totius negotii varia, fœda, & miſerabilis: equi, viri, hoſtes, cives permiſti: nihil conſilio, nihil imperio agi, fortuna omnia regere; cum equites una impetu facto initium victoriæ fecerunt: quod ubi advertit Fulvius, Fortunæ Equeſtri templum, Iovi ludos vovet. Nec mora, fuſi fugatique hoſtes, & ad 17. millia cæſi.

6. *Illyrico.*] Quod ex una parte ad mare Adriaticum, ex altera ad Pannoniam & Macedoniam pertinebat.

7. *Tegulas Locros reportandas.*] Vix dubium eſt, quin *illico* non *Locros* legendum ſit; licet enim montem Lacinium in agro Locrenſi fuiſſe dicat Plinius; Livius tamen l. 34. Strabo l. 6. Servius, aliique omnes in Crotonienſium ditione collocant.

8 *Locros.*] Fuit magnæ Græciæ civitas ad Zephyrium promontorium in Brutiorum confinio, quæ & Naricia à Virgilio dicitur, vel à Locrenſibus Ozolis Evante duce, vel ab Ajace Oïleo condita, ut ait Solinus. *Gieraci.*

9. *Q. Pleminii legati.*] Penes quem abſente Imperatore ſumma poteſtas erat. Plura leges in Militia Romanorum.

10. *Scipionis.*] Africani majoris, de quo ſæpius dicemus.

11. *In Theſauro Proſerpinæ.*] Pleminius à Scipione cum præſidio Locris præfectus, templum Proſerpinæ, quod ibi nobiliſſimum erat & opulentiſſimum, diripuit.

theſauro [1] Proſerpinæ ſpoliando ſceleratam avaritiam juſta animadverſione vindicavit. Cum enim [2] vinctum Romam pertrahi juſſiſſet, is ante cauſæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi [3] conſumptus eſt: pecuniam Dea ejuſdem Senatus imperio, & quidem ſummam duplicando, recuperavit. Ol. 144. 1. Vrb. C. 549. Ant. Ch. 205.

Externa exempla obſervatæ vel neglectæ religionis.

1. Quod quidem ad Pleminii facinus pertinuit; bene à Patribus Conſcriptis vindicatum eſt. Quod ad violentas Regis [4] Pyrrhi ſordeis attinuerat, [a] ſeipſam potenter atque efficaciter Dea defendit. [5] Coactis enim Locrenſibus, ex theſauro ejus, magnam illi pecuniam dare, cum onuſtus nefaria præda [6] navigaret, vi ſubitæ tempeſtatis [b] tota cum claſſe vicinis Deæ littoribus illiſus eſt; in quibus pecunia incolumis reperta, ſanctiſſimi theſauri [7] cuſtodiæ reſtituta eſt. An. M. 3778. Ol. 126. 1. Vrb. C. 477. Ant. Ch. 275.

2. At non ſimiliter [8] Maſiniſſa Rex; cujus cum præfectus claſſis [9] Melitam appuliſſet, éque fano Junonis denteis eburneos eximiæ magnitudinis ſublatos, ad eum pro dono attuliſſet: ut comperit unde advecti eſſent, An. M. 3850. Ol. 144. 1. Vrb. C. 549. Ant. Ch. 205.

INTERPRETATIO.

[a] *Dea ulta eſt potenter & efficaciter violentam avaritiam Pyrrhi.*

[b] *Tota illius claſſis illiſa eſt littoribus vicinis templo Deæ Proſerpinæ.*

NOTÆ.

1. *Proſerpinæ.*] Non eſt animus quæcunque de Diis Poëtæ commenti ſunt, hunc in librum transferre; cum vel pueris nota ſint: Quis enim Proſerpinam Iovis fuiſſe, Cererìſque filiam neſciat, raptamque à Plutone, dum in campis Ennæis flores legeret.

2. *Vinctum Romam, &c.*] Poſt direptam pecuniam, tantus omnibus eſt injectus furor, ut dux in ducem, milesque in militem inſurgeret: cumque Pleminius in Tribunos ſeditionis auctores animadvertiſſet paulo ſeverius, à militibus naſo, auribuſque abſciſſis, exanguis relictus eſt. Qua re audita Scipio Meſſana Locros advolat, Tribunoſque in vincula conjectos Romam duci jubet. At Pleminius ira impotens, cum Tribunos omnes, tum multos etiam Locrenſium omnibus laceratos ſuppliciis enecat: quare legati à Locrenſibus Romam miſſi, qui de Pleminii crudelitate querantur. Ita Livius l. 36.

3. *Conſumptus eſt.*] Clodius Licinius apud Livium in Tulliano carcere necatum tradit, quod de urbe per ſceleratos homines incendenda cogitaſſet; id tamen multis poſt annis, Scipione iterum Conſule contigit: alii volunt illum continuo in vinculis mortuum.

4. *Pyrrhi ſordes.*] Epirotarum Regis, qui genere materno ab Achille, paterno ab Hercule oriundum ſe gloriabatur. De illo poſtea.

5. *Coactis enim Locrenſibus.*] E Sicilia rediens cum Locros claſſe prætervehéretur, Proſerpinæ theſauros ad eam diem intactos ſecum abſtulit.

6. *Navigaret.*] Ipſe relicta claſſe terra iter habebat.

7. *Cuſtodiæ reſtituta eſt.*] Fractis tempeſtate navibus nihil integrum præter pecuniam relictum eſt. Qua clade admonitus Pyrrhus pecuniam omnem Locros referri juſſit.

8. *Maſiniſſa.*] Gelæ Maſſæſulorum Regis filius, primum Carthaginenſium, deinde Romanorum amicus, cujus frequens fiet mentio.

9. *Melitam.*] Inſulam maris Siculi, in qua templum erat Iunonis perantiquum, Nunc *Malte*.

[1] quinqueremi reportandos Melitam, inque templo Junonis collocandos curavit, inſculptos gentis ſuæ literis, ſignificantibus Regem ignorantem eos accepiſſe & libenter Deæ reddidiſſe. [a] Factum Maſiniſſæ plus animo, quam Punico ſanguini conveniens: [b] quanquam quid attinet mores natione pendi? in media barbaria ortus, ſacrilegium reſcidit alienum.

An. M. 3657. Ol. 95. 4. Vrb. C. 356. Ant. Ch. 396.

3. [c] Syracuſis [2] Dionyſius genitus, tot ſacrilegia ſua, quot jam recognoſcimus, jocoſis dictis proſequi voluptatis loco duxit: fano enim Proſerpinæ ſpoliato Locris, cum per altum ſecundo vento claſſe veheretur, ridens amicis, Videtiſne ait, quam bona navigatio ab ipſis Diis immortalibus ſacrilegis tribuatur? Detracto etiam [3] Jovi Olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eum Tyrannus [4] Hiero è manubiis Carthaginenſium ornaverat, injectoque ei laneo pallio, dixit, æſtate grave amiculum eſſe, hieme frigidum: laneum autem ad utrumque tempus anni aptius. Idem [5] Epidauri Æſculapio [6] barbam auream demi juſſit: quod affirmaret, non convenire patrem Apollinem imberbem, ipſum barbatum conſpici. Idem menſas argenteas, atque aureas è fanis ſuſtulit: quodque in his more Græciæ ſcriptum erat, bonorum Deorum eas eſſe, uti ſe bonitate eorum prædicavit. Idem [7] victorias aureas, pateras, & coronas, quæ ſimulacrorum porrectis manibus ſuſtinebantur, tollebat; &

INTERPRETATIO.

[a] *Quod factum magis conveniens animo Maſiniſſæ, qui pius erat; quam genti Punicæ.*

[b] *Quanquam non debent mores æſtimari à loco in quo contigit naſci: ſacrilegium enim quod alter commiſerat, vir pius, licet in media ortus barbarie expiavit.*

[c] *Dionyſius natus Syracuſis delectabatur jocari dictis impiis de tot ſacrilegiis ſuis, quot jam recenſuimus.*

NOTÆ.

1. *Quinqueremi.*] Genus navis quoddam eſt, cui quinque remorum ordines

2. *Dionyſius.*] Senior, qui occupata per fraudem tyrannide, ſua crudelitate nobilitatus eſt: vir tamen bello ſtrenuus, à quo victi ſæpius Carthaginenſes.

3. *Iovi Olympio.*] Haud procul à Syracuſis templum illud fuit, ex Cicer. Orat. in Verrem. Iupiter dicitur *Olympius* ab Olympo Theſſaliæ monte, in quo, quod olim habitarit, Cœli regnum ſortitus à Poëtis fingitur: eadem enim eſt, & Cœli, & hujus montis propter altitudinem appellatio.

4. *Hiero.*] Tres fratres Syracuſis rerum potiti ſunt Hiero, Hippocrates, & Gelo: non tamen ab Hierone, ut vult Valerius, ſed à Gelone victi Carthaginenſes. Dum Xerxes invadit Græciam, Carthaginenſes icto cum ipſis fœdere impulit, ut Siciliam totis viribus aggrederentur: ſed ut Xerxes à Græcis victus, fugatuſque eſt; ita ipſi Gelonis dolo & virtute tanta ſtrage cæſi, ut amiſſis ſuorum 150. millibus, vix pauci cladis nuntii domum redierint. Sed hæc pluribus in Iuſtino.

5. *Epidauri.*] Falſus eſt opinione ſua Servius, dum Epidaurum in Epiro collocat. Sita enim eſt in Peloponneſo ad ſinum Saronicum; ibique Æſculapius religioſiſſime colebatur. Dicitur nunc *Malvaſia*: Sophiano vero, *Eſculapio*: Nigro, *Piginda*.

6. *Barbam auream.*] Apud Sicyonios tamen Æſculapii ſimulacrum imberbe fuiſſe teſtatur Pauſanias. Barbatus ille pingi ſolebat, quod Medicorum princeps eſſet; imberbis Apollo, quod vi Solis floreant omnia.

7. *Victorias aureas.*] Deæ Victoriæ ſtatuas quas Imperatores parta de hoſtibus

eas ſe accipere, non auferre, dicebat: [a] perquam ſtultum eſſe argumentando: à quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle ſumere. Qui tametſi debita ſupplicia [1] non exſolvit [2] dedecore tamen filii, mortuus pœnas rependit, quas vivus effugerat. Lento enim gradu ad vindictam ſui divina procedit ira: tarditatemque ſupplicii gravitate compenſat.

4. In quam ne incideret Thymaſitheus [3] Lipatitanorum princeps, conſilio ſibi pariter, atque [4] univerſæ patriæ, utili providit exemplo: [b] Excepta namque in freto à civibus ſuis piraticam exercentibus magni ponderis aurea cratera, incitatoque ad eam partiendam populo; ut compecit à Romanis [5] Pythio Apollini [6] decimarum nomine dicatam, manibus venundantium ereptam Deo Delphos [7] perferendam curavit. An. M. 3664. Ol. 97. 3. Vrb. C. 363. Ant. Ch. 389.

5. Mileſia [8] Ceres, [9] Mileto [10] ab Alexandro capta, milites qui templum ſpoliaturi irruperant, flamma objecta privavit oculis. An. M. 3720. Ol. 111. 3. Vrb C. 419. Ant. Ch. 333.

6. Perſæ [11] mille navium numero [12] Delum compulſi, templo Apol- An. M. 3574. Ol. 75. 1.

INTERPRETATIO.

[a] Sic enim *ille argumentabatur: perabſurdum eſſe à* Diis multa *bona precari*, ea vero quæ *ultro ipſi porrigere videatur, nolle accipere.*

[b] *Cum cives, qui exercebant piraticam, cepiſſent in mari auream crateram ingentis ponderis; & populus vellet illius pretium partiri in ſingulos, &c.*

NOTÆ.

victoria conſecrabant.

1. *Non exſolvi.*] Obiit ex crapula, cum in Lenæis ludis victorem Athenis ſe renuntiatum audiſſet.

2. *Dedecore tamen filii.*] Dionyſii Iunioris, qui ob crudelitatem Syracuſis à Timoleonte pulſus Corinthum miſſus eſt, ubi ludimagiſtrum profeſſus, pueros in triviis docere non erubuit, ut narrat Iuſtinus l. 21. Vnde Ovid. de Ponto.

Ille Syracuſia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram reppulit arte famem.

3. *Liparitanorum.*] Qui Liparam inſulam unam ex Æoliis incolunt, cui à Liparo Auſonii filio nomen datum eſt. Nune *Lipari.*

4. *Vniverſæ patriæ utili*] Vbi legati Romam redierunt, hoſpitium cum eo ex Senatuſconſulto factum, donaque publice data.

5. *Pythio Apollini.*] *Pythius* à Pythio ſerpente dicitur.

6. *Decimarum nomine.*] Camillus decimam prædæ partem, ſi Veiis potiretur, voverat Apollini: quare in exilium pulſus eſt: ubi vero è Gallis victor in urbem rediit, verecundiam viri non tulit Senatus, quin ſtatim votis liberaretur: Delphosque miſſi legati, qui ferrent crateram auream, donum Apollini.

7. *Perferendam curavit.*] Thymaſitheus, vir, inquit Livius, l. 5. Romanis ſimilior, quam ſuis: qui tum erat in ſummo magiſtratu, legatos in publico hoſpitio excepit; eoſque cum præſidio navium Delphos uſque proſecutus eſt, Romam inde ſoſpites reſtituit.

8. *Ceres*] Saturni & Opis filia, frugum inventrix: de qua multa Poëtæ.

9. *Mileto.*] In finibus Cariæ & Ioniæ urbs clariſſima, à Mileto Myconis filio condita, ex Euſtathio; vel à Sarpedone, ex Strabone l. 12. *Melaſſo.*

10. *Ab Alexandro capta.*] Perſæ ad Granicum victi, Miletum, Memnone duce, fugerunt. Vrbs continuo ab Alexandro terra marique obſeſſa, & per muri diſjecti ruinas vi capta.

11. *Mille navium numero.*] Eundem numerum habet Æſchylus: at multo plures recenſet Diodorus. 1200. triremes, Hippagogas 850. & 3030. remis inſtructas.

12. *Delum.*] Maris Ægei inſulam Apol-

Vrb. C. 373. Ant. Ch. 479. linis irreligioſas potius manus quam rapaces adhibuerunt.

An. M. 3640. Ol. 91. 3. Vrb. C. 339 Ant. Ch. 413. 7. Athenienſes [1] Diagoram philoſophum pepulerunt, quia ſcribere auſus fuerat, primum ignorare ſe, an Dii eſſent: deinde ſi ſint, quales ſint. Iidem [2] Socratem damnaverunt, quod novam religionem introducere videbatur. [a] Iidem [3] Phidiam tulerunt, quamdiu is marmore potius quam [4] ebore Minervam fieri debere dicebat, quod diutius nitor eſſet manſurus: ſed ut adjecit, & vilius, [5] tacere juſſerunt.

An. M. 3648. Ol. 93. 3. Vrb. C. 347. Ant. Ch. 405. 8. Diomedon unus ex decem ducibus, qui [6] Arginuſæ eadem pugna [7] Athenienſibus victoriam, ſibi vero [8] damnationem pepererunt: cum jam ad immeritum ſupplicium duceretur, nihil aliud locutus eſt, quam ut vota pro incolumitate exercitus ab ipſo nuncupata ſolverentur.

Interpretatio.

[a] *Iidem Athenienſes libenter audierunt Phidiam, quamdiu is dicebat ſtatuam Minervæ debere fieri potius è marmore, quam ex ebore: quia candor manſurus erat diutius* in marmore: *ſed juſſerunt ſilere, poſtquam addidit, minore etiam impenſa* ſtatuam fieri ex marmore.

Notæ.

linis & Dianæ incunabulis nobilem, ubi templum clarum oraculis. *Sdilles.*

1. *Diagoram.*] Qui ἄθεος cognominatus eſt, metu populi profugit ex Attica; talentumque argenti præconis voce ei, qui ipſum occidiſſet, ab Athenienſibus oblatum. Ex Diodoro.

2. *Socratem.*] Philoſophorum in Græcia principem. Is ab Anyto & Melito, & læſæ pietatis in Deos, & corruptæ juventutis accerſitus, capite damnatus eſt, hauſtaque cicuta periit: ita Diodor. Sunt qui velint Socratem, Iudæorum more, unum Deum prædicaſſe.

3. *Phidiam.*] Statuarius fuit clariſſimus, Diis quam hominibus effingendis artifex melior, teſte Quintiliano l. 12. Illius maxime laudantur & Athenienſis Minerva, & Olympius in Elide Iupiter.

4. *Ebore Minervam.*] Ex auro & ebore Plinius, ex ære & ebore Ovidius, ex auro conflatam fuiſſe ſcribit Plut.

5. *Tacere juſſerunt.*] Quaſi non recte de ipſorum pietate locutum, cum diceret, illos parcere ſumptibus in iis, quæ ad Deorum cultum pertinerent.

6. *Arginuſæ.*] Sunt tres modicæ inſulæ Leſbo vicinæ, ad Maleam Mitylenæ promontorium.

7 *Athenienſibus victoriam*] Spartiatarum dux Callicratidas Athenienſium claſſem adortus, lævum quidem cornu vicit, ſed dum in dextrum impreſſionem facit imprudentius, ſeu in mare delapſus, ſeu telis confoſſus, ut vult Diod. nuſquam comparuit, partaque illius morte Athenienſibus victoria.

8. *Damnationem.*] Quod occiſorum corpora ſepulturæ non mandaſſent, primum conjecti in vincula deinde capite damnati, excepto Conone, qui prælio non adfuerat; cumque paulo poſt populum facti pœniteret, acriter in accuſatores ſævitum eſt, ut tradunt Diod. & Xenoph. l. 1.

CAP. II.

DE SIMULATA RELIGIONE.

A ROMANIS.	AB EXTERNIS.
1. *Numa Pompilio Rege.*	1. *Minoë Cretenſium Rege.*
2. *P. Scipione Africano majore.*	2. *Piſiſtrato Athenienſi.*
3. *L. Cornelio Sulla.*	3. *Lycurgo Spartiano.*
4. *Q. Sertorio.*	4. *Zaleuco Locrenſi.*

1. NUma Pompilius, [a] ut populum Romanum [x] ſacris obligaret, vo- An. M. 3344.
lebat videri ſibi cum Dea [1] Ægeria congreſſus eſſe nocturnos: ejuſ- Ol. 17. 3.
que monitu accepta Diis immortalibus ſacra inſtituere. Vrb. C. 43.

2. [2] Scipio Africanus non ante ad negotia publica vel privata ibat, Ant. Ch. 709.
quam [3] in cella Jovis Capitolini moratus eſſet: & ideo [4] Jove genitus An. M. 3847. Ol. 143. 2.
credebatur. Vrb. C. 546.

3. [5] L. Sulla, quoties prælium committere deſtinabat, parvum Apol- Ant: Ch. 206.
linis ſignum Delphis ſublatum, [6] in conſpectu militum complexus, ora- An. M. 3970.
bat uti promiſſa maturaret. Ol. 174. 1.

4. [7] Q. Sertorius per aſperos [8] Luſitaniæ colles [9] cervam albam tra- Vrb. C. 669.
hebat: ab ea ſe, quænam aut agenda aut vitanda eſſent, prædicans ad- Ant. Ch. 83.
moneri.

INTERPRETATIO.

[a] *Vt populum Romanum redderet* magis *addictum rebus divinis.*

NOTÆ.

1. *Ægeria*] Vel Nympha, vel Muſarum una, cui Romæ, & ædes, & lucus juxta portam Capenam, ex Feſto. Lucum medium ex opaco ſpecu fons perenni rigabat aqua, quo ſe Numa ſine arbitris ſæpe inferebat. Ita Livius l. 1. multaque addit Dionyſius.

2. *Scipio Africanus.*] Major, qui etiam tum adoleſcens paternæ cædis ultor in Hiſpaniam miſſus eſt.

3. *In cella Iovis Capitolini.*] A Capitolio Capitolinus dictus eſt: illi cella inter Iunonis & Minervæ media fuit.

4. *Iove genitus.*] Interdum ſe à Iove ſub ſpecie ſerpentis genitum dicere ſolebat.

5. *L. Sylla.*] Dictator ex nobiliſſima Corneliorum gente.

6. *In conſpectu militum.*] Dum ad portam Collinam cum Teleſino Samnitium duce de ſumma rerum dimicaret, illud Apollinis ſignum exoſculatus eſt, cum diceret: *Felicemne Cornelium Syllam, Pythi Apollo, quem tot in præliis præſtitiſti victorem; hunc in locum adduxiſti, ut in ipſo patriæ limine una cum civibus turpi clade victus caderet.* Hæc Plut. in Sylla.

7. *Q. Sertorius.*] Marianarum partium dux nulli ſecundus, qui deſperatis in Italia Marii rebus, ex fuga Hiſpaniam occupavit. De illo ſæpe agemus inferius.

8. *Luſitania.*] Quæ id temporis Durio flumine à Tarraconenſi provincia, Ana fluvio à Bætica diſcreta erat. *le Portugal.*

9. *Cervam albam.*] Quomodo Luſitanos hujus cervæ ope ſæpe Sertorius luſerit, narrat Plut. in illius vita.

EXTERNA.

An. M. 2650. Ant. Ch. 1403. 1. [1] Minos Cretenſium Rex unoquoque anno in quoddam præaltum, & vetuſta religione conſecratum ſpecus ſecedere ſolebat: & in eo moratus tanquam à Jove, [2] quo ſe ortum ferebat, traditas ſibi leges perrogabat.

An. M. 3496. Ol. 55. 3. Urb. C. 195. Ant. Ch. 557. 2. [3] Piſiſtratus in recuperanda tyrannide, quam amiſerat, ſimulatione reducentis ſe in arcem Minervæ eſt uſus: cum per oſtentationem ignotæ mulieris, quæ Phya vocabatur, [4] formatæ ad habitum Deæ, Athenienſes deciperet.

An. M. 3183. Ant. Ch. 870. 3. [5] Lycurgus [6] conſilio Apollinis graviſſimæ Lacedæmoniorum civitati leges compoſitas ferre ſe perſuaſit.

An. M. 3200. Ant. Ch. 853. 4. [7] Zaleucus ſub nomine Minervæ apud Locrenſes prudentiſſimus habitus eſt.

NOTÆ.

1. *Minos.*] Qui quod vivus, judex fuerit integer; judex etiam mortuus apud inferos à Poëtis fingitur.

2. *Quo ſe ortum ferebat.*] Ex Europa & Aſterio, ut ſcribit Euſebius; ut Apollodorus, ex Iove ortus eſt: fratreſque illi fuerunt Radamanthus, & Sarpedon.

3. *Piſiſtratus.*] Hippocratis filius, vir doctrina & eloquentia inſignis; de quo, ut quæ ſequuntur, intelligas, hæc paucis accipe. Tyrannidem Athenis ter occupavit, primum quidem omnium conſenſu, uno Solone repugnante: quatuor poſt annis Megadis factione dejectus, conciliato ſibi nuptiarum pactione Megade eodem, denuo per ſubornatam ſpecie Minervæ mulierem in arcem receptus eſt; unde Megadis conſpiratione rurſus expulſus, undecimo demum anno, quod Athenienſes prælio victos dimiſiſſet, reſtitutus eſt. Hæc Thucydides.

4. *Formata ad habitum Dea.*] Phia prægrandi ſtatura mulier à Piſiſtrato in eum habitum compoſita, quo & vultus pulchritudine, & corporis majeſtate ſe Minervam ſimularet: præconeſque præmiſſi, qui Deæ juſſu dicerent: *Athenienſes benigne excipite Piſiſtratum, quem Minerva ipſa in ſuam reducit arcem.* Qua fraude, & decepti Athenienſes, & mulier pro Dea habita & receptus Piſiſtratus. Hæc pluribus Herodot.

5. *Lycurgus.*] De Lycurgo inter Herodotum & Plutarchum non convenit: ille ex Euryſtenidarum, hic ex Proclidarum familia; ille Ectieſtrati, hic Polydecti Regis fratrem; ille Leobotæ, hic Charilai pupilli tutorem facit; utri aſſentiri malis, tu ſe elige. Ut ut eſt, Spartanum regnum diu tutorio nomine adminiſtravit, non minore laude fidei, quam prudentiæ. Ubi vero nepos adolevit, ipſe peregre profectus, variorum ex uſu populorum eas leges didicit, quibus domum reverſus Lacedæmoniorum adſtrixit diſciplinam.

6. *Conſilio Apollinis.*] Leges illas alii ab Oraculo, alii à Cretenſibus acceptas apud Pauſaniam credi lerunt: cum primis ſentire videtur Herodotus, apud quem Lycurgum Delphos profectum his verbis alloquitur Pythia.

Ad mea veniſti propinquia tecta, Lycurge
Grate Iovi, &c.

Tum illi pluribus tradidit ea, quæ diu Spartæ viguerunt, inſtituta.

7. *Zaleucus.*] Thaletis una cum Lycurgo diſcipulus fuiſſe, legeſque Locris Epizephyriis poſuiſſe dicitur.

CAP.

Cap. III.

DE REPEGRINA RELIGIONE REIECTA.

1. *A Senatu Romano.* 2. *A. C. Cornelio Prætore.*
3. *A. L. Æmilio Paulo COS.*

1. [1] BAcchanalium ſacrorum mos novus inſtitutus, cum [2] ad pernicio- An. M 3868
ſam veſaniam iretur, [3]. ſublatus eſt. Ol. 148. 3.

1. [4] Lutatius, qui [5] primum Punicum bellum [6] confecit, à Senatu pro- Vrb. C. 567.
hibitus eſt [7] ſortes Fortunæ Præneſtinæ adire. [8] Auſpiciis enim patriis, Ant. Ch. 195.
non alienigenis rempublicam adminiſtrari oportere judicabant. An. M. 3812.
Ol. 134. 3.
Vrb. C. 511.
Ant. Ch. 241.

Notæ.

1. *Bacchanalium.*] Feſta Libero patri dicata, quæ ut auctor eſt Livius l. 39. Græcus quidam homo ignobilis; ſed ejus modi ſacrorum Antiſtes in Etruriam attulit: ex Etruria ea mali labes mox Romam penetravit.

2. *Ad perniciosam veſaniam.*] Singula quæque illius feſti attingere ſcelera pudor verat: ibi enim promiſcua, & ſtupra, & adulteria ingenuorum fæminarumq; erant. Falſi teſtes, falſa ſigna inde exibant; venena identidem, inteſtinæque clades, & plura alia; quæ in eo, quem dixi, libro multis explicat Livius.

3. *Sublatus eſt.*] Cum nefanda hæc crimina, conſpirationemque factam muliercula quædam aperuiſſet Ebutio adoleſcenti; ille ad amitam, hæc ad Conſulem, Conſul ad Senatum rem detulit. Continuo ſacrorum illorum ſacerdotes, ſeu viri, ſeu fæminæ comprehendi ex Senatuſconſulto juſſi ſunt; edictiſque, tum in urbe, tum per totam Italiam vetitum, ne quis hæc ſacra celebraret.

4. *Lutatius.*] C. Lutatius Catulus, familiæ Lutatiorum princeps, quam licet plebeiam, ſingulari virtute patriciis parem reddidit.

5. *Primum bellum Punicum.*] Cum in bellis Punicis pene totus verſetur Valerius, non erit, opinor, ingratum, ſi quæ cujuſque cauſa; quiſve fuerit exitus; quoque tempore geſtum ſit; breviter perſtrinxerim. Punica bella tria fuere. Primi principium fuit auxilium datum Mamertinis: ſecundi, Saguntus deleta ab Annibale: tertii, à Carthaginenſibus neglectum fœdus, bellumque Maſiniſſæ illatum. Primum ab anno Vrbis 489. ad 513. geſtum eſt: alterum ab 536. ad 552. tertium ab 605. ad 608. Primum poſt annos 23. Q. Lutatius Catulus; ſecundum poſt an. 17. P. Scipio Africanus Major; tertium poſt an. 4. P. Scipio Æmilianus Africanus Minor confecit. Carthaginenſibus ademptæ ſunt primo bello omnes maris Mediteranei inſulæ: ſecundo, Hiſpania, & pars Africæ: tertio, Carthago ipſa.

6. *Confecit.*] Ea fortitudine & felicitate contra Pœnos ad Ægates inſulas pugnavit, ut naves eorum 50 vel fractæ, vel demerſæ, 70. captæ, reliquæ fugatæ; decem millia hoſtium capta. Cladem more ſuo auget Oroſius; ex ipſo enim naves Punicæ 63 captæ, 125 demerſæ, captaque hoſtium 32. millia, cæſa 14 Quare domitis Pœnis, pax iis legibus conceſſa, ut iis, quæ ſunt Italiam inter & Africam, inſulis cederent, penderentque in 20. annos 2200 talenta.

7. *Sortes fortunæ præneſtinæ.*] De quarum ſortium origine hæc pauca dixiſſe ſatis erit. Numerius quidam Suffius juſſus in ſomnio ſecare ſilicem, in eo inſculptas priſcarum litterarum notas reperit: cumque eodem loco lac fluxiſſet ex olea, reſponderunt Aruſpices, ſortes illas nobiles admodum futuras, eorumque juſſu ex illa arbore arca facta, qua conderentur: Vnde quotannis Kalendis Ianuariis eximi ſolebant eoque, quo eductæ erant, ordine, Si una jungerentur, reſponſa dabant integra, quæ vim Oraculi vulgo habere putabant.

8. *Auſpiciis enim patriis.*] Auſpiciorum

An. M. 3915. Ol. 160. 2. Vrb. C. 614. Ant. Ch. 138.

2. C. Cornelius Hiſpallus [1] Prætor peregrinus, [2] M. Popillio Lænate, Cn. Calpurnio Coſs. edicto [3] Chaldæos intra decimum diem abire ex Urbe, atque Italia juſſit: [a] levibus & ineptis ingeniis, fallaci ſyderum interpretatione quæſtuoſam mendaciis ſuis caliginem injicientes.

Idem, qui [4] Sabazii Jovis cultu ſimulato mores Romanos inficere conati ſunt, domos ſuas repetere coëgit.

An. M. 3835. Ol. 140. 2. Vrb. C. 534. Ant. Ch. 218.

3. [5] L. Æmilius Paulus Conſul, cum Senatus [6] Iſidis & [7] Serapidis fana diruenda cenſuiſſet, eaque nemo opificum attingere auderet; poſita [8] prætexta ſecurim arripuit, templique ejus foribus inlixit.

Interpretatio.

[a] *Quia injiciebant levibus & ineptis vulgi mentibus obſcuram prædictionem; ſed quæſtuoſam, rerum futurarum, mendaci explicatione eorum, quæ ſydera portenderent.*

Notæ.

apud Romanos tria genera: avium inſpectio, obſervatio de cœlo, & tripudii animadverſio. Primum ad centuriata & curiata comitia; alterum ad comitia omnia; tertium ad res gerendas adhiberi ſolemne fuit.

1. *Prætor peregrinus.*] Primum quidem unus erat Prætor, qui jus civibus diceret: ſed ob peregrinorum multitudinem, alter additus, qui peregrinus dictus eſt.

2. *M. Popilio Lænate, Cn. Calpurnio*] Patricius uterque, ſed neutes rebus geſtis illuſtris, niſi quod Popilius à Numantinis fuſus eſt.

3. *Chaldæos.*] Aſtrologos, qui ex Aſſyria vel Babylonia oriundi, ex aſtrorum inſpectione futura prædicebant.

4. *Sabazii Iovis.*] Nomen Diis omnibus commune; σαβάζειν, quaſi σεβάζειν venerari. Licet illa ſacra à Romanis repudiata tum fuerint, à poſteris tamen recepta docent illius Dei pulvinaria Domitiani tempore facta, quæ Romæ etiam nunc viſuntur his inſcripta titulis, ut refert Pighius.

Iovi Sabaz.
V. S. L. M.
Alexander.
Q. Nunnius.

5. *L. Æmilius Paulus.*] Qui duos Conſulatus geſſit: in primo domuit Illyrios; in altero ad Cannas cecidit.

6. *Iſidis.*] Vel Saturni & Rheæ filia fuit, Oſiridiſque, & ſoror & conjux, ut vult Diodorus: vel, ut malunt alii, Io Inachi filia Poëtarum celebrata verſibus, quæ poſt fictos Iovis amores Oſiridi nupſerit.

7. *Serapidis.*] Idem qui, & *Oſiris*, & *Apis*, ſæpe etiam *Iupiter*, *Dionyſius*, & *Ammon* appellatus eſt: vel quod ego ſimilius vero non temere dixerim, Ioſephum Patriarcham ſub Oſiridis nomine coluerunt Ægyptii: Idem enim Auguſtino, Ruffino, Iulio Firmico, recentioribuſque bene multis viſum eſt; quos, ut id crederent, cum multa movesunt, tum illud præcipue, quod Serapis ille deſignaretur figura, aut bovis, Lunæ Soliſque notis inſigniti, aut juvenis imberbis cum modio & calatho in capite; quibus Ioſephi ætas, Aſtrologiæ peritia, viſæ in ſomniis & boves & ſpicæ commode ſane adumbrantur. Ita fere Tirinus noſter, in Cap. 41. Geneſ.

8. *Prætexta.*] A prætexendo dicta, quod in ora purpuram haberet: illa utebantur, tum pueri uſque ad annum ætatis ſeptimum decimum, tum puellæ ingenuæ, tum Sacerdotes, Senatores ludorum diebus, & Magiſtratus.

CAP. IV.

DE AUSPICIIS

QUÆ CEPERE ROMANI.

1. *Atius Navus Augur.*
2. *Ti. Gracchus, T. F. Trib. plebis.*
3. *P. Claudius Pulcher, & L. Iun. Pullus Coſſ.*
4. *L. Marcellus Pont. Max.*
5. *M. Tullius Cicero.*
6. *M. Iun. Brutus Procoſ.*

EXTERNI.

1. *Alexander Magnus.*
2. *Dejotarus Rex.*

1.[1] L. TARQUINIUS Rex[2] centuriis equitum, quas[3] Romulus auſpicato conſcripſerat, alias adjicere cupiens; [a] cum[4] ab Atio Navo augure prohiberetur, offenſus interrogavit, poſſetne fieri, quod ipſe mente conceperat? Poſſe fieri dicente: juſſit novacula cotem diſcindi. Qua Atius allata, adminiſtrato[5] incredibili facto, effectum ſuæ profeſſionis oculis Regis ſubjecit. An. M. 3439. Ol. 41. 2. Vrb. C. 138. Ant. Ch: 614.

2. [6] T. Gracchus[7] cum ad res novas pararetur, [8] auſpicia domi prima An. M. 3921. Ol. 161. 4.

INTERPRETATIO.

[a] *Cum Navius reſpondiſſet fieri poſſe, Tarquinius juſſit diſcindi cultro raſorio lapidem duriſſimum: quo lapide allato, Atius oſtendit ante oculos Regis vim ſuæ artis, diſſecto lapide, quod factum incredibile eſt.*

NOTÆ.

1. *L. Tarquinius.*] *Priſcus*, qui Demarati Corinthii profugi filius Romæ imperium adeptus eſt, & à Tuſcis, quos ſubegerat, inſignia ſummæ poteſtatis accepit faſces, trabeam, curules, prætextam, & id genus alia.

2. *Centuriis equitum.*] Conſtituto Senatu, populoque in curias tributo, Romulus trecentos juvenes denos per ſingulas curias ex nobilibus familiis ſelegit: quibus, & ad corporis tutelam, & ad neceſſaria munia obeunda uteretur: hos & *Celeres* appellari voluit, vel à celeritate, vel ab eorum duce, cui Celer nomen eſſet, ut placet Valerio Antiati: & pace cum Sabinis facta, in tres turmas diſtribuit; quarum una *Ramnenſium* à Romulo, altera *Tatienſium* à Tatio Sabinorum Rege, tertia *Lucerum* à Lucere viro nobili, qui è Salonio (Etruſcum oppidum eſt) Romulo contra Cæninenſes auxilio venerat.

3. *Romulus.*] Silvia Veſtali genitus; quæ, incertum à quo compreſſa, geminos eſt enixa, Romulum & Remum. Nota eſt omnibus ſeu fabula, ſeu hiſtoria.

4. *Ab Atio Navo* vel *Navio.*] Qui artis ſuæ commendatione plurimum potuit apud populum, ut poſtea videbimus.

5. *Incredibili facto.*] Vnde & in comitio, ubi acta res eſt, ſtatua capite velato Atio erecta; & Auguriis tantus honos acceſſit, ut nihil bello domique niſi auſpicato gereretur: concilia populi, vocari exercitus, ſumma rerum, ubi aves non admiſiſſent, dirimerentur. Hæc Livius.

6. *Ti. Gracchus.*] Tiberii Gracchi Conſularis, & Cenſoris filius, & Africani Majoris ex filia nepos; qui cum ægre ferret improbatam à Senatu Mancini turpem apud Numantiam deditionem, quæ ipſo & Quæſtore & auctore facta fuerat, à recta via deflexit: *Vir alioqui innocentiſſimus*, inquit Velleius, *& ingenio florentiſſimus.*

7. *Cum ad res novas.*] Hæc fere Tiberio crimini data ſunt: quod Italis civitatem pollicitus eſſet, tuliſſet legem Agrariam,

Vrb. C. 620. luce periit : quæ illi perquam triſtia reſponderunt. Nam janua egreſ-
Ant. Ch. 132. ſus, ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur : tres de inde corvi in eum adverſum occinentes, partem tegulæ decuſſam ante ipſum propulerunt. Quibus omnibus contemptis, [1] à Scipione Naſica Pontifice maximo decuſſus Capitolio, [2] fragmento ſubſellii ictus procubuit.

An. M. 3805. 3. [3] P. Claudius bello Punico primo, cum [4] prœlium navale com-
Ol. 132. 4. mittere vellet, auſpiciaque more majorum petiiſſet, & [5] pullarius non
Vrb. C. 504. exire cavea pullos nunciaſſet, abjici eos in mare juſſit, dicens, [6] Quia
Ant. Ch. 248. eſſe nolunt, bibant. Et [7] L. Iunius P. Claudii collega neglectis auſpiciis, [8] claſſem tempeſtate amiſit. Quorum ille [9] populi judicio concidit, damnationiſque hic ignominiam voluntaria morte prævenit.

NOTÆ.

vetuiſſet, ne quis amplius quinquaginta poſſideret agri jugera ; ſe Caiumque fratrem, & Appium ſocerum Triumviros agris dividendis legiſſet. Nil opus eſt hic auctores appellare, cum in iis conſentiant Livii Epit. Vell. Flor. Plut. & alii.

1. *Scipione Naſica.*] *Serapione*, illius, qui vir optimus judicatus eſt, nepote.

2. *Fragmento ſubſellii.*] Non tamen à Naſica occiſus; ſic ſe res habuit. Cum Conſul nihil per vim agendum cenſeret, Scipio Naſica, privatus licet, & togatus magna voce clamavit : Qui ſalvam vellent Rempublicam, ſe ſequerentur. Tum optimates. Senatus, ex Equeſtri ordine multi, multi è plebe una tendere in Capitolium, & in Gracchanos irruere : illi, nec numero, nec viribus pares non reſiſtere ; ſed primum cedere loco, deinde palam fugere. At Tiberius, dum relicta toga in tunica clivo Capitolino decurrit, prolapſus eſt ; ſurgentique unus è collegis Satureius caput afflixit ſubſellii pede. Illo mortuo, in ſocios ſævitum eſt ; trecenti, ſeu fuſtibus, ſeu lapidibus cæſi, ferro nullus. Ita tradunt Plut. Appian. & alii. *Quod initium in urbe Roma civilis ſanguinis, gladiorumque impunitatis fuit*, inquit Velleius.

3. *P. Claudius.*] Pulcher, Appii Cæci filius.

4. *Prælium navale.*] Claſſem habebat 120. navium, ex Oroſ. 220. ex Diodoro, cum ad Drepani portum ab Adherbale Carthaginenſium duce victus eſt. Naves, ſeu captæ, ſeu demerſæ 73. ex Polyb. 117. ex Diod. 90. ex Oroſ. Romanorum 8. millia cæſa, 20. amiſſa ex Oroſ. quæ pluribus perſequitur Polyb. l. 1.

5. *Pullarius.*] Qui pullis præerat. Placita Deorum de re gerenda per pullos explorandi apud Romanos hæc ratio fuit. Summo mane, imperatoque de more ſilentio, aut puls, aut offa, recluſa cavea objiciebatur pullis ; qui, ſi ad oblatam eſcam continuo non proſilirent ; ſi egreſſis cavea illam diſſiparent alis ; ſi illa relicta, vel occinerent vel avolarent : tum omen infauſtum, & timoris plenum. Si vero cum impetu involarent in eſcam, avide depaſcerentur, ita ut veſcentibus aliquid dilaberetur in terram : inde magna ſpes rei bene gerendæ. Hæc Peucerus.

6. *Quia eſſe nolunt*] Qui riſus, inquit Cicero, claſſe devicta, multas ipſi lacrymas, magnam Populo Romano cladem attulit.

7. *L. Iunius*] *Pullus*. Ex qua Iuniorum familia fuerit, incertum.

8. *Claſſem amiſit.*] Cum navibus longis 120. onerariis prope 800. aliiſque 60. Syracuſas tendebat Iunius, iis qui Lilybæum obſidebant, delaturus annonam ; cum miſſus ab Adherbale illi occurrit Carthalo : tum Iunius pugnam committere non auſus ad Geloum littus, in loca aſpera naves ſenſim ſubducit ; ubi orta tempeſtate fluctibus & ſaxis ita afflicta claſſis eſt, ut ne tabula quidem, quæ uſui eſſe poſſet, ſuperfuerit. Cladem ita narrat Polybius ; paulo aliter Diodorus.

9. *Populi judicio concidit.*] Hic ſecum non conſentit Valerius, cum illum coorti imbris beneficio à damnatione tutum fuiſſe poſtea referat.

4. Cum[1] Metellus Pontif. maximus, [2] Tuſculanum peteret, corvi duo in os ejus adverſum veluti iter impedientes advolaverunt: [a] vixque extuderunt, ut domum rediret. Inſequente noctu ædes Veſtæ arſit: quo incendio, Metellus inter ipſos ignes raptum [3] Palladium [4] incolume ſervavit. An. M. 3810. Ol. 134. 1. Vrb. C. 509. Ant. Ch. 245.

5. [5] M. Ciceroni mors imminens auſpicio prædicta eſt: cum enim [6] in villa Cajetana eſſet, [7] corvus in conſpectu ejus, horologii ferrum loco motum excuſſit, & protinus ad ipſum tetendit, ac laciniam togæ eouſque morſu tenuit, donec ſervus [8] ad eum occidendum milites veniſſe nunciaret. An. M. 4011. Ol. 184. 2. Vrb. C. 710. Ant. Ch. 42.

6. [9] M. Brutus cum[10] reliquias exercitus ſui adverſus Cæſarem & An. M. 4012.

Interpretatio.

[a] *Vixque* circumvolando *effecerunt, ut Metellus demum reverteretur.*

Notæ.

1. *Metellus.*] Idem, de quo capite primo diximus.

2. *Tuſculanum.*] Latii oppidum duodecimo ab urbe lapide in arduo colle ſitum, à Telegeno Vlyſſis & Circes filio conditum. Strabo. Nunc *Freſcati.*

3. *Palladium.*] Palladis ſimulacrum, cujus hiſtoria, vera, an ficta, à Varrone, Dionyſ. Ovid. & Plut. ſic traditur. Chryſas Pallantis filia in Samothracia cum nuberet Dardano; cum multa Deorum ſimulacra, tum Palladium illud pro dote ſecum attulit: quo aliquanto poſt Ilium tranſlato dixit Oraculum, civitatem, dum in ea Palladium eſſet, manſuram. Quare in arcis intima parte reconditur; aliudque, & materia, & figura perſimile fingitur: quod cum in publico aſſervaretur negligentius, Vlyſſes & Diomedes per fraudem, in eo ipſi decepti, quod verum putarent, auferunt. Vrbe vero capta, hoc Palladium Æneas ſecum advexit in Italiam, & multis poſt annis, ſeu ex Lavinio, ſeu ex Alba Romam tranſlatum, in templo Veſtæ repoſitum eſt. Incenſa denique ſub Heliogabalo æde Veſtæ, vulgo conſpectum tradit Herodianus.

4. *Incolume ſervavit.*] Ipſe orbatus eſt luminibus; quare illi, quod præter ipſum nemini, conceſſum eſt, ut quoties in Senatum veniret, curru veheretur.

5. *M. Ciceroni.* [Oratori omnium, qui unquam extiterunt, perfectiſſimo. De quo vide Tulliorum familiam.

6. *In villa Cajetana.*] Quæ non procul aberat à Cajeta, quæ urbs eſt, & portus Campaniæ. *Gaete.*

7. *Corvus*] Dum ad terram appulit Cicero, Corvorum agmen ex ſano Apollinis magno crocitu ad navem illius advolat: Vbi vero in villam ingreſſus ad quietem compoſuit ſeſe, continuo corvi frequentes in feneſtra conſident; dumque alii diros edunt ſtrepitus, unus demittit ſe in dormientis lectulum; & togam, qua opertus erat, à facie paulatim roſtro detrahit. Hæc Plut in Cicerone.

8. *Ad eum occidendum.*] Corvorum clamoribus territi ſervi; Ciceronem partim precibus, partim vi ſublatum in lectica ad mare deferunt. Interea miſſi ab Antonio percuſſores adveniunt Herennius Centurio, & Popilius Tribunus; quos ut vidit Cicero, ſervis, ut lecticam ponerent, juſſit; cervicemque natus annos 64. ad cædem è lectica protendit. Caput & manus pro roſtris ſpectaculo affixa fuerũt; ubi miraculo fuerat eloquentia. Sed de his alias.

9. *M. Brutus.*] Illius, qui Pompeii juſſu necatus eſt, filius: ipſe cum Caſſio & aliis Iulium Cæſarem in Curia occidit: de ipſo ſæpius poſtea.

10. *Reliquias exercitus.*] Iam ad Philippos Theſſaliæ urbem vario Marte certatum erat: Ibi enim Cæſar à Bruto; Caſſius ab Antonio victus caſtris exuitur. At parem cladem error imparem fecit. Victus Caſſius, Brutum quoque eadem uſum fortuna ratus, ultro ſibi mortem intulit.

Ol. 184. 3 Vrb. C. 711. Ant. Ch. 41.

Antonium reduxiſſet, [1] duæ aquilæ ex diverſis caſtris advolaverunt, & edita inter ſe pugna, ea, quæ à parte Bruti fuerat, male multata fugit.

EXTERNA,

An. M. 3723. Ol. 112. 2. Vrb. C. 422. Ant. Ch. 330

1 [2] Cum Rex Alexander [3] urbem in [4] Ægypto conſtituere vellet, architectus Dinocrates cum [5] cretam non haberet, polentaque futuræ urbis lineamenta duxiſſet, ingens avium multitudo proximo lacu emerſa, polentam depaſta eſt: quod Sacerdotes Ægyptiorum [a] interpretati ſunt, advenarum frequentiæ alimentis ſuffecturam urbem.

An. M. 4001. Ol. 181. 4 Vrb. C. 700. Ant. Ch. 52.

2. [6] Dejotarò verò Regi omnia fere auſpicatò gerenti ſalutaris aquilæ conſpectus fuit: qua viſa, [7] abſtinuiſſe ab ejus tecti uſu, quod nocte inſequenti é ruina ſolo æquatum eſt.

INTERPRETATIO.

[a] *Explicarunt civitatem illam abunde daturam alimenta magna multitudini advenarum.*

NOTÆ.

1. *Duæ aquilæ.*] Quæ dum inter ſe decertant, mirum in caſtris ſilentium, inſolituſque ſtupor.

2. *Rex Alexander.*] Philippi Macedonis filius, qui victoriis, & Aſiæ totius imperium, & Magni cognomen ſibi peperit.

3. *Vrbem.*] Alexandriam, non longe à Nili oſtio, quod Canopicon dicitur, urbem non Ægypti tantum, ſed totius orbis, ſi Romam exceperis, amplitudine, divitiis, opibus olim nobiliſſimam.

4. *Ægypto.*] Quæ hinc ad Sienem, & Æthiopiam, inde ad Arabiam, & Palæſtinam pertinet. *L'Egypte*, Indigenis *Chibili*.

5. *Cretam.*] Terra eſt alba: *polenta* vero genus quoddam pultis ex farre candido.

6. *Dejotaro.*] Rex Galatiæ fuit à Senatu factus Pompeii opera; cujus partes in bello civili quod ſecutus eſſet, à Cæſare parte regni mulctatus eſt: & paulo poſt à Philippo quodam accuſatus, quod Cæſari apud ſe diverteoti ſtruxiſſet inſidias; à Cicerone defenditur luculenta illa oratione, quæ pro Dejotaro Rege inſcribitur.

7. *Abſtinuit.*] Ex itinere propoſito domum reverſus, eum tum progreſſus eſſet multorum dierum viam. Cic. l. 1. de Divin.

CAP. V.

DE OMINIBUS.

QUÆ ACCEPERE ROMANI.

1. *Patres Conſcripti.*
2. *M. Furius Camillus Dictator.*
3. *L. Æmil. Paulus Coſ.*
4. *Cæcilia Metelli.*
5. *C Marius exul.*
6. *Cn. Pompeius Magn. Procoſ.*
7. *M. Brutus Procoſ.*
8. *C. Caſsius Procoſ.*
9. *Q. Petillius Coſ.*

EXTERNI.

1. *Prienenſes.* 2. *Apolloniatæ.*

[a] [1] OMinum etiam obſervatio contactu aliquo religionis innexa eſt: quoniam non fortuito motu, ſed divina providentia conſtare creditur.

INTERPRETATIO.

[a] *Obſervatio etiam ominum nexu quodam jungitur cum religione; neque enim evenire illa fortuito caſu, ſed divina gubernante providentia creduntur.*

NOTÆ.

1. *Ominum.*] Omen erat, cum alicujus, aut vox, aut factum aliò ſpectans ad rei gerendæ eventum deduceretur: ad omen etiam pertinent equorum lapſus, oc-

1. Quæ effecit, ut [1] Urbe à Gallis disjecta, deliberantibus [2] P. C. utrum [3] Veios [4] migrarent, an ſua mœnia reſtituerent, forte eo tempore [5] è præſidio [6] cohortibus redeuntibus, centurio [7] in comitio exclamaret, [8] Signifer, ſtatue ſignum, hic optime manebimus. Ea enim voce audita, Senatus ſe accipere omen reſpondit, è veſtigioque Veios tranſeundi conſilium omiſit. [a] Quam paucis verbis de domicilio futuri ſummi imperii confirmata eſt conditio! Credo indignum Diis exiſtimantibus, [9] proſperis auſpiciis Romanum nomen ortum, Veientanæ urbis appellatione mutari, [10] [b] inclytæque Victoriæ decus modo abjectæ Urbis ruinis infundi. An. M. 3665. Ol. 97. 4. Vrb. C. 364. Ant. Ch. 388.

2. Hujus tam præclari operis auctor, [11] Camillus, [12] cum eſſet pre- An. M. 3659.

INTERPRETATIO.

[a] *Quam paucis verbis confirmata eſt ſententia de loco* urbis; *quæ habitura eſſet ſummum imperium!*

[b] *Et gloriam maximæ victoriæ communicari civitati everſa; quæ paulo ante nullius nominis fuerat.*

NOTÆ.

curſus leporum, & id genus alia. Idcirco omnibus rebus gerendis, teſte Cicerone, *quod bonum, fauſtum, felix, fortunatumque ſit*, præfari moris erat.

1. *Vrbe à Gallis disjecta.*] Galli Senones, qui Tarquinio Priſco Rege, Italiæ partem, quæ Ciſalpina poſtea dicta eſt, Tuſcis expulſis occuparunt: in oppugnatione Cluſii, Etruſcorum id oppidum eſt, à tribus Fabiis Populi Romani legatis irritati, omiſſo Cluſio Romam advolarunt. Primo impetu fuſi, fugatique ad Alliam Romani, qui obviam iverant; urbs deinde capta & incenſa; Capitolium, quo ſe flos civitatis receperat, obſeſſum: in anguſto Romana res erat, nec ulla ſpes auxilii, ni Camillus exul, ut gratia cum ingrata patria certaret, obſeſſis ſubveniſſet. Ab eo, primo concurſu fuſi Galli; inde juſto prælio ad octavum lapidem omnes ad unum cæſi.

2. *Patribus Conſcriptis.*] Quid Patricios inter & Senatores, & Patres Conſcriptos interſit, diximus in Magiſtratibus Romanorum.

3. *Veios.*] Vrbem Etruriæ, non procul à Roma, poſt decennalem obſidionem à Camillo captam. Nunc deſtructa eſt.

4. *Migrarent.*] Bis de Veientana migratione actum eſt, ſemel anno 362. iterum hoc anno: bis à populo vehementer expetita, bis impetrata à Tribunis plebis; totidemque Patrum Camilliqne authoritate diſcuſſa.

5. *E præſidio.*] E loco ubi præſidia poſita fuerant.

6. *Cohortibus.*] Quid cohors; quid Centurio; te docebunt ea, quæ præmiſimus de militia Romanorum.

7. *In Comitio.*] Fuit pars fori, quo comitiis curiatis conveniebat populus: multis annis tecto caruit, poſt bella Punica ornatum, & tecto, & pluribus ſtatuis. Erant in eo roſtra, ex roſtris navium Antiatium olim condita, ex Livio ubi ferri leges, conciones haberi, agi cauſæ ſolitæ ſunt.

8. *Signifer.*] Qui vexillum ferebat. Varia variis temporibus apud Romanos ſigna fuere; primum quidem Aquilæ, Lupus, Minotaurus, ex Vegetio; Equus etiam, & Aper, ex Plinio. Tum præ cæteris principatum obtinuit Aquila, ut aliis in caſtris relictis, in acie ſola ordines anteiret: quam denique C. Marius ſecundum Conſul, repudiatis aliis, tanquam felix victoriarum omen Romanis legionibus conſecravit.

9. *Proſperis auſpiciis.*] Romuli & Remi, quorum alter ſex, alter duodecim vultures viderat.

10. *Inclyta victoria.*] Victoriam de Veientibus, vel potius de Gallis relatam intellige.

11. *Camillus.*] M. Furius Camillus, Furiani nominis decus, & primus à Romulo Pater patriæ nuncupatus.

12. *Cum eſſet precatus.*] Dum Veios diriperent milites, prædaque ſpe ac opinione major ante oculos ejus ferretur, dicitur

Ol. 96. 2. catus, ut ſi cui Deorum nimia felicitas populi Rom. videretur, ejus in-
Vrb. C. 358. vidia, ſuo aliquo incommodo ſatiaretur, ſubito lapſu decidit: quod
Ant. Ch. 394. omen ad damnationem, qua poſtea oppreſſus eſt, pertinuiſſe viſum eſt. [a] Merito autem de laude inter ſe victoria, & pia precatio ampliſſimi viri certaverunt: æque enim virtutis eſt & bona patriæ auxiſſe, & mala in ſe transferri voluiſſe.

An. M. 3886
Ol. 153. 1.
Vrb. C. 585.
Ant. Ch. 167.
3. Quid illud, quod [1] L. Paulo Conſuli evenit? quam memorabile! cum ei forte eveniſſet, ut bellum [2] cum Rege Perſe gereret, & domum [3] è curia regreſſus, filiolam ſuam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum parvula, oſculatus, triſtem animadverteret: interrogavit, quid ita eo vultu eſſet? quæ reſpondit, Perſam periiſſe. Deceſſerat autem catellus, quem puella in deliciis habuerat, nomine Perſa. Arripuit igitur omen Paulus, èque fortuito dicto quaſi ſpem certam [4] clariſſimi triumphi animo præſumpſit.

An. M. 3841.
Ol. 141. 4.
Vrb. C. 540
Ant. Ch. 212
4. [5] At Cæcilia Metelli, dum ſororis filiæ, adultæ ætatis virgini, more priſco [6] nocte concubia nuptialia petit, [b] omen ipſa fecit. Nam cum in ſacello quodam, ejus rei gratia, aliquamdiu perſediſſet, [c] nec ulla vox propoſito congruens eſſet audita; feſſa longa ſtandi mora puella, rogavit materteram, ut ſibi pauliſper locum reſidendi accommodaret; cui illa: Eho vero, inquit, libenter tibi mea ſede cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum [d] ad certi ominis proceſſit eventum: quoniam Metellus non ita multo poſt, mortua Cæcilia, virginem, de qua loquor, in matrimonium duxit.

Interpretio.

[a] *Merito dubites, an majori laude digna ſit viri ampliſſimi victoria de Veiis relata, an pia illius precatio.*

[b] *Exquirit an illius nuptiæ felices futuræ ſint.*

[c] *Nec ulla vox quæ ad nuptias Virginis pertineret, eſſet audita.*

[d] *Eventus futuri certum omen fuit.*

Notæ.

manus ad cœlum tollens, hæc dixiſſe. De illius damnatione alias.

1. *L. Paulo.*] Ex gente Æmilia, illius, qui ad Cannas cecidit, filius: ipſe tribus triumphis claruit.

2. *Cum Rege Perſe.*] Macedoniæ Rege, qui ſpurius Philippi filius paterni in Romanos hæres odii, bellum in eos geſſit, quod quarto anno, tam illius, quam regni Macedonici clade ac ſervitute finitum eſt.

3. *E Curia.*] Triplex potiſſimum fuit hujus vocis acceptio: Curia enim, & pars populi; & ædes in quibus 30 curiæ ſacra ſua peragebant; & locus ille, quo de hic agitur, ubi Senatus haberi ſolebat.

4. *Clariſſimi triumphi.*] De Paulli pugna, victoria, triumpho erit poſtea opportunior agendi locus.

5. *Cæcilia Metelli.*] Intellige *uxor*, more antiquo, ut etiam nunc in mauſoleo non procul ab urbe, ad viam Appiam legitur, CÆCILIÆ Q. CRETICI. Fuit Cæcilia, itidem ut ipſe Metellus, ex nobili Cæciliorum familia, Q. Metelli Numidici ſoror: cui vero Metellorum nupſerit, non liquet; cum id temporis quatuor Metelli Macedonici filii in Republica florerent.

6. *Nocte concubia.*] Intempeſta nocte, quod nullum tempus habeat rebus gerendis idoneum. Dies apud Romanos à nocte media incipiebat, cujus partes erant me-

5. [1] C. au-

5. [1] C. autem Mario obſervatio ominis procul dubio ſaluti fuit, quo tempore [2] hoſtis à Senatu judicatus in [3] domum Fanniæ [4] Minturnis cuſtodiæ cauſa deductus eſt: Animadvertit enim, aſellum, cum ei pabulum objiceretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem: Quo ſpectaculo, Deorum providentia quod ſequeretur, oblatum ratus, alioquin etiam interpretandarum religionum peritiſſimus, à multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluxerat, impetravit, ut ad mare perduceretur: ac protinus naviculam conſcendit: eaque [5] in Africam pervectus, arma Sullæ victricia effugit.

An. M. 3966. Ol. 173. 1. Vrb. C. 663. Ant. Ch. 87.

6. Pompeius verò Magnus [6] in acie Pharſalica [7] victus à Cæſare, [8] fuga quærens ſalutem, curſu in Inſulam [9] Cyprum (ut aliquid in ea virium contraheret) claſſem direxit: appellenſque ad oppidum [10] Paphum, conſpexit in littore ſpecioſum ædificium: gubernatoremque interrogavit, quod ei nomen eſſet: qui reſpondit, κακοβασιλεια vocari, quæ

An. M. 4006. Ol. 183. 1. Vrb. C. 705. Ant. Ch. 47.

NOTÆ.

diæ noctis inclinatio, gallicinium, conticinium, diluculum, mane, veſpera, prima fax.

1. *C. Mario*] Nepoti, qui natus Arpini ex humili loco, vir manu ſtrenuus, vita incorruptus, ad ſummos honores pervenit. De illo plura in Mariorum familia.

2. *Hoſtis à Senatu judicatus.*] Cum L. Syllæ bellum Mithridaticum commiſſum eſſet, C. Marius, licet ſenio confectus, tantam gloriæ ſegetem Syllæ legato olim ſuo invideos, per C. Sulpitium Trib. pl. hanc ei provinciam eripit. Qua re Sylla commotus, urbem cum exercitu occupat, occiſoque Sulpitio Marinm fugat, cumque abſentem hoſtem à Senatu judicari imperat. Ita Velleius, Florus, & alii.

3. *In domum Fanniæ.*] Poſt errores varios, variaque pericula; quæ eleganter, ut ſolet, deſcribit Plutarchus 1 in Palude Marius latebat, cum paſtoris proditus indicio, inde Minturnas deducitur, & mulieri cuidam, cui nomen Fannia, cuſtodiendus traditur. Tum miſſus ad eum necandum ſervus publicus natione Cimber, qui viri Majeſtate territus refugit magna voce clamitans, *Non poſſum occidere Marium.* Quam ob rem miſericordia moti Minturnenſes incolumem Marium præſtiterunt.

4. *Minturnis.*] Campaniæ oppidum inter Sinueſſam & Formias ad Sirim Fluvium.

5. *In Africam pervenit.*] Ubi comparato exercitu, rediit in Italiam, junctiſque cum Cinna, Carbone, & Sertorio viribus, Patriam oppugnat, Urbem capit, multos è Nobilibus obtruncat, ſeptimum occupat Conſulatum, & paulo poſt moritur.

6. *In acie Pharſalica.*] Pharſalus Theſſaliæ oppidum ad ripam Enipi fluminis, nunc *Pharſa*. Huic vicini campi Pharſalici Cæſaris victoria & Pompeii clade celebres.

7. *Victus à Cæſare.*] Legionum numero ſuperior, ſed longè impar militum robore, cum Cæſare Nobilitatis vocibus coactus conflixit: ſed ubi equitatum, in quo maxime fidebat, pulſum videt, diffiſus aliis excedit acie, & detractis Imperatoris inſignibus è caſtris decumana porta ſe proripit, ut habet Plut.

8. *Fuga quærens ſalutem.*] Primum citato equo ſolus Lariſſam contendit, tum paucos ſuorum è fuga nactus nocturno itinere ad mare, deinde navi oneraria ad Lesbum, poſt ad Cyprum, deinde in Ægyptum pervenit; ubi Ptolemæi, ad quem fugerat, juſſu necatus eſt. Ita Plut. & Dio.

9. *Cyprum.*] Inſulam in Pamphylio mari inter Ciliciam & Syriam, olim potentiſſimam; cui, vel à Cypro Cinyræ Regis filia, vel ab ubertate Cypri arboris nomen impoſitum. *Cypre*

10. *Paphum.*] Cypii oppidum veneri olim ſacrum; *Papho.*

vox ſpem ejus, quantulacunque reſtabat, comminuit. Neque id diſſimulanter tulit: avertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorem, quem ex dito omine conceperat, gemitu patefecit.

An. M. 4011. 7. M. etiam Bruti dignus admiſſo particidio, eventus omine deſi-
Ol. 184. 2. gnatus eſt: Siquidem poſt illud nefarium opus, [1] natalem ſuum celebrans,
Vrb. C. 710. cum Græcum verſum expromere vellet, [a] ad illud potiſſimum Home-
Ant. Ch. 42. ricum referendum animo tetendit;

[2] Ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός.

[b] Qui Deus [3] Philippenſi acie, à Cæſare & Antonio [4] ſigno datus
An. M. 4012. [5] in eum tela convertit.
Ol. 184. 3. 8. [c] Conſentaneo vocis jactu [6] C. Caſſii [7] aurem Fortuna pervellit;

INTERPRETATIO.

[a] *Illum Verſum Homeri recitavit.*

[b] *Cujus Dei Apollinis ſimulacrum electum & à Cæſare, & ab Antonio pro vexillo animos addidit militibus, ut Brutum vincerent.*

[c] *C. Caſſium ſuis pariter ipſius verbis, de futura clade Fortuna admonuit, dum voluit illum reſpondere Solem à ſe relinqui Rhodiis, qui abire petebant, ne ipſos ſpoliaret omnibus ſimulacris Deorum: ut augeret petulantiam victoris rapaciſſimi, ſuperbo reſponſo, & illum cogeret abjecta* temere *ſpe victoriæ poſt pugnam in Macedonia datam, relinquere non tantum Solis imaginem, quam conceſſerat tantummodo* Rhodiis *ſupplicibus; ſed etiam revera lucem Solis* ſe occidendo.

NOTÆ.

1. *Natalem ſuum.*] Mos fuit apud Romanos, ut ſummotum virorum Natalis dies ſacrificiis, ludis, conviviis & aliis hujuſmodi lætitiæ ſignis celebraretur.

2. *Ἀλλά με μοῖρ'.*] Quem verſum in Latinum ſermonem ita ad verbum converterit quiſpiam.

Sed me Parca ferox & Latonis filius occidit.

3. *Philippenſi acie.*] Philippi urbs eſt in Macedoniæ & Thraciæ confinio, ad radices Pangæi montis; quare ab aliis in Macedonia, ab aliis in Thracia ponitur, *Philippo.* Brutus quidem & Caſſius hic victi ſunt: cur vero, ut Octavii de Bruto, ita C. Cæſaris de Pompeio victoriam huic loco adſcribunt poëtæ veteres, inquirere res operoſa ſed non hujus loci. Vide Virgilium Ruæi, noſtri l. 1. Georg. verſ. 490. ubi hunc nodum, ut alios omnes, erudite explicat.

4. *Signo datus*] Fuit in more poſitum, ut Imperator Deum aliquem, alius quidem alium pro arbitrio pugnæ futuræ ſignum proponeret. C. Marius Martis, Sylla Delphici Apollinis, C. Cæſar Veneris genitricis ſimulacrum habuiſſe fertur.

5. *In eum tela convertit.*] Poſt unum menſem à morte Caſſii, alterum à Bruto prælium datum eſt; eaque, tum virtute militum, tum victoriæ cupiditate utrimque pugnatum eſt, ut par prope fuerit, & apud victores, & apud victos cæſorum numerus. Diſperſas copias & interclusum ad caſtra regreſſum ut vidit Brutus, in montes cum quatuor legionibus ſeceſſit, eaſque poſtridie per Tribunos hortatur, ut medios per hoſtes erumpere conentur; ſed ab iis reſponſum ſibi tot bellorum labore feſſis ſpem pacis non eſſe corrumpendam: tum converſus ad amicos Brutus. *Iam civis*, inquit, *ego ſum inutilis Patriæ*; amicumque nomine Stratonem advocat, & ab eo occidi ſe jubet.

6. *C. Caſſii.*] *Longini.* Plebeium quidem Caſſiorum genus, ſed nobile. Mirum ſane, quod, quo patre ortus ſit Caſſius ille, à nemine proditum ſit. Fuit in bello Parthico Craſſi Quæſtor, eoque cæſo Syriam fortiter defendit adverſus Parthos, quorum Ducem Oſacem cum exercitu cecidit: deinde orta diſſenſione civili Pompeii partes ſecutus, Syriacis navibus præfuit: poſtea receptus à Cæſare, ab eo ad præturam evectus eſt; eum tamen aliquanto poſt M. Bruto, cujus ipſe ſororem duxerat, non ſibi primas à Cæſare delatas ferret ægrius, ipſi Bruto, ut in Cæſarem conſpiraret, auctor fuit.

7. *Aurem pervellit.*] Auris memoriæ ſe-

quem orantibus [1] Rhodiis, ne ab eo [2] cunctis Deorum ſimulacris ſpo- Vrb. C. 711.
liarentur, [3] Solem à ſe relinqui reſpondere voluit: ut rapaciſſimi victo- Ant. Ch. 41.
ris inſolentiam, dicti tumore pertraheret, abjectumque Macedonica
pugna, non effigiem Solis, quam tantummodo ſupplicibus ceſſerat,
ſed ipſum [4] Solem revera relinquere cogeret.

9. Annotatu dignum illud quoque omen, ſub quo [5] Petillius Con- An. M. 3878.
ſul [6] in Liguria bellum gerens occidit. Nam cum montem, cui [7] Leto Ol. 151. 1.
Vrb. C. 577.
Ant. Ch. 175.

NOTÆ.

cra dicitur; ideo aurem vellere, idem valet, quod memorem facere: unde Virg.

——— *Delius aurem*
Vellit, & admonuit. ——

1. *Rhodiis.*] Rhodus in mari Carpathio inſula nobiliſſima, Cariæ adjacens, ambitu 130. M. paſſuum. *Rhodes.*

2. *Cunctis Deorum ſimulacris.*] Caſſius & Brutus ſibi à Lyciis & Rhodiis timentes Smyrnam conveniunt; illos Brutus, hos Caſſius aggreditur: alios morte, alios exilio mulctat; quidquid pecuniarum, auri, argentique fuit, ſecum aſportat, ut referunt Appianus & Dio.

3. *Solem à ſe.*] Coloſſum Rhodium intelligebat, cujus & magnitudinem. & hiſtoriam libitum eſt hoc in loco explicare paucis. Illius altitudo 105 pedum fuit ex Feſto, 126 ex Solino, 70 cubitorum ex Plinio, 80 ex Cedreno; craſſitudo tanta ut vix quiſquam illius pollicem amplecti poſſet. Rhodiorum urbem dura obſidione jamdiu premebat Demetrius, cum ſubito ecce obſeſſis veniunt auxilio Ptolemæus Ægypti, & Caſſander Macedoniæ Reges: continuo obſidione ſoluta fugit Demetrius; caſtraque, vetuit enim timor multa ſecum auferre, opibus referta deſerit; in his reperta auri vis ingens, & argenti, multa & pretioſa ſupellex, Regiuſque apparatus omnis; ex quibus Rhodii hoc Solis ſimulacrum quod inter mundi miracula locum obtinuit. à Charete Lyndio Lyſippi diſcipulo ære fuſili conflari jubent, anno Mundi 3750, Vrbis conditæ 449. Stetit moles hæc immenſa, ex aliis per annos 56, ex aliis, quibus ego aſſentior. 81: corruitque terræ motu an. M. 3831 Vrb C. 530. Iacuit in ſolo annis 874. donec anno Chriſti 652 ab Arabe Mahuvia mercatori cuidam vendita. Aſportandis illius fragmentis 900 cameli vix ſuffeciſſe dicuntur, ut teſtatur Cedrenus.

4. *Solem re ipſa relinquere cogeret.*] De morte Caſſii aliter Appiano, aliter Velleio Plut & Dioni. placet. Ita fere Appianus Ab Antonio victus Caſſius, exutuſque caſtris, in tumulum ſe recipit: ubi dedecoris impatiens Pindarum armigerum evocat, eumque de Bruti victoria illi allatum eſſet; nuntianti, *Refer*, inquit, *Bruto, optare me abſolutam ipſi victoriam*. Tum ad Pindarum verſus, *quid ceſſas? quin me ab hac ignominia liberas? ſimulque jugulo ferrum excepit.* Sic vero Velleius, Plut. & Dio. Direptis Octavii caſtris Brutus equites miſit, qui victoriam nunciarent Caſſio: quos ſimul ut ille procul ad ſe properantes vidit; juſſit Titinnio, ut, qui eſſent, exploraret: ille ab equitibus, ut amicus, in medium receptus una cum iis ad Caſſium redibat: ſed Caſſius hoſtes eſſe ratus, *expectavimus*, inquit, *dum videremus amicum abripi*. Deinde in tentorium cum Pindaro ſeceſſit, ubi illius corpus confoſſum vulnere repertum eſt, Pindarus vero nuſquam poſtea comparuit.

5. *Petillius.*] Q. Petillius Spurinus è plebeia familia.

6. *In Liguria.*] Inter Varum & Macram fluvios ſita, quæ regio duas in partes poſtea diviſa fuit; prima juxta littus maris, cujus caput Genua, altera mediterranea inter Apenninum, Alpes Cottias, & Padum; in qua Monsferratus ducatus, pars Principatus Pedemontani, & Mediolanenſis De Liguribus olim neſcio quis; *Ligures imis Alpium jugis adhærentes majus eſt aliquanto labor invenire, quam vincere.*

7. *Leto.*] Mons eſt Liguriæ; Apennini pars. nunc *Alpi di ſan Pelegrino* dicitur ex Leandro.

cognomen erat, [1] oppugnaret: interque adhortationem militum dixiſſet; Hodie ego utique Letum capiam: [a] inconſideratius præliando, [2] fortuitum jactum vocis leto ſuo confirmavit.

EXTERNA.

1. Adjici noſtris duo ejuſdem generis alienigena exempla non abſurdè poſſunt. [3] Samii, [4] Prienenſibus auxilium adverſus [5] Carras implorantibus, [6] arrogantia inſtincti, pro claſſe & exercitu [7] cymbulam eis deriſus gratia miſerunt. Quam illi velut divinitus datum præſidium interpretati. libenter acceptam, [8] vera fatorum prædictione, victoriæ ducem habuerunt.

2. [b] Neque [9] Apolloniatæ quidem pœnitentiam egerunt, quod cum bello Illyrico preſſi, [10] Epidamnios, ut ſibi opem ferrent, oraſſent;

INTERPRETATIO.

a *Vocem fortuito emiſſam confirmavit morte ſua.*

b *Non pœnituit Apolloniatas, reſpondiſſe; Accipimus quod datur cum in bello, &c.*

NOTÆ.

1. *Oppugnaret.*] Diviſis cum collega C. Valerio copiis ambo diverſi abeunt: Valerius alio; ipſe hoſtes, qui duos montes Letum & Baliſtam muro cinxerant, aggreditur.

2. *Inconſiderantius præliando.*] Dum duabus ſimul partibus in adverſos montes ſubire nititur, ea pars, in qua ipſe curabat, ſuccedebat impigre; alteram cum hoſtes propuliſſent, Petillius ut rem inclinatam reſtitueret, equo advectus ſuos quidem revocavit è fuga; ſed ipſe, dum ante ſigna obverſatur incautius, miſſili trajectus cecidit. Romani, qui viderant corpus occultavere, dejectiſque hoſtibus montes ſine duce ceperunt. Livius.

3. *Samii.*] Samos gemina inſula: altera in mari Icario Ioniæ proxima contra Epheſum, *Samo*, de qua hic agitur; altera in Ægeo mari Thraciæ adjacens contra Hebri oſtia, vulgo *Samothraco.* Erat etiam Samos oppidum apud Locros in magna Græcia, *Crepacuore.*

4. *Prienenſibus*] Priene Ioniæ civitas olim maritima, poſtea limo Mæandri facta mediterranea. *Palatia.*

5. *Carras.*] Non urbs eſt Syriæ Craſſi clade nobilis, ſed populi, vel inſulani piraticam exercentes, ex Thucyd. & Salluſtio vel potius Cariæ inter Ioniam & Lyciam, ex Strabone.

6. *Arrogantia inſtincti*] Melius forte legeris *Arroganti inſtinctu*; ſic etiam Cicero, *qua inſtinctu divino furiantur.*

7. *Cymbulam.*] Sunt, qui Sibyllam eo legi veline, quod ex Sibyllis una Samia fuerit: ſed meo judicio non dubium eſt, quin hæc ſcriptura vera ſit & ſincera. Prienenſes enim cum Samios irridere vellent, pro claſſe Cymbulam, non fœminam. miſerunt; erant enim Samiis in uſu cymbæ biremes à Polycrate tyranno inventæ, forma pene rotunda & concava; ex quo genere miſſam unam non temere dixeris.

8. *Vera fatorum prædictione.*] Quia κύμβη Græcis non eſt tantum lembus, vel navicula; ſed etiam caput, vertex, fiducia & ſumma rerum.

9. *Apolloniatæ.*] Multiplex Apollonia: hæc, cujus hoc in loco meminit Valerius, in Epiro fuit. *Pollina.*

10. *Epidamnios.*] Thucydidi Dalmatarum, aut Macedonum colonia fuit; propter auſpicatum nomen à Romanis Dyrrachium appellatum, teſtibus Livio Strab. & Plinio, *Durazzo*: tamen dubitat Dio an diverſa ſint oppida; Dyrrachium, & Epidamnus. Diverſa putat Appianus, illudque ad maris littus, vel in peninſula, ut vult Strabo: hoc nonnihil à littore diſſitum eſſe teſtatur.

atque illi flumen vicinum mœnibus ſuis nomine [1] Æantem ad adjutorium ſe mittere dixiſſent, Accipimus quod datur, reſponderunt: eique [2] primum in acie locum, perinde ac duci aſſignaverunt. [a] Ex inſperato enim ſuperatis hoſtibus, ſucceſſum ſuum in omen acceptum referentes, ex tunc Æanti ut Deo immolaverunt, & deinceps in omnibus præliis uti ducem conſtituerunt.

Interpretatio.

[a] *Victis enim hoſtibus præter ſpem, tribuentes victoriam ſuam omini, quod acceperant, inſtituerunt ex illo tempore Sacrificia Æanti* Fluvio *tanquam Deo.*

Notæ.

1. *Æantem.*] Qui è Lacmone Pindi promontorio ac ſecu dum Apolloniam profluens in mare Adriaticum præcipitar. Aous etiam ab Hecatæo dicitur. *Vajuſſa.*

2. *Primum in acie locum.*] Cum fluviis ſingulis ſingulos Deos præeſſe crediderint veteres; eſt ſane, cur ſuſpicer non fluvium, ſed fluvii Deum ducem ab Apolloniatis conſtitutum.

Cap. VI.

DE PRODIGIIS.

Quæ evenere Romanis.

1. *Ser. Tullio Regi.*
2. *L. Marcio Centurioni.*
3. *Populo Rom. ac Vejentibus.*
4. *S. Sullæ Procoſ.*
5. *Populo Rom. diverſis temporibus.*
6. *C. Flaminio Coſ*
7. *C. Hoſtilio Mancino Coſ.*
8. *Ti. Graccho Procoſ.*
9. *M. Claudio Marcello Coſ. V.*
10. *Cn. Octavio Coſ.*
11. *M. Licinio Craſſo Procoſ.*
12. *Cn. Pompeio Magno Procoſ.*
13. *C. Iulio Cæſari Dictatori.*

Externis.

1. *Xerxi Perſarum Regi.*
2. *Midæ Phrygum Regi infanti.*
3. *Platoni Phil. infanti.*

PRodigiorum quoque, quæ aut ſecunda, aut adverſa acciderunt, debita propoſito noſtro relatio eſt.

1. [1] Ser. Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput [2] flammam emicuiſſe, domeſtici oculi annotaverunt. Quod prodigium Priſci An. M. 3444. Ol. 42. 3. Vrb. C. 143. Ant. Ch. 609.

Notæ

1. *Servio Tullio.*] Ocriſia Corniculana captiva natus, ac virtute ſingulari Regi Tarquinio commendatus Regi ſtemmatis proceribus prælatus eſt; Sextuſque Romæ regnavit.

2. *Flammam emicuiſſe.*] Puero dormienti arſiſſe caput tradunt Dionyſius l. 4. & Livius l. 1. in eo vero diſſentiunt, quod ille à matre, hic ſponte ſua experrectum dicat, moxque cum ſomno flammam abiiſſe.

Tarquinii Regis uxor [1] Tanaquil admirata, Servium [2] ſerva natum;
An. M. 3444. in modum filii educavit, & [3] ad Regium faſtigium evexit.
Ol. 42. 3. Vrb. C. 143. 2. [a] Æque felices eventus illa flamma, quæ ex [4] L. Marcii [5] ducis
Ant. Ch. 609. duorum exercituum, quos [6] interitus P. & Cn. Scipionum in Hiſpania
An. M. 3842. debilitaverat, capite concionantis eluxit. Namque ejus aſpectu pavidi
Ol. 141. 1. adhuc milites, priſtinam recuperare fortitudinem admoniti, octo & tri-
Vrb C 541. ginta millibus hoſtium cæſis, magnoque numero in poteſtatem reda-
Ant. Ch. 211 cto, [7] bina caſtra Punicis opibus referta ceperunt.

3. Item cum bello acri & diutino Veientes à Romanis intra mœ-
An. M. 3657. nia compulſi, capi non poſſent; eaque mora non minus obſidentibus quam
Ol. 95. 4 Vrb. C. 356 obſeſſis intolerabilis videretur; exoptatæ victoriæ iter miro prodigio
Ant. Ch. 396.

INTERPRETATIO.

a Tam felicem eventum portendit illa flamma, quæ emicuit è capite L. Marcii au[illegible] anxiis milites, dum dux eſſet duorum exercituum, &c.

NOTÆ.

1. *Tanaquil.*] Quæ prodigiorum peritiſſima, Tarquinio *[illegible]*, inquit *ſcire licet hunc lumen quondam rebus noſtris dubiis futurum, præſidiumque Regiæ afflictæ.* Inde puer liberorum loco cœptus haberi, iiſque erudiri artibus, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Ita Livius

2. *Serva natum.*] Hac in parte Dionyſium inter & Livium nihil omnino convenit. Livius Tullii patrem Corniculanum fuiſſe Principem affirmat; ille non item: Ocriſiam illius matrem ob nobilitatem à Regina ſervitio prohibitam; ille negat: puero Servii Tullii nomen à patre inditum; ille vero vult *T[illegible]lium* quidem à patre; & à Matre, quæ ſerva fuerat, *Servium* nuncupatum

3. *Ad Regnum faſtigium evexit.*] Tarquinio ab Anci Martii filiis occiſo, Tanaquil, quæ ſibi ſuiſque timebat, diſſimulat Regis cædem, civeſque alios ex aliis nectendo dolos, ludit iamdiu, dum Servius multos geſtarum rerum gloriâ, multos induſtria & comitate ſibi conciliat, omneſque blande appellando ſummam invadit autoritatem. Dionyſ.

4. *L. Marcii*] filius fuit Septimii Equitis; & ipſe Eques, juvenis impiger, maximi & ingenii & animi; à Cn Scipione omnibus militiæ artibus inſtructus.

5. *Ducis duorum exercituum.*] Poſt Scipionum cædem, dum milites alii alio fugiunt, & quiſque ſecum præclare actum putat, ſi ſalvus evaſerit; Marcius multos è fuga revocat, multos etiam è præſidiis deducit; ſic prope juſtum cogit exercitum, junctiſque cum T Fonteio Scipionis legato viribus, dux ab omnibus eligitur.

6. *Interitus P. & Cn. Scipionum.*] Quos *Fulmina belli* appellat Virgilius, ambo fratres, animi magnitudine, ſcientia rei militaris, & victoriarum ſplendore prope pares; ambo ſummi viri, & ſummorum virorum parentes: ille enim Scipionum, Africani Majoris & Aſiatici; hic Scipionis Naſicæ, qui *Vir optimus* habitus eſt, pater extitit Vterque eodem fere tempore, eodemque mortis genere periit P. Scipio à Maſſiniſſa diu laceſſitus in caſtris, dum Indibili obviam iret, ut quocunque occurreret loco prælium conſereret, ab equitibus Numidis circumventus, dum fortiter dimicat, lancea transfixus occubuit. Continuo Aſdrubal & Mago, aſſumpto etiam Aſdrubale Barchino, movent in Cn. Scipionem fraternæ cladis ignarum, qui militum numero longe inferior ſubductis in collem copiis reſtitit aliquandiu, dum, vel in eo tumulo, ut volunt nonnulli, vel ut Livius, in turri, quo fugerat, interficitur.

7. *Bina caſtra.*] Bina erant hoſtium caſtra, altera alteris remotiora. Marcius intempeſta nocte proxima adortus hoſtes

Dii immortales patefecerunt Subito enim [1] Albanus lacus, neque cœleſtibus imbribus auctus, neque inundatione ullius amnis adjutus, ſolitum ſtagni modum exceſſit: cujus rei explorandæ gratia legati [2] ad Delphicum oraculum miſſi, retulerunt præcipi ſortibus, ut aquam lacus ejus emiſſam, per agros diffunderent: ſic enim Veios in poteſtatem populi Romani venturos. Quod priuſquam legati renuntiarent, [3] aruſpex Veientium à milite noſtro (quia domeſtici interpretes deerant) raptus, & in caſtra perlatus futurum dixerat. Ergo Senatus duplici prædictione monitus, eodem pene tempore, & [a] religioni paruit, & hoſtium Vrbe potitus eſt.

4. Nec parum proſperi ſucceſſus eſt, quod ſequitur. L. Sulla [4] Procoſ. [5] ſociali bello cum [6] in agro Nolano ante [7] prætorium immolaret, ſubito ab ima parte aræ [8] prolapſam anguem proſpexit. Qua viſa, An. M. 3965. Ol. 172. 4. Vrb. C. 664. Ant. Ch. 88

INTERPRETATIO.

[a] *Deorum monitis religioſe paruit.*

NOTÆ.

victoriæ fiducia incompoſitos internecione delet: tum eadem nocte rei geſtæ famam prægreſſas, alia caſtra invadit; iiſque poſt acre certamen potitur. 37 millia hoſtium cæſa auctor eſt Claudius apud Livium l. 25: apud quem tamen 17 millia cæſa, 4 capta numerat Valerius Antias.

1. *Albanus lacus.*] In Latio ſitus, qui neque aliunde ducit originem; neque alio ſe effundit; ſed altis undique clauditur montibus. *Lago di Caſtel Gandolfo.*

2. *Delphicum oraculum.*] Ad ea, quæ jam de illo oraculo diximus hæc pauca addere libet. Supra ſpecum templum erat oppido muroque cinctum, ad quod anguſta ſemita difficilis patebat aditus; in medio templi exigua planities & in ea hiatus, unde ſpiritus acer & vehemens terribili ſonitu excuſſus Pythiam inſiſtentem tripodi corripiebat; nec ſemper, ſed ſtatis diebus reſponſa dabat verſibus græcis, ſed ambiguis illigata.

3. *Aruſpex à milite.*] Idem quod Valerius, refert Livius l. 5 At Cicero & Aruſpicem fuiſſe, & vi raptum negat, ſed Veientem nobilem vocat, qui ad Romanos profugiſſet.

4. *Proconſul.*] De Proconſule egimus in Romanorum magiſtrat.

5. *Sociali bello.*] Quod, & Marſicum, & Italicum dictum eſt, cujus hæc origo, hicque exitus fuit: Cum Marſi, Picentes, Peligni, Samnites, Lucani, aliique Italiæ populi indigne ferrent, ſe laborum omnium ac periculorum participes ab communione & imperii & honorum excludi; nec civitatem impetraſſent à M. Druſo tribuno plebis oſtentatam; quod jure non poterant, armis extorquere conati ſunt. Vario cum illis eventu pugnatum eſt; præcipuum contra eos victoriæ decus Cn. Pompeius Strabo, & L. Sylla meruerunt, à quibus aliiſque ducibus domiti pacem petierunt: civitas ultro eum pace data.

6. *In agro Nolano*] Velleius à Tuſcis; Solinus à Tyriis, ſeu emendante Salmaſio, à Thuriis conditos affirmat. Conſtat ex Strabone Græcos ducibus Hippocle Cumæo & Megaſthene Chalcidenſi civitates Cumis proximas poſt Cumas condidiſſe; Nola enim erat ad Sarnum non procul à Cumis. *Nola.*

7. *Prætorium.*] Tabernaculum, quo duces exercituum, ſive Dictatores, ſive Conſules, ſive Prætores ii eſſent, utebantur: hoc inde nomen habet, quod Conſules, qui bella fere adminiſtrabant *Prætores* dicerentur, in medio non caſtrorum fuit, ſed aliorum ducum; ut eos, ſi quid opus eſſet, citius ad ſe vocaret: erat in eo augurale, ubi Imperator ſacrificare & auſpicari ſolebat. Hæc & plura Lipſius.

8. *Prolapſam anguem.*] Non Syllæ mo-

Poſtumi aruſpicis hortatu continuo exercitum in expeditionem eduxit, ac fortiſſima [1] Samnitum [2] caſtra cepit Quæ victoria futuræ ejus ampliſſimæ [3] potentiæ gradus & fundamentum extitit.

An. M. 3594. 5. Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ [4] P. Volumnio,
Ol. 80. 1. Ser. Sulpitio Coſs. in Urbe noſtra [5] inter initia motuſque bellorum
Vrb. C. 293. acciderunt. [a] Bos namque, mugitu in ſermonem humanum converſo,
Ant. Ch. 459. novitate monſtri audientium animos exterruit. Carnis quoque in modum nimbi diſſipatæ partes ceciderunt: quarum majorem numerum [6] præpetes diripuerunt aves, reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi aſpectu mutarum jacuit.

An. M. 3837 Ol. 140 4. Vrb. C. 536 Ant. Ch. 216. Ejuſdem generis monſtra [b] [7] alio tumultu credita ſunt: Infantem ſemeſtrem [8] in foro Boario triumphum proclamaſſe. Alium cum elephantino capite natum.

An. M. 3839. Ol. 141. 2. Vrb. C. 538. Ant. Ch. 214. [9] In Piceno lapidibus pluiſſe. In Gallia lupum vigili è vagina gladium abſtuliſſe. [10] In Sicilia ſcuta duo ſanguinem ſudaſſe. [c] Etiam me-

INTERPRETATIO.

[a] *Nam Bos, qui mugire ſolet, humanis verbis locuta terruit eos, qui audierunt, novitate prodigii prius inauditi.*

[b] *Cum alio bello flagraret Italia.*

[c] *Creditum eſt ſpicas perfuſas ſanguine decidiſſ. prope Antium in vas vimineum, dum* Incolæ *meterent.*

NOTÆ.

do; ſed multis etiam poſtea ſummis viris ſerpentum allapſus boni fuit ominis; ut Auguſto apud Dionem; Aureliano apud Vopiſcum, Maximino apud Iulium Capitolinum.

1. *Samnitum.*] Samnites Pelignis, Sabinis, Latinis, & Campanis conterminis nunc *Benevent & Capitanate*. Nomen ab haſtis, quas ferebant ſortiti ſunt, ex Feſto: haſta enim Græce dicitur Σαύνια.

2. *Caſtra cepit.*] L. Cæſaris legatus maximis præliis Latinos fregit; Cluentioque illorum duce propter Nolam cæſo, 50 hoſtium millia interfecit.

3. *Potentiæ gradus.*] Rebus geſtis proxime in Italia, nuper in Aſia, jamdudum in Gallia & Africa clariſſimus, civium pene omnium ſuffragiis conſulatum annos 49 natus obtinuit, eique bellum contra Mithridatem delatum.

4. *Volumnio, Ser. Sulpitio.*] Camerino uterque patricius; ſed nulla re, niſi geſto conſulatu notus.

5. *Inter initia.*] Hæc & alia prodigia refert Livius ante Gallorum adventum, quæ futurum Vrbis excidium minarentur.

6. *Propetes.*] Avium quatenus ad auguria pertinent, duo quaſi genera; aliæ enim præpetes; aliæ inferæ. Præpetes quæ ante auſpicantem vel celerius; vel ſublimius; inferæ, quæ vel tardius, vel humilius volarent.

7. *Alio tumultu.*] Cum Annibal ſuperatis Alpibus Italiæ immineret.

8. *In foro Boario.*] Velebro lacu exſiccato verſus Aventinum, forum Boarium inſtitutum eſt; cui nomen fecit, vel taurus ab Hercule interfecto Caco ibi immolatus, vel ex Plin. & Ovid. æreum Tauri ſimulacrum, unde Vrbis condendæ ſulcum duxerat Romulus, ex multis; vel boves, quæ ibi venumdarentur, ex Varrone.

9. *In Piceno.*] Quod ex una parte Vmbris & Sabinis: ex altera mari Adriatico terminatur, vel à Pico Latinorum Rege, ut placet Silio Italico, vel, ut Straboni & Feſto, ab ave Pico, quæ in eorum vexillo dum Aſculum proficiſcerentur, conſederit. Nunc *la marche d'Ancone.*

10. *In Sicilia.*] Inſula maris Mediterranei maxima prope extremam oram Ita-

tentibus

tentibus [1] apud Antium cruentas ſpicas in [2] corbem decidiſſe. [3] Cærites An. M. 3593
aquas ſanguine miſtas fluxiſſe. Bello etiam Punico ſecundo conſtitit [4] Cn. Ol. 141. 2.
Domitio bovem dixiſſe, Cave tibi, Roma. Vrb. C. 538.
Ant. Ch. 214.

6. C. autem Flaminius cum [5] inauſpicato Conſul creatus, apud la- An. M. 3837
cum [6] Traſimenum cum Annibale conflicturus, [7] convelli ſigna jube- Ol. 140. 4.
ret, [8] lapſo equo, ſuper caput ejus humi proſtratus eſt: nihilque eo Vrb. C. 536.
prodigio inhibitus, ſigniferis negantibus ſigna moveri ſua ſede poſſe; Ant. Ch. 216.
[9] Malum, ni ea continuo effodiſſent, minatus eſt. Verum hujus temeritatis, utinam ſua tantum, non etiam pop. Roman. maxima clade pœnas pependiſſet: [10] in ea namque acie xv. millia Romanorum cæſa, [11] vi. millia capta, x. millia fugata ſunt. Conſulis [12] obtruncati corpus

NOTÆ.

liæ, à Siculo Neptuni filio nomen accepit. Tribus promontoriis quaſi angulis terminatur, Pyloro contra Italiam, Pachyno Græciam verſus, & Lilybæo verſus Africam. *La Sicile.*

1. *Apud Antium.*] Vrbem Latii Volſcorum caput, ad maris littus. *Antio.*

2. *Corbem.*] Vas vimineum, in quod colliguntur ſpicæ.

3. *Cærites aquas.*] A Cærete oppido, de quo ſupra.

4. *Cn. Domitio.*] Duplex Romæ Domitiorum familia, Ænobarborum, & Calvinorum: illa patricia, hæc non item: è patricia fuit Domitius ille legatus Scipionis Aſiatici.

5. *Inauſpicato.*] Cum ſe Patribus inviſum ſciret Flaminius, nullo peracto ſacrificio clam in Provinciam abiit: quare miſſi à Senatu, qui eum in Vrbem revocarent, ne Diis invitis bellum ſuſciperet: at ille parere noluit.

6. *Ad lacum Traſimenum.*] Propter Peruſiam quo Annibal victis & ad Ticinum P. Scipione, & ad Trebiam Sempronio cum peditum 90: equitum 12. pervenerat: vulgo, *Lago di Perugia.*

7. *Convelli ſigna juberet.*] Moris erat in caſtris defigi ſigna; & inde, ſi ad certamen eundum, evelli: quæ ſi trahentem facile ſequerentur, lætum pugnæ exitum; ſin minus, triſtem portendebant.

8. *Lapſoque.*] Ante ſignum Iovis Statoris cecidiſſe ſcribit Cicero: hæc prodigia augentur à Livio, omittuntur à Polybio.

9. *Malum ni ea, &c.*] Converſus ad nuncium, *num literas quoque*, inquit, *ab Senatu affers, quæ me rem gerere vetent? abi, nuncia ſignum effodiant, ſi ad convellendum manus præ metu obtorpuerint.* Hæc Livius l. 22. Cumque pullarius prælium differret, quod pulli non veſcerentur. *Præclara*, inquit, *auſpicia, ſi eſurientibus pullis res geri potuiſſet, ſaturis nihil geretur.* Ita Cic. de divinat.

10. *In ea acie xv. millia.*] Eundem numerum habent Polyb. & Livius, Eutropius vero 25. millia. Quomodo in perangustum locum, & clauſum montibus Conſulem perduxerit Annibal, eleganter ut ſolet, deſcribit Livius l. 22.

11. *vi. millia capta.*] Per adverſos hoſtes in tumulum evaſere, eumque rem perditam cernerent, quam citatiſſimo poſſunt agmine ſe ſe abripiunt: poſtero tamen die eum omni equitatu Maherbali, eum & fidem daret, & fame premerentur, ſe dediderunt: quæ Punica religione ſervata fides ab Annibale eſt, atque in vincula omnes conjecti. Ita Livius.

12. *Obtruncati corpus.*] Circa Flaminium acrior pugna erat; & ipſe, quacunque in parte premi ac laborare ſenſerat ſuos impigre ferebat opem: eum Inſuber, Ducario nomen erat, illum ex armis & facie agnoſcens. *Conſul*, inquit, *hic eſt, popularibus ſuis, qui legiones noſtras cecidit: jam ego hunc victimam manibus peremptorum fœde civium dabo.* Subditiſque calcaribus equo per conſertiſſimam hoſtium turbam impetum facit, obtruncatoque prius armigero, Conſulem lancea trans-

ad funetandum ab Annibale quæſitum eſt: [a] qui, quantum in ipſo fuerat, Romanum ſepelierat imperium.

An. M. 3917. Ol. 160. 4. Vrb. C. 616. Ant. Ch. 136. 7. Flaminii autem præcipitem audaciam [1] C. Hoſtilius Mancinus veſana perſeverantia ſubſequitur: cui Conſuli in Hiſpaniam ituro hæc prodigia acciderunt: Cum [2] Lavinii ſacrificium facere vellet, pulli cavea emiſſi in proximam ſylvam fugerunt, ſummaque diligentia quæſiti reperiri nequierunt. Cumque ab [3] Herculis portu, quo pedibus pervenerat, navem conſcenderet, talis vox ſive ullo auctore ad aures ejus pervenit, Mancine mane. Qua territus, cum itinere converſo [4] Genuam petiſſet, & ibi in ſcapham eſſet ingreſſus; anguis eximiæ magnitudinis viſus è conſpectu abiit: Ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquavit, [5] infelici pugnâ, [6] turpi fœdere, [7] deditione funeſtâ.

An. M. 3841. Ol. 141. 1. Vrb. C. 541. Ant. Ch. 211. 8. [b] Minus miram in homine parum conſiderato temeritatem [8] Ti. Gracchi graviſſimi civis triſtis exitus, & prodigio denuntiatus, nec

INTERPRETATIO.

a Qui Flaminius. *quantum in ipſo fuerat, everterat imperium Romanum ſua temeritate.*

Flaminii præcipitem audaciam imitatur etiam memorabilis C. Hoſtilii Mancini veſana perſeverantia.

b *Mors triſtis Tib Gracchi civis graviſſimi, & prædicta prodigio, & non evitata prudentia, facit, ut minus mira videatur temeritas Mancini hominis parum conſiderati.*

NOTÆ.

fixit. Tantus fuit in ea pugna animorum ardor, ut cum terræ motum, qui multarum urbium partes proſtravit, avertit amnes, montes proruit, nemo pugnantium ſenſerit. Vt auctor eſt Livius. l. 22.

1. *C. Hoſtilius Mancinus.*] Ex nobili Hoſtiliorum familia, qui ad Tullium Hoſtilium Regem referebant originem.

2. *Lavinii.*] Recte ſic legitur, non Lanurii; cum pulli in ſylvam Laurentinam, quæ Lavinio proxima eſt, avolarint. Fuit Lavinium inter Oſtiam, Ardeam, & Veliternum: vulgo dicitur *Civita Lavina* ex Ortelio.

3. *Herculis portu.*] Portus Herculis Monœci in Liguria. *Monaco.* Hoc nomen invenit; vel, quod Hercules pulſis incolis, ut vult Strabo, ſolus hic habitavit; vel, ut alii, quod in Herculis templo Deorum præter ipſum nullus colatur: cum tamen in Iovis templo Minerva & Iuno; in Veneris, Cupido, aliique Dii in aliorum templis colantur.

4. *Genuam.*] Ligurum Vrbem præcipuam ad maris littus; vel à Genoo Saturni filio; vel à Genuino Phaëthontis ſocio; vel à Iano nomen accepit. *Gennes.*

5. *Infelici pugnâ.*] Cum levioribus pugnis ab iis ſæpe victus eſt, tum 30. Romanorum ipſo duce millia à 4. Numantinorum millibus fugata ſunt, ex Epit. Livii l. 55.

6. *Turpi fœdere.*] Fuſus ab eis cum eſſet, in caſtra primum ſe recepit; deinde falſo rumore territus Cantabros hoſtibus auxilio adventare, ſub mediam noctem in locum deſertum cum copiis receſſit; ubi à Numantinis incluſus, ut ſibi ſuiſque conſuleret, turpes pacis conditiones pepigit. Appianus.

7. *Deditione funeſtâ.*] Ratam pacem Senatus cum habere nollet, Mancinus hoſtibus tradi juſſus, nodato corpore, manibus poſt tergum revinctis, ante portas Numantinorum expoſitus eſt; deſertus à ſuis, ab hoſtibus non receptus, lacrymabile utriſque præbuit ſpectaculum; ut auctor eſt Oroſius. In caſtra poſtea rediiſſe, & præturam iterum geſſiſſe teſtantur Plinius & Aurelius Victor.

8. *Ti. Gracchi.*] Ex gente Sempronia; fuerat Iunio Dictatori Magiſter equitum

evitatus conſilio, facit. Procoſ. enim cum [1] in Lucanis ſacrificaret, angues duo ex occulto prolapſi, repente hoſtiæ, quam immolaverat, adeſo jecinore, in eaſdem latebras ſe retulerunt. Ob id deinde factum, inſtaurato ſacrificio, idem prodigii evenit. Tertia quoque cæſa victima, diligentiuſque aſſervatis extis, neque allapſus ſerpentum arceri, neque fuga impediri potuit. Quod quamvis aruſpices ad ſalutem Imperatoris pertinere dixiſſent; Gracchus tamen non cavit, ne [2] perfidi hoſpitis ſui Flavii inſidiis, in eum locum deductus, in quo Pœnorum dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

9. Et conſulatus collegium, & erroris ſocietas, & par genus mortis à Ti. Graccho, ad Marcelli memoriam me trahit. Is [3] captarum Syracuſarum, & Annibalis ante [4] Nolana mœnia à ſe primum fugere coacti, gloria inflammatus, cum [5] ſummo ſtudio niteretur, ut Pœnorum exercitum aut in Italia proſterneret, aut Italia pelleret; ſolen- An. M 3846.
nique ſacrificio voluntates Deorum exploraret; quæ prima hoſtia an- Ol. 143. 1.
te foculum decidit, ejus jecur [6] ſine capite inventum eſt: proxima ca- Vrb C. 545.
put jocinoris duplex habuit. Quibus inſpectis aruſpex triſti vultu, non Ant. Ch. 207.
placere ſibi exta, quia prima tam triſtia, ſecunda nimis læta apparuiſſent, reſpondit. Ita monitus M. Marcellus ne quid temere conaretur; inſequenti nocte ſpeculandi gratia cum paucis egredi auſus, à

Notæ.

In primo conſulatu per ſervos egregiam de Pœnis victoriam retulit.

1. *In Lucanis.*] Qui Brutios inter, Picentes, & Appulos habitabant, nunc *Baſilicata & Principatus.* A Samnitibus originem traxiſſe tradunt Strabo & Plinius; eamque ſedem ejectis Oenotriis invaſiſſe.

2. *Perfidi hoſpitis.*] Flavius Lucanorum Princeps, qui à Romanis contra Pœnos hactenus ſteterat, Annibalis amicitiam gentiſque ſuæ libertatem morte Conſulis pactus, Magonem monet, quo tempore, quo loco poneret inſidias: tum amice, ut ſolebat, invitat Tiberium; ut ad ſe quam primum veniat, Lucanos deditionem facturos. Gracchus cum lictoribus & exigua militum manu è caſtris egreditur; in paratas ſibi inſidias incurrit: acriter utrimque pugnatum eſt; at Conſul multis confoſſus vulneribus cecidit.

3. *Captarum Syracuſarum.*] Hierone mortuo Hieronymus Regni, non fidei in Romanos hæres; ad Annibalem deſciverat: quare M. Marcellus fuſis ſæpe illius copiis urbem obſidet eamque non minus Archimedis ingenio, quam civium armis defenſam, cum diu fruſtra oppugnaſſet, tandem ſecuritate & luxuria victam noctu de improviſo capit.

4. *Nolana mœnia.*] Bis ad Nolam fudit Annibalem; primum anno 537. cum admiſſus in Urbem tribus ex portis ſimul emiſſo exercitu in hoſtem erupit, duo millia cecidit, uno tantum è ſuis amiſſo. Iterum anno ſequenti, dum Annibal Nolam obſideret, educto in aciem exercitu prælium committit, Pœnoſque vertit in fugam, cæſis 2100. captis 2600. & 20. ſignis militaribus; tumque Annibalem vinci poſſe primus docuit.

5. *Summo ſtudio teneretur.*] Tanta fuit in Marcello cum Annibale pugnandi cupiditas; ut id unum noctu ſomniaret, aſſiduis uſurparet ſermonibus, votis frequentibus à Diis expoſceret. Cum victus ab Annibale poſtero die inſtrueret aciem, iterumque pugnam pararet, dixiſſe fertur Annibal. *Papæ! quid hoc homine faciam? qui nec bonam, nec malam ferre fortunam poteſt; ſolus, nec victor ſinit nos quieſcere, nec quieſcit ipſe victus.* Ita Plut. in Marcello

6. *Sine capite.*] Caput iecoris dicitur

multitudine hoſtium [1] in Brutiis [2] circumventus, æque magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, [3] interitu ſuo attulit.

An. M. 3967. Ol. 173. 2. Vrb. C. 666. Ant. Ch. 86

10. Jam & [4] Octavius Conſul dirum omen quemadmodum timuit, ita vitare non potuit: ex ſimulacro enim Apollinis per ſe abrupto capite, & ita infixo humi ut evelli nequiret, [5] armis à collega ſuo Cinna diſſidens, præſumpſit animo ea re ſignificari exitium ſuum, in quod metu augurii, [6] triſti fine vitæ incidit : ac tum demum immobile Dei caput terra refigi potuit.

11. [a] Non ſinit nos [7] M. Craſſus inter graviſſimas noſtri imperii ja-

Interpretatio.

[a] M. Craſſi exitus deplorabilis numerandus inter maximas clades noſtri imperii, non patitur nos ſilere de ſe hoc loco, cum graviter admonitus fuerit ante tantum calamitatem evidentiſſimis prodigiis.

Notæ.

pars anterior, quod promineat, poſterior enim concava.

1. *In Brutiis.*] Apud Lucanos Brutii paſtores diu fuiſſe dicuntur, qui excuſſo ſervitutis jugo tempore Dionyſii ſenioris, trans Laum fluvium ſedes poſuere: unde à Lucanis dicti ſunt Βρέττιοι, quod eorum lingua fugitivos ſonat: à Romanis vero Brutii, quaſi Bruti, vecordes & ſtupidi, quod ad Annibalem deſciviſſent. A Bretto Herculis filio vult nomen illis inditum Stephanus. Βρέττιοι Euſtathio, Βρέττιοι Ptolemæo; Brutates Feſto. Eorum vero regio, quæ à Lucanis ad fretum Siculum inter mare Tyrrhenum & Sinum Tarentinum extenditur, Βρεττανία Polybio, Βρεττία Straboni, Diodoro, & Athenæo dicitur. *La Calabre.*

2 *Circumventus.*] Inter Punica & Romana caſtra tumulus ſylveſtris erat, ab neutris primo occupatus; poſtea tamen Annibal aliquot Numidarum turmas medio in ſaltu condidit; cumque fremerent vulgo in caſtris occupandum illum tumulum, Conſules cum equitibus 220. eo proficiſcuntur.

3. *Interitu ſuo.*] Vbi in tumulum venerunt Conſules, continuo Numidæ clamore ſublato impetum faciunt: Hetruſci 180. fugiunt; Fregellani tamen 40. fortiter pugnando rem ſuſtinuerunt; ſed poſtquam vulneratos ambos Conſules, Marcellum etiam transfixum lancea prolabentem ex equo moribundum videre, ipſi cum Criſpino effugerunt. Sic Livius l. 27. & Plut. in Marcello.

4. *Octavius.*] Ex nobili Octaviorum gente, quæ à Tarquinio Priſco Velitris orta inter Romanas gentes, à Servio Tullio inter patritias allecta: ſed de hia uberius in Romanorum familiis diſſeruimus.

5 *Armis à collega ſuo.*] Cinna qui à Marianis, ut ait Appianus, pecunia corruptus datam Syllæ fidem cum fefelliſſet; multos Italiæ populos ſpe civitatis in urbem accivit: ſed ab Octavio, aliiſque civibus cum Italici illi foro ejecti, Tribunuſque, ne legem ferret, prohibitus; tum Cinna ipſe pulſus urbe, bonis, conſulatu, honoribus privatus; eique ſuffectus Cornelius Merula.

6. *Triſti fine vitæ.*] Ab exercitu Nolano receptus Cinna, junctis cum Mario viribus, urbem invadit: in qua ea lege, ne in cives ſæviret, admiſſus eſt: pollicitus ſe ſcientem mortis cauſam fore nemini, Octavium diſcedere juſſit, qui, cum Conſulem, quam fugitivum agere mallet, à Cenſorino quodam Cinnæ duce, ejuſdemque juſſu, ut auctor eſt Velleius, in conſulari habitu & ſella curuli, capite truncatus eſt. Caput ad Cinnam delatum, primum pro roſtris poſitum eſt.

7. *M. Craſſus.*] Ex nobili Liciniorum ſtemmate, Romanorum omnium ditiſſimus, ovatione, duplici conſulatu, & cenſura inſignis juncta cum Pompeio & Cæſare

ſturas numerandus, hoc loco de ſe ſilentium agere: plurimis & evidentiſſimis ante tantam ruinam monſtrorum pulſatus ictibus.

Ducturus erat à [1] Carrhis adverſus [2] Parthos exercitum: ei [3] pullum traditum eſt [4] paludamentum; cum in prœlium exeuntibus album, aut purpureum dari ſoleret: Mœſti & taciti milites [5] ad principia convenerunt, qui vetere inſtituto cum clamore alacri accurrere debebant. [6] Aquilarum altera vix convelli à [7] primipilo potuit; altera ægerrimè extracta in contrariam, ac ferebatur, partem ſe ipſa convertit. Magna hæc prodigia: ſed & illæ clades aliquanto majores, [8] tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa ſigna hoſtilibus intercepta manibus, tantum Romanæ militiæ decus Barbarorum [9] obtritum equita-

An. M. 4001.
Ol. 181. 4.
Vrb. C. 700.
Ant. Ch. 52.

NOTÆ.

ſocietate, ut omnia ad nutum regerent, Galliam Cæſar, Hiſpaniam Pompeius, ipſe Syriam obtinuit: Parthiſque Orodis theſauris inhians, nulla cauſa bellum indixit: *Niſi egiſſet*, inquit, Cicero, *numquam Euphratem nulla belli cauſa tranſire voluiſſet.*

1. *A Carrhis.*] Vrbe Meſopotamiæ, cui Carrha Syriæ fluvius nomen fecit ex Stephano. *Orſa.*

2. *Parthos.*] Quorum regio Media, Hircania, & Perſide circumſcribitur; ſed poſtquam Arſaces victo Seleuco Parthorum regnum firmavit; omnibus ferme provinciis, quæ ab Euphrate ad Oxum pertinent, Parthiæ nomen à Parthis ibi imperantibus factum eſt. Hujus Imperii primordia in notis ad Iuſtinum explicavimus.

3. *Pullum.*] Hoc eſt nigrum, unde pullati proceres apud Iuvenalem.

4. *Paludamentum.*] Veſtis militaris non purpura tantum; ſed cocco etiam & auro diſtincta; quæ licet à Varrone & Livio militibus nonnunquam tribuatur, fuit tamen propria Imperatorum.

5 *Ad principia.*] Id eſt ad primam aciem. Romanos milites in quatuor veluti claſſes tribuit Polybius l.6. in velites, haſtatos, principes & triarios. Primum in acie ordinem velites, ſecundum haſtati & principes, tertium triarii occupabant. Vbi vero velites eminus pilis certaminis quaſi præludia dediſſent, tum haſtatorum & principum erat pugnam aggredi, hoſtem excipere, & cominus gladiis rem agere.

6. *Aquilarum.*] Aquila fuit aureum aquilæ ſimulacrum haſtæ præpilatæ ſuffixum. De ſignis paulo antea egimus.

7. *Primipilus.*] Cum legio in decem cohortes, cohors vero in ordines ternos exceptis velitibus tribueretur: qui iis præerant ordinibus, centuriones dicti ſunt; qui vero triariorum manipulo in prima cohorte, Primopilus, vel primipilus, vel primi pili centurio; cujus fuit aquilam regere, humi defixam avellere, eamque in acie tueri.

8. *Tot pulcherrimarum legionum.*] Romanorum 20. millia cæſa, 10. millia capta dicuntur.

9. *Obtritum equitatu.*] Craſſus quadrato agmine procedebat, cum Parthi ſigno dato Romanos invadunt: alii primos telis configere, pars à ſiniſtra ac dextera inſtare; undique infeſti adeſſe: ſi vero Romanorum turma eos inſequi cœperat, non confertim pugnabant, nec in unum ſe recipiebant; ſed uti docti à Surena, alius ab alio, quam maxime diverſi. Vbi videt Craſſus ſuos eminus ſauciari; nec contra feriendi, & cominus pugnandi copiam eſſe; filium advocat, jubet cum hoſte manum conſerat: tum Parthi ſimulare fugam; Publius fugientes perſequi imprudentius: poſtquam enim à patre longius abſtractus eſt, Parthi prœlium inſtaurant; alios ſagittis, alios contis transfodiunt, miſeramque equitum edunt ſtragem.

tu, [1] optimæ indolis [2] filii cruore paterni reſperſi oculi, [3] corpuſque Imperatoris inter promiſcuas cadaverum ſtrues, avium ferarumque laniatibus objectum: [a] Vellem equidem placidius, ſed quod relatu verum eſt. Sic Dii ſpreti excandeſcunt: Sic humana conſilia caſtigantur, ubi ſe
An. M. 4006. cœleſtius præferunt.
Ol. 183. 1. 12. Cn. etiam Pompeium Jupiter omnipotens abunde monuerat, ne
Urb. C. 705. cum C. Cæſare ultimam belli fortunam experiri contenderet; egreſſo
Ant. Ch. 47. à [4] Dyrrachio adverſa agmini ejus fulmina jaciens, [5] examinibus apum ſigna obſcurando, ſubita triſtitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipſis altaribus hoſtiarum fuga: [b] ſed invictæ leges neceſſitatis, pectus alioqui ab amentia remotum, prodigia iſta juſta æſtimatione perpendere paſſæ non ſunt. [c] Itaque dum ille [6] elevat auctoritatem ampliſſimam, & opes privato faſtigio excelſiores, om-

INTERPRETATIO.

a *Vellem equidem narrare res latiores, ſed juſtum eſt, ut id referatur, ſicut geſtum eſt.*

b *Sed fata inevitabilia non permiſerunt Pompeium, virum alioqui prudentem, perpendere iſta prodigia, ut debebant perpendi.*

c *Itaque dum contemnit maximam auctoritatem*, vel Senatus, vel Cæſaris, *amiſit uno die, & facultates multo majores, quam decet privatum hominem, & omnia ornamenta, quæ tot ſibi cumulaverat ab ineunte adoleſcentia, ut ea ipſi alii cives invidêrent.*

NOTÆ.

1. *Optimæ indolis filii.*] P. Craſſi qui ſub C. Cæſare in Gallia multa præclare geſſerat, doniſque militaribus ornatus cum mille equitibus delectis nuper in Syriam venerat.

2. *Filii cruore.*] Publius trajecta telo dextera invitatus ab amicis; ut fuga ſibi conſuleret; negavit ſe deſerturum eos, qui ſua cauſa perirent; tum ab armigero latus gladio transfigi juſſit. Continuo Parthi illius caput haſta ſuffixum oſtentant; patrique ad auxilium filii properanti occurrunt. Quo patre, qua gente natus ſit Publius, per ludibrium quærunt, *nec enim Craſſi Patris ignaviſſimi tam fortem filium fuiſſe.* Poſt iteratum prælium ſub veſperam tandem ſe receperunt, cum dicerent *Craſſo largiri ſe unam noctem ad filium lugendum.*

3. *Corpus Imperatoris.*] Craſſus accepta clade, primum Carrhas, deinde Syriam verſus longius fugit; ſed ab Andromacho quodam proditus in ea loca deducitur, quo cum equitatu ſubito Surena advolat. Craſſo, ſi è colle deſcendat, fœdus pacemque pollicetur; Romani milites, quibus, nec in armis, nec in fuga ſpes ulla ſupererat, fremunt fœdus ineundum. Eorum clamoribus victus, cum paucis Craſſus ad Surenam pergit: at ipſum Parthi dum nituntur abducere longius, inde vero obſiſtunt Romani; oritur pugna, Craſſuſque, Octavius, & alii duces exduntur. Caput Orodi miſſum ludibrio fuit, aurumque liquidum in oris rictum infuſum & ex Floro; *Ut cujus animus arſerat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur.* Hac etiam exprobratione uſum dicit Cicero,

Aurum ſitiſti, aurum bibe.

4. *Dyrrachio*] Eandem cum Epidamno, ſicuti diximus. *Durazzo.*

5. *Examinibus apum &c.*] Hæc & alia ejuſmodi prodigia Lucanus verſibus complexus eſt, meminit etiam Hirtius in bello civili.

6. *Elevat auctoritatem.*] Diſſentit ab aliis hiſtoricis Valerius: quod enim prælium fuerit temere commiſſum; non Pompeii, ſed Senatus, aliorumque ducum vitium fuit.

niaque ornamenta, quæ [1] ab ineunte adoleſcentia ad invidiam uſque contraxerat, ſpatio unius diei confregit. Quo conſtat [2] in delubris Deûm, ſua ſponte ſigna converſa: militarem clamorem, ſtrepitumque armorum, adeo magnum [3] Antiochiæ, & [4] Ptolemaide auditum, ut in muros concurreretur: ſonum tympanorum [5] Pergami abditis delubris editum: palmam viridem [6] Trallibus in æde Victoriæ, [a] ſub Cæſaris ſtatua inter coagmenta lapidum juſtæ magnitudinis enatam: Quibus apparet Cœleſtium numen & Cæſaris gloriæ faviſſe, & Pompeii errorem inhibere voluiſſe.

13. [b] Tuas aras, tuaque ſanctiſſima templa, [7] Dive Juli, veneratus oro, ut propitio ac faventi numine tantorum caſus virorum ſub tui exempli præſidio ac tutelâ deliteſcere patiaris. Te enim accipimus eo die, quo purpurea veſte velatus [8] aurea in ſella conſediſti, [c] ne maximo ſtudio Senatus [9] exquiſitum & delatum honorem ſpreviſſe vi-

INTERPRETATIO.

[a] *Infra ſtatuam Cæſaris palmam pullulaſſe ex pavimento per juncturas lapidum.*

[b] *O dive Iuli, veneratus aras tibi dicatas, & templa tibi ſacrata, oro, ut patiaris propitio & placido numine errores tantorum virorum abſcondi ſub præſidio tui exempli.*

[c] *Ne videreris contemnere honorem maximum & oblatum tibi maximo ſtudio Senatus.*

NOTÆ.

1. *Ab ineunte adoleſcentia*] Natus annos 24. Marcium cum octo legionibus, Cannatem ad Spoletum ad Cluſium exercitum Carbonis, Carbonem in Sicilia, Hierbam & Domitium in Africa vicit: bis, etiam tum Eques Romanus, triumphavit, ſemel de Hierba, iterum de Sertorio; magnique cognomen adeptus eſt.

2. *In delubris Deûm.*] Elide in templo Minervæ, eo die, quo Cæſar Pompeium ſuperavit, ſimulacrum Victoriæ ad valvas ſe templi limenque convertit

3. *Antiochia*] Multiplex fuit hujus nominis civitas. 1. In Syria ad Orontem fluvium, nunc *Antachia*, de qua hic agitur 2. in Meſopotamia non procul à Tigri, *Niſibia*. 3 In Piſidia. 4. In Cilicia. 5. Ad Taurum montem inter Iſſum & Euphratem. 6. In Caria ad Nicandrum fluvium. Seleucus ſi Appiano credimus 16. urbes ex nomine patris condidit.

4. *Ptolemaide.*] Multæ item hoc nomine civitates; duæ tamen maxime nobiles; altera Phœniciæ, *Acre*, altera Pentapoleos Libyæ, olim *Barce*, nunc *Tolometa*, cujus eſt hic mentio.

5. *Pergamus.*] Phrygiæ Majoris civitas fuit ſub Attalicis Regibus diu potentiſſima. *Pergamo.*

6. *Trallibus.*] Vrbe Aſiæ Minoris inter Cayſtrum & Mæandrum fluvios, à Plinio & Ptolemæo Cariæ; à Strabone Ioniæ; à Stephano Lydiæ annumeratur. *Chera.*

7. *Dive Iuli.*] Iulio Cæſari adulatur; cui Auguſtus aras templaque dicaverat.

8. *Aurea in ſella.*] Cæſari hi præcipue honores delati. Menſis Quintilis ejus nomine Iulius vocatus, ex Appiano, Curia Hoſtilia deſtructa, ut reſtaurata Iulia diceretur, ex Dione. Diadema ab Antonio illi oblatum, ex Cicer. & Suetonio. Collegium Lupercorum in illius honorem inſtitutum, ex Dione. Sella aurea in theatro conceſſa, ex Valerio & aliis. Divi Iulii nomen impoſitum, & templum Clementiæ illi conſecratum. Ex Suetonio.

9. *Exquiſitum & delatum honorem.*] Eo die tria Cæſari deferenda Senatus decreverat; unum, ut perpetuo Dictator eſſet: alterum, ut omnibus præter Italiam Provinciis præeſſet: tertium, terra marique,

dereris: [a] prius quam exoptatum civium oculis conſpectum tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras tranſiturus, vacaſſe: mactatoque opimo bove[1] cor in extis non reperiſſe: ac [2] reſponſum tibi à Spurinna aruſpice, pertinere id ſignum ad vitam & conſilium tuum, quod utraque hæc corde continerentur. Erupit deinde eorum [3] parricidium, qui dum te hominum numero ſubtrahere volunt, Deorum concilio adjecerunt.

An. M. 4010. Ol. 184. 3. Vrb. C. 709. Ant. Ch. 43.

EXTERNA.

[b] Claudatur hoc exemplo talium oſtentorum domeſtica relatio, ne ſi ulterius Romana apprehendero, è cœleſti templo ad privatas domos, non conſentaneos uſus tranſtuliſſe videar. Attingam igitur externa: quæ latinis inſerta literis, ut auctoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre poſſunt.

An. M. 3573. Ol. 74. 4. Vrb. C. 272. Ant. Ch. 480. 1. In exercitu [4] Xerxis, quem adverſus Græciam contraxerat, equæ partu leporem editum conſtat, eodem [5] montem Athon vix tandem tranſgreſſo. Quo genere monſtri tanti apparatus ſignificatus eſt

INTERPRETATIO.

[a] *Antequam predires* è domo *in conſpectum populi optantis te videre; accepimus operam te dediſſe religioſo cultui Deorum, in quorum numerum mox transferendus eras.*

[b] *Narratio talium prodigiorum, quæ Romanis contigerunt finiatur hoc exemplo Iulii Cæſaris: ne ſi ultra proferam alia Romana exempla, videar peccare transferendo è Templo cœleſti uſus prodigiorum, quaſi repugnantes, ad domos privatas.*

NOTÆ.

præterquam in Italia, coronam geſtaret.

1. *Cor in extis.*] Multa alia prodigia narrat Suetonius, de gregibus equorum, de effoſſo Capys ſepulcro, &c. præter ea & Calphurniæ & Cæſaris ipſius ſomnia.

2. *Reſponſum tibi à Spurinna.*] Cæſarem, ut idibus Martiis caveret ſibi, monuerat Spurinna; cumque Kalendæ adveniſſent, Spurinnam irridens Cæſar per jocum dixit, *Adſunt Kalendæ ô Spurinna*; Cui ille, *Adſunt quidem, ſed nondum præterierunt.*

3 *Parricidium.*] Somniis, prodigiiſque territus Cæſar continere ſe domi ſtatuerat; cum ecce advenit Decimus Brutus conjurationis particeps, eumque ridet, quod timeret ſomnia, manuque prehenſum domo educit. Vt curiam ingreſſus eſt, à conjuratis honoris cauſa ad Sellam uſque deducitur; tum illum Caſca gladio percutit; Saucius aſſurgit Cæſar, vimque vi repellere nititur: at ubi M. Brutum inter conjuratos vidit, *Tu quoque fili mi*, inquit; & ſimul caput involvit toga, demiſiſque ſeſe, & ad Pompeii ſtatuam tribus & viginti plagis confectus interiit. Hæc Sueton. Plut. & Appianus.

4. *Xerxis.*] Darii Hiſtapis filius fuit, paterni regni, & odii in Græcos hæres, qui ulturus cladem ad Marathonem acceptam, innumerum prope collegit exercitum.

5. *Montem Athon.*] Inter Macedoniam & Thraciam, tantæ altitudinis, ut ad Lemnum uſque, quæ 1500. paſſibus diſſita eſt, umbram profundere dicatur. *Monte Santo.* quod Perſarum naves aliquot ad hunc montem naufragio periiſſent, illum Xerxes perfodi juſſit; eaque fuit foſſæ latitudo; ut duæ in ea triremes pariter agitarentur.

eventus

eventus. Nam [1] qui mare claſſibus, terram pedeſtri operuerat exercitu, ut fugax animal, pavido regreſſu regnum ſuum [2] repetere eſt coactus.

Priuſquam [3] Athenas [4] deleret, Lacedæmonis invadendæ conſilium agitanti, admirabile inter cœnas prodigium incidit. Infuſum namque pateræ ejus vinum, in ſanguinem nec ſemel, ſed iterum & tertio converſum eſt. Qua de re conſulti [5] Magi, monuerunt ut ab incepto abſtineret: [a] & ſi quod veſtigium in vecordi pectore ſenſus fuiſſet, cavere potuiſſet, ante de [6] Leonida & [7] Spartanis abunde monitus. An. M. 3574. Ol. 75. 1. Vrb. C. 273 Ant. Ch. 479.

2. [8] Midæ vero cujus imperio [9] Phrygia fuit ſubjecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici congeſſerunt. Parentibus deinde ejus, quorſum prodigium tenderet, explorantibus, augures reſponderunt, Omnium illum mortalium futurum ditiſſimum. Nec vana prædictio extitit: Nam Midas cunctorum pene Regum opes abundantia pecuniæ anteceſſit: [b] in

INTERPRETATIO.

[a] *Et, ſi quid prudentiæ habuiſſet in mente ſtolida; jam ſatis admonitus, & à Leonida* fortiter *pugnante, & à Lacedæmoniis, cavere potuiſſet.*

[b] *Abundans argento & auro implevit maximis ſuis divitiis prædictionem, qua incunabula ipſius infantis ornata ſunt à Diis munere utili tritici.*

NOTÆ.

1. *Qui mare claſſibus, &c.*] Militum Xerxis alia ab aliis ſumma conficitur. Herodotus ſcribit illius exercitum capitum fuiſſe 5283220. Dionyſius & Theodoretus 3000000. Cornelius Nepos peditum 800000. Iuſtinus 1000000. Diodorus 700000. Equitum 40000. Naves numerat Cornelius Nepos 1200. cui conſentit Iuſtinus Diodorus 1200. triremes, & 3030. remis inſtructas.

2. *Rep tere eſt coactus.*] Xerxis enim copiæ quinque prœliis duobus terreſtribus, tribus navalibus fractæ ſunt: primum ad Thermopylas à Leonida Lacedæmoniorum duce: poſt ad Artemiſium à Themiſtocle: deinde ad Salaminam ab eodem Themiſtocle: tum ad Platæas à Pauſania Lacedæmonio, & Ariſtide Athenienſi: deinde ad Mycale à Leutychide. Victus ad Salamina Xerxes Helleſpontum verſus refugit permiſſoque Mardonio exercitu, ipſe nave Phœniſſa trepidus in Aſiam trajecit.

3. *Athenas.*] Vrbem Græciæ totius nobiliſſimam ad amnem Idiſſum à Cecrope Ægyptio conditam; quæ præ cæteris ingeniorum & eruditionis laude floruit. *Setines.*

4. *Deleret.*] Athenienſes ab oraculo moniti, ut ſe muris ligneis tutarentur, auctore Themiſtocle ſe ſuaque omnia relicta patria in naves impoſuerunt, Xerxes Attica vaſtata urbem vacuam incendit.

5. *Magi.*] Apud Perſas ſapientes, ut apud Græcos Philoſophi; & apud Gallos *Druydæ, &c.*

6. *Leonida.*] Rege Spartiatarum fortiſſimo, qui ad Thermopylas ſuper Perſarum ſtragem victor corruit. De illo poſtea pluribus.

7. *Spartanis.*] Quorum civitas Sparta ſeu Lacedæmon ad Eurotam, Peloponneſi totius urbs olim clariſſima, nune *Miſitra* Sophiano: *Ebada* Lazio: *Zaconia* Nardo dicitur.

8. *Midæ.*] Ab aliis Gordii filius fuiſſe, ab aliis è Thracia cum Phrygibus in Aſiam tranſiiſſe perhibetur; qui quod ætatis ſuæ eſſet ditiſſimus; extitit Poëtarum licentiæ haud parva fingendi materies: cætera notiſſima.

9. *Phrygia.*] In Aſia minore duplex fuit; major, ſeu ſalutaris, quæ Bithynia, Galatia, Pamphylia, & Lydia cenſetur; minor, quæ ad Helleſpontum uſque pertinet: in qua olim Troia. *Durgat.*

fantiæque incunabula utili Deorum munere donata, onuſtis auro atque argento gazis penſavit.

An. M. 3625. Ol. 4. Vrb. C. 324. Ant. Ch. 428.

3. Formicis Midæ jure meritoque [1] apes Platonis prætulerim: illæ enim caducæ ac fragilis, hæ ſolidæ & [2] æternæ felicitatis indices extiterunt, dormientis in cunis parvuli labellis mel inſerendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes ſingularem eloquii ſuavitatem ore ejus emanaturam dixerunt. [a] At mihi quidem illæ apes non montem [3] Hymettum [4] thymi flore redolentem; ſed Muſarum [5] Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes, Dearum inſtinctu depaſtæ maximo ingenio dulciſſima alimenta ſummæ eloquentiæ inſtillaſſe videntur.

INTERPRETATIO.

At mihi quidem illa apes videntur depaſta non florem thymi, quo redolet mons Hymettus; ſed colles montis Heliconis florentes omni genere ſcientia, & juſſu Muſarum inſtillaſſe Platoni viro præſtantis ingenii ſuaviſſima nutrimenta perfecta eloquentia.

NOTÆ.

1. *Apes Platonis.*] Ariſtonis filius, ipſe primum Ariſtocles, deinde ab humerorum latitudine Plato dictus: diſcipulus Socratis, Academicæ ſectæ Princeps, ob ſummam eruditionem & ſapientiam divinus Plato & Philoſophorum Homerus vulgo nuncupatus.

2. *Æterna felicitatis.*] Quia Plato gloriam ſibi peperit immortalem.

3. *Hymettum.*] Montem Atticæ regionis, qui omnium Græciæ montium teſte Solino principatum obtinet; quod, & floribus, & viridi gramine ſemper veſtiatur. *Hymetto.*

4. *Thymi.*] Herbæ fragrantis, qua paſcuntur apes, ex Virgilio.

5. *Heliconios.*] Helicon mons Bœotiæ, ex Plin. & Solino. Phocidi vicinus, ex Strabone; 15. millia paſſuum à Parnaſſo diſtans, qui & ipſe Apollini ſacer eſt, & Muſis. *Helicona.*

6. *Muſarum.*] Quæ Iovis & Mnemoſynes filiæ numero novem finguntur: magnum Poëtis mentiendi argumentum.

CAP. VII.

DE SOMNIIS.

ROMANORUM.

1. *Artorii Medici de Auguſto.*
2. *Calpurniæ de Cæſare.*
3. *P. Decii, T. Manlii Coſſ.*
4. *Ti. Atii cujuſdam.*
5. *M. Ciceronis exulis.*
6. *C. Sempronii Gracchi.*
7. *Caſſii Parmenſis.*
8. *Aterii Rufi Eq. Rom.*

EXTERNORUM.

1. *Annibalis Pœni.*
2. *Alexand. Magni Regis.*
3. *Simonidis poëtæ.*
4. *Crœſi Lydorum Regis.*
5. *Cyri Perſarum Regis.*
6. *Himeræ mulieris de Dionyſio.*
7. *Matris Dionyſii Tyranni.*
8. *Amilcaris Pœni.*
9. *Alcibiadis Athenienſ.*
10. *Arcadis cujuſdam.*

SEd quoniam divitias Midæ, diſertumque Platonis ſomnium attigi, [a] referam quam certis imaginibus multorum quies adumbrata ſit.

INTERPRETATIO.

[a] *Narrabo, quam veras rerum futurarum imagines multi in ſomniis viderint.*

1. Quem locum unde potius ordiar, quàm à Divi Auguſti ſacratiſſima memoria? Ejus Medico Artorio ſomnum capienti nocte, quam dies inſecutus eſt, quo in campis Philippicis Romani inter ſe exercitus concurrêre, Minervæ ſpecies oborta præcepit, [a] ut illum gravi morbo implicitum moneret, ne propter adverſam valetudinem proximo prœlio non intereſſet. Quod cum Cæſar audiſſet, lectica ſe in aciem deferri juſſit: ubi dum ſupra vires corporis pro adipiſcenda victoria excubat, [2] caſtra ejus à Bruto capta ſunt. [b] Quid ergo aliud putamus, quam divino munere effectum, ne deſtinatum jam immortalitati caput, indignam cœleſti ſpiritu fortunæ violentiam ſentiret?

An. M. 4011. Ol. 184. 3. Vrb. C. 711. Ant. Ch. 41.

2. Auguſtum vero præter naturalem animi in omnibus rebus ſubtiliter perſpiciendis vigorem, etiam recens & domeſticum exemplum, ut Artorii ſomno obtemperaret admonuit. Audiverat enim Divi Julii patris ſui uxorem [3] Calpurniam nocte, quam is in terris ultimam egit, in quiete vidiſſe multis eum [4] confectum vulneribus in ſuo ſinu jacentem, ſomniique atrocitate vehementer exterritam, rogare non deſtitiſſe, ut proxima die à Curia ſe abſtineret. At illum, ne muliebri ſomnio motus id feciſſe exiſtimaretur, Senatum, in quo ei parricidarum manus allatæ ſunt, adire contendiſſe. Non eſt operæ inter patrem & filium illius rei comparationem fieri, præſertim divinitatis faſtigio conjunctos: [c] ſed jam alter operibus ſuis aditum ſibi ad cœlum inſtruxerat; alteri vero longus adhuc terreſtrium virtutum orbis reſtabat. Quapropter ab hoc tantummodo impendentem mutationem ſtatus cognoſci,

An. M. 4010. Ol. 184. 1. Vrb. C. 709. Ant. Ch. 41.

Interpretatio.

[a] *Vt illum admoneret licet laborantem gravi morbo, ne abeſſet ab imminenti certamine propter ſuam ægritudinem*

[b] *Nonne factum eſt beneficio Deorum; ne Auguſtus jam deſtinatus, ut Deus eſſet immortalis, experiretur violentiam fortunæ?*

[c] *Sed jam Iulius Cæſar ſibi paraverat præclare geſtis ingreſſum ad cœlum; Auguſto vero longa ſeries remanebat virtutum in terris exercendarum: quare Dii immortales tantum voluerunt Auguſtum cognoſcere futuram mutationem ſtatus ſui mortalis in immortalem; Iulium vero illam mutationem experiri; ut cœlo decus Iulius daretur, Auguſtus vero promitteretur.*

Notæ.

1. *Divi Auguſti.*] Octavii Cæſaris, qui anno poſt Actiacam victoriam quinto, ex ſententia L. Munacii Planci à Senatu, populoque Romano Auguſtus dictus eſt: & à Tiberio poſt mortem in Deorum numerum relatus.

2. *Caſtra ejus capta ſunt.*] Ipſiuſque lectica à Brutianis militibus gladiis transfixa, ex Plut. & Suet. De campis Philippicis pugnaque in iis commiſſa conſule, Cap.

3. *Calpurniam*] Fuit L. Piſonis Cæſoniani, in quem extat Ciceronis oratio, filia; & L. Piſonis ſub Auguſto Conſulis ſoror, quartaque uxor Iulii Cæſaris.

4. *Confectum vulneribus.*] Id ſomnium apud Plutarchum nonnulli aliter referunt; nec enim confoſſus vulneribus Cæſar uxori dormienti viſus eſt; ſed, cum illius ædibus ex Senatus conſulto adjunctum eſſet faſtigium, illud Calpurnia per quietem collabi rata, ingemiſcebat.

ab illo etiam deferri Dii immortales voluerunt, ut aliud cœlo decus daretur, aliud promitteretur.

3. Illud etiam ſomnium magnæ & admirationis & clari fuit exitus, quod eadem nocte duo Conſules [1] P. Decius Mus, & T. Manlius Torquatus, [2] Latino bello & gravi & periculoſo, non procul à [3] Veſuvii montis radicibus poſitis caſtris viderunt. Utrique enim quidam per quietis ſpeciem prædixit, ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum [4] Diis Manibus, Matrique Terræ deberi: Utrius autem Dux copias hoſtium aggrederetur, ſuperque eas ſeſe ipſum [5] devoviſſet, victoriam habiturum: [a] Id luce proxima Conſulibus ſacrificio vel expiaturis, ſi poſſet averti: vel ſi certum Deorum etiam monitu viſum foret, executuris, hoſtiarum exta ſomnio congruerunt. Convenitque inter eos, cujus cornu prius laborare cœpiſſet, [b] ut is patriæ fata capite ſuo lueret: quæ, neutro formidante, [6] Decium depopoſcerunt.

4. Sequitur æque ad publicam religionem pertinens ſomnium. Cum [7] ple-

Interpretatio.

a Cum die ſequenti Conſules vellent avertere illud malum ſacrificio, ſi poſſet vitari; vel exequi quod erat conſultum, ſi viſum confirmaretur monitione Deorum, exta hoſtiarum viſa ſunt, eadem quæ ſomnium mala portendere.

b Ut is mutaret morte ſua adverſa patriæ fata, quæ elegerunt Decium, utroque Conſule parato ſe devovere.

Notæ.

1. *P. Decius Mus & T. Manlius.*] Genere quidem impares: ille enim plebeio, hic patricio genere ortus: at virtute pares. Alter ſervato Cornelio Coſſo Conſule ſibi è ſua familia primus conſulatum, alter torque hoſti detracto, ſibi, ſuiſque Torquati nomen peperit.

2. *Latino bello.*] Quod magiſtratus pari cum Romanis imperio poſcerent Latini, eorumque legatus L. Annius Setinus in Senatu ſuperbius reſpondiſſet, bellum Latinis indictum; quod maximis eorum cladibus tertio poſt anno finitum eſt.

3. *Veſuvii.*] Mons eſt Campaniæ non procul à Nola, crebris incendiis & Plinii majoris morte nobilitatus., *Monte di Somma.*

4. *Diis Manibus.*] Quibus, & feſtum. & ſacra à Numa primum inſtituta ſunt; eoſque ſanguine placari apud veteres vulgo creditum eſt. Manes inter, Lares, & Larvas id diſcriminis ponit Apuleius; quod mortuorum omnium animæ, Manes: ex iis, quæ pacato & quieto numine domum poſſident, Lares; quæ vero infeſtæ ſunt & moleſtæ, Larvæ dicuntur.

5. *Devoviſſet.*] Quibus cæremoniis, quave verborum formula ſeſe devoverent Romani. lib. 8. pluribus explicat Livius. Licuit vero Conſuli, Dictatori, & Prætori cum hoſtium legiones devovet, non utique ſe, ſed quem vellit ex legione Romana civem devovere.

6. *Decium depopoſcerunt.*] Manlius dextro, Decius lævo cornu præerat, primo utrinque æquis viribus gerebatur res; deinde ab lævo cornu haſtati Romani non ferentes impreſſionem Latinorum ſe ad Principes receperunt: tum Decius incinctus ritu Gabino armatus in equum inſiluit, ac ſeſe in medios immiſit hoſtes; conſpectus ab utraque acie aliquanto auguſtior humano viſu; Latinorum turbavit ſigna; & quocunque equo invectus eſt, vaſtam edidit ſtragem: ubi vero corruit obrutus telis; inde conſternatæ Latinorum cohortes fugam ac vaſtitatem late fecerunt. Hæc Livius l. 8.

7. *Plebeiis ludis.*] Poſt Reges exactos, ut placet Aſconio Pædiano; vel, ut Dionyſio, poſt victos ab Aulo Poſthumio Dictatore Latinos, qui Tarquinium reſtituere nitebantur; vel poſt plebis, ſeu in montem ſacrum, ut nonnullis, ſeu in

beiis ludis quidam pater familias per Circum Flaminium, priuſquam
pompa induceretur, ſervum ſuum verberibus multatum [2] ſub furca ad An. M. 2565.
ſupplicium egiſſet, [3] Ti. Atinio homini ex plebe Jupiter in quiete præce- Ol. 72. 4.
pit, ut Conſulibus diceret, ſibi [4] præſultorem ludis Circenſibus pro- Vrb. C. 264.
ximis non placuiſſe: quæ res niſi attenta ludorum inſtauratione expia- Ant. Ch. 488.
ta eſſet, ſecuturum non mediocre urbis periculum. [a] Ille veritus, ne cum aliquo [5] incommodo ſuo, religione ſummum implicaret imperium, ſilentium egit. E veſtigioque filius ejus ſubita vi morbi correptus, interiit. Ipſe etiam per quietem ab eodem Deo interrogatus, an ſatis magnam pœnam neglecti imperii ſui pependiſſet, in propoſito perſeverans, [b] debilitate corporis ſolutus eſt: ac tum demum ex conſilio amicorum lectica ad tribunal Conſulum, & inde ad Senatum perlatus ordine totius caſus ſui expoſito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorum firmitate, [6] pedibus domum rediit.

5. Ac ne illud quidem involvendum ſilentio: [7] Inimicorum conſpi-

Interpretatio.

a *Ille*, Atinius illud viſum *dixit nemini, metuens, ne quid ſibi accideret incommodi, ſi moneret Conſules habentes ſummum imperium teneri religione* ad inſtaurandos ludos.

b *Paralyticus factus eſt, membris debilitate ſolutis.*

Notæ.

Aventinum, ut aliis, ſeceſſionem, hi ludi inſtituti ſunt. Illos ab Ædilibus plebis in Circo per triduum fieri Livius; minas argenti quingentas in iis impendi Dionyſius; epulumque populo dari, alii teſtantur: ſi quis plura requirat, Dionyſium libro ſeptimo extremo conſulat.

1. *Circum Flaminium.*] Præter circum Maximum, octo, novem-ve circos in Vrbe fuiſſe ſcripſit P. Victor; quos inter Flaminium numerant Plutarchus & martialis, à Pratis Flaminiis ubi conditus eſt, Flaminius dicitur. Pompæ totius apparatum eo, quem paulo ante dixi, libro pluribus perſequitur Dionyſius, & nos poſtea commodius explicabimus.

2. *Sub furca.*] Furcarum tria genera; unum, lignum plauſtri, quod temoni ſubjicitur; illud ob leve delictum non tam ſupplicii quam ignominiæ cauſa ferre ſervi cogebantur; ſimulque & ſuum fateri peccatum, & monere cæteros, ne quid ſimile in ſe admitterent. Alterum lignum duplex, cujus in media parte inſerto collo rei cervix laqueo vinciebatur, vel, ut ad ſupplicium traheretur facilius; vel ut tergum virgis commodius præberet: Tertium furcæ genus fuit, quo paſſim utimur, cum damnati gula laqueo frangitur.

3. *Ti. Atinio.*] T. Latinus Livio Plut. & Dionyſ. Annius Macrobio: T. Antonius Lactantio dicitur.

4. *Præſultorem*] Is, à quo facta eſſent ludorum præludia præviæque ſaltationes, Præſultor dicebatur: hoc in loco ſervum illum intelligit; qui, dum à conſervis flagris cæderetur, inconditos clamores, geſtuſque indecoros dabat: uti narrat Dionyſ.

5. *Incommodo ſuo.*] Cum enim homo plebeius eſſet, ex Dionyſio; erat, quod timeret, ne ſibi non crederetur: tumque puniretur, vel verberibus, vel carcere, vel mulcta.

6. *Pedibus domum rediit.*] Idem referunt Livius l. 2. Dionyſius l. 7. & Plutarchus in Coriolano: quod efficere potuit Dæmon, ut ludi turpiſſimi Inſtaurarentur, incitamenta nequitiæ.

7. *Inimicorum conſpiratione urbe pulſus.*]

An. M. 3996. Ol. 180. 3. Vrb. C. 695. Ant. Ch. 57.

ratione Urbe pulſus M. Cicero, cum in villa quadam [1] campi Atinatis diverſaretur, animo in ſomnum profuſo, per loca deſerta, & invias regiones vaganti, ſibi C. Marium conſulatus ornatum inſignibus putavit obvium factum: & interrogantem eum, quid ita tam triſti vultu, incerto itinere ferretur: audito deinde caſu, quo conflictabatur, comprehendiſſe dexteram ſuam, ac ſe proximo lictori in [2] monumentum ipſius deducendum tradidiſſe, quod diceret ibi eſſe ei lætiorem ſtatus ſpem repoſitam: nec aliter evenit. Nam [3] in æde Jovis Mariana S. C. de reditu ejus eſt factum.

An. M. 3929. Ol. 165. 4. Vrb. C. 628. Ant. Ch. 124.

6. [4] C. autem Graccho imminentis caſus atrocitas palam atque aperte per quietem denunciata eſt: ſomno enim preſſus, Ti. Gracchi fratris effigiem vidit, dicentis ſibi; nulla ratione eum vitare poſſe, ut eo fato non periret, quo ipſe propulſus è Capitolio occidiſſet. *Id ex Graccho* primis, quam tribunatum, in quo [5] fraternum exitum habuit, iniret, multi audiverunt. [6] Cœlius etiam certus Romanæ hiſtoriæ au-

Notæ.

P.Clodius Tribunus plebis Ciceroni infenſiſſimus contra eos, qui civem à populo indemnatum, aut occiderent, aut occidiſſent, legem tulit; quæ cum Senatum omnem, tum maximè Ciceronem petebat; cùm eo Conſule Lentulus, Cethegus, aliique conjurationis Catilinæ participes fuiſſent in carcere necati. Exagitatus à Clodio Cicero, à Pompeio deſertus, proditus à Cæſare, quid ageret; fugeret, an maneret in urbe; incertus hærebat: vim armaque hinc ſuadebat Lucullus; inde Cato & Hortenſius vetabant: tandem ipſe ſententiam, quæ tutior erat, ſeu amore patriæ, ſeu metu ſecutus; clam concubia nocte urbe ceſſit, ex Plut. cum publica Senatus ad Reges Principeſque commendatione, ex Appiano. Primùm Brundiſium, poſt Dyrrachium, denique Theſſalonicam ſe contulit; tum ipſi Clodius aqua & igni interdixit, vetuitque, ne quis de eo, ad Senatum referret, decerneret, diſputaret.

1. *Campi Atinatis.*] In Campania juxta Pontinas paludes. Multiplex Atina fuit, in Sicilia, Lucania, Apulia, &c.

2. *Monumentum ipſius*] Iovis ædem, quam condiderat Marius, in eaque trophæa de Numidis, Cimbris, Teutonibuſque parta poſuerat.

3. *In æde Iovis Mariana.*] Cùm Cn. Pompeius qui tum in Republica plurimum poterat, à P. Clodio multis de cauſis jam alienus eſſet, Annius Milo Tribunus plebis ad populum, Lentulus Spinther Conſul ad Senatum de Cicerone retulit; uterque, fruſtra repugnante Clodio, ut Cicero rediret, ille plebiſcitum, hic Senatuſconſultum obtinuit. Ita Dio. l. 39. Quod cùm audiſſet Cicero, *Nihil*, inquit, *Atinati ſomnio fieri poteſt divinius.* lib. 1. de divinat.

4. *C. Graccho.*] Tiberij fratri, qui cùm Quæſturam in Sicilia ſub Oreſte Cõſule maxima cum laude geſſiſſet, ſemel atque iterum factus Tribunus plebis, cum in multis Senatum offendit, tum in iis duobus præcipuè, quòd & legem frumentariam tulerit, & judicia communicarit Equitibus; in quibus, cùm eandem, quam frater ſectam ſequeretur, eumdem exitum habuit.

5. *Fraternum exitum habuit.*] L. Opimius Conſul multis nominibus Graccho inimicus ejus leges antiquavit: quod cùm ille ferret acerbius, plebis implorat opem, unà cum Fulvio conſulari armat multitudinem, Aventinum occupat: ſed fruſtrà; nam occiſo Fulvio, ipſe dum fugit in lucum Furinæ; vel ab Euphoro famulo, ipſius juſſu, obtruncatur. ut vult Velleius: vel, ut alij apud Plutarchum, à fuga cum Euphoro retractus, unà cum ipſo, dum ille heri corpus ſuo tegit, ab Opimianis confoſſus eſt.

6. *Cœlius.*] C. Cœlius Antipater juriſperitus, & L. Craſſi Oratoris Magiſter,

ctor, ſermonem de ea re ad ſuas aures illo adhuc vivo perveniſſe ſcribit.

7. [a] Vincit hujuſce ſomnii dirum aſpectum, quod ſequitur. [1] Apud Actium [2] M. Antonii fractis opibus, [3] Caſſius, qui partes ejus ſecutus fuerat, Athenas confugit: ubi concubia nocte, cum ſollicitudinibus & curis, mente ſopita in lectulo jaceret, exiſtimavit ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualidum barba, & capillo demiſſo: interrogatumque quiſnam eſſet, reſpondiſſe [4] κακοδαίμονα. Perterritus deinde tam tetro viſu, & nomine horrendo, ſervos inclamavit: ſciſcitatuſque eſt, ſi quidem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem vidiſſent. Quibus affirmantibus neminem illuc acceſſiſſe, iterum quieti & ſomno ſe dedit: atque eadem animo ejus obverſata eſt ſpecies. Itaque fugato ſomno, lumen introferri juſſit, puero ſque à ſe diſcedere vetuit. Inter hanc noctem & ſupplicium capitis, [5] quo eum Cæſar affecit, paululum admodum temporis interceſſit. An. M. 4023. Ol. 187. 2. Vrb. C. 728. Aut. Ch. 30.

8. [b] Propioribus tamen (ut ita dicam) lineis Aterii Rufi Equitis Romani ſomnium certo eventu admonitum eſt: qui, cum [6] gladiatorium

INTERPRETATIO.

[a] *Somnium Caſſii, quod ſequitur, horribilius eſt ſomnio Gracchi.* *habuit certum eventum, minus etiam remotum.*

[b] *Somnium Ateris Rufi Equitis Romini*

NOTÆ.

qui Gracchorum ſuppar temporibus ſcripſit hiſtoriam, quam M. Brutus, teſte Cicerone, in Epitomen redegit. De illo hæc Cicero. *L. Fannij ætate conjunctus Antipater paulò inflavit vehementiùs, habuitque vires agreſtes ille quidem, atque horridas ſine nitore ac palæſtra; ſed tamen admonere reliquos potuit, ut accuratiùs ſcriberent.*

1. *Apud Actium.*] Epiri promontorium, in quo urbs ab Auguſto condita, & à victoria Nicopolis nuncupata *C. Figulo.*

2. *M. Antonij fractis opibus.*] Commiſſo contra Octavium prælio navali, amore potiùs quàm armis victus eſt Antonius; deſerta enim pugna fugientem timore Cleopatram ſecutus, victoriam Octavio, orbiſque imperium tradidit

3. *Caſſius Parmenſis*] E percuſſoribus Cæſaris unus, qui omnium ultimus parricidii pœnas dedit ex Velleio. Victis Bruti partibus ſe contulit ad Antonium, cujus in Syria legatus multa fortiter geſſit, quæ Plutarchus & Appianus memorant.

4. *κακοδαίμονα*] Malum dæmonem. Duos ſpiritus nos ſortiri naſcendo putabant Ethnici, ſi Servio credimus; quorum alter bonus ad bona, alter malus ad mala nos impellat.

5. *Quo eum Cæſar affecit.*] Miſſus ab Octavio Q. Varius ſtudentem interemit Caſſium, ſcriniumque cum libris ſecum abſtulit. Vnde manaſſe ſuſpicor fragmentum illud Caſſij de Orpheo, quod multo poſt repertum in Brutiis edidit Achilles Statius, & commentariis illuſtravit Chytræus.

6. *Gladiatorium munus.*] A Græcis ad Romanos mos ille profluxit; apud quos captivi ad mortuorum tumulum primùm occiſi, deinde, ut crudelitas voluptate quadam miſceretur, inter ſe commiſſi. Vel a Iunio Bruto in patris defuncti honorem, vel ab Ap. Clodio & M Fulvio Conſulibus, hi ludi Romæ inſtituti ſunt; eoque devenit populi Romani furor, ut certis menſibus, ſi Lipſio credimus, ad 10.

munus Syracuſis ederetur, inter quietem retiarii ſe manu confodi vidit: idque poſtero die in ſpectaculo conſeſſoribus narravit. Incidit deinde, ut proximo ab Equitum loco, [1] retiarius cum mirmillone introduceretur: cujus cum faciem vidiſſet, idem dixit, ab illo ſe retiario trucidari putaſſe, protinuſque inde diſcedere voluit. Illi ſermone ſuo metu ejus diſcuſſo, cauſam exitii miſero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulſo mirmillone & abjecto, dum jacentem ferire conatur, trajectum gladio Aterium interemit.

EXTERNA.

1. Annibalis quoque ut deteſtandum Romano ſanguini, ita certæ prædictionis ſomnium, cujus non vigiliæ tantum, ſed etiam ipſa quies hoſtilis imperio noſtro fuit. [a] Hauſit enim [2] propoſito & votis ſuis convenientem imaginem, exiſtimavitque [3] miſſum ſibi ab Jove mortali ſpecie excellentiorem juvenem, invadendæ Italiæ ducem: [b] cujus monitu primo veſtigia nullam in partem motis ſecutus oculis; mox humani ingenii prona voluntate vetita ſcrutandi, pone reſpiciens, animadvertit immenſæ magnitudinis ſerpentem, concitato impetu, omne quicquid obvium fuerat, proterentem: poſtque eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucemque caliginoſis involutam tenebris.

INTERPRETATIO.

a *Habuit enim viſionem conformem propoſito ſuo & votis à ſe* puero *factis.*
b *Quem* juvenem *abeuntem primum ſecutus eſt oculis ipſius, juſſu, in nullam partem converſis; ſed deinde aſpiciens retro deſiderio innato humanæ menti cognoſcendi res vetitas, vidit.*

NOTÆ.

aut 30. millia hominum trucidarentur. M. Tullius Conſul, ne ab ullo candidato; Auguſtus ne ſæpiùs, quàm bis annis ſingulis, nec plurium, quàm 60. parium; Rex Theodoricus ne omnino celebrarentur, prohibuit.

1. *Retiarius.*] Gladiatorum quatuor potiſſimum claſſes. Erant enim Retiarius, Secutor, Threx, Mirmillo; non nomine tantùm, ſed inſignibus etiam, armis, pugnandique ratione omnino diverſi. Nunc de Retiario & Mirmillone agendum paucis, de aliis aliàs. Ut Mirmillo cum Threce; ita Retiarius cum Secutore ſæpe, interdum cum Mirmillone commiſſus fuit. Mirmillo totus in armis erat; Retiario, nec galea, nec ſica, nec gladius; ſed tunica, galerus, tridens ſeu fuſcina, & rete. Illi hoc ſingulare fuit, quòd pugnando ſubſideret interdum, ut adverſarium exciperet faciliùs; huic verò, quòd ſolum adverſarij caput rete implicare niteretur; & ſi aberraſſet, tum fugeret effusè, donec iterum rete collegiſſet.

2. *Propoſito & votis ſuis.*] Amilcar in Hiſpaniam profecturus dum ſacra Iovi faceret, ad altare novennis Annibal adſtitit; ibique rogatus à patre, num ipſi comes venire vellet; cùm annuiſſet ille, tum pater manu prehenſum admovit altaribus, & jurejurando adegit ſe, ut primùm per ætatem poſſet, inimicum populo Romano fore: quod multis poſt annis Antiocho Annibal ipſe faſſus eſt, teſte Polyb

3. *Miſſum ſibi ab Iove &c.*] Valerio conſentit Livius l. 2. Cicero non item: ſcribit enim Annibalem viſum eſſe ſibi in ſomniis à Iove in concilium deorum vo-

Attonitus

Attonitus deinde quidnam eſſet monſtri, ecquid portenderet, interrogavit. Hic dux: taliæ vides, inquit, vaſtitatem: proinde ſile, & cætera tacitis permitte fatis.

2. Quam bene Macedoniæ Rex Alexander per quietem viſa imagine præmonitus erat, ut vitæ ſuæ cuſtos eſſet diligentior, [a] ſi eum cavendi etiam periculi conſilio fortuna inſtruere voluiſſet. [1] Namque Caſſandri peſtiferam ſibi dexteram ſomnio primus cognovit, quam exitu ſenſit: exiſtimavit enim ab illo ſe interfici, cum eum nunquam vidiſſet. Interpoſito deinde tempore, poſtquam in conſpectum veniſſet, [b] nocturni metus patefacta imagine, ut Antipatri filium eſſe cognovit, adjecto verſu Græco qui fidem ſomniorum elevat, præparati jam adverſus caput ſuum veneficii, [2] quo occidiſſe Caſſandri manu creditur, ſuſpicionem animo repulit. An. M. 3730. Ol. 1[illegible]. 1. Vrb. C. 429. Ant. Ch. 323.

3. [c] Longe indulgentius Dii in Poëta [3] Simonide, cujus ſalutarem

INTERPRETATIO.

[a] *Si fortuna voluiſſet illi mentem injicere ut fugeret periculum.*

[b] *Cum cognoviſſet vidiſſe ſe illius imaginem in nocturno ſomno; ubi audiit eſſe filium Antipatri, addito verſu Græco, quo minuitur fides, quæ habetur ſomniis, ex mente depoſuit ſuſpicionem potionis venenatæ contra illius vitam paratæ; ex qua tamen dicitur periiſſe fraude Caſſandri.*

[c] *Dii ſe geſſerunt multo clementius erga Simonidem Poëtam; cui non tantum dederunt in ſomnis admonitionem ſalutiferam; ſed etiam firmum propoſitum vitandi periculi.*

NOTÆ.

cari; quò, cùm veniſſet, imperaſſe Iovem, ut Italiæ bellum inferret; ducemque ei unum ex concilio datum.

1. *Caſſandri.*] Macedoniæ Alexandri nomine præerat Antipater, vir militiæ domique inclytus: orto verò inter ipſum & Olympiadem diſſidio, illum ad ſe vocavit in Aſiam Alexander: quare Regi venenum per Caſſandrum filium paraſſe a multis dicitur: de quo mox agemus. Vt ut eſt, fuit ſanè, cur Alexander ſibi ſuiſque metueret à Caſſandro, qui ad regiæ familiæ perniciem natus, illius matrem lapidibus obruit, filioſque Herculem ex Barſine, & Alexandrum ex Roxane veneno ſuſtulit.

2. *Quo occidiſſe.*] Studioſis opinor non erit ingratum, ſi hoc in loco de morte Alexandri paulò uberiùs diſſeruerim. Duplex vulgò eadem re apud auctores opinio legitur: alij enim veneno quod è Macedonia Caſſander attulerat, alij morbo, quem ex ebrietate contraxerat, periiſſe volunt. Primam ſententiam tuentur Valerius Maximus, Curtius, Iuſtinus, Paulus Oroſius: alteram Ariſtobulus apud Plutarchum, Diarium Alexandri apud Arrianum, Ephippus apud Athenæum, Livius, Plutarchus, Arrianus, Solinus, Athenæus, & alij plerique. Si harum ſententiarum una repudianda, retinenda altera; ſecundæ eo aſſenſerim libentiùs; quòd auctores, & graviores & plures, & Alexandri ætati ſuppares habeat: quæ eo modè ſic explicari poteſt. Clearchum ſplendido convivio cùm excepiſſet Alexander, atque inde lotus de more ſuo cubitum iret, apud Theſſalum Medium enixè rogantem ibi ic comeſſatum: apud quem per intemperantiam multa peccavit: Vnum, quòd ad diem ſequentem perpotarit, ex Plutarcho, Arriano & Solino; & alterum, quòd viginti convivis, & præbiberit ipſe, & ab ipſis provocatus fecerit ſatis, ex Athenæo. Tertium, quòd poculum duorum congiorum capax ſemel atque iterum ebiberit, ex Ephippo. Quartum addit Ariſtobulus apud Plutarchum, quòd cùm vehementi ſiti ex febre cruciaretur, non aqua, ut aſſolet, ſed vino ad ſedandam ſitim uſus ſit.

3. *Simonide.*] Multi hoc nomine Poëtæ; quorum alij aliis temporibus floruerunt

An. M. 3589
Ol. 78. 4.
Vrb. C. 288.
Ant. Ch. 464.

inter quietem admonitionem conſilii firmitate roboraverunt. Is enim cum ad littus navem appuliſſet, [1] inhumatumque corpus jacens ſepulturæ mandaſſet, admonitus ab eo ne proximo die navigaret, in terra remanſit: Qui inde ſolverant fluctibus, & procellis in conſpectu ejus obruti ſunt. Ipſe lætatus eſt, quod vitam ſuam ſomnio, quam navi credere maluiſſet. Memor autem beneficii, elegantiſſimo eam carmine æternitati conſecravit, melius illi & diuturnius in animis hominum ſepulcrum conſtituens quam in deſertis arenis ſtruxerat.

An. M. 3502.
Ol. 57. 1.
Vrb. C. 201.
Ant. Ch. 551.

4. Efficax & illa quietis imago, quæ [2] Crœſi Regis animum maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filiis, & ingenti agilitate, & corporis dotibus præſtantiorem, imperiique ſucceſſioni deſtinatum Atym, exiſtimavit ferro ſibi ereptum. Itaque quicquid ad evitandam denuntiatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura ceſſavit avertere. Solitus erat juvenis ad bella gerenda mitti, domi retentus eſt. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoque amoveri juſſit. Gladio cinctis comitibus utebatur, vetiti ſunt propius accedere: [a] neceſſitas tamen aditum luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper, [3] Olympi montis culta, & crebra cum agreſtium ſtrage vaſtaret, inuſitatoque malo regium imploratum eſſet auxilium: filius à patre extorſit, ut ad eum opprimendum mitteretur: eo quidem facilius, [b] quod non dentis, ſed ferri ſævitia in metu reponebatur. Verum dum acri ſtudio interficiendi ſuem omnes ſunt intenti, [c] pertinax caſus imminentis violentiæ, lanceam petendæ feræ gratia miſſam, in eum detorſit: & quidem eam potiſſimum dexteram nefariæ cædis crimine voluit aſpergi, [4] cui tutela filii à patre mandata erat: Quam quidem Crœſus imprudentis homicidii ſan-

INTERPRETATIO.

[a] *Inevitabilis fati violentia dedit cauſam dolori patris.*

[b] *Quod ex ſomnio non timeret filium dente Apri, ſed ferro necandum.*

[c] *Inſuperabilis neceſſitas inſtantis fati in Atym detorſit lanceam immiſſam ad Aprum occidendum, & voluit illud nefandum ſcelus committi ab illo ipſo, cui Crœſus pater filii curam dederat.*

NOTÆ.

runt. Is Leoprepis filius fuit ex Suida, patria Iulites ex urbe Ceæ inſulæ, artem memoriæ reperiſſe à Cicerone dicitur. Cum Pæanas, tragœdias, aliaque multa ſcripſit, tum duas Græcorum adverſus Xerxem pugnas, alteram ad Artemiſium, alteram ad Salaminam; illam verſu elego, hanc lyrico. Ita Lilius Gyraldus.

1. *Inhumatumque corpus.*] Hoc ſomnium à Stoicis ſæpè commemorari teſtatur Cicero l.1. de divin.

2. *Crœſus.*] Alyattæ filius fuit. Rex Lydorum ditiſſimus, de quo plura poſteà.

3. *Olympi montis*] Mons omnis ſolito altior, cùm *Olympus* à Græcis diceretur, ideo Olympi plures; unus in Theſſalia, alter in Myſia Idæ vicinus, quo de hic agitur; de aliis aliàs.

4. *Cui tutela filij.*] Is Adraſtus fuit, vel Adraſti, vel Midæ filius; qui fratrem imprudens quòd occidiſſet, ad Crœſum fugerat. Herod. l.1.

guine violatam,[1] hoſpitales veritus Deos, [2] ſupplicem [3] ſacrificio expiavit.
5. [4] Nec Cyrus quidem ſuperior invictæ fatorum neceſſitatis parvu- An. M. 3459
lum argumentum eſt ; [a] cujus ortus [5] ad imperium totius Aſiæ ſpectan- Ol. 46. 2.
tis, maternus avus [6] Aſtyages , duos prænuntios ſomnii fruſtra diſcu- Vrb. C. 58
tere tentavit : Mandanem filiam ſuam (quod in quiete viderat, urina Ant. Ch. 594
ejus omnes Aſiaticas gentes inundaſſe) non Medorum excellentiſſimo (ne in ejus familiam regni decus transferretur) ſed Perſarum [7] modicæ fortunæ viro collocavit. Natumque Cyrum [8] exponi juſſit, quia ſimiliter quietis temporibus exiſtimaverat genitali parte Mandanes enatam vitem eo uſque creviſſe , donec cunctas dominationis ſuæ partes inumbraret. Sed [9] fruſtratus eſt ſeipſe, nepotis felicitatem , cœleſtium judicio deſtinatam, humanis conſiliis impedire conando.

6. [b] Intra privatum autem habitum Dionyſio Syracuſano adhuc ſe An. M. 3648.
continente, Himera quædam non obſcuri generis fœmina , inter quie- Ol. 93. 1.
tem opinione ſua cœlum conſcendit, atque ibidem Deorum omnium lu- Vrb. C. 347.
ſtratis ſedibus, animadvertit prævalentem virum flavi coloris , lenti- Ant Ch. 405.
ginoſi oris, ferreis catenis vinctum, Jovis ſolio, pedibuſque ſubjectum; interrogatoque juvene, quo conſiderandi cœli duce fuerat uſa, quiſnam eſſet ? audiit illum Siciliæ atque Italiæ dirum eſſe Fatum, ſolutumque

INTERPRETATIO.

[a] *Etenim Aſtyages illius avus maternus fruſtra conatus eſt irrita facere duo ſomnia, quibus prænunciabatur nativitas Cyri, cui imperium totius Aſiæ promittebatur.*

[b] *Dum Dionyſius Syracuſanus adhuc eſſet privatus.*

NOTÆ.

1. *Hoſpitales.*] Veritus ne , ſi quid in Adraſtum conſuleret durius , deos offenderet hoſpitalitatis auctores.

2. *Supplicem.*] Non mortem tamen deprecatus eſt Adraſtus; qui teſte Herodoto, proſecutus funus Atys, in ejus ſepulcro ſe ipſum quaſi inferias occiderit.

3. *Sacrificio.*] Mos ille deſumptus à Græcis ; ut qui homicidium perpetraſſet, à Regibus expiaretur.

4. *Ne Cyrus quidem ſuperior.*] Duo enim Cyri ; quorum alter alterius nepos fuit ; ille Cambyſis Perſæ, hic Darij Nothi filius ; ille Imperij Perſici conditor, hic bello contra fratrem Artaxerxem Mnemonem geſto notiſſimus : Vtriuſque res geſtas aureis duobus libellis complexus eſt Xenophon ; alterum Cyri ſuperioris παιδείαν, hoc eſt inſtitutionem, alterum junioris ἀνάβασιν, id eſt expeditionem inſcripſit.

5. *Ad imperium totius Aſiæ.*] Conſulti reſponderant aruſpices naſciturum è filia nepotem , qui avo adimeret imperium, totamque Aſiam armis ſubigeret.

6. *Aſtyages.*] Rex Medorum poſtremus; de quo multa ab eruditis quæri ſolent : an idem , vel cum Dejoce, cujus eſt apud Herodotum mentio ; vel cum Aſſuero, cujus ſæpè ſacri Codices meminerunt : an Cyaxaris pater ? &c. Sed hæc non hujus loci.

7. *Modicæ fortunæ viro.*] Cambyſi.

8. *Exponi juſſit.*] Gravidam ad ſe filiam eo juſſit acciri , ut ſub ipſius oculis partus necaretur. Natus infans datur Harpago occidendus : at is veritus ; ne, ſi mortuo Rege ad Mandanem veniſſet imperium, illa necati pueri ultionem à Miniſtro exigeret, infantem exponendum tradit paſtori regio Mithradati ; cujus uxor , quæ tum fortè mortuum pepererat, commutat pueros , Aſtyagiſque nepotem alit pro ſuo.

9. *Fruſtratus eſt.*] Vbi enim adolevit Cyrus , à Perſis agnitus Aſtyagem bello petiit, illumque Harpagi perfidia victum, vel apud ſe in honore habuit , ut tradit Herodotus ; vel Hircanorum genti præpoſuit, ut alij volunt.

vinculis, multis urbibus exitio futurum: quod ſomnium poſtero die ſermone vulgavit. Poſtquam [a] deinde [1] Dionyſium inimica Syracuſarum libertati, capitibuſque inſontium infeſta fortuna cœleſti cuſtodia liberatum, velut fulmen aliquod otio ac tranquillitati injecit, [b] [2] Himeræorum mœnia inter effuſam ad officium & ad ſpectaculum ejus turbam intrantem, ut aſpexit hunc eſſe, quem in quiete viderat, vociferata eſt. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.

An. M. 3622. Ol. 87. 1. Urb. C. 321. Ant. Ch. 431.

7. Tutius ſomnium matris ejuſdem Dionyſii: quæ cum eum conceptum utero haberet, parere viſa eſt [3] Satyriſcum: conſultoque prodigiorum interprete, clariſſimum ac potentiſſimum Graii ſanguinis futurum, certo cum eventu cognovit.

An. M. 3757. Ol. 110. 4. Urb. C. 456. Ant. Ch. 296.

8. At Carthaginienſium dux [4] Amilcar, cùm obſideret Syracuſas, inter ſomnium audiſſe vocem credidit nunciantem, futurum, ut proximo die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac divinitus promiſſa victoria, exercitum pugnæ comparabat: in quo [5] inter Siculos & Pœnos orta diſſenſione, caſtris ejus Sytacuſani [6] ſubita irruptione oppreſſis, ipſum intra mœnia ſua vinctum pertraxerunt. Itaque magis ſpe quam ſomnio deceptus, cœnavit Syracuſis [7] captivus, non, ut animo præſumpſerat, victor.

INTERPRETATIO.

[a] *Deinde vero poſtquam fortuna, & inimica libertati Syracuſianorum, & infeſta ſaluti innocentium immiſit Dionyſium ſolutum vinculis cœleſtibus, tanquam fulmen; ut turbaret otium & tranquillitatem publicam.*

[b] *Dum Dionyſius intraret in urbem Himeræorum, & magna populi multitudo effuſa eſſet ad illum & videndum & honorandum: hæc mulier animadvertens illum eſſe quem in ſomnio viderat, magna voce exclamavit: ubi hoc cognovit Tyrannus, illam occidi juſſit.*

NOTÆ.

1. *Dionyſium inimica &c.*] Simul ut Agrigentum à Carthaginienſibus captum audiit Dionyſius, illico Syracuſis plebem advocat; eamque adverſus optimates concitat, quaſi Agrigentum hoſtibus prodidiſſent: ſicque occupata tyrannide paulo poſt Carthaginienſes è Sicilia expulit.

2. *Himeræorum.*] Quorum civitas Himera ad oſtia Himeræ fluvii ab Annibale everſa.

3. *Satyriſcum.*] Parvum Satyrum. Satyros ſylvarum eſſe numina, humano quidem, at cornuto capite, caprinis pedibus, toto corpore villoſo fabulantur Poëtæ. Inde locus fortè fabulæ datus, quod aliquando pueri, (id quidem ſuſpicatur Plinius,) cornuto capite nati ſint. Ita Caſaubonus.

4. *Amilcar.*] Ne quis erret nominum ſimilitudine deceptus; quod in Aſdrubale fecimus, idem hoc in loco præſtandum puto: ut, quot Pœnorum ducibus Amilcaris nomen fuit, moneamus paucis. Sex, ſeptemve mihi occurrunt: quorum unus Xerxis tempore cum tota claſſe à Gelone oppreſſus eſt: alter Magonis filius in Sicilia periit, Dionyſio tyranno ſenior: tertius Rhodanus dictus ad Alexandrum Magnum miſſus, poſt reditum à ſuis necatus eſt: quartus juvit Agathoclen, ut Syracuſis rerum potiretur: quintus Giſeonis filius, de quo hic agitur. ſextus Barchinus pater Annibalis: ultimus Amilcar ille, qui, dum Gallos Inſubres ad bellum concitat, à L. Furio & victus, & cæſus eſt.

5. *Inter Siculo*.] Qui à Carthaginienſibus contra Agathoclem ſtabant.

6. *Subita irruptione*] Syracuſanos ex improviſo adoriri dum properat imprudentiùs; Antander Agathoclis, qui tum aberat frater, ſtructis inſidiis in eum irruit, & fugatis aliis, aliis occiſis, Amilcar ipſe, dum fortiter dimicat, vivus capitur. Hæc ferè Diod.

7. *Captivus.*) Ductus per urbem ex-

9. [1] Alcibiades quoque [2] miſerabilem exitum ſuum haud fallaci nocturna imagine ſpeculatus eſt. quo enim pallio amicæ ſuæ dormiens opertum ſe viderat, eo interfectus, & inſepultus jacens, [3] contectus eſt.

10. Proximum ſomnium, etſi paulo eſt longius, propter nimiam tamen An. M. 3650.
evidentiam ne omittatur, impetrat. Duo familiares [4] Arcades iter una Ol. 94. 1.
facientes, [5] Megaram venerunt: quorum alter ad hoſpitem ſe contulit, Vrb. C. 349.
alter in tabernam meritoriam divertit. Is autem qui in hoſpitio Ant. Ch. 403.
erat, vidit in ſomnis comitem ſuum orantem, ut ſibi cauponis inſidiis circumvento ſubveniret: poſſe enim celeri ejus accurſu ſe imminenti periculo ſubtrahi. Quo viſu excitatus, proſiluit, tabernamque, in qua is diverſabatur, petere conatus eſt. [a] Peſtifero deinde fato humaniſſimum propoſitum tanquam ſupervacuum damnavit, idque viſum pro nihilo ducens, lectum ac ſomnum repetiit. Tunc idem ei ſaucius oblatus obſecravit, ut qui auxilium vitæ ſuæ ferre neglexiſſet, [6] neci ſaltem ultionem non negaret. Corpus enim ſuum à caupone trucidatum, tum maxime plauſtro ad portam ferri ſtercore coopertum. Tam conſtantibus familiaris precibus compulſus, protinus ad portam cucurrit, & plauſtrum, quod in quiete demonſtratum erat, comprehendit, cauponemque ad capitale ſupplicium perduxit.

Interpretatio.

[a] *Deinde reprobavit conſilium illud humaniſſimum, velut vanum & inane, fato* 'ethali ſocio ſuo.

Notæ.

qu[illegible] ſi[illegible] ſſimis tormen[illegible]is necatus eſt

1. *Alcibiades.*] Dux Athenienſium clariſſimus, qui cùm à puero eſſet ad voluptates proclivior, à Socrate ad meliorem frugem revocatus multa præclarè geſſit.

2. *Miſerabilem exitum.*] Athenis à Lyſandro captis in Phrygiam ad Pharnabaſum fugerat; cum Lyſander admonitus à Critia nihil ibi diuturnum fore, dum Alcibiades viveret: miſit, qui eum, ſeu vivum, ſeu mortuum à Pharnabaſo depoſcerent: quare domui, ubi cubabat, ſuppoſitu[illegible] ig[illegible]is eſt: Flammæ tamen ſtrepitu exci[illegible] [illegible] Alc[illegible]iades in ignem primum veſtes & ſtra[illegible]u[illegible]a, deinde ſeipſum dejicit: ex quo [illegible]æſus cum evaſiſſet, barbaros cominus c[illegible]di non auſos gladio diſſipat, at illorum jaculis eminus confoditur. Ita Plut. & Diod.

3. *Contectus eſt.*] Illius corpus opertum veſte ſua mulier incendio tugurii cremavit.

4. *Arcades.*] Qui in Peloponneſi meditullio habitabant, ab Arcade Iovis filio nomen ſortiti.

5. *Megaram.*] Vrbs eſt Achaiæ media Athenas inter & Corinthum, ad ſinum Saronicum.

6. *Neci ultionem.*] Ne centum erraret annos: inulti enim & inſepulti centum annos errare vulgo credebantur; ut patet ex Virg. Lucan. & aliis. Hoc ſomnium ex Chryſippo Cicero memorat.

CAP. VIII.

DE MIRACULIS.

QUÆ CONTIGERE ROMANIS.

1. *Caſtores viſi bello Latino & Terſico.*
2. *Æſculapius ſerpentis ſpecie apparens.*
3. *Iunonis Monetæ verba audita.*
4. *Fortunæ muliebris verba audita.*
5. *Sylvani verba audita bello Vejenti.*
6. *Mars viſus bello Lucano.*
7. *Dii Penates Alba Lavinium ſponte ſua regreſſi.*
8. *C. Iulius Cæſar poſt mortem viſus.*
9. *Cn. Pompeii M. rogus miraculoſe indicatus.*
10. *Ap. Claudii Procoſ. mors oraculo prædicta.*
11. *Romuli lituus & ſtatua incendiorum flammis intactæ.*
12. *Ad ſepulturam elati reviviſcentes.*

EXTERNIS.

1. *Erus Pamphilus poſt decimum diem reviviſcens.*
2. *Athenienſis quidam memoria literarum privatus.*
3. *Mulier ſubito caſu obmuteſcens.*
4. *Ægles Samius mutus, & ſubito vocalis factus.*
5. *Gordias Epirota matre mortua natus.*
6. *Iaſo Pheræus vomica liberatus.*
7. *Simonides Poëta ruinæ domus exemptus.*
8. *Daphidæ Sophiſtæ mors oraculo prædicta.*
9. *Philippo Macedonum Regi mors prænuntiata.*
10. *Alexandri M. mors miraculoſe præcognita.*
11. *Remigis cujuſdam rarus caſus.*
12. *Admirandi dentes Pruſiæ Regis filii.*
13. *Duplex ordo dentium Diepetenes filia Mithridatis.*
14. *Rarus & acutiſſimus viſus Strabonis Lincei.*
15. *Ariſtomenis Meſſenii cor piloſum.*
16. *Antipatri Poëtæ anniverſaria febris*
17. *Polyſtrati & Hippoclidis Philoſophorum ſimillima viſa.*
18. *Miracula quædam naturæ.*
19. *Serpens ad Bagradam.*

[a] MUlta etiam interdiu, & vigilantibus accederunt, perinde ac tenebrarum ſomniique nube involuta; quæ, quia unde manaverint, aut qua ratione conſtiterint, dignoſcere arduum eſt, merito miracula vocantur.

1. Quorum è magno acervo in primis illud occurrit. Cum [1] apud

INTERPRETATIO.

[a] *Multa etiam evenerunt interdiu & vigilantibus, non aliter quam ſi eſſent abſcondita obſcuritate tenebrarum & ſomniorum.*

NOTÆ.

1. *Apud lacum Regillum*] Is lacus in Latio eſt ex Plinio, in agro Tuſculano ad Algidi nemoris ingreſſum. *Laco di Caſtiglione.*

lacum Regillum [1] A. Poſthumius Dictator, & [2] Tuſculanorum dux [3] Mamilius Octavius [4] magnis viribus inter ſe concurrerent, ac [5] neutra acies aliquandiu pedem referret; [6] Caſtor ac Pollux Romanarum partium [7] propugnatores viſi, hoſtiles copias penitus fuderunt. An. M. 3559. Ol. 71. 2. Vrb. C. 258. Ant. Ch. 494.

Item bello Macedonico P. Varinius, [8] Reatinæ præfecturæ vir, noctu Urbem petens, exiſtimavit duos juvenes excellentis formæ, albis equis inſidentes, obvios ſibi factos nunciare, die qui præterierat, [9] Perſen Regem à Paulo captum. Quod cum Senatui indicaſſet, tanquam majeſtatis ejus, & amplitudinis, vano ſermone contemptor, in carcerem conjectus eſt. Poſtquam Pauli literis illo die Perſen captum apparuit, & cuſtodia liberatus, & inſuper agro, & [10] vacatione donatus eſt. Caſtorem vero & Pollucem etiam illo tempore pro imperio populi Romani excubuiſſe cognitum eſt, quo [11] ad lacum Juturnæ, ſuum An. M. 3886. Ol. 153. 1. Vrb. C. 585. Ant. Ch. 567.

NOTÆ.

1. *A. Poſthumius.*] Albus; & à lacu Regillo, ubi vicit, Regillenſis, ex nobili Poſthumiorum ſtemmate, primus poſt T. Largium Dictator.

2. *Tuſculanorum.*] Vltra Lanuvium, Ariciam & Albanum montem Tuſculum fuit in collibus ſitum; ubi etiam nunc viſuntur ingentes ruderum reliquiæ: à Telegono Vlyſſis & Circes filio conditum dicitur. *Freſcati.*

3. *Mamilius.*] Tarquinii Superbi gener.

4. *Magnis viribus inter ſe.*] Hac in pugna id ſingulare fuit, quod duces omnes inter ſe ſingulari certamine concurrerint. Tarquinius Superbus, quanquam jam ætate & viribus gravior, Poſthumium Dictatorem: M. Valerius Publicola frater L. Tarquinium: Octavium Mamilium, primum Ebutius Magiſter equitum, deinde T. Herminius legatus infeſto ſpiculo petiit. Tarquinius in latere ictus à ſuis receptus in tutum eſt: M. Valerius temere invectus in exulum aciem cecidit; Ebutio brachium trajectum; Mamilio percuſſum pectus, tum latus ab Herminio transfixum: Herminius etiam inter ſpoliandum Mamilii corpus veruto transfoſſus occubuit.

5. *Neutra acies.*] In dextro cornu jam vicerat Poſthumius, in ſiniſtro acre certamen erat, variaque pugna: donec occiſo Mamilio equites Romani relictis equis in primam aciem advolant: tum enim undique facta fuga, multaque cædes & præda ingens capta eſt. E 40. Latinorum millibus vix dena millia domum rediere.

6. *Caſtor & Pollux.*] Fratres gemini; qui & Tyndaridæ: & vicibus alternis mori & reviviſcere dicuntur; ingens poëtis fingendi materies. Locum fabulæ dedit Geminorum in cœlo natura, quorum oriente altero alter occidit.

7. *Propugnatores viſi.*] Idem Cicero, Dionyſ. & Plutarchus referunt. Livius vero Poſthumium ædem Caſtori voviſſe, miraculi non meminit: additque Frontinus id eo excogitatum à Poſthumio, quo facilius milites ad pugnam hortaretur.

8. *Reatina præfectura.*] Reate oppidum fuit Sabinorum, *Rieti*, quo Aborigines urbe ſua pulſi ſe receperunt, ex Dionyſ. l. 1. Dicitur præfectura Reatina, quædam enim his temporibus erant oppida; ut Fundi, Formiæ, Anagnia &c. quibus à Præfecto Vrbano præfecti imponi ſolebant:

9. *Perſen Regem.*] De Perſe & Paulo poſtea.

10. *Vacatione donatus eſt.*] Immunis fuit ab omni publico munere.

11. *Ad lacum Iuturnæ.*] Duplex Iuturnæ lacus; alter extra urbem ad Numicum Fluvium, nunc *Lago di Volturno*; alter in urbe apud forum, ex Dionyſ. Iuturna Dauni filia, & Turni ſoror à Iove Numici fluminis nympha conſecrata fingitur: A juvando Iuturnam dictam ſcribit Varro; Quapropter è fonte Numiciano, cum ægroti ad morbos pellendos, tum cives om-

equorumque [1] ſudorem abluere viſi ſunt; junctaque fonti [2] ædes eorum, nullius hominum manu reſerata patuit.

An. M. 3763. 2. [a] Sed ut cæterorum quoque Deorum propenſum huic Urbi nu-
Ol. 122. 2. men exequamur: triennio continuo vexata peſtilentia civitas noſtra,
Vrb. C. 462. cum finem tanti & tam diuturni mali, neque divina miſericordia,
Ant. Ch: 390. neque humano auxilio, imponi videret: cura ſacerdotum, inſpectis Sibyllinis libris animadvertit, non aliter priſtinam recuperari ſalubritatem poſſe, quam ſi ab [3] Epidauro Æſculapius eſſet accerſitus. [b] Itaque eo legatis miſſis, unicam fatalis remedii opem auctoritate ſua (quæ jam in terris erat ampliſſima) impetraturam ſe credidit. Neque eam opinio decepit: pari namque ſtudio petitum, ac promiſſum eſt præſidium; eveſtigioque Epidaurii, Romanorum legatos in templum Æſculapii (quod ab eorum urbe quinque millibus paſſuum diſtat) perductos, ut quicquid inde ſalubre patriæ laturos ſe exiſtimaſſent, pro ſuo jure ſumerent, benigniſſime invitaverunt: Quorum tam promptam indulgentiam, numen ipſius Dei ſubſecutum, verba mortalium, cœleſti obſequio comprobavit. Siquidem is anguis, quem Epidaurii raro, ſed nunquam ſine magno ipſorum bono viſum, in modum Æſculapii venerati fuerunt, per urbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduoque inter religioſam omnium admirationem conſpectus, haud dubiam præ ſe appetitæ clarioris ſedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit: paventibus inuſitato ſpectaculo nautis, eo conſcendit, ubi [4] Q. Ogulnii legati tabernaculum erat, [d] inque multiplicem orbem, per ſummam quietem eſt convolutus. Tum legati, perinde at-

Interpretatio.

[a] *Sed ut narremus etiam ea, quæ cæteri dii propitii noſtræ civitati fecerunt.*

[b]. *Itaque putavit legatis Epidaurum miſſis ſe obtenturam poteſtate ſua, quæ jam erat maxima in orbe terrarum, auxilium unicum remedii ad hoc à fatis deſtinati.*

[c] *Præ ſe ferens manifeſtam lætitiam*, quod iret Romam *ut optaverat, quæ ſibi eſt illuſtrior* Epidauro.

[d] *Corpus ſuum placide convolvit in multas ſpiras & varios gyros.*

Notæ.

nes ad ſacrificia aquam petere conſueverant.

1. *Sudorem abluere viſi ſunt.*] Ad Poſthumii victoriam id refert Dionyſius; in eo tamen à Valerio diſſentit, quod non in lacu Iuturnæ, ſed in fonte propter Veſtæ templum equos abluiſſe velit.

2. *Ædes eorum.*] In regione Circi Flaminii, ex P. Victore: in Campo Martio, ex Ovidio: in foro, ex aliis, has ædes extruxit A. Poſthumius; ipſius filius dedicavit, L. Metellus Dalmaticus ornavit ex hoſtium manubiis, ut auctor eſt Aſconius.

3. *Epidauro.*] Tres ſunt in Europa hoc nomine urbes; una in Dalmatia, quæ noſtra ætate emporio & Republica nobilis, *Raguſa*: altera in Peloponneſo ad ſinum Argolicum [illegible] *Limera* Straboni, *Monobaſia* Cedreno, *Malvaſia* Italis dicitur: tertia etiam in Peloponneſo in Argia regione ad Saronicum ſinum, quæ Æſculapii delubro celebris, *Pigada* Nigro, *Cheroniſi* Sophiano. Ita Ortelius.

4 *Q. Ogulnii.*] Ille ipſe eſt Ogulnius

quæ exoptatæ rei compotes, expleta gratiarum actione, cultuque anguis à peritis accepto, læti inde ſolverunt: ac proſperam emenſi navigationem poſtquam Antium appulerunt, anguis qui ubique in navigio remanſerat, [a] prolapſus in veſtibulo ædis Æſculapii, myrto frequentibus ramis diffuſæ, ſupereminentem excelſæ altitudinis palmam circumdedit: perque tres dies poſitis, quibus veſci ſolebat, non ſine magno metu legatorum, ne in triremem reverti nollet, Antienſis templi hoſpitio uſus, urbi ſe noſtræ ad vehendum reſtituit, atque in ripam Tiberis egreſſis legatis, [1] in inſulam, ubi [2] templum dicatum eſt, tranſnavit: [b] adventuque ſuo tempeſtatem, cui remedio quæſitus erat, diſpulit.

3. Nec minus voluntarius Junonis in urbem noſtram tranſitus. Captis à Furio Camillo Vejis, [3] milites juſſu Imperatoris ſimulacrum An. M. 3659. Ol. 96. 2.
[4] Junonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat, in Urbem tralaturi, ſede ſua movere conabantur. Quorum ab uno per jocum interrogata Dea, an Romam migrare vellet, Velle ſe reſpondit. Hac voce audita, luſus in admirationem verſus eſt. Jamque non ſimulacrum, ſed ipſam cœlo Junonem petitam, portare ſe credentes, læti in ea parte montis [5] Aventini, in qua nunc templum ejus cernimus, collocaverunt. Vrb. C. 358. Ant. Ch. 394.

4. [6] Fortunæ etiam Muliebris ſimulacrum, quod eſt via Latina ad

INTERPRETATIO.

a *Labendo egreſſus, in porticu templi Æſculapii, in qua erat myrtus longe diffuſa ramis, circumplexus eſt corpore ſuo palmam altitudine alias ſuperantem.*

b *Fecitque adventu ſuo, ut ceſſaret peſtilentia, contra quam ipſe, tanquam remedium, accerſitus fuerat.*

NOTÆ.

ſive Ogulinus, qui Tribunus plebis anno Vrbis 453. una cum fratre item Tribuno rogationem tulit, ut ad 4. augures, & 5. Pontifices patricios, 4. Pontifices & 5. augures è plebe allegarentur; ex Livio.

1. *In Inſulam.*] Tiberinam ſupra pontem Palatinum, cui à nave, quæ Æſculapium advexit, navis forma data eſt: pars enim ſuperior proræ, inferior puppis figuram refert, & in una parte navis ex Thaſio lapide ſculpta; in altera ſerpentis ſimulacrum, viſuntur. Hæc Marlianus.

2. *Templum dicatum eſt.*] In quo valetudinis cauſa cubabant ægroti; in inſula conditum eſt, inquit Feſtus, quod ægri ad potum aqua utantur ſæpiſſime.

3. *Milites juſſu Imperatoris.*] Deducti ex omni exercitu juvenes pure lotis corporibus, & candida veſte, qui ſignum illud, religioſe admoventes manus, Romam deferrent.

4. *Iunonis Moneta.*] Reginam vocant Livius & P. Victor: Moneta dicitur ex Suida; quod inſcripta numiſmata in Iunonis templo Romæ ſervarentur; vel à monendo ex Cicer. & Livio: quod, cum terræ motus factus eſſet; ut ſue plena procuratio fieret, vox ab æde Iunonis audita ſit.

5. *Aventini.*] Alii ab Aventino Rege; alii ab avibus, quæ eo ſe è Tiberi ferrent; alii ab hominibus, qui eo ratibus adveherentur, dictum volunt: quod avibus obſcœnis ominoſus eſſet, urbis pomœrio non incluſus eſt: à Claudio tamen Imperatore urbi additus; à Remo Remurius, à Murcia Socordiæ Dea Murcius etiam nuncupatus. nunc *Monte di S. Sabina.*

6. *Fortuna Muliebris.*] Fortuna, alia

An. M. 3567. quartum milliarium, eo tempore cum æde ſua conſecratum, [1] quo
Ol. 73. 2. Coriolanum ab excidio Urbis maternæ preces repulerunt, non ſemel,
Vrb. C. 266. ſed bis locutum conſtitit, his pene verbis: Rite me matronæ vidiſtis,
Ant. Ch. 486. riteque dedicaſtis.

An. M. 3546. 5. [2] Valerio autem Poplicola Cos. qui poſt exactos Reges bellum cum
Ol. 68. 1. Vejentibus & Hetruſcis geſſit, illis Tarquinio [3] priſtinum imperium re-
Vrb. C. 245 ſtituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus: He-
Ant. Ch. 507. truſcis, & Tarquinio [4] in cornu dextro prælio ſuperioribus, tantus terror ſubito inceſſit, ut non ſolum victores ipſi profugerent, ſed etiam pavoris ſui conſortes ſecum Vejentes traherent. Cui rei pro argumento miraculum adjicitur; Ingens repente vox è proxima ſilva [5] Arſia, quæ ore [6] Sylvani in hunc pene modum miſſa traditur, [a] Uno plus Hetruſci cadent: Romanus exercitus victor abibit. [b] Miram dicti fidem digeſta numero cadavera exhibuêre.

An. M. 3772. 5. [7] Quid Martis auxilium, quo victoriam Romanorum adjuvit,
Ol. 124. 3. nonne memoria celebrandum eſt? Cum Brutii atque Lucani odio inci-
Vrb C. 471. tatiſſimo, maximiſque viribus [8] Thurinæ urbis peterent excidium, ac
Ant. Ch. 281. præcipuo ſtudio incolumitatem ejus [9] C. Fabricius Luſcinus Cos, pro-

INTERPRETATIO.

[a] *Hetruſcè occidentur plures uno milite, quam Romani.*

[b] *Corpora cæſorum ex utraque parte numerata oſtenderunt dictum Sylvani verum fuiſſe.*

NOTÆ.

Equeſtris, alia Virilis, alia aliis nominibus inſignita: hæc Muliebris dicitur, quod ad liberandam patriam plus mulieres, quam viri, tum potuerint: quare Fortunæ in via Latina ad rei memoriam, & templum, & ſimulacrum à mulieribus dedicatum.

1. *Quo Coriolanum, &c.*] de quo poſtea pluribus.

2. *Valerio Poplicola.*] Qui expulſo Collatino in Collegam aſſumptus à Bruto, quatuor Conſulatus ſummo cum honore geſſit.

3. *Priſtinum regnum reſtituere.*] Legationibus cum nihil proficeret Tarquinius; collectis ex omni Etruria militibus in Romanos movit.

4. *In cornu dextro*] Varia victoria & æquo Marte pugnatum eſt; dextra utrinque cornua vicere, læva ſuperata: Vejentes enim vinci à Romano milite aſſueti fuſi fugatique ſunt, Tarquinienſis novus hoſtis ab ſua parte Romanum pepulit.

5. *Arſia.*] An Arſia ſylva, an Æſuvium, Viſinumve pratum legendum ſit, multis diſputat Cluverius. Arſiam ſylvam bene legeris, quæ trans Ianiculum fuit.

6. *Sylvani.*] Sylvarum pecoriſque Deus humano vultu, capriniſque cruribus fingitur; cui ſub Viminali templum Romæ fuit.

7. *Quid Martis auxilium.*] Nulla quidem hujus hiſtoriæ apud Livium mentio, niſi quod in l. 12. epitome ſcriptum eſt contra Brutios & Lucanos id fere temporis feliciter pugnatum eſſe: at Ammianus Marcellinus l. 24. eodem fere modo, quo Valerius, id retulit; additque Plinius l. 34. c. 6. Fabricium à Thurinis ſtatua donatum.

8. *Thurinæ urbis.*] Calabriæ oppidum fuit in ſinu Tarentino, Crotoni vicinum, inter oſtia Sybaris & Craris: prius Sybaris, inde Thurium, & Thurii nuncupatum. *Terra nova.*

9. *C. Fabricius Lucinus.*] Vir tribus

tegeret; reſque ancipiti eventu, collatis unum in locum utriuſque partis copiis, gereretur: non audentibus Romanis prœlio congredi; eximiæ magnitudinis juvenis [a] primum eos hortari ad capeſſendam fortitudinem cœpit. Deinde, ubi tardiores animadvertit, arreptis ſcalis per mediam hoſtium aciem ad contraria caſtra evaſit: & admotis, [1] vallum conſcendit. Inde voce ingenti clamitans, factum victoriæ gradum, & noſtros ad aliena caſtra capienda, & Lucanos, Brutioſque ad ſua defendenda, illuc traxit, ubi conſerti dubio certamine tenebantur. Sed idem impulſu armorum ſuorum proſtratos hoſtes jugulandos, capiendoſque Romanis tradidit; xx. enim millia cæſa, quinque millia cum Statio Statilio duce utriuſque gentis & tribus atque xx. militaribus ſignis capta ſunt. Poſtero die cum Cos. inter honorandos, quorum ſtrenua opera fuerat uſus, [2] vallarem coronam ei ſe ſervare dixiſſet, à quo caſtra erant oppreſſa; nec juvenis, qui id præmium peteret, inveniretur; cognitum pariter, atque creditum eſt, Martem patrem tunc populo ſuo adfuiſſe. Inter cætera hujuſce rei manifeſta indicia, [3] galea quoque [4] duabus diſtincta pinnis, qua cœleſte caput tectum fuerat, argumentum præbuit. Itaque Fabricii edicto, [5] ſupplicatio Marti eſt habita, & à laureatis militibus magna cum animorum lætitia oblati auxilii teſtimonium ei eſt redditum.

7. Referam nunc quod ſuo ſeculo cognitum manavit ad poſteros,

Interpretatio.

a Primum cœpit illos excitare ad pugnam fortiter incipiendam.

Notæ.

conſulatibus, Cenſura, victoriis de Brutiis, Lucanis, & Pyrrho relatis, paupertate, morum innocentia, vitæque integritate clariſſimus: cujus filia ex ærario dotata eſt; quoniam paternæ hæreditatis præter gloriam nihil erat.

1. *Vallum.*] Aggeſtus erat è terra & ſudibus ad labrum foſſæ interius, veluti murus; cujus duæ partes, agger, & ſudes: agger è terra & ceſpite, ſæpè altus decem pedes, & totidem latus: ſudes ex quocunque & obvio ligno, robuſto tamen: valli modus parte una 2017. pedum, altera pluſculo major 2050. Hæc & plura Lipſius.

2. *Vallarem coronam.*] Qua donari ſolebant, qui primi hoſtile vallum conſcendiſſent; graminea fuit. Aliæ militares coronæ, triumphalis, obſidionalis, civica, de quibus poſtea.

3. *Galea.*] Ex pellibus hi pilei, ne præliantibus graviores eſſent.

4. *Duabus diſtincta pinnis.*] Alii aliis rebus in galea uſi, vel ad ornatum, vel ad horrorem; variæque animalium formæ galeis ſuperpoſitæ. Vnde Virgil. de Turni galea. l. 7.

Cui triplici crinita juba galea alta Chimaram

Suſtinet Ætnæos efflantem faucibus ignes.

Et Plutarchus in Mario Cimbrorum galeas & plumis & horrendis animantium figuris inſignes deſcribit. Morem illum ab Ægyptiis ortum non temere dixerim; quorum Reges caput, vel Leonis, vel Tauri, vel Draconis, Regiæ poteſtatis inſigne geſtaſſe ſcribit Diodorus l. 2 Ab Ægyptiis ad Græcos, ut indicat Plinius; A Græcis ad Romanos, ab iis ad noſtram uſque manavit ætatem. Familiarum enim inſigni a variis animalium figuris diſtincta cernimus.

5. *Supplicatio.*] Duplex fuit: una, quæ Prætoris edicto extra ordinem fiebat: al-

An. M. 2889. Ant.Ch. 1164. [1] Penates Deos [2] Æneam [3] Troia advectos [4] Lavinii collocaſſe : inde ab [5] Aſcanio filio ejus [6] Albam, quam ipſe condiderat, tralatos, priſtinum ſacrarium repetiſſe: & quia id humana manu factum exiſtimari poterat, relatos Albam, voluntatem ſuam altero tranſitu, ſignificaſſe. [a] Nec me præterit de motu, & voce Deorum immortalium, humanis oculis, auribuſque percepto, quam in ancipiti opinione æſtimatio verſetur. Sed quia non nova dicuntur, ſed tradita repetuntur, [b] fidem auctores vindicent: noſtrum ſit, inclytis literarum monumentis conſecrata, perinde ac vana non refugiſſe.

An. M. 4012. Ol. 184. 3. Vrb. C. 711. Ant. Ch. 41. 8. [c] Facta mentione urbis, è qua primordia civitas noſtra traxit, Divus Julius fauſta proles ejus, ſe nobis offert: quem C. Caſſius (nunquam ſine præfatione publici parricidii nominandus) cum acie Philippenſi ardentiſſimo animo perſtaret, vidit humano habitu auguſtiorem, purpureo paludamento amictum, minaci vultu, & concitato equo in ſe impetum facientem: quo aſpectu perterritus, tergum hoſti dedit,

INTERPRETATIO.

[a] *Non ignoro quam dubia ſit & anceps opinio, quam habent homines de motu Deorum oculis percepto, & de eorum voce auribus audita.*

[b] *Primi ſcriptores* earum rerum *ſibi concilient fidem* legentium.

[c] *Cum mentionem fecerimus* Albæ *civitatis, ex qua* Roma *urbs noſtra duxit originem, dicimus aliquid de divo Iulio* Cæſare *qui ab* Iülo Albæ conditore *oriundus fuit,*

NOTÆ.

tera, cum Provinciarum ſeu Proconſules, ſeu Pro-prætores à militibus ob victoriam Imperatores appellati laureatas literas ad Senatum mitterent; quibus, & Imperatoris nomen, & ſupplicationem depoſcerent: tum ſolebat Senatus adire Deorum templa, gratias agere, offerre ſacrificia, vota facere, dare epulum, dies feſtos celebrare, modo plures, modo pauciores, pro dignitate, & victoris, & victoriæ.

1. *Penates Deos.*] Dei Penates ii ſunt, per quos penitus ſpiramus & vivimus, ex Macrobio. Tradit Cicero ſic dictos à penu; quo ſignificatur id omne, quo veſcimur. Erant Penates alii totius generis humani, alii cœli, alii terræ, alii cujuſque & civitatis, & domus. Quos vero Penates Æneas Troia ſecum in Italiam advexerit, obſcurum eſt; alii Veſtam, alii Neptunum & Apollinem, alii Caſtorem & Pollucem fuiſſe volunt.

2. *Æneam.*] Anchiſæ & Veneris filium, Virgilii verſibus nobilitatum, qui tamen patriæ proditor ab aliis dicitur: ab illo enim, vel Scæa porta Græcis aperta, ut auctor eſt Dares; vel equus ligneus Græco gravis milite in urbem inductus. Troiæ reliquias incolere per Græcos eum ipſi liceret: ſeu quod Polyxenam pro felici reditu immolandam apud ſe occultaſſet, ab Agamemnone ejectus, ut placet Dareti; vel ab Antenore, quod in ipſum populum concitaret, ut vult Dictys Cretenſis; in Italiam appulit.

3. *Troia.*] Phrygiæ minoris civitate, non procul à monte Ida, quæ à Dardano Dardania, Troia à Troë, & ab Ilo Ilium appellata, decennali Græcorum obſidione nobilis.

4. *Lavinii.*] Vrbs olim fuit Latii inter Oſtiam & Velitras non procul à mari, ab Ænea condita.

5. *Aſcanio.*] Qui regni ſedem à Lavinio ad Albam, quam condiderat, tranſtulit.

6. *Albam.*] In Latio: dicta eſt Alba ab alba ſue, quam ibi reperit Æneas; longa vero à longo tractu: à Tullo Hoſtilio everſa, civeſque Romam migrare juſſi: nunc etiam *Alba,*

voce illa prius emiſſa, [1] quid enim amplius agas, ſi occidiſſe parum eſt? Non occideras tu quidem, Caſſi, Cæſarem. Neque enim extingui ulla divinitas poteſt: ſed mortali adhuc corpore utentem violando, meruiſti ut tam infeſtum haberes Deum.

9. Jam quod [2] L. Lentulus littus prænavigans, in quo Cn. [3] Pom- An. M. 4006.
peii Magni, perfidia [4] Ptolemæi Regis, [5] interempti [6] corpus conſciſſæ Ol. 183. 1.
ſcaphæ lignis comburebatur: ignarus caſus ejus, cum ipſi [7] fortunæ eru- Vrb. C. 705.
beſcendum rogum vidiſſet, commilitonibus dixit, Quid ſcimus, an Ant. Ch. 47.
hac flamma C. Pompeius crematur: [a] divinitus miſſæ vocis miraculum
eſt.

10. [b] Atque hoc quidem hominis tantum: illud autem ore ipſius An. M. 4005.
Apollinis editum, quo Appii interitum veridica Pythicæ vaticinatio- Ol. 182. 4.
nis fides præcurrit. Is bello civili, quo ſe Cn Pompeius à Cæſaris con- Vrb. C. 704.
cordia peſtifero ſibi, nec Reipub. utili conſilio abruperat, eventum Ant. Ch. 48.
graviſſimi motus explorare cupiens; [c] viribus imperii (namque [8] Achaiæ præerat) Antiſtitem Delphicæ [9] cortinæ, in intimam ſacri ſpecus par-

INTERPRETATIO.

[a] *Pro miraculo habenda eſt vox emiſſa inſpiratione Deorum.*

[b] *Atque hoc oraculum Lentuli fuit editum ore tantum hominis; illud vero, quod ſequitur, ore Apollonis, quo dicto vera prædictio Pythia vaticinantis prænunciavit mortem Appii.*

[c] *Summa ſua poteſtate, nam regebat Achaiam, coëgit Sacerdotem templi Delphici deſcendere in profundiſſimam partem antri ſacri. In qua ſicut reſponſa certiora dantur conſulentibus, ita nimius hauſtus ſpiritus divini eſt letalis Pythiis dantibus illa reſponſa.*

NOTÆ.

1. *Quid amplius agas &c.*] Cum à Cæſare impetum in ſe fieri cerneret, Caſſius fugiendo dixit. *Quid agam? ſi occidiſſe Cæſarem nihil profuit, cum etiam mortuus mihi infeſtus occurrat.* De Caſſio, pugnaque Philippenſi jam ſæpius.

2. *L. Lentulus.*] Qui Conſul anno urbis 705. & ipſe Ptolemæi juſſu in carcere necatus eſt.

3. *Pompeii magni.*] Carbone in Sicilia & Hiempſale in Africa devictis, Romam victor Pompeius redibat, cum Sylla honoris cauſa obviam illi progreſſus occurrit, eumque complexus alta voce Magnum appellat, inde *Pompeius magnus* vulgo nuncupati cœptus.

4. *Ptolemæi Regis.*] Dionyſii, qui Ptolemæi Auletis filius, una cum Cleopatra ſorore, etiam tum puer regebat Ægyptum.

5. *Interempti.*] Tot olim nationum victor Pompeius ad Ptolemæum ſupplex venerat: at ille metuens, ne, aut invaderet imperium, aut plus Cleopatræ, quam ſibi faveret, ex Photini conſilio miſit Achillam & Septimium, à quibus exceptus in navicula Pompeius confoditur.

6. *Corpus.*] Caput ab Achilla delatum ad Regem, corpus à Septimio in fluctus, à fluctibus in littus projectum; ibique à Philippo quodam combuſtum.

7. *Fortunæ erubeſcendum.*] Fortunæ enim pudori eſſe debuit, eum, quem tot triumphis ornaſſet, tam humili rogo ab uno cliente furtim ſepeliri.

8. *Achaia.*] Achaia proprie dicta, pars erat Peloponneſi, Corinthum inter & Patras: late ſumpta Epiro, Theſſalia, Peloponneſo, & mari circumſcribitur; in Bœotiam, Atticam, Phocidem, Locros, & Doridem diviſa. *Livadia & Rumelia.*

9. *Cortinæ.*] Quæ, vel tripus corio Pythonis tectus, vel pars templi interior,

tem coëgit deſcendere : unde ut certæ conſulentibus ſortes petuntur, ita nimius divini ſpiritus hauſtus [1] reddentibus peſtifer exiſtit. Igitur impulſu concepti numinis inſtincta virgo, horrendo ſono vocis, Appio inter obſcuras verborum ambages fata cecinit. Nihil, inquit, ad te hoc Romane bellum : [2] Eubœæ [3] Cœlam obtinebis. At is ratus conſiliis ſe Apollinis moneri, ne illi diſcrimini intereſſet, in eam regionem ſeceſſit, quæ inter [4] Rhamnunta nobilem Attici ſoli partem, [5] Cariſtumque [6] Chalcidico freto vicinam interjacens, Cœlæ Eubœæ nomen obtinet, ubi ante Pharſalicum certamen morbo conſumptus, prædictum à Deo locum ſepulturæ poſſedit.

An. M. 3665. Ol. 97. 4. Vrb. C. 364. Ant. Ch. 388.

11. Poſſunt & illa miraculorum loco poni ; Quod deuſto ſacrario Saliorum, nihil in eo præter [7] lituum Romuli [8] integrum repertum eſt. Quod Ser. Tullii ſtatua, cum [9] ædes Fortunæ conflagraſſet, inviolata permanſit. Quod Q. [10] Claudiæ ſtatua in veſtibulo [11] templi Matris

An. M. 3943. Ol. 167. 2. Vrb. C. 642. Ant. Ch. 110.

Deûm poſita, bis ea æde incendio conſumpta, prius [12] P. Naſica Scipione, & L. Beſtia ; item [13] M. Servilio, & L. Lamia Coss. in ſua baſi flaminis intacta ſtetit.

An. M. 4056. Ol. 195. 3. Vrb. C. 749. Ant. Ch. 3.

NOTÆ.

ubi & cortina tendi, & reddi oracula ſolebant.

1. *Reddentibus peſtifer.*] Quo enim vehementior numinis afflatus, eo puella debilior.

2. *Eubœa.*] Quæ Ægæi maris inſula, à Bœotia Euripo admodum anguſto ſejuncta. *Negrepont.*

3. *Cœlam.*] Hoc eſt ſinum : quare Eubœæ cœla valet plane idem, quod Eubœæ ſinus : vox enim illa à Græcis deſumpta eſt ; ſic Strabo, τ Εὐβοίας τὰ κοῖλα.

4. *Rhamnunta.*] Rhamnus duplex ; altera in Eubœa, altera in Attica ; illa Fortunæ, hæc Amphiaraï templo, & Phidiaca Nemeſi nobilis.

5. *Cariſtum.*] Eubœæ civitatem, propter quam lapis naſcitur, quem pectunt, nent, unde texunt mantilia. quæ, ubi ſordeſcunt, in flammas projecta, non ſecus emendantur, ac ſi maculas elueris. Ita Strabo l. 10.

6. *Chalcidico freto.*] Chalcis urbs Eubœæ præcipua, ab Aulide Bœotiæ portu exiguo freto diviſa. *Negroponte.*

7. *Lituum.*] Baculus erat incurvus, & à ſummo leviter inflexus, qui ab ejus, quo canitur, litui ſimilitudine, nomen invenit, teſte Cicerone. Lituo utebantur augures ad deſignanda in aëre ſpatia illa, inter quæ auguria captarentur. Eſt etiam lituus ex Feſto, genus buccinæ incurvæ; qua qui cecinerit, Liticen dicitur.

8. *Integrum repertum.*] Lituus ille in colle Palatino ad urbis per Gallus excidium ſervatus ; tum etiam urbe capta incenſaque, inter altiſſimos cinerum cumulus illæſus repertus.

9. *Ædes Fortunæ.*] Quod Romanum imperium multum auxerit Servius, multaque in urbe templa Fortunæ, Primigeniæ, Obſequenti, Privatæ poſuerit: illius ſtatuam in æde Fortunæ poſitam teſtatur Plutarchus.

10. *Claudiæ.*] Quæ Matrem Deûm Peſſinunte advectam induxit; ex Livio.

11. *Templi Matris Deûm.*] Primum in templo Victoriæ poſita : deinde ædes in Palatio à M. Iunio Bruto ipſi dedicatæ.

12. *P. Naſica Scipione & L. Beſtia.*] Vterque patricii generis, ille Corneliorum, hic Calphurniorum. Vir ille facetus & urbanus : hic bello ſtrenuus ; ſed pecuniæ avidior, turpe cum Iugurtha fœdus pepigit.

13. *M. Servilio & L. Lamia.*] Alter nulla re niſi conſulatus honore illuſtris fuit ; alterum, ut virum doctum, laudat Horatius

11. Aliquid admirationis civitati noſtræ Acilii etiam Aviolæ [1] rogus attulit, qui & à medicis, & à domeſticis mortuus creditus, cum aliquandiu humi jacuiſſet, elatus, poſtquam ignis corpus ejus corripuit, vivere ſe proclamavit, auxiliumque pædagogi ſui (nam is ſolus ibi remanſerat) invocavit. Sed jam flammis circumdatus, fato ſubtrahi non potuit. An. M.4021. Ol. 186. 4. Vrb. C.720. Ant. Ch. 32. An. M. 4012. Ol. 184. 3. Vrb. C. 711. Ant. Ch. 42.

[2] L. quoque Lamiæ prætorio viro æque vocem fuiſſe ſuper rogum conſtitit.

EXTERNA.

1. Quæ minus admirabilia, [1] Eris Pamphilii caſus facit: quem Plato ſcribit inter eos, qui in acie ceciderant, decem diebus jacuiſſe, biduoque poſtquam inde ſublatus eſſet, impoſitum rogo revixiſſe: ac mira quædam tempore mortis viſa narraſſe.

2 Et quoniam ad externa tranſgreſſi ſumus, quidam Athenis vir erudiriſſimus, cum ictum lapidis capite excepiſſet, cætera omnia tenaciſſima memoria retinens, litterarum tantummodo, quibus præcipue inſervierat, oblitus eſt. [a] Dirum malignumque vulnus in animo percuſſi, quaſi de induſtria ſcrutatis ſenſibus, in eum potiſſimum, quo maxime lætabatur, acerbitate nocendi erupit; ſingularem doctrinam hominis pleno invidiæ funere efferendo: cui ſi talibus ſtudiis perfrui fas non erat, utilius aliquanto fuit, ad illa aditum non impetraſſe, quam jam percepta eorum dulcedine caruiſſe.

3. Mirabilior tamen ſequentis caſus narratio Nauſimenis enim Athenienſis uxor, cum filii ac filiæ ſuæ ſtupro interveniſſet, inopinati monſtri perculſa conſpectu: & in præſens tempus ad indignandum, & in poſterum ad loquendum obmutuit. Illi nefarium concubitum voluntaria morte penſarunt. Hoc modo fortuna ſæviens huic vocem, iis vitam ademit; illi propitia donat.

INTERPRETATIO.

[a] *Dirum certe & malignum vulnus illius hominis læſi in* memoria, *quæ pars eſt animi; quaſi enim de induſtria conſideraſſet omnes ſenſus, malignitate ſua illum præcipue corrupit, quo ille inprimis delectabatur; auferendo maximam illius ſcientiam, quam* Dii illo caſu *invidiſſe viſi ſunt: cui homini, ſi non licebat* uſque ad finem vitæ *frui ſua doctrina, multo illi utilius fuiſſet nunquam ſtuduiſſe litteris, quam carere voluptate quam ex iis perceperat.*

NOTÆ.

carm. 1. & 3. Vrbs ſub Tiberio præfuit.

1. *Regus.*] Pro mortui dignitate & honoribus quos geſſerat, vel majorem, vel minorem extruxêre pyram: Legéque cautum fuit, ne de lignis politis ſtrueretur.

2. *L. quoque Lamia.*] E plebeia quidem, at nobili Æliorum gente, quæ in tres potiſſimum familias diviſa fuit, Tuberonum, Pætorum, & Lamiarum, qui ad Lamum Formiorum olim Principem referebant originem, ſi Horatio l. 3. credimus. *Æli vetuſto nobilis ab Lamo*, &c.

3. *Eris Pamphili.*] Non eſt operæ pretium huic exemplo, aliiſque quæ proxi-

4. Ægles Samius [1] athleta mutus, cum ei victoriæ quam adeptus erat, titulus & præmium eriperetur, [a] indignatione accenſus, vocalis evaſit.

5. [2] Gorgiæ quoque Epirotæ fortis viri clara fuit origo, qui in funere matris utero elapſus, inopinato vagitu ſuo lectum ferentes conſiſtere coëgit, novumque ſpectaculum patriæ præbuit, [b] ex ipſo genetricis rogo lucem, & cunas aſſecutus: Eodem enim momento temporis, altera jam fato functa parit, [c] alter ante elatus, quam natus eſt.

6. [d] Divinæ fortunæ vulnus [3] Pheræo Iaſoni quidam exitii ejus cupidus intulit. Nam cum inter inſidias gladio eum percuſſiſſet, [4] vomicam, quæ à nullo medicorum ſanari potuerat, ita rupit, ut hominem peſtifero malo liberaret.

7. [e] Æque Diis immortalibus acceptus [5] Simonides, cujus ſalus ab imminenti exitio defenſa, ruinæ quoque ſubtracta eſt. Cœnanti enim [6] apud Scopam, in [7] Cranone (quod eſt in [8] Theſſalia oppidum) nunciatum eſt [9] duos juvenes ad januam veniſſe, magnopere rogantes, ut

Interpretatio.

a *Ira commotus cœpit loqui.*

b *In ipſo loculo matris vitam invenit, &* illius pheretro *pro cunis uſus eſt.*

c *Puer prius portatus eſt ad rogum* cum matre, *quam natus eſt.*

d *Quidam cupiens occidere Iaſonem Pheræum inflixit illi vulnus optandum & magnæ felicitatis.*

e *Simonides tam dilectus fuit à Diis immortalibus, quam Iaſon: tum illius vita erepta à certo periculo naufragii, conſervata etiam fuerit à ruina cœnaculi.*

Notæ.

me ſequuntur addere plura; auctores à quibus referuntur indicaſſe ſatis erit. Eris Pamphilii meminere tum Plato l. 10. de Rep. tum Macrobius in ſomnio Scipionis: Viri illius eruditiſſimi Plinius l. 7. c. 24. Æglis Samii Aulus Gellius.

1. *Athleta.*] De Athletis ſic breviter Ariſtoteles; Qui celeritate valet, is curſor eſt: qui poteſt, tum premere, tum continere, luctator: qui percutiendo pellere, pugil: qui horum utroque modo, pancratio idoneus: qui ad hæc cuncta aptus, quinquertio. Plura tamen Athletarum genera conſtituit Hieronymus Mercurialis in Gymnaſticis; ſunt enim Stadiodromi, Diaulodromi, Dolichodromi, Palæſtritæ, Pancratiaſtæ, Diſcoboli, Saltatores, Pentathli.

2. *Gorgia.*] Non Philoſophus ille eſt ac Rhetor celeberrimus, qui Leontinus fuit.

3. *Pheræo Iaſoni.*] Pheræorum tyranno, de quo poſtea. Phera oppidum Theſſaliæ ad Bœbeïdem lacum: aliæ in Attica, Peloponneſo, Apulia. &c.

4. *Vomicam.*] Vlcus eſt latens, quod ſaniem, ſi evomat, Vomica dicitur.

5. *Simonides.*] Id Pindaro tribuit Solinus; Simonidi Cicero & Quintilianus.

6. *Apud Scopam.*] Non Sculptorem, qui Mauſoleum cælavit, ſed fortunatum virum, & nobilem; ex Cicer

7. *In Cranone.*] Quæ in campis Pharſalicis ex Plinio; Ephyra ab Homero dicta, ex Stephano.

8 *Theſſalia.*] Ad Sinum Pelaſgicum & Maliacum; Macedoniæ finitima, inter Peneum fluvium & Thermopylas; quibus Bœotia terminatur. *Ianua.*

9. *Duos juvenes.*] Caſtorem & Pollucem. Inter cœnam cecinerat id carmen, quod in Scopam ſcripſerat; in quo multa ornandi cauſa poëtarum more fuerant in

ad eos

ad eos continuo prodiret : ad quos egreſſus, neminem reperit ibi. Ceterum eo momento temporis [1] triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapſum, & ipſum & omnes convivas oppreſsit. [a] Quid hac felicitate locupletius, quam [2] nec mare, nec terra ſæviens, extinguere valuit?

8. Non invitus huic ſubnecto [3] Daphidam, ne quis ignoret quantum interfuerit cecinisſe Deorum laudes, & numen obtrectaſſe. Hic cum ejus ſtudii eſſet, cujus profeſſores [4] Sophiſtæ vocantur: [b] ineptæ & mordacis opinationis Apollinem Delphis irridendi cauſa conſuluit, An equum invenire poſſet, cum omnino nullum habuiſſet. Cujus ex oraculo reddita vox eſt, inventurum equum, ſed ut eo perturbatus periret. Inde cum jocabundus, quaſi deluſa ſacrarum ſortium fide, reverteretur, incidit [5] in Regem Attalum, ſæpenumero à ſe contumelioſis dictis abſentem laceſſitum: ejuſque juſſu, ſaxo, cui [6] nomen erat Equi, præcipitatus, [c] ad Deos uſque cavillandos dementis animi juſta ſupplicia pependit.

9. Eodem oraculo Macedonum Rex [7] Philippus admonitus, ut à quadrigæ violentia ſalutem ſuam cuſtodiret, toto regno disjungi currus juſſit; eumque locum, qui [8] in Bœotia Quadriga vocatur, ſemper

An. M. 3718.
Ol. 111. 1.
Vrb. C. 417.
Ant. Ch. 335.

INTERPRETATIO.

a *Quis felicior unquam fuit Simonide! quem, nec mare furens, nec caſus triclinii in terra extructi, potuit occidere.*

b *Ille cum eſſet mordax & ineptam opinionem* de Diis *haberet: conſuluit Delphis Apollinem, ut illum irrideret.*

c *Punitus eſt ſupplicio quod juſte meritus fuerat mente adeo ſtulta ut Deos etiam irrideret.*

NOTÆ.

Caſtorem & Pollucem inſerta, ita Cicero l. 2. de Orat.

1. *Triclinium.*] A voce Græca κλίνη, quæ lectum ſignificat, triclinium dicitur; quod circum menſam ſternerentur tres lectuli, quorum in uno dominus; in altero uxor cum reliqua familia; in tertio invitati ad epulas amici aſſiderent.

2. *Nec mare nec terra.*] Quia jam à mortuo, quem ſepelierat monitus, naufragium vitaverat.

3. *Daphidam.*] Non Sophiſtam, ſed Grammaticum. qui mendacii accuſavit Homerum, quod bello Trojano militaſſe Athenienſes ſcripſerit. Suidas.

4. *Sophiſtæ vocantur.*] Primum Philoſophi, deinde Rhetores Sophiſtæ dicti ſunt; poſtremo abiit nomen in invidiam; ut Sophiſtæ vocarentur tum ii qui oſtentationis aut quæſtus cauſa philoſopharentur: tum ii, qui argutiis id, quod falſum eſt, verum oſtendere niterentur.

5. *In Regem Attalum.*] Tres fuerunt Pergameni Principes, quibus idem Attali, nomen fuit: unus is, qui victis Galatis Rex Pergami ſalutatus, Romanos contra Philippum juvit: alter hujus filius, qui tutorio nomine pro nepote Attalo adminiſtravit: tertius Attalus ille, qui Romanos ſcripſit hæredes. Quis eorum Daphidam egerit in præceps? obſcurum eſt.

6. *Nomen erat Equi.*] Montem illum, non Equum, ſed Thoraca dictum docet Strabo: aliique non præcipitatum, ſed actum in crucem Daphidam volunt.

7. *Philippus.*] Amyntæ filius & Alexandri Magni pater, qui Macedoniæ regnum prius anguſtis admodum clauſum finibus adeo amplificavit, ut 150. populi in ejus ditione numerarentur.

8. *In Bœotia.*] Quæ ex una parte Atticæ, ex altera Theſſaliæ finitima. Chalcidico

vitavit : Nec tamen denuntiatum periculi genus effugit : nam [1] Pauſanias in capulo gladii, quo eum occidit, quadrigam habuit [2] cælatam.

An. M. 3930. Ol. 114. 1. Vrb. C. 429. Ant. Ch. 323.

10. Quæ tam pertinax neceſſitas in patre, & filio Alexandro conſimilis apparuit. Siquidem [3] Calanus Indus ſua ſponte ſe [4] ardenti rogo ſuperjacturus, interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet, [5] Brevi te, inquit, videbo. Nec id ſine cauſa, quia voluntarium ejus è vita exceſſum rapida mors Alexandri ſubſecuta eſt.

11. Regios interitus magnitudine miraculi remigis caſus æquat : quem in [6] hexere Tyriorum ſentinam haurientem, cum è navi fluctus abjeciſſet ; altero latere repercuſſum, fluctus contrarius in navem retulit. [a] Itaque miſeri ſimul ac felicis complorationi permiſta fuit gratulatio.

An. M. 3870. Ol. 149. 1. Vrb. C. 369. Ant. Ch. 481.

12. Quid illa ? nonne ludibria naturæ in corporibus humanis fuiſſe credenda ſunt ? tolerabilia quidem, quia ſævitia caruerunt : ceterum &

INTERPRETATIO.

[a] *Quare comploratio facta eſt ob miſerum illum lapſum in mare, & gratulatio ob reditum in navim.*

NOTÆ.

mari alluitur; olim Aonia, nunc *Stramulipa.*

1. *Pauſanias.*] Ceraſtæ filius ex Oreſtarum gente : de ſtupro ab Attalo ſibi per vim illato apud Regem fruſtra queſtus, iram in ipſum convertit ; & ultionem, quam ab inimico non poterat, ab iniquo judice exegit ; Philippumque, dum Cleopatræ filiæ cum Alexandro Epirotarum Rege nuptias celebrat, interficit.

2. *Cælatam.*] Cælata proprie dicuntur vaſa, vel aurea, vel argentea ; in quibus ſigna aut ſigilla eminentia expreſſa ſunt, quæ cælo non torno fiant. Quintilianus ſculpturam à cælatura penes materiam diſtinguit l. 3. c. 31. *Cælatura quæ auro, argento, ære, ferro opera efficit : nam ſi ſculptura lignum, ebur, marmor, vitrum, gemmas complectitur.* Hæc Salmaſius.

3. *Calanus.*] Indus Gymnoſophiſta, qui à Taxile Indiæ Regulo perſuaſus Alexandrum ſecutus fuerat.

4. *Ardenti rogo.*] Vbi venit Perſeppolim, firma ſemper uſus valetudine, tum primum ægrotare cœpit : continuo rogum ſibi conſtrui ab Alexandro impetrat ; deinde in lectica vectus annos natus 68. Indico more coronatus hymnoſque patria lingua concinens in rogum conſcendit : ubi decore compoſitus mediis in flammis ſtetit immotus. Alexander qui præſens aderat, veſte pretioſa, aureis argenteiſque vaſis, ſplendido convivio, tubarum ſonitu, barritu elephantorum, feſtoque totius exercitus clamore funus decoravit.

5. *Brevi te videbo.*] Addidiſſe fertur, *ô præclarum*, inquit, *diſceſſum è vita ; cum, ut Herculi contigit, mortali corpore cremato in lucem animus exceſſerit.* Hæc Cicero l. 1. de divin.

6. *Hexere Tyriorum.*] Hic locus in omnibus codicibus mire depravatus eſt : in iis, quibus vulgo utimur, legitur *in littore:* In Campenſi *in dextro latere triere Tyriorum.* In Pulmanniano, *in texere Timbrum.* In Atrebatenſi, Cauchiano, & Gemblacenſi accuratius ſcriptum eſt *In chexere Tyriorum* : unde ſuſpicatur Pighius *In hexere Tyriorum* legendum eſſe ; qua ſcriptura quin vera ſit & germana, dubitabit nemo, qui ab auctoribus, tum Græcis, tum Latinis naves, aut Penteres, aut Hexeres, aut Hepteres dici, à remorum, vel numero, vel ordinibus noverit ; cujus rei teſtem appellare Livium ſatis erit, cujus hæc ſunt verba è libro 37. *Regiæ claſſis ſeptem & triginta majoris formæ navium erat, in quibus tres hepteres & quatuor hexeres habebat.*

ipſa miraculis annumeranda. Nam & [1] Pruſiæ Regis [2] Bithyniæ filius eodem nomine quo pater, pro ſuperiori ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit, nec ad ſpeciem deforme, neque ad uſum ulla ex parte incommodum.

13. [3] Mithridatis vero Regis filia Dripetine, Laodice regina nata, An. M. 3988.
duplice ordine dentium deformis admodum, [4] comes fugæ patris, à Pom- Ol. 178. 3.
peio devicti, fuit. Vrb. C. 687.
Ant. Ch. 65.

14. [5] Ne [a] illius quidem parvæ admirationis oculi, quem conſtat tam certa acie luminum uſum eſſe, ut à [6] Lilybæo portu, Carthaginienſium egredientes claſſes intueretur.

15. Oculis ejus admirabilius [7] Ariſtomenis [8] Meſſenii cor: quod Athenienſes ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum invenerunt: cum eum aliquoties captum, & aſtutia elapſum, cepiſſent.

16. At Poëta [9] Antipater [10] Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cumque ad ultimam ætatem perveniſſet, natali ſuo, certo illo circuitu morbi conſumptus eſt.

17. Hoc loco apte referantur Polyſtratus, & Hippoclides Philoſophi,

Interpretatio.

[a] *Dignus eſt etiam ille magna admiratione, qui tam dicitur habuiſſe acrem oculorum aciem, ut, &c.*

Notæ.

1. *Pruſia.*] Ad quem Annibal profugit, pace Romanos inter & Antiochum facta.

2. *Bithynia.*] In Aſia minori ad Pontum ſita adverſa Thraciæ, proxima Troadi: primum Bebrycia, deinde Mygdonia, tum à Bithyno Rege Bithynia nuncupata. *Becſangial.*

3. *Mithridatis.*] Regis Ponti; qui multos annos bellum in Romanos geſſit, *donec tribus ingentibus bellis ſubactus, felicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeii conſumeretur*, inquit Florus.

4. *Comes fugæ patris.*] Accepta clade Mithridatis cum ſatellitibus per rupes elapſus ad Euphratis fontes, tum ad Tigranem fugit, & ab eo repulſus Colchos ſe recepit.

5. *Ne illius quidem, &c.*] Strabonem appellat Solinus: cujus ea erat oculorum acies, Varrone & Plinio teſtibus; ut, & 135. millia paſſuum proſpiceret, & claſſem Punicam Carthagine ſolventem, naviumque numerum, & ordinem manifeſto notaret. Traditque Cicero Iliadem omnem ab eo ita ſubtiliter ſcriptam in membranis, ut teſta nucis clauderetur.

6. *Lilybæo.*] Siciliæ promontorio verſus Libyam, unde Lilybæum dicitur. *Cape coco.*

7. *Ariſtomenis.*] Athenienſium, an Lacedæmoniorum dux fuerit: ab illis, an ab his occiſus; incertum eſt: cum à Lacedæmoniis Pauſanias in Meſſeniacis; ab Athenienſibus Valerius necatum ſcribat.

8. *Meſſenii.*] Meſſenii Elidem inter, & Arcadiam, Laconiamque, ad mare habitabant: Meſſenia vero in ora Sinus Meſſeniaci ad oſtiam Balyri fluminis. *Moſeniga.*

9. *Antipater.*] Qui Catonis Uticenſis præceptor, ex Plut. Craſſi oratoris tempore floruit, ex Cicerone: cujus verba ſunt hæc; *Solitus eſt verſus hexametros, aliosque variis modis atque numeris fundere ex tempore; tantumque hominis ingenioſi ac memoris valuit exercitatio; ut cum ſe mente ac voluntate conjeciſſet in verſum, verba ſequerentur.*

10. *Sidonius.*] Sidone oriundus; quæ civitas eſt Phœniciæ in ora maris Medi-

eodem die nati, ejuſdem præceptoris [1] Epicuri ſectam ſecuti, patrimonii etiam poſſidendi adeundæque ſcholæ communione conjuncti, eodemque momento temporis ultima ſenectute extincti. Tam æqualem fortunæ pariter, atque amicitiæ ſocietatem, quis non ipſius cœleſtis Concordiæ ſinu genitam, nutritam, atque finitam putet?

18. [a] Quapropter hoc potiſſimum fuerit, aut in liberis potentiſſimorum Regum, aut in Rege clariſſimo, aut in vate ingenii florentis, aut in viris eruditiſſimis, aut in homine fortis ignotæ, ne ipſa quidem omnis bonæ malæque materiæ fœcunda artifex Natura rationem rerum reddiderit. Non magis quam quid ita ſilveſtres capreas, [2] Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas ſagittis confixas ad ſalutare auxilium herbæ [3] dictamni, tantum-non ſuis manibus deducit: efficitque, ut concepta ea continuo & tela & vim veneni vulneribus reſpuant. Aut in [4] Cephalenia inſula, cum omnia ubique pecora hauſtu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes majore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes, ſitim ſuam ſedare inſtituerit. [b] Aut quapropter [5] Crotone in templo Junonis Laciniæ aram ad omnes ventos immobili cinere donaverit potiſſimum. Vel quare alteram in [6] Macedonia,

INTERPRETATIO.

[a] *Ne ipſa quidem Natura, quæ omnium corporum, ſive bonam ſive malam materiam efficit, poteſt rationem reddere, cur hæc miracula præcipue contigerint, aut in* Dripetine *filia Regis potentiſſimi, aut in* Pruſia *Rege clariſſimo, aut in* Antipatro *viro præſtantis ingenii, aut in* Polyſtrato & Hypoclide *viris doctiſſimis, aut in* lynceo illo *homine infimæ ſortis. Nec etiam poteſt reddere rationem; cur tam amaverit capras ſilveſtres genitas in Creta* Inſula; *ut cum confixæ ſunt telis, illas natura ipſa videatur manibus ſuis deducere ad dictamnum herbam; quæ eſt illis remedium ſalutare: facitque, ut ea herba digeſta, ejiciant continuo ex vulneribus, & ſagittas, & venenum.*

[b] *Quare voluerit ut Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ eſſet præcipue ara, ſupra quam cinis ex victima incenſa relictus à nullo vento agitari poteſt.*

NOTÆ.

terranei: *Said.*

1. *Epicuri ſectam.*] Philoſophi celeberrimi, qui ſummum bonum poſuit in voluptate, ſive corporis, ſive animi: ea enim de re aliter aliis placet.

2. *Creta.*] Inſula maris Mediterranei non procul à Peloponneſo, Iovis incunabulis & centum urbibus olim clara. *Candie.*

3. *Dictamni.*] Non in tota inſula, ſed in agro perangusto propter Dictæum montem. Dictamni figuram his verſibus expreſſit Virgilius l. 12.

Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida.
Puberibus caulem foliis, & flore comantem.
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæſere ſagittæ.

4. *Cephalonia.*] Ionii maris inſula, non procul à Dulichio. *Cefalonia.*

5. *Crotona.*] Vrbis Brutiorum, olim celebris ob pugiles & aëris ſalubritatem: unde illud; *Crotone ſalubrius. Crotone.*

6. *Macedonia.*) Quæ olim Æmonia & Emathia dicta eſt: Græcia, mari Ionio, & Ægæo, Thraciaque circumſcribitur. *La Macedoine.*

alteram [1] in Caleno agro aquam proprietatem vini, qua homines inebrientur, poſſidere voluerit. [a] Non admiratione iſta, ſed memoria proſequi debemus: cum ſciamus recte ab ea plurimum licentiæ vindicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor conſiſtit.

19. [b] Quæ quia ſupra uſitatam rationem excedentia attigimus, ſerpentis quoque [2] à Tit. Livio curioſe pariter ac facunde relata fiat An. M 3799.
mentio. Is enim ait in Africa [3] apud Bagradam flumen, tantæ magnitu- Ol. 131. 2.
dinis [4] anguem fuiſſe, ut Atilii Reguli exercitum uſu amnis prohiberet: Vrb. C. 498.
multiſque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus eliſis, cum telorum jactu perforari nequiret, ad ultimum balliſtarum tormentis undique petitam, ſilicum crebris & ponderoſis verberibus procubuiſſe, omnibuſque & cohortibus & legionibus ipſa Carthagine viſam terribiliorem. Atque etiam cruore ſuo gurgitibus imbutis, corporiſque jacentis peſtifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde ſummoviſſe caſtra. Dicit belluæ etiam corium cxx. pedes longum, in Urbem miſſum. Ant. Ch. 254.

INTERPRETATIO.

a *Illa miracula non tam admirari debemus, quam memoria recolere: cum ſciamus multa nobis ignota fieri poſſe poteſtate naturæ, cujus officium eſt omnia producere.*

b *Quæ tam ſupra retulimus exempla, quæ ſuperant ea, quæ uſu ſolito videre ſolemus.*

NOTÆ.

1. *Caleno agro.*) Propter Cales oppidum Campaniæ, quod nunc *Calvi*.

2. *T. Livio.*) Cum iis omnibus, qui Romanam attigerunt hiſtoriam, longe præſtet T. Livius; illumque eorum, quæ Valerio addimus, ſæpe laudemus auctorem: non erit alienum, ut puto, quid ille floruit, quidve ſcripſerit, monere te paucis. T. Livius patria fuit Patavinus; ſub Auguſto floruit: ſcripſit poſt Actiacam victoriam: annoque Tiberii quinto ætatis, ſuæ 76. obiit. Reliquit hiſtoriarum libros 142., quibus res Romanas ab Vrbe condita ad mortem Druſi Germanici complexus eſt: ex tot tantiſque libris ſuperſunt tantum 35. decas enim ſecunda, cæteræque à libro 45. injuria temporum maximo literarum damno perierunt: earumque, præter argumenta, quæ Liviana epitome continentur, ſupereſt admodum nihil.

3. *Bagradam.*) Fluvium, qui præter Vticam labitur, & diſtat 30. millia paſſuum à Carthagine.

4. *Anguem.*) Ne quis forte in re tam mira nonnihil affingere Valerium putet, libet hic auctorum, qui hujus ſerpentis meminerunt, verba adſcribere; primum Plinii, deinde Gellii, tum Oroſii, qui omnium uberrime hoc, quidquid eſt monſtri, deſcripſit. Plinius l. 8. c. 14. *Balliſtis tormentiſque, ut oppidum aliquod, expugnata ſerpens, 120. longitudine: pellis ejus maxillaque uſque ad bellum Numantinum duravere in templo.* Gellius l. 6. c. 3. *eumque magna totius exercitus conflictatione balliſtis atque catapultis diu oppugnatum, ejuſque interfecti longum corium pedes 120. Romam miſiſſe* refert Tubero. Oroſius l. 4. c. 8. *In vindictam Africa nata ſerpens multos militum Romanorum devoravit, ad quam expugnandam Regulus cum exercitu profectus eſt: ſed omni telorum ictu in ipſius tergum irrito; qua per horrendam ſquamarum cratem, quaſi per obliquam ſcutorum teſtudinem laberentur: quare balliſtas afferri imperavit, per quas ſaxum murale ſpinæ ejus incuſſum compagem totius corporis ſolvit, & mox circumventus telis oppreſſus eſt.* Similia de hoc ſerpente memorant Florus, Silius Italicus, & Zonaras; ſed hac de re hactenus.

VALERII MAXIMI
LIBER SECVNDVS.
CAP. I.
DE MATRIMONIORUM RITU, ET NECESSITUDINUM OFFICIS

1. *Nuptiarum auſpicia.*
2. *Epulæ ſeu convivia.*
3. *Matrimonium non repetentes laudatæ.*
4. *Primum repudium.*
5. *Matronalis libertas ac decor.*
6. *Conjugalis concordia.*
7. *Verecunda conſanguinitas.*
8. *Chariſtia.*
9. *Senectus honorata.*
10. *Iuventus obſervata, exemplisque inſtructa.*

D[a]IVES & præpotens Naturæ regnum ſcrutatus, inſiciam ſtylum tam noſtræ Urbis, quam cæterarum gentium priſcis ac memorabilibus inſtitutis. Operæ eſt enim cognoſci hujuſce vitæ, quam ſub optimo Principe felicem agimus, quænam fuerint elementa, ut eorum quoque reſpectus præſentibus aliquid moribus proſit.

1. [1] Apud antiquos non ſolum publice, ſed etiam privatim nihil gerebatur, niſi auſpicio prius ſumpto: quo ex more [2] nuptiis etiamnum

INTERPRETATIO.

a *Poſtquam oſtendi ſummam poteſtatem naturæ divitis* in faciendis & prodigiis, & miraculis, *jam ſcribere incipiam inſtituta vetera & memoratu digna, tam noſtræ civitatis, quam aliorum populorum: nam opera pretium eſt, ut cognoſcamus quænam fuerint primordia hujuſce vitæ, quam felicem ducimus ſub Tiberio optimo Principe, ut conſideratio illorum principiorum proſit quoque moribus noſtræ ætatis.*

NOTÆ.

1. *Apud antiquos, &c.*] Cum alia multa, quæ ad Deorum cultum pertinent, tum etiam ille nihil ſine auſpiciis agendi ritus à Numa Pompilio manavit, qui, ut populi ſibi devinciret animos, multis ceremoniis illigavit, ut tradit Livius.

2. *Nuptiis etiamnum auſpices.*] Quod & Plautus, & Cicero confirmant: ita ille in Prologo Caſinæ:

Vltro ibis nuptum, non manebit auſpices.

Et Cicero pro Cluentio: *Nubit genero ſocrus, nullis auſpicibus, nullis auctoribus, funeſtis omminnibus.*

auſpices interponuntur, Qui quamvis auſpicia petere deſierint, [a] ipſo tamen nomine [3] veteris contuetudinis veſtigia uſurpant.

5. [4] Fœminæ cum viris cubantibus ſedentes [5] cœnitabant: quæ conſuetudo ex hominum convictu ad divina penetravit; [b] nam

INTERPRETATIO.

[a] *Retinent tamen indicia aliqua antiquæ conſuetudinis in ipſo nomine auſpicis, quod adhuc ſervatur.*

[b] *Nam in Iovis epulo ipſius* ſimulacrum *collocatur in lectulo*; ſtatua *vero Iunonis & Minerva in ſedibus ponuntur.*

NOTÆ.

3. *Veteris conſuetudinis.*] His Auſpiciis Pilumnum & Picumnum Deos olim deputatos ſcribit ex Varrone Nonius Marcellus; qui vero ad hunc ritum adhiberi ſolebant, vel Proxenetæ hoc eſt pronubi, vel Paranymphi dicebantur.

4. *Fœmina cum viris, &c.*] Non puto me rem ſtudioſis ingratam facturum fore ſi hoc in loco quænam fuerit apud Romanos cœnandi ratio, breviter exponam: de quo quatuor potiſſimum quærenda mihi viſa ſunt. Vnde mos ille accumbendi fluxerit? quis numerus, tum lectulorum, tum convivarum? quis accumbendi modus? quiſque locus honoris? ſummus, an medius? 1. Alia aliis temporibus cœnandi ratio Romæ fuit: primum quidem aſſidentes, deinde accumbentes cœnitabant: mos ille à Laconibus, & Cretenſibus, teſte Varrone; hic vero ab Aſianis, devicta Aſia, Græciſque manavit: uſus tamen fuit, ut fœminæ pudoris cauſa cubantibus viris aſſiderent, quibus etiam aliquanto poſt indultum eſt ut itidem ac viri accumberent. 2. Conſuetudo fuit ſub veſperam in cœnaculo menſam inſtrui, & rotundam, & humilem: circum menſam; vel duo, ut minimum; vel tres, ut plurimum, lectulos inſterni purpura, aliave veſte ſtragula, pro convivatoris aut opibus aut inopia. Convivarum vero numerus nec Gratiarum numero minor nec muſarum major eatenus eſſe debuit, ut cum pauciſſimi convivæ, non pauciores eſſent, quam tres: cum plurimi; non plures, quam novem. 3. Priuſquam accumberent, corpus lavare. mutare togam, ſoleaſque. ne inquinarent lectulos, ponere ſolemne fuit. In lectulis vero ita ſeſe componebant; ut dorſo à pulvillis ſuffulto, & capite leviter erecto, pars corporis inferior jaceret in longum porrecta, ſuperior vero cubito ſiniſtro niteretur. Quod ſi plures uno lecto decumberent; ita cubandi ratio fuit; ut pedes illius, qui ad caput lecti jacebat, pone dorſum ſecundi; pedes ſecundi pone dorſum tertii porrigerentur: ſecundus vero ad umbilicum primi, tertius ad umbilicum ſecundi, pulvillo interjecto, occiput obverteret. 4. In uno lecto bini interdum, ſæpe terni, quaterni nonnunquam, raro plures accumbebant. Qui ad lecti caput erat, ſummus dicebatur; qui ad pedes, imus; qui inter iſtos, medius. Si bini tantum in lectulo convivæ, qui dignitate præſtabat cæteris, ſummus fuit; ſi terni, medius; ſi quaterni, proximus à ſummo.

5. *Cœnitabant.*] Quinque fuerunt apud Romanos cibum ſumendi tempora; mane, jentaculum; circiter meridiem, prandium; haud multo poſt, merenda; ſub horam nonam, cœna; noctu, comeſſatio, quæ ebrioſorum fuit. Nec quinquies tamen, nec quater ſinguli ſingulis diebus eſſe ſolebant; ſed pueri tantum, ſenes, ſervi, opifices: alii vero, vel bis, vel ſemel. Prandium, cum à priſcis Romanis non uſurpatum, tum ſemper, & breviſſimum fuit, & parciſſimum: cœna, & lautior & liberalior; quod ſeorſim apud ſe handerent, cum amicis ſæpe cœnitarent. Cœnæ tres partes; una guſtatio, in qua mora, promulſis, ova, echini, oſtreæ, & id generis alia: altera, cœna, in qua cibi lautiſſimi, & præcipui: tertia, menſæ ſecundæ, in quibus bellaria, &c. poma, uvæ nuces. Harum rerum teſtes laudare locupletiſſimos poſſum Varronem, PlutF eſtum, Macrobium, Gellium & alios,

[1] Jovis epulo ipſe in lectulum, Juno & Minerva in ſellas ad cœnam invitantur. Quod genus ſeveritatis ætas noſtra diligentius in Capitolio, quam in ſuis domibus ſervat: videlicet quia magis ad rem pertinet, Dearum quàm mulierum, diſciplina contineri.

3. Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, [2] corona pudicitiæ honorabantur. Exiſtimabant enim eum præcipue [3] matronæ ſincera fide incorruptum eſſe animum, qui depoſitæ virginitatis cubile pudicum egredi neſciret: multorum matrimoniorum experientiam, quaſi [4] illegitimæ cujuſdam intemperantiæ ſignum eſſe credentes.

4. [5] Repudium inter uxorem & virum, à condita Urbe uſque ad [6] viceſimum & quingenteſimum annum [7] nullum interceſſit. Primus autem [8] Sp. Carvilius uxorem ſterilitatis cauſa dimiſit. Qui quanquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehenſione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum conjugali fidei proponi debuiſſe arbitrabantur.

An. M. 3824.
Ol. 137. 3.
Vrb. C. 523.
Ant Ch. 229.

5. Sed quo matronale decus, verecundiæ munimento tutius eſſet, vocanti matronam corpus ejus attingere non permiſerunt, ut inviolata

NOTÆ.

1. *Iovis epulo.*] Lectiſternium dicebatur. Moris enim fuit Idibus Novembris ſtratis tribus lectulis in Capitolio apponi convivium: tum ſimulacrum Iovis in lectulo; Iunonis & Minervæ in ſella conſtitui; appoſitas denique epulas abſumi à viris epulonibus, quorum erat ejuſmodi convivia Diis placandis imperare: cujus rei inſtitutionem pluribus perſequitur Livius l. 5. in eo tamen à Valerio diſſentire videtur; quod cum peſtilens æſtas urbem excepiſſet; oon in honorem Iovis, Iunonis & Minervæ; ſed Apollinis, Dianæ, Latonæ, Herculis, Mercurii, & Neptuni primas ejus generis epulas celebratas velit.

2. *Corona pudicitiæ.*] Pudicitia Romanis Dea fuit; eaque, & Patritia, & Plebeia: Patriciæ templum in foro Boario, Plebeia in vico Longo: illud ab Æmilio, hoc à Virginia extructum. In illis ædibus, iis omnibus qui, vel nuoquam, vel bis nupſiſſent, ſacrificium facere nefas fuit.

3. *Matrona.*] Matrona ea fuit; quæ, vel matrimonio vero juncta eſſet, ex Gellio; vel ſtolæ ferendæ jus haberet, ex Feſto; vel primi pueri mater eſſet, ex Iſidoro.

4. *Illegitimæ cujuſdam intemperantiæ.*] Melius, ni fallor, legeris *legitimæ*: cum enim ſemel, iterum, atque etiam ſæpius nubere per leges liceret; repetitas nuptias, *legitimam intemperantiam* appellat.

5. *Repudium.*] Repudium ioter, divortium, & ſolemnem renuntiationem hoc interfuit: quod repudium ſponſæ remitteretur: divortium cum uxore fieret; Quare repudii formula hæc fuit, *Conditione tua non utor*; Divortii vero, *Res tuas tibi habeto.* Renunciationis autem hæc lex fuerit, ut vir uxori, vel uxor viro, ſeu præſenti, ſeu abſenti nuncium remitteret.

6. *Viceſimum & quinquageſimum.*] Id contigit ex Dionyſio anno Vrbis 520. Coss. M. Pomponio & C. Papyrio; qui in faſtis ponuntur An. 521. Ex Gellio, 523. M. Atilio & P. Valerio Coss. qui in faſtis leguntur 526. Legit Cujacius 600. ex Plutarcho 230. ex illius interprete 330. Nos Gellium ſecuti ſumus.

7. *Nullum interceſſit.*] Legem tamen Romulus tulerat, qua poteſtas mulieri adempta relinquendi maritum; data viro dimittendi uxorem; ſi venefica circa prolem viſa fuiſſet; ſi ſubdidiſſet alienam pro ſua, ſi admiſiſſet adulterium.

8. *Sp. Carvilius.*] Gellio Carbilius; Plinio Carvilius, & Carbilius; Plutarcho in Romulo Sp. Servilius; in problemate 13. Carbilius, in comparatione Numæ & Ly-

manus

manus alienæ tactu[1] ſtola relinqueretur. [2] Vini uſus olim Romanis feminis ignotus fuit, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſuevit. Ceterum ut non triſtis earum & horrida pudicitia, ſed honeſto comitatis genere temperata eſſet, indulgentibus maritis & auro abundanti, & multa[3] purpura uſæ ſunt: & quo formam ſuam concinniorem efficerent, ſumma cum diligentia capillos cinere rutilarunt. [a] Nulli enim tunc[4] ſubſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: ſed pariter & videre ſancte, & aſpici mutuo pudore cuſtodiebantur.

6. Quoties vero inter virum & uxorem aliquid jurgii interceſſerat, in ſacellum Deæ Viriplacæ, quod eſt[5] in Palatio, veniebant: & ibi invicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum depoſita concordes revertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris fertur aſſecuta: veneranda quidem, & neſcio an præcipuis, ſed exquiſitis ſacrificiis colenda: ut pote quotidianæ ac domeſticæ pacis cuſtos, [b] in pari jugo charitatis ipſa ſui appellatione virorum majeſtati debitum ac feminis reddens honorem.

INTERPRETATIO.

a *Nulli enim tum oculi timebantur inſidiatores alienorum matrimoniorum; ſed utrimq; ita oculi cuſtodiebantur, ut viri viderent mulieres ſine turpi deſiderio; & mulieres viderentur ſervatâ honeſtate.*

b *In mutuo mariti & uxoris convictu, quem decet eſſe plenum caritatis, ſervans ipſa ſui invocatione honorem debitum, & fœminis, & virorum dignitati.*

NOTÆ.

curgi Sp. Corvinus dicitur. Carvilius fuit novi hominis, at duobus, tum Conſulatibus, tum triumphis clariſſimi filius, & ipſe bis Conſul, de Saidis triumphavit.

1. *Stola.*] Quamvis Nonius Marcellus Stolam viris perinde ac mulieribus communem fuiſſe velit; fuit tamen veſtis mulierum propria, qua, pariter ac viri tunica, utebantur: quod ex ipſo Varrone patet, qui viro togam & tunicam; mulieri pallium & Stolam tribuit

2. *Vini uſus.*] A Romulo lex de mulieribus hæc lata fuit, ſi Dionyſio credimus, *Mulierem, ſi vinum biberit, ceu ut adulterã puniunto.* Iudicium ad maritum & cognatos pertinuit: unde mos ille fluxit, ut propinqui mulieribus darent oſculum, quo facilius noſcerent, an olerent temetum; tum enim id nominis vino fuit.

3. *Purpura.*] Colorum omnium nobiliſſimus; à piſciculo dicitur, qui hunc ſuccum in mediis habet faucibus.

4. *Subſeſſores.*] Subſeſſor proprie dicitur, qui ad alium occidendum delitescit: hoc in loco idem valet, quod oppreſſor tori alieni.

5. *In Palatio.*] Palatium ſive mons Palatinus; cui nomen inditum, vel à Græcis, qui cum Evandro palantes illuc venerint, ita Varro: vel à Palatia Latini Regis uxore; vel à pecore balante, ita Feſtus: vel à Pallante Herculis filio, qui ibi ſepultus ſit, ita Dionyſius & Polybius; vel à Pale paſtorum Dea, ita Solinus. In hunc montem Romulus Coloniam ſuam deduxit, primumque muro cingi voluit; quod ibi & fuerit una cum fratre expoſitus, & Augurio Remum vicerit: eo quod in illo colle Palatino, cùm Romuli ipſius, tum Imperatorum omnium ab Auguſto aula fuerit; ideo Principum domus etiam nunc Palatium vulgo dicitur.

7. [a] Hujuſmodi inter conjuges verecundia, quid inter ceteras neceſſitudines, nonne apparet conſentanea? nam ut minimo indicio maximam vim ejus ſignificem, aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec ſocer cum genero [1] lavabatur. Manifeſtum igitur eſt tantum religionis ſanguini & affinitati, quantum ipſis Diis immortalibus tributum: quia inter iſta tam ſancta vincula, non magis, quàm in aliquo ſacrato loco nudare ſe, nefas eſſe credebatur.

8 Convivium etiam ſolenne majores inſtituerunt, idque [2] Chariſtia appellaverunt, cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: ut ſi qua inter neceſſarios querela eſſet orta, [3] apud ſacra menſæ, & hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.

9. [4] Senectuti juventus ita cumulatum & circumſpectum honorem reddebat, tanquam majores natu adoleſcentium communes patres eſſent. Quocirca juvenes, Senatus die, utique aliquem ex Patribus Conſcriptis, aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixique valvis exſpectabant, donec reducendi etiam officio fungerentur. Qua quidem voluntaria ſtatione, & corpora & animos ad publica officia impigre ſuſtinenda roborabant, [b] [5] brevique progreſſu morarum in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione, ipſi doctiores eunt. Invitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei convivio eſſent interfuturi:

INTERPRETATIO.

a *Non tantum inter conjuges verecundia ſervatur; ſed etiam pudor rationi congruens inter perſonas conjunctas, vel ſanguinis, vel legum vinculo.*

b *Et ipſi juvenes brevi temporis proceſſu & verecundâ illâ aboris exercitatione, & manifeſtatione virtutum ſuarum doctiores erant.*

NOTÆ.

1. *Lavabatur.*] Cum apud Romanos uſus lini rarior eſſet, ſordes corporis opus fuit abluere ſæpius neceſſitatis cauſa, interdum etiam voluptatis. Romæ Balnea ultra octingenta numerat P. Victor.

2. *Chariſtia.*] Hoc eſt ſacrificatio, qui dies conviviis totus celebratus fuit VIII. Calendas Martias.

3. *Apud ſacra menſa.*] Epulas intellige, quæ ſacra menſæ idcirco dicuntur; quod priuſquam his veſcerentur, primitias offerri Deo moris eſſet.

4. *Senectuti juventus*] Apud Romanos veteres, ſommus honos, nec generi, nec pecuniæ, ſed ærati delatus eſt: ubi vero numeroſa ſobole civitati opus fuit; qui & liberos, & uxorem haberet, prælatus ſenioribus, quibus nec uxor eſſet, nec liberi: Et ex lege Julia Conſulum alter faſces primus ſumebat, non qui plures annos, ſed plures liberos haberet; ſi utrique par liberorum numerus, is qui maritus: ſi uterque & maritus, & pater totidem liberorum, tum is, qui ſenior.

5. *Brevique progreſſu, &c.*] Variant hoc in loco libri veteres, & ſic quidem correxit Pighius: paulo aliter Lipſius, *brevique proceſſu aratum virtutum verecunda & laborioſa meditatione, ipſi doctiores erant*: quæ ſcriptura, Pighiana, quæ tamen non mala eſt, & facilior, & verior mihi videtur: quare utro quis modo legerit, peccaturum non crediderim.

[a] ne ſenioris adventum diſcubitu præcurrerent : ſublataque menſa priores conſurgere & abire patiebantur. Ex quibus apparet cœnæ quoque tempore quàm parco, & quàm modeſto ſermone his præſentibus ſoliti ſint uti.

10. Majores natu in conviviis [b] ad tibias [1] egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent. Quid hoc ſplendidius, quid etiam utilius certamine? [c] pubertas canis ſuum honorem reddebat : defuncta virium curſu ætas, ingredientes actuoſam vitam favoris nutrimentis proſequebatur. Quas Athenas, quam ſcholam, quæ alienigena ſtudia hinc domeſticæ diſciplinæ prætulerim? Inde oriebantur [2] Camilli, Scipiones, Fabricii, Marcelli, Fabii : ac ne ſingula imperii noſtri lumina percurrendo ſim longior, [d] inde, inquam, cœli clariſſima pars Divi fulſerunt Cæſares.

Interpretatio.

a *Ne menſa accumberent ante adventum ſenioris.*

b *Canebant ad tibias anteceſſorum præclarè geſta expreſſa carminibus.*

c *Iuvenes reddebant ſenioribus honorem debitum, & ſenes exhauſti viribus, illis incitamentis hortabantur ad gloriam juvenes ingredientes ætatem rebus gerendis idoneam.*

d *Inde orti ſunt Cæſares, qui in deorum numerum tranſlati, fulgent in cœlis, ut clariſſima ſydera.*

Notæ.

1. *Egregia ſuperiorum opera.*] Idem de Romanis ex Catone teſtatur Cicero; de Hiſpanis ex Salluſtio Servius; de Germanis Tacitus.

2. *Camilli, Scipiones, &c.*] De his omnibus egimus L. 1.

Cap. II.

DE MAGISTRATVUM, ATQUE ORDINUM OFFICIIS ET INSTITUTIS.

1. *Senatus Rom. fides & taciturnitas.*
2. *Auctoritas Magiſtratuum, & obſervantia Linguæ Latinæ.*
3. *C. Marius eloquentiam ſpernens.*
4. *Majeſtas Conſularis.*
5. *Conſtantia Legatorum Romanorum.*
6. *Vigilantia Senatus.*
7. *Diligentia Tribunorum plebis.*
8. *Abſtinentia Magiſtratus.*
9. *Equitum Rom. probatio, & Lupercalia.*

An. M. 3904.
Ol. 157. 3.
Vrb. C. 603.
Ant. C. 149.

1. ADeo autem magna charitate patriæ omnes tenebantur, ut arcana conſilia P. Conſcriptorum multis ſeculis nemo Senator enunciaverit: [1] Q. Fabius Maximus tantummodo, & is ipſe per imprudentiam, de tertio Punico bello indicendo, quod ſecreto [2] in curia erat actum, [3] P. Craſſo, rus petens, domum revertenti in itinere narravit, memor eum triennio ante Quæſtorem factum, ignaruſque nondum à Cenſoribus in ordinem ſenatorium allectum: quo uno modo his, qui jam honores geſſerant, aditus in curiam dabatur. Sed quamvis honeſtus error Fabii eſſet, vehementer tamen à Conſulibus objurgatus eſt. Nunquam enim taciturnitatem, optimum ac tutiſſimum adminiſtrandarum rerum vinculum, labefactari volebant. Ergo cum Aſiæ rex [4] Eumenes, amantiſſimus noſtræ Urbis, bellum à Perſe adverſus pop. Rom. comparari [5] Senatui nuntiaſſet; non ante ſciri potuit, quid aut ille locutus eſſet, aut Patres reſpondiſſent, quam captum Perſen cognitum eſt. [a] Fidum erat, & altum Reip. pectus Curia, ſilentiique ſalubritate munitum & vallatum undique: cujus limen intrantes, abjecta privata charitate publicam induebant. Itaque non dicam unum, ſed neminem audiſſe crederes, quod tam multorum auribus fuerat commiſſum.

An. M. 3882.
Ol. 152. 1.
Vrb. C. 581.
Ant. C. 171.

2. Magiſtratus verò priſci [b] quantopere ſuam populique Romani majeſtatem retinentes ſe geſſerint, hinc cognoſci poteſt, quod inter cætera obtinendæ gravitatis indicia, illud quoque magna cum perſeverantia cuſtodiebant, [6] ne Græcis unquam, niſi Latine reſponſa darent. [c] Quin etiam ipſa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excuſſa, per interpretem loqui cogebant; non in urbe tantum noſtra, ſed etiam

INTERPRETATIO.

a *Senatus erat quaſi fidile & arcanum Reipublicæ pectus, & tenax ſilentii ſaluberrimi.*

b *Sed quanta cura Magiſtratus antiqui ſe geſſerint, ut ſuam, populique Romani majeſtatem ſervarent; hinc ſciri poteſt, quod inter multa ſigna gravitatis retinendæ, illud quoque, &c.*

c *Imo rejecta loquendi facilitate, qua Græci plurimum valent, illos cogebant loqui per interpretem.*

NOTÆ.

1. *Q. Fabius Maximus.*] Cunctatoris filius.

2. *In Curia actum erat.*] Bellum inferendum, delendamque Carthaginem cenſebat Cato: contra Scipio Naſica, nec juſtam eſſe belli cauſam, nec diruendam urbem; ne ſublata illa Romæ æmula, mores Romanæ juventutis otium, luxuſque corrumperet: Vicit Catonis ſententia, bellumque indictum, & everſa Carthago eſt.

3. *P. Craſſo.*] Mutiano, ni fallor; qui ex Gente Mutia in Liciniam adoptatus, in bello contra Ariſtonicum periit.

4. *Eumenes.*] Attali ſuperioris filius, paterque junioris, qui populum Romanum ſcripſit hæredem.

5. *Senatui nuntiaſſet.*] Ab Attalo Eumenis fratre monitum Senatum ſcripſit Valerius Antias; ab ipſo Eumene Livius. Eorum alter; uter, obſcurum eſt; Senatum coram monuit, ut conatibus Perſei iret obviam: ipſum Baſtarnas ſecum advocaſſe, fœdera cum multis Principibus junxiſſe, triginta peditum millia, quinque equitum, ſtipendium & frumentum in annos decem paratum. Hæc & plura Livius.

6. *Ne Græcis, &c.*] Ciceroni crimini datum eſt, quod Siciliæ Prætor, Senatui Sy-

in Græcia & Aſia: Quo ſcilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Nec illis deerant ſtudia doctrinæ, [a] ſed nulla non in re [1] pallium togæ ſubjici debere arbitrabantur: [b] indignum eſſe exiſtimantes, illecebris & ſuavitate litterarum [2] imperii pondus & auctoritatem domari.

3. [c] Quapropter [3] non es damnandus ruſtici rigoris, C. Mari, qui [4] gemina lauro coronatam ſenectutem tuam [5] Numidicis & Germanicis illuſtrem trophæis, victor devictæ gentis facundia politiorem fieri noluiſti. Credo ne alienigena ingenii exercitatione, patrii ritus [6] ſervus transfuga exiſteres.

INTERPRETATIO.

a *Putabant* Romanos gerentes *togam, nulla in re debere ſubjici* Græcis utentibus *pallio.*

b *Indicantes indignum eſſe Romanos aliquid remittere ex imperij ſui dignitate, ob ſuavitatem & illecebras Græcorum litterarum.*

c *Quare C. Mari, nemo te debet damnare ruſticitatis; quod in tua ſenectute, cum eſſes coronatus duplici lauro, &* inſignibus *trophæis in Numidia* contra Iugurtham, *&* in Italia contra Cimbros *Germanos relatis, noluerit victor Græcæ gentis devicta eloquentia fieri politior: credo ne videreris deſertor linguæ Romanæ exercendo tuum ingenium in alienis linguis diſcendis. Quis ergo fecit adtantam conſuetudinem noſtri temporis, qua aures Senatorum in Curia obtunduntur nunc Græcis orationibus?*

NOTÆ.

racuſano Græcè locutus eſſet; Tiberiuſque in Senatu nonnihil Græcè dicturus, veniam præfatus eſt, ex Tacito.

1. *Pallium togæ.*] Ut pallium Græcorum, ita toga Romanorum propria fuit: unde vulgo togatos pro Romanis, & palliatos pro Græcis apud auctores reperias: & comœdiæ togatæ, quæ Romanorum; palliatæ, quæ Græcorum. Fuit & toga pacis inſigne, ſicut ſagum belli. Aperta, an integra ſine ulla ſciſſura toga fuerit, aliter alij ſentiunt: apertam fuiſſe tradit Valerius; integram multis probat Aldus Manutius: cingi ſolitam docet Sigonius; alij negant. Lanea fuit & plerumque alba, & tunicæ ſuperinducbatur. Non tamen eadem omnibus togæ menſura fuit; quibus res domi anguſta, parva; quibus ampla, major: longior ſtante Republica; ſub Imperatoribus brevior: tum enim neglecta toga, vulgus abiit ad penulas, lacernas, & tunicas; eaſque pulli coloris; cumque Auguſtus vidiſſet pullatorum turbam, dixiſſe fertur.

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Ædileſque monuit, ne quem in circo, niſi togatum, paterentur. Erant varia togarum genera; prætexta, candida, pura, pulla, picta, palmata, &c.

2. *Imperij pondus.*] Id temporis Græci omnes Imperio Romano non parebant.

3. *Non es damnandus.*] Alienus enim fuit à Græcis literis Marius; qui apud Salluſtium ita de ſe ipſo loquitur: *Neque litteras Græcas didici: parum placebat eas diſcere; quippe quæ ad virtutem Doctoribus nihil profuerant: at illa multo optima Reipublicæ doctus ſum, hoſtem ferire, præſidia agitare, nihil metuere, niſi turpem famam; hyemem & æſtatem juxta pati, &c.*

4. *Gemina lauro.*] Quia triumphantes lauro coronati in Capitolium vehebantur.

5. *Numidicis & Germanicis.*] Marius enim & Iugurtham Numidiæ Regem & Cimbros Teutonaſque Germaniæ populos vicerat, de quibus poſtea.

6. *Servus transfuga.*] Nonnulli legunt *ſerus transfuga.* Non malè: ſenex enim cum eſſet Marius, Græcam linguam diſcere noluit, ne externa lingua, velut transfugio, canos ſuos dedecoraret.

Quis ergo huic conſuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exſurdantur, januam patefecit? ut opinor, [1] Molo Rhetor, qui ſtudia M. Ciceronis acuit. Eum namque ante omnes exterarum gentium in Senatu ſine interprete auditum conſtat. Quem honorem non immerito cepit, [a] quoniam ſummam vim Romanæ eloquentiæ adjuverat. Conſpicuæ felicitatis [2] Arpinum, ſive unicum literarum glorioſiſſimum contemtorem, ſive abundantiſſimum fontem intueri velis.

4. Maxima autem diligentia majores hunc honorem retinuerunt, ne quis ſe inter Conſulem & proximum lictorem, quamvis officii cauſa una progrederetur, interponeret: filio duntaxat, & ei puero, ante patrem Conſulem, ambulandi jus erat. Qui mos adeo pertinaciter retentus eſt,
An. M. 3761. ut [3] Q. Fabius Maximus quinquies Cos. vir etiam pridem ſummæ au-
Ol. 122. 1. ctoritatis, & tunc ultimæ ſenectutis, à [4] filio Conſule invitatus, ut in-
Vrb. C. 461. ter ſe & lictorem procederet, ne hoſtium Samnitum turba (ad quotum
Ant. C. 291. colloquium deſcendebant) eliderctur, id facere noluerit. Idem præſtitit
An. M. 3841. [5] ille Fabius, qui à Senatu legatus ad filium Conſulem [6] Sueſſam miſſus;
Ol. 141. 4. [b] poſtquam animadvertit eum ad officium ſuum extra oppidum proceſſiſſe,
Vrb. C. 540. indignatus quod ex lictoribus XI. nemo ſe equo deſcendere juſſiſſet, ple-
Ant. C. 212. nus iræ ſedere perſeveravit. Quod cum filius ſenſiſſet, [c] proximo lictori

INTERPRETATIO.

[a] *Quia docuerat Ciceronem Principem eloquentiæ Romanæ. Arpinum certè admodum felix fuit, ſive velis conſiderare* Marium *in eo ſingularem quod literas contemneret, ſive Ciceronem parentem eloquentiæ.*

[b] *Vbi vidit filium ex oppido ipſi venire obviam officii cauſa, plenus indignationis perſeveravit* in equo *ſedere.*

[c] *Iuſſit proximo lictori, ut ſibi præſto eſſet.*

NOTÆ.

1. *Molo Rhetor.*] Non Molonis, ſed Apollonii, qui Molonis filius fuit, auditor Cicero, ſi Plutarcho credimus. Poſt habitam pro Roſcio Amerino orationem, à Chryſogono Syllæ liberto, quem perſtrinxerat, cum ſibi metueret Cicero, primum Athenas, deinde in Aſiam, tum in Rhodum inſulam ſeceſſit: ubi, cum apud Apollonium Græce declamaret, illumque omnes maximis efferrent laudibus; fama eſt Apollonium diu ſediſſe ſubtriſtem; tum eoram omnibus dixiſſe. *Te quidem laudo & miror, Cicero; ſed Græciæ me miſeret; cum, quæ ſola nobis reliqua erant ornamenta, ea quoque ad Romanos tranſtuleris, literas & eloquentiam.* Qua voce incitatus Cicero in Italiam ad capeſſendam Rempublicam rediit. Ita Plut. in Cicerone.

2. *Arpinum.*] Volſcorum oppidum, *Arpino*, ubi nati Marius & Cicero; quibus præter genus omnia diſparia fuerunt, animus, ingenium, ſtudia. Sed hæc alias.

3. *Q. Fabius Maximus.*] Rullianus, M. Fabii Ambuſti ter Conſulis & Dictatoris filius, qui genti Fabiæ rebus præclare geſtis Maximi cognomen peperit, dictatura, conſulatibus quinque, tribus triumphis clariſſimus.

4. *Filio Conſule.*] Q. Fabio Maximo, qui ob devoratum patrimonium gurges dictus eſt; eam tamen infamiam bellica laude delevit. De illius contra Samnites victoria poſtea.

5. *Ille Fabius.*] Cunctator, cujus filius Q. Fabius Maximus tum erat Conſul.

6. *Sueſſam.*] Quæ duplex in Italia fuit, altera *Sueſſa Pometia* in Volſcis; altera *Sueſſa Aurunca* in Auruncis, ab aliis dicitur Sueſſula; nunc *Seſſa*.

ut ſibi [1] appareret, imperavit. Cujus voci Fabius continuo obſecutus: Non ego, inquit, fili, ſummum imperium tuum contempſi, ſed experiri volui, an ſcires Conſulem agere: Nec ignoro quid patriæ venerationi debeatur: verum publica inſtituta privata pietate potiora judico.

5. Relatis Fabiorum laudibus, offerunt ſe [2] mirificæ conſtantiæ viri: qui legati à Senatu [3] Tarentum [4] ad res repetendas miſſi, cum [5] graviſſimas ibi injurias accepiſſent, unus etiam urina reſperſus eſſet, in theatrum (ut eſt conſuetudo Græciæ) introducti, legationem quibus acceperunt verbis peregerunt: De his quæ paſſi erant [6] queſti non ſunt, ne quid ultra ac mandatum eſſet, loquerentur: [a] inſituſque pectoribus eorum antiqui moris reſpectus dolore, qui ex contumelia graviſſimus naſcitur & ſentitur, convelli non potuit. Finem profecto fruendarum opum, quibus ad invidiam abundaveras, Tarentina civitas, quæſiſti. Nam dum [7] horridæ virtutis in ſeipſum connexum ſtabilimentum, nitore fortunæ præſentis inflata faſtidioſe æſtimas, in prævalidum [8] imperii noſtri mucronem cæca & amens irruiſti.

An. M. 3772.
Ol. 124. 3.
Vrb. C. 471.
Ant. C. 281.

INTERPRETATIO.

a *Obſervatio moris antiquè* nihil ultra mandata loquendi, *non potuit expelli eorum pectoribus dolore, qui ſentiri ſolet maximus ex contumelia. O civitas Tarentina, tu certe voluiſti invenire finem opum tuarum, quibus diu abundaveras uſque ad invidiam aliarum civitatum: nam dum in ſplendore fortunæ naſcentis tumida ſuperbe contemnis virtutem* Romanorum, *& duram* ad labores bellicos, *& firmiter ſtabilitam ob conſenſum civium alter a ope non indigentium, cæca & amens incurriſti in arma invicta noſtri Imperij*, à quo everſa es.

NOTÆ.

1. *Appareret.*] Hoc eſt, præſto adeſſet. Apparere enim idem valet, quod præſto adeſſe.

2. *Mirifica conſtantia viri.*] Hujus legationis princeps fuit L. Poſthumius.

3. *Tarentum.*] Calabriæ, Apuliæ, & Lucaniæ caput in maris Adriatici faucibus, ex Floro, in Salentinorum confinio. *Tarente.* Eam urbem Cretenſes, qui cum Theſeo à Cnoſſo venerant, olim occuparunt: poſtea Iapyges è Sicilia profugi, denique Parthenii è Lacedæmone.

4. *Ad res repetendas.*] L. Valerius Tarentum, urbem ſociam ratus, cum Romana claſſe appulerat: continuo Tarentini, qui cum Gallis & Etruſcis fœdus clam inierant, contra ſe miſſam ſuſpicati eam hoſtiliter invadunt; præfecti navium trucidati, omnes bello utiles cæſi, alii pretio venditi: quod ubi Romam allatum eſt, legati, qui de injuria expoſtularent, miſſi ſunt.

5. *Graviſſimas injurias.*] Si quod verbum minus elegans, Græce enim loquebantur, Romanis excidiſſet, Tarentini eos irridere, tollere clamores, barbaros appellare.

6. *Queſti non ſunt.*] E theatro dum abeunt Romani, ſcurra quidam legati veſtes lotio reſperſit; tum univerſo theatro in riſum effuſo, *Ridete*, inquit Poſthumius, *dum vobis per tempus licet: nam poſt hæc diu flebitis, dum has veſtes multo eluetis ſanguine.* Hæc Dionyſij ſunt fere.

7. *Horridæ virtutis, &c.*] Quia Tarentini Lucanos, Brutios, ipſumque è Græcia Pyrrhum in auxilium evocarunt: Romani vero ſuis opibus bellum illud confecerunt.

8. *Imperij noſtri mucronem*] Fugato Pyrrho, non Tarentini ſolùm, ſed Brutii etiam, Appuli, Lucani, Samnites belli contagione ſubacti; deletumque Samnium; ſic ut ne appareret quidem, materia triginta triumphorum.

6. Sed ut à luxu perditis moribus, ad ſeveriſſima majorum inſtituta transgrediar, antea Senatus aſſiduam ſtationem eo loci peragebat, qui hodie quoque [1] Senaculum appellatur: [a] nec expectabat ut edicto contraheretur, ſed inde citatus protinus in Curiam veniebat: ambiguæ laudis civem exiſtimans, qui debitis Reipub officiis non ſua ſponte, ſed juſſus fungeretur: [b] quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quam præſtanti acceptum refertur.

7. Illud quoque memoria repetendum eſt, quod [2] Tribunis pleb. intrare Curiam non licebat, ante valvas autem poſitis ſubſelliis, decreta Patrum attentiſſima cura examinabant: ut ſi qua ex eis comprobaſſent, rata eſſe non ſinerent. Itaque veteribus Senatus conſultis T. litera ſubſcribi ſolebat: eaque nota ſignificabatur, ita Tribunos quoque cenſuiſſe: [c] Qui quamvis pro commodis plebis excubabant, inque imperiis compeſcendis occupati erant; inſtrui tamen eos argenteis vaſis, & [3] annulis aureis publice præbitis patiebantur, quo talium rerum uſu auctoritas Magiſtratuum eſſet ornatior.

8. Quorum quemadmodum majeſtas amplificabatur, ita abſtinentia arctiſſime conſtringebatur. [d] Immolatarum enim ab his hoſtiarum exta, ad Quæſtores ærarii delata veniebant; ſacrificiiſque pop. Rom. tum Deorum immortalium cultus, tum etiam hominum continentia inerat; Imperatoribus noſtris, quam ſanctas manus habere deberent, apud iſta altaria diſcentibus: Continentiæ verò tantum tribuebatur, ut multorum æs alienum, quia provincias ſincere adminiſtraverant à Senatu perſolutum ſit. [e] Nam quorum opera publicam auctoritatem ſplendorem ſuum

INTERPRETATIO.

a *Nec expectabat ut congregaretur mandato Conſulis, ſed ex illo Senaculo vocatus veniebat continuo in Curiam, arbitratus dubiū eſſe, an civis ille laudē mereretur, qui, &c.*

b *Quia quidquid fit à cive coacto per mandatum Magiſtratus, debet potiùs attribui illi, qui exigit, quàm illi qui facit.*

c *Qui* Tribuni *licet vigilarent pro commodis populi, & occupati eſſent in coërcenda nimia poteſtate* aliorum Magiſtratuum, *tamen patiebantur illos uti vaſis argenteis, & annulis aureis datis ex ærario publico, ut, &c.*

d *Exta victimarum, quæ Magiſtratus immolaverat, deferebantur ad cuſtodes pecunia publica, ut venderentur.*

e *Nam putabant indignum eſſe & ſibi turpe, in urbe imminui eorum dignitatem, quorum integritate viderant auctoritatem publicam habuiſſe in remotis provinciis ſuum ſplendorem.*

NOTÆ.

1. *Senaculum.*] Quem locum potiſſimum intelligat Valerius, incertum eſt: cum tria Romæ fuerint Senacula, ut auctor eſt Feſtus; unum inter Capitolium & forum, alterum ad portam Capenam, tertium intra ædem Bellonæ; in qua & hoſtium & exterarum nationum legatis dabatur Senatus. Senaculum Græcis eſt γερουσία, quaſi ſenum ſtatio.

2. *Tribunis plebis.*] Conſule Magiſtratus Romanorum.

3. *Annulis aureis.*] Annulorum uſus ex Ægyptiis & Iudæis ad Græcos; à Græcis ad Romanos veniſſe videtur: nam Thamar Gen. 38. annulum à Iuda popoſcit; Annulum Ioſepho Pharao tradidit, Gen. 41. Nulla quidem apud Homerum annulorū mentio; at Annuli Polycratis Samii meminit

procul

procul obtinuiſſe viderant, eorum dignitatem domi collabi, indignum, ſibique deforme eſſe arbitrabantur.

9. [a] Equeſtris vero ordinis juventus omnibus annis bis urbem ſpectaculo ſui ſub magnis autoribus celebrabat die [1] Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium mos à Romulo & Remo inchoatus eſt, tunc cum lætitia exultantes, quod his avus [2] Numitor, Rex Albanorum, eo loco, ubi [3] educati erant, [4] urbem condere permiſerat ſub monte Palatino, hortatu Fauſtuli educatoris ſui, quem [5] Evander Argivus conſecraverat: facto ſacrificio, cæſiſque capris, epularum hilaritate, ac vino largiore provecti, diviſa paſtorali turba, cincti pellibus immolatarum hoſtiarum, jocantes obvios petiverunt: cujus hilaritatis memoria annuo circuitu [6] feriarum repetitur. [7] Trabeatos vero equites [8] Idibus

An. M. 3301.
Ol. 7. 1
Vrb. C. 1.
Ant. C. 751.

INTERPRETATIO.

a *Iuvenes vero ordinis equeſtris exhibebant ſe per urbem ſpectandos, ſub magnis auctoribus illius ritus, bis ſingulis annis.*

NOTÆ.

Plinius. Romæ primis temporibus, vel nemo, vel pauci annulis uſi ſunt: poſtea Senatus omnis, at ferreis; aureis vero ii ſoli qui, vel triumpharent, vel legationem obirent: deinde Equeſtri ordini inſigne annulus fuit: plebi enim ſtante Rep. prohibitus: denique eo devenit annulorum libido, ut ſinguli digitorũ articuli iis graves eſſent, annulique cuderentur leviores & graviores, æſtivi & hyemales.

1. *Lupercalium.*] De Lupercis in Sacerdotiis Romanorum egimus.

2. *Numitor.*] Procæ Sylvij filius, & Rheæ Sylviæ pater, qui à fratre Amulio regno ejectus, à nepotibus, occiſo Amulio, reſtitutus eſt

3. *Educati erant.*] Amulij juſſu ad Palatini montis radices expoſiti, ſive ab Acca Laurentia Fauſtuli paſtoris uxore educati ſunt, ſive à lupa, quæ, dum vagiunt in luto, mammas præbuit.

4. *Vrbem condere.*] Numitor, ut & nepotibus propriam tribueret ditionem, & fautores Amulij à ſe removeret, Romulo & Remo agros, pecuniam, arma, mancipia conceſſit

5. *Evander.*] Carmentis filius, Rex Arcadiæ; qui, quod matrem imprudens occidiſſet, regno ejectus venit in Italiam; pulſiſque Aboriginibus tenuit illa loca, ubi multo poſt Roma condita eſt.

6. *Feriarum.*] Feriæ à feriendis victimis dictæ; aliæ publicæ, aliæ privatæ: publicarum genera quatuor. I. Stativæ, ſtatis diebus univerſo populo communes. II. Conceptivæ, quæ, vel à Sacerdotibus, vel à Magiſtratibus in certos dies concipiuntur, ut Latinæ feriæ. III. Imperativæ, quas pro imperio, ſeu Conſul, ſeu Prætor indicebant. IV. Nundinæ, quibus conveniebant ruſtici, rebus ſuis proviſuri. Feriæ vero privatæ, aliæ familiarum propriæ, ut Corneliæ; aliæ perſonarum, ut dies natales. *Feriarum, feſtorumque ratio in liberis requietem habet litium & jurgiorum; in ſervis, operum & laborum.* Cicero l 2. de legibus.

7. *Trabeatos.*] Suetonius apud Servium tria trabearum genera diſtinguit; unum è ſola purpura diis conſecratum; alterum è purpura & cocco augurale; tertium è purpura albo colore intexta: qua, cum Reges, tum exactis Regibus, & Conſules & Equites cum Idibus Quintilibus tranſveherentur, uſi ſunt.

8. *Idibus.*] Romani menſes ſingulos tres in partes tribuebant, Kalendas, Nonas & Idus: de quibus duo tantum quærimus; unde hæc nomina petita, quotque dies ſingulis partibus dati. Kalendæ à καλῶ; quod apud Græcos idem valet, quod apud nos *voco*. Cùm enim menſe Lunari

[1] Juliis [2] Q. Fabius [3] tranſvehi inſtituit. Idem Cenſor [4] cum P. Decio ſe-
An. M.3750. ditionis finiendæ gratia, quam comitia [5] in humillimi cujuſque poteſta-
Ol. 119. 1. tem redacta accenderant, omnem forenſem turbam in quatuor tantum-
Vrb C. 449. modo [6] tribus deſcripſit: eaſque Urbanas appellavit. Quo tam ſalubri
Ant. Ch. 303. facto, vir alioqui bellicis operibus excellens, [7] Maximus cognominatus
eſt.

NOTÆ.

uterentur; ubi Pontifex primum Lunæ aſpectum obſervaſſet, vocata in Capitolium plebe, quot dies ad Nonas ſupereſſent, hac formula prædicebat: Si quinque, *Dies quinque te voco, Iuno Novella.* Si ſeptem, *Dies ſeptem te voco, Iuno Novella.* Nonæ quaſi novæ obſervationis initium; vel, quod ab eo die ad Idus novem dies putarentur. His diebus Rex Sacrorum ferias menſtruas prædicebat. Idus; vel ab ove Iduli, quæ hoc die immolabatur; vel ab hetruſca voce *Iduare*, hoc eſt, dividere, quod menſem duas in partes prope æquales dividant. II. Kalendæ certam ſedem ſemper occupant, primum cujuſque menſis diem: Nonæ & Idus non item. In Martio, Maio, Iulio & Octobri, Nonæ ſeptimum, Idus decimum quintum: In reliquis Nonæ quintum, Idus decimum tertium. Sicque nonis modo quatuor, modo ſex dies tribuuntur: ſemper, & Idibus novem, & Kalendis ſexdecim.

1. *Iuliis.*] Cùm à menſe Martio anni principium peteretur, hic menſis, quod ab eo quintus eſſet, Quintilis dictus eſt: nomenque ſuum, Ianuario & Februario à Numa additis, retinuit. At M. Antonius Conſul, teſte Macrobio, legem tulit, ut à Iulio Cæſare, qui eo menſe natus erat, Iulius diceretur.

2. *Q. Fabius.*] Rullianus.

3. *Tranſvehi.*] Multi quidem de hac pompa ſcripſerunt, ſed aliter aliis placet. Eo inſtitutam putat Sigonius, ut Equites de ſtipendiis legitime confectis Cenſori rationem redderent. Teſtatur Aurelius Victor, Equites ab æde Honoris olea coronatos ad Capitolium in equis tranſiiſſe. Ab utroque Dionyſius diſſentit; cui tamen libentius aſſenſerim, cum in honorem Caſtoris & Pollucis, quod victoriam de Latinis anno 257. relatam nunciaſſent, hanc pompam celebratam velit; & ab æde Martis per forum in Capitolium tetendiſſe Equites, qui per tribus & curias ad quinque millia diſtincti, quaſi redirent è pugna, fronde oleagina coronati, togiſque palmatis inſignes eſſent; quorum alii coronas, alii torques, pars phaleras, haſtas, armillas, ſinguli ſingula, & præmia virtutis, & bellicæ laudis inſignia magnifice oſtentarent. Dignum ſane majeſtate Imperii ſpectaculum.

4. *Cum P. Decio.*] P. Decii Muris filius, qui quatuor Conſulatibus, & Cenſura nobilis, paternum ſecutus exemplum, ſe devovit, ſuiſque victoriam de Gallis & Samnitibus morte ſua peperit. Ita Livius.

5. *In humillimi cujuſq; poteſtatē.*] Id Appii Claudii prava lectione factum eſt, qui Cenſor humilibus per omnes tribus diviſis, forum & campum corruperat, inquit Livius.

6. *Tribus deſcripſit.*] Quot tribus Romæ fuerint, quo tempore, à quo ſingulæ, vel inſtitutæ, vel aliis additæ ſint, jam diximus in Magiſtratibus Romanorum.

7. *Maximus cognominatus eſt.*] Ita etiam Livius l. 9. *Adeoque eam rem auguſtam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot victoriis ſibi non pepererat, hac ordinum temperatione pareret.*

CAP. III.

DE MILITARIBUS INSTITUTIS.

1. *Capite cenſi milites primi.* 2. *Militaris exercitatio.* 3. *Velitum primus uſus.*

LAudanda etiam populi verecundia eſt, qui impigre ſe laboribus & periculis militiæ offerendo, [a] dabat operam, ne Imperatoribus [1] capite cenſos [2] ſacramento rogare eſſet neceſſe, quorum [3] nimia inopia ſuſpecta erat, ideoque his publica arma non committebantur.

1 Sed hanc diutina uſurpatione firmatam conſuetudinem C. Marius, An. M. 3947.
[4] capite cenſum legendo militem, abrupit. [b] Civis alioqui magnificus, Ol. 168. 2.
ſed novitatis ſuæ conſcientia, vetuſtati non ſane propitius: memorque, Vrb. C. 646.
ſi militaris ignavia humilitatem ſpernere perſeveraret, ſe à maligno virtutum interprete velut capite cenſum Imperatorem compellari poſſe, Ant. C. 106.
Itaque faſtidioſum [5] delectus genus in exercitibus Romanis obliteran-

INTERPRETATIO.

a *Efficiebat, ut Imperatores non eſſent habere ex quo jurament um* à pauperibus civibus, *qui capite cenſebantur.*

b *Civis alioqui præſtantiſſimus; ſed quod ſciret ſe humili loco natum, inferſus nobilibus; & memor, ſi milites ignavi pergerent contemnere abjectionem novorum hominum, poſſe ſe ab injuſto æſtimatore veræ virtutis appellari Imperatorem capite cenſum; quare cenſuit ſuperbam rationem eligendi milites delendam eſſe in Romanis exercitibus, ne notata humilitas eorum,* qui capite cenſentur, *ipſius gloriam imminueret:*

NOTÆ.

1. *Capite cenſos.*] Qui capite cenſi dicerentur, ut facilius intelligas, Romanos omnes in duos quaſi ordines tribuere libet; quorum alter jus haberet ſuffragii, alter non item; tes illius, hujus nomina tantum & perſonæ cenſerentur; hujus nulla claſſis, ille in quinque claſſes diviſus eſſet; qui enim centum millia æris, vel eo plus poſſiderent, primæ claſſis erant; qui infra centum ad 75. millia, ſecundæ; qui 50 tertiæ; qui 25. quartæ; qui undecim, quintæ; qui vero aut nullo aut perexiguo æ e cenſebantur, hi capite cenſi; qui eo nomine erant à militia immunes. quod illis familia aut nulla, aut tenuis eſſet. Ita Gellius l. 16. c. 10.

2. *Sacramento.*] Quia in verba Imperatoris jurate tenebantur, ſe quocunque duceret ituros, nec à ſignis diſceſſuros.

3. *Nimia inopia ſuſpecta erat.*] Ne aut ad hoſtes deficerent, aut prædæ magis cupiditate, quam amore patriæ militiam ſuſciperent.

4. *Capite cenſum legendo militem.*] Ad bellum Iugurthinum ſcripſit milites, non ex more majorum, neque ex claſſibus, ſed uti cujuſque libido erat, capite cenſos pleroſque: quod factum, vel inopia bonorum, vel ambitione Marii; quod ab eo genere celebratus erat, & homini potentiam quærenti egentiſſimus quiſque opportuniſſimus erat. Hæc Sallustius.

5. *Delectus genus.*] Legendi militis hæc ratio fuit. Conſul in Capitolio, nonnum-

dum duxit, ne talis notæ contagio ad ipſius quoque gloriæ ſugillationem penetraret.

An M. 3949. Ol. 168. 4. Vrb. C. 648. Ant. C. 104.

2. [a] Armorum tractandorum meditatio à [1] P. Rutilio Conſule [2] Cn. Mallii collega militibus eſt tradita. Is enim nullius ante ſe Imperatoris exemplum ſecutus, [b] [3] ex ludo Cn. Aurelii Scauri doctoribus gladiatorum accerſitis, vitandi atque inferendi ictus ſubtiliorem rationem legibus ingeneravit: virtutemque arti, & rurſus artem virtuti immiſcuit, ut illa impetu hujus fortior, hæc illius ſcientia cautior fieret.

An. M. 3843. Ol. 142. 2. Vrb. C. 542. Ant. C. 210.

3. [4] Velitum uſus eo bello primum repertus eſt, quo [5] Capuam [6] Fulvius Imperator [7] obſedit. Nam cum equitatui Campanorum crebris excurſationibus equites noſtri, quia numero pauciores erant, reſiſtere non

INTERPRETATIO.

a Exercitatio armorum tractandorum.
b Evocatis magiſtris gladiatorum ex Schola gladiatoria Cn. Aurelii Scauri, introduxit datis certis legibus modum quemdam ſubtiliorem ictus, & vitandi, & inferendi.

NOTÆ.

quam etiam in campo ad vitandas Tribunorum intercessiones, quibus ibi non erat locus; in ſella curuli ſedebat: tum per Tribunos, & tribum, & claſſem ducta ſorte, ne alia alii prælata videretur, eligi moris erat: deinde vocata tribus in centurias ſuas ibat; poſt ex ſingulis centuriis milites pro cenſu & claſſe nominatim appellabat: erant enim ad manum tabulæ, in quibus ſingulorum, & nomina, & ætas, & opes ſcriptæ. Nunquam ſorte, niſi in tumultu, electi; ſi qui militiam detrectarent, eorum bona, aut direpta, aut vendita; & aliquando ipſi, vel ſervitute, vel morte mulctati.

1. *P. Rutilio.*] Patre Conſulari natus erat, diſcipulus Panætii, vir eruditus, & in Stoïcis prope perfectus. Poſtquam Silanus à Cimbris victus, & oppreſſi cum toto exercitu Manlius & Cæpio: Rutilius, cui Italia obvenerat, juſſus eſt juventutem omnem ſacramento adigere, legiones novas ſcribere, & aliquanto poſt Publicanorum cauſa injuſtè damnatus Smyrnam ſeceſſit.

2. *Cn. Mallii.*] Mirum, quam variis modis nomen hujus Conſulis apud auctores legatur. Euſebio & Oroſio M. Manilius: Caſſiod. C. Manilius, Livio, Salluſt. & Tacito M. Manilius: Ciceroni Cn. Manilius; in tabulis Græcis Cn. Mallius: homo ignobilis, ſine ingenio, ſine virtute, Q. Catulo viro præſtantiſſimo, populi ſuffragiis, teſte Cicerone, prælatus fuit: à Cimbris cum duobus filiis, totoque exercitu cæſus eſt.

3. *Ex ludo.*] Gladiatorio, plures enim erant in urbe, Gallicus, Dacicus, Magnus, Mamertinus, Æmylius, quibus præerant laniſtæ.

4. *Velitum.*] Velites, quaſi volantes, ex Feſto. Ex omnibus legionibus electi juvenes erant maxime vigore & levitate corporum veloces; qui juncti equitibus pugnarent, docti in equos pone equites inſilire; & ubi ſignum datum eſſet, deſilire perniciter: quare equites ante pugnam, pedites in pugna; ferentariis noſtris, vulgo *Dragons*, in eo tantum abſimiles, quod illi alienis equis, hi propriis vehuntur.

5. *Capuam.*] Ad Vulturnum totius olim Campaniæ longe nobiliſſimam, & in Italia Romæ æmulam; luxuriæ & ſuperbiæ domicilium, ex Cicerone. *Capoüe.*

6. *Fulvius Flaccus.*] Q. Fulvius Flaccus ex nobili Fulviorum ſtemmate, qui tribus Conſulatibus & Cenſura perſunctus, rem contra Annibalem gerebat.

7. *Obſedit.*] Bis hoc anno Capuam obſedit Fulvius, ſemel ante urbem ab Annibale obſeſſam, iterum depulſo ab urbe Annibale. De Capuæ clade poſtea.

poſſent, Q. Nævius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, brevibus & incurvis ſeptenis armatos haſtis, [a] parvo tegmine munitos, veloci ſaltu jungere ſe equitibus, & rurſus celeri motu dilabi inſtituit: quo facilius equeſtri prælio ſubjecti pedites, viros pariter atque equos hoſtium telis inceſſerent. Eaque novitas pugnæ unicum [1] Campanæ perfidiæ debilitavit auxilium. Ideoque auctori ejus Nævio adhuc honos eſt habitus.

INTERPRETATIO.

[c] *Munitos brevi ſcuto edocuit, & levi ſaltu in equos poſt terga equitum aſcendere, & deinde celeri lapſu deſilire in pedes; ut pedites juncti in præliis equitibus facilius laceſſerent telis, milites ſimul & equos hoſtium.*

NOTÆ.

1. *Campanæ perfidiæ.*] Quod poſt Cannenſem pugnam ad Pœnos defeciſſent.

CAP. IV.

DE SPECTACULIS.

1. *Theatra primum ædificata.*
2. *Loca ordinibus primum attributa.*
3. *Origo ſcenicorum ludorum.*
4. *Origo ſæcularium.*
5. *Primi ſæculares.*
6. *Ornamenta, & luxus ludorum.*
7. *Gladiatorium & athleticum primum.*

1. [a] Proximus militaribus inſtitutis ad urbana caſtra, id eſt [1] theatra, gradus faciendus eſt, quoniam hæc quoque ſæpenumero animo-

INTERPRETATIO.

[a] *Cum de militaribus inſtitutis dixerim, nunc loquor de Theatris, quæ ſunt quaſi caſtra urbana, in quibus ſæpe inſtruuntur turmæ* gladiatorum, *velut acies fortiter inter ſe dimicantes: nam theatra extructa ob decorum cultum, & delectationem hominum dederunt ſpectantibus voluptatem pacis tempore erubeſcendam: quia in præliis ſcenicis, quod monſtroſum videtur, ſæpe civilis ſanguis effuſus eſt.*

NOTÆ.

1. *Theatra*] Varia Romæ fuit, pro varietate temporum, ludorum ſpectandorum ratio. Primum, quibus erat animus, dexteritatis, aut firmitatis, aut pernicitatis dare ſpecimen, in diem & locum dictum conveniebant; & inde judices, hinc circumfuſa turba ſpectabat: deinde, quod alii aliis objectu corporum nocerent, locus circum undique aggeſtis ceſpitibus factus eſt altior, medius depreſſior: poſt ſubſellia ſibi quiſque attulit. Vbi vero Meſſala & Caſſius theatrum faciendum locarant, magnifica Romæ identidem theatra viſa ſunt; præ cæteris tamen maxime celebrantur theatra S. Mummij, M. Scauri, & Curionis, temporaria: & Pompeij Magni

ſas acies inſtruxerunt, excogitataque [1] cultus Deorum, & hominum de-
lectationis cauſa, non ſine aliquo pacis rubore voluptatem & religio-
nem civili ſanguine, ſcenicorum portentorum gratia, macularunt.
An. M. 3900. 2. Quæ inchoata quidem ſunt à [2] Meſſalla, & Caſſio Cenſoribus;
Ol. 156. 3. [a] cæterum auctore [3] P. Scipione Naſica omnem apparatum operis eorum
Vrb. C. 599. ſubjectum [4] haſtæ venire placuit. Atque etiam S. C. cautum eſt, ne
Ant. C. 153. quis in Urbe propiuſve paſſus mille ſubſellia poſuiſſe, ſedenſve ludos
An. M. 3924. ſpectare vellet, [b] ut ſcilicet remiſſioni animorum juncta ſtandi virilitas,
Ol. 157. 3. propria Romanæ gentis nota eſſet.
Vrb. C. 603. 3. Per quingentos autem & quinquaginta octo annos Senatus populo
Ant. C. 149. mixtus ſpectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem [5] Attilus Serra-
An. M. 3860. nus, & L. Scribonius Ædiles, [6] ludos Matri Deûm facientes, ſuperioris
Ol. 146. 3. Africani ſententiam ſecuti, [7] diſcretis Senatus & populi locis, ſolve-
Vrb. C. 559. runt: Eaque res avertit vulgi animum, & favorem Scipionis magnopere
Ant. C. 193. quaſſavit.
An. M. 3690. 4. Nunc cauſam inſtituendorum ludorum ab origine ſua repetam.
Ol. 104. 1. [8] C. Sulpitio Petico, C. Licinio Stolone Conſulibus, intoleranda vis
Vrb. C. 389. ortæ peſtilentiæ, civitatem noſtram à bellicis operibus revocatam, do-
Ant. C. 363. meſtici atque inteſtini mali cura afflixerat: Jamque plus in exquiſito &
novo cultu religionis, quam in ullo humano conſilio poſitum opus vi-
debatur. Itaque placandi cœleſtis Numinis gratia, compoſitis carmini-

Interpretatio.

a *Verum hortante P. Scipione Naſica placuit omnem illius theatri apparatum vendi ſubjectum* auctioni publicæ, quæ fiebat *ſub haſta.*

b *Ut ſcilicet ille habitus ſtandi dignus viris fortibus junctus cum animorum remiſſione cognoſceretur eſſe proprius Romanæ gentis.*

Notæ.

ex lapide quadrato ſtabile.

1. *Cultus deorum.*] Ludi enim diis conſecrati, venatio Dianæ, Marti gladiatores, vocis & organorum concentus Apollini & Muſis, & alii aliis.

2. *Meſſalla & Caſſio.*] Ille M. Valerius Meſſalla, hic C. Caſſius Longinus; uterque Conſul fuerat, hic anno 583. ille anno 593.

3. *Scipione Naſica.*] Qui Corculum vulgo dictus eſt.

4. *Haſta*] Figebatur haſta in auctionibus publicis.

5. *Attilius Serranus.*] C. A. & M ab auctoribus vocatur. Ipſe primus Megaleſia ludos ſcenicos edidit, Prætorque claſſem ſortitus Macedonum, naves multas merſit. Quis ille Scribonius Libo, incertū.

6. *Ludos Matri Deûm.*] Megalenſes ii ludi, eo dicti ſunt, quod Peſſinunte, unde Romam dea illa advecta eſt, celeberrimum fuerit his temporibus illius templum, *Megaleſion.* Fuit Ædilium Curulium hos ludos in palatio per ſex dies edere, quos Prætores & Magiſtratus in toga & prætexta celebrarent; cives omnes conviviis & ſodalitatibus.

7. *Diſcretis Senatus.*] Senatoria ſubſellia non in Megalenſibus ludis, ſed in Romanis à populari conſeſſu ſeparata tradit Livius; Valerio tamen aſſentitur Cicero.

8. *C. Sulpitio Petico, & C. Licinio Stolone.*] Peticus quatuor Conſulatibus, Dictatura, triumpho nobilis. Stolo uno Conſulatu & plebis Tribunatu notus.

bus vacuas aures præbuit, uſque ad id tempus Circenſi ſpectaculo contenta, quod primus Romulus, [1] raptis virginibus Sabinis, [2] Conſualium nomine celebravit: [a] Verum, ut eſt mos hominum parvula initia pertinaci ſtudio proſequendi, venerabilibus ergà Deos verbis juventus, rudi atque incompoſito motu corporum jocabunda, geſtus adjecit. Eaque res Ludium ex Etruria accerſendi cauſam præbuit: cujus decora pernicitas vetuſto ex more [3] Curetum [4] Lydorumque [5] (à quibus Etruſci originem traxerunt) novitate grata Romanorum oculos permulſit. Et quia Ludius apud eos Hiſtrio appellabatur, [6] ſcenico nomen Hiſtrionis inditum eſt. Paulatim deinde ludicra ars ad [7] Satyrarum modos perrepſit, à quibus primus omnium [8] Poëta Livius, ad fabularum argumenta ſpectantium animos tranſtulit. [b] Iſque ſui operis actor, cum ſæpius à po-

INTERPRETATIO.

a *Verum ut homines ſolent ſtudio pertinaci augere res ab initio parvo cœptas, juventus ludens verbis in deorum honorem compoſitis, miſcuit varios geſtus & ſaltationes corporis motu agreſti, & incompoſito.*

b *Iſque actor ſui operis, cum ſæpius à populo in ſcenam revocatus* ad agendum, *vocem ſuam raucam feciſſet.*

NOTÆ.

1. *Raptis virginibus.*] Ordinata enim civitate connubia novo populo, cum à finitimis non impetraſſet, extorſit, & Conſualibus ludis Sabinas aliaſque virgines, quæ viſendi ſtudio confluxerant, rapi juſſit.

2. *Conſualium.*] A Conſo deo, cujus aram Romulus ſub terram ſe reperiſſe dicebat; ſive Neptunus Equeſtris ille Conſus eſſet, ſive quivis alius deus, qui rapiendarum virginum ipſi auctor fuerit. In his ludis cum multa, tum id maxime ridiculum fuit, quod & equos, & aſinos non modo otiari ſinerent, ſed floribus etiam coronarent.

3. *Curetum.*] Qui primum in Phrygia ad montis Idæ radices, tum in Creta, denique in Græcia habitarunt; multa de his Strabo, quem, ſi plura requiris, conſule l. 10. hæc enim cum & incerta ſint, & fabularum licentia pleraque corrupta, à nobis omittuntur

4. *Lydorum.*] Aſiæ minoris populi fuerunt, qui propter Phrygiam Pactoli ripas incolebant.

5. *A quibus Etruſci.*] Aty duo erant filij, Lydus & Tyrrhenus: cumque regio ingenti fame laboraret, ducta ſorte è duobus filiis retinuit Lydum, Tyrrhenum cum magna populi parte foras abire juſſit: qui in eam appulit Italiæ partem, quam nomine ſuo Tyrrheniam appellavit, nunc *la Toſcane.*

6. *Scenico.*] A verbo Græco σκιὰ, *umbra*, quod ante theatrorum uſum ſub frondibus & umbraculis carmina decantare ſolerent paſtores.

7. *Satyrarum*] Satyra fabula eſt in qua Tragici Poëtæ nec Heroas, nec Reges, ſed Satyros induxerunt ludendi cauſa, jocandique, ut inter res tragicas feriaſque ſpectator Satyrorum jocis & luſibus delectaretur: unde poſtea argutum poëma hexametro verſu confectum Satyræ nomen accepit; quale extat Horatij, Iuvenalis, & Perſij. In tragœdias Satyros à Latinis receptos vix putem Sed in comœdias à Livio Andronico primum inductos, deinde in Atellanas fabellas aliquãto poſt demigraſſe indicat Livius l. 7. Nominis ratio alia ab aliis affertur; à Satyris ego dictos arbitror, quod ridiculæ res & pudendæ, quales à Satyris fere, & proferuntur, & fiunt, in his fabellis dicerentur Hæc Diomedes Grammaticus, & Aldus Manutius.

8. *Poëta Livius.*] Andronicus, homo Græcus, qui à M Livio Salinatore, cujus liberos erudiebat, libertate & familia do-

pulo [1] revocatus vocem obtudiſſet, adhibito pueri & tibicinis concentu, geſticulationem tacitus peregit. [2] Attellani autem [3] ab Oſcis acciti ſunt; quod genus delectationis Italica ſeveritate temperatum, a ideoque vacuum nota eſt: nam neque [4] tribu movetur, neque à militaribus ſtipendiis repellitur.

5. Et quia cæteri ludi ipſis appellationibus unde trahantur, apparet; non abſurdum videtur [5] Secularibus initium ſuum, cujus generis minus certa notitia eſt, reddere. Cum ingenti peſtilentia Urbs agrique vaſtarentur, [6] Valeſius vir locuples, ruſticæ vitæ, duobus filiis & filia ad deſperationem uſque Medicorum laborantibus, aquam calidam iis à foco petens, genibus nixus, [7] Lares familiares, ut puerorum periculum in ipſius caput transferrent, oravit: Orta deinde vox eſt,

INTERPRETATIO.

a *Et ideo* actor fabulæ Attellanæ *nulla infamia notatur.*

NOTÆ.

natus, primus Romæ fabulam docuit, Q. Claudio Cethego Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano Coss. anno ipſo antequam natus eſt Ennius. poſt urbem conditam 514. duplici laude clarus; quod, & poëta, & actor ſuarum fabularum fuerit. Ita Cicero, Gellius & alij.

1. *Revocatus.*] Dum fabellas ſuas diceret Livius, populo interdum ita placuit, ut ad principium ab eo revocatus ſæpius, vocem obtuderit: tum ille, & puerum, & tibicinem accivit, quorum alter voce caneret, alter tibia, dum ipſe utriuſque & modos & cantus motu corporis ſubſequeretur.

2. *Attellani.*] Ludiones ab Attellis, quæ Campaniæ civitas eſt, nunc *Averſa*, Romam acciti: quorum fabellæ cum turpiores eſſent, Romana ſeveritate ita temperatæ ſunt, ut in iis pauca obſcœna, joci vero multi, multique ſales. In duobus potiſſimum Attellanæ à Satyris differebant, quod in illis obſcœnæ perſonæ inducerentur; in his vero, vel Satyri fere, vel ſi quæ ſunt perſonæ Satyris ſimiles, ut Silenus, ut Autolycus: & Attellanis ſemper ſervare perſonam jus fuerit, Satyris non item.

3. *Ab Oſcis.*] Campaniæ populis, qui à verborum, quibus utebantur ſæpius, turpitudine nomen ſortiti; unde obſcœna verba pro impudicis vulgo dicimus.

4. *Tribu movetur.*] Cæteri, qui artis ludicræ cauſa in ſcenam prodirent, infames erant.

5. *Sæcularibus.*] Qui vel centeſimo decimo, ex Horatio, vel centeſimo quoque anno, ex Livio & Varione, per triduum omni genere, tum ludorum, tum ſacrificiorum celebrabantur: ritus omnes perſequi infinitum ſit; utilius erit, opinor, quoties hi ludi Romæ, quoque tempore exhibiti ſint, breviter inquirere. Novies omnino factos eſſe affirmare poſſum idoneis auctoribus Dione, Herodiano, Eutropio, Zoſimo & Euſebio. Primum quidem anno ab Urbe condita 52. ex Zoſimo; ſecundum ſub Valerio Publicola; tertium & quartum ſub Conſulibus, ex Livio, Gellio, & aliis apud Zoſimum; quintum ſub Auguſto; ſextum ſub Claudio; ſeptimum ſub Domitiano; octavùm ſub Septimo Severo, ex Dione & Herodiano; denique ſub Philippo anno Urbis milleſimo, ex Eutropio & Euſebio. Unum tamen te monitum velim, hos omnes ludos non ſtato tempore, ſed alios citius, alios ſerius celebratos. Ita fere Politianus Miſcellaneorum c. 58.

6. *Valeſius.*] Homo dives, & in gente Sabina nobilis, unde nomen & familia Valeriorum.

7. *Lares familiares.*] Qui focis præerant; cum enim priſcis temporibus defuncti

habiturum

habiturum eos ſalvos, ſi continuo flumine [1] Tiberis devectos [2] Terentum deportaſſet, ibique ex [3] Ditis patris, & Proſerpinę ara, petita [4] calda, recreaſſet. Eo prædicto magnopere confuſus, quod & longa & periculoſa navigatio imperabatur: ſpe tamen dubia præſentem metum vincente, pueros ad ripam Tiberis protinus detulit (habitabat enim in villa ſua propter vicum Sabinæ regionis [5] Eretum) ac [6] lintre [7] Oſtiam petens, nocte concubia ad [8] Martium campum appulit. Sedentibuſque ægris ſuccurrere cupiens, igne in navigio non ſuppetente; ex gubernatore cognoſcit, haud procul apparere fumum. Et ab eo juſſus egredi Terentum (id ei loco nomen eſt) [a] cupide arrepto calice, aquam flumine hauſtam, eo unde fumus erat obortus, jam lætior pertulit, di-

INTERPRETATIO.

[a] Cupide calice arrepto lætior ob auditum Terenti nomen aquam hauſtam ex fluvio pertulit in eum locum, ubi fumus viſus fuerat: arbitratus ſe inveniſſe in hoc loco non remoto remedium à diis Laribus ipſi indicatum: & dum conſtanter confidit omini oblato: in terra, qua fumabat, etſi nullæ ibi eſſent ignis reliquiæ, elicuit continuo flatu flammam ex congeſtis in unum locum ignis fomentis, quæ ibi invenerat; & dedit aquam, &c.

NOTÆ.

ſepelirentur in ædibus; inde factum eſt, ut eorum manes pro diis familiaribus habiti ſint; quos pelle canina ideo veſtiebant: quod haud aliter ac canes domeſticis cuſtodiæ, alienis vero terrori eſſent.

1. *Tiberis.*] Fluvius Italiæ poſt Padum nobiliſſimus, qui oritur ex Apennino, Romam alluit, & in mare Tyrrhenum dilabitur. *Le Tibre.*

2. *Terentum.*] Sic legendum, non *Tarentum*: fuit pars quædam Tiberis in urbe, quod ex Ovidio & Martiali certum eſt. Sic Ovidius 1. Faſtorum.

Iamque ratem monitu doctæ Carmentis ad arcem
Egerat, & Thuſcis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus cui ſunt vada juncta Terenti
Aſpicit, & ſparſas per loca ſola caſas.

Et Martialis l. 10.

Bis mea Romano ſpectata eſt vita Terento.

3. *Ditis Patris.*] Plutonis, qui Dis appellatur, vel quod terrena vis omnis, & natura ipſi dicata putaretur. Ita Cicero: vel quod minime dives ſit, cum mortui bonis omnibus careant. Ita Quintilianus, de Proſerpina l. 1. c 1.

4. *Calda.*] Pro aqua calida; ſic enim veteres ſæpe locuti ſunt: quin etiam Martialis ipſe:

Frigida non deerit, non deerit calda petenti.

5. *Eretum.*] Oppidum eſt dictum à Iunone, id eſt, Ἥρα, quæ ibi colitur, ut vult Servius; Stephano [illegible] dicitur, Dionyſio & Straboni, *Eretum*; hodie, *Monte Ritondo.*

6. *Lintre.*] Linter genus eſt naviculæ brevis, quæ trajiciendis fluminibus apta eſt.

7. *Oſtiam.*] Vrbem in Maris & Tiberis confinio ab Anco Martio conditam. *Oſtie.*

Martium campum.] Qui Marti ſacer erat extra urbem ad portam Flumentanam, à Caia Tarraſia Veſtali Virgine populo donatus. Mos erat hoc in loco creari Reges & Magiſtratus, ex Dionyſio; ſummorum virorum, & cremari corpora, & ſtatuas erigi: exorto tumultu haberi delectum: juventutem curſu, ſaltu, pilis, funda, ſagittis, area, ad armorum tractationem exerceri.

N

vinitus dati remedii quaſi veſtigia quædam in propinquo nactum ſe exiſtimans: inque ſolo magis fumante, quam ullas ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehendit, contractis levibus, & quæ fors obtulerat, nutrimentis, pertinaci ſpiritu flammam emovit, calefactamque aquam pueris bibendam dedit. Qua pota, ſalutari quiete ſopiti, diutina vi morbi repente ſunt liberati; patrique indicaverunt, vidiſſe ſe in ſomniis, quos neſcio Deorum, ſpongia corpora ſua pertergere, & præcipere ut ad Ditis patris & Proſerpinæ aram, à qua fuerat potio ipſis allata, [1] furvæ hoſtiæ immolarentur, lectiſternia ludique nocturni fierent. Is quod eo loci nullam aram viderat, deſiderari credens, ut à ſe conſtrueretur; aram empturus in Urbem perrexit, relictis qui fundamentorum conſtituendorum gratia terram ad ſolidum foderent. Hi domini imperium exequentes, cum ad xx. pedum altitudinem humo egeſta perveniſſent, animadverterunt [2] aram Diti patri, Proſerpinæque inſcriptam. Hoc poſtquam Valeſius, nunciante ſervo, accepit, omiſſo emendæ aræ propoſito, hoſtias nigras, quæ antiquitus furvæ dicebantur, Terenti immolavit, [3] ludos & lectiſternia, continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit.

An. M. 3551. Ol. 69. 2. Vrb. C. 250. Ant. C. 502. Cujus exemplum [4] Valerius Poplicola, qui primus Conſul fuit, ſtudio ſuccurrendi civibus, ſecutus, apud eandem aram publice nuncupatis votis, cæſiſque atris bubus, Diti maribus, feminis Proſerpinæ, lectiſternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra, ut ante fuerat, obruit.

6. Religionem ludorum creſcentibus opibus ſecuta lautitia eſt. Ejus inſtinctu [5] Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam, primus ſpectantium conſeſſum [6] velorum umbraculis texit. Cn. Pompeius ante omnes, [7] aquæ

Notæ.

1. *Furvæ hoſtiæ.*] Nigræ: veteres enim diis ſuperis albas victimas, inferis nigras immolabant.

2. *Aram Diti patri.*] Hujus aræ, ſi Zoſimo credimus, hæc origo fuit; orto bello Romanos inter & Albanos, jam inſtructa ad prælium utraque acies erat; cum ecce ſubito exiſtit quidam furva pelle amictus, vociferans jubere Ditem patrem, deamque Proſerpinam ſacrum ſibi fieri, priuſquam prælium iniretur: continuo à Romanis ſub terram ara extructa, oblatumque ſacrificium; araque, ne cerneretur, humi defoſſa: commiſſum prælium, relataque victoria.

3. *Ludos & lectiſternia.*] Aliter Varro: cum multa fierent portenta, muruſque & torris ad portam Collinam de cœlo icta eſſent, in campo Martio Diti patri & Proſerpinæ, ex juſſu librorum Sibyllinorum ludi facti ſunt.

4. *Valerius Poplicola.*] Quis Valerius ille, l. 1. c. 8. quid nuncupare vota, l. 5. c. 1. n. 8. quid lectiſternium, l. 1. c. 1. n. 2. diximus.

5. *Q. Catulus.*] Qui Conſul M. Lepidum collegam acta Syllæ reſcindere conantem, Italia expulit, & Capitolium dedicavit.

6. *Velorum umbraculis.*] Byſſina vela primus in theatrum duxit, ex Plinio, l. 15.

7. *Aquæ perſemitas, &c.*] Cum theatrum ſuum dedicaret; tum enim varia ſpectacula exhibita, ludi Gymnicis equorum, & curſus & certamina; omnis fere generis animalium venationes; 100. leones quinque dierum ſpatio confecti; elephan-

per ſemitas decurſu, æſtivum minuit fervorem [1] [a] C. Pulcher ſcenam varietate colorum adumbravit, vacuis ante pictura tabulis extentam. Quam totam argento [2] C. Antonius, auro [3] Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit. [4] Verſatilem fecerunt [5] Luculli. Argentatis [6] choragiis [7] P. Lentulus Spinther adornavit. [8] [b] Tranſlatum antea Pœniceis indutum tunicis [9] M. Scaurus exquiſito genere veſtis cultum induxit

An. Vrb.c. 654
An. Vrb.c. 679
An. Vrb c. 690
An. Vrb.c. 995

7. Gladiatorium munus primum Romæ datum eſt in foro boario, [10] Ap. Claudio, M. Fulvio Coss. Dederunt [11] M. & D. Bruti, funebri memoria patris cineres honorando. Athletarum certamen à M. Scauri tractum eſt munificentia.

An. M. 3790.
Ol. 129. 1.
Vrb C. 489.
Ant. C. 263.

INTERPRETATIO.

a *C. Pulcher operuit ſcenam variis coloribus, cum antea ornata eſſet tantum tabulis, in quibus nulla erat pictura.*

b *M. Scaurus induxit eleganti genere veſtis, & precioſo cultum ſcenicum, ornatum antea tunicis rubicundis.*

NOTÆ.

tique 18. cum armatis pugnarunt. Hæc Plut. & Dio.

1. *C. Pulcher.*] Clodius 9. Clodij patruus, & Conſul anno Vrbis 661. quem ſplendida Ædilitate perfunctum ſcribit Cicero.

2. *C. Antonius.*] Oratoris filius, & Ciceronis in Conſulatu Collega, de quo multa poſtea.

3. *Petreius.*] Hoc nomen corruptum eſt, cum è Petreiorum familia nemo Ædilis fuerit; quare emendatius legeris, vel P. Trebonius, vel P. Cethegus; ita enim nonnulli.

4. *Verſatilem fecerunt.*] Duplex enim ſcena, verſatilis & ductilis; illa machinis quibuſdam ita vertebatur, ut aliam atque aliam picturæ ſpeciem identidem oſtentaret: ductilis erat, cum hinc & inde ducta tota pictura omnis interior nudabatur.

5. *Luculli.* Optime, ut ſolet, hunc locum emendavit Pighius; nec enim *Lucani*, ſic ſcriptum erat, ſed Luculli ſcenam verſatilem fecerunt. Ambo fratres, natu major Lucius, minor Marcus, ſimul Ædiles ludos magnificentiſſimos dederunt: uterque Conſul, alter anno poſt alterum; uterque ſummus Imperator, & triumpho, ille de Aſia, hic de Macedonia, nobilis: Lucius tamen, ut ætate, ita virtute etiam, & authoritate Marco ſuperior. Ipſius vitam ſcripſit Plutarchus.

6. *Choragiis*] Choragia dicuntur inſtrumenta ſcenarum.

7. *P. Lentulus Spinther.*] E gente Cornelia, qui ludos bis dedit, ſemel Ædilis Curulis, Cicerone Conſule, iterum Prætor; omneſque ſuperiores, teſte Cicerone, magnificentia ſuperavit; Conſul Ciceronis reſtitutionem obtinuit; Proconſul de Cilicibus triumphavit.

8. *Tranſlatum.*] Aliter Pighius, aliter Lipſius hanc vocem explicant: Pighio infima Ludionum & vulgaris turba eſt, quæ pro ludorum occaſione per ſcenam ſæpius transferatur; Lipſio idem eſt, quod translatitium, hoc eſt, receptum & crebrum. Ita etiam Phædrus: *Dij ſunt locuti more tranſlatitio*, id eſt, in fabulis ſeu comœdiis recepto.

9. *M. Scaurus.*] Ex Æmiliorum ſtemmate, illius, qui Senatus diu Princeps fuit, filius, & Syllæ privignus; qui his in ludis & ſuas abſumpſit opes, & magnum æs alienum contraxit; de illo infra

10. *Appio Claudio, & M. Fulvio.*] Ille Appij Cœci frater, eandem hic vel M. vel Q. Primus è gente Fulvia Flaccus dictus eſt: ambo Conſules, cum cœptum primum bellum Punicum.

11. *M. & D. Bruti.*] Vterque filius D. Iunij Bruti Scevæ Conſulis anno Vrbis 461. in cujus honorem hos ludos exhibuerunt; ſolius Decimi meminit Florus.

CAP. V.

DE FRUGALITATE ET INNOCENTIA.

1. *Prima aurata ſtatua in urbe.*
2. *Ius civile cum faſtis promulgatum.*
3. *Veneficij prima queſtio*
4. *Tibicinum Quinquatria prima.*
5. *Frugalis antiquorum victus.*
6. *Febris Dea ſacella in urbe.*

An. M. 3873. Ol. 149. 4. Vrb. C. 572. Ant. C. 182.

1. STatuam auratam nec in urbe, nec in ulla parte Italiæ quiſquam prius aſpexit, quam à [1] M. Acilio Glabrione equeſtris patri poneretur in [2] æde Pietatis: Eam autem ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bæbio Tamphilo Conſulibus ipſe dedicavit, quia pater compos voti factus, Rege [3] Antiocho apud [4] Thermopylas [5] ſuperato.

An. M. 3750. Ol. 119. 1. Vrb. C. 449. Ant. C. 303.

2. Jus civile per multa ſecula inter ſacra ceremoniaſque Deorum immortalium abditum, [6] ſoliſque Pontificibus notum, Cn. Flavius libertino patre genitus, & [7] Scriba, cum ingenti [8] nobilitatis indigna-

NOTÆ.

1. *M. Acilio Glabrione.*] Patri & filio unum idemque nomen fuit; ſed longe diſpar gloria: pater enim Prætura, Conſulatu, victoria de Antiocho, & triumpho clarus; filius nullo Magiſtratu, niſi forte Ædilitate vix notus. De Lentulo & Bæbio l.1. c.1.

2. *Æde Pietatis.*] Ædem illam in Circo Flaminio Iulius Obſequens, in foro Olitorio P. Victor; in loco, ubi poſtea theatrum Marcelli fuit, Plinius collocat. Publicus olim hic carcer erat, in quo, cum vinctam matrem filia ſuis aluiſſet uberibus, & impunitas matri conceſſa eſt, & locus Pietati dicatus, & templum ab Acilio Glabrione extructum.

3. *Antiocho.*] Qui rebus in Aſia præclare geſtis, Magni cognomen aſſecutus, longe lateque imperabat; in Romanos ſi bellum non geſſiſſet, felicior quidem futurus, ſed non illuſtrior.

4. *Thermopylas*] Sunt anguſtiæ montium ad Oetam montem, Theſſaliam inter & Græciam: erant in ipſo ingreſſu Θερμὰ λουτρὰ, hoc eſt, calida lavacra; & deſuper ara dicata Herculi, muruſque ſuper quem olim viſebantur πύλαι portæ, unde Thermopylæ. Nune *Bocca di lupo.*

5. *Superato.*] Antiochus, ne à Romanis ante copiarum ſuarum adventum opprimeretur, illas anguſtias cum Ætolis occuparat; at Conſul Acilius, Ætolis è jugis montium Catonis virtute dejectis, illum aggreditur, exſoque illius exercitu, excuſſis dentibus faucium in fugam vertit.

6. *Solis Pontificibus.*] Apud Collegium Pontificum tum erant actiones omnes, omniſque juris ſcientia.

7. *Scriba.*] App. Claudij Cæci, qui cum actiones omnes in formam redegiſſet, eas Appij juſſu, an ſecus, incertum, Flavius populo vulgavit; vel potius, ut tradit Plinius, Flavius ipſe, Appij quidem hortatu, eos dies, aſſidue conſultando à Pontificibus, exceperat, quos in certum ordinem digeſtos cum populo communicavit.

8. *Nobilitatis indignatione.*] Tam graviter id tulit Nobilitas, ut plerique annulos aureos, phaleraſque, tanquam in luctu deponerent. Sic Plinius.

ctione factus [1] Ædilis Curulis, vulgavit, ac [2] faſtos pene toto foro expoſuit. Qui cum ad viſendum ægrum [3] Collegam ſuum veniret, neque à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, ſedendi loco reciperetur: [4] [a] ſellam curulem afferri juſſit, & in ea honorum pariter atque contemptus ſui vindex, conſedit.

3. Veneficij quæſtio & moribus, & legibus Romanis ignota, An: M. 3713.
complurium matronarum patefacto ſcelere orta eſt: Quæ cum viros Ol. 112. 2.
ſuos clandeſtinis inſidiis veneno perimerent, [5] [b] unius ancillæ indicio Vrb. C. 422.
protractæ, [6] pars capitali judicio damnatæ, [7] centum ſeptuaginta nu- Ant. C. 330.
merum expleverunt.

4. [8] Tibicinum quoque Collegium ſolet in foro vulgi oculos An. M. 3743.
in ſe convertere, cum inter publicas, privataſque ferias, actiones, Ol. 117. 2.
perſonis tecto capite, variaque veſte velatis, concentuſque edit. Vrb C. 442.
[c] Inde tracta licentia. [9] Quondam vetiti in æde Jovis, quod priſco mo- Ant. C. 310.
re factitaverant, veſci, [10] Tibur irati ſe contulerunt. Quorum miniſterio Senatus deſerta ſacra non æquo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petiit, ut eos gratia ſua Romanis Templis reſtituerent.

INTERPRETATIO.

a *Et in ea ſedis, ut ulciſceretur injuriam, & ſibi, & dignitati* Ædilis Curulis *ab illis illatam.*

b *Vocata ad judicium indicio unius ancillæ.*

c *Inde hæc facultas illis conceſſa eſt.*

NOTÆ.

1. *Ædilis Curulis.*] Triumvir etiam fuit, & nocturnus, & coloniæ deducendæ, templumque Concordiæ, magna nobilium invidia, dedicavit.

2. *Faſtos.*] Libros, qui docebant dies, quibus agere cum populo, aut fas eſſet, aut nefas: à fando tamen dicti ſunt, quod ij dies, quibus populo fari licebat, faſti; ij vero, quibus non licebat, nefaſti vocarentur.

3. *Collegam ſuum.*] Q. Antium Præneſtinum, qui paucis ante diebus hoſtis erat.

4. *Sellam curulem.*] Cui nomen factum, vel à Curibus Sabinorum oppido, unde deſumpta eſt; vel à rotis, quibus impoſita, ut in omnes urbis partes facilius traheretur.

5. *Unius ancillæ indicio.*] Quæ indicaturam ſe cauſam publicæ peſtis Q. Fabio Rulliano tum Ædili Curuli profeſſa eſt; Fabius rem ad Conſules, Conſules ad Senatum deferunt; conſenſuque ordinis fides indici data: tum patefactum eſt muliebri fraude urbem premi, mulieresque ea venena coquere.

6. *Pars capitali, &c.*] Duæ ex iis Patriciæ, Cornelia & Servilia cum ea medicamenta ſalubria eſſe contenderent, ab ancilla bibere juſſæ, ſpatio ad colloquendum ſumpto, aliis non abnuentibus, epoto medicamento, ſuametipſa fraude omnes interierunt. Hæc Livius l 8.

7. *Centum ſeptuaginta.*] Ita etiam Livius; ſed Oroſius 380. numerat: ſupra fidem multas fuiſſe ſcribit S. Auguſtinus l. 3. de civitate Dei.

8. *Tibicinum*] Qui ſacrificiis, ne quid infauſtum accideret, præcinere ſolebant. De feriis conſule l 2 c. 2. n 9.

9. *Quondam vetiti.*] Ius illud ipſis ademptum fuit per App. Claudium & C. Plautium Cenſores.

10. *Tibur.*] Sabinorum oppidum decimo ſexto ab urbe lapide, aëris ſalubritate, & crebris fontibus commendatum. *Tivoli.*

[a] Quos illi in propoſito perſeverantes, interpoſitæ feſtæ epulationis ſimulatione, mero ſomnoque ſopitos, [1] plauſtris in Urbem devehendos curaverunt: quibus & honos priſtinus reſtitutus, & hujuſce luſus jus eſt datum. [b] Perſonarum uſus, pudorem circumventæ temulentiæ cauſam habet.

5. Fuit etiam illa ſimplicitas antiquorum in cibo capiendo, humanitatis ſimul & continentiæ certiſſimus index.[c] Nam maximis viris [2] prandere & cœnare in propatulo verecundiæ non erat; nec ſane ullas epulas habebant, quas populi oculis ſubjicere erubeſcerent: Erant adeo continentiæ attenti, ut frequentior apud eos [3] pultis uſus, quam panis eſſet. Ideoque in ſacrificiis mola, quæ vocatur, ex farre & ſale conſtat: exta farre ſparguntur: & pullis, quibus auſpicia petuntur, puls objicitur: primitus enim ex [4] [d] libamentis victus ſui Deos eo efficacius, quo ſimplicius placabant.

6. Et cæteros quidem ad benefaciendum venerabantur: Febrem autem ad minus nocendum, templis colebant, quorum adhuc unum in Palatio, alterum in [5] area Marianorum monumentorum, tertium in ſumma parte Vici longi extat. [e] In eaque remedia, quæ corporibus ægrorum adnexa fuerant, deferebantur. Hæc ad humanæ mentis æſtus leniendos cum aliqua uſus ratione excogitata, cæterum ſalubritatem ſuam induſtriæ certiſſimo ac fideliſſimo munimento tuebantur: bonæque valetudinis eorum quaſi quædam mater erat frugalitas, inimica luxurioſis epulis, & aliena nimiæ vini abundantiæ, & ab immoderato Veneris uſu averſa.

INTERPRETATIO.

a *Quos tibicines perſeverantes in propoſito* non redeundi Romam, *Tiburtini deportaverunt in urbem curribus obrutos ſomno & vino;* quod biberunt *in convivio* facto *uno die, quem illi feſtum ſibi ſimulaverant.*

b Illis permiſſum eſt, *ut perſonis uterentur ob pudorem ebrietatis per deceptionẽ cõmiſſæ.*

c *Nam in loco patenti & publico cœnare & prandere non erubeſcebant viri maximi.*

d *Olim placabant deos,* illis offerendo *primitias cibi, quæ veſcerentur, & tanto efficacius, quo ſimplicius agebant.*

e *In eaque* febris templa, *poſt recuperatam valetudinem portabantur remedia, quæ fuerant ægrorum corporibus applicata: hæc inventa erant hominum uſu, & ingenio, ad ſedandos nimios mentis phreneticæ æſtus.*

NOTÆ.

1. *Plauſtris in urbem, &c.*] Sive Tiburtini hujus fraudis inventores fuerint, ut ſeribit Livius; ſive libertus quidam, ut Plutarchus & Ovidius. non prius dolum ſenſerunt ebrij, quam plauſtris in foro relictis plenos crapula lux oppreſſit; tunc populi concurſus factus eſt, impetratoque ut manerent, datum, ut triduum quotannis ornati cum cantu per urbem veherentur. Hæc Livius.

2. *Prandere.*] Prandium quaſi [illegible], quod meridie ſumeretur; ἔνδιον enim idem ſonat, quod tempus meridianum.

3. *Pultes.*] Cibi genus eſt quod ex farina & aqua, mixto ſale, conficitur.

4. *Libamentis.*] Libare eſt partem & primitias diis fundere. Peracta enim immolatione, quæ per fruges & molam ſalſam fiebat, vinum, antequam aſpergeretur, cum Sacerdos ipſe, tum adſtantes delibabant; deinde evulſas à victima ſetas, tanquam prima libamina Sacerdos projiciebat in ignem; tum victimam mactandam miniſtris dabat.

5. *Area Marianorum.*] Trophæa C. Marii bello Cimbrico parta, quæ à Sylla disjecta, à Cæſare Dictatore inſtaurata memorat Suetonius, non procul à via Prænestina.

CAP. VI.

DE EXTERNIS INSTITVTIS.

1. *Spartanorum frugalitas.*
2. *Mos militaris eorundem.*
3. *Athenienſium inſtitutum contra otioſos & inertes.*
4. *Areopagus eorundem.*
5. *Honos virtutis apud eoſdem.*
6. *Ingratitudinis actio apud eoſdem.*
7. *Maſſilienſium inſtituta varia.*
8. *Ceјorum venenum publicum.*
9. *Maſſilienſium lex de advenis armatis.*
10 *Gallorum mos in mutuo dando.*
11 *Cimbrorum Celtiberorumque mos in adeundis præliis.*
12. *Thracum opinio de vita calamitate.*
13. *Lyciorum luctus.*
14. *Indarum fœminarum fidus amor erga maritos.*
15. *Pœnicarum ſœminarum proſtitutio.*
16. *Perſarum inſtitutum de educandis liberis.*
17. *Numidarum Regum mos in auctoritate ſervanda.*

1. [a] IDem ſenſit proxima majorum noſtrorum gravitati [1] Spartana civitas: quæ ſeveriſſimis [2] Lycurgi legibus obtemperans, [3] aliquandiu civium ſuorum oculos à contemplanda Aſia retraxit; ne illecebris ejus capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos ſumptus, & omnia non neceſſariæ voluptatis genera fluxiſſe: primoſque [4] Ionas unguenti, coronarumque in convivio dandarum, & ſecundæ menſæ ponendæ conſuetudinem, haud

INTERPRETATIO.

a Idem ſenſit Reſpublica Spartiatarum, quæ gravitatis ſtudio majoribus noſtris ſimilis videtur.

NOTÆ.

1. *Spartana civitas.*] Spartani adeo voluptatum contemptores fuerunt, patientesque laboris, ut eorum etiam virginibus palæſtra, pulvis, militia, venatio in ſtudiis fuerit.

2. *Lycurgi legibus.*] Quas tamen & rectæ rationi, & bonis moribus adverſari in his potiſſimum duobus tradit Ariſtoteles; quod, & adulteria quorum maritus ipſe procurator eſſet, & furta quæ callide fierent, probarentur.

3. *Aliquandiu.*] Soli toto orbe terrarum ſeptingentos annos, & amplius ſuis moribus, & nunquam mutatis legibus vixerunt. Cicero pro Flacco.

4. *Ionas.*]. Ab Ione Xuthi filio ſic nominati ſunt; prius Ægialenſes dicti; ex Achaia ab Heraclidis pulſi, primum in Atticam ſub Melantho, deinde in Aſiam, Neleo & Androclo Codri filiis, ducibus, anno mundi 3930. venerunt; & oram illius, quæ ab illis Ionia nuncupata eſt, urbibus frequentarunt.

parva luxuriæ irritamenta reperiſſe : [a] Ac minime mirum eſt, quod homines labore ac patientia gaudentes, tenaciſſimos patriæ nervos, externarum deliciarum contagione ſolvi & hebetari noluerunt : cum aliquanto faciliorem virtutis ad luxuriam, quam luxuriæ ad virtutem
An. M. 3580 tranſitum viderent. Quod eos non fruſtra timuiſſe dux ipſorum [1] Pau-
Ol. 76. 3. ſanias patefecit, qui maximis operibus editis, ut primum ſe Aſiæ mo-
Vrb. C. 279. ribus permiſit, fortitudinem ſuam, effœminato ejus cultu, mollire
Ant. C. 473. non erubuit.

2. Ejuſdem civitatis exercitus non ante ad dimicandum deſcendere ſolebant, quam [2] tibiæ concentu & [3] anapæſti pedis modulo cohortationis calorem animo traxiſſent, vegeto & crebro ictus ſono ſtrenue hoſtem invadere admoniti. Idem ad diſſimulandum & occultandum vulnerum ſuorum cruorem, Pœniceis in prælio tunicis utebantur; non, ne ipſis aſpectus ejus terrorem, ſed ne hoſtibus fiduciæ aliquid afferret.

3. Egregios virtutis bellicæ ſpiritus Lacedæmoniorum, prudentiſſimi pacis moribus Athenienſes ſubſequuntur : [b] apud quos [4] inertia è latebris ſuis, languore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitque ut facinoroſæ, ita erubeſcendæ rea culpæ.

4. Eſt & ejuſdem urbis ſanctiſſimum conſilium [5] Areopagus, ubi quid quiſque Athenienſium ageret; aut quonam quæſtu ſuſtentaretur, diligentiſſime inquiri ſolebat, ut homines honeſtatem (vitæ rationem memores reddendam eſſe) ſequerentur.

Interpretatio.

a *Et nullo modo mirum eſt, quod* Spartani, qui homines erant *ſtudioſi laboris & patientia, noluerunt* laboris amorem, & ſobrietatem, quæ ſunt quaſi *nervi firmiſſimi Reipublica, ſolvi & relaxari turpi communicatione voluptatum externarum.*

b *Apud quos* cives *inertem vitam agentes & otioſo torpore languidi accuſantur in foro* coram judicibus, *quaſi crimen aliquod admiſiſſent, & puniuntur tanquam rei facinoris probroſi.*

Notæ.

1. *Pauſanias.*] Qui Mardonium cum ducentis & amplius Perſarum millibus ad Platæas cecidit; deinde in Thracia Perſis, vel cæſis, vel fugatis, Byzantium occupavit : tum ſemel atque iterum proditionis & accuſatus & abſolutus eſt: denique conſpirationis cum Hilotis convictus in aſylum fugit, ubi fame necatus eſt.

2. *Tibia concentu.*] Idem refert ex Thucydide Gellius.

3. *Anapæſti.*] Pes eſt, qui primas duas ſyllabas breves habet, & ultimam longam.

4. *Inertia*] Annis ſingulis ſinguli cives judicibus rationem reddere tenebantur, cui arti quis ſe dediſſet, quove quæſtu toleraret vitam, &c.

5. *Areopagus.*] De Areopago tria quærimus; quænam ratio nominis, à quo inſtitutus, quæque fuerit judiciorum forma? Areopagum Martis pagum interpretantur Varro, & Auguſt. collem aut ſaxum Stephanus, Suidas & Scaliger : vicum Budæus. Suſpicor ego, in re enim incerta conjectura uti licet, huic, ſeu pago, ſeu potius colli, primum τῷ ἄρεϊ nomen

5. Eadem

5. Eadem bonos cives corona decorandi primo conſuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum Periclis cingendo caput. Probabile inſtitutum, rem, ſive perſonam intueri velis. Nam & virtutis uberrimum alimentum eſt honos; & [1] Pericles dignus, à quo talis muneris dandi poſteritas potiſſimum initium caperet.

6. Age, quid illud inſtitutum Athenarum, quam memorabile? quod convictus à patrono [2] libertus ingratus, jure libertatis exuitur. Superſedeo te, inquit, habere civem, tanti muneris impium æſtimatorem: Nec adduci poſſum ut credam urbi utilem, quem domi ſceleſtum cerno: abi igitur, & eſto ſervus, quoniam liber eſſe neſciſti.

7. Inde [3] Maſſilienſes quoque ad hoc tempus uſurpant diſciplinæ gravitatem, priſci moris obſervantia, charitate populi Rom. præcipue conſpicui; [a] qui tres in eodem manumiſſiones reſcindi permittunt, ſi ter ab eodem deceptum dominum cognoverint: Quarto errori ſubveniendum non putant; quia ſua jam culpa injuriam accepit, qui ei ſe toties objecit. Eadem civitas ſeveritatis cuſtos acerrima eſt. Nullum aditum in ſcenam [4] Mimis dando, quorum argumenta majore ex parte ſtuprorum continent actus; ne talia ſpectandi conſuetudo etiam imi-

INTERPRETATIO.

a *Permittunt ut tertia manumiſſio ejuſdem ſervi reſcindatur, ſi ſervus ter dominum deceperit; ſi vero quater deceperit, quartam deceptionem puniendam non arbitrantur.*

NOTÆ.

Inditum: deinde, vel, quod ibi de Marte judicium habitum ſit, ut docet ſeu fabula, ſeu hiſtoria; vel quod hoc in loco cauſę de cædibus, quibus Mars dicitur præeſſe, agerentur, Areopagum dictum eſſe. II. Areopagum à Solone inſtitutum affirmant Tullius & Plutarchus, negat Ariſtoteles; alij ad Cecropem ipſum, ut urbis, ita illius judicij originem referunt: horum quis verius dicat, obſcurum eſt. III. Novem erant judices, tum genere, tum virtute nobiles, quos inter Regi locus fuit; non de omni criminum genere, ſed de veneno, impietate, incendio & parricidio cognoſcebant: idque & noctu & ſummo ſilentio, ne reorum vultu, lacrymis, precibus, eloquentia judices moverentur.

1. *Pericles.*] Xantippi Athenienſis filius, vir belli domique illuſtris; de cujus rebus geſtis ſæpe poſtea. Illius mores his verbis expreſſit Cicero. *Qui cum floreret omni genere virtutis, eloquentia laude fuit clariſſimus, vir lenitate & manſuetudine & gravitate conſpicuus: qui in ſumma potentia nihil iræ indulſerit: Orator & Philoſophus praſtantiſſimus, qui Athenienſium Rempublicam 40. annis gubernavit.*

2. *Libertus ingratus.*] Libertum in hac actione, vel pœna, vel præmium manebat; ſi viciſſet, perfecta libertas; ſin minus, ſervitus perpetua.

3. *Maſſilienſes.*] quorum civitas Maſſilia in littore Galliæ ad mare Mediterraneum, origine Græca, à profugis ex Aſia Phocæenſibus condita; cum Cyrus rerum in Aſia potiretur. Plutarchus tamen Maſſaliam Mercatorem neſcio quem illius conditorem fuiſſe memorat: Euſtathius vero vult illi nomen impoſitum ex occurſu piſcatoris navem religantis. μάσσειν enim Æolice eſt religare, & ἁλιεὺς piſcator.

4. *Mimis dando.*] Mimi ab imi-

tandi licentiam ſumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis ſimulationem alimenta inertiæ quærunt, clauſas portas habet, & mendacem & fucoſam ſuperſtitionem ſubmovendam eſſe exiſtimans. Cæterum à condita urbe gladius eſt ibi, quo noxij jugulantur: rubigine quidem exeſus, & vix ſufficiens miniſterio; ſed index, in minimis quoque rebus omnia antiquæ conſuetudinis monumenta ſervanda.

Duæ etiam ante portas eorum arcæ jacent: altera, qua liberorum; altera, qua ſervorum corpora ad ſepulturæ locum plauſtro devehuntur: [a] ſine lamentatione, ſine planctu, luctus funeris die, domeſtico ſacrificio, adjectoque neceſſariorum convivio, finitur. Etenim quid attinet, aut humano dolori indulgere, aut divino Numini invidiam fieri, quod immortalitatem ſuam nobiſcum partiri noluerit? Venenum cicuta temperatum in ea civitate publice cuſtoditur, quod datur ei, qui cauſas [1] Sexcentis (id enim Senatus ejus nomen eſt) exhibuit, propter quas mors ſit illi expetenda: [b] Cognitione virili benevolentia temperata, quæ nec egredi vita temere patitur, & ſapienter excedere cupienti celerem fati viam præbet; [c] ut vel adverſa, vel proſpera nimis uſis fortuna (utraque enim finiendi ſpiritus, illa ne perſeveret, hæc ne deſtituat, rationem præbet) comprobato exitu terminetur.

An. M. 4071. Ol. 199 3. Vrb C. 771. Æræ Ch. 19.

8. Quam conſuetudinem Maſſilienſium non in Gallia ortam, ſed è Græcia tranſlatam inde exiſtimo, quod illam etiam [2] in Inſula Ceo ſervari animadverti, quo tempore Aſiam [3] cum Sex. Pompeio petens,

INTERPRETATIO.

a *Luctus terminatur die funeris, ſacrificio domeſtico, & convivio amicorum, ſine ullo planctu, & ſine ulla lamentatione.*

b Mors eorum qui *viriliter mori cupiunt, eſt temperata benevolentia* judicum & civium.

c *Vt qui uſi ſunt fortuna; vel nimis adverſa, vel nimis proſpera, intereant laudando mortis genere.*

NOTÆ.

ratione nomen habent. Sicut & cothurno Tragici, & Comœdi ſocco, ita & Mimi nudis pedibus agebant; non perſonati, ſed obliti fuligine; pellibus amicti & tunicis albo diſtinctis. Illis ſolemne fuit cum caniſtris, herbis, hedera, violis, corollis in honorem Bacchi ad numerum ſaltare, & inde procurrentes, obvium quemque ſubſannare.

1. *Sexcentis.*] Quos Τιμοῦχοι appellabant. His omnibus præerant viri Quindecim, qui negotia & faciliora & levioris momenti expedirent. Vt quis in hunc ordinem legeretur, duo vulgo requirebant: unum, ut liberos ſuſcepiſſet: alterum, ut non oriundus aliunde; ſed illius pater, avus, proavus, cives fuiſſent. Strabonem, ſi quis plura requirat, conſulat.

2. *In Inſula Ceo.*] Variant hoc in loco MSS. Codices: in aliis enim *Coeo*, vel *Ceo*; in aliis *Chio*, vel *Coo* legitur; diverſas tamen inſulas eſſe conſtat. Ex his malim *Ceon* tetrapolim fuiſſe: duabus vero urbibus Coreſſa Pœeſſaque maris fluctibus ſubmerſis, cives Iulida & Carthæam migraſſe teſtantur Strabo & Plinius. Nunc *Zia.*

3. *Cum Sexto Pompeio.*] Qui eodem anno, quo Auguſtus obiit, Conſul erat, & Proconſul Aſiæ præfuit, cum Germanicus Piſonis inſidiis veneno periit in Syria. Vide Pompeiorum familiam.

Iulida oppidum intravi. Forte enim evenit, ut tunc ſummæ dignitatis ibi fœmina, ſed ultimæ jam ſenectutis, reddita jam ratione civibus, cur excedere vita deberet, veneno conſumere ſe deſtinarit, mortemque ſuam Pompeij præſentia clariorem fieri magni æſtimarit. Nec preces ejus vir ille, ut omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus inſtructiſſimus, aſpernari ſuſtinuit. Venit itaque ad eam, facundiſſimoque ſermone, qui ore ejus quaſi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat, ab incepto conſilio diu nequicquam revocare conatus, [a]ad ultimum, propoſitum exequi paſſus eſt; quæ nonageſimum annum tranſgreſſa, [b]cum ſumma & animi & corporis ſinceritate, lectulo, quantum dignoſcere erat, quotidiana conſuetudine cultius ſtrato recubans, & innixa cubito; Tibi quidem, inquit, Sex. Pompei, Dij magis, quos relinquo, quam quos peto, gratias referant: quia nec hortator vitæ meæ, nec mortis ſpectator eſſe faſtidiſti. [c]Cæterum ipſa hilarem Fortunæ vultum ſemper experta, ne aviditate lucis triſtem intueri cogar; reliquias ſpiritus mei proſpero fine, duas filias & ſeptem nepotum gregem ſuperſtitem relictura, permuto. Cohortata deinde ad concordiam ſuos, diſtributo eis patrimonio, & cultu ſuo ſacriſque domeſticis [1] majori filiæ traditis, poculum, in quo venenum ante temperatum erat, conſtanti dextra arripuit: Tum defuſis [2] Mercurio delibamentis, & invocato numine ejus, ut ſe placido itinere in [3] meliorem ſedis infernæ deduceret partem; cupido hauſtu mortiferam traxit potionem. Ac ſermone ſignificans, quaſnam ſubinde partes corporis ſui rigor occuparet, cum jam viſceribus eum, & cordi imminere eſſet locuta; [d]filiarum manus ad ſupremum opprimendorum oculorum officium advocavit. Noſtros autem, tametſi novo ſpectaculo obſtupefacti erant, ſuffuſos tamen lacrymis dimiſit.

9. Sed ut ad Maſſilienſium civitatem, unde in hoc diverticulum ex-

INTERPRETATIO.

a *Tandem paſſus eſt mortem ſibi conſciſcere, ut propoſuerat.*

b *Cum maxima integritate & puritate, & animi & corporis.*

c *Semper experta fortunam mihi faventem, ne illam mibi adverſam cogar experiri per nimium vivendi cupiditatem, malo morte felici deſerere, quod mihi reliquum vitæ eſſe poſſet, relictura & duas filias, & magnam nepotum multitudinem mihi ſuperſtitem.*

d *Advocavit filias, ut ſupremo officio fungerentur, claudendo ipſius oculos ſuis manibus; noſtri etiam oculi erant lacrymis ſuperfuſi, etiamſi eramus attoniti novo illo ſpectaculo.*

NOTÆ.

1. *Majori filiæ.*] Mos erat, ut majoribus natu ſacra domeſtica traderentur.

2. *Mercurio.*] Qui, & deorum, tum ſuperiorum, tum inferorum nuntius, & animabus mortuorum præeſſe fingitur. Vnde Virgilius.

Animas ille evocat orco
Pallentes, alias ſub triſtia tartara mittit.

3. *Meliorem ſedis partem.*] Campum Elyſium.

ceſſi, revertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet; præſtoquè eſt, qui id cuſtodiæ gratia acceptum, exituro reddat; ut hoſpitia ſua, quemadmodum advenientibus humana ſunt, ita ipſis quoque tuta ſint.

10. [a] Horum mœnia egreſſo vetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum eſt, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur, dare ſolitos: quia perſuaſum habuerunt, animas hominum immortales eſſe. Dicerem ſtultos, niſi idem [1] Braccati ſenſiſſent quod [2] palliatus [3] Pythagoras credidit.

11. Avara & fœneratoria Gallorum Philoſophia: Alacris & fortis [4] Cimbrorum, & [5] Celtiberorum, qui in acie exultabant, tanquam glorioſe & feliciter vita exceſſuri: lamentabantur in morbo, quaſi turpiter & miſerabiliter perituri. Celtiberi etiam nefas eſſe ducebant prælio ſupereſſe, cum is occidiſſet, [6] pro cujus ſalute ſpiritum devoverant. Laudanda utrorumque populorum animi præſtantia, quod & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiæ conſtanter præſtandam arbitrabantur.

12. [7] Thraciæ vero illa natio merito ſibi ſapientiæ [8] laudem vindicaverit, quæ natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrans, ſine ullis doctorum præceptis, [b] verum conditionis noſtræ habi-

INTERPRETATIO.

a *Si ex urbe Maſſilienſium velim egredi, mihi occurrit antiqua illa Gallorum conſuetudo.*

b *Perfectè cognovit miſeram conditionem vitæ humanæ.*

NOTÆ.

1. *Braccati.*] Gallia omnibus ex partibus Oceano, Pyrenæis montibus, Alpibus, Rheno, & mari Mediterraneo circumſcribitur. Multiplex olim illius diviſio fuit, in Ciſalpinam & Tranſalpinam, Togatam, Comatam & Braccatam, quæ erat Narbonenſis Romanorum Provincia. De aliis diviſionibus alias.

2. *Palliatus.*] Hoc eſt Græcus Philoſophus, quod pallio, eum Græci omnes, tum maxime Philoſophi uterentur.

3. *Pythagoras.*] Mnezarchi annulorum ſculptoris filius, ex Inſula Samo, Pherecydis diſcipulus, & Italicæ Philoſophiæ Princeps, qui poſt diuturnam peregrinationem reverſus in patriam, Polycrate adhuc in ea dominante, Crotonem in Italia petiit, ibique 600. diſcipulis floruit, μετεμψυχώσεως primus aſtructor.

4. *Cimbrorum.*] Qui Inſulam incolebant prope Albis oſtia, *Dannemarck*, vel *Jutlandia*, acceptis à Romanis cladibus notiſſimi.

5. *Celtiberorum.*] Qui Iberi fluminis ripas habitabant, ex Strab.

6. *Pro cujus ſalute ſpiritum.*] Quod de Celtiberis Valerius & Plutarchus, idem de Gallis prodidit Cæſar l.3. cujus hæc verba ſunt: *Cum Sexcentis devotis, quos Soldurios appellant, quorum hæc eſt conditio; ut omnibus in vita commodis una cum his fruantur, quorum ſe amicitia dediderunt: ſi quid iis per vim accidat, aut eumdem caſum una ferant, aut ſibi mortem conſciſcant: neque adhuc hominum memoria repertus eſt quiſpiam, qui eo interfecto, cujus ſe amicitia devoviſſet, mori recuſaret.*

7. *Thracia.*] Quæ inter Ægeum mare, Propontidem, Pontum Euxinum, Macedoniam & Myſiam. *Romania.*

8. *Laudem.*] Thracibus hoc commune

tum pervidit. Removeatur itaque naturalis omnium animalium dulcedo vitæ quæ multa & facere & pati turpiter cogit; ſi ejus aliquanto felicior ac beatior finis reperietur.

13. Quocirca recte [1] Lycii, cum iis luctus incidit, muliebrem veſtem induunt: ut deformitate cultus commoti maturius ſtultum projicere mœrorem velint.

14. Verum quid ego fortiſſimos hoc in genere prudentiæ viros laudem? Reſpiciantur [2] Indorum fœminæ, quæ cum more patrio complures eidem nuptæ eſſe ſoleant, mortuo marito, in certamen judiciumque veniunt, quam ex iis maxime dilexerit: Victrix gaudio exultans, deductaque à neceſſariis lætum præferens vultum, conjugis ſe flammis ſuperjacit, & cum eo tanquam feliciſſima crematur: ſuperatæ cum triſtitia & mœrore in vita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciam, adjice Celtibericam fidem, junge animoſam Thraciæ ſapientiam, annecte Lyciorum in luctibus abjiciendis callide quæſitam rationem: Indico tamen rogo nihil eorum præferes, [a] quem uxoris pietas in modum genialis tori propinquæ mortis ſecura conſcendit.

15. Cui gloriæ, Pœnicarum fœminarum, ut ex comparatione turpius appareat, dedecus ſubnectam. [3] Siccæ enim fanum eſt Veneris, in quod ſe matronæ conferebant; [b] atque inde procedentes ad quæſtum, dotes, corporis injuria, contrahebant, honeſta nimirum tam inhoneſto vinculo conjugia juncturæ.

16. Jam Perſarum admodum probabile inſtitutum fuit, quod liberos ſuos non prius aſpiciebant, quam ſeptimum impleſſent annum, quo parvulorum amiſſionem æquiore animo ſuſtinerent.

17. Ne [4] Numidiæ quidem Reges vituperandi, qui more gentis ſuæ nulli mortalium [5] oſculum ferebant. [c] Quicquid enim in excelſo faſti-

INTERPRETATIO.

a *Quem regum uxor pia in maritum, contemnens mortem imminentem, conſcendit, tam læto vultu, quam ſi eſſet lectus genialis.*

b *Atque inde cupientes habere pecuniam, comparant ſibi dotem ſtupro corporis.*

c *Qui enim poſitus eſt in ſummo culmine honoris & dignitatis, non debet deprimi ad humilem & vulgatam inter plebeios conſuetudinem, ut alij majori veneratione illum proſequantur.*

NOTÆ.

fuit cum Agathyrſis, Cæſiis, Indis, aliiſque nationibus; de quibus Herod. Mela, & alij.

1. *Lycij.*] Quorum regio Phrygia, Pamphylia, Caria, & mari Mediterraneo clauditur.

2. *Indorum fœminæ.*] Quod & Solinus refert: Thracibus tamen id tribuit Herodotus.

3. *Sicca.*] Vrbs eſt Africæ trium dierum itinere à Carthagine diſſita. Sicca Venerea dicitur Ptolemæo.

4. *Numidia*] Quæ inter mare & Æthiopiam hinc ad Carthaginenſium ditionem, inde ad Mauritaniam pertinebat. *Biledulgerid.*

5. *Oſculum ferebant.*] Mos oſculum figendi, vel honoris, vel amoris cauſa,

gio poſitum eſt, humili & trita conſuetudine, quo ſit venerabilius, vacuum eſſe convenit.

NOTÆ.

ſtante Republica Romæ, vel nunquam, vel raro uſurpatus. Sub Auguſto maxime invaluit; & quamvis à Tiberio edicto prohibitus, ſæpius quam ante uſurpatus eſt: quin etiam Imperatoribus ipſis, quod & amicos & cives primarios oſculo exciperent, laudi datum eſt: cujus rei locupletiſſimos teſtes laudare poſſum Plinium, Suetonium, & Pacatum. Ita Plinius de Trajano loquitur: *Gratum erat cunctis, quod Senatum oſculo exciperes, ſicut dimiſſus oſculo fueras.* In Othone Suetonius: *Mane Galbam ſalutavit, utque conſueverat, oſculo exceptus etiam ſacrificanti interfuit.* Et Pacatus de Theodoſio: *Ille cohoneſtatus affatu, ille menſa beatus, ille oſculo conſecratus eſt.* Hæc fere Lipſius.

CAP. VII.

DE DISCIPLINA MILITARI.

OBSERVATA A ROMANIS.

1. *P. Scipione Æmilio Coſ.*
2. *Q. Metello Numidico Coſ.*
3. *P. Rupilio Coſ.*
4. *C. Aurelio Cotta Coſ.*
5. *Q. Fulvio Flacco Cenſ.*
6. *A. Poſthumio Tuberto Dict. & T. Manlio Torquato Coſ.*
7. *L. Quintio Cincinnato Dict.*
8. *L. Papirio Curſore Dict.*
9. *L. Calpurnio Piſone Coſ.*
10. *Q. Metello Macedonico Procoſ.*
11. *Q. Fabio Max. Serviliano Procoſ.*
11. *P. Afr. majore Procoſ.*
13. *P. Africano minore Procoſ.*
14. *L. Æmilio Paullo Procoſ.*
15. *Senatu Romano.*

AB EXTERNIS.

1. *Senatu Carthagnienſi.*
2. *Clearcho Spartanorum Duce.*

VEnio nunc ad præcipuum decus, & ſtabilimentum Rom. Imperij, ſalutari perſeverantia ad hoc tempus ſincerum & incolume ſervatum, militaris diſciplinæ tenaciſſimum vinculum; in cujus ſinu ac tutela ſerenus tranquilluſque beatæ pacis ſtatus acquieſcit.

An. M.3910. Ol. 161. 3. Vrb. C. 619. Ant. C. 133.

1. [1] P. Cornelius Scipio, cui deleta Carthago avitum cognomen dedit, Conſul in Hiſpaniam miſſus, ut inſolentiſſimos [2] Numantinæ urbis ſpiritus [3] ſuperiorum ducum culpa nutritos, contunderet; eodem

NOTÆ.

1 *P. Cornelius Scipio.*] Africanus Minor Æmilij Pauli filius, & Africani majoris adoptione nepos. De Carthaginis ruina l.3. c...

2. *Numantinæ urbis.*] Vrbs fuit Celtiberorum in Hiſpania bello in Romanos geſto nobilitata. *Puente Garay.*

3. *Superiorum ducum.*] Septem ante Scipionem in Numantinos duces fuerunt. Cæcilius Metellus, Q. Pompeius,

temporis momento, quo caſtra intravit, edixit: ut omnia ex his quæ voluptatis cauſa comparata eſſent, auferrentur ac ſummoverentur. Conſtat tum maximum inde [1] inſtitorum, & lixarum numerum cum duobus millibus ſcortorum abiiſſe. Hac turpi atque erubeſcenda ſentina vacuefactus noſter exercitus, qui paulo ante metu mortis, [2] deformi ſe fœderis ictu maculaverat, erecta virtute, recreataque, acrem illam & animoſam Numantiam incendiis exuſtam ruiniſque proſtratam ſolo æquavit. Itaque neglectæ diſciplinæ militaris indicium, Mancini miſerabilis deditio; ſervatę merces, [3] ſpecioſiſſimus Scipionis triumphus extitit.

2. Eam ſectam [4] Metellus ſecutus, cum exercitum in Africa, [5] Jugurthino bello nimia [6] Sp. Albini indulgentia corruptum Conſul accepiſſet, [a] omnibus Imperij nervis ad revocandam priſtinæ diſciplinam militiæ conniſus eſt. Nec ſingulas partes apprehendit, ſed totam continuo in ſtatum ſuum redegit. Protinus namque lixas è caſtris ſummovit, cibumque coctum venalem proponi vetuit: in agmine neminem militum miniſterio ſervorum jumentorumque, ut arma ſua & alimenta ipſi ferrent, uti paſſus eſt. Caſtrorum ſubinde locum mutavit: eadem, tanquam Jugurtha ſemper adeſſet, vallo foſſaque aptiſſime cinxit. Quid ergo reſtituta continentia, quid repetita induſtria profecit? An. M. 3945. Ol. 167. 4. Vrb. C. 644. Ant. C. 103.

INTERPRETATIO.

a *Ad reſtituendam diſciplinam antiquæ militiæ, adhibuit omnem authoritatem, quam habet Imperator.*

NOTÆ.

Popilius Lænas, Hoſtilius Mancinus, Æmilius Lepidus, Furius Philus, & Calphurnius Piſo; quorum alij fugati, alij victi à Numantinis.

1. *Inſtitorum & lixarum.*] Inſtitores dicuntur ij, qui jumenta, quibus venalia portantur, agunt; lixæ vero, qui militibus apparant cibum, potum, aliaque, quæ ad victum pertinent.

2. *Deformi ſe fœderis ictu.*] Duce Mancino, ut l. 1. c. 6. n. 7. explicuimus. Scipio omnia luxuriæ & ignaviæ adjumenta edicto ſuſtulit, ne miles gregarius ſervum aut equum haberet; ne quiſquam ordine egrederetur; ne quis lectis uteretur; & præterea ſubinde caſtra movere, juxta ac ſi inſtarent hoſtes; vallo & foſſa munire; vigilias crebras ponere, &c.

3. *Specioſiſſimus Scipionis triumphus.*] Victi à Scipione Numantini intra urbem obſeſſi ſunt; cumque, nec pugnæ copia fieret, nec ulla ſpes ſupereſſet, aut pacis, aut fugæ; in rabiem furoremque converſi, duces ſuos, ſe, patriamque ferro, veneno, ſubjectoque igne peremerunt: ne unus quidem fuit, qui in vinculis duceretur, *prædaque ut de pauperibus nulla, triumphuſque fuit tantum de nomine*, inquit Florus. Plinius tamen 17. millia pondo argenti à Scipione delata memorat, ſed Floro libentius aſſenſerim; cum illi, & Oroſius & alij conſentiant.

4. *Metellus.*] Q. Cæcilius Metellus Numidicus, Metelli Calvi filius: de quo plura in gente Cæcilia.

5. *Jugurthino bello.*] Iugurtha Maſſiniſſæ nepos, Micipſæ per adoptionem filius, Hiempſalem & Adherbalem Micipſæ filios ac patrueles ſuos, regno ac vita ſpoliaret, quare bellum in ipſum geſtum eſt.

6. *Sp. Albini indulgentia corruptum.*] Vel avaritia, ipſe enim à Iugurtha pecunia corruptus cum diceretur, lege Manilia damnatus eſt.

[1] Crebras ſcilicet victorias, & multa [2] trophæa peperit ex eo hoſte, cujus tergum, ſub [3] ambitioſo Imperatore, Romano militi videre non contigerat.

An. M. 3922. Ol. 162. 1. Vrb. C. 621. Ant. C. 131.

3. [a] Bene etiam illi diſciplinæ militari affuerunt, qui neceſſitudinum perruptis vinculis, ultionem vindictamque læſæ cum ignominia domuum ſuarum exigere non dubitaverunt. Nam [4] P. Rupilius Conſul eo bello, quod [5] in Sicilia cum fugitivis geſſit, Q. Fabium generum ſuum, quia negligentia [6] Taurominitanam arcem amiſerat, Provincia juſſit decedere.

An. M. 3802. Ol. 132. 1. Vrb. C. 502. Ant. C. 252.

4. Jam [7] C. Cotta [8] P. Aurelium Pecuniolam ſanguine ſibi junctum,

INTERPRETATIO.

a Illi etiam multum contulerunt ad obſervantiam diſciplinæ militaris, qui nulla habita ratione cognatorum & amicorum, non dubitarunt ſumere ultionem & vindictam ob neglectam diſciplinam, etiam cum dedecore ſuarum familiarum.

NOTÆ.

1. *Crebras victorias.*] Vbi ſemel juſto prælio Iugurtham vicit, Numidiam populatus Zamam obſidet; deinde Regi pacem petenti deditionem imperat: at ille ſupplicij metu deterritus, iterum prælium parat; eandemque quam antea fortunam expertus, ad Bocchum Mauritaniæ Regem fugit; tumque Metello Marius ſubrogatur. Hæc multis Salluſtius.

2. *Trophæa.*] Trophæum ſeu Tropæum; ſic enim rectius ſcribitur; monumentum fuit à victore erectum ibi, ubi hoſtem fuderat: primum quidem rapta ex hoſte ſpolia arborum ramis ſuſpenſa; deinde turres ædificari cœptæ. Apud Romanos primi Domitius Ænobarbus & Fabius Maximus ſaxeas erexere turres, & deſuper exornata armis hoſtilibus trophæa fixere, ut auctor eſt Florus.

3. *Ambitioſo Imperatore.*] Sp. Albino, qui, quo militi gratior eſſet, ejus libidini obſequebatur.

4. *P. Rupilius.*] Non Rupilius; ſed P. Rutilius Rufus, qui paulo poſt publico judicio eo damnatus eſt, quod in amicos Ti. Gracchi conſuluiſſet aſperius.

5. *In Sicilia cum fugitivis.*] Dum bellis variis diſtinentur Romani, Eunus quidam natione Syrus fanatico furore ſimulato ſervos, quaſi Syriæ deæ imperio, ad libertatem vocat; & 60. amplius millium collegit exercitum. Ita Florus. Alterum addit Livius nomine Cleonem, qui ſeptuaginta ſervorum millia contraxit: utrumque conjungit Diodorus. Ab his Prætorum quatuor Manilij, Lentuli, Piſonis, & Hypſæi ſæpe fuſi exercitus, caſtraque direpta, donec Conſul Rutilius contra eos miſſus eſt.

6. *Taurominitanam arcem.*] Tauromininium Straboni urbs eſt Siciliæ, Romanorum Colonia; nunc *Taormina*: Ptolemæo mons, cui civitas erat impoſita, tum à ſervis occupata. A Rutilio, vi Tauromìnio, proditione Enna captis, ſervorum alij in prælio ceciderunt, pars acti præcipites, pars ſupplicijs necati, Cleon eruptione facta fortiter dimicans occubuit, Eunus à Romanis captus in carcere miſere periit. Hæc Diodorus.

7. *C. Cotta.*] Male à Sigonio vocatur Valerius. Huic primo ex gente Aurelia Cottæ ob iracundiam nomen inditum. Vnde diſtichon illud:

Iraſci faciles Cottas, vultuque ſeveros
Fama refert: domui nomen & inde datum.

8. *P. Aurelium Pecuniolam.*] Nec cum Valerio, nec inter ſe conſentiunt Frontinus & Zonaras: ille enim Valeſium, hic Q. Caſſium appellat. Ille, ſicuti Valerius, virgis cæſum; hic dignitate dejectum ſcribit, quod præter Conſulis man-

quem

quem obſidioni Liparitanæ ad auſpicia repetenda [1] Meſſanam tranſiturus præfecerat, virgis cæſum, [2] gregalis militiæ munere inter pedites fungi coëgit; quod ejus culpa [3] agger incenſus, & pene caſtra fuerunt capta.

5. Q. etiam Fulvius Flaccus Cenſor, [4] Fulvium fratrem [5] cohortem legionis, in qua Tr. militum erat, injuſſu Conſulis domum dimittere auſum, Senatu movit. Non digna exempla, quæ tam breviter, niſi majoribus urgerer, referrentur. [a] Quid enim tam difficile factu, quam copulato ſocietate generis & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut communione nominis, ac familiæ veteris propinquitatis ſerie cohærenti, virgarum contumelioſa verbera adhibere? aut cenſorium ſupercilium adverſus fraternam charitatem diſtringere? [b] Dentur hæc ſingula quamvis claris civitatibus, abunde tamen gloria diſciplinæ militaris inſtructæ videbuntur.

An. M. 3803. Ol. 132. 1. Vrb. C. 501. Ant. C. 251.

An. M. 3880. Ol. 151. 3. Vrb. C. 579. Ant. C. 172.

6. [c] At noſtra urbs, quæ omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarum replevit, Imperatorum proprio ſanguine manantes ſecures (ne turbato militiæ ordine vindicta deeſſet) è caſtris publice ſpecioſas, privatim lugubres duplici vultu recepit: incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur. Igitur ego quoque hæſitante animo vos, bellicarum rerum ſeveriſſimi cuſtodes, [6] Poſthumi Tuberte, & Manli Torquate, memoria ac relatione complector; quia animadverto

INTERPRETATIO.

a *Quid enim tam factu difficile, quam imperare reditum in patriam ignominioſum homini conjuncto & ſanguinis & ſtemmatis vinculo*, ut fecit Rutilius; *aut virgis cædere, quod ſupplicium infame, affinem ejuſdem & nominis & familiæ*, ut Cotta: *aut exercere cenſoriam ſeveritatem contra fratrem*, ut *Fulvius.*

b *Si civitates aliæ etiam potentes haberent ſingula, vel unum hujuſmodi exemplum, merito gloriari poſſent de obſervata diſciplina militari.*

c *Urbs noſtra, cum dubitaret, an deberet gratulari Imperatoribus* ob victoriam, *an conſolari victores ob mortem filiorum, aſpexit ambiguo vultu ſecures Imperatorum fluentes ſanguine natorum; & ſicut publica rei glorioſas, i. a privatis familiis lugubres,*

NOTÆ.

datum urbem aggreſſus multos è ſuis amiſiſſet.

1. *Meſſanam.*] Vrbem Siciliæ Peloro promontorio propinquam, à Meſſeniis Achaiæ populis conditam: cujus incolæ primum Meſſanenſes, deinde Mamertini dicti ſunt. *Meſſine.*

2. *Gregalis militiæ.*] Gregales milites, ut ex ultimis Centuriarum Decuriis delecti; ita ad infima quæque deputati.

3. *Agger incenſus.*] Sic quidem legit Pighius; at, qui agger cum è terra eſſet, incendi potuit? melius, opinor, Lipſius: *agger inſcenſus*; nam inſcendi & conſcendi vallum, trita eſt lectio.

4. *Fulvium fratrem.*] Q. Fulvius Flaccus, de quo ſuperius, duos fratres habuit M. & Cn. Fulvios: illum in Hiſpaniam legatum duxit; hunc Cenſor Senatu movit.

5. *Cohortem legionis.*] Quid Cohors, quid Legio, quis Tribunus Militum, in Militia Romanorum diximus.

6. *Poſthumi Tuberte.*] Ab aliis Aulus, Spurius ab aliis dicitur, qui Dictator Volſcos & Æquos inſigni pugna ſuperavit.

fore, ut pondere laudis, quam meruiſtis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam, quam veſtram virtutem, ſicut par eſt, repræ-
An. M. 3624 Ol. 87. 3. Vrb. C. 323. Ant. Ch. 429. ſentem. Tu namque Poſthumi Dictator, A. Poſthumium, quem ad generis penetraliumque ſacrorum ſucceſſionem propagandam genueras; cujus infantiæ blandimenta ſinu atque oſculis foveras; quem puerum literis, quem juvenem armis inſtruxeras; ſanctum, fortem, amantem tui pariter ac patriæ; quia non tuo juſſu, ſed ſua ſponte præſidio progreſſus, hoſtes fuderat, [1] victorem ſecuri feriri juſſiſti; & ad hoc peragendum imperium, paternæ vocis miniſterio ſufficere valuiſti. [a] Nam oculos tuos, certum ſcio, clariſſima in luce tenebris offuſos, ingens
An. M. 3714. Ol. 110. 1. Vrb. C. 415. Ant. Ch. 339. animi opus intueri nequiviſſe. Tu item, Manli Torquate [2] Latino bello Conſul, filium, quod provocatus à Geminio Metio duce Tuſculanorum ad dimicandum, [3] te ignaro deſcenderat, glorioſam victoriam & [4] ſpecioſa ſpolia referentem, [5] abripi à lictore, & in modum hoſtiæ mactari juſſiſti: ſatius eſſe judicans, patrem forti filio, quam patriam militari diſciplina carere.

An M. 3597. Ol. 80. 4. Vrb C. 296. Ant. Ch. 356. 7. Age, quanto ſpiritu putamus uſum L. [6] Quinctium Cincinnatum Dictatorem eo tempore, quo [7] devictis Æquis, &

INTERPRETATIO.

a *Et ad hoc mandatum de morte filij exequendam ſatis fuit, ut ſola voce id lictoribus imperares: nam certo ſcio, te obrutum mærere, licet mens tua eſſet in luce clariſſima*, dum patriæ bono proſpicit, *non potuiſſe intueri ingens illud opus fortitudinis.*

NOTÆ.

1. *Victorem ſecuri*] Ab hac opinione diſſentit Livius l. 4. qui Poſthumij filium à patre ſecuri percuſſum negat: *Nec licet*, inquit, *credere, & licet in variis opinionibus: & argumento eſt, quod imperia Manliana, non Poſthumiana appellata ſint, quum qui prior auctor tam ſævi exempli foret, occupaturus inſignem titulum crudelitatis fuerit.*

2. *Latino bello.*] In bello Gallico id contigiſſe dicit apud Salluſtium Cato in Oratione contra Catilinam: falſus tamen, ſeu Cato, ſeu Salluſtius opinione ſua eſt; nam bello Latino accidiſſe ex aliis omnibus liquet, cum Decius Conſulum alter ſe devovit.

3. *Te ignaro.*] Invito; edixerant enim Conſules, ne quis extra ordinem in hoſtem pugnaret.

4. *Specioſa ſpolia referentem.*] T. Manlius cum ſuis turmalibus, ſupra hoſtium caſtra ad teli iactum evaſerat; cum illum Metius ad ſingulare certamen provocat: Movet ferocem animum juvenis, ſeu ira, ſeu pudor; oblitus itaque imperij patrij, præceps ad id certamen agitur, ſpiculumque fixit inter aures equi hoſtilis; cujus doloris impatiens equus excuſſit equitem, quem cuſpide Manlius terræ affixit.

5. *Abripi à lictore.*] Ad patris prætorium cum ſpoliis tendebat Manlius, ignarus futuri: *Vt me omnes*, inquit, *pater, tuo ſanguine ortum vere ferrent, provocatus, equeſtria hæc ſpolia capta ex hoſte cæſo porto.* Quod ubi audivit Conſul, filium averſatus, concionem claſſico advocari jubet; quæ, ut frequens convenit, filium arguit violati imperij; tum ad palum alligari; cervicesque amputari imperat.

6. *Quintium Cincinnatum.*] Gentis Quintiæ principem, qui ſemel Conſul, bis Dictator fuit; de quo ſæpe poſtea.

7. *Devictis Æquis.*] Sabini & Æqui illis finitimi à Romanis defecerant; contra Sabinos Nautius, adverſus Æquos Minucius movit; qui, dum in caſtris ſe pavi-

[1] ſub jugum miſſis, [2] L. Minutium [3] Conſulatum deponere coëgit, quod caſtra ejuſdem hoſtes obſederant? Indignum enim maximo imperio credidit, quem non ſua virtus, ſed foſſa vallumque tutum præſtiterat; cuique verecundiæ non fuerat, arma Romana metu trepida clauſis portis contineri. [a] Ergo imperioſiſſimi XII. faſces, penes quos Senatus & Equeſtris Ordinis, & univerſæ plebis ſummum decus erat, quorumque nutu Latium, ac totius Italiæ vires regebantur, contuſi atque fracti Dictatoriæ ſe animadverſioni ſubſtraverunt Ac ne inulta foret læſa gloria militaris, Conſul delicti omnis vindex punitus eſt. His (ut ita dicam) piaculis, Mars imperij noſtri pater, ubi aliqua ex parte á tuis auſpiciis degeneratum erat, numen tuum propitiabatur: affinium & cognatorum & fratrum nota, filiorumque ſtrage, [b] ignominioſa Conſulum ejuratione.

8. Ejuſdem ordinis eſt quod ſequitur. [4] Papirius Dictator, cum adverſus imperium ejus Q. Fabius Rullianus Magiſter Equitum exercitum [5] in aciem eduxiſſet, quanquam fuſis Samnitibus in caſtra redierat, tamen neque virtute ejus, neque ſucceſſu, neque nobilitate motus, virgas expediri, eumque [6] nudari juſſit. O ſpectaculum admira- An M. 3750. Ol. 114. 1. Vrb. C. 429. Ant. Ch. 323.

INTERPRETATIO.

a *Ergo Conſul, ante quem portantur duodecim faſces, quæ ſigna ſunt ſummi imperij, & decus Senatus, &c. ſe ſubmiſit punitioni ſibi imperatæ à Dictatore.*

b *Ignominioſa depoſitione Conſulum.*

NOTÆ.

dus tenet; ita ab hoſte obſeſſus eſt, ut nec egredi, nec victum tolerare liceret: quod ut Romam allatum, Quintius Cincinnatus operi agreſti intentus ab altero Conſule Dictator dicitur; continuo in hoſtes profectus, eos poſt acre certamen in caſtra pulſos ad deditionem compulit, peractoque triumpho die 16. Dictaturam depoſuit.

1. *Sub jugum miſſis.*] Tribus haſtis jugum fit, humi fixis duabus, ſuperque eas tranſverſa una deligata: ſub hoc jugo Dictator Æquos miſit.

2. *L. Minutium.*] Augurinum, qui aliquanto poſt Præfectus annonæ, nefaria Sp. Melij conſilia aperuit.

3. *Conſulatum deponere.*] Conſularem exercitum, ipſumque Conſulem increpans: *Carebis*, inquit, *prædæ parte miles ex eo hoſte, cui prope prædæ fuiſti; & tu L. Minuci, donec Conſularem animum incipias habere, legatus his legionibus præeris.* Ita ſe Minutius abdicat Conſulatu, juſſuſque ad exercitum manet. Hæc Livius l.3.

4. *Papirius.*] L. Papirius Curſor, vir animi vigore & corporis viribus excellens, Conſulatibus quinque, duabus Dictaturis, & tribus de Samnitibus triumphis clariſſimus. De Fabio Rulliano jam antea ſæpius.

5. *In aciem eduxiſſet.*] Incertis auſpiciis in Samnium Dictator venerat; itaque monitus à Pullario, repetendorum auſpiciorum cauſa Romam revertitur; ſimulque Magiſtro Equitum denunciat, ne ſe abſente cum hoſte manum conſerat: Fabius tamen, cum comperiſſet apud hoſtes ſoluta eſſe omnia, occaſione rei bene gerendæ incitatus conflixit, eaque fortuna pugnæ fuit, ut viginti hoſtium millia cæſa eo die dicantur.

6. *Nudari juſſit.*] Præter ſpretum imperium, duo præcipue Papirium pupuge-

bile! & Rullianus, & Magiſter Equitum, & victor, ſciſſa veſte, ſpoliatoque corpore, lictorum verberibus lacerandus: [a] ut in acie exceptorum vulnerum nodoſis ictibus cruore renovato, victoriarum, quos modo ſpecioſiſſimos erat adeptus titulos, reſpergeret. Precibus deinde ſuis exercitus occaſionem Fabio confugiendi in urbem dedit; ubi fruſtra Senatus auxilium imploravit. Nihilo minus enim Papirius in exigenda pœna perſeveravit: Itaque coactus eſt [1] pater ejus, poſt Dictaturam, tertiumque Conſulatum, rem ad populum devocare, auxiliumque Tribunorum plebis ſupplex pro filio petere. Neque hac re [2] ſeveritas Papirij refrenari potuit: Cęterum, [3] cum ab univerſis civibus, & ipſis Tribunis plebis rogaretur; teſtatus eſt, non pœnam illam ſe Fabio, ſed populo Romano & Tribunitiæ concedere poteſtati.

An: M. 3921. Ol. 161. 4. Vrb. C. 620. Ant. Ch. 132.

9. [4] L. quoque Calpurnius Piſo Conſul, cum in Sicilia bellum adverſus fugitivos gereret, & C. Titius Equitum Præfectus, fugitivorum multitudine circumventus, [5] arma cum ſuis tradidiſſet; his Præfectum ignominiæ generibus affecit. Juſſit eum toga laciniis abſciſſis amictum diſcinctaque tunica indutum, nudis pedibus, à mane in noctem [b] uſque ad principia per omne tempus militiæ adeſſe. Interdixit etiam ei convictum hominum, uſumque balnearum: [6] turmaſque equitum, quibus præfuerat, ademptis equis in funditorum alas tranſcripſit. Magnum profecto dedecus patriæ magno Piſonis decore vindicatum eſt; quoniam quidem id egerit, ut qui cupiditate vitæ adducti, [c] cruce digniſſimis fugitivis trophæa de ſe ſtatuere conceſſerant, liberta-

INTERPRETATIO.

a Vt macularet gloriam victoriæ, quam modo retulerat, ſanguine iterum nodoſis virgarum ictibus ducto ex vulneribus, quæ in pugna acceperat.

b Iuſſit a leſſe uſque ad ſtationem primam in acie per omne tempus quo arma ibi gerebat.

c *Sua ignavia paſſi erant, ut fugitivi morte turpiſſima digni de ſe tropæa armis traditis erigerent; & ſervi imponerent ipſis hominibus liberis jugum infame.*

NOTÆ.

runt; unum, quod arma hoſtilia Fabius cremaſſet; alterum, quod ad Senatum, non ad ſe de victoria ſcripſiſſet.

1. *Pater ejus.*] Fabius Ambuſtus.

2. *Severitas.*] Infeſtus enim paulo poſt Romam venit Papirius, & univerſo Senatu fruſtra deprecante, prehendi Fabium imperat.

3. *Cum ab univerſis civibus.*] Cum populus univerſus, Tribunique plebis pœnam deprecarentur; & ipſe adoleſcens paterque procumberent ad genua Dictatoris; tum ille facto ſilentio; *Bene habet,* inquit, *Quirites; vicit diſciplina militaris, vicit imperij majeſtas; non noxa eximitur Q. Fabius, ſed noxa damnatus donatur populo Romano, donatur Tribunitiæ poteſtati. Vive Q. Fabi, felicior hoc conſenſu civitatis ad tuendum te, quam, qua paulo ante exultabas victoria.* Ita fere Livius l. 8.

4. *L. Calpurnius Piſo.*] Qui ob frugalitatem primus frugi dictus eſt. De fugitivis ſupra.

5. *Arma cum ſuis tradidiſſet.*] Loco tantum ceſſiſſe hoſtibus ſcribit Frontinus.

6. *Turmas equitum.*] Quid equitum-

tique ſuæ ſervili manu flagitioſum imponi jugum nonerubu erant; amarum lucis uſum experirentur, mortemque, quam effœminate timuerant, viriliter optarent.

10. Nec minus Piſone acriter [1] Q Metellus, qui cum apud [2] Contrebiam res gereretur, collocatas à ſe in quadam ſtatione quinque cohortes, atque ex ea viribus hoſtium depulſas, [3] repetere eandem ſtationem è veſtigio juſſit: non quod ſperaret ab iis amiſſum locum recuperari poſſe, ſed ut præteritæ culpam pugnæ, inſequentis certaminis manifeſto periculo puniret. Edixit etiam, ut ſi quis ex his fugiens caſtra petiiſſet, pro hoſte interficeretur. Qua ſeveritate compreſſi milites, corporibus fatigatis, & animis deſperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemque hoſtium ſuperarunt. [a] Humanæ igitur imbecillitatis efficaciſſimum duramentum eſt neceſſitas. An. M. 391. Ol. 159. 3. V. o. C. 612. Ant.C.141.

11. In eadem Provincia [4] Q. Fabius Max. ferociſſimæ gentis animos contundere & debilitare cupiens, manſuetiſſimum ingenium ſuum, ad tempus depoſita clementia, ſæviore uti ſeveritate coëgit. Omnium enim qui [5] ex præſidiis Romanis ad hoſtes transfugerant, captique erant, manus abſcidit; ut trunca præ ſe brachia geſtantes, defectionis metum reliquis injicerent. Rebelles itaque manus à corporibus ſuis diſtractæ, inque cruentato ſolo ſparſæ, cæteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt. An. M. 3913. Ol. 159. 4. Vrb. C. 612. Ant.C. 140.

12. Nihil mitius ſuperiore Africano: is tamen ad firmandam diſciplinam militarem, [b] aliquid ab alieniſſima ſibi crudelitate amaritudinis mutuandum exiſtimavit. Siquidem devicta Carthagine, cum omnes

INTERPRETATIO.

[a] *Neceſſitas habet maximam vim ad confirmandam humanam infirmitatem.*

[b] *Aliquod exemplum maximæ ſeveritatis faciendum putavit, licet ſua natura à crudelitate abhorreret.*

NOTÆ.

turmæ, quid alea funditorum, quis Præfectus equitum, docebit de re militari diſſertatio.

1. *Metellus.*] Macedonicus, qui bellum in Hiſpania, & Conſul, & Proconſul geſſit.

2. *Contrebiam.*] Celtiberiæ civitatem, quæ Ortelio eadem eſt ac Cantobrica.

3. *Repetere eandem ſtationem.*] Cum omnes in procinctu teſtamenta facerent, velut ad certam mortem ituri; non deterritus Metellus illos redire juſſit. Ita Florus.

4. *Q. Fabius Maximus.*] Servilianus adoptatus in gentem Fabiam, qui bellum cum Viriatho feliciter geſſit: non recte ab Appiano Æmilianus dicitur.

5. *Ex præſidiis Romanis.*] Aliter Appiano, aliter etiam Oroſio placet, quorum uterque transfugis manus abſciſſas negat; idque ſupplicij genus inflictum affirmat, ille militibus latronis cujuſdam nomine Cannobæ [illegible]ie civibus oppidi Baccia, quod eum Viriathus obſediſſet, Fabius quidem pulſis hoſtibus liberaverit; ſed quingentis civium principibus manus præſcindi juſſerit. Vix ego adduci poſſum, ut credam tanta fuiſſe immanitate Fabium, ut & in ſocios & in amicos tam crudeliter ſæviret.

qui ex noſtris exercitibus ad Pœnos tranſierant, [1] in ſuam poteſtatem redegiſſet; gravius in Romanos, quam in [2] Latinos [3] transfugas animadvertit. Hos enim tanquam patriæ fugitivos crucibus affixit, illos tanquam perfidos ſocios ſecuri percuſſit. Non proſequar hoc factum ulterius, & quia Scipionis eſt, & quia Romano ſanguini, quamvis merito perpeſſo, ſervile ſupplicium inſultare non attinet: cum præſertim tranſire ad ea liceat, quæ ſine domeſtico vulnere geſta narrari poſſunt.

An. M. 3908. Ol. 158. 3. Vrb. C. 607. Ant. Ch. 145.
13. Nam poſterior Africanus, everſo Punico imperio, exterarum gentium transfugas, in edendis populo ſpectaculis, feris objecit.

14. Et L. Paullus Perſe Rege ſuperato ejuſdem generis & culpæ homines elephantis proterendos ſubſtravit: utiliſſimo quidem exemplo,
An. M. 3886. Ol. 153. 1. Vrb. C. 585. Ant. Ch. 167.
ſi tamen acta excellentiſſimorum virorum humiliter æſtimare ſine inſolentiæ reprehenſione permittitur. [a] Aſpero enim & [4] abſciſſo caſtigationis genere militaris diſciplina indiget: quia vires armis conſtant, quæ ubi à recto tenore deſciverunt, oppreſſura ſunt, niſi opprimantur.

15. Sed tempus eſt eorum quoque mentionem fieri, quæ jam non à ſingulis, verum ab univerſo Senatu pro militari more obtinendo,
An. M. 3842. Ol. 142. 1. Vrb. C. 541. Ant. Ch. 211.
defendendoque adminiſtrata ſunt. [5] L. Marcius Tribunus militum, cum reliquias duorum exercituum P. & Cn. Scipionum, quos arma Pœnorum in Hiſpania abſumpſerant, diſperſas mira virtute collegiſſet, earumque ſuffragiis dux eſſet creatus; Senatui de rebus actis à ſe ſcribens, in hunc modum orſus eſt: L. MARCIUS PROPR. Cujus honoris uſurpatione uti eum Patribus Conſcriptis non placuit; quia duces à po-

INTERPRETATIO.

a *Militaris enim diſciplina indiget punitionis genere ſevero & compendioſo*, abſciſſa omni mora: *quia robur exercitus conſtat armatis militibus, qui poſtquam deſciverunt à recto tramite* per ſeditionem, duces *opprimunt, niſi* mature *ab iis puniantur.*

NOTÆ.

1. *In ſuam poteſtatem redegiſſet.*] Scipio victis in Afrjea Syphace & Annibale, Carthaginem terra marique oppugnabat, cum Pœni legatos de pace Romam mittunt; ſed pacis legibus Scipioni permiſſis, ut auctores ſunt Polybius & Livius, ab eo juſſi ſu[…] naves longas, elephantos, perfugas, fugitivos, captivoſque tradere.

2. *Latinos.*] Non abs re erit hic anrotare, quid Latinos inter & Italicos interfuerit. Qui agrum Romanum colerent in Latio Latini; qui alium alibi, Italici diccebantur: Iure Latij, quod Romano quidem deterius, Italico vero commodius erat, fruebantur Latini, Italici non item

3. *Transfugas.*] Multi tamen, cum nec fugæ, nec veniæ, nec ſalutis ſpes eſſet ulla, ſeſe vivos in Æſculapij templo combuſſerunt.

4. *Abſciſſo caſtigationis genere.*] Si quis quid deliquiſſet, ad judicium crimen admiſſum referri debuit: at interdum, ne ſupplicij mora, ſcelus aliud ex alio naſceretur ante judicium Imperator pro arbitrio, pœnæ & genus & modum imperabat.

5. *L. Marcius.*] De morte Scipio-

pulo, non à militibus creari ſolerent [a] Quo tempore tam anguſto,
tamque gravi, propter immane Reipublicæ damnum etiam Trib. mili-
tum adulandus erat, quoniam quidem ad ſtatum totius civitatis corrigen-
dum unus ſuffecerat. Sed nulla clades, nullum meritum valentius militari
diſciplina apud Senatum fuit: ſuccurrebat enim quam animoſa ſeveritate
Tarentino bello majores eorum uſi fuiſſent; in quo quaſſatis & attritis An.M.3776.
Reip. viribus, cum magnum [1] captivorum civium ſuorum numerum à Ol 125. 3.
Pyrrho Rege ultro miſſum recepiſſent, decreverunt, ut ex iis, qui Vrb.C. 475.
equo meruerant, peditum numero militarent; qui pedites fuerant, in Ant. Ch. 277.
funditorum auxilia tranſcriberentur: neve quis eorum intra caſtra ten-
deret, [b] neve locum extra aſſignatum, vallo aut foſſa cingeret, neve
tentorium ex pellibus haberet: Recurſum autem iis ad priſtinum mili-
tiæ ordinem propoſuerunt, [c] ſi quis bina ſpolia ex hoſtibus tuliſſet:
Quibus ſuppliciis compreſſi, ex deformibus Pyrrhi munuſculis, acer-
rimi hoſtes extiterunt. Parem iram adverſus illos Senatus diſtrinxit, An.M. 3838.
[2] qui apud Cannas Remp. deſeruerant. Nam cum eos gravitate decreti Ol 141. 1.
ultra mortuorum conditionem relegaſſet, acceptis à M. Marcello litte- Vrb. C. 537.
ris, ut eorum ſibi opera ad expugnationem Syracuſanam uti liceret; Ant.Ch. 215.

INTERPRETATIO.

a *Quo tempore tam adverſo Romanis, tamque duro propter ingentes clades à Republica acceptas, etiam Tribunus militum erat adulatione in officio retinendus; & ipſe Marcius unus reparaverat miſerum civitatis ſtatum: ſed militaris diſciplina plus valuit apud Senatum, quam clades tunc accepta, & magna Marcii merita.*

b *Ne locum ſibi aſſignatum extra caſtra vallo aut foſſa muniret.*

c *Si quis retuliſſet ſpolia ex duobus hoſtibus à ſe occiſis: Qua pœna coacti ſunt præſtare ſe acerrimos hoſtes Pyrrho, qui illos Senatui gratis tanquam munus remiſerat. Senatus exercuit ſimilem ſeveritatem contra illos qui in pugna Cannenſi ab hoſtibus capti videbantur Rempublicam deſeruiſſe: cum enim illos gravi decreto relegaſſet in Siciliam, quod exilium illis morte durius erat, acceptis à M. Marcello literis, &c.*

NOTÆ.

num Marcijque victoriis vide l. 1. c. 6. n. 2.

1. *Captivorum civium.*] De captivis à Pyrrho remiſſis inter Scriptores minime convenit: tradit Plutarchus captivos ex Cyneæ ſententia Fabricio traditos, ea tamen lege, ut ſi pacem abnuiſſet Senatus, ad Pyrrhum reducerentur; eoſque reipſa, pace repudiata, remiſſos. Eutropius & Frontinus eumdem obtinere gradum prohibitos, niſi bina prius ex hoſte ſpolia tuliſſent: Zonaras notatos ignominia, nec contra Pyrrhum deinceps arma tuliſſe; ſed alios in alia præſidia amandatos. Auctores illos inter ſe conciliandi facilis hæc ratio mihi viſa eſt: bis captivos Fabricio Pyrrhus tradidit, ſemel poſt relatam de Lævino victoriam; iterum poſt detectam à Fabricio perfidiam Timocharis. Primum quidem, auctore Appio, ad Pyrrhum remiſſi, ut ſcribit Plutarchus, deinde vero recepti; at iis, quos Valerius, Eutropius & Frontinus memorant, infamiæ notis inſigniti.

2. *Qui apud Cannas, &c.*] Eorum alij è prælio rebus perditis, alij capti ab hoſtibus ruptis vinculis aufugerant, multi etiam ab Annibale venumdati: qui frequentes ad Marcellum, dum Syracuſanam

reſcripſit indignos eſſe, qui in caſtra reciperentur. Cæterum, ſe ei permittere, ut faceret quod expedire Reip. judicaſſet, dum [a] ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hoſtes in ea eſſent, accederet. Sic enerves animos odiſſe virtus ſolet. Age, quam graviter Senatus tulit, quod [1] Q. Petillium Conſulem fortiſſime adverſus Ligures pugnantem occidere milites paſſi eſſent? Legioni enim neque [2] ſtipendium anni procedere, [3] neque æra dari voluit; quia pro ſalute Imperatoris, hoſtium telis ſe non obtulerant. Idque decretum ampliſſimi Ordinis, ſpecioſum & æternum Petillii monumentum extitit, [b] ſub quo in acie, morte, in Curia ultione clari cineres ejus acquieſcunt. Conſimili animo, cum ei Annibal ſex millium Romanorum, quæ capta in caſtris habebat, redimendorum poteſtatem feciſſet, [4] conditionem ſprevit; memor tantam multitudinem armatorum juvenum, ſi honeſte mori voluiſſent, turpiter capi non potuiſſe. [c] Quorum neſcio utrum majus dedecus fuerit, quod patria ſpei, an quod hoſtis metus nihil in his repoſuerit; hæc pro ſe, ille ne adverſus ſe dimicarent, parvi pendendo. Sed cum aliquoties Senatus pro militari diſciplina ſe ſeverum exhibuerit, neſcio an tum præcipue, cum mi-

An.M. 3838.
Ol. 141. 1.
Vrb. C. 537.
Ant.C. 215.

INTERPRETATIO.

a *Ne quis eorum militiæ vacationem haberet, &c.*

b *Sub quo* monumento *conquieſcunt Petilij cineres illuſtres, & in bello ob mortem fortiter obitam, & in Senatu ob vindictam ſumptam de ignavis militibus.*

c *Dubium eſt an illorum major fuerit infamia, quod hoſtis illos non timuerit, an quod patria non ſperaverit ab iis ſe poſſe defendi; dum hæc non curat, ut pro ſe pugnent, & ille non metuit ne contra ſe dimicent.*

NOTÆ.

obſidionem cogitat, accurrunt. honeſtumque militandi ordinem poſtulant: quorum ille & precibus & lacrymis commotus, ad Senatum reſcripſit.

1. *Q. Petillium.*] Conſule l. 1. c. 5. n 9. ubi pugnam, in qua cecidit, deſcripſimus.

2. *Stipendium.*] Fuit æs, vel ſemeſtre, vel annuum datum militi: quo ſi privaretur, ære dirutus dicebatur.

3. *Neque æra dari voluit.*] Duplex fuit apud Romanos in milites animadverſio; altera levior; gravior altera: levior, quæ famæ dedecus, gravior, quæ corpori vel vulnus, vel mortem intulit. Ad leviorem pertinuit ignominioſè dimitti, ſtipendio legitimo ſpoliari, foſſam fodere, diſcinctum deſtitui, cibum ſtantem capere, hordeo paſci, &c. Ad graviorem vero, cædi virgis, ſecuri percuti, in crucem tolli, &c.

4. *Conditionem ſprevit.*] Victor Annibal in ſingula capita pretium ſtatuerat, equiti quingentos nummos, tricenos peditis, ſervo terdenos: quare captivi legatos cum Carthalo Nobili Pœno Romam miſerunt; at Carthaloni lictor venit obviam, qui Senatus nomine nunciaret, ut ante noctem excederet Romanis finibus: è captivis vero, qui apud ſuos manere volebant, ad Annibalem remiſſi; qui fuga ſibi conſuluerant, vel infamia à Cenſoribus notati, vel variis etiam ſuppliciis affecti: qui apud Annibalem erant, nobiliſſimi quique miſſi Carthaginem, alij occiſi, pars venundati, multi inter ſe dimicare coacti. Ita Polyb. Livius, Zonaras & alij.

litesq;

lites qui [1] Rhegium [2] injuſto bello occupaverant, mortuoque duce Jubellio, M. Cæſium Scribam ejus ſua ſponte Imperatorem delegerant, carcere incluſit, ac M. Fulvio Flacco Tribuno plebis denuncian-te, ne in cives Romanos [3] adverſus morem majorum animadverteret, nihilominus propoſitum executus eſt. Cæterum quo minore cum invidia id perageretur, [4] quinquagenos per ſingulos dies virgis cæſos, ſecuri percuti juſſit, eorumque corpora ſepulturæ mandari, mortemque lugeri vetuit.

An. M 3785.
Ol 127. 2.
Vrb.C. 482.
Ant.Ch. 270

NOTÆ.

1. *Rhegium.*] In Brutiis ad oram freti Siculi, ex adverſo Meſſanæ urbis. *Regio.*

2. *Injuſto bello.*] Rem & fuſius & clarius Polybius narrat. Quo tempore Pyrrhus Tarentinis venit auxilio, Rhegini ſuis diffiſi viribus Romanos evocant; qui ad quatuor millia urbem ingreſſi duce Decio Campano, aliquanto poſt civibus, partim exilio, partim morte mulctatis, urbem retinent: quodque Romani variis eſſent implicîti bellis, hoc facinus diu inultum fuit; ab iis tandem Rhegium obſeſſum, militeſque Decij gladio omnes, alij pugnando, alij in carcere perierunt.

3. *Adverſus morem majorum.*] Nam lege cautum erat, ne civis Romanus aut cæderetur virgis, aut capite plecteretur.

4. *Quinquagenos.*] Legio integra ex Oroſio; trecenti ex Polyb. deducti in forum, cæſi virgis, ſecurique percuſſi.

EXTERNA EXEMPLA.

1. Leniter hoc Patres Conſcripti, ſi Carthaginenſium Senatus in militiæ negotiis procurandis violentiam intueri velimus, à quo [a] duces bella pravo conſilio gerentes, etiam ſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet, cruci tamen ſuffigebantur: [b] quod bene geſſerant, Deorum immortalium adjutorio; quod male commiſerant, ipſorum culpæ imputantes.

2. Clearchus vero Lacedæmoniorum dux egregio dicto diſciplinam militiæ continebat, identidem exercitus ſui auribus inculcando, à militibus Imperatorem potius, quam hoſtem metui debere. [c] Quo aperte denunciabat, futurum ut ſpiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitaſſent. Idque à duce præcipi non mirabantur, maternarum blanditiarum memores, quæ exituros eos ad præliandum monebant, ut aut vivi cum armis in conſpectum earum venirent, aut mortui in armis referrentur. [d] Hoc intra domeſticos parietes accepto ſigno, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena proſpexiſſe tantummodo ſatis eſt, cum propriis multoque uberioribus & felicioribus exemplis gloriari liceat.

INTERPRETATIO.

a *Duces bella gerentes parum prudenter.*

b *Tribuebant auxilio deorum immortalium, quod feliciter bellum geſſerant; ipſorum vero ducum culpæ, quæ imprudenter fecerant.*

c *Quo aperte illis prædicebat vitam eos ſupplicio amiſſuros, ſi illam in pugna perdere timerent.*

d *Acies Lacedæmoniorum pugnabant acceptis intra domeſticos parietes his monitis, velut quodam vexillo.*

Cap. VIII.

DE IURE TRIUMPHANDI.

1. *Leges duæ de triumpho.*
2. *C. Lutatij Coſ. & Q. Valerij pr. altercationes de triumpho.*
3. *Cn. Fulvius Flaccus triumphum ſpernens.*
4. *Q. Fulvio, & L. Opimio cur negatus triumphus.*
5. *Cur item P. Scipioni majori, & M. Marcello.*
6. *Convivia triumphantium.*
7. *Qui ex Civili victoria non triumpharunt.*

DIſciplina militaris acriter retenta, principatum Italiæ Romano Imperio peperit; & multarum urbium, magnorum Regum, validiſſimarum gentium regimen largita eſt; [1] fauces Pontici ſinus patefecit; [2] Alpium, [3] Taurique montis convulſa clauſtra tradidit; [a] ortumque è parvuli Romuli caſa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cujus ſinu quoniam [4] omnes triumphi manârunt, ſequitur ut de triumphandi jure dicere incipiam,

Interpretatio.

[a] Et fecit *ut Imperium Romanum ortum ex parvo Romuli tugurio regeret omnem terrarum orbem.*

Notæ.

1. *Fauces Pontici ſinus.*] Qui Scythiam ab Aſia ſeparat, Paludes Mæotides, Boryſthenem, & Danubium recipit; ipſe vero in Boſphorum Thraciæ ſe exonerat. *Mer noire.* Lucullus Pontum primus aperuit, & regiis opibus & natura loci vallatum, inquit Cicero pro Archia. *La mer noire.*

2. *Alpium.*] Montes altiſſimi qui Italiam à Germania & Gallia dividunt, in longitudine centum millia paſſuum patent à ſupero mari ad inferum, ex Cœlio; tria millia ſtadiorum, ex Livio: varia variis in locis ſortiuntur nomina; ſunt enim Alpes & Iuliæ & Cottiæ & Maritimæ, &c. *Les Alpes.*

3. *Tauri montis.*] Totius Aſiæ mons eſt maximus; à Lycia, ubi incipit, ad occaſum uſque in ortum perductus, variis diſtinguitur nominibus: in Cilicia Taurus, in Armenia Auritaurus, Amanus in Syria, in Meſopotamia Niphates, in Iberia Caucaſus dicitur, nunc *Caraman*, vel *Tauro.* Vt maris Pontici fauces, ita Tauri juga primus è Romanis; niſi falſus ſum, Lucullus victo Mithridate ſuperavit, dum Tigranem bello perſequitur.

4. *Omnes triumphi manârunt.*] Libitum eſt hoc in loco, res enim poſtulare videtur, quæ ad triumphum pertinent, explicare paucis; triumphi unde nomen, quis primus auctor, quot genera, quis ordo. I. Triumphi nomen à voce Græca Θρίαμβος, Liberi patris cognomen fuit; eò deducitur, quod & ille in Græcia primus hanc pompam adhibuerit, ut placet Plinio & Diod. & milites per urbem ſæpius acclamarent, Io triumphe, Io triumphe, ut docet Varro. II. Triumphi primus auctor apud Romanos Romulus fuit, qui cæſo Acrone Cæninenſium Rege, ipſe cum factis vir magnificus, tum factorum

1. Ob levia prælia quidam Imperatores triumphos ſibi decerni deſiderabant : quibus ut occurrerent, lege cautum eſt, ne quis triumpharet, niſi qui [1] quinque millia hoſtium una acie cecidiſſet. Non enim numero, ſed gloria triumphorum excelſius urbis noſtræ futurum decus majores exiſtimabant. Cæterum, ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adjutorio fulta eſt, quam [2] L. Marius, & M. Cato Tribuni pleb. tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minatur, qui aut hoſtium occiſorum in prælio, aut amiſſorum civium falſum numerum, literis Senatui auſi eſſent referre. Jubetque eos, cum primum Urbem intraſſent, apud Quæſtores urbanos jurare, de utroque numero vere ab his Senatui eſſe ſcriptum.

2. Poſt has leges judicii illius tempeſtiva mentio introducetur, in An. M. 3813.
quo de jure triumphandi inter clariſſimas perſonas & actum & excuſ- Ol. 134. 4.
ſum eſt. C. Lutatius Conſul & Q. Valerius Prætor circa Siciliam [3] in- Vrb. C. 512.
ſignem Pœnorum claſſem deleverant, quo nomine Lutatio Conſuli Ant. C. 240.

NOTÆ.

oſtentator haud minori illius ſpolia, vel è ferculo ad id apte fabricato, ut vult Livius; vel è ramo arboris, ut Plutarchus, inſtar trophæi ſuſpenſa gerens, laureaque coronatus in Capitolium aſcendit: addidit aliquanto poſt Tarquinius Priſcus, & currum, & alia triumphantium ornamenta; quæ, quo magis res Romana crevit, eo magis & ipſa creverunt. III. Triumphus alius alio illuſtrior: minor, ovatio; major, proprie triumphus: iſque, ſi terra res feliciter geſta, terreſtris; ſi mari, navalis, vel in urbe, vel in monte Albano actus eſt: quo poſtea. IV. Triumphi hæc pompa fuit. Imperatoris currum præcedebant tibicines, vel triumphales modos, vel claſſicum canentes: poſt mactandi boves vittis ſertiſque redimiti; deinde rapta ex hoſte ſpolia, ſigna, tabulæ, vaſa, pocula, arma, aurum, argentum, domitarum gentium tituli, victarumque urbium imagines; tum capti hoſtium Duces, Principes, Reges vincti catenis: Inde Imperator curru ſublimis, veſte triumphali inſignis, coronatus lauro, laurique ramum manu protendens, interdum cervis, nonnunquam vel leonibus vel elephantis, ſæpius quadrigis albis vehebatur: poſt currum ipſius liberi, cognati, affines: tum demum victor exercitus; equites turmatim, & cohortes peditum, ſuis quiſque ordinibus; laureati omnes, accinenteſque triumphalia carmina; alij armillas, haſtas alij, pars coronas, nonnulli phaleras, galeas multi, relata quiſque fortitudinis præmia inſigniaque virtutis oſteotabat. Hac pompa ductus in Capitolium Imperator diis ſacrificare, epulumque Senatus ſumptibus publicis dare conſueverat. Hæc habui de triumpho quæ dicerem.

1. *Quinque millia hoſtium.*] Leges etiam aliæ aliis temporibus de jure triumphandi ſancitæ ſunt; ne quis, niſi Dictator, aut Conſul, aut Prætor triumpharet: nec is de ſervis, fugitivis, piratis, civibus, ſed de externis tantum hoſtibus, quos juſto prælio magna eorum ſtrage viciſſet, eaque victoria auxiſſet imperium: nam ſi recuperata tantum, quæ fuerant prius amiſſa, triumphi negatus honos.

2. *L. Marius & M. Cato.*] Vnus L. Marius Tribunus fuit anno Vrbis ſexcenteſimo nonageſimo octavo; Marci Catones multi diverſis temporibus; ſed cum L. Mario eorum nullus: quare quem Catonum intelligat incertum eſt

3. *Inſignem claſſem.*] De Catulo ejuſque victoria egimus l.1. c 3. n.1.

triumphum Senatus decrevit. Cùm autem [1] Valerius ſibi eum quoque decerni deſiderarer; negavit id fieri oporrere Lutatius, [a] ne in honore triumphi minor poteſtas majori æquaretur: pertinaciuſque progreſſa contentione, [b] Valerius ſponſione Lutatium provocavit, Ni ſuo ductu Punica claſſis eſſet oppreſſa. [c] Nec dubitavit [2] reſtipulari Lutatius. Itaque judex inter eos convenit [3] Atilius Calatinus, apud quem Valerius in hunc modum egit: Conſulem ea pugna in lectica claudum jacuiſſe, ſe autem omnibus Imperatoris partibus functum. Tunc Calatinus, prius quam Lutatius cauſam ſuam ordiretur, Quæro, inquit, Valeri à te, [d] ſi dimicandum necne eſſet, contrariis inter vos ſententiis diſſediſſetis; utrum quod Conſul, an quod Prætor imperaſſet, majus habiturum fuerit momentum? Reſpondit Valerius, non facere ſe controverſiam, quin priores partes Conſulis eſſent futuræ. Age deinde, inquit Calatinus, ſi diverſa auſpicia accepiſſetis, cujus magis auſpicio ſtaretur? Item reſpondit Valerius, Conſulis. At judex: Jam mehercule, inquit, cum de imperio & auſpicio inter vos diſceptationem ſuſceperim, & tu utroque adverſarium tuum ſuperiorem fuiſſe fatearis; nihil eſt quod ulterius dubitem. Itaque Lutati, quamvis adhuc tacueris, ſecundum te litem do. Mirifice judex, quod in manifeſto negotio tempus teri paſſus non eſt. Probabilius Lutatius, quod jus ampliſſimi honoris conſtanter defendit. Et ne Valerius quidem improbe, quia fortis & proſperæ pugnæ ut non legitimum, ira ſe dignum pręmium petiit.

3. Quid facias [4] Cn. Fulvio Flacco, qui tam expetendum aliis triumphi honorem, decretum ſibi à Senatu ob res bene geſtas ſprevit, ac re-

INTERPRETATIO.

[a] *Ne in honore triumphi minor poteſtas* Prætoria *æquaretur majori* Conſulari.

[b] *Valerius provocavit Lutatium depoſitione pecuniæ.*

[c] *Nec dubitavit Lutatius pecuniam etiam deponere.*

[d] *Si vos variam habuiſſetis ſententiam, an cum hoſtibus prælium eſſet eſſet committendum, necne?*

NOTÆ.

1. *Valerius.*] Falco ex Levinorum familia, qui Conſul fuit anno Vrbis 514.

2. *Reſtipulari.*] Hoc eſt contra ſponſionem à Valerio factam pecuniam obligare: Stipulari enim ducitur à ſtipe; genus erat quoddam numiſmatis; ſtips vero à verbo ſtipare; quod idem valet, ac in locum anguſtum quaſi condenſare: nec enim veteres pecuniam aut numerare, aut in loculis ſervare, ſed & pendere, & in theſauris reponere ſolebant.

3. *Atilius Calatinus.*] Qui bis Conſul, ſemel Dictator re contra Pœnos in Sicilia feliciter geſta triumphavit.

4. *Cn. Fulvio Flacco.*] Quis ille Flaccus fuerit, obſcurum eſt. Fuit quidem Cn. Fulvius Flaccus Prætor anno Vrbis 542. at ille amiſſo exercitu ab Annibale fugatus Tarquinios exulatum abiit, nedum oblatum ob rem bene geſtam triumphum repudiarit. Sunt qui Vardæos in Illyrico, & Ligures Alpinos ab eo domitos velint, captamque Ætolorum urbem Ambraciam: id quidem recte; at ille, nec Cneius, nec Flaccus, ſed M. Fulvius

pudiavit ? [a] Nimirum non plura præcerpens, quam acciderunt. Nam ut urbem intravit, continuo ipſe quæſtione publica afflictus, exilio mulctatus eſt: ut ſi quid religionis inſolentia commiſiſſet, pœna expiaret.

4. Sapientiores igitur [1] Q. Fulvius, qui Capua capta, & L. Opi-
mius, qui [2] Fregellanis [3] ad deditionem compulſis, triumphandi pote- An. M. 3843.
ſtatem à Senatu petierunt. [b] Uterque editis operibus magnificus, ſed Ol. 142. 1.
neuter petitæ rei compos. Non quidem invidia Patrum Conſcriptorum, VrC. 542.
cui nunquam aditum in Curia eſſe voluerunt: ſed ſumma diligentia Ant.Ch.210.
obſervandi juris, quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non pro re- An. M. 3929.
cuperatis, quæ Populi Rom fuiſſent, triumphus decerneretur. Tan- Ol. 163. 4.
tum enim intereſt adjicias aliquid, an detractum reſtituas; quantum di- Vrb. C. 628.
ſtat beneficii initium ab injuriæ fine. Ant Ch.124.

5. Quin etiam jus, de quo loquor, ſic cuſtoditum eſt, ut [4] P. Sci- An. M. 3848.
pioni ob recuperatas Hiſpanias, M. Marcello ob captas Syracuſas trium- Ol. 143. 3.
phus non decerneretur; quod ad eas res gerendas ſine ullo miſſi erant Vrb. C. 547.
magiſtratu. [c] Probentur nunc cujuſlibet gloriæ cupidi, qui ex deſertis Ant. Ch. 205.
montibus, [5] myoparonumque piraticis roſtris, laudis inopes, laureæ An.M 3843.
ramulos feſtinabunda manu decerpſerunt. Carthaginis imperio abrupta Ol. 142. 2.
Hiſpania, & Siciliæ caput abſciſſum Syracuſæ, triumphales jungere Vrb C. 542.
Ant.Ch.210.

Interpretatio.

[a] Quaſi prævidens calamitatem, quæ poſtea ipſi accidit.

[b] Uterque illuſtris rebus præclare geſtis, ſed neuter obtinuit triumphum, quem petebat; non quidem Senatorum invidia, cum invidiæ nullum dari locum in Curia unquam paſſi ſint.

[c] Quis approbare poſſet illos avidos gloriæ vel inanis, qui vacui vera laudis triumpharunt ramis lauri coronati ob captos montes ab hoſtibus deſertos, & captas aliquas piratarum naves. Nec Scipio ob Hiſpaniam ſublatam Imperio Carthaginis, nec Marcellus ob captas Syracuſas, quæ urbs eſt Siciliæ caput, potuerunt curru triumphali in urbem invehi.

Notæ.

Nobilior dictus eſt: Et triumphum ille adeo non ſprevit, ut repugnante Tribuno plebis vix magnis contentionibus obtinuerit: quapropter, vel erravit ipſe Valerius, vel mendum hunc in locum irrepſit.

1. *Q. Fulvius & L. Opimius.*] De Fulvio Conſule l.2. c.3. n.3. Opimius Fulvio ætate inferior. Fulvium Flaccum Conſularem, & C. Gracchum Conſul oppreſſit.

2. *Fregellanis.*] Fregellæ civitas olim clara, ad Larim amnem, inter Formias & Sinueſſam. *Ponte corvo.*

3. *Ad deditionem compulſis.*] Cum Latini nominis ſocij defectionem cogitarent, Fregellani à Senatu Majeſtatis damnati ſunt, miſſuſque cum exercitu Prætor Opimius, qui de noxiis ſupplicium ſumeret, eos obſedit Opimius, ad deditionem compulit, eorumque excidit oppidum.

4. *P. Scipioni.*] Africano majori: de cujus in Hiſpania victoriis poſtea. *M. Marcello.* Vide l.1.c.6.n9. Ovationem tamen obtinuit; in eo enim ipſius & Scipionis par conditio; quod uterque ſine magiſtratu rem geſſiſſet: diſpar vero, quod Marcellus auxiſſet Imperium; Scipio non item.

5. *Myoparonum.*] Genus navigij à Tyrrhenis inventum ex Sext. Pompeio. Paro-

currus nequiverunt. Et quibus viris? Scipioni & Marcello: quorum ipſa nomina inſtar æterni ſunt triumphi. Sed clariſſimos ſolidæ veræque virtutis auctores, humeris ſuis ſalutem patriæ geſtantes, etſi coronatos intueri Senatus cupiebat, juſtiori tamen reſervandos laureæ putavit.

6. His illud ſubnectam. Moris erat ab Imperatore triumphum ducturo, Coſs. invitari ad cœnam, [a] deinde rogari ut venire ſuperſedeant; ne quis eo die, quo ille ttiumpharet, majoris in eodem convivio ſit imperii.

7. Verum quamvis quis præclaras res, maximeque utiles Reipubl. civili bello geſſiſſet, Imperator tamen eo nomine appellatus non eſt, nec ullæ ſupplicationes decretæ ſunt, neque aut [1] ovans, aut curru triumphavit; quia ut neceſſariæ iſtæ, ita lugubres ſemper exiſtimatæ victoriæ ſunt, utpote non externo, ſed domeſtico partæ cruore. Itaque & [2] Naſica Ti. Gracchi, & Opimius C. Gracchi factiones mœſti trucidarunt. Q. Catulus, M. Lepido collega ſuo cum omnibus ſeditioſis copiis [3] extincto, tantum moderatum præ ſe ferens gaudium, in Urbem revertitur. [4] C. etiam Antonius Catilinæ victor abſterſos gladios in caſtra retulit. [5] L. Cinna & C Marius hauſerant quidem avidi civilem ſanguinem, ſed non protinus ad templa Deorum & aras tetenderunt. Item

INTERPRETATIO.

a *Deinde moris erat rogare Conſules, ut non venirent ad cœnam.*

NOTÆ.

nes dictæ ſunt illæ naves, ſi Suidæ credimus, ab inſula Paro: à forma vero anguſta & oblonga, μυῶνες.

1. *Aut ovans.*] Ovatio dicitur, vel à clamore militum, qui ob victoriam lætantes iterant literam O; ita Dionyſ. & Feſtus: vel ab ove, quæ in ovatione, uti in triumpho taurus, immolari conſueverat. Ita Plutarchus. Ovationis & triumphi, ut cauſa diſpar, ita etiam longe diſpar & gloria, & pompa: qui nec Dictator, nec Conſul, nec Prætor, nec juſtum hoſtem, ſed ſervum, piratam, fugitivum viciſſet, huic ovatio conceſſa, negatus triumphus. Tumque ipſi indui veſte triumphali, laurea coronari, curruque in urbem invehi vetitum. Hæc fere Dionyſ.

2. *Naſica Ti. Gracchi, &c.*] Cædem Ti Gracchi narravimus l.1. c.4. n.2. Cædem C. Gracchi l.1. c.7 n.6.

3. *Extincto.*] Non occiſus tamen à Catulo Lepidus, dum acta Syllæ reſcindere cogitat. Vrbe pulſus à Catulo in Galliam Ciſalpinam abiit; unde cum exercitu ad urbem revertitur, Pontemque Milvium & Ianiculum occupat: prælium non procul à campo Martio commiſſum eſt; fuſus Lepidus, hoſtiſque à Senatu judicatus in Etruriam primum receſſit, deinde in Sardiniam, ubi haud multo poſt tabe periit. Ita Florus & Appianus.

4. *C. Antonius.*] Ciceronis in Conſulatu collega: non ipſe tamen Catilinam vicit, ſed Petreius ipſius legatus, cui pedibus æger Antonius exercitum permiſerat, ut ſcribit Salluſtius.

5. *L. Cinna & Marius.*] Vide librum 1. cap. 5. num. 5. *Ad templa deorum illi non tetenderunt*, inquit Valerius, ut de parta victoria diis gratias agerent, & more triumphantium ſacrificarent.

L. Sylla, [1] qui plurima bella civilia confecit, cujus crudeliſſimi & inſolentiſſimi ſucceſſus fuerunt : [a] cum conſummata potentia ſua [2] triumphum duceret, ut Græciæ & Aſiæ multas urbes, ita civium Romanorum nullum oppidum vexit. An. M. 3973. Ol. 174. 4. Vrb. C. 672. Ant.Ch. 80.

Piget, tædetque per vulnera Reipublicæ ulterius procedere : lauream nec Senatus cuiquam dedit, nec quiſquam ſibi dari deſideravit, civitatis parte lacrymante. Cæterum [b] ad quercum pronæ manus porriguntur, ubi ob cives ſervatos corona danda eſt; qua poſtes Auguſtæ domus ſempiterna gloria triumphant.

INTERPRETATIO.

a *Cum ſummam aſſecutus poteſtatem triumphum ageret, multarum quidem Græciæ & Aſiæ urbium ſimulacra portari juſſit; ſed nullam civitatum Italiæ.*

b *Ex quercu corona texitur, ſi cui danda ſit ob cives ſervatos.* Illa vero quercus *ſit ante poſtes domus Cæſarum; quaſi illos ſempiterna gloria ornare velit.*

NOTÆ.

1. *Qui plurima bella civilia.*] Antequam in Græciam ſolveret, Mario fugato Sulpitium occidi juſſit; ubi de Mithridate victor in Italiam rediit, Marium juniorem bis vicit, ſemel ad Capuam cum Norbano Conſule, iterum ad Præneſte. Scipionem alterum Conſulem ſpoliavit exercitu: apud Cluſium cum Carbone dubia victoria; ad urbem cum Teleſino Samnite felicius pugnavit; per legatos Pompeium, Lucullum, Servilium, Metellum, ubique victor.

2. *Triumphum duceret.*] Victis partium Marianarum ducibus, de Mithridate Sylla triumphum egit; qui non magnificentia tantum manubiarum, ſuperioribus longe præſtitit; ſed illud præ cæteris habuit ſingulare, quod viri civitatis principes, qui ad ipſum metu Marij confugerant, coronati triumphantis currum ſequerentur, illumque identidem parentem appellarent.

CAP. IX.

DE CENSORIA SEVERITATE.

1. *M. Camilli & M. Poſthumij in cœlibes.*
2. *M. Valerij Max. & C. Iunij Bruti in L. Antonium.*
3. *M. Catonis in L. Flaminium.*
4. *C. Fabricij in P. Rufinum.*
5. *M. Ant. & L. Flacci in M. Duronium.*
6. *C. Neronis & M. Salinatoris in ſe mutuo & pop. Romanum.*
7. *M. Meſſallæ & P. Sempronij in quadringentos equites.*
8. *M. Reguli & P. Phili in reliquias Cannenſes.*
9. *Qui notati ad Cenſuram poſtea pervenerunt.*

CAſtrenſis diſciplinæ tenaciſſimum vinculum, & militaris rationis diligens obſervatio, admonent me, [1] ut ad Cenſuram pacis magiſtram cuſtodemque tranſgrediar. Nam ut opes pop. Romani in tantam amplitudinem Imperatorum virtutibus exceſſerunt; [a] ita probitas & continentia cenſorio ſupercilio examinata eſt. Opus effectu par bellicis laudibus; quid enim prodeſt foris eſſe ſtrenuum, ſi domi male vivitur? [b] Expugnentur licet urbes, corripiantur gentes, regnis injiciantur manus; niſi foro & Curiæ officium ac verecundia ſua conſtiterit, partarum rerum æquatus cœlo cumulus ſedem ſtabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet noſſe, atque adeo recordari acta Cenſoriæ poteſtatis.

An.M. 3651. Ol. 94. 2. Vrb.C. 350. Ant.Ch. 402.

1. [2] Camillus & Poſthumius Cenſores, æra pœnæ nomine eos qui ad ſenectutem cœlibes pervenerant, in ærarium deferre juſſerunt: iterum puniri dignos, ſi quo modo de tam juſta conſtitutione queri eſſent auſi, cum in hunc modum increparentur: Natura vobis quemadmodum naſcendi, ita gignendi legem ſcribit; parenteſque vos alendo, nepotum nutriendorum debito (ſi quis eſt pudor) alligaverunt. [c] Accedit his, quod etiam fortuna longam præſtandi hujuſce muneris vacationem eſtis aſſecuti: cum interim conſumpti ſint animi veſtri, & mariti & patris nomine vacui. Ite igitur, & [3] nodoſam exſolvite ſtipem, utilem poſteritati numeroſæ.

2. Horum ſeveritatem [4] M. Valerius Max. & C. Iunius Bubulcus

INTERPRETATIO.

a *Ita probitas & continentia civium examinata eſt ſeveritate Cenſorum.*

b *Licet capiantur urbes, gentes in ſervitutem rapiantur, & regna adjiciantur Imperio; niſi, & officium, & verecundia ſerventur, tum* in judiciis quæ feruntur *in foro*, tum in ſententiis quæ dicuntur *in Curia; acervus rerum bello partarum, etiam ſi ad cœlum uſque pertingeret, non diu permanebit.*

c *Præterea fortuna vobis dedit longum temporis ſpatium ad præſtandum hoc officium.*

NOTÆ.

1. *Vt ad Cenſuram, &c.*] Nil aptius de Cenſorum poteſtate dici poteſt, quam quod Livius habet l.4.n.8. cujus hæc verba ſunt: *Cenſura initium fuit rei à parva origine ortæ; quæ deinde tanto incremento aucta eſt, ut morum diſciplinæque Romanæ penes eam regimen; Senatus Equitumque centuriæ, decoris dedecoriſque diſcrimen, ſub ditione ejus Magiſtratus; publicorum jus, privatorumque locorum, & vectigalia populi Romani ſub nutu atque imperio eſſent.*

2. *Camillus & Poſthumius.*] M. Furius Camillus, de quo L.1. c.5. n.2. & M. Poſthumius Albinus Regillenſis; Livius quidem omnes horum temporum Cenſores omiſit, & eorum utrumque inter Tribunos militares numerat; conſtat tamen ex Faſtorum Capitolinorum fragmentis ambos Cenſores fuiſſe.

3. *Nodoſam exſolvite ſtipem.*] *Nodoſam* legit Badius, *numeroſam* Lipſius, quaſi dicat Cenſor: *multis nodis in loculis abſtruſam ſtipem exſolvite.* Ita Badius: vel, *pendite numeroſam ſtipem in uſum numeroſæ poſteritatis.* Ita Lipſius: utrum ſequi malis, elige.

4. *M. Valerius Max. & C. Iunius Bubulcus.*] Vterque virtute clarus, Iunius tamen Valerio rebus geſtis illuſtrior. Va-

Brutus

Brutus Cenſores in conſimili genere animadverſionis imitati, [1] L Anto- An.M.;747.
nium Senatu moverunt, quod quam virginem in matrimonium duxe- Ol. 118. 2.
rat, repudiâſſet, nullo amicorum in conſilium adhibito. At hoc crimen Vrb.C 446.
neſcio an ſuperiore majus: illo namque conjugalia ſacra ſpreta tan- Ant. Ch.306.
tum, hoc etiam injurioſe tractata ſunt. Optimo ergo judicio Cenſores indignum eum aditu Curiæ exiſtimaverunt.

3. Sic M. [2] Porcius Cato L. Flaminium è numero Senatorum ſuſtu- An.M 18 0:
lit, quia [3] in provincia quendam damnatum ſecuri percuſſerat, [4] tem- Ol 149. 1.
pore ſupplicij ad arbitrium & ſpectaculum mulierculæ, cujus amore Vrb. C. 569.
tenebatur electo. Et poterat inhiberi reſpectu Conſulatus quem is geſſe- Ant. Ch. 183.
rat, atque auctoritate fratris ejus V. C. [5] T. Flaminii; ſed & Cenſor, & Cato duplex ſeveritatis exemplum, eo magis illum notandum ſtatuit, quod ampliſſimi honoris majeſtatem tam tetro facinore inquinaverat: [a] nec penſi duxerat, iiſdem imaginibus adſcribi, meretricis oculos humano ſanguine delectatos, & Regis Philippi ſupplices manus.

4. Quid de Fabricii Luſcini Cenſura loquar? narravit omnis ætas, An. M. 3778.
& deinceps narrabit, ab eo [6] Cornelium Ruſinum, duobus Conſulati- Ol. 126 1.
bus & Dictatura ſpecioſiſſime functum, quod decem pondo vaſa ar- Vrb. C. 477.
gentea comparâſſet, perinde ac malo exemplo luxurioſum, in Ordine Ant. Ch. 275.

INTERPRETATIO.

a *Nec previderat indignum fore, ſi in iiſdem* familiæ *ſuæ imaginibus pingerentur ſimul, & oculi illius meretricis quæ delectata fuerat morte* Galli, *& manus ſupplices Philippi Regis*, qui à Tito illius fratre victus fuerat.

NOTÆ.

lerius quidem bis Magiſter Equitum, ſemel Conſul & Cenſor: Iunius vero ſemel Magiſter Equitum, ter Conſul, ſemel & Dictator & Cenſor: preterea de Æquis triumphavit.

1. *L. Antonium.*] Fors M. Antonij filium, qui à P. Cornelio Ruſino Magiſter Equitum dictus eſt.

2. *M. Porcius Cato.*] Porciæ gentis princeps; vulgo Cenſorius dictus.

3. *In provincia quemdam damnatum.*] Valerio conſentiunt & Valerius Antias apud Livium, & Cicero in l. de Seneꝶ. & Plut. in Quintio. In duobus vero diſſentit Livius, quod & Scortum illud non mulierem fuiſſe, ſed Philippum quemdam natione Pœnum; & Gallum illum nequaquam damnatum, ſed Boium Nobilem, qui ad fidem populi Romani confugeret, necatum velit.

4. *Tempore ſupplicij.*] Avida ſanguinis mulier, cum ſecuri feriri vidiſſet neminem, ſupplicium coram ſe peragi popoſcit, ſi Valerio Antiati credimus; ſi Livio, Pœnus ille Roma nuper evocatus, dum inter epulas queritur ſe Conſulis cauſa non vidiſſe munus gladiatorium Romæ paulo poſt exhibendum: tum ſtricto gladio Flaminius, Gladiatorium munus videbis, inquit; & continuo involat in Gallum, ipſumque ſua manu obtruncat.

5. *T. Flaminij.*] Qui Philippum Macedoniæ Regem vicit; de illo plura poſtea, & in Quintiorum gente.

6. *Cornelium Ruſinum.*] Virum bello ſtrenuum, de quo illud plane ſingulare narrat Plinius; illum dum oculorum uſum amittere ſe ſomniaret, reipſa amiſiſſe.

R

Senatorio retentum non eſſe. [a] Ipſæ medius fidius mihi literæ ſæculi noſtri obſtupeſcere videntur, cum ad tantam ſeveritatem referendam miniſterium accommodare coguntur; ac vereri ne non noſtræ urbis acta commemorare exiſtimentur. Vix enim credibile eſt, intra [1] idem pomærium decem pondo argenti, & invidioſum fuiſſe cenſum, & inopiam haberi contemptiſſimam.

An. M. 3957 Ol. 170. 4. Vrb. C. 656. Ant. Ch. 96.

5. [2] M. autem Antonius & L. Flaccus Cenſores [3] Duronium Senatu moverunt, quod legem de coërcendis conviviorum ſumptibus latam Tribunus pleb. abrogaverat, mirifica notæ cauſa. Quam enim impudenter Duronius [4] Roſtra conſcendit, illa dicturus: Fræni ſunt injecti vobis, Quirites, nullo modo perpetiendi; alligati & conſtricti eſtis amaro vinculo ſervitutis: Lex enim lata eſt, quæ vos eſſe frugi jubet: [b] abrogamus igitur iſtud horridæ vetuſtatis rubigine obſitum imperium. Etenim quid opus libertate, ſi volentibus luxu perire non licet?

An. M. 3850. Ol. 144. 1. Vrb C. 549. Ant. Ch. 203.

6. [c] Age, par proferamus æquali jugo virtutis, honorumque ſocietate junctum, inſtinctu autem æmulationis animo diſſidens. [5] Claudius Nero, Liviuſque Salinator, ſecundi Punici belli temporis firmiſſima Reipublicæ latera, [d] quam diſtrictam ſimul egerunt Cenſuram? Nam cum Equitum centurias recognoſcerent, & ipſi propter robur ætatis etiamnum eorum eſſent è numero, ut eſt ad

INTERPRETATIO.

a *Certe hiſtoria noſtra ætatis mihi videtur, & obſtupeſcere, cum cogitur exempla tantæ ſeveritatis referre, & timere ne quis putet illam narrare geſta alterius civitatis, non noſtra: vix enim credi poteſt, quod intra mœnia ejuſdemq; urbis cenſus decem pondo argenti his temporibus fuerit invidia dignus; & noſtra ætate, ut inopia, contemnatur.*

b *Abrogamus igitur legem iſtam ſeverioris antiquitatis, quaſi rubigine quadam horridam.*

c *Nunc proferamus duos viros inter ſe maxime conjunctos, & pari virtute, & Magiſtratuum ſocietate.*

d *Quam ſeveram & quaſi deterſam egerunt Cenſuram.*

NOTÆ.

1. *Pomærium.*] Quaſi poſtmœnium, ſpatium erat ab extremis urbis ædificiis ad mœnia uſque pertinens, quod more Thuſcorum inaugurato conſecratum, nec habitari, nec arari fas erat.

2. *M. autem Antonius & L. Flaccus.*] Ambo ſummos honores in Republ. adepti: ille perfectus Orator, & gentis Antoniæ princeps, à Mario; hic poſt duos Conſulatus à Fimbria occiſus eſt. Conſule gentem Antoniam & Valeriam.

3. *Duronium.*] Qui notam illam cum ferret ægerrime, Antonium etiam tum Cenſorem ambitus poſtulavit, cui Helvius quidam Naucſt: *Aliquando tibi*, inquit, *Antoni, tuum negotium agere licebit.*

4. *Roſtra.*] Roſtra fuerunt vetera & nova; illa apud Curiam in comitio; hæc ad Palatij radices: utraque roſtris navium ornata ſunt; vetera Antiatium, teſte Livio, nova M Antonij & Cleopatræ poſt Actiacam victoriam, ex Dione

5. *Claudius Nero, & Livius Salinator.*] Simul & Conſules, & Cenſores, licet capitali inter ſe odio diſſiderent; rebus bello Punico ſecundo geſtis clariſſimi.

[1] Polliam ventum tribum, [2] Præco lecto nomine Salinatoris, citandum necne ſibi eſſet, hæſitavit: Quod ubi intellexit Nero, & citari collegam, & equum vendere juſſit, quia populi judicio [3] damnatus eſſet. Salinator quoque eadem animadverſione Neronem perſecutus eſt, adjecta cauſa, quod non ſincera fide ſecum in gratiam rediiſſet. [a] Quibus viris ſi quis Cœleſtium ſignificaſſet futurum, ut eorum ſanguis illuſtrium imaginum ſerie deductus in ortum ſalutaris [4] Principis noſtri conflueret, depoſitis inimicitiis, arctiſſimo ſe amicitiæ fœdere junxiſſent, ſervatam ab ipſis patriam communi ſtirpi ſervandam relicturi. Salinator vero quatuor & triginta tribus [b] inter ærarios referre non dubitavit; quod cum ſe damnaſſent, poſtea Conſulem atque Cenſorem feciſſent: prætexuitque cauſam, quia neceſſe eſſet eas alterutro facto [5] crimine temeritatis vel perjurij teneri. Unam tantummodo tribum Mæciam vacuam nota reliquit: quæ cum ſuffragiis ſuis, ut non damnatione, ita ne honore quidem dignum judicaverat. Quam conſtantis & prævalidi illum putamus ingenij fuiſſe; qui neque triſti judiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo ſe blandiorem in adminiſtratione Reipubl. gereret?

7. Equeſtris quoque Ordinis bona magnaque pars quadringenti juvenes cenſoriam notam patiente animo ſuſtinuerunt: quos [6] M. Valerius, & P. Sempronius, quia in Sicilia, ad [7] munitionum opus explicandum ire juſſi, facere id neglexerant; equis publicis ſpoliatos, in numerum ærariorum retulerunt. An M. 3802. Ol. 132. 1. Vrb C. 501. Ant. Ch. 251.

INTERPRETATIO.

a *Quod ſi quis deorum illis viris prædixiſſet futurum eſſe, ut ex eorum ſanguine poſt longam ſeriem illuſtrium virorum naſceretur Princeps noſter Tiberius Reipublicæ ſalutaris.*

b *Non dubitavit ærario obnoxias facere.*

NOTÆ.

Lege quæ in familia Claudiorum & Liviorum diximus.

1. *Polliam.*] Tribus nona fuit, à loco quodam nomen ſortita.

2. *Præco.*] Præconum fuit in concionibus audientiam facere; in auctionibus pretia oblata nunciare; in comitiis citare tribus ad ineunda ſuffragia; in judiciis judices, reos, teſtes appellare, &c.

3. *Damnatus eſſet.*] Poſt primum Conſulatum, vel ob prædam de Illyriis partam inæqualiter diviſam, vel ob latam ab eo legem, ne quis ſalem venderet.

4. *Principis noſtri.*] Tiberij, qui genus paternum à Claudio, maternum à Livio ducebat; cum Liviæ pater Claudius Druſianus per adoptionem Liviorum familiæ inſertus eſſet.

5. *Crimine temeritatis.*] Nota cenſoria dignos eſſe, ſic arguebat. Livius, quod ipſum vel damnaſſent injuſte; vel ſi juſte, indignum Conſulem creaſſent: quod perjurij genus quoddam eſt, cum digniſſimos quoſque Conſules lecturos ſe jurarent.

6. *M. Valerius* Meſſala & *P. Sempronius.*] Sophus. Valerius quod Meſſanam cepiſſet, primum Meſſana, tum Meſſala dictus eſt, & ab eo clariſſima Meſſalarum familia propagata eſt.

7. *Munitionum opus*] Id Aurelius Cotta Conſul juſſerat, eoſque à Cenſoribus notari curavit.

An. M. 3840. 8. Turpis etiam metus Cenſores ſumma cum ſeveritate pœnam
Ol. 141. 3. exegerunt. [1] M. enim Atilius Regulus, & P. Furius Philus, L. Metel-
Vrb. C. 539. lum Quæſtorem, compluresque Equites Romanos, qui poſt infeliciter
Ant. Ch 213. commiſſam Cannenſem pugnam cum eo abituros ſe Italia juraverant, direptis equis publicis, inter ærarios referendos curaverunt. Eoſque gravi nota affecerunt, qui cum [2] in poteſtatem Annibalis veniſſent, legati ab eo ad Senatum miſſi de permutandis captivis, neque impetraſſent quod petebant, in urbe manſerunt: Quia & Romano ſanguini fidem præſtare conveniens erat; & M Atilius Regulus Cenſor perfidiam notabat; cujus pater per ſummos cruciatus expirare, quam fallere Carthaginenſes ſatius eſſe duxerat. Jam hæc cenſura ex foro in caſtra tranſcendit, quæ neque timeri, neque decipi voluit hoſtem.

An. M. 3939. 9. Sequuntur duo ejuſdem generis exempla, eaque adjeciſſe ſatis
Ol. 166. 2. erit. [3] C. Geta, cum [4] à L. Metello & Cn. Domitio Cenſoribus Senatu
Vrb. C. 638. motus eſſet, poſtea Cenſor factus eſt.
Ant.Ch. 114. Item [5] M. Valerius Meſſalla Cenſoria nota perſtrictus, Cenſoria poſtmodum poteſtate imperavit. Quorum ignominia virtutem acuit: rubore enim ejus excitati, omnibus viribus incubuerunt, [a] ut digni civibus viderentur, quibus dari potius, quam objici Cenſura deberet.

INTERPRETATIO.

a *Vt digni viderentur ſuis civibus quibus Cenſura deberet potius dari*, ut alios cenſcant, *quam opprobrio dari*, *quod à Cen*ſoribus *notati fuerant*.

NOTÆ.

1. *M. Attilius Regulus.*] Bis Conſul, Flaminioque ad Thraſimenum cæſo, ſuffectus, contra Annibalem rem bene geſſit. *P. Furius Philus.* C. Flaminij in primo Conſulatu collega. De Metello poſtea. De captivis vero l.2. c.7. n. 15.

2. *In poteſtatem Annibalis.*] Vnum de captivis addere libet, quod à Cicerone, Livio, Gellio, & aliis memoriæ proditum eſt; eorum nonnullos jurisjurandi fraude culpam inveniſſe. Cum enim Annibalis permiſſu exiſſent è caſtris, redierunt paulo poſt; quod ſe oblitos neſcio quid dicerent: deinde egreſſi è caſtris, jurejurando ſe ſolutos putabant; erant quidem verbis, re non erant Non minus in eos, quam in alios ſævitum eſt; adeo ut multi non ſolum foro, ſed prope luce & publico caruerint, & nonnulli mortem ſibi conſciverint.

3. *C. Geta.*] C. Licinius Geta, qui anno ſuperiori Conſul, Alpium Graiarum gentes vicerat; cum aliis tribus ab his Cenſoribus Senatu motus eſt.

4. *A L. Metello, & Cn. Domitio.*] Vterque Conſul fuit; ſed alius alio tempore: ille de Dalmatis, hic de Allobrogibus & Arvernis triumphavit. Lege quæ diximus in gente tum Cæcilia, tum Domitia.

5. *M. Valerius Meſſala.*] Quis ille, à quo, quando, cur nota Cenſoria perſtrictus ſit, incertum: nonnulli tamen ſuſpicantur fuiſſe Valerium illum Meſſalam, qui & cum C Fannio Strabone Conſul fuit anno Vrbis 593. & ſexto anno poſt cum Caſſio Longino Cenſor.

CAP. X.

DE MAIESTATE.

ROMANORUM.

1. *Q. Metelli Numidici apud Iudices.*
2. *P. Africani maioris apud Antiochum Regem & exteros.*
3. *L. Æmilii Pauli apud Macedonas.*
4. *P. Africani apud Maſſaniſam & Pœnos.*
5. *P. Rutilii exulis apud Aſia civitates.*
6. *C. Marii proſcripti apud Minturnenſes.*
7. *M. Catonis Uticenſis apud Senatum.*
8. *Ejuſdem apud populum Rom.*

EXTERNORUM.

1. *Harmodii & Ariſtogitonis apud Xerxem Regem.*
2. *Xenocratis apud Athenienſes.*

[a] EST & illa quaſi privata Cenſura majeſtas clarorum virorum ſine tribunalium faſtigio, [1] ſine apparitorum miniſterio, potens in ſua amplitudine obtinenda. Grato enim & jucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta velata: quam recte quis dixerit longum & beatum honorem eſſe ſine honore.

1. Nam quid plus honoris tribui potuit Conſuli, quam eſt datum [2] reo Metello? qui cum [3] cauſam repetundarum diceret, tabulæque ejus ab accuſatore expoſtulatæ, & [4] ad nomen inſpiciendum circa ju-

INTERPRETATIO.

[a] *Majeſtas clarorum virorum eſt quaſi Cenſura privata, quæ ſine poteſtate juriſdictionis, ſine famulatu ſatellitum publicorum, poteſt ſuam dignitatem retinere: nam alliciens admirationem, qua velut prætexta quaſi induitur, jucunda quadam ſpecie animis hominum illabitur: quæ majeſtas dici recte poteſt eſſe diuturnus & beatus honos ſine publico Magiſtratu.*

NOTÆ.

1. *Sine Apparitorum miniſterio.*] Apparitores dicebantur ij omnes, qui Magiſtratuum imperio præſto erant, ut Scribæ, Accenſi, Interpretes, Præcones, viatores, lictores, ſervi publici, carnifices. Hæc vero munera libertis fere ſuis Magiſtratus quiſque mandabat.

2. *Reo Metello.*] Numidico.

3. *Cauſam repetundarum.*] Repetundæ pecuniæ dictæ ſunt, quas à Magiſtratibus, aut Iudicibus, ſive cives, ſive ſocij judicio eo repeterent, quod eas contra jus, faſque raptas quererentur. Cum multæ leges de repetundis latæ ſunt; tum maxime celebres Porcia, Calphurnia, Iunia & Servilia, quas omnes explicare infinitum ſit.

4. *Ad nomen inſpiciendum*] Ad inſpiciendum debitum, quod petebatur: debitum enim vocabatur nomen, quod debitorum nomina tabulis inſeriberentur.

dicium ferrentur; totum concilium ab earum contemplatione oculos avertit, ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videretur dubitaſſe. [1] Non in tabulis, ſed in vita Q. Metelli argumenta ſincere adminiſtratæ provinciæ legenda ſibi Iudices crediderunt: [a] indignum rati, integritatem tanti viri exigua cera & paucis literis perpendi.

An. M. 3864 Ol. 147. 3. Vrb. C. 563. Ant. Ch. 193 2. Sed quid mirum, ſi debitus honos à civibus Metello tributus eſt, quem ſuperiori Africano etiam hoſtis præſtare non dubitavit? Siquidem Rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium ejus, à militibus ſuis interceptum, honoratiſſime excepit, regiiſque muneribus donatum, [2] ultro & celeriter patri remiſit: quanquam ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & Rex laceſſitus, majeſtatem excellentiſſimi viri venerari, quam dolorem ſuum ulciſci maluit. Ad

An. M. 3868. Ol. 148. 3. Vrb C. 567. Ant. C. 185. Africanum eundem, in [3] Linternina villa ſe tenentem, complures prædonum duces videndum eodem tempore forte confluxerant. Quos cum ad vim faciendam veniſſe exiſtimaſſet, præſidium domeſticorum in tecto collocavit, eratque in his repellendis & animo & apparatu occupatus. Quod ut prædones animadvertunt, dimiſſis militibus abjectiſque armis, januæ appropinquant, clara voce nunciantes: non vitæ ejus hoſtes, ſed virtutis admiratores veniſſe, conſpectum & congreſſum tanti viri quaſi cœleſte aliquod beneficium expetentes: Proinde ſecurum ſe ſpectandum præbere ne gravaretur. Hæc poſtquam domeſtici Scipioni retulerunt, fores reſerari, eoſque intromitti juſſit: qui poſtes

INTERPRETATIO.

a *Arbitrantes indignum eſſe integritatem tanti viri æſtimari ex parva tabella cera obducta, & paucis literis.*

NOTÆ.

1. *Non in tabulis.*] Hoc eſt libellis, in quibus acta rationeſque provinciæ continebantur. Cera etiam idem eſt, quod tabulæ, quia olim tabulæ cera obduci ſolebant.

2. *Ultro & celeriter patri remiſit.*] Sic ſe res habuit. Scipionis Africani filium dum Helleſpontum trajicit, vel hoſtium ſtationes ſpeculatur incautius, id enim obſcurum eſt; à militibus captum ſuis Antiochus benigne excepit: continuo legatos ad Scipionem miſit, & filium ei ſine pretio redditurum, & auri pondus ingens pollicitus, ſi per eum pacem impetraſſet. Ad ea Scipio. *Ego*, inquit, *ex munificentia regia maximum donum filium habebo; aliis, deos precor, ne unquam fortuna egeat mea, animus certe non egebit: pro tanto in me munere gratum me eſſe in ſe ſentiet; ſi privatam gratiam pro privato beneficio deſiderabit: publice nec habebo quidquam ab illo, nec dabo. Quod in præſentia dare poſſim, fidele conſilium eſt: abi, nuncia meis verbis, bello abſiſtat, pacis conditionem nullam recuſet.* Et aliquanto poſt, ubi audiſſet Antiochus Scipionem ægrum Elæam delatum, legatos, qui filium ad eum reducerent, miſit: quibus Scipio. *Renunciate*, inquit, *gratias Regi me agere, referre gratiam aliam nunc non poſſe, quam ut ſuadeam, ne ante in aciem deſcendat, quam ut in caſtra rediſſe me audierit.* Ita Livius l. 37.

3. *Linternina villa.*] Poſt domitam Carthaginem, victumque à fratre Antiochum, accuſatus Scipio in hanc villam ſe recepit prope Linternum, quæ Campaniæ civitas ad maris littus: hodie *Torre di patria*.

Januæ tanquam aliquam religioſiſſimam aram, ſanctumque templum venerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderunt; ac diu deoſculati, poſitis ante veſtibulum donis, quæ Deorum immortalium numini conſecrari ſolent, læti quod Scipionem vidiſſe contigiſſet, ad lares reverterunt. Quid hoc fructu majeſtatis excelſius? quid etiam jucundius? [a] Hoſtis iram admiratione ſui placavit: ſpectaculo præſentiæ ſuæ latronum geſtientes oculos obſtupefecit. Delapſa cœlo ſydera hominibus ſi ſe offerant, venerationis amplius non recipient. An M. 3840.

3. Et hæc quidem vivo Scipioni; illud autem Æmilio Paulo exanimi contigit Nam cum exequiæ ejus celebrarentur, ac forte tunc [1] Principes Macedoniæ, legationis nomine Romæ morarentur, [2] funebri lecto ſponte ſua ſeſe ſubjecerunt. Quod aliquanto majus videbitur, [b] ſi quis cognoſcat, lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuiſſe adornatum. Quantum enim Paulo tribuerunt, propter quem gentis ſuæ cladium indicia per ora vulgi ferre non exhorruerunt? quod ſpectaculum funeri ſpeciem alterius triumphi adjecit. Bis enim, te Paule, Macedonia urbi noſtræ illuſtrem oſtendit: incolumem, ſpoliis ſuis: fato functum, humeris. Ol. 155. 1. Vrb. C. 593. Ant. C. 159.

4. Ne filij quidem tui Scipionis Æmiliani, quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum eſſe voluiſti, majeſtati parum honoris tributum eſt: cum enim adoleſcentem admodum [3] à Lucullo Conſule [4] petendi auxilij gratia ex Hiſpania in Africam miſſum, Car- An.M. 3904. Ol. 157. 3. Vrb. C 603. Ant. C. 149.

Interpretatio.

a *Placavit iram hoſtis Antiochi, quia illi admirationi fuit, & injecit præſentia ſtuporem quemdam latronibus præ gaudio exultantibus*, quod illum aſpicerent.

b *Si quis ſciat anteriorem partem illius lecti fuiſſe decoratam trophæis ex Macedonia victa relatis: quem enim honorem tribuerunt Paulo Æmilio, propter quem voluerunt ipſi ferri ante oculos civium Romanorum monimenta cladum quas ille genti ipſorum intulerat. Bis, Paule, apparuiſti urbi noſtræ ob Macedoniam victam glorioſus: primum illius ſpoliis*, quando ex ea incolumis rediiſti; deinde in ſepultura tua, quando illius Principes *ſuis humeris te mortuum tulerant.*

Notæ.

1. *Principes Macedoniæ.*] Paulo aliter Plutarchus. Illius pompa funebris, inquit, non auro & ebore, ſed eximia, tum civium, tum populorum, quos devicerat, benevolentia ornata fuit: nam qui tum Romæ fuerunt juvenes Macedonum, Ligurum, Hiſpanorum, ejus feretrum ultro ſubierunt.

2. *Funebri lecto.*] De Romanorum funeribus pauca hæc accipe. Alij alio modo efferebantur: qui ditiores lectis, tenuiores feretris. Funus à funibus accenſis dicitur; quod cum exequiæ noctu fierent, multi manibus candelas, funalia, faces geſtarent. Corpora ornabant toga, ſi plebeij hominis, vulgata; ſi Senatoris, Prætoris, Conſulis, &c. prætexta; ſi Cenſoris, purpurea. Si quis plura requirit, Lilium Giraldum & Roſinum conſulat.

3. *A Lucullo Conſule.*] L. Licinio Lucullo, qui Vaccæos, Cantabros, aliaſque Hiſpaniæ gentes vicit. Vide gentem Liciniam.

4. *Petendi auxilij gratia.*] Vel à Carthaginienſibus, qui tributum pendebant id

thaginienſes & Maſſaniſa Rex [a] de pace [1] diſceptatorem, velut Conſulem & Imperatorem habuerunt. Ignara quidem fatorum ſuorum Carthago: Orientis enim illud juventæ decus, Deorum atque hominum indulgentia, ad excidium ejus alebatur: [b] ut ſuperius cognomen Africanum capta, poſterius everſa Corneliæ genti daret.

An.M. 3961. Ol. 171. 4. Vrb. C. 660. Ant. Ch. 92.

5. Quid damnatione, quid exilio miſerius? At [2] P Rutilio [3] conſpiratione [4] Publicanorum perculſo, auctoritatem adimere non valuerunt. Cui Aſiam petenti, omnes Provinciæ illius civitates legatos ſeceſſum ejus opperientes obviam miſerunt. Exulare aliquis hoc loco, an triumphare juſtius dixerit?

An.M. 3966. Ol. 173. 1. Vrb.C. 665. Ant.Ch. 87.

6. C. etiam Marius [5] in profundum ultimarum miſeriarum abjectus, ex ipſo vitæ diſcrimine, beneficio majeſtatis emerſit. Miſſus enim ad eum occidendum in privata domo Minturnis clauſum ſervus publicus, natione Cimber; & ſenem & inermem, & ſqualore obſitum, ſtrictum gladium tenens aggredi non ſuſtinuit: ſed claritate viri obcœcatus, abjecto ferro, attonitus inde ac [6] tremens fugit. [c] Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perſtrinxit, devictæque ſuæ gentis interitus animum comminuit: etiam Diis immortalibus indignum ratis, ab uno ejus nationis interfici Marium, quam totam deleverat. Minturnenſes autem majeſtate illius capti, compreſſum jam & conſtrictum dira fati neceſſitate, incolumem præſtiterunt; nec fuit his

INTERPRETATIO.

a *Pacis arbitrum, tanquam ſi fuiſſet Conſul & Imperator, elegerunt.*

b *Ut bis Carthago Corneliæ genti nomen Africani daret, primum capta Scipioni Majori; deinde everſa Minori.*

c *Clades Cimbris* à Mario illata *hominem terruit, & interitus gentis ſuæ ab eo devictæ illius animum* à cæde Marij *avertit.*

NOTÆ.

temporit, vel à Maſſiniſſa, ut vult Appianus.

1. *De pace diſceptatorem.*] Carthaginenſes contra fœdus Maſſiniſſam aggreſſi fuerant; à mane uſque ad noctem ſpectante ipſo L. Scipione pugnatum eſt, viſuſque Maſſiniſſa ſuperior, ut habet Florus. Ea lege inter eos pax ſancita, ut Carthaginenſes Maſſiniſſæ, tum captivos, tum quinque talentorum millia penderent, ut narrant Polybius & Appianus.

2. P. *Rutilius.*] Conſul anno Vrbis 649. ut diximus. De illius integritate poſtea.

3. *Conſpiratione Publicanorum.*] Quod legatus C. Marij, ut ſcribit Florus, vel potius Q. Mutij, ut optime correxit Sigonius, à Publicanorum avaritia Aſiam defendiſſet; invíſus Equeſtri Ordini, penes quem id temporis ex Gracchanis legibus erant judicia; vel repetundarum, vel læſæ Majeſtatis injuſte damnatus eſt: Smyrnam ſeceſſit, ubi ſtudiis literarum totum ſe tradidit Ita Cicero.

4. *Publicanorum.*] Qui publica vectigalia, & alios populi Romani reditus vel à fiſco conducebant, vel quæſtus cauſa conſtituto pretio exigenda redimebant. Erat eorum ordo & numero ampliſſimus, & dignitate potentiſſimus, cum omnes ex Equeſtri ordine legerentur: erant alij prædes, alij mancipes, alij ſocij, alij decumani, portitores, &c.

5. *In profundum miſeriarum.*] De variis Marij erroribus l.1. c.7. n.11.

6. *Tremens fugit.*] Alta voce clamitans: *Non poſſum occidere Marium.*

timor;

timori [1] aſperrima Syllæ victoria, ne in eos conſervationem Marij ulciſceretur, cum præſertim [2] ipſe Marius à conſervando Mario abſterrere poſſet.

7. M. quoque [3] Porcium Catonem admiratio fortis & ſinceræ An. M. 3995.
vitæ adeo admirabilem Senatui fecit; ut cum invito C. Cæſare Con- Ol. 180. 2.
ſule [4] adverſus Publicanos dicendo in Curia diem extraheret, & ob id Vrb. C. 694.
ejus juſſu à lictore in carcerem duceretur, universus Senatus illum ſe- Ant. Ch. 58.
qui non dubitaret: [a] quæ res divini animi [5] perſeverantiam flexit

8. Eodem [6] Ludos Florales, quos [7] Meſſius Ædilis faciebat, ſpe- An. M. 3999.
ctante, populus, ut Mimæ nudarentur, poſtulare erubuit: quod cum Ol. 181. 2.
[8] ex Favonio amiciſſimo ſibi una ſedente cognoviſſet, diſceſſit è theatro, Vrb. C. 698.
ne præſentia ſua ſpectaculi conſuetudinem impediret: [9] Quem abeun- Ant. Ch. 54.
tem ingenti plauſu populus proſecutus, priſcum morem jocorum in

Interpretatio.

a *Qua re commotus Cæſar vir animo præſtanti, conſilium mutavit.*

Notæ.

1. *Aſperrima Sylla victoria.*] Intelligit Syllæ in urbem ingreſſum, cum fugato Mario Sulpitium necari juſſit.

2. *Ipſe Marius, &c.*] Duplex ſenſus poteſt eſſe hujus loci: unus; quia ipſe Marius homo crudelis in ipſos etiam mutata fortuna ſævire poterat: alter; quia Marius ipſe miſer & afflictus illos ab ipſo conſervando deterrebat, ne quid ſimile ipſi Minturnenſes à Sylla paterentur.

3. *Porcium Catonem.*] Vticenſem, quod victis Pompeij partibus Vticæ ſibi mortem conſciverit: *Vir*, inquit Velleius, *virtuti ſimillimus*. De illo plura in gente Porcia.

4. *Adverſus Publicanos, &c.*] Valerio conſentit Velleius; Dio non item. Ita Velleius. Publicani ut quid de vectigalibus remitteretur petebant; illis favebat Cæſar; quidquam remitti nolebat Cato: cumque jus eſſet Senatori, ut ſententiam rogatus diceret ante, & quidquid vellet, & quoad vellet; longa oratione, ne quid eo die conficeretur, diem trahebat: quare Cæſar eum in carcerem trahi juſſit. Publicanorum hîc non meminit Dio, ſed legis Agrariæ, quam promulgare eum cuperet Cæſar; contra vero Senatus omnis, ne illam ferret, alias ex aliis moras traheret, longam illam de induſtria orationem habuit Cato.

5. *Perſeverantiam flexit.*] Catonem cum ſequerentur multi, & inter eos M. Petreius; hominem, quod nondum miſſo Senatu abiret, objurgavit Cæſar; cui ille malle ſe reſpondit in carcere eſſe cum Catone, quam in Curia cum Cæſare: tum pudore ſuffuſus Cæſar liberavit Catonem, Senatumque dimiſit.

6. *Florales ludos.*] Acca Tarratia nobiliſſimum ſcortum, quæ cum quæſtu corporis vim ingentem pecuniæ comparaſſet, populum Romanum dixit hæredem; ea lege, ut editis ludis ſuum natalem diem celebraret; quo vero rei pudendæ aliqua dignitas adderetur, deam quæ floribus præeſſet fuiſſe finxerunt: unde Ovidius nympham eſſe nomine Chlorim, eamque Zephyro nuptam fabulatur.

7. *Meſſius.*] C. Meſſius Nepos, qui in bello civili partes Cæſaris ſecutus eſt.

8. *Ex Favonio.*] Qui Catonianæ virtutis & ſeveritatis imitator, percuſſoribus Cæſaris ſe immiſcuit, & tanquam hujus facinoris particeps, poſt victoriam Philippenſem interfectus eſt.

9 *Quem abeuntem.*] Quod etiam luſit eleganter Martialis in præfat. l. 1 Epigrammat.

Noſſes jocoſæ dulce cum ſacrum Floræ
Feſtoſque luſus, & licentiam vulgi,
Cur in theatrum Cato ſevere veniſti.
An ideo tantum veneras, ut exires.

ſcenam revocavit; confeſſus, plus ſe majeſtatis uni tribuere, quam univerſo ſibi vindicare. Quibus opibus, quibus imperiis, quibus triumphis hoc datum eſt? exiguum viri patrimonium, aſtricti continentia mores, modicæ clientelæ, domus amb.tioni clauſa; paterni generis una imago; minime blanda frons; ſed omnibus numeris perfecta virtus. Quæ quidem effecit, ut quiſquis ſanctum & egregium civem ſignificare velit, ſub nomine Catonis definiat.

EXTERNA.

1. Dandum eſt aliquid loci etiam alienigenis exemplis, ut domeſticis aſperſa, varietate ipſa delectent. [1] Harmodii, & Ariſtogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati ſunt, effigies æneas Xerxes ea urbe devicta in regnum ſuum tranſtulit: longo deinde interjecto tempore, [2] Seleucus in priſtinam ſedem reportandas curavit: Rhodii quoque eas urbi ſuæ appulſas, cum in hoſpitium publice invitaſſent, ſacris etiam pulvinaribus collocaverunt. [a] Nihil hac memoria felicius, quæ tantum venerationis in tam parvulo ære poſſedit.

2. Quantum porro honoris Athenis [3] Xenocrati ſapientia pariter ac ſanctitate claro tributum eſt? Qui cum teſtimonium dicere coactus ad aram acceſſiſſet, ut [4] more civitatis juraret, omnia ſe vere retuliſſe; univerſi Judices conſurrexerunt, proclamatumque ne jusjurandum diceret: [b] Quodque ſibimet ipſis poſtmodum dicendæ ſententiæ loco remiſſuri non erant, ſinceritati ejus concedendum exiſtimarunt.

INTERPRETATIO.

a *Nihil felicius memoria* illorum virorum, *quam poſteri tanta veneratione proſecuti ſunt, etiam ſi nec admodum divites fuiſſent.*

b *Et putarunt concedendum integritati illius viri*, ut non juraret, *quod non erant ſibi conceſſuri in dicenda ſententia*, quia jurabant ſe verum judicare.

NOTÆ.

1. *Harmodij & Ariſtogitonis.*] Poſt Piſiſtratum duo ejus filij Hipparchus & Hippias Athenis rerum potiti ſunt: quod cum multi indigne ferrent, tum maxime duo illi fratres, à quibus Hipparchus occiſus eſt: Sed ipſi ab Hippia oppreſſi. Fugato aliquanto poſt Hippia, Athenienſes in eorum honorem effigies æneas erexerunt.

2. *Seleucus.*] Nicanor, qui Seleucidarum in Aſia condidit Imperium, & nonagenario major omnibus Alexandri ducibus ſuperſtes à Ptolemæo Corauno necatus eſt.

3. *Xenocrates.*] Chalcedone oriundus, Platonis auditor, qui in Academia Speuſippo ſucceſſit: cujus verbis tanta fides habebatur, ut cum injurati teſtimonium nullius admitteretur, huic ſoli injurato crederetur.

4. *More civitatis.*] Moris fuit Athenis, ut teſtes, ubi teſtimonium vel coram dixiſſent, vel dediſſent tabulis inſcriptum, jurarent per liberorum ſalutem ſe vera dicere: ſi vero de re capitali ageretur, ſibi, ſuiſque, ſi falſa dicerent, dira imprecarentur. Quæ ex Demoſth. & Cicerone certa ſunt.

VALERII MAXIMI LIBER TERTIUS.

CAP. I.

DE INDOLE.

CUJUS EXEMPLA SUNT ROMANA.

1. *Æmilij Lepidi pueri.*
2. *M. Catonis Uticenſis.*
3. *C. Caſſij Longini.*

EXTERNUM UNUM.

1. *Alcibiadis Athenienſis.*

[a] ATTINGAM nunc quaſi cunabula quædam & elementa virtutis: animique procedente tempore ad ſummum gloriæ cumulum perventuri, certo cum indolis experimento, datos guſtus referam.

1. [1] Æmilius Lepidus puer etiam tum [1] progreſſus in aciem, hoſtem interemit, civem ſervavit: [b] cujus tam memorabilis operis index eſt in Capitolio [3] ſtatua bullata, & incincta prætexta S. C. poſita. Iniquum enim putavit, eum honori nondum tempeſtivum videri, qui jam virtuti maturus fuiſſet. Præcurrit igitur Lepidus ætatis ſtabilimentum fortiter faciendi celeritate, duplicemque laudem è prælio retulit, cujus eum vix ſpectatorem anni eſſe

An M. 3875. Ol. 150. 2. Vrb. C. 574. Ant. C. 178.

INTERPRETATIO.

a *Ex certis indolis ingenita exemplis referam nunc prima quaſi elementa virtutis, & certa ſigna animi precedente tempore perventuri ad ſummam gloriæ laudem.*

b *Quod facinus memorandum indicat ex Senatuſconſulto ad illius honorem poſita in Capitolio ſtatua ornata, & bulla aurea, & toga prætexta. Exiſtimavit enim injuſtum fore, ſi nullus honor ob teneram ætatem tribueretur illi, qui jam maturum ſe præbuiſſet virtute ſua: ſic Lepidus celeritate rei fortiter geſta, præcurrit firmam & ſtabilem ætatem.*

NOTÆ.

1. *Æmilius Lepidus.*] Cum multi eodem tempore Æmilij Lepidi Romæ floruerint, quis puer ille fuerit, conjicere difficile eſt.

2. *Progreſſus in aciem.*] Sub Tiberio Graccho bello Celtiberico id contigiſſe dicitur; cum Munda capta inſignem de Celtiberis ad Alum victoriam retulit.

3. *Bullata ſtatua*] Bulla cum prætexta puerorum Nobilium inſigne fuit; ex quo Tarquinius Priſcus filium, quod hoſtem bello Sabino etiam tum puer occidiſſet, his donis ornavit. Fuit ex auro ſæpius, interdum ex argento aliove metallo in cordis figuram efformata, ut illius aſpectu incitati ſe fortes præſtarent.

patiebantur. Arma enim infeſta, & deſtricti gladij, & diſcurſus telorum, & adventantis equitatus fragor, & currentium exercituum impetus, juvenibus quoque aliquantum terroris incutit. Inter quæ Æmiliæ gentis pueritia coronam mereri, ſpolia rapere valuit.

2. Hic ſpiritus ne [1] M quidem Catonis pueritiæ defuit. Nam cum
An. M. 3963. in domo M. Druſi avunculi ſui educaretur, & ad eum Tribun. plebis
Ol. 172. 2. Latini [2] de civitate impetranda conveniſſent; à [3] Q. Poppedio Lati-
Vrb. C. 662. norum principe, Druſi autem hoſpite, rogatus, ut [4] ſocios apud avun-
Ant. Ch. 90. culum adjuvaret; conſtanti vultu non facturum ſe reſpondit. Iterum deinde, ac ſæpius interpellatus, in propoſito perſtitit. Tunc Poppedius in excelſam ædium partem levatum, abjecturum inde ſe, niſi precibus obtemperaret, minatus eſt: nec hac re ab incepto moveri potuit. Expreſſa eſt itaque illa vox hominum, [a] Gratulemur nobis Latini, & ſocii, hunc eſſe tam parvum, quo Senatore ne ſperare quidem nobis civitatem licuiſſet. Tenero ergo animo Cato totius Curiæ gravitatem percepit, perſeverantiaque ſua Latinos jura noſtræ civitatis apprehendere cupientes repulit.

An. M. 3972. Idem cum ſalutandi gratia prætextatus ad Syllam veniſſet, & [5] capita
Ol. 174. 3. proſcriptorum in atrium allata vidiſſet; atrocitate rei commotus pæda-
Vrb. C. 671. gogum ſuum Sarpedonem nomine interrogavit, quapropter nemo in-
Ant. Ch. 81. veniretur, qui tam crudelem tyrannum occideret: Cumque is non voluntatem hominibus, ſed facultatem deeſſe, quod ſalus ejus magno militum præſidio cuſtodiretur, reſpondiſſet: ut ferrum ſibi daretur, obſecravit, affirmando, perfacile ſe eum interfecturum, quod in lecto illius conſidere ſoleret. Pædagogus & animum Catonis agnovit, &

INTERPRETATIO.

a *Gratulemur nobis Latini & ſocij, quod Cato ſit puer: nam ſi eſſet Senator, non licuiſſet nobis jus civitatis ſperare, nedum obtinere. Igitur Cato in animo tenero habuit tantam gravitatem, quantam univerſus Senatus.*

NOTÆ.

1. *M. Catonis.*] Vticenſis, cujus mater Livia M. Druſi ſoror.

2. *De civitate impetranda.*] M Druſus vir genere & eloquentia claſſiſſimus, cum Tribunatum plebis gereret, primum Senatus partes ſecutus eſt; deinde aura populari longius provectus ſocios Italicoſque ſpe civitatis ſollicitavit: unde bellum ſociale ortum eſt.

3. *Q. Poppedio.*] Silo Poppedius genere Marſus belli Italici contra Romanos & primus auctor & dux extitit.

4. *Socios.*] Qui Latium incolebant Latinos; qui extra Latium fœdere cum Romanis juncti erant, ſocios appellat.

5. *Proſcriptorum capita.*] Alij alium ineunt proſcriptorum numerum. Plutarchus primo die 80. Senatores, paulo poſt 210. Velleius Senatores 40. 1600. Equites. Florus ex ipſo, tum Senatus, tum Equeſtris Ordinis flore 2000. proſcriptos memorat: multi nec opinantes in domibus oppreſſi; alij per templa, per porticus alij necati; pars ſublimes rapti, & ad Syllæ pedes trucidati, &c.

propoſitum exhorruit, [a] eumque poſtea ad Syllam excuſſum ſemper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehenſus, victorem non extimuit: tum maxime Conſules, [1] Municipia Legiones, Equeſtris Ordinis majorem partem trucidantem. [b] Ipſum Marium ſi quis eo loci ſtatuiſſet, celerius aliquid de fuga ſua, quam de Syllæ nece cogitaſſet.

3. Cujus filium [2] Fauſtum [3] C. Caſſius condiſcipulum ſuum in ſchola, proſcriptionem paternam laudantem, ipſum quoque, cum per ætatem potuiſſet, idem facturum minitantem, colapho percuſſit. Dignam manum, quæ publico parricidio ſe non contaminaret. An.M. 3979. Ol. 176. 2. Vrb.C. 678. Ant.Ch. 74.

Interpretatio.

a *Eumque nunquam adduxit ad Syllam, niſi ſcrutatus illius veſtes, num telum haberet.*

b *Si quis enim in eo loco, ubi erat Cato, ſtatuiſſet ipſum Marium* virum audacem, *ſibi ille potius fuga conſuluiſſet, quam de morte Sylla* inferenda *cogitaſſet.*

Notæ.

1. *Municipia.*] Munitiſſima ſub haſta venierunt Spoletum, Interamnium, Præneſte, Fluentia; Sulmo vetus oppidum diruitum: Italorumque alij pecunia, alij exilio, alij morte mulctati: ita Florus. Municipiorum duplex genus; nonnullis enim civitas Romana cum ſuffragio communicata fuit; aliis non item; illi Romanis, hi ſuis utebantur legibus; illiſque petendi Magiſtratus jus datum eſt, negatum aliis.

2. *Fauſtum.*] Sylla Dictator perpetuus Felicem ſe, liberoſque Fauſtos appellari voluit. Periit Fauſtus ille Pompeij M. gener in bello civili.

3. *C. Caſſius.*] Ille ipſe, qui Cæſarem occidit: quare parricidij publici reum illum dicit Valerius.

EXTERNUM.

1. Et ut à Græcis aliquid, Alcibiades ille, cujus neſcio utrum bona, an vitia patriæ perničioſiora fuerint: illis enim cives ſuos decepit, his afflixit: cum adhuc puer ad Periclem avunculum ſuum veniſſet, eumque ſecreto triſtem ſedentem vidiſſet, interrogavit, quid ita tantam in vultu confuſionem gereret? At illo dicente, mandato ſe civitatis Propylæa Minervæ, quæ ſunt januæ arcis, ædificaſſe, conſumptaque [1] in id opus ingenti pecunia, non invenire quo pacto miniſterii rationem redderet, atque ideo conflictari: Ergo, inquit, quære potius, quemadmo- An. M. 3622. Ol. 87. 1. Vrb. C. 321. Ant C. 431.

Notæ.

1 *In id opus.*] Cum Athenienſes ex communi Græcorum contributione pecuniam ad octo millia talentorum ex Delo Athenas tranſtuliſſent illamque Pericli cuſtodiendam tradidiſſent; ipſe magnam ejus partem, non ſolum in veſtibulo arcis extruendo, ſed in privatos etiam uſus expendit, ut tradit Diodorus. De Pericle libro 2. capite 6. numero 5. De Alcibiade, qui illius ex fratre nepos fuit, lib.1. cap.7. num 9. jam diximus.

dum rationem non reddas. Itaque vir ampliſſimus atque prudentiſſimus [a] ſuo conſilio defectus, puerili uſus eſt, atque id egit ut Athenienſes [1] finitimo implicati bello rationibus exigendis non vacarent. Sed viderint Athenæ, utrum Alcibiadem lamententur, an glorientur: [b] quoniam adhuc inter execrationem hominis & admirationem, dubio mentis judicio fluctuantur.

Interpretatio.

a *Suo proprio conſilio deſtitutus.*

b *Quoniam etiamnum incerta mente dubitans* Athenienſes *an Alcibiadem execrari, aut admirari debeant.*

Notæ.

1. *Finitimo implicati bello.*] Pueri conſilium ſecutus Pericles, belli Peloponneſiaci ſuis civibus auctor fuit: unde ingens, cum toti Græciæ, tum ipſis potiſſimum Athenis calamitas; cum à Lacedæmoniis & captæ ſint, & diu à 30. tyrannis vexatæ.

Cap. II.

DE FORTITUDINE.

Cuius Exempla Romana sunt.

1. *M. Horatius Cocles.*
2. *Clœlia virgo.*
3. *Romulus.*
4. *A. Cornelius Coſſus.*
5. *M. Marcellus.*
6. *Duellorum victores, T. Manlius Torquatus, M. Valer. Corvinus, & P. Scipio Æmilianus.*
7. *C. Atilius.*
8. *Equites Rom. in prælio ad Verruginem.*
9. *Iidem in prælio contra Samnites.*
10. *Milites Rom. in retinenda claſſe Punica.*
11. *Milites Rom. in prælio Cannenſi.*
12. *P. Licinius Craſſus Procoſ.*
13. *Q. Metellus Scipio Procoſ.*
14. *M. Cato Uticenſis.*
15. *Porcia M. F. M. Bruti.*
16. *M. Cato majoris Catonis filius.*
17. *P. Scipio Naſica.*
18. *M. Æmilius Scaurus.*
19. *C. Iulius Cæſar Procoſ.*
20. *Tres milites, Vibius Acceus, Valerius Flaccus, T. Pedianus.*
21. *Q. Cotius Achilles.*
22. *C. Atilius.*
23. *M. Cæſius Scæva.*
24. *L. Sicinius Dentatus.*

Externa.

1. *T. Iubellius Campanus.*
2. *Gobrias Perſa.*
3. *Leonidas Spartanus.*
4. *Othryadas Spartanus.*
5. *Epaminondas Thebanus.*
6. *Theramenes Athenienſis.*
7. *Theogenes Numantinus.*
8. *Aſdrubalis Pœni uxor.*
9. *Harmonia Gelonis Regis filia.*

ª NOs quia jam initia procurſuſque virtutis patefecimus, actum ipſum perſequemur; cujus ponderoſiſſima vis, & efficaciſſimi lacerti in fortitudine conſiſtunt. Nec præterit me, conditor urbis noſtræ, Romule, principatum tibi hoc in genere laudis aſſignari oportere. Sed patere, obſecro, uno te præcurri exemplo, cui & ipſe aliquantum honoris debes: quia beneficio illius effectum eſt, ne tam præclarum opus tuum Roma dilaberetur.

1. [1] Etruſcis in urbem [2] ponte Sublicio irrumpentibus, [3] Horatius An.M. 3548.
Cocles extremam ejus partem occupavit: totumque hoſtium agmen, do- Ol. 68. 3.
nec poſt tergum ſuum pons abrumperetur, infatigabili pugna ſuſtinuit. Vrb C. 247.
Atque, ut patriam periculo imminenti liberatam vidit, armatus ſe in Ant.Ch. 507.
Tiberim miſit: cujus fortitudinem Dii immortales admirati, [4] incolumitatem ſinceram ei præſtiterunt. ᵇ Nam neque altitudine dejectus quaſſatuſve, neque pondere armorum preſſus, nec ullo vorticis circuitu actus, nec telis quidem, quæ undique congerebantur, læſus, tutum natandi eventum habuit. Unus itaque tot civium, tot hoſtium in ſe oculos convertit, ſtupentes illos admiratione, hos inter lætitiam & metum hæſitantes: unuſque duos acerrima pugna conſertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, diſtraxit. Denique unus urbi noſtræ tantum ſcuto ſuo, quantum Tiberis alveo, munimenti attulit: Quapropter diſcedentes Etruſci dicere potuerunt: Romanos vicimus, ab Horatio victi ſumus.

2. Immemorem me propoſiti mei Clœlia pene facit: eadem enim An.M. 3548.
tempeſtate, certe adverſus eundem hoſtem & in eodem Tiberi inclytum Ol. 68. 3.
Vrb. C. 247.
Ant.Ch. 507.

INTERPRETATIO.

ª *Nos cum jam initia & quaſi primam virtutis indolem explicuerimus, nunc narrabimus varios illius effectus; cujus vis maxima & præcipue in fortitudine poſita eſt.*

ᵇ *Nam neque ex alto ponte in fluvium decidens læſus eſt, neque oppreſſus pondere armorum, nec abreptus impetu fluminis vorticoſi.*

NOTÆ.

1. *Etruſcis in urbem.*] Pulſis urbe Tarquiniis, ad Porſennam Cluſinorum Regem confugerant; qui junctis cum Octavio Mamilio Tarquinij genero copiis Romam infeſto exercitu venit.

2. *Ponte Sublicio irrumpentibus.*] Etruſci Ianiculum primo impetu occupant: tum ad manus cum Romanis ventum eſt; diu, acriterque pugnatum; tandem poſt multam utrimque cædem Romani saucіis ducibus Valerio & Lucretio in urbem refugiunt; hoſtes magna vi à tergo inſtant: at Horatius Cocles primum cum Sp. Largio & T. Herminio, deinde illis etiam dilapſis ſolus eorum impetum ſuſtinuit. *Rem auſus*, inquit Livius, *plus fama habituram ad poſteros, quam fidei.*

3. *Horatius Cocles.*] Horatius dictus eſt, quod ab Horatiis Tergeminis originem duceret; Cocles vero, quod alterum in pugna oculum amiſiſſet: Horatij Pulvilli anno ſuperiori Conſulis frater patruelis.

4. *Incolumitatem ſinceram.*] A Servio ſagitta femur trajectus dicitur; cumque aliquanto poſt ſeu per jocum, ſeu ſerio illi objiceretur, quod claudus eſſet: *At ego*, inquit, *per ſingulos gradus ad-*

auſa facinus. [1] Inter cæteras enim virgines obſes hoſti Porſenæ data, nocturno tempore cuſtodiam egreſſa, equum conſcendit, celerique trajectu fluminis, [2] non ſolum obſidione, ſed etiam metu patriam puella ſolvit, viris lumen virtutis præferendo.

An.M 3305. Ol. 7. 4. Vrb. C. 4. Ant.Ch.748.

3. Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone [3] Ceninenſium Rege [4] ad dimicandum provocatus, quanquam & numero & fortitudine militum ſuperiorem ſe crederet, tutiuſque erat, toto cum exercitu, quam ſolum in aciem deſcendere, ſua potiſſimum dextra omen victoriæ rapuit: nec incepto ejus fortuna defuit. Occiſo enim Acrone, fuſiſque hoſtibus, opima de eo ſpolia [5] Jovi Feretrio [6] retulit. Hactenus iſtud; quia publica religione conſecrata virtus, nulla privata laudatione indiget.

An. M 3618. Ol. 86. 1. Vrb. C. 317. Ant.Ch.435.

4. A Romulo proxim[e] [7] Cornelius Coſſus, eidẽ deo ſpolia cõſecravit, [8] cum

NOTÆ.

neſr triumphi mei.

1. *Inter virgines obſides.*] Audaci Mutij Scęvolæ facinore territus Porſenna, cum quæreret qua ratione à Romanorum ſibi caveret inſidiis, reſpondit illius filius: non quærendum qua ratione ſe contra illorum inſidias muniret, ſed quo pacto cuſtodiis non indigeret: tum Regi percontanti quî id fieri poſſet? *Si vir.s iſtos*, inquit, *amicos ex h.ſt bus feceris.* Continuo Porſenna obſides & Romanis miſit, & ab iis petiit, dum de pacis ꞔonditionibus conveniret: dati pueri nobiles & virgines.

2. *Non obſidione ſolum.*] Cum à Romanis, tum ab ipſo Porſenna Clœliæ virtus honorata: ad Porſennam enim remiſſa, ab ipſo vel parte obſidum, ex Livio, vel equo bellatore, ex aliis; à Romanis ſtatua equeſtri in via ſacra donata eſt; de qua Seneca in conſol. ad Marciam: *Equeſtri inſid.ns ſtatue in ſacra via Clœlia exprobrat juvenibus noſtris pulvinum aſcendentibus, in ea illos urbe ingredi, in qua etiam fœminas equo donavimus.*

3. *Coninenſium.*] Quorum civitas Cenina non procul ab urbe Roma.

4. *A i dimicandum provocatus.*] Valerio conſentit Plutarchus; Livio vero & Dionyſio aliter videtur. Cum Ceninum agmen ob raptas virgines in agrum Romanum impetum feciſſet, fit obvius cum exercitu Romulus, exercitum fundit, fugatque; fuſum perſequitur; Regemque cum valida juvenum manu occurrentem obtruncat.

5. *Iovi Feretrio.*] Hoc nomen Iovi datum eſt; vel quod pacem ferre diceretur; vel ab hoſte feriendo; vel à feretro, quod inſtrumentum quoddam fuit ad ſpolia ferenda apte fabricatum.

6. *Retulit.*] Rapta ex hoſte cæſo ſpolia ipſe gerens, vel è ramis arboris, vel è feretro ſuſpenſa, ex Livio & Plut. vel quadrigis invectus, indutuſque purpura, ex Dionyſio, in Capitolium aſcendit; ibique ea cum ad quercum paſtoribus ſacram diſpoſuiſſet, ſimul cum dono deſignavit templo Iovis fines, cognomenque addidit deo: *I.piter Feretri*, inquit, *hæc tibi victor Romu'us Rex regia arma fero, templumque his regionibus dedico ſedem opimis ſpoliis, quæ Regibus, ducibuſque hoſtium coſis me auctorem ſequentes poſteri ferent.*

7. *Cornelius Coſſus.*] Ex nobili Corneliorum gente, eximia pulchritudine corporis, animo ac viribus par, memorque generis, quod ampliſſimum acceptum, majus, auctiuſque reliquit poſteris. Ita Livius.

8. *Cum Magiſter Equitum.*] Hic manifeſtus eſt Valerij error; cum L. Quintius Cincinnatus ab Æmilio Mamercio Dictatore hoc in bello Magiſter Equitum dictus ſit Conſul à Livio, ab aliis Tribunus militum fuiſſe perhibetur. Cur Livio potius quam aliis aſſentiar, duo me movent; unum, quod ea tantum ſpolia opima dicerentur, quæ dux duci detra-

Magiſter

Magiſter Equitum [1] ducem Fidenatium in acie congreſſus interemit. Magnus initio hujuſce generis inchoatæ gloriæ Romulus: Coſſo quoque multum acquiſitum eſt, quod Romulum imitari valuit.

5. Ne M. quidem Marcelli memoriam ab his exemplis ſeparare debemus, in quo tantus animi vigor fuit, ut [2] apud Padum [3] Gallorum Regem ingenti exercitu ſtipatum, cum paucis equitibus invaderet: quem protinus obtruncatum, armis exuit, eaque [4] Jovi Feretrio dicavit.

6. Eodem virtutis & pugnæ genere uſi ſunt [5] T. Manlius Torquatus, Vrb C. 391.
& Valerius Corvinus, & [6] Æmilianus Scipio. Hi enim ultro [7] provoca- Vrb.C. 404.
tos hoſtium duces interemerunt: ſed quia ſub alienis auſpiciis rem geſſe- Vrb.C. 602.
rant, ſpolia Jovi Feretrio non poſuerunt conſecranda. Idem Scipio Æmi- An. M. 3903.
lianus, cum in Hiſpania ſub Lucullo militaret, atque Intercatia præva- Ol. 157. 2. Vrb. C. 602.
lidum oppidum circumſederetur, [8] primus mœnia conſcendit: Neque Ant. Ch. 150.

NOTÆ.

xiſſet; nec dux fuit, niſi cujus auſpicio bellum gereretur: alterum quod titulus ipſe ſpoliis inſcriptus, teſte Livio, arguat illum tum fuiſſe Conſulem.

1. *Ducem Fidenatium.*] Tolumnium, quem cum inſignem regio habitu volitantem tota acie conſpexit: *Hiccine eſt*, inquit, *ruptor fœderis humani, violatorque gentium juris, ego hanc mactatam victimam Legatorum manibus dabo.* Infeſta cuſpide in eum fertur, eoque dejectum in terram affigit: tum detracta ſpolia, caputque victor ſpiculo gerens, terrore cæſi Regis hoſtes fundit.

2. *Apud Padum.*] Fluvium totius Italiæ maximum, qui receptis triginta fluminibus in mare Adriaticum prolabitur; vel ab arbore Picea, quæ à Gallis Pades dicitur, ut vult Plinius; vel, ut Iſidorus, ab uno ex tribus, unde profluit fontibus, nomen accepit.

3. *Gallorum Regem, &c.*] Viridomarum, qui dum Claſtidium in Romana ditione obſidet, Marcellus cum exigua Equitum manu obſeſſis auxilio advolat; inſtructaque acie in eum Marcellus admittit equum, occiditque; raptis illius ſpoliis; *Arbiter inſignium factorum*, inquit, *Jupiter Feretri, te teſte dux ducem, Conſul Regem manu mea tertius ego hunc interfeci.* De illo ipſo Marcello Virgilius:

Aſpice, ut inſignis ſpoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros ſupereminet omnes.

4. *Iovi Feretrio.*] Cum Valerio ſentiunt alij omnes, ſi unum exceperis Servium, qui tradit prima ſpolia dicata Iovi à Romulo, altera Marti à Cornelio Coſſo, tertia Quirino à Marcello.

5. *Titus Manlius & Valerius Corvinus.*] Vterque Gallum ſingulari certamine vicit, ille ſub T. Quintio Pœno Dictatore; hic haud multo poſt ſub L. Furio Camillo Conſule: uterque aurea corona donatus ab Imperatore, cognomenque, tum ſibi, tum poſteris ex victoria peperit; alter Torquati, ex torque, quem raptum ex hoſte cruoreque manantem collo circumdedit; alter Corvini à corvo, qui ipſius galeæ inſidens, os oculoſque hoſtis roſtro & unguibus inter pugnam petiiſſe dicitur. Ita Livius & alii.

6. *Æmilianus Scipio.*] Dum Intercatiam Vaccæorum urbem Lucullus obſidet, Barbarum armis & corporis proceritate inſignem Scipio interemit, ut tradunt Velleius & Florus.

7. *Provocatos.*] Fallitur Valerius: nec enim Romani Barbaros, ſed Barbari Romanos provocarunt.

8. *Primus mœnia.*] Idem quidem refert Florus; ſed Intercatiæ non meminit: tradit vero Appianus, Intercatiæ muris disjectis, obſeſſos ſe Scipionis fidei permiſiſſe: quod certe cum Valerio non congruit. Quando Scipio Legatus in Hiſpaniam miſſus ſit, dicemus alibi.

erat in eo exercitu quiſquam aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cujus ſaluti magis parci & conſuli deberet: ſed tunc clariſſimus quiſque juvenum, pro amplificanda & tuenda patria, plurimum laboris ac periculi ſuſtinebat; deforme ſibi exiſtimans, quos dignitate præſtaret, ab his virtute ſuperari. Ideoque Æmilianus hanc militiam aliis propter difficultatem vitantibus, ſibi depopoſcit

An. M. 3663. Ol. 97. 4. Vrb. C. 364. Ant. Ch. 388.

7. Magnum inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani [1] à Gallorum exercitu pulſi, cum ſe in Capitolium, & in arcem conferrent, inque his collibus morari omnes non poſſent; neceſſarium conſilium in plana urbis parte ſeniorum relinquendorum ceperunt, quo facilius juventus reliquias Imperij tueretur. Cæterum, ne illo quidem tam miſero, tamque luctuoſo tempore, civitas noſtra virtutis ſuæ oblita eſt: [a] Defuncti enim honoribus, apertis Janùis, in curulibus ſellis, cum inſignibus Magiſtratuum, quos geſſerant, Sacerdotiorumque, quæ erant adepti, conſederunt, ut & ipſi in occaſu ſuo ſplendorem & ornamenta vitæ præteritæ retinerent, & plebem ad fortius ſuſtinendos caſus ſuo vigore provocarent: Venerabilis eorum aſpectus primo hoſtibus fuit, & novitate rei, & magnificentia cultus, & ipſo audaciæ genere commotis. Sed quis dubitaret, quin & Galli, & victores illam admirationem mox in riſum, & in omne contumeliæ genus converſuri eſſent? [b] Non expectavit igitur hanc injuriæ maturitatem [2] C. Atilius; verum barbam ſuam permulcenti Gallo ſcipionem vehementi ictu capiti inflixit, eique propter dolorem ad ſe occidendum ruenti cupidius corpus obtulit. Capi ergo virtus neſcit; patientia dedecus ignorat. Fortunæ ſuccumbere triſtius ducit omni fato, nova & ſpecioſa genera interitus excogitat; [c] ſi quiſquam interit, qui ſic extinguitur.

An. M. 3631. Ol. 89. 3. Vrb. C. 331. Ant. Ch. 421.

8. Reddendus eſt nunc Romanæ juventuti debitus honos, & gloriæ titulus, quæ, C. Sempronio Atratino Conſule, cũ [3] Volſcis apud Verruginem parum proſpere dimicante, ne acies noſtra jam inclinata propelleretur, [4] equis

INTERPRETATIO.

[a] *Viri qui Magiſtratus geſſerant.*
[b] *C. Atilius non expectavit igitur injuriam mox ipſi inferendam.*
[c] *Si tamen is interire dicendus eſt, qui ſic è vita egreditur.*

NOTÆ.

1. *A Gallorum exercitu pulſi.*] Ad ea quæ de Romanorum clade diximus duo addere libet; unũ, eos qui Veios fugerant, Romam ne nuncium quidem eladis miſiſſe; alterum, Romæ omnes tanto terrore perculſos fuiſſe, ut occludere portas in mentem venerit nemini.

2. *Atilius.*] A Livio & Plutarcho vocatus M. Papyrius; ab eo cædis initium factum eſt; deinde cæteri in ſuis ſedibus trucidati, domus direptæ, tectiſque ſubjecti ignes

3. *Volſcis.*] Latij populis, qui diu cum Romanis bella geſſerunt.

4. *Equis delapſa.*] Tempanius Equitum Decurio re jam labente ſuos hortatur, ut ſe ſequantur, equiſque relictis hoſtium ſiſtant impetum: nec mora, omnes

delapſa, ſeipſam [1] centuriavit, atque hoſtium exercitum rupit Quo dimoto, proximum tumulum occupavit, effecitque ut omnis Volſcorum in ſe converſus impetus, legionibus noſtris ad confirmandos animos [a] ſalutare laxamentum daret. Itaque cum jam de trophæis ſtatuendis cogitarent, prælium nocte dirimente, [2] victoreſne an victi abirent, incerti diſceſſerunt.

9. Strenuus ille quoque flos Ordinis Equeſtris, cujus mira virtute An. M. 3730.
Fabius Maximus Rullianus Magiſter Equitum bello quod adverſus Ol. 114. 1.
Samnites gerebatur, male commiſſi prælij crimine levatus eſt. Nam- Vrb. C. 429.
que Papirio Curſore propter auſpicia repetenda ad Urbem proficiſcen- Ant. Ch. 325.
te, caſtris præpoſitus, ac vetitus in aciem exercitum ducere; nihilominus manus cum hoſte, ſed non tam feliciter, quam temere conſeruit: procul enim dubio [3] ſuperabatur. Cæterum optimæ indolis juventus detractis equorum frenis, vehementer eos calcaribus ſtimulatos, in adverſos Samnites egit, obſtinataque animi præſtantia extortam manibus hoſtium victoriam, [b] & cum ea ſpem maximi civis Rulliani patriæ reſtituit.

10. [4] Qualis [c] demum roboris illi milites, qui vehementi ictu remorum concitatam fugæ Punicam claſſem, nantes lubrico pelagi, quaſi camporum firmitate, pedites in littus retraxerunt?

11. Ejuſdem temporis & notæ miles, qui Cannenſi prælio, quo An- An. M. 3838.
nibal magis vires Romanorum contudit, quam animos fregit, cum ad Ol. 141. 1.
retinenda arma inutiles vulneribus manus haberet, ſpoliare ſe conan- Vrb. C. 537.
tis Numidæ cervicem complexus, os, naribus & auribus corroſis, de- Ant.Ch. 215.
forme reddidit: inque plenæ ultionis morſibus expiravit. Sepone iniquum pugnæ eventum, quantum interfectore fortior interfe-

INTERPRETATIO.

a *Daret remiſſionem* pugnæ, *unde ſalus ſecuta eſt.*

b *Et cum victoria reſtituit patria Rullianum tum civem ſpei maximæ.*

c *Quantum robur habuerunt illi milites, qui nantes per loca maris lubrica, perinde ac ſi in campo firmo ſtetiſſent, retraxerunt in littus claſſem Punicam ad fugam impulſu remorum concitatam.*

NOTÆ.

illico equis delapſi vi viam faciunt, pugnamque reſtituunt.

1. *Centuriavit.*] Id eſt, perinde ac pedites in centurias digeſti pedibus pugnarunt.

2. *Victoreſne, an victi.*] Tantus utraque caſtra inceſſit pavor, ut relictis ſauciis, magnaque impedimentorum parte, ambo exercitus in proximos colles ſe receperint. Tempanius vero orto jam ſole, cum caſtra, tum Volſcorum, tum Romanorum deſerta comperiſſet; ſauciis, quos potuit, ſecum abductis in urbem rediit.

3. *Superabatur.*] Aliter Livius narrat, cum teſtatur ita rem in eo prælio geſtam, ut nec dux militi, nec miles duci defuerit; victoriaque haud difficili 20 hoſtium millia cæſa. Vide l. 2. c. 7. n 6.

4. *Qualis demum.*] Nullus auctorum, quos quidem legerim, præter Valerium, illius rei meminit.

ctus? [a] Pœnus enim in victoria obnoxius morienti, ſolatio fuit: Romanus in ipſo fine vitæ vindex ſui extitit.

An. M. 3913. Ol. 162. 2. Vrb. C. 622. Ant. Ch. 130.

12. [b] Militis hujus in adverſo caſu tam egregius, tamque virilis animus, quam relaturus ſum Imperatoris. [1] P. enim Craſſus [2] cum Ariſtonico bellum in Aſia gerens, [3] à Thracibus, quorum is magnum numerum in præſidio habebat, [4] inter Eleam & Smyrnam exceptus, ne in ditionem ejus perveniret, [c] dedecus, accerſita ratione mortis, effugit. Virgam enim, qua ad regendum equum uſus fuerat, in unius barbari oculum direxit, qui vi doloris accenſus, latus Craſſi [5] ſica confodit: dumque ſe ulciſcitur, Romanum Imperatorem majeſtatis amiſſæ turpitudine liberavit. [d] Oſtendit fortunæ Craſſus, quam indignum virum tam gravi contumelia afficere voluiſſet; quoniam quidem injectos ab ea libertati ſuæ miſerabiles laqueos prudenter pariter ac fortiter rupit, datumque ſe jam Ariſtonico, dignitati ſuæ reddidit.

An. M. 4008. Ol. 183. 3. Vrb. C. 707. Ant. Ch. 45.

13. Eodem mentis propoſito uſus eſt [6] Scipio; namque infeliciter

INTERPRETATIO.

[a] *Pœnus enim* miles his partibus corporis *mutilatus ſolatium quoddam attulit Romano morienti.*

[b] *Animus hujus militis tam fortis fuit & egregius in caſu adverſo, quam animus Imperatoris, de quo nunc locuturus ſum.*

[c] *Effugit dedecus inventa ratione, qua mors illi inferretur.*

[d] *Hoc facto Craſſus oſtendit fortunæ ſe non eſſe dignum, que tam gravi dedecore ab ea afficeretur.*

NOTÆ.

1. *P. Craſſus.*] Mutianus, cui omnium primo conceſſum eſt; ut eſſet eodem tempore & Imperator & Pontifex maximus.

2. *Cum Ariſtonico.*] Fuit Eumenis non juſto matrimonio; ſed ex pellice Epheſſa filius, teſte Iuſtino: mentitum ſtirpis regiæ originem dicit Velleius; ferocem regij ſanguinis juvenem appellant Florus & Eutropius. Cum ægre ferret Attalum teſtamento Pergami regnum legaſſe Romanis, multas, qua vi, qua pactione cepit urbes.

3. *A Thracibus captus.*] Prælij non meminit Valerius; ingenti tamen pugna ab Ariſtonico victus eſt, ex Strabone, Eutropio & Oroſio, quamvis haberet infinita prope Regum auxilia: in prælioque occubuit, ſi Straboni & Eutropio credimus; ſi vero Valerio & Oroſio, ab hoſtibus circumventus, ne vivus caperetur, virgam in oculum Thracis impegit, ab eoque occiſus eſt.

4. *Inter Eleam & Smyrnam.*] Elea Acolidis, nunc *l'Alea*, Smyrna Ioniæ urbs fuit in Aſia minori: illa Zenonis Philoſophi, hæc Homeri Poëtæ, ut plurimi credunt, patria; vel à Theſei uxore, ut ſcribit Herodotus; vel ut Stephanus, ab Amazone nomen accepit. *Smyrne.*

5. *Sica.*] Ferreus fuit & incurvus gladiolus. Aprorum dentibus comparat Athenæus; enſem falcatum interpretatur Lipſius.

6. *Scipio.*] Q. Metellus Pius Scipio Naſicæ filius, in genus & hæreditatem Metelli Pij adoptatus: cujus filia Cornelia, primum M. Craſſo Divitis filio, deinde Pompeio Magno nupſerat.

Cn. Pompeij generi ſui [1] defenſis [2] in Africa partibus, claſſe Hiſpaniam petens; cum animadvertiſſet, navem qua vehebatur, [3] ab hoſtibus captam, gladio præcordia ſua tranſverberavit: Ac deinde proſtratus in puppi, quærentibus Cæſarianis militibus ubinam eſſet Imperator, reſpondit. Imperator [4] bene ſe habet: [a] tantumque eloqui valuit, quantum ad teſtandam animi fortitudinem æternæ laudi ſatis erat.

14. [b] Tui quoque clariſſimi exceſſus, Cato, [5] Utica monimentum An M. 4008.
eſt, in qua ex fortiſſimis vulneribus tuis plus gloriæ, quam ſanguinis Ol. 183.
manavit. Siquidem conſtantiſſime [6] in gladium incumbendo, magnum Vrb. C. 707.
hominibus documentum dediſti, quanto potior eſſe debeat probis di- Ant. Ch. 45.
gnitas ſine vita, quam vita ſine dignitate.

15. [7] Cujus filia minime muliebris animi: quæ cum Bruti viri ſui An.M. 4010. Ol. 184. 1. Vrb. C. 709. Ant. Ch. 43.

INTERPRETATIO.

a Id tantum potuit dicere quod ſatis erat ad oſtendendam animi fortitudinem immortali laude dignam.

b O Cato, Utica etiam nunc teſtatur mortem tuam clariſſimam.

NOTÆ.

1. *Defenſis in Africa partibus.*] Victo ad Pharſalum Pompeio, Scipio, Cato, & Sex. Pompeius in Africam navigant, novum comparant exercitum; junctiſque cum Iuba Mauritaniæ Rege copiis, non procul à Thapſo alterum contra Cæſarem prælium ineunt; ſed iterum victi, amiſſiſque 50. hominum millibus Scipio, cui primas detulerant alij, Hiſpaniam verſus cum 12. navibus refugit.

2. *In Africa.*] Cæſari cum dixiſſet neſcio quis, fatale eſſe Scipionibus in Africa vincere, ex Corneliorum gente Scipionem quemdam cognomento Salutionem copiis ſuis ducem præfecit; quo vel Scipionem hoſtium ducem irrideret, vel illud ſibi vindicaret augurium.

3. *Ab hoſtibus captam.*] Diu multumque jactatus fluctibus, vel in Mauritaniam, ut vult Dio; vel ad Hipponem regium, ut alij, defertur; ibique à P. Silio aut jam captus, aut mox capiendus ſibi mortem conſcivit.

4. *Bene ſe habet.*] *Hac voce*, inquit Seneca l. 4. ep. 24 *parem illum majoribus fecit, & fatalem Scipionibus in Africa gloriam non eſt interrumpi paſſa. Multum fuit Carthaginem vincere; ſed amplius mortem: nec aliter debebat Imperator, & quidem Catonis, mori.*

5. *Utica.*] Tyriorum, ficut Carthago, Colonia, à qua 60 ſtadiis diſſita fuit, ex Appiano: ad littus maris, ubi nunc *Biſerta*.

6. *In gladium incumbendo.*] Uticam defendendam receperat Cato: ſed, ubi rem perditam, ſeque deſertum ab aliis videt, mori ſtatuit, rebus ſuis compoſitis, liberiſque L. Cæſari commendatis. Sub cœnam de Philoſophicis cum Philoſophis multum diſputat; poſt deambulationem ſolito vultu it cubitum, librumque Platonis de immortalitate animæ legit in multam noctem: tum gladio pectus trajicit. Strepitu, lecto enim deciderat, excitati ſervi irrumpunt in cubiculum, humi jacentem in lectum reponunt, obligantque vulnus: ſed fruſtra; nam paulo poſt ſuis ipſe manibus vulnus dilacerat, multoque effuſo ſanguine expiravit. Quæ pluribus Plutarchus in Catone perſequitur. De morte Catonis præclare, ut ſolet, Seneca, cujus hæc verba ſunt, ex ep. 25 ad Lucilium. *Ultima illa nocte Platonis librum legerat, poſito ad caput gladio: duo hæc in rebus extremis inſtrumenta proſpexerat; alterum ut vellet mori; alterum, ut poſſet, &c.*

7. *Cujus filia.*] Porcia, quæ bis nupſit, ſemel Bibulo, ex quo duos ſuſ-

conſilium ; quod de interficiendo Cæſare ceperat, ea nocte, quam dies teterrimi facti ſecutus eſt, cognoviſſet; egreſſo cubiculum Bruto, cultellum tonſorium, quaſi unguium reſecandorum cauſa popoſcit, eoque velut forte elapſo, ſe vulneravit: Clamore deinde ancillarum in cubiculum revocatus Brutus, objurgare eam cœpit, quod tonſoris præripuiſſet officium. Cui ſecreto Porcia; Non eſt, inquit, hoc temerarium factum meum: ſed in tali ſtatu noſtro amoris mei erga te certiſſimum indicium. Experiri enim volui, ſi tibi propoſitum ex ſententia parum ceſſiſſet, quam æquo animo me ferro eſſem interemptura.

An.M. 3886. Ol. 153. 1. Vrb. C. 585. Ant. C. 167.

16. [a] Felicior progenie ſua ſuperior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt. Qui cum ab hoſte [1] in acie vehementi periculo peteretur, [2] è vagina gladius ejus elapſus decidit: [b] Quem ſubjectum præliantium globo, & undique hoſtilibus pedibus circumdatum, poſtquam abeſſe ſibi animadvertit; adeo conſtanti animo in ſuam poteſtatem redegit, ut illum non periculo oppreſſus rapere, ſed metu vacuus ſumere videretur. Quo ſpectaculo attoniti hoſtes, poſtero die [3] ad eum ſupplices pacem petentes venerunt.

17. [c] Togæ quoque fortitudo militaribus operibus inſerenda eſt, quia eandem laudem foro atque caſtris edita meretur. Cum Ti. Gracchus [4] in Tribunatu profuſis largitionibus favore populi occupato, Rempublicam oppreſſam teneret, palamque dictitaret, interempto Senatu, omnia per populum agi debere [5] in Ædem Fidei publice convocati Patres Conſcripti à Conſule [6] Mutio Scævola, quidnam in tali tempeſtate faciendum eſſet, deliberabant: Cunctiſque cenſentibus, ut Conſul armis Rempublicam tueretur, Scęvola negavit ſe quidquam vi

INTERPRETATIO.

a *Cato Major, qui princeps fuit & caput familiæ Porciæ, felicior fuit in filio, qui &c.*

b *Quem gladium* conculcatum *à pugnantium multitudine, & delapſum inter pedes beſtium, ubi ſenſit amiſſum, tam fortis animo ſe geſſit ad eum recuperandum, ut, &c.*

c *Fortitudo quoque viri togati miſcenda eſt cum geſtis militaribus.*

NOTÆ.

cepit liberos; iterum M. Bruto.

1. *In acie.*] Qua Paulus Æmilius Perſen vicit.

2. *E vagina gladius.*] Non è vagina, ſed è manu gladius decidit, dum fortiter dimicat, ut narrant & Iuſtinus l. 33. & Plutarchus.

3. *Ad eum ſupplices.*] Ne credas Valerio, niſi cum ipſo errare velis; nullum enim, ſeu Magiſtratum, ſeu munus publicum tum gerebat Cato ille Cenſoris filius; ſed admodum juvenis ſub Paulo Æmilio militabat; à quo, non à Catone, Macedones victo Perſeo pacem petierunt.

4. *In Tribunatu profuſis, &c.*] De Tiberij Gracchi Tribunatu & cæde egimus l. 1. c. 4. n 2.

5. *In Ædem Fidei.*] Quæ à Numa Pompilio in Capitolio conſecrata fuit, ex Plut. Dione & aliis; deinde ab Atilio Calatino refecta, ex Cicerone.

6. *Mutio Scævola.*] P. Craſſi Mutiani, de quo paulo ante, frater fuit,

eſſe acturum. Tum Scipio Naſica: Quoniam, inquit, Conſul, dum juris ordinem ſequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum Imperium corruat; egomet privatus voluntati veſtræ me ducem offero: Ac deinde lævam manum apertæ togæ circumdedit, ſublataque dextera proclamavit: Qui Rempublicam ſalvam eſſe volunt, me ſequantur: [a] eaque voce, cunctatione bonorum civium diſcuſſa, Gracchum cum ſcelerata factione, quas merebatur pœnas perſolvere coëgit.

18. Item cum Tribunus plebis [1] Saturninus, & Prætor Glaucia, & [2] Equitius deſignatus Tribunus plebis, maximos in civitate noſtra [3] ſeditionum motus excitaſſent, nec quiſquam ſe populo concitato opponeret: Primum M. Æmilius Scaurus C. Marium Conſulatum ſextum gerentem hortatus eſt, ut libertatem legeſque manu defenderet: protinuſque arma ſibi afferri juſſit: Quibus allatis, ultima ſenectute confectum & pene dilapſum corpus induit ſpiculoque innixus ante fores Curiæ conſtitit, [b] ac parvulis extremi ſpiritus reliquiis, [4] ne Reſpubl. exſpiraret, effecit: præſtantia enim animi ſui Senatum & Equeſtrem Ordinem ad vindictam exigendam impulit. An. M. 3954. Ol. 170. 1. Vrb. C. 653. Ant. Ch. 99.

19. [c] Sed ut ſuperius armorum & togæ; ita tunc etiam ſyderum clarum decus Divum Julium, certiſſimam veræ virtutis effigiem repræſentemus. Cum innumerabili multitudine, & feroci [5] impetu Nerviorum [6] inclinari aciem ſuam videret; timidius pugnanti militi ſcutum detraxit, eoque tectus acerrime præliari cœpit. Quo facto [7] fortitudinem per to- An. M. 3997. Ol. 180. 4. Vrb. C. 696. Ant. Ch. 56.

INTERPRETATIO.

a *Ea voce cum bonos cives metu cunctantes excitaſſet, coëgit Gracchum, &c.*

b *Et bene uſus extremo vitæ ſuæ tempore effecit, ne Reſpublica everteretur.*

c *Sed ſicut oſtendimus ſupra gloriam rerum & in armis, & in toga fortiter geſtarum: ita nunc repræſentemus clarum decus ſydерum, ſcilicet Divum Iulium Cæſarem, qui fuit certum exemplar vitæ virtutis.*

NOTÆ.

1. *Saturninus & Prætor Glaucia*] L. Apuleius Saturninus & C. Servilius Glaucia, ambo primum Mario infenſi; Apuleius, quod ab eo Cenſore notatus eſſet; alter altera de cauſa: utrumque tamen ſibi Marius conciliavit, ut Metellum Numidicum urbe ejiceret.

2. *Equitius.*] Qui dum Tib. Gracchi ſe filium eſſe mentitur, Tribunatum plebis aſſecutus eſt.

3. *Seditionum motus.*] Ab iis percuſſores in ipſis comitiis immiſſi, qui Memmium Glauciæ in Prætura competitorem palam fuſtibus conficerent: unde ingens tumultus, concioque ſoluta.

4. *Ne Reſpub. expiraret.*] Ob turbata comitia populus furore percitus Apuleium & Glauciam depoſcit: ambo à Senatu hoſtes judicati, & à Mario Conſule in Capitolio, quo fugerant, obſeſſi, Mario ſe dedunt; qui illos in Curia includit: ubi à populo convulſis è Curia tegulis oppreſſi ſunt. Hæc fere Appianus.

5. *Impetu Nerviorum.*] Aliis Moguntini, aliis, quod verius putem, Tornacenſes, vicinæque regionis incolæ dicuntur.

6. *Inclinari aciem*] Romani primo impetu fuſi fugatique ſunt adeo ut Treveri, qui Cæſari veniebant auxilio, actum eſſe de Romanis rati, domum reverterentur.

7. *Fortitudinem per totum, &c.*] Hac

rum exercitum diffudit, labentemque belli fortunam divino animi ardore reſtituit. [1] Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferum ineundæ fugæ gratia jam converſum, faucibus comprehenſum, in contrariam partem detraxit, dexteramque ad hoſtem tendens: Quorſum, tu, inquit, abis? illic ſunt cum quibus dimicamus: & manibus quidem unum militem, adhortatione vero tam acri omnium legionum trepidationem correxit; vincique paratas, vincere docuit.

An. M.3842.
Ol.142. 1.
Vrb. C. 541.
Ant. Ch.211.

20. [a] Cæterum, ut humanæ virtutis actum exequamur: [2] cum Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obſideret; Vibius Acceus [3] Pelignæ cohortis Præfectus, vexillum trans Pœnicum vallum projecit: ſe ipſum, ſuoſque commilitones (ſi eo hoſtes potiti eſſent) execratus: & ad id petendum ſubſequente cohorte primus impetum fecit: Quod ut Valerius Flaccus Tribunus [4] tertiæ legionis aſpexit, converſus ad ſuos: Spectatores, inquit, ut video, alienæ virtutis huc venimus: ſed abſit hoc dedecus à ſanguine noſtro, ut Romani gloria cedere Latinis velimus. Ego certe aut ſpecioſam optavi mortem, aut ſe-

Interpretatio.

[a] *Cæterum, ut narremus rem fortiter geſtam ab humana virtute.*

Notæ.

Cæſaris audacia tantus victis injectus eſt ardor, ut inermes occurrerent armatis, & qui vulneribus confecti procubuerant, prælium redintegrarent: itaqne mutata rei facies; ut nomen Nerviorum prope ad internecionem deletum ſit: ex ſexcentis enim Senatoribus tres tantum; ex 60. hominum millibus, vix 600. qni arma ferre poſſent, ſuperfuerunt: quæ cum à majoribus andiſſet Cæſar, illos ſuis, tum oppidis, tum finibus uti juſſit.

1. *Idem alio prælio.*] Vel in Africa contra Scipionem, vel in Hiſpania contra Pompeij liberos pugnanti id accidiſſe videtur.

2. *Cum Annibal Capuam.*] Duo ſunt hoc in loco, & qnidem gravia Valerij peccata: quod id, & ad Capuam, & in Annibalis caſtris eam urbem obſidentis actum velit; cum & ad Beneventum, & in caſtris Hannonis editum hoc fortitudinis ſpecimen ex Livio aliiſque certum ſit: qui in mentem venerit Valerio ſcribere Capuam fuiſſe ab Annibale obſeſſam, non video: cum ad Annibalem poſt Cannenſem victoriam ipſa ultro defecerit; & illud à nemine, quod ſciam, fuerit memoriæ proditum. Is quomodo Valerij corrigendus error, paucis accipe. Veriti Campani, ne Conſules Q. Fulvius Flaccus & Ap. Claudius Pulcher Capuam obſiderent, petunt ab Annibale, ut frumentum in urbem convehi jubeat: ille tum arci Tarentinæ capiendæ intentus, Hannonem mittit, qui caſtra non procul à Benevento ponit: id ubi ad Fulvium Conſulem allatum eſt, continuo cum expeditis militibus ante lucem advolat, caſtraque adoritur, ſed fruſtra: nam repulſus ſæpius jam receptui cecinerat, cum Vibius Valerius & T. Pedanius ſuos quiſque hortatur milites, vallum conſcendunt, caſtriſque hoſtium potiuntur. Ita Livius.

3. *Pelignæ cohortis.*] Pelignum oppidum Latinum eſt, unde cohors Peligna.

4. *Tertiæ legionis.*] Legionum nomina alia aliunde petita; vulgo tamen ab ordine temporis, quo quæque ſcripta fuerit: unde prima, ſecunda, tertia, &c. legio. Nonnunquam etiam dictæ ſunt, vel à diis, ut Martia, Minervia, &c. vel ab Imperatoribus, ut Auguſta, Flavia; vel à fortitudine, ut fulminatrix, victrix, &c. vel à loco hybernorum, ut Gallica,

licem

licem audaciæ exitum: Vel ſolus igitur præcurrere paratus ſum. His auditis, Pedanius Centurio convulſum ſignum dexterâ retinens: Jam hoc, inquit, intra hoſtile vallum mecum erit: proinde ſequantur, qui id capi nolunt: & cum eo in caſtra Pœnorum irrupit, totamque ſecum traxit legionem. [a] Ita trium virorum fortis temeritas, Annibalem paulo ante ſpe ſua Capuæ potitorem, [1] ne caſtrorum quidem ſuorum potentem eſſe paſſa eſt.

21. Quorum virtuti nihil cedit Q. Cotius, qui propter fortitudinem [2] Achilles cognominatus eſt. Nam ut reliqua ejus opera non exequar, abunde tamen duobus factis, quæ relaturus ſum, quantus bellator fuerit, cognoſcetur. [3] Q. Metello Conſule Legatus in Hiſpaniam profectus, Celtibericum ſub eo bellum gerens, poſtquam cognovit à quodam gentis hujus juvene, ſe ad dimicandum provocari: erat autem illi forte prandendi gratia menſa poſita: relicta ea, arma ſua extra vallum deferri, equumque clam educi juſſit, ne à Metello impediretur: Et illum [4] Celtiberum inſolentiſſime obequitantem conſectatus interemit, detractaſque corpori ejus exuvias, ovans lætitia in caſtra retulit. Idem Pireſium nobilitate ac virtute Celtiberos omnes præſtantem, cum ab eo in certamen pugnæ devocatus eſſet, ſuccumbere ſibi coëgit. Nec erubuit flagrantiſſimi pectoris juvenis gladium ei ſuum & [5] ſagulum utroque exercitu ſpectante tradere. Ille vero etiam petiit, ut hoſpitii jure inter ſe juncti eſſent, quando inter Romanos & Celtiberos pax foret reſtituta.

An. M. 391?. Ol. 159. 3. Vrb. C. 611. Ant. Ch. 141.

22. Ne C. Atilium quidem præterire poſſumus, qui cum decimæ legionis miles pro C. Cæſaris partibus [6] maritima pugna præliaretur,

An. M. 4005. Ol. 181. 4. Vrb. C. 704. Ant. Ch. 48.

INTERPRETATIO.

a Ita tres illi viri temeraria ſua fortitudine effecerunt ut caſtris ſuis ſpoliaretur Annibal, qui paulo ante ſperabat ſe brevi urbe Capua potiturum.

NOTÆ.

Macedonica; vel ab armorum præſtantia, ut ferrata.

1. *Ne caſtrorum quidem ſuorum.*] Caſtra Hannonis direpta, ſupra ſex millia hoſtium cæſa, ſupra ſeptem millia capta, cum omni frumentorum & plauſtrorum apparatu; & alia ingens præda fuit.

2. *Achilles.*] Cognomen illud L. Sicinnio Dentato tribuitur à Gellio.

3. *Q. Metello Conſule.*] Macedonico, qui tum Proconſul bellum gerebat.

4. *Celtiberum.*] Cum Celtæ veniſſent ad Iberum, ibique conſediſſent, Celtiberi dicti ſunt, vulgo *Aragon.* Unde Lucanus l. 3.

Profugique à gente vetuſta
Gallorum Celtæ miſcentes nomen Iberi.

5. *Sagulum.*] Ut toga pacis, ita ſagulum belli inſigne fuit. Veſtis erat militaris variis contexta coloribus; quæ armis ſuperinduebatur. A Gallis mutuatos Romanos teſtatur Strabo.

6 *Maritima pugna.*] Poſt Pompeii ex Italia fugam urbe potitus Cæſar, contra Petreium & Afranium, qui cum validis copiis terrebant Hiſpaniam, ducit exercitum: interimque Maſſilienſes obſideri jubet. Navale prælium datum eſt, in

abſciſſa dextra, quam Maſſilienſium navi injecerat, læva puppim apprehendit: nec ante dimicare deſtitit, quam captam profundo mergeret: [a]Quod factum [1] parum juſta noritia paret. [2] Ar Cynægyrum Athe-
An.M.3562. nienſem ſimili pertinacia in conſectandis hoſtibus uſum, verboſa lau-
Ol. 72. 1. dum ſuarum cantu Græcia, omnium ſæculorum memoriæ literarum
Vrb.C.261. præconio inculcat.
Ant.Ch.491.
An.M.4006. 23. [b]Claſſicam Atilii gloriam terreſtri laude [3] M. Cæſius Scæva ejuſ-
Ol. 183. 1. dem Imperatoris Centurio ſubſecutus eſt. Cum enim [4] pro caſtello,
Vrb.C.705. cui præpoſitus erat, dimicaret, Cneique Pompeij Præfectus, juſſu
Ant.Ch.47. ejus, ſummo ſtudio & magno militum numero ad id capiendum mitteretur, omnes qui propius acceſſerant, interemit: ac ſine ullo regreſſu pedes pugnans, ſuper ingentem ſtragem, quam ipſe fecerat, [5] corruit. Cujus capite, humero, femore ſaucio, & oculo eruto, [6] ſcutum centum & viginti ictibus perfoſſum apparuit. Tales in caſtris Divi Julii diſciplina milites aluir, [c]quorum alter dexrera, alter oculo amiſſo hoſtibus inhæſit: ille poſt hanc jacturam victor, hic ne hac quidem jactura victus.

[d]Tuum vero, Scæva, inexuperabilem ſpiritum in utraque parte rerum naturæ, qua admirarione proſequar, neſcio: quoniam excellenti vir-
An.M.3999. tute dubium reliquiſti, inter undaſne pugnam fortiorem edideris, an
Ol. 181. 2. in terra vocem emiſeris. Bello namque, quo C. Cæſar non contentus
Vrb.C.698.
Ant.Ch.54.

INTERPRETATIO.

a *Quod* præclarum *facinus minus quam operæ est, notum eſt. At Græcia in laudibus ſuis decantandis eloquens, literarum monimentis commendavit æterna memoria Cynægyrum Athenienſem, qui hoſtes tam pertinaci audacia inſecutus eſt.*

b *M. Caſius Scæva laude in prælio terreſtri relata adæquavit gloriam, quam Atilius in pugna navali conſecutus eſt.*

c *Quorum alter amputata dextera, alter amiſſo oculo à pugna contra hoſtes non receſſit.*

d *O Scæva, neſcio qua admiratione proſequar tuum ingentem animum, qui vinci non potuit in mari & in terra, quæ duæ ſunt partes rerum naturæ.*

NOTÆ.

quo Maſſilienſes, quamvis & navium numero, & navigandi peritia ſuperiores, poſt acrem pugnam denique vincuntur.

1. *Parum juſta notitia.*] Meminerunt etiam illius Lucanus & Suetonius; ſed uterque à Valerio id accepit.

2. *Cynægyrum.*] Qui poſt Marathoniam pugnam fugientes hoſtes ad mare uſque perſecutus, ſummam puppim apprehendit, & manu bipenni abſciſſa cecidit; ita quidem Herodotus: at ſi Iuſtino credimus, navem primum dextra, tum ſiniſtra, iiſque amputatis, quod vix credas, morſu detinuit. Fides ſit penes auctorem.

3. *M. Caſius Scæva.*] A Suetonio dicitur Caſſus; ab Appiano, Minucius Scæva.

4. *Pro caſtello.*] Propter Dyrrachium Cæſaris munitionibus obſeſſus Pompeius, cum fame premeretur, illo quod Scæva tuebatur, caſtello erumpere tentavit.

5. *Corruit.*] Non corruit Scæva; ſed à ſuis elatus è pugna, primipilatu & ducentis æris millibus à Cæſare donatus eſt, ex Plut. & Suet.

6. *Scutum centum & viginti.*] In ſcuto 230. ſagittæ inventæ ſunt; in caſtello

opera ſua Oceani claudere littoribus, [a] [1] Britannicæ inſulæ cœleſtes injecit manus, cum quatuor commilitonibus rate tranſvectus, in ſcopulum vicinum inſulæ, quam hoſtium ingentes copiæ obtinebant; [b] poſtquam æſtus regreſſu ſuo ſpatium, quo ſcopulus & inſula dividebantur, in vadum tranſitu facile redegit, ingenti multitudine barbarorum affluente, cæteris rate ad littus regreſſis; ſolus immobilem ſtationis gradum retinens, undique ruentibus telis, & ab omni parte acri ſtudio ad te invadendum nitentibus, quinque militum diurno prælio ſuffectura pila, una dextra, hoſtium corporibus adegiſti: Ad ultimum diſtricto gladio audaciſſimum quemque modo umbonis impulſu, modo mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili, dum cernereris, ſpectaculo fuiſti. Poſtquam deinde ira ac pudor cuncta conari feſſos coëgit, [2] tragula femur trajectus, ſaxique pondere ora contuſus, [3] galea jam ictibus diſcuſſa, [c] & ſcuto crebris foraminibus abſumpto, profundo te crediditi; ac duabus loricis onuſtus, inter undas, quas hoſtili cruore infeceras, enataſti: Viſoque Imperatore [d] armis non amiſſis, ſed bene impenſis, cum laudem mereteris, veniam petiiſti. Magnus prælio, ſed major diſciplinæ militaris memoria: itaque ab optimo virtutis æſtimatore, cum facta, tum etiam verba tua, Centurionatus honore donata.

26. Sed quod ad præliatorum excellentem fortitudinem attinet, merito [4] L. Sicinii Dentati commemoratio omnia Romana exempla An. M 3600. Ol 81. 3. Vrb. C. 299. Ant.Ch.453.

INTERPRETATIO.

a In Britannicas inſulas tranſiit, ut eas ſibi ſubjiceret.

b Poſtquam æſtus maris regreſſu ſuo fecit, ut ſpatium quo ſcopulus & inſula dividebantur, vadum fieret facile tranſitu, ingenti Barbarorum multitudine in te irruente, & tuis etiam ſociis navicula regreſſis ad littus: tu ſolus, cum velles ſervare locum jam occupatam, tela, quæ ſuffeciſſent quinque militibus, in pugna unius diei integra tua unius dextra immiſiſti in corpora hoſtium, qui tela etiam in te undique jaciebant, & ex omni parte ad te capiendum acri ſtudio nitebantur.

c In aquas maris te immiſiſti ſcuto multis ictibus perforato.

d Telis non amiſſis in pugna, ſed fortiter in hoſtes immiſſis.

NOTÆ.

vero 30. ferme millia.

1. *Britannica inſula.*] In Oceano Septentrionali è regione Galliæ ſita eſt; Inſula totius Europæ maxima, quæ Angliam & Scotiam continet, in quam primus è Romanis Cæſar cum 80. onerariis navibus ingreſſus eſt: ſive quod inde Gallis mitterentur auxilia, ſive ut illas etiam gentes Imperio Romano adjungeret.

2. *Tragula.*] Telum fuit hamatum, ſic dictum, quod infixum ſcuto trahatur: hoc telo utebantur Romani, Galli, Hiſpani.

3. *Galea.*] Quæ forma fuerit, tum galeæ, tum loricæ, non eſt operę pretium hic explicare multis, cum id cuique notum ſit: erant enim iis, quibus haud ita pridem milites noſtri utebantur, haud abſimiles; præter quam quod galeæ erant apertæ, noſtræ vero clauſæ: loricæ vero noſtris aliquanto breviores.

4. *L. Sicinij Dentati.*] A multis Siccius

finiegit : cujus opera honoreſque operum ultra fidem veri excedere judicari poſſent ; niſi ea certi auctores, inter quos [1] M. Varro, monimentis ſuis teſtata eſſe voluiſſent : Quem centies & vigeſies in aciem deſcendiſſe tradunt, eo robore animi, atque corporis utentem, [a] ut majorem ſemper victoriæ partem traxiſſe videretur. Sed & [2] triginta ſpolia ex hoſte retuliſſe, quorum in numero octo fuiſſe, cum quibus inſpectante utroque exercitu ex provocatione dimicaſſet, quatuordecim cives ex media morte raptos ſervaſſe, quinque & quadraginta vulnera pectore excepiſſe, tergo cicatricibus vacuo. Novem triumphales Imperatorum currus ſecutum, totius civitatis oculis in ſe numeroſa [3] donorum pompa convertentem. Præferebantur enim [4] aureæ coronæ octo, civicæ quatuordecim, murales tres ; obſidionalis una, torques centum octoginta tres, armillæ centum ſexaginta, haſtæ octodecim, [5] phaleræ viginti quinque, [b] ornamenta etiam legioni, nedum militi ſatis multa.

INTERPRETATIO.

a *Ut videretur majorem ſemper ex parta victoria laudem ad ſe traxiſſe.*

b *Quæ ornamenta non uni militi ſolum, ſed legioni etiam integræ ſatis multa fuiſſent.*

NOTÆ.

dicitur ; vir quidem fortiſſimus, ſed nobilitati maxime infenſus ; cumque T. Romulium Conſularem damnaſſet ipſe Tribunus plebis, paulo poſt Decemvirorum fraude periit.

1. *M. Varro.*] Doctus ille Ciceronis, & æqualis, & amicus ; de quo poſtea.

2. *Triginta ſpolia*] Brevius Solinus ; ſpolia ex hoſte tricies quater cepit. in phaleris, haſtis, pilis, armillis, coronis trecenta duodecim dona meruit.

3. *Donorum pompa.*] Parta victoria ſolebat Imperator pro tribunali ſedere, vocatoque exercitu laudare milites ; quid à quoque fortiter geſtum prædicare ; nominatim appellare ſingulos, illiſque dona militaria largiri.

4. *Aureæ coronæ octo.*] Sicut variarum erant coronarum genera, ita aliæ aliis de cauſis dabantur. Qui victoriam ſuis peperiſſet, donabatur aurea corona: qui ſubiiſſet primus murum hoſtilem, murali ; qui obſidione liberaſſet, aut cives, aut ſocios, obſidionali, quæ graminea fuit ; qui hoſte cæſo civem ſervaſſet, civica, quæ primum ilignea, deinde æſculea, denique quernea, ex Plinio Qui coronam civicam retulerat, id habuit præ cæteris ſingulare ; ut & ipſi, & patri, & avo vacatio munerum omnium, locuſque ad ludos ſpectandos daretur Senatui proximus.

5. *Phaleræ*] Erant equorum, vel circa maxillas tegumenta, ex Herodoto ; vel ornamenta, ſeu frontis, ex Servio, ſeu pectoris, haud aliter ac mulieribus monilia, ex Plinio : Ego cum Aldo Manutio non temere dixerim, quidquid equorum fronti, maxillis, pectori ad ornamentum adderetur, phalerarum nomine appellatum.

EXTERNA.

1. [a] Ille quoque ex pluribus corporibus in unum magna cum admiratione [1] Calibus cruor confuſus eſt, in quo oppido cum [2] Fulvius Flaccus, propter Campanam perfidiam principes civitatis ante tribunal ſuum [3] capitali ſupplicio afficiendos judicaret, literiſque à Senatu acceptis, finem pœnæ eorum ſtatuere cogeretur, ultro ſe ei T. Jubellius Taurea Campanus obtulit, & quam potuit clara voce; Quoniam, inquit, Fulvi, cupiditate tanta hauriendi ſanguinis noſtri teneris, quid ceſſas in me cruentam ſecurim diſtringere, ut gloriari poſſis fortiorem aliquanto virum, quam ipſe es, tuo juſſu eſſe interemptum? Eo deinde dicente, libenter id ſe eſſe facturum, niſi Senatus voluntate impediretur: At me, inquit, cui nihil Patres Conſcripti præceperunt, aſpice, oculis tuis quidem gratum, animo vero tuo majus opus edentem. Protinuſque interfecta conjuge ac liberis, gladio incubuit. Quem illum virum putemus fuiſſe, [b] qui ſuorum ac ſua cæde teſtari voluit, ſe Fulvii crudelitatem ſugillare, quam Senatus miſericordia uti maluiſſe? An M. 3843. Ol. 42. 2. Vrb C. 542. Ant. Ch. 210.

2. Age, Gobriæ quantus ardor animi? quia cum ſordida & crudeli [4] Magorum tyrannide Perſas liberaret, unumque ex iis obſcuro loco abjectum corporis pondere urgeret, [c] præclari operis ſocio plagam ei inferre dubitanti, ne dum Magum petit, ipſum vulneraret; Tu vero, inquit, nihil eſt quod reſpectu mei timidius gladio utaris: vel per utrumque illud agas licet, dum hic quam celerrime pereat. An M. 3531. Ol. 64. 3. Vrb. C. 231. Ant. Ch. 521.

INTERPRETATIO.

a Ille etiam ſanguis in oppido, quod Cales dicitur, *fluens ex corporibus mariti, uxoris & liberorum in unum conflaxit cum magna ſpectantium admiratione.*

b Qui maluit & ſua & ſuorum morte Fulvij crudelitatem odioſam reddere, quam uti clementia Senatus.

c Dixit *tam præclari facinoris ſocio, qui non audebat plagam Mago infligere, ne ipſum vulneraret.*

NOTÆ.

1. *Calibus*] Oppidum fuit Campaniæ juxta Falernos & Maſſicos. *Calvi.*

2. *Fulvius Flaccus*] Q. Fulvius Flaccus, qui tum cum Ap. Claudio Pulchro Proconſul Capuam ad deditionem compulerat.

3. *Capitali ſupplicio.*] Vrbe capta 25. Senatores Cales, 32. Theanum in cuſtodiam miſſi: de illorum ſupplicio Claudius mitioris vir ingenij ad Senatum ſcripſerat; quod ſimul ut audiit Fulvius, plus æquo ſeverior, illico de media nocte cum equitum duobus millibus Theanum advolat; continuoque Campanos cædi virgis, & ſecuri percutī imperat: inde citatis equis Cales percurrit; jamque in tribunali conſederat, cum ecce à Senatu afferuntur literæ: tum univerſa concio fremere Senatorum ſupplicium ad Senatum deferri; at Fulvius rem, uti erat, ſuſpicatus, literas clauſas in gremio reponit, Campanoſque à lictoribus necari jubet.

4. *Magorum tyrannide.*] Rem omnem, cum ſit vel ipſis pueris decantata, perſtringo breviter. Magus quidam Smerdis nomine, Mergi, quem frater Cambyſes occidi juſſerat, tum facie, tum reliquo corporis habitu perſimilis, una cum fratre

An. M. 3574. Ol. 75. 1. Vrb. C. 273. Ant. Ch. 479.

3. Hoc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit : cujus propoſito, opere, exitu, nihil fortius. Nam [1] cum trecentis civibus apud Thermopylas toti Aſiæ objectus, gravem illum, & mari & terræ Xerxem, nec hominibus tantum terribilem, ſed [2] Neptuno quoque compedes, & cœlo tenebras minitantem, pertinacia virtutis ad [3] ultimam deſperationem redegit. Cæterum perfidia & [4] ſcelere incolarum ejus regionis, & loci opportunitate, qua plurimum adjuvabatur, ſpoliatus : [5] occidere dimicans, quam aſſignatam ſibi à patria ſtationem deſerere, maluit. Ideoque tam alacri animo ſuos ad id prælium, quo perituri erant, cohortatus eſt, ut diceret ; Sic prandete commilitones tanquam apud inferos cœnaturi. Mors erat denunciata : Lacedæmonii perinde ac victoria eſſet promiſſa, ductori intrepide paruerunt.

4. [6] [a] Othryadæ quoque pugna pariter ac mors ſpecioſa, cujus Thyreatium laude, quàm ſpatio latius ſolum cernitur. Qui ſanguine ſuo ſcriptis literis, direptam hoſtibus victoriam, tantum non poſt fata ſua in ſinum patriæ cruento trophæi titulo retulit.

INTERPRETATIO.

a *Pugna quoque & mors Othryada illuſtris eſt, cujus gloria ager Thyreatium multo latius patet, quam loci ſpatio; ille enim literis ſanguine ſuo ſcriptis paulo ante mortem, quaſi cruento trophæi titulo patria teſtatus eſt,* etiam poſt mortem voluntariam, *victoriam ſe de hoſtibus retuliſſe.*

NOTÆ.

Perſarum regnum occupat: quodque, nec ex arce foras prodiret, nec procerum quemquam admitteret ; ſeptem viri principes in eum conjurant, irruunt in regiam, Magoſque obtruncant. Cædis ratio, quod & in Iuſtino jam explicata ſit, & aliter ab Herodoto, aliter à Cteſia narretur, à nobis omittitur : duo tamen, quæ non æque omnibus nota ſunt, te monitum velim : alterum, mirum eſſe apud Herodotum, Cteſiam & Iuſtinum cædis unius tantum Magi mentionem fieri, cum duo tamen fuerint ; alterum, diem illam exinde μαγοφονίαν vulgo dictam eſſe, qua Magis in publicum prodire nefas.

1. *Cum trecentis civibus.*] Aderant præterea Græci alij ad 5900. qui Leonidæ ipſius ſuaſu ad ſua tuenda dilapſi ſunt, ex Herod.

2. *Neptuno compedes*] Ex Abydo Aſiæ oppido ad Seſtum Europæ, qui trajectus ſeptem ſtadiorum eſt, ponte Helleſpontum junxerat : at pontem paulo poſt exorta tempeſtas disjecit : quod cum Xerxes ferret ægrius, & pelago, quo quid ſtultius fingi poſſit, trecenta infligi verbera, & in fluctus par compedum dejici juſſit.

3. *Vltimam deſperationem.*] Victis à Leonida primum Medis, deinde Ciſſiis, tum iis, quos immortales vocant, tantus Xerxem inceſſit pavor, ut ter è ſolio ad capeſſendam fugam deſiliiſſe dicatur.

4. *Scelere incolarum*] Epialtis cujuſdam, vel Trachinij, vel Melienſis, qui Regem adiit conſilij inopem, pollicitus ſe per anguſtum tramitem Perſis ducem fore, ut Leonidæ copias à tergo adorirentur.

5. *Occidere dimicans.*] Vbi ſe circumvenium videt Leonidas, propere ſuos prandere jubet ; & ipſa nocte in caſtra hoſtium irrumpit, infinitamque edit ſtragem, donec orta luce Perſæ patefacta Græcorum paucitate eos jaculis confecerunt : addit Herodotus duos Xerxis fratres contra Leonidam pugnantes ſuper illius cadaver procubuiſſe.

6. *Othryadæ quoque.*] Lacedæmonios

5. [a] Excellentiſſimos Spartanæ virtutis proventus miſerabilis lapſus ſequitur. [1] [b] Epaminondas maxima Thebarum felicitas, idemque Lacedæmonis prima clades. cum vetuſtam ejus urbis gloriam, invictamque ad id tempus publicam virtutem [2] apud Leuctra & Mantineam [3] ſecundis An.M.3690. prælijs contudiſſet; trajectus haſta, ſanguine & ſpiritu deficiens, re- Ol.104.1. creare ſe conanres, primum an clypeus ſuus ſalvus eſſet, deinde an Vrb.C.389. penitus fuſi hoſtes forent, interrogavit: Quæ poſtquam ex animi ſen- Ant.Ch.363. tentia comperit; Non finis, inquit, commilitones, vitæ meæ, ſed melius & auctius initium advenit. Nunc enim veſter Epaminondas naſcitur, quia ſic moritur. Thebas ductu & auſpiciis meis caput Græciæ factas video: fortis & animoſa civitas Spartana jacet, armis noſtris abjecta: amara dominatione Græcia liberata eſt. Orbus quoque, non tamen ſine liberis morior, [c] quoniam mirificas filias Leuctra, & Mantineam relinquo. E corpore deinde ſuo haſtam educi juſſit, eoque vulnere [4] expiravit. Quod ſi eum Dii immortales victoriis ſuis perfrui paſſi eſſent, ſoſpes glorioſior patriæ mœnia non intraſſet.

6 Ac nec Theramenis quidem Athenienſis in publica cuſtodia mori An. M. 3652. coacti, parva mentis conſtantia, in qua [5] triginta tyrannorum juſſu por- Ol. 94. 3. Vrb. C. 351. Ant.Ch.401.

Interpretatio.

a *Miſerabilis clades à Spartanis accepta ſequitur illa excellenti virtute in bello patrata facinora.*

b *Epaminondas, qui maximam Thebanis felicitatem & primam Lacedæmoniis calamitatem attulit.*

c *Quia duas filias relinquo maximas victorias ad Leuctra & ad Mantineam relatas.*

Notæ.

inter & Athenienſes ſeu Argivos de agro Tyreate orta controverſia, placuit omnibus, ut ea lis trecentorum utrimque virorum prælio decideretur. Athenienſibus omnibus vel cæſis, vel fugatis, Othryades unus è Lacedæmoniis victor ſuperfuit: at, ne in patriam ſolus rediret, transfixit ſe gladio; ne vero victoriæ fructu patria fraudaretor, ſcuto ſanguine ſuo has inſcripſit literas, *Vici*: quare ager ille ceſſit Lacedæmoniis.

1. *Epaminondas.*] Vir non miliari tantum gloria, ſed & integritate vitæ, & doctrinæ laude perilluſtris.

2. *Apud Leuctra.*] Bœotiæ vicum, juxta Theſpias. Et *Mantineam.* Arcadiæ civitatem, nunc *Mundi.* Epaminondæ victoriis nobiles.

3. *Secundis præliis fregiſſet.*] Bis juſto prælio cum Lacedæmoniis decertavit; ſemel ad Leuctra contra Cleombrotum, iterum contra Ageſilaum apud Mantineam. Lacedæmoniorum quatuor millia. & inter eos, cum fortiſſimi quique, tum Rex ipſe Cleombrotus ceciderunt in primo prælio, partaque Thebanis certa victoria. In altero dubia, ex Polybio; ubi enim lethale in pectore vulnus Epaminondas accepit, quaſi ex mutuo conſenſu utrimque à pugna diſceſſum eſt. Ita Xenoph. Diod. Cicero, Iuſtinus, & alij, additque Polybius. ipſum dum hoſtes vinceret, à fortuna fuiſſe ſuperatum.

4. *Expiravit.*] Cum eo Thebanorum virtus amiſſo duce, & Lacedæmoniorum, Athenienſiumque ſuos bellica extincto æmulo concidit.

5. *Triginta tyrannorum.*] Victis à Lyſandro ad Ægos Potamon Athenienſibus, Athenæ ab eo captæ ſunt, ubi triginta viris rerum ſumma permiſſa eſt; cumque in cives crudeliter graſſarentur, iis unus

rectam veneni potionem non dubitanter hauſit: Quodque ex ea ſuperfuerat, jocabundus illiſum humo clarum edere ſonum coëgit. Renidenſque ſervo publico, qui eam tradiderat; Critiæ, inquit, propino: Vide igitur ut hoc poculum ad eum continuo perferas. Erat autem is ex triginta tyrannis crudeliſſimus. Profecto eſt ſupplicio ſe liberare, tam facile ſupplicium perpeti Itaque Theramenes perinde ac in domeſtico lectulo moriens, vita exceſſit: inimicorum exiſtimatione punitus, [a] ſuo judicio finitus.

An.M. 3921. Ol. 161. 4. Vrb C 620. Ant.Ch. 132.

7. [b] Sed Theramenes à literis & doctrina virilitatem traxit. Numantino vero Theogeni ad conſimilem virtutem capeſſendam, quaſi magiſtra gentis ſuæ ferocitas extitit. Perditis namque & afflictis rebus Numantinorum, cum omnes cives nobilitate, pecunia, honoribuſque præſtaret; vicum ſuum, qui in ea urbe ſpecioſiſſimus erat, contractis undique nutrimentis ignis, incendit; protinuſque ſtrictum gladium in medio poſuit, ac [1] binos inter ſe dimicare juſſit: ut victus, inciſa cervice ardentibus tectis ſuperjaceretur: Qui cum tam forti lege mortis omnes abſumpſiſſet, ad ultimum ſeipſe flammis immerſit.

An.M. 3908. Ol. 158. 3. Vrb C. 607. Ant.Ch. 145.

8. Verum ut æque pop. Rom. inimicæ urbis excidium referam: Carthagine capta, uxor Aſdrubalis exprobrata ei impietate, quod à Scipione ſoli ſibi impetrare vitam contentus fuiſſet: dextra lævaque communes filios mortem non recuſantes trahens, [2] incendio ſe flagrantis patriæ injecit.

An.M. 3840. Ol. 141. 3. Vrb.C. 539. Ant.Ch 213.

9. Muliebris fortitudinis exemplo æque fortem duarum puellarum caſum adjiciam. Cum peſtifera ſeditione Syracuſarum, [3] tota Regis Ge-

INTERPRETATIO.

a *Suo judicio ex hujus vitæ miſeriis liberatus.*

b *Sed Theramenes habuit illam fortitudinem à literis & ſcientia.*

NOTÆ.

ex ipſis reſtitit Theramenes vir juſtiſſimus: quapropter à Critia falſæ proditionis injuſte damnatus eſt.

1. *Binos inter ſe, &c.*] Cum aliter alij de Numantinorum redditione ſcripſerint, ad ea quæ l.2. c.7. diximus, hic nonnihil de variis auctorum opinionibus addere placuit. Triplex ſuper hac re ſententia: una Flori & Appiani; ex quibus Numantini ſe, ſuamque patriam ferro & igne peremerunt: altera Oroſij, apud quem & potu & ſemicrudis carnibus ſeſe ingurgitant, deinde atroci prælio contra Romanos dimicantes pereunt: tertia aliorum, qui volunt Scipioni ab iis, & factam deditionem, & arma tradita: ſed alios poſtea ſibi conſciviſſe mortem, alios fœdo corporis habitu in eum, quo jubebantur locum, ſe contuliſſe.

2. *Incendio ſe flagrantis, &c.*] Æſculapij templo dum admovetur ignis, illa Scipioni bene precata Aſdrubalem probris onerat; jugulatiſque filiis, eorum corpora in ignem, ſeque inſuper dejicit, imitata Reginam quæ Carthaginem condidit, inquit Florus. De Aſdrubale diximus l.1. c.1. n. 14.

3. *Tota Regis Gelonis ſtirps.*] Syracuſarum Tyrannus Hiero filium ſuſcepit Gelonem; ille Hieronymum, & filiam Harmoniam. Hieronymus, quod diademate uteretur, à ſe civium averſ

lonis

lonis ſtirps, evidentiſſimis exhauſta cladibus ad unicam filiam Harmoniam virginem eſſet redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix ejus, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hoſtilibus gladiis objecit. Quæ ne cum ferro quidem trucidaretur, cujus eſſet conditionis, ederet.[a] proclamavit admirata illius animum Harmonia, & tantæ fidei ſupereſſe non ſuſtinuit: Revocatoſque interfectores, profeſſa quænam eſſet, in cædem ſuam convertit. [b] Ita alteri tectum mendacium, alteri veritas aperta finis vitæ fuit.

INTERPRETATIO.

a *Harmonia admirata illius conſtantiam, clamavit ſe eſſe Regis filiam, & noluit ſuperſtes vivere virgini tam fideli.*

b *Sic alteri mendacium celatum, alteri vero veritas manifeſtata mortem attulit.*

NOTÆ.

animos, orta que conjuratione confoſſus eſt; & Harmonia, eo qui hic exponitur modo periit.

CAP. III.

DE PATIENTIA.

CUIUS EXEMPLA ROMANA SUNT DUO.

1. *C. Mucius Cordus primus Scævola dictus.*
2. *Pompeius legatus ad Gentium Regem.*

EXTERNA.

1. *Puer Macedo.*
2. *Zeno Eleates.*
3. *Alter Zeno.*
4. *Anaxarchus Abderita.*
5. *Theodorus Syracuſanus.*
6. *Indi.*
7. *Servus Afer in pœnis & morte ridens.*

[a] EGregiis virorum pariter ac fœminarum operibus fortitudo ſe oculis hominum ſubjecit: Patientiamque in medium procedere hortata eſt, non ſane infirmioribus radicibus ſtabilitam, aut minus generoſo ſpiritu abundantem; ſed ita ſimilitudine junctam, ut cum ea, vel ex ea nata videri poſſit.

1. Quid enim iis, quæ ſupra retuli, facto Mucii convenientius? cum An. M. 3548.
à Porſena Rege Etruſcorum urbem noſtram gravi ac diutino bello ur- Ol. 68. 3.
geri ægre ferret, caſtra ejus clam ferro cinctus intravit: [1] immolantemque Urb. C. 245. Ant.Ch. 507.

INTERPRETATIO.

a *Præclaris illis, quæ narravi facinoribus & virorum & fœminarum fortitudo ſeſe oculis hominum quaſi viſendam præbuit.*

NOTÆ.

1. *Immolantemque, &c.*] In tribunali, quo ſedebat Porſenna, unaque cum ipſo Scriba, pari fere ornatu; quem Regem eſſe ratus, occidit Mutius. Ita Liv.

ante altaria conatus eſt occidere. Cæterum inter molitionem pii pariter ac fortis propoſiti oppreſſus, nec [1] cauſam adventus texit, & tormenta quantopere contemneret, mira patientia oſtendit. Peroſus enim (credo) dexteram ſuam, quod ejus miniſterio in cæde Regis uti nequiſſet, injectam foculo exuri paſſus eſt. Nullum profecto Dii immortales admotum aris cultum attentioribus oculis viderunt. Ipſum quoque Porſenam oblitum periculi, ultionem ſuam vertere [2] in admirationem coëgit. Nam, Revertere, inquit, ad tuos, Muci; & eis refer, te, cum vitam meam petieris, à me vita donatum. [a] Cujus clementiam [3] non adulatus Mucius, triſtior Porſenæ ſalute, quam ſua lætior, urbi ſe cum æternæ gloriæ cognomine [4] Scævolam reddidit.

An. M. 3886. O l. 153. 1. Vrb. C. 585. Ant. Ch. 167.

2. [5] [b] Pompeij etiam probabilis virtus, qui dum legationis officio fungeretur, à [6] Gentio Rege interceptus, cum Senatus conſilia prodere juberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eaque patientia Regi ſimul & deſperationem tormentis quicquam ex ſe cognoſcendi excuſſit, & expetendæ populi Rom. amicitiæ magnam cupiditatem ingeneravit. Ac ne plura hujuſce generis exempla domi ſcrutando, ſæpius ad civilium bellorum deteſtandam memoriam progredi cogar, duobus Romanis exemplis contentus, quæ ut clariſſimarum familiarum commendationem, ita nullum publicum mœrorem continent, externa ſubnectam.

Interpretatio.

a *Cujus clementiam Mucius non extollens.*

b *Laudanda etiam eſt virtus Pompeij*

Notæ.

1 *Cauſam adventus texit.*] Retractus ad Regis tribunal, *Romanus ſum*, inquit, *civis, hoſtis hoſtem occidere volui; nec ad mortem minus animi eſt, quam ad cædem fuit: & facere & pati fortia Romanum eſt*

2. *In admirationem coëgit.*] *Tu vero, abi*, inquit Porſenna, *in te magis quam in me hoſtilia auſus: juberem macte virtute eſſe, ſi pro mea patria iſta virtus ſtaret; nunc jure belli liberum intactumque dimitto*

3. *Non adulatus Mucius.*] Hæc tamen Mucius: *Quandoquidem*, inquit, *eſt apud te virtuti honos, trecenti conjuravimus principes juventutis Romanæ, ut in te hac via graſſaremur; mea prima ſors fuit, cæteri ſuo quiſque ordine aderunt*

4. *Scævolam reddidit.*] Ab uſu ſiniſtræ manus Scævola dictus eſt, cum prius C. Mucius Cordus vocaretur.

5. *Pompeij.*] Minime mihi dubium eſt, quin, aut falſus opinione ſua ſit Valerius, aut locus ille corruptus ſit. Nam Gentij Regis ætate obſcura omnino & ignota Romæ Pompeiorum familia: Legati quidem ad Gentium miſſi ſunt M. Perperna & L. Petilius; & ab eo conjecti in carcerem: eorum tamen neuter ardenti lucernæ digitum admoviſſe perhibetur.

6. *Gentio Rege.*] Illyriorum, qui à Perſeo bello in Romanos per fraudem implicitus, ab Anicio Prætore ad Scodram victus eſt, illiuſque cohoneſtato triumpho, cum uxore, liberis & fratre Spoletum in cuſtodiam ductus eſt.

EXTERNA.

1. Vetuſto Macedoniæ more Regi Alexandro nobiliſſimi pueri præſto erant ſacrificanti. E quibus unus thuribulo arrepto, ante ipſum aſtitit, in cujus brachio carbo ardens delapſus eſt : quo etſi ita urebatur, ut aduſti corporis ejus odor ad circumſtantium nares perveniret ; tamen & dolorem ſilentio preſſit, & brachium immobile tenuit, ne ſacrificium Alexandri, aut concuſſo thuribulo impediret, [a] aut edito gemitu regias aures aſpergeret. Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius perſeverantiæ experimentum ſumere voluit : conſulto enim ſacrificavit diutius, nec hac re eum à propoſito repulit. [b] Si huic miraculo Darius inſeruiſſet oculos, ſciſſet ejus ſtirpis milites vinci non poſſe, cujus infirmam ætatem tanto robore præditam animadvertiſſet.

[c] Eſt & illa vehemens & conſtans animi militia, literis pollens venerabilium doctrinæ ſacrorum antiſtes Philoſophia, quæ ubi pectore recepta eſt hominum, inhoneſto atque inutili affectu depulſo, totos in ſolido virtutis munimento confirmat, potentiores metu ac dolore faciens.

2. Incipiam autem à [1] Zenone Eleate : qui cum eſſet in diſpicienda An. M. 35,8.
rerum natura maximæ prudentiæ, inque excitandis ad vigorem juvenum Ol. 71. 1.
animis promptiſſimus, [d] præceptorum fidem exemplo virtutis ſuæ pu- Vrb. C. 257.
blicavit. Patriam enim egreſſus, in qua frui ſecura libertate poterat, Ant. C. 495.
[2] Agrigentum miſerabili ſervitute obrutum petiit, tanta fiducia ingenii ac morum ſuorum fretus, [e] ut ſperaverit & tyranno & [3] Phalaridi veſanæ mentis feritatem à ſe diripi poſſe Poſtquam deinde apud illum plus conſuetudinem dominationis, quam conſilij ſalubritatem valere animadvertit ; nobiliſſimos ejus civitatis adoleſcentes cupiditate liberandæ patriæ inflammavit Cujus rei cum indicium ad tyrannum manaſſet, convocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus ge-

INTERPRETATIO.

a *Aut aures Regis obtunderet, ſi gemitum ederet.*

b *Si Darius conſpexiſſet hoc patientiæ miraculum.*

c *Philoſophia inſtructa literis, & quaſi Sacerdos ſacra doctrina, quæ veneratione digna eſt, conſtanti patientia veluti militari quadam diſciplina animum inſtruit.*

d *Præcepta à ſe tradita palam confirmavit exemplo ſuæ virtutis.*

e *Vt ſperaverit ſe mitigare poſſe veſanam immanitatem tyranni Phalaridis.*

NOTÆ.

1. *Zenone Eleate*] Parmenidis auditor fuit, & inventor Dialecticæ

2. *Agrigentum.*] Vrbem Siciliæ ; Agragas Ptolemæo dicitur, ab Agragante flumine. *Girgenti.*

3. *Et Phalaridi.*] Fuit ille Agrigentinorum tyrannus crudelitate ſua præ ceteris nobilitatus : qui cum paulo ſuperior ætate Zenone fuerit ; malim ego Laertij & Suidæ amplecti ſententiam, qui volunt Zenonem non ad Phalarim ſe contuliſſe, ſed ad tyrannum quemdam in Græcia, cui nomen erat, vel Nearchus, vel Diomedon.

nere cœpit: [1] ſubinde quærens, quoſnam conſilii participes haberet: At ille nec eorum quempiam nominavit, ſed proximum quemque ac fidiſſimum tyranno ſuſpectum reddidit: increpitanſque Agrigentinis ignaviam ac timiditatem, effecit ut ſubito mentis impulſu concitati, Phalarim lapidibus proſternerent. Senis ergo unius [2] equuleo impoſiti, non ſupplex vox, nec miſerabilis ejulatus; ſed fortis cohortatio totius urbis animum, fortunamque mutavit.

3. [3] Ejuſdem nominis Philoſophus, cum à Nearcho tyranno, de cujus nece conſilium inierat, torqueretur, ſupplicij pariter atque indicandorum conſciorum gratia; doloris victor, ſed ultionis cupidus, eſſe dixit quod eum ſecreto audire admodum expediret: laxatoque equuleo, poſtquam inſidiis opportunum tempus animadvertit, aurem ejus morſu corripuit, nec ante dimiſit quam & ipſe vita, & ille corporis parte privaretur.

An. M. 3732. Ol. 114. 3. Vrb. C. 431. Ant. Ch. 321.

4 Talis patientiæ æmulus [4] Anaxarchus, cum à tyranno Cypriorum [5] Nicocreonte torqueretur, [a] nec ulla vi inhiberi poſſet, quo minus amariſſimorum eum maledictorum verberibus invicem ipſe torqueret: ad ultimum amputationem linguæ minitanti; Non erit, inquit, effœminate adoleſcens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis. protinuſque dentibus abſciſſam, & commanducatam linguam, in os ejus ir[illegible]atens expuit. Multorum aures illa lingua, & in primis Alexandri R[illegible]s admiratione ſui attonitas habuerat, dum terræ conditionem, habitum maris, ſyderum motus, totiuſque denique mundi naturam prudentiſſime & facundiſſime exprompſit. Pene tamen occidit glorioſius, quam viguit; [b] quia tam forti fine illuſtrem profeſſionis actum comprobavit, Anaxarchuſque vitam non modo non deſeruit, ſed mortem reddidit clariorem.

INTERPRETATIO.

a *Nullo modo impediri potuit, quin ipſum Nicocreontem injurioſis maledictis quaſi verberibus quibuſdam laceraret.*

b *Quia artem Philoſophiam, quam profeſſus fuerat, morte tam generoſa ipſe illuſtravit.*

NOTÆ.

1. *Subinde quærens.*] Hoc fortitudinis ſpecimen, quod ſequitur, dediſſe fertur, ut, eum ſimulaſſet habere ſe quidpiam, quod in aurem tyranno diceret; primum aurem illi, tum ſibi linguam, ne conjurationis conſcios proderet, dentibus præciderit.

2. *Equuleo.*] Lignea cataſta & cochleata ad intendendum & remittendum ita apte fabricata, ut oſſium compages divellerentur: vel ab equi forma, vel ab ardenti lamina nomen habet.

3. *Ejuſdem nominis Philoſophus.*] Errat hic Valerius; nec enim ille à Zenone E[illegible]ate diverſus fuit. Tres fuere Philoſ[illegible], quibus omnibus idem Zenonis nomen fuit: unus is, quem modo diximus: alter Stoïcus: tertius Epicureus, qui Ciceronis tempore floruit; quorum uter[illegible]e alio mortis genere obiit: unus Eleates ſuppliciis necatus eſt.

4. *Anaxarchus*] Abderita Democriti ſectator, qui Alexandrum ſecutus eſt.

5. *Nicocreonte torqueretur.*] Talis odij cauſa fuiſſe dicitur: inter cœnam

5. [1] In Theodoro quoque viro graviſſimo Hieronymus tyrannus fru- An.M. 3840
ſtra tortorum manus fatigavit. Rupit enim verba, fidiculas laxavit, Ol. 141 3.
ſolvit equuleum, laminas extinxit prius, quam efficere potuit, ut ty- Vrb.C. 519.
rannicidii conſcios indicaret. Quin etiam [2] ſatellitem, in quo totius do- Ant.Ch. 215.
minationis ſumma quaſi quodam cardine verſabatur, falſa criminatione
inquinando, fidum lateri ejus cuſtodem eripuit; beneficioque patientiæ,
non ſolum quæ occulta fuerunt, texit, [a] ſed etiam tormenta ſua ultus
eſt: quibus Hieronymus dum inimicum cupide lacerat, amicum temere
perdidit.

6. [b] Apud Indos vero patientiæ meditatio tam obſtinate uſurpari cre-
ditur, ut ſint qui omne vitæ tempus nudi exigant, modo [3] Caucaſi mon-
tis glaciali rigore corpora ſua durantes, [4] modo flammis ſine ullo gemitu
objicientes: Atque haud parva his gloria contemptu doloris acquiri-
tur, titulus namque ſapientiæ datur.

7. [c] Hæc è pectoribus altis & eruditis orta ſunt: illud tamen non mi-
nus admirabile, quod ſervilis animus cepit.

Servus barbarus [5] Aſdrubalem, quod dominum ſuum occidiſſet, An.M. 3835.
graviter ferens, ſubito aggreſſus interemit. Cumque comprehenſus om- Ol. 119 4.
ni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore Vrb.C. 532. Ant.Ch. 220.

INTERPRETATIO.

a *Sed etiam crudelitatem ultus eſt illius, cujus juſſu ſæpiſſime torquebatur.*

b *Apud Indos exercitatio patientiæ dicitur tam pertinaciter adhiberi.*

c *Hæc exempla prius allata à viris ingenuis & eruditis edita ſunt.*

NOTÆ.

Anaxarchum cum interrogaſſet Alexander, quid de illa cœna ſentiret? *C[illegible] magnifice*, inquit, *tum Nicocreontem eminentius, ſuper [illegible] caput.* Quo graviter offenſus Nicocreon, Anaxarchum, cum poſt Alexandri mortem in Cyprum forte appuliſſet, exquiſitis ſuppliciis necavit. Anaxarchi, dum malleis ferreis tunderetur, notum eſt illud: *Tunde, tunde Anaxarchi ſacculum, nam Anaxarchum nihil teris.*

1. *In Theodoro*] Civis Syracuſanus fuit, qui ſcripſit de re militari; Hieronymus vero Gelonis filius & Hieronis nepos: de quo paulo ante.

2. *Satellitem.*] Thraſonem, qui plurimum poterat; quod & tutor eſſet Hieronymi, & Romanorum partibus ſtuderet.

3. *Caucaſi.*] Duplex eſt Caucaſus: alter inter mare Caſpium & Pontum Euxinum: alter, de quo hic agitur, in Scythiæ & Indiæ confinio, ex quo Indus & Oxus profluunt. *Caucaſo.*

4. *Modo flammis.*] Multo plura ſunt apud eos patientiæ experimenta, qualia ſunt: ab ortu ſolis ad occaſum contentis oculis orbem ſolis contueri: ferventibus arenis dies integros alternis inſiſtere pedibus: nudo corpore ſolem & imbres humi tolerare; & alia, quæ ſi quis illa avet ſcire, plenius Strabo, Appianus, & Solinus referunt.

5. *Aſdrubalem.*] Qui ſororem Annibalis duxerat: illum Gallus, ſive privatas injurias, ſive domini mortem ulturus (aliter enim aliis placet) in hoſpitio ſuo noctu occidit; dumque laceraretur tormentis, inquit Livius, eo fuit oris habitu, ut ſuperante lætitia dolores, ridentis etiam ſpeciem præbuerit.

conſtantiſſime retinuit. [a] Non ergo faſtidioſo aditu virtus excitata, ingenia vivida ad ſe penetrare patitur, neque hauſtum ſui cum aliquo perſonarum diſcrimine largum, malignumve præbet; ſed omnibus æqualiter expoſita, quid cupiditatis potius, quam quid dignitatis attuleris, æſtimat. Inque captu bonorum ſuorum tibi ipſi pondus examinandum relinquit, ut quantum ſubire animo ſuſtinueris, tantum tecum auferas.

INTERPRETATIO.

a Virtus aliqua injuria provocata non faſtidit homines acri & vivido ingenio cujuſcunque ſint conditionis; ſed eos ad ſe penetrare patitur: neque enim pro diſcrimine perſonarum ſe communicat largè nobilibus & parcè humilibus; ſed quaſi expoſita æqualiter omnibus perpendit magis an magnum ipſius aſſequendæ deſiderium habeas, quam an nobili genere natus ſis: & relinquit tibi ipſi arbitrio tuo judicandum quantum ex ipſius bonis capere velis: ut tantum ex iis accipias, quantum animi tui magnitudo continere poterit.

CAP. IV.

DE HUMILI LOCO NATIS, QUI CLARI EVASERUNT.

APUD ROMANOS.

1. *Tullus Hoſtilius Rex.*
2. *L. Tarquinius Priſcus Rex.*
3. *Ser. Tullius Rex.*
4. *C. Terentius Varro.*
5. *M. Perperna.*
6. *M. Porcius Cato.*

APUD EXTERNOS.

1. *Socrates Athenienſis.*
2. *Euripides & Demoſthenes.*

[a] QUod ſæpe evenit, ut humili loco nati ad ſummam dignitatem conſurgant, & generoſiſſimarum imaginum fœtus, in aliquod devoluti dedecus acceptam à majoribus lucem in tenebras convertant. Quæ quidem planiora ſuis exemplis reddentur: ut primum de iis ordi[illegible]r, quorum in meliorem ſtatum facta mutatio, ſplendidam relatu præbet materiam.

INTERPRETATIO.

a Sæpe accidit, ut homines, & orti ignobili genere ſummas dignitates conſequantur, & nati ex parentibus generoſis & illuſtribus, in dedecore & ſine gloria vitam agentes, obſcurent ſplendorem acceptum à majoribus: quod facilius cognoſcetur, ſi aliqua afferantur exempla. Ac primum dicere incipiam de iis, qui fortuna ſua humilis ſtatum in meliorem vicem permutarunt, quarum rerum narratio, & ſplendida, & jucunda eſſe ſolet.

1. [a] Incunabula Tulli Hoſtilii agreſte tugurium cepit: ejuſdem adoleſcentia in pecore paſcendo fuit occupata: validior ætas imperium Romanum rexit, & [1] duplicavit. ſenectus excellentiſſimis ornamentis decorata, in altiſſimo majeſtatis faſtigio fulſit. An. M. 3383. Ol. 27. 1. Vrb C. 82. Ant.Ch.670

2. Verum Tullus, etſi magnus & admirabilis incrementi; domeſticum tamen exemplum eſt. Tarquinium autem Priſcum ad Romanum Imperium occupandum fortuna in urbem noſtram advexit; alienum, quod ortum Corintho: faſtidiendum, quod mercatore Demarato genitum: erubeſcendum, quod etiam [3] exule. Cæterum tam proſpero conditionis ſuæ eventu, induſtrioſum pro ignominioſo, pro inviſo glorioſum reddidit: [4] Dilatavit enim Imperii fineis, [5] cultum Deorum novis ſacerdotiis auxit, [6] numerum Senatus amplificavit, [7] Equeſtrem Ordinem uberiorem reliquit: [b] Quæque laudum ejus conſummatio eſt, præclaris virtutibus effecit, ne hæc civitas pœnitentiam ageret: quod Regem à finitimis potius mutuaſſet, quam de ſuis elegiſſet. An. M 3439. Ol. 41. 2. Vrb. C. 138. Ant.Ch.614.

3. In Ser. autem Tullio fortuna præcipue vires ſuas oſtendit: [8] vernam huic urbi natum, Regem dando: cui quidem diutiſſime Imperium An. M. 3477. Ol. 50. 4. Vrb C. 176. Ant.Ch.576.

INTERPRETATIO.

a *Tullus Hoſtilius in caſa agreſti natus eſt.*

b *Quæque laus ejus maxima eſt, eſſe i. ſuis virtutibus, ne noſtræ urbis cives pœniteret quod, &c.*

NOTÆ.

1. *Tulli Hoſtilij agreſte tugurium.*] A Valerio & Livius & Dionyſius diſſentiunt: nec enim in tugurio Tullus, ſed in nobili familia, quippe qui illuſtri genere natus erat, adolevit, illius enim avus Hoſtus Hoſtilius, vir bellica laude clarus, è Medullia (Sabinorum oppidum erat) ſub Romulo Romam migravit: cumque multa præclare geſſiſſet in bello, tum Sabino, tum Fidenati interiit; & in foro ſepultus eſt à duobus Regibus Romulo & Tatio; columnaque ſuper tumulum erecta cum inſcriptione, quæ illius virtutem apud poſteros teſtaretur.

2. *Duplicavit.*] Rex factus Hoſtilius vir pacis inſolens & ad belli ſtudia factus, Albanis bellum indixit, eorum excidit urbem, civeſque Romam tranſtulit, ter triumphavit de Albanis, Fidenatibus & Sabinis.

3. *Exule.*] Non vi tamen Corintho ejectus; ſed ſponte ceſſit cum ſibi à Cypſelio, vel Periandro tyranno timeret. Tarquinius Romam venit ſub Anco Marcio, à quo benigne exceptus, cum ipſius Marcij, tum civium omnium amicitiam ſibi conciliavit.

4. *Dilatavit enim. &c.*] Fidenas recuperavit, Collatiam, Corniculum, aliaque oppida Latinis ademit, vicitque Sabinos & Hetruriæ populos.

5. *Cultum Deorum.*] Quia Collegium Augurum propter Nævium ſummo in honore haberi voluit.

6. *Numerum Senatus.*] Ad conciliandam ſibi plebem centum Patres, qui minorum gentium dicti ſunt, Senatui adjecit.

7. *Equeſtrem Ordinem.*] Centurias duplo majores reddidit, quam Romulus inſtituerat.

8. *Vernam huic urbi. &c.*] Serva, an libera matre natus ſit Servius, quibuſve gradibus ad ſummam poteſtatem pervenerit, fusè explicuimus libro primo capite ſexto.

obtinere, quater [1] luſtrum condere, ter triumphare contigit: Ad ſummam, aut unde proceſſerit, aut quo pervenerit, ſtatuæ titulus abunde teſtatur, [a] ſervili cognomine, & regia appellatione perplexus.

4. Miro quoque gradu [2] Varro ad Conſulatum ex macellaria patris taberna conſcendit: [b] Et quidem fortuna parum duxit ſordidiſſimæ mercis capturis alito, duodecim faſces largiri; niſi etiam [3] L. Æmilium Paulum dediſſet Collegam; Atque ita ſe in ejus ſinum infudit, ut cum apud Cannas culpa ſua vires populi Romani exhauſiſſet, Paulum, qui prælium committere noluerat, occidere pateretur; illum in urbem incolumem reduceret. Quin etiam Senatum gratias ei agentem, quod redire voluiſſet, [4] ante portas eduxit: exiuditque, ut graviſſimæ cladis auctori etiam Dictatura deferretur.

An. M. 3914. Ol. 162. 3. Vrb. C. 623. Ant. Ch. 129. 5. Non parvus Conſulatus rubor M. [5] Perperna, utpote qui Conſul antequam civis; ſed in bello gerendo utilior aliquanto Reip. Varrone Imperatore. Regem enim [6] Ariſtonicum cepit, Craſſianæque ſtragis punitor extitit. [c] Cum interim cujus [7] vita triumphavit, mors Papia lege damnata eſt. Namque patrem illius, nihil ad ſe pertinentia civis Romani

INTERPRETATIO.

[a] *Compoſitus ex Servij cognomine & Regis appellatione*: erat enim Servij Regis ſtatua.

[b] *Et quidem fortuna non ſolum Conſulatum conceſſit huic homini educato ex quæſtibus ſordidis mercis* viliſſimæ: *ſed etiam tribuit illi Collegam L. Æmilium Paulum; atque ita huic* Varroni *propitia fuit*, *ut, &c.*

[c] *Ille tamen, qui vivus triumphaverat, poſt mortem lege Papia damnatus eſt: nam Sabelli patrem illius accuſarunt in judicio, quod jura Romani civis adſpſum non ſpectantia ſibi vindicaret, coëgerunt redire in patriam ſuam. Ita M. Perpernæ nomen obſcuratum.*

NOTÆ.

1. *Luſtrum condere.*] Primus cenſum inſtituit, ac quinto quoque vertente anno fieri decrevit: ex cenſu populum in claſſes, & centurias diſtribuit; triumphavit ter de Etruſcis.

2. *Varro ad Conſulatum.*] Quo loco natus C. Terentius Varro, quibus artibus honores adeptus ſit, pluribus diſſeruimus l. 1. c. 1. n. 16.

3. *L. Æmilium Paulum.*] Poſtquam Varronem à populo relatum Conſulem vidit Fabius Maximus; Patribus auctor fuit, ut illi Collegam darent Paulum Æmilium virum, & nobilem, & rei bellicæ peritiſſimum: abeuntemque ad exercitum graviter monuit, non tam ipſi cum Annibale, quam cum Varrone, ne pugnaretur, pugnandum eſſe.

4. *Ante portas eduxit.*] Cum paucis Equitibus redeunti cum Senatus omnis, tum Fabius ipſe obviam proceſſit, illique gratiæ actæ ſunt, quod de Republica non deſperaſſet.

5. *Perperna.*] Græcus fuiſſe dicitur, qui Romæ multos honores & Conſulatum etiam obtinuit.

6. *Ariſtonicum cepit.*] Audita morte Craſſi continuo Perperna Conſul in Aſiam advolat; Ariſtonicum recenti exultantem victoria improviſo bello adoritur, victum in fugam vertit; Stratoniceen, quo ille tugerat, obſidet, illumque ad deditionem cogit.

7. *Vita triumphavit.*] Duplex eſt hoc in loco, & quidem gravis Valerij error: quod & Perpernam triumphaſſe, & ejus patrem lege Papia damnatum eſſe velit; quæ duo falſa ſunt: liquet enim ex

Julia

jura complexum, [1] Sabelli judicio petitum, redire in priſtinas ſedes coegerunt. Ita M. Perpernæ nomen adumbratum falſus Conſulatus, caliginis ſimile imperium, caducus triumphus, aliena in urbe improbe peregrinatus eſt.

6. M. vero Porcii Catonis incrementa publicis votis expetenda fuerunt: qui nomen ſuum [2] Tuſculi ignobile, Romæ nobiliſſimum reddidit. Ornata ſunt enim ab eo literarum Latinarum [3] monimenta, adjuta [4] diſciplina militaris, aucta [5] majeſtas Senatus, [6] prorogata familia, in qua maximum decus poſterior eſt ortus Cato. An. M. 3859. Ol. 146. 2. Vrb. C. 558. Ant.Ch.194.

Notæ.

omnibus Hiſtoricis, ſi unum Iuſtinum exceperis, Perpernam, dum Romam ad triumphum rediret, apud Pergamum obiiſſe; & legem Papiam de peregrinis urbe pellendis multo poſt Perpernæ mortem anno urbis 688. latam eſſe à C. Papio Tribuno plebis.

1 *Sabelli.*] Qui montes inter Marſos & Sabinos incoluere, iis civitas conceſſa eſt bello Marſico viginti annis ante legem Papiam.

2 *Tuſculi ignobile.*] Quamvis humili loco natus Cato, ſolebat tamen, ut teſtis eſt Plutarchus, & patrem & avum, & viros fortes, & bellica virtute claros ſæpe prædicare.

3. *Monimenta.*] Edidit librum de originibus, quibus cum Italicarum urbium originem, tum præcipuè populi Romani res geſtas complexus eſt.

4. *Diſciplina militaris.*] Rem militarem auxit Cato, & libris ea de re ſcriptis, & victoriis; quas, & Conſul in Hiſpania de Celtiberis ſæpe, & Legatus M. Atilij in Theſſalia de Antiocho retulit.

5. *Majeſtas Senatus.*] Quem ipſe Senator, Ædilis, Prætor, Conſul, Cenſor maximis virtutibus decoravit.

6 *Prorogata familia.*] Duos filios habuit; & ex utroque nepotes, quibus omnibus Cato Uticenſis omni virtutum genere præſtitit.

EXTERNA.

1. Sed ut Romanis externa jungamus: Socrates non ſolum hominum conſenſu, verum etiam Apollinis oraculo ſapientiſſimus judicatus, Phanarete matre obſtetrice, & Sophroniſco patre marmorario genitus, ad clariſſimum lumen gloriæ exceſſit, neque immerito. Nam cum eruditiſſimorum virorum ingenia in diſputatione cæca vagarentur; menſuraſque Solis & Lunæ, & cæterorum ſyderum loquacibus magis, quam certis argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum complecti auderent; primum ab his indoctis erroribus abductum animum [1] intima conditionis humanæ ac in receſſu pectoris repoſitos affectus ſcrutari coegit: ſi virtus per ſe ipſam æſtimetur, vitæ magiſter optimus. An M 3601. Ol 81. 4. Vrb. C. 300. Ant.Ch. 452.

Notæ.

1. *Intima conditionis humanæ.*] De Socrate idem fere tradit Cicero 5. Tuſcul. *Primus de cœlo Philoſophiam devocavit, & in urbibus collocavit, & in domos introduxit, & coegit de moribus, & vita rebuſque bonis & malis quærere.*

2. Quam matrem [1] Euripides, aut quem patrem Demoſthenes habuerit, ipſorum quoque ſæculo ignorum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem [2] cultellos venditaſſe omnium pene Doctorum literæ loquuntur: Sed quid aut illius tragica, aut hujus oratoria clarius?

N o t æ.

1. *Euripides.*] Illuſtris Poëta tragicus, qui ſcripſit 75. fabulas.

2. *Cultellos venditaſſe.*] Idem etiam ſcripſit Suidas: at Æſchines, licet illi infenſiſſimus, patrem vocat virum honeſtum nomine Demoſthenem; qui quod haberet ſervorum officinam, qui gladios fabricarentur, Machæropæus dictus eſt: illius vero matrem appellat Scytham Ponti accolam; vere an ſecus, dubitat Plutarchus. Hic annotare l ber [illegible] ſum turpiter Lucianum, dum Demoſthenem illum Oratorem confundit cum Demoſthene Duce, qui in Sicilia cum Citia periit.

C a p. V.

QVI A PRÆCLARIS PARENTIBVS DEGENERARUNT.

1. *Cn. Scipio Africani majoris F.*
2. *Q. Fabius Allobrogici F.*
3. *P. Clodii & Fulviæ F.*
4. *M. Hortenſius Corbio.*

[a] SEquitur duplicis promiſſi pars adopertis illuſtrium virorum imaginibus reddenda: quoniam quidem ſunt referenda, quæ ab eorum ſplendore degeneraverunt, teterrimis ignaviæ ac nequitiæ ſordibus imbuta nobilia portenta.

1. Quid enim monſtro ſimilius, quam [1] ſuperioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domeſtica gloria ortus, à parvulo ad modum regis Antiochi præſidio capi ſuſtinuit: cum ei voluntaria morte abſumi ſatius fuerit, quam inter duo fulgentiſſima cognomina patris & patrui, [b] altero oppreſſa Africa jam parto, altero jam majore ex parte recupe-

An. M. 3864. Ol. 147. 3. Urb. C. 563. Ant. Ch. 193.

Interpretatio.

a *Sequitur ut jam loquar de iis, qui imagines majorum ſuorum vitiis ſuis obſcurarunt; quæ pars eſt ſecunda promiſſi duas partes continentis, quandoquidem referendi ſunt ii qui ab avorum ſplendore degenerantes, quaſi monſtra quadam illuſtria extiterunt infecta ſordibus teterrimis ignaviæ & nequitiæ.*

b *Quorum cognominum alterum [illegible] partum erat patri ex victa Africa, alterum jam patruus merebatur A[illegible] a majore [illegible] recuperata.*

N o t æ.

1. *Superioris Africani filius*] Longe aliter ſentit Cicero; cujus de eodem Scipione hæc verba ſunt: *Niſi tenuis [illegible] valetudine, alterum extitiſſet civitatis lu-*

rata Aſia ſurgere incipiente, manus vinciendas hoſti tradere, ejuſque beneficio precarium ſpiritum obtinere, de quo mox L. Scipio ſpecioſiſſimum Deorum hominumque oculis ſubjecturus erat triumphum.

Idem Præturæ petitor candidam togam adeo turpitudinis maculis obſolefactam in campum detulit, ut [1] niſi gratia Cicerei, qui patris ejus Scriba fuerat, adjutus eſſet, honorem à populo impetraturus non videretur. Quamquam quid interfuit utrum repulſam, an ſic adeptam Præturam domum referret? quam cum propinqui ab eo pollui animadverterent, id egerunt ne aut ſellam ponere, aut jus dicere auderet. Inſuperque è manu ejus annulum in quo caput Africani ſculptum erat, detraxerunt. [a] Dì boni quas tenebras ex quo fulmine naſci paſſi eſtis! An. M. 3879. Ol. 151. 2. Vrb. C. 578. Ant. Ch. 174.

2. Age Q. [2] Fabii Max. Allobrogici & civis, & Imperatoris clariſſimi filius Q. Fabius Max. quam perditam luxuria vitam egit? cujus ut cætera flagitia obliterentur, [b] tamen abunde illo dedecore mores nudari poſſunt, quod ei [3] Q. Pompeius Prætor Urbanus paternis bonis interdixit: neque in tanta civitate, qui illud decretum reprehenderet, inventus eſt. Dolenter enim homines ferebant, pecuniam quæ Fabiæ gentis ſplendori ſervire debebat, flagitiis disjici. Quem ergo nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica ſeveritas exhæredavit. An M. 3963. Ol. 172. 1. Vrb C. 662. Ant. Ch. 90.

3. Poſſedit favorem plebis [4] Clodius Pulcher, [c] adhærenſque [5] Fulvianæ ſtolæ pugio, militare decus muliebri imperio ſubjectum habuit: quorum filius Pulcher, præterquam quod enervem & frigidam juventam egit, perdito etiam amore vulgatiſſimæ meretricis infamis fuit, mortiſque erubeſcendo genere conſumptus eſt: Abdomine enim avide devorato, fœdæ ac ſordidæ intemperantiæ ſpiritum reddidit. An.M. 4018. Ol. 186. 1. Vrb. C. 717. Ant Ch. 35.

INTERPRETATIO.

a *Dij boni, quam ignavum hominem paſſi eſtis naſci ex Scipione Africano, qui bellicum fulmen fuerat.*

b *Tamen quales ſilius mores fuerint, perſpici poteſt vel ex hoc dedecore.*

c *Obtemperanſque homo Fulviæ uxori ſuæ.*

NOTÆ.

men. Africanum minorem ille adoptavit: qua ratione ab Antiocho captus ſit, vide l. 2. c. 10. o. 2.

1 *Niſi gratia Ciceri.*] Qui cum videret ſe in petitione Præturæ præferri Scipioni, deſcendit illico, abjectaque candida toga, Scipionis ſuffragatorem agere cœpit: biennio poſt Prætor Sardiniam ſortitus eſt, & ex itinere Corſica ſubacta, in monte Albano triumphavit.

2. *Maximi Allobrogici.*] Is Q. Fabii Maximi Æmiliani filius, ad flumen Iſaram 130. millia Allobrogum vicit.

3 *Q. Pompeius.*] Rufus, haud multo poſt cum L. Cornelio Sylla Conſul, fraude Pompeij Strabonis cæſus eſt.

4. *Clodius Pulcher.*] Qui è gente Patricia Claudiorum, ut Tribunus fieret, à plebeio neſcio quo adoptari non erubuit; Ciceronem in exilium expulit, & à Milone occiſus eſt.

5. *Fulviæ.*] Fulvia non ex nobili Fulviorum gente, ſed Fulvii cujuſdam

An M. 4030. Ol. 189. 1. Vrb. C. 729. Ant. Ch. 23.

4. Jam & Q. quidem [1] Hortenſii, qui in maximo & ingen... ci-
vium & ampliſſimorum proventu, ſummum auctoritatis atque elo-
quentiæ gradum obtinuit, nepos Hortenſius Corbio omnibus ſcortis
abjectiorem & obſcœniorem vitam exegit: ad ultimumque lingua ejus
tam libidini cunctorum inter lupanaria proſtitit, quam avi pro ſalute
civium in foro excubuerat.

N O T Æ.

Bambalionis filia; ter nupſit, primum Clodio, deinde Curioni, tum M. Antonio: mulier virilis audaciæ poſt pugnam Philippenſem accincta gladio bellum Peruſinum excitavit, & paulo poſt in Græcia morbo & dolore periit.

1. *Q. quidem Hortenſii.* Qui eloquentia, itidem ut Cicero, cujus in dicendi laude æmulus erat, ſummos honores aſſecutus eſt.

CAP. VI.

DE ILLUSTRIBUS,

QVI IN VESTE, AVT CÆTERO CVLTV LICENTIUS SIBI INDULSERUNT.

1. *P. Scipio major.*
2. *L. Scipio Aſiaticus.*
3. *L. Cornelius Sylla.*
4. *C. Duilius.*
5. *C. Papirius Maſo.*
6. *C. Marius.*
7. *M. Cato Uticenſis.*

ANimadverto in quam periculoſum iter proceſſerim. Itaque me ipſe revocabo, [a] ne ſi reliqua ejuſdem generis naufragia c... ctari perſeveravero, aliqua inutili relatione implicer. [b] Referam igitur pedem, deformeſque umbras in imo gurgite turpitudinis ſuæ jacere patiar. Satius eſt enim narrare qui illuſtres viri in cultu, cæter... ritu, aliqua ex parte novando ſibi indulſerint.

An.M. 3849. Ol 145. 4. Vrb C. 548. Ant. Ch 204.

1. P. Scipio, cum in Sicilia augendo, [c] [1] trajiciendoque in Africam

INTERPRETATIO.

a *Ne ſi plura dicam de iis perditis juvenibus, qui bonorum ſuorum naufragium paſſi ſunt.*

b *Non amplius de iis agam, ſed patiar homines illos infames jacere in obſcuri... ſua turpitudinis.*

c *Quærendo rationem idoneam ad tra... portandas in Africam copias*

N O T Æ.

1. *Trajiciendoque exercitu.*] Pulſis ex Hiſpania Carthaginenſibus, Scipio Conſul auctor fuit Senatui, ut be... Africa gereretur.

exercitu opportunum quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo volveret, inter conſilia ac molitionem hujus tantæ rei operam gymnaſio dedit, pallioque & crepidis uſus eſt. [a] Non hac re ſegniores Pœnicis exercitibus manus intulit: ſed neſcio an ideo alacriores, quia vegeta & ſtrenua ingenia, quo plus receſſus ſumunt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiam favorem eum ſociorum uberiorem ſe adepturum exiſtimaſſe, ſi victum eorum & ſolemnes exercitationes comprobaſſet. Ad quas tum veniebat, cum multum ac diu fatigaſſet humeros, & cætera membra militari agitatione firmitatem ſuam probare coëgiſſet; [b] conſiſtebatque in his labor ejus, in illis remiſſio laboris.

2. [1] L. vero Scipionis ſtatuam chlamydatam, & crepidatam in Capitolio cernimus. Quo habitu videlicet, quia aliquando uſus erat; effigiem ſuam formatam poni voluit.

3. L. quoque Sylla, cum Imperator eſſet, chlamydato ſibi & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

4. C. autem Duilius, qui primus [2] navalem triumphum ex Pœnis retulit, quotieſcunque epulaturus erat, ad funalem cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reverti ſolitus eſt, inſignem bellicæ rei ſucceſſum [3] nocturna celebratione teſtando. An. M. 3795. Ol. 130. 1. Vrb. C. 493. Ant. Ch. 259

5. Papirius quidem Maſo, cum [4] bene geſta Republ. triumphum à Senatu non impetraſſet, [5] in Albano monte triumphandi & ipſe initium fecit, & cæteris poſtea exemplum præbuit; proque laurea corona, cum alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea ſemper uſus eſt. An. M 3813. Ol. 137. 2. Vrb. C. 522. Ant. Ch. 23.

6. Jam C. Marii pene inſolens factum: nam poſt [6] Jugurthinum, An. M. 3955. Ol. 167. 4. Vrb. C. 644. Ant. Ch. 108.

INTERPRETATIO.

a *Ob hanc remiſſionem non minus fortiter pugnavit contra exercitus Pœnorum; imo credo illum generoſiorem ideo ſe præbuiſſe, quia acria & ſtrenua ingenia eo vehementiori impetu feruntur, quo plus remiſſioni à labore indulſerunt.*

b *Labor ejus conſiſtebat in* exercitationibus militaribus; *remiſſio vero laboris in his ſtudiis.*

NOTÆ.

1. *L. quoque Scipionis.*] Aſiatici, qui Africani Majoris frater fuit, & Antiochum Magnum vicit. De Sylla ſæpe antea.

2. *Navalem triumphum.*] Fugato à Pœnis Cornelio Scipione, Duillius intra 60. dies claſſem 60. navium conſtruxit, commiſſoque prælio hoſtium naves 50. merſit: vertitque in fugam eorum ducem, ſeu Annibalem, ſeu Imilconem.

3. *Nocturna celebratione.*] *Non contentus unius diei triumpho*, inquit Florus, *per vitam omnem, ubi à cœna rediret, prælucere funalia, & præcinere ſibi tibias juſſit, quaſi quotidie triumpharet.* Idem fere Cicero in Catone.

4. *Bene geſta Rep.*] Corſos quidem vicerat Papirius; ſed magna ſuorum ſtrage: quare negatus honos triumphi.

5. *In Albano monte.*] Non procul ab urbe; quod Iupiter, & Imperator, & Victor, ut in Capitolio, ita in illo monte priſca religione coleretur. *Monte Albano.*

6. *Iugurthinum.*] De Marii triumphis jam ſæpius.

Cimbricumque & Teutonicum triumphum, cantharo ſemper po[illegible] quod [1] Liber Pater inclytum ex Aſia ducens triumphum, hoc uſu [illegible] culi genere ferebatur; ut inter ipſum hauſtum vini, victoriæ ejus ſuas victorias compararet.

An.M.4000. Ol.181. 3. Vrb.C. 699. Ant. Ch. 53.

7. M. autem Cato Prætor, [2] M. Scauri, cæterorumque reorum judicia, nulla indutus tunica, ſed tantummodo [3] prætexta amictus egit.

NOTÆ.

1. *Liber Pater inclytum, &c.*] Liber, magna Poëtis fingendi materies; eum enim ex Iove & Semele genitum, totum terrarum orbem victoriis peragraſſe fabulantur, aliaque multa, quæ omnibus nota ſunt.

2. *M. Scauri, &c.*] Qui magnifi cum theatrum extruxerat Ædilis, ex Prætura Sardiniam ſortitus, in urbem ad petendum Conſulatum rediit, & repetundarum apud Catonem Vticenſem cum [illegible] rem poſtulatus eſt, de quo judicio poſtea uberius.

3. *Prætexta amictus.*] Cum [illegible] ex veteri conſuetudine reperiret, [illegible] tum Romuli in Capitolio, tum Camilli in Roſtris, togatæ ſine tunica [illegible]rentur. Ita Pædianus.

CAP. VII.

DE FIDVCIA SVI.

QUÆ IN ROMANIS.

1. *P. Scipione majore.*
2. *P. Scipione Æmiliano Coſ.* 11.
3. *P. Naſica Serapione Coſ.*
4. *M. Livio Salinatore Coſ.*
5. *P. Furio Philo Coſ.*
6. *L. Licinio Craſſo Proc.*
7. *M. Catone majore reo.*
8. *M. Æmil. Scauro reo.*
9. *M. Antonio Oratore.*
10. *Senatu Romano.*
11. *L. Accio Poëta.*

QUÆ IN EXTERNIS.

1. *Euripide Poëta.*
2. *Antigenida tibicine.*
3. *Zeuxe pictore.*
4. *Phidia ſculptore.*
5. *Epaminonda Thebano.*
6. *Annibale Pœno.*
7. *Cotye Thracum Rege.*
8. *Androclida, Leonida, & Agi[illegible] de Spartanis.*

[a] SEd hæc, atque his ſimilia, virtutis aliquid ſibi in conſuetudine novanda licentiæ ſumentis indicia ſunt. Illis autem quæ deinceps [illegible] nectam, quantam ſui fiduciam habere ſoleat, cognoſcetur.

An.M.3843. Ol.142. 2. Vrb C. 542. Ant.Ch.210.

1. P. & Cn. Scipionibus in Hiſpania cum majore parte exercit[illegible] ab acie Punica oppreſſis, omnibuſque Provinciæ ejus nationibus Car[illegible]

INTERPRETATIO.

a *Sed hæc exempla & his ſimilia ſunt indicia virtutis ſibi uſurpantis aliquid licentia in inducendis novis con[ſuetudini]bus.*

[illegible] provinciam ſecutis, nullo ducum noſtrorum illuc ad corrigendam rem proficiſci audente, P. Scipio quartum & vigeſimum annum agens iturum ſe pollicitus eſt. Quæ quidem fiducia populi Romani ſalutis ac [1] victoriæ ſpem dedit. Eademque in ipſa Hiſpania uſus eſt. Nam cum oppidum Badiam circumſederet, tribunal ſuum adeuntes, An M. 3848. Ol. 143. 3.
in ædem, quæ intra mœnia hoſtium erat, [2] vadimonia in poſterum Vrb. C. 547.
diem facere juſſit: continuoque urbe potitus, & tempore & loco, Ant.Ch.205.
quo prædixerat, ſella poſita jus eis dixit. Nihil hac fiducia generoſius, nihil prædictione verius, nihil celeritate efficacius, nihil etiam An.M.3850.
dignitate dignius. Nec minus animoſus minuſve proſperus illius in Ol. 144. 1.
Africam tranſitus, in quam ex Sicilia exercitum [3] Senatu vetante tradu- Vib.C. 549.
xit; quia niſi plus in ea re ſuo, quam Patrum Conſcriptorum conſilio Ant.Ch.203.
crediſſet, ſecundi Punici belli finis inventus non eſſet. Cui facto par An.M. 3852.
illa fiducia, quod poſtquam Africam attigit, ſpeculatores Annibalis in Ol. 144. 3.
caſtris deprehenſos, & ad ſe perductos, nec ſupplicio affecit, nec de Vrb.C. 551.
conſiliis ac viribus Pœnorum percunctatus eſt. Sed circa omnes mani- Ant.Ch. 201.
pulos diligentiſſime deducendos curavit: Interrogatoſque an ſatis conſideraſſent, quæ ſpeculari juſſi erant, [4] prandio dato ipſis, jumentiſque eorum, incolumes dimiſit: Quo tam pleno fiduciæ ſpiritu prius animos hoſtium, quam arma contudit. Verum ut ad domeſtica eximiæ ejus fi- An M. 3867.
duciæ acta veniamus: cum à L. Scipione ex Antiochenſi pecunia [5] HS. Ol. 148. 2.
quadragies ratio in Curia repoſceretur, prolatum ab eo librum, quo Vrb.C. 566.
acceptæ & expenſæ ſummæ continebantur, & refelli inimicorum accu- Ant.Ch.186.

NOTÆ.

1. *Victoriæ ſpem.*] Ita diſſeruit coram populo de ratione belli gerendi, ut & timorem adimeret, & magnam daret ſpem victoriæ.

2. *Vadimonia*] Actione a Prætore impetrata, actor certa verborum formula vadabatur reum; hoc eſt vades ſive ſponſores petebat, fore ut certo die ante Iudicem ſe ſiſteret: qui provocabat, vadari: qui provocabatur, vadimonium promittere: qui vero vadimonium pro altero promittebat, vas eſſe dicebatur.

3. *Senatu vetante.*] Fallitur Valerius. Exercitum in Sicilia dum comparat Scipio, multis quidem Romæ probris laceratus eſt. Pleminii Legati diſſimulaſſe crimina, cum pallio & crepidis ambulare in Gymnaſio, nimio plus indulgere licentiæ militum, Carthaginem atque Annibalem excidiſſe animo: quare Fabius Maximus Scipionem revocandum cenſuit. Placuit tamen Senatui Q. Pompeium Prætorem cum decem Legatis in Siciliam mitti: hi à Scipione benigne excepti, & per terreſtrem navalemque exercitus ducti, palam prædicare, aut illo duce atque exercitu vinci Carthaginem, aut nullo alio poſſe; iuſſuſque à Senatu Scipio quam primum in Africam trajicere. Hæc fere Livius & Plut.

4. *Prandio dato.*] Addit Polybius, illis dediſſe viaticum; Zonaras vero, ex tribus ſpeculatoribus duos apud Scipionem ultro manſiſſe.

5. *HS. quadragies.*] Intellige centena millia ſeſtertium. Seſtertius erat quarta pars denarii, ſeu duo aſſes cum ſemiſſe; a vero & libra cum idem eſſet, ſeſtertius his notis *L. L. S.* deſignari primum ſolebat, ita ut *LL.* libras, *S.* ſemiſſem indicarent: poſtea vero hoc charactere *HS.* notar cœpit. Si numerus inſtitutus ab unitate ad mille procedat, numerantur ſeſtertii decem, viginti, &c. ſi à mille ad mil-

ſatio poterat, [1] diſcerpſit: indignatus de ea re dubitari, quæ ſub [illegible] legato miniſtrata fuerat. Quin etiam in hunc modum egit: N[illegible]n re[illegible], Patres Conſcripti, ærario veſtro HS. quadragies rationem, alieni [illegible]rii miniſter, quod meo ductu, meiſque auſpiciis bis millies HS. [illegible]rius feci. [a] Neque enim huc puto malignitatis ventum, ut de [illegible] centia quærendum ſit. Nam cum [illegible]fricam totam poteſtati ve[illegible]ræ ſ[illegible] jecerim, nihil ex ea quod meum diceretur, præter cognomen [illegible]. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Aſiaticæ gazæ avarum reddiderunt: ſed uterque noſtrum magis invidia, quam pecunia lo[illegible]tior eſt. Tam conſtantem defenſionem Scipionis univerſus Se[illegible]s comprobavit.

Sicut & illud factum: quod cum ad neceſſarium Reipublicæ [illegible] pecuniam ex ærario promi opus eſſet, idque Quæſtores, quia lex obſtare videretur, aperire non auderent, privatus claves popoſcit, [2] patefacto ærario, legem utilitati cedere coëgit. Quam quidem ei fiduciam conſcientia illa dedit, qui meminerat omnes leges a ſe eſſe ſervatas. Non fatigabor ejuſdem facta identidem referendo, [b] quoniam nec ille q[illegible] in conſimili genere virtutis edendo fatigatus eſt. [3] Diem illi ad po[illegible]

An.M. 3867. Ol. 148. 2 Vrb.C 566. Ant.Ch. 186.

M Nævius Tribunus pleb. aut (ut quidam memorant) duo P[illegible]xerant: quo ingenti frequentia in forum deductus, roſtra conſcendit, capitique ſuo corona triumphali impoſita: Hac, inquit, Quirites, [illegible] Carthaginem magna ſperantem, leges veſtras accipere juſſi: p[illegible] æquum eſt vos mecum ire in Capitolium ſupplicatum. Spec[illegible] ejus deinde vocem æque clarus eventus ſecutus eſt. ſiquidem & S[illegible] totum, & univerſum [illegible]queſtrem Ordinem, & cunctam plebem [illegible] J[illegible] Optimi Maximi pulvinaria petens, comitem habuit. Reſtabat ut [illegible]

INTERPRETATIO.

a *Neque enim puto aliquem habere tantum in me odium, ut, &c.*

b *Quoniam nec ille defatigatus eſt [illegible] edendo alio exemplo ſimilis virtut[illegible].*

NOTÆ.

lionem; vel decem millia ſeſtertia, vel decem millia ſeſtertium: ſi vero à millione ad majorem numerum; aut decies ſeſtertium, aut decies centena ſeſtertium.

1. *Diſcerpſit.*] Oo[illegible] ſle libel[illegible]m ſcribit Gellius; deinde continuo diſceſſiſſe, cum diceret: *poſſem rationem reddere, ſed non faciam.*

2. *Patefacto ærario.*] Id contigit cum L. Sempronius Tuditanus Prætor à Celtiberis cum toto fere exercitu cæſus eſt.

3. *Diem illi ad populum, &c.*] Accuſationis capita erant filium captum ab Antiocho ſine pretio reddi[illegible]; ipſum ab Antiocho, quaſi pacis belique f[illegible] al[illegible]iter [illegible] cultum eſſe; & a [illegible] juſſus dicere cauſam ſine ulla cri[illegible] mentione, orationem adeo mag[illegible] de rebus à ſe geſtis eſt exorſus, ut [illegible] conſtaret neminem un[illegible]am, neq[illegible] me[illegible]lius, neque verius laudatum eſſe. O[illegible]nibus Tribunorum in noctem perd[illegible], producta dies eſt. ubi ea ve[illegible]t, S[illegible] magno agmine amicorum [illegible] per mediam concionem ad roſtra ſu[illegible], ſilentioque facto: *Hoc*, inquit, *die, Tribuni plebis, voſque Quirites, cum [illegible] bale collatis ſignis in Africa bene ac [illegible]*

bunus apud populum ſine populo ageret, deſertuſque in foro cum magno calumniæ ſuæ ludibrio, ſolus moraretur : Cujus devitandi ruboris cauſa, in Capitolium proceſſit, deque accuſatore, Scipionis venerator eſt factus.

2. Aviti ſpiritus egregius ſucceſſor Scipio Æmilianus, cum [1] urbem
prævalidam obſideret, ſuadentibus quibuſdam ut circa mœnia ejus fer- An.M. 3925.
reos [2] murices ſpargeret, omniaque vada tabulis plumbatis conſterne- Ol. 161. 4.
ret, habentibus clavorum cacumina; ne ſubita eruptione hoſtes in præ- Vrb.C. 620.
ſidia noſtra impetum facere poſſent; reſpondit: Non eſſe ejuſdem, & Ant Ch. 132.
capere aliquos velle, & timere.

3. In quamcunque memorabilium partem exemplorum convertar, An.M. 39 6.
velim nolim, in cognomine Scipionum hæream neceſſe eſt. Quis enim Ol. 160. 3.
licet hoc loci [3] Naſicam præterire fidentis animi, dictique clariſſimum Vrb.C. 615.
auctorem? Annonæ caritate increbeſcente, C. Curatius Tribunus pleb. Ant.Ch. 137.
productos in concionem Coss. compellebat, [a] ut de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis in Curiam referrent. Cujus inſtituti minime utilis interpellandi gratia Naſica contrariam actionem ordiri cœpit. Obſtrepente deinde plebe, Tacete, quæſo, Quirites, inquit: plus enim ego, quam vos, quid Reipublicæ expediat, intelligo. Qua voce audita, omnes pleno venerationis ſilentio, majorem ejus auctoritatis, quam ſuorum alimentorum reſpectum egerunt.

4. Livii quoque Salinatoris æternæ memoriæ tradendus animus: qui An M. 3847.
cum Aſdrubalem, exercitumque Pœnorum in Umbria deleſſet, & ei di- Ol. 143. 2.
ceretur, Gallos ac Ligures ex acie ſine ducibus & ſignis, ſparſos ac pa- Vrb C 546.
lantes parva manu opprimi poſſe; reſpondit, [4] Parci eis oportere, ne Ant.Ch.206.
hoſtibus tantæ cladis domeſtici nuncii deeſſent.

INTERPRETATIO.

a *Ut referrent in Senatu de frumento emendo, & mittendis legatis ad illud negotium expediendum.*

NOTÆ.

ter pugnavi, & alia quæ narrat Valerius. Hic ſpecioſus ultimus dies P. Scipioni illuxit: poſtquam, cum invidiam & certamina cum Tribunis plebis proſpiceret, in Liternum conceſſit: major animus & natura erat, quam ut reus eſſe ſciret. Hæc Livius.

1. *Urbem validam.*] Numantiam.

2. *Murices.*] Murex dicitur acumen ſaxi; ſic enim Virgil. *Acuto murice remi crepuere.* Hic tamen ponitur pro quacunque re acuta.

3. *Naſicam*] Qui Tib. Gracchum occidit; quem Curiatius ille homo nullius pretii, dum illius juſſu etiam tum Conſul in carcerem ducitur, ex Serapionis victimarii ſimilitudine Serapionem per ludibrium appellavit.

4. *Parcere eis oportere.*] *Superſint*, inquit, *aliqui nuncii & hoſtium cladis & noſtræ virtutis.* Tanta victores ſanguinis, cædiſque ceperat ſatietas; hoſtium enim 56. millia cæſa, capta quinque dicuntur; præda ingens, tum omnis generis, tum auri & argenti. Aſdrubal ipſe, ne ſuperſtes tanto exercitui eſſet, ſe in cohortem

An.M. 3918.
Ol. 161. 1.
Vrb.C. 617.
Ant.Ch. 135.

5. Bellica hæc præſentia animi : togata illa, ſed non minus laudabilis, quam [1] P. Furius Philus Conſul in Senatu exhibuit. Q. enim Metellum, Q. que Pompeium conſulares viros vehementes inimicos ſuos, cupitam ſibi profectionem in Provinciam Hiſpaniam, quam ſortitus erat, identidem exprobrantes, legatos ſecum illuc ire coëgit. O fiduciam non ſolum fortem, ſed pene etiam temerariam; [a] qua duobus acerrimis odiis latera ſua cingere eſt auſus, uſumque miniſterii vix tutum in amicis, è ſinu inimicorum petere ſuſtinuit.

An.M. 3959.
Ol. 171. 2.
Vrb. C. 658.
Ant.Ch. 94.

6. Hujus factum, ſi cui placet, neceſſe eſt [2] L. etiam Craſſi, qui apud majores eloquentia clariſſimus fuit, propoſitum non diſpliceat: nam cum ex Conſulatu Provinciam Galliam obtineret, atque in eam C. Carbo, [3] cujus patrem damnaverat, ad ſpeculanda acta ſua veniſſet; non ſolum eum inde non ſummovit, ſed inſuper locum ei in tribunali aſſignavit, nec ulla de re, niſi eo in conſilium adhibito, cognovit. Itaque acer & vehemens Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione conſecutus eſt, quam ut animadverteret ſontem patrem ſuum ab integerrimo viro in exilium miſſum.

An.M. 3877.
Ol. 150. 4.
Vrb C. 576.
Ant.Ch 176.

7. Cato vero ſuperior ſæpenumero ab inimicis [4] ad cauſæ dictionem vocatus, nec ullo unquam crimine convictus : ad ultimum tantum fiduciæ in ſua innocentia repoſuit, ut ab his in quæſtionem publicam deductus, Ti. Gracchum, à quo in adminiſtratione Reipublicæ ad multum odium diſſidebat, judicem depoſceret. Qua quidem animi præſtantia pertinaciam eorum inſectandi ſe inhibuit.

An.M. 3965.
Ol. 172. 2.
Vrb C. 662.
Ant.Ch. 90.

8. Eadem M. Scauri fortuna atque ſenectus longa ac robuſta, idem animus. Qui cum pro roſtris accuſaretur, quod à Rege Mithridate ob

INTERPRETATIO.

[a] *Qua auſus eſt ſemper habere ſecum duos viros, odio maximo ipſum proſequentes, & voluit inimicos adhibere ad omnia legationis munera, quæ amicis vix tuto committuntur.*

NOTÆ.

Romanam immiſit, ibique ut patre Amilcare & fratre Hannibale dignum erat; pugnans cecidit; redditaque æqua Cannenſi clades, vel ducis, vel exercitus interitu.

1. *P. Furius Philus.*] Qui Conſul cum Sex. Attilio Serrano. Quis Metellus, Pompeiuſve ſcire nihil admodum intereſt.

2. *L. Craſſi.*] Ex gente nobiliſſima Liciniorum fuit, M. Antonij eloquentiæ gloria æmulus : de quo & de Corbonis damnatione poſtea pluribus.

3. *Cujus patrem.*] C, Papirium Corbonem Oratorem celeberrimum. Damnatus eſt, quod, vel Triumvir dividendo agro ſeditionem excitaverat, vel contra Cimbros rem male geſſerat; morte voluntaria ſe à ſeveritate Iudicum vindicavit, ex Cicerone.

4. *Ad cauſæ dictionem.*] Vel quadragies quater, ex Plinio; vel quinquagies, ex Plutarcho, & accuſatus & abſolutus eſt : cumque annos natos 86. etiam id ætatis accuſaretur. *Difficillimum eſt*, inquit, *cum inter alios homines vixerim; de his, quæ ab adverſariis objecta ſunt, criminibus apud alios reſpondere.* Id enim de Ca-

Rempublicam prodendam pecuniam accepiſſet, cauſam ſuam ita egit: Eſt quidem iniquum, Quirites, cum inter alios vixerim, apud alios me rationem vitæ reddere. Sed tamen audebo vos, quorum major pars honoribus & actis meis intereſſe non potuit, irrogare: [1] Varius Sucronenſis Æmilium Scaurum, [2] regia mercede corruptum, Imperium populi Rom. prodidiſſe ait: Æmilius Scaurus huic ſe affinem eſſe culpæ negat: Utri creditis? Cujus dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementiſſima actione pertinaci clamore depulit.

9. Contra [3] M. Antonius ille diſertus, non enim reſpuendo, ſed ampleċtendo cauſæ dictionem, quam innocens eſſet, teſtatus eſt. Quæſtor proficiſcens in Aſiam, [4] Brunduſium jam pervenerat, ubi literis certior factus inceſti ſe poſtulatum [5] apud L. Caſſium Prætorem, cujus tribunal propter nimiam ſeveritatem ſcopulus reorum dicebatur: cum id vitare beneficio legis Memmiæ liceret, quæ eorum, qui Reipub. cauſa abeſſent, recipi nomina vetabat; in Urbem tamen recurrit: Quo tam pleno fiduciæ bonæ conſilio, cum abſolutionem celerem, tum profectionem honeſtiorem conſecutus eſt. An.M. 3941. Ol. 166 4. Vrb.C.640. Ant.Ch. 112.

10. Sunt & illa ſpecioſæ fiduciæ publica exempla. Nam eo bello, quod adverſus Pyrrhum gerebatur, Carthaginienſes centum ac triginta navium claſſem in præſidium Romanis Oſtiam ultro cum miſiſſent, Senatui placuit legatos ad ducem eorum ire, qui dicerent, populum Rom. bella ſuſcipere ſolere, quæ ſuo milite gerere poſſet: proinde claſſem Carthaginem reducerent. Idem poſt aliquot annos Cannenſi clade exhauſtis Romani Imperij viribus, ſupplementum exercitus in Hiſpaniam mittere auſus, [a] fecit ne hoſtilium locus caſtrorum, tum maxime Cape- An. M. 3776. Ol. 125. 3. Vrb C. 475. Ant.Ch. 277. An. M 3843. Ol. 142. 2. Vrb. C. 542. Ant.Ch. 210.

INTERPRETATIO.

a *Fecit, ut locus, in quo hoſtes caſtra poſuerant, non minori pretio venderetur, quam ſi à Pœnis non fuiſſet occupatus: dum Annibal non procul aberat à porta qua itur Capuam.*

NOTÆ.

tone refert Plutarchus, quod Valerius M. Scauro tribuit.

1. *Q. Varius Sucronenſis.*] Vaſtus & fœdus homo, ſeditioſus & importunus, ex Cicer. Hybrida vulgo dictus propter jus obſcurum civitatis; oriundus enim erat ex Sucrone Hiſpaniæ oppido.

2. *Regia mercede corruptum.*] Errat Valerius: nec enim crimini datum eſt Scauro à Mithridate accepiſſe pecuniam; ſed ſocios ad arma moviſſe. Varius enim ille Tribunus plebis legem tulerat, ut quæreretur in eos, qui ſocios ad bellum concitaſſent. M. Scaurus paucis his verbis ſuam cauſam egit. *Q. Varius Sucronenſis M. Scaurum Senatus principem ſocios in arma ait concitaſſe. M. Scaurus princeps Senatus negat; teſtis nemo eſt: utri vos Quirites, convenit credere?*

3. *M. Antonius.*] Orator.

4. *Brunduſium.*] Vrbem Salentinorum maritimam prope Tarentum. *Brundiſi.*

5. *Apud L. Caſſium Prætorem.*] Cum levius, quam par eſſet, de ſtupris Veſtalium quæſiviſſe Pontifices dicerentur, L. Caſſius ob ſeveritatis famam extra ordinem poſt Conſulatum & Cenſuram Prætor

nam portam armis Annibale pulſante, [1] minoris veniret, quam ſi Pœni illum non obtinerent. Ita ſe gerere in adverſis rebus quid aliud eſt, quam ſævientem fortunam, in adjutorium ſui pudore victam convertere?

11. [a] Magno ſpacio diviſus eſt à Senatu ad Poëtam [2] Accium tranſitus. Cæterum ut ab eo decentius ad externa tranſeamus, producatur in medium. Is Julio Cæſari ampliſſimo & florentiſſimo viro, in Collegium Poëtarum venienti nunquam aſſurrexit: non majeſtatis ejus immemor, ſed quod in comparatione communium ſtudiorum, aliquanto ſuperiorem ſe eſſe confideret. Quapropter inſolentiæ crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur.

Interpretatio.

a *Quanquam non multum conveniat inter Senatum*, de quo modo locuti ſumus, *& Accium Poëtam*, de quo mox dicemus.

Notæ.

factus juſſu popoli inceſti cauſam obtinuit. Ita Livius in Epit. & Pædian.

1. *Minoris veniret.*] Id adeo ſuperbum atque indignum viſum Annibali; ejus ſoli, quod bello captum poſſideret, inventum Romæ emptorem: ut extemplo vocato Præcone tabernas argentarias quæ circa forum Romanum tunc eſſent, juſſerit veoire: at, qui eas emeret, invenit neminem.

2. *Accium.*] Cum Accius Poëta, & C. Iulius Cæſar diverſis plane venerint temporibus; alius eſt, vel hic Accius à Poëta, vel hic Cæſar à Dictatore: natus enim Accius eſt anno urbis 583. ex Euſebio, Mancino & Serrano Coss. Pacuvio quidem junior; Cæſare vero Dictatore multo ſenior.

EXTERNA.

An.M.3640. Ol. 91. 3. Vrb.C.339. Ant.Ch. 413

Nec [1] Euripides quidem Athenis arrogans viſus eſt, cum poſtulante populo, ut ex tragœdia quandam ſententiam tolleret, progreſſus in ſcenam, dixit: Se ut eum doceret, non ut ab eo diſceret, fabulas componere ſolere. Laudanda profecto fiducia eſt, [a] quæ æſtimationem ſui certo pondere examinat, tantum ſibi arrogans, quantum à contemptu & inſolentia diſtare ſatis eſt.

An. M.3642. Ol. 91. 1. Vrb. C. 341. Ant. C. 411.

1. Itaque etiam quod Alceſtidi tragico Poëtæ reſpondit, probabile: apud quem cum quereretur, quod eo triduo non ultra tres verſus [b] maximo impenſo labore deducere potuiſſet, atque is ſe centum perfa-

Interpretatio.

a *Quæ penſat juſta menſura ſua merita, multum ſibi vindicans; ſed nihil tamen quo alios arrogantia quadam contemnere videatur.*

b *Potuiſſet ſummo labore componere.*

Notæ.

1. *Euripides.*] Poëta tragicus celeberrimus, Socratis auditor; in ſpelunca tetra Salaminæ Inſulæ tragœdias ſcripſiſſe dicitur: decies & quinquies vicit, ex Gellio. Alceſtides ille fuit Poëta ignobilis.

cile ſcripſiſſe gloriaretur. Sed hoc, inquit, intereſt, quod tui in triduum tantummodo, mei vero in omne tempus ſufficient. [a] Alterius enim fœcundi curſus ſcripta intra primas memoriæ metas corruerunt, alterius cunctante ſtylo elucubratum opus per omne ævi tempus plenis gloriæ velis feretur.

2. Adjiciam ſcenæ ejuſdem exemplum: [b] [1] Antigenidas tibicen diſcipulo ſuo magni profectus, ſed parum feliciter populo ſe approbanti, cunctis audientibus, dixit: Mihi cane, & Muſis. Quia videlicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, fiducia juſta non exuitur: quamque ſcit ſe laudem mereri, eam etſi ab aliis non impetrat, domeſtico tamen acceptam judicio refert.

3. [2] Zeuxis autem cum Helenam pinxiſſet, quid de eo opere homines cenſuri eſſent, expectandum non putavit: ſed protinus hos verſus adjecit: Iliad. 3. An. M. 3657. Ol. 95. 4. Vrb. C. 356. Ant. Ch. 396.

> [3] Οὐ νέμεσις Τρῶάς τε, καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
> Τοιῇ δ᾽ ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.
> Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeone dextræ ſuæ multum pictor arrogavit, ut ea tantum forma comprehenſum crederet, quantum aut Leda cœleſti partu edere, aut [4] Homerus divino ingenio exprimere potuit.

4. Phidias quoque Homeri verſibus egregio dicto alluſit. Simulacro enim Jovis Olympii perfecto, quo nullum præſtantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ ſunt manus; interrogatus ab amico, [c] quonam

INTERPRETATIO.

a Verſus enim Alceſtidis ſcripti maxima facilitate paulo poſt perierunt: ubi ſemel eorum obliti ſunt, qui illos didicerant; verſus vero Euripidis difficili & laborioſo ſtudio compoſiti, per omne tempus æternam gloriam conſequentur.

b Antigenidas tibicen diſcipulo ſuo, qui in hac arte multum profecerat; populo tamen non multum probabatur, omnibus audientibus dixit: Cane ſolis eruditis in Muſica, & Muſis quæ illam artem invenerunt; *quia homo in arte ſua perfectus, licet deſtituatur applauſu fortunæ, non ideo tamen amittit bonam, quam meretur, de ſe opinionem.*

c Quodnam exemplar in mente finxiſſet, ut lineamentis in ebore formatis exprimeret vultum Iovis tam perfecte, ut è cœlo petitus videretur.

NOTÆ.

1. *Antigenidas.*] Thebanus Muſicus, ex Suida; primus calceamentis Mileſiis uſus eſt, ex Plinio.

2. *Zeuxis.*] Heracleotes Pictor clariſſimus, qui opera ſua gratis dare inſtituit, cum diceret ea nullo pretio emi poſſe, Multa de illo Plinius l. 35 c 9.

3. *Οὐ νέμεσις, &c.*] Quos verſus ſic verte: *Nequaquam turpe eſt, Trojanos & Græcos armis fulgentibus conſpicuos, diuturnos labores tolerare pro muliere tam formoſa, ut deabus immortalibus vultu perſimilis eſſe videatur.*

4. *Homerus.*] Poëtarum princeps; Iliade & Odyſſea notiſſimus: qua patria natus, cæcus fuerit, necne, obſcurum eſt. De Phidia l. 1. c. 1. de Leda lib. 1. cap. 8.

mentem ſuam dirigens , vultum Jovis propemodum ex ipſo cœlo petitum eboris lineamentis eſſet amplexus : illis ſe verſibus quaſi magiſtris uſum reſpondit : Iliad. 1.

> [1] Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
> Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος,
> Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

An. M. 3687. Ol. 103. 2. Vrb. C. 386. Ant. Ch. 366.

5. Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius inſiſtere fortiſſimi duces. Siquidem [2] Epaminondas , cum ei cives irati , ſternendarum in oppido viarum contumeliæ cauſa curam mandarent (erat enim illud miniſterium apud eos ſordidiſſimum) ſine ulla cunctatione id recepit , daturumque ſe operam ut brevi ſpecioſiſſimum fieret , aſſeveravit : Mirifica deinde procuratione , abjectiſſimum negotium pro ampliſſimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

An. M. 3870. Ol. 149. 1. Vrb. C. 569. Ant. Ch. 183.

6. Annibal vero cum apud Regem Pruſiam exularet , auctorque ei [3] committendi prælii eſſet , atque is non idem ſibi extis portendi diceret: [a] An tu , inquit , vitulinæ carunculæ , quam Imperatori veteri mavis credere ? Si verba numeres , breviter & abſciſe : ſi ſenſum æſtimes, copioſe & valenter. Hiſpanias enim ereptas populo Romano , Galliarum ac Liguriæ vires in ſuam redactas poteſtatem , & [4] novo tranſitu Alpium juga patefacta , & Traſimenum lacum dira inuſtum memoria , & Cannas Pœnicæ victoriæ clariſſimum monimentum , & Capuam poſſeſſam, & Italiam laceratam , ante pedes hominis effudit , uniuſque hoſtiæ jecinori , longo experimento teſtatam gloriam ſuam , poſtponi æquo animo non tulit : [b] Et ſane quod ad exploranda bellica ſacrificia , æſtimandoſque militares ductus attinebat ; omnes foculos , omnes aras Bithyniæ, Marte ipſo judice , pectus Annibalis prægravaſſet,

INTERPRETATIO.

[a] *An tu , inquit , mavis credere medicis extis vituli mactati , quam Imperatori præſtantiſſimo ; ſi verba numeres , reſpondit breviter & conciſe.*

[b] *Et ſane quod pertinebat ad cognoſcendum, quid ſacrificia bellica portenderent , quidve in re militari eſſet agendum; ſolus Annibal, Marte ipſo judice , plus vidiſſet, quam omnes Bithyniæ Aruſpices per ſacrificia in foculis & aris exhibita.*

NOTÆ.

1. Ἦ καὶ κυανέῃσιν.] Illos verſus è Græco ſic reddiderim. *Dixit, & nigris ſuperciliis annuit Iupiter : tum ex ſummo illius capite comæ ambroſiæ fluxerunt , totumque Olympum concuſſit.*

2. *Epaminondas.*] De illo l. 3. c 2. n. 2. De Pruſia l. 1 c. 8. n. 11. De Annibalis victoriis jam ſæpius diximus.

3. *Committendi prælij.*] Cum Eumene Pergameno bellum ſuſceperat Pruſias : & ab eo pugna terreſtri victus eſt : at navalis prælij & victoriæ illi auctor fuit Annibal , qui omne ſerpentum genus medios in hoſtes projici juſſit. Ita Iuſtinus, Probus , & Plut.

4. *Novo tranſitu.*] Alpium juga cum exercitu primus Annibal ſuperare auſus eſt; in quo tranſitu 30. hominum millia amiſiſſe fertur.

7. [a]Capax generoſi ſpiritus illud quoque dictum Regis [1] Cotys : ut enim ab Athenienſibus civitatem ſibi datam cognovit : Et ego, inquit, illis meæ gentis jus dabo. Æquavit Athenis Thraciam, ne viciſſitudine talis beneficii imparem ſe judicando, humilius de origine ſua ſentire exiſtimaretur.

8. Nobiliter etiam uterque Spartanus, & qui increpitus à quodam, quod in aciem claudus deſcenderet; pugnare, non fugere propoſitum ſibi eſſe reſpondit. Et qui, referente quodam, ſagittis Perſarum ſolem obſcurari ſolere : [2] Bene narras, inquit, in umbra enim melius præliabimur. Ijuſdem vir urbis atque animi, hoſpiti ſuo patriæ muros excelſos latoſque oſtendenti, dixit : [b] Si mulieribus iſtos comparaſtis, recte : ſi viris, turpiter.

INTERPRETATIO.

a *Illud quoque dictum Regis Cotys dignum eſt, quod à generoſo viro emiſſum ſit.*

b *Si iſtos muros extruxiſtis ad defendendas mulieres, recte feciſtis : ſi ad viros protegendos*, qui armis ſe tueri debent, *turpiter egiſtis.*

NOTÆ.

1. *Cotys.*] Rex Thraciæ, quem Athenienſes, dum bellum contra Dorienſes gerunt, exercitui ſuo præfecerant.

2. *Bene narras.*] Leonidas, qui ad Thermopylas cecidit, ex Frontino.

CAP. VIII.

DE CONSTANTIA.

ROMANORUM.

1. *Q. Fulvii Flacci Procoſ.*
2. *Q. Fabii Max. Verucoſſi.*
3. *C. Calpurnii Piſonis COS.*
4. *Q. Metelli Numidici.*
5. *Q. Scævolæ Auguris.*
6. *Semproniæ Gracchorum ſororis.*
7. *Pontii Centurionis.*
8. *C. Mevii Centurionis.*

EXTERNORUM.

1. *Blaſſii Salapini.*
2. *Phocionis Athenienſis.*
3. *Socratis Athenienſis.*
4. *Ephialtis Athenienſis,*
5. *Dionis Syracuſani.*
6. *Alexandri Magni.*

[a] APertum & animoſum bonæ fiduciæ pectus emenſo quaſi debitum ſupereſt opus conſtantiæ. Natura enim comparatum eſt, ut quiſ-

INTERPRETATIO.

a *Cum jam multa exempla attulerim virorum fortium, qui magnam fiduciam habuerunt, nunc reliquum eſt, ut viros conſtantes proferam : à natura enim comparatum eſt, ut quiſquis credit ſe comprehendiſſe aliquid, recte & ordine debito tueatur acriter.*

quis ſe aliquid ordine, ac recte mente complexum confidit; vel jam geſtum, ſi obtrectetur, acriter tueatur; vel nondum editum, ſi interpellerur, ſine ulla cunctatione ad effectum perducat

1. Sed dum exemplar propoſitæ rei perſequor latius mihi circumſpicienti ante omnia ſe Fulvii Flacci conſtantia offert. [a] [1] Capuam fallacibus Annibalis promiſſis Italiæ regnum nefaria defectione paciſci perſuaſam, armis occupaverat: Tam deinde culpæ hoſtium juſtus æſtimator, quam ſpecioſus victor. Campanum Senatum impii decreti auctorem funditus delere conſtituit. Itaque catenis onuſtum in duas cuſtodias Theanum, Calenamque diviſit: conſilium executurus, cum ea peregiſſet, quorum adminiſtrandorum celerior eſſe neceſſitas videbatur. Rumore autem de mitiore Senatus ſententia orto, ne debitam pœnam ſcelerati effugerent. nocte admiſſo equo, Theanum contendit; interfectiſque qui ibi aſſervabantur. eveſtigio Cales tranſgreſſus, perſeverantiæ ſuæ opus executus eſt: Et jam deligatis ad palum hoſtibus, literas à Patribus Conſcriptis nequicquam Campanis ſalutares accepit. In ſiniſtra enim eas manu, ſicut erant traditæ. retinuit: ac juſſo lictore lege agere, tum demum aperuit, poſtquam illis obtemperari non poterat. Qua conſtantia victoriæ quoque gloriam antecellit: [b] quia ſi eum intra ſeipſum partita laude æſtimes, majorem punita Capua, quam capta reperies.

An. M. 3837. Ol 140. 4. Vrb. C. 536. Ant. Ch. 216.

2. Atque iſta quidem ſeveritatis, illa vero pietatis conſtantia admirabilis, quam Q. Fabius Maximus infatigabilem patriæ præſtitit: [2] Pecuniam pro captivis Annibali numeravit, fraudatus ea publice, tacuit. Dictatori Magiſtrum Equitum Minucium Jure Imperij [3] Senatus æquaverat, ſilentium egit. Compluribus præterea injuriis laceſſitus, in eodem animi habitu permanſit, nec unquam ſibi Reip. permiſit iraſci, tam perſeverans in amore civium fuit. Quid in bello gerendo, nonne par

INTERPRETATIO.

a Fulvius *armis ceperat Capuam, cujus cives ab Annibale fallacibus promiſſis decepti ſibi perſuaſerant ſe Italiæ regnum habituros, ſi à Romanis defecerent.*

b *Si velis perpendere, an Fulvius plus laudis mereatur ob captam Capuam, quam ob punitam; majore dignum reperies ob punitam.*

NOTÆ.

1. *Capuam fallacibus.*] Hanc hiſtoriam diligenter explicuimus ſup.

2. *Pecuniam pro captivis.*] Annibalem inter & Fabium de captivis permutandis convenerat; at pactionem vehementer improbavit Senatus. Fabius Romam filium miſit, qui agrum ſuum venderet, pretiumque ad ſe deferret: quod ille præſtitit.

3. *Senatus æquaverat.*] Non Senatus, ſed populus. Romam dum redit Fabius, obnixe precatus eſt Minucium, ne ſe abſente cum Annibale committat prælium; at ille pugnæ impatiens Annibalis copias aggreſſus ſex hoſtium millia cecidit: quod ubi Romam allatum eſt, omnes Minucium ad cœlum efferre, Fabium vero carpere; & agente Metello Trib plebis, invito Senatu plebi ſcitum factum eſt, quo jus Magiſtri Equitum cum jure Dictatoris æquaretur. Ita Liv. l. 22. & Plut. in Fabio.

ejus

ejus conſtantia ? Imperium Romanum Cannenſi prælio pene deſtructum vix ſufficere ad exercitus comparandos videbat. Itaque fruſtrari & eludere Pœnorum impetus, quam manum cum his tota acie conſerere melius ratus, pluribus comminationibus Annibalis irritatus, ſæpe etiam ſpecie bene gerendæ rei oblata; nunquam à conſilii ſalubritate, ne parvi quidem certamine diſcriminis receſſit. Quodque eſt difficillimum, ubique ira ac ſpe ſuperior apparuit. Ergo ut Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maxime civitati noſtræ ſuccurrit. Alter enim celeritate ſua Carthaginem oppreſſit: alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi poſſet.

An.M 3987. Ol 178. 2. Vrb.C. 686, Ant.Ch, 66.

3. [1]C. etiam Piſonem mirifice & conſtanter turbulento Reipublicæ ſtatu egiſſe Conſulem, narratione inſequenti patebit. [a] [2] M Palicani ſeditioſiſſimi hominis peſtiferis blanditiis præreptus populi favor, conſularibus comitiis ſummum dedecus admittere conabatur, ampliſſimum ei imperium deferre cupiens, cujus teterrimis actis exquiſitum potius ſupplicium, quam ullus honos debebatur. Nec deerat conſternatæ multitudini furialis fax Tribunitia, quæ temeritatem ejus & ruentem comitaretur, & languentem actionibus ſuis inflammaret. In hoc miſerando pariter & erubeſcendo ſtatu civitatis, tantum non manibus Tribunorum pro roſtris Piſo collocatus, cum hinc atque illinc eum ambiſſent, & an Palicanum ſuffragiis populi Conſulem creatum, renunciaturus eſſet, interrogaretur; primo reſpondit: Non exiſtimare ſe tantis tenebris offuſam eſſe Rempublicam, ut huc indignitatis veniretur. Deinde cum perſeveranter inſtarent, ac dicerent: Age, [b] ſi ventum fuerit: Non renuntiabo, inquit. Quo quidem tam abſciſſo reſponſo, Conſulatum Palicano, prius quam illum adipiſceretur, eripuit. Multa & terribilia Piſo contempſit, [c] dum ſpecioſum mentis ſuæ flecti non vult rigorem.

An M. 3954. Ol. 17 . 1. Vrb C. 6 :3. Ant. Ch. 99.

4. Metellus autem Numidicus, propter conſimile perſeverantiæ genus, excepit quoque indignam majeſtate ac moribus ſuis procellam. Cum enim animadverteret, quo tenderent Saturnini Tribuni plebis funeſti conatus, quantoque malo Reipublicæ, niſi his occurreretur, erupturi eſſent, [3] in exilium, quam in legem ejus ire maluit. Poteſt aliquis

INTERPRETATIO.

a *Populus blanditiis M. Palicani hominis ſeditioſiſſimi allectus volebat admittere maximum dedecus in comitiis Conſularibus.*

b *Si ventum fuerit eo*, ut Palicanus Conſul eligatur.

c *Dum non paſſus eſt conſtantem animum à populo dimoveri.*

NOTÆ.

1. *C. Piſonem*] Qui hoc anno cum Acilio Glabrione Conſul erat.

2. *M. Palicani.*] Fuit ille Picens humili loco natus, loquax magis quam facundus.

3. *In exilium quam in legem, &c*]

hoc viro dici conſtantior? qui ne ſententia ſua pelleretur, patria, in qua ſummum dignitatis gradum obtinebat, carere ſuſtinuit.

An.M 3966. Ol. 173. 1. Vrb.C 665. Ant.Ch. 87.

5. Cæterum ut neminem ei prætulerim, ita [1] Q. Scævolam Augurem merito comparaverim. Depulſis, proſtratiſque inimicorum partibus [2] Sylla occupata urbe, Senatum armatus coëgerat, ac ſumma cupiditate ferebatur, ut C. Marius quam celerrime hoſtis judicaretur: Cujus voluntati nullo obviam ire audente, ſolus Scævola interrogatus de hac re, ſententiam dicere noluit. Quin etiam truculentius ſibi minitanti Syllæ, licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumſediſti, oſtentes; licet mortem identidem miniteris, nunquam tamen efficies, ut propter exiguum ſenilemque ſanguinem meum, Marium, à quo urbs & Italia conſervata eſt, hoſtem judicem.

An M. 3954. Ol. 170.1. Vrb. C. 653. Ant.Ch. 99.

6. [a] Quid fœminæ cum concione? ſi patrius mos ſervetur, nihil. Sed ubi domeſtica quies ſeditionum agitata fluctibus eſt, priſcæ conſuetudinis auctoritas convellitur: pluſque valet quod violentia cogit, quam quod ſuadet & præcipit verecundia. Itaque te Sempronia Ti. & C. Gracchorum ſoror, uxor Scipionis Æmiliani, [b] non ut abſurde graviſſimis virorum operibus inſerens, maligna relatione comprehendam; ſed quia à Tribuno plebis producta ad populum, in maxima confuſione nihil à tuorum amplitudine degeneraſti, honorata memoria proſequar. Coacta es eo loci inſiſtere, ubi principum civitatis perturbari frons ſolebat: inſtabat tibi torvo vultu minas profundens ampliſſima poteſtas, clamore imperitæ multitudinis obſtrepens, totum forum acerrimo ſtudio nitebatur, ut [3] Equitio, cui Semproniæ gentis falſum jus quærebatur, tanquam filio Tiberii fratris tui oſculum dares: [c] tu tamen illum,

INTERPRETATIO.

a *Quid negotij eſt fœminæ cum cœtu hominum* pro rebus publicis convocato.

b *Tuum præclarum facinus recte inſerens operibus præſtantiſſimorum virorum.*

c *Tu tamen repuliſti illum Equitium prognatum ex obſcura quadam domo; & nihilominus, velut quoddam monſtrum, conantem ſibi uſurpare affinitatem, ad quam nullum jus habebat.*

NOTÆ.

Tribunus plebis Saturninus legem promulgat; ut ager ille, quem Marius pulſis hoſtibus in Gallia acquiſierat, populo divideretur. In eam legem ut ſinguli Senatores intra quintum diem jurent, imperat: ſin minus, & mulctam 20. talentorum minatur. Tum Marius hujus legis ſuaſor, ut Metello strueret inſidias, negat ſe juraturum: idem, cum multi alij, tum ipſe imprimis Metellus negat. Vbi vero in tempus ventum eſt, prævaricatus Marius jurat, illum multi metu ſequuntur; at Metellus propoſito conſtans juramentum reſpuit, & continuo è foro, & paulo poſt ex urbe, ne civium ſua cauſa cædes fieret, diſceſſit. Hæc fere Plut. in Mario. Rhodum exulatum abiit, ex Epit. Livian. Smyrnam, ex Aurelio Victore.

1. *Q. Scævolam.*] Ex gente Mutia. Conſul fuit anno Vrbis 637.

2. *Sylla occupata urbe*] Conſule l.1. c.5 n.5. ubi hæc narravimus.

3. *Equitio*] L. Equitius Firmanus fictitius ille fuit Ti. Gracchi filius, quem

neſcio quibus tenebris protractum, portentum, execrabili audacia, ad uſurpandam alienam propinquitatem tendentem, repuliſti.

7. [a] Non indignabuntur Urbis noſtræ Lumina, ſi inter eorum eximium fulgorem, Centurionum quoque virtus ſpectandam ſe obtulerit. Nam ut humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitati fovenda magis, quam ſpernenda bonæ indolis novitas eſt. An abigi debet [1] Pon-
tius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæſaris partibus excu- An.M. .oo8.
bans, Scipionis præſidio interceptus, cum uno modo ſalus ab eo dare- Ol 183 3.
tur, ſi ſe futurum Cn. Pompeij generi ipſius militem affirmaſſet, ita reſ- Vrb.C 707.
pondere non dubitavit: Tibi quidem, Scipio, gratias ago: ſed mihi uti Ant.Ch.45.
iſta conditione vitæ non eſt opus.

8. Sine ullis imaginibus nobilem animum, & idem conſtantiæ pro- An.M. 4023.
poſitum ſecutus C. Mevius Centurio Divi Auguſti, cum [2] Antoniano Ol 187.2.
bello ſæpenumero excellentes pugnas edidiſſet, improviſis hoſtium in- Vrb. C. 712.
ſidiis circumventus, & ad Antonium Alexandriam perductus, interro- Ant.Ch.30.
gatuſque quidnam de eo ſtatui deberet: Jugulari me, inquit, jube: quia nec ſalutis beneficio, neque mortis ſupplicio adduci poſſum, ut Cæſaris miles eſſe deſinam, & tuus eſſe incipiam. Cæterum quo conſtantius vitam contempſit, eo facilius impetravit. Antonius enim virtuti ejus incolumitatem tribuit.

INTERPRETATIO.

a *Viri principes noſtra urbis non ægre ferent.*

NOTÆ.

Metellus Cenſor ex numero civium expunxit; & C. Marius Conſul duxit in publicam cuſtodiam; populus vero clauſtris carceris evulſis creavit Tribunum plebis: at primo die initi Magiſtratus cæſum tradit Appian.

1. *Pontius.*] Ab aliis Titius legitur: non tamen Titus ille Pontius, de quo Cicero in l. de Senectute, ut vult Colerus; ille enim à Catone Majore appellatur, qui Pompeio & Scipioni ætate multo ſuperior fuit. Hunc Pontium Scipio cum ſociis interfici juſſit.

2. *Antoniano bello.*] Quo M. Antonius ab Auguſto ad Actium victus eſt.

EXTERNA.

1. Complura hujus notæ Romana exempla ſuperant, ſed ſatietas An M.3844.
modo vitanda eſt. Itaque ſtylum meum ad externa jam delabi permit- Ol. 142. 3.
tam, quorum principatum teneat Blaſſius, cujus conſtantia nihil per- Vrb. C. 543.
tinacius. [1] Salapiam enim patriam ſuam præſidio Punico occupatam, Ant.Ch.209.
Romanis cupiens reſtituere, Daſium acerrimo ſtudio ſecum in adminiſtratione Reipublicæ diſſidentem, & animo toto Annibalis amicitiæ va-

NOTÆ.

1. *Salapiam.*] Vrbem Apuliæ Dauniorum. *Salpe.*

cantem, ſine quo propoſitum conſilium peragi non poterat, ad idem opus aggrediendum majore cupiditate, quam ſpe certiore tentare auſus eſt: [a] qui protinus ſermonem ejus, adjectis quæ ſe commendatiorem & inimicum inviſiorem factura videbantur, Annibali retulit: à quo adeſſe juſſi ſunt, ut alter crimen probaret, alter defenderet. Cæterum pro tribunali cum res gereretur, & quæſtioni illi omnium oculi eſſent intenti, [b] dum aliud forte citioris curæ negotium tractatur, Blaſſius vultu diſſimulante, & voce ſubmiſſa, monere Daſium cœpit, ut Romanorum potius quam Carthaginienſium partes foveret. Enimvero tunc ille proclamat, ſe in conſpectu ducis adverſus eum ſolicitari: quod quia & incredibile videbatur, & ad unius tantum aures penetraverat, & dictabatur ab inimico, veritas fide caruit: Sed non ita multo poſt Blaſſii mira conſtantia Daſium ad ſe traxit, Marcelloque Salapiam, & [1] quingentos Numidas, qui in ea cuſtodiæ cauſa erant, tradidit.

An.M. 3716.
Ol. 113. 1.
Vrb.C. 425.
Ant Ch. 327.
An.M. 3736.
Ol. 115 3.
Vrb.C.435.
Ant.Ch. 317.

2. [2] Phocion vero, cum Athenienſes rem aliter atque ipſe ſuaſerat, [3] proſpere adminiſtraſſent, adeo perſeverans ſententiæ ſuæ propugnator extitit, ut in concione lætari quidem ſe ſucceſſu eorum, ſed conſilium tamen ſuum aliquanto melius fuiſſe diceret. Non enim damnavit, quod recte viderat: quia quod alius male conſuluerat, bene ceſſerat: felicius hoc exiſtimans, illud etiam ſapientius. [c] Blandum animum ſane temeritati caſus facit, ubi pravo conſilio propitius aſpirat: & quo vehementius noceat, inſpiratius prodeſt. Placidi & miſericordes, & liberales, omnique ſuavitate temperati mores Phocionis, quos optime profecto conſenſus omnium bonitatis cognomine decorandos cenſuit. Itaque conſtantia, quæ natura rigidior videbatur; lenis è manſueto pectore fluxit.

INTERPRETATIO.

a *Continuo Daſius retulit Annibali ſermonem Blaſſij, additis iis quæ ſe Annibali gratioſum, Blaſſium vero inimicum magis illi inviſum redderent.*

b *Dum aliud forte negotium, quod magis urgebat, ab Annibale tractatur.*

c *Fortuna ſæpe juvat temeritatem, dum pravo conſilio propitiam ſe præbet; & aliquando favet in rebus magis deſperatis, ut poſtea plus noceat.*

NOTÆ.

1. *Quingentos Numidas.*] Dum Marcellus à Blaſio in hac urbe recipitur, Numidæ arma capiunt, tentantque eruptionem; cumque nullus fugæ pateret exitus, omnes fere pugnantes occumbunt. Plus aliquanto damni hac ala Equitum amiſſa Annibali, quam Salapia fuit: nec deinde Pœnus equitatu, quo plurimum valuerat, fuit ſuperior. Ita Livius l. 26.

2. *Phocion*] Vir prudentia, clementia, aliiſque virtutibus longe clariſſimus, qui ſapienter Athenienſium Remp. moderatus eſt.

3. *Proſpere adminiſtraſſent.*] Hinc Caſſander, inde Polypercon Athenis rerum potiri cupiebant; Polyperconti populus, Caſſandro vero, cum nobilitas omnis; tum Phocion imprimis favebat: interim Nicanor Caſſandri Præfectus occupat Pyreum. Phocion, nec arma capienda cenſuit, nec armatis præeſſe voluit. Advenit Polypercon, Pyreum ob-

3. [a] Socratis autem virilitatis robore palliatus animus aliquanto præſtantius perſeverantiæ exemplum edidit. Univerſa civitas Athenienſium iniquiſſimo ac truculentiſſimo errore inſtincta, de capite [1] decem Prætorum, qui apud Arginuſas Lacedæmoniam claſſem deleverant, triſtem ſententiam tulerat. [b] Forte tunc ejus poteſtatis Socrates, cujus arbitrio plebiſcita ordinarentur, indignum judicans tot & tam bene meritos ex indigna cauſa impetu invidiæ abripi temeritati multitudinis conſtantiam ſuam objecit; maximoque concionis fragore, & incitatiſſimis minis compulſus non eſt, ut ſe publicæ dementiæ auctorem adſcriberet: [c] quæ oppoſitu ejus legitima graſſari via prohibita, injuſto Prætorum cruore manus ſuas contaminare perſeveravit: nec timuit Socrates, ne conſternatæ patriæ, undecimus furor mors ipſius exiſteret. An. M. 3641. Ol. 93. 3. Urb. C. 347. Ant. Ch. 405.

4. [d] Proximum, etſi non ejuſdem ſplendoris eſt, tamen adeo certum conſtantiæ habere poteſt experimentum, cum efficacis operæ forenſis, tum fidei non latentis. Athenis [2] Ephialtes [3] accuſare publice juſſus, & inter cæteros Demoſtrati nomen deferre coactus eſt, cujus filius erat Demochares, excellentis formæ puer, animo ejus flagrantiſſimo inhærens amore. [e] Itaque communis officii ſorte truculentus accuſator privati affectus conditione miſerabilis reus, puerum ad ſe exorandum, [f] quo parcius patris criminibus inſiſteret, venientem, neque repellere, neque ſupplicem genibus ſuis advolutum intueri ſuſtinuit. Sed operto capite flens & gemens, preces expromere paſſus eſt. Nihiloque minus ſincera fide accuſatum Demoſtratum damnavit: victoriam neſcio laude, an An. M. 3714. Ol. 110. 1. Urb C. 413. Ant. Ch. 339.

INTERPRETATIO.

[a] *Animus autem Socratis*, qui pallio Philoſophico utebatur, *inſigniens viribus conſtans aedidit perſeverantiæ exemplum multo perfectius.*

[b] *Tunc forte Socrates* Tribunitiam *poteſtatem gerebat; cujus arbitrio decreta à plebe ſancita ordinabantur.*

[c] *Populus tamen contaminavit manus ſuas Prætorum ſanguine injuſte effuſo; etiam ſi per interceſſionem Socratis impeditus fuiſſet illos judicio ſecundum leges requiſito condemnare; nec timuit Socrates, ne occiſis decem Prætoribus, undecimus ipſe occideretur furore populi conſternati ob cives inſepultos.*

[d] *Exemplum, quod proxime narraturus ſum, etſi non habet tantum ſplendorem, habere tamen poteſt pro certo indicio & conſtantiæ in foro judiciali exhibitæ, & fidei palam ſe prodentis.*

[e] *Itaque* Ephialtes *& accuſator ſeverus ob publicum officium, quod illi forte obtigerat; & vultu habituque veluti reus commiſeratione dignus ob amorem* quo puerum deperibat.

[f] *Ut remiſſius ageret in patrem criminis accuſatum.*

NOTÆ.

ſidetur, & Caſſander pellitur.

1. *Decem Prætorum.*] Vide l. 1. c. 1. ſub finem Demarchus tum erat Socrates, cujus eadem Athenis poteſtas fuit, quæ Romæ Tribuni plebis.

2. *Ephialtes.*] Athenienſis vir fortiſſimus, qui cum Memnone Rhodio ad Halycarnaſſum pro Dario contra Macedonas fortiter dimicans occubuit.

3. *Accuſare publice.*] Moris erat Athenis, ut ſorte ducerentur, qui in mores hominum & vitæ rationem inquirerent.

tormento majore conſecutus : quoniam prius quam ſontem opprimeret, ſeipſum vicit.

An M. 3692. Ol. 104. 3. Vrb C. 391. Ant.Ch. 359.

5. [a] Quem Syracuſanus [1] Dion diverſitate exempli prægravat : qui quibuſdam monentibus , ut adverſus [2] Heraclidem & Calippum , quorum fidei plurimum credebat , tanquam inſidias ei nectentes cautior eſſet ; reſpondit , ſe vita malle excedere , quam metu violentæ mortis amicos inimicoſque juxta ponere.

An.M. 3721. Ol. 111. 4. Vrb.C. 420. Ant.Ch. 332.

6. Quod ſequitur , & rei ipſius admiratione , & claritate auctoris illuſtre. Alexander Macedonum Rex inclyta jam pugna , excellentiſſimis [3] opibus Darii contuſis , æſtu & itineris fervore [4] in Cilicia percalefactus , Cydno , qui aquæ liquore conſpicuus , Tarſum interfluit, corpus ſuum immerſit : ſubito [b] deinde ex nimio hauſtu rigoris obſtupefactis nervis , ac torpore hebetatis artubus , maxima cum exanimatione totius exercitus , in oppidum caſtris propinquum defertur. Jacebat æger Tarſi , inque valetudine ejus adverſa , inſtantis victoriæ ſpes fluctuabat. Itaque convocati Medici , attentiſſimo conſilio ſalutis remedia circumſpiciebant. Qui cum ad unam potionem ſententiam direxiſſent , atque eam Philippus Medicus ſuis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipſius amicus & comes) porrexiſſet , [5] à Parmenione miſſæ literæ ſuperveniunt , admonentes , ut Rex inſidias Philippi, perinde ac pecunia corrupti à Dario , caveret. Quas cum legiſſet, ſine ulla cunctatione medicamentum [6] hauſit, actunc legendas Philippo tradidit : Pro quo tam conſtanti erga amicum judicio , digniſſimam à diis immortalibus mercedem recepit : [c] qui incolumitatis ejus præſidium falſo interpellari indicio noluerunt.

INTERPRETATIO.

[a] *Ephialtem tamen Dio Syracuſanus antecellit exemplo conſtantia in re diverſa edito.*

[b] *Deinde ex nimio frigore nervis contractis, & membris torpore maximo hebetatis.*

[c] *Qui medicamentum illud , cujus virtute ſanitatem recuperaturus erat , noluerunt falſo indicio impedire , quominus daretur.*

NOTÆ.

& ſi quos non probaſſent, accuſaret publice.

1. Dionyſii tyranni affinis, quem cum ad liberandas tyrannide Athenas ſæpius hortaretur , ab eo in exilium ejectus eſt ; ſed aliquando poſt , ipſe à Platone , ut creditur , inductus, Dionyſium juniorem Syracuſis expulit.

2. *Heraclidem & Calippum.*] Ille Siculus , hic Athenienſis fuit : uterque proditor multas in Dionem ſeditiones côcitavit.

3. *Opibus Darii contuſis.*] Ad Granicum flumen , ubi ex Perſis millia peditum cæſa decem , equitum duo ; capta 10.

4. *In Cilicia.*] Amano & Tauro montibus, Pamphylia & mari circumſcripta ; nunc *Carama* : cujus urbs præcipua Tharſus fuit; vel à Tharſo Iapheti nepote, ex Ioſepho ; vel à Perſeo , ex Solino ; vel ab Argivis Triptolemi comitibus , ex Strabone ; condita ad Cydnum.

5. *A Parmenione.*] Dux erat bellicis laudibus clariſſimus . qui poſt Alexandrum maximam domitæ Aſiæ gloriam tulit : in 3. enim præliis, quibus fractæ Darii vires, cornu ſiniſtro præfuit ; ipſe tamen proditionis, ſeu veræ . ſeu falſæ accuſatus , Alexandri juſſu necatus eſt.

6. *Hauſit.*] Satius eſſe ratus , & dubia ſe fide Medici quam morbo perire ; & alieno mori ſcelere , quam ſuo metu.

VALERII MAXIMI LIBER QUARTUS.

CAP. I.

DE ANIMI MODERATIONE.

QUÆ IN ROMANIS.

1. *P. Valerio Poplicola Coſ.*
2. *M. Furio Camillo exule.*
3. *C. Mario Rutilo Cenſ.* II.
4. *L. Quinctio Cincinnato Coſ.*
5. *Q. Fabio Max. Rulliano.*
6. *P. Africano majore.*
7. *M. Claudio Marcello Coſ.* IV.
8. *Ti. Sempronio Graccho Tribuno plebis.*
9. *C. Claudio Nerone Coſ.*
10. *P. Scipione Æmiliano Coſ.*
11. *Q. Mucio Scævola.*
12. *Q. Metello Macedonico.*
13. *Q. Metello Numidico exule.*
14. *M. Catone Uticenſi.*
15. *M. Calpurnio Bibulo Procoſ.*

QUÆ IN EXTERNIS.

1. *Archita Tarentino.*
2. *Platone Athenienſi.*
3. *Dione Syracuſano.*
4. *Thraſybulo Athenienſi.*
5. *Staſippo Tegeate.*
6. *Pittaco Mitylenæo.*
7. *Septem Sapientibus.*
8. *Theopompo Spartanorum Rege.*
9. *Antiocho Rege Syriæ.*

[a] TRANSGREDIAR ad ſaluberrimam partem, animi moderationem, quæ mentes noſtras impotenti temeritatis incurſu tranſverſas ferri non patitur. Quo evenit, ut reprehenſionis morſu ſit vacua, & laudis quæſtu opulentiſſima: Itaque effectus ſuos in claris viris recognoſcat.

1. Atque ut ab incunabulis ſummi honoris incipiam, P. Valerius, qui populi majeſtatem venerando, Poplicolæ nomen aſſecutus eſt, cum exactis Regibus, imperii eorum vim univerſam, omniaque inſignia ſub titulo Conſulatus in ſe tranſlata cerneret, [b] invidioſum Magiſtratus fa- An. M. 3516. Ol. 68. 1. Vrb.C. 245. Ant. Ch. 507.

INTERPRETATIO.

a *Iam exempla proferam moderationis, quæ pars eſt animi ſaluberrima; quæque impedit, ne mens noſtra temeritatis impetu* extra rationis ſemitam *abripiatur: unde fit, ut nihil habeat, quod poſſis reprehendere, & multum laudis acquirat.*

b *Fecit ſua moderatione, ut plena invidia poteſtas Magiſtratus Conſularis facilius à populo toleraretur; jubendo ut faſces ſine ſecuribus in urbe præferentur, & ſubmitterentur, quando populus vocaretur ad concionem.*

ſtigium moderatione ad tolerabilem habitum deduxit : [1] faſces ſecuribus vacuefaciendo, & in concione populo ſubmittendo, numerum quoque eorum dimidia parte minuit, ultro Sp. Lucretio Collega aſſumpto ; ad quem, quia major natu erat, priores faſces transferri juſſit. Legem etiam comitiis centuriatis tulit, ne quis Magiſtratus civem Romanum adverſus provocationem verberare, aut necare vellet. Ita quo civitatis conditio liberior eſſet, imperium ſuum paulatim deſtruxit. Quid, quod ædes ſuas diruit, quia excelſiore loco poſitæ, inſtar arcis habere videbantur : Nonne quantum domo inferior, tantum gloria ſuperior evaſit ?

An.M. 3665. Ol 97. 4. Urb.C.364. Ant.Ch 388.

2. Vix juvat abire à Poplicola ; ſed venire ad Furium Camillum libet, cujus tam moderatus ex magna ignominia ad ſummum imperium tranſitus fuit ; ut cum præſidium ejus cives capta à Gallis urbe Ardeæ exulantis petiiſſent, non prius Vejos ad accipiendum exercitum iret, quam de Dictatura ſua omnia [2] ſolemni jure acta comperiſſet. Magnificus Camilli Vejentanus triumphus, egregia [3] Gallica victoria ; ſed iſta cunctatio longe admirabilior. Multo enim, multoque ſeipſum quam hoſtem ſuperare operoſius eſt : [a] nec adverſa præpropera feſtinatione fugientem, nec ſecunda effuſo gaudio apprehendentem.

An.M.3789. Ol. 118. 4. Vrb C.488. Ant.Ch.364.

3. Par Furio moderatione [4] Marcius Rutilus Cenſorinus. Iterum enim Cenſor creatus, ad concionem populum vocatum quam potuit graviſ-

INTERPRETATIO.

a Ita ut ille qui ſe vincit, *nec adverſa fugiat nimia feſtinatione ; nec proſpera apprehendat immoderata lætitia.*

NOTÆ.

1. *Faſces ſecuribus.*] In ſuſpicionem affectati regni venit Valerius ; quod & occiſo Bruto non aſciſceret ſibi Collegam. & in ſumma Velia (locus erat altus & natura munitus) ædificaret : quam Invidiam ut à ſe pelleret, multa, quæ populo grata fore noverat, ſancivit ; quæ ad ſex potiſſimum capita revocari poſſunt 1. Vocato ad concilium populo, faſces ſummi imperii inſignia ſummiſit. 2. Faſces quidem in urbe præferri Conſulibus voluit, at ſecuribus vacuas. 3. Cum ambo Conſules 24. faſces, ſinguli 12. haberent ; idque ægre ferret populus ; ipſe juſſit, ut 12. tantum alterutri, primum ſeniori, tum juniori alternis menſibus præferrentur. 4. Vetuit, ne quis Magiſtratus in urbe civem Romanum virgis cæderet, necaretve injuſſu populi. 5. Collegam ſibi aſſumpſit Sp. Lucretium. 6. Ædes ſuas in clivum infimum tranſtulit, quo facilius à civibus obrui poſſet, ſi in aliquo delicto deprehenderetur.

2. *Solemni jure.*] A Romanis, qui Vejos fugerant, miſſus Pontius Cominius, qui Senatores in Capitolio obſeſſos conſuleret ; datumque ab iis decretum, quo M. Camillus revocatus de exilio populi juſſu Dictator diceretur.

3. *Gallica victoria.*] Bis Gallos vicit, ſemel in urbe ; primoque concurſu haud majore momento Galli fuſi ſunt, quam ad Alliam vicerant : iterum Gabina via ad octavum lapidem, ubi omnia cædes obtinuit, ac ne nuncius quidem cladis relictus eſt.

4. *Marcius Rutilus.*] Quod Marcius Rutilus, & Cenſura duplici præter morem, & utraque ſumma cum laude functus ſit, Cenſorini nomen, tum ſibi, tum poſteris etiam peperit.

ſima

ſima oratione corripuit, quod eam poteſtatem bis ſibi detuliſſet; cujus majores, quia nimis magna videretur, tempus coarctandum judicaſſent. Uterque recte, & Cenſorinus, & populus: [a] alter enim ut moderate honores crederent, præcepit: alter ſe moderato credidit.

4. Age, L. Quinctius Cincinnatus qualem Conſulem egit? cum ho- An M. 3595.
norem ejus Patres Conſcripti [1] continuare vellent, non ſolum propter O'. 80. 2.
illius egregia opera, ſed etiam quod populus eoſdem Tribunos in pro- Vrb.C. 294.
ximum annum creare conabatur, quorum neutrum jure fieri poterat: Ant.Ch.458.
utrumque diſcuſſit, Senatus ſimul ſtudium inhibendo, & Tribunos verecundiæ ſuæ exemplum ſequi cogendo. Itaque unus in cauſa fuit, ut ampliſſimus Ordo, populuſque tutus eſſet ab injuſti facti reprehenſione.

5. [2] Fabius vero Maximus cum à ſe quinquies, & à patre, avo, An.M 3841.
proavo, majoribuſque ſuis ſæpenumero Conſulatum geſtum animad- Ol. 141. 4.
verteret: comitiis, quibus filius ejus ſummo conſenſu Conſul creaba- Vrb C. 540.
tur, quam potuit conſtanter cum populo egit, ut vacationem ali- Ant.Ch.212.
quando hujus honoris Fabiæ genti daret: non quod filii virtutibus diffideret (erat enim illuſtris,) ſed ne maximum imperium in una familia continuaretur. Quid hac moderatione valentius, aut efficacius; quæ etiam patrios affectus, qui potentiſſimi habentur, ſuperavit?

6. Non defuit majoribus grata mens ad præmia ſuperiori Africano exolvenda; ſiquidem maxima ejus merita paribus ornamentis decorare
conati ſunt. Voluerunt illi ſtatuas [3] in comitio, in roſtris, in Curia, in An.M. 3853.
ipſa denique Jovis Opt. Max. cella ponere: voluerunt imaginem ejus Ol. 144. 4.
triumphali ornatu indutam, Capitolinis pulvinaribus applicare: vo- Vrb.C. 552.
luerunt ei continuum per omnes vitæ annos Conſulatum, perpetuam- Ant.Ch.200.
que Dictaturam tribuere. Quorum ſibi nullum, neque plebiſcito dati,

INTERPRETATIO.

a *Nam Marcius recte admonuit populum, ut prudenter concederet illos honores; & populus recte ſe commiſit Marcio viro moderato.*

NOTÆ.

1. *Continuare vellent.*] Capitolium ſervi exulibus juncti occuparant; hinc eos pellere nituntur Conſules P. Valerius & C. Claudius; at Valerius inter primos pugnam ciens occumbit: tum Claudius Collegam ſibi legit Q. Cincinnatum, qui exul rei ruſticæ dabat operam. Sub anni finem Patrum ſtudio in annum ſequentem Conſul erat: cum ille, rem ut mali exempli averſatus, indicit comitia, deſignatiſque Conſulibus in ſuum ſe tuguriolum recipit.

2. *Fabius vero Maximus.*] Cunctator, cujus pater Fabius Gurges, avus Fabius Rullianus, proavus Fabius Ambuſtus, atavus Fabius Ceſo; quorum ſinguli, vel ſemel, vel ſæpius Conſules fuerunt. Illius filius Conſul rem contra Annibalem bene geſſit.

3. *In comitio.*] Quid comitium, quid Roſtra ſint, lib. 1. cap. 5. num. 1. Quid curia, ibidem numero 3. diximus.

neque Senatuſconſulto decerni patiendo, [a] pene tantum in recuſandis honoribus ſe geſſit, quantum geſſerat in emerendis.

An. M. 3855. Ol. 146. 1. Vrb. C. 558. Ant. Ch. 194. Eodem robore mentis cauſam Annibalis in Senatu protexit, cum eum [1] cives ſui miſſis legatis tanquam ſeditiones apud eos moventem accuſarent: Adjecit quoque non oportere Patres Conſcriptos ſe Reip. Carthaginienſium interponere; altiſſimaque moderatione alterius ſaluti conſuluit, alterius dignitati, [b] victoria tenus, utriuſque hoſtem egiſſe contentus.

An.M. 3844. Ol. 142. 3. Vrb. C. 543. Ant.Ch. 209. 7. At M. Marcellus, qui primus & Annibalem vinci, & Syracuſas capi poſſe docuit: cum in Conſulatu ejus Siculi de eo queſtum in urbem veniſſent, [2] nec Senatum ulla de re habuit, quia Collega Valerius Lævinus forte aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiores eſſent. At ut is rediit, ultro de his admittendis retulit, querenteſque de ſe patienter ſuſtinuit. Juſſos etiam à Lævino diſcedere; remanere, ut ſuæ defenſioni intereſſent, coëgit: [c] ac deinde utraque parte perorata, etiam excedentes Curia ſubſecutus eſt, quo liberius Senatus ſententiam ferret. Improbatis quoque eorum querelis, ſupplices & orantes, ut ab eo [3] in clientelam reciperentur, clementer excepit: [4] Super hæc Siciliam ſortitus, eam Provinciam Collegæ ceſſit. Toties laudatio Marcelli variari poteſt, quoties novis ipſe gradibus moderationis adverſus ſocios uſus eſt.

An.M. 3867. Ol. 148. 2. Vrb. C. 566. Ant.Ch. 186. 8. Quam [5] Ti. etiam Gracchus admirabilem ſe exhibuit! Tribunus enim plebis, cum ex profeſſo inimicitias cum Africano & Aſiatico Sci-

INTERPRETATIO.

a *Pene tantam gloriam aſſecutus eſt in repudiandis honoribus, quantam habuerat in promerendis.*

b *Satis habuit ſe proſtraviſſe hoſtem, & Carthaginienſium, & Annibalis, uſque ad victoriam* de illo relatam.

c *Ac deinde poſtquam & Siculi & ipſe Marcellus cauſam dixiſſent.*

NOTÆ.

1. *Cives ſui.*] Gravi invidia apud ſuos laborabat Annibal, tum ob vetus in Barchinam factionem odium, tum ob immutatam Reipub. gerendæ rationem; Magiſtratus enim, qui prius perpetui erant, annuos ipſe fecerat: quare inſimulatus Romæ, quod & ipſe ad Antiochum & Antiochus ad ipſum legatos miſiſſet.

2. *Nec Senatum ulla de re, &c.*] Id paulo aliter narrat Plutarchus: at cum ſit res levioris momenti, non eſt operæ pretium illius adſcribere ſententiam. De Marcelli victoriis jam ſæpius.

3. *In clientelam.*] *Apud majores noſtros*, inquit Cicero, *tantopere juſtitia culta eſt, ut hi, qui civitates aut nationes devictas bello in fidem recepiſſent, earum patroni eſſent more majorum.* l. 1. de Officiis.

4. *Super hæc.*] Ante Siculorum querelas, Sicilia cum claſſe Marcello, Italia cum bello in Annibalem Lævino obvenerat.

5. *Tib. Gracchus.*] Similius vero mihi videtur; idque tum Livium, tum Plutarchum legenti cuilibet conſtabit: bis L. Scipionis cauſam à Ti. Graccho ſuſceptam, ſemel cum morbum cauſæ eſſe, cur Linterni abeſſet, frater L. Scipio excuſaret; iterum, cum poſt Africani mortem à Petiliis damnatus eſt.

pionibus gereret, [a] & Aſiaticus [1] judicatæ pecuniæ ſatiſdare non poſſet, atque ideo [2] à Conſule in vincula publica duci juſſus eſſet, appellaſſetque Collegium Tribunorum, nullo volente intercedere, feceſſit à Collegis, decretumque compoſuit: Nec quiſquam dubitavit, quin eo ſcribendo, irati hoſtis adverſus Aſiaticum verbis uſurus eſſet. At is primum juravit ſe cum Scipionibus in gratiam non rediiſſe; deinde tale decretum recitavit: Cum L. Cornelius Scipio die triumphi ſui ante currum actos hoſtium duces in carcerem conjecerit; indignum & alienum à majeſtate populi Romani videri eodem ipſum duci. Itaque id non ſe [3] paſſurum fieri. Libenter tunc opinionem ſuam populus Romanus à Graccho deceptam cognovit, moderationemque ejus debita laude proſecurus eſt.

9. C. quoque Claudius Nero inter cætera præcipuæ moderationis exempla numerandus eſt. Livii Salinatoris in Aſdrubale opprimendo [4] gloriæ particeps fuerat: at tamen eum triumphantem equo ſequi, quam triumpho quem ei Senatus æque decreverat, uti maluit; quia res in Provincia Salinatoris geſta fuerat. Sine curru ergo triumphavit, eo quidem clarius, quod illius victoria tantummodo laudabatur, [5] hujus etiam moderatio.

10. Ne Africanus quidem poſterior nos de ſe tacere patitur: Qui Cenſor, [6] cum luſtrum conderet, [7] inque ſolito fieri ſacrificio Scriba An.M.3911. Ol 159. 3. Vrb. C. 611. Ant.Ch 141.

INTERPRETATIO.

[a] *Et Aſiaticus non poſſet dare pecuniam omnem, qua in judicio damnatus fuerat.*

NOTÆ.

1. *Iudicata pecunia*] Sub Africani mortem, vel duo Petilii, ex Livio, vel Minucius, ex Gellio, ſuaſore M. Catone L. Scipionem ingentis pecuniæ ab Antiocho acceptæ damnarunt.

2. *A Conſule.*] Hoc falſum; legendum, *à Tribuno.*

3. *Paſſurum fieri.*] Permiſit tamen, ut Quæſtores in bona L. Scipionis invaderent, in quibus ne minimum quidem regiæ pecuniæ veſtigium apparuit: quæ ad privatum vitæ cultum neceſſaria viſa ſunt, à cognatis redempta. Tam varia de Scipionis Aſiatici damnatione ſcripta ſunt, ut quibus potiſſimum aſſentiar auctoribus non habeam.

4. *Gloria particeps.*] Multo plus ad victoriam, quam ipſe Livius, contulit Nero; qui decepto Annibale magnam Italiæ partem quinque diebus emenſus, Equitatum cum Liviano exercitu conjunxit.

5. *Hujus etiam moderatio.*] *Ita conſociatus triumphus uterque glorioſus fuit; ſed Neronis magis auxit gloriam, qui tantum honore ceſſerat Collega, quantum illi, & nobilitate, & merito antеibat.* Ita Liv.

6. *Cum luſtrum conderet.*] Non Scipio, ſed L. Mummius illius Collega luſtrum hoc anno condidit, ſi Ciceroni l. 2. de Orat. & Gellio l. 4. c. 17. credimus; quamobrem idem hoc anno, quod ſæpe alias, factum eſſe non temere dixerim: ut Cenſor uterque Scipio & Mummius præeunte Scriba carmen voti faciundi pronunciaret; alter vero Mummius tauro immolato peregerit ſacrificium, luſtrumque condiderit.

7. *Inque ſolito fieri.*] Ego libentius

ex publicis tabulis ſolemne ei precationis [1] carmen præiret, quo dii immortales, ut populo Romano res meliores amplioreſque facerent, rogabantur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ ſunt. Itaque precor, ut eas perpetuo incolumes ſervent. Ac protinus in publicis tabulis carmen ad hunc modum emendari juſſit. Qua votorum verecundia deinceps Cenſores in condendis luſtris uſi ſunt. Prudenter enim ſenſit tunc incrementum Romano Imperio petendum fuiſſe, cum [2] intra ſeptimum lapidem triumphi quærebantur: Majorem autem totius terrarum orbis partem poſſidenti, ut avidum eſſet quicquam ultra appetere; ita abunde felix, ſi nihil ex eo quod obtinebat, amitteret. Neque alia ejus in Cenſura moderatio pro tribunali apparuit. Centurias recognoſcens Equitum, [a] poſtquam C. Licinium Sacerdotem citatum proceſſiſſe animadvertit: dixit ſe ſcite illum [3] verbis conceptis pejeraſſe. Proinde ſi quis eum accuſare vellet, uſurum teſtimonio ſuo; ſed nullo ad id negotium accedente, [b] Traduc equum, inquit, [4] Sacerdos, ac lucrifac cenſoriam notam: ne ego in tuam perſonam & accuſatoris, & teſtis, & judicis partes egiſſe videar.

An M. 1940. Ol. 166. 3. Vrb C. 639. Ant.Ch. 113.

11. Quod animi temperamentum etiam in [5] Q. Scævola excellentiſſimo viro adnotatum eſt: Teſtis namque in reum productus, cum id reſpondiſſet, quod ſalutem periclitantis magnopere læſurum videbatur, diſcedens [c] adjecit, ita ſibi credi oportere, ſi & alii idem aſſeveraſſent: quoniam unius teſtimonio aliquem credere peſſimi eſſet exempli: Et religioni igitur ſuæ debitam fidem, & communi utilitati ſalubre conſilium reddidit.

12. Sentio quos cives, quæve facta eorum ac dicta quam anguſto ambitu orationis amplectar. Sed cum magna & multa breviter dicenda

INTERPRETATIO.

a *Poſtquam animadvertit C. Licinium Sacerdotem à Præcone appellatum in medium veniſſe.*

b *Tranſi cum equo tuo, Sacerdos; & lætare, quaſi de lucro, quod à Cenſore notatus non fueris.*

c *Adjecit, ſibi credi tantum oportere tum, cum alij idem verum eſſe dixiſſent.*

NOTÆ.

cum Lipſio legerim, *ſolitaurili ſacrificio*; quod luſtrationum omnium proprium fuit. In luſtro enim mos fuit ut exercitus omnis in campo Martio adeſſet, ibique ſue, ove, tauriſque luſtraretur: hoc ſacrificium Varro, Livius, Feſtius *ſolitaurilia* appellant, Cato *ſuovetaurilia*, Servius *ſuovetaurium*, alij *ſolitaurilia*.

1. *Carmen.*] Hoc eſt formulam, cujus ne unam quidem voculam licebat immutare.

2. *Intra ſeptimum lapidem.*] Id eſt intra ſeptem millia paſſuum: majores enim lapidibus milliaria ſingula deſignabant.

3. *Verbis conceptis.*] Solemni more expreſſis; ita ut nihil deeſſet ad perjurium.

4. *Sacerdos.*] Non dignitatis, ſed familiæ plebeiæ nomen fuit.

5. *Q. Scævola.*] Gener Lælii Sapientis, & Augur vulgo dictus.

ſint de claritate excellentibus viris: [a] ſermo infinitis perſonis rebuſque circumfuſus, utrumque præſtare non poteſt. Iaque propoſiti quoque noſtri ratio non laudanda ſibi omnia, ſed recordanda ſumpſit. Quapropter bona cum venia duo Metelli, [1] Macedonicus, & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, ſtrictim ſe narrari patientur. Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus diſſenſerat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio, [2] ad graves teſtataſque inimicitias progreſſa fuerat; ſed cum interemptum Scipionem conclamari audiſſet, in publicum ſe proripuit, mœſtoque vultu & voce confuſa, Concurrite, concurrite, inquit, cives, mœnia Urbis noſtræ everſa ſunt: Scipioni enim Africano intra ſuos penates quieſcenti nefaria vis illata eſt. O Remp. pariter Africani morte miſeram, & Macedonici tam humana, tamque civili lamentatione felicem! eodem enim tempore, & quantum amiſiſſet Principem, & qualem haberet, recognovit. Idem [3] filios ſuos monuit, ut funebri ejus lecto humeros ſubjicerent, atque huic exequiarum, illum honorem vocis adjecit, Non fore, ut poſtea id officium ab illis viro majori præſtari poſſet. Ubi illa tot in Curia jurgia? ubi tam multæ pro roſtris altercationes? ubi maximorum ducum & [b] civium tantorum togata prælia? Omnia nimirum iſta præcipua veneratione proſequenda delevit moderatio.

An. M. 3925.
Ol. 162. 4.
Vrb.C 624.
Ant.Ch. 128.

13. Numidicus autem Metellus populari factione patria pulſus in Aſiam ſeceſſit: in qua, cum ei forte ludos Trallibus ſpectanti literæ redditæ eſſent, quibus ſcriptum erat, [4] maximo Senatus & populi conſenſu reditum illi in Urbem datum: non è theatro prius abiit, quam ſpectaculum ederetur: non lætitiam ſuam proxime ſedentibus ulla ex parte patefecit, ſed ſummum gaudium intra ſe continuit: Eundem

An.M 3955.
Ol. 170. 2.
Vrb.C. 654.
Ant.Ch. 98.

INTERPRETATIO.

a *Sermo meus, qui de infinitis prope perſonis & rebus loquitur, non poteſt utrumque efficere.*

b *Contentiones inter viros togatos.*

NOTÆ.

1. *Macedonicus & Numidicus*] Vtrique Q. Cæcilius Metellus nomen fuit: ille ex Macedonia victo Pſeudophilippo, Macedonici; hic victo Iugurtha, ex Numidia Numidici nomen reportavit. Numidicus Metelli Calvi, qui Macedonici frater, filius erat.

2. *Ad graves teſtataſque, &c.*] Aliter Cicero: *inter Scipionem & Metellum fuit ſine acerbitate diſſenſio.* Scipionem Æmilianum intellige; de cujus morte poſtea.

3. *Filios ſuos monuit.*] Sex liberos habuit, quatuor filios, duaſque filias; nepotes undecim, nurus, generoſque, & à quibus pater appellaretur viginti ſeptem: ſed de his alias. De Trallibus antea egimus.

4. *Maximo Senatus.*] L. Appuleio, à quo ejectus fuerat Metellus, occiſo, Senatus, populuſque omnis Metelli reditum clamoribus poſtulavit: obſtitit quidem aliquandiu Furius quidam Tribunus plebis; ſed ille à furente populo diſceptus, & Metellus tanta omnium gratulatione reſtitutus eſt, ut dies integra excipientium ſalutationibus ad portam conſumpta fuerit. Quod Mario ægre admodum fuit; qui ne inimici glorioſum reditum cerne-

conſtat pari vultu, & exulem fuiſſe, & reſtitutum: adeo moderationis beneficio medius ſemper inter ſecundas & adverſas res animi firmitate verſatus eſt.

14. Tot familiis in uno genere laudis enumeratis, Portium nomen velut expers hujuſce gloriæ ſilentione prætereundum? Negat fieri debere poſterior Cato: non parvo ſummæ moderationis fiſus indicio,
An.M. 3998. Ol. 181. 1. Vrb.C. 697. Ant.Ch. 55. [1] Cypriacam pecuniam maxima cum [2] diligentia & ſanctitate in Urbem deportaverat; [a] cujus miniſterii gratia, [3] Senatus relationem interponi jubebat, ut Prætoriis comitiis extra ordinem ratio ejus haberetur. Sed ipſe id fieri paſſus non eſt; iniquum eſſe affirmans, quod nulli alii tribueretur, ſibi decerni. Ac ne quid in perſona ſua novaretur, [4] campeſtrem experiri temeritatem, quam Curiæ beneficio uti, ſatius eſſe duxit.

An.M. 3999. Ol. 181. 2. Vrb.C. 698. Ant.Ch. 54. 15. Ad externa jam mihi exempla tranſire conanti [b] [5] M. Bibulus vir ampliſſimæ dignitatis, & ſummis honoribus functus, manus injicit; Qui cum in Provincia Syria moraretur, duos egregiæ indolis filios ſuos à [6] Gabinianis militibus occiſos eſſe cognovit. Quorum interfectores ad eum vinctos [7] Regina Cleopatra miſit, ut graviſſimæ cladis ultionem arbitrio ſuo exigeret: At ille oblato beneficio, quo nullum majus lugen-

INTERPRETATIO.

a *Propter quod ministerium* diligenter præſtitum *Senatus jubebat ut rationes non redderet. & in comitiis Prætoriis extra ordinem ipſe Prætor crearetur.*

b *Dum conor externa jam exempla proferre, M. Bibulus me admonet, ut de ipſo primum loquar.*

NOTÆ.

rer, navigavit in Galatiam. Hæc Appianus.

1. *Cypriacam pecuniam.*] Catonis in Cyprum mittendi duplex cauſa P. Clodio fuit; altera, ut Ptolemæum Cypri Regem ulciſceretur, quod ipſum à piratis (ab iis enim captus fuerat) non redemiſſet: altera, ne Cato vir amans patriæ, iis, quæ deſtinabat animo, obſiſteret.

2. *Diligentia.*] Vbi in Cyprum appulit Cato, Ptolemæum ſpoliat, jure an injuria, viderint alii; ſeptemq; millia cogit argenti talenta: at veritus tum longam navigationem, tum mobilem populi animum, & vaſa paravit pecuniæ deportandæ idonea, ſingulisque longum funem & corticem ſuberis annexuit; & eorum quæ geſſerat rationem deſcripſit in duobus codicibus, quorum alter naufragio, alter igne abſumptus eſt.

3. *Senatus relationem.*] Vt ad Tiberim venit, Magiſtratus, Sacerdotes, frequenſque populus obviam prodiit; laudemque non minorem adeptus eſt bene geſtæ rei, quam ſi è bello victor rediiſſet.

4. *Campeſtrem experiri.*] Præturam extra ordinem oblatam cum repudiaſſet, anno ſequenti in comitiis prælato Vatinio repulſam tulit.

5. *M. Bibulus.*] E Patricia Calphurniorum gente, C. Cæſaris in Conſulatu Collega; qui multo poſt in bello civili, dum rem maritimam diligenter curaret, obiit.

6. *Gabinianis militibus.*] A. Gabinius, qui cum Piſone Conſul, tum Proconſul Syriæ præerat.

7. *Regina Cleopatra.*] Ptolemæi Auletis filia, quæ à patre regni hæres

ti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coëgit, carnificeſque ſanguinis ſui intactos eveſtigio ad Cleopatram reduci juſſit: dicendo, poteſtatem hujus vindictæ non ſuam, ſed Senatus eſſe debere.

NOTÆ.

una cum fratre ea lege ſcripta fuerat, ut illi nuberet. Antonii amoribus aliquanto | poſt famoſa.

EXTERNA.

1. Tarentinus [1] Architas, dum ſe Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, longoque tempore [a] ſolidum opus doctrinæ complexus; poſtquam in patriam revertitur, ac rura ſua reviſere cœpit, animadvertit negligentia villici corrupta & perdita: intuenſque male meritum: Sumpſiſſem, inquit, à te ſupplicium, niſi tibi iratus eſſem: Maluit enim impunitum dimittere, quam propter iram gravius juſto punire. An.M.3690. Ol. 104. 1. Urb C.389. Ant.Ch.363.

2. [b] Nimis liberalis Architæ moderatio, Platonis temperatior: nam cum adverſus delictum ſervi vehementius exarſiſſet, veritus ne ipſe modum vindictæ diſpicere non poſſet, [2] Speuſippo amico caſtigationis arbitrium mandavit: deforme ſibi futurum exiſtimans, ſi commiſiſſet, ut parem reprehenſionem culpa ſervi, & animadverſio Platonis mereretur. Quo minus miror, quod in Xenocrate diſcipulo ſuo tam conſtanter moderatus fuit. Audierat eum de ſe multa impie locutum: ſine ulla cunctatione criminationem reſpuit. [c] Inſtabat certo vultu index, cauſam quærens, cur ſibi fides non haberetur; adjecit, non eſſe credibile, ut quem tantopere amaret, ab eo invicem non diligeretur. [d] Poſtremo cum ad jusjurandum inimicitias ſerentis malignitas confugiſſet; ne de perjurio ejus diſputaret, affirmavit nunquam Xenocratem illa dictu- An.M.3688. Ol. 103. 3. Urb. C. 387. Ant.Ch.365.

INTERPRETATIO.

a *Aſſecutus ſolidam & maximam ſcientiam.*

b *Moderatio Architæ fuit nimis indulgens; Platonis vero majori ſeveritate temperata.*

c *Is qui indicaverat, inſtabat vultu confidentia pleno.*

d *Poſtremo cum ille, qui inimicitias* inter Platonem & Xenocratem *ſerere maligne volebat, juraſſet ſe verum dixiſſe.*

NOTÆ.

1. *Architas.*] Mnezarchi filius. Geometriæ ſtudio celeberrimus, urbiſque ſuæ facile princeps. Platonis & æqualis, & amicus.

2. *Speuſippo.*] Is Platonis ex ſorore nepos fuit; octo annis Academiæ poſt Platonem præfuit: non ipſi tamen, ſi Laërtio credimus, ſed Xenocrati ſervum puniendum tradidit Plato. Intranti cubiculum, *Cæde*, inquit, *hunc puerum; nam ipſe, quod iratus ſum, neſcio.* Xenocratis jam meminimus lib. 2. cap. 10. num. 12. Dionyſ. lib. 3. cap. 8. num 5.

rum fuiſſe, niſi ea dici expedire ſibi judicaſſet. [a] Non in corpore mortali, ſed in arce cœleſti, & quidem armatum animum ejus, vitæ ſtationem putes peregiſſe, humanorum vitiorum incurſus à ſe invicta pugna repellentem, cunctoſque virtutis numeros altitudinis ſuæ ſinu clauſos cuſtodientem.

An M. 3688. Ol. 103. 3. Vrb. C. 387. Ant. C. 365.

3. Nequaquam Platoni literarum commendatione par Syracuſanus Dion: ſed quod ad præſtandam moderationem attinet, [b] vehementioris experimenti. Patria pulſus à Dionyſio tyranno, [1] Megaram petierat: ubi cum [2] Theodorum principem ejus urbis domi convenire vellet, neque admitteretur, multum, diuque ante fores retentus, comiti ſuo, Patienter hoc ferendum eſt, ait: forſitan enim & nos cum in gradu noſtræ dignitatis eſſemus, aliquid tale fecimus. Qua tranquillitate conſilii, ipſe ſibi conditionem exilii placidiorem reddidit.

An.M. 3652. Ol. 94. 3. Vrb.C.351. Ant.Ch.401.

4. [c] [3] Thraſybulus etiam hoc loci apprehendendus eſt: qui populum Athenienſem triginta tyrannorum ſævitia ſedes ſuas relinquere coactum, diſperſamque & vagam vitam miſerabiliter exigentem, animis pariter atque armis confirmatum, [4] in patriam reduxit. Inſignem deinde reſtitutione libertatis victoriam clariorem aliquanto moderationis laude fecit. Plebiſcitum enim interpoſuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret: hæc oblivio, quam Athenienſes ἀμνηστίαν vocant, concuſſum & labentem civitatis ſtatum in priſtinum habitum revocavit.

5. Non minoris admirationis illud: Staſippus [5] Tegeates, hor-

INTERPRETATIO.

a *Non temere dixeris* Platonis *animum non in corpore mortali, ſed in cœlo potius breve vitæ tempus peregiſſe: eum & à ſe invictus omnia vitia quibus homines obnoxii ſunt, repulerit; & omnes perfecta virtutis numeros magnitudine ſua comprehenſos diligenter cuſtodierit.*

b *Exemplum prabuit majoris moderationis.*

c *In hoc loco etiam commemorandus eſt Thraſybulus.*

NOTÆ.

1. *Megaram.*] Vrbem Achaiæ, mediam inter Athenas & Corinthum ad ſinum Saronicum.

2. *Theodorum.*] Nec Theodorum, nec principem civitatis appellat Plutarchus, ſed virum nobilem & locupletem.

3. *Thraſybulus.*] Vir, cum domi illuſtris, tum bello fortiſſimus; qui multa præclare in Lacedæmonios geſſerat.

4. *In patriam reduxit.*] Dum in bona & vitam civium triginta tyranni graſſarentur Athenis, alii Thebas, Argos alii fugerant; quos inter Thraſybulus, qui paulo poſt liberandæ patriæ ſuis & princeps, & auctor extitit; primum enim cum ſeptuaginta viris Pylum Atticæ regionis caſtellum occupat; deinde cum ſociis mille Pyreo potitur; poſt commiſſo prælio tyrannos vincit, in quo, cum multi, tum Critias ipſe cecidit; tum pace inter cives compoſita, interfici jubet ſeditioſorum duces; ipſe aliquanto poſt, dum bellum gerit, ab Aſpendiis culpa ſuorum occiditur.

5. *Tegeates.*] Tegea Arcadiæ oppidum. *Muchli.*

tantibus

tantibus amicis, ut gravem in administratione Reipublicæ æmulum, ſed alioqui probum & ornatum virum, qualibet ratione vel tolleret, vel ſummoveret, negavit ſe facturum, ne quem in tutela patriæ bonus civis locum obtineret, malus & improbus occuparet: ſeque potius vehementi adverſario urgeri, quam patriam egregio advocato carere præoptavit.

6. [1] Pittaci quoque moderatione pectus inſtructum, qui [2] Alcæum An. M.3448.
Poëtam, & amaritudine odii, & viribus ingenii adverſus ſe pertinaciſſi- Ol. 43. 3.
me uſum, [3] tyrannidem à civibus delatam adeptus, tantummodo quid Vrb. C. 147.
in opprimendo poſſet, admonuit. Ant.Ch.604.

7. Hujus viri mentio ſubjicit, ut de ſeptem Sapientium moderatione An. M.3474.
referam. [a 4] A piſcatoribus in Mileſia regione [5] verriculum trahentibus, Ol. 50. 1.
quidam jactum emerat: Extracta deinde magni ponderis aurea [6] menſa Vrb C. 171.
Delphica, orta controverſia eſt: illis piſcium ſe capturam vendidiſſe Ant.Ch.579.
affirmantibus, [b] hoc fortunam tractus ſe emiſſe dicente; Qua conditione propter novitatem rei, & magnitudinem pecuniæ ad univerſum ejus civitatis populum delata, placuit Apollinem Delphicum conſuli, cuinam adjudicari menſa deberet. [7] Deus reſpondit, illi eſſe dandam, qui ſapientia cæteros præſtaret, his verbis:

[8] Ὃς σοφίῃ πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ' ἂν δῶ.

INTERPRETATIO.

a *Quidam à piſcatoribus non procul à Mileto rete trahentibus emerant quidquid primo retis jactu cepiſſent.*

b Emptore *vero dicente ſe emiſſe, quidquid* fortuna in rete *hoc jactu* inducerer.

NOTÆ.

1. *Pittaci.*] Mitylenæus, unus ex ſeptem Græciæ Sapientibus, qui pecuniam ſibi à Craſſo oblatam repudiaſſe dicitur.

2. *Alcæum Poëtam.*] Lyricum, quem adeo in ſcribeodo mordacem fuiſſe ſcribunt, ut verſibus ſuis multos è civitate ejecerit.

3. *Tyrannidem.*] Pittaco, poſtquam, & Phiyoonem Athenienſium ducem, & Leſbi tyrannum ſuperavit, ſumma poteſtas à civibus delata eſt; quam cum ſumma æquitate decem annis tenuiſſet, patriamque legibus ſapientiſſimis temperaſſet, ultro depoſuit.

4. *A piſcatoribus.*] A Cois piſcatoribus Mileſios hoſpites capturam emiſſe ſcribit Plutarchus, extractumque tripodem aureum; quem Helena, cum à Troja navigaret, oraculo monita hunc in locum dejecerat.

5. *Verriculum.*] Hoc eſt rete, quod per alvum fluminis trahitur.

6. *Menſa Delphica.*] Tripodem Delphicę menſę haud abſimilem intelligit.

7. *Deus reſpondit illi eſſe dandam.*] Sunt tamen, qui nec menſam extractam fluctibus, nec ab Apolline adjudicatam ſapientiſſimo velint; ſed, vel pateram à Crœſo miſſam, vel poculum à Bathycle quodam Arcade relictum.

8. Ὃς σοφίῃ, &c.] Hoc eſt, huic addico tripoda, qui ſapientia cæteris præſtiterit. Paulo aliter Laërtius

De tripode ex Phœbo rogitas, Mileſia pubes:
Huic tripodem addico, cujus ſapientia prima eſt.

Tum Mileſii conſenſu [1] Thaleti menſam dederunt ; ille ceſſit eam Bianti, [2] Bias Pittaco, is protinus alii ; deincepſque [3] per omnium ſeptem Sapientum orbem, ad ultimum, ad [4] Solonem pervenit : Qui & titulum ampliſſimæ ſapientiæ, & præmium [5] ad ipſum Apollinem tranſtulit.

An.M. 3194. Ol. 5. 1. Ant.Ch. 759. 8. Atque ut [6] Theopompo quoque Spartanorum Regi moderationis teſtimonium reddamus : cum primus inſtituiſſet ut [7] Ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ poteſtati oppoſiti, quemadmodum Romæ Conſulari imperio Trib. pleb. ſunt objecti ; atque illi uxor dixiſſet, id egiſſe illum, ut filiis minorem poteſtatem relinqueret : Relinquam, inquit, ſed diuturniorem. Optime quidem : ea enim demum tuta eſt potentia, quæ viribus ſuis modum ponit. Theopompus igitur legitimis regnum vinculis conſtringendo, quo longius à licentia retraxit, hoc propius benevolentiam civium admovit.

An. M. 3864 Ol. 147. 3. Vrb.C. 561. Ant.Ch. 191. 9. Antiochus autem à L. Scipione [8] ultra Taurum montem Imperii finibus ſummotus, cum Aſiam Provinciam, vicinaſque ei gentes amiſiſſet, gratias agere Pop. Rom. non diſſimulanter tulit, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur. Et ſane ni-

NOTÆ.

1. *Thaleti menſam dederunt.*] Thaleti quidem Miletum à Cois miſſam tradit Plutarchus ; Theophraſtus vero primum Bianti, & ab eo Thaleti miſſam.

2. *Bias.*] Prienenſis, de quo decantatum illud, cum è patria ab hoſtibus capta prope nudus fugeret: *Omnia mea mecum porto.*

3. *Per omnium ſeptem Sapientum.*] Quorum primus Thales Mileſius ; ſecundus Pittacus Mitylenæus ; tertius Bias Prienenſis ; quartus Solon Athenienſis ; quintus Cleobulus, ſeu Lindius, ſeu Lydius ; ſextus, vel Myſon Chenenſis ex Laconiæ oppido, vel Periander Corinthiorum tyrannus, vel Anacharſis Scytha ; ſeptimus Chilo Lacedæmonius. Hi omnes à civili prudentia nomen Sapientis invenerunt, ſi unum Thaletem exceperis : is enim primus apud Græcos & Geometriæ rationem, ambitus temporum, ſtellarumque motus obſervaſſe dicitur.

4. *Solonem.*] Sapientiæ laude clariſſimum, qui Athenienſium Rempublicam Prætor ordinavit. Hujus vitam ſcripſit Plut.

5. *Ad Apollinem*] Nec cum Valerio, nec inter ſe Theophraſtus & Plutarchus conſentiunt ; tradit enim ille Bianti, hic vero Thaleti poſtremo remiſſam : ille Apollini Delphico, hic Iſmenio conſecratam.

6. *Theopompo.*] Fuit Lycandri filius, & Lycurgi nepos.

7. *Ephori.*] Erant numero quinque ex populo, nulla aut generis, aut opum habita ratione, ſelecti ; penes quos ſumma poteſtas & belli & pacis, Regeſque, ſi quid deliquiſſent, aut carcere, aut exilio, aut morte puniendi : horum princeps ἐπώνυμος, cujus nomine ſignabatur annus ; ita ut Spartæ tali Ephoro, haud aliter ac Romæ tali Conſule, res geſta diceretur. Plutarchus vult Ephoros à Theopompo inſtitutos ; à Lycurgo Herodotus ; Laërtius à Philone Sapiente, qui & ipſe poſtea Ephorus fuit.

8. *Vltra Taurum.*] Iam victor Scipio Sardes uſque venerat, cum ab Antiocho Legati de pace advenerunt ; his Africanum reſpondere placuit : *Europa*, inquit ille, *abſtinete ; Aſiaque omni, quæ cis Taurum montem eſt, diſcedite ; pro impenſis in bello factis quindecim millia talentorum Euboicorum dabitis* ; hoc eſt, *viginti & unum milliones Francorum.* Ita

hil 'eſt tam præclarum, aut tam magnificum, quod non moderatione temperari deſideret.

NOTÆ.

Livius. Addit Appianus juſſum etiam Antiochum tradere, & elephantos omnes, & naves ultra ſtatutum numerum bene multas.

CAP. II.

DE RECONCILIATIONE.

1. *M. Æmilii Lepidi, & M. Fulvii Flacci Cenſorum.*
2. *M. Livii Salinatoris, & C. Claudii Neronis Conſulum.*
3. *P. Africani majoris, & Ti. Sempronii Gracchi.*
4. *M. Tullii Ciceronis, & A. Gabinii.*
5. *P. Clodii Pulchri, & L. Cornelii Lentuli.*
6. *L. Caninii Galli, & C. Antonii.*
7. *M. Cælii Rufi, & Q. Pompeii.*

[a] QUæ quoniam multis & claris auctoribus illuſtrata eſt, tranſgrediamur ad egregium humani animi ab odio ad gratiam deflexum; & quidem eum læto ſtylo proſequamur. Nam ſi placidum mare ex aſpero, cœlumque ex nubilo ſerenum hilari aſpectu ſentitur, ſi bellum pace mutatum plurimum gaudii affert: offenſarum etiam acerbitas depoſita, candida relatione celebranda eſt.

1. [1] M. Æmilius Lepidus bis Conſul, & Pontifex Max. ſplendorique honorum par gravitate vitæ, diutinas ac vehementes inimicitias cum [2] Fulvio Flacco ejuſdem amplitudinis viro geſſit. Quas, ut ſimul Cenſores renunciati ſunt, [3] in campo depoſuit: exiſtimans non oportere eos privatis odiis diſſidere, qui publice ſumma juncti eſſent poteſtate. Id judicium animi ejus & præſens ætas comprobavit, & nobis veteres

An M. 3875. Ol. 150. 2. Vrb. C. 574. Ant. Ch. 178.

INTERPRETATIO.

a *Quoniam moderationis multa exempla à clariſſimis viris petita attulimus; jam agamus de reconciliatione, qua fit, ut animus ab odio ad amorem & gratiam convertatur.*

NOTÆ.

1. *M. Æmilius Lepidus.*] Ille ipſe, qui & Pontifex Maximus, & princeps Senatus in Ægyptum miſſus eſt, ut pro populo regnum tutorio nomine adminiſtraret.

2. *Fulvio.*] *Flaccum* appellat Valerius, *Nobiliorem* alii; qui ex Hiſpania Prætor ovationem, ex Ambracia Conſul triumphum retulit.

3. *In campo depoſuit.*] Dum in campo Martio ad aram Martis ex more ſederent, ſummis ab iis precibus Senatus omnis id expetiit: quare dextris fideque mutuo datis, ſumma concordia Cenſuram peregerunt. *Livius.*

Annalium ſcriptores laudandum tradiderunt.

An M. 3847. Ol. 143. 2. Vrb. C. 546. Ant. Ch. 206.

2. Sicuti Livii quoque Salinatoris finiendarum ſimultatum illuſtre conſilium ignotum poſteritati eſſe noluerunt. Is namque etſi Neronis odio ardens [1] in exilium profectus fuerat, teſtimonio ejus præcipue afflictus; tamen poſtquam eum [2] inde revocatum cives Collegam illi in Conſulatu dederunt, & ingenii ſui, quod erat acerrimum, & injuriæ, quam graviſſimam acceperat, [3] oblivisci ſibi imperavit: [a] Ne ſi diſſidente animo conſortionem imperii uſurpare voluiſſet, pertinacem ſe exhibendo inimicum, malum Conſulem ageret: Quæ quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aſpero ac difficili temporum articulo plurimum ſalutis Urbi, atque Italiæ attulit: quia pari virtutis impetu conniſi, terribiles Pœnicas vires contuderunt.

An M. 3867. Ol. 148. 2. Vrb C. 566. Ant. Ch. 186.

3. Clarum etiam in Africano ſu[p]eriore ac Ti. Graccho depoſitarum inimicitiarum exemplum. Siquidem ad cujus menſæ ſacra, odio diſſidentes venerant, ab ea & amicitia & affinitate juncti diſceſſerunt: Non contentus enim Scipio auctore Senatu, in Capitolio, Jovis epulo [4] cum Graccho concordiam communicaſſe, filiam quoque ei Corneliam protinus ibi deſpondit.

An M. 4000. Ol. 181. 3. Vrb. C. 699. Ant. Ch. 53.

4. Sed hujuſce generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua

INTERPRETATIO.

a Ne ſi infenſo in eum animo vellet gerere ſimul cum ipſo imperium Conſulare, obiret ſi in Conſulis male obiret exhibens ſe pertinacem in inimicitiis retinendis.

NOTÆ.

1. *In exilium profectus.*] Cum L. Æmilio Paulo Conſul de Illyriis triumphavit; ſed paulo poſt damnatus eſt, ſeu peculatus, ut vult Frontinus; ſeu, ut Livius, quod prædam militibus inæqualiter diviſiſſet.

2. *Inde revocatum.*] Hanc ignominiam tam patienter tulit, ut & multos annos, tum urbe, tum omni hominum cœtu abſtinuerit; & revocatus capillum barbamque prolixam veſte obſoleta aleret, donec à Cenſoribus & deponere ſqualorem, & in Senatum venire juſſus eſt.

3. *Oblivisci ſibi imperavit.*] Primum quidem Conſulatum, tum Neronis amicitiam repudiabat Livius; ſed tandem victus precibus & populi & Senatus Conſulem creari ſe paſſus eſt, & in gratiam cum Nerone rediit. Per *Punicas vires* Aſdrubalem intellige, quem ad Metaurum vicerunt.

4. *Cum Graccho concordiam.*] Vereor ut ego hac in parte Valerio aſſentiri poſſim; quamvis idem, quod ille, Plutarchus ex nonnullis, quos non appellat, auctoribus referat: qui enim, ſi hoc verum eſt, cohærere poſſint ea, quæ jam ex Livio, Plut. Valerio, aliiſque diximus. Si præſens Scipio in Capitolio auctore Senatu cum Ti. Graccho rediit in gratiam, illique filiam deſpondit; qui fieri potuit, ut graves inimicitias cum Scipione Gracchus etiam tum geſſerit, cum ille ſeceſſit Liternum, nec prius ſuſceperit Scipionum patrocinium, quam cum Aſiaticus, & morbum eſſe cauſæ fratri, cur abeſſet, excuſaret; & à Petiliis ob pecuniam Antiochenam damnaretur? Eo accedit, quod Polybius, aliique primæ claſſis auctores teſtentur Corneliam minorem Africani filiam poſt illius mortem Ti. Graccho nupſiſſe. Quare cum alterutrum falſum eſſe neceſſe ſit, malim ego Polybii, Livii, aliorumq; quam Valerii ſententiam amplecti.

apparuit: A. namque Gabinium [1] repetundarum reum ſummo ſtudio defendit, qui eum in Conſulatu ſuo Urbe expulerat. Idemque P.[2] Vatinium dignitati ſuæ ſemper infeſtum, duobus [3] publicis judiciis tutatus eſt, ut ſine ullo crimine levitatis, ita cum aliqua laude. [a] Quia ſpecioſius aliquanto injuriæ beneficiis vincuntur, quam mutui odii pertinacia penſantur.

5. [b] Ciceronis autem factum adeo viſum eſt probabile, ut imitari id An.M. 3996.
ne inimiciſſimus quidem illi [4] P. Pulcher dubitaverit: qui [5] inceſti cri- Ol. 180. 3.
mine à tribus Lentulis accuſatus, unum ex his ambitus reum patrocinio Vrb.C. 695.
ſuo protexit. Atque in animum induxit, & Judicem & Prætorem, & Ant.Ch. 57.
[6] Veſtæ ædem intuens, amicum Lentulo agere: inter quæ ille ſalutem ejus fœdo crimine obruere cupiens hoſtili voce peroraverat.

6. Caninius autem Gallus reum pariter atque accuſatorem admira- An.M. 3995.
bilem egit, & [7] C. Antonii, [8] quem damnaverat, filiam in matrimo- Ol. 180. 2.
nium ducendo, & M. Colonium, à quo [9] damnatus fuerat, rerum ſua- Vrb.C. 694.
rum procuratorem habendo. Ant.Ch. 58.

7. [10] Cælii vero Rufi ut vita inquinata, ita miſericordia, quam An.M. 4002.
Ol. 182. 1.
Vrb. C. 701.
Ant.Ch. 51.

INTERPRETATIO.

a Quia injuria majori cum laude vincuntur beneficiis ab eo, qui illas accepit, quam vindicantur pertinacia mutui odii.

b Factum illud Ciceronis ita laudabile omnibus viſum eſt.

NOTÆ.

1. *Repetundarum.*] Duo judicia hoc anno expertus eſt Gabinius; alterum de majeſtate propter seductum cum exercitu Ptolemæum; alterum de repetundis ob rapinas factas in Syria: in primo judicio in gratiam Pompeii abſolutus eſt; in ſecundo, Pompeio tum abſente, & damnatus, & in exilium pulſus eſt. Pompeius Ciceronem, ne in primo judicio accuſaret, deterruit; ut in ſecundo defenderet, hortatus eſt. Ideo male audiit Cicero, ſi Dioni credimus, quaſi partium ſuarum transfuga.

2. *Vatinium.*] Hominem turpiſſimum, qui nactus Tribunatum plebis, illum pro Cæſaris libidine geſſit; Bibulumque illius Collegam duci juſſit in carcerem. Pompeius etiam auctor fuit Ciceroni, ut illum defenderet. In bello civili Cæſaris partes ſecutus Vatinius, Octavium navali pugna ſuperavit.

3. *Publicis judiciis.*] Publica judicia, quæ ad Rempublicam pertinent, ut ambitus, ut repetundarum, læſæ majeſtatis, &c.

4. *P. Pulcher.*] Clodius, qui Ciceronem in exilium expulit.

5. *Inceſti crimine.*] Quod ad Bonæ deæ ſacra, quibus intereſſe viris nefas erat, habitu muliebri in domum Cæſaris introiſſet, ſtuprumque illius uxori obtuliſſe diceretur.

6. *Veſta ædem.*] Ut ſignificaret ſe injuriæ etiam tum memorem eſſe.

7. *C. Antonii.*] Qui Ciceronis in Conſulatu Collega.

8. *Quem damnaverat.*] Quod in bello civili Marium inter & Syllam multos in Græcia ſpoliaſſet: pro Græcis dixit Caninius; L. Lucullus tum Prætor peregrinus Antonium damnavit.

9. *Damnatus fuerat.*] Quod Præturæ Candidatus, quo populum ſibi conciliaret, gladiatorium munus dederat. Caninio Gallo familiariter uſus eſt Cicero, eumque defendit ambitus.

10. *Cælii vero Rufi.*] Fuit is Ciceronis diſcipulus, cujus extant multæ epi-

[1] Q. Pompeio præſtitit, probanda: cui à ſe publica quæſtione proſtrato, cum mater Cornelia fidei-commiſſa prædia non redderet, atque iſte auxilium ſuum literis imploraſſet; pertinaciſſime abſenti adfuit. [a] Recitavit & ejus epiſtolam judicio ultimæ neceſſitatis indicem, qua impiam Corneliæ avaritiam ſubvertit; factum propter eximiam humanitatem, ne ſub Cælio qui[illegible]n auctore repudiandum.

INTERPRETATIO.

[a] *Recitavit etiam in judicio illius epiſtolam, qua inopiam ſuam maximam explicabat.*

NOTÆ.

ſtolæ inter Ciceronianas.

1. *Q. Pompeio.*] Damnatus ille, quod Tribunus plebis occiſo Clodio, cui ſtudebat, ſeditionem excitaſſet: cujus hæc vox excepta eſt. *Milo dedit, quem in Curia crema otis; ego dabo, quem in Capitolio ſepeliatis.*

CAP. III.

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA.

CUIUS EXEMPLA ROMANORUM SUNT.

1. *P. Scipio Africanus major Procoſ.*
2. *M. Cato Uticenſis Propr.*
3. *Nero Claudius, Druſus & Antonia.*
4. *Cn. Marcius Coriolanus.*
5. *MV. Curius Dentatus Coſ.*
6. *C. Fabricius Luſcinus Coſ.*
7. *Q. Ælius Tubero Catus Coſ.*
8. *L. Æmilius Paulus Procoſ.*
9. *Legati Romani Q. Fabius Gurges, & Cn. Fabii Pictores: & Q. Ogulnius.*
10. *L. Calpurnius Piſo Frugi Coſ.*
11. *M. Cato ſenior Coſ.*
12. *M. Cato Uticenſis.*
13. *P. Scipio Æmilian.*
14. *P. Romanus.*

EXTERNA SUNT.

1. *Pericles Athenienſis.*
2. *Sophocles Athenienſis.*
3. *Xenocrates Academicus.*
4. *Diogenes Cynicus.*

MAgna cura præcipuoque ſtudio referendum eſt. quantopere libidinis & avaritiæ furori ſimiles impetus ab illuſtrium virorum pectoribus, conſilio ac ratione ſummoti ſunt. Quia demum ii penates, ea civitas, id regnum æterno in gradu facile ſteterit; ubi minimum virium Veneris, pecuniæque cupido ſibi vindicaverit. Nam quo iſtæ generis humani certiſſimæ peſtes penetraverint, ibi injuria dominatur, infamia flagrat. Quibus longius relictis, contrarios tam diris vitiis mores commemoremus.

1. Quartum & viceſimum annum agens Scipio, cum in Hiſpania Carthagine oppreſſa, [a] [1] majoris Carthaginis capiendæ ſumpſiſſet auſpicia, [2] mulroſque obſides, quos in ea urbe Pœni clauſos habuerant, in ſuam poteſtatem redegiſſet; eximiæ inter eos formæ virginem, ætatis adultæ, & juvenis & cœlebs, & victor, poſtquam comperir illuſtri loco inter Celriberos natam, nobiliſſimoque gentis ejus [3] Indibili deſponſam, accerſitis parentibus, & ſponſo inviolatam tradidit. Aurum quoque, quod pro redemptione puellæ allatum erat, [4] ſummæ dotis adjecit. Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis ejus gratiam debitam retulit. An.M.3844. Ol. 142. 3. Vrb. C. 543. Ant.Ch.209.

2. Verum ut hujus viri abſtinentiæ teſtis Hiſpania, ita M. Catonis [5] Epiros, Achaia, [6] Cyclades inſulæ, maritima pars Aſiæ, Provincia Cypros. Unde cum pecuniæ deportandæ miniſterium ſuſtineret, tam averſum animum ab omni Venere, quam à lucro habuit, in maxima utriuſque intemperantiæ verſatus materia: Nam & [7] regiæ divitiæ poteſtate ipſius continebantur, & fertiliſſimæ deliciarum rot egregiæ urbes, [b] neceſſaria totius navigarionis diverricula eranr. Atque id Minatius Rufus, Cypriacæ expedirionis fidus comes, ſcriptis ſuis ſignificat; cujus teſtimonium non amplector: proprio enim argumento laus iſta nititur, quoniam ex eodem naturæ utero & continentia nata eſt, & Cato. An.M.3998. Ol. 181. 1. Vrb.C. 697. Ant.Ch. 55.

INTERPRETATIO.

a *Cum auſpicaretur majorem Carthaginem in Africa aliquando capiendam.*

b *Ad quae in illa navigatione neceſſario divertendum erat.*

NOTÆ.

1. *Majoris Carthaginis.*] Non ipſe tamen evertit Carthaginem, ſed Scipio Æmilianus ab illius filio adoptatus.

2. *Multos obſides.*] Trecentos numerat Polybius, quorum haud aliter ac ſi ſociorum liberi fuiſſent, curam geſſit Scipio, acceptiſque nominibus civitatum, nuncios miſit, ut ad ſuos quiſque recipiendos veniret.

3. *Indibili deſponſam.*] Non Indibili, ſed Luceeio, vel Allucio Celtiberorum Principi. Allucius, habito clientium delectu intra paucos dies rediit cum mille quadringentis equitibus.

4. *Summæ dotis.*] *Præter dotem*, inquit, *quam accepturus à ſocero es, hæc dotalia dona à me accipe.* Tum ab eo petiit, ut & ſibi & populo Romano amicus eſſet: quam gratiam ut referret Scipioni

5. *Epiros.*] Regio Græciæ finitima, Acheloo fluvio, Acroceraunis montibus, Macedoniæ parte, & Ionio mari circumſcripta. Primum Moloſſia, deinde Chaonia, nunc vel *Albania* nuncupata, vel *Canina*.

6. *Cyclades.*] Quinquaginta inſulæ in mari Ægeo ſparſæ; vel quod circa Delum in orbem ſitæ ſint; vel quod longo ordine eas circumire neceſſe ſit, cyclades dicuntur. *Les Cyclades.*

7. *Regiæ divitiæ*] De Catonis Uticenſis in Cyprum navigatione egimus hoc libro c. 1.

An.M.4045. Ol. 192. 4. Vrb.C.744. Ant.Ch. 8.

3. [1] Druſum etiam Germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, patriæque rarum ornamentum, & quod ſuper omnia eſt, operum ſuorum pro habitu, ætatis magnitudine, [2] vitrico pariter ac fratri Auguſtis duobus Reipublicæ divinis oculis mirifice reſpondentem, conſtitit uſum Veneris intra conjugis charitatem clauſum tenuiſſe, [a] [3] Antonia quoque fœmina laudibus virilem familiæ ſuæ claritatem ſupergreſſa, amorem mariti egregia fide penſavit: quæ poſt ejus exceſſum, forma & ætate florens, cubiculum ſocrus pro conjugio habuit: in eodemque toro alterius adoleſcentiæ vigor extinctus eſt, alterius viduitatis experientia conſenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis ſummam imponat.

An.M. 3562. Ol. 72. 1. Vrb. C. 261. Ant.Ch. 491.

4. [b] Deinceps ex iis vocemus, quorum animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquam vacavit. Cn. Marcius Patriciæ gentis adoleſcens, Anci Regis clara progenies, cui Corioli Volſcorum oppidum captum cognomen adjecit, cum [4] editis conſpicuæ fortitudinis operibus à Poſthumo Cominio Conſule, accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri centum jugeribus, & decem captivorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoque [c] quantum ſuſtinere valuiſſet, donaretur; nihil ex his, præter unius hoſpitis captivi ſalutem, equumque, quo in acie uteretur, accipere voluit. Qua tam circumſpecta animi moderatione, neſcias utrum majore cum laude præmia meruerit, an rejecerit.

An.M.3764. Ol. 132. 3. Vrb.C. 463. Ant.Ch. 289.

5. [5] MV. autem Curius exactiſſima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectiſſimum ſpecimen, Samnitium legatis

INTERPRETATIO.

a Antonia vero in viduitate perſeverans *ad ſummam ſenectutem pervenit. His de continentia exemplis hic finem imponamus.*

b *Deinceps illos proferamus, quorum animus ne unum quidem momentum intentus fuit ad pecuniam accumulandam.*

c *Quantum potuiſſet ſurſum à terra attollere.*

NOTÆ.

1. *Druſum Germanicum.*] Is Tiberii ex Fulvia matre frater fuit, intra penates Auguſti Cæſaris natus menſe tertio poſt celebratas nuptias: unde illud Romæ tam vulgo uſurpatum. τοῖς εὐτυχοῦσι, καὶ τρίμηνα παιδία; quaſi id muneris eſſet Cæſari à diis conceſſum, ut ipſi poſt tres menſes à nuptiis exactos liberi naſcerentur. De Druſi indole, victoriis, & morte poſtea.

2. *Vitrico pariter.*] Auguſto & Tiberio, quorum alter poſt alterum imperavit.

3. *Antonia.*] M. Antonii Triumviri & Octaviæ Auguſti ſororis filia; 44. annos vidua filiorum ſuorum nepotes vidit: ſub Caligula nepote, & ſenio, & mœrore confecta obiit.

4. *Editis conſpicuæ fortitudinis.*] Enituit illius virtus, tum in prælio, quo Volſci fuſi, victique fuerunt; tum in oppugnatione Coriolanæ urbis: deceptis enim cuſtodibus in oppidum irruit, in tecta ignem injicit; dumque incendium extinguere cives conantur, urbs capitur à Romanis. Hæc pluribus Dionyſius & Plutarchus.

5. *MV. Curius.*] Ab aliis Marcus,

agreſti

agreſti ſe in ſcamno aſſidentem foco , atque ligneo catillo cœnantem [a] (quales epulas apparatus indicio eſt) ſpectandum præbuit. Ille enim Samnitium divitias contempſit , Samnites ejus paupertatem mirati ſunt. Nam cum ad eum magnum auri pondus publice miſſum attuliſſent , benignis verbis invitatus , ut eo uti vellet , vultum riſu ſolvit, protinuſque : Supervacuæ , inquit , ne dicam ineptæ legationis miniſtri, narrate Samnitibus MV. Curium [1] malle locupletibus imperare , quam ipſum fieri locupletem : [b] atque iſtud ut pretioſum , ita malo hominum excogitatum munus refertote , & mementote me nec acie vinci , nec [2] pecunia corrumpi poſſe.

Idem cum Italia [3] Pyrrhum Regem exegiſſet , [4] nihil omnino ex An.M. 3779.
præda regia , quæ exercitum Urbemque ditaverat , attigit. Decretis Ol. 126. 2.
etiam à Senatu ſeptem jugeribus agri populo , ſibi autem quinquaginta, Vrb.C. 478.
[c] popularis aſſignationis modum non exceſſit : parum idoneum Reipub. Ant.Ch. 274.
civem exiſtimans , qui eo quod reliquis tribueretur , contentus non
eſſet. An.M. 3785.

6. Idem ſenſit Fabricius Luſcinus , honoribus & auctoritate omni Ol. 127. 2.
cive temporibus ſuis major , cenſu par unicuique pauperrimo : qui à Vrb.C. 482.
Samnitibus , quos univerſos in clientela habebat , decem æris , & quin- Ant.Ch. 270.
que pondo argenti, totidemque ſervos ſibi miſſos , in Samnium remiſit : continentiæ ſuæ beneficio ſine pecunia prædives , ſine uſu familiæ abunde comitatus : quia locupletem illum faciebat , non multa poſſidere , ſed modica deſiderare. Ergo domus ejus, quemadmodum ære & argento & mancipiis Samnitium vacua , ita gloria ex his contemptis parta , referta fuit. Conſentanea repudiatis donis Fabricii vota extite-

INTERPRETATIO.

a *Quales epulas habuerit , ſatis indicat apparatus ille* ruſticus & tenuis.

b *Atque referte iſtud munus , quod ſicut pretioſum , ita inventum eſt ad hominum perniciem.*

c *Non accepit ultra* ſeptem jugera, *quot ſingulis de populo aſſignata fuerant.*

NOTÆ.

Marius ab aliis dicitur ; vir morum innocentia & geſtis honoribus perilluſtris , qui ter Conſul fuit , terque triumphavit ; primum de Samnitibus , deinde de Sabinis ; denique de Lucanis & Pyrrho.

1. *Malle locupletibus*] *Repudiati ab eo ſunt*, inquit Cicero : *non enim aurum habere præclarum ſibi videri dixit ; ſed iis qui haberent aurum imperare.*

2. *Pecunia corrumpi.*] Non ea certe tum erat mens Samnitium , ut eum pecunia corrumperent ; cum nuper opera Curii cum Samnitibus eſſet pax ſancita , & fœdus quarto renovatum.

3. *Pyrrhum Regem exegiſſet.*] Victus enim ab eo Pyrrhus amiſſis ſuorum, vel viginti tribus millibus , ex Eutropio , vel triginta , ex Oroſio , in Græciam refugit.

4. *Nihil omnino ex præda.*] Interceptæ pecuniæ cum argueretur Curius , guttum ligneum, quo uti ad ſacrificia conſueverat , in medium protulit, palamque juravit ſe de præda hoſtili in ſuos uſus illud convertiſſe , præterea nihil.

runt : [1] legatus enim ad Pyrrhum profectus , cum apud eum [2] Cyneam
An.M.3774. Ol. 125. 1. Vrb C.473. Ant.Ch. 279.
Theſſalum narrantem audiſſet , quendam Athenienſem clarum ſapientia , ſuadere , ne quid aliud homines quam voluptatis cauſa facere vellent : [a] pro monſtro eam vocem accepit , continuoque Pyrrho & Samnitibus iſtam ſapientiam deprecatus eſt. Licet Athenæ doctrina ſua glorientur, vir tamen prudens , Fabricii deteſtationem , quam Epicuri maluit præcepta : quod eventus quoque indicavit. Nam quæ urbs voluptati plurimum tribuit , imperium maximum amiſit : quæ labore delectata eſt , occupavit : Et illa libertatem tueri non valuit, hæc etiam donare potuit.

An.M. 3887. Ol. 153. 2. Vrb.C. 866. Ant.Ch. 166.
7. Curii & Fabricii [3] Q. Ælium Tuberonem cognomine Catum diſcipulum fuiſſe merito quis æſtimaverit : cui Conſulatum gerenti , cum Ætolorum gens omnis uſus vaſa argentea , magno pondere , & exquiſita arte fabricata per legatos miſiſſet , qui ſuperiori tempore gratulandi cauſa ad eum profecti retulerant , fictilia ſe in ejus menſa vaſa vidiſſe ; monitos ne continentiæ quaſi paupertati ſuccurrendum putarent, cum ſuis ſarcinis abire juſſit. Quam bene Ætolicis domeſtica prætulerat , ſi frugalitatis ejus exemplum poſterior ætas ſequi voluiſſet ? Nunc quo ventum eſt ? à ſervis vix impetrari poteſt , ne eam ſupellectilem faſtidiant , qua tunc Conſul uti non erubuit.

An.M. 3887. Ol. 153. 2. Vrb.C. 586. Ant.Ch.166.
8. At Perſe Rege devicto Paulus cum Macedonicis opibus veterem atque hæreditariam urbis noſtræ paupertatem eo uſque [4] ſatiaſſet , ut illo tempore primum populus Romanus [5] tributi præſtandi onere ſe liberaret ; penates ſuos nulla ex parte [6] locupletiores fecit : Præclare ſe-

INTERPRETATIO.

a. *Accepit illam vocem , ut incredibilem, & inauditam ; & continuo precatus eſt , ut Pyrrhus & Samnites haberent illam ſapientiam.*

NOTÆ.

1. *Legatus enim ad Pyrrhum.*] Duplex legatio fuit ; altera Romanorum ad Pyrrhum , altera Pyrrhi ad Romanos ; illa de captivis redimendis , hæc de pace ſancienda : prior Cineæ legatio fuit, ſi Plutarcho credimus ; ſi Livio , Iuſtino , Eutr. & Zonar. poſterior.

2. *Cyneam.*] Virum Pyrrho gratiſſimum, qui adeo firma memoria fuiſſe perhibetur, ut poſtridie quam Romam advenifſet , ſine ulla nomenclatoris ope , tum Senatui, tum Equeſtri Ordini nomen cuique ſuum ediderit.

3. *Q. Ælium Tuberonem.*] Fuit quidem ille ex Æliorum gente , non vero ex Tuberonum familia ; nec enim Tubero , ſed Catus dictus eſt : quamvis alii Catulum , alii Catullum appellent.

4. *Satiaſſet.*] In Pauli Æmilii triumpho delata ſunt vaſa 750. trium talentorum ſingula capacia : quare tota auri ſumma potuit eſſe decem millionum 310. millium coronatorum. Præterea infinita vis ſtatuarum, tabularum , vaſorum , ſignorum ex auro , argento , ebore , &c.

5. *Tributi præſtandi.*] Deinceps enim cenſum pendere deſierunt cives uſque ad Hircii & Panſæ Conſulatum , ut tradit Plut.

6. *Locupletiores fecit.*] Pecuniam enim illam ne aſpicere quidem ſuſtinuit : libros regios filiis literarum ſtudioſis , &

cum actum exiſtimans, quod ex illa victoria alii pecuniam, ipſe gloriam occupaſſet.

9. Atque huic animi ejus judicio [1] Q. Fabius Gurges Cn. Fabii Picto- An M. 3781.
res, Q. Ogulnius ſubſcripſerunt: qui legati [2] ad Ptolemæum Regem Ol. 126. 4.
miſſi, [3] munera quæ ab eo privatim acceperant, in ærarium, & quidem Vrb.C. 480.
prius, quam ad Senatum legationem referrent, detulerunt; de publico Ant. Ch. 272.
ſcilicet miniſterio nihil cuiquam, præter laudem bene adminiſtrati officii, accedere debere judicantes. Jam illud humanitatis Senatus, & attentæ majorum diſciplinæ indicium eſt: data ſunt enim legatis, quæ in ærarium repoſuerant, non ſolum Patrum Conſcriptorum decreto, ſed etiam populi permiſſu, eaque legatis Quæſtores prompte unicuique diſtribuerunt. [a] Ita in iſdem Ptolemæi liberalitas, legatorum abſtinentia, Senatus ac populi Romani æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.

10. Fabiorum & Ogulnii continentiæ [4] Calpurnium Piſonem in con- An M. 3921.
ſimili genere laudis æmulum fuiſſe res ipſa documento eſt. Conſul gra- Ol. 161. 4.
vi fugitivorum bello à ſe liberata Sicilia, eos, quorum præcipua ope- Vrb.C. 620.
ra uſus fuerat, imperatorio more donis proſequebatur: Inter quos fi- Ant. Ch. 132.
lium ſuum locis aliquot prœliatum fortiſſime, titulo trium librarum aureæ coronæ decoravit; præfatus non oportere à Magiſtratu è publica pecunia erogari, quod in ipſius domum rediturum eſſet: tantumque ponderis ſe teſtamento adoleſcenti legaturum promiſit: ut honorem publice à duce, pretium à patre privatim acciperet.

11. Age, ſi quis hoc ſeculo vir illuſtris pellibus hædinis pro [5] ſtragulis An.M 3859.
utatur, tribuſque ſervis comitatus Hiſpaniam regat, & quingentorum Ol. 146. 2.
aſſium ſumptu tranſmarinam Provinciam petat; eodem cibo eodemque Vrb. C. 558.
vino, quo nautæ, uti contentus ſit, nonne mirabilis exiſtimetur? Atqui Ant.Ch. 194.

INTERPRETATIO.

a *Ita ob eadem dona & liberalitas Ptolemæi, & abſtinentia legatorum, & æquitas, tum Senatus, tum populi Romani obtinuit partem debitam laudis.*

NOTÆ.

phialam quinque pondo Ælio Tuberoni conceſſit.

1. *Q. Fabius Gurges.*] Legationis ille princeps fuit, vir duplici & Conſulatu & triumpho nobilis: C. & Nu. Fabii Pictores ambo fratres, & Ædilitii: Q. vero Ogulnius Quæſtorius.

2. *Ad Ptolemæum.*] Philadelphum, qui auditis Romanorum de Pyrrho victoriis, miſit Romam legatos, qui ſuo nomine, & munera deferrent, & amicitiam inirent. Ita Florus, Eutrop. & Zonar.

3. *Munera quæ ab eo.*] In duobus à nobis Iuſtinus diſſentit: quod & legatos ad Ptolemæum Lagi miſſos velit; id tamen ſecus eſt: & munera à Romanis repudiata dicat; receptaſque tantum coronas aureas, quas poſtera die Regis ſtatuis impoſuerint.

4. *Calphurnium Piſonem.*] Conſule l. 2. c. 7. n. 9. ubi de illo egimus, & de bello fugitivorum.

5. *Stragulis utatur.*] Non alienum erit de Catonis majoris abſtinentia pauca ſubjicere. Cum adoleſcens ſtipendia faceret, ad reſtinguendam ſitim aquam; ſi

iſta patientiſſime ſuperior Cato toleravit, quia illum grata frugalitatis conſuetudo, in hoc genere vitæ, cum ſumma dulcedine continebar.

An.M.4008. Ol. 183. 3. Vrb C. 707. Ant.Ch. 45.

12. Multum à priſca continenria ſpatio annorum poſterior Cato diſcedit, utpote in civitate jam divite & lautitia gaudente natus. Is tamen cum bellis civilibus intereſſet, filium ſecum trahens, duodecim ſervos habuit, numero plures, quam ſuperior; temporum diverſis moribus pauciores.

13. Exultat animus maximorum virorum memoriam percurrens. Scipio Æmilianus poſt duos inclytos Conſulatus, totidemque ſuæ præcipuæ gloriæ triumphos, ſeptem ſervis ſequentibus [1] officio legationis functus eſt: Et puto Carthaginis ac Numantiæ ſpoliis comparare plures potuerat; niſi operum ſuorum ad ſe laudem, manubias ad patriam redundare maluiſſet. Itaque cum per ſocios & exteras gentes iter faceret, non mancipia ejus, ſed victoriæ numerabantur: nec quantum auri & argenti, ſed quantum amplitudinis pondus ſecum ferret, æſtimabatur.

An.M.3774. Ol.125. 1. Vrb. C. 473. Ant.Ch.270.

14. Continentia vero etiam in univerſæ plebis animis ſæpenumero cognita eſt, ſed abunde erit, longe inter ſe diſtantium ſeculorum, duo ex his exempla retuliſſe. [a] Pyrrhus impetus ſui terrore ſoluto, ac jam Epiroticis [2] armis languentibus, benevolentiam populi Rom. mercari, quia virtutem debilitare nequiverat, cupiens; pene totum regiarum opum apparatum [3] in urbem noſtram tranſtulerat. Cæterum cum & magni pretii, & varii generis à legatis ejus, tam virorum quam fœ-

INTERPRETATIO.

[a] *Pyrrhus ubi vidit, & terrorem, quem adventu ſuo injecerat, evanuiſſe; & animos Epirotarum ad bellum perſequendum longueſcere, cupiens ſibi donis & muneribus conciliare amicitiam Romanorum, quorum virtutem armis frangere non potuerat.*

NOTÆ.

nimio æſtu premeretur, acetum; ſi languerent vires, vini paululum adhibebat. Prætor Sardiniam ſortitus pedibus obibat oppida, accenſus, qui veſtem ferret, ſequebatur; Conſul eodem, quo operæ, vino uſus eſt, nec veſtem unquam, quæ pluris eſſet centum denariis, induit. De illo ita Seneca ad Livium ep.88. *Quantum erat ſeculi decus, Imperatorem, triumphalem, Cenſorium, & quod ſupra omnia Catonem, uno caballo eſſe contentum; & ne toto quidem: partem enim ſarcina ab utroque latere dependentes occupabant.*

1. *Officio legationis.*] Quando, qua de cauſa, ad quem Scipio Æmilianus legatus miſſus ſit, obſcurum eſt: qui enim id præter Valerium ſcripſerit, legi neminem.

2. *Armis languentibus.*] Fallitur Valerius: victor enim de Lævino Pyrrhus Cyneam Romam miſit; id tamen inficiari non eſt animus ex Epirotis fortiſſimos quoſque cecidiſſe: quare Pyrrhus de victoria gratulantibus amicis non illepide reſpondit; *Si denuo ita vicerimus, actum de nobis erit.* Tum Romanorum virtutem admiratus: *O quam facile erat*, inquit, *orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis.* Ita Florus.

3. *In urbem noſtram tranſtulerat.*] Apud Pyrrhum duo viri plurimum pote-

minarum apta uſui munera circa domos ferrentur, [1] nulla cuiquam dono
janua patuit: Tarentinæque petulantiæ animoſus magis quam efficax
defenſor, haud ſcio majore cum gloria hujus urbis moribus, quam
armis repulſus ſit. In illa quoque procella, quam C. Marius & L. An. M. 3967.
Cinna Reipublicæ inflixerant, abſtinentia populi Romani mirifica Ol 173 2.
conſpecta eſt. Nam cum à ſe [2] proſcriptorum penates vulgi manibus Vrb. C 666.
diripiendos objeciſſent; inveniri potuit nemo, qui è civili jactura Ant. Ch. 86.
prædam peteret. Unus enim quiſque ſe ab his perinde ac à ſacris ædibus abſtinuit. Quæ quidem tam miſericors continentia plebis, tacitum crudelium victorum convicium fuit.

Notæ.

rant, Milo & Cyneas: nec pacem faciendam, nec captivos reddendos cenſebat Milo; Cyneas vero, & fœdus cum Romanis ineundum, & captivos gratis remittendos. Cyneæ ſententiam ſecutus Pyrrhus illum Romam miſit.

1. *Nulla cuiquam dono.*] Quamvis idem Caio, Varro, Florus, Plut. Iuſtin. aliique fere omnes ſcripſerint; Zonaræ tamen & uni & recentiori ego libentius aſſenſerim, à quo memoriæ proditum eſt Cyneam potentiſſimos quoſque muneribus Pyrrho ſibique conciliaſſe: fuit quidem laus illa legatorum, non populi tamen totius. Quis enim credat omnes Romæ aut Fabricios fuiſſe, aut Curios? nec leve argumentum ad hanc opinionem firmandam putari debet; quod auctore Cynea, id enim apud omnes auctores legere eſt; jam Senatus omnis ad pacem cum Pyrrho faciendam propendebat, niſi Appius, & ſenex, & cœcus, ideoque munerum contemptor, eam diſturbaſſet.

2. *Proſcriptorum penates.*] Qua crudelitate in civium omnium & vitam Marius & Sylla graſſati ſint, jam pluribus in locis explicuimus.

EXTERNA.

1. Ac ne ejuſdem laudis commemorationem externis invideamus:
[1] Pericles Athenienſium princeps, cum tragœdiarum ſcriptorem So- An. M 3606.
phoclem in Prætura Collegam haberet, atque is publico officio una di- Ol. 83. 1.
ſtrictus, prætereuntis ingenui pueri formam impenſioribus verbis lau- Vrb. C. 305.
daſſet: intemperantiam ejus increpans, dixit: Prætori non ſolum ma- Ant. Ch. 447.
nus à pecuniæ lucro, ſed etiam oculos à libidinoſo aſpectu continentes
eſſe debere.

2. Sophocles autem ætate jam ſenior, cum ab eo quidam quære-
ret, an etiam rebus Venereis uteretur? Dii meliora, inquit. Liben- An M 3640.
ter etiam iſtinc tanquam ex aliqua furioſa profugi dominatione. Ol. 91. 3.
Vrb C. 339.
3. Æque abſtinentis ſenectæ Xenocratem fuiſſe accepimus. Ant. Ch. 413.
[a] cujus opinionis non parva fides erit narratio, quæ ſequitur. Phryne An. M. 3719.
Ol. 111. 2.
Vrb. C. 418
Ant. Ch. 334.

INTERPRETATIO.

a *Cujus continentiam ſequens narratio abunde probabit.*

Notæ.

1. *Pericles.*] Periclis & Anaxarchi jam meminimus ſæpius. Sophocles fuit ille tragœdiarum ſcriptor celeberrimus; de quo poſtea.

nobile Athenis ſcortum juxta eum vino gravem in pervigilio accubuit, pignore cum quibuſdam juvenibus poſito, an temperantiam ejus corrumpere poſſet: Quam nec tactu, nec ſermone aſpernatus, quoad voluerat in ſinu ſuo morari, irritam propoſiti dimiſit. Factum ſapientia imbuti animi abſtinens; ſed meretriculæ quoque dictum perquam facetum: Deridentibus enim ſe adoleſcentibus, quia tam formoſa, tamque elegans poti ſenis animum illecebris pellicere non potuiſſet, pactumque victoriæ pretium flagitantibus: de homine ſe cum iis, non de ſtatua pignus poſuiſſe, reſpondit. Poteſtne hæc Xenocratis continentia à quoquam magis vere, magiſque proprie demonſtrari, quam ab ipſa meretricula expreſſa eſt? Phryne pulchritudine ſua, nulla ex parte conſtantiſſimam ejus abſtinentiam labefecit.

An.M. 3719. Ol. 111. 2. Vrb.C. 418. Ant.Ch. 334. Quid Rex Alexander, an divitiis eum quatere potuit? ab illo quoque ſtatuam & quidem æque fruſtra tentatam putes. Legatos ad eum cum aliquot [1] talentis miſerat, quos in [2] Academiam perductos, ſolito ſibi, id eſt, modico apparatu, & admodum parvulis copiis excepit. Poſtero die interrogantibus, cuinam adnumerari pecuniam vellet: Quid vos, inquit, heſterna cœna non intellexiſtis [3] ea me non indigere? Ita Rex Philoſophi amicitiam emere voluit: Philoſophus Regi ſuam vendere noluit.

An. M. 3719. Ol. 111. 2. Vrb.C. 418. Ant.Ch. 334. 4 Alexander vero rognomen invicti aſſecutus, continentiam [4] Diogenis [5] Cynici vincere non potuit: Ad quem, cum in ſole ſedentem acceſſiſſet, hortareturque ut ſi qua ſibi vellet præſtari, indicaret; [a] quemadmodum erat in crepidine collocatus, ſordidæ appellationis,

INTERPRETATIO.

a *Sicut erat in ſumma ſaxi prærupti altitudine collocatus vir ſordidi quidem nominis*, quia Cynicus erat, *ſed virtutis præſtantiſſima.*

NOTÆ.

1. *Talentis.*] Talentum duplex, Atticum & Euboicum: Atticum duplicis etiam generis, magnum & parvum; magnum 83. libras, ex Livio, continebat, hoc eſt ſex millia nummorum Romanorum, ex Priſciano: parvum libras 60. Euboicum vero Attico minus quatuor millia nummorum Romanorum, ex Feſto.

2. *Academiam.*] Locus fuit arboribus conſitus diſtans Athenis paſſus circiter mille: nomen & ipſe accepit, vel ab Academio quodam, ut Eupolidi placet, vel, ut aliis, à Cadmo Liberalium Artium inſtitutore: & dedit diſcipulis Platonis, qui hoc in loco magna auditorum frequentia floruit.

3. *Ea me non indigere.*] Triſtiores tamen cum vidiſſet legatos, triginta minas accepit, ex Cic. l.5. Tuſcul.

4. *Diogenis.*] Antiſthenis diſcipulus fuit, de quo multa multi narrant omnibus obvia. Interdum habitare conſueverat in civitatum porticibus, plerumque in dolio; unde volubile palatium habere ſe gloriabatur.

5. *Cynici.*] Nominis hujus ratio alia ab aliis affertur: nonnulli repetunt à Cynoſarge, id enim nominis fuit Collegio, ubi docuit Antiſthenes; multi à canum mordacitate, quod Cynici quoſlibet mordaci dente carperent: plerique ex eo, quod more canum turpia quæque

ſed robuſtæ vir præſtantiæ : Mox, inquit, de cæteris : interim à ſole mihi velim non obſtes. [a] Quibus verbis illa nimirum inhæſit ſententia : [1] Alexander Diogenem gradu ſuo divitiis pellere tentat ; [b] celerius Darium armis. Idem Syracuſis, cum olera ei lavanti [2] Ariſtippus dixiſſet ; [c] Si Dionyſium [3] adulare velles, ira non eſſes. Imo, inquit, [4] ſi tu ita eſſe velles, non adulares Dionyſium.

Interpretatio.

a *Quibus in verbis hæc ſententia continebatur.*

b *Facilius gradu ſuo Darium armis dejiciet.*

c *Si velles adulari Dionyſio, iſta vilia olera non comederes : imo inquit, ſi tu iſtis oleribus viſci ſatis haberes, non adulareris Dionyſio.*

Notæ.

facerent in propatulo.

1. *Alexander.*] Fama eſt dixiſſe Alexandrum, velle ſe eſſe Diogenem, niſi eſſet Alexander.

2. *Ariſtippus.*] Cyrenæus Socratis auditor, qui voluptatem bonorum, dolorem malorum finem conſtituit.

3. *Adulare Dionyſium.*] Vox quidem antiqua *Adulare*; ea tamen probati ſcriptores uſi ſunt, Lucretius, Accius & Columella.

4. *Si tu ita eſſe velles.*] Ariſtippum Diogenes canem regium appellare ſolebat, quod Dionyſio & Regibus ventris cauſa adularetur : unde ingenioſe, ut omnia, Horatius.

Si pranderet olus patienter, Regibus uti
Nollet Ariſtippus; ſi ſciret Regibus uti,
Faſtidiret olus.

Cap. IV.

DE PAUPERTATE LAUDATA.

1. *P. Valerij Poplicolæ.*
2. *Agrippæ Menenij Lavati.*
3. *C. Fabricij Luſcini, & Q. Æmilij Papi.*
4. *Ducum ex agris ad Magiſtratus accerſitorum.*
5. *C. Atilij Reguli Serrani Coſ.*
6. *M. Atilii Reguli Procoſ.*
7. *L. Quintii Cincinnati Dict.*
8. *Ælia familia.*
9. *Q. Ælii Tuberonis, & L. Æmilii Pauli.*
10. *Cn. Cornelii Scipionis.*
11. *M. Æmilii Scauri.*

MAxima ornamenta eſſe matronis liberos, apud [1] Pomponium Rufum Collectorum libro ſic invenimus : Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona apud illam hoſpita, ornamenta ſua

Notæ.

1. *Pomponium Rufum.*] Quis ille fuerit, quando vixerit ; an idem cum C. Pomponio Rufo, qui Conſul fuit cum Cn. Pompeio feroci, obſcurum eſt.

illo ſeculo pulcherrima oſtenderet: [a] traxit eam ſermone, quouſque è ſchola redirent liberi: Et hæc, inquit, ornamenta mea ſunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiſcit: eo quidem certius, quam qui cuncta poſſidet: Quia dominium rerum collabi ſolet, [b] bonæ mentis uſurpatio nullum triſtioris fortunæ recipit incurſum. Itaque quorſum attinet, aut divitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in ultimo miſeriarum ſtatu ponere? [c] cum & illarum frons hilaris multis intus amaritudinibus ſit referta: & hujus horridior aſpectus ſolidis & certis bonis abundet. Quod melius perſonis, quam verbis repræſentabitur.

1. Regio imperio propter nimiam Tarquinii ſuperbiam finito, Conſulatus initium Valerius Poplicola cum Junio Bruto auſpicatus eſt. Idemque poſtea tres Conſulatus acceptiſſimos populo Romano geſſit: An. M. 3552. [d] & plurimorum ac maximorum operum prætextu, titulum imaginum Ol. 69. 3. ſuarum amplificavit: cum interim [1] faſtorum illud columen patrimo- Vrb. C. 251. nio ne ad exequiarum quidem impenſam ſufficiente deceſſit: ideoque Ant.Ch.501. [2] publica pecunia ductæ ſunt. Non attinet ulteriore diſputatione tanti viri paupertatem ſcrutari: abunde enim patet, quid vivus poſſederit, cui mortuo lectus funebris & rogus defuit.

2. Quantæ amplitudinis [3] Agrippam Menenium fuiſſe arbitremur, quem Senatus & plebs [4] pacis inter ſe faciendæ auctorem legit? Quan-

INTERPRETATIO.

a Cornelia Gracchorum mater *protracto ſermone illam hoſpitam retinuit, quouſque ipſius filij à ſchola literaria redirent.*

b *Mens virtute firma prædita à ſuo ſtatu dejici non poteſt impetu adverſæ fortunæ.*

c *Cum, & divitiarum quaſi ſpecies exterior læta ſit: intus vero multis curis & doloribus obnoxia; Aſpector vero paupertatis abundet bonis veris, quæ non poſſunt amitti.*

d *Et rebus plurimis præclare geſtis amplificavit honorificos titulos, qui in imaginibus & ſtatuis familiarum apponi ſolent.*

NOTÆ.

1. *Faſtorum columen.*] Cum in faſtis, & Magiſtratuum omnium, & maxime Conſulum nomina reſque geſtæ ſcriberentur, nomen Valerii primi Conſulis principem locum occupavit.

2. *Publica pecunia*] In Valerii honorem tria præcipue Senatus decrevit: unum, ut funeris exequiæ publicis ſumptibus celebrarentur; alterum, ut intra urbem ad Veliam ſepulturæ locus præter morem, & ipſi daretur, & illius poſteris: tertium, ut matronæ auro purpuraque depoſitis, illum per annum lugerent integrum. Ita Dionyſ. & Plut.

3. *Agrippam Menenium.*] Lanatum, qui Conſul de Auruncis triumpharat.

4. *Pacis faciendæ.*] Plebs offenſa, quod promiſſis de remiſſione debitorum Senatus non ſtetiſſet, in montem quemdam, qui mons ſacer inde dictus eſt, propter Anienem ſeceſſit: miſſi qui eam placarent T. Largius primus Dictator & Menenius Agrippa; cujus oratione delinita plebs in urbem quidem rediit; ſed ea lege, ut Tribunos haberet.

ſuæ

tus ſcilicet eſſe debuit arbiter publicæ ſalutis. Hinc niſi à populo colla- An.M. 3562.
tis in capita [1] ſextantibus [2] funeratus eſſet, ita pecuniæ inops deceſſit, ut Ol. 72. 1.
ſepulturæ honore caruiſſet. [a] Verum idcirco perniciosa ſeditione divi- Vrb.C. 261.
dua civitas, manibus Agrippæ in unum contrahi voluit: quia eas pau- Ant.Ch.491.
peres quidem, ſed ſanctas animadverterat: Cujus ut ſuperſtitis nullum fuit, quod in cenſum deferretur, ita & extincti, hodieque ampliſſimum eſt patrimonium Romana concordia.

3. In C. vero [3] Fabricii, & Q. Æmilii Papi principum ſeculi ſui An.M. 3776.
domibus argentum fuiſſe confitear oportet: uterque enim patellam Ol. 125. 3.
Deorum, & ſalinum habuit. Sed eo lautior Fabricius, quod patellam Vrb C. 475.
ſuam [4] corneo pediculo ſuſtineri voluit. Papus quoque ſatis animoſe, Ant.Ch 277.
qui cum hæreditatis nomine ea accepiſſet, religionis cauſa abalienanda non putavit.

4. Illi etiam prædivites, qui ab aratro acceſſebantur ut Conſules fierent, voluptatis cauſa ſterile atque æſtuoſiſſimum [5] Pupiniæ ſolum verſabant: deliciarumque ignari, vaſtiſſimas glebas plurimo cum ſudore diſſipabant: [b] Imo vero pericula Reip. Imperatores arceſſebant, anguſtiæ rei familiaris (quid ceſſo proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.

5. [6] Atilium autem qui ad eum accerſendum à Senatu miſſi erant ad Imperium populi Romani ſuſcipiendum, ſemina ſpargentem viderunt: ſed illæ ruſtico opere attritæ manus ſalutem publicam ſtabilierunt: ingentes hoſtium copias peſſundederunt. Quæque modo arantium boum jugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt:

INTERPRETATIO.

a *Idcirco civitas perniciosa ſeditione diviſa voluit in concordiam reduci illius opera, quem pauperem quidem, ſed virum integerrimum cognoverat.*

b *Imo vero in Reipublica periculis accerſebantur, ut Imperatores fierent; licet tenuitas rei familiaris illos cogeret bubulcos (quid enim verear rem, ſicuti eſt, proprio nomine appellare) bubulcos, inquam, cogeret fieri.*

NOTÆ.

1. *Sextantibus.*] Sextans eſt ſexta pars aſſis, ſeu libræ.

2. *Funeratus eſſet.*] Populus quidem ad exequias pecuniam dederat; cum vero ex ærario publico ſepeliri Senatus juſſiſſet: quod mortuo patri plebs deſtinarat, vivis liberis elargita eſt.

3. *Fabricii & Q. Æmilii Papi.*] Ambo ſummi viri non virtutum modo ſocietate conjuncti, ſed etiam dignitatum; ſimul enim & bis Conſules, & ſemel Cenſores fuerunt.

4. *Corneo Pediculo.*] Alii *Poduculo* legunt; alii *Pedicle*, *Pendiculo* alii: melius ni fallor *Pediculo* legeris.

5. *Pupiniæ ſolum.*] Locus fuit maxime ſterilis, & aridus non procul ab urbe, Tuſculum verſus, ex Feſto: unde Pupinia tribus.

6. *Atilium.*] M. Atilius Seranus à ſerendo dictus eſt, quod ex agro, quem colebat, evocatus ad Rempublicam ſummos honores geſſerit. Illud eleganter deſcribit Plinius l.18. c.3. cujus verba libuit appingere. *Quænam tanta ubertatis cauſa erat, ipſorum tunc manibus Imperato-*

nec fuit iis rubori [1] eburneo ſcipione depoſito] agreſtem ſtivam aratri repetere. Poteſt pauperes conſolari Atilius, ſed multo magis docere locupletes, quam non ſit neceſſaria ſolidæ laudis cupidini nimis anxia divitiarum comparatio.

An.M 3799. Ol. 13[?]. 2. Urb. 498. Ant.Ch. 254. 6. Ejuſdem nominis & ſanguinis [2] Atilius Regulus primi Punici belli gloria, cladeſque maxima: cum in Africa inſolentiſſimæ Carthaginis opes crebris victoriis contunderet, ac prorogatum ſibi ob bene geſtas res in proximum annum imperium cognoſſet; Conſulibus ſcripſit: villicum in agello, quem ſeptem jugerum in Pupinia habebat, mortuum eſſe, [a] occaſionemque nactum mercenarium, amoto inde ruſtico inſtrumento diſceſſiſſe. Ideoque petere, ut ſibi ſucceſſor mitteretur, ne deſerto agro, non eſſet unde uxor ac liberi alerentur. Quæ poſtquam Senatus à Conſulibus accepit, & agrum Atilii illico colendum locari, & alimenta conjugi ejus ac liberis præberi, reſque quas amiſerat, [b] redimi publice juſſit. Tanti ærario noſtro virtutis Atilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, ſtetit.

An.M. 3597. Ol. 80. 4. Urb C. 296. Ant.Ch. 456. 7. Æque magna latifundia L. Quinctii Cincinnati fuerunt: ſeptem enim jugera agri poſſedit: ex hiſque tria, quæ pro amico ad ærarium obſignaverat, mulctæ nomine amiſit. Pœnam quoque [3] pro filio Cæſone, quod ad cauſam dicendam non occurriſſet, hujus agelli reditu ſolvit. Et tamen ei quatuor jugera aranti, non ſolum dignitas patris familiæ conſtitit, [4] ſed etiam dictatura delata eſt. Anguſte ſe habitare nunc putat, cujus domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.

Interpretatio.

a Et ſervum, quem ille mercede conduxerat, nactum hanc occaſionem, abiiſſe ſublatis rebus omnibus neceſſariis ad rus colendum.

b Juſſit redimi publica impenſa.

Notæ.

rum colebantur agri: ut fas eſt credere, gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore. ſive illi eadem cura ſemina tractabant, quo bella; eademque dilgentia arva diſponebant, qua caſtra: ſive honeſtis manibus omnia lætius proveniunt; quoniam & curioſius fiunt.

1. *Scepione eburnao.*] Sceptrum fuit Conſulare, cujus meminerunt, & Iuvenalis ſat. 10. & Prudentius in hymno Romani Martyris. Iuvenalis hæc verba ſunt: *Da nunc & volucrem, ſceptra quæ ſurgit eburno.* E ſummo enim eminebat aquila; quod ab Etruſcis, ut alia dignitatum inſignia, mutuatos eſſe Romanos teſtatur Dionyſius l. 3.

2. *Atilius Regulus.*] Cujus victorias & laudem narravimus l. 1. c. 1. n. 14.

3. *Pro filio Cæſone.*] A quo Tribuni plebis, ne legem de creandis Decemviris ferrent, cum eſſent ſæpius prohibiti, pulſique foro: Virginius illi capitis cauſam dicit; & vades, ut ne in carcerem duceretur, dare jubet: at ille deſertis vadibus poſtridie abiit exulatum in Volſcos, ejuſque pater vadimonii deſerti mulctam ſolvere juſſus eſt. Ita Livius l. 3. & Dionyſ. 10.

4. *Sed etiam Dictatura.*] Simul ut in urbem Minucium Conſulem à Sabinis & Æquis obſeſſum eſſe nunciatum eſt, continuo Quinctius Dictator dicitur;

8. Quid Ælia familia, quam locuples? ſexdecim eodem tempore An. M. 3886
Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc ſunt Ol. 153. 1.
[1]Mariana monimenta: & unus in agro Vejente fundus, minus multo Vrb.C. 585.
cultores deſiderans, quam dominos habebat. Inque Maximo Circo & Ant.Ch. 167.
Flaminio ſpectaculi locus: quæ quidem loca ob virtutem publice donata poſſidebant.

9. Eadem gens nullum ante [2] ſcrupulum argenti habuit, quam Pau- An. M. 3886.
lus Perſe Rege devicto, Q. Ælio Tuberoni genero ſuo quinque Ol. 153. 1.
pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim quod princeps civitatis Vrb. C. 585.
filiam ei nuptum dedit, [a]cujus penates tam jejunos pecunia videbat: Ant.Ch. 167.
Quin ipſe quoque adeo inops deceſſit, ut niſi fundus, quem unum re-
liquerat, veniſſet; [b]uxor ejus [4] dotem unde reciperet, non extitiſſet. An.M 3894.
Animi virorum & fœminarum vigebant in civitate: eorumque bonis, Ol 155. 1.
dignitatis æſtimatio cunctis in rebus ponderabatur: Hæc imperia con- Vrb. C. 591.
ciliabant, hæc jungebant affinitates: hæc in foro, hæc in curia, hæc Ant.Ch. 159.
intra privatos parietes plurimum poterant. Patriæ enim rem unuſquiſque, non ſuam agere properabat: pauperque in divite, quam dives in paupere Imperio verſari malebat.

10. Iraque cum ſecundo Punico bello [5] Cn. Scipio ex Hiſpania Se- An.M. 3839.
natui ſcripſiſſet, petens ut ſibi ſucceſſor mitteretur, quia filiam virgi- Ol. 141. 2.
nem adultæ jam ætatis haberet, neque ei ſine ſe dos expediri poſſet: Vrb C. 538.
Senatus ne Reſpublica bono duce careret, patris ſibi partes deſump- Ant.Ch. 214.
ſit: conſilioque uxoris, ac propinquorum Scipionis conſtituta dote, ſummam ejus ex ærario erogavit, ac puellam nuptum dedit. Dotis mo-

INTERPRETATIO.

a *Cujus domum tam pauperem videbat.*

b *Non ſuperfuiſſet unde uxor illius dotem reciperet.*

NOTÆ.

miſſique ad eum legati. Operi ruſtico tum ille intentus, ubi eos vidit, ſalute data invicemque reddita, togam repetere è tugurio, proferreque uxorem Raciliam jubet: qua ſimul abſterſo pulvere ac ſudore velatus proceſſit. Quæ pluribus Livius proſequitur.

1. *Mariana monimenta*] De quibus egimus lib. 1. c. 7 De Circo tum Maximo l. 1. c. 1. n. 16. tum Flaminio l. 1. c. 7. n. 14 De Æliorum gente jam ſæpius.

2. *Scrupulum argenti.*] Scrupulus pondus ex pleriſque minimum fuit: tres ſcrupulos drachma continebat; quatuor denarius; octo drachmas, vel ſex denarios uncia; uncias undecim, aut denarios ſeptuaginta duo libra Italica.

3. *Genero ſuo.*] L. Paulus Æmilius civitatis princeps filiarum alteram Catoni Cenſoris filio matrimonio junxerat, alteram Q. Tuberoni; cui phialam quinque pondo argenti dedit Æmilius, fortitudinis præmium, ut tradit Plutarchus.

4. *Dotem unde reciperet.*] Idem etiam referunt Florus & Victor; à quibus diſſentire videtur Plutarchus, dum affirmat opes Æmilii fuiſſe 370. millium æris.

5. *Cn. Scipio.*] Qui Scipionis Naſicæ pater, & Africani majoris patruus fuit. Conſule l. 1. c. 6. n. 2.

dus undecim millia æris fuit: In quo non ſolum humanitas Patrum Conſcriptorum, ſed etiam habitus veterum patrimoniorum cognoſci poteſt. Namque adeo fuerunt arcta, ut Tatia Cæſonis filia maximam dotem ad virum decem millia æris attuliſſe viſa ſit: & Megullia, quia cum quinquaginta millibus æris mariti domum intravit, Dotatæ cognomen invenerit. Ideo Senatus Fabricii Luſcini, Scipioniſque filias ab indotatis nuptiis liberalitate ſua vindicavit: quoniam paternæ hæreditati præter opimam gloriam nihil erat quod acceptum referrent.

An.M. 3939. Ol. 166. 2. Vrb.C. 638. Ant.Ch.114.

11. M. autem Scaurus [1] quantulam à patre hæreditatem acceperit, in primo libro eorum, [2] quos de vita ſua ſcripſit, refert: Ait enim ſibi decem ſola mancipia, totumque cenſum quinque atque triginta millium nummûm relictum. [a] In hac penuria ille futurus Senatus princeps nutritus eſt ſpiritus.

Hæc igitur exempla reſpicere, his acquieſcere ſolatiis debemus, [b] qui parvulos cenſus noſtros nunquam querelis vacuos eſſe ſinimus. Nullum aut admodum parvi ponderis argentum, paucos ſervos, ſeptem jugera aridæ terræ, indigentia domi, publice impenſa funera, inopes dotum filias; ſed egregios Conſulatus, mirificas dictaturas, innumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo modicam fortunam, quaſi præcipuum generis humani malum, diuturnis convieiis laceramus? [c] quæ ut non abundantibus, ita fidis uberibus Poplicolas, Æmilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, hiſque paria robora virtutis aluit. Exurgamus potius animis, pecuniæque aſpectu debilitatos ſpiritus priſtini temporis memoria recreemus: Namque per Romuli caſam, perque veteris Capitolii humilia tecta, & æternos Veſtæ focos, fictilibus etiamnum vaſis contentos juro; nullas divitias talium virorum paupertati poſſe præferri.

INTERPRETATIO.

a *In hac egeſtate educatus eſt Scaurus, qui futurus erat princeps Senatus.*

b *Qui ſolemus conqueri quod cenſus noſtri modici ſint.*

c *Quæ ſummos illos viros virtute præditos aluit ſuis quaſi uberibus, non magnas quidem, ſed ſufficientes tamen opes præbentibus.*

NOTÆ.

1. *Quantulam à patre, &c.*] Scauri pater Carbonariam, ſi Pediano credimus, exercuit; quamvis Patricius; ipſeque tandem eloquentiæ præſidio emerſit.

2. *Quos de vita ſua.*] De his libris ita Cicero in Bruto. *Hujus & orationes ſunt, & tres ad L. Fuſidium libri ſcripti de vita ipſius, ſane utiles, quos nemo legit: at Cyri vitam & diſciplinam legunt, præclaram illam quidem: ſed neque tam rebus noſtris aptam, nec tamen Scauri laudibus anteponendam.*

CAP. V.

DE VERECUNDIA.

1. *Populi Romani.*
2. *C. Terentii Varronis Coſ.*
3. *C. Cicereij Candidati.*
4. *L. Licinii Craſſi Candidati.*
5. *C. Pomp. Magni Proc.*
6 *C. Iulii Caſaris Dictatoris.*

EXTERNORUM.

1. *Spurinæ Etruſci.*
2. *Legatorum Spartanorum.*

AQua tempeſtivus ad verecundiam tranſitus videtur. Hæc enim juſtiſſimis viris præcepit, ut privatas facultates negligerent, publicas quam ampliſſimas eſſe cuperent. Digna cui perinde atque cœleſti Numini extruantur templa, aræque conſecrentur: quia parens eſt omnis honeſti conſilii, tutela ſolennium officiorum, magiſtra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore favorabilem præ ſe ferens vultum.

1. Sed ut à laudibus ad facta veniamus, à condita Urbe [1] uſque ad Africanum, & Ti. Longum Conſules promiſcuus Senatui & populo ſpectandorum ludorum locus erat: nunquam tamen quiſquam ex plebe ante Patres Conſcriptos in theatro ſpectare ſuſtinuit: Adeo circumſpecta noſtræ civitatis verecundia fuit. [a] Quæ quidem certiſſimum ſui documentum etiam illo die exhibuit, quo [2] L. Flaminius extrema in parte theatri conſtitit, quia à M. Catone & L. Flacco Cenſoribus Senatu motus fuerat, Conſulatus jam honore defunctus, frater etiam Ti. Flaminii, Macedoniæ Philippique victoris: Omnes enim eum tranſire in locum dignitati ſuæ debitum coëgerunt.

An.M. 3560. Ol. 146. 3. Vrb. C. 559. Ant.Ch. 193.

An.M. 3873. Ol. 149. 4. Vrb. C. 572. Ant.Ch. 182.

2. [b] Confregit Rempublicam Terentius Varro Cannenſis pugnæ temerario ingreſſu: idem delatam ſibi ab univerſo Senatu & populo [3] Dictaturam recipere non ſuſtinendo, [c] pudore culpam maximæ cladis re-

An.M. 3841. Ol. 14·. 4. Ant.C. 540. Ant.Ch. 2 1.

INTERPRETATIO.

a *Dedit publicum etiam ille die documentum ſua verecundia.*

b *Fregit opes Republica pugna apud Cannas temere commiſſa.*

c *Verecundia ſua redemit culpam à ſe admiſſam clade Cannenſi.*

NOTÆ.

1. *Vſque ad Africanum.*] Dum Ædiles Curules C. Attilius Serranus & L. Scribonius Libo Megaleſia ludos ſcenicos pararent, Cenſoribus auctor fuit Sciplo, ut à populari conſeſſu ſubſellia Senatorum ſepararent, uti narrant Cicer. Liv. & Pedianus.

2. *Flaminius.*] Vide l. 2. c. 9. n. 3. ubi illius damnationem fuſe explicuimus.

3. *Dictaturam recipere.*] Poſt cladem Cannenſem Varro aluit barbam, capillumque quam par eſſet longiorem, cibum recubans nunquam ſumpſit, oblatoſ-

demit. Effecitque ut clades Deorum iræ, modeſtia ipſius moribus imputaretur. Itaque titulo imaginis ejus ſpecioſius non recepta dictatura, quam aliorum geſta adſcribi poteſt.

3. Nos autem ad præclarius verecundiæ opus tranſgrediamur. [a] Magna cum invidia fortuna Prætoriis comitiis Africani ſuperioris filium P. Scipionem, & Scribam Cicereium in campum deduxerat; utque nimis impotens ſermone vulgi carpebatur, quod tanti viri ſanguinem, clientelamque comitiali certamine confuderat. Cæterum crimen ejus in ſuam laudem Cicereius convertit. Nam ut vidit omnibus ſe centuriis Scipioni anteferri, templo deſcendit, abjectaque candida toga competitoris ſui ſuffragatorem agere cœpit; ut ſcilicet Præturam melius Africani memoriæ concederet, quam ſibi vindicaret. Nec minimum eſt verecundiæ pretium: Scipio tunc honorem adeptus eſt, Cicereio tamen magis gratulati ſunt.

An. M. 3919. Ol. 171. 2. Vrb C. 658. Ant.Ch. 94.

4. Ac ne protinus comitiis abeamus, Conſulatum petens [1] L. Craſſus, cum omnium Candidatorum more circum forum ſupplex populo ire cogeretur, nunquam adduci potuit ut id præſente Q. Scævola graviſſimo & ſapientiſſimo viro ſocero ſuo faceret. Itaque rogabat eum ut à ſe, dum ineptæ rei deſerviret, diſcederet: [b] majorem verecundiam dignitati ejus quam candidæ togæ ſuæ reſpectum agens.

An.M.4006. Ol. 183. 2. Vrb. C. 705. Ant.Ch.47.

5. Pompeius autem Magnus Pharſalica acie victus à Cæſare, cum poſtero die [2] Lariſſam [3] intraret, oppidique illius univerſus populus obviam ei proceſſit: Ite, inquit, & iſtud officium præſtate victori. Dicerem, non dignus qui vinceretur, niſi à Cæſare ſuperatus eſſet: certe modeſtus in calamitate. Nam quia dignitate ſua uti jam non poterat, uſus eſt verecundia.

6. Quam præcipuam in C. quoque Cæſare fuiſſe, & ſæpenumero apparuit, & ultimus ejus dies ſignificavit. Compluribus enim parrici-

INTERPRETATIO.

a *Et fortuna à populo carpebatur, ut nimis inſolens, quod ſi inter ſummi viri Africani cum Cicereio illius cliente in comitiis commiſiſſet.*

b *Sic plus venerationis auctoritati Scævola, quam dignitati* quam veſte candida indutus petebat, *exhibuiſſe viſus eſt.*

NOTÆ.

que honores repudiavit De Cicereio lib.5. cap.5. n.1.

1. *L. Craſſus.*] Orator, qui cum Q. Scævola Ædilis, Prætor & Conſul fuit. De Scævola ſæpe antea.

2. *Lariſſam.*] Gemina fuit in Theſſalia; altera mediterranea ad Peneum fluvium, de qua hic agitur, *Larſa*; altera maritima, *Armiro*, quæ nunc ſub Turcarum imperio, ampliſſima civitas.

3. *Intraret.*] Pompeium aut à Lariſſæ civibus benigne exceptum, aut oppidum intraſſe negat Dio: id Mitylene contigiſſe tradit Plutarchus. Fugam Pompeij deſcripſimus lib.1. c.5. n.6.

darum violatus mucronibus, inter ipſum illud tempus, [a] quo divinus ſpiritus mortali diſcernebatur à corpore, ne tribus quidem & viginti vulneribus, quin verecundiæ obſequeretur, abſterreri potuit: Siquidem [b]utraque togam mànu demiſit, ut inferiori parte corporis tecta collaberetur. In hunc modum non homines expirant, [b] ſed Dii immortales ſedes repetunt.

Interpretatio.

a *Quo divinus illius animus à corpore ſeparatus mortalitatem exuebat.*

b *Sed dii immortales repetunt ſedes cœ*leſtes.

Notæ.

1. *Vtraque manu togam demiſit.*] Sic etiam Suetonius *Simul ſiniſtra manu ſinum ad ima crura deduxit, quo honeſtius caderet etiam inferiore parte corporis velata.*

EXTERNA.

1. Quod ſequitur, externis adnectam, quia ante geſtum eſt quam Etruriæ civitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adoleſcens nomine Spurina; cum mira ſpecie complurium fœminarum illuſtrium ſollicitaret oculos, ideoque viris ac parentibus earum ſe ſuſpectum eſſe ſentiret; oris decorem vulneribus confudit, [a] deformitatemque ſanctitatis ſuæ fidem, quam formam irritamentum alienæ libidinis eſſe maluit.

2. Athenis quidam ultimæ ſenectutis, cum ſpectatum ludos in theatrum veniſſet, eumque nemo è civibus ſeſſum reciperet; ad Lacedæmoniorum legatos forte pervenit. Qui hominis ætate moti, canos ejus & annos aſſurgendi officio venerati ſunt, ſedemque ei inter ipſos honoratiſſimo loco dederunt. Quod ubi fieri populus aſpexit, maximo plauſu alienæ urbis verecundiam comprobavit. Ferunt tunc unum è Lacedæmoniis dixiſſe: Ergo Athenienſes quid ſit rectum ſciunt, ſed id facere negligunt.

Interpretatio.

a *Et maluit vultus deformitate teſtari integram ſuam caſtitatem, quam pulchritudine aliorum libidinem excitare.*

CAP. VI.

DE AMORE CONJUGALI.

CUIUS EXEMPLA ROMANORUM SUNT.

1. *Ti. Gracchus major.*
2. *C. Plautius Numida.*
3. *M. Plautius.*
4. *Iulia C. F. Cn. Magni.*
5. *Porcia, M. F. M. Bruti.*

EXTERNA.

1. *Artemiſia Mauſoli Regis.*
2. *Hipſicratea Mithridatis Regis.*
3. *Lacana Minyarum.*

A Placido & leni affectu, ad æque honeſtum, verum aliquanto ardentiorem & concitatiorem pergam: legitimique amoris quaſi quaſdam imagines, non ſine maxima veneratione contemplandas lectoris oculis ſubjiciam; [a] valenter inter conjuges ſtabilitæ fidei opera percurrens, ardua imitatu, cæterum cognoſci utilia. Quia excellentiſſima animadvertenti, ne mediocria quidem præſtare, rubori oportet eſſe.

An.M. 3882. Ol. 152. 1. Vrb. C. 581. Ant.Ch. 171.

1. Ti. Gracchus anguibus domi ſuæ mare ac fœmina apprehenſis, certior factus ab aruſpice, [1] mare dimiſſo, uxori ejus; fœmina, ipſi celerem obitum inſtare; ſalutarem conjugi potius, quam ſibi partem augurii ſecutus, marem necari, fœminam dimitti juſſit: [b] ſuſtinuitque in conſpectu ſuo ſeipſum interitu ſerpentis occidi. Itaque [2] Corneliam neſcio utrum feliciorem dixerim, quod talem virum habuerit, an miſeriorem, quod amiſerit. O te Theſſaliæ Rex [3] Admete crudelis, & diri facti crimine ſub magno judice damnatum! qui conjugis tuæ fata pro tuis permutari paſſus es, eaq; ne tu extinguereris, voluntario obitu conſumpta,

INTERPRETATIO.

a *Narrans breviter exempla fidelitatis firmiter inter conjuges ſtabilita, quæ quidem ſunt difficilia ad imitandum; utilia vero, ſi cognoſcantur: quia, qui conſiderat præſtantiſſima, erubeſcere debet, ſi ne mediocria quidem præſtat.*

b *Voluitque in ſuo conſpectu occidi ſerpentem, ex cujus morte mors ipſius ſequi debebat.*

NOTÆ.

1. *Mare dimiſſo.*] Vetabant aruſpices utrumque vel interfici, vel dimitti.

2. *Corneliam.*] Africani majoris filiam, & Ti. & C. Gracchorum matrem, quæ ſpretis Ptolemæi Regis nuptiis vidua permanſit.

3. *Admete crudelis.*] Gravi morbo implicitus Admetes, Apollinem de ſalute conſulit: reſpondet oraculum, cum vivere poſſe, ſi quis ipſius loco mori velit; unaque uxor Alceſte reperta eſt, quæ id officii Regi præſtaret. De qua Seneca in Medea; & Ovidius libro 3. de Ponto.

lucem

lucem intueri potuiſti. [a] Et certe prius parentum indulgentiam tentaveras, fœmineo animo impar inventus.

2. [b] Vilior Graccho iniquæ fortunæ victima, quamvis Senatorii vir Ordinis [1] C. Plautius Numida, ſed in conſimili amore, par exemplum. Morte enim uxoris audita, doloris impotens pectus ſuum gladio percuſſit. Interventu deinde domeſticorum inceptum exequi prohibitus, colligatuſque; ut primum occaſio data eſt, ſciſſis faſciis, & vulnere divulſo, [c] conſtanti dextera ſpiritum luctus acerbitate permiſtum, ex ipſis præcordiis & viſceribus hauſit. Tam violenta morte teſtatus, quantum martialis flammæ illo pectore clauſum habuiſſet.

3. Ejuſdem ut nominis, ita amoris quoque [2] M. Plautius. Nam cum imperio Senatus claſſem ſociorum ſexaginta navium in Aſiam reduceret, Tarentumque appuliſſet, atque ibi uxor ejus Oreſtilla, quæ illuc eum proſecuta fuerat, morbo preſſa deceſſiſſet; funerata ea, atque in rogum impoſita, inter officium ungendi & oſculandi, ſtricto ferro incubuit. Quem amici, ſicut erat, togatum & calceatum corpori conjugis junxerunt: ac deinde ſubjectis facibus, utrumque una cremaverunt. Quorum ibi factum ſepulcrum Tarenti etiamnum conſpicitur, [d] quod vocatur ΤΩΝ ΦΙΛΟΥΝΤΩΝ. Nec dubito, quin, ſi quis modo extinctis ſenſus ineſt, [e] Plautius & Oreſtilla fati conſortione geſtientes vultus tenebris intulerint: Sane ubi idem & maximus & honeſtiſſimus amor eſt, aliquanto præſtat morte jungi, quam vita diſtrahi.

4. Conſimilis affectus [3] Juliæ C. Cæſaris filiæ annotatus eſt. Quæ An M. 4000.
cum Ædilitiis comitiis Pompeii Magni conjugis ſui veſtem [4] cruore Ol. 191. 3.
Vrb. C. 699.
Ant. Ch. 53.

INTERPRETATIO.

a *Et certe tu cum eſſes animo imbecillior, quam uxor tua, prius petieras à parentibus, num pro te mori vellent.*

b *C. Plautius quamvis Senator, fuit vilior Graccho victima, quam adverſa fortuna ad mortem impulit.*

c *Ex imis viſceribus conſtanti manu vi extraxit animum acerbo dolore oppreſſum.*

d *Quod vocatur* Amantium.

e *Plautius & Oreſtilla averni tenebras ingreſſi ſunt vultu hilari ob mortis utriuſque conjunctionem.*

NOTÆ.

1. *C. Plautius Numida.*] Plebeia quidem, at nobilis Plautiorum gens, in multas diviſa familias; quorum præcipuæ fuerunt, Proculi, Hypſæi, Sylvani, Numidæ, & Laterani.

2. *M. Plautius.*] Hypſæus, ille ipſe, ni fallor, qui Conſul anno urbis 628. Oreſtilla vero filia fuit L. Aurelii Oreſtæ, qui anno proximo ante Plautium Conſul fuerat.

3. *Iulia.*] Poſtquam Pompeium & Craſſum in gratiam Cæſar reduxit, Pompeio, quo magis illum ſibi conciliaret, Iuliam filiam in matrimonium dedit.

4. *Cruore reſperſam.*] In comitiis Pompeius erat; propter ipſum, jurgium oritur, fit cædes, ſanguine reſpergitur; ponit veſtem cruentam, domumque per ſervos remittit. Vt eam videt Iulia, deficit, abortumque patitur: recreata tamen convaluit; & aliquanto poſt, iterum præ-

reſperſam è campo domum relaram vidiſſet : territa metu ne qua ei vis eſſet allara , exanimis concidit ; partumque , quem utero conceptum habebat , ſubita animi conſternatione & gravi dolore corporis ejicere coacta eſt. Atque ita expiravit , magno quidem cum rotius terrarum orbis detrimento : cujus rranquillitas tot civilium bellorum truculentiſſimo furore perturbata non eſſet , ſi Cæſaris & Pompeij concordia communis ſanguinis vinculo conſtricta manſiſſet.

An.M. 4012. Ol. 184. 3. Vrb.C. 711. Ant.Ch. 41.

5. Tuos quoque caſtiſſimos ignes Portia M. Caronis filia . cuncta ſecula debita admiratione proſequentur : Quæ cum apud Philippos victum & interemptum virum tuum Brurum cognoſceres , quia ferrum non dabatur , [1] ardentes ore carbones haurire non dubitaſti , muliebri ſpiritu virilem patris exitum imitata. Sed neſcio an hoc fortius , quod ille uſitato , tu novo genere mortis abſumpta es.

N O T Æ.

gnans cum eſſet, filiam enixa ex puerperii doloribus expiravit. Quapropter quod ait Valerius , illam tum obiiſſe , id ſecus eſt.

1. *Ardentes ore carbones.*] Idem refert Plutarchus ex Nicolao Philoſopho & ipſo Valerio. Illud tamen verumne ſit, an minus , cum dubitent multi , fides ſit penes auctores. De morte Bruti lege l. 1. c.4. n.6.

EXTERNA.

An.M.3675. Ol.100. 2. Vrb. C. 374. Ant.Ch.378.

1. Sunt & alienigeni amores juſti , obſcuritate ignorantiæ non obruti : è quibus paucos attigiſſe ſatis erit. Gentis Cariæ Regina [1] Artemiſia virum ſuum Mauſolum fato abſumptum [a] quantopere deſiderarit , leve eſt, poſt conquiſitorum omnis generis honorum , [2] monimentique uſque ad [3] ſeptem miracula provecti , magnificentiam , argumentari. Quid enim aut eos colligas , aut de illo inclyto tumulo loquare , cum ipſa Mauſoli vivum ac ſpirans ſepulcrum fieri concupierit , eorum

I N T E R P R E T A T I O.

a *Quantopere virum dilexerit facile eſt conſpicere , & ex honoribus exquiſitiſſimis, quos ipſi deferri voluit , & ex ſepulcro illi extructo tam magnifice , ut inter ſeptem mundi miracula numeraretur.*

N O T Æ.

1. *Artemiſia.*] Seu Ligdami Halicarnaſſei , ut placet Herodoto ; ſeu , ut Straboni , Hecatomni Cariæ Regis filia fuerit : Mauſolo certe quidem nupſit ; fratri , an ſecus , incertum. Xerxis contra Græcos auxilio veniſſe dicitur.

2. *Monimenti.*] Cujus altitudo fuit 35. cubitorum , circuitus 411. pedum, circum 36. columnæ. Ita Plinius l.36.

3. *Septem miracula.*] Quæ appellaſſe hic , opinor , ſatis erit. Vnum igitur fuit Templum Dianæ Epheſiæ ; alterum hoc Mauſoli ſepulcrum ; tertium Coloſſus Rhodius ; quartum Iovis Olympii ſimulacrum ex ebore ; quintũ Pyramides in Ægypto ; ſextum Muri Babylonis ; ſeptimum , vel horti penſiles Semiramidis , vel Cyri palatium , quod Menon arte prodiga , illigatis auro lapidibus , extruxit.

teſtimonio, qui illam extincti oſſa potione aſperſa [1] bibiſſe tradunt.

Hipſicratea quoque Regina Mithridatem [2] conjugem ſuum effuſis An. M 3979.
charitatis habenis amavit ; [a] propter quem, præcipuum formæ ſuæ de- Ol. 176. 2.
corem in habitum virilem convertere voluptatis loco habuit : Tonſis Vrb. C. 678.
enim capillis equo ſe & armis aſſuefecit, quo facilius laboribus & pe- Ant.Ch.74.
riculis intereſſet. Quin etiam victum à Cn. Pompeio per efferatas gen-
tes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili ſecuta eſt : Cujus An.M. 3988.
tanta fides aſperarum atque difficilium rerum Mithridati maximum ſo- Ol. 178. 3.
latium, & jucundiſſimum lenimentum fuit : cum domo enim & pe- Vrb.C. 687.
natibus vagari ſe credidit, uxore ſimul exulante. Ant.Ch. 65.

2. Verum quid Aſiam, quid Barbariæ immenſas ſolitudines, quid latebras Pontici ſinus ſcrutor? cum ſplendidiſſimum totius Græciæ decus Lacedæmon, [b] præcipuum [3] uxoriæ fidei ſpecimen noſtris oſtentet oculis, plurimis & maximis patriæ ſuæ laudibus admiratione facti comparandum.

3. [c] [4] Minyæ, quorum origo ex inclyto ſociorum Iaſonis numero [5] Lemniorum in inſula concepta, per aliquot ſeculorum vices ſtabili in ſede manſerat, à Pelaſgis expulſi armis, alienæ opis indigi, excelſa [6] Taygetorum montium juga ſupplices occupaverant. Quos Spartana civitas recepit reſpectu Tyndaridarum. Namque in illo nobilis famæ navigio deſtinatum ſyderibus par fratrum fulſerat : deductoſque inde, legibus, commodiſque ſuis immiſcuit. Sed hoc tantum beneficium in

INTERPRETATIO.

a *Amore ardentiſſimo dilexit : cum propter illum omnia muliebria reliquerit ornamenta, quæ ipſius pulchritudinem decorabant, ut habitum virilem ſumeret.*

b Non ſolum *maximum fidelitatis uxoriæ exemplum nobis oſtentet* : ſed etiam *ob facti præſtantiam conferendum cum rebus præclaris in ipſius patria geſtis.*

c *Minyæ, qui trahunt originem ab inclytis ſociis Iaſonis, & in inſula Lemno hoſpitio excepti per aliquot ſecula ibi ſede ſtabili manſerant ; inde à Pelaſgis expulſos armis illos Lacedæmonii receperunt ob honorem*, quo *Caſtorem & Pollucem* proſequebantur. *Nam duo illi fratres inter aſtra aliquanto poſt collocandi, fuerant etiam in* Argo *navi illa omnium ſcriptis celebratiſſima ; & ex illis montibus evocatos admiſerunt in omnia ſua civitatis jura & commoda.*

NOTÆ.

1. *Bibiſſe.*] Ita memoriæ prodidit Theopompus. Quoad vixit, inquit Cicero, ſemper vixit in luctu, eodemque etiam confecta contabuit. Tuſc.l.3.

2. *Conjugem.*] Concubinam facit Plutarchus ; uxor enim illius Stratonicé caſtellum refertum divitiis Pompeio prodidit. De Mithridatis fuga egimus ſupra.

3. *Vxoriæ fidei.*] Chelonim Cleombroti Regis uxorem, & Leonidæ filiam indicare videtur : quæ & maritum & patrem in exilium, alterum ab altero diverſis temporibus ejectum, utriuſque in luctu comes aſſidua ſecuta eſt, ut ſcribit Plut. in Agide.

4. *Mynia.*] Theſſaliæ populi, aut potius Magneſiæ in Theſſalia, Iaſonis olim comites.

5. *Lemniorum in inſula.*] Maris Ægei, fabuloſo Vulcani lapſu nobilitata. *Stalimene.*

6. *Taygetorum montium.*] Mon-

injuriam bene meritæ urbis, regnum affectantes, verterunt. Igitur publicæ cuſtodiæ incluſi, capitali ſervabantur ſupplicio: Quod cum vetere inſtituto Lacedæmoniorum nocturno tempore paſſuri eſſent, conjuges eorum illuſtris ibi ſanguinis, velut allocuturę perituros viros, impetrato à cuſtodibus aditu, carcerem intraverunt; commutataque veſte per ſimulationem doloris, velatis capitibus eos abire paſſæ ſunt. Hoc loco quid aliud adjecerim, quam dignas fuiſſe, quibus Minyæ nuberent.

Notæ.

tes ſunt Laconiæ inter Lacedæmona & mare poſiti. *Portes,*

Cap. VII.

DE AMICITIÆ VINCULO.

Quo juncti Romani.

1. *Ti. Sempronius Gracchus cum C. Bloſio.*
2. *Sempron. Gracchus cum Pomponio & Latorio.*
3. *L. Rheginus cum Q. Servilio Cæpione.*
4. *T. Volumius cum M. Lucullo.*
5. *L. Petronius cum P. Cælio.*
6. *Ser. Terentius cum D. Bruto.*
7. *C. Lælius cum Scipione, & M. Agrippa cum Auguſto.*

Externi.

1. *Damon cum Pythia.*
2. *Alexander Magnus cum Epheſtione.*

Contemplemur nunc amicitiæ vinculum potens, & prævalidum; neque ulla ex parte ſanguinis viribus inferius. [a] Hoc etiam certius & exploratius, quod illud naſcendi ſors fortuitum opus; hoc uniuſcujuſque ſolido judicio inchoata voluntas contrahit. Itaque celerius eſt ſine reprehenſione propinquum avertere, quam amicum: quia altera diremptio iniquitatis, altera utique levitatis crimini ſubjecta eſt. Cum enim deſerta ſit futura vita hominis nullius amicitiæ cincta præſidio, tam neceſſarium ſubſidium temere aſſumi non debet: ſemel autem recte apprehenſum ſperni non convenit. Sinceræ vero fidei amici præcipue in adverſis rebus cognoſcuntur: in quibus quicquid præſtatur, totum à conſtanti benevolentia proficiſcitur. [b] Felicitatis cultus, majore ex par-

Interpretatio.

[a] *Vinculum amicitiæ ſanguinis vinculo hoc præſtat, quod cum cognationem naſcendo contrahamus, opus fortunæ eſſe videatur; amicitiam vero unuſquiſque & voluntate libera, & ſano judicio init. Quare non tanta reprehenſione dignus ſis propinquum, quam ſi amicum à te repuleris.*

[b] *Qui fortunatum amicum colit, illum magis adulari, quam ſincero amore diligere videtur.*

te adulationi, quam charitati erogatus, certe ſuſpectus eſt: perinde ac
ſi plus ſemper petat, quam impendat. [a] Accedit huc, quod infractæ
fortunæ homines, magis amicorum ſtudia deſiderant, vel præſidij, vel
ſolatii gratia Nam læta quidem & proſpera negotia, utpote cum di-
vina ſuffragatione foveantur, humana minus indigent. Tenacius igitur
eorum nomina poſteritatis memoria apprehendit, qui adverſos amico-
rum caſus non deſeruerunt; quam qui proſperum vitæ curſum comi-
tati ſunt. Nemo de [1] Sardanapali familiaribus loquitur. [2] Oreſtes Py- An.M.1894.
lade pene amico, quam Agamemnone patre notior eſt. Siquidem illo- Ant.Ch.11,9.
rum amicitia in conſortione deliciarum & luxuriæ contabuit: horum,
duræ atque aſperæ conditionis ſolatium, ipſarum miſeriarum experi-
mento enituit. Sed quid externa attingo, cum domeſticis prius liceat
uti.

1. Inimicus patriæ fuiſſe Ti. Gracchus exiſtimatus eſt, nec immeri- An.M. 3912.
to, quia potentiam ſuam ſaluti ejus prætulerat. Quam conſtantis ta- Ol. 162. 1.
men fidei amicum etiam in hoc tam pravo propoſito [3] C. Bloſium Cu- Vrb.C. 621.
manum habuerit, operæ pretium eſt cognoſcere. Hoſtis judicatus, ul- Ant.Ch.131.
timo ſupplicio affectus, ſepulturæ honore ſpoliatus, benevolentia ta-
men ejus non caruit. Nam cum Senatus Rupilio, & Lænati Conſuli-
bus mandaſſet, ut in eos qui cum Graccho conſenſerant, more majo-

INTERPRETATIO.

a *Præterea homines, qui adverſa fortuna utuntur.*

NOTÆ.

1. *Sardanapali.*] Aſſyriorum ultimus Imperator fuit, homo muliere corruptior, inquit Iuſtinus. Illum purpuram in puellarum choro nentem conſpicatus Arbaces, populis perſuadet ut muliebre excutiant imperium; & ipſe coactis copiis Regem jam luxurie victum ſua prælio ſuperat: qui deſperatis rebus ſe in regiam includit, & coacervatis in lignorum ſtruem theſauris omnibus, ſeſe ſuper injiciens, vivus deflagravit, hoc uno, ut ait Iuſtinus, imitatus virum.

2. *Oreſtes.*] Agamemnonis & Clytemneſtiæ filius, ingens Poëtis fingendi argumentum: illius enim, ſeu vita, ſeu fabula potius, variis eſt quaſi diſtincta actibus, qui habent expectationem, lætitiam, moleſtiam, odium, amorem: quid enim ad illos animi motus excitandos aptius excogitari potuit, quam illius etiam tum pueri ex materno crimine fuga; deinde apud Strophium Phocenſem educatio; tum in patris vindictam admiſſum in matrem ſcelus; poſt, pœna ſceleris furor, furoriſque remedium ad aram Dianæ Tauricæ peregrinatio: ibique & agnitio Iphigeniæ ſororis, & initum de rapiendo Palladio conſilium? Quid denique jucundius, quam plena illa amoris, uter moreretur, coram Thoante contentio; dum alter ab altero & crimen & criminis pœnam depellere, in ſeque transferre nititur; cum ignorante Rege uter eſſet Oreſtes, Pylades ſe Oreſtem eſſe diceret, ut pro illo necaretur: Oreſtes autem, ita ut erat, Oreſtem ſe eſſe perſeveraret?

3. *C. Bloſium Cumanum.*] C. Bloſius Campanus dicitur à Cicerone; ſed & Campanus à regione, & Cumanus ab urbe appellari potuit. Cuma enim civitas Campaniæ fuit juxta Baias. De Ropilio & Rupilio antea egimus; de Lælio paulo infra: de Ti. Gracchi cæde vide l.1.c.4.n.1.

rum animadverterent ; & ad Lælium, cujus conſilio præcipue Conſules utebantur, pro ſe Bloſius deprecatum veniſſet, familiaritatiſque excuſatione uteretur, atque is dixiſſet, Quid ſi te Gracchus templo Jovis Opt. Max faces ſubdere juſſiſſet ; obſecuturuſne voluntati illius, propter iſtam quam jactas familiaritatem fuiſſes ? Nunquam iſtud, inquit, Gracchus imperaſſet. Satis, imo etiam nimium : totius namque Senatus conſenſu damnatos mores defendere auſus eſt. Verum quod ſequitur, multo audacius, multoque periculoſius : compreſſus enim perſeveranti interrogatione Lælii, in eodem conſtantiæ gradu ſtetit : ſeque etiam hoc, ſi modo Gracchus annuiſſet, facturum reſpondit. Quis illum ſceleratum putaſſet fuiſſe, ſi tacuiſſet ? Quis non etiam ſapientem, ſi pro neceſſitate temporis locutus eſſet. At Bloſius nec ſilentio honeſto, nec prudenti ſermone ſalutem ſuam, ne qua ex parte infelicis amicitiæ memoriam defereret, [1] tueri voluit.

An.M. 3933. 2. In eadem domo æque robuſta conſtantis amicitiæ exempla obo-
Ol.164.4. riuntur. Proſtratis enim jam & [2] perditis C Gracchi conſiliis, rebuſ-
Vrb. C. 632. que, cum tota ejus conſpiratio late quæreretur, deſertum omni auxi-
Ant.Ch. 120. lio, duo tantum amici, [3] Pomponius & Lætorius, ab infeſtis & undique ruentibus telis, oppoſitu corporum ſuorum texerunt : Quorum Pomponius, quo is facilius evaderet, concitatum ſequentium agmen in porta [4] Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit : nec vivus pelli potuit, ſed multis confectus vulneribus, tranſitum eis ſuper cadaver ſuum (credo etiam poſt fata invitus) dedit. Lætorius autem in ponte Sublicio conſtitit, [a] & eum, donec Gracchus tranſiret, ardore ſpiritus ſui ſepſit : ac vi jam multitudinis obrutus, converſo in ſe gladio, celeri ſaltu profundum Tiberis petiit : [b] quamque in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, unius amicitiæ adjecta voluntaria morte, præſtitit. Quam bonos Gracchi, ſi aut patris, aut

INTERPRETATIO.

[a] *Et forti ardentique animo hoſtes ab eo ponte prohibuit, donec Gracchus tranſiret.*

[b] *Quantum amorem toti patriæ Horatius Cocles in eo ponte oſtenderat, tantum ipſe uni amico Graccho exhibuit, in eo etiam majorem, quod ille mortem voluntariam ſibi conſciverit.*

NOTÆ.

1. *Tueri voluit.*] Bloſius ad Regem Ariſtonicum fugit, cujus rebus profligatis, mortem ſibi ipſe conſcivit.

2. *Perditis C. Gracchi.*] Vbi ab Opimio Conſule Conſularis Fabius cum filio occiſus eſt, ut diximus l.1. c.7. n.6. in Ædem Dianæ Caius ſe recipit ; cumque manus ſibi inferre conaretur, ab amicis, ne id faceret, prohibitus, & ad fugam compulſus ; eumque fugientem armis texerunt.

3. *Pomponius & Lætorius.*] Plutarchus non Lætorium, ſed Licinium vocat ; Velleius vero ſolius Pomponii Equitis Romani meminit.

4. *Trigemina.*] Qua tergemini fratres Horatii exierunt contra Curiatios de ſumma Imperii pugnaturi.

[1] materni avi ſectam vitæ ingredi voluiſſent, habere milites potuerant! Quo enim impetu, qua perſeverantia animi Bloſius & Pomponius, & Lætorius trophæa ac triumphos eorum adjuviſſent, furioſi conatus tam ſtrenui comites! ſiniſtris quidem auſpiciis amicitiæ conditionem ſecuti: ſed quo miſeriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

3. L. autem Rheginus, ſi ad debitam publico miniſterio ſinceritatem exigatur, poſteritatis convicio lacerandus: [a] ſi amicitiæ fido pignore æſtimetur, in optimo laudabilis conſcientiæ portu relinquendus eſt. Tribunus enim plebis [2] Cæpionem in carcerem conjectum, [3] quod illius culpa exercitus noſter à Cimbris & Teutonis videbatur deletus, veteris arctæque amicitiæ memor publica [4] cuſtodia liberavit: nec ea-
tenus amicum egiſſe contentus, etiam fugæ ejus comes acceſſit. Prô, An.M.1949.
magnum & inexuperabile tuum numen, Amicitia! cum ex altera parte Ol. 168. 4.
Reſpublica manum injiceret, ex altera tua illum dextera traheret: Vrb C.648.
[b] & illa ut ſacroſanctus eſſe vellet, exigeret, tu exilium indiceres. Adeo Ant.Ch. 104.
blando uteris imperio, quod is ſupplicium honori prætulerit.

4. Admirabile hoc opus tuum; ſed quod ſequitur, aliquanto lauda-
bilius. Recognoſce enim quouſque T. Volumnii conſtantem erga ami- An.M.4012.
cum ſuum charitatem ſine ulla Reipublicæ injuria evexeris? qui ortus Ol 184. 3.
equeſtri loco, cum [5] M. Lucullum familiariter coluiſſet, eumque M. Vrb.C. 7 1.
Antonius, quia Bruti & Caſſii partes ſecutus fuerat, interemiſſet: in Ant.Ch. 41.
magna fugiendi licentia, exanimi amico adhæſit; huc uſque in lacrymas & gemitus profuſus, ut nimia pietate cauſam ſibi mortis accerſeret. Namque propter præcipuam & perſeverantem lamentationem ad Anto-

Interpretatio.

[a] *Si examinetur ſecundum leges amicitiæ, non vituperandus, imo laudandus quodammodo videtur.*

[b] *Et Reſpublica exigeret, ut ille* Rheginus *um Tribunus eſſet, nulla pœna poſſet affici, tu in exilium illum ejiceres.*

Notæ.

1. *Materni avi.*] Scipionis Africani majoris.

2. *Cæpionem.*] Q. Servilium Cæpionem, qui Prætor Luſitanos vicerat: Conſul cum Tectoſagis bellum geſſit, & centum millia pondo auri & argenti Tholoſæ abſtulit è templo Apollinis: tum Proconſul Galliam obtinebat, cum à Cimbris victus eſt: de cujus clade commodior erit poſtea agendi locus.

3. *Quod illius culpa.*] Aliam alii damnationis cauſam afferunt: nonnulli ob legem frumentariam ab eo Quæſtore per vim repudiatam; Strabo ob raptum per ſummum nefas aurum Toloſanum; plerique ob acceptam à Cimbris cladem damnatum volunt: ut ut eſt, abrogatum illi imperium fuit; ejus bona publicata, ipſeque conjectus in carcerem

4. *Cuſtodia liberavit.*] Non ſibi conſtat Valerius: cum lib. 6. c. 11. dicat in carcere necatum, corpuſque per Gemonias ſcalas unco tractum in Tiberim. Illum tamen pulſum in exilium ſimilius vero videtur, cum eum Smyrnæ exulaſſe teſtetur Cicero in orat. pro L. Balbo; & Strabo turpem in exilio mortem oppetiiſſe ſcribat.

5. *M. Lucullum.*] L. Luculli, qui Mithridatem vicerat, filius ex Servilia fuit,

nium pertractus eſt; cujus poſtquam in conſpectu ſtetit, Jube me, inquit, Imperator, protinus ad Luculli corpus perductum occidi. Neque enim abſumpto illo ſupereſſe debeo, cum ei infelicis militiæ auctor extiterim. Quid hac fidelius benevolentia? [a] mortem amici, hoſtis odio levavit, vitam ſuam conſilii crimine aſtrinxit: quoque illum miſerabiliorem redderet, ſe fecit inviſiorem. Nec difficiles Antonii aures habuit, ductuſque quo voluerat, Luculli dexteram avide oſculatus, caput, quod abſciſſum jacebat, ſublevatum pectori ſuo applicavit, ac deinde demiſſam cervicem victoris gladio præbuit: [b] Loquatur nunc Græcia [1] Theſeum nefandis Pirithoi amoribus ſubſcribentem, Ditis ſe patris regnis commiſiſſe. Vani eſt illud narrare, ſtulti credere. Miſtum cruorem amicorum, & vulneribus innexa vulnera, mortemque morti inhærentem videre hæc vera Romanæ amicitię indicia; illa gentis ad fingendum paratæ monſtro ſimilia mendacia.

5. [c] L. quoque Petronius hujuſce laudis conſortionem merito vendicat: pati etenim & inclytæ amicitiæ auſo par glorię portio auferenda eſt. Admodum humili loco natus ad Equeſtrem Ordinem, & ſplendidæ militiæ ſtipendia, P. Cælii beneficio pervenerat, cui gratum animum, quia in læta materia exhibere non contigerat, in ea, quam iniquam fortuna eſſe voluit, cum multa fide præſtitit. Erat ab [2] Octavio Conſule [3] Placentiæ prępoſitus Cælius: qua à Cinnano exerçitu capta, & ſenior jam, & gravi valetudine affectus, ne in poteſtatem hoſtium veniret, ad auxilium dextræ Petronii confugit. Quem is ab incepto conſilio fruſtra conatus abſtrahere, in iiſdem perſeverantem precibus interemit, cædique ejus ſuam junxit: ne eo jacente, per quem omnia dignitatis incrementa aſſecutus fuerat, ſupereſſet. Ita alterius fato magnanimitas, alterius pietas cauſam prębuit.

An.M. 3967. Ol. 173. 1. Vrb.C. 666. Ant.Ch. 86.

INTERPRETATIO.

a *Lenivit odium hoſtis in amicum mortuum, ſeque vivum obſtrinxit crimine conſilij dati Lucullo.*

b *Nunc jactet Græcia Theſeum obtemperantem nefandis Pirithoi amoribus deſcendiſſe ad inferos.*

c *L. quoque Petronius hujuſce laudis particeps jure eſſe debet: æqualis enim portio gloria tribuenda eſt factis æqualibus in amicitia retinenda.*

NOTÆ.

1. *Theſeum nefandis Pirithoi.*] Ille Ægæi Athenarum Regis, hic Ixionis filius fuit: ambo inter ſe maximo amoris vinculo conjuncti; cumque uterque Iovis filiam in uxorem habere ſtatuiſſet, Helenam quidem rapuit Theſeus; at Proſerpinam Moloſſorum Regis conjugem dum rapere nituntur, Pirithous occiſus à Moloſſis, captuſque Theſeus, magnam Poëtis mentiendi licentiam fecerunt: nota enim vel pueris fabula.

2. *Ab Octavio Conſule.*] Quomodo Cinna urbem occuparit, Octavium occiderit, diximus lib. 1. c. 6. n. 10.

3. *Placentia.*] Liguriæ civitas eſt ad amnem Trebiam, non procul à Pado. Hodie *Plaiſance.*

6. Jungendus

6. Jungendus eſt Petronio Ser. Terentius, quanquam ei, ſicut cu- An.M. 4011.
pierat, pro amico ſuo perire non contigit. Incepto namque egregio, Ol. 184. 2.
non irrito eventu æſtimari debet; quia quantum in illo fuit, & ipſe ex- Vrb.C. 710.
tinctus eſt, & D. Brutus periculum mortis evaſit. Qui fugiens à [1] Mu- Ant.Ch.42.
tina, [2] ut ad ſe interficiendum ab Antonio miſſos equites adveniſſe cognovit, [a] quodam in loco juſtę pœnę debitum ſpiritum tenebris furari conabatur: Eoque jam facta irruptione, Terentius, fideli mendacio obſcuritate ipſa ſuffragante, Brutum ſe eſſe ſimulavit, & corpus ſuum trucidandum equitibus objecit. Verum cognitus à Furio cui Brutianę ultionis officium mandatum fuerat: nece ſua amici ſupplicium diſcutere non potuit: Sic invitus fortuna cogente vixit.

7. Ab hoc horrido & triſti pertinacis amicitiæ, ad lætum & ſerenum vultum tranſeamus: atque eam inde evocatam, ubi omnia lacrymis, gemitu, cædibus fuerant referta, in eo, quo dignior eſt,
felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantiſſimiſque An.M. 3864.
opibus fulgentem. Prodite igitur ab illa, quæ ſanctorum umbris di- Ol.147. 3.
cata eſſe creditur, ſede, hinc [3] Decime Læli, illinc [4] M. Agrippa, Vrb C. 563.
Ant.Ch. 191.

INTERPRETATIO.

a *In loco quodam* obſcuro *conabatur vitam ſuam ſubtrahere ſupplicio, quod morte Cæſaris meritus fuerat.*

NOTÆ.

1. *Mutina.*] Vrbe Galliæ Ciſalpinæ in Flaminia hoc bello celeberiima. *Modene.*

2. *Vt ad ſe interficiendum.*] De morte Decimi Bruti, quia obſcurior eſt fama, non pigebit hoc in loco ſtudioſorum gratia paulo uberius diſſerere: obſidione Mutinenſi ab Hirtio & Panſa vix liberatus erat Brutus; cum ecce nunciatur Octavium Cæſarem cum Antonio & Lepido iniiſſe fœdus. Habebat quidem legiones decem, ſex tyronum, veteranorum quatuor; viribus tamen longe inferior, quid ageret, quo tenderet, incertus hæſit aliquandiu: tandem ad M. Brutum in Macedoniam pergere ſtatuit: ſed copiæ omnes viæ longioris labore deterritæ aliæ poſt alias deficiunt; primum tyrones ad Octavium, deinde ad Antonium veterani, paulo poſt & auxiliarii, & Galli Equites alii alio diffugiunt; ipſe tamen cum trecentis, qui ſupererant Equitibus, Rhenum verſus contendit: at illis etiam ad ſua dilapſis, deſertus ab omnibus ſumpto cultu Gallico Aquiliam fugit; à latronibus capitur, ducitur ad Camillum hujus regionis Principem, ab eoque juſſu Antonii interficitur. Hæc ſunt Appiani fere l.3.

3. *Decime Læli.*] Duo ſummi viri Romæ floruerunt, quibus idem Lælii nomen fuit: alter alterius aut pater, aut avus; aliter enim aliis placet: alter Conſul cum Scipione Aſiatico, anno V.C. 563. alter anno V.C. 613. cum Q. Servilio Cæpione. Ille bellis, tum in Hiſpania, tum in Africa ſub Scipione Africano majore confectis; ille victoriis de Viriatho relatis clariſſimus. Vterque cum Scipionibus arctiſſimo amicitiæ conjunctus vinculo, ille cum Africano majore, hic cum minore. Vnum eſt, quod te moneam, ne te decipiat nominũ ſimilitudo: Si quando tibi, cum ſermo eſt de amicitia, Lælii nomen occurrat, ne putes ſeniorem Lælium, qui cum Africano majore vixit; ſed juniorem, qui cum Scipione Æmiliano, appellari.

4. *M. Agrippa.*] M. Vipſanius Agrippa Eques Romanus, qui ab Auguſto ad

An.M. 4015. Ol.187. 4. Vrb.C. 714. Ant.Ch. 38.

[a] alter virorum, alter Deorum maximum amicum, & certa mente, & ſecundis ominibus ſortiti: totumque beatæ turbæ gregem, qui veſtro ductu veneranda ſinceræ fidei ſtipendia, laudibus & præmiis onuſtus, peregit, in lucem vobiſcum protrahite: veſtros enim conſtantes animos, veſtra ſtrenua miniſteria, veſtram inexpugnabilem taciturnitatem, proque dignitate & ſalute amicorum perpetuam excubationem, teſtatiorem benevolentiam; & rurſus harum rerum uberrimos fructus poſterior intuens ætas, [b] in excolendo jure amicitiæ, quam libentius, tam etiam religioſius erit operata.

Interpretatio.

a Ambo certo judicio & felicibus auſpiciis amicum ſortiti, Lælius Scipionem hominum præſtantiſſimum, Agrippa Auguſtum deorum maximum: & vobiſcum protrahite in lucem omnem turbam eorum, qui maximis digni laudibus ad conſervandam ſincera fide amicitiam aliquid fortiter veſtro præſidio peregerunt.

b Quando libentius, tanto religioſius colet ſacra amicitia jura.

Notæ.

ſummos honores evectus, tot ei victorias de Sex. Pompeio, de M Antonio, de Luſitanis, Germanis, Pannoniis virtute ſua peperit; ut merito dubitari poſſit, plus-ne ipſe Auguſto, an ipſi Auguſtus debuerit. De illo plura in gente Iulia.

EXTERNA.

1. Hæret animus in domeſticis: ſed aliena quoque benefacta referre Romanæ urbis candor hortatur. [1] Damon & Pythias, Pythagoricæ prudentiæ ſacris initiati, tam fidelem inter ſe amicitiam junxerant, ut cum alterum ex his Dionyſius Syracuſanus interficere vellet, [a] atque is tempus ab eo, quo priuſquam periret, domum profectus res ſuas ordinaret, impetraviſſet: alter vadem ſe pro reditu ejus tyranno dare non dubitavit. Solutus erat periculo mortis, qui modo cervices gladio ſubjectas habuerat; eidem caput ſuum ſubjecerat, cui ſecure vivere licebat. Igitur omnes, & in primis Dionyſius novæ atque ancipitis rei exitum ſpeculabantur. Appropinquante deinde definita die, nec illo redeunte; unuſquiſque ſtultitiæ tam temerarium ſponſorem damnabat: At is nihil ſe de amici conſtantia metuere prædicabat. Eodem autem momento & hora à Dionyſio conſtituta, qui eam acceperat, ſupervenit: Admiratus amborum animum tyrannus, ſupplicium fidei

An.M. 3666. Ol. 98. 1. Vrb. C. 365. Ant.Ch. 387.

Interpretatio.

a Atque is impetraviſſet tempus, ut domum profectus priuſquam moreretur, res ſuas ordinaret.

Notæ.

1. *Damon & Pythias.*] Eandem narrat hiſtoriam Lactantius lib. 5. ſuarum inſtitutionum, cap. 18.

remiſit; inſuperque eos rogavit, ut ſe in ſocietatem amicitiæ, tertium ſodalitii gradum intima culturum benevolentia reciperent. Hæ ſane vires amicitiæ, mortis contemptum ingenerare, vitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem manſuefacere, odium in amorem convertere, pœnam beneficio penſare potuerunt: quibus pene tantum venerationis, quantum Deorum immortalium ceremoniis debetur. Illis enim publica ſalus, his privata continetur: [a] atque ut illarum ædes ſacra domicilia, ita harum fida hominum pectora quaſi quodam ſancto ſpiritu referta templa ſunt.

2. Quod ita eſſe, Rex Alexander ſenſit. [1] Darii caſtris, in quibus omnes neceſſarii ejus erant, potitus, Epheſtione gratiſſimo ſibi latus ſuum regente, [2] ad eos alloquendos venit. Cujus adventu mater Darii recreata, humi proſtratum caput erexit, Epheſtionemque, quia ei, & ſtatura & forma præſtabat, more Perſarum adulata, tanquam Alexandrum ſalutavit. Admonita deinde erroris, per ſummam trepidationem excuſationis verba quærebat. Cui Alexander; Nihil eſt, inquit, quod hoc nomine confundaris, nam & hic Alexander eſt. Utri prius gratulemur, qui hoc dicere voluit, an cui audire contigit? Maximi enim animi Rex, etiam totum terrarum orbem aut victoriis, aut ſpe complexus, tam paucis verbis ſe cum comite ſuo partitus eſt. O donum inclytæ vocis, danti pariter atque accipienti ſpecioſum! Quod privatim quoque merito veneror, clariſſimi ac diſertiſſimi viri promptiſſimam erga me benevolentiam expertus. [b] Nec metuo ne parum conveniat mihi [3] Pompeium meum inſtar eſſe Alexandri: cum illi Epheſtio ſuus, alter fuerit Alexander. Ego vero graviſſimo crimini ſim obnoxius, conſtantis & benignæ amicitiæ exempla ſine ulla ejus mentione tranſgreſſus; cujus in animo velut in parentum amantiſſimorum pectore, lætior vitæ

An.M. 3721. Ol. 111. 4. Vrb. C. 420. Ant.Ch. 332.

INTERPRETATIO.

[a] Atque ut deorum ædes ſacra ſunt domicilia: ita pectora hominum, qui amicitiæ fidem ſervant, ſunt quaſi templa plena ſancto quodam ſpiritu.

[b] Nec timeo, ne parum deceat, ſi dixero Pompeium meum mihi eſſe Alexandrum, cum ipſi Alexandro Epheſtio alter Alexander fuerit.

NOTÆ.

1. *Darii caſtris.*] Poſt alterum in Perſas prælium ad Iſſum, Darius quidem fuga ſibi conſuluit; ſed caſtra direpta, captaque illius mater, uxor, duæ filiæ, filiuſque parvulus, quem more Perſarum in bellum ſecum duxerat.

2. *Ad eos alloquendos.*] Occiſum ab Alexandro Darium falſus rumor ſparſerat; principeſque fœminæ in lacrymas effuſæ, nullum fletibus faciebant modum: qua re audita, Alexander ſub mediam noctem mittit Leonatum, qui nomine ſuo & illas ſoletur, & vanum eis pavorem eximat: tum ipſe ſub ſolis ortum honoris cauſa illas inviſit: matremque Darii, matris; uxorem & filias, ſororum loco habuit.

3. *Pompeium.*] Vel Pompeius ille Macer fuit, qui Auguſti Bibliothecæ præerat, cujus meminit Suetonius; vel

meæ ſtatus viguit, triſtior acquievit. A quo omnium incrementa commodorum ultro oblata cepi: per quem tutior adverſus caſus ſteti: qui ſtudia noſtra ductu & auſpiciis ſuis lucidiora, & alacriora reddidit. [a]Itaque pavi invidiam quorundam, optimi amici jactura, videlicet quia fructu torſeram: non quidem meo merito: gratiam meam, quantacunque fuit, cum his, qui ea uti voluerant, partitus. Verum nulla tam modeſta felicitas eſt, quæ malignitatis dentes vitare poſſit. [b]At quo receſſu quoſdam fugeris, aut quibus inſulis miſericordiæ permulſeris; non cohibebis ne alienis malis perinde ac bonis ſuis lætentur, ac geſtiant. Divites ſunt aliorum jacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. [c] Sed illi quatenus alienis incommodis ſuorum adhuc expertis inſultent, optima vindex inſolentiæ varietas humanæ conditionis videtit.

INTERPRETATIO.

a *Itaque optimi amici jactura ſatiavi invidiam aliquorum qui commoda in me ab amico profecta ægre ferebant: nulla re tamen illorum invidiam provocavi, cum gratiam qua apud ipſum valebam, quantacunque fuit, partitus ſim cum iis qui ea uti voluerant.*

b *Quidam ſunt adeo invidi, ut illos nec ullo receſſu fugere, nec ullis miſericordiæ inſignibus mitigare poſſis.*

c *Sed varietas humanæ conditionis, quæ inſolentiæ optima vindex eſt, aliquando forte illos puniet, qui nullis incommodis afflicti aliorum calamitatibus inſultant.*

NOTÆ.

illius filius, de quo Tacitus l. 1. vel potius Sex. ille Pompeius, qui eo anno quo obiit Auguſtus, Conſul erat.

CAP. VIII.

DE LIBERALITATE.

1. *Q. Fabii Max. Verrucoſſi Dict.*
2. *Paullæ Buſæ Canuſinæ.*
3. *Q. Conſidii Equitis Rom.*
4. *Populi Rom. erga Attalum Regem.*
5. *Ejuſdem populi Romani erga Græcos.*

EXTERNORUM.

1. *Hieronis Regis Syracuſanorum erga Romanos.*
2. *Gilliæ Agrigentini erga concives ſuos.*

[a]NOſtrum opus pio egreſſu ad proprium dolorem provectum in ſuum ordinem revocetur, liberalitatiſque commemorationi vacemus. Cujus duo ſunt maxime probabiles fontes; verum judicium &

INTERPRETATIO.

a *Sermo noſter, qui à propoſito piæ amici memoria digreſſus fuerat ad proprium dolorem, jam revocetur in ſuum ordinem.*

honeſta benevolentia. Nam cum ab his oritur, tum demum ei ratio conſtat: [a] dono autem ipſi gratiam magnitudo quidem ſua, ſed efficaciorem aliquanto opportunitas conciliat.

1. Accedit enim pretio rei inæſtimabile monumentum occaſionis, quæ Q. Fabium Maximum tot ante ſecula ob parvam pecuniæ ſummam erogatam, ad hoc uſque tempus laudabilem fecit. [1] Captivos ab Annibale interpoſita pactione nummorum receperat: qui cum à Senatu non præſtarentur, miſſo in Urbem filio, fundum, quem unicum poſſidebat, vendidit: ejuſque pretium Annibali protinus numeravit. Si ad calculos revocetur, parvum, utpote ſeptem jugeribus, & hæc in Pupinia addictis redactum: ſi animo erogantis; omni pecunia majus: Se enim patrimonii, quam patriam fidei, inopem eſſe maluit: [b] eo quidem majore cum commendatione, quo proni ſtudii certius indicium eſt ſupra vires niti, quam viribus ex facili uti. Alter enim, quod præſtat, poteſt; alter etiam plus quam poteſt. An. M. 3837. Ol. 140. 4. Vrb. C. 536. Ant. Ch. 216.

2. Itaque ejuſdem temporis fœmina Buſa nomine, regionis autem Apuliæ ditiſſima, merito quidem liberalitatis teſtimonium recepit: ſed ſi excellentes opes ſuas Fabianis rei familiaris anguſtiis non comparaverit. Nam etſi circa decem millia civium noſtrorum, Cannenſis prœlii reliquias, benigniſſime intra [2] Canuſina mœnia [3] alimentis ſuſtentavit; [c] ſalvo tamen ſtatu fortunarum ſuarum, munificam ſe populo Romano præſtitit: [d] Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutavit. An M. 3838. Ol. 141. 1. Vrb. C. 537. Ant. Ch. 215.

3. In Q. quoque Conſidio ſaluberrimi exempli, nec ſine parvo ipſius fructu, liberalitas annotata eſt: qui Catilinæ furore ita [4] conſternata Republica, ut ne à locupletibus quidem debitæ pecuniæ, propter tumultum, pretiis poſſeſſionum diminutis, ſolvi creditoribus poſſent, An. M. 3991. Ol. 179. 2. Vrb. C. 690. Ant. Ch. 62.

INTERPRETATIO.

a *Doni magnitudo facit quidem, ut gratum ſit; multo tamen gratius eſt, licet parvum, ſi opportune detur.*

b *Eo quidem majore cum laude, quo niti ſupra vires certius eſt ſignum pronæ voluntatis, quam ſine ullo labore uti ſuis viribus.*

c *Præbuit ſe munificam, non amiſſis tamen ſuis divitiis.*

d *Fabius vero pro gloria patriæ ex paupere inops factus eſt.*

NOTÆ.

1. *Captivos ab Annibale.*] Iam attigimus hanc hiſtoriam l. 2. c. 7. n. 15.

2. *Canuſina mœnia.*] Canuſium Apuliæ oppidum ad flumen Aufidum. *Caneſſa.*

3. *Alimentis ſuſtentavit.*] Frumento, veſte, & viatico juvit: quare confecto bello ſummi à Senatu honores illi delati ſunt. Ita Plinius.

4. *Conſternata Republica.*] Immutata facies urbis erat: ex ſumma lætitia, atque laſcivia, quæ diuturna quies pepererat; repente omnes triſtitia invaſit: feſtinare, trepidare; neque loco, neque homini cuiquam ſatis credere; neque bellum gerere, neque pacem habere; ſuo quiſque metu pericula metiri. Ita Salluſtius.

cum centies, atque quinquagies HS. ſummam in fœnore haberet, [a]neque [1]de ſorte quemquam debitorum ſuorum, neque de uſura à ſuis appellari paſſus eſt: quantumque in ipſo fuit, amaritudinem publicæ confuſionis privata tranquillitate mitigavit: Opportune, mirifiéque teſtatus, nummorum ſuorum, non civilis ſanguinis ſe eſſe fœneratorem. Iam qui hac præcipue negotiatione delectantur, [b]cum pecuniam cruentam domum retulerint, quam improbando gaudio exultent, recognoſcent, ſi diligenter Senatuſconſultum, quo Conſidio gratiæ actæ ſunt, legere non faſtidierint.

4. Queri mecum jamdudum populus Romanus videtur, quod cum ſingulorum munificentiam conſecter, de ſua taceam: Ad ſummam enim ejus laudem pertinet, quem animum Regibus, & urbibus, &

An M. 3865. Ol. 147. 4. Vrb.C. 564. Ant.Ch.188.

gentibus præſtiterit, recognoſci; [c]quia omne præclari facti decus crebra memoria in ſe ipſo revireſcit. Aſiam bello captam [2]Attalo Regi muneris loco poſſidendam tradidit; eo excelſius, & ſpecioſius Urbis noſtræ futurum imperium credens, ſi ditiſſimam atque amœniſſimam partem terrarum orbis, in beneficio, quam in fructu ſuo reponere maluiſſet. [d]Ipſa victoria donum felicius: quia multum occupaſſe, habere invidiam potuit: tantum tribuiſſe, gloria carere non potuit.

An.M.3858. Ol. 146. 1. Vrb.C. 557. Ant.Ch. 195.

5. Illius vero Romanæ liberalitatis cœleſtem ſpiritum nullæ literæ ſatis dignis laudibus proſequentur; [3]Philippo enim Macedonum Rege

Interpretatio.

a *Neque paſſus eſt quemquam debitorum ſuorum à ſuis exactoribus in jus appellari, neque de principali pecunia, neque de fœnore.*

b *Cum demum retulerint pecuniam nimia ſeveritate exactam.*

c *Quia omne præclare factum, ſi ſæpius in memoriam revocatur, novo quodam decore floreſcere videtur.*

d Aſiam bello partam *dediſſe glorioſius fuit, quam* illam *vincere.*

Notæ.

1. *De ſorte.*] Hoc eſt de ea ſumma, quam in fœnus dederat, *capitale* vulgo vocant.

2. *Attalo Regi.*] Fallitur Valerius; nec enim Attalo, ſed Eumeni illius filio pars Aſiæ conceſſa. Vterque Romanos in maximis bellis juvit; Attalus contra Philippum, contra Antiochum Eumenes; ille ultra Taurum regnare juſſus eſt; Lycia & Caria Rhodiis; urbes omnes, quæ cis Taurum Antiochi ditionis fuerant, Eumeni datæ. Hæc Polyb. in legat.

3. *Philippo enim, &c.*] Bis vicit Philippum Flamininus; ſemel ad Apſum amnem, ubi ſuperatis duce paſtore montium jugis, à tergo Regem aggreſſus, in fugam vertit, caſtraque diripuit: iterum ad Pelaſgicum ſinum in Theſſalia propter Cynocephalas, ubi copiis omnibus pugnatum eſt: utrimque cornu dextrum vicit, ſiniſtrum vero victum eſt. At dum Philippus fugientes perſequitur incautus, Tribunus militum cum viginti ſignis in terga victorum ſævire cum ſuis infeſtus cœpit; Philippoque eripuit victoriam. Cæſa dicuntur Macedonum octo millia, capta quinque. Ita Polyb. Plut. Zonaras, & alii.

ſuperato, cum [1] ad Iſthmicum ſpectaculum tota Græcia conveniſſet, T. Quinctius Flamininus tubæ ſigno ſilentio facto, per Præconem hæc verba recitari juſſit, S. P. Q. R. & T. Quinctius Flamininus Imperator omnes Græciæ urbes, quæ ſub ditione Philippi Regis fuerunt, liberas atque immunes eſſe jubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio omnes perculſi: primo veluti non audiſſe ſe, quæ audierant credentes, obticuerunt. Iterata deinde pronunciatione Præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleverunt; ut certo conſtet, aves quæ ſupervolabant, attonitas, paventeſque deci diſſe. Magni animi fuiſſet, à tot captivorum capitibus ſervitutem detraxiſſe, quot tunc nobiliſſimis & opulentiſſimis urbibus populus Romanus libertatem largitus eſt. Ad cujus majeſtatem pertinet, non ſolum, quæ ipſe benigne tribuit, ſed etiam quæ alius ipſo tribuente ſenſit commemorari. Ut enim illic collatæ, ita hic repetitæ laudis commendatio eſt.

NOTÆ.

1. *Ad Iſthmicum ſpectaculum.*] Iſthmus ſunt anguſtæ terræ fauces inter duo maria. Quod ſic expreſſit Ovidius:

Æquora bina ſuis oppugnant fluctibus iſthmon,
Et tenuis tellus audit utrimque mare.

Loquitur hic Valerius de Iſthmo Corinthiaco, ubi ludi ſolemnes à Theſeo quondam in Neptuni honorem inſtituti ingenti totius Græciæ concurſu quinto quoque anno celebrari ſolebant. Idem plane de Flaminino refert Plut.

EXTERNA.

1. [1] Hiero Syracuſanorum Rex, audita clade qua Romani apud Thraſymenum lacum erant afflicti, [2] trecenta millia modiûm tritici, & ducenta millia horde, aurique ducenta & quadraginta pondo Urbi noſtræ muneri miſit. Neque ignarus verecundiæ majorum noſtrorum quod nollent accipere, [a] in habitum id Victoriæ formavit, ut eos religione motos, munificentia ſua uti cogeret: voluntate mittendi prius, item providentia cavendi, ne remitteretur, liberalis. An. M. 3838. Ol. 141. 1. Vrb C. 537. Ant. Ch. 215.

2. Subnectam huic Agrigentinum [3] Gilliam, quem propemodum ipſius liberalitatis præcordia conſtat habuiſſe: Erat opibus excellens, ſed multo etiam animo, quam divitiis locupletior: ſemperque in ero-

INTERPRETATIO.

a Ex auro illo *conflavit ſtatuam Victoriæ.*

NOTÆ.

1. *Hiero.*] De Hierone jam ſæpius; & de Romanorum clade apud Thraſimenum.

2. *Trecenta millia.*] Miſit etiam mille ſagittarios & funditores, aptam manum adverſus Baleares & Mauros; conſiliumque addidit, ut Prætor, cui Sicilia obveniſſet, trajiceret in Africam.

3. *Gilliam.*] Athenæo Gellia, aliis & Callia & Gallia dicitur.

ganda potius, quam in contrahenda pecunia occupatus: adeo ut domus ejus quaſi quædam munificentiæ officina crederetur. Illinc enim publicis uſibus apta monimenta extruebantur, illinc grata populi oculis ſpectacula edebantur, illinc epularum magnifici apparatus, [a] labentique annonæ ſubſidia oriebantur: Et cum hæc univerſis, privatim alimenta inopia laborantibus, dotes virginibus paupertate preſſis, detrimentorum incurſu quaſſatis ſolatia erogabantur; Hoſpites quoque tum urbanis penatibus, tum etiam ruſticis tectis benigniſſime excepti, variis muneribus ornati, dimittebantur. Quodam vero tempore quingentos ſimul [1] Gelenſium Equites vi tempeſtatis in poſſeſſiones ſuas compulſos, aluit ac veſtivit. Quid multa? non mortalem aliquem, ſed propitiæ fortunæ benignum eſſe diceres ſinum. Ergo quod Gillias poſſidebat, omnium quaſi commune patrimonium erat: pro cujus ſalute & incrementis, tum Agrigentina civitas, tum etiam vicinæ regiones votis excubabant. Colloca ex contraria parte [b] arcas inexorabilibus clauſtris obſeratas; nonne præſtantiorem aliquanto exiſtimes illam impenſam, quam hanc cuſtodiam?

INTERPRETATIO.

a *Cum annona deficeret, hinc ſubſidia oriebantur.*

b *Arcas clauſas ſeris, ob nullius vel preces, vel miſerias aperiendis.*

NOTÆ.

1. *Gelenſium.*]Gela Siciliæ oppidum; à fluvio cognomine nomen habuit, *Terranova.* De quo Virgil. lib. 3. Æneid.

Apparet Camerina procul, campique Geloni,
Immaniſque Gela fluvij de nomine dicta,

VALERII

VALERII MAXIMI LIBER QUINTUS.

CAP. I.

DE HUMANITATE ET CLEMENTIA.

1. *Senatus Romani.*
2. *L. Cornelii Scipionis Coſ.*
3. *T. Q. Criſpini.*
4. *M. Claudii Marcelli Procoſ.*
5. *Q. Metelli Macedonici Procoſ.*
6. *P. Scipionis Æmiliani Procoſ.*
7. *P. Africani majoris Procoſ.*
8. *L. Æmilii Pauli Coſ. II.*
9. *Cn. Pompeij Magni Procoſ.*
10. *C. Iulij Caſaris Coſ. II.*
11. *M. Antonij Triumviri.*

EXTERNORUM.

1. *Alexandri Magni.*
2. *Piſiſtrati Athenienſis.*
3. *Pyrrhi Epirotarum Regis.*
4. *Antigoni Macedonum Regis.*
5. *Campanorum.*
6. *Annibalis Pœni.*

LIBERALITATI quas aptiores comites, quam humanitatem & clementiam dederim, quoniam idem genus laudis expetunt: [a] quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præſtatur. Cumque neſcias quam maxime probes, [b] ejus tamen commendatio præcurrere videtur, cui nomen ex ipſo numine quæſitum eſt.

1. Ante omnia autem humaniſſima & clementiſſima Senatus acta referam. Qui cum Carthaginienſium legati [1] ad captivos redimendos in Urbem veniſſent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit juvenes, numerum duûm millium & ſeptingentorum quadraginta trium explentes. Verum tantum hoſtium exercitum dimiſſum, tantam pecuniam contemptam, tot Punicis injuriis veniam datam, ipſos legatos obſtupuiſſe arbitror, ac ſecum dixiſſe: O munificentiam gentis Romanæ, Deo-

INTERPRETATIO.

a *Quarum prima* quæ liberalitas, *exhibetur erga inopes*; *ſecunda* quæ humanitas, *erga oppreſſos*; *tertia*, quæ clementia, *erga eos qui in dubia ſunt & periculoſa fortuna*

b Liberalitas *tamen magis commendanda videtur, quæ nomen ab ipſo deo* Libero patre *invenit.*

NOTÆ.

1. *Ad captivos redimendos.*] Sub finem belli Punici ſecundi id contigit; cum victo Annibale pax Carthaginienſibus conceſſa eſt.

rum benignitati æquandam ! O etiam noſtram legationem ſupra vota
felicem ! nam quod beneficium nunquam dediſſemus, accepimus. Illud
An.M. 3853. quoque non parvum humanitatis Senatus indicium eſt. [1] Syphacem
Ol. 144. 4. enim quondam opulentiſſimum Numidiæ Regem captivum, in cuſtodia
Vrb.C. 552. [2] Tiburi mortuum, publico funere cenſuit efferendum, ut vitæ dono
Ant Ch.200. honorem ſepulturæ adjiceret. Conſimilique clementia in Perſe uſus eſt:
nam cum Albæ, in qua cuſtodiæ cauſa relegatus erat, [3] deceſſiſſet;
An.M. 3889. Quæſtorem miſit, qui eum publico funere efferret : ne reliquias regias
Ol. 153. 4. jacere inhonoratas pateretur. Hoſtibus illa, & miſeris, & fato functis
Vrb. C. 588. officia Regibus erogata : hæc amicis & felicibus, & vivis tributa ſunt.
Ant.Ch.164. Confecto Macedonico bello, [4] Muſicanes Maſſaniſſæ filius, cum equi-
An.M. 3887. tibus, quos in præſidium Romanorum adduxerat, ab Imperatore Pau-
Ol. 153. 2. lo ad patrem remiſſus, tempeſtate claſſe diſperſa Brunduſium æger
Vrb.C. 586. delatus eſt : Quod ubi Senatus cognovit, continuo illo Quæſtorem ire
Ant.Ch.166 juſſit, cujus cura & hoſpitium adoleſcenti expediretur, & omnia quæ
ad valetudinem opus eſſent, præberentur : impenſæque liberaliter cum
ipſi, tum toti comitatui præſtarentur. Naves etiam ut proſpicerentur,
quibus ſe bene ac tuto cum ſuis in Africam trajiceret : Equitibus ſin-
gulas libras argenti, & quingenos ſeſtertios dari imperavit. Quæ tam
prompta & exquiſita Patrum Conſcriptorum humanitas efficere potuit,
ut etiam ſi expiraſſet adoleſcens, æquiore animo deſiderium ejus pater
An M. 3888. toleraret. Idem Senatus, cum ad gratulandum ſibi [5] Pruſiam Bithyniæ
Ol. 153. 3. Regem Perſe devicto venire audiſſet, obviam illi P. Cornelium Sci-
Vrb C. 587. pionem Quæſtorem Capuam miſit : cenſuitque ut domus ei Romæ
Ant.Ch.165. quam optima conduceretur, & copiæ non ſolum ipſi, ſed etiam comi-
tibus ejus publice præberentur. [a] In eoque excipiendo [6] tota urbs unius

INTERPRETATIO.

[a] *Totaque civitas tanta benevolentia illum excepit*, quanta eum excepiſſet *homo* illi Regi *amiciſſimus*.

NOTÆ.

1. *Syphacem.*] Qui victus amore Sophunisbæ, fœdus cum Romanis initum magno ſuo damno rupit; uno enim & altero prælio à Scipione & Lælio ſuperatus, & regnum amiſit, & libertatem: idque unum tulit ſuæ aut levitatis, aut perfidiæ præmium.

2. *Tiburi mortuum.*] Non Tiburi mortuus eſt, ex Polybio, ſed Albæ, quo Principes & Reges bello capti in cuſtodiam mitti moris erat; an ante Scipionis triumphum obierit, incertum eſt: negant Polybius & Livius; affirmant alii.

3. *Deceſſiſſet.*] Perſeus in libera cuſtodia habitus: vel duobus annis ex Diodoro; vel quatuor, ex Velleio, poſt Æmilii triumphum deceſſit: ſive cuſtodum improbitate conſumptus vigiliis, ut volunt Plutarchus & Diodorus; ſive, ut alii, mortem ſibi inedia conſciverit. Illius filius Alexander in cælando auro & argento egregius artifex fuit: inde Romanis inſtructus literis Scribæ operam præbuit Magiſtratibus Ita Plut.in Æmilio.

4. *Muſicanes.*] Aliis & Muſucanes, & Muſophanes; Livio Miſagenes dicitur.

5. *Pruſiam.*] Qui per Scipionem Africanum amicus pop.Rom. factus, illos cōtra Perſeum, cujus ſurorem duxerat, ægre quidem, ſed tandem juverat.

6. *Tota urbs.*] Renovari ſocietatem, agrumque de Antiocho captum ſibi do-

humani amici vultum habuit. Ita qui amantiſſimus noſtri venerat, duplicata erga nos benevolentia in regnum ſuum reverſus eſt. Nec Ægyptus quidem Romanæ humanitatis expers fuit. Rex enim [1] Ptolemæus à minore fratre regno ſpoliatus, petendi auxilii gratia, cum paucis admodum ſervis, ſqualore obſitus, Romam venerat, ac ſe in hoſpitium Alexandrini pictoris contulerat. Id poſtquam Senatui relatum eſt, accerſito juvene, quam potuit accurata excuſatione uſus eſt, quod nec Quæſtorem illi more majorum obviam miſiſſet, nec publico eum hoſpitio excepiſſet: eaque non ſua negligentia, ſed ipſius ſubito & clandeſtino adventu facta dixit: Et illum è Curia protinus ad publicos penates deduxit, hortatuſque eſt, ut depoſitis ſordibus, adeundi ipſius diem peteret. Quin etiam curæ habuit, uti munera ei quotidie per Quæſtorem darentur. His gradibus officiorum jacentem ad regium faſtigium erexit: effecitque, ut plus ſpei in auxilio populi Rom. quam metus in ſua fortuna reponeret.

2. Atque ut ab univerſis Patribus Conſcriptis ad ſingulos veniam, L. Cornelius Conſul primo Punico bello, cum [2] Olbiam [3] oppidum cepiſſet, pro quo fortiſſime dimicans, Hanno dux Carthaginienſium occiderat, corpus ejus è tabernaculo ſuo amplo funere extulit: Nec dubitavit hoſtis exequias ipſe celebrare: tum demum victoriam & apud Deos & apud homines minimum invidiæ habituram credens, cum plurimum humanitatis habuiſſet. An. M. 3795. Ol. 180. 2. Vrb. C. 494. Ant.Ch. 258.

3. Quid de [4] Quinctio Criſpino loquar, cujus manſuetudinem poten- An. M. 3843. Ol. 142. 2. Vrb.C. 542. Ant.Ch. 210.

N O T Æ.

nari periit: quod ubi obtinuit, cum muneribus dimiſſus, & ad naves uſque ſumptu publico deductus eſt. Hæc Livius. Cum mu ta, quæ majeſtatem regiam minime decerent, feciſſe Pruſiam memorat Polybius, tum illud maxime, quod pileatus, togatus, Romano more calceatus, eoque plane habitu, quo recens manumiſſi eſſe ſolent, legatis prodierit obviam, iiſque ſalutatis: *Adſum*, inquit, *libertus veſt r, veſtra inſtituta imitari paratus.* Et paulo poſt frequenti Senatu orationem ſuam his verbis exorſus ſit. *Salvete Dij ſervatores mei, &c.*

1. *Ptolemæus à minore fratre.*] Erraſſe hoc in loco Valerium neceſſe eſt, cum duo tantum Ptolemæi Romam venerint, Alexander & Auletes; ille An. M. 3895. hic 1997. at neuter à fratre minore pulſus. Vterque enim ab Alexandrinis civibus ejectus eſt: Alexander ob necem illatam matri; Auletes ob graviora tributa; à Romanis ille in inſula Cypro regnare juſſus; hic à Gabinio Syriæ tum Proconſule armis reſtitutus eſt.

2. *Olbiam.*] Multiplex hoc nomine civitas, in Cilicia, Iberia, Gallia, Liguria; hæc in Sardinia fuit, cujus ruinæ nunc dicuntur *Olbia Rovina a.*

3. *Oppidum cepiſſet.*] Aliter Zonaræ, aliter Frontino placet. Zonaras enim nec captam urbem, nec Hannonem occiſum commemorat; ſed Scipionem hoſtili clade territum domum rediiſſe. Addit Frontinus id à Scipione, quo tutius hoſtes falleret, dedita opera factum eſſe: dum enim fugientis ſpeciem præbet, & oppidani fugientem temere inſequuntur, cohortes, quas proxime occultaverat, vacuum defenſoribus oppidum occupant, ibique Hanno fortiter dimicans cecidit.

4. *Quinctio Criſpino.*] Qui aliquanto poſt cum M. Marcello Conſul ex vulneribus mortuus eſt, ut jam diximus.

tiſſimi affectus ira atque gloria quatere non potuerunt? Badium Campanum & hoſpitio benigniſſime domi ſuæ exceperat, & adverſa valetudine correptum attentiſſima cura recreaverat: A quo poſt illam nefariam Campanorum defectionem in acie ad pugnam provocatus, cum & viribus corporis & animi virtute aliquanto eſſet ſuperior, monere ingratum, quam vincere maluit Nam quid agis, inquit, demens, aut quo te prava cupiditas tranſverſum rapit? parum habes, publica impietate furere, niſi etiam privata lapſus fueris: unus tibi Romanorum videlicet Quinctius placet, in quo ſceleſte exerceas arma, cujus penatibus, [a] & honoris viciſſitudinem, & ſalutem tuam debes? At me fœdus amicitiæ, Diique hoſpitales, ſancta noſtro ſanguini, veſtris pectoribus vilia pignora, hoſtili certamine congredi tecum vetant; Quin etiam ſi in concurſu exercituum fortuito umbonis mei impulſu proſtratum agnoviſſem, applicatum jam cervicibus tuis mucronem revocaſſem. Tuum ergo crimen erit hoſpitem occidere voluiſſe: meum non erit, hoſpes occiſus. Proinde aliam, qua occidas, dextram quære, quoniam mea te ſervare didicit. Dedit utrique cœleſte Numen debitum exitum: ſiquidem in eo prælio [1] Badius obtruncatus eſt, Quinctius inſigni pugna clarus evaſit.

An.M.3842. Ol 142. 1. Vrb.C. 541. Ant Ch.211.

4. Age, M. Marcelli clementia, quam clarum, quamque memorabile exemplum haberi debet? qui [2] captis à ſe Syracuſis in arce earum conſtitit; ut urbis, modo opulentiſſimæ, tunc afflictæ fortunam ex alto cerneret. Cæterum caſum ejus lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit; quem ſi quis ignarus vir aſpexiſſet, alterius victoriam eſſe credidiſſet. Itaque Syracuſana civitas in maxima clade tua [b] aliquid admiſtum gratulationis habuiſti: quia ſi tibi incolumem ſtare fas non erat, leniter ſub tam manſueto victore cecidiſti.

An.M. 3912. Ol. 159. 3. Vrb. C. 611. Ant.Ch.141.

5. [3] Q. vero Metellus Celtibericum in Hiſpania gerens bellum, cum urbem Centobricam obſideret, & jam admota machina, partem muri, quæ ſola convelli poterat, disjecturus videretur; humanitatem propin-

INTERPRETATIO.

a *Et viciſſitudinem quamdam honoris*, quo & tu me, & ego te excipiebam.

b *Habuiſti aliquid, quo tibi gratulari poſſis.*

NOTÆ.

1. *Badius obtruncatus eſt.*] Non ita Livius. Badii quidem ſiniſtrum humerum Criſpinus haſta transfixit; at dum deſilit equo, ut pedes jacentem conficeret, Badius parma, equoque relicto ad ſuos aufugit: Criſpinus equum, arma, & cruentam cuſpidem oſtentans ad Conſules deductus eſt.

2. *Captis à ſe Syracuſis.*] Vbi enim Syracuſanos ſomno & vino jacentes oppreſſit Marcellus, urbem è ſuperiori loco contemplatus, illacrymaſſe fertur, dum cerneret urbem nobiliſſimam triſtiſſimo paulo poſt arſuram incendio.

3. *Q. Metellus.*] Macedonicus, de quo ſæpe antea. Centobrica & Contrebia eadem eſt Celtiberorum civitas.

quæ victoriæ prætulit. Nam cum Rhetogenis filios, qui ad eum tranſierant, Centobricenſes machinæ ictibus objeciſſent; ne pueri in conſpectu patris crudeli genere mortis conſumerentur (quamquam ipſe Rhetogenes negabat eſſe impedimento, quo minus etiam per exitium ſanguinis ſui expugnationem perageret;) ab obſidione diſceſſit. Quo quidem tam clementi facto, etſi non unius civitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum urbium animos cepit: effecitque ut ad redigendas eas in ditionem populi Romani non multis ſibi obſidionibus opus eſſet.

6. Africani quoque poſterioris humanitas ſpecioſe lateque patuit. An. M. 3908.
Expugnata enim Carthagine, circa Siciliæ civitates literas miſit, ut ornamenta templorum ſuorum à Pœnis rapta, per legatos recuperarent, Ol. 158. 3. Vrb.C. 607.
inque priſtinis ſedibus reponenda curarent. Beneficium Diis pariter atque hominibus acceptum. Ant.Ch. 145.

7. Huic facto par [1] ejuſdem avi humanitas. A Quæſtore ſuo haſtæ An.M. 3845.
ſubjectos captivos vendente puer eximiæ formæ & liberalis habitus Ol. 142. 4.
miſſus eſt. De quo cum exploraſſet Numidam eſſe, orbum relictum à Vrb.C. 544.
patre, educatum apud avunculum Maſſaniſam, eo ignorante immaturam adverſus Romanos ingreſſum militiam; & errori illius veniam Ant.Ch. 208.
dandam, & amicitiæ [2] Regis fidiſſimi populo Romano debitam venerationem tribuendam exiſtimavit. Itaque puerum annulo, fibulaque aurea & tunica laticlavia, Hiſpanoque ſagulo, & ornato equo donatum, datis qui eum proſequerentur equitibus, ad Maſſaniſam remiſit. Eos igitur victoriæ maximos fructus rati Romani, Diis templorum ornamenta, Regibus ſanguinem ſuum reſtituere.

8. L. etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda eſt. An.M. 3886. Ol. 153. 1.
Qui cum Perſen, parvi temporis momento [3] captivum ex Rege, ad ſe Vrb. C. 585. Ant.Ch. 167.

N O T Æ.

1. *Ejuſdem avi humanitas*] Hunc in locum ſeu Librariorum, ſeu Valerii ipſius vitio error irrepſerat: ſcriptum enim erat, *Ejuſdem viri humanitas*; quæ ſcriptura quin corrupta ſit, dubitabit nemo, qui noverit needum Scipionem Æmilianum natum eſſe, cum Maſſiniſſæ nepos captus eſt: quare optime, ut ſolet, emendavit Pighius, *Ejuſdem avi humanitas*. Sic ſe res habuit. Africanus major, victo ad Bætulam Aſdrubale, illius caſtris potitus eſt: capta millia decem peditum, duo equitum; Hiſpani ſine pretio dimiſſi, Afri venditi: inter eos inventus eſt puer nomine Maſſina Maſſiniſſæ nepos; is ad avunculum cum muneribus remiſſus eſt.

2. *Regis fidiſſimi.*] Mirum ſane Valerium tam turpiter lapſum eſſe in re adeo facili: quis enim vel leviter eruditus neſciat Maſſiniſſam id temporis Romanorum hoſtem fuiſſe infenſiſſimum. Qua ratione is error diſſimulari poſſit, non video; vel de Africano, vel majore, vel minore loquitur: ſi de majore, hoſtis tum erat Maſſiniſſa; ſi de minore, non congruunt tempora: nec enim tum Tribunus erat Scipio; cujus non fuiſſet, ſed Imperatoris captivum dimittere Principem: nec Imperator, jam enim mortuus erat Maſſiniſſa, cujus extremum ſpiritum ipſe Tribunus militum exceperat.

3. *Captivum ex Rege.*] Victus Perſeus

adduci audiſſet; occurrit ei Romani Imperii decoratus ornamentis: Conatumque ad genua procumbere, dextera manu allevavit, & Græco ſermone ad ſpem exhortatus eſt. Introductum etiam in tabernaculum lateri ſuo proximum in conſilio ſedere juſſit: nec honore menſæ indignum judicavit. [a] Proponatur in conſpicuo acies, qua proſtratus eſt Perſes, & harum rerum, quas retuli, contextus; utro magis ſpectaculo delectentur, homines dubitabunt; Nam ſi egregium eſt, hoſtem abjicere, non minus tamen laudabile, infelicis ſcire miſereri.

An. M. 3988. Ol. 178. 3. Vrb C. 687. Ant.Ch. 65.

9. Hæc L. Pauli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij clementia taceam. Regem Armeniæ Tigranem, [1] qui & per ſe magna cum populo Romano bella geſſerat, & infeſtiſſimum Urbi noſtræ Mithridatem Ponto pulſum, viribus ſuis protexerat, in conſpectu ſuo diutius [2] jacere ſupplicem paſſus non eſt; ſed benignis verbis recreatum, diadema quod abjecerat, capiti reponere juſſit. [3] Certiſque rebus imperatis, in priſtinum fortunæ habitum reſtituit: æque pulchrum eſſe judicans & vincere Reges & facere.

10. [b] Quam præclarum tributæ humanitatis ſpecimen Cn. Pompeius, quam miſerabile deſideratæ idem evaſit exemplum! Nam qui Tigranis tempora inſigni regio texerat, ejus caput [4] tribus coronis triumphalibus ſpoliatum, in ſuo modo terrarum orbe nuſquam ſepulturæ locum habuit: Sed abſciſſum à corpore, inops rogi, nefarium Ægyptiæ perfidiæ munus portatum eſt, etiam ipſi victori miſerabile. Ut enim id Cæſar aſpexit, oblitus hoſtis, ſoceri vultum induit, ac Pompeio tum proprias, tum etiam filiæ ſuæ [5] lacrymas reddidit: capur autem pluri-

An.M. 4006. Ol. 183. 1. Vrb. C. 705. Ant.Ch. 47.

Interpretatio.

a *Si qui ſibi proponant ob oculos mentis & pugnam qua victus eſt Perſes, & clementiam* Pauli, *quam modo retuli.*

b *Idem Pompeius, qui præclarum humanitatis exemplum* in Tigrane *ediderat, indignus ipſe poſt mortem exemplo aliquo humanitatis, ut ſepeliretur.*

Notæ.

primum Pellam fugit, deinde Amphipolim, denique Samothraciam: ubi, dum fugam apparat, ab Octavio claſſis Præfecto captus eſt, & ad Æmilium in caſtra miſſus.

1. *Qui & per ſe magna, &c.*] Nullum tamen bellum in Romanos nomine ſuo Tigranes geſſit, ſed Mithridatis cauſa; quem cum recepiſſet, eumque repeteret Lucullus, inde bellum ortum eſt, victuſque Tigranes magna ſuorum ſtrage.

2. *Iacere ſupplicem.*] Tigranis filius à patre diffidens ad Pompeium ſupplex fugerat; veritus Tigranes, ne quid in ſe moliretur, & ipſe ſupplex ad Pompeium venit; juſſuſque à lictoribus equo deſcendere, paruit. Ita Plut. Dio & Appian.

3. *Certis rebus imperatis.*] Provinciis bello quæſitis, Phœnicia, Syria & Ciliciæ parte Tigranem juſſit decedere: eaſque gentes Romano adjecit Imperio.

4. *Tribus coronis.*] Præ cæteris Romanorum ducibus illud fuit præcipuum Pompeii decus, de tribus orbis partibus triumphaſſe; victo Hiera, de Africa; occiſo Sertorio, de Europa; de Aſia, domito Mithridate.

5. *Lacrymas reddidit.*] Vbi Cæſar in

mis & pretioſiſſimis odoribus cremandum curavit. Quod ſi non tam manſuetus animus divini Principis extitiſſet, paulo ante Romani Imperii columen habitum (ſicut mortalium negotia fortuna verſat) inhumatum jacuiſſet [1] Catonis quoque morte Cæſar audita, & ſe illius gloriæ invidere, & illum ſuæ invidiſſe dixit: patrimoniumque ejus liberis ipſius incolume ſervavit. Et hercle divinorum Cæſaris operum non parva pars Catonis ſalus fuiſſet. An.M. 4008. Ol. 183. 3. Vrb C. 707. Ant.Ch. 45.

11. M. etiam Antonii animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto ſuo ſepeliendum tradidit: quoque honoratius crematetur, injici ei ſuum paludamentum juſſit: jacentem non hoſtem, ſed civem depoſito æſtimans odio. Cumque interceptum à liberto paludamentum comperiſſet, ira percitus, protinus in eum animadvertit, hac ante præfatione uſus: Quid tu ignoraſti cujus tibi ſepulturam commiſerim? Fortem, piamque ejus victoriam Philippicam libenter Dii viderunt: ſed ne iſta quidem generoſiſſimæ indignationis verba inviti audierunt. An.M. 4011. Ol. 184. 3. Vrb.C 711. Ant.Ch. 41.

N O T Æ.

Ægyptum appulit, Ptolemæi juſſu Pompeij caput affertur ad Cæſarem; at ille tetrum ſpectaculum averſatus, facinus improbavit, ut ſcribunt Plut. & Dio: amicoſque Pompeij, qui ea in regione palantes capti à Rege fuerant, benigne excepit; & ad amicos Romam ſcripſiſſe fertur eum ſe fructum ex victoria capere maximum, quod quotidie cives aliquot ſervaret.

1. *Catonis morte*] De qua l. 3. c. 2. n. 14. De morte Bruti l. 1. c. 24. n. 6.

E X T E R N A.

1. Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconium facere cogor: cujus ut infinitam gloriam bellica virtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili curſu luſtrat, quodam loco tempeſtate nivali oppreſſus, ſenio jam confectum militem Macedonem, nimio frigore obſtupefactum, ipſe ſublimi & propinqua igni ſede ſedens, animadvertit. Factaque non fortunæ, ſed ætatis utriuſque æſtimatione, deſcendit, & illis manibus, quibus opes Darii afflixerat, corpus frigore complicatum in ſuam ſedem impoſuit: Id ei ſalutare futurum dicens, quod [1] apud Perſas capitale extitiſſet, ſolium regium occupaſſe. Quid ergo mirum eſt, ſi ſub eo duce tot annis militare jucundum ducebant, cui gregarii militis incolumitas proprio faſtigio charior erat? Idem non hominum ulli, ſed naturæ, fortunæque cedens, quanquam violentia morbi dilabebatur, in An.M. 3716. Ol. 113. 1. Vrb.C. 425. Ant.Ch 317. An.M. 3730. Ol. 114. 1. Vrb.C. 429. Ant.Ch. 323.

N O T Æ.

1. *Apud Perſas capitale.*] Apud quos lex erat: *Si quis in ſolio regio conſederit, capital eſto.* Frontinus l. 4. De morte Alexandri lib. 1. cap. 7: num. 2. De Piſiſtrati tyrannide lib. 1. cap. 2. num. 2.

cubitum tamen erectus, dextram omnibus, qui eam contingere vellent, porrexit. [a] Quis autem illam oſculari non curreret, quæ jam fato oppreſſa, maximi exercitus complexui, humanitate, quam ſpiritu vividiore ſufficit?

An M. 3514. Ol. 60. 1. Vrb C. 213. Ant Ch. 539.

2 Non tam robuſti generis humanitas, ſed & ipſa tamen memoria proſequenda Piſiſtrati Athenienſium tyranni narrabitur. Qui, cum adoleſcens quidam amore filiæ ejus virginis accenſus, in publico obviam ſibi factam oſculatus eſſet: hortante uxore ut ab eo capitale ſupplicium ſumeret, reſpondit: Si eos, qui nos amant, interficimus; quid his faciemus, quibus odio ſumus? Minime digna vox, cui adjiciatur, eam ex tyranni ore manaſſe.

An M. 3516. Ol. 60. 3. Vrb. C. 215. Ant. Ch. 537.

In hunc modum filiæ injuriam tulit, ſuam multo laudabilius. A Thraſippo namque amico inter cœnam ſine fine convicio laceratus, ita & animum & vocem ab ira cohibuit, ut putares ſatellitem à tyranno male audire. Abeuntem quoque veritus, ne propter metum maturius ſe convivio ſubtraheret, invitatione familiari cœpit retinere. Thraſippus concitatæ temulentiæ impetu evectus, os ejus ſputo reſperſit: nec tamen in vindictam ſui accendere potuit. Ille vero etiam filios ſuos violatæ patris majeſtati ſubvenire cupientes retraxit. Poſtero quoque die Thraſippo ſupplicium à ſe voluntaria morte exigere volente, venit ad eum, dataque fide in eodem gradu amicitiæ manſurum, ab incepto revocavit. Si nihil aliud dignum honore vel memoria geſſiſſet, his tamen factis abunde ſe poſteritati commendaſſet.

An.M. 3774. Ol. 125. 1. Vrb.C. 473. Ant.Ch. 279.

3. Æque mitis animus Pyrrhi Regis. Audierat quoſdam Tarentinorum in convivio [1] parum honoratum de ſe ſermonem habuiſſe, accerſitoſque qui ei interfuerant, percontabatur, an ea quæ ad aures ejus pervenerant, dixiſſent. Tum ex his unus: niſi, inquit, vinum nobis defeciſſet, iſta quæ tibi relata ſunt, præ iis quæ de te locuti eramus, luſus ac jocus fuiſſent. Tam urbana crapulæ excuſatio, tamque ſimplex veritatis confeſſio, iram Regis convertit in riſum. Qua quidem clementia & moderatione aſſecutus eſt, ut ſobrii ſibi Tarentini gratias agerent, & ebrii bene precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis, legatis Ro-

An.M. 3774. Ol. 125. 1. Vrb.C. 473. Ant.Ch. 279.

INTERPRETATIO.

a *Quis autem non curreret oſculari illam dexteram, cui jam languida* morte vici-na *humanitas potius quam vitalis ſpiritus vires dedit, ut maximus illam exercitus deoſcularetur.*

NOTÆ.

1. *Parum honoratum.*] Cum Pyrrhus Tarentinos idcirco bello ineptos cerneret, quod diffluerent mollitie, balneiſque & conviviis nimio plus indulgerent, claudi juſſit Gymnaſia, ludis, comeſſationibus & compotationibus interdixit; quod illis tam ægre fuit, ut Pyrrhum probris omnibus identidem lacerarent; quare veritus ille, ne deficerent ad Romanos, alios alia de cauſa in Epirum miſit.

manorum

manorum ad redimendos captivos caſtra ſua petentibus, quo tutius venirent, Lyconem Moloſſum obviam miſit: quoque honoratius exciperentur, ipſe cum ornato equitatu extra portam occurrit. [a] Secundarum rerum proventu non adeo corruptus, ut officii proſpectum in iis deponeret, qui tum maxime armis cum eo diſſidebant.

4. Cujus tam mitis ingenii debitum fructum ultimo fati ſui tempore recepit. Nam cum diris auſpiciis [1] Argivorum invaſiſſet urbem, abſciſſumque caput ejus Alcyoneus Antigoni Regis filius ad patrem propugnatione laborantem lætus velut aliquod feliciſſimum victoriæ opus attuliſſet: Antigonus correpto juvene, quod tanti viri ſubitæ ruinæ, immemor humanorum caſuum, effuſo gaudio inſultaret: humo caput ſublatum, cauſea, qua velatum caput ſuum more Macedonum habebat, texit: corporique Pyrrhi redditum, honoratiſſime cremandum curavit. Quin etiam filium ejus [2] Helenum captivum ad ſe pertractum, & cultum & animum gerere regium juſſit, [3] oſſaque Pyrrhi ei aurea urna incluſa, Epirum in patriam [4] ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

An.M. 3782. O'. 427. 1. Vrb. C. 181. Ant.Ch. 271.

5. Campani autem exercitum noſtrum [5] cum Conſulibus apud [6] Caudinas

An.M. 3733. Ol. 114. 4. Vrb. C. 432. Ant.Ch. 320.

INTERPRETATIO.

a *Non adeo elatus fuit felici rerum ſuarum fortuna, at non proſpiceret quid officij præſtandam eſſet iis, qui tum maximum cum ipſo bellum gerebant.*

NOTÆ.

1. *Argivorum invaſiſſet urbem.*] Sic Pyrrhus cecidit ducum omnium poſt Alexandrum præſtantiſſimus. Ad Argos hinc Pyrrhus, inde Antigonus caſtra habebant: cumque etiam civium principes Ariſtias & Ariſtippus inter ſe diſſiderent, ille Pyrrhum, hic Antigonum filium ex altera parte in urbem de nocte inducit: quare magna confuſione diu certatum eſt; ſed ubi diluxit, territus eſt Pyrrhus, & hoſtium multitudine, & figura tauri cum lupo pugnantis: fuerat enim prædictum illi mortem inſtare, cum eam ſpeciem cerneret. Paulo poſt ex urbe tentat egredi; at in ſuos, qui opem illi ferre properabant, incurrit: dumque alii egredi, ingredi alii nituntur, Pyrrhus in hoſtes irruentes ſe convertit, & cum Argivo quodam pugnabat, cum mota periculo filii mater, ingentem tegulam è feneſtra in illius caput dejicit: tum à Zopyro Antigoni duce cognitus, capite truncatus eſt. Quæ multis Plut. perſequitur in Pyrrho. Argos inclyta fuit Peloponneſi civitas: unde & Argolicus ſinus, & Græci Argivi dicti ſunt.

2. *Helenum captivum.*] In Helenum obſoleta opertum chlamydula forte incidit Alcyoneus; tum cum benigne appellat, & ad patrem adducit. Cui Antigonus. *Melius*, inquit, *ſic, quam ante, fili; ſed tamen ne nunc quidem recte, quod veſtem hanc, qua nos victores dedecet, non detraxeris.* Hoc Plut.

3. *Oſſa Pyrrhi.*] Scribit Juſtinus Heleno inſepulti patris oſſa in patriam referenda dediſſe.

4. *Ad Alexandrum fratrem.*] Is Pyrrhi filius fuit, & Heleni frater.

5. *Cum Conſulibus.*] T. Veturio Calvino & Sp. Poſthumio Albino.

6. *Caudinas furcas.*] Non procul à Benevento, ita natus locus eſt: ſaltus duo alti, anguſti, ſilvoſique ſunt; montibus circa ſe perpetuis inter ſe juncti: jacet inter eos ſatis patens, clauſus in medio campus, per quem medium iter eſt. Ita Livius l. 9.

furcas, [1] ſub jugum à Samnitibus miſſum; nec inermem tantum, ſed etiam nudum urbem ſuam intrantem; perinde ac victorem, & ſpolia hoſtium præ ſe ferentem venerabiliter exceperunt: Protinuſque Conſulibus inſignia honoris, militibus veſtem, arma, equos, commeatum benigniſſime præſtando, & inopiam & deformitatem Romanæ cladis mutarunt: Quo animo ſi pro imperio noſtro adverſus Annibalem quoque uſi fuiſſent, [2] truculentis ſecuribus materiam ſæviendi non præbuiſſent.

An.M. 3838. Ol.141. 1. Vrb.C. 537. Ant.Ch. 215. An.M. 3842. Ol.142. 1. Vrb C. 541. Ant.Ch. 211.

6. Facta mentione acerrimi hoſtis, manſuetudinis ejus operibus, quam Romano nomine præſtitit, [a] locum qui inter manus eſt, finiam. Annibal enim Æmilii Pauli [3] apud Cannas trucidati quæſitum corpus, quantum in ipſo fuit, inhumatum jacere paſſus non eſt. Annibal Ti. Gracchum, Lucanorum circumventum inſidiis, [4] cum ſummo honore ſepulturæ mandavit; & oſſa ejus in patriam portanda militibus noſtris tradidit. Annibal M. Marcellum in agro Brutio, dum conatus Pœnorum cupidius quam conſideratius ſpeculatur, interemptum, legitimo jure extulit: Punicoque [5] ſagulo, & corona donatum laurea, rogo impoſuit. Ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorum ingenia

Interpretatio.

a *Hoc caput de humanitate finiam.*

Notæ.

1. *Sub jugum à Samnitibus.*] C. Pontius Samnitium dux circa Caudium caſtra quam poteſt occultiſſime locat: tum rumorem ſpargi jubet Luceriam Samnites circumſidere, nec procul abeſſe, quam vi capiant; Conſules viam, quæ brevior erat, per furculas Caudinas ſequuntur: at ubi ingreſſi, alterum exitum arboribus, alterum Samnitium armis clauſum invenitunt. Herennius Pontii pater vir longe prudentiſſimus cenſuit Romanos, vel inde quamprimum inviolatos dimittendos, vel ad unum interficiendos: neutra ſententia accepta, ſub jugum omnes mitti placuit; primum Conſules prope ſeminudi ſub jugum miſſi, tum ut quiſque gradu proximus erat, ita ignominiæ objectus: deinceps ſingulæ legiones.

2. *Truculentis ſecuribus.*] Quia Capua à Fulvio Flacco capta, Campanorum nobiliſſimi quique, quod ad Annibalem defeciſſent, ſecuri percuſſi ſunt.

3. *Apud Cannas trucidati.*] Paulus licet primo ſtatim prælio funda graviter ictus fuiſſet; tamen ſæpe occurrit hoſtibus, & prælium aliquot in locis reſtituit: cumque certa Annibalis victoria fuit, ſedit in ſaxo cruore oppletus, & equum ſibi à Cn. Cornelio oblatum repudiavit. *Abi*, inquit, *nuncia publice Patribus, Vrbem muniant, ac priuſquam hoſtis victor adveniat, præſidiis firment; privatimque Fabio L. Æmilium præceptorum ejus memorem vixiſſe, & vixiſſe, & adhuc mori.* Illum deinde hoſtes ignorantes, quis eſſet, obruerunt telis. Hæc Livius l.22.

4. *Cum ſummo honore.*] Alii in caſtris Romanis, alii in Punicis ſepultum volunt ipſo Annibale exequias celebrante; alii ſolum Gracchi caput delatum ad Annibalem, & ab eo miſſum ad Cn. Cornelium Quæſtorem. Quomodo occiſus ſit Gracchus, diximus l.1. c.6. n 8.

5. *Sagulo & corona.*] Vbi in tumulum venit, corpus intuens nullam vultu lætitiam præ ſe tulit, nullumque verbum emiſit arrogantius; annuloque ablato, corpus magnifice ornatum cremari juſſit. De Marcelli cæde vide lib.1. c.6. n.9.

penetrat, torvoſque & truces hoſtium mollit oculos, ac victoriæ inſolentiſſimos ſpiritus flectit. Nec illi difficile & arduum eſt, inter arma contraria, inter diſtrictos cominus mucrones placidum iter reperire. Vincit iram, proſternit odium, hoſtilemque ſanguinem hoſtilibus lacrymis miſcet. [a] Quæ etiam admirabilem Annibalis vocem pro funeribus Romanorum Ducum arbitria ſtatuentis expreſſit. Quare aliquanto ei plus gloriæ Paulus, Gracchus & Marcellus ſepulti, quam oppreſſi attulerunt: Siquidem illos Pœnico aſtu decepit, Romana manſuetudine honoravit. Vos quoque fortes, ac piæ umbræ, non pœnitendas ſortitæ eſtis exequias: nam ut [b] optabilius in patria, ita ſpecioſius pro patria collapſæ, ſupremi officii decus infelicitate amiſſum, virtute recuperaſtis.

INTERPRETATIO.

a *Quæ etiam expreſſit vocem admiratione dignam ex Annibale, qui pro arbitrio ſtatuere poterat de ſepultura ducum Romanorum.*

b *Optabilius quidem fuiſſet in patria mori, glorioſius tamen pro patria necati virtute recuperaſtis ſupremum exequiarum honorem infelicitate amiſſum.*

CAP. II.

DE GRATITUDINE.

ROMANORUM.

1. *Senatus Romani.*
2. *Iuventutis Romanæ.*
3. *Plebis Romanæ.*
4. *M. Minucii Rufi Mag. Equit.*
5. *Q. Terentii Culeonis.*
6. *Civium è Græcia liberatorum.*
7. *Q. Metelli Pii Coſ.*
8. *C. Marii Coſ. IV.*
9. *L. Syllæ Dictatoris.*
10. *Libitinariorum.*

EXTERNORUM REGUM.

1. *Darii Perſarum.*
2. *Mithridatis Ponti.*
3. *Attali Aſiæ.*
4. *Maſſaniſſæ Numidiæ.*

GRatas vero ingrataſque animi ſignificationes, & facta libuit oculis ſubjicere; ut virtuti ac vitio juſta merces æſtimationis ipſa comparatione accederet. Sed quoniam contrario propoſito ſeſe diſtinxerunt, noſtro quoque ſtylo ſeparentur: prioremque locum obtineant, quæ laudem, quam quæ reprehenſionem merentur. An.M. 3567. Ol. 73. 2. Vrb.C. 266. Ant.Ch. 486.

1. Atque ut à publicis actis ordiar, Marcum Coriolanum [1] patriam oppugnare conantem, admotoque portis Urbis ingenti Volſcorum

NOTÆ.

1. *Patriam oppugnare conantem*] De Marco Coriolano jam alibi dictum eſt à onbis. De æde Fortunæ muliebris lib. 1. cap. 8. num. 4.

exercitu, funus ac tenebras Romano Imperio minitantem; Veturia mater & Volumnia uxor nefarium opus exequi precibus ſuis paſſæ non ſunt. In quarum honorem Senatus matronarum ordinem benigniſſimis decretis adornavit. Sanxit namque uti fœminis ſemita viri cederent, confeſſus plus ſalutis Reipub. in ſtola quam in armis fuiſſe: [1] vetuſtiſque aurium inſignibus novum vittæ diſcrimen adjecit: Permiſit quoque his purpurea veſte & aureis uti [2] ſegmentis. Super hæc ædem & aram Fortunæ Muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciundum curavit, memorem beneficii animum ſuum exquiſito religionis cultu teſtando.

An. M. 3843. Ol. 142. 2. Vrb. C. 542. Ant. Ch. 210.

Quem ſecundi etiam belli Punici tempore exhibuit. Cum enim à Fulvio Capua obſideretur, ac duæ Campanæ mulieres benevolentiam erga Romanos dimittere ex animis noluiſſent, Veſtia Opidia materfamilias, & Cluvia Facula meretrix; quarum altera quotidie pro ſalute noſtri exercitus ſacrificavit, altera captis militibus Romanorum alimenta ſubminiſtrare non deſtitit. Urbe illa oppreſſa, Senatus his & libertatem & bona reſtituit: & ſi quid amplius præmii petiiſſent, libenter ſe daturum aſſeveravit. [a] Vacaſſe in tanto gaudio Patribus Conſcriptis duabus humilibus fœminis referre gratiam, nedum tam præ ſe tuliſſe, mirandum.

An. M. 3600. Ol. 81. 3. Vrb. C. 299. Ant. Ch. 455.

2. Quid illa quoque juventute Romana gratius? quæ [3] C. Naucio & Minucio Coss. ultro nomina ſua militari ſacramento obtulit, ut Tuſculanis, quorum fines Æqui occupaverant, præſidium ferrent: quia paucis ante menſibus conſtantiſſime & fortiſſime Imperium Romani populi defenderant. Ergo quod auditu novum eſt, ne patriæ grata voluntas ceſſaſſe videretur, exercitus ſe ipſe conſcripſit.

An M. 3851. Ol. 144. 2. Vrb C. 550. Ant. Ch. 202.

3. Magnum grati populi ſpecimen in [4] Q. Fabio Maximo enituit: Nam cum quinque Conſulatibus ſalutariter Reipub. adminiſtratis de-

Interpretatio.

a Mirandum eſt Patres Conſcriptos non ſolum præ ſe tuliſſe, ſed etiam retuliſſe gratiam duabus humilibus fœminis in tanta lætitia.

Notæ.

1. *Vetuſtis aurium inſignibus.*] Inaures Colerus intelligit, quorum uſus perantiquus: elenchos etiam appellabant.

2. *Segmentis.*] Segmenta dicuntur & redimicula, quibus mulieres utuntur ad capitis ornamentum; & faſciæ quibus caput circumdatur.

3. *C. Naucio & Minucio Coſſ.*] Quorum ille Sabinos ad Eretum vicit; hic ab Æquis obſeſſus in caſtris eſt, & à Quintio Cincinnato liberatus. Non his Conſulibus, ſed triennio poſt T. Romilio & C. Veturio Conſulibus, auxilium datum Tuſculanis ſcribit Livius: tum enim Romani memores Tuſculanos contra Herdonium ſibi adfuiſſe, ultro nomina dederunt, victique Æqui ad Algidum, eorumque caſtra direpta L. Licinio Dentato duce, ut diximus.

4. *Q. Fabio Maximo.*] Cunctatore, qui ſub id tempus, quo reliquit Italiam Annibal, ex morbo deceſſit.

ceſſiſſet, certatim æs contulit; quo major ac ſpecioſior ejus funeris pompa duceretur. Elevet aliquis præmia virtutis, cum animadvertat fortes viros felicius ſepeliri, quam vivere ignavos.

4. [1] Fabio alteri etiam incolumi ſumma cum gloria gratia relata eſt: An.M. 3837.
Dictatori ei Magiſter Equitum Minucius [2] ſcito plebis, quod nunquam Ol. 140. 4.
antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu ſeparatim in Samnio Vrb. C. 536.
cum Annibale conflixerat: Ubi temere inito certamine peſtiferum habiturus exitum, [3] ſubſidio Fabii conſervatus, & ipſe eum [4] patrem appellavit, & à legionibus ſuis patronum ſalutari voluit: Ac depoſito æqualis Imperii jugo, Magiſterium Equitum, ſicut par erat, Dictaturæ ſubjecit: imprudentiſque vulgi errorem gratæ mentis ſignificatione correxit. Ant.Ch.216.

5. Tam hercle probabiliter, quam Q. Terentius Culeo Prætoria An.M. 3852.
familia natus, & inter paucos Senatorii Ordinis ſplendidus, optimo Ol. 144. 2.
exemplo Africani ſuperioris currum triumphantis, quia captus à Car- Vrb C. 551.
thaginienſibus ab eo fuerat recuperatus, [5] pileum capite gerens, ſecutus eſt. Auctori enim libertatis ſuæ, tanquam patrono accepti beneficii, confeſſionem, ſpectante populo Rom. merito reddidit. Ant.Ch.201.

6. At Flaminini, de Philippo Rege triumphantis currum, non unus, An M 3860.
ſed duo millia civium Romanorum pileata comitata ſunt: quæ I unicis Ol 146. 3.
bellis intercepta, & in Græcia ſervientia, [6] cura ſua collecta, in priſtinum Vrb. C. 559.
gradum reſtituerat. Geminatum ea die decus Imperatoris, à quo Ant.Ch.193.
ſimul & devicti hoſtes, & conſervati cives ſpectaculum patriæ præbue-

NOTÆ.

1. *Fabio alteri.*] Falſus eſt Valerius; nec enim alter Fabius eſt, ſed idem Cunctator.

2. *Scito plebis.*] Cur Dictatori Fabio adæquatus Minucius diximus ſupra.

3. *Subſidio Fabii.*] Vbi Minucium ab Annibale circumventum vidit Fabius, exclamaſſe fertur: *O dii immortales, quanto celerius quam timui, ſerius tamen quam cupivit, perdidit ſe Minucius. Nunc milites, ſi quis meminit M. Minucii properet: Vir enim eſt egregius, & amans patriæ: aliud jurgandi ſuccenſendique tempus erit. Nunc ſigna extra vallum proferte; victoriam hoſti extorqueamus, confeſſionem erroris civibus.* Antequam cum hoſte manum confereret, Pœnus receptui cecinit, palam ferente Annibale ab ſe Minucium, ſed à Fabio victum: eumque ex acie redeuntem dixiſſe ferunt, tandem eam nubem quæ ſederet in jugis montium ſollicitatam procella imbrem dediſſe.

4. *Patrem appellans.*] Liberatus enim Minucius ad caſtra Dictatoris cum ſuis properat; utque conſtituta ſunt ante tribunal ſigna: *Parentibus*, inquit, *meis, Dictator, quibus te modo nomine, quo fando poſſum, æquavi, vitam tantum debeo; tibi, cum meam ſalutem, tum omnium horum. Duplicem victoriam obtinuiſti, virtute de hoſtibus, conſilio & humanitate de Collega: itaque plebiſcitum, quo oneratus ſum magis, quam honoratus, primus antiquo abrogoque, &c.* Ita Livius l. 22. & Plut. in Fabio.

5. *Pileum capite gerens.*] Vt oſtenderet ſe virtute Scipionis libertate donatum eſſe.

6. *Cura ſua collecta*] Id etiam factum à Flaminino tradit Livius; Polybius tamen & Plutarchus volunt Romanos captivos ab Achæis ultro quæſitos: quod centum talentis illis ſtetit, ex Polybio.

runt. Illorum quoque ſalus dupliciter omnibus accepta fuit : & quia tam multi, & quia tam grati exoptatum libertatis ſtatum recuperaverunt.

7. Metellus vero Pius [1] pertinaci erga exulem patrem amore, tam clarum lacrymis, quam alii victoriis, cognomen aſſecutus, non dubitavit Conſul pro [2] Q. Calidio Præturæ Candidato ſupplicare populo, quod Tribunus plebis legem, qua pater ejus in civitatem reſtitueretur, tulerat. Quin etiam patronum eum domus & familiæ ſuæ ſemper dictitavit. Nec hac re de principatu, quem procul dubio obtinebat, quicquam decerpſit ; quia non humili, ſed grato animo, longe inferioris hominis merito eximiam ſummittebat dignitatem.

An.M.3974. Ol.175.1. Vrb C. 673. Ant.Ch. 75.

8. Nam C. quidem Marii non ſolum præcipuus, ſed etiam præpotens gratæ mentis fuit impetus : Duas etiam [3] Camertium cohortes, mira virtute vim Cimbrorum ſuſtinentes, in ipſa acie, adverſus conditionem fœderis civitate donavit : Quod quidem factum & vere & egregie excuſavit, dicendo, inter armorum ſtrepitum, verba ſe juris civilis exaudire non potuiſſe. Et ſane id tempus erat, quo magis defendere, quam audire leges oportebat.

An M.3955. Ol. 169. 4. Vrb. C. 6 2. Vrb. C. 100.

9. C. Marii veſtigia ubique L. Sylla certamine laudis ſubſequitur: Dictator enim Pompeio etiam privato caput adaperuit & ſella aſſurrexit, & equo deſcendit. Eaque ſe libenter facere in concione prædicavit, memor ab eo duodeviginti annis nato partes ſuas [4] exercitu paterno adjutas. Multa inſignia Pompeio ; ſed neſcio an hoc quicquam admirabilius contigerit, quod magnitudine beneficii Syllam ſui oblviſci coëgit.

An M. 3975. Ol. 175. 2. Vrb.C. 674. Ant.Ch.78.

10. Sit aliquis in ſummo ſplendore etiam ſordidis gratis locus, [5] M. Cornuto Prætore funus [6] Hirtii & Panſæ juſſu Senatus locante,

An.M.4011. Ol. 184. 2. Vrb C.710. Ant.Ch. 41.

NOTÆ.

1. *Pertinaci erga exulem patrem.*] Cum Furius Tribunus plebis, ne rediret Metellus Numidicus, obſiſteret, illius filius in conſpectu populi ad Furii pedes ſupplex diu jacuit : quem cum Furius repuliſſet, à furente populo ipſe diſcerptus ; Metellus vero Pii cognomen adeptus eſt.

2. *Q. Calidii.*] Qui ex Prætura ſortitus Hiſpaniam, poſt reditum à Q. Gallio damnatus eſt.

3. *Camertium cohortes.*] Fœdus erat, ne Camertini civitate donarentur. Camerte fuit Vmbriæ oppidum in Picentinis montibus.

4. *Exercitu paterno.*] Poſtquam enim Cn. Pompeius Strabo illius pater de cœlo tactus periit, ipſe etiam tum admodum juvenis cum tribus legionibus Syllæ partes ſecutus eſt. De illius victoriis conſule lib.1.c.6. n.12.

5. *M. Cornuto.*] Ex qua familia Cornutus ille fuerit, incertum eſt : Cæciliis enim & Aureliis id cognomen tribuitur. Ipſe Prætor pro Senatu contra Antonium munus Conſulare geſſit ; & ſuis militibus ad Octavium dilapſis, ſibi manus intulit.

6. *Funus Hirtii & Panſæ.*] Ad Mutinam uterque cecidit. Ad Hirtium & Octavium Panſa veniebat, cum Prætoriani Antonii milites illum aggrediuntur ; ingens utrimque oritur pugna, in qua Panſa veruto per ilia transfixus Bononiæ paulo poſt obiit. Paucis interjectis diebus

qui tunc [a] [1] Libitinam exercebant, cum rerum ſuarum uſum, tum miniſterium ſuum gratuitum polliciti ſunt; quia hi pro Republica dimicantes occiderant. Perſeverantique poſtulatione extuderunt, ut exequiarum apparatus ſeſtertio nummo ipſis præbentibus addiceretur; Quorum laudem adjecta lege conditio auget magis, quam extenuat: quoniam quidem quæſtum contempſerunt, nulli alii rei quam quæſtui viventes.

INTERPRETATIO.

a *Vilis conditio Libitinariorum illorum laudem magis auget quam minuit, præcipue cum lex eſſet, ne funus gratis fieret.*

NOTÆ.

Hirtius Antonium ad pugnam allicit; Jamque victor in illius caſtra irruperat, cum circa Prætorium fortiter dimicans occubuit.

1. *Libitinam.*] Quod in templo Veneris Libitinæ venderentur ea quæ ad funera pertinent: ideo ii qui curabant funera, Libitinarii dicti ſunt.

EXTERNA.

[a] Pace cinerum ſuorum Reges gentium externarum ſecundum hunc tam contemptum gregem referri ſe patientur: qui aut non attingendus, aut non niſi in ultima parte domeſticorum exemplorum collocandus fuit. Sed dum honeſti actus etiam ab infimis editi, memoria non intercidant, [b] licet ſeparatum locum obtineant: ut nec his adjecti, nec illis prælati videantur.

1. [1] Darius privatæ adhuc fortunæ, amiculo [2] Syloſontis Samii delectatus, curioſiore contemplatione fecit, ut ultro ſibi, & quidem à cupido daretur. Cujus muneris quam grata æſtimatio animo ejus eſſet allapſa, [3] regno potitus oſtendit: totam namque urbem & inſulam Samiorum, Syloſonti fruendam tradidit. Non enim pretium rei æſtimatum, ſed occaſio liberalitatis eſt honorata; magiſque à quo donum proficiſ- An.M. 3716. Ol. 110. 3. Urb C. 415. Ant.Ch. 337.

INTERPRETATIO.

a *Reges gentium externarum bona ipſorum venia non ægre ferent commemorari ſua facta poſt Libitinarios homines contemptos.*

b *Licitum eſt ut ſeparatim illorum geſta narrentur.*

NOTÆ.

1. *Darius privatæ adhuc, &c.*] Filium Arſami facit Euſebius; Arſanis, qui Ochi frater erat, Diodorus; incertæ originis Juſtinus.

2. *Syloſontis.*] Polycratis Samiorum tyranni is frater erat, qui Samiorum urbem cædibus vacuam fecit: unde illud, ἕκητι Συλοσῶντος εὐρυχωρίη, hoc eſt, *Syloſontis opera locus amplus eſt.* Ita Strabo l. 14.

3. *Regno potitus.*] Poſtquam Arſes cum filiis omnibus ab Eunucho Bagoa ſublatus eſt, Codomanus, id enim nominis Dario tum erat; ſive ob præclare geſta in Armenios, ut vult Juſtinus; ſive, ut pla-

An M. 3966 Ol. 173. 1. Vrb. C. 665. Ant.Ch. 87.

ceretur, quam ad quem perveniret, proviſum.

2. Mithridates quoque Rex magnifice gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo ſalutis ſuæ defenſore [1] à Rhodiis navali pugna excepto, omnes hoſtium captivos permutavit; ſatius eſſe exiſtimans ab inviſiſſimis circumveniri, quam benemerito gratiam non referre.

An M. 3910. Ol. 161. 3. Vrb. C. 619. Ant.Ch. 133.

3. Liberalis populus Romanus magnitudine muneris, quod [2] Attalo Regi Aſiam dedit dono. Sed Attalus etiam teſtamenti æquitate gratus, qui eandem Aſiam populo Romano legavit. Itaque nec hujus munificentia, nec illius tam memor beneficii animus tot verbis laudari poteſt, quot ampliſſimæ civitates vel amice datæ, vel pie redditæ ſunt.

An. M. 3853. Ol. 144. 4 Vrb. C. 552. Ant.Ch. 200.

4. Cæterum neſcio an præcipue Maſſaniſæ Regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum: [3] Beneficio enim Scipionis & Romanorum amicitiæ, & perampli regni modo liberaliter auctus; memoriam inclyti muneris ad ultimum vitæ finem, longa etiam à Diis immortalibus ſenectute donatus, conſtantiſſima fide perduxit. Adeo ut eum non ſolum Africa, ſed etiam cunctæ gentes ſcirent amiciorem Corneliæ familiæ, atque urbi Rom. quam ſibimet ipſi ſemper fuiſſe. Ille, cum gravi Carthaginienſium bello premeretur, ac vix tutelæ ſui regni ſufficeret: tamen Scipioni Æmiliano, quia nepos Africani erat, bonam magnamque partem Numidici exercitus, quem ad Lucullum Conſulem, à quo ad auxilia petenda miſſus fuerat, in Hiſpaniam duceret, promptiſſima mente tradidit, præſentique periculo reſpectum priſtini beneficii antepoſuit. Ille, cum jam ætate deficiente, magnas regni opes, [4] quatuor & quinquaginta filiorum numerum relinquens, in lectulo laberetur, M. V. [5] Manlium, qui Proconſul Africam obtinebat, literis obſecravit, ut ad ſe Scipionem Æmilianum, ſub eo tunc militantem, mitteret: feliciorem mortem ſuam futuram ratus, ſi in complexu dextræ ejus ſupremum ſpiritum ac mandata poſuiſſet. Ille adventum Scipionis [6] fatis ſuis

(margin, beside "men Scipioni…": An.M. 3903. Ol. 157. 2. Vrb. C. 602. Ant.Ch. 150.)

(margin, beside "& quinquaginta…": An.M. 3906. Ol. 158. 1. Vrb. C. 605. Ant.Ch. 147.)

Notæ.

cet Diodoro, à Bagoa productus, Rex creatus eſt: ita enim Arrianus & Q. Curtius.

1. *A Rhodiis.*] Quibus, victo Aquilio, Mithridates bellum intulit; ſed ab iis prælio navali ſuperatus eſt.

2. *Attalo Regi.*] Errat Valerius; nec enim Attalo, ſed Eumeni illius patri pars Aſiæ à Romanis conceſſa eſt. Attalus ille parum ſanæ mentis fuiſſe dicitur à Iuſtino.

3. *Beneficio enim Scipionis.*] Vbi Scipio bellum Punicum ſecundum confecit, Maſſiniſſæ, cum paternum Numidiæ regnum, quod Syphax uſurpaverat, redditum eſt: tum pars addita, & regni Syphacis, & agri Carthaginienſis. De legatione Scipionis Æmiliani ad Maſſiniſſam diximus l. 1. c. 1. Ext. n. 2.

4. *Quatuor & quinquaginta filios.*] Totidem numerat Eutropius; decem tantum Diodorus & Appian. quos inter tres legitimi, Micipſa, Guluſſa & Manaſtabal: plures quidem habuerat, ſed alii alio tempore perierant.

5. *Manlium.*] Melius legeris Manilium, qui bellum Punicum tertium inchoavit, ſub quo Scipio quartæ legionis Tribunus erat.

6. *Fatis ſuis præcurrentibus.*] Ita etiam

præcurrentibus

præcurrentibus, hæc uxori, liberiſque præceperat: Unum in terris populum Romanum, & in unam in populo Romano Scipionis domum noſſe; integra omnia Æmiliano ſe ſervare, eum [1] dividendi regni arbitrum haberent: quod is ſtatuiſſet, perinde ac teſtamento cautum, immutabile ac ſanctum obtinerent. Tot tamque variis rebus ſe Maſſaniſa infatigabili pietatis ſerie [2] ad centeſimum extendit annum. His & horum ſimilibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur atque augetur. Hæc ſunt ejus faces, hi ſtimuli, propter quos juvandi & emerendi cupiditate flagrat. [a] Et ſane ampliſſimæ & ſpecioſiſſimæ divitiæ ſunt, feliciter erogatis beneficiis, late poſſe cenſeri. Quorum quoniam religioſum cultum inſtituimus, nunc neglectum, ſugillandi gratia, quo ſit gratior, referemus.

INTERPRETATIO.

a *Ampliſſima & glorioſiſſima ſunt divitiæ quando poſſunt judicari collata liberaliter viris gratis.*

NOTÆ.

& Appianus, & alii; Cicero tamen vult Scipionem ante Maſſiniſſæ obitum adveniſſe.

1. *Dividendi regni arbitrum.*] Nomen regium legitimis commune eſſe voluit, regnumque, pro cujuſque ſtudio partitus eſt; Micipſæ pacis amantiſſimo certa regio aſſignata; Guluſſæ belli ſtudioſo, belli paciſque cura commiſſa; Manaſtabali, qui literis Græcis eruditus erat, ſubditis juris dicendi data poteſtas.

2. *Ad centeſimum.*] Eutropius illi tribuit annos 97. Diodorus & Livius 90.

CAP. III.

DE INGRATITUDINE.

1. *Senatus Romani in Romulum.*
2. *Populi Romani in M. Camillum & alios.*
3. *P. Sext. in C. Cæſarem Oratorem.*
4. *Cn. Popilii in M. Ciceronem.*
5. *Cn. Pompeii Magni in Cn. Carbonem.*

EXTERNORUM.

1. *Carthaginienſium in Annibalem.*
2. *Spartanorum in Lycurgum.*
3. *Athenienſium in Theſea, & alios.*

URbis noſtræ parentem Senatus in ampliſſimo dignitatis gradu ab eo collocatus [1] in curia laceravit, nec duxit nefas ei vitam adimere, qui æternum Romano Imperio ſpiritum ingeneraverat. Rude An.M. 3338. Ol. 16. 1. Vrb C. 37. Ant.Ch. 715.

NOTÆ.

1. *In curia laceravit.*] De Romuli morte multa quidem plane diverſa traduntur; in eo tamen plerique conveniunt, quod à Patribus, quibus erat propter in-

nimirum illud & ferox ſæculum, conditoris ſui cruore fœde maculatum, ne ſumma quidem poſteritatis diſſimulare pietas poteſt.

An.M.3664. Ol. 97. 3. Vrb. C. 363. Ant.Ch. 389.

2. [a] Hunc ingratum lapſæ mentis errorem, conſentanea noſtræ civitatis pœnitentia ſequitur. Virium Romanarum & incrementum lætiſſimum, & tutela certiſſima Furius Camillus in Urbe incolumitatem ſuam tueri non valuit; cujus ipſe ſalutem ſtabilierat, felicitatem auxerat. Siquidem à L. Apuleio Tribuno plebis tanquam peculator Vejentanæ prædæ reus factus; duris, atque (ut ita dicam) ferreis ſententiis [1] in exilium miſſus eſt. Et quidem eo tempore, quo optimo juvene filio ſpoliatus, ſolatiis magis allevandus, quam cladibus onerandus erat: Sed immemor patria tanti viri maximorum meritorum, exequiis filii, damnationem patris junxit. At, inquit, ærario abeſſe Tribunus plebis querebatur quindecim millia æris, tanti namque pœna finita eſt. Indignam ſummam propter quam populus Romanus tali Principe careret [b] Priore adhuc querela vibrante, alia deinceps exurgit. Africanus

An M. 3867. Ol. 148 2. Vrb C. 566. Ant.Ch. 186.

ſuperior, non ſolum contuſam & confractam belli Punici armis Rempublicam ſed pene jam exſanguem, atque morientem, Africæ dominam reddidit: cujus clariſſima opera injuriis penſando cives, vici eum ignobilis, ac deſertæ paludis accolam fecerunt: Ejuſque voluntarii exilii acerbitatem non tacitus ad inferos tulit, [2] ſepulcrho ſuo inſcribi jubendo, [3] INGRATA PATRIA, NE OSSA QUIDEM MEA HABES. Quid iſta aut neceſſitate indignius, aut querela juſtius, aut ultione moderatius? [c] Cineres ei ſuos negavit, quam in cineres collabi paſſus non fuerat. Igitur hanc unam Scipionis vindictam ingrati animi urbs Roma ſenſit; majorem mehercle Coriolani violen-

INTERPRETATIO.

a *Facinus haud abſimile noſtra civitati pœnitendum ſequitur hoc peccatum ingratitudinis.*

b *Priore hac ingratitudine nondum penitus obliterata, alia etiam admittitur.*

c *Negavit cineres ſuos patria, quam non paſſus eſt ab Annibale in cineres redigi.*

NOTÆ.

potentiam inviſus, diſcerptus ſit; ſive in Curia, ut vult Valerius; ſive in Æde Vulcani, ut placet nonnullis apud Plutarchum; ſive potius, quæ Dionyſii & Livii ſententia eſt, ad Capreæ paludem, dum concionem haberet, aut recenſeret exercitum.

1. *In exilium miſſus eſt.*] Dum abiret ex urbe Superos precatus dicitur, ut ſi injuria innocenti ſibi fieret, primo quoque tempore ingratæ civitati ſui deſiderium facerent. Vide l. 1. c. 5. n. 1. De Africani majoris exilio pluribus egimus.

2. *Sepulchro ſuo inſcribi.*] Vbi & quando Scipio Africanus major & mortuus, & elatus ſit, ſicut pleraque alia, parum inter auctores conſtat: alii Romæ, alii Literni & mortuum & ſepultum. Vtrobique monumenta erant, & ſtatuæ, quæ tum Literni, tum Romæ ſe vidiſſe teſtatur Livius. Erant Romæ in Scipionum monumento extra portam Capenam tres ſtatuæ; duæ P. & L. Scipionum, tertia Poëtæ Q. Ennii.

3. *Ingrata patria.*] Non omnis tamen, ſed plebs ſola: nam gratiæ ingentes ab

tia. Ille enim metu patriam pulſavit, hic verecundia: De qua ne queri quidem tanta veræ pietatis conſtantia niſi poſt fata ſuſtinuit. [a] Talia paſſo (credo) quæ fratri ejus accidere ſolatio eſſe potuerunt: cui Rex Antiochus devictus, & Aſia Imperio populi Romani adjecta, ſpecioſiſſimuſque triumphus, ut peculatus reus fieret, & in carcerem duci juberetur, cauſam præbuit.

Nihilo virtute minor fuit poſterior Africanus; ſed ne exitu quidem
felicior: Duabus enim urbibus Numantia atque Carthagine Imperio
Romano imminentibus, [b] ex rerum natura depulſis, [1] raptorem ſpiritus An. M. 3925.
domi invenit, mortis punitorem in foro non reperit. Quis ignorat, Ol. 162. 4.
tantum laudis Scipionem Naſicam toga, quantum armis utrumque Vrb.C. 624.
Africanum meruiſſe? Qui peſtifera Ti. Gracchi manu faucibus appre- Ant.Ch. 128.
henſam Rempublicam ſtrangulari paſſus non eſt. Sed is quoque [2] prop- An M 3924.
ter iniquiſſimam virtutum ſuarum apud cives æſtimationem, ſub titulo Ol. 161. 3.
legationis Pergamum ſeceſſit. Et quod vitæ ſuperfuit, ibi ſine ullo in- Vib. C. 6:3.
gratæ patriæ deſiderio peregit. Ant.Ch. 129.

In eodem nomine verſor, necdum Corneliæ gentis querelas exhauſi. An.M. 3933.
Nam [3] P. Lentulus clariſſimus & amantiſſimus Reipub. civis, cum in Ol. 164. 4.
Aventino C. Gracchi nefarios conatus & aciem, pia ac forti pugna Vrb. C. 632.
magnis vulneribus exceptis fugaſſet: prælii illius, quo leges, pacem, Ant.Ch. 120.
libertatemque in ſuo ſtatu retinuerat, hanc mercedem tulit, ne in urbe noſtra moreretur. Siquidem invidia & obtrectatione compulſus, legatione à Senatu libera impetrata, habitaque concione, qua à diis immortalibus petiit ne unquam ad ingratum populum reverteretur, in Siciliam profectus eſt, ibique perſeveranter morando compotem ſe voti

INTERPRETATIO.

a *Ego credo, quod quæ fratri ejus poſtea acciderunt, ſolatio eſſe potuerunt Africano talia paſſo.*

b *Urbibus penitus everſis, à parricida domi occiſus eſt.*

NOTÆ.

univerſo Senatu Ti. Graccho actæ ſunt, quod Scipionum defenſionem ſuſcepiſſet.

1. *Raptorem ſpiritus.*] Cum Fulvio Flacco & C. Carboni de agris dividendis obſiſteret; interrogatus de cæde Ti. Gracchi, jure cæſum videri reſpondit, ſi Rempublicam opprimere ſtatuiſſet; clamoremque cum omnis concio tolleret: *Hoſtium*, inquit, *armatorum toties clamore non territus, qui poſſum veſtro moveri, quorum noverca eſt Italia.* Deinde ſanus in domum rediit, dormientique nocturna vis illata creditur; poſtridie enim mortuus in cubiculo inventus eſt, ut narrat Epit. Liv. Criminis admiſſi ſuſpicio recidit, tum in Fulvium, tum in Semproniam Scipionis uxorem: quod & Gracchorum ſoror eſſet, & ob deformitatem & ſterilitatem nec à Scipione amata fuiſſe, nec Scipionem amaſſe diceretur. Ita Appian.

2. *Propter iniquiſſimam.*] Veriti Patres, ne morte Scipionis Naſicæ Ti. Gracchi cædem populus ulciſceretur, liberam illi legationem in Aſiam decrevit. Paulo poſt obiit Pergami, ut habet Plutarchus in Gracchis.

3. *P. Lentulus.*] Id temporis Senatus

fecit. Quinque igitur Cornelii totidem ſunt ingratæ patriæ exempla. An.M.3630. Ol. 89. 1. Vrb.C. 329. Ant.Ch.423. Atque horum quidem ſeceſſus voluntarii. Ahala vero, cum Magiſter Equitum Sp. Mœlium [1] regnum affectantem occidiſſet, cuſtoditæ libertatis civium [2] exilio ſuo pœnas pependit.

3. [a] Cæterum ut Senatus populique mens in modum ſubitæ tempeſtatis concitata, leni querela proſequenda eſt; ita ſingulorum ingrata facta liberiore indignatione proſcindenda ſunt: Quia potentes conſilii, cum utrumque ratione perpendere liceret, ſcelus pietati prætulerunt. Quo enim nimbo, qua procella verborum impium Sextilii caput obrui meretur? An.M.3967. Ol. 173. 2. Vrb.C. 666. Ant.Ch.86. quod [3] C. Cæſarem, à quo cum ſtudioſe, tum etiam feliciter graviſſimi criminis reus defenſus fuerat, Cinnanæ proſcriptionis tempore profugum, præſidium ſuum in fundo Tarquinienſi cladis conditione implorare, beneficii jure repetere coactum, à ſacris perfidæ menſæ & altaribus nefandorum Penatium avulſum, truculento victori jugulandum tradere non exhorruit. [b] Finge accuſatorem ejus, fortuna publica in ſupplicis nomen converſum, tam luctuoſam illum opem genibus annixum oraſſe, crudeliter tamen repulſus videretur: quia etiam quos injuriæ inviſos faciunt, gratioſos miſeriæ reddunt. Verum Sextilius non accuſatorem, ſed patronum ſæviſſimæ inimici violentiæ ſuis manibus objecit: ſi metu mortis, vita indignus: ſi præmii ſpe, morte digniſſimus.

An.M. 4011. Ol.184. 2. Vrb. C.710. Ant.Ch. 42. 4. Sed ut ad alium conſentaneum huic ingrati animi actum tranſgre-

INTERPRETATIO.

[a] *Cæterum ſicut non gravi querela invehere debemus in Senatum & populum, ſi quando eorum mens in modum tempeſtatis ſubito orta, ad iram concitata ſit; ita, &c.*

[b] *Etiam ſi fingeret illius Sextilii accuſatorem factum eſſe ſupplicem mutata fortuna publica, & ad illius genua provolutum petiiſſe ab eo tam luctuoſam opem, crudeliter tamen egiſſet, ſi illum repuliſſet.*

NOTÆ.

princeps, avus Lentuli Suræ, qui ob conjurationem Catilinariam in carcere necatus eſt.

1. *Regnum affectantem.*] Cum fame laboraret civitas, Sp. Melius ex Equeſtri Ordine, ut illis temporibus, prædives frumento privata pecunia empto, largitiones facere inſtituit: cumque & ambire regnum, & in domum arma conferre diceretur, Dictator dicitur L. Quinctius Cincinnatus, Magiſter Equitum C. Servilius Ahala; qui Sp. Melium, dum ad Dictatorem venire juſſus populi fidem implorat, obtruncavit: tum Dictator vocata concione pronunciat Melium jure cæſum; illiuſque & diruta domus; & bona publicata. Hæc Livius l. 4.

2. *Exilio ſuo.*] Duodecim annis poſt Conſul fuit Ahala, depoſitoque Magiſtratu in exilium pulſus eſt. Reſtitutum tradit Cicero.

3. *C. Cæſarem*] Tum florebant in Republica L. & C. Cæſares ambo fratres, & viri clariſſimi: ille Conſularis & Cenſorius, hic Ædilitius, Poëta & Orator eximius; quem in libris de Oratore loquentem inducit Cicero. Hujus, & fratris caput in roſtris Marius exponi juſſit: ſcribit tamen Florus domi ſuæ fuiſſe trucidatum; at Cicero & Appian. Valerio conſentiunt. De Cinnana proſcriptione ſæpe antea.

diar, M. Cicero C.[1] Popilium Lænatem, Picenæ regionis, rogatu M. Cœlii, non minore cura quam eloquentia defendit: eumque [2] cauſa admodum dubia fluctuantem, ſalvum ad penates ſuos remiſit. Hic Popilius poſtea nec re, nec verbo à Cicerone læſus, ultro M. Antonium rogavit, ut ad illum [3] proſcriptum perſequendum & jugulandum mitteretur: Impetratiſque deteſtabilis miniſterii partibus, gaudio exultans [4] Cajetam cucurrit, & virum, omitto quod ampliſſimæ dignitatis, certe ſalutis ejus auctorem, ſtudio etiam præſtantis officii privatim ſibi venerandum, jugulum præbere juſſit: Ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clariſſimam dexteram, per ſummum & ſecurum otium amputavit. Itaque ſarcina, tanquam opimis ſpoliis, alacer in Urbem reverſus eſt. Neque ei ſceleſtum portanti onus ſuccurrit, illud ſe caput ferre, quod pro capite ejus quondam peroraverat. Invalidæ ad hoc monſtrum ſugillandum literæ: quoniam qui talem Ciceronis caſum ſatis digne deplorare poſſit, alius Cicero non extat.

5. Quo te nunc modo, Magne Pompei, attingam, neſcio: Nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore ſuo occupaverat, intueor; & ruinam ejus majorem eſſe, quam ut manu mea attentari debeat, memini. Sed nobis tamen tacen- An.M. 3975.
tibus Cn. Carbonis, à quo admodum adoleſcens [5] de paternis bonis in Ol. 174. 1.
foro dimicans protectus es, [6] juſſu tuo interempti mors animis homi- Vrb.C. 671.
num obverſabitur, non ſine aliqua reprehenſione: quia tam ingrato Ant.Ch. 81.
facto plus L. Syllæ viribus, quam propriæ indulſiſti verecundiæ.

NOTÆ.

1. *Popilium.*] Tribunus ille qui Ciceronem occidit: ab Plutarcho & Euſebio *Herennius* dicitur.

2. *Cauſa admodum dubia.*] Alii parricidii reum; alii in privato judicio defenſum volunt.

3. *Proſcriptum volunt.*] Cum in multis crudeles ſe præbuerunt Triumviri, tum in eo maxime, quod Octavius Ciceronem, quem Patrem appellare ſolebat, Antonio; Antonius Octavio L. Cæſarem avunculum; Lepidus Paulum fratrem ad necem conceſſerit. De morte Ciceronis vide lib. 1. c. 4. num. 5.

4. *Caietam.*] Vrbem Campaniæ ad littus maris, juxta Bajanum ſinum. *Gaiete.*

5. *De paternis bonis.*] Sub mortem patris Pompeius ejus nomine peculatus poſtulatus eſt; in quo judicio, cum ingentem animi conſtantiam præ ſe tuliſſet, tum Prætoris Antiſtii, tum populi totius benevolentiam ſibi conciliavit.

6. *Juſſu tuo interempti.*] Pompeius multos viros civitatis principes ex Africa, quo fugerant, in Siciliam retraxit: alios ne in conſpectum quidem admiſſos; Carbonem vero ter Conſulem pro concione objurgatum interfici juſſit. Ipſius Carbonis ſæpe meminimus.

EXTERNA.

An M.3859. Ol.146. 2. Vrb C.558. Ant.Ch.194.

1. At ne noſtra confeſſis alienigenæ urbes inſulrent: Carrhaginienſes Annibalem, qui pro illorum incolumitate & victoria [1] tot Imperatores, torque exercitus noſtros trucidaverat; quot gregarios milites hoſtium ſi occidiſſet, magnæ gloriæ foret: [2] è conſpectu ſuo ſubmovere in animum induxerunt.

An.M. 3180. Ant.Ch.873.

2. Neminem Lycurgo aut majorē, aut utiliorē virum Lacedæmon genuit: ut pore cui Apollo Pythius oraculum petenti reſpondiſſe fertur: Neſcire ſe utrum illum hominum, an Deorum numero aggregaret. Huic tamen neque vitæ ſumma ſinceritas, neque conſtantiſſimus erga patriam amor, neque leges ſalutariter excogitatæ auxilio eſſe potuerunt, quo minus infeſtos cives experiretur: Sæpe enim lapidibus petitus, aliquando furore publico ejectus, etiam [3] privatus oculo ad ultimum ipſa patria [4] pulſus eſt. Quid aliæ faciant urbes; ubi etiam illa, quæ conſtantiæ, & moderationis, & gravitatis eximiam ſibi laudem vendicat, tam ingrata adverſus tam benemeritum extitit?

An.M. 2835. Ant.Ch.1220.

3. Detrahe Athenienſibus Theſea, nullæ, aut non tam claræ Athenæ erunt: Siquidem ille vicatim diſperſos cives ſuos in unam urbem contraxit; ſeparatimque & agreſti more viventi populo, ampliſſimæ [5] civitatis formam atque imaginem impoſuit. Idem ſæva potentiſſimi Regis [6] Minois imperia vixdum ætate pubeſcente repulit,

NOTÆ.

1. *Tot Imperatores.*] C. Flaminium, L. Æmilium Paulum; M. Marcellum, Ti. Gracchum, &c.

2. *E conſpectu ſuo.*] Cum videret Annibal & Romæ ſe à ſuis quaſi novis rebus ſtuderet, accuſatum, & tres legatos Roma miſſos Carthaginem, ſub veſperam veſtitu forenſi ad portam cum duobus comitibus egreſſus eſt; & inde citatis equis Thapſum pervenit, unde parata navi Tyrum ad Antiochum navigat.

3. *Privatus oculo.*] Epularum modum præſcripſit; quod cum ægre admodum ferrent divites, Lycurgus in foro lapidibus petitus ſeſe proripuit: at fugientis tergo inhærens adoleſcens nomine Alexander, reſpicienti baculo excuſſit oculum. Illum ſibi traditum à populo nec facto, nec verbo læſit Lycurgus.

4. *Pulſus eſt.*] Non vi pulſus eſt, ſed ipſe Delphos petiit conſulturus Apollinem, juramentoque omnes cives adegit, ne quid de legibus ante ipſius regreſſum immutarent: cumque reſpondiſſet oraculum, & leges ſapienter inſtitutas, & urbem, quamdiu his legibus uteretur, permanſuram; Lycurgus, ne in patriam redire cogeretur, mortem ſibi inedia conſcivit.

5. *Civitatis formam.*] Conſtituto Prytanæo, cives in tres claſſes tribuit, Patricios, Opifices & Agricolas: Patriciiſque curam commiſit ſacrorum & legum.

6. *Minois imperia.*] Androgeos Minois filius ab Athenienſibus occiſus eſt; Minos Ægæo Theſei patri bellum intulit: pax ea lege ſancita eſt, ut ſeptem juvenes quotannis in ſervitutem ad Minoa mitterentur: miſſus anno tertio Theſeus, qui beneficio Ariadnes ſibi fuga conſuluit. Vnde locus fabulæ de labyrintho datus.

Idem effrænatam [1] Thebanorum inſolentiam domuit. Idem [2] opem liberis Herculis tulit, & [3] quicquid ubique monſtri aut ſceleris fuit virtute animi ac robore dexteræ comminuit. Hujus tamen ſummoti ab Athenienſibus, [4] Scyros [5] exule minor inſula, oſſa mortui cepit. Jam Solon, qui tam preclaras, tamque utiles Athenienſibus leges tulit, An.M. 3458.
ut ſi his perpetuo uti voluiſſent, ſempiternum habituri fuerint Impe- Ol. 53. 3. Vrb.C. 187.
rium : qui [6] Salamina velut hoſtilem arcem ex propinquo ſaluti eorum Ant.Ch.565.
imminentem [7] recuperavit; qui Piſiſtrati tyrannidem primus vidit orientem, & ſolus armis opprimi debere, palam dictitare auſus eſt; [8] ſenectutem Cypri profugus exegit : neque ei patria, de qua optime meruerat, humari contigit. Bene egiſſent Athenienſes cum Miltiade, ſi eum poſt [9] trecenta millia Perſarum [10] Marathone devicta, in exilium An M. 3563.
protinus miſiſſent, ac non [11] in carcere & vinculis mori coëgiſſent. Sed Ol. 72. 2.
ut puto, hactenus ſævire adverſus optime meritum abunde non duxe- Vrb. C. 262.
runt. Imo ne corpus quidem ejus, ſic expirare coacti, ſepulturæ prius Ant Ch. 490.
mandari paſſi ſunt; quam filius ejus [12] Cimon eiſdem vinculis ſe con-

NOTÆ.

1. *Thebanorum inſolentiam.*] Cum Rex Thebanorum Creon prohiberet, ne corpora eorum, qui in bello Etheoclis & Polynicis ceciderant, ſepelirentur; mortuorum & uxores & liberi confugiunt ad Theſeum, qui victis Thebanis corpora ſuis ſepelienda tradidit.

2. *Opem liberis Herculis.*] Qui Athenas ad aram Miſericordiæ fugerant; quod multi ab Hercule injuria affecti illos perſequerentur.

3. *Quicquid ubique monſtri.*] Tauros Marathonium & Cretenſem; Tyrannos Periphatem, Sinnim, Scyronem & Procruſtem.

4. *Scyros.*] Inſula contra Magneſiam in mari Ægæo; una ex Cycladibus. *Scyro.*

5. *Exule minor.*] Cum ipſe primus Oſtraciſmi legem ſtatuiſſet, per ſigna teſtarum ejectus eſt, ex Euſebio: quod etiam indicat Plutarchus. Paulo poſt Lycomedis juſſu, qui hic in inſula tum imperabat, de rupe in præceps actus eſt.

6. *Salamina.*] Inſulam Euboici maris in ſinu Saronico. *Coluri.*

7. *Recuperavit.*] Iamdiu contra Megarenſes de Salami pugnatum erat, cum vetitum eſt, ne quis de hoc bello renovando legem ferret: tum Solon ſimulata dementia verſibus incompoſitis bellum ſuaſit: Itaque omnium accendit animos, ut ex templo bellum decerneretur, inſulaque devictis hoſtibus Athenienſes potirentur. De Piſiſtrati tyrannide jam ſæpius.

8. *Senectutem Cypri.*] Plutarchum inter & Laërtium non convenit: uterque admittit quidem Solonis, ſeu exilium, ſeu potius peregrinationem; ſed ille ante, iſte poſt Piſiſtrati tyrannidem: ſcribit enim Plutarchus illum à Piſiſtrato in honore habitum Athenis obiiſſe; Laërtius vero, ubi rerum potitus eſt Piſiſtratus, in Ægyptum, inde ad Crœſum, tum in Cyprum ſe contuliſſe, ibique mortuum; quod Plutarchus tanquam meram fabulam rejicit.

9. *Trecenta millia.*] Perſarum erant ſexcenta millia, ex Iuſtino & Oroſio; Athenienſium decem millia cum Theſpienſibus mille. Perſarum ceciderunt ducenta millia, ex Iuſtino; ipſeque Datys militiæ princeps, ex Cteſia.

10. *Marathone.*] Vrbs erat Atticæ ab Athenis diſtans circiter decem paſſuum millia. *Maraſon.*

11. *In carcere mori.*] Propter infelicem in Parum inſulam expeditionem quinquaginta talentis mulctatus; quibus ſolvendis cum non eſſet, in carcerem conjectus eſt, ubi mœrore & vulnere accepto periit.

12. *Cimon eiſdem vinculis.*] Cimoni, ut ipſi patris corpus ſepelire liceret, pecuniam ſuppeditavit Callias homo ditiſſimus, ut

ſtringendum traderet. Hanc hæreditatem paternam maximi ducis filius,
& futurus ipſe ætatis ſuæ dux maximus, ſolam ſe ſortitum, catenas
ſcilicet & carcerem, gloriari potuit. [1] Ariſtides etiam, quo totius
An.M. 3571. Græciæ juſtitia cenſetur, [2] continentiæ quoque eximium ſpecimen, pa-
Ol 74. 2. triaexcedere juſſus eſt. Felices Athenas, quæ poſt illius exilium inveni-
Vrb.C. 270. re aliquem aut virum bonum, aut amantem ſui civem potuerunt: cum
Ant.Ch.482. quo tunc ipſa ſanctitas migravit! Themiſtocles eorum, qui ingratam
patriam experti ſunt, celeberrimum exemplum; cum illam incolumem,
An M. 3590. claram, opulentam, principem Græciæ reddidiſſet, euſque ſenſit ini-
Ol. 79. 1. micam, [3] ud ad Xerxis, quem paulo ante deſtruxerat, [4] non debitam
Vrb.C. 289. ſibi miſericordiam profugere neceſſe haberet. Phocion vero his dotibus,
Ant.Ch.463. quæ ad placandum hominem potentiſſimæ judicantur, eloquentia & in-
An.M.3736. tegritate inſtructiſſimus, [5] non tantum in equuleo ab Athenienſibus
Ol 115. 3. impoſitus eſt; ſed certe poſt obitum nullam Atticæ regionis, quæ oſſi-
Vrb.C. 435 bus ejus injiceretur, glebulam invenit; juſſus extra fines projici, in-
Ant.Ch 317. tra quos optimus civis duxerat. Quid obeſt igitur, quin publica dementia ſit exiſtimanda, ſummo conſenſu maximas virtutes, quaſi graviſſima delicta punire, beneficiaque injuriis rependere? Quod cum ubique, tum præcipue Athenis intolerabile videri debet; in qua urbe adverſus ingratos actio conſtituta eſt. Et recte: quia dandi & accipiendi beneficii commercium, ſine quo vix vita hominum conſtat, perdit & tollit, quiſquis benemerito parem referre gratiam negligit. Quantam ergo

NOTÆ.

Elpinicem Cimonis ſororem uxorem duceret.

1. *Ariſtides.*] Athenienſis vir prudentia & integritate clariſſimus, cui juſti cognomen amorem quidem populi, ſed Principum invidiam peperit; ac præcipue Themiſtoclis, cujus ſermonibus plebs temere commota Ariſtidem, quaſi tyrannidem affectaret, urbe expulit. Dum abiret, precatus eſſe dicitur, ne Athenienſibus contingerent ea tempora, quibus Ariſtidis meminiſſe cogerentur. Ita Plutarchus. Paulo poſt revocatus eſt, ne ſe Xerxi jungeret.

2. *Continentiæ ſpecimen.*] Oblatam ſibi à Callia magnam vim auri cum repudiaſſet, dixiſſe fertur: *Calliæ vita Ariſtidis paupertate indiget; at paupertas Ariſtidis Calliæ opes contemnit* Paulo aliter Plut.

3. *Vt ad Xerxis.*] Ob nimiam & gloriam & ſeveritatem; aut potius ob ſuſpicionem proditionis Oſtraciſmo urbe pulſus, Argos ſe recepit: inde in Corcyram, tum in Epirum ad Regem Moloſſorum Admetum; poſt Pydnam ad Alexandrum Macedonem, denique ad Regem Perſarum confugit, non Xerxem, ut volunt Diodorus, Valer. & Plut. ſed illius filium Artaxerxem, ut auctor eſt Thucydides; cui vel uni hac in parte, quam aliis omnibus eo crediderim libentius, quod & Themiſtoclis ætati prope ſuppar fuerit, & temporum ratio aliter vix conſtare poſſit.

4. *Non debitam ſibi.*] Ad Artaxerxem his verbis ſcripſiſſe dicitur: *Themiſtocles ad te venio, qui ex omnibus Græcis unus veſtram familiam multis affeci malis.* Apud Regem gratioſus admodum fuit. Aliquanto poſt epoto, vel taurino ſanguine, ut placet Diodoro; vel ut nonnullis apud Thucydidem, veneno, ne bellum inferre patriæ cogeretur; vel, ut tradit ipſe Thucydides, quod verius putem, morbo deceſſit.

5. *Non tantum in equuleo.*] Aliter Plutarchus & Æmilius Probus. Cum No-

reprehenſionem

reprehenſionem merentur, qui cum æquiſſima jura, ſed iniquiſſima haberent ingenia; moribus ſuis quam legibus uti maluerunt? Quod ſi qua providentia Deorum effici poſſet, ut excellentiſſimi viri, quorum modo caſus retuli, legem ingratorum vindicem retinentes, patriam ſuam in jus ad aliam civitatem pertraherent: nonne ingenioſum & garrulum populum, mutum atque elinguem hac poſtulatione reddidiſſent? [a] Diſcordes foci tui, & pagis dividua tuguria Græciæ facta ſunt columen. Lucet Marathon Perſicis trophæis: Salamis & [1] Artemiſium Xerxis naufragia numerantur: [b 2] prævalidis mœnibus exhauſta mœnia, pulchrioribus operibus conſurgunt: harum rerum auctores ubi vixerint, ubi jacent, reſponde. Nempe Theſea parvulo in ſcopulo ſepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themiſtoclem victorem victi hoſtis genua complecti, Solonemque cum Ariſtide & Phocione penates ſuos ingrata fugere coëgiſti: cum interim cineribus veſtris fœde ac miſerabiliter diſperſis, [3] Oedipodis oſſa, cæde patris, nuptiis matris contaminata, inter ipſum Areopagum, divini atque humani certaminis venerabile domicilium, & excelſis præſidiis Minervæ arcem, honore aræ decorata quaſi ſacroſancta colis: Adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora ſunt. Lege itaque legem, quæ te jurejurando obſtrictam tenet: & quia benemeritis debita reddere præmia noluiſti, læſis juſta piacula exolve. Tacent multæ illorum umbræ fati neceſſitate conſtrictæ: at immemores beneficiorum Athenas omnis lingua, ſermone licenti in reprehenſionem ſoluta, non tacet.

INTERPRETATIO.

a *O patria ingrata, tui foci olim diviſi, & viles caſa tua per agros diſperſa, ſummorum illorum virorum geſtis facta ſunt columen totius Græcia.*

b *Civitas mœnibus olim prævalidis diruti eversa, nunc Themiſtoclis induſtria pulchrioribus operibus conſurgit.*

NOTÆ.

bilitas Caſſandro, populus Polyſperchonti faveret, ut jam diximus, accuſatus Phocion, quod Nicanori Pyræum prodidiſſet. Polyſperchontis-ne juſſu, an ſecus, incertum; totius certe populi ſuffragiis cum aliis damnatus, epota in carcere more patrio cicuta interiit, oſſaque illius extra fines Atticæ à ſcivis projecta.

1. *Artemiſium.*] Eubœæ promontorium Græcorum in Xerxem victoria nobile.

2. *Prævalidis mœnibus.*] Poſtquam cives ex reſponſo Apollinis in naves ſuas refugerunt, Perſæ urbem civibus vacuam incenderunt. Vrbs tamen paulo poſt, murique Themiſtoclis conſilio reſtaurata ſunt.

3. *Oedipodis oſſa.*] Laii Thebanorum Regis & Iocaſtæ filius fuit, patris ſui parricida, matris maritus, liberorum frater, celebre tragœdiarum argumentum notã omnibus ſeu hiſtoria, ſeu fabula. Quid Areopagus explicuimus ſupra.

CAP. IV.

DE PIETATE IN PARENTES.

CUIUS EXEMPLA ROMANORUM SUNT.

1. *Cn. Marcius Coriolanus.*
2. *P. Scipio Africanus major.*
3. *T. Manlius Torquatus.*
4. *M. Aurelius Cotta.*
5. *C. Flaminius Trib. pleb.*
6. *Claudia virgo Veſtalis*
7. *Filia matrem in carcere mamma nutriens.*

EXTERNA.

1. *Pero filia patrem mamma nutriens.*
2. *Cimon Athenienſis.*
3. *Duo fratres Hiſpani.*
4. *Cleobis & Bithon, Amphinomus & Anapus.*
5. *Scythæ.*
6. *Crœſi Regis filius mutus.*
7. *Pulio Pinnenſis juvenis.*

SEd omittamus ingratos, & potius de piis loquamur: aliquanto enim ſatius eſt favorabili, quam inviſæ rei vacare. Venite igitur in manus noſtras proſpera parentum vota, felicibus auſpiciis propagatæ ſoboles; quæ efficitis ut & genuiſſe juvet, & generare libeat.

1. Coriolanus maximi vir animi, & altiſſimi conſilii, optimeque de Republica meritus, iniquiſſimæ damnationis ruina proſtratus, ad Volſcos infeſtos tunc Romanis confugit. Magno ubique pretio virtus æſtimatur. Itaque quo latebras quæſitum venerat, ibi brevi ſummum adeptus eſt imperium. Evenitque, ut quem pro ſe ſalutarem Imperatorem cives habere noluerant, pene peſtiferum adverſus ſe ducem experirentur. Frequenter enim fuſis exercitibus noſtris victoriarum ſuarum gradibus, aditum juxta mœnia urbis Volſco militi ſtruxit. Quapropter faſtidioſus ille in æſtimandis bonis populus, qui reo non pepercerat, exuli eſt coactus ſupplicare. Miſſi ad eum deprecandum legati nihil profecerunt: Miſſi deinde Sacerdotes cum infulis, æque ſine effectu redierunt. Stupebat Senatus, trepidabat populus, viri pariter ac mulieres exitium imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam uxorem ejus, & liberos ſecum trahens, caſtra Volſcorum petiit. Quam ubi filius aſpexit: Expugnaſti, inquit, & viciſti iram meam, patria, precibus hujus admotis: cujus utero te, quamvis merito mihi inviſam, dono: Continuoque Romanum agrum hoſtilibus armis liberavit. [a] Ergo pectus dolore acceptæ injuriæ, ſpe po-

An.M. 3567. Ol. 73. 2. Urb C. 266. Ant.Ch.486.

INTERPRETATIO.

[a] *Ergo pietas Coriolani pectus totum occupavit, licet plenum & dolore injuriæ acceptæ à Romanis, & ſpe victoriæ obtinendæ de ingratis, & verecundia deſerendi belli ſuſcepti, & metu mortis à Volſcis forte ſibi inferendæ.*

tiundæ victoriæ, verecundia decrectandi miniſterii, [1] metu mortis refertum, totum ſibi pietas vacuefecit : uniuſque parentis aſpectus bellum atrox ſalutari pace mutavit.

2. Eadem pietas viribus ſuis inflammatum Africanum ſuperiorem, An.M 3836.
vixdum annos pueriliitatis egreſſum, ad opem patri in acie ferendam vi- Ol 140. 3. Vrb. C. 535.
rili robore armavit. Conſulem enim eum apud Ticinum fluvium adver- Ant.Ch. 217.
ſis auſpiciis cum Annibale pugnantem graviter ſaucium, [2] interceſſu ſuo ſervavit : neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tyrocinium, aut infelicis prælii etiam veterano bellatori pertimeſcendus exitus interpellare valuit, quo minus duplici gloria conſpicuam coronam, Imperatore ſimul & patre ex ipſa morte rapto, mereretur.

3. Auribus iſta tam præclara exempla Romana civitas accepit, illa vidit oculis. L. Manlio Imperioſſo diem ad populum Pomponius Tribunus plebis dixerat, quod [3] occaſione bene conficiendi belli ductus le- An.M. 3696.
gitimum obtinendi Imperii tempus exceſſiſſet. Quodque filium optimæ Ol. 104. 3.
indolis juvenem ruſtico opere gravatum publicis uſibus ſubtraheret. Id Vrb. C. 391.
poſtquam [4] Manlius adoleſcens cognovit, protinus Urbem petiit, & ſe Ant.Ch. 361.
in Pomponii domum prima luce direxit : qui exiſtimans in hoc eum veniſſe, ut patris crimina, à quo plus juſto aſpere tractabatur, deferret ; excedere omnes juſſit cubiculo, quo licentius remotis arbitris indicium perageret. Nactus occaſionem opportunam propoſito ſuo juvenis, gladium, quem tectum attulerat, diſtrinxit, Tribunumque minis ac terrore compulſum jurare coëgit, à patris ejus accuſatione receſſurum : Eoque effectum eſt, ne Imperioſſus cauſam diceret. Commen-

Notæ.

1. *Metu mortis refertum.*] Ad ea quæ de Coriolano jam diximus, non pigebit hæc addere pauca, quæ ad illius mortem pertinent. Vbi matrem ad pedes provolutam videt, eam complexus, *Viciſti*, inquit, *mater, quod nec tibi, nec mihi bene vertet; patriam quidem ſervaſti, pium vero filium perdidiſti.* Vt enim copias ab urbe reduxit, invidia rei oppreſſum periiſſe ferunt; ſed alii alio leto : lapidibus obrutum Plutarchus, ſibi mortem conſciviſſe Cicero in Lælio, Fabius Pictor apud Livium ad ſenectutem perveniſſe refert ; cumque exacta ætate hanc ſæpe uſurpaſſe vocem: *Multo miſerius ſeni exilium eſſe.* Si quis plura avet ſcire, Livium legat l.2. & Plutarchi Coriolanum.

2. *Interceſſu ſuo ſervavit.*] Sunt qui non à filio, ſed à ſervo ſervatum velint; Livius tamen, Florus, Plutarchus & alii Valerio conſentiunt, quos inter Polybius rem paulo fuſius explicat. Simul ut patrem gravi affectum vulnere, jamque ab hoſtibus circumventum vidit, illico ſuos turmales hortatur, ut Conſuli opem ferant ; cumque illi cunctarentur, in hoſtes circumfuſos equum egit, patremque liberat : tum præſenti ereptus periculo, Conſul filium ſalvatorem ſuum palam ſalutavit.

3. *Occaſione belli conficiendi.*] Clavi figendi cauſa Dictator creatus erat; quod tamen bellum Hernicum affectaret, populus, Tribunique querebantur, ipſeque ſeu vi, ſeu verecundia abiit Dictatura, ex Livio l.7.

4. *Manlius.*] Torquatus, qui tum pius in patrem, in filium poſtea nimio plus ſeverus.

dabilis eſt pietas, quæ manſuetis parentibus præſtatur: ſed Manlius quo horridiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo ejus ſubvenit; quia ad eum diligendum præter naturalem amorem nullo indulgentiæ blandimento invitatus fuerat.

4. Hanc pietatem æmulatus [1] M. Cotta, eo ipſo die, quo togam ſumpſit virilem, protinus ut è Capitolio deſcendit, C. Carbonem, à quo pater ejus damnatus fuerat, poſtulavit: peractumque reum judicio afflixit, & ingenium & adoleſcentiam præclaro opere auſpicatus.

An.M. 3282. 5. [2] Apud C. quoque Flaminium auctoritas patria æque potens fuit.
Ol. 137. 1. Nam cum Tribunus plebis legem de Gallico agro viritim dividendo,
Vrb. C. 521. invito & repugnante Senatu promulgaſſet, precibus miniſque ejus
Ant.Ch.231. acerrime reſiſtens; ac ne exercitu quidem adverſus ſe conſcripto, ſi in eadem ſententia perſeveraret, abſterritus; poſtquam pro Roſtris ei legem jam referenti pater manum injecit, privato fractus imperio, deſcendit è Roſtris, ne minimo quidem murmure deſtitutæ concionis reprehenſus.

6. Magna ſunt hæc virilis pietatis opera; ſed neſcio an his omnibus
An.M. 3790. valentius & animoſius Claudiæ Veſtalis virginis factum? [3] Quæ cum
Ol. 129. 1. patrem ſuum triumphantem è curru violenta Tribuni plebis manu de-
Vrb. C. 489. trahi animadvertiſſet, mira celeritate utriſque ſe interponendo, am-
Ant.Ch.263. pliſſimam poteſtatem inimicitiis accenſam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in Ædem Veſtæ duxit. Nec diſcerni potuit, utri plus laudis tribueretur, an cui victoria, an cui Pietas comes aderat.

7. Ignoſcite vetuſtiſſimi foci, veniamque æterni date ignes, [a] ſi à veſtro ſacratiſſimo templo ad neceſſarium magis, quam ſpecioſum Urbis locum contextus operis noſtri progreſſus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis ſordibus pretium charæ pietatis evileſcit: Quin

INTERPRETATIO.

a Si à templo veſtro ſanctiſſimo oratio mea tranſeat ad carcerem publicum, qui locus eſt urbi neceſſarius magis, quam ſplendidus.

NOTÆ.

1. *M. Cotta.*] Nullo geſto honore inſignis, ſed M. C. & L. Cottarum pater, qui Conſules fuerunt.

2. *Apud C. Flaminium.*] Qui ad Thraſimenum cecidit: legem tamen eam poſtea perlatam vel ex eo intelligere licet, quod & Polybius & Cicero cauſam belli Gallici fuiſſe teſtantur: addit Cicero patrem Flaminii majeſtatis accerſitum fuiſſe, quod privata patris auctoritate Tribunitiam populi poteſtatem minuiſſet.

3. *Quæ cum patrem.*] Duo hic incerta ſunt: unum, pater, an frater ille Claudiæ Veſtalis fuerit? fratrem fuiſſe affirmat Suetonius in Tiberio; alterum, quis Claudius ille fuerit? Sigonius Ap. Claudium intelligit, qui anno Vrbis 502. Conſul privatis ſumptibus triumphavit: nonnulli C. Claudium Cœci patrem; plerique Ap. Claudium Caudicem Cœci fratrem; ego Claudium Caudicem ſignificari arbitror.

etiam eo certius, quo miſerius experimentum habet. [1] Sanguinis ingenui mulierem Prætor apud tribunal ſuum capitali crimine damnatam, Triumviro in carcere necandam tradidit. Quo receptam, is qui cuſtodiæ præerat, miſericordia motus non protinus ſtrangulavit. Aditum quoque ad eam filiæ, ſed diligenter excuſſæ, ne quid cibi inferret, dedit: exiſtimans futurum, ut inedia conſumeretur. Cum autem jam dies plures intercederent, ſecum ipſe quærens, quidnam eſſet, quod tamdiu ſuſtentaretur; curioſius obſervata filia, animadvertit, illam exerto ubere famem matris lactis ſui ſubſidio lenientem. Quæ tam admirabilis ſpectaculi novitas ab ipſo [2] ad Triumvirum, à Triumviro ad Prætorem, à Prætore ad concilium Judicum perlata, [3] remiſſionem pœnæ mulieri impetravit. Quo non penetrat, aut quid non excogitat pietas, quæ in carcere ſervandæ genitricis novam rationem invenit? Quid enim tam inuſitatum, quid tam inauditum, quam matrem natæ uberibus alitam! Putaret aliquis hoc contra rerum naturam factum, niſi diligere parentes prima naturæ lex eſſet.

NOTÆ.

1. *Sanguinis ingenui*] Ignobilis puerpera, ex Plin. l. 7. patrem aluit, ex Feſto, matrem ex omnibus aliis.

2. *Ad Triumvirum.*] Capitalem, cujus erat carceris habere cuſtodiam, de furibus, ſervis, aliiſque hujuſmodi infimæ ſortis hominibus judicare: alii enim erant Triumviri nocturni, monetales, &c.

3. *Remiſſionem pœnæ.*] Non vita ſolum conceſſa matri, ſed data etiam utrique perpetua alimenta. locuſque Pietati templo extructo conſecratus.

EXTERNA.

1. Idem de pietate Perus exiſtimetur, quæ patrem ſuum [1] Cimona conſimili fortuna affectum, parique cuſtodiæ traditum, jam ultimæ ſenectutis, velut infantem pectori ſuo admotum aluit. Hærent ac ſtupent hominum oculi, cum hujus facti pictam imaginem vident; caſuſque antiqui conditionem, præſentis ſpectaculi admiratione renovant; in illis mutis membrorum lineamentis viva ac ſpirantia corpora intueri credentes. [a] Quodque neceſſe eſt animo quoque evenire, aliquanto efficaciore pictura literarum vetera pro recentibus admonito recordari.

2. Ne te quidem [2] Cimon ſilentio involvam, qui patri tuo ſepulturam voluntariis vinculis emere non dubitaſti. Nam etſi maximo tibi An. M. 3563. Ol. 72. 2. Vrb. C. 262. Ant. Ch. 490.

INTERPRETATIO.

a *Quodque neceſſe eſt quoque evenire, ut animus admonitus pictura literarum ad illum movendum potentiſſima, ita recordetur vetera, quaſi eſſent recentia.*

NOTÆ.

1. *Cimona*] Quis ille Cimon, quæve Pero illa, obſcurum eſt.

2. *Cimon.*] Miltiadis filius, de quo paulo ante. Diverſus à patre Perus.

poſtea & civi & duci evadere contigit; plus tamen aliquanto laudis in carcere, quam in Curia aſſecutus es. Cæteræ enim virtutes admirationis tantùmmodo multum, pietas vero etiam amoris plurimum meretur.

3. Vos quoque fratres memoria complectar, quorum animus origine fuit nobilior. Siquidem, admodum humiles in Hiſpania nati, [a]pro parentum alimentis ſpiritum erogantes ſpecioſo exitu vitæ inclaruiſtis. Duodecim enim millia nummûm, quæ poſt mortem veſtram his darentur, [1] à Paciæcis pacti; ut eorum patris interfectorem Epaſtum gentis ſuę tyrannum occideretis: Nec auſi ſolum inſigne facinus eſtis, ſed etiam ſtrenuo ac forti exitu clauſiſtis. Iiſdem enim manibus Paciæcis ultionem, Epaſto pœnam, genitoribus alimenta, vobis glorioſa fata peperiſtis. Itaque tumulis etiam nunc vivitis, qui parentum ſenectutem tueri, quam veſtram expectare, ſatius eſſe duxiſtis.

4. Notiora ſunt fratrum paria, [2] Cleobis & Biton, [3] Amphinomus & Anapus: illi, quod ad ſacra Junonis peragenda matrem vexerunt: hi, quod patrem & matrem humeris per medios ignes Ætnę portarunt: ſed neutris pro ſpiritu parentum exſpirare propoſitum fuit.

5. [b] Nec ergo Argivam detrecto laudem, aut Ætnæi montis gloriam involverim: verum obſcuriori propter ignorantiam pietati notitiæ lumen admoveo: ſicut [4] Scythis libenter pietatis teſtimonium

INTERPRETATIO.

a *Vita exitu illuſtri clari facti eſtis, dum mortem ipſi ſubiiſtis, ut parentes veſtri alerentur.*

b *Nolim ego minuere laudem Argivorum* Cleobis & Bitonis, *nec obſcurare gloriam* Amphinomi *&* Anapi, qui radices *montis Ætnæ* incolebant; *verum pietatem ob ignorantiam minus notam produco, ut omnes illam laudent.*

NOTÆ.

1. *A Paciæcis pacti.*] Nobilis Paciæcorum apud Hiſpanos familia jam inde à Cæſaris temporibus, ut patet ex Epiſtola Ciceronis ad Leptam l.6. famil.

2. *Cleobis & Biton*] Argivæ Sacerdotis filii, quam cum ad ſolemne ſacrificium curru vehi dea juſſiſſet, morarenturque jumenta; tum juvenes poſita veſte corpora unxerunt oleo, & ad jugum acceſſerunt. Ita Sacerdos adducta in fanum à dea precata dicitur, ut illis daret pro pietate, quod maximum hominibus dari poſſit à deo; poſt, epulatos cum matre ſomno ſe dediſſe; mane inventos mortuos. Ita Cicero in Tuſcul.

3. *Amphinomus & Anapus.*] In his nominibus variant auctores; ſed non magni intereſt: eorum memoriam adeo venerata eſt poſteritas, teſte Solino, ut ſepulcri locus vulgo diceretur, *Locus piorum.*

4. *Scythis.*] Scythia duplex fuit, ex Ptolemæo; Europæa, quæ minor dicitur, in quam Darius profectus eſt; Aſiatica, quæ major, in qua Cyrus à Maſſagetis occiſus. Minor Boryſthene & Tanai terminatur, ubi nunc Tartari Præcopenſes, & Moſcovitæ: Major iterum duplex; una à Tanai ad montem Imaum, juxta Caſpium mare extenditur: ſecunda ex una parte Imao, ex altera Sacis & Indiâ definitur, ubi nunc Tartari, & regnum *Mogol.*

reddo. [1] Dario enim totius regni ſui viribus in eorum regiones ſubinde An. M. 3536.
impetum facienti, paulatim cedentes, ad ultimas Aſiæ ſolitudines per- Ol. 65. 3.
venerant. Interrogati deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finem, Vrb. C. 235.
aut quod initium pugnandi facturi eſſent; reſponderunt, Se nec urbes, Ant Ch. 517.
nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Cæterum cum ad parentum ſuorum monumenta veniſſent, ſciturum quemadmodum Scythæ præliati ſolerent. Quo quidem uno tam pio dicto, immanis & barbara gens ab omni ſe feritatis crimine redemit. Prima igitur & optima rerum natura pietatis eſt magiſtra, quæ nullo vocis miniſterio, nullo uſu literarum indigens, propriis ac tacitis viribus, charitatem parentum pectoribus liberorum infundit. Quid ergo doctrina proficit: ut politiora, ſcilicet, non ut meliora fiant ingenia; quoniam quidem ſolida virtus naſcitur magis, quam fingitur.

6. Quis enim plauſtris vagos, & ſilvarum latebris corpora ſua tegentes, in modumque ferarum laniatu pecudum viventes, Dario ſic
reſpondere docuit? Illa nimirum, [a] quæ etiam Crœſi filium loquendi An. M. 3506.
uſu defectum, ad protegendam patris incolumitatem miniſterio vocis Ol. 58. 1.
inſtruxit. Captis enim [2] à Cyro Sardibus, cum unus è numero Per- Vrb. C. 205.
ſarum, ignarus viri in cædem ejus concitato ferretur impetu: velut Ant. Ch. 547.
oblitus quid ſibi naſcenti fortuna denegaſſet, [3] ne Crœſum Regem occideret, proclamando, pene jam impreſſum jugulo mucronem revocavit. Ita qui ad id tempus mutus ſibi vixerat, ſaluti parentis vocalis factus eſt.

7. Eadem charitas Italico bello [4] Pinnenſem juvenem, cui Plutoni An. M. 3965.
erat cognomen, tanto animi corporiſque robore armavit: ut cum ob- Ol. 172. 4.
ſeſſæ urbis ſuæ clauſtris præſideret, & Romanus Imperator patrem ejus Vrb. C. 663.
Ant Ch. 88.

INTERPRETATIO.

[a] *Quæ etiam ſi io Crœſi uſu loquendi deſtituto vocem dedit ad defendendam patris ſalutem.*

NOTÆ.

1. *Dario.*] Hyſtaſpis filio, qui bellum in Scythas temere movit; Iſtroque tranſmiſſo illos diu fruſtra inſecutus, cum nulla pugnandi copia fieret, amiſſis ſuorum 90. millibus in Aſiam rediit.

2. *A Cyro Sardibus.*] Bis cum Cyro Crœſus pugnaverat, biſque ab eo victus Sardes refugit; ſed fruſtra. nam paulo poſt urbe capta in Cyri venit poteſtatem.

3. *Ne Crœſum Regem.*] Quamvis idem quod Valerius de Crœſi filio referant Herodotus, Xenophon, Gellius, & alii; eſt tamen, cur falſum eſſe id ſuſpicer: cum Herodotus, à quo ſumpſerunt cæteri, ſcribat hunc puerum & mutum fuiſſe, & ſurdum: vix enim reperire eſt quempiam à puero mutum, quin & idem ſurdus ſit; ſi vero ſurdus fuit, unde didicit hæc verba, Ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον: adde, quod non omnino auctores illi inter ſe conſentiant. Plinius junior ſcribit infantem tum ſemeſtrem fuiſſe; Solinus, qui Atym illum vocat, facit haud paulo grandiorem, nec vult militi, qui Crœſo necem intentaret, ſed ipſi Cyro his verbis locutum eſſe: *Parce meo patri, Cyre, & te hominem vel noſtris caſibus diſce.*

4. *Pinnenſem.*] Pinna Veſtinorum op-

captivum, in conſpectu ipſius conſtitutum, diſtrictis militum gladiis circumdediſſet, occiſurum ſe minitans, niſi irruptioni ſuæ iter præbuiſſet, ſolus è manibus ſenem rapuerit, duplici pietate memorandus, quod & patris ſervator, nec patriæ fuerit proditor.

NOTÆ.

pidum in Italia; nunc *Citta di Penna*. De bello Italico ſupra.

CAP. V.

DE BENEVOLENTIA FRATERNA.

1. *P. Africani majoris.*	3. *Ti. Cæſaris Auguſti.*
2. *M. Fabii Vibulani Coſ.*	4. *Militis cujuſdam.*

HAnc pietatem proximus fraternæ benevolentiæ gradus excipit. Nam ut merito primum amoris vinculum ducitur, plurima & maxima beneficia accepiſſe: ita proximum judicari debet ſimul accepiſſe. Quam copioſæ enim ſuavitatis illa recordatio eſt! In eodem domicilio antequam naſcerer, habitavi: in iiſdem incunabulis infantiæ tempora peregi: eoſdem appellavi parentes: eadem pro me vota excubuerunt: parem ex majorum imaginibus gloriam traxi. Chara eſt uxor, dulces liberi, jucundi amici, accepti affines: ſed poſtea cognitis nulla benevolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.

An.M.3864. Ol.147. 3. Vrb.C.565. Ant.Ch.193.

1. Atque hoc teſte Scipione Africano loquor, qui tametſi arctiſſima familiaritate [1] Lælio junctus erat, attamen Senatum ſupplex oravit, ne Provinciæ ſors fratri ſuo erepta, ad eum transferretur: legatumque ſe L. Scipioni in Aſiam iturum promiſit: & major natu minori, & [2] fortiſſimus imbelli, & gloria excellens laudis inopi, & quod ſuper omnia eſt, nondum Aſiatico, jam Africanus. Itaque clariſſimorum cognominum alterum ſumpſit, alterum dedit; [a] triumphique prætextam hujus excepit, illius tradidit: miniſterio aliquanto major, quam frater imperio.

INTERPRETATIO.

a *Ipſeque induit veſtem triumphalem ob victorias in Africa relatas; tradiditque fratri ob victorias in Aſia reportandas.*

NOTÆ.

1. *Lælio junctus erat.*] Qui Scipionis legatus, tum in Hiſpania, tum in Africa multa præclare geſſerat, à L. Scipione petierat, ut Provincias Senatus potius arbitrio, quam ſorti permitteret.

2. *Fortiſſimus imbelli.*] Vix ego adduci poſſum, ut credam L. Scipionem id temporis aut imbellem, aut rudem artis militaris fuiſſe: quod tradit etiam App. cum in Hiſp. & Aſia tot annis una cum fratre militaſſet.

3. M. vero

2. [1] M. vero Fabius Conſul [2] inclyta pugna Etruſcis & Vejentibus
ſuperatis, delatum ſibi ſummo Senatus populique ſtudio triumphum An M 3575.
ducere non ſuſtinuit; quia eo prælio Q. Fabius frater ejus Conſularis Ol. 75. 2.
fortiſſime dimicans occiderat. Quantam in eo pectore pietatem frater- Vrb.C.274
næ charitatis habitaſſe exiſtimemus, propter quam ampliſſimi honoris Ant.Ch.278.
tantus fulgor extingui potuit?

3. Hoc exemplo vetuſtas, illo ſeculum noſtrum ornatum eſt, [a] cui
contigit [3] fraternum jugum Claudiæ prius, nunc etiam Juliæ gentis intueri
decus: Tantum enim amorem princeps parenſque noſter inſitum
animo fratris Druſi habuit; ut cum [4] Ticini, quo victor hoſtium ad
complectendos parentes venerat, [5] gravi illum & periculoſa valetudine
in Germaniam fluctuare cognoſſet, protinus inde metu attonitus erum-
peret. Iter quoque quam rapidum & præceps velut uno ſpiritu corri- An.M 4045.
puerit, eo patet; quod Alpes Rhenumque tranſgreſſus, die ac nocte, Ol. 192. 4.
mutato ſubinde equo, [b] ducenta millia paſſuum, per modo devictam Vrb.C. 744.
Barbariem, Antabagio duce ſolo comite contentus, evaſit. Sed eum Ant.Ch.8.
tunc maximo labore & periculo implicatum, [c] mortaliumque frequentia
defectum, ſanctiſſimum Pietatis numen, & Dii fautores eximiarum
virtutum, & fidiſſimus Romani Imperii cuſtos Jupiter comitatus eſt.
[d] Druſus quoque, quanquam fato jam ſuo quam ullius officio propior
erat, vigore ſpiritus & corporis collapſus; eo ipſo tamen, quo vita &
mors diſtinguitur, momento, legiones cum inſignibus ſuis fratri obviam

INTERPRETATIO.

a *Cui contigit cernere mutuum amorem duorum fratrum* Tiberii & Druſi, *qui prius Claudia, nunc Iulia genti decori ſunt.*

b *Confecit ducenta millia paſſuum per regiones barbarorum* à Druſo *nuper ſubactas.*

c *Destitutum multitudine hominum, qui ipſum comitari ſolent.*

d *Druſus quoque, tum privatus omnibus corporis viribus, licet morti imminenti propior eſſet, quam ut ullum fratri officium exhibere poſſet.*

NOTÆ.

1. *M. Fabius.*] Vibulanus & Q. Cæſo fratres, ſeptem continuis annis Conſules.

2. *Inclyta pugna.*] Majori quidem & animo & numero nondum à Romanis certatum erat; dubia tamen fuiſſet victoria, niſi Etruſci deſertis caſtris noctu aufugiſſent. Conſulum alter C. Manlius, Q Fabius Legatus, multique Tribuni ceciderunt; ipſeque M. Fabius immani vulnere ſaucius, Magiſtratu abdicare ſe coactus eſt.

3. *Fraternum jugum Claudia gentis.*] Tiberius & Druſus trahebant utrumque genus à Claudia gente; paternum à Ti. Nerone, maternum ab Ap Pulchro, quorum uterque Ap. Cæci filius fuit. Tiberium vero & Druſum Auguſtus in gentem Iuliam adoptavit.

4. *Ticini.*] Nomen & fluvii & urbis in Inſubria; fluvius in Padum influit, nomenque dedit urbi vicinæ, nunc *Pavia*: quo Tiberius victis Liguribus venerat.

5. *Gravi illum & periculoſa, &c.*] Contemptis auguriis Druſus in Germaniam rediérat, jamque Cattos, Suevos, alioſque ad Albim uſque populos vicerat; cum ecce, dum Albim tranſire cogitat, mulier humana ſpecie major; *Quo*, inquit, *feſtinas inſatiabilis Druſe, non omnia tibi*

procedere juſſit, ut Imperator ſalutaretur. Præcepit etiam dextera in parte prætorium ei ſtatui, & Conſulare & Imperatorium nomen obtinere voluit. Eodemque tempore & fraternæ majeſtati ceſſit, & vita exceſſit. His ſcio equidem nullum aliud quam Caſtoris & Pollucis ſpecimen conſanguineæ charitatis convenienter adjici poſſe.

4. Sed omnis memoriæ clariſſimis Imperatoribus profecto non erit ingratum, ſi militis ſumma erga fratrem ſuum pietas huic voluminis parti adhæſerit. Is namque [1] in caſtris Cn. Pompeij ſtipendia peragens,
An.M. 1978. cum Sertorianum militem acrius ſibi in acie inſtantem cominus intereniſſet, jacentemque ſpoliaret: ut fratrem germanum eſſe cognovit,
Ol. 176. 1.
Vrb C. 677. multum ac diu convitio Deos ob donum impiæ victoriæ inſectatus,
Ant.Ch. 75. prope caſtra tranſtulit, & pretioſa veſte opertum, rogo impoſuit. Ac deinde ſubjecta face, protinus eodem gladio, quo illum interemerat, pectus ſuum tranſverberavit: ſeque ſuper corpus fratris proſtratum, communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiæ beneficio innocenti vivere: ſed ut ſua potius pietate, quam aliena venia uteretur, comes fraternæ neci non defuit.

NOTÆ.

adire & cernere conceſſum eſt: ſed cede retro, nam & operum tibi & vita finis adeſt. Exhorruit Druſus, tropæiſque poſitis inde diſceſſit: at paulo poſt Rhenum inter & Salim anno ætatis trigeſimo. vel morbo, ut placet Straboni, Suet. & Dion. vel fractura, equo ſuper crus ejus collapſo, ut legitur in Epitome 140. mortuus eſt.

1. *In caſtris Cn. Pompeij*] In caſtris Cinnæ id contigiſſe tradit Abbreviator Livii l.79. quare, vel duo fuerunt hujuſmodi exempla, vel eorum alter fallitur: uter, ſi poſſis, conjice.

CAP. IV.

DE PIETATE ERGA PATRIAM.

1. *L. Iunii Bruti primi Coſ.*
2. *M. Curtii Equit. Rom.*
3. *M. Genutii Cipi Prætoris.*
4. *Q. Ælii Peti Prætoris.*
5. *P. Decii Q. F. Coſ.*
6. *P. Decii P. F. Coſ.*
7. *P. Africani majoris.*
8. *Civium Romanorum.*

EXTERNORUM.

1. *Codri Regis Athenienſium.*
2. *Thraſybuli Athenienſis.*
3. *Themiſtoclis Athenienſis.*
4. *Philænorum fratrum.*
5. *Ariſtotelis Stagiritæ.*

ARctiſſimis ſanguinis vinculis pietas ſatisfecit: reſtat nunc ut patriæ exhibeatur: Cujus majeſtati etiam illa quæ Deorum numinibus æquatur, auctoritas parentum vires ſuas ſubjicit: fraterna quoque charitas æquo animo ac libenti cedit, ſumma quidem cum ratione,

Quia everſa domo, intentatus Reipub. ſtatus manere poteſt: urbis ruina, penates omnes trahat ſecum neceſſe eſt. Verum quid attinet verbis iſta complecti, quorum tanta vis eſt, ut aliqui ea ſalutis ſuæ impendio teſtati ſint.

1. Brutus Conſul primus cum Arunte Tarquinii Superbi regno ex- An.M.3146.
pulſi filio in acie ita equo concurrit; ut pariter illatis haſtis, [1]uterque Ol 68. 1.
mortifico vulnere ictus exanimis proſterneretur. Merito adjecerim, po- Vrb.C. 245.
pulo Romano libertatem ſuam magno ſtetiſſe. Ant.Ch 507.

2. Cum autem in media parte fori vaſto ac repentino hiatu terra
ſubſideret, reſponſumque eſſet; re illum tantummodo compleri poſſe,
qua populus Romanus plurimum valeret: Curtius & animi & generis An.M. 3692.
nobiliſſimus adoleſcens, interpretatus, Urbem noſtram virtute armiſ- Ol. 104. 3.
que præcipue excellere; [2] militaribus inſignibus ornatus, equum con- Vrb C. 391.
ſcendit, eumque vehementer admotis calcaribus præcipitem in illud Ant.Ch. 361.
profundum egit: ſuper quem univerſi cives honoris gratia certatim fruges injecerunt, continuoque terra priſtinum habitum recuperavit. Magna poſtea decora in foro Romano fulſerunt: nullum tamen hodie quod pietate Curtii erga patriam clarius obverſatur exemplum; cui principatum gloriæ obtinenti, conſimile factum ſubnectam.

3. [3]Genucio Cipo Prætori paludato portam egredienti, novi & in- An.M.3816.
auditi generis prodigium incidit. Namque in capite ejus ſubito [4] veluti Ol. 135. 3.
cornua emerſerunt: reſponſumque eſt, Regem eum fore, ſi in Urbem Vrb.C.515.
revertiſſet. Quod ne accideret, [5] voluntarium ſibimet ac perpetuum in- Ant. Ch.237.
dixit exilium. Dignam pietatem, quæ quod ad ſolidam gloriam attinet, ſeptem Regibus præferatur. Cujus teſtandæ rei gratia capitis effigies ærea, qua exceſſerat, portæ incluſa eſt: dictaque [6] Rauduſculana, quod olim *æra raudera* dicebantur.

4. Genucius laudis hujus, qua major excogitari vix poteſt, ſucceſſionem Ælio Prætori tradidit. Cui jus dicenti, cum in capite picus con-

NOTÆ.

1. *Uterque mortifico vulnere.*] Mortem Bruti deſcripſimus l. 1. c. 4. n 6.

2. *Militaribus inſignibus.*] Silentio facto, templa deorum, quæ foro imminebant, Capitoliumque intuens, manuſque in cœlum porrigens, ſe devovit.

3. *Genucio Cipo.*] Non egredienti, ſed bello redeunti id contigit: Prætor enim Peregrinus Valerio Conſuli auxilio venerat.

4. *Veluti cornua.*] Cornua Genucii haud ſecus ac Actæonis fabuloſa fuiſſe ju- adit Plinius l. 11. c. 37.

5. *Voluntarium ſibimet exilium.*] Vocato extra portas Senatu de prodigio retulit: ac ne quid detrimenti facto ſuo Reſpublica acciperet, decerni ſibi voluit exilium: ager illi honoris cauſa ex publico datus.

6. *Rauduſculana.*] Æs rude dicitur Cincio, *rauduſculum*; æs conflatum *rudus*: Varroni vero & Feſto æs omne *raudus*, vel *rudus*: nonnulli legunt in Valerio *rauda*; melius tamen *rudera* legeris. Sic enim dicebantur fruſta æris, aſſes & nummi ærei, ut ex Livio patet. Hæc porta appellatur à Varrone *Rauduſcula*, à Feſto *Rauduſculana*.

ſediſſet, aruſpiceſque affirmaſſent, [1] conſervato eo fore domus ipſius ſtatum feliciſſimum, Reipublicæ miſerrimum: occiſo, in contrarium utrumque ceſſurum: è veſtigio picum morſu ſuo in conſpectu Senatus necavit: Decem & ſeptem milites ſuæ familiæ, eximiæ fortitudinis viros, Cannenſi prælio amiſit: Reſpub. procedente tempore ad ſummum imperii faſtigium exceſſit. Hæc nimirum exempla Sylla, & Marius, & Cinna tanquam ſtulta riſerunt.

An.M. 3714. Ol. 110. 1. Vrb.C. 413. Ant.Ch. 339.

5. [2] Decius, qui Conſulatum in familiam ſuam primus intulit, cum Latino bello Romanam aciem inclinatam & pene jam proſtratam videret, caput ſuum pro ſalute Reipublicæ devovit: Ac protinus concitato equo, in medium hoſtium agmen, patriæ ſalutem, ſibi mortem petens, irrupit: factaque ingenti ſtrage, plurimis telis obrutus, ſuper corruit. Ex cujus vulneribus & ſanguine inſperata victoria emerſit.

An.M. 3759. Ol 121. 2. Vrb.C. 458. Ant.Ch. 294.

6. [a] Unicum talis Imperatoris ſpecimen eſſet, niſi animo ſuo reſpondentem filium genuiſſet. Is namque in quarto Conſulatu patris exemplum ſecutus, [3] devotione ſimili, æque ſtrenua pugna, conſentaneo exitu lab. ntes perditaſque vires Urbis noſtræ correxit. Itaque dignoſci arduum eſt, utrum Romana civitas utilius habuerit Decios duces, an amiſerit: quoniam vita eorum ne vinceretur, obſtitit, mors fecit ut vinceret.

An M. 3838. Ol. 141. 1. Vrb C. 537. Ant.Ch. 215.

7. Non eſt extinctus pro Republica ſuperior Scipio Africanus: ſed admirabili virtute ne Reſpublica extingueretur, providit. Siquidem cum afflicta Cannenſi clade Urbs noſtra, nihil aliud quam præda victoris eſſe Annibalis videretur: ideoque [4] reliquiæ proſtrati exercitus, deſerendæ Italiæ, auctore L. Metello, conſilium agitarent: Tribunus militum admodum juvenis, ſtricto gladio mortem unicuique minitan-

INTERPRETATIO.

a *Exemplum amoris in patriam unicum eſſet ab illo Imperatore editum, niſi, &c.*

NOTÆ.

1. *Conſervato eo fore.*] Aliter Plinius. Vates enim reſponderunt, ſi ipſi credimus, exitium Imperio portendi, ſi dimitteretur; ſi necaretur, Prætori: & illico avem ille diſcerpſit. Nonnulli Lælium hunc Prætorem vocant.

2. *Decius, qui Conſulatum.*] Tres Decii ſe pro ſalute Reipublicæ devoverunt: cum Latinis pater decertans, cum Etruſcis filius, cum Pyrrho nepos hoſtium telis ſe objecit. Ita Cicero l 1. Tuſcul. Duorum tantum meminit Valerius. Mortem patris narravimus l.1. c.7. n.3.

3. *Devotione ſimili.*] Q. Fabius Rullianus & Decius Conſules contra Gallos & Samnites ad Cluſium prelium inierant; jamque Gallicum equitatum Decius bis averterat, cum è curribus Galli pugnantes Romanos terrent equites: tum Decius ſe, hoſteſque diis Manibus, præeunte M. Livio Pontifice, devovet; ſicque in confertam Gallorum ſe conjicit aciem, ubi hoſtium telis confectus eſt. Deinde Fabius, qui cunctando diem extraxerat, acrius inſtare cœpit, retulitque victoriam: cæſa hoſtium viginti quinque millia, octo capta.

4. *Reliquiis*] Decem hominum millia Canuſium fugerant, à quibus imperium Ap. Pulchro Ædilitio, & Scipioni ad-

do, jurare omnes nunquam ſe relicturos patriam coëgit: pietatemque non ſolum ipſe pleniſſimam exhibuit, ſed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem revocavit.

8. Age, ut à ſingulis ad univerſos tranſgrediar; quanto & quam æquali amore patriæ tota civitas flagravit! cum ſecundo Punico bello exhauſtum ærarium, ne Deorum quidem cultui ſufficeret, & publicani ultro aditos Cenſores hortati ſunt, ut omnia ſic locarent, tanquam Reſpublica pecunia abundaret, ſeque præſtituros cuncta; nec ullum aſſem, niſi bello confecto, petituros polliciti ſunt. Domini quoque ſervorum, quos Sempronius Gracchus [1] ob inſignem pugnam Beneventi manumiſerat, pretia ab Imperatore exigere ſuperſederunt: in caſtris etiam non Eques, non Centurio ſtipendium dari ſibi deſideravit. Viri atque fœminæ, quicquid auri argentive habuerunt: item pueri inſignia ingenuitatis ad ſuſtentandam temporis difficultatem contulerunt! Ac ne beneficio Senatus, (qui muneribus functos, tributi onere liberaverat) quiſquam uti voluit; ſed inſuper id omnes promptiſſimis animis præſtiterunt. Non ignorabant enim, captis Vejis, cum decimarum nomine, quas Camillus voverat, aurum Apollini Delphico mitti oporteret; neque emendi ejus facultas eſſet; matronas ornamenta ſua in ærarium retuliſſe. Similiterque audierant, mille pondo auri, quæ Gallis obſidione Capitolii promiſſa debebantur, earum cultu expleta. Itaque & proprio ingenio, & exemplo vetuſtatis admoniti, nulla ſibi in re ceſſandum exiſtimaverunt.

An.M.3840. Ol. 41. 3. Vrb.C. 539. Ant.Ch. 213.

NOTÆ.

modum juveni delatum eſt.

1. *Ob inſignem pugnam.*] Iam ſæpius egimus de Sempronii Gracchi per ſervos victoria lib. 1. c 7 n. 6. De Camilli exilio hoc ipſo libro, c. 4. De Gallorum clade lib. 1. c. 5. n. 1.

EXTERNA.

1. Sed & externa ejuſdem propoſiti exempla attingam. Rex Athenienſium [1] Codrus, cum ingenti [2] hoſtium exercitu Attica regio debilitata, ferro ignique vaſtaretur, diffidentia humani auxilii ad Apollinis Delphici oraculum confugit; perque legatos ſciſcitatus eſt, quonam modo illud tam grave bellum diſcuti poſſet. Reſpondit Deus, ita finem ei fore, ſi ipſe hoſtili manu occidiſſet. Quod quidem non ſolum totis Athenis, ſed in caſtris etiam contrariis percrebuit. Eoque factum eſt, ut ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret. Id poſt,

An.M.2985. Ant.Ch.1068.

NOTÆ.

1. *Codrus.*] Poſt illius mortem Athenienſes ſub Archontibus perpetuis fuerunt, qui poſtea decennio finiti, tum annui.

2. *Hoſtium exercitu.*] Qui hoſtes illi fuerint, obſcurum eſt: Peloponneſios appellant Pauſanias & Oroſ. Dorienſes Herod. Lacedæmonios Velleius.

quam cognovit, depoſitis inſignibus imperii, famularem cultum induit, ac pabulantium hoſtium globo ſeſe objecit: unumque ex his falce percuſſum, in cædem ſuam compulit: Cujus interitu ne Athenæ occiderent effectum eſt.

An M. 3652. Ol 94. 3. Vrb C. 351. Ant.Ch.401.

2. Ab eodem fonte pietatis [1] Thraſybuli quoque animus manavit. Is cum Athenienſium urbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, parvaque manu maximæ rei molem aggrederetur; & quidam è conſciis dixiſſet: Quantas tandem tibi Athenæ, per te libertatem conſecutæ, gratias debebunt? reſpondit: Dii faciant, ut quantas ipſe illis debeo, videar retuliſſe. Quo affectu inclytum deſtructæ tyrannidis opus laude cumulavit.

An.M. 3593. Ol. 79. 4. Vrb. C. 292. Ant.Ch.460.

3. Themiſtocles autem, quem virtus ſua victorem, injuria patriæ Imperatorem Perſarum fecerat; [2] ut ſe ab ea oppugnanda abſtineret, inſtituto ſacrificio, exceptum patera tauri ſanguinem hauſit: & ante ipſam aram, quaſi quædam Pietatis clara victima concidit. Quo quidem tam memorabili ejus exceſſu, ne Græciæ altero Themiſtocle opus eſſet, effectum eſt.

4. Sequitur ejuſdem generis exemplum. Cum inter Carthaginem & [3] Cyrenas de margine agri pertinaciſſima contentio eſſet; ad ultimum placuit utrinque, eodem tempore juvenes mitti, & locum in quem ii conveniſſent, finem ambobus haberi populis. Verum hoc pactum Carthaginienſium duo fratres nomine [4] Philæni, perfidia præcurrere; citra conſtitutam horam maturato greſſu in longius promotis terminis. Quod cum intellexiſſent Cyrenenſium juvenes, diu de fallácia eorum queſti; poſtremo acerbitate conditionis injuriam diſcutere conati ſunt. Dixerunt namque ſic eum finem ratum fore, ſi Philæni vivos ſe ibi obrui paſſi eſſent. Sed conſilio eventus non reſpondit: illi enim nulla interpoſita mora corpora ſua his terra operienda tradiderunt. Qui quoniam patriæ, quam vitæ ſuæ longiores terminos eſſe maluerunt;

NOTÆ.

1. *Thraſybuli quoque.*] Thraſybuli de 30. tyrannis victoriam narravimus l. 4. c. 1. n. 4. Themiſtoclis ad Perſarum Regem fugam & mortem l.

2. *Ut ſe ab ea oppugnanda.*] Aliam alii mortis cauſam afferunt, vel timorem, vel amorem patriæ: veritus forte ne ob Cimonis in rebus gerendis felicitatem, id quod Regi receperat, præſtare poſſet. Ita quidem Thucydides. Rem tamen aliquanto aliter narrat Diodorus. Rogatus à Rege, ut ſe belli præberet ducem, ita aſſenſus eſt, ſi Rex fidem jurejurando confirmatam daret, ſe Græcis abſque Themiſtocle bellum non illaturum; tum ſacris operatus, taurinum hauſit ſanguinem. Vide Diodorum Sicul. l. 16.

3. *Cyrenas.*] Cyrenaicæ regionis caput, inter Barcem & Ammonis templum, nunc in regno Barca verſus Syrtim magnam. *Corene.*

4. *Philæni, perfidia.*] Maturavere iter pergere, Cyrenenſes tardius iere: id ſocordia-ne, an caſu contigerit, parum conſtat: cæterum ſolet In illis locis tempeſtas, non ſecus ac in mari, retinere homines. Hæc Salluſt.

[1]bene jacent, manibus & oſſibus ſuis Punico dilato Imperio Ubi ſunt ſuperbæ Carthaginis alta mœnia, ubi maritima gloria inclyti portus, ubi cunctis littoribus terribilis claſſis, ubi tot exercitus, ubi tantus equitatus, ubi immenſo Africæ ſpatio non contenti ſpiritus? Omnia iſta duobus Scipionibus Fortuna partita eſt. At Philænorum egregii facti memoriam ne patriæ quidem interitus extinxit. Nihil eſt igitur, excepta virtute, quod mortali animo ac manu immortale quæri poſſit.

5. Juvenili ardore plena hæc pietas. [2]Ariſtoteles vero ſupremæ vitæ reliquias ſenilibus ac rugoſis membris in ſummo literarum otio vix cuſtodiens, adeo valenter pro ſalute patriæ incubuit, ut eam [3]hoſtilibus armis ſolo æquatam, in lectulo Athenienſi jacens, Macedonum de manibus, quibus objecta erat, eriperet. Ita non tam urbs [4]Stagira everſa, Alexandri, quam reſtituta Ariſtotelis notum eſt opus. Patet ergo, quam benignæ, quamque profuſæ pietatis erga patriam, omnium ordinum, omnis ætatis homines extiterint; [a]ſanctiſſimiſque naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mundo ſubſcripſeris veritas.

An.M 3719.
Ol. 111. 1.
Vrb. C. 418.
Ant.Ch. 314.

INTERPRETATIO.

[a] *Quodque verè ac admirabilium exemplorum omnibus nota hominibus probes, quam multi ſanctiſſimas naturæ leges illum amorem præcipientes ſecuti ſint.*

NOTÆ.

1. *Bene jacent.*] Carthaginienſes illo in loco Philænis fratribus aras conſecravèrunt.

2. *Ariſtoteles.*] Peripateticorum princeps, & Alexandri Magni Præceptor, ſcriptis ſuis notiſſimus.

3. *Hoſtilibus armis.*] Patriam enim, ſeu à Philippo, ſeu ab ipſo Alexandro everſam, ut reſtauraretur, obtinuit ab Alexandro; legeſque & Reipublicæ formam ipſe deſcripſit: unde illius in honorem & ludi, & feſti dies inſtituti.

4. *Stagira.*] Macedoniæ oppidum, non procul à monte Atho. *Liba nova.*

CAP. VII.

DE PATRUM AMORE ET INDULGENTIA IN LIBEROS.

ROMANORUM.

1. *Q. Fabii Maximi Rulliani.*
2. *Ceſetii Flavi.*
3. *Octavii Balbi.*

EXTERNORUM REGUM.

1. *Seleuci Syriæ.*
2. *Ariobarzanis Cappadociæ.*

a DET nunc vela pii & placidi affectus parentum erga liberos indulgentia; ſalubrique aura provecta gratam ſuavitatis ſecum dotem afferat.

An.M. 3761. Ol. 112. 1. Vrb.C. 461. Ant.Ch. 291.

1. Fabius Rullianus quinque Conſulatibus ſumma cum gloria peractis, omnibuſque & virtutibus & vitæ meritis ſtupendus, [1] legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile & periculoſum conficiendum gravatus non eſt; pene ipſo duntaxat animo [2] ſine corpore militaturus: utpote propter ultimam ſenectutem lectuli otio, quam labori præliorum habilior. Idem triumphantis currum, equo inſidens, ſequi quem ipſe parvulum triumphis ſuis geſtaverat, in maxima voluptate poſuit: nec acceſſor glorioſæ illius pompæ, ſed auctor ſpectatus eſt.

An.M. 4010. Ol. 184. 1. Vrb.C. 709 Ant.Ch. 43.

2. Non tam [3] Cæſetii ſpecioſa Equitis Romani ſors: ſed patria par indulgentia: Qui à Cæſare omnium jam externorum & domeſticorum hoſtium victore, cum abdicare filium ſuum juberetur, quod is Tribunus plebis cum Marullo Collega, invidiam ei tanquam regnum affectanti fecerat; in hunc modum reſpondere ſuſtinuit: Celerius tu mihi Cæſar omnes filios meos eripies, quam ex his ego unum nota pellam mea. Habebat autem duos præterea optimæ indolis filios, quibus Cæſar ſe incrementa dignitatis benigne largiturum pollicebatur. Hunc patrem tametſi ſumma divini Principis clementia tutum præſtitit; quis tamen non humano ingenio majus auſum putet, quod cui totus terrarum orbis ſuccubuerat, non ceſſit.

An.M. 4012. Ol. 184. 3. Vrb.C. 711. Ant.Ch. 41.

3. Sed neſcio an Octavius Balbus concitatioris & ardentioris erga filium benevolentiæ fuerit. Proſcriptus [4] à Triumviris, cum domo poſtica clam eſſet egreſſus, jamque fugæ expeditum initium haberet: poſtquam intus filium trucidari falſo clamore è vicinia accepit, ei ſe neci quam evaſerat, obtulit, occidendumque militibus tradidit. Pluris ni-

INTERPRETATIO.

a *Nunc vero indulgentia parentum erga liberos oſtendat illorum pium amorem, & quaſi aura favente provecta afferat ſecum gratam delectationem legentibus.*

NOTÆ.

1. *Legatus ire Fabio.*] A Pontio Samnitium duce cum victus fuiſſet Fabius Gurges, de abrogando illi imperio frequens Senatus convenit: at Rullianus hanc infamiam filio deprecatus, ipſi legatum iturum ſe pollicitus eſt.

2. *Sine corpore.*] Filio tamen victoriam virtute ſua peperit imbellis ſenex: ubi enim Gurgitem ab hoſtibus incluſum vidit, equo vectus in medium ſe injecit agmen; tanti viri periculo commoti Romani Equites, illuc tota acie incumbunt, nec fruſtra: Conſul Conſuliſque pater liberantur, funduntur hoſtes, Pontiuſque capitur. Ita omnes præter Zonaram, qui abſente Rulliano vult victoriam à Gurgite relatam.

3. *Caſetii.*] L. Cæſetius Flavus & C. Epidius Marullus Tribuni plebis in carcerem duci juſſerunt eos, qui diadema ſtatuæ C. Cæſaris impoſuerant; ideoque poteſtate privati, ex Suet. Senatu moti & ejecti in exilium, ex Plut. & Appian.

4. *A Triumviris.*] Antonio, Lepido, & Octavio Cæſare.

mirum

mirum illud momentum, quo illi præter ſpem videre filium incolumem contigerat, quam ſalutem ſuam æſtimans. Miſeros adoleſcentis oculos, quibus amantiſſimum ſui patrem ipſius opera ſic expirantem intueri neceſſe fuit!

EXTERNA.

1. Cæterum ut ad jucundiora cognitu veniamus, [1] Seleuci Regis filius Antiochus novercæ Stratonices infinito amore correptus, memor quam improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia diſſimula-
tione contegebat. Itaque diverſi affectus iiſdem viſceribus ac medullis An M. 3760.
incluſi, ſumma cupiditas, & maxima verecundia, ad ultimam tabem Ol. 121. 3.
corpus ejus redegerunt. Jacebat ipſe in lectulo moribundo ſimilis: la- Vrb.C. 439.
mentabantur neceſſarii: pater mœrore proſtratus, de obitu unici filii, Ant.Ch.193.
deque ſua miſerrima orbitate cogitabat, totius domus funebris magis, quam regius erat vultus. Sed hanc triſtitiæ nubem Leptinis Mathematici, vel, ut quidam tradunt, Eraſiſtrati Medici providentia diſcuſſit: Juxta enim Antiochum ſedens, ut eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & ſpiritu increbreſcere, eaque egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum ſubinde recuperare animadvertit; curioſiore obſervatione ad ipſam veritatem penetravit. Intrante enim Stratonice, & rurſus abeunte, brachium adoleſcentis diſſimulanter apprehendendo; modo vegetiore, modo languidiore pulſu venarum comperit, cujus morbi æger eſſet protinuſque [2] id Seleuco expoſuit. Qui chariſſima ſibi conjuge filio cedere non dubitavit: quod in amorem incidiſſet, fortunæ acceptum referens: quod diſſimulare eum uſque ad mortem paratus eſſet, ipſius pudori imputans. Subjiciatur animis ſenex, Rex, amans: jam patebit quam multa, quamque difficilia paterni affectus indulgentia ſuperavit.

2. At Seleucus quidem uxore, [3] Ariobarzanes autem filio ſuo Cap-
padociæ regno ceſſit, in conſpectu Cn. Pompeii. Cujus cum tribunal An.M.3990.
conſcendiſſet, invitatuſque ab eo in curuli ſella ſediſſet, poſtquam fi- Ol. 178. 1.
lium in cornu ſcribæ humiliorem fortuna ſua locum obtinentem conſ- Vrb. C. 689.
Ant.Ch. 63.

NOTÆ.

1. *Seleuci.*] Nicanoris, cujus filius Antiochus Soter, uxor Stratonice Demetrii filia.

2. *Id Seleuco expoſuit.*] Primum quidem Seleuco indicat filium amore languere; at cui mederi nemo poſſit: *Quidni*, ait Seleucus? inquit ille, *meam amat uxorem. Quid? tu-ne qui amicus noſter es*, ſubjicit Seleucus, *filio meo neges has nuptias? Ne tu quidem*, addit ille, *id facias pater; ſi Stratonicen Antiochus adamaret. O utinam*, Rex inquit: *vel regnum, modo Antiochum retineam, cupiam dimittere:* Tum illi rem, uti erat, Eraſiſtratus aperit: nec mora in Seleuco fuit ulla: nam continuo vocat exercitum, Stratonicen connubio jungit Antiocho, illumque ſuperiorum trans Euphratem populorum Re em conſtituit. Ita fere Plutarchus in Demetrio.

3. *Ariobarzanes.*] Rex Cappadociæ, qui à Mithridate bis regno pulſus eſt;

pexit, non ſuſtinuit infra ſe collocatum intueri: Sed protinus ſella deſcendit, & diadema in caput ejus tranſtulit: hortarique cœpit, ut eo tranſiret unde ipſe ſurrexerat. Exciderunt lacrymæ juveni, cohorruit corpus, dilapſum diadema eſt, nec quo juſſus erat, progredi potuit: Quodque pene fidem veritatis excedit, lætus erat, qui regnum deponebat: triſtis, cui dabatur: Nec ullum finem tam egregium certamen habuiſſet, niſi patriæ voluntati auctoritas Pompeii adfuiſſet. Filium enim & Regem appellavit, & diadema ſumere juſſit, & in curuli ſella conſidere coëgit.

Notæ.

biſque à Romanis reſtitutus; ſemel à Sylla, iterum à Pompeio.

Cap. VIII.
QUI SEVERI ADVERSUS LIBEROS.

Romanorum.

1. *L. Iunius Brutus primus Coſ.*
2. *Caſſius Viſcellinus.*
3. *T. Manlius Torquatus Iuriſcoſ.*
4. *M. Æmilius Scaurus.*
5. *A. Fulvius.*

1. [a] COmicæ lenitatis hi patres, tragicæ aſperitatis illi. Par Romu-
An.M.3546. Ol.68.5. Vrb.C.245. Ant.Ch.507. lo gloria L. Brutus, quia ille urbem, hic libertatem Romanam condidit: [1] filios ſuos, Tarquinii dominationem à ſe expulſam reducentes, ſummum imperium obtinens, comprehenſos, proque tribunali virgis cæſos, & ad palum religatos ſecuri percuti juſſit. Exuit patrem, ut Conſulem ageret: orbuſque vivere, quam publicę vindictæ deeſſe maluit.

An.M.3570. Ol.74.1. Vrb.C.269. Ant.Ch.483. 2. Hujus æmulatus exemplum Caſſius, [1] filium qui Tribunus plebis

Interpretatio.

a Hi patres de quibus egimus habuerunt lenitatem, qualem habent patres in comœdiis; illi vero de quibus mox dicemus fuerunt ſeveritatis tragicæ.

Notæ.

1. *Filios ſuos.*] Exul apud Etruſcos Tarquinius Romam legatos miſerat, qui bona ipſius repeterent; cum multos illi, tum Bruti filios Titum & Tiberium ad ſuas partes alliciunt: in ædes Aquiliorum conveniunt conjurati; interim Pincerna quidam nomine Vindicius Valerium admonet: ille continuo cum amicis advolat, capit conjuratos, eoſque ante Conſules ſiſtit; tum Brutus filiis dicendi, ſi quid vellent, facit poteſtatem; cum utereque ſileret indicto ſilentio, capitalem in eos ſententiam profert. Hæc Livius.

2. *Filium qui Tribunus plebis.*] Hoc etiam in loco, ut in multis aliis, à Dionyſio & Livio diſſentit Valerius: nec enim Tribunus erat Caſſius ille, nec à patre domi damnatus; ſed Conſulatu triplici, duplicique illuſtris triompho, à Quæſtoribus Cæſone Fabio & L. Valerio ambitę

Agrariam legem primus tulerat, multiſque aliis rebus populariter animos hominum amore ſui devinctos tenebat; poſtquam illam poteſtatem depoſuit, adhibito propinquorum & amicorum conſilio, affectati regni crimine domi damnavit: verberibuſque affectum, necari juſſit: ac peculium ejus Cereri conſecravit.

3. T. autem [1] Manlius Torquatus, præter egregia multa raræ dignitatis, juris quoque civilis, & ſacrorum pontificalium periti ſſimus, in conſimili facto ne conſilio quidem neceſſariorum indigere ſe credidit. Nam cum ad Senatum Macedonia de filio ejus D. Silano, qui eam Provinciam obtinuerat, querelas per legatos detuliſſet; à Patribus Conſcriptis petiit, ne quid ante de ea re ſtatuerent, quam ipſe Macedonum
filiique ſui cauſam inſpexiſſet: Summo deinde cum ampliſſimi Ordinis, An.M. 3914.
tum etiam eorum qui queſtum venerant, conſenſu cognitione ſuſcepta Ol 160. 1.
domi conſedit, ſoluſque utriq; parti per totum biduum vacavit, ac tertio Vrb. C. 613.
pleniſſime die diligentiſſimeque auditis teſtibus, ita pronuntiavit: Cum Ant.Ch.139.
Silanum filium meum pecunias à ſociis accepiſſe mihi probatum ſit, & Repub. eum & domo mea indignum judico, protinuſque è conſpectu meo abire jubeo. Tam triſti patris ſententia perculſus Silanus lucem ultra intueri non ſuſtinuit, ſuſpendioque ſe proxima nocte conſumpſit. Peregerat jam Torquatus ſeveri & religioſi Judicis partes, ſatisfactum erat Reipub. habebat ultionem Macedonia, potuit tam verecundo obitu filii patris inflecti rigor: at ille neque adoleſcentis exequiis interfuit, & cum maxime funus ejus duceretur, conſulere ſe volentibus, vacuas aures accommodavit. Videbat enim, ſe in atrio conſediſſe, in quo illius Imperioſi Torquati ſeveritate conſpicua imago poſita erat. Prudentiſſimoque viro ſuccurrebat, effigies majorum cum titulis ſuis idcirco in prima ædium parte poni ſolere, ut eorum virtutes poſteri non ſolum legerent, ſed etiam imitarentur.

4. [2] M. vero Scaurus, lumen ac decus patriæ, cum apud [3] Atheſim An M 3952.
flumen impetu Cimbrorum [4] Romani Equites pulſi, deſerto Procoſ. Ol. 169. 3.
Catulo Urbem pavidi repeterent; conſternationis ejus participi filio Vrb. C. 651.
ſuo miſit, qui dicerent; libentius ſe in acie ejus interfecti oſſibus oc- Ant. C. 101.

NOTÆ.

tyrannidis accuſatus, è rupe ſpectante populo præceps actus eſt: illius ædes dirutæ, bona fiſco addicta, filiique hæreditate privati.

1. *Manlius Torquatus.*] Qui Conſul fuerat anno Vrbis 589. tum ſummus Pontifex. Illius filius D. Silanus dicebatur, quod D. Silano in adoptionem datus erat. Prætor Macedoniam obtinuerat.

2. *M. Scaurus.*] Senatus princeps, de quo ſicuti de Catulo jam ſæpius.

3. *Atheſim.*] Galliæ Ciſalpinæ fluvium. Ex Tridentinis Alpibus profluit; Tridentum, Veronamque alluit. *Adige.*

4. *Romani Equites.*] Atheſim Catulus Cimbris objecerat: at illi mira feritate clamorem horrendum tollere, concurrere pontem, fluvium ſaxis, truncis, arboribus replere; quod tantum terrorem Romanis incuſſit, ut plerique deſertis & caſtris & ſignis, fugerent: quos Catulus cum nec precibus nec lacrymis

curſurum, quam ipſum tam deformis fugæ reum viſurum. Itaque ſi quid modo reliquum in pectore verecundiæ ſupereſſet, conſpectum degener irati patris vitaret: recordatione enim juventæ ſuæ, qualis M. Scauro aut habendus, aut ſpernendus eſſet, filius admonebatur. Quo nuncio accepto, juvenis coactus eſt fortius adverſus ſemetipſum gladio uti quam adverſus hoſtes uſus fuerat.

An.M. 3991. Ol. 179. 2. Vrb. C. 690. Ant.Ch. 62.

5. Nec minus animoſe A. Fulvius vir Senatorii Ordinis, euntem in aciem filium retraxit, quam Scaurus è prælio fugientem increpuit. Namque juvenem & ingenio & literis & forma inter æquales nitentem, pravo conſilio amicitiam Catilinæ ſecutum, inque caſtra ejus temerario impetu ruentem, medio itinere abſtractum ſupplicio mortis affecit: præfatus, Non ſe Catilinæ illum adverſus patriam, ſed patriæ adverſus Catilinam genuiſſe. [a] Licuit, donec civilis belli rabies præteriret, incluſum arcere: verum illud cauti patris narraretur opus, hoc ſeveri refertur.

INTERPRETATIO.

a *Potuit quidem Fulvius filium tenere incluſum, donec furor belli civilis prateriret: ſed illud refertur, ut opus patris providi, hoc vero*, quod fecit, filium occidendo *narratur*, ut præclarum *ſeveri patris* facinus.

NOTÆ.

retinere poſſet, eorum pudori conſulens, ſe fugæ ducem præbuit: ne fugere, ſed ducem ſequi viderentur.

CAP. IX.

QUI MODERATI ERGA SUSPECTOS LIBEROS.

1. *L. Gellius Poplicola.*
2. *Q. Hortenſius Orator.*
3. *Fulvius quidam.*
4. *Pater quidam.*

SED ut ad hanc incitatam & aſperam ſeveritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ ſuæ miſtura temperent, exactæ pœnæ conceſſa venia jungatur.

An. M. 3993. Ol. 179. 4. Vrb.C. 692. Ant. Ch. 60.

1. [1] L. Gellius, omnibus honoribus ad Cenſuram defunctus, cum graviſſima crimina de filio, cum noverca commiſſum ſtuprum, & parricidium cogitatum, propemodum explorata haberet; non tamen ad

NOTÆ.

1. *L. Gellius.*] Publicola, qui Conſul anno Vrbis 682. Proconſul à Spartaco victus eſt, & oppreſſa Catilinæ conjuratione Ciceronem civica corona donandum cenſuit. Prætor Græciam ſortitus, Athenis Philoſophos omnes vocavit, il-

vindictam procurrit continuo, ſed pene univerſo Senatu adhibito in conſilium , expoſitis ſuſpicionibus , defendendi ſe adoleſcenti poteſtatem fecit. Inſpectaque diligentiſſime cauſa , abſolvit eum de concilii , tum etiam ſententia ſua : Quod ſi impetu irę abſtractus ſævire feſtinaſſet, admiſiſſet magis ſcelus , quam vindicaſſet.

2. Q. autem Hortenſii, qui ſuis temporibus ornamentum Romanæ
eloquentiæ fuit, admirabilis [1] in filio patientia extitit. Cum enim eouſ- An M. 4003.
que impietatem ejus ſuſpectam , & nequitiam inviſam haberet , ut Ol. 182. 2.
Meſſallam ſuæ ſororis filium hæredem habiturus ambitus reum defen- Vib. C. 702.
dens judicibus diceret, Si illum damnaſſent , nihil ſibi præter oſculum Ant. Ch. 50.
nepotum , in quibus acquieſceret , ſuperfuturum : Hac ſcilicet ſententia, quam etiam editæ orationi inſeruit , filium potius in tormento animi, quàm in voluptatibus reponens : tamen ne naturæ ordinem confunderet , non nepotes , ſed filium hæredem reliquit. Moderate uſus affectibus ſuis : quia & vivus moribus ejus verum teſtimonium , & mortuus ſanguini honorem debitum reddidit.

3. Idem fecit clari generis , magnæque dignitatis vir [2] Fulvius , ſed An M. 4003.
in filio aliquantum tetriore. Nam cum auxilium Senatus imploraſſet,ut Ol. 182. 2.
ſuſpectus in parricidio , & ob id latens per Triumvirum conquireretur, Vib C. 702.
ac juſſu Patrum Conſcriptorum comprehenſus eſſet ; non ſolum eum Ant. Ch. 50.
non notavit , ſed etiam decedens , dominum omnium eſſe voluit: Quem ſibi genuerat hæredem inſtituens . non quem expertus fuerat.

4. [a] Magnorum virorum clementibus actis ignoti patris novæ atque inuſitatæ rationis conſilium adjiciam : qui cum à filio necti ſibi inſidias comperiſſet , nec inducere in animum poſſet , ut verum ſanguinem ad hoc ſceleris progreſſum crederet , ſeductam uxorem ſuppliciter rogavit , ne ſe ulterius celaret , ſed diceret : ſive illum adoleſcentem ſubjeciſſet , ſive ex alio concepiſſet : Aſſeveratione deinde ejus , & jurejurando, ſe nil tale debere ſuſpicari, perſuaſus ; in locum deſertum filio perducto , gladium , quem ſecum occultum attulerat , tradidit , ac jugulum feriendum præbuit ; nec veneno , nec latrone ei ad peragendum parricidium opus eſſe affirmans : Quo facto non paulatim , ſed magno impetu recta cogitatio pectus juvenis occupavit ; continuoque

Interpretatio.

a *Hæredem inſtituens reſpexit quem genuerat, non quem in ſe fuerat expertus.*

Notæ.

liſque ſuadere conatus eſt , ut aliquando controverſiarum facerent modum. Cenſor cum Cn. Lentulo 64. è Senatu movit.

1. *In filio patientia.*] In veſtitu & cultu corporis adeo mollis fuiſſe dicitur ipſe Hortenſius , ut diem Collegæ dixerit, quod ſibi in loco anguſto occurrens, ſtructuram togæ diſturbaſſet. Illius filius ad C. Antonii tumulum M. Antonii juſſu occiſus eſt.

2. *Fulvius.*] Illius nec prænomen , nec agnomen proditur.

abjecto gladio, Tu vero, inquit, pater vive: & ſi tam obſequens es, ut hoc precari filio permittas, [a] me quoque exupera. Sed tantum quæſo, ne meus erga te amor ſit vilior, quod à pœnitentia oritur. [b] O ſolitudinem ſanguine meliorem, pacatioreſque penatibus ſilvas, & alimentis blandius ferrū ac mortis oblatę, quam datę vitę felicius beneficiū!

INTERPRETATIO.

[a] *Vive diutius, quam ego victurus ſum.*

[b] *O ſilvas magis conciliatrices pacis, quàm domus; & gladium à patre oblatum potentiorem ad amorem conciliandum, quam alimenta filio ab eo data: & feliciorem patrem, cum ſe morti paratum filio obtulit, quam cum illi vitam dedit.*

CAP. X.

QUI FILIORUM OBITUM FORTI ANIMO TULERUNT.

ROMANI.	EXTERNI.
1. *M. Horatius Pulvillus Coſ.*	1. *Pericles Athenienſis.*
2. *L. Æmilius Paulus Procoſ.*	2. *Xenophon.*
3. *Q. Marcius Rex Coſ.*	3. *Anaxagoras.*

Commemoratis patribus, qui injurias filiorum patienter exceperunt, referamus eos qui mortes æquo animo tolerarunt.

An.M.3546. Ol. 68. 1. Vrb C. 245. Ant.Ch.507.

1. Horatius Pulvillus, cum in Capitolio Jovi Opt. Max. [1] ædem Pontifex dedicaret, interque nuncupationem ſolemnium verborum poſtem tenens, [2] mortuum eſſe filium ſuum audiſſet: neque manum à poſte removit, ne tanti templi dedicationem interrumperet: neque vultum à publica religione ad privatum dolorem deflexit; ne patris magis, quam Pontificis partes egiſſe videretur, [3] Tolle, inquit, cadaver.

2. Clarum exemplum: nec minus tamen illuſtre quod ſequitur. Æmilius Paulus nunc feliciſſimi, nunc miſerrimi patris clariſſima repræſentatio, ex quatuor filiis formæ inſignis, egregiæ indolis, [4] duos

NOTÆ.

1. *Ædem Pontifex.*] Non Pontifex, ſed Conſul cum Valerio Publicola: ſortiti enim, uter ædem Capitolii dedicaret: Horatio ſorte evenit.

2. *Mortuum eſſe.*] Templi dedicationem ab Horatio fieri cum ferrent ægrius amici Poplicolæ, id Horatio tum nunciari curarunt, ut illum mœror patrius à dedicatione abduceret.

3. *Tolle cadaver.*] Deſunt hic pauca, quæ ex Livio ſupplenda arbitror: *tenens poſtem precationem peragit, & dedicat templum.*

4. *Duos jure adoptionis.*] Alter Q. Fabius Maximus Æmilianus; alter P. Cornelius Scipio Æmilianus, Africanus minor,

jure adoptionis in Corneliam, Fabiamque gentem tranſlatos, ſibi ipſe denegavit: duos ei fortuna abſtulit. Quorum alter triumphum patris funere ſuo quartum ante diem præceſſit: alter in triumphali curru conſpectus, poſt diem tertium expiravit. Itaque qui ad donandos uſque liberos abundaverat, in orbitate ſubito deſtitutus eſt. Quem caſum quo robore animi ſuſtinuerit, oratione, quam de rebus à ſe geſtis apud populum habuit, hanc adjiciendo clauſulam, nulli ambiguum reliquit: Cum in maximo proventu felicitatis noſtræ, Quirites, timerem, ne quid mali fortuna moliretur; Jovem Opt. Max. Junonemque Reginam, & Minervam precatus ſum, ut ſi adverſi quid populo Romano immineret, totum in meam domum converteret. Quapropter bene ſe res habet: annuendo enim votis meis id egerunt, ut vos potius meum caſum doleatis, quam ego veſtro ingemiſcerem.

An.M. 3887.
Ol. 153. 2.
Vrb.C. 586.
Ant.Ch. 166.

5. Uno etiam nunc domeſtico exemplo adjecto, in alienis luctibus orationi meæ vagari permittam. [1] Q. Marcius Rex ſuperior, Catonis in Conſulatu Collega, filium ſummæ pietatis & magnæ ſpei, & quæ non parva calamitatis acceſſio fuit, unicum amiſit. Cumque ſe obitu ejus ſubrutum & everſum videret; ita dolorem altitudine conſilii coërcuit, ut à rogo juvenis protinus Curiam peteret: Senatumque, quem eo die lege habere oportebat, evocaret. [a] Quod niſi fortiter mœrorem ferre ſciiſſet, unius diei lucem inter calamitoſum patrem, & ſtrenuum Conſulem, neutra in parte ceſſante officio, partiri non potuiſſet.

An.M. 3936.
Ol. 165. 3.
Vrb. C. 615.
Ant Ch. 117.

INTERPRETATIO.

a *Quod niſi ſciviſſet fortiter dolorem ferre, non potuiſſet eodem die fungi officio & patris afflicti, comburendo filio, & ſtrenui Conſulis, Senatum evocando.*

NOTÆ.

1. *Q. Marcius Rex ſuperior.*] Sic legendum eſt, non *ſuperioris Catonis*, ut vulgo legi ſolet. Duo enim Marcii Reges Conſules fuerunt, pater & filius; & neuter cum Catone ſuperiore; at pater cum M Catone Cenſoris nepote, filius cum L. Cæcilio Metello.

EXTERNA.

1. Princeps Athenienſium Pericles [1] intra quatriduum duobus mirificis adoleſcentibus filiis ſpoliatus; iis ipſis diebus & [2] vultu priſtinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus eſt. Ille vero caput quoque ſolito more coronatum gerere ſuſtinuit, ut

An.M. 3624.
Ol 87. 3.
Vrb. C. 323.
Ant.Ch. 429.

NOTÆ.

1. *Intra quatriduum filiis.*] Et filios & propinquos, & amicos pleroſque, quibus in Republica fuerat potiſſimum uſus, paucis diebus peſtilentia ſuſtulit.

2. *Vultu priſtinum.*] Non ita Plutarchus. Ut enim Paralum, is unus ex filiis reliquus erat, mortuum conſpexit, tanto oppreſſus eſt dolore, ut in ejulatum

nihil ex vetere ritu propter domeſticum vulnus detraheret. Non ſine cauſa igitur tanti roboris animus ad Olympii cognomen aſcendit.

An M. 3690. Ol. 104. 1. Vrb. C. 389. Ant. Ch. 363.

2. a 1 Xenophon autem, quod ad Socraticam diſciplinam attinet, proximus à Platone felicis ac beatæ facundiæ gradus, cum ſolemne ſacrificium peragerer, è duobus filiis 2 majorem natu nomine Gryllum, 3 apud Mantineam in prælio occidiſſe cognovit: nec ideo inſtitutum Deorum cultum omittendum putavit, ſed tantummodo coronam deponere contentus fuit. Quam ipſam, percunctatus quonam modo occidiſſet, ut audivit fortiſſime pugnantem interiiſſe, capiti repoſuit; numina quibus ſacrificabat teſtatus, majorem ſe ex virtute filii voluptatem, quam ex morte amaritudinem ſentire. Alius removiſſet hoſtiam, abjeciſſet altaria, lacrymis reſperſa thura disjeciſſet; Xenophontis corpus religioni immobile ſtetit, & animus in conſilio prudentiæ ſtabilis manſit: Nam dolori ſuccumbere, ipſa clade, quæ nunciata erat, triſtius duxit.

An M. 3613. Ol. 84. 4. Vrb. C. 312. Ant. Ch. 440.

3. Nec 4 Anaxagoras quidem ſupprimendus eſt. Audita namque morte filii, Nihil, inquit, mihi inexpectatum aut novum nuntias: ego enim illum ex me natum ſciebam eſſe mortalem. Has voces utiliſſimis præceptis imbuta virtus mittit: quas ſi quis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit ita liberos eſſe procreandos, b ut meminerit, his à rerum natura, & accipiendi ſpiritus, & reddendi, eodem momento temporis legem dici: atque ut mori neminem ſolere, qui non vixerit; ita nec vivere aliquem poſſe, qui non ſit moriturus.

INTERPRETATIO.

a *Xenophon vero, quod ad doctrinam Socratis pertinet, dicendi laude proximus à Platone excelluit.*

b *Vt memineris à natura rerum omnium parente eodem temporis momento liberis legem imponi, & vivendi & aliquando moriendi.*

NOTÆ.

erumperet, & magnam vim profunderet lacrymarum.

1. *Xenophon.*] Socratis diſcipulus, æmuluſque Platonis, vir omnibus, tum ingenii, tum animi laudibus ornatiſſimus: mirum ſane, quod nec ipſe Platonis, nec ipſius Plato ſuis in ſcriptis meminerit.

2. *Majorem natu.*] Duos ex Phileſia filios ſuſceperat, Gryllum & Diodorum; ambo ea corporis pulchritudine, ut Dioſcuri dicerentur.

3. *Apud Mantineam.*] Vbi Epaminondas contra Ageſilaum pugnans cecidit. De illa pugna conſule l. 1. c. 2. n. 5.

4. *Anaxagoras.*] Clazomenius Anaximenis diſcipulus, præcellens in Phyſicis, generiſque ſplendore nobiliſſimus: opes dimiſit ſuas, quo Philoſophiæ ſtudio facilius incumberet.

VALERII

VALERII MAXIMI LIBER SEXTUS.

CAP. I.

DE PUDICITIA.

QUAM COLUERE ROMANI.

1. *Lucretia, Sp. F. L. Collatini.*
2. *L. Virginius.*
3. *Pontius Aufidianus Eques Rom.*
4. *P. Mœnius.*
5. *Q. Fabius Max. Servilianus.*
6. *P. Atilius Philiſcus.*
7. *M. Claud. Marcell. Ædilis curul.*
8. *Q. Metellus Celer. Trib. pleb.*
9. *T. Veturius T. F. Calvinus.*
10. *C. Peſcennius Triumvir capitalis.*
11. *Cominius Tribunus plebis.*
12. *C. Marius Coſ. II.*
13. *Privati qui adulteria deprehenſa vindicarunt.*

EXTERNI.

1. *Hippo fœmina Græca.*
2. *Chiomara Oriagontis Reguli.*
3. *Teutonorum uxores.*

VNDE te virorum pariter ac fœminarum præcipuum firmamentum Pudicitia evocem? Tu enim priſca religione conſecratos Veſtæ focos incolis. Tu Capitolinæ Junonis pulvinaribus incubas. Tu palatii columen auguſtos penares, ſanctiſſimumque Juliæ gentis genialem torum aſſidua ſtatione celebras. Tuo præſidio puerilis ætatis inſignia munita ſunt. Tui numinis reſpectu ſincerus juventæ flos permanet. [a] Te cuſtode matronalis ſtola cenſetur. Ades igitur, & cognoſce quæ fieri ipſa voluiſti.

1. Dux Romanæ pudicitiæ [1] Lucretia, cujus virilis animus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus ſortitus eſt: A [2] Sex. Tarquinio An M. 3545.
Regis Superbi filio per vim ſtuprum pati coacta, cum graviſſimis ver- Ol. 67. 4.
bis injuriam ſuam [3] in concilio neceſſariorum deploraſſet; ferro ſe, quod Vrb. C. 244. Ant. Ch. 508.

INTERPRETATIO.

[a] *Te cuſtode ſtola, quæ matronarum veſtis eſt, pudicitiæ inſigne habetur.*

NOTÆ.

1. *Lucretia.*] Lucretii viri nobilis filia, & L. Tarquinii Collatini uxor.

2. *Sex. Tarquinio.*] Is Collatiam à patre miſſus divertit ad cognatum ſuum Collatinum, qui tum ad Ardeam erat in caſtris.

3. *In concilio neceſſariorum.*] Vbi illuxit, conſcenſo carpento, Romam properat, patriſque genua complexa ab eo poſtulat,

veſte tectum attulerat, interemit. Cauſamque tam animoſo interitu imperium conſulare [1] pro regio permutandi, populo Rom. præbuit.

An.M. 3606. Ol. 83. 1. Vrb C. 305. Ant.Ch. 447. 2. Atque hanc illatam injuriam non tulit Virginius plebeii generis, ſed patricii vir ſpiritus, ne probro contaminaretur domus ſua, proprio ſanguini non pepercit. Nam cum [2] Ap. Claudius Decemvir, filiæ ejus virginis ſtuprum, [3] poteſtatis viribus fretus, pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit; pudicæque interemptor, quam corruptæ pater eſſe maluit.

3. Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidianus Eques Rom. qui poſtquam comperit filiæ ſuæ virginitatem à pędagogo proditam Fannio Saturnino, non contentus ſceleratum ſervum affeciſſe ſupplicio, etiam ipſam puellam necavit. Itaque ne turpes ejus nuptias celebraret, acerbas exequias duxit.

4. Quid P. Mevii? quam ſeverum pudicitiæ cuſtodem egit! In libertum namque gratum admodum ſibi animadvertit, quia eum nubilis jam ætatis filiæ ſuæ oſculum dediſſe cognoverat, cum præſertim non libidine, ſed errore lapſus videri poſſet. Cæterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ ſenſibus, caſtitatis diſciplinam ingenerari magni æſtimavit. Eique tam triſti exemplo præcepit, ut non ſolum virginitatem illibatam, ſed etiam oſcula ad virum ſincera perferret.

An.M. 3918. Ol. 163. 3. Vrb C. 617. Ant.Ch. 115. 5. [4] Q. vero Fabius Maximus Servilianus [a] honoribus quos ſplendidiſſime geſſit, Cenſurę gravitate conſummatis, exegit à filio unico pœ-

INTERPRETATIO.

a *Poſt honores quos ſumma cum laude geſſerat, Cenſuræ etiam dignitatem obtinuit.*

NOTÆ.

ut cognatos omnes & amicos convocaret, quibus rem omnem ordine narrat: tum deos precata, cultrum in cor defigit.

1. *Pro regio permutandi.*] Inde Lucretius & Collatinus prolato in forum mulieris corpore, ut erat cruore fœdatum, populum ad libertatem vocant: hinc Brutus, Valerius, aliique viri nobiles de Tarquiniis non recipiendis conſpirant.

2. *App. Claudius.*] Sabinus Regillenſis, vir ſumma inter Collegas auctoritate: tum erant Decemviri, ut leges è Græcia nuper allatas ad Romanorum uſum diſponerent.

3. *Poteſtatis viribus fretus.*] Cum virginem precibus muneribuſque fruſtra ſæpe tentaſſet, Claudium neſcio quem clientem ſuum ſubornat, qui eam filiæ ſuæ ancillam eſſe palam affirmet, & in ſervitutem vindicet; his cauſa defertur ad Triumvirum, hiſque Claudio clienti in ſervitutem datur; at ne abduceretur obſtitit primum populus, deinde virginis pater, qui monitus è caſtris in urbem advolat, petitque à Magiſtratu, ut filiam extremo ſalutare ſibi liceat, & ſoli cum ſola colloqui: tum illam ſenſim ad officinam coquinariam abducit, raptumque è menſa cultrum per filiæ pectus adigit, hoc tantum effatus: *Liberam te, pudicamque, filia, ad majores ſub terram remitto; viventi enim horum neutrum per tyrannum licuiſſet.* Inde orta ingens ſeditio; depoſiti Triumviri, alii occiſi, alii in fugam acti, factaque plebis in montem Aventinum ſeceſſio. Ita Livius l.3.

4. *Q. Fabius.*] Qui ex gente Servilia in Fabiam adoptione tranſlatus eſt: fuit enim frater Q. & Cn. Cæpionum: Conſulatum, Cenſuram & Pontificatum ma-

nas dubiæ caſtitatis: Is eas pependit, voluntario ſeceſſu conſpectum patris vitando.

6. Dicerem Cenſorium virum nimis acerbum extitiſſe, niſi P. Atilium Philiſcum in pueritia corpore quæſtum à domino facere coactum, tam ſeverum poſtea patrem cernerem. Filiam enim ſuam, quod ea ſe ſtupri crimine coinquinaverat, interemit. Quam ſanctam igitur in civitate noſtra pudicitiam fuiſſe exiſtimare debemus, in qua etiam inſtitores libidinis, tam ſeveros ejus vindices evaſiſſe animadvertimus?

7. Sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum. [1] M. Claudius Marcellus Ædilis Curulis [2] C. Scantinio Capitolino Trib. pleb. diem ad populum dixit, quod filium ſuum de ſtupro appellaſset: Eoque aſſeverante ſe cogi non poſſe ut adeſſet, quia ſacroſanctam poteſtatem haberet, & ob id Tribunitium auxilium implorante; totum collegium Tribunorum negavit ſe intercedere, quo minus pudicitiæ quæſtio perageretur. Citatus igitur Scantinius reus, uno teſte qui tentatus erat, [3] damnatus eſt. Conſtat juvenem productum in Roſtra defixo in terram vultu perſeveranter tacuiſſe, verecundoque ſilentio plurimum in ultionem ſuam valuiſſe.

An.M. 3828. Ol. 138. 3. Vrb. C. 527. Ant.Ch. 225.

8. [4] Metellus quoque Celer ſtuproſæ mentis acer punitor extitit, Cn. Sergio Silo promiſſorum matrifamiliæ nummorum gratia diem ad populum dicendo, eumque hoc uno crimine damnando: Non enim factum tunc, ſed animus in quæſtionem deductus eſt; pluſque voluiſſe peccare nocuit, quam non peccaſſe profuit.

9. Concionis hæc, illa Curiæ gravitas. T. [5] Veturius filius ejus Veturii, qui in Conſulatu ſuo Samnitibus, ob turpiter ictum fœdus, deditus fuerat; cum propter domeſticam ruinam, & grave æs alienum C. Plotio nexum ſe dare admodum adoleſcentulus coactus eſſet: ſervilibus ab eo verberibus, quia ſtuprum pati noluerat, affectus querelâ ad Conſules detulit. A quibus hac de re certior factus Senatus, Plotium in carcerem duci juſſit: in qualicunque enim ſtatu poſitam Romano ſanguini pudicitiam tutam eſſe voluit.

10. Et quid mirum, ſi hoc univerſi Patres Conſcripti cenſuerunt? C. Peſcennius Triumvir Capitalis Cornelium fortiſſime militiæ ſtipendia emeritum, virtutiſq; nomine quater honore primipili ab Imperatoribus

NOTÆ.

ximum adeptus, cum Viriatho rem bene geſſit. Vide gentem Fabiam.

1. *M. Marcellus.*] Quinquies Conſul, qui Syracuſas cepit.

2. *C. Scantinio.*] Non Tribunus plebis tum erat ille, ſed Ædilis Marcelli Collega, ex Plut. *Sacroſanctam poteſtatem*, Tribunitiam: lex enim erat, ut qui Tribunum violaſſet, ejus caput ſacrum foret.

3. *Damnatus eſt.*] Mulcta reo dicta, ex qua pecunia Marcellus menſam argenteam miniſterio deorum conſecravit. Ita Plut.

4. *Metellus Celer.*] Ille, ni fallor, qui poſtea Creticus dictus eſt, & Conſul anno Vrbis 693.

5. *Veturius.*] Adoleſcens ille à Livio *Publius* appellatur, fœnerator *L. Papirius.* Virgis laceratus juvenis in forum ſe pro-

donatum; quod cum ingenuo adoleſcentulo ſtupri commercium habuiſſet, publicis vinculis oneravit: A quo appellati Tribuni, cum de ſtupro nihil negaret, ſed ſponſionem ſe facere paratum diceret, quod adoleſcens ille palam atque aperte corpore quæſtum factitaſſet, interceſſionem ſuam interponere noluerunt. Itaque Cornelius in carcere mori coactus eſt. [a] Non putarunt Tribuni plebis Rempublicam noſtram cum fortibus viris paciſci oportere, ut externis periculis domeſticas delicias emerent.

11. Libidinoſi Centurionis ſupplicium, M. Lætorii Mergi Tribuni militaris, æque fœdus exitus ſequitur: Cui Cominius Trib. pleb. diem ad populum dixit, quod [1] cornicularium ſuum ſtupri cauſa appellaſſet. Nec ſuſtinuit ejus rei ſententiam Lætorius, ſed ſe ipſe ante judicii tempus fuga prius ſubtraxit, deinde etiam morte punivit. Naturæ modum expleverat: fato tamen functus, univerſæ plebis ſententia crimine impudicitiæ damnatus eſt: Signa illum militaria, ſacratæ aquilæ & certiſſima Romani Imperii cuſtos ſevera caſtrorum diſciplina, uſque ad inferos perſecuta eſt. Quoniam cujus magiſter eſſe debuerat, ſanctitatis corruptor tentabat exiſtere.

An M. 3950. Ol. 169. 1. Urb. C. 649. Ant. Ch. 103.

12. Hoc movit C. Marium Imperatorem, tum cum [2] C. Luſcium ſororis ſuæ filium Tribunum militum à C. Plotio manipulario milite [3] jure cæſum pronuntiavit, quia eum de ſtupro compellare auſus fuerat.

13. Sed ut eos quoque qui in vindicanda pudicitia dolore ſuo pro publica lege uſi ſunt, ſtrictim percurram: Sempronius Muſca C. Gallium deprehenſum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L. Octavium ſimiliter deprehenſum nervis contudit. Carbo Accienus à Vibieno, item Pontius à P. Cernio deprehenſi caſtrati ſunt. Cn. etiam Furium Brochum

INTERPRETATIO.

a Tribuni plebis noluerunt permittere, ut viris fortibus liceret domi libidinosè & turpiter vivere, quia foris pericula generoſè ſubierant.

NOTÆ.

ripit; deinde in curiam: fit ingens populi concurſus, cogiturque Senatus: tum ille tergum virgis cæſum Patribus oſtentat, vimque queritur. De Triumviris jam diximus, & de Primipilatu.

1. *Cornicularium.*] Cornicularii erant, vel accenſi, qui in aciei cornibus una cum Decurionibus ſtatuerentur; vel potius, ex Sigonio, Tribunorum militarium miniſtri, qui vigilias eorum loco circumirent. Quod Tribunorum imperia corniculo ederent, cornicularii dicti ſunt.

2. *C. Luſcium.*] Alia nomina prodit Plutarchus in Mario; ubi Marii nepos *Luſius*, miles *Trebonius* dicitur.

3. *Iure caſum.*] Cum Luſius Treboniũ ſæpe appellaſſet de ſtupro, noctu in tabernaculum evocat: venit Trebonius, jubenti enim Tribuno non parere nefas erat; Luſiumque vim adhibentem ſtricto gladio confodit: deinde Mario & crimen, & criminis cauſam aperit, teſteſque multos appellat: quare & laudatus à Mario, & corona, quæ virtutis ergo dari ſolet, donatus eſt. Quod æquitatis exemplum tertium Mario Conſulatum peperit. Hæc Plutarchus.

quidam deprehendit & familiæ ſtuprandum objecit; [b] Quibus iræ ſuæ indulſiſſe, fraudi non fuit.

INTERPRETATIO.

[b] *Nullo damno affectus eſt, quod nimium iræ ſuæ tribuerit.*

EXTERNA.

1. Atque ut domeſticis externa ſubnectam, Græca fœmina nomine Hippo, cum hoſtium claſſe eſſet excepta, in mare ſe, ut morte pudicitiam rueretur, abjecit: Cujus corpus [1] Erechteo littori appulſum, proxima undis humo ſepulturæ mandatum, ad hoc tempus tumulus contegit. Sanctitatis vero gloriam æternæ traditam memoriæ, Græcia laudibus ſuis celebrando, quotidie florentiorem effecit.

2. Vehementius hoc, illud conſideratius exemplum pudicitiæ. Exercitu & copiis [2] Gallogræcorum à Cn. Manlio Conſule [3] in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis, Oriagontis Reguli uxor miræ pulchritudinis, à Centurione, cui cuſtodienda tradita erat, ſtuprum pati coacta. Poſtquam ventum eſt in eum locum, in quem [4] Conſulis juſſu Centurio, miſſo nuntio, neceſſarios mulieris pretium quo eam redimerent, afferre juſſerat: Aurum expendente Centurione, & in ejus pondus animo oculiſque intento, Gallogræcis lingua gentis ſuæ imperavit, ut eum occiderent. Interfecti deinde caput abſciſſum manibus retinens, ad conjugem venit; abjectoque ante pedes ejus, & injuriæ & ultionis ſuæ ordinem expoſuit. Hujus fœminæ quid aliud quiſquam, quam corpus in poteſtatem hoſtium veniſſe dicat? Nam neque animus vinci, nec pudicitia capi potuit.

An.M. 3865. Ol. 147. 4. Vrb.C. 564. Ant.Ch. 188.

3. [5] Teutonorum vero conjuges Marium victorem orarunt, ut ab eo virginibus Veſtalibus dono mitterentur, affirmantes æque ſe, atque illas

An M. 3953. Ol. 169. 4. Vrb.C. 652. Ant.Ch. 100.

NOTÆ.

1. *Erechtheo littori.*] Nonnulli legunt. *Erythreo*, ſed male: littus eſt, niſi mea me fallit opinio, Atticæ regionis non procul ab Erichthia, quod Atticæ oppidum olim fuit.

2. *Gallogræcorum.*] In tres quaſi nationes diviſi erant Galli Aſiatici: duobus præliis illos vicit Manlius; uno Toliſtobogios & Trocmios; altero Tectoſagas. Iam montem Olympum occuparant, cum Manlius acceptis à L. Scipione copiis illos aggreditur: partim gladius, partim tela, partim præcipitia hauſerunt. Cæſorum numerus iniri non potuit, quia per amfractus montium & fuga & cædes fuit; 40. millia capta. Ita Livius l. 38.

3. *In Olympo monte.*] Non Theſſaliæ, ſed Gallogræciæ.

4. *Conſulis juſſu.*] Imo injuſſu: ad leniendam enim injuriam ſpem libertatis mulieri facit; illa talentum auri Attici pacta, mittit ad ſuos qui aurum deferrent.

5. *Teutonorum.*] Teutones & Cimbros vicit Marius; illos in Gallia ad Aquas-Sextias, hos in Italia ad Vercellas cum Q. Catulo. Sed de Teutonis Hiſtoricorum, quos quidem legerim, nullus id prodidit. De Cimbris id affirmat Florus; Plutarchus non meminit. De Cimbris intelligendum puto, quorum conjuges maritos, fratres, parentes fugientes è

virilis concubitus expertes futuras. Eaque re non impetrata, laqueis ſibi nocte proxima ſpiritum eripuerunt. [a] Dii melius, quod hunc animum viris earum in acie non dederunt. Nam ſi mulierum ſuarum virtutem imitari voluiſſent, incerta Teutonicæ victoriæ trophæa reddidiſſent.

INTERPRETATIO.

a *Dii benignius* cum populo Romano egerunt, *quod &c.*

NOTÆ.

prælio interfecerunt : tum ipſæ, aut mutuis cecidere vulneribus, aut laqueo ex crinibus facto ex arboribus, jugiſque plauſtrorum pependerunt. Ita Florus & Plut.

CAP. II.

QUÆ LIBERE DICTA, AUT FACTA.

A ROMANIS.

1. *Legato Privernatium.*
2. *L. Marcio Philippo Coſ.*
3. *Scipione Æmiliano.*
4. *Cn. Calpurnio Piſone.*
5. *M. Catone Uticenſi.*
6. *Cn. Lentulo Marcellino Coſ.*
7. *M. Favonio.*
8. *Helvio Mancia Formiano.*
9. *Diphilo Tragœdo.*
10. *M. Caſtricio Placentino.*
11. *Ser. Sulpicio Galba.*
12. *A. Caſellio Iuriſconſ.*

AB EXTERNIS.

1. *Machæra Macedonica muliere.*
2. *Syracuſana quadam.*
3. *Theodoro Cyrenæo.*

LIbertatem autem vehementis ſpiritus dictis pariter ac factis teſtatam, ut non invitaverim; ita ultro venientem non excluſerim. Quæ inter virtutem vitiumque poſita, ſi ſalubri modo ſe temperaverit, laudem: ſi quo non debuit, profuderit, reprehenſionem meretur.[a] Atque vulgi ſic auribus gratior, quam ſapientiſſimi cujuſque animo probabilior eſt. Utpote frequentius aliena venia, quam ſua providentia tuta. Sed quia humanæ vitæ partes perſequi propoſitum eſt; noſtra fide, propria æſtimatione referatur.

An.M.3725. Ol. 111. 4. Vrb.C. 424. Ant.Ch.318; 1. [1] Priverno capto, interfectiſque qui id oppidum ad rebellan-

INTERPRETATIO.

a *Libertas hujuſmodi plus habet gratia in animo vulgi, quam approbationis in animo ſapientis : quia tuta magis eſt clementiâ eorum, in quos aliquid temere dictum aut factum eſt ; quam providentiâ ipſorum, qui liberius aliquid dicunt, aut agunt. Sed cum mihi propoſitum ſit exprimere varios quaſi mores humanæ vitæ, referam exempla libertatis fideliter, prout geſta ſunt, ut vel laudentur, vel vituperentur.*

NOTÆ.

1. *Priverno capto.*] Contra Gallos & Latinos cum bellum ingrueret, Gallicum Æmilio Mametio, Latinum C. Plautio Hypſæo obtigit; qui Privernum, ſeu vi,

dum incitaverant, Senatus indignatione accenſus conſilium agitabat, quidnam ſibi de reliquis quoque Privernatibus faciendum eſſet. Ancipiti igitur caſu ſalus eorum fluctuabat, eodem tempore & victoribus & iratis ſubjecta. Cæterum cum auxilium unicum in precibus reſtare animadverterent, ingeniti Italici ſanguinis obliviſci non potuerunt. Princeps enim eorum in Curia interrogatus, quam pœnam mererentur, reſpondit: Quam merentur, qui ſe dignos libertate judicant. Verbis arma ſumpſerat: exaſperatoſque Patrum Conſcript. animos inflammaverat. Sed Plautius Conſul favens Privernatium cauſæ, regreſſum animoſo ejus dicto obtulit; quæſivitque, qualem cum eis Romani pacem habituri eſſent impunitate donata. At is conſtantiſſimo vultu, Si bonam dederitis, inquit, perpetuam: ſi malam, non diuturnam. Qua voce perfectum eſt, ut victis non ſolum venia, ſed etiam jus & beneficium noſtræ civitatis daretur.

2. Sic in Senatu Privernas loqui auſus eſt. [1] L. vero Philippus
Conſul adverſus eundem ordinem libertatem exercere non dubitavit. An M. 3963.
Nam [2] ſegnitiem pro Roſtris exprobrans, alio ſibi Senatu opus eſſe Ol. 172. 2.
dixit; tantumque à pœnitentia dicti abfuit, ut etiam [3] L. Craſſo ſum- Vrb C 662.
mæ dignitatis & eloquentiæ viro, id in Curia graviter ferenti, manum Ant.Ch. 90.
injici juberet. Ille rejecto lictore, Non es, inquit, mihi Philippe Conſul, quia nec ego quidem tibi Senator ſum.

3. [a] Quid? populum ab incurſu ſuo tutum libertas reliquit? imo & ſimiliter aggreſſa, & æque experta eſt patientem. [4] C. Carbo Trib. pleb. nuper ſepultæ Gracchanæ ſeditionis turbulentiſſimus vindex,
idemque orientium civilium malorum fax ardentiſſima, P. Africanum à An.M. 3924.
Numantiæ ruinis ſummo cum gloriæ fulgore venientem, ab ipſa pene Ol. 162. 3.
porta in Roſtra perductum, quid de Ti. Gracchi morte, cujus Vrb.C. 623.
ſororem in matrimonio habebat, ſentiret, interrogavit: ut auctori- Ant.Ch. 129.

INTERPRETATIO.

a *Quid? libertas nonne etiam vim ſuam exercuit in populum, dum illum impulit ut* in Scipionem *libere loqueretur, & illum liberius reſpondentem pateretur.*

NOTÆ.

ſeu deditione cepit: alii enim aliter tradidere.

1. *L. vero Philippus.*] Ex gente Marcia Conſul cum Sex. Iulio Cæſare.

2. *Segnitiem pro Roſtris.*] Druſus Tribunus plebis legem tulerat, ut ad trecentos, qui tum erant Senatores, totidem ex Equeſtri Ordine adderentur: id, cum Senatus omnis ægre tulit, tum maxime Conſul Philippus, qui multis de cauſis Druſo infenſus erat; ideoque in Senatum, quod id pateretur, acriter invectus eſt.

3. *L. Craſſo.*] Oratore. De quo ita Cicero in Oratore. Craſſus eo die orationem prope divinam habuit contra Philippum; tantaque mentis agitatione concuſſus eſt, ut cum ſe domum recepiſſet, febribus & dolore laterum laborare cœperit, & die ſeptimo perierit.

4. *C. Carbo.*] Civis improbus, & Tribunus ſeditioſus, cujus legibus ita obſtitit Scipio, ut leges populares populi

tate clariſſimi viri, inchoato jam incendio multum incrementi adjiceret: Quia non dubitabat, quin propter tam arctam affinitatem, aliquid pro interfecti neceſſarii memoria miſerabiliter eſſet locuturus. At is jure eum cæſum videri reſpondit. Cui dicto cum concio Tribunitio furore inſtincta violenter ſucclamaſſet, Taceant, inquit, quibus Italia noverca eſt. Orto deinde murmure, Non efficietis, ait, ut ſolutos verear, quos alligatos adduxi. Univerſus populus iterum ab uno contumelioſè correptus erat. Quantus eſt honos virtutis? tacuit actutum: Recens victoria ipſius Numantina, & patris Macedonica, devictæque Carthaginis ſpolia avita, ac duorum Regum Syphacis & Perſæ ante triumphales currus catenatæ cervices, tunc totius fori frementis ora clauſerunt: Nec timori datum eſt ſilentium, [a] ſed quia beneficio Æmiliæ & Corneliæ gentis, multi metus Urbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit.

4. Quapropter minus mirari debemus, quod ampliſſima Cn. Pompeii auctoritas toties cum libertate luctata eſt: nec ſine magna laude, quoniam omnis generis hominum licentiæ ludibrio eſſet, quieta fronte tulit. [1] Cn. Piſo, cum [2] Manilium Criſpum [3] reum ageret, eumque evidenter nocentem gratia Pompeii videret eripi; juvenili impetu ac ſtudio accuſationis provectus, multa & gravia crimina præpotenti defenſori objecit. Interrogatus deinde ab eo, cur ſe quoque non accuſaret; Da, inquit, prædes Reipub. te, ſi poſtulatus fueris, civile bellum non excitaturum; etiam de tuo prius, quam de Manilii capite in conſilium judices mittam. Ita eodem judicio duos ſuſtinuit reos: accuſa-

INTERPRETATIO.

a *Sed quia victoriis à gente & Cornelia & Æmilia relatis, multi liberati erant metu ob pericula Vrbi & Italiæ imminentia* in bello Punico & Macedonico, *plebs Romana libertatem Scipionis admirata, quaſi libera non eſſet*, reſpondere non auſa eſt.

NOTÆ.

ſuffragiis repudiatæ ſint. De Scipionis reſponſo egimus pluribus l. 5. c. 3. Quis Scipio Æmilianus, Æmilius Paulus, à quo capta Carthago, à quibus victi Perſes & Syphax, diximus ſæpiſſime.

1. *Cn. Piſo.*] Tres id temporis erant: quibus idem Cn. Piſonis nomen fuit, unus is qui Catilinæ deditus in Hiſpania cæſus eſt: alter legatus Pompeii in bello Piratico: tertius in bello civili partes & Pompeii & M. Bruti ſecutus, reditu conceſſo ab honorum petitione abſtinuit, donec Conſulatus illi ab Auguſto delatus eſt. Quis horum is fuerit, conjiciant alii.

2. *Manilium Criſpum.*] Illum forte Tribunum plebis, qui duas leges tulit; alteram de libertorum ſuffragiis, alteram de bello Mithridatico Pompeio extra ordinem committendo: primam repudiavit Senatus; ſecundam defendit Cicero ea, quæ etiam nunc extat, eleganti oratione.

3. *Reum ageret.*] Sive adulterii, ut vult Varro; ſive criminis alterius accuſatus fuerit, bis ad Iudicum ſubſellia tractum refert Cicero, & ita deceſſiſſe, ne non ipſe innocens, ſed Iudices pejeraſſe exiſtimarentur.

tione

tione Manilium, libertate Pompeium: [a] & eorum alterum lege peregit, alterum profeſſione, qua ſolum poterat.

5. Quid ergo libertas ſine Catone? non magis quam Cato ſine libertate. Nam cum in [1] Senatorem nocentem & infamem reum Judex ſediſſet, tabellæque Cn. Pompeii laudationem ejus continentes, prolatæ eſſent, procul dubio efficaces futuræ, protinus ſubmovit eas è quæſtione, legem recitando, qua cautum erat, ne Senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic facto perſona admirationem ademit. Nam quæ in alio audacia videretur, in Catone fiducia cognoſcitur.

6. Cn. Lentulus Marcellinus Conſul, cum in concione de Magni [2] Pompeii nimia potentia quereretur, aſſenſuſque ei clara voce univerſus populus eſſet: Acclamate, inquit, Quirites, acclamate, dum licet: jam enim vobis impune facere non licebit. [b] Pulſata eſt tunc maximi civis potentia, hinc invidioſa querela, hinc lamentatione miſerabili. An.M. 3998. Ol. 181. 1. Vrb. C. 697. Ant.Ch. 55.

7. Cui candida faſcia crus alligatum habenti, Favonius: Non refert, inquit, qua in parte corporis ſit diadema: Exigui panni cavillatione regias ejus vires exprobrans. At is neutra in parte mutato vultu, utrumque cavit, ne aut hilari fronte libenter agnoſcere potentiam, aut triſti iram profiteri videretur: Eaque patientia inferioris etiam generis & fortunæ hominibus aditum adverſus ſe dedit: E quorum turba duos retuliſſe abunde erit. An.M. 3998. Ol. 181. 1. Vrb. C. 697. Ant.Ch. 55.

8. Helvius Mancia Formianus, Libertini filius, ultimæ ſenectutis, L. [3] Libonem apud Cenſores accuſabat: in quo certamine cum Pompeius Magnus humilitatem ei, ætatemque exprobrans, ab inferis illum ad accuſandum remiſſum dixiſſet: Non mentiris, inquit, Pompei: venio enim ab inferis L. Libonem accuſaturus: ſed dum illic moror, vidi cruentum [4] Cn. Domitium Ahenobarbum deflentem, quod ſummo genere natus, integerrimæ vitæ, amantiſſimus patriæ, in ipſo juventutis flore, An.M. 3999. Ol. 181. 2. Vrb.C. 698. Ant.Ch. 54. An.M. 3975. Ol 174. 4. Vrb. C. 672. Ant.Ch. 80.

INTERPRETATIO.

a *Et eorum alterum Manlium lege damnari fecit; alterum vero Pompeium profeſſus eſt ſe accuſaturum, quod ſolum poterat.*

b *Potentia Pompeii civis eximii læſa eſt,* & à Lentulo *querela invidioſa*, & à plebe *lamentatione miſerabili.*

NOTÆ.

1. *Senatorem nocentem.*] M. Scaurum, qui apud Catonem tum Prætorem repetundarum poſtulatus eſt, ut diximus ſupra.

2. *Pompeii nimia potentia.*] Qui juncta cum Craſſo & Cæſare ſocietate alterum Conſulatum petebat: querenti Lentulo, *Non erubeſcis*, ait Pompeius, ô *Marcelline, de me minus honeſte loqui, per quem ex muto vocalis, & ex famelico vomens factus es.* De Savonin l.2. c.10. n.8.

3. *L. Libonem.*] Ex Scribonia gente, qui victis, tum Pompeii, tum M. Bruti partibus, ad M. Antonium ſe contulit; cujus opera Conſulatum adeptus eſt.

4. *Cn. Domitium.*] Cinnæ generum, qui cum ſeptem legionibus in Africa cæſus eſt.

An.M. 3977.
Ol. 175. 4.
Vrb.C.676.
Ant.Ch. 76.

tuo juſſu eſſet occiſus. Vidi pari claritate conſpicuum [1] Brutum ferro laceratum, querentem, id ſibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidiſſe. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ bonorumque patris tui defenſorem, in tertio Conſulatu ſuo catenis, quas tu ei injici juſſeras, vinctum, obteſtantem te, adverſus omne fas ac nefas,

An M.3973.
Ol. 174. 4.
Vrb. C. 672.
Ant. C.80.

cum in ſummo eſſet imperio, à te Equite Romano trucidatum. [a] Vidi eodem habitu & quiritatu prætorium virum [2] Perpernam ſævitiam tuam execrantem: omneſque eos una voce indignantes, quod indemnati ſub te adoleſcentulo carnifice occidiſſent. Obducta jam [b] [3] victis

An. M. 3982.
Ol.177. 1.
Vrb. C. 681.
Ant.Ch. 71.

cicatricibus bellorum civilium vaſtiſſima vulnera, municipali homini, ſervitutem paternam redolenti, effrenata temeritate, intolerabilique ſpiritu impune revocare licuit. Itaque eo tempore & fortiſſimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutiſſimum. Sed non patitur nos hoc longiore querela proſequi perſonæ inſequentis aliquanto ſors humilior.

9. Diphilus Tragœdus, cum [4] Apollinaribus ludis inter actum ad eum verſum veniſſet, in quo hæc ſententia continetur, Miſeria noſtra magnus eſt: directis in Pompeium manibus, pronuntiavit: [c] Revocatuſque aliquoties à populo ſine ulla cunctatione, nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum geſtu perſeveranti egit. Eadem petulantia uſus eſt in ea quoque parte, Virtutem iſtam veniet tempus cum graviter gemas.

An.M. 3972.
Ol. 174. 3.
Vrb. C. 671.
Ant.Ch. 81.

10. M. etiam Caſtricii libertate inflammatus animus, qui cum Placentiæ Magiſtratum gereret, Cn. Carbone Conſule jubente decretum fieri, quo ſibi obſides à Placentinis darentur, nec ſummo ejus imperio obtemperavit, nec maximis viribus ceſſit: Atque etiam dicenti multos ſe gladios habere, reſpondit, Et ego annos. Obſtupuerunt tot legiones tam robuſtas ſenectutis reliquias intuentes. [d] Carbonis quoq; ira

INTERPRETATIO.

[a] *Eodem amictu & iiſdem inſignibus.*

[b] *Veteribus cicatricibus.*

[c] *Juſſuſque à populo idem ſæpius repetere, ſine ulla formidine geſtu conſtanter indicavit Pompeium, qui nimiam tum potentiam habebat.*

[d] *Ira quoque Carbonis, cum parcam in ſene haberet materiam, in quem ſæviret, breve enim tantum reliqua vitæ tempus auferre poterat, ſponte ſua ſedata eſt.*

NOTÆ.

1. *Brutum.*] Is M. Bruti, qui Cæſarem occidit, pater erat. Cum Galliam Ciſalpinam pro Lepido teneret, & caſtra caſtris Pompeii collata ad Mutinam diu habuiſſet, tandem ſe ſuaque omnia permiſit Pompeii fidei, cujus tamen juſſu paulo poſt necatus eſt. De Carbone ſupra.

2. *Perpernam.*] Poſt admiſſum in Sertorium facinus victus à Pompeio Perperna in dumeto deprehenſus eſt; & antequam in conſpectum veniret, interfici juſſus, ne novorum bellorum auctor fieret. Ita App.

3. *Victis cicatricibus.*] *Victus* idem eſt, ex Feſto, quod languidus. Vnde & Terentius in Eunucho: *Hic eſt victus, vetus, veternoſus ſenex.* Et Plautus in Mercat: *Acherunticus ſenex, victus, decrepitus.* Victas cicatrices appellat veteres quidem, ſed male curatas.

4. *Apollinaribus ludis.*] Cum peſtilentia urbs laboraret, hi ludi in honorem

quia materiam ſæviendi perquam exiguam habebat, parvulum vitæ tempus ablatura, in ſeipſa collapſa eſt.

11. Jam [1] Ser. Galbæ temeritatis plena poſtulatio, qui Divum Julium conſummatis victoriis, in foro jus dicentem, in hunc modum interpellare ſuſtinuit: C. Juli Cæſar, pro Cn. Pompeio Magno quondam genero tuo in tertio ejus Conſulatu pecuniam ſpopondi, quo nomine nunc appellor: Quid agam? dependam? Palam atque aperte ei bonorum Pompeii venditionem exprobrando, ut à Tribunali ſummoveretur, meruerat: ſed illud ipſa manſuetudine mitius pectus, æs alienum Pompeii ex ſuo fiſco ſolvi juſſit. An M. 4009. Ol. 183. 4. Vrb C. 7.8. Ant. Ch. 44.

12. A. [2] Caſellius vir juris civilis ſcientia clarus, quam periculoſe contumax! Nullius enim aut gratia, aut auctoritate compelli potuit, ut de aliqua earum rerum, quas Triumviri dederant, formulam componeret. Hoc animi judicio victoriarum beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem, cum multa de partibus Cæſaris liberius loqueretur, amicique, ne id faceret, monerent: Duas res quæ hominibus amariſſimæ videntur, magnam ſibi licentiam præbere reſpondit; ſenectutem & orbitatem. An M. 4012. Ol. 184. 3. Vrb C. 711. Ant. Ch. 41.

N o t æ.

Apollinis inſtituti: ſunt tamen qui aliam cauſam afferant, inter quos Macrobius ad carmen Martii Vatis eorum inſtitutionem refert: ut ut eſt, illos populos & laureatus ſpectare, & convivia celebrare ſolebat.

1. *Ser. Galba.*] Ex gente Sulpitia; is Galbæ Imperatoris avus fuit. Cæſaris in bello Gallico legatus prius fuerat; ſed ob Conſulatus repulſam in illum cum Bruto conſpiravit.

2. *Caſellius.*] De quo Horatius in arte Poët. *Nec ſcit quantum Caſellius Aulus.*

EXTERNA.

1. Inſerit ſetantis viris mulier alienigeni ſanguinis: quæ à Philippo Rege temulento immerenter damnata, Provocarem ad Philippum, inquit, ſed ſobrium. Excuſſit crapulam oſcitanti, ac præſenti animo ebrium reſipiſcere, cauſaque diligentius inſpecta, juſtiorem ſententiam ferre coëgit. Igitur æquitatem, quam impetrare non potuerat, extorſit: potius præſidium à libertate, quam ab innocentia mutuata.

2. Jam illa non ſolum fortis, ſed etiam urbana libertas. Senectutis ultimæ quædam, Syracuſanis omnibus [1] Dionyſii tyranni exitium, propter nimiam morum acerbitatem & intolerabilia onera, votis expetentibus, ſola quotidie matutino tempore Deos, ut incolumis ac ſibi ſuperſtes eſſet, orabat. Quod ubi is cognovit, indebitam ſibi admiratus benevolentiam, acceſſit eam, & quid ita hoc, aut quo ſuo merito

N o t æ.

1. *Dionyſii.*] Junioris.

faceret, interrogavit. Tum illa, Certa eſt, inquit, ratio propoſiti mei: puella enim, cum gravem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam: quo interfecto aliquanto tetrior arcem occupavit. Ejus quoque finiri dominationem magni æſtimabam: tertium te ſuperioribus importuniorem habere cœpimus rectorem. Itaque timens, ne ſi tu fueris abſumptus, deterior in locum tuum ſuccedat; caput meum pro tua ſalute devoveo. Tam facetam audaciam Dionyſius punire erubuit.

3. Inter has & Theodorum Cyrenæum quaſi animoſi ſpiritus conjugium eſſe potuit, virtute par, felicitate diſſimile. Is enim [1] Lyſimacho Regi, mortem ſibi minitanti, Enimvero, inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantharidis vim aſſecutus es. Cumque hoc dicto accenſus, cruci eum ſuffigi juſſiſſet, Terribilis hæc (ait) purpuratis ſit tuis: mea quidem nihil intereſt, humi-ne, an ſublime putreſcam.

NOTÆ.

1. *Lyſimacho Regi.*] Qui rebus poſt Alexandri mortem geſtis clariſſimus, contra Seleucum pugnans cecidit. De quo multa in notis ad Iuſtinum.

CAP. III.

DE SEVERITATE.

ROMANORUM.

1. *Populi Rom.*
2. *P. Mucii Scævolæ Tribuni pleb.*
3. *Senatus Romani.*
4. *MV. Curii Dentati Coſ.*
5. *L. Domitii Ahenobarbi Prat.*
6. *M. Horatii Tergemini.*
7. *Senatus Rom. in inceſtas.*
8. *Cognatorum in veneficas.*
9. *Egnatii Metelli.*
10. *C. Sulpitii Galli.*
11. *Q. Antiſtii Veteris.*
12. *P. Sempronii Sophi.*

EXTERNORUM

1. *Lacedæmoniorum.*
2. *Athenienſium.*
3. *Cambyſis Regis Perſarum.*

ARmet ſe duritia pectus neceſſe eſt, dum horridæ ac triſtis ſeveritatis acta narrantur; ut humaniore cogitatione ſepoſita, rebus auditu aſperis vacet. [a] Ita enim deſtrictæ & inexorabiles vindictæ, & varia pœnarum genera in medium procurrent, utilia quidem legum munimenta, ſed minime in placido & quieto paginarum numero reponenda.

INTERPRETATIO.

a *Ita enim rigidæ & inexorabiles vindictæ & diverſa ſuppliciorum genera à nobis proferentur in medium: quæ quidem utilia ſunt ad leges tuendas; ſed minime reponendæ videntur in libro, qui quietis amans & clementiæ, ab his abhorrere videtur.*

1. M. Manlius, unde Gallos depulerat, inde ipſe præcipitatus An M. 3671.
eſt; quia fortiter defenſam libertatem nefarie [1] opprimere conatus fue- Ol. 99. 2.
rat. Cujus juſtæ ultionis nimirum hæc præfatio fuit: Manlius eras Vrb. C. 370.
mihi, cum præcipites agebas Senones: poſtquam mutari cœpiſti, unus Ant. Ch. 384.
factus es ex Senonibus. Hujus ſupplicio [2] æternæ memoriæ nota inſerta
eſt: Propter illum enim lege ſanciri placuit, ne quis Patricius in arce
aut Capitolio habitaret, quia domum eo loci habuerat, ubi nunc
[3] ædem Monetæ videmus. Par indignatio civitatis [4] adverſus Sp. Caſ-
ſium erupit: cui plus ſuſpicio concupitæ dominationis nocuit, quam
tres magnifici Conſulatus, ac duo ſpecioſiſſimi triumphi profuerunt. An.M. 3570.
Senatus enim populuſque Romanus non contentus capitali eum ſup- Ol. 74. 1.
plicio afficere; interempto domum ſuperjecit, ut penatium quoque Vrb. C. 269.
ſtrage puniretur. In ſolo autem ædem Telluris fecit. Itaque quod prius Ant. Ch. 483.
domicilium impotentis viri fuerat, nunc religioſæ ſeveritatis monumen-
tum eſt. Eadem auſum Sp. Mælium conſimili exitu patria multavit.
Area vero domus ejus, quo juſti ſupplicii notitia ad poſteros perveni-
ret, Æquimelii appellationem traxit.

Quantum ergo odii adverſus hoſtes libertatis inſitum animis antiqui
haberent, parietum ac tectorum, in quibus verſati fuerant, ruinis te-
ſtantur. Ideoque & M. Flacci, & L. Saturnini ſeditioſiſſimorum civium
corporibus trucidatis, penates ab imis fundamentis eruti ſunt. Cæte- An.V.C. 631.
rum Flacciana area, cum diu penatibus vacua manſiſſet, à Q. Catulo An.V.C. 633.
Cimbricis ſpoliis adornata eſt.

Viguit in noſtra civitate Ti. & C. Gracchorum ſumma nobilitas, ac An.V.C. 620.
ſpes ampliſſima: ſed quia ſtatum civitatis conati erant convellere, in-
ſepulta cadavera jacuerunt: ſupremuſque humanæ conditionis honos An.V C. 632.
filiis Gracchi, & nepotibus Africani defuit; quin etiam familiares eo-

NOTÆ.

1. *Opprimere conatus.*] M. Manlius vir quidem fortiſſimus; quippe qui 37. militaribus donis ornatus: ſed *nimius animis*, inquit Livius, *& vitio ingenii vehemens & impotens*, cum alios Principes ſperneret, uni M. Camillo invideret, ex patribus, popularis factus eſt; noviſque tabulis, & largitione regnum affectare viſus, à Cornelio Coſſo Dictatore in carcerem conjicitur: ſed mox populi metu liberatus plebem ad vim concitat: quare dies ipſi à Tribunis plebis dicitur; tum ille res à ſe geſtas commemorare, hoſtium cæſorum ſpolia, donaque proferre Imperatorum, & ad Capitolium identidem manus tendere: cumque amica plebis ferret ſuffragia, in locum, unde in Capitolium conſpectus non eſſet, concilium populi tranſlatum eſt. Vbi damnatus à Tribunis plebis, è ſaxo Tarpeio dejectus eſt; locuſque idem in uno homine, & eximiæ gloriæ monimentum, & pœnæ ultimæ fuit. Hæc Livius l. 6.

2. *Æternæ memoriæ nota.*] Adjectæ mortuo duæ notæ ſunt: publica una, quod latum ad populum eſt, ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret: gentilitia altera, quod gentis Manliæ decreto cautum eſt, ne quis deinde M. Manlius vocaretur.

3. *Ædem Monetæ.*] Iunonis, cui nomen inde factum dicitur, quod ibi vox audita eſſet, dicentis adventare Gallos.

4. *Adverſus Sp. Caſſium.*] Cædem Sp.

rum, nè quis Reipublicæ inimicis amicus eſſe vellet, [1] de Robore præcipitati ſunt.

An.M.3569. 2. Idem ſibi tam licere [2] P. Mucius Tribunus plebis quam Senatui
Ol.73.4. & populo Romano credidit, qui omnes collegas ſuos, qui duce Sp.
Vrb.C.268. Caſſio id egerant, ut Magiſtratibus non ſubrogatis, communis libertas
Ant.Ch.484. in dubium vocaretur, vivos cremavit. Nihil profecto hac ſeveritate fidentius: unus enim Tribunus eam pœnam novem collegis inferre auſus eſt, quam novem Tribuni ab uno collega exigere perhorruiſſent.

An.M.3818. 3. Libertatis rigida adhuc cuſtos & vindex ſeveritas, ſed pro dignita-
Ol.136.1. te & diſciplina æque gravis inventa eſt. [3] M. enim Clodium Senatus
Vrb.C.517. Corſis, quia turpem cum his pacem fecerat, dedidit: Quem ab hoſti-
Ant.Ch.235. bus non acceptum, in publica cuſtodia necari juſſit. Semel læſa majeſtate Imperii, quot modis ira pertinax vindex! factum ejus reſcidit, libertatem ademit, ſpiritum extinxit, corpus contumelia carceris & deteſtanda [4] Gemoniarum ſcalarum nota fœdavit. Atque hic quidem
An.M.3944. Senatus animadverſionem meruerat. [5] Cn. autem Cornelius Scipio Hiſ-
Ol.167.3. palli filius, prius quam mereri poſſet, expertus eſt: Nam cum ei Hiſ-
Vrb.C.643. pania Provincia ſorte obveniſſet, ne illuc iret, decrevit, adjecta cau-
Ant.C.109. ſa, quod recte facere neſciret. Itaque Quæſtor Cornelius propter vitam inhoneſte actam ſine ullo provinciali miniſterio, tantum non re-
An.M.3964. petundarum lege damnatus eſt. Ne in C. quidem Vettieno, qui ſiniſtræ
Ol.172.1. manus digitos, ne bello Italico militaret, ſibi abſciderat, ſeveritas Se-
Vrb.C.663. natus ceſſavit: publicatis enim bonis ejus, ipſum æternis vinculis pu-
Ant.Ch.89. niendum cenſuit: effecitque, ut quem honeſte ſpiritum profundere in acie noluerat, turpiter in catenis conſumeret.

4. Id factum imitatus MV. Curius Conſul, cum delectum ſubito
An.M.3779. edicere coactus eſſet, & juniorum nemo reſpondiſſet: conjectis in
Ol.126.2. ſortem omnibus tribubus, Polliæ, quæ prima exierat, primum nomen
Vrb.C.478. urna extractum citari juſſit: Neque eo reſpondente, bona adoleſcentis
Ant.Ch.274. haſtæ ſubjecit. Quod ut illi nuntiatum eſt, ad Conſulis tribunal cucur-

NOTÆ.

Caſſii expoſuimus l.1.c.4.n.6. M.Flacci l.1.c.7.n.6 L.Saturnini l.3.c.2.n.18 Ti.Gracchi l.1.c.4.n.2.C.Gracchi l.1.c.7.n.6.

1. *De Robore.*]Robur locus erat in carcere, ut patet ex Plauto & Lucretio; ſed quî quis de illo loco præcipitari potuerit, non video.

2. *P. Mutius Scævola.*] Id ſcribit Valerius ex iis Annalibus, qui decem Tribunos plebis tum fuiſſe teſtantur; Livius tamen & Dionyſius nuſquam meminerunt.

3. *M. enim Clodium.*] Gliciam, qui prius viator ac Scriba M.Claudii Conſulis, tum legatus C. Licinii Vari Conſulis, ante illius adventum cum Corſis pacem pepigit. Ita Ammian. Marcel. & Zonaras.

4. *Gemoniarum ſcalarum.*] Locus erat præceps, ad quem per ſcalas deſcenſus erat; nomen ab auctore accepit: reos majeſtatis unco gutturi infixo in has ſcalas trahere moris erat.

5. *Cn. Cornelius Hiſpalli.*] Patre prætorio natus. Vnus Valerius, opinor, illius meminit. De Curio, qui Pyrrhum expulit diximus l.1.

tit, collegiumque Tribunorum appellavit. Tunc MV. Curius præfatus non opus eſſe eo cive Reip. qui parêre neſciret; & bona ejus, & ipſum vendidit.

5. Æque tenax propoſiti [1] L. Domitius. Nam cum Siciliam Proprætor regeret, & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus eſſet; adduci ad ſe paſtorem, cujus manu occiſus erat, juſſit. Interrogatumque, quo telo eam beſtiam confeciſſet, poſtquam comperit uſum venabulo, cruci ſuffixit. Quia ipſe ad exturbanda latrocinia quibus Provincia vaſtabatur, ne quis telum haberet, edixerat. [a] Hoc aliquis in fine ſeveritatis ponendum dixerit: diſputatione enim utroque flecti poteſt. Cæterum ratio publici imperii Prætorem nimis aſperum exiſtimari non patitur.

An.M. 3956. Ol. 170. 3. Vrb. C. 655. Ant.Ch.97.

6. Sic ſe in viris puniendis ſeveritas exercuit. Sed ne in fœminis quidem ſupplicio afficiendis ſegniorem ſe egit. Horatius unus prælio trium Curiatiorum, [2] conditione pugnæ omnium Albanorum victor; cum ex illa clariſſima acie domum repetens ſororem ſuam virginem Curiatii ſponſi mortem profuſius, quam illâ ætas debebat, flentem vidiſſet, gladio, quo patriæ rem bene geſſerat, [3] interemit: Parum pudicas ratus lacrymas, quæ præpropero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum actum, pater defendit. Ita paulo propenſior animus puellæ ad memoriam futuri viri, & fratrem ferocem vindicem, & vindictæ

An.M. 3385. Ol. 27. 4. Vrb.C. 84. Ant.Ch.668.

* INTERPRETATIO.

a Aliquis dicere poſſet hoc non ſolum ſeveritatis, ſed ſævitiæ etiam exemplum eſſe; poteſt enim diſputatione probari ad utramque pertinere.

NOTÆ.

1. *L. Domitius.*] Ænobarbus, qui Conſul anno Vrbis 660. Cæſus eſt poſtea à L. Damaſippo.

2. *Conditione pugnæ.*] Qua ratione res geſta ſit, paucis accipe. Orto Romanos inter & Albanos bello, jam inſtructæ utrimque ſtabant acies, cum Metius Albanorum Dictator auctor eſt Tullo Romanorum Regi, ut ineatur aliqua via, qua utri utris imperent, ſine multo ſanguine utriuſque populi diſcerni poſſit. Forte in duobus exercitibus erant tergemini fratres, nec ætate, nec viribus diſpares, Horatii & Curiatii; hi apud Albanos, apud Romanos illi: cum his agunt Reges, ut pro ſua quiſque patria dimicent ferro, ibi imperium fore unde victoria fuerit. Nihil recuſatur, locus & tempus convenit: icto fœdere tergemini arma capiunt, datur ſignum, concurrunt infeſtis armis, conſertiſque manibus duo Romani alius ſuper alium vulneratis tribus Albanis expirantes corruunt. Superſtes Horatius forte integer fuit, ut univerſis ſolus nequaquam par, ſic adverſus ſingulos ferox: quare capeſſit fugam, Curiatii inſequuntur, ut quemque vulnere affectum corpus ſinit. Vt vidit Horatius eos magnis intervallis ſequentes, proximum invadit, ſicque antequam alter alteri auxilio eſſe poſſit, unum & alterum, deinde tertium æquato marte conficit. Ita fere Livius.

3. *Interemit.*] Dum flebiliter mortuum ſponſum appellat, ſtricto Horatius gladio ſimul verbis increpans transfigit puellam. *Abi hinc cum immaturo amore ad ſponſum*, inquit, *oblita fratrum mortuorum, vivique, oblita patriæ: ſic abeat quæcunque Romana lugebit hoſtem.*

tam rigidum [1] aſſenſorem patrem habuit.

An. M. 3868. Ol. 148. 3. Vrb C. 567. Ant. Ch. 185.

7. Conſimili ſeveritate Senatus poſtea uſus Sp. Poſthumio Albino, & Q. Marcio Philippo Conſulibus mandavit, ut de his, quæ [2] ſacris Bacchanalium inceſtu uſæ fuerant, inquirerent: A quibus cum multæ eſſent damnatæ, in omnes cognati intra domos animadverterunt; lateque patens opprobrii deformitas, ſeveritate ſupplicii emendata eſt. Qua quantum ruboris civitati noſtræ mulieres turpiter ſe gerendo incuſſerant, tantum laudis graviter punitæ attulerunt.

An. M. 3903. Ol. 157. 2. Vrb. C. 602. Ant. Ch. 150.

8. [3] Publicia autem, quæ Poſthumium Albinum Conſulem; item Licinia, quæ Claudium Aſellum viros ſuos veneno necaverant, propinquorum decreto ſtrangulatæ ſunt: Non enim putaverunt ſeveriſſimi viri in tam evidenti ſcelere longum publicæ quæſtionis tempus expectandum. Itaque quarum innocentium defenſores fuiſſent, ſontium maturi vindices exſtiterunt.

9. Magno ſcelere horum ſeveritas ad exigendam vindictam concitata eſt. [4] Egnatii autem Metelli longe minori de cauſa; qui uxorem, quod vinum bibiſſet, fuſtim interemit. Idque factum non accuſatore tantum, ſed etiam reprehenſore caruit; unoquoque exiſtimante, optimo illam exemplo violatæ ſobrietatis pœnas pependiſſe. Et ſane quæcunque fœmina vini uſum immoderate appetit, omnibus & virtutibus januam claudit, & delictis aperit.

10. Horridum C. quoque Sulpitii Galli maritale ſupercilium. Nam uxorem dimiſit, quod eam capite aperto foris verſatam cognoverat; [a] abſciſa ſententia, ſed tamen aliqua ratione munita. Lex enim, inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus formam tuam approbes. His decoris inſtrumenta compara, his eſto ſpecioſa, horum te certiori crede notitiæ. [b] Ulterior tui conſpectus, ſupervacua irritatione accerſitus, in ſuſpicione & crimine ſubhæreat neceſſe eſt.

11. Nec aliter ſenſit Q. Antiſtius Vetus, repudiando uxorem, quod illam in publico cum quadam libertina vulgari loquentem viderat;

INTERPRETATIO.

[a] *Rigida & dura ſententia, ſed tamen probabili ratione munita.*

[b] *Si libenter aliis te conſpiciendam præbes, dum alios ad amorem tui ultro invitas, in ſuſpicionem criminis te venire neceſſe eſt.*

NOTÆ.

1. *Aſſenſorem patrem.*] Damnatus à Duumviris Horatius ad populum appellat: tum pater filiam jure cæſam judicat, oratque ne ſe orbum liberis facerent.

2. *Sacris Bacchanalium.*] Conſule l. 1. c. 3. n. 1. ubi hoc pluribus explicuimus.

3. *Publicia autem.*] Non eodem anno, quo maritos veneno ſuſtulerant damnatæ, ſed tertio anno poſt.

4. *Egnatii Metelli, &c.*] Quis Egnatius ille, quis Sulpitius, quis Antiſtius, obſcurum eſt. Gens Sulpitia patritia; Egnatia vero & Antiſtia plebeia: illa in Maximos & Rufos diviſa; hæc in Labeones, Rheginos, Severos, Soſianos, & Veteres.

Nam

Nam (ut ita dicam) incunabulis & nutrimentis culpæ, non ipſa commotus culpa, [a] citeriorem delicto præbuit ultionem; ut potius caveret injuriam, quam vindicaret.

12. Jungendus eſt his [1] P. Sempronius Sophus, qui conjugem repudii nota affecit, nihil aliud quam ſe ignorante ludos auſam ſpectare. Ergo dum ſic olim fœminis occurritur, mens earum à delictis aberat.

INTERPRETATIO.

a Vxorem punivit priuſquam delictum admitteret.

NOTÆ.

1. *P. Sempronius Sophus.*] Qui Conſul anno 485. & Cenſor 497.

EXTERNA.

1. Cæterum etſi Romanæ ſeveritatis exemplis totus terrarum orbis inſtrui poteſt; tamen externa ſummatim cognoſcere faſtidio non erit. Lacedæmonii [1] libros Archilochi è civitate ſua exportari juſſerunt, quod An.M. 3366. eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur. Noluerunt Ol. 23. 1. enim ea liberorum ſuorum animos imbui, ne plus moribus noceret, Vrb.C. 65. quam ingeniis prodeſſet. Itaque maximum Poëtam, aut certe ſummo Ant.Ch 687. proximum, quia [2] domum ſibi inviſam obſcœnis maledictis laceraverat, carminum exilio multarunt.

2. Athenienſes autem Timagoram, inter officium ſalutationis Darium Regem more gentis illius adulatum, capitali ſupplicio affecerunt: unius civis humilibus blanditiis, totius urbis ſuæ decus Perſicæ dominationi ſummiſſum graviter ferentes.

3. Jam Cambyſes inuſitatæ ſeveritatis, qui mali cujuſdam judicis ex An.M. 3525. corpore pellem detractam, ſellæ intendi, in eaque filium ejus judicaturum Ol. 62. 4. conſidere juſſit. Cæterum & Rex, & barbarus atroci ac nova Vrb.C. 224. pœna judicis, ne quis poſtea corrumpi judex poſſet, providit. Ant.Ch. 528.

NOTÆ.

1. *Libros Archilochi.*] Ex Paro inſula fuit, ex Strab. & Luciano. Ipſum quoque cum libris ejectum tradit Plutarchus, quod verſibus ſuis caneret ſatius eſſe clypeum & arma abjicere, quam animam amittere: inſignis quidem ille Poëta, ſed duobus vitiis infamis, quod & maledicus fuerit, & ſcripſerit turpiſſima.

2. *Domum ſibi inviſam.*] A Lycambe, qui filiam ipſi deſponderat, deluſus Epodon primus ex trimetris & dimetris commentus eſt; quo carmine ſocerum & tres filias tam acerbe inſectatus eſt, ut omnes ſimul ad laqueum compulerit. De quo Horatius: *Archilochum proprio rabies armavit Iambo.* De Dario Hyſtaſpis filio, de Cambyſe etiam jam ſæpe egimus.

CAP. IV.

DE GRAVITER DICTIS AUT FACTIS.

A ROMANIS.

1. *T. Manlio Torquato.*
2. *P. Scipione Æmiliano.*
3. *C. Popillio Lænate.*
4. *P. Rutilio Rufo.*
5. *M. Iunio Bruto Procoſ.*

AB EXTERNIS.

1. *Cinninenſi populo.*
2. *Socrate Athenienſi.*
3. *Alexandro Magno.*
4. *Lacedæmoniis.*
5. *Pædareto Spartano.*

[a] MAgnam & bonam laudis partem in claris viris etiam illa vendicant, quæ aut ab his graviter dicta aut facta pertinax memoria viribus æternis comprehendit. Quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rurſus avida manu, quod magis deſiderio ſatisfaciat, quam ſatietati abundet, hauriamus.

An.M. 3838. Ol. 141. 1. Vrb. C. 537. Ant.Ch. 215.

1 Civitate noſtra Cannenſi clade perculſa, cum admodum tenui filo ſuſpenſa Reipub. ſalus ex ſociorum fide penderet, ut eorum animi ad Imperium Romanum tuendum conſtantiores eſſent; majori parti Senatus principes Latinorum in ordinem ſuum ſublegi placebat. [1] Ut Annius olim, Campani etiam Conſulem alterum Capuæ creari debere aſſeverabant: ſic contuſus & æger Romani Imperii ſpiritus erat. [2] Tunc Manlius Torquatus, ſtirpis ejus qui Latinos apud Veſerim inclyta pugna fuderat, quam poterat clara voce denuntiavit: ſi quis ſociorum inter Patres Conſcriptos ſententiam dicere auſus eſſet, continuo eum ſe interempturum. Hæ unius minæ, & Romanorum languentibus animis calorem priſtinum reddiderunt, & Italiam ad jus civitatis nobiſcum exæquandum conſurgere paſſæ non ſunt: namque ut populi Rom. armis, ita verbis illius fracta ceſſit.

An.M. 3844. Ol. 142. 3. Vrb.C. 543. Ant.Ch. 209.

Par ejuſdem quoque Manlii gravitas, cum Conſulatus omnium con-

INTERPRETATIO.

[a] *Magnam laudem in claris viris illa etiam merentur, quæ ab his graviter aut dicta, aut facta ad poſterorum memoriam & æternitati commendata ſunt: ex quorum exemplorum maxima copia ſeligamus, nec plura, nec pauciora; ita ut non afferamus legentibus ſatietatem, ſed eorum deſiderio ſatisfaciamus.*

NOTÆ.

1. *Vt Annius olim.*] Optime hunc locum, ut alia multa, emendavit Pighius: nec enim tempore belli Punici ſecundi vixit Annius ille, ſed anno Vrbis 413. quo periit ut Conſulum alter, & dimidia pars Senatus ex Latio crearetur.

2 *Manlius Torquatus.*] Illius, qui Latinos ad Veſerim vicit, nepos fuit ter biſque Conſul. De ea pugna jam ſupra egimus.

ſenſu deferretur, [1] eumque ſub excuſatione adverſæ valetudinis oculorum recuſaret; inſtantibus cunctis, Alium, inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis: Nam ſi me gerere eum coëgeritis, nec ego mores veſtros ferre, nec vos imperium meum perpeti poteritis. [a] Si privati tam ponderoſa vox, quam graves faſces Conſulis extitiſſent!

2. Nihilo ſegnior Scipionis Æmiliani aut in Curia, aut in concione An.M. 3912.
gravitas: qui cum haberet conſortem Cenſuræ [2] Mummium, ut no- Ol. 159 3.
bilem, ita enervis vitæ; pro Roſtris dixit, ſe ex majeſtate Reip. om- Vrb C. 611.
nia geſturum: ſibi ſi cives vel dediſſent Collegam, vel non dediſ- Ant.Ch.14.
ſent.

Idem, cum [3] Ser. Sulpicius Galba, & Aurelius Cotta Conſules in An.M 3910.
Senatu contenderent, uter adverſus Viriatum in Hiſpaniam mitteretur: Ol. 159. 1.
ac magna inter Patres Conſcriptos diſſenſio eſſet; omnibus quo- Vrb. C. 609.
nam ejus ſententia inclinaretur expectantibus: Neutrum, inquit mi- Ant. Ch. 143.
hi mitti placet, quia alter nihil habet, alteri nihil eſt ſatis. [b] Æque malam licentis imperii magiſtram judicans inopiam atque avaritiam. Quo dicto, ut neuter in provinciam mitteretur, obtinuit.

3. [4] C. vero Popillius à Senatu legatus [5] ad Antiochum miſſus, ut bello ſe, quo [6] Ptolemæum laceſſebat, abſtineret: cum ad eum veniſſet, atque is prompto animo & amiciſſimo vultu [7] dextram ei por-

INTERPRETATIO,

a Si privatus tam graviter reſpondit, quam ſevere Conſul ſe geſſiſſet.

b Iudicans inopiam atque avaritiam æque malam eſſe magiſtram Imperii, in quo licet omnia pro arbitrio agere.

NOTÆ.

1. *Eumque ſub excuſatione.*] Vt ſe audiit creatum Conſulem, continuo revocatum populum in ſuffragia redire jubet; alioſque creari Conſules: lecti ſunt M. Valerius Levinus II. & M. Marcellus IV.

2. *Mummium, ut nobilem*] Qui deleta Corintho, & Achaia in deditionem accepta, Achaici cognomen retulit: ut virum abſtinentiſſimum laudant Livius & Plinius; ut indoctum & literarum rudem ſidet Velleius.

3. *Ser. Sulpicius Galba, & Aurelius Cotta.*] Vterque Orator; ille vehemens & inſignis, hic mediocris: Cotta egenus, Galba ditiſſimus, ſed avaritia infamis, ex Appian. Neuter in Hiſpaniam miſſus, ſed alteri Gallia, alteri Italia obtigit. Q. Fabio Æmiliano Scipionis fratri prorogatum in Hiſpania imperium. Ita Appianus in Ibericis.

4. *C. vero Popillius*] *Lænas*, bis Conſul, vir auſterus & ſevero vultu, quem Antiochus, cum Romæ obſes eſſet, præ ceteris coluerat.

5. *Ad Antiochum.*] *Epiphanem*, ſua in Iudæos crudelitate nobilitatum: à Græcis *Epimanes*, hoc eſt, furioſus vulgo dictus eſt, ex Appian.

6. *Ptolemæum.*] *Philometorem*, qui à fratre Evergete diſſentiebat. Si quis plura ſuper his requirit, conſulat ea, quæ ad Iuſtinum diximus.

7. *Dextram ei porrexiſſet.*] Non dextram, ſed oſculum ei obtulit, ſi Iuliano credimus: Reges enim exteri amicos oſculo excipiebant.

rexiſſet; invicem ei ſuam porrigere noluit, ſed tabellas [1] Senatuſconſultum continentes tradidit: Quas ut legit Antiochus, dixit, ſe cum amicis collocuturum. Indignatus Popillius, quod aliquam moram interpoſuit; Ac prius, inquit, quam circulo excedas, da reſponſum, quod Senatui referam. Non legatum locutum, ſed ipſam Curiam ante oculos poſitam crederes: continuo enim Rex affirmavit fore, ne amplius de ſe Ptolemæus quereretur. Ac tum demum Popillius [2] manum ejus tanquam ſocii apprehendit. [a] Quam efficax eſt animi ſermoniſque abſciſſa gravitas! Eodem momento Syriæ regnum terruit, Ægypti texit.

4. [3] P. autem Rutilii verba prius an facta æſtimem, neſcio: nam utriſque æque admirabile ineſt robur. Cum amici cujuſdam injuſtæ rogationi reſiſteret, atque is per ſummam indignationem dixiſſet: Quid ergo, inquit, mihi opus eſt amicitia tua, ſi quod rogo, non facis? reſpondit, Imo quid mihi tua, ſi propter te aliquid inhoneſte facturus ſum? Huic voci conſentanea illa opera, quod magis [4] Ordinum diſſenſione, quam ulla culpa ſua reus factus, nec obſoletam veſtem induit, nec inſignia Senatoris depoſuit, nec ſupplices ad genua Judicum manus tetendit; [5] nec dixit quicquam ſplendore præteritorum annorum humilius. Effecitque ut periculum illud non impedimentum gravitatis ejus eſſet, ſed experimentum. Atque etiam cum ei reditum in patriam Syllana victoria præſtaret, in exilio, ne quid adverſus leges faceret, [6] remanſit. Quapropter Felicis cognomen juſtius quis moribus graviſſimi viri, quam impotentis armis aſſignaverit. Quod quidem [7] Sylla rapuit, Rutilius meruit.

An.M. 3961.
Ol. 171. 4.
Vrb.C. 660.
Ant.Ch. 92.

INTERPRETATIO.

[a] *Quam potens eſt gravitas animi & ſermonis, paucis verbis exhibita!*

NOTÆ.

1. *Senatuſconſultum.*] Quo ſcriptum erat, niſi bello abſiſtatur, per utrum ſtetiſſet, eum neque amicum populi Romani, neque ſocium fore.

2. *Manum ejus tanquam ſocii.*] Tum præſcribit Regi diem, qua Ægypto excederet; & firmata inter fratres Ægyptios pace, in Cyprum navigat, unde victricem Antiochi claſſem dimittit.

3. *P. Rutilii.*] Cum de Rutilio jam plura dixerimus, pauca hic addidiſſe ſatis erit.

4. *Ordinum diſſenſione.*] Maxima enim tum erat inter Senatum & Equeſtrem Ordinem de judiciis diſſenſio.

5. *Nec dixit quidquam.*] M. Antonium & L. Craſſum amicos ad cauſæ patrocinium non adhibuit: dixit ipſe pro ſeſe: nec aliter, quam ſimplex ratio veritatis ferebat. Mutiuſque more ſuo dixit pro Rutilio nullo apparatu, pure ac dilucide; quaſi in illa commentitia Platonis civitate res ageretur: nemo ingemuit, nemo inclamavit, nihil cuiquam doluit, nemo conqueſtus, nemo Rempublicam imploravit, nemo ſupplicavit. Ita Cicero in Bruto.

6. *Remanſit.*] Malo, inquit, ut patria mea mei exilii erubeſcat, quam reditu mœreat. Smyrnæ ſubſtitit, ubi ſe totum ſtudiis literarum tradidit.

7. *Sylla rapuit.*] Quis felix dici voluit.

5. M. Brutus ſuarum prius virtutum, quam patriæ parentis parricida (¹uno enim facto & illas in profundum præcipitavit, & omnem ſui nominis memoriam inexpiabili deteſtatione perfudit,) ultimum prælium initurus, negantibus quibuſdam id committi oportere: Fidenter, inquit, in aciem deſcendo: ᵃhodie enim aut recte erit, aut nihil curabo. Præſumpſerat videlicet neque vivere ſe ſine victoria, neque mori ſine ſecuritate poſſe.

An. M. 4012. Ol. 184. 3. Vrb. C. 711. Ant. Ch. 41.

Interpretatio.

a *Aut recte erit, ſi vicero; aut nihil curabo, ſi moriar.*

Notæ.

1. *Vno enim facto*] Parricidio in Cæſarem admiſſo.

EXTERNA.

1. Cujus mentio mihi ſubjicit, quod ¹adverſus D. Brutum in Hiſpania graviter dictum eſt, referre: Nam cum ſe ei tota pene Luſitania dediſſet, ac ſola gentis ejus urbs ²Cinninia pertinaciter retineret, tentata redemptione, propemodum uno ore legatis Bruti reſpondit: Ferrum ſibi à majoribus, quo urbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab Imperatore avaro emerent, relictum. Melius ſine dubio illud noſtri ſanguinis homines dixiſſent, quam audiſſent.

An M. 3917. Ol. 160. 4. Vrb C. 616. Ant. Ch 136.

2. Sed illos quidem natura in hæc gravitatis veſtigia deduxit. Socrates autem Græcæ doctrinæ clariſſimum columen, cum Athenis ³cauſam dicturus eſſet, defenſionemque ei Lyſias à ſe compoſitam, qua in judicio uteretur, recitaſſet, demiſſam & ſupplicem, imminentique procellæ accommodatam, ⁴Aufer, inquit, quæſo, iſtam: nam ego ſi adduci poſſem, ut eam in ultima Scythiæ ſolitudine perorarem, tum me ipſe morte multandum concederem. Spiritum contempſit, ne careret gravitate: ᵃmaluitque Socrates extingui, quam Lyſias ſupereſſe.

An M. 3654. Ol. 95. 1. Vrb. C. 353. Ant. Ch. 399.

Interpretatio.

a *Maluitque mori, ut Socratem decebat,* ſervata gravitate, *quam vivere ut Lyſias,* uſus hac humili oratione.

Notæ.

1. *Adverſus D. Brutum.*] Qui Conſul cum Scipione Naſica Serapione Hiſpaniam ulteriorem obtinuit; & anno ſequenti Proconſul reliquias belli Viriatici confecit, ob Gallæcos domitos, Gallæci nomen adeptus.

2. *Cinninia.*] Vrbs Luſitaniæ inter Bracaram & Araducam, nunc *Sitania.*

3. *Cauſam dicturus eſſet.*] Ab Anyto & Melito læſæ pietatis in deos & corruptæ juventutis accuſatus. *Lyſias* Socratis erat diſcipulus.

4. *Aufer, inquit.*] *Bona*, inquit, *eſt oratio, ſed non mihi conveniens. Si bona eſt*, inquit Lyſias, *cur non ea uteris?* tum Socrates: *Nonne veſtis poteſt eſſe pulchra, & tamen non unicuique conveniens.* Ita Laërtius.

Tempus eſt juſtitię quoque ſancta penetralia adire, [a] in quibus ſemper æqui ac probi facti reſpectus religioſa cum obſervatione verſatur: & ubi ſtudium verecundiæ eſt, & cupiditas rationi cedit, nihilque utile, quod parum honeſtum videri poſſit, ducitur. Ejus autem præcipuum & certiſſimum inter omnes gentes noſtra civitas exemplum eſt.

1. [1] Camillo Conſule [2] Faliſcos circumſedente, magiſter ludi pluri- An M. 3661.
mos & nobiliſſimos inde pueros, velut ambulandi gratia eductos, in Ol. 96. 4.
caſtra Romanorum perduxit: Quibus interceptis, non erat dubium Vrb C. 360.
quin Faliſci depoſita belli gerendi pertinacia, tradituri ſe noſtro Im- Ant. Ch. 392.
peratori eſſent. De ea re [3] Senatus cenſuit, ut pueri vinctum Magiſtrum virgis cædentes in patriam remitterentur. Qua juſtitia animi eorum ſunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant; namque Faliſci beneficio magis quam armis victi, portas Romanis aperuerunt. Eadem civitas aliquoties rebellando, ſemperque adverſis contuſa prœliis, tan-
dem ſe Q. Lutatio Conſuli [4] dedere coacta eſt. Adverſus quam ſæ- An. M. 3815.
vire cupiens populus Romanus, poſtquam à Papirio (cujus manu, Ol. 134. 4.
jubente Conſule, verba ſcripta erant) doctus eſt, Faliſcos non pote- Vrb. C. 512.
ſtati, ſed fidei ſe Romanorum commiſiſſe; omnem iram placida mente Ant. Ch. 240.
depoſuit, [b] pariterque & viribus odii, non ſane facile vinci aſſuetis, & victoriæ obſequio, quæ promptiſſime licentiam ſubminiſtrat, ne juſtitiæ ſuæ deeſſet, obſtitit. Idem, cum P. Claudius [5] Camerinos ductu atque auſpiciis ſuis captos ſub haſta vendidiſſet, etſi ærarium pecunia, fines agris auctos animadvertebat; tamen quia parum liquida fide id

INTERPRETATIO.

a *In quibus quæ cum æquitate & probitate facta ſunt, cum obſervatione religioſa coluntur, & ſtudium verecundiæ ſervatur, & injuſta cupiditas cedit rationi, & nihil putatur utile, quod parum honeſtum poſſit videri.*

b *Et pariter, ne juſtitia ſua deeſſet reſtitit & odio, quod facile vinci non ſolet, & victoriæ, quæ præbet poteſtatem ſæviendi.*

NOTÆ.

1. *Camillo Conſule.*] Fallitur Valerius: nulli enim eo tempore Romæ Conſules, ſed Tribuni militares, quorum princeps tum erat Camillus; ſæpius enim mutata Reipublicæ forma, à Regibus ad Conſules, à Conſulibus ad Decemviros, deinde ad Tribunos militares, tum iterum ad Conſules ſumma rerum delata eſt.

2. *Faliſcos.*] Alii *Valerios* legunt: utrumque recte, Livio enim idem ſunt Valerii & Faliſci; Strabo tamen alios ab aliis diſtinguit. Faliſci Etruriæ populi. *Monte Faſcone.*

3. *Senatus cenſuit.*] Aliter Livius, qui laudem omnem non Senatui, ſed Camillo tribuit, cui gratiæ & à civibus & ab hoſtibus actæ ſunt.

4. *Dedere coacta eſt.*] Ob Tribunum Genucium à Faliſcis contumelia affectum, bellum ſuſceptum eſt, & intra ſex dies confectum; hoſtium quindecim millia cæſa, cæteris conceſſa pax, agri media pars adempta. ex Eutrop. & Oroſ. urbſque in clivo everſa, & in planitie condita, ex Zonara.

5. *Camerinos.*] Camerium Latii op-

geſtum ab Imperatore videbatur, maxima cura conquiſitos redemit, iiſque habitandi gratia locum in Aventino aſſignavit, & prædia eis reſtituit. Pecuniam etiam non ad Curiam, ſed ad ſacraria ædificanda, ſacrificiaque facienda tribuit: ª juſtitiæque promptiſſimo tenore effecit, ut exitio ſuo lætari poſſent, quia ſic renati erant.

Mœnibus noſtris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli; quod ſequitur, & per totum terrarum orbem manavit. ¹ Timochares Ambracienſis Fabricio Conſuli pollicitus eſt, ſe Pyrrhum veneno per
An M. 3776. filium ſuum, qui potionibus ejus præerat, necaturum. Ea res ² cum ad
Ol. 125. 3.
Vrb C. 475.
Ant.Ch.277. Senatum eſſet delata, miſſis legatis Pyrrhum monuit ut adverſus hujus generis inſidias cautius ſe gereret: memor, Urbem à filio Martis conditam: & armis bella, non venenis, gerere debere. Timocharis autem nomen ſuppreſſit; utroque modo æquitatem amplexus: quia nec hoſtem malo exemplo tollere, neque eum qui bene mereri paratus fuerat, prodere voluit.

An.M. 3632. 2. Summa juſtitia in quatuor quoque Tribunis plebis eodem tem-
Ol. 89. 3. pore conſpecta eſt. Nam cum C. Atratino (ſub quo duce aciem no-
Vrb.C. 331. ſtram ³ apud Verruginem à Volſcis inclinatam cum cæteris equitibus
Ant.Ch.421. correxerant) diem ad populum L. Hortenſius Collega eorum dixiſſet, pro Roſtris juraverunt, in ſqualore ſe eſſe, quoad Imperator ipſorum reus eſſet futurus. Non enim ſuſtinuerunt egregii juvenes, cujus armati periculum vulneribus & ſanguine ſuo defenderant; ejus togati ultimum diſcrimen, poteſtatis inſignia retinentes, intueri: Qua juſtitia mota concio, actione Hortenſium deſiſtere coëgit.

3. Nec ſe etiam aliter eo facto, quod ſequitur, exhibuit. Cum

INTERPRETATIO.

a *Sicque juſtitiam ſervando effecit, ut illi calamitate ſua lætari poſſent, quia ſic in meliori fortuna reſtituti erant.*

NOTÆ.

pidum Tacito & Plinio: Cameria dicitur Livio; Ciceroni Camerinum. *Camerino.*

1. *Timochares.*] Sic etiam appellatus à Gellio; *Nicias* vero à Zonara. Plutarchus nomen non prodit, ſed Medicum vocat. Ita etiam Aurelius Victor.

2. *Cum ad Senatum.*] Plutarchus & Zonaras nolunt conſultum ea de re Senatum; Fabricius enim, ſi ipſis credimus, poſtquam Æmilio Collegæ rem perſuaſit, ad Pyrrhum miſit literas, quarum ſententia hæc fuit. *Neque amicorum, neque hoſtium fortunatus æſtimator eſſe videris: Cognoſces enim te bonis quidem, ac juſtis viris bellum inferre, malis vero atque injuſtis confidere, &c. Hæc autem non tua gratia nota facimus tibi; ſed ne mors tua nobis calumniam afferat, quaſi virtute nequiverimus te ſuperare, dolo contendiſſe.* Sic quidem Plutarchus: aliquanto aliter Gellius l. 3. c. 8. *Nos pro tuis injuriis commoti tecum bellare ſtudemus; ſed communis exempli & fidei ergo, viſum eſt, ut te ſalvum velimus, ut eſſet, quem armis vincere poſſimus.*

3. *Apud Verruginem.*] Locus eſt in Volſcis. Illam pugnam deſcripſimus lib. 3. cap. 2.

Ti. Gracchus

[1] Ti. Gracchus & C. Claudius, ob nimis ſevere geſtam Cenſuram, An.M. 3885.
majorem civitatis partem exaſperaſſent, diem his P. Rutilius Tribunus Ol. 151. 4.
plebis perduellionis ad populum dixit, præter communem conſternatio- Vrb. C. 584.
nem, privata etiam ira accenſus, quia neceſſarium ejus ex publico loco Ant.Ch.168.
parietē demoliri juſſerant: Quo in judicio primę claſſis permultæ centuriæ Claudium aperte damnabant: de Gracchi abſolutione univerſæ conſentire videbantur: Qui clara voce juravit, ſi de Collega ſuo gravius eſſet judicatum, in factis paribus ſe eandem cum illo pœnam exilii ſubiturum. Eaque juſtitia tota illa tempeſtas ab utriuſque fortunis & capite depulſa eſt. Claudium enim populus abſolvit: Gracchо cauſæ dictionem Trib. [2] Rutilius remiſit.

4. Magnam laudem & illud collegium Tribunorum tulit, quod cum An.M. 3900.
unus ex eo L. Cotta fiducia ſacroſanctæ poteſtatis creditoribus ſuis Ol. 156. 3.
nollet ſatisfacere, decrevit; Si neque ſolveret pecuniam, neque daret Vrb.C 599.
cum quo ſponſio fieret, appellantibus ſe creditoribus auxilio futurum: Ant.Ch. 153.
iniquum ratum, majeſtatem publicam privatæ perfidiæ obtentui eſſe. Itaque Cottam in Tribunatu quaſi in aliquo ſacrario latentem, Tribunitia inde juſtitia extraxit.

5. Cujus ut ad alium æque illuſtrem tranſgrediar, [3] Cn. Domitius An.M. 3950.
Tribunus plebis M. Scaurum principem civitatis [4] in judicium populi Ol.169. 2
devocavit; [a] Ut ſi fortuna aſpiraſſet, ruinam: ſin minus, certe ipſa Vrb.C. 649.
obtrectatione ampliſſimi viri incrementum claritatis apprehenderet. Ant. Ch. 103.
Cujus opprimendi cum ſummo ſtudio flagraret, ſervus Scauri ad eum noctu pervenit, inſtructurum ſe ejus accuſationem multis & gravibus domini criminibus promittens. [b] Erant in eodem pectore Domitii, inimicus & dominus, diverſa æſtimatione nefarium indicium perpendentes: Juſtitia vicit odium. Continuo enim & ſuis auribus obſeratis, & indicis ore clauſo, duci eum ad Scaurum juſſit. Accuſatorem etiam

INTERPRETATIO.

a *Vt ſi fortuna faveret*, Scaurum *omnino everteret; ſi vero non faverit, ipſe clarior & illuſtrior fieret, quod auſus eſſet virum ampliſſimum in jus vocare.*

b *Dum Domitius examinat nefarium ſervi inditium, perpendit*, an plus apud ipſum valere debeat, *quod ipſe ſit inimicus Scauri, quam quod Scaurus ſit dominus illius ſervi.*

NOTÆ.

1. *Tib. Gracchus & C. Claudius.*] Ille Ti. & C. Gracchorum pater; hic Conſul anno Vrbis 577. De Hiſtris & Liguribus triumphavit.

2. *Rutilius remiſit.*] Ab iis poſtea multo ſeverius acta Cenſura, multiſque equi adempti, & imprimis ipſi Rutilio Tribuno, qui tribu etiam motus ex Tribuno opifex factus eſt, & ad opera publica adhiberi cœpit.

3. *Cn. Domitius.*] Aënobarbus, Neronis Imperatoris atavus. De Scauro ſupra.

4. *In judicium populi.*] Iratus Scauro, quod ab eo in Augurum collegium cooptatus non eſſet, illum accuſavit, quod ſacra

reo ſuo ne dicam diligendum, certe laudandum, quem populus cum propter alias virtutes, tum hoc nomine libentius & Conſulem, & Cenſorem, & Pontificem maximum fecit.

An.M. 3935. Ol. 165. 2. Vrb.C. 634. Ant.Ch. 118.

6. Nec aliter ſe [1] L. Craſſus in eodem juſtitiæ experimento geſſit. C. Carbonis nomen infeſto animo utpote inimiciſſimi ſibi [2] detulerat: ſed tamen ſcrinium ejus à ſervo allatum ad ſe, complura continens quibus facile opprimi poſſet, ut erat ſignatum, cum ſervo catenato ad eum remiſit. Quo pacto igitur inter amicos viguiſſe tunc juſtitiam credimus, cum inter accuſatores quoque & reos tantum virium obtinuiſſe videamus?

An.M. 3966. Ol. 173. 4. Vrb.C. 665. Ant.Ch. 87.

7. Jam L. Sylla non ſe tam incolumem, quam Sulpicium Rufum perditum voluit, [3] Tribunitio furore ejus ſine fine vexatus. Cæterum cum eum proſcriptum, & in villa latentem à ſervo proditum compeririſſet: [a] manumiſſum parricidam, ut fides edicti ſui extaret, præcipitari protinus è ſaxo Tarpeio cum illo ſcelere parto pileo juſſit. [4] Victor alioquin inſolens, hoc imperio juſtiſſimus.

INTERPRETATIO.

a Poſtquam ſervum illum, qui domini ſui parricida fuerat, libertate donaſſet, ut edictum ſuum fideliter ſervaret, illum juſſit è rupe Tarpeia præcipitari cum pileo, quem ſceleræ proditionis meruus fuerat.

NOTÆ.

publica deûm Penatium minus recte caſteque fierent.

1. *L. Craſſus.*] Anno ætatis 19. vel 21. Carbonem accuſaſſe dicitur, initioque orationis ita exanimatus eſt, ut Q. Maximus Prætor, quo pudori illius conſuleret, concilium dimiſerit. Ita refert Cicero in l.1.de Orat.

2. *Detulerat.*] Quod C. Graccho auctor fuiſſet repetendæ Tribunitiæ poteſtatis: quod Africani mortis conſcius eſſet, quod violenter geſſiſſet Conſulatum, in exilium miſſus eſt, ex Valerio l.3. c.7. Voluntaria morte periit, ex Cicerone in Bruto.

3. *Tribunitio furore.*] Legem tulit, ne Sylla contra Mithridatem bellum gereret: triaque ſatellitum millia ex Equeſtri Ordine alebat, eoſque contra Senatum appellare conſueverat.

4. *Victor alioqui inſolens.*] Nondum victus Mithridates, nec mortuus Marius, nec Sylla Dictator.

EXTERNA.

An.M. 3418. Ol. 36. 1. Vrb.C. 117. Ant.Ch. 635.

1. Verum ne alienigenæ juſtitiæ obliti videamur, Pittacus Mitylenæus, cujus aut meritis tantum cives debuerunt, aut moribus crediderunt, ut ſuis in ſuffragiis tyrannidem deferrent; tam diu illud imperium ſuſtinuit, quam diu bellum [1] de Sygæo cum Athenienſibus gerendum fuit. Poſtquam autem pax victoria parta eſt; continuo reclamantibus

NOTÆ.

1. *De Sygæo.*] De agris Achillitidis certatum eſſe auctor eſt Laërtius.

Mitylenæis depoſuit; ne dominus civium ultra quam Reipub. neceſſitas exegerat, permaneret. Atque etiam cum recuperati agri dimidia pars conſenſu omnium offerretur, avertit animum ab eo munere; deforme judicans, virtutis gloriam magnitudine prædæ minuere.

2. Alterius nunc mihi prudentia referenda eſt, ut alterius repræſentari juſtitia poſſit. Cum ſaluberrimo conſilio Themiſtocles migrare Athenienſes in claſſem coëgiſſet, Xerxeque Rege, & copiis ejus Græcia pulſis, ruinas patriæ in priſtinum habitum reformaret, & opes [1] clandeſtinis molitionibus ad Principatum Græciæ capeſſendum nutriret; in concione dixit, habere ſe rem deliberatione ſua proviſam, quam ſi fortuna ad effectum perduci paſſa eſſet, nihil majus aut potentius Athenienſi populo futurum, ſed eam vulgari non oportere. Poſtulavitque ut aliquis ſibi cui illam tacite exponeret, daretur. Datus eſt Ariſtides. Is poſtquam cognovit claſſem illum Lacedæmoniorum, quæ tota apud Gytheum ſubducta erat, velle incendere, ut ea conſumpta dominatio maris ipſis cederet; proceſſit ad cives, & retulit, Themiſtoclem ut utile conſilium, ita minime juſtum animo volvere. E veſtigio univerſa concio quod æquum non videretur, ne expedire quidem proclamavit, ac protinus Themiſtoclem incepto deſiſtere juſſit.

An.M.3577. Ol.75. 4. Vrb.C.276. Ant.Ch.476.

3. Nihil illis etiam juſtitiæ exemplis fortius. Zaleucus urbe Locrenſium à ſe ſaluberrimis atque utiliſſimis legibus munita, cum filius ejus adulterii crimine damnatus, ſecundum jus ab ipſo conſtitutum, utroque oculo carere deberet, ac tota civitas in honorem patris pœnæ neceſſitatem adoleſcentulo remitteret, aliquandiu repugnavit. Ad ultimum precibus populi evictus, ſuo prius, deinde filii oculo eruto, uſum videndi utrique reliquit. Ita debitum ſupplicii modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento, ſe inter miſericordem patrem & juſtum legiſlatorem partitus.

4. Sed aliquanto [2] Charondæ Thurii [a] præfractior atque abſciſior juſtitia. Ad vim & cruorem uſque ſeditioſas conciones civium pacaverat, lege cavendo, ut ſi quis eas cum ferro intraſſet, continuo interficeretur Interjecto deinde tempore, ex longinquo rure gladio cinctus domum repetens, ſubito indicta concione, ſicut erat, in eam proceſſit: ab eoque, qui proxime conſtiterat, ſolutæ à ſe legis ſuæ monitus:

INTERPRETATIO.

a *Aſperior & rigidior juſtitia:*

NOTÆ.

1. *Clandeſtinis molitionibus.*] Dum ipſe Lacedæmonios legatus deludit, perſuaſit ſuis, ut & urbem, & Piræum muro cingerent. Ita Thucyd. De Zaleuco l.1. c.2. n.4.

2. *Charonda.*] Fuit ille cum Zaleuco Pythagoræ diſcipulus, à patria Catanæus dicitur ab Ariſtotele; Thuriis leges dedit.

Idem ego illam, inquit, ſanciam: ac protinus ferro, quod habebat, diſtricto incubuit Cumque liceret culpam vel diſſimulare, vel errore defendere; pœnam tamen repræſentare maluit, ne qua fraus juſtitiæ fieret.

N o t æ.

Thurium urbs erat magnæ Græciæ ad ſinum Tarentinum.

Cap. VI.

DE FIDE PUBLICA.

Quam coluere

1. *Senatus Romanus.*
2. *L. Manlius, M. Atilius Coſ.*
3. *Idem Senatus Rom.*
4. *P. Africanus ſuperior.*
5. *Idem Senatus Romanus.*

Externi.

1. *Saguntini.*
2. *Petellini.*

ᵃ Hujus imagine ante oculos poſita, venerabile fidei numen dexteram ſuam, certiſſimum ſalutis humanæ pignus oſtentat. Quam ſemper in noſtra civitate viguiſſe, & omnes gentes ſenſerunt, & nos paucis exemplis recognoſcamus.

An.M. 3853. Ol. 144. 4. Vrb.C. 552. Ant.Ch. 200.

1. Cum [1] Ptolemæus Rex tutorem populum Romanum filio reliquiſſet, Senatus M. Æmilium Lepidum Pont. Max. bis Conſulem ad pueri tutelam gerendam Alexandriam miſit: ampliſſimique & integerrimi viri ſanctitatem Reipub uſibus & ſacris operatam externæ procurationi vacare voluit; ne fides civitatis noſtræ fruſtra petita exiſtimaretur. Cujus beneficio regia incunabula conſervata pariter ac decorata, incertum Ptolemæum reddiderunt, patriſne fortuna magis, an tutoris majeſtate gloriari deberet.

An.M. 3798. Ol. 131. 1. Vrb.C. 497. Ant.Ch. 255.

2. Specioſa quoque illa Romana fides. Ingenti Pœnorum claſſe

Interpretatio.

ᵃ *Imagine juſtitiæ ante oculos poſita, fides cujus nomen venerabile eſt: &* quæ eſt *ſalutis humanæ pignus certiſſimum ſeſe* nobis *offert.*

N o t æ.

1. *Ptolemæus Rex.*] A Polybio & Iuſtino diſſentit Valerius. Sic ſe res habuit Mortuo Ptolemæo Philopatore, & Agathocle furore populari ſublato, veriti Alexandrini, ne Antiochus Syriæ, & Philippus Macedoniæ Reges junctis viribus Ægyptum invaderent, Romam legatos mittunt, qui puero Regi tutorem peterent. Grata Romæ legatio fuit, miſſique primum, qui Philippo & Antiocho Senatus nomine nunciarent, ut abſtinerent Ægypto; & biennio poſt ſub finem belli ſecundi Punici electus eſt M. Æmilius Lepidus, qui tutorio nomine Ægyptum regeret.

[1] circa Siciliam devicta, duces ejus fractis animis [2] conſilia petendę pacis agitabant. Quorum Amilcar ire ſe ad Conſules negabat audere ; ne eodem modo catenæ ſibi injicerentur , quo ab ipſis Cornelio Aſinæ Conſuli [3] fuerant injectæ. Hanno autem certior Romani animi æſtimator, nihil tale timendum ratus, maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit : Apud quos cum de belli fine ageret : & Tribunus militum ei dixiſſet ; poſſe illi merito evenire, quod Cornelio accidiſſet: uterque Conſul, [4] Tribuno tacere juſſo , Iſto te, inquit, metu, Hanno, fides civitatis noſtræ liberat. Claros illos fecerat, tantum hoſtium ducem vincere potuiſſe ; ſed multo clariores fecit, noluiſſe.

3. Adverſus eoſdem hoſtes parem fidem in jure legationis tuendo Patres Conſcripti exhibuere. M. enim Æmilio Lepido, C. Flaminio Coſs. L. Minucium , & L. Manlium Carthaginienſium legatis , quia manus his intulerant, [5] per feciales [6] M. Claudius Prætor ex S. C. dedendos curavit. Se tunc Senatus, non eos quibus hoc pręſtabatur, aſpexit. An. M. 3867. Ol. 148. 2. Vrb.C. 566. Ant Ch. 186.

4. Hæc exempla ſuperior Africanus ſecutus : cum onuſtam multis, & illuſtrium Carthaginienſium viris navem in ſuam poteſtatem redegiſſet , inviolatam dimiſit , quia ſe legatos ad eum miſſos dicebant : Tametſi manifeſtum erat , illos vitandi præſentis periculi gratia falſum legationis nomen amplecti, ut Romani Imperatoris potius decepta fides, quam fruſtra implorata judicaretur.

5. Repræſentemus etiam illud Senatus nullo modo prætermittendum opus. Legatos ab urbe Apollonia Romam miſſos, Q. Fabius, & Cn. Apronius Ædiles orta contentione pulſaverunt. Quod ubi comperit, continuo eos per feciales legatis dedit, Quæſtoremque cum his Brun-

NOTÆ.

1. *Circa Siciliam victa.*] Romanorum duces erant L. Manlius Vulſo & M. Attilius Regulus ; Pœnorum , Amilcar & Hanno : poſt acre prælium Romanorum 24. naves perierunt, Pœnorum 30. demerſæ, 63. captæ.

2. *Conſilia petenda pacis.*] Vbi vidit Amilcar Attilium Conſulem in Africam tendere , Hannonem , qui Romanos ſpe pacis deluderet, miſit.

3. *Fuerant injecta.*] Aliter alii hac de re ſcripſerunt. Florus & Oroſius volunt Cornelium Aſinam ſimulato colloquio evocatum à Pœnis & oppreſſum. Polybius illum, dum Lyparæorum oppidum imprudentius aggreditur, à ſeniori Annibale in portu concluſum deditionem feciſſe. Zonaras concluſum illum quidem , ſed ſpe pacis in navim Punicam allectum Carthaginem miſſum eſſe.

4. *Tribuno tacere juſſo.*] Si iſtud, inquit Hanno, feceritis, Afris jam nihilo præſtantiores eritis. Ita Zonaras.

5. *Feciales.*] Sacerdotes , qui fœderibus feriendis , & bellis legitime indicendis præerant.

6. *M. Claudius Prætor.*] Aliud alio tempore ſuper hac re Pighio viſum eſt. In notis quidem ad Valerium legit , *Culeo Prætor* ; at in Romanorum Annalibus, *M. Claudius Prætor* reponendum putat. Illius enim cauſæ cognitio ad M. Claudium delata eſt ſub extremis Præturæ diebus, jam creatis in annum ſequentem Conſulibus M. Æmilio Lepido & C. Flaminio, de quibus antea.

duſum ire juſſit, ne quam in itinere à cognatis deditorum injuriam acciperent. Illam Curiam, mortalium quis concilium, ac non Fidei Templum dixerit? Quam ut civitas noſtra ſemper benignam præſtitit; ita in ſociorum quoque animis conſtantem recognovit.

EXTERNA.

An. M. 3835. Ol. 140. 2. Vrb. C. 534. Ant. Ch. 218.

1. Nam [1] ante duorum in Hiſpania Scipionum, totidemque Romani ſanguinis exercituum miſerabilem ſtragem, Saguntini victricibus [2] Annibalis armis intra mœnia urbis ſuæ compulſi, cum vim Punicam ulterius nequirent arcere; collatis in forum quæ unicuique erant cariſſima, atque undique circumdatis, accenſiſque ignis nutrimentis, ne à ſocietate noſtra deſciſcerent, publico & communi rogo ſemet ipſi ſuperjecerunt. Crediderim, tunc ipſam Fidem humana negotia ſpeculantem, mœſtum geſſiſſe vultum; perſeverantiſſimum ſui cultum iniquæ fortunæ judicio tam acerbo exitu damnatum cernentem.

An. M. 3839. Ol. 141. 2. Vrb. C. 538. Ant. Ch. 214.

2. Idem præſtando [3] Petellini eundem laudis honorem meruerunt. Ab Annibale, quia deficere à noſtra amicitia noluerant, obſeſſi, legatos ad Senatum auxilium implorantes miſerunt. Quibus propter recentem cladem Cannenſem ſuccurri non potuit; cæterum permiſſum eſt, uti facerent, quod utiliſſimum incolumitati ipſorum videretur. Liberum ergo erat, Carthaginienſium gratiam amplecti. Illi tamen fœminis omnique ætate imbelli urbe ejecta, quo diutius armati [4] famem traherent, pertinaciſſime in muris perſtiterunt; expiravitque prius eorum tota civitas, quam ulla ex parte Romanæ ſocietatis reſpectum deponeret. Itaque non Petelliam, ſed fidei Petellinæ ſepulcrum capere contigit.

NOTÆ.

1. *Ante duorum.*] Vulgo legitur *Poſt duorum, &c.* qui manifeſtus error. Quis enim neſcit Saguntum ab Annibale ante Scipionum cladem expugnatum eſſe, cum inde ortum ſit bellum Punicum ſecundum.

2. *Annibalis armis.*] Belli renovandi cupidus Annibal, Saguntinos Romanorum ſocios aggreditur: jamque disjectis turribus & muris pacem offert, modo diruerent oppidum, aurumque & argentum, tum privatum, tum publicum ad ſe deferrent: at Saguntinis mors glorioſa, quam turpis ſervitus potior fuit.

3. *Petellini.*] Petellia in Brutiis, de qua Virgilius: *Parva Philectetæ ſubnixa Petilia muro. Policaſtro.*

4. *Famem traherent.*] Abſumptis omnibus frugibus, corticibus teneris & radicibus diu vitam ægre ſuſtentarunt.

CAP. VII.
DE FIDE UXORUM ERGA MARITOS.

1. *Æmilia L. F. Tertia, P. Africani majoris.*
2. *Thuria Q. Lucretii Veſpillonis.*
3. *Sulpitia Lentuli.*

1. ATque ut uxoriam quoque fidem attingamus : [1] Tertia Æmilia An.M. 3862.
Africani prioris uxor, mater Corneliæ Gracchorum, tantæ fuit Ol. 147. 1.
comitatis & patientiæ, ut cum ſciret viro ſuo ancillulam ex ſuis gratam Vrb. C. 561.
eſſe, diſſimulaverit : ne [2] domitorem orbis Africani fœmina impudicitiæ Ant. Ch. 191.
reum ageret : Tantumque à vindicta mens ejus abfuit, ut poſt mortem Africani [3] manumiſſam ancillam in matrimonium liberto ſuo daret.

2. [4] Q. Lucretium proſcriptum à Triumviris uxor Thuria inter ca- An.M. 4011.
meram & tectum cubiculi abditum, una conſcia ancilla, ab immi- Ol. 184. 2.
nente exitio, non ſine magno periculo ſuo, tutum præſtitit : Singulari- Vrb. C. 710.
que fide id egit, ut cum cæteri proſcripti in alienis & hoſtilibus regioni- Ant. Ch. 42.
bus per ſummos corporis & animi cruciatus vix evaderent; ille in cubiculo, & in conjugis ſinu ſalutem retineret.

3. Sulpicia autem cum à matre Julia diligentiſſime cuſtodiretur, ne An.M. 4011.
Lentulum Cruſtellionem virum ſuum proſcriptum à Triumviris in Si- Ol. 184. 2.
ciliam ſequeretur : nihilominus famulari veſte ſumpta, cum duabus an- Vrb. C. 710.
cillis, totidemque ſervis ad eum clandeſtina fuga pervenit. Nec recu- Ant. Ch. 42.
ſavit ſe ipſam proſcribere, ut ei fides ſua in conjuge proſcripto conſtaret.

NOTÆ.

1. *Tertia Æmilia.*] L. Æmilii Pauli, qui ad Cannas cecidit, filia.

2. *Domitorem orbis.*] Non orbis totius, ſed Hiſpaniæ & Africæ.

3. *Manumiſſam ancillam.*] Tradit Valerius Antias apud Gellium ancillam illam ex Hiſpania à Scipione abductam eſſe.

4. *Q. Lucretium.*] *Veſpillonem*, qui Pompeii partes ſecutus, cum Minutio Ruſo ſubvehendo commeatui præfuit.

CAP. VIII.

DE FIDE SERVORUM ERGA DOMINOS.

1. *M. Antonii Oratoris ſervus.*
2. *C. Marii C. F. Coſ. ſervus.*
3. *C. Gracchi Philocrates.*
4. *C. Caſſii Pindarus.*
5. *Cn. Plotii Planci familia.*
6. *Vrbinii Anapionis ſervus.*
7. *Antii Reſtionis ſervus.*

REſtat ut ſervorum etiam erga dominos, quo minus exſpectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus.

1. [1] M. Antonius, avorum noſtrorum temporibus clariſſimus Orator inceſti reus agebatur; Cujus in judicio accuſatores ſervum in quæſtione perſeverantiſſime poſtulabant; quod ab eo, cum ad ſtuprum iret, laternam prælatam contenderent. Erat autem is etiam tum imber-

NOTÆ.

1. *M. Antonius.*] Orator. Iam illius accuſationis meminimus l. c.

bis, & ſtabat coram, videbatque rem ad ſuos cruciatus pertinere; nec tamen eos fugitavit. Ille vero, ut domum quoque ventum eſt, Antonium hoc nomine vehementius confuſum & ſollicitum ultro eſt hortatus, ut ſe judicibus torquendum traderet; affirmans nullum ore ſuo verbum exiturum, quo cauſa ejus læderetur. Ac promiſſi fidem mira patientia præſtitit: plurimis etiam laceratus verberibus, eculeoque impoſitus, candentibus etiam laminis uſtus, omnem vim accuſationis, cuſtodita rei ſalute, ſubvertit. Argui fortuna merito poteſt, quod tam pium & tam fortem ſpiritum ſervili nomine incluſit.

An.M. 3972. Ol. 174. 3. Vrb.C. 671. Ant.Ch. 81.

2. [1] Conſulem autem C. Marium [2] Prænestinæ obſidionis miſerabilem exitum ſortitum, cuniculi latebris fruſtra evadere conatum, levique vulnere [3] à Theleſino, cum quo commori deſtinaverat, perſtrictum, ſervus ſuus ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret, gladio trajectum interemit, cum magna præmia ſibi propoſita videret, ſi eum victoribus tradidiſſet: Cujus dexteræ tam opportunum miniſterium nihil eorum pietati cedit, à quibus ſalus dominorum protecta eſt. Quia eo tempore Mario non vita, ſed mors in beneficio repoſita erat.

An.M. 3933. Ol. 164. 4. Vrb. C. 632. Ant.Ch. 120.

3. Æque illuſtre quod ſequitur. C. Gracchus ne in poteſtatem inimicorum veniret, [4] Philocrati ſervo ſuo cervices incidendas præbuit. Quas cum celeri ictu abſcidiſſet, gladium cruore domini madentem per ſua egit præcordia. Euporum alii hunc vocitatum exiſtimant: ego de nomine nihil diſputo, famularis tantummodo fidei robur admiror. Cujus ſi præſtantiam animi generoſus juvenis imitatus foret, ſuo, non ſervi beneficio imminentia ſupplicia vitaſſet: nunc commiſit ut Philocratis, quam Gracchi cadaver ſpecioſius jaceret.

An.M. 4012. Ol. 184. 3. Vrb C. 711. Ant.Ch. 41.

4. Alia nobilitas, alius furor, ſed fidei par exemplum: [5] Pindarus C. Caſſium Philippenſi prælio victum, nuper ab eo manumiſſus, juſſu ipſius obtruncatum, inſultationibus hoſtium ſubtraxit. Seque è conſpectu hominum voluntaria morte abſtulit, ita ut ne corpus quidem ejus abſumpti inveniretur. Quis Deorum graviſſimi ſceleris ultor, illam

NOTÆ.

1. *Conſulem autem C. Marium.*] Is C. Marii ſepties Conſulis filius à pleriſque perhibetur; illius vel ex fratre, vel ex ſorore nepos dicitur ab Appiano. *Nepos* & *Gratidianus* vocatur ab Euſebio.

2. *Prænestinæ obſidionis.*] Ingenti prælio victus à Sylla Præneſte fugerat, ubi arcte obſeſſus miro opere cuniculos (meatus ſunt ſubterranei) in diverſas agri partes duxit, ſi qua forte via evadere poſſet.

3. *A Theleſino.*] Alii ſua manu, alii à Theleſino fratre minore, alii à Syllæ militibus, cum è terra emerſiſſet, interemptum volunt.

4. *Philocrati.*] Velleio *Euporus*, Macrobio *Europus*, Aurelio Victori *Euphorus*. Plutarcho & aliis *Philocrates* dicitur. Nonnullis placet apud Plutarchum utrumque ab hoſtibus captum eſſe, & Philocratem corpus Gracchi ſuo texiſſe, donec multis confoſſus vulneribus cecciderit.

5. *Pindarus.*] Lege l. 1. c. 4. n. 6. ubi Caſſii mortem pluribus narravimus.

dexteram,

dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarſerat, tanto torpore illigavit, ut ſe tremebunda Pindari genibus ſubmitteret, ne publici parricidii, quas merebatur pœnas, arbitrio pii victoris exolveret? Tu profecto, tu, Dive Juli, cœleſtibus tuis vulneribus debitam exegiſti vindictam, perfidum erga te caput ſordidis auxiliis ſupplex fieri cogendo eo animi æſtu compulſum; ut neque retinere vitam vellet, neque finire manu ſua auderet.

5. Ad unxit ſe iis cladibus C. Plotius Plancus [1] Munacii Planci Conſularis & Cenſorii frater, qui cum à Triumviris proſcriptus in regione [2] Salernitana lateret, delicatiore vitæ genere, & odore unguenti, occultam ſalutis cuſtodiam detexit: iſtis enim veſtigiis, eorum qui miſeros perſequebantur, ſagax inducta cura, abditum fugæ illius cubile odorata eſt. A quibus comprehenſi ſervi, multumque ac diu torti, negabant ſe ſcire ubi dominus eſſet. Non ſuſtinuit deinde Plancus tam fideles, tamque boni exempli ſervos ulterius cruciari: ſed proceſſit in medium, jugulumque gladiis militum objecit. Quod certamen mutuæ benevolentiæ [a] arduum dignoſci facit, utrum dignior dominus fuerit, qui tàm conſtantem ſervorum fidem experiretur; an ſervi, qui tam juſta domini miſericordia quæſtionis ſævitia liberarentur.

An M. 4011. Ol. 184. 2. Vrb C. 710. Ant.Ch. 42.

6. Quid [3] Urbinii Panopionis ſervus, quàm admirabilis fidei! Qui cum ad dominum proſcriptum occidendum, domeſticorum indicio certiores factos milites in Reatinam villam veniſſe cognôſſet; commutata cum eo veſte, permutato etiam annulo, illum poſtico clam emiſit, ſe autem in cubiculum ac lectulum recepit, & ut Panapionem occidi paſſus eſt. Brevis hujus facti narratio, ſed non parva materia laudationis. Nam ſi quis ante oculos ponere velit ſubitum militum accurſum, convulſa januæ clauſtra, minacem vocem, truces vultus fulgentia arma; rem vera æſtimatione proſequetur. [b] Nec quam cito dicitur aliquem pro alio mori voluiſſe tam id ex facili etiam fieri potuiſſe arbitrabitur. Panopion autem quantum ſervo deberet, amplum ei faciendo monimentum, ac teſtimonium pietatis grato titulo reddendo teſtatus eſt.

An.M. 4011. Ol. 184. 2. Vrb. C. 710. Ant.Ch. 42.

Interpretatio.

a *Facit ut difficile ſit cognoſcere, utrum, &c.*

b *Nec putabit tam eſſe facile aliquem pro alio mori potuiſſe, quam facile eſt dicere ſe id velle.*

Notæ.

1. *Munacii Planci*] Ad quem extant multæ Ciceronis Epiſtolæ. In bello adhæſit Cæſari; & ab eo Conſul deſignatus, Galliam Comatam ſortitus eſt. Poſt bellum Mutinenſe Antonio ſe conjunxit, & paulo poſt Actiacam pugnam Romam rediit ad Auguſtum, à quo aliquanto poſt ad Cenſuram evectus eſt.

2. *In regione Salernitana.*] Salernum Picentinorum oppidum. *Salerne.*

3. *Vrbinii Panopionis.*] A Macrobio *Vrbini*, ab Appiano *Vrbani* dicitur.

An.M. 4011.
Ol. 184. 2.
Vrb. C. 710.
Ant.Ch. 42.

7. Contentus eſſem hujus generis exemplis : niſi unum me dicere admiratio facti cogeret. [1]Antius Reſtio proſcriptus à Triumviris, cum omnes domeſticos circa rapinam & prædam occupatos videret, quam maxime poterat diſſimulata fuga ſe penatibus ſuis intempeſta nocte ſubduxit. Cujus furtivum egreſſum ſervus ab eo vinculorum pœna coërcitus, [a] inexpiabilique literarum nota per ſummam oris contumeliam inuſtus, curioſis ſpeculatus oculis, ac veſtigia huc atque illuc errantia benevolo ſtudio ſubſecutus, lateri voluntarius comes adrepſit. Quo quidem tam exquiſito, tamque ancipiti officio, perfectiſſimum ſpectatæ pietatis cumulum expleverat: His enim, quorum felicior in domo ſtatus fuerat, lucro intentis, ipſe, cum nihil aliud quam umbra & imago ſuppliciorum ſuorum eſſet; [b] maximum ſibi emolumentum ejus, à quo tam graviter punitus erat, ſalutem judicavit. Cumque abunde foret iram remittere, adjecit etiam charitatem : nec ſolùm hactenus benevolentia proceſſit, ſed in eo conſervando mira quoque arte uſus eſt. Nam ut ſenſit cupidos ſanguinis milites ſupervenire, amoto domino rogum extruxit: eique egentem à ſe comprehenſum & occiſum ſenem ſuperjecit. Interrogantibus deinde militibus, ubinam eſſet Antius; manum rogo intentans, ibi illum datis ſibi crudelitatis piaculis uri reſpondit. Quia veriſimilia loquebatur, habita eſt voci fides : quo evenit, ut Antius ſtatum quærendæ incolumitatis hac occaſione aſſequeretur.

INTERPRETATIO.

a *Qui vultum deformi & indelebili literarum impreſſarum nota turpem habebat.*

b *Indicavit ſibi magnum lucrum fore, ſi illius ſalutem tueretur, à quo tam graviter punitus erat.*

NOTÆ.

1. *Antius Reſtio.*] Ille ipſe, ni fallor, de quo Cicero l. 4. Epiſt. 15. ad Atticum: *Præter Antium & Faveniam liber nomo.*

CAP. IX.

DE MUTATIONE MORUM, AUT FORTUNÆ.

IN ROMANIS.

1. *T. Manlio L. F. Torquato.*
2. *P. Africano majore.*
3. *C. Valer. Flac. Flamine.*
4. *Q. Fabio Max. Allobrogico.*
5. *Q. Lutatio Catulo.*
6. *L. Cornelio Sylla Felice.*
7. *T. Aufidio.*
8. *P. Rupilio.*
9. *P. Ventidio Baſſo.*
10. *L. Cornelio Lentulo Lupo.*
11. *Cn. Cornelio Scipione Aſina.*

12. *Licinio Craſſo Divite.*
13. *Q. Servilio Capione.*
14. *C. Mario.*
15. *C. Iulio Caſare.*
IN EXTERNIS.
1. *Polemone Athenienſi.*
2. *Themiſtocle Athenienſi.*
3. *Cimone Athenienſi.*
4. *Alcibiade Athenienſi.*
5. *Polycrate Samio.*
6. *Dionyſio Syracuſano.*
7. *Syphace Numidarum Rege.*

MUltum animis hominum, & fiduciæ adjicere, & ſolicitudinis detrahere poteſt morum ac fortunæ in claris viris recognita mutatio; ſive noſtros ſtatus, ſive proximorum ingenia contemplemur. Nam cum aliorum fortunas ſpectando, ex conditione abjecta atque contempta emerſiſſe claritatem videamus, quid oberit, quin & ipſi meliora de nobis ſemper cogitemus? memores, ſtultum eſſe, perpetuæ infelicitatis ſe prædemnare, ſpemque, quæ etiam incerta recte fovetur, interdum certam in deſperationem convertere.

1. Manlius Torquatus adeo hebetis atque obtuſi cordis inter initia juventæ exiſtimatus eſt, ut à patre Lucio Manlio ampliſſimo viro, quia & domeſticis & Reipub. uſibus inutilis videbatur, rus relegatus agreſti opere fatigaretur. Is poſtmodum [1] patrem reum judiciali periculo liberavit: filium victorem, quod adverſus imperium ſuum cum hoſte manum conſeruerat, ſecuri percuſſit: patriam Latino tumultu feſſam, ſpecioſiſſimo triumpho recreavit. [a] In hoc credo fortunæ malignæ nubilo adoleſcentiæ contemptu perfuſum, quo ſenectutis ejus decus lucidius enitesceret. An.M. 3777. Ol. 110. 4. Vrb.C. 416. Ant.Ch. 336.

2. Scipio autem Africanus ſuperior, quem Dii immortales naſci voluerunt, ut eſſet in quo ſe virtus per omnes numeros hominibus efficacitet oſtenderet; [2] ſolutioris vitæ primos adoleſcentiæ annos egiſſe fertur. Remotos quidem à luxuriæ crimine, ſed tamen Punicis trophæis, devictæ Carthaginis cervicibus impoſito jugo, teneriores. An.M. 3835. Ol. 140. 2. Vrb.C. 534. Ant.Ch. 218.

INTERPRETATIO.

a Credo illum quaſi maligna adverſa fortuna caligine offuſum in adoleſcentia contemptum fuiſſe, ut in ſenectute illius virtutes majori ſplendore eluçerent.

NOTÆ.

1. *Patrem reum.*] Hæc omnia quæ ad M. Manlium pertinent ſupra multis explicuimus.

2. *Solutioris vitæ.*] Scipionem continentiſſimum fuiſſe. quod ego verius putem, auctores plerique prodiderunt. Aulus tamen Gellius in ea, quam inſtituit de Alexandri & Scipionis continentia, comparatione Valerio aſſentire videtur, cum tradit illum, cum adoleſcens eſſet, fama haud ſincera fuiſſe, & propemodum conſtitiſſe hoſce verſus à Cn. Nævio Poëta in eum ſcriptos:

Etiam qui res magnas manu ſæpe geſſit gloriose,
Cujus facta viva nunc vigent, qui apud gentes ſolus
Præſtat: eum ſuus pater cum pallio uno ab amica abduxit.

An. M 38.9. Ol 141. 2. Vrb. C. 538. Ant.Ch.214.

3. [1] C. quoque Valerius Flaccus ſecundi Punici belli temporibus luxu perditam adoleſcentiam inchoavit. Cæterum à P. Licinio Pont. Max. flamen captus, quo facilius à vitiis recederet; ad curam ſacrorum & ceremoniarum converſo animo, uſus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum poſtea modeſtiæ & ſanctitatis ſpecimen evaſit.

An M 3934. Ol. 165. 1. Vrb. C. 633. Ant. C. 719.

4. Nihil [2] Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria cognomen Allobrogici ſibimet ac poſteris peperit, adoleſcente magis infame; nihil eodem ſene ornatius, aut ſpecioſius illo ſeculo noſtra civitas habuit.

An.M.3976. Ol 175. 3. Vrb.C. 675. Ant.Ch.77.

5. Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo clariſſimorum virorum proventu excelſum gradum obtinuiſſe? Cujus ſi ſuperior ætas revolvatur, multi luxus, multæ deliciæ reperientur. Quæ quidem ei impedimento non fuerunt, quo minus patriæ princeps exiſteret, nomenque ejus in Capitolino faſtigio fulgeret, ac virtute [3] civile bellum ingenti motu oriens ſepeliret.

An.M.3972. Ol 174. 4. Vrb.C. 671. Ant.Ch. 81.

6. L. vero Sylla uſque ad quæſturæ ſuæ comitia [4] vitam libidine, vino, ludicræ artis amore, inquinatam perduxit. Quapropter C. Marium Conſulem moleſte tuliſſe traditur, quod ſibi aſperrimum in Africa bellum gerenti tam delicatus Quæſtor forte obveniſſet. Ejuſdem virtus quaſi perruptis & disjectis nequitiæ, qua obſideretur, clauſtris, catenas Jugurthæ manibus injecit: Mithridatem compeſcuit: ſocialis belli fluctus repreſſit: Cinnæ dominationem fregit, eumque qui ſe in Africa Quæſtorem faſtidierat, illam ipſam Provinciam proſcriptum & exulem petere coëgit. Quæ tam diverſa, tamque inter ſe contraria ſi quis apud animum ſuum attentiore comparatione expendere velit, duos in uno homine Syllas fuiſſe crediderit: turpem adoleſcentem, & virum dicerem fortem, niſi ipſe felicem ſe appellari maluiſſet.

7. [a] Atque ut nobilitatem beneficio pœnitentiæ ſe ipſam admonui-

INTERPRETATIO.

a *Atque ſicut admonuimus nobiles, ut ſe ipſos intuerentur, quo facilius meliores fiant dolere vita prius male acta; ita referamus eos, qui auſi ſunt ſperare ſua conditione altiora.*

NOTÆ.

1. *C. Valerius Flaccus.*] De quo multa Livius l. 27.

2. *Q. Fabio Maximo.*] Q. Fabii Æmiliani filio, qui Bituitum Arvernorum Regem ad Iſaram vicit cæſis hoſtium 130. millibus. Vereor ne Valerius illum confundat cum filio, cui paternis bonis interdixit Prætor Q. Pompeius.

3. *Civile bellum.*] Dum Æmilium Lepidum in Conſulatu Collegam Italia expulit, ut diximus ſupra.

4. *Vitam libidine.*] De Sylla ſcribit Plutarchus eum cum mimis & ſcurris ab adoleſcentia vixiſſe, ſeque in omni protervia iis præbuiſſe ſocium: ubi vero rerum potitus eſt, cum hiſtrionibus potaſſe ſæpius, cum iiſque interdum dicteriis contendere ſolitum. Res ab eo geſtas ſæpe attigimus.

mus adſpicere, ita altiora modo ſuo ſperare auſos ſubtexamus. T. Aufidius cum [1] Aſiatici publici exiguam admodum particulam habuiſſet, postea totam Aſiam proconſulari imperio obtinuit. Nec indignati ſunt ſocii, ejus parere faſcibus, quem aliena tribunalia adulantem viderant. Geſſit ſe integerrime atque ſplendidiſſime: eoque modo demonſtravit, priſtinum quæſtum ſuum fortunæ; præſens vero dignitatis incrementum moribus ipſius imputari debere.

An M 3981. Ol. 176. 4. Vrb C. 680. Ant. Ch. 72.

8. At [2] P. Rutilius non publicanum in Sicilia egit, ſed operas publicanis dedit: [a] Idem ultimam inopiam ſuam auctorato ſociis officio ſuſtentavit. Ab hoc poſtmodum Conſule leges univerſi Siculi acceperunt, acerbiſſimoque prædonum ac fugitivorum bello liberati ſunt. Portus ipſos, ſi quis modo mutis rebus ineſt ſenſus, tantam in eodem homine varietatem ſtatus admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animadverterant, eundem jura dantem, claſſeſque & exercitus regentem viderunt.

An. M. 3912. Ol. 162. 1. Vrb. C. 621. Ant. C. 131.

9. Huic tanto incremento majus adjiciam. Aſculo capto, Cn. Pompeius Magni pater [3] P. Ventidium ætate impuberem in triumpho ſuo populi oculis ſubjecit. Hic eſt Ventidius, qui poſtea Romæ [4] ex Parthis, & per Parthos [5] de Craſſi manibus in hoſtili ſolo miſerabiliter jacentibus, triumphum duxit. Itaque qui captivus carcerem exhorruerat, victor Capitolium [6] felicitate celebravit. In eodem etiam illud eximium, quod [7] eodem anno Prætor & Conſul eſt factus.

An. M 4016. Ol. 185. 3. Vrb. C. 715. Ant Ch. 37.

INTERPRETATIO.

a. *Suſtentavit inopiam ſuam officiis ab aliena auctoritate dependentis.*

NOTÆ.

1. *Aſiatici publici.*] Vectigal dicitur *publicum*. Ita Cicero ad Q. fratrem: *Publicis male redemptis.*

2. *P. Rutilius.*] Vide l. 2. c. 7. n. 3. in quo ſervorum bellum narravimus.

3. *P. Ventidium Baſſum.*] Picentem genere, locoque humili natum; quem cum puerum mater à Pompeio Strabone in bello ſociali capta, ante currum triumphantis tulit. Vbi adolevit ægre ſibi quæſivit victum comparandis mulis & vehiculis, quæ conduceret Magiſtratibus. In iſto quæſtu forte innotuit C. Cæſari, à quo abductus in Galliam ad militares honores evectus eſt; & poſt bellum civile Tribunatum plebis & Præturam adeptus.

4. *Ex Parthis.*] Quos in Syriam irrumpentes duobus præliis vicit; quorum in altero cecidit Labienus, in altero Pacorus Regis Orodis filius.

5. *De Craſſi manibus.*] Eadem die, qua Craſſus à Parthis acceperat cladem, clades Parthis à Ventidio repoſita eſt, teſte Dione l. 49.

6. *Felicitate celebravit.*] Acute vidit Lipſius legendum eſſe *Felices dape*. Intelligit Valerius ſolemne illud convivium, quod à triumphantibus in Capitolio celebrari moris erat.

7. *Eodem anno & Prætor & Conſul.*] D. Brutum Mutinæ dum obſidet Antonius, Ventidius Prætor erat; qui cum graviter ferret Romæ Ciceronem in Antonium tam acriter invehi, ex veteranis Cæſaris militibus duas legiones colligit, pergitque Romam, ut Ciceronem comprehenderet: unde repulſus ad Antonium ſe contulit. Cæſis paulo poſt Panſa & Hirtio Conſulibus, Panſæ Octavius Cæſar, Hirtio P. Pedius; tum Cæſari Triumviro C. Cari-

An. M. 3898. Ol. 156. 1. Vrb. C. 597. Ant. Ch. 155.

10. Caſuum nunc contemplemur varietatem. [1] L. Lentulus Conſularis lege Cęcilia repetundarum crimine oppreſſus, Cenſor cum L. Cenſorino creatus eſt. Quem quidem fortuna inter ornamenta & dedecora alterna vice verſavit, Conſulatui illius damnationem, damnationi Cenſuram ſubjiciendo: & neque bonis eum perpetuis frui, neque malis æternis ingemiſcere patiendo.

An. M. 3800. Ol. 131. 3. Vrb. C. 499. Ant. Ch. 253.

11. Iiſdem viribus uti voluit in Cn. Cornelio Scipione Aſina: Qui Conſul à Pœnis [2] apud Liparas captus, cum Belli jure omnia perdidiſſet; lætiore ſubinde vultu ejus adjutus, cuncta recuperavit; [3] Conſulque etiam iterum creatus eſt. Quis crederet illum à duodecim ſecuribus ad Carthaginienſium perventurum catenas? quis rurſus exiſtimaret à Punicis vinculis ad ſumma Imperii perventurum faſtigia? ſed tamen ex Conſule captivus, & ex captivo Conſul factus eſt.

12. Quid? [4] Craſſo nonne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? ſed eidem poſtea inopia [a] turpem decoctoris ſuperlationem injunxit, ſi quidem bona ejus à creditoribus, quia ſolidum præſtare non poterat, venierunt. Ita quoque amara ſugillatione non caruit: quia cum egens ambularet, Dives ab occurrentibus ſalutabatur.

An. M. 3949. Ol. 168. 4. Vrb. C. 648. Ant. Ch. 104.

13. Craſſum caſus acerbitate [5] Q. Cępio præcurrit. Is namque Præturæ ſplendore, triumphi claritate, Conſulatus decore, Maximi Pontificatus ſacerdotio, ut Senatus patronus diceretur, aſſecutus; in publicis vinculis ſpiritum depoſuit, corpuſque ejus funeſti carnificis manibus laceratum, in ſcalis Gemoniis jacens, magno cum horrore totius fori Romani conſpectum eſt.

14. Jam C. Marius maxima fortunæ luctatio eſt: omnes enim ejus impetus tam corporis quam animi robore fortiſſime ſuſtinuit. [6] Arpini

INTERPRETATIO.

a *Indidit infamem decoctoris denominationem.*

NOTÆ.

nas, & Pedio mortuo Ventidius ſuffectus eſt. Ita Dio. Idque populo tam ægre fuit, ſi Gellio credimus, ut hi verſiculi per vias urbis perſcriberentur:

Concurrite omnes Augures, Aruſpices,
Portentum inuſitatum conflatum eſt recens;
Nam mulos qui fricabat, Conſul factus eſt.

1. *L. Lentulus*] *Lupus*, ex gente Cornelia, qui Conſul cum C. Martio Figulo, Galliam ſortitus eſt, & repetundarum damnatus.

2. *Apud Liparas captus.*] Vide l. 6.

3. *Conſulque etiam iterum.*] Cum Attilio Calatino, Panormumque expugnavit.

4. *Craſſo.*] Is fuit P. Licinius Craſſus, Sapientis nepos, juvenis flagitioſus, ex Cicerone.

5. *Q. Capio.*] Vide l. 4. c. 7. n. 3. ubi de illius clade & morte diſſeruimus multis. Prætor Luſitanos ſæpe victos domuit, de iiſque triumphavit: Conſul Galliam ſortitus rapuit aurum Toloſanum, unde illius clades manaſſe dicitur.

6. *Arpini.*] Quod Volſcorum oppidum fuit, ubi natus Marius ex obſcuris parentibus, qui & opifices & inopes fuiſſe perhibentur.

honoribus judicatus inferior, Quæſturam Romæ petere auſus eſt: patientia deinde repulſarum, irrupit magis in Curiam, quam venit. In Tribunatus quoque & [1] Ædilitatis petitione conſimilem campi notam expertus; a [2] Præturæ candidatus ſupremo loco inhæſit, quam tamen non ſine periculo obtinuit: ambitus enim accuſatus vix atque ægre abſolutionem à judicibus impetravit. Ex illo Mario tam humili Arpini, An.M. 3953.
tam ignobili Romæ, tamque faſtidiendo Candidato, ille Marius evaſit, Ol. 169. 4.
qui Africam ſubegit, Jugurtham Regem ante currum egit, qui Teuto- Vrb.C. 652.
norum, Cimbrorumque exercitus delevit. Cujus bina tropæa in urbe Ant.Ch. 100.
leguntur, cujus ſeptem in faſtis Conſulatus leguntur. Cui poſt exilium Conſulem creari, proſcriptoque facere proſcriptionem contigit. Quid hujus conditione inconſtantius aut mutabilius? quem ſi inter miſeros poſueris, miſerrimus: inter felices, feliciſſimus reperietur.

15. C. autem Cæſar, cujus virtutes aditum ſibi in cœlum ſtruxerunt, inter primæ juventæ initia [3] privatus Aſiam petens, à maritimis An M. 3974.
prædonibus circa inſulam [4] Pharmacuſam exceptus, [5] quinquaginta ſe Ol. 175. 1.
talentis redemit. Parva igitur ſumma clariſſimum mundi ſidus in pira- Vrb.C. 673.
tico myoparone rependi fortuna voluit. Quid eſt ergo quod amplius de Ant. Ch. 79.
ea queramur, ſi ne conſortibus quidem divinitatis ſuæ parcit? Sed cœleſte numen ſe ab injuria vindicavit: continuo enim captos prædones [6] crucibus affixit.

INTERPRETATIO.

a *Cum Præturæ candidatus eſſet, ultimo loco electus eſt.*

NOTÆ.

1. *Et Ædilitatis.*] Ædilitatem, tum majorem, tum minorem petiit; in utraque eodem die repulſam paſſus, ſemel in majore, iterum in minore: quod præter ipſum contigit nemini.

2. *Præturæ candidatus.*] Ex Prætura ſortitus Hiſpaniam dicitur; deinde Metelli legatus in Africa. De rebus à Mario geſtis diximus jam ſæpius.

3. *Privatus Aſiam petens.*] Multis nominibus Cæſar inviſus Syllæ fuit; quod & Iuliam illius amitam Marius, & ipſe Corneliam Cinnæ filiam duxiſſet; de ipſo necando deliberanti Syllæ cum dixiſſet neſcio quis, nihil eſſe cauſæ, cur tantulum puerum trucidaret, Sylla reſpondiſſe fertur, nihil ipſum ſapere, qui in eo puero non videret multos ineſſe Marios. Monitus Cæſar in Sabinis latuit aliquandiu, & inde in Bithyniam ad Nicomedem Regem contendit.

4. *Pharmacuſam.*] Inſulam, non procul à Mileto, quo dum è Bithynia navigat, Cæſar à prædonibus captus eſt Cilicibus. *Parmeſa.*

5. *Quinquaginta talentis.*] Dum prædones viginti ab eo talenta poſtulant, 50. ultro ipſe pollicitus eſt; illoſque quamvis captivus adeo deſpexiſſe fertur, ut quoties ſomni cauſa in lecto quieſceret, toties illis indiceret ſilentium.

6. *Crucibus affixit.*] Per jocum ſæpe cum crucem illis minitatus eſſet, ſimul ut liberatus eſt, Miletum advolat, armat naves, prædones inſequitur, pleroſque capit, illoſque agit in crucem.

EXTERNA.

An.M. 3723. Ol. 111. 2. Vrb.C. 412. Ant.Ch 330.

1. Attento ſtudio noſtra commemoravimus: remiſſiore nunc animo alia narrentur. Perditæ luxuriæ Athenis adoleſcens [1] Polemo, neque illecebris tantummodo, ſed etiam ipſa infamia gaudens; cum è convivio non poſt occaſum ſolis, ſed poſt ortum ſurrexiſſet, domumque repetens Xenocratis Philoſophi patentem januam vidiſſet; vino gravis, unguentis delibutus, ſertis capite redimito, perlucida veſte amictus, refertam turba doctorum hominum ſcholam ejus intravit: Nec contentus tam deformi introitu, conſedit etiam, ut clariſſimum eloquium & prudentiſſima præcepta temulentiæ laſciviis eluderet. Orta deinde, ut par erat, omnium indignatione, Xenocrates vultum in eodem habitu continuit, omiſſiſque de quibus diſſerebat, de modeſtia ac temperantia loqui cœpit. Cujus gravitate ſermonis reſipiſcere coactus Polemo, primum coronam capite detractam projecit, paulo poſt [2] brachium intra pallium reduxit, procedente tempore oris convivalis hilaritatem depoſuit; ad ultimum totam luxuriam exuit, uniuſque orationis ſaluberrima medicina ſanatus, ex infami ganeone maximus Philoſophus evaſit. Peregrinatus eſt hujus animus in nequitia, non habitavit.

An.M. 3574. Ol. 75. 1. Vrb C. 273. Ant.Ch. 479.

2. Piget Themiſtoclis adoleſcentiam attingere, ſive patrem aſpiciam, [3] abdicationis inurentem notam, ſive [4] matrem ſuſpendio finire vitam propter filii turpitudinem coactam; cum omnium poſtea Graii ſanguinis virorum clariſſimus extiterit, mediumque Aſiæ & Europæ vel ſpei, vel deſperationis pignus fuerit: Hæc enim ſalutis eum ſuæ [5] patronum habuit, illa vadem victoriæ aſſumpſit.

An.M. 3580. Ol. 76. 1. Vrb.C. 279. Ant.Ch. 473.

3. [6] Cimonis vero incunabula opinione ſtultitiæ fuerunt referta: ejuſdem ſtultitiæ imperia ſalutaria Athenienſes ſenſerunt: Itaque coëgit eos ſtuporis ſemetipſos damnare, qui eum ſtolidum crediderant.

NOTÆ.

1. *Polemo.*] Filius Philoſtrati, qui civitatis princeps erat. De Xenocrate ſupra egimus.

2. *Brachium intra pallium.*] Hoc apud Athenienſes pudoris fuit & continentiæ indicium.

3. *Abdicationis.*] Quæ contumelia eum non fregit, ſed erexit: cum enim judicaſſet ſine ſumma induſtria non poſſe eam extingui, totum ſe dedit Reipublicæ. Ita Cornelius Nepos.

4. *Matrem ſuſpendio.*] Pater illius Neocles ab omnibus appellatur, mater ab aliis Euterpe Halicarnaſſea, ab aliis Abrotonum Threſſa; quod vero affirmat Valerius, illam laqueo ſibi gulam fregiſſe, id ſecus eſt, cum nec Cornelius Nepos meminerit, & Plutarchus ut meram fabulam rejiciat.

5. *Patronum habuit.*] *Patronus* enim fuit patriæ, cum Xerxem ad Salaminam vicit: *vadem* vero ſe præſtitit Aſiæ, cum Perſarum Regi ſpopondit fore, ut Græciam omnem ſubigeret, ſi ſuum conſilium ſequeretur.

6. *Cimonis.*] Qui Miltiadis filius: de quo multa narrat Plut. turpiſſima, quæ hic referre pudor vetat. Iam illius ſupra meminimus.

4. Jam [1] Alcibiadem quaſi duæ fortunæ partitæ ſunt : Altera quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes divitias, formam præſtantiſſimam, favorem civium propenſum, ſumma imperia, præcipuas potentiæ vires, flagrantiſſimum ingenium aſſignaret : altera quæ [2] damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, violentam mortem infligeret : [a] Nec aut hæc, aut illa ſimul univerſa ; ſed varie perplexa, freto atque æſtui ſimilia.

An.M. 3639.
Ol 91. 2.
Vrb.C. 338.
Ant.Ch.414.

5. [b] Ad invidiam uſque Polycratis Samiorum tyranni abundantiſſimis bonis conſpicuus vitæ fulgor exceſſit : nec ſine cauſa. Omnes enim conatus ejus placido excipiebantur itinere : ſpes certum cupitæ rei fructum apprehendebant : vota nuncupabantur ſimul & ſolvebantur : velle ac poſſe in æquo poſitum erat : [c] Semel duntaxat vultum mutavit, perquam brevi triſtitiæ ſalebra ſuccuſſum ; tunc cum admodum gratum ſibi annulum de induſtria in profundum, ne omnis incommodi expers eſſet, abjecit : Quem tamen continuo recuperavit, [3] capto piſce, qui eum devoraverat. Sed hunc felicitatis ſemper plenis velis proſperum curſum tenere non potuit. Comprehenſum enim Orontes Darii Regis Præfectus in excelſiſſimo [4] Micalenſis montis vertice cruci affixit. E qua putres ejus artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam lævam, cui Neptunus annulum piſcatoris manu reſtituerat, ſitu marcidam, Samos, amara ſervitute aliquamdiu preſſa, liberis ac lætis oculis aſpexit.

6. [5] Dionyſius autem cum hæreditatis nomine à patre, Syracuſanorum, ac pene totius Siciliæ tyrannidem accepiſſet, maximarum opum dominus, exercituum dux, rector claſſium, equitatuum potens ; propter inopiam, literas puerulos Corinthi docuit. Eodemque tempore, tanta mutatione, majores natu, ne quis nimis fortunę crederet, ma-

INTERPRETATIO.

a *Nec adverſa, nec ſecunda fortuna* Alcibiadis *fuit continua : ſed modo bonis, modo malis permixta, in eo æſtui maris ſimilis.*

b *Splendor vitæ Polycratis Samiorum tyranni omnibus bonis ad invidiam uſque abundavit : omnes ejus conatus felicem habebant exitum ; ſpes ejus rem cupitam ſemper aſſequebantur.*

c *Semel tantum fortuna ad breve tempus mutata vultum illi triſtem oſtendit.*

NOTÆ.

1. *Alcibiadem quaſi duæ fortunæ.*] Illius ingenium & indolem eleganter expreſſit Cornelius Nepos ; cujus verba libuit in familiis Romanorum appingere. Geſta & mortem Alcibiadis ſupra attigimus.

2. *Damnationem.*] Quod ſacra violaſſe diceretur, damnatus eſt. Plura in notis ad Iuſtinum.

3. *Capto piſce.*] Paucis poſt diebus captus eſt piſcis, & tyranno donatus, in cujus ventre repertus eſt annulus.

4. *Mycalenſis montis.*] In Aſia minori è regione Sami inſulæ.

5. *Dionyſius.*] Iunior, bis ille pulſus Syracuſis : ſemel à Dione in Italiam ; iterum à Timoleonte Corinthum, ubi pueros literas docuit. Sed de his antea.

giſter ludi factus ex tyranno monuit.

7. Sequitur hunc [1] Syphax Rex, conſimilem fortunę iniquitatem expertus, quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Aſdrubalem ultro petitum ad penates Deos ejus venerat. Cęterum eo claritatis evectus, ut validiſſimorum populorum tantum non arbiter victorię exiſteret: parvi temporis interjecta mora, catenatus à Lęlio

An.M.3851. Ol. 144. 2. Vrb.C.550. Ant.Ch 202.

legato ad Scipionem Imperatorem pertractus eſt. Cujuſque dexteram regio inſidens ſolio arroganti manu attigerat, ad ejus genua ſupplex procubuit. Caduca nimium hęc & fragilia, [a] pueriliburſque conſentanea crepundiis ſunt, quę vires atque opes humanę vocantur. Affluunt ſubito, repente dilabuntur; nullo in loco, nulla in perſona ſtabilibus nixa radicibus conſiſtunt: ſed incertiſſimo flatu fortunę huc atque illuc acta, quos in ſublime extulerunt, improviſo decurſu deſtitutos, profundo cladium miſerabiliter immergunt. Itaque neque exiſtimari, neque dici debent bona, [b] quę ut inflictorum malorum amaritudine deſiderium ſui duplicent, propenſiore favore primo delinitos, majore poſtea malorum cumulo opprimere ſolent.

INTERPRETATIO.

a *Similia crepitaculis è collo puerorum ſuſpendi ſolitis.*

b *Quæ homines ſecundæ fortunæ favore primum ad honores evectos ſolent opprimere majoribus malis, ut magis augeant ſui deſiderium magnitudine calamitatum, quas inflixerunt.*

NOTÆ.

1. *Syphax.*] Lege lib. 5 cap. 1. ubi hæc explicuimus; bis ille victus eſt, primum à Scipione, deinde à Lælio & Maſſiniſſa, à quibus etiam captus eſt.

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMUS.

CAP. I.

DE FELICITATE.

1. *Q. Metelli Macedonici.* 2. *Gygis Lydorum Regis.*

VOLUBILIS fortunę complura exempla retulimus; conſtanter propitię admodum pauca narrari poſſunt. Quo patet, eam adverſas res cupido animo infligere, ſecundas parco tribuere: [a] Eadem ubi malignitatis oblivisci ſibi imperavit, non ſolum plurima ac maxima, ſed etiam perpetua bona congerit.

1. Videamus ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metellum à primo originis die, ad ultimum uſque fati tempus nunquam ceſſante indulgentia, ad ſummum beatę vitę culmen perduxerit. Naſci eum in urbe terrarum principe voluit: parentes nobiliſſimos dedit: adjecit animi rariſſimas dotes, & corporis vires, ut ſufficere laboribus poſſent: uxorem pudicitia & fœcunditate conſpicuam conciliavit. Con- An.M 3908.
ſulatus decus, [1] imperatoriam poteſtatem, [2] ſpecioſiſſimi triumphi prę- Ol.158. 3.
textam largita eſt: Fecit, ut eodem tempore [3] tres filios Conſulares, Vrb.C. 607.
unum etiam Cenſorium, ac triumphalem, & quartum Prętorium vide- Ant.Ch.145.
ret. Utque [4] tres filias nuptum daret, earumque ſobolem ſinu ſuo ex-

INTERPRETATIO.

[a] *Eadem fortuna poſtquam firmiter conſtituit oblivisci malignitatis ſibi innata.*

NOTÆ.

1. *Imperatoriam poteſtatem.*] Duo maxima bella geſſit Metellus, Macedonicum & Celtibericum; illud Prætoria, hoc Conſulari poteſtate. E Macedoniæ bis victis hoſtibus, captoque Pſeudophilippo, Macedonici cognomen, triumphumque retulit. Rerum in Hiſpania ab eo geſtarum meminimus ſæpius.

2. *Specioſiſſimi triumphi.*] Tres Romanorum Imperatores de Macedonia triumpharunt; T. Flaminius de Philippo, de Perſeo Æmilius Paulus, Metellus de Andriſco, qui illius triumphum cohoneſtavit, ut tradunt Velleius, & Appianus.

3. *Tres filios Conſulares.*] Quatuor Metello fuerunt filii: Q. Metellus Balearicus, Conſularis, triumphalis & Cenſorius; L. Metellus Dalmaticus, Conſularis; M. Metellus Creticus, Conſularis & triumphalis; C. Metellus Caprarius, anno poſt mortem patris Conſul.

4. *Tres filias.*] Duas tantum appellant alii, quarum altera P. Servilii Taurici, altera Scipionis, qui in bello Mariano exul periit, mater fuit.

ciperet. [1] Tot partus, tot incunabula, tot viriles togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperiorum, omnis denique gratulationis ſumma abundantia; cum interim nullum funus, nullus gemitus, nulla cauſa triſtitiæ. Cœlum contemplare: vix tamen ibi talem ſtatum reperies, quoniam quidem luctus & dolores Deorum quoque pectoribus à maximis vatibus aſſignari videmus. [a] Hunc autem vitæ actum ejus conſentaneus finis excepit. Nam Q. Metellum ultimæ ſenectutis ſpatio defunctum, lenique genere mortis inter oſcula, complexuſque chariſſimorum pignorum extinctum, filii & generi humeris ſuis per urbem latum rogo impoſuerunt.

An M. 3366. Ol. 23. 1. Vrb.C. 65. Ant.Ch.687.

2. Clara hæc felicitas: obſcurior illa, [b] ſed divino ſplendore præpoſita: Cum enim [2] Gyges regno Lydiæ armis & divitiis abundantiſſimo inflatus Apollinem Pythium ſciſcitatum veniſſet, an aliquis mortalium ſe eſſet felicior: Deus ex abdito ſacrarii ſpecu, voce miſſa, Aglaum Sophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, ſed ætate jam ſenior: terminos agelli ſui nunquam exceſſerat, parvuli ruris fructibus contentus. Verum profecto beatæ vitæ finem Apollo, non adumbratum, oraculi ſagacitate complexus eſt. Quocirca inſolenter fulgore fortunæ ſuæ glorianti reſpondit, magis ſe probare ſecuritate ridens tugurium, quam triſtem curis & ſollicitudinibus aulam: paucaſque glebas pavoris expertes, quam pinguiſſima Lydiæ arva metu referta: & unum aut alterum [c] jugum boum facilis tutelæ, quam exercitus & arma, & equitatum voracibus impenſis oneroſum: [d] & uſus neceſſarii horreolum nulli nimis appetendum, quam theſauros omnium inſidiis & cupiditatibus expoſitos. Ita Gyges dum adſtipulatorem vanæ opinionis Deum habere concupiſcit, ubinam ſolida & ſecura eſſet felicitas, didicit.

INTERPRETATIO.

a *Hanc autem vitam feliciter actam mors plane ſimilis ſubſecuta eſt.*

b *Divino* Apollinis *teſtimonio prapoſita.*

c *Iugum boum, quod facile nutrire poſſit.*

d *Et parvum horreum ſufficiens ad uſum neceſſarium.*

NOTÆ.

1. *Tot partus.*] Sex liberos reliquit, nepotes undecim; nurus, generoſque, & à quibus pater vocaretur, viginti ſeptem.

2. *Gyges.*] Lydorum Rex: de cujus annulo multa auctores commenti ſunt; quos inter Plato fingit eum, in antrum forte cum deſcendiſſet, annulum aureum è digito hominis mortui, qui in equo æneo incluſus erat, detraxiſſe; illiuſque annuli virtute, cum à nullo videretur, & Reginæ ſtuprum, & mortem Candauli Regi obtuliſſe.

CAP. II.

DE SAPIENTER DICTIS AUT FACTIS.

A ROMANIS.

1. *Ap. Claudio.*
2. *P. Scipione Africano.*
3. *Q. Cæcilio L. F. Metello.*
4. *L. Fimbria.*
5. *L. Papirio L. F. Curſore, Coſ.*
6. *Senatu Romano.*

AB EXTERNIS.

1. *Socrate Athenienſi.*
2. *Solone Athenienſi.*
3. *Biante Prienenſi.*
4. *Platone Athenienſi.*
5. *Antigone Rege.*
6. *Xenocrate Philoſopho.*
7. *Ariſtophane Comico.*
8. *Thalete Philoſopho.*
9. *Anaxagora Clazomenio.*
10. *Demade Athenienſi.*
11. *Anacharſe Scytha.*
12. *Ageſilao Lacedæmonio.*
13. *Annone Pœno.*
14. *Herennio Pontio Samnite.*
15. *Cretenſibus.*

NUnc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi eſt, nec votis petitur, ſed in pectoribus ſapientia præditis natum, dictis, factiſque prudentibus eniteſcit.

1. [1] Ap. Claudium crebro ſolitum dicere accepimus: Negotium po- An.M. 3774.
pulo Romano melius, quam otium committi; non quod ignoraret Ol. 125. 1.
quam jucundus tranquillitatis ſtatus eſſet, ſed quod animadverteret Vrb.C. 775.
præpotentia imperia agitatione rerum ad virtutem capeſſendam excitari, Ant.Ch. 279.
nimia quiete in deſidiam reſolvi. Et ſane negotium nomine horridum, civitatis noſtræ mores in ſuo ſtatu continuit; blandæ appellationis quies plurimis vitiis reſperſit.

2. Scipio vero Africanus turpe eſſe aiebat in re militari, dicere, An.M. 3852.
Non putaram. [a] videlicet quia explorato & excuſſo conſilio, quæ ferro Ol. 144. 2.
aguntur, adminiſtrari oportere arbitrabatur: ſumma ratione. Ine- Vrb.C. 551.
mendabilis enim eſt error, qui violentia Martis committitur. Idem Ant.Ch. 201.
negabat, aliter cum hoſte confligi debere, quam aut ſi occaſio obveniſſet, aut neceſſitas incidiſſet: æque prudenter. Nam & proſpere gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia eſt: & in anguſtias utique pugnandi compulſum abſtinere ſe prælio, peſtiferum ignaviæ

INTERPRETATIO.

[a] *Quia quæ armis geruntur, putabat fieri oportere ex conſilio explorato, & ſumma cum diligentia examinato*: quod *juſtiſſima de cauſa* dicebat.

NOTÆ.

1. *Ap. Claudium.*] Cæcum; de quo ſæpe antea.

adfert exitum : Eorumque qui iſta committunt, alter beneficio fortunæ uti, alter injuriæ neſcit reſiſtere.

An.M. 3855. Ol. 145. 2. Vrb. C. 554. Ant.Ch.198.

3. [1] Q. quoque Metelli cum gravis, tum etiam alta in Senatu ſententia; qui devicta Carthagine, neſcire ſe illa victoria boni-ne plus an mali Reipub. attuliſſet, aſſeveravit. Quoniam ut pacem reſtituendo profuiſſet; ita Annibalem ſubmovendo, nonnihil nocuiſſet. Ejus enim tranſitu in Italiam, [2] dormientem jam populi Romani virtutem excitatam : metuique debere, ne acri æmulo liberata in eundem ſomnum revolveretur. [a] In æquo igitur malorum poſuit, uri tecta, vaſtari agros, exhauriri ærarium; & priſci roboris nervos hebetari.

4. Quid illud factum L. Fimbriæ Conſularis! quam ſapiens! A.M. Lutatio Pythia ſplendido Equite Rom. judex aditus de ſponſione, quam is cum adverſario, quod vir bonus eſſet, fecerat; nunquam id judicium pronunciatione ſua finire voluit. Ne aut probatum virum, ſi contra eum judicaſſet, fama ſpoliaret: aut juraret virum bonum eſſe, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur.

An.M. 3761. Ol. 121. 4. Vrb. C. 460. Ant.Ch.292.

5. Forenſibus hæc, illa militaribus ſtipendiis prudentia exhibita eſt. [3] Papirius Curſor Conſul cum Aquiloniam oppugnans prælium vellet committere, pullariuſque non proſperantibus avibus ementitus optimum ei auſpicium renuntiaſſet, de fallacia illius factus certior, ſibi quidem & exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnam iniit. Cæterum mendacem ante ipſam aciem conſtituit : ut haberent Dii, cujus capite, ſi quid iræ conceperant, expiarent. Directum eſt autem ſive caſu, ſive etiam cœleſtis numinis providentia, quod primum è contraria parte miſſum erat telum, in ipſum pullarii pectus, eumque exanimem proſtravit. Id ubi Conſul cognovit, fidente animo & [4] hoſtes invaſit, & [5] Aquiloniam cepit. Tam cito animadvertit, quo pacto injuria Imperatoris vindicari deberet, quemadmodum violata religio expianda foret.

INTERPRETATIO.

a Putavit non minus mali & detrimenti naſciturum, ſi virtus priſtina langueſceret, quam ſi tecta urerentur, &c.

NOTÆ.

1. *Q. quoque Metelli.*] Qui Metelli Macedonici pater, & in bello Punico ſecundo Magiſter Equitum & Dictator fuit.

2. *Dorm entem jam populi.*] Deleta enim Carthagine, Aſiaque domita, Romanorum mores corrupit otium. Vnde Iuvenalis:

Nunc patimur longæ pacis mala, ſævior armis
Luxuria incubuit, victumque ulciſcitur orbem.

3. *Papyrius curſor.*] Illius, qui bis Dictator fuerat, filius.

4. *Hoſtes invaſit.*] Cæſa hoſtium 30. millia, capta quatuor, & 97. ſigna militaria.

5. *Aquiloniam cepit.*] Dum Conſul victorem exercitum in caſtra recipit, hinc Volumnius caſtra diripit hoſtium; inde Cornelius urbem invadit. Ipſe primus pergit ad portam : ſequuntur alii, factaque teſtudine in urbem irrumpunt; domus à milite direptæ, tectiſque ignis injectus.

& qua ratione victoria apprehendi poſſet. Egit virum ſeverum, Conſulem religioſum, Imperatorem ſtrenuum: [a] timoris modum, pœnæ genus, ſpei viam, uno mentis impetu rapiendo.

6. Nunc ad Senatus acta tranſgrediar. Cum adverſus Annibalem An.M.3847.
Senatus [1] Claudium Neronem & Livium Salinatorem Conſules mitte- Ol. 143. 2.
ret; eoſque ut virtutibus pares, ita inimicitiis acerrime inter ſe diſſi- Vrb. C. 546.
dentes videret, ſummo ſtudio in gratiam reduxit, ne propter privatas Ant.Ch.206.
diſſenſiones Rempub. parum utiliter adminiſtrarent. [b] Quia conſimili
imperio, niſi concordia ineſt, major aliena opera interpellandi, quam
ſua edendi cupiditas naſcitur: ubi vero etiam pertinax intercedit odium,
alter alteri, quam è contrariis caſtris utrique certior hoſtis proficiſci- An.M. 3850.
tur. Eoſdem Senatus, cum ob nimis aſpere actam Cenſuram à Cn. Bæ- Ol.144. 1.
bio Tribuno plebis pro Roſtris agerentur rei; cauſæ dictione decreto ſuo Vrb.C. 549.
liberavit. Vacuum omnis judicii metu eum honorem reddendo, qui Ant. Ch 203.
exigere debet rationem, non reddere. Par illa ſapientia Senatus, quia
Ti. Gracchum Tribunum plebis Agrariam legem promulgare auſum, An.M. 3921.
morte multavit: Idem, ut [2] ſecundum legem ejus per Triumviros ager Ol. 181. 4.
populo viritim divideretur, egregie cenſuit. Siquidem graviſſimæ ſe- Vrb.C 620.
ditionis eodem tempore & auctorem & cauſam ſuſtulit. Ant.Ch.132.

Quam deinde ſe prudenter in Rege Maſſaniſa geſſit? Nam cum An.M. 3853.
promptiſſima & fideliſſima ejus opera adverſus Carthaginienſes uſus Ol. 144. 4.
eſſet, eumque in dilatando regno avidiorem cerneret; legem ferre Vrb C. 552.
juſſit, qua Maſſaniſæ ab imperio populi Romani ſolutam libertatem Ant. Ch.200.
tribueret. Quo facto cum optime meriti benevolentiam retinuit, [c] tum
Mauritaniæ & Numidiæ, cæterarumque illius tractus gentium nunquam
fida pace quieſcentem feritatem, à valvis ſuis repulit.

INTERPRETATIO.

a *Videndo uno mentis intuitu, quatenus* ob pullarii mendacium *deberet & timere iram deorum, & fallacem punire, & ſperare victoriam.*

b *Quia inter duos homines pari imperio præditos, ſi non ſit concordia, major libido oriri ſolet, impediendi alterius opera, quam ſua edendi: ſi vero odio pertinaci diſſideant, alter certior hoſtis alteri ad bellum proficiſcitur, quam ipſe hoſtis patria contra quem uterque bellum gerit.*

c *Perfecit, ut gentes barbaræ Mauritaniæ, Numidiæ & illarum regionum nunquam diuturnam pacem ſervantes, Romam querelas ſæpe non deferrent.*

NOTÆ.

1. *Claudium Neronem & Livium Salinatorem.*] Conſule l.2. c.9. n.6

2. *Secundum legem ejus.*] Ti. enim Gracchus legem tulerat, ut ager à Triumviris divideretur. Vide l.1. c.4. num 2. De Maſſaniſa l.1. c.1. Ext. n.2.

EXTERNA.

1. Tempus deficiet domeſtica narrantem: quoniam imperium no-

ſtrum non tam robore corporum, quam animorum vigore incrementum ac tutelam ſui comprehendit. Majore itaque ex parte Romana prudentia in admiratione tacite reponatur, alienigeniſque hujus generis exemplis detur aditus. Socrates humanæ ſapientiæ quaſi quoddam terreſtre oraculum nihil ultra petendum à Diis immortalibus arbitrabatur, quam ut bona tribuerent. Quia ii demum ſcirent quid unicuique
An.M. 3610. eſſet utile: nos autem plerumque id votis expetere, quod non impe-
Ol. 94. 1. traſſe melius foret. Etenim, denſiſſimis tenebris involuta mortalium
Vrb.C. 349. mens, in quam late patentes errores cœcas precationes tuas ſpargis!
Ant.Ch. 403. Divitias appetis, quæ multis exitio fuerunt: honores concupiſcis, qui complures peſſum dederunt: [a] regna tecum ipſa volvis, quorum exitus ſæpenumero miſerabiles cernuntur: [b] ſplendidis conjugiis injicis manus, at hæc ut aliquando illuſtrant, ita nonnunquam funditus domos evertérunt. Deſine igitur ſtulta, futuris malorum tuorum cauſis, quaſi feliciſſimis rebus inhiare, teque totam cœleſtium arbitrio permitte: Quia qui tribuere bona ex facili ſolent, etiam eligere aptiſſima poſſunt.

Idem expedita & compendiaria via eos ad gloriam pervenire dicebat, qui id agerent, ut quales videri vellent, tales etiam eſſent. Qua quidem prædicatione aperte monebat, ut homines ipſam potius virtutem, quam umbram ejus conſectarentur. Idem ab adoleſcentulo quodam conſultus, uxorem duceret, an ſe omni matrimonio abſtineret; reſpondit, utrum eorum feciſſet, acturum pœnitentiam. Hîc te, inquit, ſolitudo, hîc orbitas, hîc generis interitus, hîc hæres alienus excipiet: illic perpetua ſolicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, [c] affinium grave ſupercilium, garrula ſocrus lingua, [d] ſubſeſſor alieni matrimonii, incertus liberorum eventus. [e] Non paſſus eſt juvenem in contextu rerum aſperarum, quaſi lætæ materiæ facere delectum.

Idem cum Athenienſium ſcelerata dementia triſtem de capite ejus
An.M. 3654. ſententiam tuliſſet, fortique animo & conſtanti vultu potionem veneni
Ol. 95. 1. è manu carnificis accepiſſet; admoto jam labris poculo, uxori [1] Xan-
Vrb.C. 353.
Ant.Ch. 399. tippæ inter fletum & lamentationem vociferanti [2] innocentem eum perimi,

INTERPRETATIO.

a *Meditaris quomodo regiam poteſtatem habere poſſis.*
b *Ardenter appetis ſplendida conjugia.*
c *Affinium nimia ſeveritas.*
d *Inſidiator matrimonii alieni.*
e *Sicque dum juvenem admonet utrimque res aſperas imminere; fecit ut non eligeret, quaſi ex utraque parte res proſperæ futuræ eſſent.*

NOTÆ.

1. *Xantippa.*] Socrati duæ fuerant uxores, Xantippe & Myrtho.

2. *Innocentem eum perimi.*] Vix venenum ebiberat Socrates, cum populum illius mortis pœnituit, indicitur publicus mœror, clauduntur officinæ & gymnaſia, fit impetus in accuſatores; alii occiſi, fugati alii; æreaque ſtatua, Lyſippi opus, Socrati erigitur.

Quid,

Quid ergo? inquit, nocenti mihi mori ſatius eſſe duxiſti? O immenſam illam ſapientiam, quæ ne in ipſo quidem vitæ exceſſu oblivіſci ſui potuit!

2. Age, quam prudenter Solon, neminem, dum adhuc viveret, [1]beatum dici debere arbitrabatur! quod ad ultimum uſque fati diem ancipiti fortunæ ſubjecti eſſemus. [a] Felicitatis igitur humanæ appella- An.M. 3488.
tionem rogus conſummat, qui ſe incurſui malorum objicit. Idem cum Ol. 55. 3.
ex amicis quemdam graviter mœrentem videret, in arcem perduxit, Vrb. C. 187.
hortatuſque eſt, ut per omnes ſubjectorum ædificiorum partes oculos Ant.Ch. 565.
circumferret: Quod ut factum animadvertit, Cogita nunc tecum, inquit, quam multi luctus ſub his tectis & olim fuerint, hodieque verſentur, inſequentibuſque ſeculis ſint habitaturi: ac mitte mortalium incommoda tanquam propria deflere. Qua conſolatione demonſtravit, urbes eſſe humanarum cladium conſepta miſeranda. Idem aiebat, ſi in unum locum cuncti mala ſua contuliſſent; futurum, ut propria deportare domum, quam ex eo communi miſeriarum acervo portionem ſuam ferre mallent. Quo colligebat, [b] non oportere nos quæ fortuito patimur, præcipue & intolerabilis amaritudinis judicare.

3. Bias autem, cum patriam ejus Prienem hoſtes invaſiſſent, om- An.M. 3484.
nibus, quos modo ſævitia belli incolumes abire paſſa fuerat, pretio- Ol. 52. 3. Vrb C. 183.
ſarum rerum pondere onuſtis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil Ant.Ch. 569.
ex bonis ſuis ſecum ferret: Ego vero (inquit) bona mea mecum porto. Pectore enim illa geſtabat, non humeris: non oculis viſenda, ſed æſtimanda animo. Quæ domicilio mentis incluſa; nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt: & ut manentibus præſto ſunt, ita fugientes non deſerunt.

4. [c] Jam Platonis verbis adſtricta, ſed ſenſu prævalens ſententia. An M. 3580.
Qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicavit; cum aut Ol. 101. 3.
ſapientes regnare, aut Reges ſapere cœpiſſent. Vrb C. 379.
5. Rex etiam ille ſubtilis judicii; quem ferunt traditum ſibi diade- Ant.Ch. 373.
ma, priuſquam capiti imponeret, retentum diu conſideraſſe, ac di-

INTERPRETATIO.

a *Mors felicitatem humanam perfectam reddit, quia impedit ne mala incurrant.*

b *Non oportere nos judicare, quæ fortuito patimur, eſſe intolerabilia, & ſine ſummo animi mœrore ferri non poſſe.*

c *Jam Platonis ſententia paucis verbis comprehenſa.*

NOTÆ.

1. *Beatum dici debere.*] Cum in Lydiam ad Crœſum veniſſet, ex eo Crœſus quæſiſſe fertur, num quemquam ſe beatiorem unquam vidiſſet? ille reſpondit. Talem quemdam, qui pro patria una cum filiis occubuerat. Tum Crœſus. *Nonne beatus, inquit, tibi videor?* Cui Solon. *Felicem te judico, beatum omnino negaverim; beatum enim dicimus, qui ad extremum uſque diem in felicitate permanſerit.*

xiſſe : O nobilem magis quam felicem pannum , quem ſi quis penitus cognoſcat, quam multis ſolicitudinibus & periculis , & miſeriis ſit refertus ; ne humi quidem jacentem tollere vellet.

An.M.3715. Ol. 110. 2. Vrb.C.414. Ant.Ch. 338.

6. Quid ? Xenocratis reſponſum , quam laudabile ! cum maledico ſermoni quorundam ſummo ſilentio intereſſet ; uno ex his quærente, cur ſolus ita linguam ſuam cohiberet : [1] Quia dixiſſe me, inquit, aliquando pœnituit , tacuiſſe nunquam.

An.M.3626. Ol. 88. 1. Vrb. C. 325. Ant.Ch.427.

7. Ariſtophanis quoque altioris eſt prudentiæ præceptum , qui in comœdia introduxit remiſſum ab inferis Athenienſem [2] Periclem , vaticinantem , non oportere in urbe nutriri leonem ; ſin autem ſit alitus , obſequi ei convenire. Monet enim , ut præcipuæ nobilitatis & concitati ingenii juvenes refrenentur. [a] Nimio vero favore ac profuſa indulgentia paſti , quo minus potentiam obtineant , ne impediantur : quod ſtultum ſit & inutile, eas obtrectare vires , quas ipſe foveris.

An M. 3415 Ol. 35. 2. Vrb.C. 114. Ant.Ch.638.

8. Mirifice etiam Thales. Nam interrogatus , an facta hominum Deos fallerent : Nec cogitata, inquit. Ut non ſolum manus , ſed etiam mentes puras habere vellemus ; cum ſecretis cogitationibus noſtris numen adeſſe credidiſſemus.

An.M. 3577. Ol. 75. 4. Vrb.C. 276. Ant.Ch.476.

Ac ne quod ſequitur quidem minus ſapiens. Unicæ filiæ pater Themiſtoclem conſulebat , utrum eam pauperi , ſed ornato : an locupleti parum probato collocaret ? Cui is, Malo , inquit , virum pecunia , quam pecuniam viro indigentem. Quo dicto ſtultum monuit , ut generum potius , quam divitias generi legeret.

An.M. 3776. Ol. 125. 3. Vrb C.475. Ant.Ch.277.

Age ,Philippi quam probabilis epiſtola , in qua Alexandrum quorundam Macedonum benevolentiam largitione ad ſe attrahere conatum ſic increpuit : Quæ te , fili, ratio in hanc tam vanam ſpem induxit , ut eos tibi fideles futuros exiſtimares , quos pecunia ad amorem tui compuliſſes ? à charitate iſtud præſtatur. At vero ante Philippus majore ex parte mercator Græciæ , quam victor.

An.M. 3710. Ol. 111. 3. Vrb C. 419. Ant.Ch. 333.

Ariſtoteles autem [3] Calliſthenem auditorem ſuum ad Alexandrum dimittens monuit , ut cum eo aut rariſſime , aut quam jucundiſſime loqueretur : quo ſcilicet apud regias aures vel ſilentio tutior , vel ſermone

INTERPRETATIO.

a *Adoleſcentes vero nimia indulgentia educati, ne impediantur quominus dignitatem ſummam acquirant , quod ſtultum ſit & inutile iis viribus reſiſtere, quas ipſe foveris.*

NOTÆ.

1. *Quia dixiſſe.*] Id Simonidi tribuit Plutarchus.

2. *Periclem vaticinantem.*] Ariſtophanes in ranis Aeſchylo hanc ſententiam adſcribit , quam his verbis expreſſit Eraſmus :

Catulum ne alas in Republica ,
Ac maxime leonem ne alas ib ;
Quod ſi quis alitus, obſequendum moribus.

3. *Calliſthenem.*] Genere Olynthium, Ariſtotelis affinem , virum ſumma dicendi facultate præditum.

eſſet acceptior. At ille dum Alexandrum Perſica Macedonum ſalutatione gaudentem objurgat, & ad majorum mores invitum revocare perſeverat; [1] ſpiritu carere juſſus, ſeram neglecti ſalubris conſilii pœnitentiam egit.

Idem Ariſtoteles de ſemetipſo in neutram partem loqui debere prædicabat, quoniam laudare ſe, vani: vituperare, ſtulti eſſet. Ejuſdem eſt utiliſſimum præceptum, Ut voluptates abeuntes conſideremus. Quas quidem ſic oſtendendo minuit: Feſſas enim, pœnitentiæque plenas animis noſtris ſubjecit, quo minus cupidè repetantur.

9. Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quiſnam An.M.'585.
eſſet beatus: Nemo, inquit, ex his quos tu felices exiſtimas: ſed eum Ol. 77. 4.
in illo numero reperies, qui à te ex miſeris conſtare creditur. Non Vrb.C.284.
erit ille divitiis & honoribus abundans: ſed aut exigui ruris, aut non Ant.Ch.468.
ambitioſæ doctrinæ, fidelis ac pertinax cultor, in ſeceſſu quam in fronte
beatior.

10. [2] Demadis quoque dictum ſapiens: nolentibus enim Athenienſi- An M. 3728.
bus divinos honores Alexandro decernere, Videte (inquit) ne, dum Ol. 103. 3.
cœlum cuſtoditis, terram amittatis. Vrb. C.427.
Ant.Ch.325.

11. Quam porro ſubtiliter [3] Anacharſis leges aranearum telis com-
parabat: Nam ut illas infirmiora animalia retinere, valentiora tranſ- An.M. 3462.
mittere; ita his humiles & pauperes conſtringi, divites & præpotentes Ol. 47. 1.
non alligari, videmus. Vrb. C.161.
Ant.Ch.591.

12. Nihil etiam Ageſilai facto ſapientius: ſiquidem cum ad- An.M. 3683.
verſus Rempub. Lacedæmoniorum [4] conſpirationem ortam noctu com- Ol. 102. 2.
periſſet, leges Lycurgi continuo abrogavit, quæ de indemnatis ſup- Vrb. C. 382.
Ant.Ch.370.

NOTÆ.

1. *Spiritu carere juſſus.*] Tam multá multi de cæde Calliſthenis ſcripſerunt, ut cui famæ, quibuſve ſcriptis aſſentiar, non habeam. Quare ſatius viſum eſt, quæ quiſque de illo ſcripſerit, breviter hic apponere. Dum adorari ſe vellet Alexander, idque ſuaderent Agis poëtaſter Argivus, Cleo Siculus, & Anaxarchus Sophiſta, qui Herculem, Liberum & Caſtorem novo deo ceſſuros jactitabant: orationem Anaxarchi Calliſthenes refutavit, eoque nomine inviſus Alexandro, Hermolai conjurationis falſo inſimulatur; vinctuſque compedibus aliquanto poſt morbo deceſſit, ex Ariſtobulo apud Arrianum. Tortus, & deinde ſuſpenſus, ex Ptolemæo apud eundem. Septem menſes in vinculis cuſtoditus morbo pediculari periit, ex Charete apud Plutarchum. Cavea ferrea circumductus, pædore ac ſqualiore obſitus, tandem leoni objectus eſt, ex Laërtio. Truncatis membris omnibus, abſciſſiſque auribus, naſo & labiis, cum cane in cavea incluſus, ad metum cæterorum circumductus eſt, ex Iuſtino.

2. *Demadis.*] Orator Athenienſis juſſu Antipatri occiſus dicitur.

3. *Anacharſis.*] Scytha, qui Solonem Athenas inviſit; eum à fratre ſagitta ideo confoſſum refert Laërtius, quod Athenienſium leges Scythis præſcribere vellet.

4. *Conſpirationem ortam.*] Longe aliter Plutarchus, qui conjurationis nuſquam meminit: Spartæ, cum lege cautum eſſet, ne quis ex acie fugeret, multique ex Leuctrica pugna fugiſſent, Ageſilaus eos, ne qui patriam deinde armis tutarentur, non eſſent, capitis pœna liberavit.

plicium ſumi vetabant: Comprehenſis autem & interfectis ſontibus, eaſdem è veſtigio reſtituit, atque utrumque ſimul providit, ne ſalutaris animadverſio vel injuſta eſſet, vel jure impediretur. Itaque ut ſemper eſſe poſſent, aliquando non fuerunt.

An.M. 3838. Ol. 141. 1. Vrb.C. 537. Ant.Ch. 215.

13. Sed neſcio an Hannonis excellentioris prudentiæ conſilium. Magone enim Cannenſis pugnæ exitum Senatui Pœnorum nunciante, inque tanti ſucceſſus fidem annulos aureos [1] trium modiorum menſuram explentes effundēte, qui interfectis noſtris civibus detracti erant; quæſivit an [2] aliquis ſociorum poſt tantam cladem à Romanis defeciſſet: Atque ut audivit neminem ad Annibalem tranſiſſe, ſuaſit protinus, ut legati Romam, per quos de pace ageretur, mitterentur: cujus ſi ſententia valuiſſet, neque ſecundo Punico bello victa Carthago, neque tertio deleta foret.

An.M. 3733. Ol. 114. 4. Vrb.C. 432. Ant.Ch. 320.

14. Nec Samnites quidem parvas pœnas conſimilis erroris pependerunt, quod [1] Herennii Pontii ſalutare conſilium neglexerunt: Qui auctoritate & prudentia cæteros præſtans, ab exercitu & ejus duce filio ſuo conſultus, quidnam fieri de legionibus Romanis apud Furcas Caudinas incluſis deberet, inviolatas dimittendas reſpondit. Poſtero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: ut aut maximo beneficio gratia hoſtium emeretur, aut graviſſima jactura vires confringerentur: ſed improvida temeritas victorum, dum utramque partem ſpernit utilitatis, ſub jugum miſſas in perniciem ſuam accendit.

Multis & magnis ſapientiæ exemplis parvulum adjiciam. Cretenſes cum acerbiſſima execratione adverſus eos, quos vehementer oderunt, uti volunt; ut mala conſuetudine delectentur, optant; modeſtoque voti genere efficaciſſimum ultionis eventum reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiſcere, & in eo perſeveranter morari, exitio vicina dulcedo eſt.

NOTÆ.

1. *Trium modiorum*] Ita etiam Eutropius & Oroſius; duos modios habet Florus, nonnulli dimidium ſupra tres modios expleſſe volunt: tenuit fama, quæ propior vero eſt, haud plus fuiſſe modio.

2. *Aliquis ſociorum.*] Quæſivit ecquis Latini nominis populus defeceiit? deinde ecquis homo ex 35. tribubus ad Annibalem fugerit? cum utrumque Hanno negaſſet, ſubjecit ecquos legatos ad Annibalem Romam miſerint de pace? cum id quoque negaſſet: *bellum igitur*, inquit, *tam integrum habemus, quam habuimus, qua die Annibal in Italiam eſt tranſgreſſus.* Hæc Livius.

3. *Herennii Pontii.*] De clade ad Furcas Caudinas jam egimus.

CAP. III.

DE VAFRE DICTIS AUT FACTIS.

A ROMANIS.	AB EXTERNIS.
1. *Antiſtite templi Dianæ.*	1. *Alexandro Magno & quodam aſinario.*
2. *L. Iunio Bruto.*	2. *Darii Regis equiſone.*
3. *P. Scipione Africano majore.*	3. *Biante Prinenſi.*
4. *Q. Fabio Labeone.*	4. *Anaximene.*
5. *M. Antonio Oratore.*	5. *Demoſthene Oratore.*
6. *Q. Sertorio.*	6. *Quodam Athenienſi.*
7. *Q. Fabio Max. Verrucoſſo.*	7. *Annibale Giſgonis F. Pœno.*
8. *M. Voluſio Saturnino Ædil. pleb.*	8. *Annibale Amilcaris F. Pœno.*
9. *Sentio Saturnino.*	9. *Tuſculanis.*
10. *Patre quodam.*	10. *Tullo Attio Volſcorum duce.*

[a] EST aliud factorum dictorumque genus à ſapientia proximo deflexu ad Vafri nomen progreſſum: quod niſi fallacia vires aſſumpſerit, fidem propoſiti non invenit: laudemque occulto magis tramite, quam aperta via petit.

1. Ser. Tullio regnante, cuidam patrifamilias in agro Sabino præcipuæ magnitudinis & eximiæ formæ vacca nata eſt. Quam oraculorum certiſſimi auctores in hoc à Diis immortalibus editam reſponderunt, ut quiſquis eam [1] Aventinienſi Dianæ immolaſſet, ejus patria totius terrarum orbis Imperium obtineret. Lætus eo dominus, bovem cum ſumma feſtinatione Romam actam, in Aventino ante aram Dianæ conſtituit, Sabinis regimen humani generis daturus. De qua re Antiſtes templi certior factus, [b] religionem hoſpiti intulit, [2] ne prius victimam cæderet, quam proximi amnis aqua ſe abluiſſet. Eoque alveum Tiberis petente, vaccam ipſe immolavit, & urbem noſtram tot civitatum, tot gentium

An.M 3486. Ol. 53. 1. Vrb C. 185. Ant.Ch. 567.

INTERPRETATIO.

[a] *Eſt aliud genus factorum dictorumque, quod à ſapientia quidem procedit; ſed ad vafre dicti aut facti appellationem deflectit; quod genus niſi cum fallacia conjunctum ſit, non aſſequitur quod ſibi propoſuit.*

[b] *Injicit hoſpiti ſcrupulum.*

NOTÆ.

1. *Aventinienſi Dianæ.*] Cujus templum erat in Aventino monte.

2. *Ne prius victimam.*] *Quidnam tu hoſpes paras*, inquit, *inceſte Dianæ ſacrificium facere, quin tu ante vivo perfunderis flumine? infima valle perfluit Tiberis.*

dominam, pio ſacrificii furto reddidit.

An M. 3535. 2. Quo in genere acuminis in primis Junius Brutus referendus eſt.
Ol. 65. 2. Nam cum à Rege Tarquinio [1] avunculo ſuo [a] omnem nobilitatis indo-
Vrb. C. 234. lem excerpi, interque cæteros etiam fratrem ſuum, quod vegetioris
Ant. C. 518. ingenii erat, interfectum animadverteret; [2] obtuſi ſe cordis eſſe ſimulavit: eaque fallacia maximas virtutes ſuas texit. Profectus etiam Delphos cum Tarquinii filiis, quos is [3] ad Apollinem Pythium muneribus, ſacrificiiſque honorandum miſerat, aurum Deo nomine doni clam cavato baculo incluſum tulit: quia timebat ne ſibi cœleſte numen aperta liberalitate venerati tutum non eſſet. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem juvenes conſuluerunt; quiſnam ex ipſis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum ſummam Urbis noſtræ poteſtatem futuram reſpondit, qui ante omnes [4] matri oſculum dediſſet. Tunc Brutus, perinde atque caſu prolapſus, de induſtria ſe abjecit, terramque communem omnium matrem exiſtimans, oſculatus eſt. Quod tam vafre telluri impreſſum oſculum, Urbi libertatem, Bruto primum in faſtis locum tribuit.

An.M. 3850. 3. Scipio quoque ſuperior præſidium calliditatis amplexus eſt. Ex
Ol. 144. 1. Sicilia enim petens Africam, cum ex fortiſſimis peditibus Romanis
Vrb.C. 549. trecentorum equitum numerum complere vellet, neque tam ſubito
Ant.Ch. 203. poſſet eos inſtruere: quod temporis anguſtiæ negabant, ſagacitate conſilii aſſecutus eſt. Namque ex iis juvenibus, quos ſecum ex tota Sicilia nobiliſſimos & ditiſſimos, ſed inermes habebat, trecentos ſpecioſa arma & electos equos quam celerrime expedire juſſit; velut eos continuo ſecum ad oppugnandam Carthaginem avecturus: Qui cum imperio ut celeritate, ita longinqui & periculoſi belli reſpectu ſolicitis animis paruiſſent; remittere ſe Scipio illam expeditionem, ſi arma & equos militibus ſuis traderent, edixit. [5] Rapuit conditionem imbellis ac timida

Interpretatio.

[a] *Nobiliſſimos quoſque juvenes interfici.*

Notæ.

1. *Avunculo ſuo.*] Tarquinia enim ſorore Regis natus erat.

2. *Obtuſi ſe cordis.*] Ex induſtria factus ad imitationem ſtultitiæ, cum ſe ſuaque Regi prædæ eſſe ſineret; Bruti quoque haud abnuit cognomen.

3. *Ad Apollinem.*] Portentum terribile viſum in regia; anguis ex columna lignea elapſus cum terrorem & fugam feciſſet in regiam, ipſius Regis non tam ſubito pavore perculit pectus, quam anxiis implevit curis: quare Delphos mittere ſtatuit; neque reſponſa ſortium ulli alii committere auſus, duos filios Titum & Aruntem miſit.

4. *Matri oſculum.*] Tarquinii, ut Sextus, qui Romæ relictus fuerat, ignarus reſponſi, expersque imperii eſſet, rem ſumma ope taceri jubent; ipſi inter ſe, uter prior, cum Romam rediiſſent, matri oſculum daret, ſorti permittunt. Ita Livius.

5. *Rapuit conditionem.*] Hoc attigimus ſuperius.

juventu, inſtrumentoque ſuo cupide noſtris ceſſit. Ergo calliditas providit, ut ſi quid protinus imperaretur, grave prius, deinde remiſſo militiæ metumaximum beneficium fieret.

4. Quod ſequitur, narrandum quoque eſt. [1] Q. Fabius Labeo arbiter à Senatu finium conſtituendorum inter Nolanos & [2] Neapolitanos datus, cum in rem præſentem veniſſet, [a] utroſque ſeparatim monuit, ut omiſſa cupiditate, regredi modo controverſo, quam progredi mallent. Idque cum utraque pars auctoritate viri mota feciſſet, aliquantum in medio vacui agri relictum eſt. Conſtitutis deinde finibus ut ipſi terminaverant; quicquid reliqui ſoli fuit, populo Romano adjudicavit: cæterum etſi circumventi Nolani ac Neapolitani queri non potuerunt, ſecundum ipſorum demonſtrationem dicta ſententia; improbo tamen præſtigiarum genere novum civitati noſtræ vectigal acceſſit. Eundem ferunt, cum à Rege Antiocho, [3] quem bello ſuperaverat, ex fœdere icto dimidiam partem navium accipere deberet, medias omnes ſecuiſſe, ut eum tota claſſe privaret. An. M. 3865. Ol 147. 4. Vrb. C. 564. Ant. Ch. 188.

5. Jam M. Antonio remittendum convicium eſt: qui idcirco ſe aiebat nullam orationem ſcripſiſſe, ut, ſi quid, ſuperiore judicio actum, ei, quem poſtea defenſurus eſſet, nociturum foret, non dictum à ſe, affirmare poſſet: Qui facti vix prudentis, tolerabilem cauſam habuit: pro periclitantium enim capite, non ſolùm eloquentia ſua uti, ſed etiam verecundia abuti erat paratus. An. M. 3959. Ol. 171. 2. Vrb. C. 658. Ant. Ch. 94.

6. Sertorius vero corporis robore, atque animi conſilio parem naturæ indulgentiam expertus, proſcriptione Syllana [4] dux Luſitanorum fieri coactus, cum eos oratione flectere non poſſet, ne cum Romanorum univerſa acie confligere vellent, vafro conſilio ad ſuam ſententiam

Interpretatio.

a Monuit utroſque ſeparatim, ut abjecta cupiditate, à limite de quo lis erat, regredentur potius, quam ultra progrederentur.

Notæ.

1. *Q. Fabius Labeo.*] Fabii Cunctatoris nepos, vir eruditus, & Poëta, ut temporibus illis inſignis, Conſul anno Vrbis 570.

2. *Neapolitanos.*] Neapolis Campaniæ urbs clariſſima ſecundum maris litus, à Cumana juventute condita, & Parthenope nuncupata: à Cumanis aliquanto poſt & everſa, & oraculi juſſu reſtaurata, Neapolis dicta eſt.

3. *Quem bello ſuperaverat*] Antiochum à Fabio Labeone victum nuſquam, niſi mea me fallit opinio, reperias. Prætor Labeo anno Vrbis 564. claſſem & oram maritimam Græciæ ſortitus eſt; at jam victo Antiocho nulla belli cum eſſet materies, trajecit in Cretam, ubi Romanos cives captivos redemit: unde à C. Manlio Pataram miſſus, Antiochi naves 50. quas ex fœdere retinere illi nefas erat, concîdit, cremavitque: deinde Romam reverſus Labeo, navalem triumphum obtinuit, cum nec bellum ullum geſſiſſet, nec viciſſet hoſtem. Hæc Livius ex Valerio Antiate.

4. *Dux Luſitanorum.*] In Africam incertus quid ageret, fugerat Sertorius, cum à Luſitanis per legatos accitur, ut illis contra Romanos bellum gerentibus imperaret.

An.M 3976. perduxit. Duos enim in conſpectu eorum conſtituit equos, alterum validiſſimum, alterum infirmiſſimum: ac deinde validi caudam ab imbe-
Ol. 175. 3. cillo ſene paulatim carpi, infirmi à juvene eximiarum virium univerſam
Vrb.C. 675. convelli juſſit. Obtemperatum imperio eſt. Sed dum adoleſcentis dex-
Ant.Ch.77. tera irrito ſe labore fatigat, ſenio confecta manus miniſterium execuṭa eſt. Tunc barbaræ concioni, quorſum ea res tenderet cognoſcere cupienti, ſubjecit: [1] Equi caudæ conſimilem eſſe Romanorum exercitum, cujus partes aliquis aggrediens opprimere poſſit: univerſum conatus proſternere, celerius tradiderit victoriam, quam occupaverit. Ita gens barbara, aſpera, & regi difficilis, in exitium ſuum ruens, [a] quam utilitatem auribus reſpuerat, oculis prævidit.

7. Fabius autem Maximus, cujus non dimicare, vincere fuit; cum
An.M 3840. præcipuæ fortitudinis [2] Nolanum peditem dubia fide ſuſpectum, & ſtre-
Ol. 141. 3. nuæ operę Lucanum equitem amore ſcorti deperditum in caſtris habe-
Vrb.C. 539. ret: ut utroque potius bono milite uteretur, quam in utrumque animad-
Ant Ch. 213. verteret; alteri ſuſpicionem ſuam diſſimulavit; in altero, diſciplinam paululum à recto tenore deflexit: Nam illum plene [3] pro tribunali laudando, omnique genere honoris proſequendo animum ſuum à Pœnis ad Romanos coëgit revocare; & hunc clam meretricem redimere paſſus, paratiſſimum pro nobis excurſorem reddidit.

8. Veniam nunc ad eos, quibus ſalus aſtutia quæſita eſt. M. Volu-
An M. 4011. ſius Ædilis plebis proſcriptus, aſſumpto [4] Iſiaci habitu, per itinera viaſ-
Ol. 184. 2. que publicas ſtipem petens, quiſnam revera eſſet, occurrentes dignoſ-
Vrb C. 710. cere paſſus non eſt. Eoque fallaciæ genere tectus, in M. Bruti caſtra
Ant.Ch. 42. pervenit. Quid illa neceſſitate miſerius, quæ Magiſtratum populi Romani, abjecta honoris prætexta, alienigenæ religionis obſcuratum inſignibus, per urbem juſſit incedere; [b] Omnes autem hi ſuæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel ipſi ſuſtinuerunt, vel alios perpeti coëgerunt.

INTERPRETATIO.

a Per hanc ſimilitudinem *oculis ſubjectam prævidit utili atem, quam prius verbis explicatam auribus reſpuerat.*

b *Omnes autem, qui tam* infamem fugiendi rationem *quæſierunt, cupidi fuerunt vitæ ſuæ conſervandæ: & qui alios coëgerunt perpeti talia*, fuerunt *cupidi mortis alienæ:*

NOTÆ.

1. *Equi caudæ.*] *Cernitis-ne*, inquit, *ſocii? perſeverantia plus effici, quam violentia: multaque, quæ ſimul opprimi nequeunt, paulatim atteri.* Plut. in Sertorio.

2. *Nolanum peditem.*] Marſum facit Plutarchus, & nobilem.

3. *Pro tribunali.*] *Nunc duces*, inquit, *incuſo, qui magis pro ſuo ſtudio honores habent, quam pro virtutis merito, &c.* Sub his dictis illi equum donat, &c.

4. *Iſiaci habitu.*] Iſiaci Iſidis erant Sacerdotes, qui per urbem & vicos vagari ſolebant, & obviis futura, modo daretur aſſis, prædicere.

9. Aliquanto

9. Aliquanto ſpecioſius [1] Sentii Saturnini Vetulionis in eodem genere caſus ultimæ ſortis auxilium. Qui cum à Triumviris inter proſcriptos nomen ſuum propoſitum audiſſet; continuo Præturæ inſignia invaſit: præcedentibuſque in modum lictorum & apparitorum, publicorumque ſervorum ſubornatis, vehicula comprehendit, hoſpitia occupavit, obvios ſubmovit, ac tam audaci uſurpatione imperii, in maxima luce denſiſſimas hoſtilibus oculis tenebras offudit. Idem ut [2] Puteolos venit, perinde ac publicum miniſterium agens, ſumma cum licentia correptis navibus in Siciliam, certiſſimum tunc proſcriptorum profugium, penetravit.

An.M. 4011. Ol. 184. 2. Vrb. C. 710. Ant.Ch. 42.

10. His uno adjecto levioris notæ exemplo, ad externa convertar. Amantiſſimus quidam filii, cum eum inconceſſis ac periculoſis facibus accenſum, ab inſana cupiditate inhibere vellet; ſalubris conſilii aſtutia patriam indulgentiam temperavit. Petiit enim ut prius quam ad eam, quam diligebat, iret; vulgari ac permiſſa Venere uteretur. Cujus precibus obſecutus adoleſcens, infelicem animi impetum ſatietate concubitus liciti reſolutum; ad id, quod non licebat, tardiorem, pigrioremque afferens paulatim depoſuit.

NOTÆ.

1. *Sentii Saturnini.*] Idem omnino de Pomponio quodam narrat Appianus.

2. *Vt Puteolos.*] Campaniæ oppidum ad littus maris, aquis calidis celeberrimum.

EXTERNA.

1. Cum Alexander Macedonum Rex ſorte monitus, ut eum qui ſibi porta egreſſa primus occurriſſet, interfici juberet: aſinarium forte ante omnes obviam factum, ad mortem arripi imperavit. Eoque quærente quidnam ſe immerentem capitali ſupplicio, innocentemque addiceret; cum ad excuſandum factum ſuum oraculi præceptum retuliſſet; aſinarius. Si ita eſt, inquit, Rex, alium ſors huic morti deſtinavit: nam aſellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & quod ab errore ipſe revocatus erat; [a] occaſionem in aliquanto viliore animali expiandæ religionis rapuit. Summa in hoc cum calliditate manſuetudo, ſumma quoque in alterius Regis equiſone calliditas.

2. Sordida Magorum dominatione oppreſſa, [1] Darius Rex adjutori- An.M. 3531. Ol. 64. 3. Vrb. C. 235. Ant.Ch. 521.

INTERPRETATIO.

a *Rapuit occaſionem exolvendæ religionis morte animalis multo vilioris. In hoc* exemplo *ſumma eſt & manſuetudo Regis, & aſinarii calliditas.*

NOTÆ.

1. *Darius Rex.*] Nondum Rex erat Darius, ſed regni, ut alii Principes, candidatus. De Magis diximus lib. 3. c. 2. num. 2.

bus ejuſdem dignitatis aſſumptis, pactum cum præclari operis conſortibus fecit, ut equis inſidentes, ſolis ortu curſum in quendam locum dirigerent; iſque regno potiretur, cujus equus in eo primus hinniſſet. Cæterum maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus, ſolus acumine [1] equiſonis ſui Ebaris proſperum exoptatæ rei effectum aſſecutus eſt: quia in equæ genitalem partem demiſſam manum, cum ad eum locum ventum eſſet, naribus equi admovit. Quo odore irritatus, ante omnes hinnitum edidit: Auditoque eo, ſex reliqui ſummæ poteſtatis candidati continuo equis delapſi, (ut eſt mos Perſarum) humi proſtratis corporibus Darium Regem ſalutaverunt. Quantum imperium, [a] quam parvo interceptum eſt vaframento!

An.M.3460. Ol.46. 3. Vrb.C. 159. Ant.Ch. 593.

3. [2] Bias autem, cujus ſapientia diuturnior inter homines eſt, quam patria Priene fuit ſiquidem illa etiam nunc ſpirat, (hujus perinde atque extinctæ veſtigia tantummodo extant) ita aiebat oportere homines in uſu amicitiæ verſari, ut meminiſſent, eam ad graviſſimas inimicitias poſſe converti. Quod quidem præceptum prima ſpecie nimis fortaſſe callidum videtur, inimicumque ſimplicitati qua præcipue familiaritas gaudet: [b] ſed ſi altioribus animis cogitatio demiſſa fuerit, perquam utile reperietur.

An.M.3720. Ol. 111. 3. Vrb.C.419. Ant.Ch. 333.

4. Lampſacenæ vero urbis ſalutis unius vaframenti beneficio conſtitit. Nam cum ad excidium ejus ſummo ſtudio Alexander ferretur; progreſſumque extra mœnia [3] Anaximenem præceptorem ſuum vidiſſet; quia manifeſtum erat, futurum, ut preces ſuas iræ ejus opponeret, non facturum ſe, quod petiiſſet, juravit. Tunc Anaximenes, Peto, inquit, ut [4] Lampſacum [5] diruas. Hæc velocitas ſagacitatis, oppidum vetuſta nobilitate inclytum, exitio, cui deſtinatum erat, [6] ſubtraxit.

An.M.3708. Ol.108. 3. Vrb.C.407. Ant.Ch. 545.

5. Demoſthenis quoque aſtutia mirifice cuidam ancillæ ſuccurſum

INTERPRETATIO.

a *Quam parva calliditate acquiſitum eſt.*

b *Sed ſi quis diligentius hoc conſilium in mente perpenderit.*

NOTÆ.

1. *Equiſoni ſui Ebaris.*] Aliquanto aliter Iuſtinus & Herodotus.

2. *Bias autem.*] Quod Bianti Valerius, idem Chiloni Plutarchus tribuit; dicere enim ſolebat: *ames eatenus, quaſi aliquando ſis odio habiturus: item, hactenus oderis, tanquam ſis amaturus.*

3. *Anaximenem.*] Tres hoc nomine fuerunt: unus is qui Anaximandri diſcipulus Sapientum ætati ſuppar fuit; alter Orator & Sophiſta Philippo & Alexandro notus, quo de hic agitur: tertius, hujus nepos, Hiſtoricus, qui res ab Alexandro geſtas ſcripſit.

4. *Lampſacum.*] Lampſacus urbs Aſiæ minoris ad Helleſpontum, inter Simoëntem & Granicum. *Lampſico.*

5. *Diruas.*] *Hac in re*, inquit, *mihi gratificare, ô Rex, vendas ſub haſta mulieres Lampſacenorum & liberos, totum oppidum ſolo diruas, templa deorum incendas.* Ita Pauſan. l.6.

6. *Subtraxit.*] Alexander enim, cum nihil contra dolum Anaximenis comminiſci poſſet, veniam dedit Lampſacenis, vel invitus.

eſt, quæ pecuniam depoſiti nomine à duobus hoſpitibus acceperat, ea conditione, ut illam ſimul utriſque redderet. Quorum alter interjecto tempore, tanquam mortuo ſocio ſqualore obſitus, decepta ea omnes nummos abſtulit. Supervenit deinde alter, & depoſitum petere cœpit. Hærebat miſera in maxima & pecuniæ & defenſionis penuria: jamque de laqueo & ſuſpendio cogitabat; Sed opportune Demoſthenes ei patronus adfulſit: qui ut in advocationem venit, Mulier, inquit, parata eſt depoſiti ſe fide ſolvere: ſed niſi ſocium adduxeris, id facere non poteſt. Quoniam, ut ipſe vociferaris, hæc dicta eſt lex, ne pecunia alteri ſine altero numeretur.

6. Ac ne illud parum quidem] prudenter. Quidam Athenis univerſo populo inviſus, cauſam apud eum de capitali crimine dicturus, maximum honorem ſubito petere cœpit: Non quod ſperaret ſe illum conſequi poſſe; [a] ſed ut haberent homines ubi procurſum iræ, qui acerrimus eſſe ſolet, effunderent. Neque eum hæc tam callidi conſilii ratio fefellit: comitiis enim clamore infeſto, & crebris totius concionis ſibilis vexatus, nota etiam denegati honoris perſtrictus, ejuſdem plebis paulo poſt in diſcrimine vitæ clementiſſima ſuffragia expertus eſt. [b] Quod ſi adhuc ei ultionem ſitienti, capitis ſui periculum objeciſſet, nullam partem defenſionis odio obſeratæ aures reperiſſent.

7. Huic vaframento conſimilis illa calliditas. Superior [1] Annibal à Duilio Conſule navali prælio victus, timenſque claſſis amiſſæ pœnas dare; offenſam aſtutia mire avertit: Nam ex illa infelici pugna prius quam cladis nuntius domum perveniret, [2] quendam ex amicis compoſitum & ornatum Carthaginem miſit. Qui poſtquam civitatis ejus curiam intravit: Conſulit, inquit, vos Annibal, cum dux Romanorum magnas ſecum maritimas trahens copias advenerit, an cum eo confligere debeat: Acclamavit univerſus Senatus, non eſſe dubium quin oporteret. Tum ille: Conflixit, inquit, & ſuperatus eſt. Ita liberum iis non reliquit id factum damnare, quod ipſi fieri debuiſſe judicaverant. An.M. 3794. Ol. 130. 2. Vrb.C. 495. Ant.Ch. 259.

INTERPRETATIO.

a *Vbi effunderent primum iræ impetum, qui ſolet eſſe maximus.*

b *Quod ſi prius* apud plebem *adhuc cupientem eum punire, egiſſet cauſam, in qua de ſuo capite agebatur; illius aures ob nimium odium clauſæ, ipſius defenſionem non admiſiſſent.*

NOTÆ.

1. *Annibal.*] Senior dicitur ab Oroſio, Giſconis filius à Polybio & Zonara. Non Annibali, ſed Himilconi id tribuit Aurelius Victor.

2. *Quendam ex amicis.*] Ipſe poſt cladem Carthaginem venit, ex Plinio & Zonara; ſicque pœnam crucis effugit: puduit enim punire, quod ipſis auctoribus factum eſſet. Abrogatum tamen illi imperium, ut auctor eſt Zonaras.

An.M.3837. Ol. 140. 4. Vrb.C. 536. Ant.Ch. 216.

8. Alter item Annibal Fabium Maximum invictam armorum ſuorum vim ſaluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantem, ut aliqua ſuſpicione trahendi belli reſpergeret; totius Italiæ agros ferro atque igni vaſtando, unius ejus fundum immunem ab hoc injuriæ genere reliquit. Profeciſſet aliquid tanti beneficii inſidioſa adumbrato, niſi Rom. urbi & [1] Fabii pietas, & Annibalis vafri mores fuiſſent notiſſimi.

An.M.3674. Ol. 100. 1. Vrb.C. 373. Ant.Ch. 379.

9. Tuſculanis etiam acumine conſilii incolumitas parta eſt: Cum enim [2] crebris rebellationibus meruiſſent, ut eorum urbem funditus Romani evertere vellent, atque id ad exequendum Furius Camillus dux, validiſſimo inſtructus exercitu veniſſet; univerſi ei togati obviam proceſſerunt, commeatuſque & cætera pacis munia benigniſſime præſtiterunt: Armatum etiam [3] intrare mœnia paſſi ſunt, nec vultu, nec habitu mutato. Qua conſtantia tranquillitatis non ſolum ad amicitiæ noſtræ jus; ſed etiam ad communionem civitatis, quam uſque cupierant, penetraverunt. Sagaci hercule uſi ſimplicitate; quoniam aptius eſſe intellexerant, metum officio diſſimulare, quam armis protegere.

An.M.3566. Ol. 73. 1. Vrb.C. 265. Ant.Ch. 487.

10. [a] At Volſcorum ducis [4] Tullii execrabile conſilium: Qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accenſus, cum aliquot adverſis præliis contuſos animos ſuorum, & ob id paci proniores animadverteret: inſidioſa ratione, quo volebat, compulit. Nam cum ſpectandorum ludorum gratia magna Volſcorum multitudo Romam conveniſſet; Conſulibus dixit, vehementer ſe timere, ne quid hoſtile ſubito molirentur: monuitque ut eſſent cautiores, & protinus ipſe urbe egreſſus eſt. Quam rem Conſules ad Senatum retulerunt, qui, tametſi nulla ſuſpicio ſuberat, auctoritate tamen Tullii commotus, ut ante noctem Volſci abirent, decrevit. Qua contumelia irritati, facile [5] impelli potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium verſuti ducis, ſimulatione

INTERPRETATIO.

a *Fallax tanti beneficii ſimulatio Fabio nocuiſſet.*

NOTÆ.

1. *Fabii pietas.*] Qui hunc agrum, ne ſuſpecta civibus ſua fides eſſet, pro captivis redimendis vendidit.

2. *Crebris rebellationibus*] Cum Volſcos viciſſet Camillus, in recenſendis captivis Tuſculani aliquot deprehenſi ſunt, qui publico conſilio militaſſe faterentur: quare jubetur à Senatu Camillus in eos arma vertere.

3. *Intrare paſſi ſunt.*] Vocato eorum Senatu: *Soli adhuc*, inquit, *Tuſculani vera arma, veraſque vires, quibus ab ira Romanorum veſtra tutaremini, inveniſtis.* Tum eos ad Senatum Romam mittit, à quo pacem in præſentia, & nec ita multo poſt civitatem etiam impetraverunt. Livius l. 6.

4. *Tullii.*] Hanc fraudem non ipſe Tullus, ſed Coriolanus tum exul apud Volſcos commentus eſt.

5. *Impelli potuerunt.*] Ipſe enim Tullus prægreſſus ad caput Ferentinum, ut quiſque veniret, primores eorum excipiens, in Romanos invehitur; queriturque Volſcos cum inſigni injuria ſolos omnium hoſpitum urbe pulſos; idque

benevolentiæ involutum, duos ſimul populos fefellit: Romanum, ut inſontes notaret: Volſcum, ut deceptus iraſceretur.

NOTÆ.

indignando, obtinuit ut Romanis bellum indiceretur.

CAP. IV.

DE STRATAGEMATIS.

ROMANORUM.

1. *Tulli Hoſtilii Regis.*
2. *Sex. Tarquinii L. F.*
3. *Obſeſſorum in Capitolio.*
4. *M. Livii, C. Claudii Coſſ.*
5. *Q. Metelli Macedonici.*

EXTERNORUM.

1. *Agathoclis Syracuſanorum Regis.*
2. *Annibalis Pœni.*

ILla vero pars calliditatis egregia, & ab omni reprehenſione procul remota; cujus opera, quia appellatione noſtra vix aptè exprimi poſſunt, Græca pronuntiatione *Stratagemata* dicuntur.

1. Omnibus militaribus copiis Tullo Hoſtilio [1] Fidenas aggreſſo; An.M. 3387.
[a] quæ ſurgentis Imperii noſtri incunabula crebris rebellationibus tor- Ol. 18. 2.
pere paſſi non ſunt, finitimiſque trophæis ac triumphis alitam virtutem Vrb.C. 86.
ejus, ſpes ſuas ulterius promovere docuerunt; Metius Suffetius dux Ant.Ch.696.
Albanorum, dubiam & ſuſpectam ſemper ſocietatis ſuæ fidem repente in ipſa acie detexit: Detecto enim Romani exercitus latere, [2] in proximo colle conſedit, pro adjutore ſpeculator pugnæ futurus; ut aut victis inſultaret, aut victores feſſos aggrederetur. Non erat dubium quin ea res militum noſtrorum animos debilitatura eſſet; cum eodem tempore & hoſtes confligere, & auxilia deficere cernerent. Itaque ne id fieret, Tullus providit: concitato enim equo omnes pugnantium globos percurrit, prædicans ſuo juſſu ſeceſſiſſe Metium, eumque, cum ipſe

INTERPRETATIO.

a *Quæ bellis ſæpius illatis impedierunt, ne Imperii noſtri naſcentis primordia otio torperent; & docuerunt illius virtutem, quaſi nutritam triumphis ex proximo loco partis, extendere ſpes ſuas ulterius.*

NOTÆ.

1 *Fidenas.*] Vrbem Latinorum Mediterraneam. Tum Fidenates junctis cum Vejentibus copiis, bellum in Romanos gerebant.

2. *In proximo colle.*] Ad confluentes Anienis & Tyberis caſtra Tullus poſuerat: Romani Vejentibus, Fidenatibus Albani oppoſiti. Metius neque manere, neque tranſire ad hoſtes auſus, ſenſim ad montes ſuccedit, ordineſque, ut tempus tereret, explicat.

ſtrum non tam robore corporum, quam animorum vigore incrementum ac tutelam ſui comprehendit. Majore itaque ex parte Romana prudentia in admiratione tacite reponatur, alienigeniſque hujus generis exemplis detur aditus. Socrates humanæ ſapientiæ quaſi quoddam terreſtre oraculum nihil ultra petendum à Diis immortalibus arbitrabatur, quam ut bona tribuerent. Quia ii demum ſcirent quid unicuique
An.M. 3630. eſſet utile: nos autem plerumque id votis expetere, quod non impe-
Ol. 94. 1. traſſe melius foret. Etenim, denſiſſimis tenebris involuta mortalium
Vrb.C. 349. mens, in quam late patentes errores cæcas precationes tuas ſpargis!
Ant.Ch. 403. Divitias appetis, quæ multis exitio fuerunt: honores concupiſcis, qui complures peſſum dederunt: [a] regna tecum ipſa volvis, quorum exitus ſæpenumero miſerabiles cernuntur: [b] ſplendidis conjugiis injicis manus, at hæc ut aliquando illuſtrant, ita nonnunquam funditus domos everterunt. Deſine igitur ſtulta, futuris malorum tuorum cauſis, quaſi feliciſſimis rebus inhiare, teque totam cœleſtium arbitrio permitte: Quia qui tribuere bona ex facili ſolent, etiam eligere aptiſſima poſſunt.

Idem expedita & compendiaria via eos ad gloriam pervenire dicebat, qui id agerent, ut quales videri vellent, tales etiam eſſent. Qua quidem prædicatione aperte monebat, ut homines ipſam potius virtutem, quam umbram ejus ſectarentur. Idem ab adoleſcentulo quodam conſultus, uxorem duceret, an ſe omni matrimonio abſtineret; reſpondit, utrum eorum feciſſet, acturum pœnitentiam. Hîc te, inquit, ſolitudo, hîc orbitas, hîc generis interitus, hîc hæres alienus excipiet: illic perpetua ſolicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, [c] affinium grave ſupercilium, garrula ſocrus lingua, [d] ſubſeſſor alieni matrimonii, incertus liberorum eventus. [e] Non paſſus eſt juvenem in contextu rerum aſperarum, quaſi lætæ materiæ facere delectum.

Idem cum Athenienſium ſcelerata dementia triſtem de capite ejus
An. M. 3654. ſententiam tuliſſet, fortique animo & conſtanti vultu potionem veneni
Ol. 95. 1. è manu carnificis accepiſſet; admoto jam labris poculo, uxori [1] Xan-
Vrb.C. 353.
Ant.Ch. 399. tippæ inter fletum & lamentationem vociferanti [2] innocentem eum perimi,

INTERPRETATIO.

[a] *Meditaris quomodo regiam poteſtatem habere poſſis.*

[b] *Ardenter appetis ſplendida conjugia.*

[c] *Affinium nimia ſeveritas.*

[d] *Inſidiator matrimonii alieni.*

[e] *Sicque dum juvenem admonet utrimque res aſperas imminere; facit ut non eligeret, quaſi ex utraque parte res proſpera futura eſſent.*

NOTÆ.

1. *Xantippa.*] Socrati duæ fuerant uxores, Xantippe & Myrtho.

2. *Innocentem eum perimi.*] Vix venenum ebiberat Socrates, cum populum illius mortis pœnituit, indicitur publicus mœror, clauduntur officinæ & gymnaſia, fit impetus in accuſatores; alii occiſi, fugati alii; æreaque ſtatua, Lyſippi opus, Socrati erigitur.

Quid,

Quid ergo? inquit, nocenti mihi mori ſatius eſſe duxiſti? O immenſam illam ſapientiam, quæ ne in ipſo quidem vitæ exceſſu oblviſci ſui potuit!

2. Age, quam prudenter Solon, neminem, dum adhuc viveret, [1]beatum dici debere arbitrabatur! quod ad ultimum uſque fati diem ancipiti fortunæ ſubjecti eſſemus. [a] Felicitatis igitur humanæ appella-
tionem rogus conſummat, qui ſe incurſui malorum objicit. Idem cum An.M. 3488.
ex amicis quemdam graviter mœrentem videret, in arcem perduxit, Ol. 53. 3.
hortatuſque eſt, ut per omnes ſubjectorum ædificiorum partes oculos Vrb. C. 187.
circumferret: Quod ut factum animadvertit, Cogita nunc tecum, in- Ant.Ch. 565.
quit, quam multi luctus ſub his tectis & olim fuerint, hodieque verſentur, inſequentibuſque ſeculis ſint habitaturi: ac mitte mortalium incommoda tanquam propria deflere. Qua conſolatione demonſtravit, urbes eſſe humanarum cladium conſepta miſeranda. Idem aiebat, ſi in unum locum cuncti mala ſua contuliſſent; futurum, ut propria deportare domum, quam ex eo communi miſeriarum acervo portionem ſuam ferre mallent. Quo colligebat, [b] non oportere nos quæ fortuito patimur, præcipuę & intolerabilis amaritudinis judicare.

3. Bias autem, cum patriam ejus Prienem hoſtes invaſiſſent, om- An.M. 3484.
nibus, quos modo ſævitia belli incolumes abire paſſa fuerat, pretio- Ol. 52. 3.
ſarum rerum pondere onuſtis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil Vrb. C. 185.
ex bonis ſuis ſecum ferret: Ego vero (inquit) bona mea mecum por- Ant.Ch. 569.
to. Pectore enim illa geſtabat, non humeris: non oculis viſenda, ſed æſtimanda animo. Quæ domicilio mentis incluſa; nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt: & ut manentibus præſto ſunt, ita fugientes non deſerunt.

4. [c] Jam Platonis verbis adſtricta, ſed ſenſu prævalens ſententia. An.M. 3580.
Qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prędicavit; cum aut Ol. 101 3.
ſapientes regnare, aut Reges ſapere cœpiſſent. Vrb C. 479.

5. Rex etiam ille ſubtilis judicii; quem ferunt traditum ſibi diade- Ant.Ch. 373.
ma, priuſquam capiti imponeret, retentum diu conſideraſſe, ac di-

INTERPRETATIO.

a *Mors felicitatem humanam perfectam reddit, quia impedit ne mala incurrant.*

b *Non oportere nos judicare, quæ fortuito patimur, eſſe intolerabilia, & ſine ſummo animi mœrore ferri non poſſe.*

c *Jam Platonis ſententia paucis verbis comprehenſa.*

NOTÆ.

1. *Beatum dici debere.*] Cum in Lydiam ad Crœſum veniſſet, ex eo Crœſus quæſiſſe fertur, num quemquam ſe beatiorem unquam vidiſſet? ille reſpondit. Talem quemdam, qui pro patria una cum filiis occubuerat. Tum Crœſus. *Nonne beatus*, inquit, *tibi videor?* Cui Solon. *Felicem te judico, beatum omnino negaverim; beatum enim dicimus, qui ad extremum uſque diem in felicitate permanſerit.*

xiſſe: O nobilem magis quam felicem pannum, quem ſi quis penitus cognoſcat, quam multis ſolicitudinibus & periculis, & miſeriis ſit refertus; ne humi quidem jacentem tollere vellet.

An.M.3715. Ol. 110. 2. Vrb.C.414. Ant.Ch. 338.

6. Quid? Xenocratis reſponſum, quam laudabile! cum maledico ſermoni quorundam ſummo ſilentio intereſſet; uno ex his quærente, cur ſolus ita linguam ſuam cohiberet: [1] Quia dixiſſe me, inquit, aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquam.

An.M.3626. Ol. 88. 1. Vrb. C. 325. Ant.Ch.427.

7. Ariſtophanis quoque altioris eſt prudentiæ præceptum, qui in comœdia introduxit remiſſum ab inferis Athenienſem [2] Periclem, vaticinantem, non oportere in urbe nutriri leonem; ſin autem ſit alitus, obſequi ei convenire. Monet enim, ut præcipuæ nobilitatis & concitati ingenii juvenes refrenentur. [a] Nimio vero favore ac profuſa indulgentia paſti, quo minus potentiam obtineant, ne impediantur: quod ſtultum ſit & inutile, eas obtrectare vires, quas ipſe foveris.

An M. 3415. Ol. 35. 2. Vrb.C. 114. Ant.Ch.638.

8. Mirifice etiam Thales. Nam interrogatus, an facta hominum Deos fallerent: Nec cogitata, inquit. Ut non ſolum manus, ſed etiam mentes puras habere vellemus; cum ſecretis cogitationibus noſtris numen adeſſe credidiſſemus.

An.M. 3577. Ol. 75. 4. Vrb.C. 276. Ant.Ch.476.

Ac ne quod ſequitur quidem minus ſapiens. Unicæ filiæ pater Themiſtoclem conſulebat, utrum eam pauperi, ſed ornato; an locupleti parum probato collocaret? Cui is, Malo, inquit, virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem. Quo dicto ſtultum monuit, ut generum potius, quam divitias generi legeret.

An.M. 3776. Ol. 115. 3. Vrb C.475. Ant.Ch.277.

Age, Philippi quam probabilis epiſtola, in qua Alexandrum quorundam Macedonum benevolentiam largitione ad ſe attrahere conatum ſic increpuit: Quæ te, fili, ratio in hanc tam vanam ſpem induxit, ut eos tibi fideles futuros exiſtimares, quos pecunia ad amorem tui compuliſſes? à charitate iſtud præſtatur. At vero ante Philippus majore ex parte mercator Græciæ, quam victor.

An.M. 3720. Ol. 111. 3. Vrb C. 419. Ant.Ch. 333.

Ariſtoteles autem [3] Calliſthenem auditorem ſuum ad Alexandrum dimittens monuit, ut cum eo aut rariſſime, aut quam jucundiſſime loqueretur: quo ſcilicet apud regias aures vel ſilentio tutior, vel ſermone

INTERPRETATIO.

a *Adoleſcentes viro nimia indulgentia educati, ne impediantur quominus dignitatem ſummam acquirant, quod ſtultum ſit & inutile iis viribus reſiſtere, quas ipſe foveris.*

NOTÆ.

1. *Quia dixiſſe.*] Id Simonidi tribuit Plutarchus.

2. *Periclem vaticinantem.*] Ariſtophanes in ranis Aeſchylo hanc ſententiam adſcribit, quam his verbis expreſſit Eraſmus:

Catulum ne alas in Republica,
Ac maxime leonem ne alas ib i
Quod ſi quis alitus, obſequendum moribus.

3. *Calliſthenem.*] Genere Olynthium, Ariſtotelis affinem, virum ſumma dicendi facultate præditum.

eſſet acceptior. At ille dum Alexandrum Perſica Macedonum ſalutatione gaudentem objurgat, & ad majorum mores invitum revocare perſeverat; [1] ſpiritu carere juſſus, ſeram neglecti ſalubris conſilii pœnitentiam egit.

Idem Ariſtoteles de ſemetipſo in neutram partem loqui debere prædicabat, quoniam laudare ſe, vani: vituperare, ſtulti eſſet. Ejuſdem eſt utiliſſimum præceptum, Ut voluptates abeuntes conſideremus. Quas quidem ſic oſtendendo minuit: Feſſas enim, pœnitentiæque plenas animis noſtris ſubjicit, quo minus cupide repetantur.

9. Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quiſnam eſſet beatus: Nemo, inquit, ex his quos tu felices exiſtimas: ſed eum in illo numero reperies, qui à re ex miſeris conſtare creditur. Non erit ille divitiis & honoribus abundans: ſed aut exigui turis, aut non ambitioſæ doctrinæ fidelis ac pertinax cultor, in ſeceſſu quam in fronte beatior.

An.M. 3585.
Ol. 77. 4.
Vrb.C.284.
Ant.Ch.468.

10. [2] Demadis quoque dictum ſapiens: nolentibus enim Athenienſibus divinos honores Alexandro decernere, Videte (inquit) ne, dum cœlum cuſtoditis, terram amittaris.

An M. 3728.
Ol. 103. 3.
Vrb. C.427.
Ant.Ch.325.

11. Quam porro ſubtiliter [3] Anacharſis leges aranearum telis comparabat: Nam ut illas infirmiora animalia retinere, valentiora tranſmittere; ita his humiles & pauperes conſtringi, divites & præpotentes non alligari, videmus.

An.M. 3462.
Ol. 47. 1.
Vrb. C. 161.
Ant.Ch. 591.

12. Nihil etiam Ageſilai facto ſapientius: ſiquidem cum adverſus Rempub. Lacedæmoniorum [4] conſpirationem ortam noctu comperiſſet, leges Lycurgi continuo abrogavit, quæ de indemnatis ſup-

An.M. 3683.
Ol. 102. 2.
Vrb. C. 382.
Ant.Ch.370.

NOTÆ.

1. *Spiritu carere juſſus.*] Tam multa multi de cæde Calliſthenis ſcripſerunt, ut cui famæ, quibuſve ſcriptis aſſentiar, non habeam. Quare ſatius viſum eſt, quæ quiſque de illo ſcripſerit, breviter hic apponere. Dum adorari ſe vellet Alexander, idque ſuaderent Agis poëtaſter Argivus, Cleo Siculus, & Anaxarchus Sophiſta, qui Herculem, Liberum & Caſtorem novo deo ceſſuros jactitabant: orationem Anaxarchi Calliſthenes refutavit, eoque nomine inviſus Alexandro, Hermolai conjurationis falſo inſimulatur; vinctuſque compedibus aliquanto poſt morbo deceſſit, ex Ariſtobulo apud Arrianum. Tortus, & deinde ſuſpenſus, ex Ptolemæo apud eundem. Septem menſes in vinculis cuſtoditus morbo pediculari periit, ex Charete apud Plutarchum. Cavea ferrea circumductus, pędore ac ſquallore obſitus, tandem leoni objectus eſt, ex Laërtio. Truncatis membris omnibus, abſciſſiſque auribus, naſo & labiis, cum cane in cavea incluſus, ad metum cæterorum circumductus eſt, ex Iuſtino.

2. *Demadis.*] Orator Athenienſis juſſu Antipatri occiſus dicitur.

3. *Anacharſis.*] Scytha, qui Solonem Athenas inviſit; cum à fratre ſagitta ideo confoſſum refert Laërtius, quod Athenienſium leges Scythis præſcribere vellet.

4. *Conſpirationem ortam.*] Longe aliter Plutarchus, qui conjurationis nuſquam meminit: Spartæ, cum lege cautum eſſet, ne quis ex acie fugeret, multique ex Leuctrica pugna fugiſſent, Ageſilaus eos, ne qui patriam deinde armis tutarentur, non eſſent, capitis pœna liberavit.

plicium ſumi vetabant : Comprehenſis autem & interfectis ſontibus ; eaſdem è veſtigio reſtituit, atque utramque ſimul providit, ne ſalutaris animadverſio vel injuſta eſſet, vel jure impediretur. Itaque ut ſemper eſſe poſſent, aliquando non fuerunt.

An.M. 3838. Ol. 141. 1. Vrb.C. 537. Ant.Ch. 215.

13. Sed neſcio an Hannonis excellentioris prudentiæ conſilium; Magone enim Cannenſis pugnæ exitum Senatui Pœnorum nunciante, inque tanti ſucceſſus fidem annulos aureos [1] trium modiorum menſuram explentes effundēte, qui interfectis noſtris civibus detracti erant; quæſivit an [2] aliquis ſociorum poſt tantam cladem à Romanis defeciſſet: Atque ut audivit neminem ad Annibalem tranſiſſe, ſuaſit protinus, ut legati Romam, per quos de pace ageretur, mitterentur : cujus ſi ſententia valuiſſet, neque ſecundo Punico bello victa Carthago, neque tertio deleta foret.

An.M. 3733. Ol. 114. 4. Vrb.C. 432. Ant.Ch. 320.

14. Nec Samnites quidem parvas pœnas conſimilis erroris pependerunt, quod [3] Herennii Pontii ſalutare conſilium neglexerunt : Qui auctoritate & prudentia cæteros præſtans, ab exercitu & ejus duce filio ſuo conſultus, quidnam fieri de legionibus Romanis apud Furcas Caudinas incluſis deberet, inviolatas dimittendas reſpondit. Poſtero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit : ut aut maximo beneficio gratia hoſtium emereretur, aut graviſſima jactura vires confringerentur : ſed improvida temeritas victorum, dum utramque partem ſpernit utilitatis, ſub jugum miſſas in perniciem ſuam accendit.

Multis & magnis ſapientiæ exemplis parvulum adjiciam. Cretenſes cum acerbiſſima execratione adverſus eos, quos vehementer oderunt, uti volunt; ut mala conſuetudine delectentur, optant; modeſtoque voti genere efficaciſſimum ultionis eventum reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiſcere, & in eo perſeveranter morari, exitio vicina dulcedo eſt.

NOTÆ.

1. *Trium modiorum.*] Ita etiam Eutropius & Oroſius; duos modios habet Florus, nonnulli dimidium ſupra tres modios expleſſe volunt : tenuit fama, quæ propior vero eſt, haud plus fuiſſe modio.

2. *Aliquis ſociorum.*] Quæſivit ecquis Latini nominis populus defeceiit? deinde ecquis homo ex 35. tribubus ad Annibalem fugerit? cum utrumque Hanno negaſſet, ſubjecit ecquos legatos ad Annibalem Romam miſerint de pace? cum id quoque negaſſet : *bellum igitur*, inquit, *tam integrum habemus, quam habuimus, qua die Annibal in Italiam eſt tranſgreſſus.* Hæc Livius.

3. *Herennii Pontii.*] De clade ad Furcas Caudinas jam egimus.

CAP. III.

DE VAFRE DICTIS AUT FACTIS.

A ROMANIS.

1. *Antiſtite templi Dianæ.*
2. *L. Iunio Bruto.*
3. *P. Scipione Africano majore.*
4. *Q. Fabio Labeone.*
5. *M. Antonio Oratore.*
6. *Q. Sertorio.*
7. *Q. Fabio Max. Verrucoſſo.*
8. *M. Voluſio Saturnino Ædil. pleb.*
9. *Sentio Saturnino.*
10. *Patre quodam.*

AB EXTERNIS.

1. *Alexandro Magno & quodam aſinario.*
2. *Darii Regis equiſone.*
3. *Biante Prinenſi.*
4. *Anaximene.*
5. *Demoſthene Oratore.*
6. *Quodam Athenienſi.*
7. *Annibale Giſgonis F. Pœno.*
8. *Annibale Amilcaris F. Pœno.*
9. *Tuſculanis.*
10. *Tullo Attio Volſcorum duce.*

[a] EST aliud factorum dictorumque genus à ſapientia proximo deflexu ad Vafri nomen progreſſum: quod niſi fallacia vires aſſumpſerit, fidem propoſiti non invenit: laudemque occulto magis tramite, quam aperta via petit.

1. Ser. Tullio regnante, cuidam patrifamilias in agro Sabino præ- An.M.3486.
cipuæ magnitudinis & eximiæ formæ vacca nata eſt. Quam oraculorum Ol. 53. 1.
certiſſimi auctores in hoc à Diis immortalibus editam reſponderunt, ut Vrb C. 185.
quiſquis eam [1] Aventinienſi Dianæ immolaſſet, ejus patria totius terra- Ant.Ch. 567.
rum orbis Imperium obtineret. Lætus eo dominus, bovem cum ſumma feſtinatione Romam actam, in Aventino ante aram Dianæ conſtituit, Sabinis regimen humani generis daturus. De qua re Antiſtes templi certior factus, [b] religionem hoſpiti intulit, [2] ne prius victimam cæderet, quam proximi amnis aqua ſe abluiſſet. Eoque alveum Tiberis petente, vaccam ipſe immolavit, & urbem noſtram tot civitatum, tot gentium

INTERPRETATIO.

[a] *Eſt aliud genus factorum dictorumque, quod à ſapientia quidem procedit; ſed ad vafre dicti aut facti appellationem deflectit: quod genus niſi cum fallacia conjunctum ſit, non aſſequitur quod ſibi propoſuit.*

[b] *Injicit hoſpiti ſcrupulum.*

NOTÆ.

1. *Aventinienſi Dianæ.*] Cujus templum erat in Aventino monte.

2. *Ne prius victimam.*] *Quidnam tu hoſpes paras, inquit, inceſte Dianæ ſacrificium facere, quin tu ante vivo perfunderis flumine? infima valle perfluit Tiberis.*

dominam, pio ſacrificii furto reddidit.

An M. 3535. Ol. 65. 2. Vrb. C. 234. Ant. C. 518. 2. Quo in genere acuminis in primis Junius Brutus referendus eſt. Nam cum à Rege Tarquinio [1] avunculo ſuo [a] omnem nobilitatis indolem excerpi, interque cæteros etiam fratrem ſuum, quod vegetioris ingenii erat, interfectum animadverteret; [2] obtuſi ſe cordis eſſe ſimulavit: eaque fallacia maximas virtutes ſuas texit. Profectus etiam Delphos cum Tarquinii filiis, quos is [3] ad Apollinem Pythium muneribus, ſacrificiiſque honorandum miſerat, aurum Deo nomine doni clam cavato baculo incluſum tulit: quia timebat ne ſibi cœleſte numen aperta liberalitate venerari tutum non eſſet. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem juvenes conſuluerunt; quiſnam ex ipſis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum ſummam Urbis noſtræ poteſtatem futuram reſpondit, qui ante omnes [4] matri oſculum dediſſet. Tunc Brutus, perinde atque caſu prolapſus, de induſtria ſe abjecit, terramque communem omnium matrem exiſtimans, oſculatus eſt. Quod tam vafre telluri impreſſum oſculum, Urbi libertatem, Bruto primum in faſtis locum tribuit.

An.M. 3850. Ol. 144. 1. Vrb.C. 549. Ant.Ch. 203. 3. Scipio quoque ſuperior præſidium calliditatis amplexus eſt. Ex Sicilia enim petens Africam, cum ex fortiſſimis peditibus Romanis trecentorum equitum numerum complere vellet, neque tam ſubito poſſet eos inſtruere: quod temporis anguſtiæ negabant, ſagacitate conſilii aſſecutus eſt. Namque ex iis juvenibus, quos ſecum ex tota Sicilia nobiliſſimos & ditiſſimos, ſed inermes habebat, trecentos ſpecioſa arma & electos equos quam celerrime expedire juſſit; velut eos continuo ſecum ad oppugnandam Carthaginem avecturus: Qui cum imperio ut celeritate, ita longinqui & periculoſi belli reſpectu ſolicitis animis paruiſſent; remittere ſe Scipio illam expeditionem, ſi arma & equos militibus ſuis traderent, edixit. [5] Rapuit conditionem imbellis ac timida.

INTERPRETATIO.

a *Nobiliſſimos quoſque juvenes interfici.*

NOTÆ.

1. *Avunculo ſuo.*] Tarquinia enim ſorore Regis natus erat.

2. *Obtuſi ſe cordis.*] Ex induſtria factus ad imitationem ſtultitiæ, cum ſe ſuaque Regi prædæ eſſe ſineret; Bruti quoque haud abnuit cognomen.

3. *Ad Apollinem.*] Portentum terribile viſum in regia; anguis ex columna lignea elapſus cum terrorem & fugam feciſſet in regiam, ipſius Regis non tam ſubito pavore perculit pectus, quam anxiis implevit curis: quare Delphos mittere ſtatuit; neque reſponſa ſortium ulli alii committere auſus, duos filios Titum & Aruntem miſit.

4. *Matri oſculum.*] Tarquinii, ut Sextus, qui Romæ relictus fuerat, ignarus reſponſi, expersque imperii eſſet, rem ſumma ope taceri jubent; ipſi inter ſe, uter prior, cum Romam rediiſſent, matri oſculum daret, ſorti permittunt. Ita Livius.

5. *Rapuit conditionem.*] Hoc attigimus ſuperius.

juventu, inſtrumentoque ſuo cupide noſtris ceſſit. Ergo calliditas providit, ut ſi quid protinus imperaretur, grave prius, deinde remiſſo militiæ metu maximum beneficium fieret.

4. Quod ſequitur, narrandum quoque eſt. [1] Q. Fabius Labeo arbiter à Senatu finium conſtituendorum inter Nolanos & [2] Neapolitanos datus, cum in rem præſentem veniſſet, [a] utroſque ſeparatim monuit, ut omiſſa cupiditate, regredi modo controverſo, quam progredi mallent. Idque cum utraque pars auctoritate viri mota feciſſet, aliquantum in medio vacui agri relictum eſt. Conſtitutis deinde finibus ut ipſi terminaverant; quicquid reliqui ſoli fuit, populo Romano adjudicavit: Cæterum etſi circumventi Nolani ac Neapolitani queri non potuerunt, ſecundum ipſorum demonſtrationem dicta ſententia; improbo tamen præſtigiarum genere novum civitati noſtræ vectigal acceſſit. Eundem ferunt, cum à Rege Antiocho, [3] quem bello ſuperaverat, ex fœdere icto dimidiam partem navium accipere deberet, medias omnes ſecuiſſe, ut eum tota claſſe privaret. An. M. 3865. Ol. 147. 4. Vrb. C. 564. Ant. Ch. 188.

5. Jam M. Antonio remittendum convicium eſt: qui idcirco ſe aiebat nullam orationem ſcripſiſſe, ut, ſi quid, ſuperiore judicio actum, ei, quem poſtea defenſurus eſſet, nociturum foret, non dictum à ſe, affirmare poſſet: Qui facti vix prudentis, tolerabilem cauſam habuit: pro periclitantium enim capite, non ſolùm eloquentia ſua uti, ſed etiam verecundia abuti erat paratus. An. M. 3939. Ol. 171. 2. Vrb. C. 658. Ant. Ch. 94.

6. Sertorius vero corporis robore, atque animi conſilio parem naturæ indulgentiam expertus, proſcriptione Syllana [4] dux Luſitanorum fieri coactus, cum eos oratione flectere non poſſet, ne cum Romanorum univerſa acie confligere vellent, vafro conſilio ad ſuam ſententiam

Interpretatio.

a *Monuit utroſque ſeparatim, ut abjecta cupiditate, à limite de quo lis erat, regrederentur potius, quam ultra progrederentur.*

Notæ.

1. *Q. Fabius Labeo.*] Fabii Cunctatoris nepos, vir eruditus, & Poëta, ut temporibus illis inſignis, Conſul anno Vrbis 570.

2. *Neapolitanos.*] Neapolis Campaniæ urbs clariſſima ſecundum maris littus, à Cumana juventute condita, & Parthenope nuncupata: à Cumanis aliquanto poſt & everſa, & oraculi juſſu reſtaurata, Neapolis dicta eſt.

3. *Quem bello ſuperaverat*] Antiochum à Fabio Labeone victum nuſquam, niſi mea me fallit opinio, reperias. Prætor Labeo anno Vrbis 564. claſſem & oram maritimam Græciæ ſortitus eſt; at jam victo Antiocho nulla belli cum eſſet materies, trajecit in Cretam, ubi Romanos cives captivos redemit: unde à C. Manlio Pataram miſſus, Antiochi naves 50. quas ex fœdere retinere illi nefas erat, concîdit, cremavitque; deinde Romam reverſus Labeo, navalem triumphum obtinuit, cum nec bellum ullum geſſiſſet, nec viciſſet hoſtem. Hæc Livius ex Valerio Antiate.

4. *Dux Luſitanorum.*] In Africam incertus quid ageret, fugerat Sertorius, cum à Luſitanis per legatos accitur, ut illis contra Romanos bellum gerentibus imperaret,

An.M. 3876. perduxit. Duos enim in conſpectu eorum conſtituit equos, alterum va-
Ol. 175. 3. lidiſſimum, alterum infirmiſſimum: ac deinde validi caudam ab imbe-
Vrb.C. 675. cillo ſene paulatim carpi, infirmi à juvene eximiarum virium univerſam
Ant.Ch.77. convelli juſſit. Obtemperatum imperio eſt. Sed dum adoleſcentis dextera irrito ſe labore fatigat, ſenio confecta manus miniſterium executa eſt. Tunc barbaræ concioni, quorſum ea res tenderet cognoſcere cupienti, ſubjecit: [1] Equi caudæ conſimilem eſſe Romanorum exercitum, cujus partes aliquis aggrediens opprimere poſſit: univerſum conatus proſternere, celerius tradiderit victoriam, quam occupaverit. Ita gens barbara, aſpera, & regi difficilis, in exitium ſuum ruens, [a] quam utilitatem auribus reſpuerat, oculis prævidit.

7. Fabius autem Maximus, cujus non dimicare, vincere fuit; cum
An. M 3840. præcipuæ fortitudinis [2] Nolanum peditem dubia fide ſuſpectum, & ſtre-
Ol. 141. 3. nuæ operę Lucanum equitem amore ſcorti deperditum in caſtris habe-
Vrb.C. 539. ret: ut utroque potius bono milite uteretur, quam in utrumque animad-
Ant Ch. 213. verteret; alteri ſuſpicionem ſuam diſſimulavit; in altero, diſciplinam paululum à recto tenore deflexit: Nam illum plene [3] pro tribunali laudando, omnique genere honoris proſequendo animum ſuum à Pœnis ad Romanos coëgit revocare: & hunc clam meretricem redimere paſſus, paratiſſimum pro nobis excurſorem reddidit.

8. Veniam nunc ad eos, quibus ſalus aſtutia quæſita eſt. M. Volu-
An M. 4011. ſius Ædilis plebis proſcriptus, aſſumpto [4] Iſiaci habitu, per itinera viaſ-
Ol. 184. 2. que publicas ſtipem petens, quiſnam revera eſſet, occurrentes dignoſ-
Vrb C. 710. cere paſſus non eſt. Eoque fallaciæ genere tectus, in M. Bruti caſtra
Ant.Ch. 42. pervenit. Quid illa neceſſitate miſerius, quæ Magiſtratum populi Romani, abjecta honoris prætexta, alienigenæ religionis obſcuratum inſignibus, per urbem juſſit incedere; [b] Omnes autem hi ſuæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel ipſi ſuſtinuerunt, vel alios perpeti coëgerunt.

Interpretatio.

[a] Per hanc ſimilitudinem *oculis ſubjectam prævidit utili atem, quam prius verbis explicatam auribus reſpuerat.*

[b] *Omnes autem, qui tam* infamem fugiendi rationem *quæſierunt, cupidi fuerunt vitæ ſuæ conſervandæ: & qui alios coëgerunt perpeti talia*, fuerunt *cupidi mortis alienæ.*

Notæ.

1. *Equi caudæ.*] *Cernitis-ne*, inquit, *ſocii? perſeverantia plus effici, quam violentia: multaque, quæ ſimul opprimi nequeunt, paulatim atteri.* Plut. in Sertorio.

2. *Nolanum peditem.*] Marſum facit Plutarchus, & nobilem.

3. *Pro tribunali.*] *Nunc duces*, inquit, meuſo, *qui magis pro ſuo ſtudio honores habent, quam pro virtutis merito, &c.* Sub his dictis illi equum donat, &c.

4. *Iſiaci habitu.*] Iſiaci Iſidis erant Sacerdotes, qui per urbem & vicos vagari ſolebant, & obviis futura, modo daretur aſſis, prædicere.

9. Aliquanto

9. Aliquanto ſpecioſius [1] Sentii Saturnini Vetulionis in eodem genere caſus ultimæ ſortis auxilium. Qui cum à Triumviris inter proſcriptos nomen ſuum propoſitum audiſſet; continuo Præturæ inſignia invaſit: præcedentibuſque in modum lictorum & apparitorum, publicorumque ſervorum ſubornatis, vehicula comprehendit, hoſpitia occupavit, obvios ſubmovit, ac tam audaci uſurpatione imperii, in maxima luce denſiſſimas hoſtilibus oculis tenebras offudit. Idem ut [2] Puteolos venit, perinde ac publicum miniſterium agens, ſumma cum licentia correptis navibus in Siciliam, certiſſimum tunc proſcriptorum profugium, penetravit. An.M. 4011. Ol. 184. 2. Vrb.C. 710. Ant.Ch. 42.

10. His uno adjecto levioris notæ exemplo, ad externa convertar. Amantiſſimus quidam filii, cum eum inconceſſis ac periculoſis facibus accenſum, ab inſana cupiditate inhibere vellet; ſalubris conſilii aſtutia patriam indulgentiam temperavit. Petiit enim ut prius quam ad eam, quam diligebat, iret; vulgari ac permiſſa Venere uteretur. Cujus precibus obſecutus adoleſcens, infelicem animi impetum ſatietate concubitus liciti reſolutum; ad id, quod non licebat, tardiorem, pigrioremque afferens paulatim depoſuit.

NOTÆ.

1. *Sentii Saturnini.*] Idem omnino de Pomponio quodam narrat Appianus.

2. *Vt Puteolos,*] Campaniæ oppidum ad littus maris, aquis calidis celeberrimum.

EXTERNA.

1. Cum Alexander Macedonum Rex ſorte monitus, ut eum qui ſibi porta egreſſa primus occurriſſet, interfici juberet: aſinarium forte ante omnes obviam factum, ad mortem arripi imperavit. Eoque quærente quidnam ſe immerentem capitali ſupplicio, innocentemque addiceret; cum ad excuſandum factum ſuum oraculi præceptum retuliſſet; aſinarius, Si ita eſt, inquit, Rex, alium ſors huic morti deſtinavit: nam aſellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & quod ab errore ipſe revocatus erat; [a] occaſionem in aliquanto viliore animali expiandæ religionis rapuit. Summa in hoc cum calliditate manſuetudo, ſumma quoque in alterius Regis equiſone calliditas.

2. Sordida Magorum dominatione oppreſſa, [1] Darius Rex adjutori- An.M. 3532. Ol. 64. 3. Vrb.C. 235. Ant.Ch. 521.

INTERPRETATIO.

a *Rapuit occaſionem exolvendæ religionis morte animalis multo vilioris. In hoc* exemplo *ſumma eſt & manſuetudo Regis, & aſinarii calliditas.*

NOTÆ.

1. *Darius Rex.*] Nondum Rex erat Darius, ſed regni, ut alii Principes, candidatus. De Magis diximus lib 3. c 2, num. 2.

bus ejuſdem dignitatis aſſumptis, pactum cum præclari operis conſortibus fecit, ut equis inſidentes, ſolis ortu curſum in quendam locum dirigerent; iſque regno potiretur, cujus equus in eo primus hinniſſet. Cæterum maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus, ſolus acumine [1] equiſonis ſui Ebaris proſperum exoptatæ rei effectum aſſecutus eſt: quia in equæ genitalem partem demiſſam manum, cum ad eum locum ventum eſſet, naribus equi admovit. Quo odore irritatus, ante omnes hinnitum edidit: Auditoque eo, ſex reliqui ſummæ poteſtatis candidati continuo equis delapſi, (ut eſt mos Perſarum) humi proſtratis corporibus Darium Regem ſalutaverunt. Quantum imperium, [a] quam parvo interceptum eſt vaframento!

An.M.3460. 3. [2] Bias autem, cujus ſapientia diuturnior inter homines eſt, quam
Ol. 46. 1. patria Priene fuit ſiquidem illa etiam nunc ſpirat, (hujus perinde at-
Vrb.C. 159. que extinctæ veſtigia tantummodo extant) ita aiebat oportere homines
Ant.Ch. 593. in uſu amicitiæ verſari, ut meminiſſent, eam ad graviſſimas inimicitias poſſe converti. Quod quidem præceptum prima ſpecie nimis fortaſſe callidum videtur, inimicumque ſimplicitati qua præcipue familiaritas gaudet: [b] ſed ſi altioribus animis cogitatio demiſſa fuerit, perquam utile reperietur.

An.M.3720. 4. Lampſacenæ vero urbis ſalutis unius vaframenti beneficio con-
Ol. 111. 3. ſtitit. Nam cum ad excidium ejus ſummo ſtudio Alexander ferretur;
Vrb.C.419. progreſſumque extra mœnia [3] Anaximenem præceptorem ſuum vidiſſet;
Ant.Ch. 333. quia manifeſtum erat, futurum, ut preces ſuas iræ ejus opponeret, non facturum ſe, quod petiiſſet, juravit. Tunc Anaximenes, Peto, inquit, ut [4] Lampſacum [5] diruas. Hæc velocitas ſagacitatis, oppidum vetuſta nobilitate inclytum, exitio, cui deſtinatum erat, [6] ſubtraxit.

An.M. 3708. 5. Demoſthenis quoque aſtutia mirifice cuidam ancillæ ſuccurſum
Ol. 108. 3.
Vrb.C.407.
Ant.Ch. 345.

INTERPRETATIO.

a *Quam parva calliditate acquiſitum eſt.*

b *Sed ſi quis diligentius hoc conſilium in mente perpenderit.*

NOTÆ.

1. *Equiſoni ſui Ebaris.*] Aliquanto aliter Iuſtinus & Herodotus.

2. *Bias autem.*] Quod Bianti Valerius, idem Chiloni Plutarchus tribuit; dicere enim ſolebat: *ames catenus, quaſi aliquando ſis odio habiturus: item, hactenus oderis, tanquam ſis amaturus.*

3. *Anaximenem.*] Tres hoc nomine fuerunt: unus is qui Anaximandri diſcipulus Sapientum ætati ſuppar fuit; alter Orator & Sophiſta Philippo & Alexandro notus, quo de hic agitur: tertius, hujus nepos, Hiſtoricus, qui res ab Alexandro geſtas ſcripſit.

4. *Lampſacum*] Lampſacus urbs Aſiæ minoris ad Helleſpontum, inter Simoënntem & Granicum. *Lampſico.*

5. *Diruas.*] *Hac in re*, inquit, *mihi gratificare, ô Rex, vendas ſub haſta mulieres Lampſacenorum & liberos, totum oppidum ſolo diruas, templa deorum incendas.* Ita Pauſan. l.6.

6. *Subtraxit.*] Alexander enim, cum nihil contra dolum Anaximenis comminiſci poſſet, veniam dedit Lampſacenis, vel invitus.

eſt, quæ pecuniam depoſiti nomine à duobus hoſpitibus acceperat, ea conditione, ut illam ſimul utriſque redderet. Quorum alter interjecto tempore, tanquam mortuo ſocio ſqualore obſitus, decepta ea omnes nummos abſtulit. Supervenit deinde alter, & depoſitum petere cœpit. Hærebat miſera in maxima & pecuniæ & defenſionis penuria: jamque de laqueo & ſuſpendio cogitabat; Sed opportune Demoſthenes ei patronus adfulſit: qui ut in advocationem venit, Mulier, inquit, parata eſt depoſiti ſe fide ſolvere: ſed niſi ſocium adduxeris, id facere non poteſt. Quoniam, ut ipſe vociferaris, hæc dicta eſt lex, ne pecunia alteri ſine altero numeretur.

6. Ac ne illud parum quidem] prudenter. Quidam Athenis univerſo populo inviſus, cauſam apud eum de capitali crimine dicturus, maximum honorem ſubito petere cœpit: Non quod ſperaret ſe illum conſequi poſſe; [a] ſed ut haberent homines ubi procurſum iræ, qui acerrimus eſſe ſolet, effunderent. Neque eum hæc tam callidi conſilii ratio fefellit: comitiis enim clamore infeſto, & crebris totius concionis ſibilis vexatus, nota etiam denegati honoris perſtrictus, ejuſdem plebis paulo poſt in diſcrimine vitæ clementiſſima ſuffragia expertus eſt. [b] Quod ſi adhuc ei ultionem ſitienti, capitis ſui periculum objeciſſet, nullam partem defenſionis odio obſeratæ aures reperiſſent.

7. Huic vaframento conſimilis illa calliditas. Superior [1] Annibal à Duilio Conſule navali prælio victus, timenſque claſſis amiſſæ pœnas dare; offenſam aſtutia mire avertit: Nam ex illa infelici pugna prius quam cladis nuntius domum perveniret, [2] quendam ex amicis compoſitum & ornatum Carthaginem miſit. Qui poſtquam civitatis ejus curiam intravit: Conſulit, inquit, vos Annibal, cum dux Romanorum magnas ſecum maritimas trahens copias advenerit, an cum eo confligere debeat: Acclamavit univerſus Senatus, non eſſe dubium quin oporteret. Tum ille: Conflixit, inquit, & ſuperatus eſt. Ita liberum iis non reliquit id factum damnare, quod ipſi fieri debuiſſe judicaverant. An.M. 3794. Ol. 130. 1. Vrb.C. 495. Ant.Ch. 259.

INTERPRETATIO.

a *Vbi effunderent primum iræ impetum, qui ſolet eſſe maximus.*

b *Quod ſi prius* apud plebem *adhuc cupientem eum punire, egiſſet cauſam, in qua de ſuo capite agebatur; illius aures ob nimium odium clauſa, ipſius defenſionem non admiſiſſent.*

NOTÆ.

1. *Annibal.*] Senior dicitur ab Oroſio, Giſconis filius à Polybio & Zonara. Non Annibali, ſed Himilconi id tribuit Aurelius Victor.

2. *Quendam ex amicis.*] Ipſe poſt cladem Carthaginem venit, ex Plinio & Zonara; ſicque pœnam crucis effugit: puduit enim punire, quod ipſis auctoribus factum eſſet. Abrogatum tamen illi imperium, ut auctor eſt Zonaras.

An.M. 3837. 8. Alter item Annibal Fabium Maximum invictam armorum ſuo-
Ol. 140. 4. rum vim ſaluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantem, ut aliqua
Vrb. C. 536. ſuſpicione trahendi belli reſpergeret; totius Italiæ agros ferro atque
Ant.Ch. 216. igni vaſtando, unius ejus fundum immunem ab hoc injuriæ genere re-
liquit. Profeciſſet aliquid tanti beneficii inſidioſa adumbrato, niſi
Rom. urbi & [1] Fabii pietas, & Annibalis vafri mores fuiſſentnotiſſimi.

9. Tuſculanis etiam acumine conſilii incolumitas parta eſt: Cum
An.M. 3674. enim [2] crebris rebellationibus meruiſſent, ut eorum urbem funditus
Ol. 100. 1. Romani evertere vellent, atque id ad exequendum Furius Camillus
Vrb.C. 373. dux, validiſſimo inſtructus exercitu veniſſet; univerſi ei togati obviam
Ant.Ch. 379. proceſſerunt, commeatuſque & cætera pacis munia benigniſſime præ-
ſtiterunt: Armatum etiam [3] intrare mœnia paſſi ſunt, nec vultu, nec
habitu mutato. Qua conſtantia tranquillitatis non ſolum ad amicitiæ
noſtræ jus; ſed etiam ad communionem civitatis, quam uſque cupie-
rant, penetraverunt. Sagaci hercule uſi ſimplicitate; quoniam aptius
eſſe intellexerant, metum officio diſſimulare, quam armis protegere.

10. At Volſcorum ducis [4] Tullii execrabile conſilium: Qui ad bel-
An M. 3566. lum inferendum Romanis maxima cupiditate accenſus, cum aliquot
Ol. 73. 1. adverſis præliis contuſos animos ſuorum, & ob id paci proniores ani-
Vrb.C. 265. madverteret: inſidioſa ratione, quo volebat, compulit. Nam cum ſpe-
Ant.Ch. 487. ctandorum ludorum gratia magna Volſcorum multitudo Romam conve-
niſſet; Conſulibus dixit, vehementer ſe timere, ne quid hoſtile ſubito
molirentur: monuitque ut eſſent cautiores, & protinus ipſe urbe egreſ-
ſus eſt. Quam rem Conſules ad Senatum retulerunt, qui, tametſi nulla
ſuſpicio ſuberat, auctoritate tamen Tullii commotus, ut ante noctem
Volſci abirent, decrevit. Qua contumelia irritati, facile [5] impelli
potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium verſuti ducis, ſimulatione

Interpretatio.

a *Fallax tanti beneficii ſimulatio Fabio nocuiſſet.*

Notæ.

1. *Fabii pietas.*] Qui hunc agrum, ne ſuſpecta civibus ſua fides eſſet, pro captivis redimendis vendidit.

2. *Crebris rebellationibus*] Cum Volſcos viciſſet Camillus, in recenſendis captivis Tuſculani aliquot deprehenſi ſunt, qui publico conſilio militaſſe faterentur: quare jubetur à Senatu Camillus in eos arma vertere.

3. *Intrare paſſi ſunt.*] Vocato eorum Senatu; *Soli adhuc*, inquit, *Tuſculani vera arma, veraſque vires, quibus ab ira Romanorum veſtra tutaremini, inveniſtis.* Tum eos ad Senatum Romam miſit, à quo pacem in præſentia, & nec ita multo poſt civitatem etiam impetraverunt. Livius l 6.

4. *Tullii.*] Hanc fraudem non ipſe Tullus, ſed Coriolanus tum exul apud Volſcos commentus eſt.

5. *Impelli potuerunt.*] Ipſe enim Tullus prægreſſus ad caput Ferentinum, ut quiſque veniret, primores eorum excipiens, in Romanos invehitur; queriturque Volſcos cum inſigni injuria ſolos omnium hoſpitum urbe pulſos; idque

benevolentiæ involutum, duos ſimul populos fefellit: Romanum, ut inſontes notaret: Volſcum, ut deceptus iraſceretur.

N o t æ.

indignando, obtinuit ut Romanis bellum indiceretur.

Cap. IV.

DE STRATAGEMATIS.

R o m a n o r u m.

1. *Tulli Hoſtilii Regis.*
2. *Sex. Tarquinii L. F.*
3. *Obſeſſorum in Capitolio.*
4. *M. Livii, C. Claudii Coſſ.*
5. *Q. Metelli Macedonici.*

E x t e r n o r u m.

1. *Agathoclis Syracuſanorum Regis.*
2. *Annibalis Pœni.*

Illa vero pars calliditatis egregia, & ab omni reprehenſione procul remota; cujus opera, quia appellatione noſtra vix apte exprimi poſſunt, Græca pronuntiatione *Stratagemata* dicuntur.

1. Omnibus militaribus copiis Tullo Hoſtilio [1] Fidenas aggreſſo; An.M. 3387.
[a] quæ ſurgentis Imperii noſtri incunabula crebris rebellationibus tor- Ol. 18. 2.
pere paſſi non ſunt, finitimiſque trophæis ac triumphis alitam virtutem Vrb.C. 86.
ejus, ſpes ſuas ulterius promovere docuerunt; Metius Suffetius dux Ant.Ch. 696.
Albanorum, dubiam & ſuſpectam ſemper ſocietatis ſuæ fidem repente in ipſa acie detexit: Detecto enim Romani exercitus latere, [2] in proximo colle conſedit, pro adjutore ſpeculator pugnæ futurus; ut aut victis inſultaret, aut victores feſſos aggrederetur. Non erat dubium quin ea res militum noſtrorum animos debilitatura eſſet; cum eodem tempore & hoſtes confligere, & auxilia deficere cernerent. Itaque ne id fieret, Tullus providit: concitato enim equo omnes pugnantium globos percurrit, prædicans ſuo juſſu ſeceſſiſſe Metium, eumque, cum ipſe

I n t e r p r e t a t i o.

a *Quæ bellis ſæpius illatis impedierunt, ne Imperii noſtri naſcentis primordia otio ſerperent; & docuerunt illius virtutem, quaſi nutritam triumphis ex proximo loco partis, extendere ſpes ſuas ulterius.*

N o t æ.

1. *Fidenas.*] Vrbem Latinorum Mediterraneam. Tum Fidenates junctis cum Vejentibus copiis, bellum in Romanos gerebant.

2. *In proximo colle.*] Ad confluentes Anienis & Tyberis caſtra Tullus poſuerat; Romani Vejentibus, Fidenatibus Albani oppoſiti. Metius neque manere, neque tranſire ad hoſtes auſus, ſenſim ad montes ſuccedit, ordineſque, ut tempus tereret, explicat.

ſignum dediſſet, invaſurum Fidenatium terga. Quo imperatoriæ artis conſilio metum fiducia mutavit; proque trepidatione, alacritate ſuorum [1] pectora replevit.

An. M. 3533. Ol. 64. 4. Vrb.C. 232. Ant.Ch. 510.

2. At ne continuo à noſtris Regibus recedam, [2] Sex. Tarquinius Tarquinii filius indigne ferens, quod patris viribus expugnari [3] Gabii nequirent, valentiorem armis excogitavit rationem, qua interceptum id oppidum Romano Imperio adjiceret. Subito namque ſe ad Gabinos contulit, tanquam parentis ſævitiam & verbera, quæ voluntate ſua perpeſſus erat, fugiens: Ac paulatim uniuſcujuſque fictis & compoſitis blanditiis alliciendo benevolentiam, ut apud omnes plurimum poſſet, conſecutus, familiarem ſuum ad patrem miſit, indicaturum, quemadmodum in ſua manu haberet univerſa: & quæſiturum quidnam fieri vellet. Juvenili calliditati ſenilis aſtutia reſpondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuntii parum credens, nihil reſpondit; ſed ſeducto eo in hortum, maxima & altiſſima papaverum capita baculo decuſſit. Cognito adoleſcens ſilentio patris, ſimul ac facto, cauſam altioris argumenti pervidit: nec ignoravit, præcipi ſibi, ut excellentiſſimum quemque Gabinorum aut exilio ſummoveret, aut morte conſumeret. [a] Ergo ſpoliatam bonis propugnatoribus civitatem tantum non vinctis manibus [4] ei tradidit.

An.M. 3665. Ol. 97. 4. Vrb.C. 364. Ant.Ch. 388.

3. Illud quoque à majoribus & conſilio prudenter, & exitu feliciter proviſum, cum Urbe capta Galli Capitolium obſiderent, ſolamque potiendi ejus ſpem in fame obſeſſorum repoſitam animadverterent: Perquam callido enim genere conſilii, unico perſeverantiæ irritamento victores ſpoliaverunt. Panes enim jacere compluribus ex locis cœperunt. Quo ſpectaculo obſtupefactos, infinitamque frumenti abundantiam noſtris ſupereſſe credentes; ad pactionem omittendæ obſidionis compulerunt. [5] Miſertus eſt tunc profecto Jupiter Romanæ virtu-

Interpretatio.

a *Ergo ſpoliatam defenſoribus urbem tam facile patri tradidit, quam ſi civium omnium manus vincta fuiſſent.*

Notæ.

1. *Pectora replevit.*] Relata victoria Metius flagris fœde laceratus, & bigis humi raptatus eſt, moxque diſcerptus; Alba diruta, civeſque Romam tranſlati.

2. *Sex. Tarquinius.*] Is ipſe, qui Lucretiæ ſtuprum obtulit.

3. *Gabii nequirent.*] Septem jam annis contra Gabinos (Volſcorum oppidum erat) bellum gerebatur, cum Sex. Tarquinius valida amicorum manu ſtipatus, ab iis recipitur; indeque in Romanum agrum identidem excurrens, multas prædas agere cœpit.

4. *Ei tradidit.*] Poſtquam civium fortiſſimos quoſque, alios alia de cauſa, vel exilio vel morte mulctavit, patrem ut veniat admonet, cumque intempeſta nocte in urbem admittit: omnibus vita, bonaque conceſſa, iiſque Sextus Princeps datus eſt.

5. *Miſertus eſt.*] Ideo Iovi Piſtori ara poſita eſt. quod in quiete eos monuiſſet,

tis, præſidium ab aſtutia mutuantis; cum in ſumma alimentorum inopia, projici præſidia inopiæ cerneret. Igitur ut vafro, ita periculoſo conſilio ſalutarem exitum dedit.

4. Idemque Jupiter poſtea præſtantiſſimorum ducum noſtrorum ſagacibus conſiliis propitius aſpicavit. Nam cum [1] alterum Italiæ latus An.M. 3847.
Annibal laceraret, alterum invaſiſſet Aſdrubal; ne duorum fratrum Ol.143. 2.
junctæ copiæ intolerabili onere feſſas ſimul res noſtras urgerent, hinc Vrb.C. 546.
Claudii Neronis vegetum conſilium, illinc Livii Salinatoris inclyta Ant.Ch.206.
providentia effecit. Nero enim [2] compreſſo à ſe in Lucanis Annibale, præſentiam ſuam (quoniam ita ratio belli deſiderabat) [3] mentitus hoſti; ad opem collegæ ferendam per longum iter mira celeritate tetendit. Salinator in Umbria apud [4] Metaurum flumen proximo die dimicaturus, ſumma cum diſſimulatione Neronem caſtris noctu recepit: Tribunos enim à Tribunis, Centuriones à Centurionibus, equites ab equitibus, pedites à peditibus excipi juſſit, ac ſine ulla tumultuatione, ſolo vix unum exercitum capiente, alterum inſeruit. Quo evenit, ne Aſdrubal [5] cum duobus ſe Conſulibus præliaturum prius ſciret, quam ab utriſque proſterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis Punica calliditas fruſtrata fuit: Romana prudentia [6] Annibalem Neroni, Aſdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

5. Memorabilis etiam conſilii [7] Q. Metellus. Qui cum pro Conſule An.M. 3912.
bellum in Hiſpania adverſus Celtiberos gereret, urbemque Contre- Ol. 159. 3.
biam caput ejus gentis viribus expugnare non poſſet; intra pectus Vrb.C. 612.
ſuum diu multumque conſiliis agitatis, viam repetit, qua propoſitum Ant.C. 141.
ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat. Modo hos obſidebat montes, paulo poſt ad illos tranſgrediebatur. Cum interim tam ſuis omnibus, quam ipſius hoſtibus ignota erat cauſa inopinatæ ejus ac ſubitæ fluctuationis. In-

NOTÆ.

ut ex omni frumento panem conficerent, & in caſtra projicerent hoſtium, ut tradit Lactantius; unde etiam Ovid. l.7.

Poſſe fame vinci ſpes excidit; hoſte repulſo
Candida Piſtori ponitur ara Jovi.

1. *Alterum Italiæ latus.*] Apuliam, Lucaniam, Samnium vaſtabat Annibal; Galliam Ciſpadanam & Vmbriam Aſdrubal.

2. *Compreſſo à ſe.*] Primum levibus Annibalem præliis fuderat; deinde juſto prælio vicit, occiſis hoſtium octo millibus, captis 700.

3. *Mentitus hoſti.*] Sex peditum millia, equiteſque mille ſecum duxit: juſſitque legatis, ut eædem in caſtris ſtationes, eædem vigiliæ agerentur.

4. *Metaurum.*] Vmbriæ fluvium, qui in ſinum Adriaticum profluit. *Metaro.*

5. *Cum duobus Conſulibus.*] Novarum tamen copiarum indicia notavit Aſdrubal: quare incertus quid factum eſſet Annibale, pugnam detrectabat. De Aſdrubalis clade diximus alias.

6. *Annibalem Neroni.*] Neronis è caſtris diſceſſum, fratriſque mortem non prius audiit Annibal, quam in caſtra rediit Nero: tum enim Aſdrubalis caput ante ſtationes Pœnorum projectum eſt; & à captivis, quos Nero dimiſerat, admonitus, rerum Carthaginienſium viciſſitudinem agnoſcere ſe dixit.

7. *Q. Metellus.*] Macedonicus, ex

terrogatus quoque à quodam amiciſſimo ſibi, quid ita ſparſum & incertum militiæ genus ſequeretur; Abſiſte, inquit, iſta quærere: nam ſi hujus conſilii mei interiorem tunicam conſciam ſenſero, continuo eam cremari jubebo. Quotſum igitur iſta diſſimulatio erupit, aut quem finem habuit? Poſtquam vero & exercitum ſuum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicavit; cum alio curſum direxiſſet, ſubito ad Contrebiam reflexit, eamque inopinatam & attonitam oppreſſit. Ergo niſi mentem ſuam dolos ſcrutari coëgiſſet, ad ultimam ei ſenectutem apud mœnia Contrebiæ armato ſedendum foret.

Notæ.

Floro & Aurelio Victore; non Metellus Pius, ut indicare videtur Frontinus: nec enim in Celtiberos ille, ſed in Luſitanos & Sertorium bellum geſſit.

EXTERNA.

1. [1] Agathocles autem Syracuſanorum Rex audaciter callidus. Cum
An M. 3756. enim [2] urbem ejus majore ex parte Carthaginienſes occupaſſent, exer-
Ol. 120. 3. citum ſuum in Africam trajecit, ut metum metu, vim vi diſcuteret;
Vrb.C. 456. neque ſine effectu: Nam repentino ejus adventu [3] perculſi Pœni, li-
Ant.Ch.296. benter incolumitatem ſuam ſalute hoſtium redemerunt: pactique ſunt, ut eodem tempore & Africa Siculis, & [4] Sicilia Punicis armis liberaretur. Age ſi Syracuſarum mœnia tueri perſeveraſſet, [a] illa belli malis urgerentur, bona pacis fruenda ſecuræ Carthagini reliquiſſet. Nunc inferendo quæ patiebatur, dum alienas potius laceſſit opes, quam ſuas tuetur; quo æquiore animo regnum deſeruit, eo tutius recepit.

An.M. 3838. 2. Quid Annibali Cannenſi prælio? nonne prius quam ad dimicandum
Ol. 141. 1. deſcenderet, aciem populi Romani compluribus aſtutiæ implicatam
Vrb.C. 537. laqueis ad tam miſerabilem perduxit exitum? Ante omnia enim providit,
Ant.Ch. 215. ut & ſolem [5] & pulverem, qui ibi vento multus excitari ſolet, ad-

Interpretatio.

a *Illa mœnia belli incommodis premerentur.*

Notæ.

1. *Agathocles.*] Carcino Figulo prognatus. qui collectis omnibus per Italiam profugis Syracuſas ingreſſus, nobiliſſimos quoſque occidit, diripuit urbem. ſibique Principatum vindicavit.

2. *Vrbem ejus.*] Ab Amilcare Giſconis filio duobus præliis victus Syracuſis obſidebatur.

3. *Perculſi Pœni.*] Agros vaſtavit Agathocles; multas cepit urbes, duaſque de Pœnis victorias retulit; alteram de Hannone, de Bomilcare alteram.

4. *Sicilia Punicis armis, &c.*] Poſt multas & illatas & acceptas clades, deſerto exercitu in Siciliam refugit, ibique pace cum Pœnis compoſita, tota fere Sicila potitus eſt. Narrant hæc pluribus Diodorus & Iuſtinus.

5. *Et pulverem.*] *Cum comperiſſet Vulturnum ingentes auras mane proflare, qua arenarum, pulveriſque ingentes vertices agerent, ſic direxit aciem, ut tota vis à* verſum

verſum haberet. Deinde partem copiarum ſuarum, inter ipſum prælii tempus de induſtria fugere juſſit: quam cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana ſequeretur, trucidandam eam ab iis, quos in inſidiis collocaverat, curavit. Poſtremo quadringentos equites ſubornavit, qui ſimulata tranſitione petierunt Conſulem, à quo juſſi more transfugarum depoſitis armis in ultimam pugnæ partem ſecedere; diſtrictis gladiis, quos inter tunicas & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis & inſidiis & fallacia inſtructa. Quæ nunc certiſſima circumventæ virtutis noſtræ excuſatio eſt: quoniam decepti magis, quam victi fuimus.

Notæ.

tergo ſuis, Romanis in oculos incideret. Ita Frontinus l. II. c. I.

Cap. V.

DE REPULSIS.

1. *Q. Ælii Tuberonis.*	4. *Q. Metelli Macedonici.*
2. *P. Scipionis Naſicæ.*	5. *L. Cornelii Syllæ.*
3. *L. Æmilii Pauli.*	6. *M. Catonis Uticenſis.*

[a] CAmpi quoque repræſentata conditio, ambitioſam ingredientes viam, ad fortius ſuſtinendos parum proſperos comitiorum eventus utiliter inſtruxerit. Ut propoſitis ante oculos clariſſimorum virorum repulſis, non minore cum ſpe honores, ac prudentiore cum animi judicio petant: Memerintque, nefas non eſſe, aliquid ab omnibus uni negari: cum ſæpenumero ſinguli cunctorum voluntatibus reſiſtere fas eſſe duxerint. Scientes etiam, patientia quæri debere, quod gratia impetrari nequierit.

1. [1] Q. Ælius Tubero, à Q. Fabio Maximo, epulum populo nomine P. Africani patrui ſui dante, rogatus ut triclinium ſterneret: [2] lectulos Punicanos pellibus hœdinis ſtravit: & pro argenteis vaſis Samia expo- An. M. 3925. Ol. 161. 4. Vrb. C. 624. Ant. Ch. 128.

Interpretatio.

a *Varius quoque eventus, qui in campo Martio contingit, oculis ſubjectus poteſt utiliter inſtruere eos, qui ambitioſe honores appetunt ad fortius ferendos comitiorum exitus ipſis infelices.*

Notæ.

1. *Q. Ælius Tubero à Q. Fabio Maximo.*] Africani minoris ille ex ſorore, hic ex fratre nepos fuit. Fabius Allobrogicus vulgo dictus.

2. *Lectulos Punicanos.*] Ligneos, ex Seneca ep. 96. parvos & humiles, ex Iſidoro l. 20.

fuit. Cujus rei deformitate ſic omnes offendit, ut cum alioqui vir egregius haberetur, comitiiſque Prætoriis candidatus in campum L. Paulo avo & P. Africano avunculo nixus deſcendiſſet, [1] repulſa inde notatus abierit. Nam ut privatim ſemper continentiam probabant, ita publice maxima cura ſplendoris habita eſt: [a] Quocirca non unius convivii numerum, ſed totam ſe in illis pelliculis jacuiſſe credens civitas, ruborem epuli ſuffragiis ſuis vindicavit.

2. P. autem Scipio Naſica, togatæ potentiæ clariſſimum lumen, [2] is qui Conſul Jugurthæ bellum indixit, qui matrem Idæam Phrygiis ſedibus ad noſtras aras focoſque migrantem ſanctiſſimis manibus excepit: qui multas & peſtiferas ſeditiones auctoritatis ſuæ robore oppreſſit: quo principe Senatus per aliquot annos gloriatus eſt: cum Ædilitatem Curulem adoleſcens peteret, manumque cujuſdam ruſtico

An.M. 3908. Ol. 158. 3. Vrb.C. 607. Ant.Ch 145. opere duratam more candidatorum tenacius apprehendiſſet, joci gratia interrogavit eum, num manibus ſolitus eſſet ambulare. Quod dictum à circumſtantibus exceptum, ad populum manavit, cauſamque repulſæ Scipioni attulit. Omnes namque [3] ruſticæ tribus paupertatem ſibi ab eo exprobratam judicantes, iram ſuam adverſus contumelioſam ejus

INTERPRETATIO.

a *Quocirca cives arbitrati non ſolum paucos invitatos ad hoc convivium, ſed ſe omnes in illis pellibus hædinis ſediſſe, ſordidi hujus epuli auctorem ſuffragiis ſuis* ipſi negatis *punierunt.*

NOTÆ.

1. *Repulſa notatus.*] Hac tamen repulſa non deterritus Præturam iterum petiit, & obtinuit.

2. *Is qui Conſul Iugurthæ.*] Cum his & ſequentibus verbis multa ſubeſſe vitia certum ſit, librariorum, Valerii-ne ipſius aut negligentia, aut inſcitia depravatus ſit hic locus affirmare non auſim: errorem certe objecit homioibus nominum ſimilitudo; cum quæ à quatuor Scipionibus geſta ſunt, uni errore turpiſſimo tribuantur. Ad corrigendum hunc locum cum nihil opis afferant codices antiqui, ex hiſtoriæ veritate optime, ut ſolet, ita emendavit Pighius. *P. autem Scipio Naſica, togata potentia clariſſimum lumen, pater ejus qui Conſul Iugurthæ bellum indixit; ejuſque nepos, qui matrem Idæam Phrygiis ſedibus ad noſtras aras focoſque migrantem ſanctiſſimis manibus excepit; is ipſe qui multas & peſtiferas ſeditiones auctoritatis ſuæ robore oppreſſit; cujus patre principe Senatus per aliquot annos gloriatus eſt: cum Ædilitatem Curulem, &c.* Quod ut paulo planius fiat, de his Scipionibus pauca libet addere. De quatuor Scipionibus hic agitur, quibus omnibus idem Naſicæ cognomen fuit; tres tamen agnomine inter ſe diſtinctI: quartus non item. Vnus enim *Vir optimus* vulgo nuncupatus; alter *Corculum*; tertius *Serapio*. *Vir optimus* matrem Idæam excepit; *Corculum* fuit princeps Senatus; *Serapio* occîdit Ti. Gracchum: quartus Iugurthæ bellum indixit. *Viri optimi* filius *Corculum* fuit, *Serapio* nepos; is qui Iugurthæ bellum indixit, abnepos. De Serapione hic potiſſimum agitur, qui ob joculare verbum repulſam paſſus eſt. Ad hujus loci intelligentiam hoc dixiſſe ſatis erit.

* Conſul *Vir optimus* anno Vrbis 563. *Corculum* 592. *Serapio* 616. & quartus 642.

3. *Ruſticæ tribus.*] Erant enim tribus urbanæ, quæ civium; & ſuburbanæ, quæ libertinorum; & ruſticæ, quæ ingenuorum.

urbanitatem diſtrinxerunt. Igitur civitas noſtra nobilium juvenum ingenia ab inſolentia revocando, magnos & utiles cives fecit; honoribuſque, non patiendo eos à ſecuris peti, debitum auctoritatis pondus adjecit.

3. Nullus error talis in L. Æmilio Paulo conſpectus eſt: ſed tamen An.M.3874.
[1] aliquoties fruſtra Conſulatum petiit. Idemque, cum jam campum Ol.150. 1.
repulſis ſuis fatigaſſet, [2] bis Conſul & Cenſor factus, ampliſſimum Vrb.C 573.
dignitatis gradum obtinuit. Cujus virtutem injuriæ non fregerunt, ſed Ant.Ch.179.
acuerunt. Quoniam quidem ipſa nota accenſus, cupiditatem ſummi honoris ardentiorem ad comitia detulit; ut populum, quia nobilitatis ſplendore & animi bonis movere non poterat, pertinacia vinceret.

4. Q. autem Cæcilium [3] Metellum pauci & mœſti amici [a] Conſulatus An.M 3909. Ol. 158. 4.
repulſa afflatum, triſtitia ac rubore plenum, domum reduxerunt: Vrb.C. 608.
quem de [4] Pſeudo-Philippo triumphantem univerſus Senatus lætum & Ant.Ch.144.
alacrem in Capitolium proſecutus erat.

[5] Achaici etiam belli, cui ſummam manum L. Mummius adjecit, maxima pars ab hoc viro profligata fuerat. Eine ergo populus Conſulatum negare potuit, cui mox [6] duas clariſſimas Provincias aut debebat, aut erat debiturus? Et quidem hoc facto, meliore eo cive uſus eſt. Intellexit enim, quam induſtrie ſibi gerendus eſſet Conſulatus, quem tanto labore impetrari ſenſerat.

5. Quid tam excellens, quid tam opulentum, quam L. Sylla? An.M.3960.
Divitias & imperia largitus eſt; leges vetuſtas abrogavit, novas tulit: Ol. 171. 3.
Vrb.C 659.
Ant.Ch.93.

INTERPRETATIO.

a *Propter repulſam Conſulatus afflictum.*

NOTÆ.

1. *Aliquoties fruſtra.*] Aliter Plutarcho, aliter Auctori de viris illuſtribus placet: ille poſt primum Conſulatum, hic ante, ter repulſam paſſum affirmat: utri aſſentiri malis, ipſe videris.

2. *Bis Conſul.*] In primo Conſulatu Ligures, in ſecundo Perſen vicit.

3. *Metellum.*] Macedonicum, de quo paulo ante.

4. *Pſeudo-Philippo.*] *Andriſco*, qui ſe Philippi Regis ex pellice filium mentiebatur.

5. *Achaici etiam belli.*] Quod ortum eſt ob Romanos legatos Corinthi violatos; à Metello Prætore cœptum, à quo Achæi eorumque ſocii Bœotii & Chalcidenſes, duobus præliis ſuperati, ſemel ad Thermopylas; iterum ad Chæronæam: altero prælio dux erat Critolaus, altero Diæus; deinde omnis Achaia à L. Mummio Conſule, victo rurſus Diæo, in deditionem accepta, Corinthus ipſa caput gentis incenſa eſt. Ex quo tempore ſublato Græciæ concilio, & Prætor juris dicundi gratia miſſus eſt, & Græcia omnis Achaiæ nomen accepit.

6. *Duas clariſſimas provincias*] Macedoniam & Hiſpaniam citeriorem, quarum alteram capto Andriſco Prætor jam ſubegerat; alteram victis ſæpe Celtiberis Proconſul aliquanto poſt in poteſtatem redegit: unde de illo Florus: *Metellus ille, cui ex Macedonia cognomen, meruerat & Celtibericus fieri.*

Hic quoque in eo campo, cujus poſtea dominus extitit, [1] repulſa Præturæ ſugillatus eſt: [a] omnia loca petiti honoris, ſi quis modo Deorum formam & imaginem futuræ ejus potentiæ populo Romano repræſentaſſet, impetraturus.

An.M. 3998. Ol. 181. 4. Vrb. C. 697. Ant.Ch. 55. 6. Sed ut comitiorum maximum crimen referam, M. Portius Cato, plus moribus ſuis Præturæ decoris adjecturus, quam prætexta ejus ſplendoris ipſe laturus: conſequi illam [2] à populo aliquando non potuit. Proxima dementię ſuffragia, quæ ſatis quidem graves pœnas erroris ſui pependerunt! quoniam quem honorem Catoni negaverant, Vatinio dare coacti ſunt. Ergo ſi verę æſtimare volumus, non Catoni tunc Prætura; ſed Præturæ Cato negatus.

INTERPRETATIO.

a *Qui obtinuiſſet omnes Magiſtratus quos petebat, ſi quis deorum oſtendiſſet populo Romano imaginem quandam potentiæ illius futuræ.*

NOTÆ.

1. *Repulſa Præturæ.*] Iam ſub Mario, & in bello Iugurthino Quæſtor, & in Cimbrico Legatus fuerat, cum repulſam paſſus eſt; rationem ipſe attulit in commentariis apud Plutarchum, quod Præturam peteret omiſſa Ædilitate à populo vehementer expetita, ob ſpem muneris magnificentiſſimi, & belluarum Africanarum, cum & ipſe per ſeſe Sylla eſſet magnificus, & Boccho Mauritaniæ Regi gratiſſimus.

2. *A populo non potuit.*] Vbi vidit Pompeium & Craſſum juncta cum Cæſare ſocietate petere Conſulatum: illis primum, quantum maxime potuit, obſtitit; deinde, ut fruſtra ſe eſſe videt, ipſe petit Pręturam; jamque ſuffragiis ſuperior erat, cum Pompeius tonitru ſe audiſſe mentitur; ſiqueconcione dimiſſa die ſequenti bonis quibuſque vi à comitio depulſis per homines pecunia corruptos Vatinium eligi curavit. Hæc fere Plut.

CAP. VII.

DE NECESSITATE.

1. *Populi Romani poſt cladem Cannenſem.*
2. *Caſilinatum in obſidione.*
3. *Præneſtinorum militum in eadem obſidione.*
4. *Populi Romani in bello Mariano.*
5. *C. Cæſaris ad Mundam.*
6. *Populi Aſiatici bello Parthico.*

EXTERNORUM

1. *Cretenſium à Q. Metello obſeſſorum.*
2. *Numantinorum à P. Scipione.*
3. *Calagurritanorum à Cn. Pompeio.*

Abominandæ quoque neceſſitatis amariſſimæ leges, & truculentiſſima imperia, tum Urbem noſtram, tum etiam exteras gentes, multa, non intellectu tantum, ſed etiam gravia, perpeti coegerunt.

1. Nam aliquot adverſis prœliis ſecundo Punico bello exhauſta militari juventute Romana, Senatus auctore [1] Ti. Graccho Conſule deſignato cenſuit; uti publice ſervi adverſus propulſandorum hoſtium impetum emerentur: Eaque de re per Tribunos plebis ad populum lata rogatione, tres creati ſunt viri, qui [2] quatuor & viginti millia ſervorum comparaverunt: adactoſque jurejurando, ſtrenuam ſe, fortemque operam daturos, quoad Pœni eſſent in Italia, datis armis in caſtra miſerunt. Et Apulia quoque & [3] Fidiculis ſeptuaginta atque ducenti ad ſupplementum equitatus ſunt empti: Quanta violentia eſt caſus acerbi! Quę civitas ad id tempus ingenuæ quoque originis capite cenſos habere milites faſtidierat: eadem [4] cellis ſervilibus extracta corpora, & à paſtoralibus caſis collecta mancipia, velut præcipuum firmamentum, exercitui ſuo adjecit. Cedit ergo interdum generoſus ſpiritus utilitati, & fortunæ viribus ſuccumbit; [a] ubi niſi tutiora elegerit conſilia, ſpecioſa ſequenti concidendum eſt. Cannenſis autem clades adeo urbem noſtram vehementer confudit, ut [5] M. Junii opera, Dictatura Remp. adminiſtrantis, ſpolia hoſtium affixa templis, Deorum numini conſecrata, inſtrumenta militiæ futura convellerentur, ac prætextati pueri arma induerent: [6] addictorum etiam & capitali crimine damnatorum ſex millia conſcriberentur. Quæ ſi per ſe aſpiciantur, aliquid ruboris habent: ſi autem admotis neceſſitatis viribus ponderentur, ſævitiæ temporis convenientia præſidia videbuntur. Propter eandem cladem Senatus [7] Otacilio, qui Siciliam, & Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam pro Prætoribus obtinebant, querentibus quod neque ſtipendium, neque frumentum claſſibus eorum & exercitibus [8] ſocii præberent: affirmantibus etiam, ne habere quidem

An.M. 3839.
Ol. 141. 2.
Vrb C. 538.
Ant. Ch. 214.

INTERPRETATIO.

a *Vbi niſi ſequaris tutiora conſilia, neceſſe eſt ut pereas, ſi eligas honeſta.*

NOTÆ.

1. *Ti. Graccho.*] Longo, qui bis copias Annibalis fudit; ipſeque poſtea proditione oppreſſus eſt, ut diximus l. 1. c. 6. n. 8.

2. *Qua[tuor] & viginti millia.*] Octo tantum millia habet Livius, cui Macrobius aſſentitur: quatuor millia legit Lipſius.

3. *Fidiculis.*] Melius, opinor, legeris cum Cluverio *Pediculis*, qui populi Italiæ, Apulis & Salentinis contermini. De capite cenſis vide l. 2. c. 3. n. 1.

4. *Cellis ſervilibus.*] Quibus ſervi à dominis includebantur.

5. *M. Junii.*] Pere ex plebeia Iuniorum gente, qui Conſul anno 523.

6. *Addictorum.*] Addicti dicebantur, qui propter debita in temporariam ſervitutem creditoribus ſententia Prætoris addicebantur: unde Plautus in Pœnulo.

Vbi in jus veneris,
Addicet Prætor familiam totam tibi.

Per prætextatos intelligit nobiles adoleſcentes, qui necdum decimum ſeptimum ætatis annum attigiſſent.

7. *Otacilio.*] T. Otacilio Craſſo, qui Siciliam diu magna prudentia adminiſtravit; Conſulatus tamen repulſam paſſus eſt.

8. *Socii præberent.*] Aliter Livius. Scribebat Otacilius L. Furium Prætorem cum claſſe ex Africa Lilybæum veniſſe; ipſum graviter ſaucium; militibus & navalibus, neque ſtipendium, neque frumentum ad diem dari, neque unde detur, eſſe. Ea-

eos, unde id præſtare poſſent; reſcripſit, ærarium longinquis expenſis non ſufficere: Proinde, quo pacto rantæ inopiæ ſuccurrendum eſſet, ipſi viderent. His literis quid aliud quam imperii ſui gubernacula è manibus abjecit? Siciliamque & Sardiniam, benigniſſimas [1] urbis noſtræ nutrices, gradus & ſtabilimenta bellorum, tam multo ſudore & ſanguine in jus ac poteſtarem redactas, paucis verbis, ita ſcilicet neceſſitate jubente, dimiſit.

An.M. 3838. Ol. 141. 1. Vrb. C. 537. Ant.Ch. 215

2. Eadem [2] Caſilinates obſidione Annibalis clauſos, alimentorumque facultate defectos, [3] lora neceſſariis vinculorum uſibus ſubducta, éque ſcutis detractas pelles ferventi reſolutas aqua, mandere voluiſt. Quid illis, ſi acerbitatem caſus intueare, miſerius? ſi conſtantiam reſpicias, fidelius? qui ne à Romanis deſciſcerent, tali cibi genere uti ſuſtinnerunt; cum pinguiſſima arva ſua, fertiliſſimoſque campos mœnibus ſuis ſubjectos intuerentur. [a] Itaque [4] Campanæ urbis, quæ Punicam feritatem deliciis ſuis cupide fovit, in propinquo ſitum Caſilinum, modo rara virtute clarum, [5] perſeverantis amicitiæ pignore impios oculos verberavit.

3. In illa obſidione & fide, cum [6] trecenti Prænestini permanerent, evenit ut ex his quidam murem captum [7] ducentis potius denariis vendere, quam ipſe leniendæ famis gratia conſumere mallet. Sed credo, Deorum providentia & venditori & emptori, quem uterque merebatur exitum attribuit. Avaro enim fame conſumpto, [b] manubiis ſordium ſua-

INTERPRETATIO.

a *Itaque Caſilinum rara virtutis exemplo illuſtre, fidelis amicitiæ perſeverantia ſegnitatem exprobravit Capua vicina urbs Campania, quæ deliciis ſuis Pœnos feroces fovit.*

b *Fructu avaritiæ ſua uti non licuit.*

NOTÆ.

demque ferme à Mammula de ſtipendiis & frumento ſcripta: quæ cum Senatus negaſſet, Otacilio Hiero, Mammulæ ſociæ civitates benigne contulerunt.

1. *Vrbis noſtra nutrices.*] Sicilia, ut frugum admodum ferax, multum laudatur, cum à Cicerone in Verrinis ſæpius, tum à Catone, Strabone, & aliis. Laudatur etiam hoc nomine Sardinia à Strabone & Horatio, licet ex parte aſpera ſit.

2. *Caſilinates.*] Caſilinum non procul à Capua, *Caſtellazzo.* Illuc 540. Præneſtini fugerant; & cohors Peruſina, à quibus Maherbal fuſus eſt: ipſi paulo poſt ab Annibale tota hieme obſeſſi.

3. *Lora neceſſariis.*] A Sempronio primum dolia vino, frumentoque plena per Vulturnum miſſa ſunt; deinde nuces in amnem projectæ, ut aquæ curſu in urbem deferrentur, ſed ab hoſtibus cratibus exceptæ ſunt.

4. *Campana urbis.*] Capuæ, cujus deliciis fracta Annibalis virtus eſt.

5. *Perſeverantis amicitia.*] Cum ad muros rapas ſeminaſſent, Annibal dixiſſe fertur: *Eóne, uſque dum ea naſcantur, ad Caſſilinum ſeſſurus ſum*: eorumque permotus conſtantia, de liberorum capitum redemptione agi paſſus eſt, & data fide urbe potitus.

6. *Trecenti Præneſtini.*] 540. Strabo; 570. Livius numerat.

7. *Ducentis denariis.*] Ita etiam Frontinus: Strabo ducentis drachmis; Plinius ducentis nummis emptum murem memorat,

rum frui non licuit: æqui animi vir, ad ſalutarem impenſam faciendam; care quidem, verum neceſſarie, comparato cibo vixit.

4. C. autem Mario & Cn. Carbone Conſulibus, bello civili cum An.M.3968.
L. Sylla diſſidentibus; quo tempore non Reip. victoria quærebatur, ſed Ol. 171. 3.
premium victoriæ res erat publica; Senatus conſulto aurea atque ar- Vrb.C. 667.
gentea templorum ornamenta, ne militibus ſtipendia deeſſent, con- Ant.Ch. 85.
flata ſunt. Digna enim erat cauſa, hic, an illi crudelitatem ſuam proſcriptione civium ſatiarent, ut Dii immortales ſpoliarentur. Non ergo Patrum Conſcriptorum voluntas: [a] ſed tua, teterrima neceſſitas, truculenta manus illi conſulto ſtylum impreſſit.

5. Divi Julii exercitus, idem [1] invicti ducis invicta dextera, An.M.4009.
cum armis [2] Mundam [3] clauſiſſet, aggerique extruendo materia defi- Ol. 183. 4.
ceret, congerie hoſtilium cadaverum quam deſideraverat, altitudinem Vrb C. 708.
inſtruxit. Eamque tragulis & pilis, quia roboreæ ſudes deerant, ma- Ant.Ch. 44.
giſtra novæ molitionis neceſſitate uſus, vallavit.

6. Atque ut divinam filii mentionem cœleſtis patris recordationi ſubnectam: cum effuſurus ſe in noſtras Provincias Parthorum Rex [4] Phraates videretur, vicinæque imperio ejus regiones ſubita indicti tumultus denuntiatione quaterentur: tanta in [5] Boſphorano tractu commeatus penuria inceſſit ut à militibus, ſingulis olei frumentique modiis, totidem mancipia permutarentur. Sed amariſſimam tempeſtatem Auguſti cura, tutelæ tunc terrarum vacans, diſpulit.

INTERPRETATIO.

a *Sed tua violenta manus illud decretum in tabella ſcripſit.*

NOTÆ.

1. *Invicti ducis.*] Nunquam majus periculum adiit Cæſar: illius enim veterani milites poſt quatuordecim victorias, tum primum retro gradum tulerunt; quod ſimul ut animadvertit Cæſar, continuo remoto equo, rejectaque galea, in primam progreſſus aciem, illos hortatur, ne ſe pueris proderent. Ita Florus Poſt prælium amicis ingenue confeſſus eſt, ſæpe ſe pro victoria; in præſentia vero pro vita primum dimicaſſe.

2. *Mundam.*] Oppidum Hiſpaniæ Bæticæ, hac pugna nobilitatum. *Munda.*

3. *Clauſiſſet.*] A Fabio Legato Mundam obſideri juſſit, à quo maxima civium cæde expugnata eſt.

4. *Phraates.*] Orodis filius; qui, quo & citius & tutius regnaret, patrem, fratreſque multos ſeu veneno, ſeu ferro ſuſtulit.

5. *Boſphorano tractu.*] Geminus eſt; Thracius, qui anguſtia maris efficitur inter Byzantium & Chalcedonem, *détroit de Conſtantinople*: Cimmerius, anguſtia maris inter Cherſoneſum Tauricam in Europa, & Sarmatiam in Aſia, *détroit de Caffa*: à quo Boſphorani dicuntur.

EXTERNA.

An.M. 3988. Ol. 178. 3. Vrb.C. 687. Ant.Ch. 65.

1. Cretenſibus nihil tale præſidii affulſit : qui [1] obſidione Metelli ad ultimam uſque penuriam compulſi, ſua, jumentorumque ſuorum urina ſitim torſerunt, juſtius dixerim, quam ſuſtentarunt : Quia dum vinci timent, id paſſi ſunt, quod eos ne victor quidem pati coëgiſſet.

An.M. 3921. Ol. 161. 4. Vrb. C. 620. Ant.Ch. 132.

2. Numantini autem à Scipione vallo & aggere circumdati, cum omnia, quæ famem eorum trahere poterant, conſumpſiſſent ; ad ultimum humanorum corporum dapibus uſi ſunt. Quapropter capta jam urbe, complures inventi ſunt, artus & membra trucidatorum corporum ſinu ſuo geſtantes. Nulla eſt in his neceſſitatis excuſatio : nam quibus mori licuit, ſic vivere neceſſe non fuit.

An.M. 3982. Ol. 177. 1. Vrb.C. 681. Ant.Ch. 71.

3. Horum trucem pertinaciam in conſimili facinore [2] Calagurritanorum execrabilis impietas ſupergreſſa eſt : Qui quo perſeverantius interempti Sertorii cineribus, obſidionem Cn. Pompeii fruſtrantes, fidem præſtarent : quia nullum jam aliud in urbe eorum ſupererat animal, uxores ſuas, natoſque ad uſum nefariæ dapis verterunt. Quoque diutius armata juventus viſcera ſua viſceribus ſuis aleret, infelices cadaverum reliquias ſalire non dubitavit. Eámne unquam aliquis in acie hortaretur, ut pro ſalute conjugum & liberorum fortiter dimicaret? [a] Ex hoc nimirum hoſte, tanto duci pœna magis quàm victoria petenda fuit ; quia plus vindicatus libertatis, quam victus gloriæ afferre potuit : cum omne ſerpentum ac ferarum genus comparatione ſui, titulo feritatis ſuperarit : Nam quæ illis dulcia vitæ pignora proprio ſpiritu chariora ſunt, ea Calagurritanis prandia, atque cœnæ extiterunt.

INTERPRETATIO.

a *Tantus dux Cn. Pompeius debuit potius ex hoſte tam barbaro pœnam ſumere, quam quærere victoriam : quia talis hoſtis merita pœna affectus plus libertatis, quam victus gloria afferre potuit ; quia immanitate ſuperavit omne genus ferarum & ſerpentum, ſi cum ipſo comparentur.*

NOTÆ.

1. *Obſidione Metelli.*] Bellum his indictum eſt dominandi cupiditate potius, quam ulla juſta de cauſa ; faviſſe tamen Mithridati videbantur. Ita Florus. Metellus Cretici cognomen adeptus eſt. De Numantinorum clade lege lib. 2. cap. 7. num. 1.

2. *Calagurritanorum.*] Hiſpaniæ populos fuiſſe liquet ; ubi habitarint, obſcurum eſt.

CAP. VII.

CAP. VII.

DE TESTAMENTIS RESCISSIS.

1. *Patris, qui filium exhæredaverat.*
2. *M. Annëii Carſcolani.*
3. *C. Tettii.*
4. *Septitiæ Trachalorum matris.*
5. *Terentii cujuſdam.*
6. *Naviani cujuſdam.*
7. *Iuventii cujuſdam.*

[a] VAcemus nunc negotio, quod actorum hominis & præcipuæ curæ, & ultimi eſt temporis: conſideremuſque quæ teſtamenta aut reſciſſa ſunt legitime facta; aut cum merito reſcindi poſſent, rata manſerunt: quæve ad alios quam qui exſpectabant, honorem hæreditatis tranſtulerunt.

1. Atque iſta, ut ordine, quo propoſui, exequar: militantis cujuſdam pater, cum de morte filii falſum è caſtris nuntium accepiſſet, aliis hæredibus ſcriptis deceſſit. Peractis deinde ſtipendiis, adoleſcens reverſus, domum errore patris impudentiaque amicorum ſibi clauſam reperit. Quid enim illis inverecundius? florem juventæ pro Republica abſumpſerat, maximos labores & plurima pericula toleraverat, adverſo corpore exceptas oſtendebat cicatrices: [b] & poſtulabat, ne avitos ejus lares otioſa urbi onera poſſiderent. Itaque depoſitis armis, coactus eſt in foro togatam ingredi militiam. Acerbe. Cum improbiſſimis enim hæredibus de paternis bonis [1] apud centumviros contendit: omnibuſque, non ſolum conſiliis, ſed etiam ſententiis ſuperior diſceſſit.

2. Item M. Anneius M. Carſeolani ſplendidiſſimi Equitis Romani filius, à Suſenate avunculo ſuo adoptatus, teſtamentum naturalis patris, quo præteritus erat, apud centumviros reſcidit, cum in eo Tullianus Pompeii Magni familiaris, ipſo quidem [2] Pompeio ſignatore, hæres ſcriptus eſſet. Itaque plus illi in judicio cum excellentiſſimi viri

An.M. 3998.
Ol. 181. 1
Vrb. C. 697.
Ant Ch. 55.

INTERPRETATIO.

[a] *Nunc rem perſequamur, quam hominis & maxima cura, & extremo vitæ tempore faciunt.*

[b] *Et petebat, ne illi otioſi hæredes ſcripti à patre, qui civitati erant oneri, poſſiderent domum ejus ab avis acceptam.*

NOTÆ.

1. *Apud centumviros.*] Iudices erant ex 35. tribubus terni delecti; quorum numerus, teſte Plinio juniore, ad 180. crevit: horum erat de tutelis, agnationibus, gentilitate, teſtamentis, & aliis id genus cognoſcere.

2. *Pompeio ſignatore.*] Teſtamenta fieri coram ſeptem teſtibus moris erat, quorum quiſque ſuum teſtamento ſignum imprimeret.

gratia ; quam cum parentis cineribus negotii fuit: Cæterum quamvis utraque hæc adverſus eum nitebantur , tamen paterna bona obtinuit; Nam L. quidem Sextilius & P. Popilius, quos M. Anneius ſanguine ſibi conjunctos eadem ex parte, qua Tullianum, hæredes fecerat, ſacramento cum adoleſcentulo contendere auſi non ſunt : tametſi præcipuis eo tempore Magni viribus ad defendendas tabulas teſtamenti invitari poterant. Et aliquantulum adjuvabat hæredes, quod M. Anneius in Suſenatis familiam ac ſacra tranſierat : ſed arctiſſimum inter homines procreationis vinculum, patris ſimul voluntatem, & principis viri auctoritatem ſuperavit.

An.M. 4032. Ol. 189. 3. Vrb. C. 731. Ant.Ch. 11.

3. C. autem Tettium infantem à patre exhæredatum, Petronia matre, quam Tettius quoad vixit, in matrimonio habuerat, natum, Divus Auguſtus in bona paterna ire decreto ſuo juſſit: patris patriæ animo uſus : Quoniam Tettius in proprio jure procreato filio ſumma cum iniquitate paternum nomen abrogaverat.

An.M. 4044. Ol. 192. 3. Vrb C. 743. Ant.Ch. 9.

4. Septicia quoque mater Trachalorum Ariminenſium filiis irata, in contumeliam eorum, cum jam parere non poſſet, Publicio ſeni admodum nupſit, teſtamento etiam utrumque præteriit. A quibus aditus Divus Auguſtus, & nuptias mulieris, & ſuprema judicia improbavit. Nam hæreditatem maternam filios habere juſſit ; dotem, quia non creandorum liberorum cauſa conjugium interceſſerat, virum retinere vetuit. Si ipſa æquitas hac de re cognoſceret, poſſet-ne juſtius aut gravius pronuntiare ? Spernis quos genuiſti : nubis effœta, teſtamenti ordinem violento animo confundis : neque erubeſcis ei totum patrimonium addicere, cujus [1] pollincto jam corpori marcidam ſenectutem tuam ſubſtraviſti. [a] Ergo dum ſic te geris, ad inferos uſque cœleſti fulmine afflata es.

An M. 3843. Ol. 142. 2. Vrb. C. 542. Ant.Ch. 210.

5. Egregia eſt quoque C. Calpurnii [2] Piſonis Prætoris Urb. conſtitutio. Cum enim ad eum Terentius ex octo filiis, quos in adoleſcentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato [3] exhæredatum ſe querelam detuliſſet: bonorum adoleſcentis poſſeſſionem ei dedit, hæredeſque

Interpretatio.

a *Quandoquidem tam improbe te geris*, ſententia Auguſti, *quaſi cœleſti fulmine, proſtrata es.*

Notæ.

1. *Pollincto.*] Ita legit Pighius. *Pollincire* Plauto, aliiſque veteribus eſt ungere cadavera ; & *Pollinctores* ſunt funerum curatores. Corpus *pollinctum* appellat ſenis corpus morti & rogo vicinum.

2. *Piſonis Prætoris urbis.*] Sunt, qui legant *Præfecti urbis*; & intelligant de Piſone illo, qui ſub Tiberio urbis Præfectus fuit : at ille Lucius, hic Caius vocatur.

3. *Exhæredatum.*] Nam ſi filii decedant ſine liberis, eorum bona ad parentes pervenire notum eſt ; ſi parentes non habeant, ad fratres ; idque etiam ab inteſtato.

lege agere paſſus non eſt. Movit profectò Piſonem patria majeſtas, donum vitæ, beneficium educationis: ſeu aliquid etiam flexit circumſtantium liberorum numerus, quod cum patre ſeptem fratres impie exhæredatos videbat.

6. Quid [1] Mamerci Æmilii Lepidi Conſulis, quam grave decretum! Genucius quidam, [2] Matris Magnæ Gallus, à Cn. Oreſte Prætore An.M. 3977.
Urbis impetraverat, ut reſtitui ſe in bona Næviani juberet, quorum Ol. 175. 4.
poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti ab ipſo acceperat. Appella- Vrb C. 676.
tus Mamercus à Surdino, cujus libertus Genucium hæredem fecerat, Ant.Ch.76.
Prætoriam juriſdictionem abrogavit: quod diceret, Genucium amputatis ſui ipſius ſponte genitalibus corporis partibus, neque virorum, neque mulierum numero haberi debere. Conveniens Mamerco, conveniens principi Senatus decretum; quo proviſum eſt, ne obſcœna Genucii præſentia, inquinataque voce, tribunalia Magiſtratuum ſub ſpecie petiti juris polluerentur.

7. Multo Q. Metellus Prætorem urbanum ſeveriorem egit, quam An.M. 3999.
Oreſtes geſſerat: Qui Vecilio lenoni bonorum Juventii poſſeſſionem Ol.181. 2.
ſecundum tabulas teſtamenti non dedit; quia vir nobiliſſimus & gra- Vrb.C. 698.
viſſimus, fori ac lupanaris ſeparandam conditionem exiſtimavit: Nec Ant.Ch.54.
aut factum illius comprobare voluit; qui fortunas ſuas in ſtabulum contaminatum projecerat: aut huic tanquam integro civi jura reddere, qui ſe ab omni honeſto vitæ genere abruperat.

Notæ.

1. *Mamerci Æmilii Lepidi.*] Ego *Marci* libentius legerim: Æmiliorum enim Lepidorum qui Mamercus vocaretur, offendi neminem.

2. *Matris Magnæ,*] Cybeles, quæ magna mater, hoc eſt deorum omnium vulgo dicebatur, illiuſque Sacerdotes *Galli.* Quis Oreſtes ille, quis Q. ille Metellus divinare non poſſum, niſi forte ille ſit Aufidius Oreſtes; hic vero Q. Metellus Scipio, de quo ſæpe antea.

Cap. VIII.

DE RATIS TESTAMENTIS.

Romanorum.

1. *Sempronii Tuditani.*
2. *Æbuciæ.*
3. *Q. Metelli.*
4. *Fratris Pompeii Rhegini.*
5. *Q. Cæcilii.*
6. *T. Marii.*
7. *L. Valerii Heptachordi.*
8. *T. Barruli.*
9. *M. Popillii.*

His reſciſſorum teſtamentorum exemplis contenti, attingamus ea quæ rata manſerunt, cum cauſas haberent propter quas reſcindi poſſent.

An.M. 3964. Ol. 172. 3. Vrb.C. 663. Ant.Ch. 89.

1. Quam certæ, quam etiam [1] notæ inſaniæ [2] Tuditanus; utpote qui populo nummos ſparſerit, togamque velut tragicam veſtem in foro trahens, maximo cum hominum riſu conſpectus fuerit, ac multa his conſentanea fecerit. Teſtamento [3] is filium inſtituit hæredem: quod Ti. Longus ſanguine proximus, [4] haſtæ judicio ſubvertere fruſtra conatus eſt. Magis enim centumviri, quid ſcriptum eſſet in tabulis, quam quis eas ſcripſiſſet, conſiderandum exiſtimaverunt.

2. Vita Tuditani demens, Æbuciæ autem, quæ [5] L. Menenii Agrippæ uxor fuerat, tabulæ teſtamenti plenæ furoris. Nam cum haberet ſimillimæ probitatis filias, Plætoriam & Afraniam: animi ſui potius inclinatione provecta, quam ullis alterius injuriis aut officiis commota, Plætoriam tantummodo hæredem inſtituit: Filiis autem Afraniæ ex ſuo admodum amplo patrimonio viginti millia nummûm legavit. Afrania tamen cum ſorore ſua [6] ſacramento contendere noluit; teſtamentumque matris patienter honorare, quam judicio convellere ſatius eſſe duxit: Eo ſe ipſa indigniorem injuria oſtendens, quo eam æquiore animo ſuſtinebat.

An.M. 4013. Ol. 184. 4. Vrb.C. 712. Ant.Ch. 40.

3. Minus mirandum errorem muliebrem [7] Q. Metellus fecit. Is namque plurimis & celeberrimis ejuſdem nominis viris in urbe noſtra vigentibus, Claudiorum etiam familia quam arctiſſimo ſanguinis vinculo contingebat, florente; [8] Carinatem ſolum hæredem reliquit, nec hocce ejus teſtamentum quiſquam attentavit.

4. Item [9] Pompeius Rheginus, vir tranſalpinæ regionis, cum teſtamento fratris prçteritus eſſet; & ad coarguendam iniquitatem ejus, binas tabulas teſtamentorum ſuorum in comitio inciſas, habita utriuſque ordinis maxima frequentia, recitaſſet; in quibus magna ex parte hæres frater erat ſcriptus, prçlegabaturque ei centies & quinquagies ſeſtertium: multum ac diu inter aſſentientes indignationi ſuæ amicos queſtus, quod ad haſtæ judicium attinuit, cineres fratris quie-

N o t æ.

1. *Notæ inſaniæ.*] Furioſo enim & inſano teſtari non licebat.

2. *Tuditanus.*] Ex gente Sempronia, qui avus fuit Fulviæ uxoris M. Antonii.

3. *Is filium.*] Si filium habuit Tuditanus. Ti. Longo nullum jus fuit ad hæreditatem: quare Lipſius legendum putat non *filium*, quem Tuditanus ille nullum genuit; ſed *Ofilium*, quem ille teſtamento hæredem ſcripſerat.

4. *Haſtæ judicio.*] Iudicio centumvirorum, quorum unus haſtam, inſigne poteſtatis, manu tenebat.

5. *L. Menenii Agrippæ*] Multi hoc nomine ex patricia Meneniorum gente.

6. *Sacramento contendere.*] Hoc eſt, jurare apud centumviros ſe injuſte exhæredatum à matre.

7. *Q. Metellus.*] Celer, Prætor Cicerone Conſule, & Conſul biennio poſt, cujus uxor Clodia fuit, P. Clodii ſoror.

8. *Carinatem.*] Qui legatus C. Cæſaris Iberiæ præfuit.

9. *Pompeius Rheginus.*] Illius Varro & Plinius meminerunt.

tos eſſe paſſus eſt. Et erant ab eo inſtituti hæredes, neque ſanguine patrio pares, neque proximi: ſed alieni & humiles: [a] ut non ſolum flagitioſum ſilentium, ſed etiam prælatio contumelioſa videri poſſet.

5. Æque felicis impunitatis, ſed neſcio an tetrioris hæc delicti teſtamenta. [1] Q. Cæcilius L. Luculli promptiſſimo ſtudio, maximaque liberalitate, & honeſtum dignitatis gradum, & ampliſſimum patrimonium conſecutus: cum præ ſe ſemper tuliſſet, unum illum ſibi eſſe hæredem, moriens etiam annulos ei ſuos tradidiſſet, [2] Pomponium Atticum teſtamento adoptavit, omniumque bonorum reliquit hæredem. Sed fallacis & inſidioſi cadaver populus Romanus cervicibus reſte circumdatum, per viam traxit: Itaque nefarius homo filium quidem, & hæredem habuit quem voluit; funus autem & exequias quales meruit. An.M 3992. Ol. 179. 3. Vrb. C. 691. Ant.Ch. 61.

6. Neque aliis dignus fuit [3] T. Marius Urbinas, qui ab infimo militiæ loco, beneficiis Divi Auguſti Imperatoris ad ſummos caſtrenſes honores perductus, eorumque uberrimis queſtubus locuples factus; non ſolum cæteris vitæ temporibus ei ſe fortunas ſuas relinquere, à quo acceperat, prædicavit; ſed etiam pridie quam expiraret, idem iſtud ipſi Auguſto dixit: cum interim ne nomen quidem ejus tabulis teſtamenti adjecerit. An.M. 4055. Ol. 194. 4. Vrb.C. 752. Ant.Ch. 1.

7. L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, rogatum hoſtem [4] Cornelium Balbum expertus, utpote opera ejus & conſilio compluribus privatis vexatus litibus, ad ultimumque [b] ſubjecto accuſatore capitali crimine accuſatus i prœteritis advocatis & patronis ſuis, ſolum hæredem reliquit, [c] nimia conſternatione, quæ animum ejus An.M. 3993. Ol. 179. 4. Vrb C. 692. Ant.Ch 60.

INTERPRETATIO.

a *Vt non ſolum ſilentium fratru, qui* ipſum hæredem non ſcripſerat, *flagitioſum; ſed etiam prælatio* alienorum & humilium *contumelioſa videri poſſet.*

b *Clam immiſſo accuſatore.*

c Id egit, *quia nimio terrore illius ratio perturbata, animam ejus extra rectam æquitatis viam impulit.*

NOTÆ.

1. *Cæcilius.*] Romanus Eques, Pomponii Attici avunculus.

2. *Pomponium Atticum.*] Virum doctiſſimum, ad quem etiam nunc extant Ciceronis epiſtolæ; qui ob Græcæ linguæ peritiam Attici cognomen Athenis retulit: Q. Cæcilius, nomine illius à quo adoptatus eſt, nonnunquam appellatur: illius ſoror Q. Ciceroni nupſit, filia M. Agrippæ: unde nata Vipſania, Tiberii Cæſaris uxor, & Druſi mater; ipſe ſub Auguſto morbo & ſenio confectus interiit.

3. *T. Marius.*] Ego ſententiæ Colerí lubens ſubſcripſerim, qui *Tarium* legendum ſuſpicatur: fuit enim his temporibus L. Tarius Rufus, qui Conſulatum mi itari induſtria adeptus, immenſas opes, cum ſua parſimonia, tum maxime Auguſti liberalitate congeſſit, teſte Plinio l. 8. c. 6.

4. *Cornelium Balbum.*] Duo potiſſimum hoc nomine Romæ floruerunt; ambo Gaditani, quorum alter alterius patruus fuit, & Conſul: uter horum hic

tranſverſum egit, depravatus. Amavit enim ſordes ſuas, & dilexit pericula, & damnationem votis expetivit: auctorem harum rerum benevolentia, propulſarores odio inſecutus.

An. M. 3999. Ol. 181. 2. Urb C. 698. Ant. Ch. 54.

8. T. Battulus Lentulo Spintheri, cujus amantiſſimum animum, liberaliſſimamque amicitiam ſenſerat, decedens ſuos annulos perinde atque unico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hęredem relinquebat. Quantum illo momento temporis conſcientia, (ſi modo vires, quas habere creditur, poſſidet) à teterrimo homine ſupplicium exegit! Inter ipſam enim fallacis & ingratæ culpæ cogitationem, ſpiritum poſuit, quaſi tortore aliquo mentem ejus intus cruciante: Quod animadvertebat è vita ad mortem tranſitum ſuum, & ſuperis Diis inviſum eſſe, & inferis deteſtabilem futurum.

9. M. vero Popillius Senatorii Ordinis Oppium Gallum ab ineunte ætate familiariſſimum ſibi, moriens, pro vetuſto jure amicitiæ, & vultu benigno reſpexit, & verbis magnum præ ſe amorem ferentibus proſecutus eſt. Unum etiam de multis, qui aſſidebant, ultimo complexu & oſculo dignum judicavit; inſuperque annulos ſuos ei tradidit: videlicet ne quid ex ea hæreditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus [a] vir diligens, ſed morientis amici plęnum contumeliæ ludibrium, in locellum repoſitos, & à præſentibus aſſignatos diligentiſſime hæredibus illius, exhętes ipſe reddidit. Quid hoc joco inhoneſtius, aut quid intempeſtivius? Senator populi Romani Curia egręſſus, homo vitæ fructibus continuo cariturus, [b] ſanctiſſimę jura familiaritatis, morte preſſis oculis, & ſpiritu ſupremos anhelitus reddente, ſcurrili luſu ſugillanda ſibi deſumpſit.

INTERPRETATIO.

a *Vir diligens, ſed qui ab amico moriente cum magna contumelia ludibrio habitus fuerat.*

b *Auſus eſt ſcurrili fallacia deridere ſacra amicitia jura, cum jam ipſius oculi morte vicina clauderentur, & illius anima extremos anhelitus emitteret.*

NOTA.

fuerit, an quis alius, obſcurum eſt. Lentuli Spintheris meminimus l. 1. c. 4. n. 6.

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVUS.

CAP. I.

DE JUDICIIS PUBLICIS INSIGNIBUS.

QUIBUS ABSOLUTI.

1. *M. Horatius Tergeminus.*
2. *Ser. Sulpitius Galba.*
3. *A. Gabinius.*
4. *P. Claudius Pulcher.*
5. *Tuccia virgo Veſtalis.*
6. *L. Calpurnius Piſo.*
7. *Q. Flavius augur.*
8. *C. Coſconius Callidianus.*
9. *A. Atilius Calatinus.*
10. *M. Æmilius Scaurus.*
11. *L. Aurelius Cotta.*
12. *Callidius Bononienſis.*
13. *Clœlii duo T. F. Tarracinenſes.*

DAMNATI.

1. *L. Scipio Aſiaticus.*
2. *C. Decianus.*
3. *Sex. Titius.*
4. *Claudia Ap. Cæci F.*
5. *M. Mulvius, Cn. Lollius, L. Sextilius, triumviri.*
6. *P. Villius triumvir.*
7. *M. Æmilius Porcina.*
8. *Paterfamilias quidam.*

AMBUSTÆ DUÆ.

1. *Mulier matricida.*
2. *Materfamilias quædam.*

ABSOLUTI.

NUNC quoque ut æquiore animo ancipites judiciorum motus tolerentur, recordemur invidia laborantes, quibus de cauſis aut abſoluti ſunt, aut damnati.

1. M. Horatius interfectæ ſororis crimine à Tullo Rege damnatus, ad populum provocato judicio abſolutus eſt. Quorum alterum atrocitas necis movit, alterum cauſa flexit: quia immaturum virginis amorem ſevere magis, quam impie punitum exiſtimabat. [a] Itaque forti punitione liberata fratris dextera, tantum conſanguineo, quantum hoſtili cruore glorię haurire potuit. An.M.3585. Ol. 27. 4. Vrb.C. 84 Ant.Ch 668.

2. Acrem ſe tunc pudicitię cuſtodem populus Rom. poſtea plus An.M.3905. Ol. 157. 4. Vrb.C. 604. Ant.Ch. 148.

INTERPRETATIO.

[a] *Itaque tam fuit glorioſum fuit Horatio liberari à pœna, quam meruerat ob occiſam ſororem, quam hoſtes patriæ interfeciſſe.*

juſto placidum judicem præſtitit. Cum à [1] Libone Trib. pleb. [2] Ser. Galba pro roſtris vehementer increparetur, quod Luſitanorum magnam manum interpoſita fide Prætor in Hiſpania [3] interemiſſet; actionique Tribunitiæ [4] M Cato ultimæ ſenectutis, oratione ſua, quam in Origines retulit, ſubſcriberet: reus pro ſe jam [5] nihil recuſans, parvulos liberos ſuos, & [6] Galli ſanguine ſibi conjunctum filium, flens [7] commendare cœpit: Eoque facto mitigata concione, qui omnium conſenſu periturus erat, pene nullum triſte ſuffragium habuit. Miſericordia ergo illam quæſtionem, non æquitas rexit: quoniam quæ innocentiæ tribui nequierat abſolutio, reſpectui puerorum data eſt.

An M 4000. Ol. 181. 3. Vrb.C. 699. Ant.Ch. 53. 3. Conſentaneum eſt quod ſequitur. A. Gabinius in maximo [8] infamiæ ſuæ ardore ſuffragiis populi C. Memmio accuſatore ſubjectus, [a] abruptæ eſſe ſpei videbatur: quoniam & accuſatio partes ſuas plene exhibebat, & defenſionis præſidia invalida fide nitebantur: & qui judicabant, ira præcipiti pœnam hominis cupide expetebant. Lictor igitur & carcer ante oculos obverſabantur: cum interim omnia iſta propitiæ fortunæ interventu diſpulſa ſunt. Filius namque Gabinii Si-

INTERPRETATIO.

a *Nullam fere ſpem ſalutis habebat.*

NOTÆ.

1. *Libone.*] Scribonius Libo fuit aliquanto poſt & Ædilis & Prætor.

2. *Ser. Galba.*] Orator, de quo tam multa Cicero, tum in Bruto, tum in libris de Oratore. Illius etiam ſupra meminimus.

3. *Interemiſſet.*] Cum Luſitanis temere congreſſus victus erat, amiſſis ſuorum ſeptem millibus; illi tamen feſſi bello, pacem petunt: tum Galba rem dolo agendam ratus, juventutem ex oppidis advocat, deinde armis exuit; immiſſis denique militibus, trucidari imperat: cæſa, vel novem millia, ex Valerio, vel triginta, ex Suetonio; multi venumdati, pauca fuga elapſi, quos inter Viriathus fuit, tum admodum juvenis. Ita Appian. in Ibericis, & Oroſ. l.4. c.21.

4. *M. Cato.*] Cenſorius, tum annos natus 85.

5. *Nihil recuſans.*] In oratione quam ipſe dixit contra Cornelium Cethegum, fatetur ideo cæſos à ſe Luſitanos, quod ab iis ſtructas ſibi inſidias compertum haberet.

6. *Galli.*] Fuit is C. Sulpitius Gallus, qui in exercitu Æmilii Pauli Tribunus militum Lunæ defectum prædixit; & Conſul domuit Ligures: vir literis Græcis, ut temporibus illis, eruditiſſimus.

7. *Commendare cœpit.*] Populum Romanum tutorem palam inſtituit, tum Galli, tum ſuorum liberorum orbitati, ex Quintilano l.2. c.16.

8. *Infamiæ ſuæ ardore.*] Bis hoc anno accuſatus eſt Gabinius, ut diximus l 4. c.2. n.4. primum majeſtatis à Mummio apud Alfium Prætorem, quod Ptolemæum ſpreta religione reduxiſſet cum exercitu; iterum repetundarum apud Catonem Prætorem: in primo judicio in Pompeii gratiam abſolutus eſt; in altero damnatus: de primo hic agitur. Hoc judicium deſcribit Cicero l.3. epiſt. ad Q. fratrem. *Omnino nihil accuſatore Lentulo, ſubſcriptoribuſque ejus infantius: nihil illo conſilio ſordidius: ſed tamen niſi incredibilis contentio, & preces Pompeii, & Dictatura etiam rumor plenus timoris fuiſſet, ipſi Lentulo non reſponderet. Sed vides, nullam eſſe Rempublicam, nullum Senatum, nulla judicia.*

ſenna

ſenna [a] conſternationis impulſu ad pedes ſe Memmii ſupplex proſtravit: [b] inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus tempeſtatis eruperat: Quem truci vultu à ſe victor inſolens repulſum, [1] excuſſo è manu annulo humi jacere aliquandiu paſſus eſt. Quod ſpectaculum fecit, ut Lælius Tribunus plebis approbantibus cunctis Gabinium dimitti juberet; ac documentum daretur, neque ſecundarum rerum proventu inſolenter abuti, neque adverſis propere quemquam debilitari oportere.

4. Idque proximo exemplo æque patet. [2] P. Claudius, neſcio religionis major, an patriæ injuria (ſiquidem illius vetuſtiſſimum morem neglexit, hujus pulcherrimam claſſem amiſit) infeſto populo objectus, cum effugere debitam pœnam nullo modo poſſe crederetur, ſubito coorti imbris beneficio tutus fuit à damnatione: diſcuſſa enim quæſtione, aliam velut Diis interpellantibus, de integro inſtaurari non placuit. Ita cui maritima tempeſtas cauſæ dictionem contraxerat, cœleſtis ſalutem attulit.

An.M. 3809. Ol.131. 4. Vrb.C.504. Ant.Ch 248.

5. Eodem auxilii genere Tucciæ virginis Veſtalis inceſti criminis rea caſtitas infamiæ nube obſcurata emerſit: quæ conſcientia certæ ſinceritatis ſuæ, ſpem ſalutis ancipiti argumento auſa petere eſt. Arrepto enim cribro, Veſta, inquit, ſi ſacris tuis caſtas ſemper admovi manus, effice, ut hoc hauriam è Tiberi aquam, & in ædem tuam perferam. Audaciter & temere jactis votis ſacerdotis, rerum ipſa [3] natura ceſſit.

6. Item [4] L. Piſo [5] à P. Claudio Pulchro accuſatus, quod graves & intolerabiles [6] injurias ſociis intuliſſet: haud dubiæ ruinæ metum for-

An.M.3999. Ol.181.2. Vrb.C.698. Ant.C.54.

INTERPRETATIO.

a *Impetu mentis conſternata periculo patris.*

b *Petens aliquid auxilii* ab ipſo Mummio, *qui ſolus illius accuſationis in patrem ipſius author fuerat.*

NOTÆ.

1. *Excuſſo humi annulo.*] Indigne enim ferebat, quod annulum reus non depoſuiſſet.

2. *P. Claudius.*] Pulcher, Cœci filius, qui neglectis auſpiciis, pullos in aquam mergi juſſit, ut biberent, quoniam eſſe nollent. Illius cladem deſcripſimus l. 1. c. 4. n. 3.

3. *Natura ceſſit.*] Aquam cribro hauſtam è flumine ad Pontificum pedes in foro effudit. Illius accuſator diu multumque quæſitus, nec vivus, nec mortuus inventus eſt, ex Dionyſio.

4. *L. Piſo.*] Cæſoninus Gabinii in Conſulatu collega, in quem extat Ciceronis oratio.

5. *A P. Claudio Pulchro.*] Aliquid vitii his vocibus ſubeſſe ſuſpicor: vix enim adduci poſſum ut credam Piſonem ab eodem P. Claudio accuſatum eſſe, à quo tot Provincias, Macedoniam, Achaiam, Græciam acceperat; quare legerim libentius, à C. Claudio Pulchro, qui P. Claudii frater erat.

6. *Injurias ſociis.*] Hæc Piſoni criminibus data ſunt, Thracibus & Dardanis pacem auro vendidiſſe, è Dyrrachinis collegiſſe pecunias; Theſſalos ſpoliaſſe;

tuito auxilio vitavit. Namque per id tempus, quo triſtes de eo ſententiæ ferebantur; repentina vis nimbi incidit. Cumque proſtratus humi pedes judicum oſcularetur; os ſuum cœno replevit. Quod conſpectum, totam quæſtionem à ſeveritate ad clementiam & manſuetudinem tranſtulit: quia ſatis jam graves eum pœnas ſociis dediſſe arbitrati ſunt huc deductum neceſſitatis, ut abjicere ſe tam ſupplíciter, aut attollere tam deformiter cogeretur.

An.M.3724. 7. Subnectam duos accuſatorum ſuorum culpa abſolutos. [1] Q. Fla-
Ol. 112. 3. vius Augur [2] à C. Valerio Ædile ad populum reus actus, cum quatuor-
Vrb.C. 423. decim tribuum ſuffragiis damnatus eſſet; proclamavit ſe innocentem
Ant.Ch. 329. opprimi. Cui Valerius æque clara voce reſpondit, nihil ſua intereſſe, nocens-ne an innoxius periret, dummodo periret. [a] Qua violentia dicti, reliquas tribus adverſario donavit. Abjecerat inimicum: eundem, dum pro certo peſſundatum credidit, erexit: victoriamque in ipſa victoria perdidit.

8. C. etiam Coſconium Servilia lege reum, propter plurima & evidentiſſima facinora, ſine ulla dubitatione nocentem, [3] Valerii Valentini accuſatoris ejus recitatum in judicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam virginem à ſe corruptam poëtico joco ſignificaverat, erexit. Siquidem judices iniquum rati ſunt, eum victorem dimittere; qui palmam non ex alio ferre, ſed de ſe dare merebatur. Magis ergo Valerius in Coſconii abſolutione damnatus, quam Coſconius in cauſa ſua liberatus eſt.

An. M. 3839. 9. Attingam eos quoque, quorum ſalus propriis obruta criminibus,
Ol. 141. 2. proximorum claritati donata eſt. [4] A. Atilium Calatinum [5] Soranorum
Vrb.C. 538. oppidi proditione reum admodum infamem, imminentis damnationis
Ant.Ch. 214. periculo, Q. Maximi ſoceri pauca verba ſubtraxerunt: quibus affirmavit, ſi in eo crimine ſontem illum ipſe compeririſſet, diremptur(um)

Interpretatio.

a *Qua dicti inſolentia commota reliquæ tribus, illius adverſarium abſolverunt.*

Notæ.

Acheis impetaſſe tributum in annos ſingulos; & alia quæ ſuis Cicero perſequitur in orat. de prov. Conſul

1. *Q. Flavius Augur.*] A Livio dicitur M. Flavius, ab ipſo Valerio l. 9. c. 10. M. Fulvius.

2. *A C. Valerio.*] Potitó Flacco, qui tum ſecundum Ædilis erat; jam enim & Ædilis fuerat & Prætor, & Conſul. Stupratæ matrisfamiliæ ab eo Flavius inſimulatus eſt.

3. *Valerii Valentini.*] Hujus Scriptoris qui meminerit præter Feſtum Pompeium vidi neminem; Tappulam legem convivalem ficto nomine conſcripſit jocoſo carmine.

4. *A. Atilium Calatinum.*] Atilii Calatini Conſulis, Dictatoris & Cenſoris filium, Fabii Cunctatoris generum.

5. *Soranorum oppidi.*] Cum enim Soræ (Campaniæ oppidum eſt) præeſſet, cives ad Annibalem defecerunt.

ſe fuiſſe affinitatem. Continuo enim populus pene jam exploratam ſententiam ſuam unius judicio conceſſit: indignum ratus ejus teſtimonio non credere, cui difficillimis Reipublicæ temporibus bene ſe exercitus crediſiſſe meminerat.

10. M. quoque Æmilius Scaurus repetundarum reus, adeo perditam & comploratam defenſionem in judicium attulit; ut accuſator diceret, lege ſibi centum atque viginti hominibus denuntiare teſtimonium licere, ſeque non recuſare quo minus abſolveretur, ſi totidem nominaſſet, quibus in Provincia nihil abſtuliſſet. Licet tam bona conditione uti non potuerit; tamen propter vetuſtiſſimam [1] nobilitatem, & recentem memoriam patris, abſolutus eſt. An.M.4000. Ol.181. 3. Vrb.C. 699. Ant.Ch.53.

11. Sed quemadmodum ſplendor ampliſſimorum virorum in protegendis reis plurimum valuit; ita in opprimendis non ſane multum potuit. Quin etiam evidenter noxiis, dum eos acrius impugnat, profuit. [2] P. Scipio Æmilianus L. Cottam [3] ad Prætorem accuſavit. Cujus cauſa, quamquam graviſſimis criminibus erat confoſſa: [a] ſepties [4] ampliata, & ad ultimum octavo judicio abſoluta eſt. Quia homines ſapientiſſimi verebantur, ne præcipuæ accuſatoris amplitudini damnatio ejus donata exiſtimaretur. Quos hæc ſecum locutos crediderim: Nolumus caput alterius petentem, in judicium triumphos & trophæa, ſpoliaque ac devictarum navium roſtra deferre: Terribilis ſit is adverſus hoſtem: civis vero ſalutem, tanto fulgore gloriæ ſubnixus, ne inſequatur. An.M.3921. Ol 161. 1. Vrb. C. 621. Ant.Ch. 131.

12. Tam vehementes hi judices adverſus excellentiſſimum accuſatorem, quam illi mites in longe inferioris fortunæ reo. Callidius Bononienſis in cubiculo mariti noctu deprehenſus, cum ob id cauſam adulterii diceret; inter maximos & graviſſimos infamiæ fluctus emerſit, tanquam fragmentum naufragii, leve admodum genus defenſionis ample-

INTERPRETATIO.

a *Septies in aliud tempus dilata.*

NOTÆ.

1. *Nobilitatem & recentem.*] Fuit enim ex patricia Æmiliorum gente, & M. Scaurum Senatus principem patrem habuit. De illo judicio jam ſæpe.

2. *P. Scipio Æmilianus.*] Iam Cenſor, biſque Conſul fuerat, Carthagine, Numantiaque everſis clariſſimus, teſte Cicerone: cum Aurelium Cottam Galbæ haud multo ante Collegam, repetundarum accuſavit.

3. *Ad Prætorem.*] Bene emendavit Pighius: hoc enim Romæ diſcrimen in iis, quæ ad judicia pertinerent, inter Magiſtratum & privatum hominem, quod Magiſtratus apud populum, privatus apud Magiſtratus reos accuſare tenerentur: cum vero id temporis privatus eſſet Scipio, non apud populum, ſed apud Prætorem Cottam accuſavit.

4. *Ampliata.*] Cauſa dicitur ampliata, cum à judicibus protrahitur; comperendinatio vero eſt, cum partium altera poſtulat, ut in diem alterum differatur judicium, eo quod judices cauſam non probe teneant. In tabulis ſcripta litera *A.* abſolutionem ſignificabat, *D.* damnationem, *N.* & *L.* dilationem, hoc eſt, *Non liquet.*

xus. Affirmavit enim, ſe ob amorem pueri ſervi eo eſſe perductum. Suſpectus erat locus, ſuſpectum tempus, ſuſpecta matrisfamiliæ perſona, ſuſpecta etiam adoleſcentia ipſius: ſed crimen adulterii, libidinis intemperantis confeſſio liberavit.

13 Remiſſioris hoc, illud aliquanto gravioris materiæ exemplum. Cum parricidii cauſam duo fratres Clœlii dicerent, ſplendido [1] Tarracinæ loco nati, quorum pater T. Clœlius in cubiculo quieſcens, filiis altero lecto cubantibus, erat interemptus: neque aut ſervus quiſquam, aut liber inveniretur, ad quem ſuſpicio cædis pertineret: hoc uno nomine abſoluti ſunt, quia judicibus planum factum eſt, illos aperto oſtio inventos eſſe dormientes. Somnus innoxię ſecuritatis certiſſimus index miſeris opem tulit. [a] Judicatum eſt enim, rerum naturam non recipere, ut occiſo patre, ſupra vulnera & cruorem ejus, quietem capere potuerint.

INTERPRETATIO.

a Iudicatum eſt rerum naturam non pati, ut filii occiſo patre dormire potuerint poſt vulnera illi illata & effuſum ejus ſanguinem.

NOTÆ.

1 *Tarracina* [Oppidum erat in Volſcis, olim *Trachina* dictum, poſtea *Anxur*, quod ibi Iupiter imberbis coleretur; nunc *Terracina*.

DAMNATI.

1. Percurremus nunc eos, quibus in cauſæ dictione, magis quæ extra quæſtionem erant, nocuerunt, quam ſua innocentia opem tulit.
An M. 3867. Ol. 148. 2. Vrb. C. 566. Ant. Ch. 186. L. Scipio poſt ſpecioſiſſimum triumphum de Rege Antiocho ductum, perinde ac pecuniam ab eo accepiſſet, damnatus eſt. Non puto quod pretio corruptus fuerat, ut illum totius Aſiæ dominum & jam Europæ victrices manus injicientem, ultra Taurum montem ſummoveret: ſed alioqui vir ſinceriſſimæ vitæ, & ab hac ſuſpicione procul remotus, invidiæ, quæ tunc in duorum fratrum [1] inclytis cognominibus habitabat, reſiſtere non potuit.

An M. 3955. Ol. 170. 2. Vrb. C. 654. Ant. Ch. 98. 2. At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. autem [2] Deciano ſpectatæ integritatis viro, vox ſua exitium attulit. Nam cum P. Furium inquinatiſſimæ vitæ pro Roſtris accuſaret, quia quadam in parte

NOTÆ.

1. *Inclytis cognominibus.*] Quod Publius ob victum Annibalem Africanus, Lucius ob ſuperatum Antiochum, Aſiaticus diceretur. Lege quæ ſuperius de illorum damnatione ſcripſimus.

2. *Deciano.*] Fit illius mentio apud Ciceronem pro Rabirio.

actionis de morte L. [1] Saturnini queri auſus fuerat : nec reum damnavit, & inſuper ei pœnas addictas pependit.

3. [2] Sex. quoque Titium ſimilis caſus proſtravit : Erat innocens, Agra- An M. 3956.
ria lege lata gratioſus apud populum. Tamen quia Saturnini imaginem Ol. 170. 3.
domi habuerat , ſuffragiis eum tota [3] cognitio oppreſſit. Vrb. C. 655.
Ant. Ch. 97.

4. Adjiciatur his [4] Claudia, quam inſontem crimine , votum impium An. M. 3808.
ſubvertit : Quia cum à ludis domum rediens turba eliderétur, optave- Ol. 133. 3.
rat, [a] ut frater ſuus maritimarum virium noſtrarum præcipua jactura Vrb. C. 507.
reviviſceret : ſæpiuſque Conſul factus, infelici ductu nimis magnam ur- Ant. Ch. 245.
bis [5] frequentiam minueret.

5. Poſſumus & ad illos brevi diverticulo tranſgredi, quos leves ob An. M. 3886.
cauſas damnationis incurſus abripuit. M. Mulvius, Cn. Lollius, L. Ol. 153. 1.
Sextilius Triumviri, quod ad incendium in [6] Sacra via ortum extin- Vrb. C. 585.
guendum tardius venerant; à Tribuno plebis die dicta ad populum dam- Ant. Ch. 167.
nati ſunt.

6. Item P. Villius Triumvir nocturnus [7] à P. Aquilio Tribuno ple- An. M. 3999.
bis accuſatus, populi judicio concidit : quia vigilias negligentius cir- Ol. 181. 2.
cumierat. Vrb. C. 698.
Ant. Ch. 54.

7. Admodum ſeveræ notæ & illud populi judicium cum [8] M. Æmilium An. M. 3924.
Porcinam à L. Caſſio accuſatum crimine [9] nimis ſublime extructæ villæ Ol. 162. 3.
Vrb. C. 623.
Ant. Ch. 129.

INTERPRETATIO.

a *Qui maritimas Romanorum vires amiſſa claſſe atttriverat.*

NOTÆ.

1. *Saturnini.*] Qui Tribunus plebis Metellum Numidicum urbe expulit, & aliquanto poſt à populo cæſus eſt.

2. *Sex. Titium.*] Nepotem Tribunum plebis ſeditioſum, M. Antonio Oratore Conſule : de quo multa Cicero tum in l. 2. de Oratore, tum in Bruto. *Sex. Titius homo loquax ſane & ſatis acutus : ſed tam ſolutus & mollis in geſtu, ut ſaltatio quædam naſceretur ; cui ſaltationi Titius nomen eſſet.* : ſe Caſſandram eſſe dicebat, qui vera non creditus prædiceret.

3. *Cognitio.*] Vulgo legitur *Concio* : à populo tamen non damnatus eſt, ut patet ex Ciceronis Rabiniana ; ſed ab equitibus penes quos id temporis judicia erant : ab aliis legitur *Cognatio*, à Pighio *Cognitio*.

4. *Claudia.*] Appii Cœci filia, & P. Claudii Pulchri ſoror, qui claſſem ob neglecta auſpicia amiſit : de quo paulo ante.

5. *Frequentiam minueret.*] *Vtinam*, inquit, *frater meus reviviſcat, iterumque claſſem ducat, & iſtam multitudinem perditum eat.* Ita Gellius l. 10. c. 6. Ab Ædilibus accuſata æris gravis 25. millibus mulctata eſt.

6. *Sacra via.*] Quæ ab Amphitheatro juxta templum pacis & forum Cæſaris ſecta tendit in Capitolium. De Triumviris diximus antea.

7. *A P. Aquilio.*] Gallo, qui Catoni, ſaniorique civium parti adhæſit contra Pompeium & Craſſum Conſules.

8. *M. Æmilium Porcinam.*] Ex Lepidorum familia, qui Conſul cum C. Haſtilio Mancino à Vaccæis victus eſt : Orator fuit, ex Cicerone in Bruto, in quo Latinorum omnium primo & lenitas illa Græcorum apparuerit, & verborum comprehenſio cum artifice ſtylo.

9. *Nimis ſublime extructæ.*] A Caſſio & Cæpione Cenſoribus damnatus eſt, ſi Velleio credimus, quod ædes ſex millibus

in [1] Alſienſi agro, gravi multa affecit.

8. Non ſupprimenda illius quoque damnatio; qui pueruli ſui nimio amore correptus, rogatus ab eo ruri ut [2] omaſum in cœnam ferri juberet, cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas eſſet, domito bove occiſo, deſiderium ejus explevit. Eoque nomine publica quæſtione afflictus eſt: innocens, niſi tam priſco ſeculo natus eſſet.

NOTÆ.

conduxiſſet.

1. *In Alſienſi agro.*] Alſium maritimum Tuſciæ oppidum. *Cere* vel *Palo*.

2. *Omaſum:*] Ferculum ex inteſtinis bubulis. Gallicam vocem eſſe putat Cojerus.

AMBUSTÆ.

An. M. 3911. Ol. 159. 2. Vrb. C. 610. Ant. Ch. 142.

1. Atque ut eos quoque referamus qui in diſcrimine capitis adducti, neque damnati, neque abſoluti ſunt.[1] Apud M. Popilium Lænatem Prætorem quædam, quod matrem fuſtim interemerat, cauſam dixit: de qua neutram in partem latæ ſententiæ ſunt. Quia abunde conſtabat, eandem veneno necatorum liberorum dolore commotam, (quos avia filiæ infenſa ſuſtulerat) parricidium ultam eſſe parricidio. Quorum alterum ultione dignum, alterum abſolutione non dignum judicatum eſt.

2. Eadem hæſitatione [2] P. Dolabellæ Proconſulari imperio Aſiam obtinentis, animus fluctuatus eſt. Materfamilias Smyrnæa virum & filium interemit, cum ab his optimæ indolis juvenem, quem ex priore viro enixa fuerat, occiſum comperiſſet. Quam rem Dolabella ad ſe delatam, Athenas ad Areopagi cognitionem relegavit: quia ipſe neque liberare cædibus duabus contaminatam, neque punire eam juſto dolore impulſam, ſuſtinebat. Conſideranter & manſuete populi Romani Magiſtratus; ſed Areopagitæ quoque non minus ſapienter. Qui inſpecta cauſa, & accuſatorem & ream poſt centum annos adeſſe juſſerunt: eodem affectu moti, quo Dolabella. Sed ille transferendo quæſtionem, [a] hi differendo damnandi atque abſolvendi inexplicabilem cunctationem invitabant.

INTERPRETATIO.

a *Illius mulieris, vel damnationem, vel abſolutionem tamdiu differebant, ut nemo finem illius cauſæ viſurus eſſet.*

NOTÆ.

1. *Apud Popilium.*] Qui Conſul à Numantinis fuſus eſt.

2. *P. Dolabella.*] Aſiæ etiam Proconſulem appellat Gellius; ſed Cneium Dolabellam vocat. De Areopago conſule l. 2, c 6, n. 4.

CAP. II.

DE PRIVATIS JUDICIIS INSIGNIBUS.

QUIBUS DAMNATI.
1. *T. Claudius Centumalus.*
2. *Otacilia Laterenſis.*
3. *C. Titinius Minturnenſis.*
4. *Quidam ob equi vecturam longiorem.*

PUblicis judiciis adjiciam privata, quorum magis ęquitas quęrentium delectare, quam immoderata turba lectorem offendere poterit.

1. [1] Claudius Centumalus ab auguribus juſſus altitudinem domus ſuę An.M. 3962.
quam [2] in Cœlio monte habebat, ſubmittere, quia his ex arce [3] augu- Ol. 172. 1.
rium capientibus officiebat, vendidit eam Calpurnio Lanario: nec in- Vrb.C. 661.
dicavit quod imperatum à collegio Augurum erat.* A quibus Calpur- Ant.Ch. 91.
nius demoliri domum coactus, [4] M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem, arbitrum Claudio adduxit, & formulam QUIDQUID SIBI DARE FACERE OPORTERET EX BONA FIDE. Cato ut eſt edoctus, de induſtria Claudium edictum ſacerdotum ſuppreſſiſſe; continuo illum Calpurnio damnavit. Summa quidem cum ęquitate, quiia bonę fidei venditorem nec commodorum ſpem augere, nec incommodorum cognitionem obſcurare oportet.

2. Notum ſuis temporibus judicium commemoravi: ſed nec quod
relaturus quidem ſum, obliteratum eſt ſilentio. C. Viſellius Varro gra- An.M. 3989.
vi morbo correptus, trecenta millia nummûm ab Otacilia Laterenſi, Ol.178. 4.
cum qua commercium libidinis habuerat, expenſa ferri ſibi paſſus eſt: Vrb.C. 688.
Eo conſilio, ut ſi deceſſiſſet, ab hęredibus eam ſummam peteret, quam Ant.Ch 64.
legati genus eſſe voluit, libidinoſam liberalitatem debiti nomine colorando. Evaſit deinde Viſellius ex illa tempeſtate adverſus vota Otacilię. Quę offenſa quod ſpem prędæ ſuæ morte non maturaſſet; ex amica

NOTÆ.

1. *Claudius Centumalus.*] T Claudius Cento ab aliis dicitur, ex patricia Claudiorum gente. *Centumalus* enim cognomen eſt gentis Fulviæ, non Claudiæ.

2. *In Cœlio monte.*] Cui nomen factum eſt à Cœlio Vibeno Thuſco duce, qui Romulo contra Tatium auxilio venerat: à Tullo Hoſtilio urbi additus eſt.

3. *Augurium capientibus.*] Augur auguria capturus in ſaxo Tarpeio ſedebat, & quatuor in aëre deſignabat ſpatia; in Oriente anticam, in Occidente poſticam; dextram in meridie, in ſeptentrione ſiniſtram: tum concipiebat animo, quæ ſigna mitti vellet, vultures, aut aquilas, aut columbas: ſi quid hujuſmodi appareret, rem diis acceptam eſſe prædicabat: ſin minus, ingratam.

4. *M. Porcium Catonem.*] Saloniani Catonis filium, & Uticenſis patrem, qui Tribunus plebis cum fuiſſet, dum Præturam petit, mortuus eſt.

obſequenti, ſubito diſtrictam fœneratticem agere cœpit, nummos petendo; quos ut fronte inverecunda, ita [1] inani ſtipulatione captaverat. De qua re [2] C. Aquilius, vir magnæ auctoritatis, & ſcientia juris civilis excellens, judex adductus, adhibitis in conſilium principibus civitatis, prudentia & religione ſua mulierem repulit. Quod ſi eadem formula & Varro damnari, & adverſaria abſolvi potuiſſet; ejus quoque non dubito quin turpem & inconceſſum errorem libenter caſtigaturus fuerit. Nunc privatæ actionis calumniam ipſe compeſcuit, adulterii crimen publicæ quæſtioni vindicandum reliquit.

An. M. 3955. Ol. 170. 1. Vrb. C. 654. Ant. Ch. 98.

3. Multo animoſius, & ut militari ſpiritu dignum erat, ſe in conſimili genere judicii C. Marius geſſit: Nam cum C. Titinius Minturnenſis [3] Fanniam uxorem, quam impudicam de induſtria duxerat, eo crimine repudiatam, dote ſpoliare conaretur: ſumptus inter eos judex, in conſpectu habita quæſtione, ſubductum Titinium monuit, ut incepto deſiſteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum ſæpius fruſtra feciſſet, coactus ab eo ſententiam pronunciare: mulierem impudicitiæ ream ſeſtertio nummo, Titinium ſumma totius dotis damnavit: Præfatus, idcirco ſe hunc judicandi modum ſecutum, quod liqueret ſibi, Titinium patrimonio Fanniæ inſidias ſtruentem, impudicæ conjugium expetiſſe. Fannia autem hæc eſt, quæ poſtea Marium hoſtem à Senatu judicatum, cœnoque paludis, qua extractus erat, oblitum, etiam in domum ſuam cuſtodiendum Minturnis deductum, ope quantacunque potuit, adjuvit: Memor quod impudica judicata eſſet, ſuis moribus; quod dotem ſervaſſet, illius religioni acceptum fieri debere.

An. M. 3966. Ol. 173. 1. Vrb. C. 665. Ant. Ch. 87.

4. Multus ſermo eo etiam judicio manavit, in quo quidam furti damnatus eſt; quod equo, cujus uſus illi uſque [4] Ariciam commodatus fuerat, ulteriore ejus municipii clivo vectus eſſet. Quid aliud hoc loci quam verecundiam illius ſeculi laudemus, in quo tam minuti à pudore exceſſus puniebantur?

Notæ.

1. *Inani ſtipulatione.*] Hoc eſt, *vana promiſſione.* Stipulatio enim ex Pomponio eſt conceptio verborum: quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve id quod interrogatum eſt, reſpondet.

2. *C. Aquilius.*] Juris peritiſſimus, diſcipulus Mutii, & Ciceronis in Prætura collega.

3. *Fanniam.*] De Fannia, Minturnis, & Marii fuga, lege l. 1. c. 5. n. 5.

4. *Ariciam.*] Latii oppidum poſt montem Albanum in via Appia. *L'Aricia.*

CAP. III.

DE MULIERIBUS QUÆ CAUSAS APUD MAGISTRATUS EGERUNT.

1. *Amæſia Sentia.* 2. *Afrania Licinii Buccionis.* 3. *Hortenſia Q. F.*

NE de his quidem fœminis tacendum eſt; quas conditio naturæ, & [1] verecundiæ ſtola, ut in foro & judiciis tacerent, cohibere non potuit.

1. Amæſia Sentia rea, cauſam ſuam, L. Titio Prætore judicium cogente, maximo populi concurſu egit: parteſque omnes ac numeros defenſionis non ſolum diligenter, ſed etiam fortiter executa, prima actione, cunctis pene ſententiis liberata eſt: Quam quia ſub ſpecie fœminæ virilem animum gerebat, *Androgynem* appellabant. An.M. 3977. Ol. 175. 4. Vrb.C. 676. A nt.Ch. 76

2. Afrania vero [2] Licinii Buccionis Senatoris uxor prompta ad lites contrahendas, pro ſe ſemper apud Prætorem verba fecit: non quod advocatis deficiebatur, ſed quod impudentia abundabat. Itaque inuſitatis foro latratibus aſſidue tribunalia exercendo, muliebris calumniæ notiſſimum evaſit exemplum: adeo ut pro crimine improbis fœminarum moribus, Afraniæ nomen objiciatur. Protogavit autem ſpiritum ſuum [3] ad C. Cæſarem iterum atque P. Servilium Coss. Tale enim monſtrum magis quo tempore extinctum, quam quo ſit ortum, memoriæ tradendum eſt. An.M. 4001. Ol. 181. 4. Vrb C. 700. Ant. Ch. 52.

3. Hortenſia vero Q. Hortenſii filia, cum ordo matronarum gravi tributo [4] à Triumviris eſſet oneratus, nec quiſquam virorum patrocinium eis accommodare auderet; cauſam fœminarum apud Triumviros & conſtanter & feliciter egit. Repræſentata enim patris facundia, impetravit ut major pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Revixit tum muliebri ſtirpe Q. Hortenſius, verbiſque filiæ aſpiravit: cujus ſi virilis ſexus poſteri vim ſequi voluiſſent, Hortenſianæ eloquentiæ tanta hæreditas una fœminæ actione abſciſſa non eſſet. An.M. 4012. Ol. 184. 3. Vrb.C. 711. Ant. Ch. 41.

NOTÆ.

1. *Verecundiæ ſtola.*] Ne in Senatum quidem venire fœminis fas erat.

2. *Licinii Buccionis.*] Non fuit ex nobili Liciniorum ſtemmate. Buccio à bucca, ſicut à labiis Labio dictus eſt.

3. *Ad C. Cæſarem iterum.*] Poſtquam fugit in Græciam Pompeius, Cæſar abdicata poſt diem undecimum Dictatura, Conſul iterum cum Servilio Iſaurico creatus eſt: Servilius ille, non ipſe Iſauros domuit; at illius pater, Servilius Vacia Iſauricus. Plura reperies in Serviliorum gente.

4. *A Triumviris.*] Antonio, Lepido, & Octavio.

CAP. IV.

DE QVÆSTIONIBVS.

HABITIS A

1. *M. Agrii ſervo.*
2. *Alexandro C. Fannii.*
3. *Philippo Fulvii Flacci.*

ATque ut omnes judiciorum numeros exequamur, quæſtiones quibus aut creditum non eſt, aut temere habita fides eſt, referamus.

1. M. Agrii argentarii ſervus Alexandrum C. Fannii ſervum occidiſſe inſimulatus eſt; eoque nomine tortus à domino, admiſiſſe ſe id facinus conſtantiſſime aſſeveravit: Itaque [1] Fannio deditus, ſupplicio affectus eſt. Parvulo deinde tempore interjecto, ille, cujus de nece creditum erat, domum rediit.

2. Contra Fannii ſervus Alexander, cum in ſuſpicionem C. Flacci Equitis Romani occiſi veniſſet, ſexies tortus pernegavit ei ſe culpæ affinem fuiſſe. Sed perinde atque confeſſus, & à judicibus damnatus, & à L. Calpurnio Triumviro in crucem actus.

3. Item [2] Fulvio Flacco cauſam dicente, Philippus ſervus ejus, in quo tota quæſtio nitebatur, octies tortus, nullum omnino verbum quo dominus perſtringeretur, emiſit: Et tamen reus damnatus eſt: cum certius argumentum innocentiæ unus octies tortus exhiberet, quam octo ſemel torti præbuiſſent.

NOTÆ.

1. *Fannio deditus.*] Lege enim cautum erat, ne ſervi, ſi quid deliquiſſent, ſupplicio negarentur: dominis enim ſatius viſum eſt, puniri ſervos, quam eorum præſtare crimina.

2. *Fulvio Flacco.*] Quem Cicero defendit. Præcipua accuſationis capita fuerunt, quod claſſis nomine pecuniam civitatibus imperaſſet; quod Heracleenſibus aurum abſtuliſſet, &c.

CAP. V.

DE TESTIMONIIS IRRITIS VEL RATIS.

1. *Cæpionum ac Metellorum in Q. Pompeium.*
2. *M. Æmilii Scauri in diverſos.*
3. *L. Craſſi in M. Marcellum.*
4. *Q. Metelli, Lucullorum, Hortenſii & Lepidi in C. Cornelium.*
5. *M. Ciceronis in P. Clodium.*
6. *P. Servilii Iſaurici in quendam reum.*

1. SEquitur ut ad teſtes pertinentia exempla commemorem. [1] Cn. & An.M. 3916.
Q. Serviliis Cæpionibus iiſdem parentibus natis, & per omnes ho- Ol. 160. 3.
norum gradus ad ſummam amplitudinem provectis: item fratribus [2] Q. Vrb. C. 615.
& L. Metellis Conſularibus & Cenſoriis, altero etiam triumphali: in Ant.Ch. 137.
[3] Q. Pompeium A. F. [4] repetundarum reum acerrime dicentibus teſtimonium, non abrogata fides, abſoluto Pompeio; ſed ne potentia inimicum oppreſſiſſe videretur, occurſum eſt.

2. M. etiam Æmilius Scaurus princeps Senatus [5] C Memmium re- An.Vrb.650.
petundarum reum diſtricto teſtimonio inſecutus eſt. Item [6] C. Flavium
eadem lege accuſatum teſtis proſcidit. Jam [7] C. Norbanum majeſtatis An.Vrb. 656.
crimine publicæ quæſtioni ſubjectum, ex profeſſo opprimere conatus An.Vrb. 659.
eſt; nec tamen aut auctoritate, qua plurimum pollebat, aut religione, de qua nemo dubitabat, quemquam illorum affligere potuit.

3. L. quoque Craſſus tantus apud judices, quantus apud Patres Con- An.M 3961. Ol. 171. 4.
ſcriptos Æmilius Scaurus: namque eorum ſuffragia robuſtiſſimis & fe- Vrb.C. 660.
liciſſimis eloquentiæ ſtipendiis regebat, eratque ſic fori, ut ille curiæ Ant.Ch.92.
princeps. Cum vehementiſſimum [8] teſtimonii fulmen in [9] M. Marcellum reum injeciſſet; impetu gravis, exitu vanus apparuit.

4. Age Q. Metellus Pius, L. M. Luculli, Q. Hortenſius, M. Lepi- An.M. 3989.
dus, [10] C. Cornelii majeſtatis rei, quam non onerarunt tantummodo Ol.178. 4.
teſtes ſalutem; ſed etiam negantes illo incolumi ſtare Rempublicam Vrb.C. 688.
poſſe, depopoſcerunt? [a] Quæ decora civitatis (pudet referre) umbone Ant.Ch.64.

INTERPRETATIO.

a *Qui homines licet ornamenta urbis eſſent, repulſi ſunt integritate judicum.*

NOTÆ.

1. *Cn. & Q. Serviliis.*] Vterque Conſul; ille anno Vrbis 613. hic 614. Quintus Viriatum dolo necari juſſit.

2. *Q. & L. Metellis.*] *Macedonico & Calvo*, qui Numidici pater extitit.

3. *Q. Pompeium.*] *Nepotem*, qui filius tibicinis vulgo dicebatur, primuſque ex gente Pompeia Conſulatum adeptus eſt.

4. *Repetundarum.*] Bis accuſatus eſt; ſemel ob fœdus initum cum Numantinis, à quibus victus fuerat; iterum repetundarum, biſque abſolutus eſt: factus etiam poſtea Cenſor cum Q. Metello Macedonico. Dicitur à Cicerone in Bruto, homo per ſe genitus, nulla commendatione majorum ſummos honores adeptus; & tolerabilis Orator.

5. *C. Memmium.*] Qui Tribunus plebis nobilitati infeſtiſſimus fuit; cujus facundia tum clara Romæ pollenſque fuit, ex Salluſt.

6. *C. Flavium.*] Puſionem, qui M. Druſo Tribuno plebis reſtitit.

7. *C. Norbanum.*] A P. Sulpitio majeſtatis accuſatus, quod Tribunus plebis ſeditionem excitaſſet, in qua Scaurus lapide percuſſus eſt: à M. Antonio defenſus, ab Equitibus abſolutus. Multa de hoc judicio habet Cicero in l. 2. de Orat.

8. *Teſtimonii fulmen.*] Quod inimico animo teſtimonium dixerit, ideo non probatus eſt. Ita Cicero pro Fonteio.

9. *M. Marcellum.*] Qui Prætor in Achaia & Græcia fuerat. De Metello, Lucullis & Hortenſio jam ſupra diximus ſæpiſſime.

10. *C. Cornelii*] Qui Tribunus plebis legem tulit, ne quis niſi à populo legibus ſolveretur: quare duobus annis poſt à Cominiis fratribus reus majeſtatis factus

judiciali repulſa ſunt.

An.M. 3995. 5. Quid, M Cicero forenſi militia ſummos honores ampliſſimumque
Ol. 180. 1. dignitatis locum adeptus, [a] nonne in ipſis eloquentiæ ſuæ caſtris, teſtis
Vrb. C. 690. abjectus eſt, dum [1] P. Clodium Romæ apud ſe fuiſſe juravit, illo ſacrile-
Ant.Ch. 58. gum flagitium uno abſentiæ argumento tuente? Siquidem judices Clodium inceſti crimine, quam Ciceronem infamia perjurii liberare maluerunt.

An.M. 3991. 6 [b] Tot elevatis teſtibus, unum, cujus nova ratione judicium in-
Ol. 179. 2. greſſa auctoritas confirmata eſt, referam. [2] P. Servilius Conſularis,
Vrb C. 694. Cenſorius triumphalis, qui majorum ſuorum titulis *Iſaurici* cognomen
Ant.Ch. 62. adjecit; cum forum præteriens teſtes in reum dari vidiſſet, loco teſtis conſtitit; ac inter ſummam patronorum pariter & accuſatorum admirationem ſic orſus eſt. Hunc ego, Judices, qui cauſam dicit, cujas ſit, aut quam vitam egerit, quamque merito vel injuria accuſetur, ignoro: illud tantum ſcio, cum occurriſſet mihi Laurentina via iter facienti, admodum [3] anguſto loco equo deſcendere noluiſſe. Quod an aliquid ad religionem veſtram pertineat, ipſi æſtimabitis: ego id ſupprimendum non putavi. Judices reum, vix auditis cæteris teſtibus, damnaverunt. Valuit enim apud eos, cum ampliſſimi viri, tum gravis neglectæ dignitatis ejus indignatio: eumque qui venerari Principes neſciret, in quodlibet facinus procurſurum crediderunt.

INTERPRETATIO.

a *Nonne in ipſo foro, ubi eloquentiam ſuam ſæpe oſtentabat, teſtis rejectus eſt.*

b *Tot teſtibus, quibus non eſt creditum, ſubjungam unum, cujus teſtimonium in conſeſſu Judicum prolatum inſolita forma probatum eſt.*

NOTÆ.

eſt apud Q. Gallum Prætorem.

1. *P. Clodium Romæ apud ſe.*] Cum multis variiſque caſibus nobilitata fuerit M. Ciceronis & P. Clodii inimicitia, operæ pretium futurum me putavi, ſi quænam fuerit illius cauſa, id enim non notum omnibus, breviter explicuerim. Erat Ciceroni maxima cum P. Clodio amicitia, tum quod egregiam contra Catilinæ conjurationem navaſſet operam, tum quod Cicero illius ſororis Clodiæ ingenio & moribus multum delectaretur: haud multo poſt Ciceronis Conſulatum in ſacris Bonæ deæ cum veſte muliebri Clodius domi Cæſaris deprehenditur; illius nomen continuo à Cæſare defertur ad Iudices. Reſpondet Clodius ſe ne Romæ quidem hoc die fuiſſe: tum Ciceronis uxor Terentia, cum timeret vehementer, ne ſe repudiata Clodiam Cicero duceret uxorem, maritum hortatur, ut rem, ſicut erat, aperiat Iudicibus; ille paret uxori, officiorum Clodii immemor, teſtaturque Clodium eo ipſo die ad ſe veniſſe domum: hinc capitale in ipſum odium Clodii, Ciceronis exilium, Clodii cædes, & ingentes ſub hæc in urbe coorti tumultus.

2. *P. Servilius.*] Vatia, qui Conſul anno Vrbis 675. Piratas ſuperavit, validiſſimaſque eorum urbes Corycum, Olympum, & Phaſelin evertit, Iſaurumque ipſam arcem Ciliciæ munitiſſimam, unde Iſaurici cognomen reportavit.

3. *Anguſto loco.*] Id genus honoris civitatis principibus deferri moris erat. Vnde Seneca ep. 70. *Si Conſulem video, aut Prætorem, omnia quibus honor haberi ſolet, faciam: equo deſiliam, caput adaperiam, ſemita cedam.*

CAP. VI.

QUI QUÆ IN ALIIS VINDICARANT, IPSI COMMISERUNT.

1. *C. Licinius Hoplomachus.*
2. *C. Marius Coſ. vi.*
3. *C. Licinius Calvus Stolo.*
4. *Q. Varius Ibrida.*

NE illos quidem latere patiamur, qui quæ in aliis vindicarant, ipſi commiſerunt.

1. C. Licinius cognomine Hoplomachus, à Prætore poſtulavit, ut patri ſuo bonis, tanquam ea diſſipanti interdiceretur. Et quidem quod petierat, impetravit: ſed ipſe parvo poſt tempore, mortuo ſene, amplam ab eo relictam pecuniam, latifundiaque feſtinanter conſumpſit. Dignus hac viciſſitudine pœnæ fuit: [a] quoniam hæreditatem abſumere, quam hæredem maluit tollere.

2. C. autem Marius, cum magnum & ſalutarem Reipublicæ civem [1] in L. Saturnino opprimendo egiſſet, à quo in modum vexilli pileum ſervituti ad arma capienda oſtentatum erat: L. Sylla cum exercitu in Urbem irrumpente, ad auxilium ſervorum [2] pileo ſublato confugit. Itaque dum facinus, quod punierat, imitatur; [3] alterum Marium, à quo affligeretur, invenit.

An.M. 3966. Ol. 171. 1. Vrb.C. 665. Ant.Ch. 87.

3. C. vero [4] Licinius Stolo, cujus beneficio plebei petendi Conſulatum poteſtas facta eſt, cum lege ſanxiſſet ne quis amplius quam quingenta agri jugera poſſideret, ipſe mille comparavit: diſſimulandique criminis gratia, dimidiam partem filio emancipavit. Quam ob cauſam à M. Popillio Lænate accuſatus, primus ſua lege [5] cecidit: ac docuit, nihil aliud præcipi debere, niſi quod prius quiſque ſibi imperaverit.

An.M. 3693. Ol. 104. 4. Vrb.C. 392. Ant.Ch. 360.

4. Q. autem Varius, propter obſcurum jus civitatis [6] *Ibrida* cogno-

An.M. 3964. Ol. 172. 3. Vrb.C. 663. Ant.Ch. 89.

INTERPRETATIO.

a *Quoniam maluit bona ſua ipſe devorare, quam illorum hæredes aliquos relinquere.*

NOTÆ.

1. *In L. Saturnino opprimendo*] Qui oppreſſus ſit Saturninus ſupra diximus.

2. *Pileo ſublato.*] Quod libertatis ſignum erat. Tres tantum ſervos ſe junxiſſe Mario refert Plutarchus.

3. *Alterum Marium.*] Syllam, à quo urbe pulſus eſt.

4. *Licinius Stolo.*] Qui Tribunus plebis cum L. Sextio legem tulit, ut alter Conſulum à plebe crearetur, cumque repugnarent Patres: ipſe, ne quis Magiſtratus Curulis fieret, impedit, rerumque per quinquennium potitus eſt: bis etiam poſtea Conſul factus.

5. *Cecidit.*] Damnatus decem millibus æris.

6. *Ibrida.*] Hoc eſt ſemicivis: Iber enim in vetere Gloſſario dicitur ἡμίονος;

minatus, Tribunus plebis legem adverſus interceſſionem collegarum perrogavit: qua jubebat quæri, quorum dolo malo ſocii ad arma ire coacti eſſent, magna cum clade Reipublicæ: [1] ſociale enim prius, deinde civile bellum excitavit. Sed dum ante peſtiferum Tribunum plebis quam certum civem agit, [a] ſua lex eum domeſticis laqueis [2] conſtrictum abſumpſit.

INTERPRETATIO.

a *Sua lege, quaſi laqueis domi ſua paratis conſtrictus, damnatus eſt.*

NOTÆ.

hinc Ibridæ quæcunque promiſcui generis animalia dicta, ex Plinio l. 8. c. 53. Quæ vox ad homines ita tranſlata eſt, ut qui vel ex ſervo & libertino, vel ex ſervo & ingenuo, vel ex patre & matre diverſæ nationis natus eſſet, vel uteretur mixto ſermonis genere, Ibrida vulgo appellaretur.

1. *Sociale enim prius.*] Sociale Larinorum contra Romanos; *civile* Marii contra Syllam.

2. *Conſtrictum abſumpſit.*] *Varius homo importuniſſimus ſummo cruciatu ſupplicioque periit, qui Druſum ferro, Metellum veneno ſuſtulerat.* Ita Cicero in l. 3. de natura deorum: dicit tamen in Bruto, ſua lege damnatum urbe exceſſiſſe.

CAP. VII.
DE STUDIO ET INDUSTRIA,

ROMANORUM.

1. *M. Catonis Majoris.*
2. *M. Catonis Uticenſis.*
3. *M. Terentii Varronis.*
4. *C. Livii Druſi.*
5. *Pauli Senatoris & Pontii Lupi.*
6. *Craſſi Muciani.*
7. *Q. Roſcii comœdi.*

EXTERNORUM.

1. *Demoſthenis Athenienſis.*
2. *Pythagoræ Samii.*
3. *Platonis Athenienſis.*
4. *Democriti Abderitæ.*
5. *Carneadis Cyrenæi.*
6. *Anaxagoræ Clazomenii.*
7. *Archimedis Syracuſii.*
8. *Socratis Athenienſis.*
9. *Iſocratis Athenienſis.*
10. *Chryſippi Marſenſis.*
11. *Cleantis Aſſii.*
12. *Sophoclis Athenienſis.*
13. *Simonidis Ceii.*
14. *Solonis Athenienſis.*
15. *Themiſtoclis Athenienſis.*

QUid ceſſo vires induſtriæ commemorare? cujus alacri ſpiritu militiæ ſtipendia roborantur; forenſis gloria accenditur; fido ſinu cuncta ſtudia recepta nutriuntur: quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile eſt, ad cumulum laudis perducitur. Quæ cum perfectiſſima ſit virtus, [a] eam tamen duramento ſui confirmat.

INTERPRETATIO.

a *Eam tamen, dum ipſa perſeverat longo tempore, diuturniorem reddit.*

1. Cato ſextum & octogeſimum annum agens, dum in Republica An.M.3894.
tuenda juvenili animo perſtat, ab inimicis capitali crimine accuſatus, Ol. 155. 1.
[1] ſuam cauſam egit. Neque aut memoriam ejus quiſquam tardiorem, Vrb. C. 593.
aut firmitatem lateris ulla ex parte quaſſatam, aut os hæſitatione impe- Ant.Ch.157.
ditum animadvertit. Quia omnia iſta in ſtatu ſuo æquali ac perpetua
[2] induſtria continebat. Quin etiam in ipſo diutiſſime actæ vitæ fine di-
ſertiſſimi Oratoris Galbæ accuſationi defenſionem ſuam pro Hiſpania
oppoſuit.

Idem [3] Græcis literis erudiri concupivit: quam ſero, inde æſtimemus, quod etiam Latinas pene jam ſenex didicit. Cumque eloquentia magnam jam gloriam partam haberet; id egit, ut juris civilis quoque eſſet peritiſſimus.

2. Cujus [4] mirifica proles, propior ætati noſtræ Cato, ita doctrinæ An.M.3995.
cupiditate flagravit: ut ne in Curia quidem, dum Senatus cogitur, tem- Ol. 180. 2.
peraret ſibi, quo minus libros Græcos lectitaret: Quæ quidem induſtria Vrb.C. 694.
oſtendit, aliis tempora deeſſe, alios temporibus ſupereſſe. Ant.Ch.58.

3. [a] Terentius autem Varro humanæ vitæ exemplum ætatiſque ſpatium An.M.3998.
nominandus: non annis, quibus [5] ſeculi tempus æquavit, quam ſtylo Ol 181. 1.
vivacior fuit. In eodem enim lectulo & ſpiritus ejus, & egregiorum Vrb.C 697.
[6] operum curſus extinctus eſt. Ant.Ch.55.

INTERPRETATIO.

a *Terentius autem Varro* quantum *humana vita* in ſtudiorum labore *durare poteſt pro exemplo afferendus; non vixit diutius, quam ſcribendo ſtylum exercuit, licet ſpatium ſæculi æquaverit.*

NOTÆ

1. *Suam cauſam egit.*] De Catone Plinius l. 7. c. 27. *Cato primus Porciæ gentis tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatus eſt; optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator: quæ mihi omnia etiamſi non prius, attamen clarius fuiſſe in Scipione Æmiliano videntur. Itaque ſit proprium Catonis quater & quadragies cauſam dixiſſe; nec quemquam ſæpius poſtulatum, & ſemper abſolutum.*

2. *Induſtria continebat.*] Dicebat ſcriptum ſibi eſſe commentarium, cujus præceptis & ſuam & ſuorum valetudinem tueretur; è placitis præcipua hæc erant: cibo abſtinere nunquam, veſci oleribus & carne anatis, aut palumbi, aut leporis.

3. *Literis Græcis erudiri.*] Idem quidem tradit Cicero in Catone; ſcribit tamen Plutarchus eum à literis Græcis ita averſum fuiſſe, ut & filium ab hoc ſtudio avocaret, & prædicaret interdum Romanos illis infectos diſciplinis amiſſuros Imperium.

4. *Mirifica proles.*] Cato Vticenſis, non illius filius, ſed pronepos.

5. *Seculi tempus æquavit.*] Annos natus 90. mortuus eſt, ex Euſebio, poſt Actiacam victoriam: à Triumviris primum proſcriptus; ſed deinde, tum Fuſci Caleni, apud quem delituit, tum aliorum opera ſervatus eſt. Illius imago etiam tum vivi in Bibliotheca ab Aſinio Pollione poſita eſt.

6. *Operum curſus.*] Ante annum ætatis 84. ut ipſe auctor eſt, librorum 70. hebdomadas ſcripſerat; & alibi: *Vereor*, inquit, *ne plures ſint, qui, quod nimium multa ſcripſerim, reprehendant; quam, quod reliquerim quædam, accuſent.* S. Auguſtinus Varronem tam multa legiſſe te-

4. Conſimilis perſeverantiæ [1] Livius Druſus, qui ætatis viribus, &
An M. 3951. acie oculorum defectus, jus civile populo benigniſſime interpretatus eſt:
Ol. 169. 2. utiliſſimaque diſcere id cupientibus monimenta compoſuit. Nam ut ſe-
Vrb.C. 650. nem illum natura, cæcum fortuna facere potuit: ita neutra interpellare
Ant.Ch.102. valuit, ne non animo & videret & vigeret.

5. [2] Paulus vero Senator, & Pontius Lupus Eques Romanus, ſuis temporibus celebres cauſarum actores, luminibus capti, eadem induſtria [a] forenſia ſtipendia executi ſunt. Itaque frequentius etiam audiebantur, concurrentibus aliis, quia ingenio eorum delectabantur; aliis, quia conſtantiam admirabantur. Namque tali incommodo perculſi ſeceſſum petunt, duplicantque tenebras, fortuitis voluntarias adjicientes.

An.M. 3923. 6. Jam [3] P. Craſſus, cum in Aſiam ad Ariſtonicum Regem debellan-
Ol. 162.2. dum Conſul veniſſet, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo compre-
Vrb. C. 622. hendit, ut eam [4] in quinque diviſam genera per omnes partes ac nume-
Ant.Ch. 130. ros penitus cognoſceret. Quæ res maximum ei ſociorum amorem conciliavit, qua quis eorum lingua apud tribunal illius poſtulaverat, eadem decreta reddenti.

An M. 3986, 7. Ne [5] Roſcius quidem ſubtrahatur ſcenicæ induſtriæ notiſſimum
Ol. 178. 1. exemplum, qui nullum unquam ſpectanti populo geſtum, niſi quem do-
Vrb C. 685. mi meditatus fuerat, ponere auſus eſt. Quapropter non ludicra ars Ro-
Ant.Ch.67. ſcium, ſed Roſcius ludicram artem commendavit: nec vulgi tantum favorem, verum etiam Principum familiaritates amplexus eſt. Hæc ſunt attenti & anxii, & nunquam ceſſantis ſtudii præmia: [b] propter quæ tantorum virorum laudibus non impudenter ſe perſona hiſtrionis inſeruit.

INTERPRETATIO.

[a] *In foro cauſas egerunt.*
[b] *Propter quæ meritus eſt Roſcius hiſtrio cum tot ſummis viris à nobis laudari.*

NOTÆ.

ſtatur, ut mirum ſit aliquid ſcribere potuiſſe; tamque multa ſcripſiſſe, ut vix quemquam, qui legere queat, reperire ſit.

1. *Livius Druſus.*] Pater illius qui bellum ſociale excitavit.

2. *Paulus vero Senator.*] Vulgo dicitur *Publius.* At qui ſolo cognomine dignoſci Senator ille poſſit, cujus ne ſemel quidem antea meminerit.

3. *P. Craſſus.*] Mutianus, cujus mortem narravimus l. 3. c. 2. n. 12.

4. *In quinque diviſam.*] In Ionicam, Doricam, Atticam, Æolicam, & Communem.

5. *Roſcius.*] Comœdus, eam gloriam conſecutus, ut quicunque in hiſtrionica excelleret, is Roſcius diceretur, ex Cicerone l. 1. de Orat. de quo pro Archia ſic loquitur: *Quis noſtrum tam animo agreſti ac duro fuit, ut Roſcii morte nuper non moveretur: qui cum eſſet ſenex, mortuus; tamen propter excellentem artem & venuſtatem, videbatur omnino mori non debuiſſe.*

EXTERNA.

EXTERNA.

1. Græca quoque induſtria, quoniam noſtræ multum profuit, quem mereretur fructum Latinæ linguę recipiat. [1] Demoſthenes, cujus commemorato nomine, maximæ eloquentiæ conſummatio audientis animo oboritur, cum inter initia juventæ, artis, quam affectabat, primam literam dicere non poſſet, oris ſui vitium tanto ſtudio expugnavit, ut ea à nullo expreſſius efferretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu vocem ſuam exercitatione continua ad maturum & gratum auribus ſonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus vires negaverat, à labore mutuatus eſt: Multos enim verſus uno impetu ſpiritus complectebatur, eoſque adverſa loca celeri gradu ſcandens pronuntiabat. Ac vadoſis littoribus inſiſtens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, [a] ut ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus uteretur. Fertur quoque ore inſertis calculis multum ac diu loqui ſolitus, quo vacuum promptius eſſet & reſolutius. Prçliatus eſt contra rerum naturam, & quidem victor abiit, malignitatem ejus pertinaciſſimo animi robore ſuperando. Itaque alterum Demoſthenem mater, alterum induſtria enixa eſt.

An M. 3964.
Ol. 105. 1.
Vrb. C. 395.
Ant.Ch. 359.

2. Atque ut ad vetuſtiorem induſtriæ actum tranſgrediar, Pythagoras perfectiſſimum [2] opus ſapientiæ à juventa, pariter omnis honeſtatis percipiendæ cupiditatem ingreſſus ([b] nihil enim quod ad ultimum ſui finem perventurum eſt, non & mature & celeriter incipit) Ægyptum petiit, ubi literis gentis ejus aſſuefactus, præteriti ævi ſacerdotum commentarios ſcrutatus, [3] innumerabilium ſeculorum obſervationes cognovit. Inde ad Perſas profectus, [4] Magorum exactiſſimæ prudentiæ ſe for-

An M. 3514.
Ol. 60. 1.
Vrb. C. 213.
Ant.Ch. 539.

INTERPRETATIO.

a *Vt* hac exercitatione *aures ſuas aſſuefaceret ad clamores plebis concitatæ in concionibus.*

b *Omne enim, quod ad ſummam perfectionem pervenire debet, & mature, & celeriter fieri incipit.*

NOTÆ.

1. *Demoſthenes.*] Cellam ædificavit ſubterraneam, quo ſe quotidie conferret ad efformandam, tum vocem, tum actionem; ac ne hinc, etiamſi cuperet maxime, egredi poſſet, capitis partem alteram raſiſſe, & duos treſve continuos ibi manſiſſe menſes dicitur.

2. *Opus ſapientiæ.*] Sicut Thales Philoſophiæ illius, quæ Ionica dicta eſt; ita Pythagoras Italicæ princeps & auctor extitit. De illo antea.

3. *Innumerabilium ſæculorum.*] A primo Rege ad Sethon progenies 341. totidemque Pontifices ac Reges numerabant, quod decem annorum millia conficit, & ab Hercule Ægyptio ad Regem Amaſim annorum 17. millia. Ita quidem Herodotus, qui teſtatur alibi eos decem annorum myriadas numeraſſe. Ex Cicerone l.1. de divinat. *Quadringinta ſeptuaginta millia annorum, ut ipſi dicunt, monumentis comprehenſa continent.*

4. *Magorum.*] Qui Aſtrologiæ his temporibus habebantur peritiſſimi: Babylonem ad Chaldæos veniſſe tradit Juſtinus; inde profectus in Cretam, ut Mi-

mandum tradidit ; à quibus ſiderum motus , curſuſque ſtellarum , & uniuſcujuſque vim , proprietatem & effectum benigniſſime demonſtratum docili animo hauſit. Cretam deinde & Lacedæmona navigavit: quarum legibus ac moribus inſpectis , [1] ad Olympicum certamen deſcendit. Cumque multiplicis ſcientiæ maxima totius Græcię admiratione ſpecimen exhibuiſſet : quo cognomine cenſeretur interrogatus, non ſe σοφὸν (jam enim illud [2] ſeptem excellentes viri occupaverant) ſed φιλόσοφον eſſe reſpondit. [3] In Italiæ etiam partem , quæ tunc major Græcia appellabatur , perrexit ; in qua plurimis & opulentiſſimis urbibus effectus ſuorum ſtudiorum approbavit. Cujus [4] ardentem rogum plenis venerationis oculis [5] Metapontus aſpexit : [a] oppidum Pythagoræ quam ſuorum cinerum

INTERPRETATIO.

a *Oppidum illuſtrius ſepulcro Pythagora , quam ex eo quod in cineres redactum ſit.*

NOTÆ.

nois , tum Lacedæmona , ut Lycurgi leges cognoſceret.

1. *Ad Olympicum certamen.*] Cum frequens ſit apud auctores Olympiadum mentio , & nos earum numerum ad marginem adſcribamus , operæ pretium eſt , à quo , quando , ubi inſtitutæ ſint , quæque ad earum cognitionem pertineant , explicare paucis ; totum vero hunc locum ex noſtris ad Iuſtinum notis ad verbum deſcribimus. 1. Ludi Olympici , teſte Pauſania, ab Hercule uno ex Idæis Dactylis inſtituti : tum à Pelope ; deinde ab Hercule poſteriore : demum ab Iphito Elienſi , uno ex poſteris Herculis , ſi Euſebio credimus , reſtaurati ſunt. 2. Iphitus eos ludos reſtituit poſt annos à prima inſtitutione 424. ut ait Clemens Alex. vel , ut Beda , 430. vel , ut Euſebius , 340. anno mundi 3170. 3. Non tamen ab Iphito apud Græcos per Olympiadas anni numerari cœperunt , ſed à decima tertia Olympiade , ut vult Callimachus apud Euſebium ; vel à vigeſima ſeptima , ut teſtantur Ariſtodemus & Polybius, quod verius putem : qua Olympiade vicit in agone gymnico Chorœbus Elienſis, anno mundi 3278. à Moſe 815. ex S. Cyrillo ; exciſæ Trojæ 408. ex Dionyſio ; ante Chriſtum 774 ante Romam conditam 27. quo anno cœperunt & præmia proponi , & nomina victorum inſcribi in tabulis & columnis , quales erant eæ , quibus Athenis & leges , & deorum feſta proponebantur. 4. A Luna , quæ Olympias à Græcis dicebatur , Olympiadis nomen ductum eſſe tradit Africanus apud Georgium Monachum ; ſed à loco ipſo nomen ludicris illis inditum probabilius dixerim ; videlicet ab Olympia urbe , propter quam in agro Piſano , non procul ab Elide , ad Alpheum fluvium , propter lucum oleaſtro veſtitum , quinto quoque anno ineunte , ſub æſtivum ſolſtitium illi ludi celebrari ſolebant , in honorem Iovis Olympici. 5. Præcipuum & antiquiſſimum certamen curſus fuit ; poſt ceſtus , ſaltus , diſcus , & palæſtra addita ſunt ; ita ut hi ludi pentathlo conſtarent. 6. Moris erat victores oleagina corona donari , & quaſi triumphantes quadrigis per urbes invehi , conſtitutiſque in perpetuum frui vectigalibus. Sed hæc hactenus.

2. *Septem excellentes viri.*] Thales, Solon , Chilon , Pittacus , Bias, Cleobulus, & Periander. De quibus ſupra.

3. *In Italiæ partem.*] Crotona venit ; ex Iuſtino , ubi ſcripſit leges , civeſque ad modeſtiam & juſtitiam revocavit ; & poſt annos viginti ſeceſſit Metapontum.

4. *Ardentem rogum.*] Multas de illius morte opiniones refert Laërtius ; quarum quæ verior ſit , obſcurum eſt : vel in delubro Muſarum , cum 40. dies inimicorum metu ibi perſtitiſſet, ut auctor eſt Dicæarchus ; vel Metaponti , cum vivere diutius nollet , ut placet Heraclidi , Inedia periit: vel à Syracuſanis , contra quos Agrigentis auxilio venerat , ex Hermippo ; vel , ex aliis , ab inimicis , dum Crotoniatas fugit, occiſus eſt.

5. *Metapontus.*] Vrbs Lucaniæ in ora ſinus Tarentini . *Torre di mare.*

nobilius clariuſve monumento.

3. Plato autem patriam Athenas, [1] præceptorem Socratem ſortitus, & locum & hominem doctrinæ fertiliſſimum; ingenii quoque divina inſtructus abundantia: cum omnium jam mortalium ſapientiſſimus haberetur, eo quidem uſque, ut ſi ipſe Jupiter cœlo deſcendiſſet, nec elegantiore, nec beatiore facundia uſurus videretur: Ægyptum peragravit, dum à ſacerdotibus ejus gentis [2] Geometriæ multiplices numeros, atque cœleſtium obſervationum rationem percipit. Quoque tempore à ſtudioſis juvenibus certatim Athenæ Platonem Doctorem quærentibus petebantur: ipſe [3] Nili fluminis inexplicabiles ripas, vaſtiſſimoſque campos, effuſam barbariem, & [4] flexuoſos foſſarum ambitus Ægyptiorum ſenum diſcipulus luſtrabat. Quo minus miror eum in Italiam tranſgreſſum, ut [5] ab Archita Tarenti, [6] à Timæo, & Arione, & [7] Cæto Locris Pythagoræ præcepta & inſtituta acciperet. Tanta enim vis, tanta copia literarum undique colligenda erat, ut invicem per totum terrarum orbem diſpergi & dilatari poſſet. [a] Altero etiam & octogeſimo anno decedens ſub capite [8] Sophronis mimos habuiſſe fertur: ſic ne extrema quidem ejus hora agitatione ſtudii vacua fuit.

An.M.3686. Ol. 101. 1. Vrb.C. 385. Ant.Ch.367.

4. [b] At [9] Democritus, cum divitiis cenſeri poſſet, quæ tantæ fue-

An M.3590. Ol. 79. 1. Vrb.C. 289. Ant.Ch.463.

INTERPRETATIO.

a *Ipſe enim moriens anno octogeſimo ſecundo ætatis dicitur habuiſſe ſub capite verſus à Sophrone compoſitos,*

b *At Democritus, qui ob ingentes divitias plurimi fieri poterat,*

NOTÆ.

1. *Præceptorem Socratem.*] Annum agens vigeſimum audivit Socratem, illoque mortuo Cratylum] & Hermogenem: tum ad Euclidem Megaram ſe contulit; hinc Cyrenen ad Theodorum Mathematicum; poſt in Ægyptum ad Sacerdotes; inde in Italiam ad Pythagoræos: Athenas denique reverſus docuit in Academia.

2. *Geometriæ.*] Quæ in Ægypto floruit; quod, cum tota hæc regio ſingulis annis à Nilo mergeretur, ad dignoſcendos agrorum fines maxime neceſſaria viſa eſt.

3. *Nili fluminis.*] Nilus Africæ fluvius maximus, cujus fontes veteribus ignoti, ſuperiori demum ſæculo reperti ſunt; oritur ex montibus Lunæ, unde in lacum Zambre illapſus Æthiopiam & Ægyptum duas in partes dividit, & propter Memphim multos in alveos diffluens, ſeptem maxime oſtiis mari Mediterraneo miſcetur: oſtiorum extrema ſunt Canopicum ad Occidentem, & Peluſiacum ad Orientem. De Nili miraculis Cicero poëma fecerat, quem Nilum inſcripſit, teſte Capitolino, in Gordianis.

4. *Flexuoſos foſſarum.*] Conſtat enim Ægyptum foſſarum plenam, quæ aquas exciperent: quod ex Iuſtino intelligere licet.

5. *Ab Archita.*] Tarentino: & ſuæ civitatis & Pythagoræorum tum facile princeps erat.

6. *A Timæo.*] Qui, teſte Suida, Pythagoræ vitam jam ſcripſerat, & cujus nomine ipſe poſtea Plato librum inſcripſit.

7. *Cæto Locris.*] Cæti Pythagoræi nuſquam fit mentio; ſed Echecratis, cujus etiam meminit Cicero l.5. de finibus: quare in libro veteri non *Cæti* ſed *Echecrati* legatur; hic *Echecratis* legendum puto.

8. *Sophronis mimos.*] Non *numeros.* Sophron enim Mimographus fuit, ex Laërtio.

9. *Democritus.*] Abderites. Poſtquam

runt, ut pater ejus Xerxis exercitui epulum dare ex facili potuerit; quo magis vacuo animo ſtudiis literarum eſſet operatus, parva admodum ſumma retenta, patrimonium ſuum patriæ donavit. Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporum momenta ad percipiendam & exercendam doctrinam conferens, ignotus illi urbi vixit; quod ipſe in quodam volumine teſtatur. Stupet mens admiratione tantæ induſtriæ, & jam tranſit alio.

5. [1] Carneades laborioſus & diuturnus ſapientiæ miles; ſiquidem nonaginta expletis annis, idem illi vivendi ac philoſophandi finis fuit: Ita ſe mirificum doctrinæ operibus addixerat, ut cum cibi capiendi
An.M. 3870. cauſa recubuiſſet, cogitationibus inhærens, manum ad menſam porri-
Ol. 149. 1. gere oblivisceretur. Sed eum Meliſſa, quam uxoris loco habebat,
Vrb.C. 569. temperato inter ſtudia non interpellandi, ſed inediæ ſuccurrendi officio,
Ant.Ch. 183. dexteram ſuam neceſſariis uſibus aptabat. Ergo animo tantummodo vita fruebatur, corpore vero quaſi alieno & ſupervacuo circumdatus erat. Idem cum [2] Chryſippo diſputaturus, [3] helleboro ſe ante purgabat, [a] ad exprimendum ingenium ſuum attentius, & illius refellendum acrius:
An.M. 3587. quas potiones induſtria ſolidæ laudis cupidis effecit appetendas.
Ol. 78. 2. 6. Quali porro ſtudio [4] Anaxagoram flagraſſe credimus? qui cum
Vrb.C. 286. è diutina peregrinatione patriam repetiſſet, poſſeſſioneſque deſertas
Ant.Ch. 466. vidiſſet, Non eſſem, inquit, ego ſalvus, niſi iſtæ periiſſent. [b] Vocem petitæ ſapientiæ compotem. Nam ſi præſidiorum potius, quam ingenii culturæ vacaſſet; dominus rei familiaris intra penates manſiſſet, nec

Interpretatio.

a *Vt mentem ſuam attentiorem redderet, & rationes* Chryſippi *facilius refutaret.*

b *Vocem ſapientia ab eo acquiſitâ plenam.*

Notæ.

Athenis multos annos ſtuduit, reverſus in patriam, ex hortulo ſibi ſelegit cellulam; cumque ſi quid audiret accidiſſe novi, in riſum ſolveretur, illum inſanire Abderitæ crediderunt: at vocatus ad eum curandum Hippocrates, Abderitas magis quam Democritum inſanire judicavit. Atomis omnia conſtare docuit. Tradunt Cicero & Gellius Democritum ſe occœcaſſe ad rimanda ſecreta naturæ.

1. *Carneades.*] Cyrenæus novæ Academiæ princeps, Chryſippi maxime ſtudioſus. Legatus Romam miſſus eſt cum Diogene Stoïco. In Senatu M. Cato dixiſſe fertur, ab eo cavendum eſſe, qui eloquentia quæcunque vellet, impetrare poſſet.

2. *Chryſippo.*] Non cum Chryſippo, ſed cum Zenone diſputaſſe Carneadem perhibet Plinius & Laërtius. Chryſippus Aſianus Philoſophus fuit, patria Tarſenſis, Cleanthi in Schola Stoïcorum ſucceſſor.

3. *Hellebore.*] Non helleborum, ſed acetum adhibuiſſe docet Varro: id tamen ab aliis Pythagoræ, ab aliis Chryſippo tribuitur. Hellebori duæ ſunt ſpecies, candidi & nigri, ex Plinio l. 25. c. 13. candidum præſtantiſſimum, quod in Anticyra naſcitur.

4. *Anaxagoram.*] Clazomenium Philoſophum, cujus jam meminimus.

tantus Anaxagoras ad eos rediiſſet.

7. [1] Archimedis quoque fructuoſam induſtriam fuiſſe dicerem, niſi
eadem illi & dediſſet vitam, & abſtuliſſet. Captis enim Syracuſis, An.M. 3840.
Marcellus machinationibus ejus multum ac diu victoriam ſuam inhibi- Ol. 141. 3.
tam ſenſerat: eximia tamen hominis prudentia delectatus, ut capiti Vrb. C. 539.
illius parceretur, edixit; pene tantum gloriæ in Archimede ſervato, Ant.Ch. 213.
quantum in oppreſſis Syracuſis reponens. At is dum animo & oculis
in terram defixis formas deſcribit, militi qui prædandi gratia domum
irruperat, ſtrictoque ſuper caput gladio, quiſnam eſſet, interrogabat:
propter nimiam cupiditatem inveſtigandi quod requirebat, nomen ſuum
indicare non potuit. Sed protracto manibus pulvere, [2] Noli, inquit,
obſecro, iſtum diſturbare: Ac perinde quaſi negligens imperii victo-
ris, obtruncatus, ſanguine ſuo artis ſuæ lineamenta confudit. Quo ac-
cidit, ut propter idem ſtudium modo donaretur vita, modo ſpoliare-
tur.

8. Socratem etiam conſtat ætate provectum [3] fidibus tractandis An.M. 3650.
operam dare cœpiſſe: ſatius judicantem, ejus artis uſum ſero, quam Ol. 94. 1.
nunquam percipere. Et quantula Socrati acceſſio iſta futuræ ſcientiæ Vrb.C. 349.
erat? ſed pertinax hominis induſtria, tantis doctrinæ ſuæ divitiis etiam Ant.Ch. 403.
Muſicæ rationis utiliſſimum elementum accedere voluit. Ergo dum ad
diſcendum ſemper ſe pauperem credidit, ad docendum fecit ſe locu-
pletiſſimum.

9. Atque ut longæ & felicis induſtriæ quaſi in unum acervum An.M. 3718.
exempla redigamus, Iſocrates nobiliſſimum librum, qui inſcribitur Ol. 109. 2.
[4] Παναθηναϊκός, quartum & nonageſimum annum agens, ut ipſe ſignifi- Vrb.C. 410.
cat, compoſuit, opus ardentis ſpiritus plenum. Ex quo apparet, ſe- Ant.Ch. 342.
neſcentibus membris eruditorum, intus animos induſtriæ beneficio flo-
rem juventæ retinere. Neque hos ſtylo terminos vitæ ſuæ clauſit; nam-

Notæ.

1. *Archimedes.*] Civis Syracuſanus, qui lapidibus, telis, miſſilibus Romanos ſæpe ab urbe repulit; ita ut Marcellus interdum diceret: *Num ille fabuloſos centimanos ſuperat, qui tantam vim uno tempore telorum ingeſſit.* Tantuſque timor Romanos inceſſerat, ut ſi vel funiculum, vel exiguum lignum ex muro conſpexiſſent, continuo Archimedem inclamantes, aufugerent.

2. *Noli, inquit, obſecro.*] Duplex potiſſimum apud Plutarchum de Archimedis cæde ſententia; quarum altera vult ipſum à milite domi confoſſum, dum ducit lineas, illumque orat obnixe, ut ſuſtineat paulisper, ne quod quærebat relinqueret imperfectum; altera vero, illum quidem militi, ut quamprimum ad Marcellum pergeret, imperanti paruiſſe: ſed cum horologia, ſphæras, aliaque id genus ſub veſte deferret, à militibus qui aurum ab eo occultari putabant, trucidatum eſſe.

3. *Fidibus tractandis.*] Ut ſciret canere fidibus. In convivio invitatus, ut caneret, fidibus ſe neſcire reſpondit: quod à nonnullis riſu exceptum, ad Muſicam perdiſcendam illum impulit.

4. *Παναθηναϊκός.*] Græciæ totius, & præcipue Athenienſium res præclare geſtas continet. De Iſocrate ſupra.

que admirationis ejus fructum quinquennio percepit.

An.M. 3841. Ol. 141. 4. Vrb.C. 540. Ant Ch. 212.

10. [a] Citerioris ætatis metas, ſed non parvi tamen ſpatii Chryſippi vivacitas flexit uam octogeſimo anno cœptum, unde quadrageſimum λογικῶν exactiſſimæ ſubtilitatis volumen reliquit. [b] Cujus ſtudium in tradendis ingenii ſui monimentis tantum operæ laboriſque ſuſtinuit; ut [1] ad ea quæ ſcripſit penitus cognoſcenda, longa vita ſit opus.

An.M. 3780. Ol. 126. 3. Vrb.C. 47. Ant.Ch. 273.

11. Te quoque [2] Cleanthe tam laborioſe haurientem, & tam pertinaciter tradentem ſapientiam, numen ipſius induſtriæ ſuſpexit: cum adoleſcentem quæſtu [3] extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam ſuſtentantem, diurno Chryſippi præceptis percipiendis vacantem, eundemque ad undecenteſimum annum attenta cura erudientem auditores tuos videret: Duplici enim labore unius ſeculi ſpatium occupaſti, incertum reddendo, diſcipulus ne an præceptor eſſes laudabilior.

An.M. 3647. Ol. 93. 2. Vrb C. 346. Ant.Ch. 406.

12. [c] Sophocles quoque glorioſum cum rerum natura certamen habuit; tam benigne mirifica opera illa ſua exhibendo, quam illa operibus ejus tempora liberaliter ſubminiſtrando: Prope enim centeſimum annum attigit, ſub ipſum tranſitum ad mortem [4] OEdipode Coloneo ſcripto; qua ſola fabula omnium ejuſdem ſtudii Poëtarum præripere gloriam potuit: Idque ignotum eſſe poſteris filius Sophoclis Iophon noluit, ſepulcro patris, quæ retuli, inſculpendo.

Interpretatio.

a *Licet vita Chryſippi brevior fuerit, quam Iſocratis, diuturno tamen tempore vixit.*

b *Qui tanto ſtudio, tantoque labore incubuit libris ſcribendis, qua ipſius ingenii monumenta futura erant.*

c *Sophocles videtur illuſtre certamen habuiſſe cum ipſa rerum natura; quod & ille admirabilia opera ſua magna cum facilitate protulerit, & ipſa natura ad illa opera ſcribenda longa vita tempus ei liberalitèr conceſſerit.*

Notæ.

1. *Ad ea quæ ſcripſit.*] Septingenta volumina edidit; magna teſtimoniorum copia uti ſolebat, ita ut in opuſculis Medeam Euripidis integram infereret: unde non illepide de illo Apollodorus: *Si quis tollat de Chryſippi libris quæ aliena ſunt, charta illi vacua relinquetur.* In Dialectica tamen præcelluit.

2. *Cleanthe.*] Primum pugil, tum Zenonis diſcipulus, & Chryſippi præceptor, non auditor, ut vult Valerius.

3. *Extrahendæ aquæ.*] Accuſatus, quod nimio plus robuſtus eſſet, hortulano, apud quem id muneris præſtabat, teſte uſus eſt, vitæque illius rationem admirati Areopagitæ, decem minas illi dari juſſerunt: ne vero eas acciperet, vetuit Zeno. Quæ à Præceptore audierat, oſſibus boum & teſtis fictilibus perſcripſiſſe dicitur, cum pecunia unde emeret chartas, non ſuppeteret.

4. *OEdipode Coloneo.*] Cum propter ſtudium rem familiarem negligere videretur, à filiis in judicium vocatus, ut illum, quaſi deſipientem, à re familiari removerent Iudices: tunc ſenex dicitur eam fabulam, quam habebat in manibus, & proxime ſcripſerat, recitaſſe Iudicibus, quæſiiſſeque, num carmen illud deſipientis eſſe videretur? quo recitato, ſententiis Iudicum eſt liberatus. Ita Cicero in Catone.

13. [1]Simonides vero Poëta octogeſimo anno & docuiſſe ſe carmina, An. M. 3502.
& in eorum cettamen deſcendiſſe ipſe gloriatur: nec fuit iniquum, illum Ol. 57. 1.
voluptatem ex ingenio ſuo diu percipere, cum eam omni ævo ftuendam Vrb. C. 201.
traditurus eſſet. Ant.Ch.551.

14. Jam Solon quanta induſtria flagtavetit, & [2]verſibus complexus An.M.3489.
eſt, quibus ſignificat ſe quotidie aliquid addiſcentem ſeneſcero, & ſu- Ol. 53. 4.
ptemo vitæ die confirmavit. Quum aſſidentibus amicis, & quadam de Vrb.C. 188.
re ſermonem inter ſe conferentibus, fatis jam pteſſum caput erigetet: Ant.C.564.
interrogatus, quaptopter id feciſſet, reſpondit; Ut cum iſtud, quicquid
eſt, de quo jam diſputatis, percepeto, [3]moriar. [a]Migtaſſet profecto
ex hominibus inertia, ſi eo animo vitam ingrederemut, quo eam Solon
egreſſus eſt.

15. Quam porro induſttius Themiſtocles, qui maximarum rerum An.M. 3590.
cura diſtrictus, [4]omnia tamen civium ſuotum nomina memoria com- Ol. 79. 1.
prehendit: Per ſummamque iniquitatem patria pulſus, & ad Xerxem, Vib.C. 289.
quem paulo ante devicerat, confugere coactus, prius quam in conſpe- Ant.Ch.463.
ctum ejus venitet, Perſico ſermoni ſe aſſuefecit, ut labote patta com-
mendatione, regiis auribus familiarem & aſſuetum ſonûm vocis adhibe-
ret. An.M 3517.

16. Cujus utriuſque induſtriæ laudem duo Reges pattiti ſunt; Ol. 60. 4.
[5]Cyrus omnium militum ſuorum nomina; Mithridates duarum & viginti Vib C. 216.
gentium, quæ ſub regno ejus etant, linguas ediſcendo. Ille, ut ſine Ant.Ch.536.
monitore exercitum ſalutaret: hic, ut eos quibus imperabat, ſine in- An.M.3980.
terptete alloqui poſſet. Ol. 176. 3.
Vrb C. 679.
Ant.Ch. 73.

Interpretatio.

a *Nulla profecto inter homines jamdiu eſſet ignavia.*

Notæ.

1. *Simonides.*] Poëta Lyricus, de quo l.1. c.8. n.7.

2. *Verſibus complexus eſt.*] Poëma etiam de rebus Athenienſium inceperat; quod ſi abſolviſſet, non minor Homero, aut Heſiodo futurus, inquit Plato.

3. *Moriar.*] Cum inaudiſſet aſſidentes amicos de re quapiam ſubmiſſe, ne ipſi moleſtiam parerent, diſputantes; erecto, ut potuit, ſemimortuo capite, rogavit eos, ut aliquanto loquerentur elatius; ſibi. ſi etiam moriens aliquid diſcere potuiſſet, diſceſſum è vita jucundiorem fore.

4. *Omnium civium nomina.*] Tanta memoria Themiſtoclem fuiſſe ſcribit Cicero, ut eſſent plura. quæ dediſcere, quam quæ diſcere cuperet. De Themiſtoclis exilio conſule l.5. c.1. n.3.

5. *Cyrus.*] Senior; de quo l.1. c.7. n.5. diximus. De Mithridate vero lib.1. cap.8. num.13.

Cap. VIII.

CAP. VIII.

DE OTIO LAVDATO.

IN ROMANIS.	IN EXTERNIS.
1. *P. Æmiliano & C. Lælio.*	1. *Socrate Athenienſi.*
2. *Q. Mutio Scævola Augure.*	2. *Achille Homerico.*

OTium, quod induſtriæ, & maxime ſtudio contrarium videtur, ſubnecti breviter debet; non quo evaneſcit virtus, ſed quo recreatur. Alterum enim etiam inertibus vitandum; alterum ſtrenuis quoque interdum appetendum eſt: Illis, ne vitam enervem exigant: his, ut tempeſtiva laboris intermiſſione ad laborandum fiant vegetiores.

An.M. 3860. Ol. 146. 3. Vrb C. 559. Ant,Ch. 193.

1. Par veræ amicitiæ clariſſimum [1] Scipio & Lælius, cum amoris vinculo, tum etiam omnium virtutum inter ſe juncti ſocietate, ut actuoſæ vitæ iter æquali gradu exequebantur, ita animi quoque remiſſioni communiter acquieſcebant. Conſtat namque eos Cajetæ & [2] Laurenti vagas littoribus [3] conchulas & umbilicos lectitaſſe: Idque ſe [4] L. Craſſus ex ſocero ſuo Q. Scævola, qui gener Lælii fuit, audiſſe ſæpenumero prædicavit.

An.M. 3894. Ol. 155. 1. Vrb. C. 593. Ant.Ch. 159.

2. Scævola autem quietæ remiſſionis eorum certiſſimus teſtis, optime pila luſiſſe traditur: quia videlicet ad hoc diverticulum animum ſuum forenſibus miniſteriis fatigatum, transferre ſolebat. [5] Alveo quoque & calculis vacaſſe interdum dicitur; cum bene ac diu jura civium, & cæremonias Deorum ordinaſſet: ut enim in rebus ſeriis Scævolam, ita & in ſcurrilibus luſibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris patientem eſſe non ſinit.

NOTÆ.

1. *Scipio & Lælius.*] Cave ne credas hic agi de Africano majore & Lælio illius Legato: quod jam ſemel monuimus: agitur enim de Scipione Æmiliano & Lælio Sapiente, qui alterius Lælii vel filius, vel nepos fuit.

2. *Laurenti.*] Latii oppidum fuit ad maris littus. *S. Lorenzo.*

3. *Conchulas & umbilicos.*] Alii *obeliſcos*, alii *calculos* legunt; melius legeris, *umbilicos*: parvi ſunt, rotundi, nitidioresque calculi, quibus etiam libros olim decorare mos erat: unde Martialis l. 1. *Nec umbilicis cultus, atque membrana.*

4. *Lucius Craſſus.*] Orator; & *Scævola* Augur: Craſſus enim Scævolæ, & Scævola Lælii gener erat.

5. *Alveo & calculis.*] Hoc eſt teſſeris, vel taxillis.

EXTERNA.

EXTERNA.

1. Idque vidit, cui nulla pars ſapientiæ obſcura fuit, Socrates: ideoque non erubuit tunc, cum interpoſita arundine cruribus ſuis, cum parvulis filiolis ludens ab Alcibiade riſus eſt. An.M.3640. Ol. 91. 3. Vrb.C.330. Ant.Ch. 413.

2. Homerus quoque ingenii cœleſtis vates non aliud ſenſit, vehementiſſimis [1] Achillis manibus canoras fides aptando, ut earum militare robur leni pacis ſtudio relaxaret. An.M. 3032. Ant.Ch.931.

NOTÆ.

1. *Achillis.*] Pelidis & Thetidis filius à Poëtis fingitur; & Græcorum, ut Trojanorum Hector, fortiſſimus; cum Homeri, tum Poëtarum omnium carminibus celebratiſſimus.

CAP. IX.

DE VI ELOQUENTIÆ.

IN ROMANIS.	IN EXTERNIS.
1. *M. Valer. Max. Dict.*	1. *Piſiſtrato Athenienſi.*
2. *M. Antonio Oratore.*	2. *Pericle Athenienſi.*
3. *C. Aurelio Cotta.*	3. *Hegeſia Cyrenaico.*

POtentiam vero eloquentiæ, etſi plurimum valere animadvertimus; tamen ſub propriis exemplis, [a] quo ſcilicet vires ejus teſtatiores fiant, recognoſci convenit.

1. Regibus exactis, plebs diſſidens à Patribus, juxta ripam fluminis [1] Anienis in colle, qui Sacer appellatur, armata conſedit. Eratque non ſolum deformis, ſed etiam miſerrimus Reipublicæ ſtatus: à capite ejus cætera parte corporis peſtifera ſeditione diviſa. Ac ni [2] Valerii ſubveniſſet eloquentia, ſpes tanti imperii in ipſo pene ortu ſuo corruiſſet. Is namque populum nova & inſolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora & ſaniora conſilia revocatum, Senatui ſubjecit, id eſt, urbem urbi junxit. Verbis ergo facundis ira, conſternatio, & arma ceſſerunt. An.M. 3562. Ol. 72. 2. Vrb.C.261. Ant.Ch.491.

INTERPRETATIO.

a *Vt illius vis magis perſpiciatur.*

NOTÆ.

1. *Anienis.*] Nobilis eſt Italiæ fluvius, qui non procul ab urbe in Tiberim influit. *Teverone.*

2. *Valerii.*] Non Valerius, ſed Menenius Agrippa, ut ſupra diximus, populum in urbem reduxit.

An.M. 3968. Ol. 173. 3. Vrb C. 667. Ant.Ch. 85.

2. Quæ etiam Marianos Cinnanoſque mucrones civilis perfundendi ſanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt. Miſſi enim à ſæviſſimis ducibus [1] ad M. Antonium obtruncandum, ſermone ejus [2] obſtupefacti deſtrictos jam & vibrantes gladios cruore vacuos vaginis reddiderunt. Quibus digreſſis, [3] P. Antronius ([a] is enim ſolus in ambitu expers Antonianæ vocis ſteterat) crudele imperium truculento miniſterio peregit. Quam diſertum igitur eum fuiſſe putemus, quem ne hoſtium quidem quiſquam occidere ſuſtinuit, qui modo vocem ejus ad aures ſuas voluit admittere!

An.M. 3977. Ol. 175. 4. Vrb C. 676. Ant.Ch. 76.

3. Divus quoque Julius, quam cœleſtis numinis, tam etiam humani ingenii perfectiſſimum columen, vim facundiæ propriæ expreſſit: dicendo in accuſatione [4] Cn. Dolabellæ, quem reum egit, extorqueri ſibi cauſam optimam [5] C. Cottæ patrocinio. [b] Siquidem maxima tunc [6] vis eloquentiæ queſta eſt: cujus facta mentione, quoniam domeſticum nullum majus adjecerim exemplum, peregrinandum eſt.

INTERPRETATIO.

a *Is enim ſolus loquentem Antonium non audierat; quod extra domum foris manſiſſet.*

b *Siquidem* tunc Cæſar, cujus *eloquentia maxima erat, queſtus eſt; cum vero illius mentionem fecerim, nullumque exemplum domeſticum majus poſſim addere; jam de externorum eloquentia dicendum eſt.*

NOTÆ.

1. *Milites ad M. Antonium.*] Vbi Marius & Cinna urbe potiti ſunt. Orator Antonius apud plebeium aliquandiu delituit: at miſſus ab eo haud multo poſt ſervus, ut à caupone vicino vinum emeret; cum deguſtaret quam ſolebat curioſius, vinumque paulo generoſius poſceret: rogat caupo, quid hoc rei ſit? ſervus illi, ut amico rem omnem, ſicut erat, aperit: ille continuo Marium admonet, qui præ lætitia & exclamaſſe, & manibus plauſiſſe dicitur.

2. *Obſtupefacti.*] Vt Antonius orſus eſt dicere, & mortem deprecari; eum milites nec aſpicere, nec attingere auſi defixo in terram obtutu, illacrymari omnes cœperunt.

3. *P. Antronius.*] Annius à Plutarcho vocatur: ad fores ſubſtiterat; poſtquam vero ſuos vidit re infecta ad ſe redire, ſtricto gladio in domum irruit, Antonium obtruncat, illiuſque caput defert ad Marium.

4. *Cn. Dolabella.*] Ex gente Cornelia; vir erat Conſularis & triumphalis, qui è Macedonia Proconſul nuper redierat.

5. *C. Cotta patrocinio.*] Fuit ille Orator Hortenſii æmulus; de quo Cicero: *Quorum alter remiſſus & lenis, & propriis verbis comprehendens facile & ſoluto ſententiam.*

9. *Vis eloquentia queſta eſt.*] Favore enim totius civitatis Dolabella abſolutus eſt: quo vero invidiam fugeret, Cæſar Rhodum ſecedere ſtatuit.

EXTERNA.

An.M. 3438. Ol. 53. 3. Vrb.C. 187. Ant.Ch. 565.

1. Piſiſtratus dicendo tantum valuiſſe traditur, ut ei Athenienſes

regium imperium [1] oratione capti permitterent: cum præſertim ex contraria parte amantiſſimus patriæ Solon niteretur. Sed alterius ſalubriores erant conciones, alterius diſertiores: quo evenit, ut alioqui prudentiſſima civitas libertati ſervitutem præferret.

2. Pericles autem feliciſſimis naturæ incrementis, ſub [2] Anaxagora præceptore ſummo ſtudio perpolitus & inſtructus, liberis Athenarum cervicibus jugum ſervitutis impoſuit: egit enim ille urbem, & verſavit arbitrio ſuo. Cumque adverſus voluntatem populi loqueretur, jucunda nihilominus & popularis ejus vox erat. Itaque [3] veteris comœdiæ maledica lingua, quamvis potentiam viri perſtringere cupiebat, tamen in labris ejus hominis melle dulciorem lepôrem fatebatur habitare: inque animis eorum, qui illum audierant, quaſi aculeos quoſdam relinqui prædicabat. Fertur quidam, cum admodum ſenex, primæ concioni Periclis adoleſcentuli intereſſet, idemque juvenis Piſiſtratum jam decrepitum concionantem audiſſet; non temperaſſe ſibi quominus exclamaret, Caveri illum civem oportere, quod Piſiſtrati orationi ſimillima ejus eſſet oratio. Nec hominem aut æſtimatio eloquii, aut morum augurium fefellit. Quid enim inter Piſiſtratum & Periclem interfuit? niſi quod ille armatus, hic ſine armis [4] tyrannidem geſſit.

An M. 1621.
Ol 87. 1.
Vrb. C. 321.
Ant.Ch. 431.

3. Quantum eloquentia valuiſſe Hegeſiam [5] Cyrenaicum Philoſophum arbitramur, qui ſic mala vitæ repræſentabat; ut eorum miſeranda imagine audientium pectoribus inſerta, multis voluntariæ mortis oppetendæ cupiditatem ingeneraret? Ideoque à Rege Ptolemæo ulterius hac de re diſſerere prohibitus eſt.

NOTÆ.

1. *Oratione capti.*] Cum tres in urbe factiones eſſent, quarum uni ipſe præerat, ſibi ipſe plagas imponit, mulisque curulibus provectus in forum, plebis opem implorat; ab adverſariis ita ſe deformatum queritur Reipublicæ cauſa, cujus in rem Megarenſe bellum nuper confecerat: nec ipſum ſua fefellit opinio; ſatellites enim obtinuit à populo, & paulo poſt arcem occupavit & tyrannidem. Primum Homeri libros confuſos antea, ſic diſpoſuiſſe ut nunc habemus, auctor eſt Cicero l.3. de Orat.

2. *Anaxagora.*] Vide l.5. c.20. n.3. & de Pericle lib.2. c.6.

3. *Veteris comœdia.*] Quod his verſibus luſit Horatius 1. ſerm.

Si quis erat dignus deſcribi, qui malus, aut fur,
Aut mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus, multa cum libertate notabant.

4. *Tyrannidem geſſit.*] Doctrina, conſilio & eloquentia excellens quadraginta annis præfuit Athenis; & urbanis eodem tempore & bellicis rebus. Ita Cicero l.3. de Orat. qui eadem omnino, quæ Valerius, habet.

5. *Cyrenaicum.*] Cyrenaici omnes Philoſophi ab Ariſtippo, qui Cyrene oriundus erat, profluxerant.

CAP. X.

DE PRONUNTIATIONE ET APTO MOTU CORPORIS.

IN ROMANIS.	3. *M. Tullio.*
1. *C. Graccho.*	EXTERNO UNO.
2. *Q. Hortenſio.*	1. *Demoſthene Athenienſi.*

Eloquentiæ autem ornamenta in pronuntiatione apta, & convenienti motu corporis conſiſtunt: quibus cum ſe inſtruxit, tribus modis homines aggreditur, [a] animos eorum ipſa invadendo, horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

An.M.3929. Ol 163. 4. Vrb.C. 628. Ant.Ch.124.

1. Sed ut propoſiti fides in perſonis illuſtribus exhibeatur, C. Gracchus eloquentiæ quam propoſiti felicioris adoleſcens, quoniam flagrantiſſimo ingenio cum optimè Rempublicam tueri poſſet, perturbare impie maluit: quoties apud populum concionatus eſt, ſervum poſt ſe Muſicæ artis peritum habuit, qui [1] occulte eburnea fiſtula pronuntiationis ejus modos formabat, aut nimis remiſſos excitando, aut plus juſto concitatos revocando: [b] Quia ipſum calor atque impetus actionis, attentum hujuſce temperamenti æſtimatorem eſſe non patiebatur.

An.M.3970. Ol. 174. 1. Vrb.C. 669. Ant.Ch. 83.

2. Q. autem [2] Hortenſius plurium in corporis decoro motu repoſitum credens, pene plus ſtudii in eodem elaborando, quam in ipſa eloquentia affectanda impendit. Itaque neſcires, utrum cupidius ad audiendum eum, an ad ſpectandum concurreretur: ſic verbis oratoriis aſpectus, & rurſus aſpectui verba ſerviebant. Itaque conſtat [3] Æſopum & Roſcium ludicræ artis peritiſſimos viros, illo cauſas agente, in corona frequenter aſtitiſſe; ut foro petitos geſtus in ſcenam referrent.

INTERPRETATIO.

a *Animos eorum ipſa elocutione invadendo, horum altero* ſono vocis *aures, altero* geſtu corporis *oculos demulcendo:*

b *Quia propter nimium vehementioris actionis impetum non poterat attendere recto vocis ſonum temperaret.*

NOTÆ.

1. *Qui occulte.*] Aliter Ciceroni, aliter Gellio placet. Cicero enim Valerio conſentit; Gellius non item: vult enim illum hominem *ſtetiſſe in circumſtantibus occultius, qui fiſtula brevi ſenſim graviuſculum ſonum inſpiraret, ad deprimendum, ſedandumque impetum illius vocis.* Ciceroni & Valerio ſubſcribit Quintilianus l.1. de inſt. Orat.

2. *Hortenſius.*] Vir eloquentiæ laude clariſſimus, & Ciceronis æmulus.

3. *Æſopum & Roſcium.*] Ille Tragœdus fuit, hic Comœdus: ambo arte ſua inſignes. De Roſcio ſupra.

3. Jam M. Cicerò, quantum [1] in utraque re, de qua loquimur, momenti ſit, oratione quam [2] pro Gallio habuit, ſignificavit, [3] M. Calidio accuſatori exprobrando, quod præparatum ſibi à reo venenum, teſtibus, chirographis, quæſtionibus ſe probaturum affirmans, remiſſo vultu, & languida voce, & ſoluto genere orationis uſus eſſet, pariterque & Oratoris vitium detexit, & cauſæ periclitantis argumentum adjecit, totum hunc locum ita claudendo: Tu iſtud M. Calidi niſi fingeres, [4] ſic ageres?

An.M. 3980. Ol. 176. 3. Vrb. C. 679. Ant.Ch. 73.

EXTERNA.

1. Conſentaneum huic Demoſthenis judicium, qui cum interrogaretur, quidnam eſſet in dicendo efficaciſſimum, reſpondit, [5] ἡ ὑπόκρισις. Iterum deinde & tertio interpellatus idem dixit, pene totum ſe illi debere confitendo. Rectè itaque [6] Æſchines, cum propter judicialem ignominiam, relictis Athenis, Rhodum petiſſet, atque ibi rogatu civitatis ſuam prius [7] in Cteſiphontem, deinde Demoſthenis pro eodem orationem clariſſima & ſuaviſſima voce recitaſſet; [a] admirantibus cunctis utriuſque columinis eloquentiam, ſed aliquanto magis Demoſthenis, Quid

An.M. 3724. Ol. 112. 3. Vrb. C. 423. Ant.Ch. 329.

INTERPRETATIO.

a *Dum omnes mirarentur eloquentiam amborum illorum Oratorum, ſed paulo magis Demoſthenis.*

NOTÆ.

1. *In utraque re.*] Et Roſcium & Æſopum hoc tempore hujus artis peritiſſimos Cicero Magiſtros adhibuit, ut tum vocem, tum motum corporis emendaret. Tullium his verbis alloquitur Plinius l.7. c 30. *Salve primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum, linguaque lauream merite, & facundiæ literarum Latinarum parens: atque ut Dictator Cæſar hoſtis quondam tuus, de te ſcripſit, omnium triumphorum lauream adepte majorem: quanto plus eſt ingenii Romani terminos in tantum promoviſſe, quam Imperii.*

2. *Pro Galloi.*] Ille forte qui Proconſul Ciliciæ memoratur Ciceroni epiſt.13. vel ambitus vel veneficii reus à Cicerone defenſus.

3. *M. Calidio.*] Qui Orator, *non unus è multis, ſed inter multos ſingularis*, inquit Cicero in Bruto.

4. *Sic ageres.*] *Tu iſta eloquentia aliena hominum pericula defendere acerrime ſolitus, tuum negligeres? ubi dolor, ubi ardor animi? nulla animi perturbatio; nulla corporis; frons non percuſſa, non femur; non pedis, quod minimum eſt, ulla ſupploſio.*

5. *ἡ ὑπόκρισις.*] Simulatio vocis & geſtus; hoc eſt, apta pronuntiatio & decens motus.

6. *Æſchines.*] Orator Græciæ totius, ſi Demoſthenem exceperis, clariſſimus. Poſtquam abſolutus eſt Cteſiphon, pudore victus ceſſit Athenis, habuitque ludum tum Rhodi, tum in Ionia, ubi reliquam exegit ætatem.

7. *In Cteſiphontem.*] Non pigebit hoc in loco ſtudioſorum gratia ipſis prope Ciceronis verbis apponere pauca, quæ & ad illuſtrandum hunc Valerii locum proderunt multum, & argumenti loco poterunt eſſe Demoſthenis orationi *de corona*, quæ in orationibus, ut in tragœdiis OEdipus Sophoclis, ipſo Cicerone teſte, tenet principatum. Erant duæ leges Athenis, quarum altera cautum erat, ne quis populi ſcitum faceret, ne quiſquam corona do-

ſt, inquit, ipſum audiſſetis! Tantus Orator, & modo tam infeſtus adverſarius, ſic inimici vim ardoremque dicendi ſuſpexit; ut ſe ſcriptorum ejus parum idoneum lectorem eſſe diceret: expertus acerrimum oculorum vigorem, terribile vultus pondus, accommodatum ſingulis verbis ſonum vocis, efficaciſſimos corporis motus. Ergo etſi opera illius adjici nihil poteſt, tamen in Demoſthene magna pars Demoſthenis abeſt: quod legitur potius, quam auditur.

NOTÆ.

naretur in Magiſtratu priuſquam rationes retuliſſet. Altera, ne quis à populo extra concionem corona donaretur. Cum muris reficiendis curator fuiſſet Demoſthenes, eoſque refeciſſet pecunia ſua, Cteſiphon ſcitum fecit. Nullis ab eo rationibus relatis, ut corona aurea in theatro donaretur, atque ita prædicaretur eum donari virtutis ergo, benevolentiæque, quam erga populum Athenienſem haberet. Hunc igitur Cteſiphontem in judicium adduxit Æſchines, quod contra leges ſcripſiſſet, ut & rationibus non relatis corona donaretur; & ut in theatro: quodque de virtute ejus & benevolentia falſa ſcripſiſſet, quoniam Demoſthenes nec vir bonus eſſet, nec bene meritus de civitate. Ita Cicero de opt. gen. dicendi.

CAP. XI.

DE EFFECTIBUS ARTIUM RARIS.

APUD ROMANOS, UT IN
1. *Aſtrologia C. Sulpicii Galli.*
2. *Aruſpicina Spurinæ.*
APUD EXTEROS, UT IN
1. *Aſtrologia Periclis.*
2. *Pictura Apellis, & Plaſtice Lyſippi.*
3. *Vulcano Alcamenis.*
4. *Venere Praxitelis.*
5. *Neptuno Euphranoris.*
6. *Agamemnone Timantis.*
7. *Equo Nealcis.*

Effectus etiam artium recogniti poſſunt aliquid afferre voluptatis; protinuſque & quam utiliter excogitatæ ſint, patebit: & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur, & labor in iis edendis ſuo fructu non carebit.

An. M. 3886. Ol. 153. 1. Vrb. C. 585. Ant. Ch. 167.

1. [1] Sulpicii Galli maximum in omni genere literarum recipiendo ſtudium plurimum Reipublicæ profuit. Nam cum L. Pauli bellum adverſum Regem Perſen gerentis, legatus eſſet, ac ſerena nocte ſubito [2] Luna defeciſſet; eoque veluti diro quodam monſtro perterritus exercitus noſter, manus cum hoſte conſerendi fiduciam amiſiſſet; de cœli

NOTÆ.

1. *Sulpicii Galli.*] Qui Conſul Ligures domuit. De illo ſupra.

2. *Luna defeciſſet.*] Aſſentitur Valerio Quintilianus; at Livius & Frontinus Lunæ defectum aliquanto ante, ne terrerentur milites, additis etiam illius cauſis, à Gallo prædictum referunt. Plutarchus vero Sulpicii non meminit, ſed narrat

ratione, & ſiderum natura peritiſſime diſputando, alacrem eum in aciem miſit. Itaque illi inclytæ Paulianæ victoriæ liberales artes Galli aditum dederunt: quia niſi ille metum noſtrorum militum viciſſet, Imperator Romanus vincere hoſtes non potuiſſet.

2. Spurinæ quoque in conſectandis Deorum monitis efficacior An.M. 4010.
ſcientia apparuit, quam urbs Romana voluiſſet. Prædixerat enim C. Ol. 184. 1.
Cæſari, ut proximos triginta dies quaſi fatales caveret, quorum ulti- Vrb.C. 709.
mus erat Idus Martiæ. Eo cum forte mane uterque in domum Cal- Ant.Ch. 45.
vini Domitii ad officium conveniſſet, Cæſar Spurinæ, Ecquid ſcis, inquit, Idus Martias jam veniſſe? & is; Ecquid ſcis illas nondum præteriiſſe? Abjecerat alter timorem, tanquam exacto tempore ſuſpecto, alter ne extremam quidem ejus partem periculo vacuam eſſe arbitratus eſt. Utinam aruſpicem potius augurium, quam patriæ parentem ſecuritas fefelliſſet!

N O T Æ.

tantum Paulum Æmilium Aſtrologiæ peritum undecim juvencas immolaſſe. De Cæſare & Spurina l. 1. c. 6. n. 13.

E X T E R N A.

1. Sed ut alienigena ſcrutemur, cum [1] obſcurato repente ſole inuſi- An.M. 3615.
tatis perfuſæ tenebris Athenæ ſolicitudine agerentur, interitum ſibi Ol. 87. 2.
cœleſti denuntiatione portendi credentes; Pericles proceſſit in me- Vrb.C. 321.
dium, & quæ à præceptore ſuo Anaxagora pertinentia ad Solis & Lunæ Ant.Ch. 430.
curſum acceperat, diſſeruit: nec ulterius trepidare cives ſuos vano metu paſſus eſt.

2. Quantum porro dignitatis à Rege Alexandro tributum arti exi- An.M. 3720.
ſtimamus; [2] qui ſe & pingi ab uno Apelle, & fingi à Lyſippo tan- Ol. 111. 3.
tummodo voluit. Vrb.C. 419.
3. [a] Tenet viſentes Athenas Vulcanus [3] Alcamenis manibus fabrica- Ant.Ch. 331.

INTERPRETATIO.

a Statuam Vulcani ab Alcamene ſculptam admirantur omnes qui Athenas inviſunt; nam præter cætera perfectiſſima artis indicia, quæ ſtatim ab aſpicientibus videntur, etiam illud admiratione dignum cernitur.

N O T Æ.

1. *Obſcurato Sole.*] Non Athenis tum fuiſſe Periclem, ſed in caſtris Frontinus, in claſſe Plutarchus memorat; alteramque alter affert rationem, qua ad ſedandum timorem uſus ſit: nam ex Frontino lapidibus in omnium conſpectu colliſis excuſſit ignem; tum omnes docuit haud aliter nubium attritu fulmen exeuti. Ex Plutarcho, oculis gubernatoris objecit chlamydem, & ex eo quæſivit, num quid illud portenderet? eo negante quidquam portendi; *Quid autem*, inquit Pericles, *chlamydem inter & illud quod caliginem invexit, intereſt, niſi quod illud multo chlamyde majus ſit.*

2. *Qui ſe & pingi.*] Idem habent & Cicero l. 5. epiſt. ad Lucceium, & Horatius epiſt. lib. ultimo. Apelles Cous fuit, Lyſippus Sicyonius: ille pingendi, hic fingendi arte præſtantiſſimus. Lyſippus ad ſexcenta decem ſigna feciſſe traditur.

3. *Alcamenis.*] Qui Statuarius Phidiæ æmulus, ex Plinio l. 34.

tus. Præter cætera enim perfectiſſimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur; quod ſtat diſſimulatæ claudicationis ſub veſte leviter veſtigium repræſentans, ut non tanquam exprobratum vitium, ita tamen certam propriamque Dei notam decore ſignificans.

4. Cujus conjugem [1] Praxiteles in marmore quaſi ſpirantem [2] in templo Gnidiorum collocavit, propter pulchritudinem operis à libidinoſo cujuſdam complexu parum tutam. Quo excuſabilior eſt error equi, qui viſa pictura equæ, hinnitum edere coactus eſt: & canum latratus aſpectu picti canis incitatus: taurusque ad amorem & concubitum æneæ vaccæ Syracuſis nimiæ ſimilitudinis irritamento compulſus. Quid enim vacua rationis animalia decepta miremur, cum hominis ſacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatam videamus?

5. Cæterum natura quemadmodum ſæpenumero æmulam virium ſuarum artem eſſe patitur: ita aliquando irritam feſſo labore dimittit: quod ſummi artificis [3] Euphranoris manus ſenſerunt. Nam cum Athenis duodecim Deos pingeret, Neptuni imaginem quam poterat excellentiſſimis majeſtatis coloribus complexus eſt, perinde ac Jovis aliquanto auguſtiorem repræſentaturus. Sed omni impetu cogitationis in ſuperiori opere abſumpto, poſteriores ejus conatus aſſurgere, quo tendebant, nequiverunt.

6. [4] Quid ille alter æque nobilis pictor, luctuoſum [5] immolatæ Iphigeniæ ſacrificium referens, cum [6] Calchanta triſtem, mœſtum Ulyſſem, clamantem Ajacem, lamentantem Menelaum circa aram ſtatuiſſet; caput Agamemnonis involvendo, nonne ſummi mœroris acerbitatem, arte exprimi non poſſe confeſſus eſt? [a] Itaque pictura ejus atuſ-

INTERPRETATIO.

[a] *Itaque in illa tabella in qua aruſpex, amici & frater lacrymas effundere videntur, pictor reliquit affectui ſpectantis judicandum*, quantus eſſet *patris luctus*.

NOTÆ.

1. *Praxiteles.*] Marmoris ſculpendi inſignis artifex, cum multis aliis ſignis, tum duplici potiſſimum venere nobilitatus: altera Gnidia, Coa altera.

2. *In templo Gnidiorum.*] Gnidus una ex quinque urbibus Græciæ Doricæ, in extrema peninſulæ parte Cariæ adhærentis.

3. *Euphranoris.*] Iſthmii, pingendi & fingendi arte ætate ſua laudatiſſimi, teſte Quintiliano l. 12. Id tamen Praxiteli tribuit Pauſanias in Atticis.

4. *Quid ille.*] Timanthes fuit.

5. *Immolata Iphigenia.*] Nota vel pueris fabula. Cum Græci ad Aulidem veniſſent, cervam Dianæ ſacràm imprudens occidit Agamemnon; tanta ſubito malacia oritur, ut naves ſe movere loco non poſſent: conſulitur oraculum; Dianam Agamemnonio ſanguine placandam reſpondet. Iphigenia illius filia adducitur, jamjamque ad aram mactanda erat, cum in Tauricam regionem tranſlata eſt, cervaque ſuppoſita.

6. *Calchanta.*] Augurem Græcorum clariſſimum; Agamemnon, Menelaus, Ulyſſes Græcorum duces, cum Homeri & Iliade & Odyſſea, tum Æneide Virgilii

picis,

picis, amicorum & fratris lacrymis madet, patris fletum ſpectantis, affectui æſtimandum reliquit.

7. Atque ut ejuſdem ſtudii adjiciam exemplum: [1] [a] Præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione venientem, modo non vivum, labore induſtriæ ſuæ comprehenderat: cujus naribus ſpumas adjicere cupiens, tantus artifex in tam parvula materia multum ac diu fruſtra tenebatur. Indignatione deinde accenſus, ſpongiam omnibus imbutam coloribus forte juxta ſe poſitam apprehendit, & veluti corrupturus opus ſuum, tabulæ illiſit: Quam fortuna ad ipſas equi nares directam, deſiderium pictoris coëgit explere. Itaque quod adumbrare non valuit, caſus imitatus eſt.

Interpretatio.

a *Eximius pictor equum ab exercitatione redeuntem pinxerat tanta induſtria, ut vivus videretur.*

Notæ.

notiſſimi Idem quod Valerius, in Oratore narrat Cicero.

1. *Præcipuæ artis pictor.*] Sunt qui Apellem fuiſſe velint; Plinius tamen l. 35. c. 10. id Neacli in equo, & Protogeni in cane contigiſſe teſtatur.

Cap. XII.

Optimis artium magistris concedendum esse.

Ut factum apud Romanos.	Apud Externos.
1. *Furio Caſellio in jure Prædiatorio.*	1. *Euclidi in Geometria.*
	2. *Philoni in Architectura.*
	3. *Apelli in Pictura.*

SUÆ autem artis unumquemque & actorem & diſputatorem optimum eſſe ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus.

1. [1] Q. Scævola legum clariſſimus & certiſſimus vates, quotieſcunque de jure prædiatorio conſulebatur, ad Furium & Cæſellium, quia huic ſcientiæ dediti erant, conſultores rejiciebat. Quo quidem facto moderationem magis ſuam commendabat, quam auctoritatem minuebat: ab his id negotium aptius explicari poſſe confitendo, qui quotidiano ejus uſu callebant. Sapientiſſimi igitur artis ſuæ profeſſores ſunt, à quibus & propria ſtudia verecunde, & aliena callide æſtimantur.

Notæ.

1. *Q. Scævola.*] Auguris filius; & ipſe dictus Auger. Cæſellii ſupra meminimus.

Eee

EXTERNA.

An.M. 3696. 1. Platonis quoque eruditiſſimum pectus hæc cogitatio attigit: qui
Ol. 105. 4. [1] conductores ſacræ arcis de modo & forma ejus ſecum ſermonem con-
Vrb.C. 395. ferre conatos, [2] ad Euclidem Geometram ire juſſit, ſcientiæ ejus ce-
Ant.Ch. 357. dens, [3] imo profeſſioni.

2. Gloriantur Athenæ armamentario ſuo, nec ſine cauſa: eſt enim illud opus & impenſa & elegantia viſendum: Cujus architectum Philonem ita facunde rationem inſtitutionis ſuæ in theatro reddidiſſe conſtat, ut diſertiſſimus populus non minorem laudem eloquentiæ ejus, quam arti tribuerit.

An. M. 3711. 3. Mirifice [4] & ille artifex, qui in opere ſuo moneri ſe à ſutore de
Ol 109. 2. crepida & [5] anſulis paſſus: de crure etiam diſputare incipientem, ſupra
Vrb.C. 410. plantam aſcendere vetuit.
Ant.Ch. 342.

NOTÆ.

1. *Conductores ſacræ arcis.*] Sic quidem emendavit Pighius, arcemque Minervæ intelligit; at quis neſcit arcem illam multo ante Platonem extructam eſſe: quare ſcriptura vulgata mihi verior videtur, ita ut legendum ſit, *Conductores ſacræ aræ.* Eamque aram Apollinis fuiſſe in Delo ſuſpicatur Mitallerius.

2. *Ad Euclidem.*] Vereor, ut hæc tota hiſtoria ſibi conſtare poſſit, cum Euclidis ætati ætas Platonis minime congruat: multo enim Euclide ſuperior Plato fuit. Erat quidem Euclides Platonis tempore, qui Megara ſingulis noctibus Athenas ad Socratem muliebri veſte diſcendi cauſa venire ſolebat: at ille Philoſophus fuit, & Megaricorum Philoſophorum princeps. Euclides vero Mathematicus, ſive Megarenſis, ſive Gelous fuerit, floruit certe Ptolemæi Lagi temporibus. Quid Valerio in mentem venerit hoc ſcribere non video; viderint alii.

3. *Imo profeſſioni.*] Quod ipſe Philoſophiam, Euclides vero Geometriam profiteretur.

4. *Et ille artifex.*] Apelles, qui teſte Plinio, pro foribus ſuis opera ſua proponere conſueverat, ut ipſe poſt tabulam latitans, vitia quæ à quoque notarentur, corrigeret: feruntque à ſutore reprehenſum, quod in crepidis una intus pauciores feciſſet anſulas: id quidem emendavit Apelles; at cum poſtero die ſutor idem cruri nonnihil ineſſe vitii argueret, eum monuit Apelles ne ſupra crepidam ſutor judicaret. Quod in proverbium abiit.

5. *Anſulis.*] Quibus calceamenta & veſtimenta nectebantur.

CAP. XIII.

DE SENECTUTE MEMORABILI.

IN ROMANIS.

1. *M. Valerio Corvo ſexies Coſ.*
2. *L. Metello Pont. Max.*
3. *Q. Fabio Max. Verrucoſo.*
4. *M. Perperna Cenſorio.*
5. *App. Claudio Cæco.*
6. *Mulieribus, Livia, Terentia, & Clodia.*

IN EXTERNIS.

1. *Hierone Siciliæ, & Maſsaniſſa Numidiæ Regibus.*
2. *Gorgia Leontino.*
3. *Xenophilo Chalcidenſi.*
4. *Arganthonio Gaditanorum Rege.*
5. *Æthiopibus, Indis, & Epimenide Cnoſio.*
6. *Gente Epiorum Ætola.*
7. *Danthone quodam, & Lachmiorum Regibus duobus.*

SEnectus quoque ad ultimum ſui finem provecta, in hoc eodem tempore, inter exempla induſtriæ, in aliquot claris viris conſpecta eſt, ſeparatum tamen & proprium titulum habeat: ne, cui Deorum immortalium præcipua indulgentia adfuit, ei noſtra ornata mentio defuiſſe exiſtimetur. Et ſimul ſpe diuturnioris vitæ, quaſi adminicula quædam dentur: [a] quibus inſiſtens, alacriorem ſe reſpectu vetuſtæ felicitatis facere quis poſſit: tranquillitatemque ſeculi noſtri, qua nulla unquam beatior fuit, ſubinde fiducia confirmet, [b] ſalutaris Principis incolumitatem, ad longiſſimos humanæ conditionis terminos prorogando.

1. [1] M. Valerius Corvus centeſimum annum complevit: cujus inter primum & ſextum Conſulatum quadraginta ſeptem anni interceſſerunt: ſuffecitque integris viribus corporis non ſolum ſpecioſiſſimis Reipublicę miniſteriis, ſed etiam exactiſſimæ agrorum ſuorum culturæ, & civis & patrisfamilias optabile exemplum. An M. 3751. Ol. 119. 2. Vrb. C. 450. Ant. Ch. 302.

2. Cujus vitæ ſpatium æquavit [2] Metellus, quartoque anno poſt Conſularia imperia, ſenex admodum Pont. Max. creatus, tutelam cæremoniarum per duos & viginti annos, neque ore in votis nuncupandis hæſitante, neque in ſacrificiis faciendis tremula manu, geſſit. An M. 4000. Ol. 181. 3. Vrb C. 699. Ant. Ch. 53.

3. Q. autem [3] Fabius Max. duobus & ſexaginta annis auguratus ſacerdotium ſuſtinuit, robuſta jam ætate id adeptus: quæ utraque tempora ſi in unum conferantur, facile ſeculi modum expleverint. An. M. 3850. Ol. 144. 1. Vrb. C. 549. Ant Ch. 203.

4. Jam de [4] M. Perperna quid loquar? qui omnibus, quos in Sena- An. M. 3968. Ol. 73 3. Vrb C. 667. Ant. Ch. 85.

INTERPRETATIO.

[a] *Quibus quivis inſiſtens poſſit ſe reddere alacriorem, conſiderando felicitatem qua multi etiam ſenes uſi ſunt.*

[b] *Extendendo vitam* omnibus *ſalutarem Principis* noſtri Tiberii *ad terminos, quos hominum vita habere poteſt longiſſimos.*

NOTÆ.

1. *M. Valerius Corvus.*] Corvinus, de quo idem plane narrant Cicero in Catone, & Plinius l. 7. c. 48. at eorum uterque inter primum & ſextum Conſulatum 46. annos numerat: ex faſtis Capitolinis 47. annos interceſſiſſe collegit Pighius.

2. *Metellus.*] Pius Numidici filius, & Syllæ ſocer. Id fere ad verbum exſcripſiſſe videtur Valerius ex Ciceronis Catone.

3. *Fabius Maximus.*] Cunctator. Valerio conſentit Livius; Plinius vero annos auguratus 63. habet.

4. *M. Perperna.*] Lectorem hic admonere libitum eſt, Oliverium virum alio-

tu Conſul rogaverat, ſuperſtes fuit: ſeptem quoque tantummodo, quos Cenſor Collega L. Philippi legerat, è Patribus Conſcriptis reliquos vidit; toto ordine ampliſſimo diuturnior.

An.M. 3775. Ol. 125. 2. Vrb. C. 474. Ant.Ch. 278.

5. [1] Appii vero ævum clade metiter, quia infinitum numerum annorum orbatus luminibus exegit; niſi quatuor filios, & quinque filias, [2] plurimas clientelas, rem denique publicam hoc caſu gravatus fortiſſime rexiſſet. Quin etiam feſſus jam vivendo, lectica ſe in Curiam deferri juſſit, ut cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honeſtum erat, per ſe parum cernens, coacta eſt pervidere?

6. Muliebris etiam vitæ ſpatium non minus longum in compluribus apparuit, quarum aliquas ſtrictim retuliſſe me ſatis erit. Nam & [3] Livia Rutilii ſeptimum & nonageſimum, & [4] Terentia Ciceronis tertium & centeſimum, & Clodia Aufilii, quindecim filiis ante amiſſis, quintumdecimum & centeſimum explevit annum.

NOTÆ.

quin eruditum, ut in aliis, ita etiam in hoc nomine turpiter lapſum eſſe: cum enim Romæ quinque, ſexve Perpernæ fuerint, quorum duo Conſulares, Prætorii alii; tres eorum inter ſe plane diverſos nominum deceptus ſimilitudine confudit. Quem in errorem ne tute ipſe incidas, hæc accipe. Tres præcipue homines ab Hiſtoricis memorantur, quibus omnibus idem Perpernæ nomen fuit: unus is, qui contra Ariſtonicum bellum in Aſia Conſul geſſit, & paulo poſt obiit Pergami; alter Prætorius, qui & Sertorium in Hiſpania occidit, & juſſu Pompeii cæſus eſt: neuter autem horum ad ſummam pervenit ſenectutem; ſed tertius Perperna, qui cum Claudio Pulchro Conſul, & cum L. Marcio Philippo Cenſor fuit, mortuuſque Romæ eſt ſub initium belli civilis Cæſariani, Lentulo & Marcello Conſulibus, annos natus 98. Id ita eſſe didici, cum ex multis auctoribus, tum maxime ex Plinio l.7. c.48 & Dione l.41.

1. *Appii vero ævum.*] Hunc etiam locum, ut alia multa, Valerius reperiit à Cicerone, qui Appium Pyrrhi bello grandem admodum fuiſſe ex eo probat; quod *decimo ſeptimo anno poſt alterum Conſulatum, fœderis cum Pyrrho diſturbandi gratia*, in Curiam venerit; & inter duos Conſulatus anni decem interfuiſſent, Cenſorque ante Conſulatum ſuperiorem fuiſſet.

2. *Plurimas clientelas.*] Tenebat enim non modo auctoritatem, ſed etiam imperium in ſuos; metuebant ſervi, verebantur liberi, charum omnes habebant; vigebat in illa domo. & mos patrius & diſciplina. Ita Cicero in Catone. De illius cæcitate & fœdere cum Pyrrho diximus l.1. c.1. n.17.

3. *Livia Rutilii.*] Vxor. Vt enim apud Græcos liberi à parentibus, ſic apud Romanos uxores à maritis appellabantur: ſic Iulia Pompeii, Cæcilia Craſſi, Calphurnia Cæſaris.

4. *Terentia Ciceronis.*] A Cicerone eo nomine repudiata, quod ejus domum ære alieno oppreſſam reliquiſſet, nupſit Salluſtio: puellam locupletem poſtea duxit Cicero, quam etiam haud multo poſt eo dimiſit, quod nullum ex Tulliolæ interitu dolorem præ ſe tuliſſet.

EXTERNA.

1. Jungam his duos Reges: quorum diuturnitas populo Romano

fuit utiliſſima. Siciliæ rector [1] Hiero ad nonageſimum annum pervenit. Maſſaniſa Numidiæ Rex hunc modum exceſſit, regni ſpatium ſexaginta annis emenſus, vel ante omnes homines robore ſenectæ admirabilis. Conſtat eum, quemadmodum Cicero refert libro quem de Senectute ſcripſit, nullo unquam imbre, nullo frigore, ut caput ſuum veſte tegeret, adduci potuiſſe. Eundem ferunt aliquot horis in eodem veſtigio perſtare ſolitum, non ante moto pede, quam conſimili labore juvenes fatigaſſet: Ac ſi quid agere aſſidentem oporteret, toto die ſæpenumero nullam in partem converſo corpore in ſolio duraſſe. Ille vero etiam exercitus equo inſidens, noctem diei plerunque jungendo duxit: nihilque omnino ex iis operibus, quæ adoleſcens ſuſtinere aſſueverat, quum illam ſenectutem ageret, omiſit. Veneris etiam uſu ita ſemper viguit, ut poſt ſextum & octogeſimum annum filium generarit, cui Methymnato nomen fuit. Terram quoque, quam vaſtam & deſertam accepetat, perpetuo culturæ ſtudio frugiferam reliquit.

An.M.3838. Ol 141. 1. Vrb.C. 537. Ant.Ch. 215.

An.M.3904. Ol. 157. 3. Vrb. C. 603. Ant.Ch.149.

2. [2] Gorgias etiam Leontinus Iſocratis, & complurium magni ingenii virorum præceptor, ſua ſententia feliciſſimus. Nam cum centeſimum & ſeptimum ageret annum, interrogatus, quapropter tamdiu vellet in vita remanere? Quia nihil, inquit, habeo, quod ſenectutem meam accuſem. Quid iſto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Jam alterum ſeculum ingreſſus, neque in hoc querelam ullam invenit, neque in illo reliquit.

An.M.3627. Ol. 88. 2. Vrb.C. 326. Ant.Ch.426.

3. Biennio minor Xenophilus Chalcidenſis Pythagoricus, ſed felicitate non inferior. Siquidem (ut ait [3] Ariſtoxenus Muſicus) omnis humani incommodi expers, in ſummo perfectiſſimæ ſplendore doctrinæ extinctus eſt.

4. Arganthonius autem Gaditanus tamdiu regnavit, quamdiu etiam ad ſatietatem vixiſſe abunde foret. Octoginta enim annis patriam ſuam rexit, cum ad imperium quadraginta annos natus acceſſiſſet: cujus rei [4] certi ſunt auctores. [5] Aſinius etiam Pollio non minima pars Romani

NOTÆ.

1. *Hiero.*] Non eſt hic operę pretium multa de Hierone & Maſſiniſſa addere, cum eorum ſæpe antea mentionem fecerimus: quæ de Maſſiniſſa memorat Valerius, ex Ciceronis Catone, ut ipſe indicat, mutuatus eſt; ſicut ea quæ ſequuntur de Georgia Leontino.

2. *Georgias Leontinus:*] Empedoclis diſcipulus, & Iſocratis præceptor; cui annos 107. tribuit Cicero, 108. Plinius, 109. Quintilianus.

3. *Ariſtoxenus*] Ariſtotelis diſcipulus, vir, teſte B. Hieronymo, longe doctiſſimus, qui præter Muſica, & Hiſtorica & Philoſophica ſcripſit, ex Suida.

4. *Certi ſunt auctores.*] Herodotus l.1. Cicero in Catone, Plinius l.7. Lucianus ex Anacreonte illum 150. annos vixiſſe tradit.

5. *Aſinius Pollio.*] Hujus nominis princeps, vir ſummos honores aſſecutus; quippe qui duos geſſerit Conſulatus, & de Dalmatis triumpharit: Antonio ad pugnam Actiacam ſidus, Cæſareque ut ſecum ad bellum veniret hortante: *Mea*, inquit, *in Antonium merita majora ſunt, illius in me beneficia notiora: itaque diſcrimini veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris*.

ſtyli, in tertio hiſtoriarum ſuarum libro centum illum & viginti annos expleſſe commemorat: [a] & ipſe nervoſæ vivacitatis haud parvum exemplum.

5. Hujus Regis conſummationem annorum minus admirabilem faciunt [1] Æthiopes: quos [2] Herodotus ſcribit centeſimum & vigeſimum annum tranſgredi. Et [3] Indi, de quibus [4] Cteſias idem tradit. Et [5] Epimenides Cnoſius: quem [6] Theopompus dicit ſeptem & quinquaginta & centum annos vixiſſe.

6. [7] Hellanicus vero ait, quoſdam ex [8] gente Epiorum, quæ pars

INTERPRETATIO.

a *Et ipſe magnum exemplum vitæ diuturnæ.*

NOTÆ.

Primus Romæ Bibliothecam aperuit, & res Græcorum Latine ſcripſit, ut auctor eſt Suidas. Præter orationes & tragœdiam hiſtoriarum libros 17. reliquit. Eum à bello civili ſcribendo deterret Horatius l.2. od.1. *Periculoſæ plenum opus aleæ tractas, &c.* [a]

1. *Æthiopes.*] Æthiopia duplex, ſuperior & inferior; prima ſub Ægypto inter Nilum & ſinum Arabicum, *les Abyſſins*: altera extra Aquatorem extenditur, & antiquis ignota fuit, *Monomotapa, Congo, &c.*

2. *Herodotus.*] Halicarnaſſeus; Artaxerxis Longimani temporibus floruit t temporum omnium memoriam uſque ad navalem apud Mycalem pugnam novem libris complexus eſt, quibus ex ſingularum Muſarum nomine an ipſe, an alius quiſpiam nomen fecerit, obſcurum eſt.

3. *Indi.*] Quorum regio inter flumen Indum ad occaſum, & Serum fluvium ad ortum extenſa: duas in partes à Gange diviſa eſt. *Indoſtan.*

4. *Cteſias.*] Cnidius Xenophonti æqualis: in eo quidem prælio, quo Cyrus junior occubuit, à Perſis captus eſt; artis Medicæ peritia Regi commendatus, eum ex vulnere ſanavit; tum apud ipſum gratioſus ſubſtitit annis ſeptemdecim: quibus Aſſyria & Perſica libris 23. & etiam Indica ex membranis, ut ipſe affirmat, regiis conſcripſit. In multis ab Herodoto diſſidet, veritatis-ne amore, an ſecus, incertum: magnum enim eſt eruditis, uter eorum veriora ſcripſerit, diſcepiandi argumentum. Cteſiam ſecuti ſunt Diodorus Siculus, & Trogus Pompeius; Herodotum pleri que alii.

5. *Epimenides Gnoſſius.*] Cretenſis: Pythagoræ ætati ſuppar, ex Appuleio miſſus à patre, ut ovem rure deduceret; feſſus æſtu meridiano divertit in ſpecum, ubi ſomno captus 77. annos, ex Laërtio, 40. ex Pauſania, 47. ex Eudemo, 46. ex aliis dormiiſſe fertur: experrectus vero, ratus ſe dormiiſſe paululum, ovem quærebat; qua non inventa, reverſus domum à fratre juniore jam ſene vix agnitus eſt: multa verſuum millia ſcripſit; annos 153. Plinius, 290. Laërtius eum vixiſſe memorat: eum à Lacedæmoniis interfectum refert Pauſanias.

6. *Theopompus.*] Chius, Iſocratis diſcipulus; Philippicam hiſtoriam libris 48. ſumma diligentia compoſuit: hiſtoriæ ſuæ cum vellet ex ſacris literis nonnihil inſerere, mentis impos per triginta dies fuiſſe perhibetur à Ioſepho & Agathia.

7. *Hellanicus.*] Ex Hellanico diverſa citat Athenæus; quæ an ſint Hellanici Mitylenæi, an Mileſii, dubium eſt. Hic Mileſius intelligitur.

8. *Ex gente Epiorum.*] Alii *Epipiorum legunt*; Colerus *Epirotorum*, qui iidem ac Acarnanes; Pighius, *Eleorum*; qui & Epii ab Epeo Rege dicti ſunt.

eſt Ætoliæ, [1] ducentos explere annos, eique ſubſcribit [2] Damaſthes, hoc amplius adfirmans, Litorium quendam ex his maximarum virium, ſtaturæque præcipuæ, trecenteſimum annum cumulaſſe.

7. [3] Alexander vero in eo volumine, quod de Illyrico tractu compoſuit, affirmat Danthona quendam ad quingenteſimum uſque annum nulla ex parte ſeneſcentem proceſſiſſe. Sed multo liberalius [4] Xenophon, cujus [5] περὶ πλοῦς legitur; Inſulæ enim [6] Lachmiorum Regem octingentis vitæ annis donavit. Ac ne pater ejus parum benigne acceptus videretur, ei quoque ſexcentos aſſignavit.

NOTÆ.

1. *Ducentos explere annos.*] Hæc omnia fabuloſa non immerito ſcribit Plinius; idque ex varietate proveniſſe annorum, quos alii ſex menſium, alii trium conſtituiſſent.

2. *Damaſthes.*] Hellanico Mileſio æqualis, Helleſpontius; Scriptor Straboni minus probatus: illius meminerunt & Dionyſius & Stephanus.

3. *Alexander.*] Cornelius Alexander vocatur à Plinio: illius, ni fallor eſt mentio apud Strabonem l. 13. Illius verba nihil opus eſt adſcribere.

4. *Xenophon.*] De quo l. 6. c. 10. jam diximus. Thucydidis Ἑλληνικὰ perſecutus eſt; ſcripſit etiam & Κύρου junioris ἀνάβασιν, & ſenioris παιδείαν: at non ad hiſtoriæ fidem, ſed ad effigiem juſti imperii.

5. *περὶ πλοῦ.*] Citatur quidem à Plinio Xenophon in periplo; vulgo tamen legitur περὶ γήρως.

6. *Lachmiorum.*] Hæc ſcriptura vera eſt & germana, licet alii *Lamerum*, alii *Maritimorum* legant.

CAP. XIV.

DE CUPIDITATE GLORIÆ.

IN ROMANIS.

1. *P. Africano majore.*
2. *D. Bruto Gallaico.*
3. *Cn. Pompeio Magno.*
4. *Sulla Felice.*
5. *Equite quodam.*
6. *C. Fabio Pictore.*

IN EXTERNIS.

1. *Themiſtocle Athenienſi.*
2. *Alexandro Magno.*
3. *Ariſtotele Stagirite.*
4. *Pauſania Macedone.*
5. *Heroſtrato.*

GLoria autem unde oriatur, aut cujus ſit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & [a] an melius à virtute ac veluti non neceſſaria, negligatur; viderint ii, quorum in contemplandis hujuſmodi rebus cura teritur: quibuſque illa quæ prudenter animadverterunt, facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere factis auctores, & auctoribus facta ſua reddere contentus, quanta cupiditas ejus eſſe ſoleat, pro-

INTERPRETATIO.

a *An quaſi non neceſſaria ſapientiæ negligatur ab homine virtutis ſtudioſo.*

priis exemplis demonſtrare conabor.

An.M. 3864. Ol. 147. 3. Vrb C. 563. Ant.Ch. 189. 1. Superior Africanus [1] Ennii Poëtæ effigiem [2] in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quod ingenio ejus opera ſua illuſtrata judicaret. Non quidem ignarus quamdiu Romanum Imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus eſſet ſubjecta, totiuſque terrarum orbis ſummum columen arx Capitolina poſſideret, eorum extingui memoriam non poſſe: Si tamen literarum quoque lumen illis acceſſiſſet, magni æſtimans. Vir Homerico, quam rudi atque impolito præconio dignior.

2. Similiter honoratus animus erga Poëtam [3] Accium D. Bruti ſuis temporibus clari ducis extitit: cujus familiari cultu, & prompta laudatione delectatus, ejus verſibus templorum aditus, quæ ex manubiis conſecraverat, adornavit.

3. Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ averſus: qui [4] Theophanem Mitylenæum ſcriptorem rerum ſuarum in concione militum civitate donavit, beneficium per ſe amplum, accurata etiam & teſtata oratione proſecutus: Quo effectum eſt; ut ne quis dubitaret quin referret potius gratiam, quam inchoaret.

4. L. autem Sulla, etſi ad neminem ſcriptorem animum direxerit, tamen Jugurthæ [5] à Boccho Rege ad Marium perducti totam ſibi laudem tam cupide aſſeruit, ut annulo, quo ſignatorio utebatur, [6] inſculptam illam traditionem haberet. Et quantus poſtea! ne minimum quidem gloriæ veſtigium contempſit.

NOTÆ.

1. *Ennii Poëtæ.*] Rudiæ, quod Calabriæ oppidum eſt, natus Ennius; unde *Rudinus* ab Auſonio, *Rudinus* à Tullio dicitur: Tarenti tamen natum volunt Eutropus, Euſeb. & Hieronymus. A Catone Majore Romam deductum tradit Æmilius Probus.

2. *In monumentis Corneliæ.*] Ita etiam Cicero pro Archia. *Charus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius; itaque in ſepulcro Scipionum putatur is eſſe conſtitutus ex marmore.* Illius etiam epitaphium celebrat:

Aſpicite ô cives ſenis Ennii imaginis urnam;
Hic veſtrum pinxit maxima facta patrum.
Nemo me lacrymis decoret; nec funera fletu
Faxit: quor? volito docta per ora virum.

3. *Accium D. Bruti.*] De Accio & D. Bruto egimus ſupra. Fuit ille Poëta Tragicus, qui ſene Pacuvio tragœdiam edere cœpit: hic Brutus Callaicus vir literis tum Latinis, tum Græcis, ut temporibus illis, eruditus.

4. *Theophanem.*] Poëtam Græcum, cujus meminit Cicero ad Atticum, his verbis: *Velim te ex Theophane reſpicere, quonam in me animo ſit Arabarches?* quo nomine nec Cæſarem, nec Antonium, ſed Pompeium intelligit. Apud Pompeium potuiſſe plurimum teſtantur, & Cæſar in bello civili, & Cornelius Tacitus, qui divinos honores poſt mortem illi à Græcis tributos prodidit.

5. *A Boccho.*] Mauritaniæ Rege, à quo Iugurtha Syllæ traditus eſt, uti narrat pluribus Salluſtius.

6. *Inſculptam traditionem.*] Hinc prima Marium inter & Syllam diſſidii cauſa; quod capti Iugurthæ gloriam ſibi vindicaret.

5. Atque

5. Atque ut Imperatoribus glorioſum militis ſpiritum ſubnectam ; [1] Scipionem dona militaria iis, qui ſtrenuam operam ediderant, dividentem, T. [2] Labienus, ut forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit : Eoque negante ſe id facturum, ne caſtrenſis honos in eo qui paulo ante ſerviſſet, violaretur, ipſe ex præda Gallica aurum equiti largitus eſt. Nec tacite id Scipio tulit : nam equiti, Habebis, inquit, donum viri divitis. Quod ubi ille accepit, projecto ante pedes Labieni auro, vultum demiſit. Idem ut audiit Scipionem dicentem, Imperator te argenteis armillis donat : alacer gaudio abiit. Nulla eſt ergo tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur.

An.M. 4008. Ol. 183. 3. Vrb.C. 707. Ant.Ch. 45.

6. Illa vero etiam à claris viris interdum ex humillimis rebus petita eſt. Nam quid ſibi voluit [3] C. Fabius nobiliſſimus civis ? qui cum [4] in æde Salutis, quam C. Junius Bubulcus dedicaverat, parietes pinxiſſet, nomen his ſuum inſcripſit. Id enim demum ornamenti familiæ Conſulatibus, & ſacerdotiis & triumphis celeberrimæ deerat. [a] Cæterum ſordido ſtudio deditum ingenium, qualemcunque illum laborem ſuum ſilentio obliterari noluit : Videlicet [5] Phidiæ ſecutus exemplum, qui clypeo Minervæ effigiem ſuam incluſit : qua convulſa, tota operis colligatio ſolveretur.

An.M. 3752. Ol. 119. 3. Vrb.C. 452. Ant.Ch. 302.

INTERPRETATIO.

a *Cæterum* Fabius *deditus humili pingendi ſtudio noluit qualemcunque laborem ſuum ſilentio deleri.*

NOTÆ.

1. *Scipionem.*] Metellum, Pompeii generum, qui à Cæſare in Africa victus eſt.

2. *T. Labienus.*] Duo Labieni, pater & filius ab Hiſtoricis memorantur ; quorum alter pro Romanis, primum contra Gallos, deinde contra Cæſarem ; alter pro Parthis contra Romanos bellum fecit : pater vir bello fortiſſimus ſub Cæſare legatus in Gallia res magnas geſſit ; ubi vero ad Pompeium defecit, tribus in præliis, ad Pharſalum, ad Vzitam in Africa, ad Mundam victus eſt : quorum in extremo fortiter dimicans cecidit. Filius vero à Pompeio miſſus ad Parthos in Syria Romanos fudit ſæpius ; ſed tandem cum Pacoro victus à Ventidio cæſus eſt.

3. *C. Fabius.*] Pictor vulgo dictus, vel quod pictura delectaretur, vel quod ædem Salutis pingi curaverit.

4. *In æde Salutis.*] Quam in bello Samnitico Conſul vovit, locavit Cenſor, Dictator dedicavit. De Bruto antea.

5. *Phidiæ exemplum.*] Qui ſui ſimilem ſpeciem incluſit in clypeo Minervæ, cum nomen inſcribere non liceret, ut auctor eſt Cicero l.1. Tuſcul.

EXTERNA.

1. Sed melius aliquanto, ſi imitatione aliena capiebatur, Themiſtoclis ardorem eſſet æmulatus : quem ferunt ſtimulis virtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus quid ita eo tempore in publico verſaretur, reſpondiſſe : Quia me trophæa Miltiadis de ſom-

no excitant. [1] Marathon nimirum animum ejus, & Artemiſium, & Salamis navalis gloriæ fertilia nomina illuſtranda tacitis facibus incitabant. Idem theatrum petens, cum interrogaretur, cujus vox auditu illi futura eſſet gratiſſima, dixit: Ejus à quo artes meæ canentur optime. [a] Dulcedinem gloriæ pene adjecit glorioſam.

An.M. 3718. Ol. 113. 3. Vrb.C. 427. Ant.Ch. 325.

2. Jam Alexandri pectus inſatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti ſuo ex auctoritate Democriti præceptoris innumerabiles mundos eſſe referenti, Heu me, inquit, miſerum; quod ne uno quidem adhuc potitus ſum! Anguſta homini poſſeſſio gloriæ fuit, quæ Deorum omnium domicilio ſufficit.

An.M. 3722. Ol. 112. 1. Vrb.C 421. Ant.Ch. 331.

3. Regis & juvenis flagrantiſſimæ cupiditatis ſimilem Ariſtotelis in capeſſenda laude ſitim ſubnectam. Is namque [2] Theodecti diſcipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donaverat: moleſteque poſtea ferens titulum eorum ſic alii ceſſiſſe; proprio volumine quibuſdam rebus inſiſtens, planius ſibi de his in Theodectis libris dictum eſſe adjecit. [b] Niſi me tantæ & tam late patentis ſcientiæ verecundia teneret, dicerem dignum Philoſophum, cujus ſtabiliendi mores, altioris animi Philoſopho traderentur. Cæterum gloria ne ab his quidem, qui contemptum ejus introducere conantur, negligitur: quoniam quidem ipſis voluminibus nomina ſua diligenter adjiciunt; ut quod profeſſione elevant, uſurpatione memoriæ conſequantur. Sed qualiſcunque horum diſſimulatio, propoſito illorum longe tolerabilior eſt, qui dummodo æternam memoriam aſſequantur, etiam ſceleribus innoteſcere non dubitarunt.

An.M. 3718. Ol. 111. 1. Vrb.C. 417. Ant.Ch 335.

4. Quorum è numero neſcio an in primis Pauſanias debeat referri: Nam cum Hermocratem percontatus eſſet, quonam modo ſubito clarus poſſet evadere: atque is reſpondiſſet, ſi illuſtrem virum aliquem occidiſſet, futurum ut gloria ejus ad ipſum redundaret: continuo [3] Philippum interemit. Et quidem quod petierat aſſecutus eſt: tam enim ſe patricidio, quam Philippus virtute notum poſteris reddidit.

INTERPRETATIO.

a *Illud pene adjecit: O dulcedinem gloria glorioſam.*

b *Niſi tantam & tam longe patentem Ariſtotelis doctrinam honore proſequerer, dicerem illum ob ſuam inconſtantiam dignum eſſe, cujus mores ab alio Philoſopho animi firmioris ad conſtantiam majorem inſtruerentur.*

NOTÆ.

1. *Marathon animum ejus.*] De Miltiadis victoria lege l.1.c.7. Ext.n.9. de Themiſtoclis trophæis l.1.c 5.n.1. De Anaxarcho l.3.c.3. de Democrito l.8. c.7.

2. *Theodecti.*] Orator fuit Cilix genere, Platonis diſcipulus: tragœdias 50. ſcripſiſſe dicitur.

3. *Philippum interemit.*] Non gloriæ aſciſcendæ causa, ut vult Valerius, ſed injuriæ, quam ab Attalo paſſus erat, ulciſcendæ. Sed de his ſupra lib.1. cap. 8. num.9.

5. Illa vero gloriæ cupiditas ſacrilega : inventus eſt enim qui [1] Dianæ Epheſiæ templum incendere vellet, ut opere pulcherrimo conſumpto, nomen ejus per totum terrarum orbem diffunderetur. Quem quidem mentis furorem eculeo impoſitus detexit. At bene conſuluerant Epheſii, decreto memoriam teterrimi hominis abolendo : niſi Theopompi magnæ facundiæ ingenium in hiſtoriis eum ſuis comprehendiſſet.

An.M. 3698. Ol. 106. 1. Vrb. C. 397. Ant.Ch. 355.

Notæ.

1. ***Dianæ Epheſiæ templum;***] Eadem nocte, qua natus eſt Alexander. Vnde Timæus apud Ciceronem dicit, id minime eſſe mirandum, quod Diana, cum in partu Olympiadis adeſſe voluiſſet, abfuiſſet domo. Templum illud ter extructum eſt, teſte Strabone; utque ſecundum primo, ſic tertium ſecundo & magnitudine & ornamentis longe præſtitit : ſecundum incendit Heroſtratus, id enim nominis huic homini fuit ; tertiumque collectis undique opibus refectum eſt. Theopompi capite ſuperiori meminimus.

Cap. XV.

QUÆ CUIQUE MAGNIFICA CONTIGERUNT.

Romanis.

1. *P. Africano majori.*
2. *M. Catoni Cenſorio.*
3. *Scipioni Naſicæ.*
4. *P. Scipioni Æmiliano.*
5. *M. Valerio Corvo.*
6. *Q. Mucio Scævolæ.*
7. *C. Mario.*
8. *Cn. Pompeio Magno.*
9. *Q. Lutatio Catulo.*
10. *M. Catoni Uticenſi.*
11. *L. Marco Equiti Romano.*
12. *Sulpicia Ser. F. Q. Flacci.*

Externis.

1. *Pythagoræ Samio.*
2. *Gorgiæ Leontino.*
3. *Amphiarao vati.*
4. *Pherenicæ mulieri Græcæ.*

[a] Candidis autem animis voluptatem præbuerint in conſpicuo poſita, quæ cuique magnifica merito contigerunt : Quia æque præmiorum virtus, atque honorum contemplatio jucunda eſt ; ipſa natura nobis alacritatem ſubminiſtrante, [b] cum honorem induſtriæ appeti, & exolvi grate videmus. Verum etſi mens hoc loco protinus ad Auguſtam domum beneficentiſſimum & honoratiſſimum templum omni impetu fertur, melius cohibebitur : quoniam cui aſcenſus in cœlum patet, quamvis ma-

Interpretatio.

a *Quæ cuique glorioſa ex merito evenerunt, ſi palam proponantur, voluptatem animis nullo livore ſuffuſis præbere poſſunt.*

b *Cum cernimus honorem, & ſummum cum induſtria appeti, & grato animo rependi.*

xima[l], debito tamen minora ſunt, quæ in terris tribuuntur.

An.M.3864. Ol.147. 3. Vrb.C.563. Ant.Ch.189.

1. Superiori Africano Conſulatus [a] [1]citerior legitimo tempore datus eſt. Cui quæ in vita præcipua aſſignata ſunt, & longum eſt referre; quia multa: & non neceſſarium, quia majore ex parte jam relata ſunt. Itaque quod hodieque eximium, capiti adjiciam. Imaginem [2] in cella Jovis opt. max. poſitam habet; quæ quotieſcunque [3] funus aliquod Corneliæ genti celebrandum eſt, inde petitur; unicuique illi inſtar atrii Capitolium eſt.

An M.3904. Ol. 157. 3. Vrb.C. 60?. Ant.Ch.149.

2. Tam hercle, quam Curia ſuperiori Catoni. Unde effigies illius ad ejuſdem generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui utiliſſimum Reipublicæ Senatorem tantum non ſemper ſecum habitare voluit, omnibus numeris virtutum divitem magiſque ſuo merito, quam fortunæ beneficio magnum: [4] cujus prius conſilio, quam minoris Scipionis imperio eſt deleta Carthago.

An.M.3850. Ol. 144 3. Vrb.C.549. Ant.Ch.203.

3. Rarum ſpecimen honoris à [5] Scipione quoque Naſica oboritur; Ejus namque manibus & penatibus nondum quæſtorii, Senatus Pythii Apollinis monitu Peſſinunte accerſitam Deam excipi voluit: quia eodem oraculo præceptum erat, ut hæc miniſteria Matri Deûm à ſanctiſſimo viro præſtarentur. Explica totos faſtos, conſtitue omnes currus triumphales, [b] nihil tamen morum principatu ſpecioſius reperies.

INTERPRETATIO.

a *Ante tempus à legibus præſcriptum datus eſt,*

b *Nihil tamen reperies glorioſius, quam ſanctis moribus præſtare aliis.*

NOTÆ.

1. *Citerior legitimo tempore.*] Poſtquam ex Hiſpania in Vrbem victor rediit. Sub hæc verba leguntur vulgo multa; quæ, cum Africano majori tribui non poſſint, ad Scipionem Æmilianum referenda duximus: ſic etiam Pighio viſum eſt.

2. *In cella Iovis.*] Ex quo virilem togam ſumpſit, nulla die prius ullam publicam privatamque rem egit, quam in Capitolium iret. Hæc & plura Livius; addit Gellius id maxime mirum omnibus viſum eſſe, quod alios omnes, Scipionem nunquam canes allatrarent.

3. *Funus aliquod.*] In vulgatis codicibus *munus* legebatur; *funus* repoſuit Pighius: quæ correctio eo mihi probatur, quod ad funera deferri moris erat imagines; Scipionis è Capitolio, Catonis è Curia, aliorumque ex ſingulorum atriis: quare Capitolium Scipioni inſtar atrii fuit; ſicut enim aliorum imagines in atriis, ſic illius in Capitolio poſita eſt.

4. *Cujus prius conſilio.*] De ſervanda delendave Carthagine alia Catonis fuit, alia Scipionis Naſicæ ſententia: delendam ille cenſebat, ne Romanum aliquando everteret Imperium: hic ſervandam, ne Romana virtus otio & deliciis frangeretur: quare ſingulis in Senatu ſententiis Cato ſubjungere ſolebat, *Hoc cenſeo, & delendam Carthaginem.* Miror equidem Aldo Manutio viro eruditiſſimo hoc in loco errorem excidiſſe, ſententiam enim quæ Scipionis fuit adſcribit Catoni, eumque Senatui ſervandæ Carthaginis auctorem fuiſſe, contra Scriptorum omnium fidem, affirmat.

5. *Scipione Naſica.*] Qui vir optimus judicatus eſt. De Matre Deûm Peſſinunte advecta jam diximus.

4. Tradunt ſubinde nobis ornamenta ſua Scipiones commemoranda. An M. 3907.
Æmilianum enim populus [1] ex candidato Ædilitatis, Conſulem fecit, Ol. 158. 2.
[2] Quod fieri oportere, exercitus Senatum literis admonuit. Ita neſcias Vrb C. 606.
utrum illi plus decoris Patrum Conſcriptorum auctoritas, an militum Ant. Ch. 146.
conſilium adjecerit. Toga enim Scipionem ducem adverſus Pœnos
creavit, arma popoſcerunt. Eundemque, cum quæſtoriis comitiis ſuf-
fragator [3] Q. Fabii, Maximi fratris filii, in campum deſcendiſſet, An. M. 3920.
Conſulem iterum reduxit. Eidem Senatus bis ſine ſorte Provinciam, Ol. 161. 3.
prius Africam, deinde Hiſpaniam dedit. Atque hæc neque civi, ne- Vrb. C. 619.
que Senatori ambitioſo: quemadmodum non ſolum vitæ ejus ſeveriſſi- Ant. Ch. 135.
mus curſus, ſed etiam mors clandeſtinis illata inſidiis declaravit.

5. M. quoque Valerium duabus rebus inſignibus Dii pariter atque An. M. 3705.
cives ſpecioſum reddiderunt: Illi cum quodam Gallo cominus pugnan- Ol. 107. 4.
ti corvum propugnatorem ſubjicientes; hi tertium & vigeſimum an- Vrb. C. 404.
num ingreſſo, Conſulatum largiti: quorum alterum decus vetuſtæ Ant. Ch. 348.
originis ac optimi ominis, gens Corvini amplexa cognomen uſurpat: An. M. 3708.
[a] alterum ſummo ſubjungitur ornamento, tam celeritate, quam princi- Ol. 108. 3.
pio Conſulatus gloriando. Vrb. C. 407. Ant. C. 345.

6. At ne Q. quidem [4] Scævolæ, quem L. Craſſus in Conſulatu An. M. 3955.
Collegam habuit, gloria parum illuſtris: Qui Aſiam tam ſancte & Ol. 170. 2.
tam fortiter obtinuit; ut Senatus deinceps in eam Provinciam ituris Vrb C. 654.
Magiſtratibus, exemplum atque formam officii Scævolam decreto ſuo Ant. Ch. 98.
proponeret.

7. [b] Inhærent illi voci poſterioris Africani ſeptem C. Marii Conſu- An. M. 3981. Ol. 161. 4. Vrb C. 620. Ant. Ch. 132.

INTERPRETATIO.

a *Alterum ornatur ſingulari ornamento; quod glóriari poſſit ſe & ante ætatem, & ob victoriam relatam factum eſſe Conſulem.*

b *Septem Conſulatus C. Marii, & duo illius triumphi ampliſſimi originem traxerunt ab hac voce Scipionis* poſterioris.

NOTÆ.

1. *Ex candidato Ædilitatis.*] Cum ducum ignavia diutius bellum gereretur, primum ad Carthaginem, deinde ad Numantiam, Scipioni Æmiliano ſemel atque iterum Conſulatus ultro delatus eſt: uterque præter morem; lex enim erat, ne quis aut ante ætatem, aut bis Conſul eſſet. Quod in Lælio breviter Cicero: *Qui Conſulatum petiit nunquam: factus eſt Conſul bis; primum ante tempus, iterum ſibi ſuo tempore, Reipublicæ pene ſero.*

2. *Quod fieri oportere.*] Hæc & ſequentia verba hic reponenda cenſuimus; in majorem enim Africanum minime, in minorem quam optime quadrare res ipſa loquitur; quid enim notius, quam militum literis monitum Senatum, ut Scipio Æmilianus in Africam Conſul mitteretur: de ſuperiore vero Africano, nec à Livio, nec à quovis alio quidquam tale proditum memoriæ eſt.

3. *Q. Fabii.*] Monuimus jam ſæpe, ex Æmilia gente in Corneliam Africanum minorem, in Fabiam illius fratrem adoptatos fuiſſe. De illius morte lege l. 5. c. 3. n. 2. De pugna Valerii cum Gallo ſupra.

4. *Scævola.*] Cognomento Pontificis, quem Cicero juvenis audivit. In illius honorem ab Aſianis inſtitutus eſt dies feſtus, cui nomen *Mucia.*

latus, ac [1] duo ampliſſimi triumphi. Ad rogum enim uſque gaudio exultavit: Qui, cum apud Numantiam ſub eo duce ſtipendia equeſtria mereret, & forte inter cœnam quidam Scipionem interrogaſſet, ſi quid illi accidiſſet, quemnam Reſpublica æque magnum habitura eſſet. Imperator ipſum reſpiciens infra ſe cubantem, Vel hunc, dixit: Quo augurio perfectiſſima virtus, maximam orientem virtutem, viderit-ne certius, an efficacius accenderit, perpendi vix poteſt. Illa nimirum cœna militaris, ſpecioſiſſimas tota in urbe Mario futuras cœnas ominata eſt. Poſtquam enim Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius pervenit, nemo fuit, qui non illi tanquam Diis immortalibus, apud ſacra menſæ ſuæ [2] libaverit.

An.M. 3953
Ol. 169. 4.
Vrb. C. 652.
Ant.Ch. 100.

8. [a] Jam quæ in Cn. Pompeium & ampla & nova congeſta ſunt, hinc aſſenſione favoris, illinc fremitu invidiæ literarum monumentis obſtrepuntur. Eques Romanus pro Conſule in Hiſpaniam adverſus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello principe civitatis miſſus eſt: nondum ullum honorem auſpicatus [3] bis triumphavit initia Magiſtratuum [4] à ſummo imperio cœpit: [5] tertium Conſulatum decreto Senatus ſolus geſſit: de Mithridate & Tigrane, de multis præterea Regibus, gentibus, plurimiſque civitatibus, & prædonibus unum duxit triumphum.

An.M. 3977.
Ol. 175. 4.
Vrb. C. 676.
Ant.Ch. 76.

An.M. 993.
Ol 179. 4.
Vrb.C. 692.
Ant.Ch. 60.

9. [6] Q. etiam Catulum populus Romanus voce ſua tantum non ad ſidera uſque evexit. Nam cum ab eo pro Roſtris interrogaretur, ſi in uno Pompeio Magno [7] omnia reponere perſeveraſſet; abſumpto illo ſubiti caſus incurſu, in quo ſpem eſſet habiturus; ſummo conſenſu

Interpretatio.

a Scriptis multorum celebrantur, quæ in Cn. Pompeium & ampla & nova, licet multi fremerent invidia, favore omnis populi, ornamenta collata ſunt.

Notæ.

1. *Duo ampliſſimi triumphi.*] Alter de Jugurtha, alter de Cimbris.

2. *Libaverit.*] In epulis mos erat Diis offerri primitias: at illa nocte non Diis, ſed Mario illas obtulerunt.

3. *Bis triumphavit.*] Primum de Hiarba, iterum de Sertorio.

4. *A ſummo imperio.*] A Conſulatu; Pompeius enim nec Ædilis, nec Prætor fuiſſe uſquam legitur.

5. *Tertium Conſulatum.*] Cum T. Annius Milo, P. Plautius Hypſæus, & Q. Metellus Scipio Conſulatus candidati armatorum ſtipatis catervis urbem, tribus veluti caſtris occupaſſent, & P. Clodius à Milone ſub id tempus occiſus eſſet; nihil tutius Patribus viſum eſt, quam ut uni Pompeio ſumma rerum deferretur: quare ſuadente Catone factum eſt Senatuſconſultum, in M. Bibuli ſententiam, uti M. Pompeius abſens ſolus ſine Collega Conſul crearetur: invidiam tamen ut vitaret Pompeius, in quinque menſes anni extremos, Q. Metellum Scipionem ſocerum ſuum Collegam ſibi aſcivit. Hæc pluribus Plut. Dio, Appian. & alii.

6. *Q. etiam Catulum.*] Qui Conſul M. Lepidum Collegam Italia expulit.

7. *Omnia reponere.*] Manlius Trib. plebis legem tulerat, ut bellum Mithridaticum Pompeio committeretur, idque M. Cicero Prætor oratione ſuaſerat.

acclamavit, In te. Vim honorati judicii admirabilem. Siquidem Magnum Pompeium cum omnibus ornamentis quæ retuli, [1] duarum ſyllabarum ſpatio incluſum Catulo æquavit.

10. Poteſt & M. Catonis [1] ex Cypro cum regia pecunia revertentis An.M. 3998.
appulſus ad urbem videri memorabilis: cui navi egredienti Conſules, Ol. 181. 1.
& cæteri Magiſtratus, & univerſus S. P. Q. R. officii gratia præſto Vrb.C. 697.
fuit. Non quod magnum pondus auri & argenti; ſed quod M. Catonem claſſis illa incolumem advexerat, lætatus. Ant.Ch 55.

11. Sed neſcio an præcipuum ſit L. Marcii inuſitati decoris exem- An.M. 3842.
plum, quem Equitem Romanum duo exercitus P. & Cn. Scipionum Ol. 142. 1.
interitu, victoriaque Aſdrubalis lacerati, ducem legerunt: quo tem- Vrb. C. 541.
pore ſalus eorum in ultimas anguſtias deducta, nullum ambitioni locum relinquebat. Ant.Ch. 211.

12. Merito virorum commemorationi Sulpitia, Ser. Paterculi filia, An.M. 3941.
Q. Fulvii Flacci uxor, adjicitur. Quæ, cum Senatus libris Sibyllinis Ol. 166. 4.
per decemviros inſpectis cenſuiſſet, ut [2] Veneris Verticordiæ ſimulacrum Vrb. C. 640.
conſecraretur, quo facilius virginum mulierumque mentes à libidine Ant.Ch. 112.
ad pudicitiam converterentur; & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem ſorte ductæ, de ſanctiſſima fœmina judicium facerent, cunctis caſtitate prælata eſt.

INTERPRETATIO.

1 *Æquavit Pompeio Catulum, cujus nomen & virtutem duabus ſyllabis indicaverat.*

NOTÆ.

1. *Ex Cypro.*] Cur, à quo, quando in Cyprum miſſus ſit Cato explicuimus l.4. c.1. n 14. Marcii etiam de Pœnis victorias l.1. c 6. n.2.

2. *Veneris.*] Ob prodigium, quod Pompeii Elvii filiæ contigit, & tres Veſtales ab equitibus vitiatas, ædes huic Deæ conſecratæ ſunt. De libris Sibyllinis vide in ſacerdotiis Romanorum.

EXTERNA.

1. Cæterum quia ſine ulla diminutione Romanæ majeſtatis extera quoque inſignia reſpici poſſunt, ad ea tranſgrediamur. Pythagoræ
tanta veneratio ab auditoribus tributa eſt; ut quæ ab eo acceperant, An.M. 3555.
in diſputationem deducere nefas exiſtimarent: Quin etiam interpella- Ol. 69. 2.
ti ad reddendam cauſam; hoc ſolum reſpondebant, [1] Ipſum dixiſſe: Vrb.C. 250.
Magnus honos, ſed ſchola tenus. Illa urbium ſuffragiis tributa eſt. Ant.Ch. 502.

NOTÆ.

1. *Ipſum dixiſſe.*] De quo ita Cicero l.1. de natura Deorum. *Nec vero probare ſoleo id, quod de Pythagoricis accepimus, qui ferunt, ſi quid affirmarent in diſputando; cum ex his quæreretur, quare ita eſſet, reſpondere ſolitos, Ipſe dixit; αὐτὸς ἔφα.*

Enixo Crotoniatæ ſtudio ab eo petierunt, ut Senatum ipſorum, qui mille hominum numero conſtabat, conſiliis ſuis uti pateretur. Opulentiſſimaque civitas tam frequenter venerati poſt mortem domum, Cereris ſacrarium fecit: quantumque illa urbs viguit, & Dea in hominis memoria, & homo in Deæ religione cultus eſt.

An.M. 3617. Ol. 88. 2. Vrb.C. 326. Ant.Ch.426. 2. Gorgiæ vero Leontini ſtudiis literatum ætatis ſuæ cunctos præſtantis, adeo ut primus in conventu poſcere, qua de re quiſque audire vellet, auſus ſit, univerſa Græcia in templo Delphici Apollinis ſtatuam ſolido ex auro poſuit; cum cæterorum ad id tempus auratas collocaſſet.

An.M. 3768. Ant.Ch.1285. 3. Eadem gens ſummo conſenſu ad [1] Amphiaraum decorandum incubuit, [2] locum in quo humatus eſt, in formam conditionemque templi redigendo, atque inde oracula capi inſtituendo. Cujus cineres idem honoris poſſident, quod [3] Pythicæ Cortinæ, quod [4] aheno [5] Dodonæ, quod [6] Hammonis fonti datur.

4. [7] Pherenices quoque non vulgaris honos, cui ſoli omnium fœminarum [8] gymnico ſpectaculo intereſſe permiſſum eſt, cum ad Olympia filium Euclea certamen ingreſſurum adduxiſſet, [9] Olympionice patre genita, fratribus eandem palmam aſſecutis latera cingentibus.

NOTÆ.

1. *Amphiaraum.*] Græcum vatem, quem vel invitum Rex Adraſtus ad bellum Thebanum duxerat.

2. *Locum in quo humatus.*] Primo, quo ad Thebas venit die, hiatu terræ eum armis & curru abſorptus eſt; ibique conditū, non templum, ſi Plutarcho credimus: ſed oppidum, cui à curru nomen *Harma*, factum eſt.

3. *Pythica Cortina.*] Pars erat ſecretior templi Delphici.

4. *Aheno Dodonæ.*] Hoc eſt æreo ſimulacro in formam aut columbæ aut lebetis, ex cujus tinnitu futura prædicebant.

5. *Dodona.*] Civitas fuit in Chaonia Epiri regione, propter quam nemus Iovi ſacrum, in quo templum Iovis fuiſſe perhibetur; & in eo oraculum omnium, quæ apud Græcos erant, vetuſtiſſimum: duas ibi columbas fudiſſe oracula fabulantur, quarum altera Delphos, altera in Ammonis templum evolaverit. Dodona, vel à Dodone EuropæIoviſque filio, vel à Dodanim filio] Iavan nomen ſortita eſt.

6. *Ammonis fonte*] De Ammonis, ſive Hammonis (alii enim aliter ſcribunt) oraculo nonnihil ſupra diximus. De fonte vero hæc habet Q. Curtius l.4. c.30. *Eſt aliud Hammonis nemus; in medio habet fontem, aquam Solis vocant; ſub lucis ortum tepida manat; medio die, cum vehementiſſimus eſt calor, frigida eadem fluit; inclinato in veſperam caleſcit; media nocte fervida exæſtuat; quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decreſcit, donec ſub ipſum diei ortum adſueto tempore langueſcat* De illius oraculi origine, deque numinis ipſius forma & nomine conſule Tellerium noſtrum in ſuis ad Q. Curtium notis l.4. c.18. & ſequentibus, ubi omnia, quæ ad hoc oraculum pertinent, diligenter & docte, ut ſolet, explicuit.

7. *Pherenices.*] Cui is honos delatus eſt, quod patrem, fratres, & filios in hoc ludo ſæpe victores habuiſſet.

8. *Gymnico ſpectaculo.*] Quia nudi decertabant.

9. *Olympionice.*] Hoc eſt, quæ nata erat patre ſæpe victore in certamine Olympico.

VALERII

VALERII MAXIMI LIBER NONUS.

CAP. I.

DE LUXURIA ET LIBIDINE.

EXEMPLA ROMANA SUNT.

1. *C. Sergius Orata.*
2. *Clodius Æſopi Tragœdi F.*
3. *Mulieres legis Oppiæ oppugnatrices.*
4. *Cn. Domitius, & L. Craſſus. Cenſ.*
5. *Q. Metellus Pius.*
6. *C. Scribonius Curio filius.*
7. *P. Clodii judicium.*
8. *Gemellus viator Tribunitius.*
9. *L. Catilina.*

EXTERNA.

1. *Annibal Pœnus Amilcaris F.*
2. *Vulſinienſes.*
3. *Xerxes Perſarum Rex.*
4. *Antiochus Syriæ Rex.*
5. *Ptolemeus Ægypti Rex.*
6. *Ægyptii.*
7. *Cyprii.*

BLANDUM etiam malum luxuria, quam accuſare aliquanto facilius eſt, quam vitare, operi noſtro inſeratur: Non quidem ut ullum honorem recipiat; ſed ut ſeipſam recognoſcens, ad pœnitentiam impelli poſſit. Jungatur illi libido: quoniam ex iiſdem vitiorum principiis oritur: neque aut à reprehenſione, aut ab emendatione ſeparentur gemino mentis errore connexæ.

1. [1] C. Sergius Orata penſilia balnea primus facere inſtituit: quæ impenſa levibus initiis cœpta, [a] ad ſuſpenſa calidæ aquæ tantum non æquora penetravit.

Idem videlicet, ne gulam Neptuni arbitrio ſubjectam haberet,

INTERPRETATIO.

[a] *Eo pervenit, ut immenſa receptacula aquæ calidæ in aëre ſuſpenſa ſint.*

NOTÆ.

1. *C. Sergius Orata.*] Cujus mores his verbis deſcripſit Sanctus Auguſtinus in libro de Beata vita: *Homo ditiſſimus, amœniſſimus, delicioſiſſimus; cui neque ad voluptatem quidquam defuit, neque ad gratiam, neque ad bonam integramque valetudinem.* Inditum illi Oratæ nomen; vel quod Oratas (piſcium genus eſt) in deliciis haberet, ut placet Macrobio; vel quod duobus annulis ad aurium ornamentum uteretur, ut vult Verrius Flaccus.

An.M. 3958. Ol. 171. 1. Vrb.C. 657. Ant.Ch. 95.

[1] peculiaria ſibi maria excogitavit; [2] æſtuariis intercipiendo fluctus; piſciumque diverſos greges ſeparatos molibus includendo, ut nulla tam ſæva tempeſtas incideret, qua non Oratæ menſæ varietate ferculorum abundarent. Ædificiis etiam ſpatioſis & excelſis deſerta ad id tempus ora Lucrini lacus preſſit; quo recentiore uſu conchyliorum frueretur: Ubi dum ſe [3] publicæ aquæ cupidius immergit, cum [4] Conſidio Publicano judicium nactus eſt: in quo L. Craſſus adverſus illum cauſam agens, errare amicum ſuum Conſidium dixit, quod putaret Oratam remotum à lacu, cariturum oſtreis: namque ea, ſi inde petere non licuiſſet, [5] in tegulis reperturum.

An.M. 4015. Ol. 185. 2. Vrb.C. 714. Ant.Ch. 38.

2. Huic nimirum magis Æſopus tragicus in adoptionem dare filium ſuum, quam bonorum ſuorum hæredem relinquere debuit: non ſolum perditæ, ſed etiam furioſæ luxuriæ juvenem. Quem conſtat [6] cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis, in cœna pro ficedulis ponere, [7] acetoque liquatos magnæ ſummæ uniones potionibus aſpergere ſolitum; ampliſſimum patrimonium, tanquam amaram aliquam ſarcinam, quam celerrime abjicere cupientem: Quorum alterius ſenis, alterius adoleſcentis ſectam ſecuti plurimi, [a] longius manus porrexerunt. Neque enim ullum finitur vitium ibi, ubi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti piſces, inde [8] infuſæ culinis oſtreæ. Arte cenſibuſque edendi atque bibendi voluptas reperta eſt.

An.M. 3859. Ol. 146. 2. Vrb C. 558. Ant.Ch. 194.

3. Urbi autem noſtræ ſecundi belli Punici finis, & Philippus Rex Macedoniæ devictus, licentioris vitæ fiduciam dedit. Quo tempore matronæ [9] Brutorum domum auſæ ſunt obſidere, qui abrogatione

INTERPRETATIO.

a *Ex remotioribus regionibus cibos ad delicias ſuas afferri juſſerunt.*

NOTÆ.

1. *Peculiaria ſibi maria.*] Quia juxta maris littus ſibi ſtruxerat vivaria, in quibus piſces omnis generis ſervarentur: at non gulæ cauſa, ſed quæſtus id ab eo factum refert Plinius l. 9. c. 54. cum inde ingentem pecuniæ vim quotannis colligeret.

2. *Æſtuariis.*] Æſtuaria dicuntur, quæ maris æſtu omni ex parte alluuntur.

3. *Aqua publica.*] Lacus Lucrini, qui inter Baias & Cumas: illius & Virgilius & Juvenalis meminere.

4. *Conſidio Publicano*] Ab eo enim in judicium vocatus eſt, quod ædificiis ſuis lacum publicum includeret.

5. *In tegulis reperturum.*] Quod etiam Seneca indicat; *Alunt in ſummis culminibus mentita nemora, & navigabilium piſcinarum freta.*

6. *Cantu commendabiles.*] Id Æſopi patri tribuit Plinius l. 10. c. 51. aveſque ſingulas ſex nummis coëmptas teſtatur.

7. *Aceto liquatos.*] De illo Horatius l. 2. ſatyr. 2.

Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies ſolidum ſorberet aceto,
Diluit inſignem baccam.

Conviviis ſingulis uniones ſorbendos dediſſe tradit Plinius l. 9. c. 35.

8. *Infuſa culinis oſtreæ.*] Aliter Lipſius. *Inde infuſæ culinis artes*; hoc eſt, inde repertæ culinariæ artes.

9. *Brutorum domum.*] M. & D. Brutorum, qui tum erant Tribuni plebis.

legis Oppiæ intercedere parati erant, quam fœminæ tolli cupiebant: quia his nec veſte varii coloris uti, nec auri plus ſemuncia habere, nec juncto vehiculo propius Urbem mille paſſus, niſi ſacrificii gratia vehi permittebat. ² Et quidem obtinuerunt, ut jus per continuos viginti annos ſervatum aboleretur. Non enim providerunt ſeculi illius viri, ad quem cultum tenderet inſoliti cœtus pertinax ſtudium; aut quo ſe uſque effuſura eſſet legum victrix audacia. Quod ſi animi muliebris apparatus intueri potuiſſent, quibus quotidie aliquid novitatis ſumptuoſius adjectum eſt; in ipſo introitu ruenti luxuriæ obſtitiſſent.

4. Sed quid ego de fœminis ulterius loquor? quas & imbecillitas mentis, & graviorum operum negata affectatio, omne ſtudium ad curioſiorem ſui cultum hortatur conferre; cum temporum ſuperiorum & nominis & animi excellentes viros, ᵃ in hoc priſcæ continentiæ ignotum diverticulum prolapſos videam; idque jurgio ipſorum pateat.

³ Cn. Domitius L. Craſſo Collegæ ſuo altercatione orta objecit, quod ⁴ columnas Hymettias in porticu domus haberet. Quem continuo Craſſus, quanti ipſe domum ſuam æſtimaret, interrogavit. Atque ut reſpondit, ſexagies ſeſtertio: Quanto ergo eam, inquit, minoris fore exiſtimas, ſi decem arbuſculas inde ſuccidero: Ipſo tricies ſeſtertio, ait Domitius. Tunc Craſſus; ⁵ Uter igitur luxurioſior eſt? Ego-ne, qui decem columnas centum millibus nummûm emi, an tu qui decem

An.M.3962.
Ol 171. 1.
Vrb.C. 661.
Ant.Ch.91.

INTERPRETATIO.

ᵃ *Viros excellentes videam prolapſos in luxuriam ignotam priſcis Romanis ſumma continentia viris; quod non ſine convitio aliquorum narrabo,*

NOTÆ.

1. *Legis Oppiæ*] Quam tulerat C. Oppius Tribunus plebis, Q. Fabio & T. Sempronio Coss. dum maxime arderet Italia bello Punico ſecundo.

2. *Et quidem obtinuerunt.*] Matronæ nulla, nec authoritate, nec verecundia, nec imperio virorum contineri limine poterant; omnes vias urbis aditusque in forum obſidebant; eumque & M. Cato Conſul, & Bruti Tribu. ne ea lex abrogaretur, obſiſterent, uno agmine omnes Tribunorum januas obſiderunt, qui rogationi Collegarum intercedebant; nec ante abſtiterunt, quam remiſſa interceſſio à Tribunis eſt.

3. *Cn. Domitius L. Craſſo.*] Ambo Cenſores erant; Domitius natura vehemens; Craſſus vero facetus Collegam ſæpe jocis perſtrinxit, ut auctor eſt Cicero l. 2. de Orat.

4. *Columnas Hymettias.*] Primus ille peregrini marmoris columnas ſex habuit longas duodenum pedum: unde illum M. Brutus *Venerem Palatinam* appellavit.

5. *Uter igitur.*] Paulo aliter Plinius; *Utrum-ne igitur ego ſum, inquit, quaſo Domiti, exemplo gravis, & ab ipſa Cenſura notandus? qui in domo, qua mihi hæreditati obvenit, comiter habitem; an tu, qui tanti ſex arbores æſtimes. Ea fuerunt loti parvula ramorum opacitate laſcivæ, quæ duraverunt uſque ad Neronis incendia, quibus cremavit urbem, cultu virides, juveneſque.* Ita l. 17.

arbuſcularum umbram tricies ſeſtertiûm ſumma compenſas?[a] [1] Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Annibalis, jamque transmarinorum ſtipendiorum abundantia oſcitantem: aliquanto tamen inſequentium ſeculorum ædificiis & nemoribus anguſtiorem. Quoniam inchoatam à ſe lautitiam poſteris relinquere, quam à majoribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

An.M. 3980. Ol. 176. 3. Vrb.C. 679. Ant.Ch. 73.

5. Quid enim ſibi voluit princeps ſuorum temporum Metellus Pius, tunc cum in Hiſpania adventus ſuos ab hoſpitibus aris & thure excipi patiebatur? cum [2] Attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cum immanibus epulis appparatiſſimos interponi [3] ludos ſinebat? cum palmata veſte convivia celebrabat, [4] demiſſaſque lacunaribus aureas coronas velut cœleſti capiti recipiebat? Et ubi iſta? non in Græcia, neque in Aſia; quarum luxuria ſeveritas ipſa corrumpi poterat: ſed in horrida & bellicoſa provincia, [b] cum præſertim acerrimus hoſtis Sertorius, Romanorum exercituum oculos Luſitanis telis perſtringeret: Adeo illi patris ſui [5] Numidica caſtra exciderant. Paret igitur, quam celeri tranſitu luxuria affluxerit. Nam cujus adoleſcentia priſcos mores vidit, ſenectus novos orſa eſt.

An.M. 4005. Ol. 192. 4. Vrb. C. 704. Ant.Ch. 48.

6. Conſimilis mutatio in domo Curionum exſtitit: Siquidem forum noſtrum & [6] patris graviſſimum ſupercilium, & filii ſexcenties ſeſtertiûm æris alieni aſpexit, contractum famoſa injuria nobilium juvenum.

INTERPRETATIO.

[a] *Licet ſermo ille oblitus videatur* horum temporum quibus bellum *in Pyrrhum &* *Annibalem* gerebatur; *& redolens innumera vectigalia, quæ trans mare* in Africa & Aſia *colligebantur: nondum tamen* exprimit opum illam *profuſionem, quæ ſequentibus ſeculis in ædificia & nemora facta eſt.*

[b] *Cum præcipue Sertorius non procul ab exercitu Romano caſtra cum Luſitanis haberet.*

NOTÆ.

1. *Sermonem oblitum Pyrrhi.*] Vbi munera ſua à Romanis repudiata Pyrrhus audiit, dixiſſe fertur, nullam capiendæ Romæ ſpem eſſe; Annibal vero capi non poſſe, priuſquam luxu caperentur.

2. *Attalicis aulæis.*] Hoc eſt, pretioſis tapetibus, quibus Attali Pergami Reges uti ſolebant.

3. *Ludos.*] Scenæ enim ad oſtentationem hiſtrionum inſtructæ erant.

4. *Demiſſas lacunaribus.*] *Sedenti in tranſenna demiſſum victoriæ ſimulacrum cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam capiti imponebat.* Ita Salluſt. lib. 2. hiſt.

5. *Numidica caſtra.*] Illius enim pater ſeveritate diſciplinam militarem in ſuo exercitu correxerat: quod pluribus Salluſtius.

6. *Patris graviſſimum.*] Patri & filio C. Scribonius Curio nomen fuit; pater Conſul anno 679 Macedoniam ſortitus, de Bardanis triumphavit: Orator ſat probabilis, ſed memoria tam debilis, ut tribus propoſitis, vel quartum adderet, vel tertium quæreret. Filius admirabilem ad dicendum naturam habuit; Tribunus plebis primum Cæſari infeſtus, deinde ob æs alienum contractum illius partes ſecutus, Catonem expulit Sicilia: Accium Varum in Africa vicit; tum ipſe à Iubæ Præfecto cum quatuor legionibus cæſus eſt.

Itaque eodem tempore, & in iiſdem penatibus diverſa ſecula habitarunt, frugaliſſimum alterum, alterum nequiſſimum.

7. [1] P. autem Clodii judicium quanta luxuria & libidine abundavit? in quo ut evidenter inceſti crimine nocens reus abſolveretur, noctes matronarum & adoleſcentium nobilium magna ſumma emptæ mercedis loco judicibus erogatæ ſunt. Quo in flagitio tam tetro, tamque multiplici, neſcias primum quem deteſtêre; an qui iſtud corruptelæ genus excogitavit, an qui ſuam pudicitiam ſequeſtrem perjurii fieri paſſi ſunt, an qui religionem ſtupro permutarunt.

8. Æque flagitioſum illud convivium, quod Gemellus Tribunicius viator ingenui ſanguinis, ſed officii intra ſervilem habitum deformis, Metello Scipioni Conſuli, ac Tribunis plebis magno cum rubore civitatis comparavit. Lupanari enim domi ſuæ inſtituto, Muciam & Fulviam, tum à patre, tum à viro utramque abductam, & nobilem puerum Saturninum in eo proſtituit. Probroſæ patientiæ corpora ludibrio temulentæ libidini futura: epulas Conſulibus & Tribunis non celebrandas, ſed vindicandas.

9. Præcipue vero Catilinæ libido ſceleſta: Nam veſano amore Aureliæ Oreſtillæ correptus, cum unum impedimentum videret, quo minus nuptiis inter ſe jungerentur, filium ſuum, quem & ſolum, & ætate jam puberem habebat, veneno ſuſtulit: protinuſque ex rogo ejus maritalem facem accendit, ac novæ maritæ orbitatem ſuam loco muneris erogavit. Eodem deinde animo civem ſe gerens, quo patrem egerat: filii pariter manibus, & nefarie attentatæ patriæ pœnas dedit.

NOTÆ.

Extant multæ ad ipſum Ciceronis epiſtolæ.

1. *P. Clodii.*] P. Clodius. Metellus Scipio, Catilina, ex iis quæ jam diximus, notiſſimi.

EXTERNA.

1. At Campana luxuria perquam utilis civitati noſtræ fuit. Invictum enim armis Annibalem illecebris ſuis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Ita vigilantiſſimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, unguentorum fragrantia, Veneris uſu laſciviore, ad ſomnum & delicias evocavit. Ac tum demum fracta & contuſa Punica feritas eſt, cum [1] Seplaſia ei & Albana caſtra eſſe cœperunt. Quid ergo his vitiis fœdius, quid etiam damnoſius, quibus vir- An.M. 3839. Ol 141. 2. Vrb.C. 538. Ant.Ch. 214.

NOTÆ.

1. *Seplaſia.*] Sic legitur in Ciceronis oratione contra Piſonem, non *Selapſia.* Erat autem Capuæ platea, ubi unguentarii, caupones, & alii hujus generis homines. Capuæ deliciis, tum Annibalis, tum exercitus illius ardor ita elanguit, ut non immerito dictum ſit, *Capuam Annibali Cannas fuiſſe.*

tus atteritur, victoriæ langueſcunt, ſopita gloria in infamiam convertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur? Adeo ut neſcias ab hoſtibus-ne, an ab illis capi pernicioſius habendum ſit.

An M. 3755. 2 Quæ etiam [1] Volſinienſium urbem gravibus & erubeſcendis cladi-
Ol. 120. 2. bus implicarunt. Erat opulenta, erat moribus & legibus ornata, Etru-
Vrb.C. 454. riæque caput habebatur: ſed poſtquam luxuria prolapſa eſt, in pro-
Ant.Ch. 298. fundum injuriarum & turpitudinis decidit, ut [2] ſervorum ſe inſolentiſſimæ dominationi ſubjiceret. Qui primum admodum pauci Senatorium ordinem intrare auſi, mox univerſam Rempublicam occupaverunt. Teſtamenta ad arbitrium ſuum ſcribi jubebant: convivia, cœtuſque ingenuorum fieri vetabant: filias dominorum in matrimonium ducebant. Poſtremo lege ſanxerunt, ut ſtupra ſua in viduis pariter ac nuptis impunita eſſent: ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cujus caſtitatem non ante ex numero ipſorum aliquis delibaſſet.

An.M. 3568. 3. Age, Xerxes opum regiarum oſtentatione eximia, eo uſque luxu-
Ol. 73. 3. ria gaudebat, ut edicto præmium ei proponeret, qui novum voluptatis
Vrb C. 267. genus reperiſſet. Quanta; dum deliciis nimiis capitur, ampliſſimi im-
Ant.Ch. 485. perii ruina evaſit.

An.M. 3862. 4. Antiochus quoque Syriæ Rex nihilo continentioris exempli:
Ol. 147. 1. Cujus cæcam & amentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte
Vrb.C. 561. [3] aureos clavos crepidis ſubjectos habuit: argenteaque vaſa ad uſum
Ant.Ch. 191. culinæ comparavit: & tabernacula textilibus ſigillis adornata ſtatuit. Avaro potius hoſti præda optabilis, quam ulla ad vincendum ſtrenuo mota.

5. [4] Jam Ptolemæus Rex acceſſione vitiorum ſuorum vixit: ideoque
An M. 3922. Phyſcon appellatus eſt. Cujus nequitia quid nequius? ſororem natu
Ol. 162. 1. majorem [5] communi fratri nuptam ſibi nubere coëgit. Poſtea deinde fi-
Vrb. C. 621. lia ejus per vim ſtuprata, ipſam [6] dimiſit, ut vacuum locum nuptiis
Ant.Ch. 131. puellæ faceret.

Notæ.

1. *Volſinienſium.*] Tres olim urbes in Etruria nobiles, Aretium, Peruſium, & Volſinum. *Belſena.*

2. *Servorum dominationi.*] Volſinenſes Senatus Romani opem implorarunt; miſſus cum copiis Fabius, qui pœnas à ſervis exegit, urbemque ſervitute liberavit. Ita Florus l. 1. c. 21.

3. *Aureos clavos.*] Copias auro fulgentes Annibali cum oſtendiſſet Antiochus, quæſivit ex eo, numquid ea ſatis eſſent Romanis? tum Annibal: *Satis*, inquit, *erunt Romanis, quamvis avariſſimi ſint.*

4. *Ptolemæus.*] Filius Ptolemæi Epiphanis. *Phyſcon*, hoc eſt, ventrioſus vocatur à Ioſepho, Strabone, & ab Epiphanio Philologo, *Strabo*: *Cacergetes* ab Alexandrinis: *Evergetem* tamen appellari ſe volebat.

5. *Communi fratri.*] Ptolemæi Philometoris, quem regno expulerat: ipſe enim prius regnabat in Cyrene

6. *Dimiſit.*] Cum in populum cædibus graſſaretur, incenſa à populo regia, ipſe in Cyprum aufugit: hinc multi tumultus, quos fuſe Iuſtinus perſequitur.

6. Conſentaneus igitur Regibus ſuis gentis Ægyptiæ populus : qui [1]ductu Archelai adverſus A. Gabinium mœnibus urbis egreſſus, cum caſtra vallo atque foſſa cingere juberetur ; univerſus ſucclamavit, ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. Quapropter deliciis tam enerves animi, ſpiritum exercitus noſtri ſuſtinere non potuerunt.

An.M. 3959. Ol. 181. 1. Vrb.C. 698. Ant.Ch 54.

7. Sed tamen effœminatior multitudo Cypriorum, qui Reginas ſuas mulierum corporibus velut gradibus conſtructis, quo mollius veſtigia pedum ponerent, currum conſcendere æquo animo ſuſtinebant. Viris enim, ſi modo viri erant, vita carere, quam tam delicato imperio obtemperare ſatius fuit.

NOTÆ.

1. *Ductu Archelai.*] Cui Regina Berenice Ptolemæo patre pulſo nupſerat : duobus in præliis à Gabinio victus eſt ; quorum in altero captus, & pecunia dimiſſus, in altero cæſus eſt ; ſeu à Romanis, ut placet Dioni ; ſeu à Ptolemæo, ut vult Strabo.

CAP. II.

DE CRUDELITATE.

1. *L. Cornelii Sullæ Dict.*
2. *C. Marii Coſ.* VII.
3. *L. Iunii Damaſippi Prat.*
4. *Munatii Flacci.*

EXTERNORUM.

1. *Carthaginienſium.*
2. *Annibalis Pæni.*
3. *Mithridatis Regis.*
4. *Numulizinthis Thraciæ Regis.*
5. *Ptolemæi Phyſcontis Regis.*
6. *Darii Ochi Perſarum Regis.*
7. *Artaxerxis Ochi Regis.*
8. *Athenienſium.*
9. *Perilli Siculi.*
10. *Etruſcorum.*
11. *Quorundam barbarorum.*

[a] HÆc ſocietas vitiorum laſcivi vultus, & novæ cupiditati inhærentium oculorum, ac delicato cultu affluente, per varios illecebrarum motus volitantis animi : crudelitatis vero horridus habitus, truculenta facies, violenti ſpiritus, vox terribilis, ora minis & cruentis imperiis referta : cui ſilentium donare, incrementum eſt adjicere. Etenim quem modum ſibi ipſa ſtatuet, ſi ne ſuggillationis quidem frenis fuerit revocata ? ad ſummam, cum penes illam ſit timeri, penes nos ſit odiſſe.

INTERPRETATIO.

a *Societas quædam eſt inter hæc vitia,* ſcilicet *inter vultum laſcivum, & oculos novis ſemper cupiditatibus inhærentes ; & animum, dum cultus delicatus affluit ; varios illecebrarum modos quærentem.*

1. L. Sulla, [1] quem neque laudare, neque vituperare quiſquam ſatis digne poteſt: quia dum quærit victorias, Scipionem ſe populo Romano; dum ſævitiam exercet, Annibalem repræſentavit: Egregie namque auctoritate nobilitatis defenſa, crudeliter totam urbem, atque omnes Italiæ partes civilis ſanguinis fluminibus inundavit: [2] Quatuor legiones contrariæ partis, fidem ſuam ſecutas, in Publica villa, (quæ in Martio campo erat) nequicquam fallacis dextræ miſericordiam implorantes, obtruncari juſſit: Quarum lamentabiles quiritatus trepidæ civitatis aures receperunt; lacerata ferro corpora Tiberis, impatiens tanti oneris, cruentatis aquis vehere coactus eſt. [3] Quinque millia Prænestinorum, ſpe ſalutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipii evocata, cum abjectis armis humi corpora proſtraviſſent, interficienda, protinuſque per agros diſpergenda curavit. Quatuor millia & ſeptingentos diræ proſcriptionis edicto jugulatos in tabulas publicas retulit, videlicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur. Nec contentus in eos ſævire, qui armis à ſe diſſenſerant; etiam quieti animi cives, propter pecuniæ magnitudinem, per nomenclatorem conquiſitos, proſcriptorum numero adjecit. Adverſus mulieres quoque gladios diſtrinxit: quaſi parum cædibus virorum ſatiatus. Id quoque inèxplebilis feritatis indicium eſt: [a] abſciſa miſerorum capita, modo non vultum ac ſpiritum retinentia, in conſpectum ſuum afferri voluit, ut oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quam porro crudeliter ſe [4] in M. Mario Prætore geſſit! quem per ora vulgi ad ſepulcrum Lutatiæ gentis pertractum, non prius vita privavit, quam oculos infelicis erueret, &

An.M.3972.
Ol.174. 3.
Vrb C. 671.
Ant.Ch 81.

Interpretatio.

a *Abſciſſa miſerorum capita, quæ priſtinum fere vultus habitum retinentia, ſpirare adhuc videbantur.*

Notæ.

1. *Quem neque laudare.*] Ita fere Velleius l.2. *L. Cornelius Sylla, qui neque ad finem victoria ſatis laudari, neque poſt victoriam abunde vituperari poteſt.*

2. *Quatuor legiones.*] Quatuor millia Florus, ſex Plutarchus, octo Epit. Liviana, novem Aurelius Victor. In circo maximo factam hanc cædem tradit Plutarchus, dum Sylla in æde Bellonæ Senatum haberet.

3. *Quinque millia Præneſtinorum*] Poſtquam Lucretius Mario juniore mortuo hac urbe potitus eſt, illuc Sylla ſe contulit: primum cauſa cognita animadvertit in ſingulos; deinde, quaſi non vacaret, cives uno in loco contractos ad duodecim millia confici juſſit. Plut.

4. *In M. Mario Prætore.*] Aliter Plutarchus. L. Catilina proſcriptione nondum decreta, fratrem cum occidiſſet, Syllam adit, rogat ut fratrem quaſi incolumem proſcribat: morem illi geſſit Sylla; gratiam vero ut illi referret Catilina, M. Marium, qui bis Prætor fuerat, virum populo gratiſſimum interficit, caputque defert ad Syllam in foro ſedentem: alii volunt Marium erutis oculis, manibus, cruribuſque deſectis aliquandiu ſervatum, ut per ſingula membra moreretur: quod Cicero in petitione Conſulatus narrat pluribus.

ſingulas

ſingulas corporis partes confringeret. Vix mihi veriſimilia narrare videor. At ille etiam M. Platorium, quod ad Marii ſupplicium exanimis ceciderat, continuo ibi mactavit: novus punitor miſericordiæ, apud quem iniquo animo ſcelus intueri, ſcelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris ſaltem pepercit? Minime. Nam C. Marii, cujus, etſi poſtea hoſtis, quæſtor tamen aliquando fuerat, erutos cineres in Anienis alveum ſparſit. En, quibus actis [1] Felicis cognomen aſſequendum putavit!

2. Cujus tamen crudelitatis C. Marius invidiam levat: nam & ille nimia cupiditate perſequendi inimicos, iram ſuam nefarie diſtrinxit, [2] L. Cæſaris Conſularis & Cenſorii nobiliſſimum corpus ignobili ſævitia trucidando: Et quidem apud ſeditioſiſſimi & abjectiſſimi hominis buſtum: id enim malorum miſerrimæ tunc Reipublicæ deerat, [3] ut Vario Cæſar piaculum caderet. Pene tanti victoriæ ejus non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, quam laudis militiæ meruit. Idem caput M. Antonii abſciſſum lætis manibus inter epulas per ſummam animi ac verborum inſolentiam aliquandiu tenuit: clariſſimique & civis & Oratoris ſanguine contaminari menſæ ſacra paſſus. Atque etiam P. Annium, qui id attulerat, in ſinum ſuum, recentis cædis veſtigiis aſperſum recepit. An.M. 1967. Ol. 173 2. Vrb C 666. Ant.Ch. 86.

3. [4] Damaſippus nihil laudis habuit quod corrumperet: itaque memoria ejus licentiore accuſatione perſtringitur; Cujus juſſu principum civitatis capita hoſtiarum capitibus permiſta ſunt; Carboniſque Arvinæ truncum corpus patibulo affixum geſtatum eſt: Adeo ut flagitioſiſſimi hominis Prætura multum, aut Reipublicæ majeſtas nihil potuit. An.M. 3972. Ol. 174. 3. Vrb. C. 671. Ant.Ch. 81.

4. [5] Munatius etiam Flaccus Pompeiani nominis acrior quam probabilior defenſor, cum ab Imperatore Cæſare in Hiſpania incluſus mœnibus Atteguenſium obſideretur, efferatam crudelitatem ſuam truculentiſſimo genere veſaniæ exercuit: Omnes enim ejus oppidi cives, quos An.M. 4009. Ol. 183. 4. Vrb.C. 708. Ant.Ch. 44.

NOTÆ.

1. *Felicis cognomen.*] Reipublicæ certe ob nimiam crudelitatem infelix fuit: unde ille verſiculus:

Aſpice felicem ſibi, non tibi Romule, Syllam.

2. *L. Cæſaris.*] Qui bello ſociali multa fortiter geſſerat, & cum P. Licinio Craſſo fuerat Cenſor.

3. *Vt Vario.*] Suetonenſi; quem ſummo cruciatu periiſſe ſupra ex Cicerone diximus: veriſimile ſit à Syllanis necatum, cum illius mortem Marius vindicagit. De Antonii morte diximus ſupra.

4. *Damaſippus.*] Qui juſſu Marii junioris vocato in Curiam Senatu, C. Papyrium Carbonem Conſulis fratrem, P. Antiſtium, L. Domitium, & Mutium Scævolam Pontificem Maximum, alioſque interfecit.

5. *Munatius Flaccus*] De nimia Cæſaris potentia cum Pompeium monuiſſet, cum ſecurum eſſe Pompeius juſſit, cum diceret orbem ſe totum, cum pede terram percuſſerit, commoturum: cum vero paulo poſt in Græciam Pompeius fugeret, tum illi Munatius: *Pede*, inquit, *percute terram Pompei.*

Hhh

ſtudioſiores Cæſaris ſenſerat, jugulatos, muris præcipitavit: fœminas quoque, citatis nominibus virorum, qui in contrariis caſtris erant, ut cædes conjugum ſuarum cernerent; maternis gremiis ſuperpoſitos liberos trucidavit; infanteſque alios in conſpectu parentum humo infligi, alios ſuperjactatos pilis excipi juſſit: Quæ auditu etiam intolerabilia, Romano juſſu, Luſitanis manibus adminiſtrata ſunt: [a] cujus gentis præſidio Flaccus vallatus divinis operibus [1] vecordi pertinacia reſiſtebat.

INTERPRETATIO.

[a] *Cujus gentis præſidio defenſus Flaccus inſana pertinacia reſiſtebat invictis armis* Iulii Cæſaris *inter deos referendi.*

NOTÆ.

1. *Vecordi pertinacia.*] Captus enim à Cæſare meritas crudelitatis pœnas dedit; ut Hirtius in bello Hiſpanico, & Dio l.43. referunt.

EXTERNA.

An.M. 3803. Ol. 131. 2. Vrb. C. 502. Ant.Ch.250.

1. Tranſgrediamur nunc ad illa, quibus, ut par dolor, ita nullus noſtræ civitatis rubor ineſt. Carthaginienſes [1] Atilium Regulum palpebris reſectis, machinæ, in qua undique præacuti ſtimuli eminebant, incluſum, vigilantia pariter & continuo tractu doloris necaverunt. Tormenti genus haud dignum paſſo, auctoribus digniſſimum. Eadem uſi ſunt crudelitate in milites noſtros, quos maritimo certamine in ſuam poteſtatem redactos, navibus ſubſtraverunt; ut earum carinis ac pondere eliſi, inuſitata ratione mortis barbaram feritatem ſatiarent: tetro facinore pollutis claſſibus ipſum mare violaturi.

An.M. 3838. Ol 141. 1. Vrb.C. 537. Ant.Ch.215.

2. Eorum dux Annibal, cujus majore ex parte virtus ſævitia conſtabat, [2] in flumine Vergello corporibus Romanis ponte facto, exercitum traduxit: ut terreſtrium Carthaginienſium copiarum æque ſceleſtum egreſſum terra, quam maritimarum Neptunus experiretur. Idem captivos noſtros oneribus & itinere feſſos infima pedum parte ſuccisa relinquebat. Quos vero in caſtra perduxerat, paria fere fratrum & propinquorum jungens, ferro decernere cogebat: neque ante ſanguine explebatur, quam ad unum victorem omnes redegiſſet. Juſto ergo illum odio, verumtamen tardo ſupplicio Senatus Pruſiæ Regi

NOTÆ.

1. *Attilium Regulum palpebris.*] Attilii cladem, & mortis genus pluribus explicuimus lib.1. c.1. n.14.

2. *In flumine Vergello.*] Vulgo dicitur *Gelo*; ſed male, cum ſit in Sicilia. Florus Vergello; ita etiam Pighius: Plinius Cerbalo, qui Apuliæ fluvius eſt prope Catinas; quem ſequitur Colerus; alii *Gallo*, alii *ſigello*; ego libentius cum Plinio legerim *Cerbalo*.

factum ſupplicem [1] ad voluntariam mortem compulit.

3. Tam Hercle, quam Mithridatem Regem, qui una epiſtola An M. 3966.
[2] octoginta millia civium Romanorum in Aſia per urbes negotiandi Ol. 173 1.
gratia diſperſa, interemit: tantæque provinciæ hoſpitales Deos, inju- Vrb.C. 665.
ſto, ſed non inulto cruore reſperſit. Quoniam cum maximo cruciatu, Ant.Ch. 87.
[3] veneno repugnantem ſpiritum ſuum tandem ſuccumbere coëgit. Si- An.M. 3971.
mulque piacula [4] crucibus illis dedit, quibus amicos ſuos auctore Gauro Ol 179. 2.
Spadone libidinoſus obſequio, ſceleſtus imperio affecerat. Vrb.C. 690.

4. Numulizinthis Diogiridis filiæ Thraciæ Regis etſi minus admi- Ant.Ch. 62.
rabilem crudelitatem gentis ipſius feritas, narrandam tamen rabies ſæ-
vitiæ facit: cui neque vivos homines medios ſecare, neque parentes li-
berorum veſci corporibus nefas fuit.

5. Iterum Ptolemæus Phyſcon emergit, paulo ante libidinoſæ An.M. 3911.
amentiæ teterrimum exemplum: idem etiam inter præcipua crudelita- Ol. 162. 1.
tis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculentius? [5] filium ſuum Vrb.C. 612.
nomine Menephitem, quem ex Cleopatra eadem ſorore & uxore ſu- Ant.Ch. 131.

NOTÆ.

1. *Ad voluntariam mortem.*] Poſt victum Antiochum, Annibal, uti diximus, ad Pruſiam Bithyniæ Regem ſe contulit, ad quem aliquanto poſt legatus à Senatu Romano venit T. Quintius Flaminius. Tum Pruſias, ſive ut gratificaretur præſenti Flaminio, ſive ab eo impulſus, milites miſit ad cuſtodiendam Annibalis domum: ille, ut iter ſemper aliquod præparatum fugæ haberet, ſeptem exitus è domo fecerat, & ex iis quoſdam occultos, ne cuſtodia ſepirentur; ſed fruſtra, nam circuitum domus ita cuſtodiis complexi ſunt, ut nulla omnino fugæ via pateret: quod ut ſenſit Annibal, vel à ſervo ipſius juſſu compreſſa gula interiit; vel taurinum ſanguinem ebibit, ita enim nonnulli apud Plutarchum; vel potius, ut placet Livio, venenum, quod jam diu præparatum ad tales habebat caſus, popoſcit. *Liberemus*, inquit, *diuturna cura populum Romanum quando mortem ſenis expectare longum cenſent; nec magnam, nec memorabilem ex inermi proditoque Flaminius victoriam feret: mores quidem P. Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit. Horum Patres Pyrrhum infeſtis ſignis Romæ imminentem à veneno ut caveret monuerunt; hi Pruſiæ auctores ſunt ut regiæ dignitatis, junctæque dextera oblitus hoſpitis hoſpitem ſcelere prodat.* Exſecratus deinde in caput, regnumque Pruſiæ, poculum exhauſit annos natus 70. Hæc Livius l.39.

2. *Octoginta millia.*] Vno die 150. millia cæſa tradit Plutarchus in Sylla: miſſis enim ad Satrapas literis, Romanos omnes & Italicos hoſpites cum uxoribus & liberis occidi juſſit; pollicitus ſervo libertatem, ſi herum; debitori dimidiam pecuniæ partem, ſi creditorem neeaſſet.

3. *Veneno repugnantem.*] Duo conſtant apud auctores de morte Mithridatis; unum, eum poſtquam Pharnaces filius ab exercitu Rex ſalutatus eſt, venenum bibiſſe: alterum, cum vel nihil vel lentius noceret, quod eſſet à puero tutorum metu bibendis venenis aſſuetus, *malo tentatum veneno ſpiritum*, inquit Florus, *ferro expuliſſe*. An vero ſua, an aliena manu ceciderit, incertum eſt: à Biruito Gallo, ex Floro & Aurelio Victore; à ſe ipſo, ex Gellio & Dione, gladio confoſſus occubuit.

4. *Crucibus.*] Non in amicos tantum, ſed in uxores etiam & liberos ſæviit, quarum multos qua veneno, qua ferro ſuſtulit.

5. *Filium ſuum.*] Ex duabus uxoribus duos filios ſuſceperat, quorum alterum natu majorem, ne ab Alexandrinis Rex crearetur, interfecit; alterum ſecum in Cyprum abductum multas in partes

ſtulerat, liberalis formæ, optimæque ſpei puerum, in conſpectu ſuo occidi juſſit; protinuſque caput ejus & pedes præciſos, & manus in ciſta chlamyde opertos pro munere natalitio matri miſit. Perinde quaſi ipſe cladis quam inferebat expers, ac non infelicior, quod in communi orbitate Cleopatram miſerabilem, cunctis ſe inviſum redderet. Adeo cœco furore ſumma quæque efferveſcit crudelitas, cum munimentum ex ſeipſa capit. Nam cum animadverteret, quanto ſui odio patria teneretur, timori remedium ſcelere petivit: quoque tutius plebe trucidata regnaret, frequens juventute gymnaſium armis & igni circumdedit, omneſque qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necavit.

An M. 3638. 6. [1] Ochus autem, qui poſtea Darius appellatus eſt, ſanctiſſimo
Ol. 91. 1. Perſis jurejurando obſtrictus, ne quem ex conjuratione quæ ſeptem
Vrb. C. 337. Magos cum eo oppreſſerat, aut veneno, aut ferro, aut ulla vi, aut
Ant. Ch. 415. inopia alimentorum necaret; crudeliorem mortis rationem excogitavit, [a] qua onerosos ſibi, non perrupto religionis vinculo tolleret. Septum enim altis parietibus locum cinere complevit, ſuppoſitoque tigno prominente, benigne cibo & potione exceptos in eo collocabat; è quo ſomno ſopiti, in illam inſidioſam congeriem decidebant.

An. M. 3690. 7. Apertior & tetrior alterius [2] Ochi cognomine Artaxerxis crude-
Ol. 104 1. litas, qui Ocham ſororem, atque eandem ſocrum, vivam capite defo-
Vrb. C. 89. dit: & patruum cum centum amplius filiis ac nepotibus vacua area de-
Ant. Ch. 363 ſtitutum, jaculis confixit; nulla injuria laceſſitus, ſed quod in his maximam apud Perſas probitatis & fortitudinis laudem conſiſtere videbat.

An. M. 3595 8 Conſimili genere æmulationis inſtincta civitas Athenienſium, in-
Ol. 80. 2. digno gloriæ ſuæ decreto [3] Æginenſium juventuti pollices abſcidit;
Vrb. C. 294.
Ant. Ch. 458.

INTERPRETATIO.

a *Qua homines illos, ob nimiam potentiam ſibi graves, non violato juramento occideret.*

NOTÆ.

ſecari juſſit: miſitque in ciſta Alexandriam matri inter epulas offerendum.

1. *Ochus autem, qui poſtea Darius.*] Moriens Artaxerxes Longimanus filios reliquit octodecim, Xerxem ex Damaſpia legitimum, alios omnes ſpurios; quos inter Sogdianus & Ochus ille, qui Darius Nothus dictus eſt: haud multo poſt patris mortem regnandi libidine, & Xerxem Sogdianus, & Sogdianum Darius Nothus, aliosque è fratribus, ne regno ab his pelleretur, interfecit. Ita Cteſias.

2. *Ochi cognomine Artaxerxis.*] Crudelitate præter cæteros Perſarum Reges Ochus ille nobilitatus eſt: qui vivo patre Mnemone fratrum alterum calumniis ad venenum compulit; alterum decrepiti patris delicias per Harpatem interemit; veritusque ne quis ſuorum id in ſe, quod in ipſius patrem Cyrus junior moliretur, regiam cognatorum cæde replevit. ex Juſtino: octoginta fratres Siſygambis, quæ poſtea Darii mater fuit, necavit, ex Curtio.

3. *Æginenſium.*] Ægina inſula maris Ægæi Piræeo imminens. *Engia.*

[1] ut claſſe potens populus, in certamen maritimarum vitium ſecum deſcendere nequiret. Non agnoſco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

9. Sævus etiam ille [2] ænei tauri inventor, quo incluſi ſubditis ignibus An.M. 3481.
longo & abdito cruciatu, mugitus reſonante ſpiritu edere cogebantur, Ol. 52. 1.
ne ejulatus eorum humanæ ſono vocis expreſſi, Phalaridis tyranni mi- Vrb.C. 181.
ſericordiam implorare poſſent. Quam, quia calamitoſis deeſſe voluit, Ant.Ch. 571.
teterrimum artis ſuæ opus primus artifex incluſus merito auſpicatus eſt.

10. At ne [3] Etruſci quidem parum feroces in pœna excogitanda: qui vivorum corpora cadaveribus adverſa adverſis alligata atque conſtricta, ita ut ſingulæ membrorum partes ſingulis eſſent accommodatæ, tabeſcere ſimul patiebantur: Amari vitæ pariter ac mortis tortores.

11. Sicut illi barbari, quos ferunt mactatarum [4] pecudum inteſtinis & viſceribus egeſtis, homines inſerere, ita ut capitibus tantummodo emineant, atque ut diutius pœnæ ſufficiant, cibo & potione infelicem ſpiritum prorogare: donec intus putrefacti, laniatui ſint animalibus quę tabidis corporibus innaſci ſolent. Queramur nunc cum natura rerum, quod nos multis & aſperis adverſæ valetudinis incommodis obnoxios eſſe voluerit: [a] habitumque cœleſtis roboris humanæ conditioni denegatum moleſte feramus, cum tot cruciatus ſibimet ipſa mortalitas impulſu crudelitatis excogitaverit.

INTERPRETATIO.

a *Moleſte feramus rebus immortale humanis corporibus denegatum.*

NOTÆ.

1. *Vt claſſe potens populus.*] Per annos 45. inter Athenienſes & Æginetas vario marte pugnatum eſt: duobus tandem præliis victi Æginetæ & ab Leocrate obſeſſi, cum ſpes auxilii nulla eſſet, ſe ſuaque Athenienſibus permiſerunt.

2. *Ænei tauri inventor.*] Perillus Athenienſis, qui dum artis pretium & operis petit, Phalaridis juſſu primus in tauro incluſus periit: hunc taurum Apollini Delphico à Phalaride conſecratum refert Lucianus; Timæus vero ab Agrigentinis in mare demerſum.

3. *Ne Etruſci quidem.*] Id Mezentio eorum Regi tribuit Virg. l. 8.

Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Componens manibuſque manus, atque oribus ora.

4. *Pecudum inteſtinis.*] Illud etiam ſupplicii genus, & ab Opilio Macrino in duos milites, teſte Capitolino; & in Chriſtianos à Paganis, teſte Sulp. Severo, uſurpatum eſt.

CAP. III.

DE IRA ET ODIO.

ROMANORUM.
1. *M. Livii Salinatoris Coſ.*
2. *C. Marcii Figuli Iuriſcoſ.*
3. *Patriciorum.*
4. *Iuventutis Romanæ.*
5. *Exercitus Rom.*
6. *Plebis Rom.*
7. *Q. Metelli Macedonici Procoſ.*
8. *L. Cornelii Sullæ.*
EXTERNORUM.
1. *Alexandri Magni.*
2. *Amilcaris Barchæ Pœni.*
3. *Annibalis Barchæ Pœni.*
4. *Semiramidis Aſſyriorum Reginæ.*

IRa quoque & odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant; procurſu celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacius. [a] Uterque conſternationis plenus affectus, ac nunquam ſine tormento ſui violentus: quia dolorem cum inferre vult, patitur, amara ſolicitudine, ne non contingat ultio, anxius: Sed proprietatis eorum certiſſimæ ſunt imagines; quas Dii ipſi in claris perſonis, aut dicto aliquo, aut facto vehementiore conſpici voluerunt.

1. Cùm adverſus Aſdrubalem Livius Salinator bellum geſturus [1] urbe egrederetur, monente Fabio Maximo, ne ante deſcenderet in
An.M. 3847. Ol.143. 2. Vrb.C.546. Ant.Ch.206. aciem, quam hoſtium vires animumque cognoſſet; primam occaſionem pugnandi non omiſſurum ſe reſpondit. Interrogatuſque ab eodem, quid ita tam feſtinanter manum conſerere vellet: Ut quam celerrime (inquit) aut gloriam ex hoſtibus victis, aut ex civibus proſtratis gaudium capiam. Ira tunc atque virtus ſermonem ejus inter ſe diviſerunt: illa injuſtæ damnationis memor, hæc triumphi gloriæ intenta. [b] Sed neſcio an ejuſdem fuerit hoc dicere, & ſic vincere.

2. Ardentis ſpiritus virum, & bellicis operibus aſſuetum, huc iracundiæ ſtimuli egerunt: C. autem Figulum manſuetiſſimum, pacato juris civilis judicio celeberrimum, prudentiæ, moderationiſque immemorem reddiderunt. Conſulatus enim repulſæ dolore accenſus, eo quidem magis, quod illum [2] bis patri ſuo datum meminerat, cum ad eum po-

INTERPRETATIO.

a *Uterque affectus perturbationis plenus eſt; & quando violentus eſt, illum, in quo eſt, torquet.*

b *Sed neſcio an is, qui vocem tam crudelem protulit, tantam victoriam referre meruerit.*

NOTÆ.

1. *Urbe egrederetur.*] De Livii Salinatoris Conſulatu, de Aſdrubalis victoria, Cenſura, diximus variis in locis.

2. *Bis patri ſuo.*] Qui primum cum

ſteto comitiorum die multi conſulendi cauſa veniſſent, omnes dimiſit: præfatus, An vos conſulere ſcitis, Conſulem facere neſcitis? Dictum graviter & merito; ſed tamen aliquanto melius non dictum. Nam quis pop. Rom. iraſci ſapienter poteſt?

3. Itaque ne illi quidem probandi, quamvis factum eorum nobilitatis ſplendore protectum ſit: qui, quod [1] Cn. Flavius humillimæ quondam ſortis Præturam adeptus erat, offenſi, [2] annulos aureos ſibimet ipſis, & phaleras equis detractas abjecerunt, doloris impotentiam tantum, non luctum profecto teſtati.

4. Talis iræ motus aut ſingulorum, aut paucorum adverſus populum univerſum: multitudinis autem erga principes ac duces ejuſmodi. Manlio Torquato ampliſſimam & glorioſiſſimam ex Latinis & Campanis victoriam in Urbem referenti, cum ſeniores omnes lætitia ovantes occurrerent; juniorum nemo obviam proceſſit: [3] quod filium adoleſcentem fortiſſime adverſus imperium ſuum præliatum, ſecuri percuſſiſſet. Miſerti ſunt æqualis nimis aſpere puniti: nec factum eorum defendo, ſed iræ vim indico, quæ unius civitatis & ætates & affectus dividere valuit.

An.M 3714.
Ol. 110. 1.
Vrb. C. 418.
Ant.Ch. 339.

5. Eadem tantum potuit, ut univerſum populi Romani peditatum [4] à Fabio Conſule ad hoſtium copias perſequendas miſſum, cum & tuto & facile eas liceret delere; legis agrariæ ab eo impeditæ memoria immobilem retineret. Illa vero etiam [5] Appio duci (cujus pater, dum pro Senatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrime impugnaverat) infenſum exercitum faciendo, voluntaria fuga terga hoſti, ne triumphum Imperatori quæreret, dare coegit. [a] Quoties ergo victoriæ victrix? congratulationem ejus in Torquato ſpernendam, in Fabio pul-

An.M. 3574.
Ol. 75. 4.
Vrb. C. 273.
Ant.Ch. 479.

An. M. 3584.
Ol. 77. 3.
Vrb.C. 383.
Ant.Ch. 469.

INTERPRETATIO.

a *Quoties ergo* ira *victoria victrix*? qua factum eſt, *ut congratulatio* ob victoriam relatam *in Torquato ſperneretur*? *pars victoria maxima in Fabio amitteretur*, *& tota victoria in Appio turpi fuga poſtponeretur.*

NOTÆ.

Scipione Naſica Conſul. & iterum cum L. Cornelio Lentulo contra Dalmatas bene rem geſſit.

1. *Cn. Flavius.*] Qui primus è gente libertina Ædilis Curulis factus; quod faſtos & jus civile vulgaſſet. Vide l.2. c.1.

2. *Annulos aureos.*] Nec Senatus univerſus phaleras, nec omnis Equeſter Ordo annulos abjecit, ſed ſola Nobilitas, ut ſcribit Plinius.

3. *Quod filium.*] Conſule lib.5. c.6.

4. *A Fabio Conſule.*] Fabio Cæſone, qui tum ſecundum Conſul erat; cum enim Licinio Tribuno plebis legem agrariam ferre volenti vehementer obſtitiſſet, in Vejentes & Æquos movit; quos quidem primo congreſſu ſolo equitatu vertit in fugam; at dum pedites victoriam perſequi detrectant, hoſtes innocui effugiunt. Livius l.2.

5. *Appio duci.*] Claudio Sabino: qui cum, & invitus, & invita plebe, cui Claudia gens infenſa erat, Conſul factus eſſet, in Volſcos profectus eſt: ſed milites deſerere ſigna, ordines relinquere, abjicere ſe in caſtra, & tandem coram hoſte

cherrimam partem omittendam, in Appio totam fugæ poſtponendam credidit.

6. Age, quam violenter ſe in pectore univerſi populi Rom. geſſit eodem tempore, quo ſuffragiis ejus dedicatio ædis Mercurii M. Plætorio primipili Centurioni data eſt; [1] præteritis Conſulibus, Claudio quod obſtitiſſet, quo minus æri alieno ſuo ſuccurreretur; & Servilio, quod ſuſceptam cauſam ſuam languido patrocinio protexiſſet? Negas efficacem eſſe iram, cujus hortatu miles ſummo imperio prælatus eſt?

An.M.3560. Ol. 71. 3. Vrb.C. 259. Ant.Ch.493.

7. Non quidem proculcavit tantum imperia; ſed etiam geſſit impotenter. Nam [2] Q. Metellus cum Provinciam Hiſpaniam Conſul prius, deinde pro Conſule, pene totam ſubegiſſet, poſtquam cognovit Q. Pompeium Conſulem inimicum ſuum ſucceſſorem ſibi mitti: omnes qui modò militiam ſuam voluerunt finiri, dimiſit: commeatus petentibus, neque cauſis excuſſis, neque conſtituto tempore dedit: horrea cuſtodibus remotis opportuna rapinæ præbuit: arcus, ſagittaſque Cretenſium frangi, atque in amnem abjici juſſit: elephantis cibaria dari vetuit: Quibus factis ut cupiditati ſuæ indulſit, ita magnifice geſtarum rerum gloriam corrupit: meritumque honorem triumphi, hoſtium quam iræ fortior victor, amiſit.

8. Quid Sulla, dum huic vitio obtemperat? nonne multo alieno ſanguine profuſo, ad ultimum & ſuum erogavit? Puteolis enim ardens indignatione, quod Granius princeps ejus coloniæ pecuniam à Decurionibus ad refectionem Capitolii promiſſam cunctantius daret; animi concitatione nimia, atque immoderato vocis impetu convulſo pectore, [3] ſpiritum cruore ac minis miſtum evomuit. Nec ſenio jam prolapſus, utpote ſexageſimum ingrediens annum; ſed alita miſeriis Reipublicæ im-

NOTÆ.

palam fugere: quare ubi in agrum Romanum ventum eſt, ordinum ductores qui fugerant, ſecuri percuſſi; & è reliqua multitudine decimus quiſque neci datus eſt. Hæc Livius l.2.

1. *Præteritis Conſulibus.*] Ap. Claudio Sabino, qui Claudiæ gentis princeps extitit, & P. Servilio Priſco: orta propter nexos ære alieno gravi ſeditione, Appius imperio Conſulari agendum ratus; Servilius vero pollicitus eſt habendam à Senatu nexorum rationem; promiſſis tamen ſtare eum, nec per Senatum, nec per Appium ipſi liceret, in utrumque Conſulem grave odium populi conflatum eſt.

2. *Q. Metellus.*] Macedonicus; de quo tamen diverſa plane prodit Appianus, cum velit exercitum triginta millium peditum rei militaris periſſiſſimum ab eo Q. Pompeio traditum; quod refert Valerius. Ex eo tamen veriſimile fit, quod Metello poſt tot victorias negatus ſit honos triumphi.

3. *Spiritum cruore.*] Cum Capitolii dedicandi vehementi deſiderio teneretur, Granium in cubiculum advocat, eumque à miniſtris ſtrangulari jubet; ſed clamore nimio dirupta vomica expiravit. Epigramma à ſe compoſitum ſuo ſepulcro voluit inſcribi; illius hæc ſententia fuit: *Se nec ab amicorum beneficiis, nec ab inimicorum injuriis ſuperatum.*

potentia

potentia ferens. Igitur in dubio eſt, Sulla-ne prior, an iracundia Sullæ ſit extincta.

EXTERNA.

Nunc ab ignotis exempla petere juvat, ſed maximis viris exprobrare vitia ſua verecundiæ eſt: [a] cæterum cum propoſiti fides excellentiſſima quæque complecti moneat, voluntas operi cedat; dum præclara libenter probando, neceſſaria narrandi conſcientia non deſit.

1. Alexandrum iracundia ſua propemodum cœlo diripuit. Nam quid An.M.3728.
obſtitit, quo minus illuc aſſurgeret, niſi [1] Lyſimachus [2] leoni obje- Ol.113. 3.
ctus, & [3] Clytus haſta trajectus, & Calliſthenes mori juſſus? quia Vrb.C. 427.
tres maximas victorias totidem amicorum injuſtis cædibus victor perdidit. Ant.Ch.325.

2. Quam vehemens deinde adverſus populum Romanum Amilcaris An.M.3807.
odium! [4] Quatuor enim puerilis ætatis filios intuens, ejuſdem numeri Ol.133. 2.
catulos leoninos, in perniciem Imperii noſtri alere ſe prædicabat. Di- Vrb C. 506.
gna nutrimenta, quæ [5] in exitium patriæ ſuæ, ut evenit, converterentur. Ant.Ch.246.

3. E quibus Annibal mature adeo patris veſtigia ſubſecutus eſt; ut An.M. 3816.
eo exercitum in Hiſpaniam trajecturo, & ob id ſacrificante, novem Ol. 135. 3.
annorum natu, altaria tenens juraret; ſe, cum primum per ætatem Vrb.C. 515. Ant.Ch.237.

INTERPRETATIO.

a Voluntas licet ab his narrandis abhorreat, cedat propoſito operi, dum probando libenter egregie facta, narratio ob promiſſi fidem neceſſaria, non deſit huic operi.

NOTÆ.

1. *Lyſimachus.*] Qui poſt Alexandri mortem Thraciæ & Macedoniæ imperavit, & admodum ſenex cum Seleuco Nicanore dimicans cecidit.

2. *Leoni objectus.*] Id ut meram fabulam repudiat Curtius; ut veram hiſtoriam probat Iuſtinus. Cum illius præceptor Calliſthenes miris modis torqueretur, Lyſimachus miſericordia motus venenum ei dediſſe fertur; ideoque juſſu Alexandri objicitur leoni: at ille nihil territus manipulo involutam manum in os leonis immergit, arreptaque lingua, feram exanimat: quod ut nunciatum Regi eſt, conceſſa Lyſimacho & vita, & major apud Regem gratia.

3. *Clytus*] Cujus ſoror Hellanice Alexandrum educaverat: cum in eum ſermonem Alexander & exercitus duces ſuper menſam incidiſſent; uter, Philippus, an Alexander eſſet rebus geſtis illuſtrior? juvenes non Philippo tantum, ſed Baccho etiam Alexandrum; Clytus vero Alexandro Philippum prætulit; inde orto Clytum inter & Alexandrum jurgio, impotens animi Alexander in aditu cubiculi cum haſta conſtitit, Clytumque, dum exit ſine lumine, medium transfixit. *I nunc*, inquit, *ad Philippum, Parmenionem & Attalum.* De Calliſthene vide l.7. c.2.

4. *Quatuor enim puerilis.*] Annibalem, Aſdrubalem à Salinatore cæſum, Magonem à Druſo in Inſubris victum, & Hannonem à Maſſiniſſa & Scipione in Africa occiſum.

5. *In exitium patriæ ſuæ.*] Si enim bellum Romanis non indixiſſet Annibal, Scipio non deleviſſet Carthaginem.

potuiſſet, acerrimum hoſtem pop. Rom. futurum; [a] ut pertinaciſſimis precibus inſtantis belli commilitium exprimeret. Idem ſignificare cupiens quanto inter ſe odio Carthago & Roma diſſiderent; inflicto in terram pede, ſuſcitatoque pulvere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cum alterutra Urbs in habitum pulveris eſſet redacta.

An.M.3033. Ant.Ch.1000 4. In puerili pectore non tantum vis odii potuit, ſed in muliebri quoque æque multum valuit. Namque [1] Semiramis Aſſyriorum Regina, cum ei circa cultum capitis ſui occupatæ nuntiatum eſſet, Babylonem defeciſſe; altera parte crinium adhuc ſoluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit: Nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam urbem in poteſtatem ſuam redegit. Quocirca ſtatua ejus Babylone poſita eſt illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit.

INTERPRETATIO.

a *Vt precibus pertinacibus exprimeret in bello inſtanti ſe libentior patri militia comitem iturum.*

NOTÆ.

1. *Semiramis Aſſyriorum Regina.*] Quæ vafra imprimis & aſtuta ratione ad regnum ex humili conditione perveniſſe dicitur; vere, an ſecus affirmare non auſim: aiunt eam initio Vernæ regii ancillam fuiſſe; deinde forma ipſius & lepôre captus Ninus eam amare cœpit, eamque in uxorem duxit; à quo aliquanto poſt petiiſſe dicitur, ut unum modo diem in ſolio regio ſedeat, omneſque ſibi obtemperent: quod ubi à Rege impetravit, experiundi cauſa quædam haud magni momenti imperat: ubi ſerio omnes in omnibus ſibi parere vidit, jubet ſtipatoribus corporis regii, ut Regem ipſum comprehendant, comprehenditur; ut vinciant, vincitur; ut interficiant, interficitur: ita regnum ex diurno diuturnum efficitur. Aliter tamen in notis ad Iuſtinum.

CAP. IV.

DE AVARITIA.

ROMANORUM.	3. *L. Septimuleii.*
1. *M. Craſsi & Q. Hortenſii.*	EXTERNI UNIUS.
2. *Q. Caſsii Longini Propræt.*	1. *Ptolemæi Cypriorum Regis.*

PRotrahatur etiam avaritia, latentium indagatrix lucrorum, manifeſtæ prædę avidiſſima vorago: nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miſerrima.

An M. 3986. Ol. 178. 1. Vrb. C. 685. Ant.Ch. 67. 1. Cum admodum locupleti [1] L. Minucio Baſilo falſum teſtamentum

NOTÆ.

1. *L. Minucio Baſilo.*] Tres præcipue hoc nomine memorantur; quorum unus ſub Sylla, alter ſub Cæſare in Galliis militavit; tertius dives ille Baſilus, niſi forte

quidam in Græcia ſubjeciſſent, ejus denique confirmandi gratia, potentiſſimos civitatis noſtræ viros M. Craſſum & Q. Hortenſium, quibus Minucius ignotus fuerat, tabulis hæredes inſeruerunt. Quanquam evidens fraus erat, tamen uterque pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiavit. Quantam culpam quam leviter retuli! Lumina Curiæ, ornamenta fori, quod ſcelus vindicare debebant, inhoneſti lucri captura invitati, auctoritatibus ſuis texerunt.

2. Verum aliquanto majores vires [1] in Q. Caſſio exhibuit; qui in Hiſpania M. Silium & A. Calpurnium occidendi ſui gratia cum pugionibus deprehenſos, quinquagies ſeſtertium ab illo, ab hoc ſexagies pactus dimiſit. Atqui ne dubites, ſi alterum tantum daretur, jugulum quoque ſuum æquo animo illis fuiſſe præbiturum. An.M.4007. Ol. 183. 2. Vrb C 706. Ant.Ch.46.

3. Cæterum avaritia ante omnes L. Septimuleii præcordia poſſedit: Qui, cum C. Gracchi familiaris fuiſſet, [2] caput ejus abſcindere, & per Urbem pilo fixum ferre ſuſtinuit; quia Opimius Conſul auro id ſe repenſurum edixerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cavatam partem capitis, quo ponderoſius eſſet, expleſſe. Fuerit ille ſeditioſus, bono perierit exemplo: [a] clientis tamen ſceleſta fames in has uſque jacentis injurias eſurire non debuit. An.M. 3933. Ol. 164. 4. Vrb. C. 632. Ant.Ch.120.

INTERPRETATIO.

a *Sceleſta tamen clientis avaritia non debuit inferre tantam injuriam occiſo patrono.*

NOTÆ.

idem fuerit, qui Syllæ partes ſecutus eſt. De Craſſo & Hortenſio egimus ſæpiſſime.

1. *In Q. Caſſio:*] Longino, qui Tribunus plebis ad Cæſarem cum Antonio & Curione profugit; à quo Hiſpaniæ Proprætor factus Provinciam avare & crudeliter adminiſtravit: & ſub Trebonii ſucceſſoris adventum in oſtio Iberi fluminia demerſa navi cum omnibus opibus periit.

2. *Caput ejus abſcindere.*] C. Gracchi mortem explicuimus l.1. c.7. n.6.

EXTERNA.

1. Odium merita eſt Septimuleii avaritia; [1] Ptolemæi autem Regis Cypriorum, riſu proſequenda: Nam cum anxiis ſordibus magnas opes corripuiſſet, propterque eas periturum ſe videret; & ideo omni pecunia impoſita navibus, in altum proceſſiſſet, ut claſſe perforata ſuo arbitrio periret, & hoſtes præda carerent; non ſuſtinuit mergere aurum An M. 3997. Ol. 180. 4. Vrb.C. 696. Ant.Ch. 56.

NOTÆ.

1. *Ptolemæi.*] Auletis frater fuit, qui contra jus à P. Clodio proſcriptus eſt, ut habent Appianus & Marcellinus, miſſuſque Cato, qui pecuniam illius Romam deveheret.

& argentum; ſed futurum [1] ſuæ necis præmium domum revexit. Procul dubio hic non poſſedit divitias, ſed à divitiis poſſeſſus eſt: titulo Rex inſulæ, animo pecuniæ miſerabile mancipium.

Notæ.

1. *Suæ necis præmium*] Iuſſu Catonis à Canidio monitus, ut & pecunia & regno cederet; cum nec à fratre, nec à quovis alio ſpes ulla eſſet auxilii, veneno ſibi mortem conſcivit, ex Plutarcho & Dione.

Cap. V.

DE SUPERBIA ET IMPOTENTIA.

Romanorum.	Externorum.
1. *M. Fulvii Flacci Coſ.*	1. *Alexandri Magni.*
2. *M. Livii Druſi Tribuni plebis.*	2. *Xerxis Perſarum Regis.*
3. *Cn. Pompeii Magni Coſ. III.*	3. *Annibalis Pœni.*
4. *M. Antonii Triumviri.*	4. *Carthaginienſis & Campani Senatus.*

An.M.3919. Ol. 163. 4. Vrb C. 628. Ant.Ch.124.

1. Atque ut ſuperbia quoque & impotentia in conſpicuo ponantur, [1] M. Fulvius Flaccus Conſul, M. Plautii Hypſæi Collega, cum pernicioſiſſimas Reipublicæ leges introduceret, de civitate danda, & de provocatione ad populum, eorum qui civitatem mutare voluiſſent; ægre compulſus eſt ut in Curiam veniret. Deinde partim monenti, partim oranti Senatui ut incepto deſiſteret, reſponſum non dedit. Tyrannici Conſul ſpiritus haberetur, ſi adverſus unum Senatorem hoc modo ſe geſſiſſet, quo Flaccus in totius ampliſſimi Ordinis contemnenda majeſtate verſatus eſt.

An.M.3963. Ol 172. 2. Vrb.C.662. Ant.Ch.90.

2. Quæ à [2] M. quoque Druſo Tribuno plebis per ſummam contumeliam vexata eſt. Parvi enim habuit, L. Philippum Conſulem, quia interfari concionantem auſus fuerat, obtorta gula, & quidem non per viatorem, ſed [3] per clientem ſuum, adeo violenter in carcerem præcipitem egiſſe, ut multus è naribus ejus cruor profunderetur. Verum etiam cum Senatus ad eum miſiſſet, ut in Curiam veniret: Quare non potius, inquit, ipſe in Hoſtiliam propinquam Roſtris ad me venit? Piget adjicere quod ſequitur. Tribunus Senatus imperium deſpexit: Senatus Tribuni verbis paruit.

Notæ.

1. *M. Fulvius Flaccus.*] Qui cum C. Graccho periit, ut diximus l.1. c.7.n.6.

2. *M. quoque Druſo:*] De illius conatibus & morte vide ſupra egimus.

3. *Per clientem.*] A viatore Florus & ab ipſo Druſo Aurelius Victor id factum affirmat. De Philippo ſupra.

3. Cn. autem Pompeius quam inſolenter? qui balneo egreſſus, ante
pedes ſuos [1] proſtratum Hypſæum ambitus reum, & nobilem virum, An.M.4001.
& ſibi amicum jacentem reliquit, contumelioſa voce proculcatum. Ol. 181. 1.
Nihil enim eum aliud agere, quam ut convivium ſuum moraretur, Vrb.C. 701.
reſpondit. Et hujus dicti conſcius, ſecurus animo cœnare potuit. Ille Ant.Ch. 51.
vero etiam in foro non erubuit, P. Scipionem [2] ſocerum ſuum, legibus noxium, quas ipſe tulerat, in maxima quidem reorum & illuſtrium ruina, muneris loco à judicibus depoſcere, maritalis lecti blanditiis ſtatum Reipublicæ temperando.

4. Tetrum facto pariter ac dicto M. Antonii convivium. Nam cum An M.4012.
ad eum Triumvirum Cæſetii Rufi Senatoris caput allatum eſſet; aver- Ol. 184. 3.
ſantibus id cæteris, propius admoveri juſſit, ac diu diligenterque con- Vrb C. 711.
ſideravit. Cunctis deinde expectantibus quidnam eſſet dicturus: Hunc Ant.Ch. 41.
ego, inquit, notum non habui. Superba de Senatore, impotens de occiſo confeſſio.

Notæ.

1. *Proſtratum Hypſæum.*] Qui cum Metello Scipione & Milone Conſulatum petierat; cumque urbem armatis militibus diu turbaſſent, unus Pompeius Conſul creatus eſt, ipſique ambitus poſtulati.

2. *Socerum.*] Corneliam illius filiam poſt mortem Iuliæ in uxorem duxerat.

EXTERNA.

1. Satis multa de noſtris, aliena nunc adjiciantur. Alexandri Regis An.M. 3728.
virtus & felicitas tribus inſolentiæ gradibus exultavit evidentiſſimis. Ol. 113. 3.
[1] Faſtidio enim Philippi, Jovem Hammonem patrem aſcivit: tædio Vrb.C.427.
morum, & cultus Macedonici, veſtem & inſtituta Perſica aſſumpſit: Ant.Ch. 325.
ſpreto mortali habitu, divinum æmulatus eſt. Nec fuit ei pudori filium, civem, hominem diſſimulare.

2. Jam Xerxes, cujus in nomine ſuperbia & impotentia habitat, An.M.3569.
ſuo jure quam inſolenter abuſus eſt, cum Græciæ indicturus bellum, Ol. 73. 4.
adhibitis Aſiæ principibus, Ne viderer, inquit, meo tantummodo uſus Vrb.C. 268.
conſilio, vos contraxi. Cæterum memento parendum vobis magis Ant.Ch.484.
eſſe quam ſuadendum. Arroganter, etiam ſi victori, repetere ei regiam contigiſſet: [2] tam deformiter victi, neſcias utrum inſolentius dictum, an impudentius.

3. Annibal autem Cannenſis pugnæ ſucceſſu elatus, nec admiſit An.M.3838.
Ol 141. 1.
Vrb.C. 537.
Ant.Ch. 215.

Notæ.

1. *Faſtidio Philippi.*] Qui Alexander Iovis Ammonis filius dictus ſit, veſtes, ornatumque Perſicum ſumpſerit, pluribus perſequuntur Arrianus & Curtius; quæ hic referre infinitum ſit.

2. *Tam deformiter victi.*] Nec victor, nec victus tum erat Xerxes; necdum enim in Græcos bellum geſſerat.

quemquam civium ſuorum in caſtris, [1] nec reſponſum ulli, niſi per interpretem dedit. Maharbalem etiam, ante tabernaculum ſuum clara voce affirmantem, proſpexiſſe ſe quonam modo paucis diebus Romæ [2] in Capitolio cœnaret, aſpernatus eſt. [a] Adeo felicitatis & moderationis dividuum contubernium eſt.

4. Inſolentiæ vero inter Carthaginienſem & Campanum Senatum quaſi æmulatio fuit. Ille enim ſeparato à plebe balneo lavabatur, hic diverſo foro utebatur: Quem morem Capuæ aliquandiu retentum, C. quoque Gracchi oratione in Plautium ſcripta patet.

INTERPRETATIO.

[a] *Vſque adeo felicitas & moderatio difficile in uno homine repeiuntur.*

NOTÆ.

1. *Nec reſponſum ulli.*] Illius rei nec Polybius, nec Livius, nec Plut. meminerunt.

2. *In Capitolio cœnaret.*] Cum cæteri ſuaderent Annibali, ut quietem & ipſe ſumeret, & feſſis daret militibus; Maharbal Præfectus Equitum minime ceſſandum ratus: *Imo, ut quid hac pugna ſit actum ſcias: die quinto*, inquit, *victor in Capitolio epulaberis: ſequere cum equite, ut prius te veniſſe, quam venturum ſciant. Præcedant*, inquit Annibal, *nuncii: læta res eſt; ſed via major, quam ut eam ſtatim capere animo poſſim*: tum Maharbal: *Non omnia nimirum eidem dii dedere: vincere ſcis Annibal, victoria uti neſcis.* Hæc Livius l. 22.

CAP. VI.

DE PERFIDIA.

1. *T. Tatii Sabinorum Regis.*
2. *Ser. Sulpicii Galbæ Pr.*
3. *Cn. Domitii Ahenobarbi Procoſ.*
4. *Q. Servilii Cæpionis Coſ.*

EXTERNORUM.

1. *Carthaginienſium.*
2. *Annibalis Pœni.*

OCcultum jam & inſidioſum malum perfidia latebris ſuis extrahatur. Cujus efficaciſſimæ vires ſunt mentiri ac fallere: fructus in aliquo admiſſo ſcelere conſiſtit: tum certus, cum crudelitatem nefariis vinculis circumdedit: tantum incommodi humano generi afferens, quantum ſalutis bona fides præſtat. Habeat igitur non minus reprehenſionis, quam illa laudis conſequitur.

An M. 3306. Ol. 8. 1. Vrb.C. 5. Ant.Ch.747.

1. Romulo regnante Sp. Tarpeius arci præerat; cujus filiam virginem aquam ſacris petitum extra mœnia egreſſam, Tatius, ut armatos Sabinos in arcem ſecum reciperet, corrupit; mercedis nomine pactam

quæ in ſiniſtris manibus gerebant. [1] Erant autem his armillæ, & annuli magno ex pondere auri. Loco potitum agmen Sabinorum, puellam præmium flagirantem, armis obrutam necavit: perinde quaſi promiſſum (quod ea quoque lævis geſtaverant) ſolvens. Abſit reprehenſio: quia impia proditio celeri pœna vindicata eſt.

2. Ser. quoque Galba [2] ſummæ perfidiæ: trium enim Luſitaniæ ci- An.M. 3903.
vitatum convocato populo tanquam de commodis ejus acturus, ſeptem Ol. 157. 2.
millia, in quibus flos juventutis conſiſtebat, electa, & armis exuta, Vrb.C. 602.
partim trucidavit, partim vendidit: [a] Quo facinore maximam cladem Ant.Ch. 150.
barbarorum, magnitudini criminis anteceſſit.

3. Cn. autem Domitium ſummi generis, & magni animi virum, ni- An. M. 3933.
miæ gloriæ cupiditas perfidum exiſtere coëgit. [3] Iratus namque [4] Be- Ol 164. 4.
tulto Regi Arvernorum, quod cum ſuam, tum etiam Allobrogum Vrb. C. 632.
gentem, ſe etiam tum in Provincia morante, ad [5] Q. Fabii ſucceſſoris Ant.Ch. 120.
ſui dexteram confugere hortatus eſſet: per colloquii ſimulationem acceſſitum, hoſpitioque exceptum vinxit, ac Romam nave deportandum curavit. Cujus factum Senatus neque probare potuit, neque reſcindere voluit, ne remiſſus in patriam Betultus bellum renovaret. Igitur eum Albam cuſtodiæ cauſa relegavit.

4. Viriati etiam cædes duplicem perfidiæ accuſationem recepit: [6] in amicis, quod eorum manibus interemptus eſt: in Q. Servilio Cæpione

INTERPRETATIO.

a *Quo facinore ſuperavit magnitudine criminis ſui cladem, quam intulit barbaris maximam.*

NOTÆ.

1. *Erant autem his armillæ.*] Aureis armillis id temporis uſos eſſe Sabinos negat Livius; virgo Tarpeia hoc in loco ſepulta huic arci nomen fecit.

2. *Summæ perfidiæ.*] Lege quæ diximus ſuperius. Cn. Domitius fuit pater illius, qui M. Antonii in Cenſura Collega fuit.

3. *Iratus namque.*] Locus plane difficilis eum & ab aliis Valerius, & alii inter ſe diſſentiant. Tradit Suetonius Allobrogas, Arvernoſque à Domitio victos: Velleius Arvernos à Domitio, à Fabio Allobrogas: Epit. Liviana 61. Allobrogas à Domitio; à Fabio vero & Allobrogas & Arvernos: Florus & Eutropius res ab utroque geſtas permiſcent. Vt eos omnes, quoad ejus fieri poteſt, conciliemus, ea ratio, quam ſuppeditat Strabo, jucunda eſt. Betultus contra Romanos pugnavit, Allobrogum auxiliis fretus: primum contra Domitium ad flumen Vndalum, iterum contra Fabium ad confluentem in Rhodanum Iſaram; magnaque ſtrage in utroque prælio victus eſt: Poſt Allobroges deditionem faciunt, ex Eutropio; & Betultus ipſe, ex Epit. Liv. Romam ſponte venit, ſed ſumma perfidia Albæ cuſtodiendus retinetur.

4. *Betulto.*] Dicitur enim & *Betultus*, & *Betultus*.

5. *Q. Fabii*] Æmiliani Allobrogici, qui Scipionis Æmiliani ex fratre nepos.

6. *In amicis.*] Q. Servilius Cæpio in duobus peccavit; quod & pacem à fratre Fabio Serviliano factam violavit, & Audacem, alioſque duces, quos Viriatus ad ipſum identidem mittebat, corrupit: ab iis enim Viriatus nocte ſopitus confoſſus eſt.

SEd ut violentæ ſeditionis tam togatæ, quam etiam armatæ facta referantur.

1. [1] L. Equitium, qui ſe Ti. Gracchi filium ſimulabat, Tribuna- An.M. 3954.
tumque adverſus leges cum L. Saturnino petebat, à C. Mario ſex- Ol. 170. 1.
tum Conſulatum gerente in publicam cuſtodiam ductum, populus clau Vrb. C. 653.
ſtris carceris convulſis, raptum humeris ſuis per ſummam animorum Ant.Ch. 99.
alacritatem portavit.

2. Idemque [2] Q. Metellum Cenſorem, quod ab eo tanquam Grac- An.M. 3953.
chi filio, cenſum recipere nolebat; lapidibus proſternere conatus eſt, Ol. 169. 4.
affirmantem tres tantummodo filios Graccho fuiſſe. E quibus unum in Vrb C. 652.
Sardinia ſtipendia merentem, alterum infantem Præneſte, tertium poſt Ant.Ch. 100.
patris mortem natum Romæ deceſſiſſe: neque oportere clariſſimæ familiæ ignotas ſordes inſeri: Cum interim improvida concitatæ multitudinis temeritas, pro imprudentia & audacia adverſus Conſulatum & Cenſuram, tetendit, principeſque ſuos omni petulantiæ genere vexavit.

3. Veſana hæc tantummodo: illa etiam cruenta ſeditio. Populus
enim [3] A. Numium competitorem Saturnini, novem jam creatis Tri- An.M. 3954.
bunis, unoque loco duobus candidatis reſtante, vi prius in ædes pri- Ol 170. 1.
vatas compulit. Extractum deinde interemit, ut cæde integerrimi civis, Vrb. C. 653.
facultas adipiſcendæ poteſtatis teterrimo civi daretur. Ant.Ch. 99.

4. Creditorum quoque conſternatio adverſum Sempronii Aſellionis An.M. 3965.
Prætoris urbani caput intolerabili modo exarſit. Quem, quia cauſam Ol. 172. 4.
debitorum ſuſceperat, concitati à L. Caſſio Trib. plebis pro æde Con- Vrb C. 664.
cordiæ ſacrificium facientem, ab ipſis altaribus fugere extra forum co- Ant.Ch. 88.
actum, inque tabernaculo latitantem, prætextatum diſcerpſerunt.

MILITUM ROMANORUM.

1. Deteſtanda fori Romani conditio: ſed ſi caſtra reſpicias, æque An.M. 3966.
magna orietur indignatio. Cum [4] C. Mario lege Sulpicia, Provincia Ol. 173. 1.
Aſia, ut adverſus Mithridatem bellum gereret, privato decreta eſſet: Vrb.C. 665.
miſſum ab eo Gratidium legatum ad L. Sullam Conſulem accipienda- Ant.Ch. 87.
rum legionum cauſa milites trucidarunt: Procul dubio indignati, quod à ſummo imperio, ad eum qui nullo in honore verſaretur, tranſire cogerentur. Sed quis ferat militem ſcita plebis exitio legati corrigentem?

NOTÆ.

1. *L. Equitium.*] Firmanum, qui primo Tribunatus die cæſus eſt, ex Appian. De illo ſupra.

2. *Q. Metellum.*] Numidicum.

3. *A. Numius.*] Mirum quot nominibus ille appelletur: à Livio & Valerio *A. Numius*; à Floro *Annius*; in manuſcriptis codicibus *Annonius*; ab Appian. Plut. & Oroſio *A. Nomius*: erat enim gens Nomia tum nobilis. De factione Saturnini & Glauciæ egimus l.3. c 2. n.18.

4. *C. Mario lege Sulpicia.*] De Sulpicii lege, ſeditione, morte lege l.1. c 5. num.5.

An.M. 3966. 2. Pro Conſule iſtud tam violenter exercitus, illud adverſus Conſu-
Ol. 173. 1. lem. Q. enim Pompeium Sullæ Collegam, Senatus juſſu ad exercitum
Vrb.C. 665. [1] Cn. Pompeii, quem aliquandiu invita civitate obtinebat, contende-
Ant.Ch. 87. re auſum: ambitioſi ducis illecebris corrupti milites, ſacrificare incipientem adorti, in modum hoſtiæ mactaverunt: tantumque ſcelus Curia caſtris cedere ſe confeſſa, inultum habuit.

An.M. 3972. 3. Ille quoque exercitus nefarie violentus, qui [2] C. Carbonem fra-
Ol. 174. 3. trem Carbonis ter Conſulis, propter bella civilia diſſolutam diſcipli-
Vrb.C. 671. nam militarem præfractius & rigidius aſtringere conatum, privavit vi-
Ant.Ch. 81. ta: ſatiuſque duxit maximo ſcelere coinquinari, quam pravos ac tetros mores mutare.

Notæ.

1. *Cn. Pompeii.*] Strabonis, qui tum Proconſul Italiam cum exercitu obtinebat: quæ Provincia Q. Pompeio Rufo Conſulum alteri decreta eſt. Tunc primum Conſulis ſanguine militum manus imbutæ ſunt.

2. *C. Carbonem.*] Auctorum, quos quidem legerim, nullus meminit illius Carbonis.

Cap. VIII.

DE TEMERITATE.

Romanorum.	Externorum.
1. *P. Africani majoris.*	1. *Annibalis Pœni.*
2. *C. Caſaris Coſ. II.*	2. *Athenienſis populi.*
3. *Exercitus Rom.*	

Temeritatis etiam & ſubiti & vehementes ſunt impulſus: quorum ictibus hominum mentes concuſſæ, nec ſua pericula deſpicere, nec aliena facta juſta æſtimatione proſequi valent.

An.M. 3848. 1. Quam enim temere ſe Africanus ſuperior ex Hiſpania duabus
Ol. 145. 3. quinqueremibus [1] ad Syphacem trajecit, in unius Numidiæ infidis
Vrb.C. 547. præcordiis ſuam pariter & patriæ ſalutem depoſiturus! Itaque exiguo
Ant.Ch. 205. momento maximæ rei caſus fluctuavit, [2] utrum captivus, an victor Scipio Syphacis fieret.

Notæ.

1. *Ad Syphacem trajecit.*] Poſtquam victis in Hiſpania Pœnis, bellum in Africa gerendum decrevit Scipio, è re Romana facturum ſe putavit, ſi Syphacem Numidiæ Regem ſuas ad partes alliceret: magnum adiit periculum, non à Syphace tantum, ſed etiam ab Aſdrubale Giſconis, qui cum ſeptem triremibus paulo ante in portum invectus, jam ſe ad opprimendos Romanos parabat; cum vento obſecundante portum regium Scipio ingreſſus eſt. Reliqua ſupra diximus.

2. *Utrum captivus, &c.*] Poſtea enim Syphacem vicit Scipio; quem ſi Syphax retinuiſſet, nec ab illo victus eſſet, nec in triumphum ductus.

2. Jam C. Cæſaris anceps conatus etiamſi cœleſtium cura protectus eſt, attamen vix ſine animi horrore referri poteſt. Siquidem [1] impatiens legionum tardioris à [2] Brudusio Apolloniam trajectus; per ſimulationem adverſæ valetudinis convivio egreſſus, majeſtate ſua ſervili veſte occultata, naviculam conſcendit, & è flumine maris Adriatici ſæva tempeſtate fauces petiit. Protinuſque in altum dirigi juſſo navigio, multum ac diu contrariis jactatus fluctibus, [3] tandem neceſſitati ceſſit. An M. 4006. Ol. 183. 1. Vrb. C. 705. Ant. Ch. 47.

3. Age, illa quam execrabilis militum temeritas! Fecit enim ut [4] A. Albinus, nobilitate, moribus, honorum omnium conſummatione civis eximius, propter falſas & inanes ſuſpiciones, in caſtris ab exercitu lapidibus obrueretur: Quodque acceſſionem indignationis non recipit, oranti atque obſecranti duci à militibus cauſæ dicendæ poteſtas negata eſt. An M. 3965. Ol. 172. 4. Vrb. C. 664. Ant. Ch. 88.

NOTÆ.

1. *Impatiens legionum.*] Cum Bibulus hoſtili claſſe mare teneret, & Antonius quamvis literis ſæpe evocatus, non ſolveret Brunduſio.

2. *Brunduſio.*] Vrbs eſt Calabriæ, ad mare Adriaticum. Via Appia eo uſque perducta, & portu nobilis. *Brindes.* De Apollonia antea.

3. *Tandem neceſſitati ceſſit.*] Cum vim procellæ gubernator metueret, Cæſar apprehenſa illius dextera, *Perge*, inquit, *audacter perge, nec extimeſcas quicquam, Cæſarem vehis, ac Cæſaris fortunam navigationis comitem.*

4. *A. Albinus*] Ex gente Poſthumia, vir Prætorius, & Syllæ in bello ſociali legatus, ex Plut. claſſi Præfectus, & à militibus ob proditionis crimen interfectus dicitur à Livio in Epit. 75. hoc flagitium non vindicavit Sylla, cum diceret promptiores habiturum ſe milites, dum ſcelus admiſſum eluerent.

EXTERNA.

1. Itaque minus miror, apud trucem & ſævum Annibalis animum defenſionis locum innoxio gubernatori non fuiſſe; quem à Petilia claſſe [1] Africam repetens [2] freto appulſus, dum [3] tam parvo ſpatio Italiam, Siciliamque inter ſe diviſas non credit, velut inſidioſum curſus rectorem interemit: Poſteaque diligentius inſpecta veritate, tunc abſolvit, cum ejus innocentiæ nihil ultra ſepulcri honorem dari potuit. Igitur anguſti atque æſtuoſi maris alto è tumulo ſpeculatrix ſtatua, tam [4] memoriæ Pelori, quam Punicæ temeritatis, ultra citraque navigan- An. M. 3851. Ol. 144. 2. Vrb. C. 550. Ant. Ch. 202.

NOTÆ.

1. *Africam repetens.*] Revocatus à civibus, ut Scipioni reſiſteret.

2. *Freto appulſus.*] Siculo, quia ibi ob anguſtias ſemper fervet mare.

3. *Tam parvo ſpatio.*] Conjunctam olim cum Italia Siciliam teſtantur Salluſtius, Strabo, Virgilius, &c.

Hæc loca vi quondam vaſta convulſa ruina
Diſſiluiſſe ferunt; cum protinus utraque tellus
Vna foret, &c.

4. *Memoria Pelori.*] Sunt qui ab illo gubernatore promontorio Siciliæ Peloro

tium oculis expoſitum indicium eſt.

An.M 3648, Ol. 93. 3. Vrb.C. 347. Ant.Ch. 405.

2. Jam Athenienſium civitas ad veſaniam uſque temeraria, quæ [1] decem univerſos Imperatores ſuos, & quidem à pulcherrima victoria venientes, capitali judicio exceptos necavit; Quod militum corpora, ſævitia maris interpellante, ſepulturæ mandare non potuiſſent: neceſſitatem puniens, cum honorare virtutem debuiſſet.

NOTÆ.

nomen factum velint: ſed hæc appellatio Annibale antiquior. Conſtat ex Servio hunc gubernatorem ibi ſepultum eſſe.

1. *Decem univerſos Imperatores.*] Conſule l.5. c.3.

CAP. IX.

DE ERRORE.

1. *Plebis Romana.*
2. *C. Caßii Longini Procoſ.*
3. *Satellitum Lartis Tolumnii Regis.*

TEmeritati proximus eſt error: quemadmodum ad lædendum par, ita cui facilius quis ignoverit: quia non ſua ſponte, ſed vanis concitatis imaginibus, culpæ ſe implicat. Qui quam late in pectoribus hominum vagetur, ſi complecti coner; vitio, de quo loquor, ſim obnoxius. Paucos igitur ejus lapſus referemus.

An.M.4010. Ol. 184. 1. Vrb C. 709. Ant.Ch.43.

1. [1] C. Helvius Cinna Tribunus plebis ex funere C. Cæſaris domum ſuam petens, populi manibus diſcerptus eſt [2] pro Cornelio Cinna, in quem ſævire ſe exiſtimabat: Iratus ei, quod cum affinis eſſet Cæſaris, adverſus eum nefarie raptum, impiam pro Roſtris [3] orationem habuiſſet: Eoque errore propulſus eſt, ut caput Helvii perinde atque Cornelii, circa rogum Cæſaris, fixum jaculo ferret; officii ſui, alieni erroris piaculum miſerabile.

2. Nam C. Caſſium error à ſemetipſo pœnas exigere coëgit. Inter

NOTÆ.

1. *C. Helvius Cinna*] Qui carmen *Smyrnam* inſcriptum novem annis compoſuit; cujus meminerunt & Catullus, & Martialis l.10.

Indice te major Cinna Marone fuit:

In ſomnis viſus eſt ſibi videre C. Cæſarem, qui ſe ad cœnam invitaret, abnuentemque invitum abduceret: ubi audiit cremari corpus Cæſaris, quamvis & ſomnio territus, & febre laboraret, in forum tamen honoris cauſa ſe contulit, ubi à populo diſcerptus eſt. Ita Plut.

2. *Pro Cornelio Cinna*] Cinnæ quater Conſulis filio, cujus ſoror Cornelia Cæſari nupſerat: ipſe à Sylla proſcriptus, à Cæſare reſtitutus eſt.

3. *Orationem habuiſſet.*] Prætor à Cæſare factus inſignia Prætoria in Roſtris depoſuit, illius interfectores extulit laudibus, eoſque vocandos è Capitolio, præmiiſque donandos cenſuit.

illum enim pugnæ [1] quatuor exercituum apud Philippos [2] varium, ipſiſque ducibus ignotum eventum, miſſus ab eo Titinius Centurio nocturno tempore, ut ſpecularetur quonam in ſtatu res M. Bruti eſſent: dum crebros exceſſus viæ petit, quia tenebrarum obſuritas, hoſteſne, an commilitones occurrerent, dignoſcere non ſinebat, tardius ad Caſſium rediit. Quem is exceptum ab hoſtibus, omniaque in eorum poteſtatem recidiſſe exiſtimans, finire vitam properavit: cum & caſtra hoſtium invicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes eſſent. Titinii vero non obliteranda ſilentio virtus, qui oculis pauliſper hæſit, inopinato jacentis ducis ſpectaculo attonitus; deinde profuſus in lacrymas, Etſi imprudens, inquit, Imperator cauſa tibi mortis fui: tamen ne id ipſum impunitum ſit, accipe me fati tui comitem. Superque exanime corpus ejus jugulo ſuo gladium capulo tenus demiſit: ac permiſto utriuſque ſanguine, duplex victima jacuit; Pietatis hæc, Erroris illa.

3. Cæterum falſa opinatio, neſcio an præcipuam injuriam Lartis Tolumnii Vejentium Regis penatibus intulerit. Nam cum in teſſeratum proſpero jactu per jocum colluſori dixiſſet, Occide: & forte [3] Romanorum legati interveniſſent: ſatellites ejus errore vocis impulſi, interficiendo legatos, [a] luſum ad imperium tranſtulerunt. An.M. 3617. Ol. 85. 4. Vrb. C. 316. Ant.Ch. 436.

INTERPRETATIO.

a *Verbum per jocum dictum pro imperio ſumpſerunt.*

NOTÆ.

1. *Quatuor exercituum.*] Ex una parte Bruti & Caſſii; ex altera, Antonii & Octavii Cæſaris.

2. *Varium, ipſiſque.*] Quia caſtra Caſſii Antonius, Octavii Brutus diripuit. Varias de morte Caſſii ſententias retulimus l.1. c.5. n.8.

3. *Romanorum legati.*] Fidena Romanorum colonia ad Tolumnium defecerat: legati quatuor Roma miſſi, qui defectionis cauſam quærerent; ſed Tolumnii juſſu interfecti ſunt. Ita Livius, qui illud de teſſeris, ut commentum, rejicit.

CAP. X.

DE ULTIONE.

ROMANORUM.

1. *Papiriæ tribus Tuſculanorum in Poliam.*
2. *Populi Uticenſis in C. Fabium Hadrianum.*

EXTERNORUM.

1. *Thamyris & Beronices Reginarum.*
2. *Juvenum quorundam Græcorum.*

Ultionis autem quemadmodum acres, ita juſti aculei ſunt: qui laceſſiti concitantur, acceptum dolorem penſare cupientes. Quos latius complecti non attinet.

1. M. Flavius Tribunus plebis ad populum de Tuſculanis retulit, quod eorum conſilio [1] Veliternos Privernateſque rebellaturos diceret: Qui cum conjugibus ac liberis ſqualore obſiti, eum ſupplices Romam veniſſent; accidit ut reliquis tribubus ſalutarem ſententiam ſecutis, ſola Polia judicaret, oportere publice eos verberatos ſecuri percuti: imbellem multitudinem ſub corona venire. Quam ob cauſam Papiria tribus, in qua plurimum Tuſculani in civitatem recepti potuerunt, neminem poſtea candidatum Poliæ tribus fecit Magiſtratum: ne ad eam ullus honos ſuis ſuffragiis perveniret, quæ illis vitam ac libertatem, quantum in ipſa fuit, ademerat.

2. Illam vero ultionem & Senatus, & conſenſus omnium approbavit. Cum [2] Hadrianus cives Romanos, qui Uticæ conſiſtebant, ſordido imperio vexaſſet, idcircoque ab his vivus eſſet exuſtus; nec quæſtio ulla in urbe hac de re habita, nec querela verſata eſt.

Notæ.

1. *Veliternos, Privernateſque.*] Volſcorum civitates. Illa *Veletri*, hæc *Piperno* dicitur.

2. *Hadrianus.*] *Fulvius Adrianus* ab Oroſio dicitur, qui cum Imperium collecta ſervorum manu affectaret, à civibus Romanis congeſtis ſarmentis cum tota familia exuſtus eſt.

EXTERNA.

An. M. 3523. Ol. 62. 2. Urb.C. 222. Ant.Ch. 530.

1. Claræ ultionis utraque Regina, & Thamyris, quæ caput Cyri abſciſſum in utrem humano ſanguine repletum dimitti juſſit, [1] exprobrans illi inſatiabilem cruoris ſitim, [2] ſimulque pœnas occiſi ab eo filii ſui exigens: & [3] Beronice, quæ Laodices inſidiis interceptum ſibi filium graviter ferens, armata currum conſcendit, perſecutaque ſatellitem

Notæ.

1. *Exprobrans illi.*] *Satia te*, inquit, *ſanguine quem ſitiſti.*

2. *Simulque pœnas occiſi, &c.*] Araxe ſuperato Cyrus, ut hoſtes ſimulata fuga falleret, caſtra & vino & epulis referta deſerit; Spargabiſus Thamyris filius ſe cum ſuis vino ingurgitat: tum media nocte ſuperveniens Cyrus, eum cum exercitu cædit. Hæc quidem Juſtinus; at Herodotus vult captum Spargabiſum, ſibique, ubi ebrietate ſolutus eſt, mortem conſciviſſe. Brevis tamen & fallax fructus victoriæ: Cyrus enim in locum iniquum progreditur, ubi inſidiis hoſtium circumventus cum omnibus copiis conciditur.

3. *Beronice, quæ Laodices, &c.*] Ab Oliverio hac in parte, ut in aliis multis, diſſentio: id enim Beronice, quæ Mithridatis Ponti Regis ſoror erat, tribuit; ego non item: valde enim falſus ſum, niſi de Beronice & Laodice, quæ & ſorores, & Ptolemæi Philadelphi filiæ, & Antiochi dei uxores fuerunt, intelligi debeat. Laodicen jam diu uxorem duxerat Antiochus, cum poſt diuturna cum Philadelpho bella, Beronicen accepit; primumque Laodicen

regium crudelis operis miniſtrum, nomine Cæneum, quem haſta nequicquam petierat, ſaxo ictum proſtravit; ac ſuper ejus corpus actis equis, inter infeſta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.

An.M.3965. Ol. 172. 4. Vrb.C. 664. Ant.Ch.88.

2. [1] Iaſonem Theſſalum Perſarum Regi bellum inferre parantem, an ſatis juſta ultio abſumpſerit, ambiguæ æſtimationis eſt. Taxillo enim gymnaſiarchæ à quibuſdam juvenibus pulſatum ſe conqueſto, permiſit; ut aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut denas plagas ſingulis imponeret. Quo poſteriore vindicta uſo: qui vapulaverant, Iaſonem interfecerunt, animi, non corporis dolore pœnæ modum æſtimantes. [a] Cæterum parvo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio ſubruta eſt. Quoniam opinione Græciæ tantum in ſpe Iaſonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.

An.M.3685. Ol. 102. 4. Vrb.C. 384. Ant.Ch.368.

INTERPRETATIO.

a Cæterum victoria de Perſis expectatio ſubverſa eſt ob irritatos hoc ſupplicio ingenuos adoleſcentes, quoniam omnis Græcia tantum Iaſonem facturum ſperabat, quantum poſtea effecit Alexander.

NOTÆ.

cum filiis Seleuco & Antiocho aula expulit; ſed paulo poſt amore victus eam reduxit: quæ verita viri mobilis animum, eum ſuſtulit veneno; & Seleucus Beronices filium, ipſamque Beronicen ab Antiochiæ Præfecto occidi juſſit.

1. *Iaſonem Theſſalum.*] Virum belli peritiſſimum, qui ſubacta Theſſalia ad tantam potentiam venit, ut octo equitum millia, & viginti peditum gravis armaturæ in armis haberet; ſuorum inſidiis periit.

CAP. XI.

DE IMPROBE DICTIS ET SCELERATE FACTIS.

ROMANORUM.

1. *Tulliæ Ser. F. L. Superbi Regis.*
2. *C. Fimbriæ Tribuni plebis.*
3. *L. Catilinæ.*
4. *Magii Chilonis.*
5. *C. Toranii C. F.*
6. *Villii Annalis.*
7. *Uxoris Vettii Salaſſi.*

EXTERNORUM.

1. *Duorum fratrum Hiſpanorum.*
2. *Mithridatis Regis.*
3. *Sariaſtris Tigranis Regis F.*
4. *L. Ælii Sejani.*

NUnc quatenus vitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala ſubſtitutis exemplorum imaginibus perſequimur; dicta improbe & facta ſcelerate referantur.

1. Unde autem potius, quam [1] à Tullia ordiar? quia tempore vetuſtiſſimum, conſcientia nefarium, voce improbum, ac monſtri ſimile exemplum eſt. Quæ cum carpento veheretur, & is qui jumenta agebat, ſuccuſſis frenis conſtitiſſet; repentinæ moræ cauſam requiſiit. Et ut comperit corpus patris Ser. Tullii occiſi ibi jacere; [2] ſupra idem vehiculum duci juſſit, quo celerius in complexum interfectoris ejus Tarquinii veniret. Qua tam impia, tamque probroſa feſtinatione, non ſolum ſe æterna infamia; ſed ipſum etiam vicum cognomine ſceleris commaculavit.

An M. 3520. Ol. 61. 3. Vrb. C. 219. Ant.Ch. 533.

2. Non tam atrox eſt [3] C. Fimbriæ factum & dictum: ſed ſi per ſe æſtimetur, utrumque audaciſſimum. Is egerat, ut Scævola in funere C. Marii jugularetur: quem poſtquam ex vulnere recreatum comperit, accuſare ad populum inſtituit. Interrogatus deinde quid de eo ſecus dicturus eſſet, cui pro ſanctitate morum ſatis digna laudatio reddi non poſſet: reſpondit, ſe objecturum illi, quod parcius corpore telum recepiſſet. O licentiam furoris ægræ gemitu Reipublicæ proſequendam!

An.M. 3991. Ol 179. 2. Vrb.C. 690. Ant.Ch. 62.

3. L. vero Catilina, in Senatu M. Cicerone incendium ab ipſo excitatum dicente, [4] Sentio, inquit: & quidem illud ſi qua non potuero, ruina extinguam. Quem quid aliud exiſtimemus, quam conſcientiæ ſtimulis, actum à ſe inchoati parricidii peregiſſe!

4. Conſternatum etiam Magii Chilonis amentia pectus: qui [5] M. Marcello datum à Cæſare ſpiritum, ſua manu eripuit. Vetus etiam Pompeianæ militiæ comes, indignatus aliquem amicorum ab eo ſibi præferri. Urbem enim à [6] Mitylenis, quo ſe contulerat, repetentem, in

NOTÆ.

1. *A Tullia ordiar.*] Quæ juncto per ſummum ſcelus cum Tarquinio Superbo matrimonio; cum & ipſa maritum & ipſe uxorem ſuſtuliſſet, ad necem patri inferendam illum incitavit.

2. *Supra idem vehiculum.*] Cum auriga horrore commotus hæreret, illum arrepto pedum ſcabello petit, inclamans: *Non age, ſcelеſte, vel per mortuum.* Hæc pluribus Livius & Dionyſius.

3. *C. Fimbriæ.*] Ex gente Flavia, qui occiſo aliquanto poſt Valerio Flacco Conſule, cujus legatus erat, Mithridatem Pergamo expulit; ſed deſertus à ſuis, Syllæ metu mortem ſibi conſcivit.

4. *Sentio, inquit, &c.*] Quaſi ſui purgandi cauſa in Senatum venit: ubi aſſedit, demiſſo vultu, voce ſupplici poſtulare à Patribus cœpit, ne exiſtimarent ſibi patricio viro perdita Repub. opus eſſe, cum eam ſervaret M. Tullius inquilinus civis urbis Romæ: ad hæc obſtrepere omnes, hoſtem & parricidam vocare: tum ille furibundus, inquit: *Quandoquidem ego circumventus ab inimicis præceps agor; incendium meum veſtra ruina reſtinguam:* deinde ex Curia domum ſe proripuit. Ita Salluſt.

5. *M. Marcello.*] Qui cum Sulpicio ſub initium belli civilis Conſul erat. Illius reditum ſæpe fratri Cæſar negaverat; ſed totius Senatus precibus victus, illi & ſalutem & reditum conceſſit: cum multi, tum ipſe Cicero eleganti oratione gratias egit Cæſari.

6. *Mitylenis.*] Mitylene urbs olim maxima in Leſbo, cujus nomine tota inſula *Mitylene* vulgo dicitur; nunc *Metelin.*

Athenienſium

Athenienſium portu [1] pugione confodit, [a] protinuſque ad irritamenta veſaniæ ſuæ trucidanda tetendit; amicitiæ hoſtis, divini beneficii interceptor, publicæ religionis, quod ad ſalutem clariſſimi civis recuperandam attinuit, acerba labes.

5. Hanc crudelitatem, cui nihil adjici poſſe videtur, C. Toranius An.M. 4011.
atrocitate parricidii ſuperavit. Namque Triumvirûm partes ſecutus, Ol.184. 3.
proſcripti patris ſui prætorii & ornati viri latebras, ætatem, notaſque Vrb.C. 711.
corporis, quibus agnoſci poſſet, Centurionibus edidit, qui eum per- Ant.Ch. 41.
ſecuti ſunt. Senex de filii magis vita & incrementis, quam de reliquo ſpiritu ſuo ſollicitus; an incolumis eſſet, & an Imperatoribus ſatisfaceret, interrogare eos cœpit. E quibus unus: Ab illo, inquit, quem tantopere diligis, demonſtratus, noſtro miniſterio, filii indicio occideris: protinuſque pectus ejus gladio trajecit. Collapſus itaque eſt infelix auctore cædis, quam ipſa cæde miſerior.

6. Cujus fati acerbitatem L. Villius Annalis ſortitus; Qui cum in An.M. 4012.
Campum [2] ad quæſtoria comitia filii deſcenderet, proſcriptum ſe co- Ol. 184. 3.
gnoſſet, ad clientem ſuum confugit: ſed ne fide ejus tutus eſſe poſſet, Vrb.C. 711.
ſcelere nefarii juvenis effectum eſt. Siquidem per ipſa veſtigia patris Ant.Ch. 41.
militibus ductis, occidendum eum in conſpectu ſuo objecit: bis parricida, conſilio prius, iterum ſpectaculo.

7. Ne Vettius quidem Salaſſus proſcriptus parum amari exitus; An.M. 4012.
[3] quem latentem uxor interficiendum, quid dicam, tradidit, an ipſa ju- Ol. 184. 3.
gulavit? [b] Quanto enim levius eſt ſcelus, cui tantummodo manus Vrb.C. 711.
abeſt? Ant.Ch. 41.

INTERPRETATIO.

a *Protinuſque ſeipſum veſania agitatum trucidavit.*

b *Non multo enim levius eſt crimen, quod conſilio committis, licet non manu.*

NOTÆ.

1. *Pugione confodit.*] Illius mortem deſcribit Sulpicius ad Ciceronem ſcribens, l.4. epiſt. quam concludit his verbis; *Ita vir clariſſimus ab homine teterrimo acerbiſſima morte eſt affectus; & cui inimici propter dignitatem pepercerant; inventus eſt amicus qui ei mortem afferret.*

2. *Ad quæſtoria comitia.*] Ut filius Quæſtor crearetur, ſuaque præſentia quoad poſſet, ſuffragaretur.

3. *Quem latentem uxor.*] Cum ad poſticas uxoris ædes profugiſſet, ab ea non eſt admiſſus: quare, ne in perſequentium manus incideret ſe ſuo gladio confodit, ut auctor eſt Appianus.

EXTERNA.

1. Illud autem facinus, quia externum, tranquilliore affectu narrabitur. Scipione Africano patris & patrui memoriam gladiatorio mu-

An.M. 3848. nere [1] Carthagine Nova celebrante, [2] duo regii filii nuper patre mortuo, in arenam proceſſerunt: pollicitique ſunt ibi ſe de regno præliaturos, quo ſpectaculum illud illuſtrius pugna ſua facerent. Eos cum
Ol. 143. 3.
Vrb. C. 547.
Ant. Ch. 205.
Scipio monuiſſet, ut verbis, quam ferro dijudicare mallent, uter regnare deberet: ac jam major natu conſilio ejus obtemperaret; minor corporis viribus fretus, in amentia perſtitit. Initoque certamine, pertinacior impietas fortunæ judicio morte multata eſt.

2. [3] Mithridates autem multo ſceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, ſed cum ipſo patre bellum de dominatione geſſit: in quo qui aut homines ullos adjutores invenerit, aut Deos invocare auſus ſit, præ admiratione hæreo.

An.M. 3988. 3. Quanquam quid hoc, quaſi inuſitatum illis gentibus miremur?
Ol. 78. 3. cum [4] Sariaſter adverſus patrem ſuum Tigranem Armeniæ Regem, ita
Vrb. C. 687. cum amicis conſenſerit; [5] ut omnes dextris manibus ſanguinem mitte-
Ant. Ch. 65. rent, atque eum invicem ſorberent. Vix ferrent illi pro ſalute parentis tam cruenta conſpiratione fœdus facientem.

4. Sed quid ego iſta conſector, aut quid iis immoror: cum unius parricidii cogitatione cuncta ſcelera ſuperata cernam? Omni igitur impetu mentis, omnibus indignationis viribus, ad id lacerandum pio magis quam valido affectu rapior. [a] Quis enim amicitiæ fide extincta genus humanum cruentis in tenebris ſepelire conatum, profundo debitæ execrationis ſatis efficacibus verbis adegerit? [6] Tu videlicet efferatæ barbariæ immanitate truculentior habenas Romani Imperii, quas

INTERPRETATIO.

a *Quis verbis ſatis potentibus execrari pro merito poſſit* Sejanum, *qui oblitus amicitia* cum Tiberio *contracta*, *conatus eſt genus humanum in cruentis tenebris ſepelire.*

NOTÆ.

1. *Carthagine Nova.*] Ab Aſdrubale Pœnorum duce in Hiſpania Bætica ad littus maris condita.

2. *Duo Regis filii:*] Non fratres, ſed patrueles, ex Plutarcho. Corbis & Orſua.

3. *Mithridates.*] Non Ponticus populi Romani hoſtis; qui, teſte Iuſtino, moriente patre puer erat: ſed forte Mithridates Rex Parthorum.

4. *Sariaſter.*] Vocatur à Plutarcho *Tigranes minor.*

5. *Vt omnes dextris.*] Hujus conjurationis non meminit Plutarchus: à patre quidem ad Pompeium defecit; at aliquanto poſt patri, qui præſens etiam aderat, primas à Pompeio deferri, ſibi ſecundas cum ferret ægrius, ad cœnam invitatus venire noluit, hæc tantum præfatus: *Se facile carere Pompeio, qui ſibi tales honores haberet.* Quare conjectus in vincula Pompeii triumphum cum liberis cohoneſtavit.

6. *Tu videlicet efferata.*] L. Ælium Sejanum alloquitur, qui à Tiberio ad ſummos honores evectus, vel ob nimiam potentiam inviſus Imperatori; vel quod res novas moliretur: literis è Caprea miſſis apud Senatum accuſatus eſt; Conſuliſque juſſu raptus in carcerem, cum omni familia occiditur: corpora triduo ludibrio habita, deinde in Tiberim projecta: illius amici paſſim trucidati, nomen è faſtis eraſum, ſtatuæ dejectæ, memoria decreto Senatus abolita.

[1]princeps parenſque noſter ſalutari dextera continet, capere potuiſti? An. M. 4084.
Aut te compote furoris, in ſuo ſtatu mundus manſiſſet? Urbem à Ol. 201. 3.
Gallis captam, [2] & trecentorum inclytæ gentis virorum ſtragem fœdam, Vrb. C 783.
[3] Allienſem diem, & oppreſſos [4] in Hiſpania Scipiones, [5] Thraſymenum lacum, & [6] Cannas, [7] bellorumque civilium domeſtico ſanguine madentem Æmathiam amentibus propoſitis furoris tui repræſentare & vincere voluiſti. Sed vigilarunt oculi Deorum, ſidera ſimul vigorem ſuum obtinuerunt: Aræ, pulvinaria, templa præſenti numine vallata ſunt. Nihilque quod pro capite Auguſti, ac patria excubare debuit, torpere ſibi permiſit. Et imprimis auctor, ac [8] tutela noſtræ incolumitatis, ne excellentiſſima merita ſua totius orbis ruina collaberentur, divino conſilio providit. Itaque ſtat pax, valent leges, ſincerus privati ac publici officii tenor ſervatur. Qui autem hæc violatis amicitiæ fœderibus tentavit ſubvertere, omni cum ſtirpe ſua populi Romani [9] pedibus obtritus, etiam apud inferos, ſi tamen illuc receptus eſt, quæ meretur ſupplicia pendit. Poſt Ch. 31.

Notæ.

1. *Princeps.*] Tiberius, in cujus laudem hæc ſcribit.
2. *Trecentorum inclytæ gentis.*] Fabiæ, qui ad Cremeram ceciderunt.
3. *Allienſem diem.*] Quo Romani à Gallis ad Alliam fuſi ſunt.
4. *In Hiſpania Scipiones.*] Publium & Cneium, de quibus ſupra.
5. *Thraſymenum.*] Vbi C. Flaminius ab Annibale cæſus eſt.
6. *Cannas.*] Vbi victus Terentius Varro, occiſus Æmilius Paulus.
7. *Bellorum civilium.*] Quorum primum inter Pompeium & Cæſarem; alterum inter Triumviros Brutum & Caſſium: victus ad Pharſalum Pompeius, victi ad Philippos Brutus & Caſſius.
8. *Tutela noſtræ incolumitatis.*] Non Iovem appellat, ſed Tiberium.
9. *Pedibus obtritus.*] Illius enim cadaver unco tractum, & in Gemonias ſcalas abjectum; liberi ex Senatuſconſulto necati, ut ait Dio.

Cap. XII.

DE MORTIBUS NON VULGARIBUS.

Romanorum.
1. *Tulli Hoſtilii Regis.*
2. *Duarum matrum.*
3. *M. V. Iuventii Thalnæ Coſ.*
4. *Q. Lutatii Catuli.*
5. *L. Cornelii Merulæ.*
6. *Herennii Siculi.*
7. *Licinii Macri.*
8. *Cornelii Galli, & T. Hateri.*

Externorum.
1. *Comæ Cleonis fugitivorum ducis fratris.*
2. *Æſchyli Poëtæ.*
3. *Homeri.*
4. *Euripidis.*
5. *Sophoclis.*
6. *Philemonis.*
7. *Pindari.*
8. *Anacreontis.*
9. *Milonis Crotoniatæ.*
10. *Polydamantis Scotuſæi.*

HUmanæ autem vitæ conditionem præcipue primus & ultimus dies continet: quia plurimum intereſt quibus auſpiciis inchoetur, & quo fine claudatur: Ideoque eum demum felicem fuiſſe judicamus, cui & accipere lucem proſpere, & reddere placide contigit Medii tempore curſus, prout fortuna gubernaculum rexit, modo aſpero, modo tranquillo motu peragitur; ſpe ſemper minor, dum & cupide votis extenditur, & fere ſine ratione conſumitur Nam etſi eo bene uti velis, etiam parvum ampliſſimum efficies, numerum annorum multitudine operum ſuperando. [a] Alioqui quid attinet mora gaudere; ſi magis vitam exigis, quam approbas? Sed ne longius evager, libet eorum mentionem facere, qui non vulgari genere mortis abſumpti ſunt.

An.M.3414. Ol. 35. 1. Vrb. C. 113. Ant. Ch. 639

1. Tullus Hoſtilius Rex [1] fulmine ictus, cum tota domo conflagravit. Singularem fati ſortem, qua accidit, ut columen urbis, in ipſa urbe raptum, ne ſupremo quidem funeris honore à civibus decorari poſſet, cœleſti flamma in eam conditionem redactum; ut eoſdem penates, & regiam, & rogum, & ſepulcrum haberet.

An M.3837. Ol. 140. 4. Vrb. C 536. Ant. Ch. 216.

2. Vix veriſimile eſt in eripiendo ſpiritu idem gaudium potuiſſe, quod fulmen: & tamen potuit. Nuntiata enim clade, quæ ad lacum Thraſymenum inciderat: altera mater ſoſpiti filio ad ipſam portam facta obviam in complexu ejus expiravit. Altera cum falſo mortis filii nuntio domi mœſta ſederet; ad primum conſpectum redeuntis [2] exanimata eſt. Genus caſus inuſitatum: quas dolor non extinxerat, lætitia conſumpſit.

An. M. 3891. Ol. 154. 2. Vrb. C. 590. Ant. Ch. 162

3. Sed minus miror, quod mulieres. MV. [3] Juventius Thalna, Collega Ti. Gracchi Cos. iterum, cum in Corſica, quam nuper ſubegerat, ſacrificaret; receptis literis decretas ei à Senatu ſupplicationes nuntiantibus; intento illas animo legens, caligine orta, ante foculum collapſus mortuus humi jacuit. Quem quid aliud quam nimio gaudio

INTERPRETATIO.

a *Alioqui quid habet utilitatis diuturnitate vita inertis gaudere, ſi vitam tibi conceſſam in turpi otio tranſigere magis cupis, quam bonis operibus probatam reddere.*

NOTÆ.

1. *Fulmine ictus.*] Duplex de morte Hoſtilii ſententia: alii enim ob neglectam quorumdam ſacrorum curam cum tota familia conflagraſſe volunt; alii ignem ædibus regiis ſubjectum, ſparſumque de fulmine rumorem ab Anco Marcio, cum ſe Pompilii ex filia nepotem regno privari indignaretur.

2. *Exanimata eſt.*] Hoc loco idem valet, quod *mortua*, quamvis exanimus, ut placet Servio, idem ſit, quod mortuus: exanimatus vero idem quod territus: ſic enim Virg.

Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.

Exanimata ſequens impingeret agmina muris.

3. *Iuventius Thalna.*] Male à nonnullis vocatur *Helva*.

enectum putemus? [a] En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur!

4. Majoris aliquanto ſpiritus dux Q. Catulus, [1] Cimbrici triumphi C. Mario particeps à Senatu datus, ſed exitus violentioris: Namque ab hoc eodem Mario poſtea propter civiles diſſenſiones mori juſſus; [1] recenti calce illito, multoque igni percalfacto cubiculo ſe incluſum peremit: Cujus tam dira neceſſitas maximus Marianæ gloriæ rubor exſtitit.

An.M. 3967. Ol. 173 2. Vrb.C 666. Ant.Ch. 86.

5. Qua tempeſtate Reip. L quoque [2] Cornelius Merula Conſularis, & flamen Dialis, ne ludibrio inſolentiſſimis victoribus eſſet, in Jovis ſacrario venis inciſis contumelioſæ mortis denuntiationem effugit: ſacerdotiſque ſui ſanguine vetuſtiſſimi foci maduerunt.

An.M. 3967. Ol. 173. 2. Vrb.C. 666. Ant.Ch. 86.

6. Acer etiam & animoſus vitæ exitus Herennii Siculi, quo C. Gracchus & aruſpice & amico uſus fuerat. Nam cum eo nomine in carcerem duceretur, in ejus poſtem illiſo capite in ipſo ignominiæ aditu concidit, ac ſpiritum poſuit: [b] uno gradu à publico ſupplicio, manuque carnificis citerior.

An.M. 3933. Ol. 164. 4. Vrb. C. 632. Ant.Ch. 120.

7. Conſimili impetu mortis C. [3] Licinius Macer vir Prætorius Calvi pater repetundarum reus, [c] dum [4] ſententiæ diriberentur, [5] in Mænianum conſcendit: Siquidem cum [6] M. Ciceronem, qui id judicium cogebat, prætextam ponentem vidiſſet, miſit ad eum, qui diceret, ſe non damnatum, ſed reum periiſſe: nec ſua bona haſtæ poſſe ſubjici. Ac

An M 3987. Ol. 178. 2. Vrb.C. 686. Ant.Ch. 66.

INTERPRETATIO.

En virum dignum, cui Numantia, aut Carthago traderetur evertenda, cum tam levi gaudio extinctus ſit.

b *Sicque illius mors uno tantum momento præceſſit publicum ſupplicium*, quod manu Conſulis mox paſſurus erat.

c *Dum ſententiæ ſecernerentur.*

NOTÆ.

1. *Recenti calce*] Cum multi peterent à Mario, ut viro clariſſimo & gloriæ militaris ſocio parceret; *moriendum eſſe* reſpondit: tum Catulus, vel odore calcis, ut ait Plutarchus, vel ignis hauſtu, ut ſeribit Florus, vel hauſto veneno, ut placet Auguſtino, ſe ludibrio hoſtium exemit.

2. *Cornelius Merula.*] Qui pulſo Cinna, Collega Octavio datus eſt.

3. *C. Licinius Macer.*] De quo ita Cicero in Bruto. *Fuit patronus propemodum diligentiſſimus: hujus ſi mors, ſi vita, ſi vultus omnem commendationem non everteret, majus nomen in patronis fuiſſet: non erat abundans, non inops tamen; non valde nitens, non horrida tamen oratio, &c.*

4. *Dum ſententiæ diriberentur.*] Ita Pighius; alii *darentur*, vel *ordinarentur*, vel *derivarentur*; melius legeris cum Pighio *diriberentur*: diribere enim eſt diſtribuere & ſecernere; quo verbo ſæpe uſus eſt Tullius: unde diribitores dicebantur in judiciis, qui ternas ſingulis judicibus tabulas diſtribuebant; unam abſolutionis, damnationis alteram, tertiam ampliationis.

5. *In Mænianum.*] Locum judicii; Mænius enim Catoni & Flacco Conſulibus ædes ſuas vendidit, ut ibi judicia exercerentur: & ab ædibus Mænii Mænianus locus dictus eſt.

6. *M. Ciceronem.*] Qui tum Prætor erat.

protinus ſudario, quod forte in manu habebat, ore & faucibus coarctatis, incluſo ſpiritu pœnam morte præcurrit. Qua cognita re Cicero de eo nihil pronuntiavit. Igitur [1] illuſtris ingenii Orator & ab inopia rei familiaris, & à crimine domeſticæ damnationis inuſitato paterni fati genere vindicatus eſt.

8. Fortis hujus mors, illorum perridicula. Cornelius enim Gallus Prætorius, & T. Haterius Eques Romanus inter uſum Veneris abſumpti ſunt. Quanquam quorſum attinet eorum cavillari fata, quos non libido ſua, ſed fragilitatis humanæ ratio abſtulit! Fine namque vitæ noſtræ variis & occultis cauſis expoſito, [a] interdum quædam immerentia ſupremi fati titulum occupant: cum magis in tempus mortis incidant, quam ipſam mortem accerſant.

INTERPRETATIO.

a. *Interdum quædam, quæ nobis nihil nocuerunt, dicuntur cauſa mortis noſtræ fuiſſe.*

NOTÆ.

1. *Illuſtris ingenii Orator.*] C. Licinius Macer Calvus, cujus oratio nimia religione attenuata, doctis & attente audientibus erat illuſtris: à multitudine autem, & à foro, cui nata eloquentia eſt, devorabatur. Ita Cicero in Bruto.

EXTERNA.

An.M. 3911. Ol.162. 1. Vrb.C.621. Ant.Ch. 131.

1. Sunt & externæ mortes dignæ annotatu: qualis imprimis Comæ, quem ferunt maximi latronum ducis [1] Cleonis fratrem fuiſſe. Is enim ad Rupilium Conſulem poſt Ennam, quam prædones tenuerant, in poteſtatem noſtram redactam, perductus, cum de viribus & conatibus fugitivorum interrogaretur; ſumpto tempore ad ſe colligendum, caput operuit; innixuſque genibus compreſſo ſpiritu, inter ipſas cuſtodum manus, inque conſpectu ſummi imperii, exoptata ſecuritate quievit. Torqueant ſe miſeri, quibus extingui, quam ſupereſſe utilius eſt, trepido & anxio conſilio, quanam ratione vita exeant, quærentes: Ferrum acuant, venena temperent, laqueos apprehendant, vaſtas altitudines circumſpiciant, tanquam magno apparatu, aut exquiſita molitione opus ſit: ut corporis atque animi in firmo vinculo cohærens ſocietas dirimatur. Nihil horum Coma, ſed intra pectus incluſa anima, finem ſui reperit. [a] Enimvero minimo ſtudio retinendum bonum, cujus caduca poſſeſſio tam levi afflatu violentiæ concuſſa dilabi potuit.

INTERPRETATIO.

a. *Enimvero vita non maximo ſtudio conſervanda, cum illius caduca poſſeſſio tam levi violentia perire potuerit.*

NOTÆ.

1. *Cleonis.*] Qui ſeptuaginta ſervorum millia in Sicilia collegerat. De bello ſervorum & Rupilio vide l.2. c.7. & 9.

2. [1] Æſchyli vero Poëtæ exceſſus, quemadmodum non voluntarius,
ſic propter novitatem caſus referendus eſt. In Sicilia mœnibus urbis, An. M. 3590.
in qua morabatur, egreſſus [2] aprico in loco reſedit: Super quem aquila Ol. 79. 1.
teſtudinem ferens, eluſa ſplendore capitis, (erat enim capillis vacuum) Vrb. C. 289.
perinde atque lapidi eam illiſit, ut fractæ carne veſceretur: [a] Eoque ictu Ant. Ch. 463.
[3] origo & principium fortioris tragœdiæ extinctum eſt.

3. Non vulgaris etiam Homeri mortis cauſa fertur: qui [4] in inſula, An. M. 3143.
quia [5] quæſtionem à piſcatoribus propoſitam ſolvere non potuiſſet, do- Ant. Ch. 910.
lore abſumptus creditur.

4. [b] Sed atrocius aliquanto Euripides finitus eſt. [6] Ab Archelai enim An. M. 3648.
Regis cœna in Macedonia domum hoſpitalem repetens, [7] canum mor- Ol. 93. 3.
ſibus laniatus obiit. Crudelitas fati tanto ingenio non debita. Vrb. C. 347.

5. Sicut illi exceſſus illuſtrium Poëtarum & moribus & operibus in- Ant. Ch. 405.
digniſſimi. Sophocles ultimæ jam ſenectutis, cum in certamine tra- An. M. 3648.
gœdiam dixiſſet, ancipiti ſententiarum eventu diu ſolicitus; aliquando Ol. 93. 3.
tamen una ſententia victor, cauſam mortis gaudium habuit. Vrb C. 347.

6. Philemonem autem vis riſus immoderati abſtulit: Paratas ei ficus, Ant. Ch. 405.
atque in conſpectu poſitas aſello conſumentē, puerum ut illum abigeret, inclamavit: Qui cum jam comeſtis omnibus ſuperveniſſet, Quoniam, inquit, tam tardus fuiſti, da nunc merum aſello. Ac protinus urbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum proſecutus; [c] ſenile guttur ſalebris ſpiritus prægravavit.

INTERPRETATIO.

[a] *Eoque ictu Æſchylus, qui primus tragœdias exhibuit, occiſus eſt.*

[b] *Sed morte aliquanto crudeliori Euripides periit.*

[c] *Intercluſit guttur ſenile vehementiori & crebriori ſpiritus anhelitu.*

NOTÆ.

1. *Æſchyli vero Poëtæ.*] Cyrenæi, qui Athenis poëtico certamine vicies & octies, ex Suida, decies & ter, ex aliis vicerat; at ſenex à Sophocle etiam tum juvene victus in Siciliam ſeceſſit.

2. *Aprico in loco.*] Cum illi prædictum eſſet ipſum ruina petiturum, procul ab urbibus tectiſque habitabat.

3. *Origo & principium.*] Hic enim primus tragœdiarum ſcriptor fuit, quod Horatius in Poëtica.

——Perſonæ, pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtruxit pulpita tignis.
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.

4. *In inſula.*] Ex Samo petens Athenas ad Ion appulit, ubi ex morbo deceſſit. Ita Herodotus, Strabo, Plut. & Pauſanias.

5. *Quæſtionem.*] Nonnulli à piſcatoribus hoc ipſi ænigma propoſitum volunt.

In ſylva vado venatum cum cane quinci
Quod capio, perdo: quod fugit, hoc habeo.

Sed ex mœrore, quod ſolvere non potuerit, diem obiiſſe, mera eſt fabula.

6. *Ab Archelai.*] Qui Euripidis conſilio in omnibus utebatur, eumque regio ſumptu ſepeliri juſſit.

7. *Canum morſibus.*] Immiſſi dicuntur ab æmulis Poëtis Arridæo Macedone, & Cratena Theſſalo.

EXTERNORUM.

1. *Xerxis Perſarum Regis.*
2. *Maſſiniſſæ Numidiæ Regis.*
3. *Alexandri Pheræorum Regis.*
4. *Dionyſii Siciliæ tyranni.*

VErum quia exceſſus è vita & fortuitos & viriles, quoſdam etiam temerarios oratione attigimus: ſubjiciamus nunc æſtimationi enerves & effœminatos. Ut ipſa comparatione pateat, quanto non ſolum fortior; ſed etiam ſapientior mortis interdum, quam vitæ ſit cupiditas.

1. [1] MV. Aquilius, cum ſibi glorioſe poſſet extingui, Mithridati maluit turpiter ſervire. Quem ne aliquis merito dixerit Pontico ſupplicio, quam Romano Imperio digniorem? [a] quoniam commiſit, ut privatum opprobrium publicus rubor exiſteret. An M. 3965. Ol. 172. 4. Vrb. C. 664. Ant.Ch. 88.

2. [2] Cn. quoque Carbo magnæ verecundiæ eſt Latinis annalibus, qui tertio in Conſulatu ſuo juſſu Pompeii in Sicilia ad ſupplicium ductus, petiit à militibus demiſſe & flebiliter, ut ſibi alvum levare, priuſquam expiraret, liceret: quo miſerrimæ lucis uſu diutius frueretur. Eoque moram traxit, donec caput ejus ſordide in loco ſedentis abſcinderetur. [b] Ipſa verba tale flagitium narrantis ſecum luctantur, nec ſilentio amica, quia occultari non merentur, nec relatione familiaria, quia dictu faſtidienda ſunt. An M. 3972. Ol. 174. 1. Vrb. C 671. Ant.Ch. 81.

3. Quid? Brutus exiguum & infelix momentum vitæ quanto dedecore emit! Nam à Furio, quem ad eum occidendum Antonius miſerat, comprehenſus, non ſolum cervicem gladio ſubtraxit; verum etiam conſtantius eam præbere admonitus, ipſis his verbis juravit. [3] Ita ut vivam, dabo. O fati cunctationem ærumnoſam! O jurandi ſtolidam fidem! Sed hos tu furores immoderata retinendi ſpiritus dulcedo ſubjicis, ſanæ rationis modum expugnando, quæ vitam diligere, mortem non timere præcepit. An.M. 4011. Ol. 184. 2. Vrb C 710. Ant.Ch. 42.

INTERPRETATIO.

a *Quoniam commiſit, ut privatum,* quod paſſus eſt, *opprobrium, dedecus eſſet totius Reipublicæ,* cujus legatus erat.

b *Ipſa verba tantam ignaviam narrantis ſecum pugnare videntur: nec enim amica ſunt ſilentio, quia non merentur occultari; nec etiam referenda ſunt, quia pudet talia dicere.*

NOTÆ.

1. *M. Aquilius.*] M. Aquilius, L. Caſſius & Q Oppius in Aſiam miſſi, ut pulſos à Mithridate Nicomedem & Ariobarzanem in regna ſua reducerent: at eorum hortatu in Mithridatis ditionem cum Nicomedes irrupiſſet, inde bellum ingens conflatum eſt; collectis utrimque copiis, prælioque commiſſo victi Romani: Caſſius Apameam fugit; Oppius à Laodicenſibus proditus, captus in fuga Aquilius: in aſino per Aſiam circumvectus, donec aurum liquatum in os ejus infuſum eſt. Hæc multis Appianus

2. *Carbo.*] Ter Conſul. Vide Lib. 5. c. 3. & l. 6. c. 2.

De morte Bruti lib. 5. c. 2.

3. *Ita ut vivam dabo.*] Ita legit Pighius; Colerus vero, *ita vivam dabo.*

EXTERNA.

1. Eadem Xerxem Regem pro totius Aſiæ[1] armata juventute; quod intra centum annos eſſet obitura, profundere lacrymas coëgiſti. Qui mi-
An. M. 3573. hi ſpecie alienam, revera ſuam conditionem deploraſſe videtur: opum
Ol. 74. 4. magnitudine, quam altiore animi ſenſu felicior. Quis enim mediocriter
Vrb. C. 272. prudens mortalem ſe natum fleverit?
Ant. Ch. 480.

2. Referam nunc eos, quibus aliquos ſuſpectos habentibus, exquiſi-
An. M. 3898. tior ſui cuſtodia quæſita eſt. Nec à miſerrimo, ſed ab eo, qui inter pau-
Ol. 156. 1. cos feliciſſimus fuiſſe creditur, incipiam. Maſſaniſa Rex, parum fidei in
Vrb. C. 597. pectoribus hominum reponens, ſalutem ſuam cuſtodia canum vallavit.
Ant. Ch. 155. Quò tam late patens imperium? quo tantum liberorum numerum? quo denique tam arcta benevolentia conſtrictam Romanam amicitiam; ſi ad hæc tuenda nihil canino latratu, ac morſu valentius duxit?

An. M. 3692. 3. Hoc Rege infelicior[2] Alexander, cujus præcordia hinc amor,
Ol. 104. 1. hinc metus torſerunt: Nam cum infinito ardore conjugis Thebes tenere-
Vrb. C. 391. tur, ad eandem ex epulis in cubiculum veniens; barbarum compun-
Ant. Ch. 361. ctum notis Threiciis, ſtricto gladio jubebat anteire: Nec prius ſe ibidem lecto committebat, quam à ſtipatoribus diligenter eſſet ſcrutatus. Supplicium irato Deorum numine compoſitum neque libidini, neque timori poſſe imperare. Cujus timori eadem & cauſa & finis fuit. Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota interemit.

4. Age, Dionyſius Syracuſanorum tyrannus hujuſce tormenti quam longa fabula? qui[3] duodequadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit. Summotis amicis in eorum locum ferociſſimarum gen-
An. M. 3666. tium homines, & à familiis locupletum electos prævalidos ſervos, qui-
Ol. 98. 1. bus latera ſua committeret, ſubſtitit, tonſorumque metu tondere filias
Vrb. C. 365. ſuas docuit. Quarum, poſtquam adultæ ætati appropinquabant, mani-
Ant. Ch. 387. bus ferrum non auſus committere: inſtituit, ut candentium[4] juglandium putaminibus barbam ſibi & capillum adurerent. Nec ſecuriorem maritum egit quam patrem. Duarum enim eodem tempore, Ariſtomaches Syracuſanæ, & Locrenſis Cloridis matrimoniis illigatus, neutrius unquam, niſi excuſſæ complexum petiit. Atque etiam cubicularem lectum, perinde quaſi caſtra, lata foſſa cinxit, in quem ſe ligneo ponte

NOTÆ.

1 *Armata juventute*] Vbi venit Abydum Xerxes, conſpicatus Helleſpontum obductum navibus, omniaque littora armato obſeſſa milite; primum beatum ſe dixit, tum lacrymatus eſt. Artabano tam ſubiti doloris cauſam quærenti; *Reſtitan tem me*, Inquit, *quam brevis eſt humana vita, ſubiit horum miſeratio, quorum nemo ad centeſimum annum ſupererit.*

2. *Alexander.*] Pheræus à Pheræa civitate, ubi imperabat: unde in Theſſalos omnes ſummam poteſtatem ſibi vindicavit.

3 *Duodequadraginta*] Hic locus tantummodo ad verbum ex Cicerone l. 5. Tuſc. deſumptus eſt.

4. *Iuglandium.*] Sive à juvando & glande, ut videtur Nonio; ſive, ut vult Gravius Baſſus, à jove & glande, quaſi Iovis glans juglans dicatur: illius certe putamina, eo quod pinguia ſint, & facile incenduntur, & tenuem calorem, latamque flammam emittunt.

recipiebat: cum forem cubiculi extrinſecus à cuſtodibus opertam, interiorem clauſtro ipſe diligenter obſeraſſet.

Cap. XIV.
DE SIMILITUDINE FORMÆ.

ROMANORUM.

1. *Cn Pompeij Magni cum Vibio & Publicio.*
2. *Cn. Pompeij Strabonis cum Menogene coquo.*
3. *P. Scipionis Naſicæ cum Serapione victimario.*
4. *P. Lentuli & Metelli Coſſ. cum Spinthere & Pamphilo hiſtrionibus.*
5. *M. Meſſalæ & C. Curionis cum Menogene & Burbuleo ſcenicis.*

EXTERNORUM.

1. *Antiochi Regis Syriæ cum Artemone quodam.*
2. *Hybreæ Oratoris cum ſervo Cymæorum publico.*
3. *Siculi piſcatoris cum Prætore Romano.*

DE ſimilitudine autem oris & totius corporis, altiore doctrina præditi ſubtilius diſputant: eorumque alii in ea ſunt opinione, ut exiſtiment illam origini & contextui ſanguinis reſpondere. Nec parvum argumentum ex cæteris animalibus trahunt, quæ fere gignentibus ſimilia naſcuntur. Alii negant certam eſſe naturæ legem, ſed ſpecies mortalium, prout fortuita ſors conceptionis obtulit, attribui. Atque ideo plerunque ex ſpecioſis deformes, & ex robuſtis invalidos partus edi. Verum quoniam iſta quæſtio in ambiguo verſatur, [a] pauca inter alienos conſpectæ ſimilitudinis exempla referemus.

1. Magno Pompeio Vibius [1] ingenuæ ſtirpis, & Publicius libertinus ita ſimiles fuerunt; ut permutato ſtatu, & Pompeius in illis, & illi in Pompeio ſalutari poſſent. Certe quocunque aut Vibius, aut Publicius acceſſerant, ora hominum in ſe obvertebant, unoquoque ſpeciem ampliſſimi civis in perſonis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quaſi hæreditarium ad eum penetravit. An.M. 3996. Ol 18. 30. Vrb. C. 695. Ant.Ch 57.

2. Nam [2] pater quoque ejus eo uſque Menogenis coci ſui ſimilis eſſe viſus eſt; ut vir & ferox animo & præpotens armis ſordidum ejus nomen repellere à ſe non valuerit. An.M. 3965. Ol. 172 4. Vrb C. 664. Ant.Ch. 88.

3. Eximiæ vero nobilitatis adoleſcens [3] Cornelius Scipio, cum pluri- An.M. 3916. Ol. 160. 3. Vrb.C. 6 5. Ant.Ch.1 7.

INTERPRETATIO.

a *Referemus pauca exēpla perfectæ ſimilitudinis inter homines diverſi ſanguinis & generis.*

NOTÆ.

1. *Ingenuæ ſtirpis.*] Ex humili loco natus, teſtibus Plinio & Solino.

2. *Pater quoque ejus.*] Pompeius Strabo: unde coquus ille Monogenes Strabo vulgo dicebatur.

NOTÆ.

3. *Cornelius Scipio.*] Naſica, cui Scrapionis nomen, non à plebe, ſed à Curiatio Tribuno plebis inditum eſt, uti diximus.

miſ& clariſſimis familiæ ſuæ cognominibus abundaret; [a] in ſervilem Serapionis appellationem vulgi ſermone impactus eſt. quod hujuſce nominis victimario quam ſimilis erat: Nec illi aut morum probitas, aut reſpectus tot imaginum quo minus hac contumelia aſpergeretur, opitulata eſt.

4. Generoſiſſimum Conſulatus collegium [1] Lentuli & Metelli fuit: qui
An M. 3997. ambo in ſcena propter ſimilitudinem hiſtrionum propemodum ſpectati
Ol. 180. 4. ſunt Sed alter ex quodam ſecundarum cognomen Spintheris traxit: alter,
VrbC 696. niſi [2] Nepotis à moribus accepiſſet, Pamphili tertiarum, cui ſimillimus
Ant.Ch. 56. eſſe ferebatur, habuiſſet.

5. At [3] M. Meſſala Conſularis & Cenſorius Menogenis: [4] Curioque
An.V.C 691. omnibus honoribus abundans, Burbuleii: ille propter oris aſpectum, hic
An.V.C.677. propter parem corporis motum, uterq; ſcenici nomen coactus eſt recipere.

INTERPRETATIO.

a *Populi ſermone ille ſervi Serapi[onis] nomen habuit.*

NOTÆ.

1. *Lentuli & Metelli*] P. Lentulus Spinther, & Q. Metellus Nepos, quibus Conſulibus Cicero reſtitutus eſt: ille Ciliciam, hic Hiſpaniam citeriorem à Conſulatu obtinuit.

2. *Nepotis à moribus.*] Suſpicatur Colerus legendum eſſe *à majoribus.* Quæ ſcriptura, ut mihi quidem videtur, vera eſt & germana: illius enim pater fuit Q. Metellus Nepos, Balearici filius, cui Nepotis nomen adhæſit, quod Q. Metelli Macedonici nepos eſſet ut tradit Aſconius.

3. *Meſſala.*] M. Valerius Meſſala cognomento *Niger*, qui cum M. Calphurnio Piſone Conſul fuit anno 693.

4. *Curio.*] M. Scribonius Curio, illius pater, qui Tribunus plebis ad Cæſarem fugit, & periit in Africa.

EXTERNA.

1. Abunde ſint hæc de domeſticis, quoniam & perſonis ſunt excellentia, & non obſcura notitia celebrantur Regi Antiocho unus ex æqualibus, & [1] ipſe regiæ ſtirpis, nomine Artemon, perquam ſimilis fuiſſe traditur. Quem [2] Laodice uxor Antiochi, interfecto viro, diſſimulandi ſceleris gratia, in lectulo perinde quaſi ipſum Regem ægrum collocavit. Admiſſumque univerſum populum, & ſermone ejus & vultu conſimili
An.M.3807. fefellit: crediderunt que homines ab Antiocho moriente Laodicen & na-
Ol. 133. 2. tos ejus ſibi commendari.
Vrb.C. 506. 2. [3] Hybream autem Mylaſenum copioſæ atque concitatæ facundiæ
Ant.Ch 246. Oratorem, [a] [4] Gymnicorum ſervo ſtrigmenta gymnaſii colligenti tam ſimilem, ut germanum fratrem totius Aſiæ oculi aſſignarent: Ita lineamentis oris & omnium membrorum compares erant.

INTERPRETATIO.

a *Gymnicorum ſervo ſordes* ex Athletarum corporibus exterſas *colligenti.*

NOTÆ.

1. *Et ipſe regiæ ſtirpis.*] Artamon ignobili loco natus dicitur à Solino.

2. *Laodice uxor Antiochi.*] Dei, qui duas ſorores Laodicen & Beronicen Philadelphi filias duxit, ut diximus ſupra hoc libro cap. x. quem locum conſule.

3. *Hybream autem Mylaſenum.*] Mylaſa urbs eſt Cariæ Plinio, &c.

4. *Gymnicorum.*] Pighius in hoc verbum mendum irrepſiſſe putat, & *Cymeorum* legendum cenſet; ego *Gymnicorum* repono: quid enim opus eſt immutare verbum, cum clara eſt ſententia.

3. Ille vero, quem in Sicilia Prætoris admodum ſimilem fuiſſe conſtat, petulantis fuit animi Proconſule enim dicente, mirari ſe quapropter ſui tam ſimilis eſſet, cum pater ſuus in eam Provinciam nunquam acceſſiſſet: At meus, inquit, Romam frequenter acceſſit. Joco namque laceſſitam matris ſuæ pudicitiam, invicem ſuſpicione in matrem ejus rejecta, audacius quam virgis & ſecuribus ſubjecto conveniebat, ultus eſt.

CAP. XV.

DE HIS QUI PER MENDACIUM SE IN ALIENAS FAMILIAS INSERUERUNT.

ROMANI.

1. *L. Equitius Firmanus.*
2. *Erophilus medicus equarius.*
3. *Octaviæ ſororis Aug. falſus filius.*
4. *Q. Sertorii falſus filius.*
5. *Trebellius Calca.*
6. *C. Aſinius Dio falſus.*

EXTERNI.

1. *Rubria Mediolanenſis falſa.*
2. *Ariarathes Cappadociæ rex falſus.*

SEd tolerabilis hæc, & uni tantummodo anceps temeritas. Quod ſequitur impudentiæ genus, nec ferendum ullo modo: periculique tum privatim, tum etiam publice late patentis.

1. Nam ne [1] Equitium Firmo Piceno monſtrum veniens, relatum jam in hujuſce libri ſuperiore parte, prætercam, ejus in amplectendo T. Graccho patre, evidens mendacium turbulento vulgi errore, ampliſſima Tribunatus poteſtate vallatum eſt.

2. [2] Herophilus equarius medicus, C. Marium ſepties Conſulem avum ſibi vendicando ita ſe extulit, ut coloniæ veteranorum complures, & municipia ſplendida, collegiaque fere omnia patronum adoptarent. Quin etiam cum C. Cæſar Cn Pompeio adoleſcente in Hiſpania oppreſſo, po- An.M. 3955.
pulum in hortis ſuis admiſiſſet, [a] proximo intercolumnio pene pari ſtudio Ol. 170. 2.
frequentiæ ſalutatus eſt. Quod niſi divinæ Cæſaris vires huic erubeſcendæ Vrb.C. 654.
procellæ obſtitiſſent, ſimile vulnus Reſpub. excepiſſet, atque in Equitio Ant.Ch. 98.
acceperat. Cæterum decreto ejus extra Italiam relegatus, poſtquam ille An.M. 4009.
cœlo receptus eſt, in urbem rediit, & conſilium interficiendi Senatus Ol. 183. 4.
capere ſuſtinuit. Quo nomine juſſu Patrum necatus in carcere, feras Vrb C. 708.
prompti animi ad omne moliendum ſcelus pœnas pependit. Ant.Ch. 44.

3. Nec divi quidem Auguſti etiamnum terras regentis excellentiſſi- An.M. 4070.
mum numen intentatum ab hoc injuriæ genere extitit: cum quidam cha- Ol. 199. 1.
riſſimæ ſororis ejus [3] Octaviæ utero ſe genitum fingere auderet: propter- Vrb. C. 769.
Ant. Ch. 17.

INTERPRETATIO.

a *In proximo ſpatio inter duas columnas parentis fere pari populi frequentia ſalutatus eſt.*

NOTÆ.

1. *Equitium.*] Lege quæ diximus lib. 3 cap 2. num. 18.

2. *Herophilus.*] Qui Herophili illius præter Valerium meminerit, legi neminem. Cneius Pompeius Magni filius ad Mundam victus eſt.

3. *Octavia.*] Quæ M. Antonio nupſerat; ſed ab eo poſtea repudiata.

que ſummam imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat, perinde atque ipſius filium retentum, ſubjecto in locum ſuum proprio filio diceret: Videlicet, ut eodem tempore ſanctiſſimi penates, & veri ſanguinis memoria ſpoliarentur, & falſi ſordida contagione inquinarentur. [a] Sed dum plenis impudentiæ velis ad ſummum audaciæ gradum fertur, imperio Auguſti remo publicæ triremis affixus eſt.

An.M. 3984. Ol. 177. 3 Vrb.C. 68:. Ant.Ch. 69.

4. Repertus eſt etiam, qui ſe diceret eſſe Q. Sertorii filium; quem ut agnoſceret uxor ejus nulla vi compelli potuit.

5. Quid [1] Trebellius Calca, quam aſſeveranter ſe [2] Clodium tulit! & quidem dum de bonis ejus contendit [b] in centumvirale judicium adeo favorabilis deſcendit, ut vix juſtis & æquis ſententiis conſternatio populi ullum relinqueret locum. In illa tamen quæſtione neque calumniæ petitoris, neque violentiæ plebis judicantium religio ceſſit.

An.M. 3974. Ol. 175. 1. Vrb. C. 673. Ant.Ch. 75.

6. Multo fortius ille, qui Cornelio Sulla rerum potiente, in domum Cn. Aſinii Dionis irrupit, filiumque ejus patriis penatibus expulit, vociferando non illum, ſed ſe Dione eſſe procreatum. [c] Verum poſtquam à Sullana violentia Cæſariana æquitas reluxit, gubernacula Romani Imperii juſtiore Principe obtinente, in publica cuſtodia ſpiritum poſuit.

INTERPRETATIO.

a Sed dum omni animi impetu fertur ad ſummum audaciæ gradum, juſſu Auguſti ad triremes publicas damnatus eſt.

b Cum tanto favore ad judicium centumvirorum venit, ut commotio populi illi ſtudentis vix ullum æquis ſententiis locum relinqueret.

c Verum ubi apparuit æquitas C. Cæſaris, poſtquam L. Sylla tantam crudelitatem exercuit.

NOTÆ

1 *Trebellius Calca.*] Frequens eſt apud Ciceronem in Philippicis Trebellii mentio; hujus an alterius, neſcio.

2. *Clodium.*] Illum ipſum, ni fallor, qui à Milone occiſus eſt.

EXTERNA.

An.M. 4034. Ol. 190. Vrb C. 735. Ant.Ch. 19.

1. Eodem Præſide Reipub. in conſimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repreſſa eſt. Siquidem cum ſe pro Rubria quædam perinde ac falſo credita eſſet incendio periiſſe, nihil ad ſe pertinentibus bonis inſereret, [a] nec ei aut tractus ejus ſplendidi teſtes, aut cohortis Auguſti favor deeſſet: propter inexpugnabilem Cæſaris conſtantiam irrita nefarii propoſiti abiit.

An.M. 4036. Ol. 190. 3. Vrb C.735. Ant.Ch. 17.

2. Idem barbarum quendam, ad eximiam ſimilitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tanquam Ariarathes eſſet, quem à M. Antonio interemptum luce clarius erat: [b] quanquam pene totius Orientis civitatum & gentium credula ſuffragatione fultum caput, imperio dementer imminens, juſto impendere ſupplicio coëgit.

INTERPRETATIO.

a Nec ei deeſſent, aut teſtes nobiles illius regionis, nec favor apud Auguſti aulicos, propter inexpugnabilem Auguſti conſtantiam, hæreditatem, quam nefarie petebat, non obtinuit.

b Caput ei hians dementer imperio coëgit juſto amittere ſupplicio, licet defenſum ab omnibus gentibus & civitatibus Orientis, quæ credebant illum eſſe Ariarathem.

LECTORI.

NEC Liber iſte decimus de nominibus Romanorum; nec illius, quam hic ſubjicimus, epitome eorum ſunt auctorum, quorum vulgo putantur: cum enim liber Valerii Maximi epitome vero C. Titii Probi eſſe credatur, id ſecus eſt. Librum qui Valerii eſſe volunt, nituntur argumento, quod ſciam, unico. Hac in epitome, ubi quæritur, an prænomen Ancus à Sabinis deductum ſit, an à Græcis, Valerii nomen uſurpatur; inde librum à Valerio Maximo ſcriptum concludunt. In quo duplex eſt error: unus, quod hoc in loco agi de libri auctore putent: alter, quod Valerium illum Maximum eſſe opinentur: ſi enim ex eo, quod in epitome citetur Valerius, conſequens eſt, hunc librum illius eſſe: quo iure illum Valerio tribuunt, eodem ego tribuam Varroni; atque eo etiam potiori, quod Valerii ſemel, Varronis ſæpius mentio fiat. Præterea, quod in aliis etiam contigiſſe ſcimus, errorem hic objecit hominibus nominum ſimilitudo: Valerius enim, quo de hic agitur, non Maximus fuit, ſed Antias perantiquus Hiſtoriæ Romanæ Scriptor, à T. Livio ſæpe laudatus; & ita legendum eſſe nos docet Pighius ex fide duorum codicum & pervetuſtæ & caſtigatæ manus. Hæc opinio ex errore profecta fraudi fuit librariis, à quibus præfationes aliæ ab aliis diverſæ huic epitome pro arbitrio præfixæ ſunt: quare cum multis nominibus, uti ante diximus, ſunt explodendæ; tum eo maxime, quod & abſint à multis optimæ notæ codicibus; & in aliis, ut in Campenſi ſubjiciuntur duæ breves epitomæ, una de appellationibus poteſtatum, de Romanæ Hiſtoriæ vocabulis altera: quarum utramque quis forte, quod nemo ſomniavit hactenus, ad Valerium pariter ac iſtam de nominibus, pertinere dixerit. Quid plura, hunc librum non eſſe Valerii, vel ex eo patet, quod & ab illius argumento alienus ſit, & ipſius nec Valerius, nec alii omnes, apud quos memorabilium mentio eſt, uſquam meminerint.

Ut in libri decimi, ita in ipſius epitomes auctore librariorum vitio erratum eſt: errori locum dedit C. Titii Probi nomen ſub finem appoſitum: in extrema enim epitome ita ſcriptum erat in nonnullis codicibus: Et ideo inſtitutum eſſe, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Caiam eſſe ſe dicerent C. Titii finit epitoma de nominibus hiſtoriarum & exemplorum Romanorum. Librarii voces, quæ jungendæ ſimul erant, temere disjunxerunt, hoc modo, Caiam ſe eſſe dicerent. C. Titii finit epitoma. Facile in eo labi potuiſſe librarios nemo, ut opinor, non videt: cum tamen legendum eſſet Caiam ſe eſſe dicerẽt C. Titii. Finit epitoma. Quæ ſcriptura, quin vera ſit & ſincera, non dubitabit is, qui Romanis in more poſitum fuiſſe noverit, ut ſponſa ad ſponſum deducta, nec ſe, nec illum proprio nomine, ſed fauſto & auſpicato appellaret: Ubi tu Caius, ego Caia: quaſi diceret, ut monet Plutarchus, Ubi tu dominus & paterfamilias, ego domina & materfamilias: ubi tu gaudebis & ego gaudebo. Sæpe etiam C.

Titii Probi *ſe* Caiam *eſſe dicebat, quod illud etiam nomen boni eſſet ominis; ut enim* Caius *à gaudio, ita* Titius *à tutando deducitur. Inde fluxit error, & ex errore vana illa præfationes, in quibus modo* C. Titius Probus, *modo* Julius Paris, *modo alius neſcio quis abbreviator dicitur: iis, quin nulla ſit adhibenda fides nemini, ut puto, dubium eſt; atque eo maxime quod* C. Titii *nomen, ut annotat Pighius, nullus manuſcriptus liber tractat præter Campenſem; idque ſemel in extremo, ubi clare ſignificat* Caiam *hæc dicis* C. Titii Probi, *non vero epitomen: abſunt enim hæc verba:* Finit epitoma de nominibus hiſtoriarum & exemplorum Romanorum.

Cujus igitur erit hic liber? Antiqui ſane Scriptoris; at cujus, nec nomen, nec ætatem eloqui promptum eſt. Voſſius eſſe Julii Paridis *auguratur; Pighius incerti auctoris, qui, ut eſt conjectura, decem libros de Lingua Latina ſcripſerat, quorum epitomen* Julius Paris *contexuit. Ut ut eſt, certi enim quod dicam, nihil habeo: hæc epitome Valerio à librariis eo adjecta eſt, quod nominum Romanorum rationem, quæ multis ignota tum erat, breviter explicet. Cur nullas huic libello, ut aliis libris, notas addiderim, duplex cauſa fuit; una, quod non ſit Valerii; altera quod præmiſſa ſit à nobis de Romanorum nominibus diſputatio, quæ huic epitome commentarii loco eſſe poſſit. Sed de his hactenus.*

IN EPITOMEN SUAM
C. TITI PROBI
PRÆFATIO.

Decimus hujus operis liber, qui & ultimus eſt, vel ex negligentia, aut malevolentia librariorum deperiit. Abbreviator titulos ejus habebat integre fortaſſis; tamen de uno tantum, hoc eſt, de prænomine, epitoma repræſentabat.

Et hæc C. Titius ille. Verum alia repeiuntur præfationes in aliis manuſcriptis codicibus. ſine nomine auctoris; ut in I. Sambuci hæc, cum libri decimi titul.s ejuſdem farinæ.

INCIPIT
LIBER DECIMUS.
DE NOMINIBUS, PRÆNOMINIBUSQUE
COGNOMINIBUS, AGNOMINIBUS.

DECIMUS atque ultimus hujus operis liber ſeu ſtudioſorum inertia, ſeu ſcriptorum ſegnitia, ſeu alio quovis caſu ætati noſtræ perditus eſt Verum Julius Paris abbreviator Valerii poſt mortem novem libros explicitos, hunc decimum ſub infra ſcripto compendio

pendio complexus eſt; per quod de nominibus, prænominibus, cognominibus, atque agnominibus fuiſſe eundem à Valerio compoſitum conjectare licet. Verba quidem Julii Paridis hæc ſunt: Liber decimus de prænominibus, & ſimilibus.

Decimi hujus operis libri per C. Titum Probum epitome.

DE PRÆNOMINE.

VArro ſimplicia in Italia fuiſſe nomina ait, exiſtimationiſque ſuæ argumentum refert; quod Romulus & Remus & Fauſtulus neque prænomen ullum, neque cognomen habuerunt. Qui ab eo diſſentiunt, aiunt matrem eorum Ream Silviam vocatam; avum Silvium Numitorem; fratrem ejus, Amulium Silvium: & ſuperiores Albanorum Reges, Capetum Silvium; Agrippam Silvium; poſterioreſque duces Metium Suffetium, & Tutorem Clœlium vocatos. Nec contenti his, ad Sabinos tranſgrediuntur, & Titium Tatium, Numam Pompilium, & patrem ejus Pompum Pompilium; ejus denique regionis principes enumerant, Pirtillianum Lavinianum, Voleſum Valeſium, Metium Curtium, Album Funniſillaticum. Ex Tuſcis recitant Lartem Porſennam; ab Æquicolis, Septimum Modium primum Regem eorum, & Sertorem Reſium, qui primus jus feciale inſtituit. In hunc modum Varronis ſententia ſubruitur.

Romanos autem arbitrandum eſt maxime ab Albanis & Sabinis multiplicandorum nominum conſuetudinem traxiſſe, quoniam ab illis orti ſunt. Omnia autem, quæ ad unumquemque noſtrûm definiendum excogitata ſunt, eandem vim ſignificandi hominis obtinent. Quod per proprietatem dicitur, hoc diſtat, quia eo gens cognoſcitur, ideoque dicitur gentilicium. Cætera ordine variantur. Nam quod præponitur, prænomen; quod poſtfertur, cognomen; quod ad ultimum adjicitur, agnomen eſt. Quorum ſeries non ita, ut expoſui, ſemper ſervata eſt. Animadverto enim in Conſulum faſtis, perplexum uſum prænominum & cognominum; fuiſſe dictum, Poſthumum Coriminum Auruncum, & Poſthumum Æburium Elvam, & Vopiſcum Julium, & Opitrem Virginium Tricoſtum, & Paulum Fabium Maximum. Quin etiam quædam cognomina in nomen verſa ſunt, ut Cæpio: namque hoc in Bruto nominis locum obtinuit.

Gentilitia nomina Varro putat fuiſſe innumera, & prænomina circa triginta. Pueris, non priuſquam togam virilem ſumerent; puellis, non antequam nuberent, prænomina imponi moris fuiſſe, Q. Scævola auctor eſt. Quæ olim prænomina fuerunt, nunc cognomina ſunt: ut Poſthumus, Agrippa, Proculus, Cæſar.

Opiter, qui patre mortuo, avo vivo gignebatur. Vopiſcus, qui in utero matris geminus conceptus, altero abortu ejecto, incolumis edi-

tus erat. Hoſtus, prænomen fuit in eo, qui peregre apud Hoſpitem natus erat; idque habuit Lucretius Tricipitinus Collega L. Sergii. Volero in prænomen abiit, & volentibus naſci liberis parentibus inde-batur; quo uſus eſt Publilius Philo. Lar Laris prænomen eſt ſumptum à Laribus, Tuſcum autem creditum eſt prænomen eſſe: fuitque Conſul Lar Herminius cum T. Virginio Tricoſto. Status, à ſtabilitate; Fauſtus, à favore prænomina ſumpta erant. Et Tullus prænominatus eſt ominis gratia, quaſi tollendus, o litera in u converſa. Sertor, qui per ſationem natus erat, appellatus eſt. Ancum prænomen Varro à Sabinis tranſlatum putat: Valerius Antias ſcribit, quod cubitum vitioſum habuerit, qui Græce vocatur *ἀγκών*. Lucii cœperunt appellari, qui ipſo initio lucis orti erant; aut, ut quidam arbitrantur, à Lucomonibus Etruſcis. Manii, qui mane editi erant; vel ominis cauſa, quaſi boni. Manum enim antiqui bonum dicebant. Gnæus, ob inſigne nævi appellatus eſt; quod unum prænomen varia ſcriptura notatur. Alii enim Næum, alii Gnæum, alii Cnæum ſcribunt. Qui G. litera in hoc prænomine utuntur, antiquitatem ſequi videntur, quæ multum ea litera uſa eſt. Olim enim dicebant frugmentum, nunc frumentum profertur: & gnatura, modo natura. Igitur etiam, qui in corporibus nævus gigni ſolet, gnævus appellabatur. Qui C. ponunt, corruptione ſyllabæ delectari videntur: qui Næus, lenitatem velle judicantur. Gaij dicti à gaudio parentum: Auli, qui Diis alentibus naſcuntur: Marci, Martio menſe geniti: Publi, qui prius pupilli facti erant, quam prænomina haberent; alii ominis cauſa ex pube. Tiberii vocitari cœperunt, qui ad Tiberim naſcebantur. Titus, è Sabino nomine Titurio fluxit: Appius, ab Atto ejuſdem regionis prænomine. Kæſones appellati ſunt, qui è mortuis matribus execti erant. Servius, qui mortua matre in utero ſervatus eſt. Spurij, patre incerto geniti, quaſi *σποράν*. Numerij ſola patricia gens uſa eſt Fabia prænomine; idcirco quod, trecentis ſex apud Cremeram flumen cæſis, qui unus ex ea ſtirpe extiterat, ducta in matrimonium uxore filia Numerij Oracilli Maleventani, ſub eo pacto, ut quem primum filium ſuſtuliſſet, ei materni avi prænomen imponeret, obtemperavit.

Antiquarum mulierum in uſu frequenti prænomina fuerunt, Rutilia, Cæſella, Rodocella, Murcula; Burra à colore dicta. Iſta prænomina à viris tracta ſunt, Caia, Lucia, Publia, Numeria. Cæterum Caia, uſu ſuper omnia celebrata eſt. Fertur enim, Caiam Cæciliam, Tarquinii Priſci Regis uxorem optimam lanificam fuiſſe: & ideo inſtitutum eſſe, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Caiam eſſe ſe dicerent C. Titii.

Reliqua deſunt.

Ad 1469849

INDEX
VOCABVLORVM;
QVÆ IN VALERIO MAXIMO LEGUNTUR.

Prior numerus paginam indicat, alter verò lineam.

A.

A. 2 : 5 | militibus Imperatorem potiùs, quàm hoſtem metui debere. 121 : 15 | piſcatoribus verriculum trahentibus. 201 : 12 | ſole mihi velim non obſtes. *Diogenes.* 125 : 11 | Theleſino. 320 : 12 |
ab. 7 : 1 | aratro acceſſabantur ut Conſules fierent. 217 : 14 | cultu abſterreri. 15 : 4 | ſova bene orſi Oratorat. 2 : 4 |
abalienanda. 217 : 12 |
abdicare. 280 : 14 |
abdicationis. 328 : 19 |
abdicaverunt conſulatu. 7 : 2 |
abdiderant. 353 : 7 |
abditis. 47 : 5 |
abdito. 332 : 14 |
abditum. 100 : 7 |
abdomine. 171 : 24 |
abductam. 421 : 14 |
abductum 169 : 17 |
abeamus. 222 : 15 |
aberat. 194 : 12 |
abeſſent. 179 : 15 |
abeſt. 398 : 7 | 449 : 24 |
abeunte. 281 : 19 |
abeuntem. 137 : 12 |
abeuntes. 339 : 7 |
abfuit. 319 . 5 | tantùm à pœnitentia dicti. 295 : 18 |
abi 105. 10 |
abibit. 66 : 13 |
abjecerat. 246 : 14 |
abjecerunt. 431 : 8 |
abjeciſſet. 74 : 10 |
abjecit. 329 : 15 |
abjecta. 84 : 16 |
abjectæ. 31 : 9 |
abjectiorem, 172 : 4 |
abjectis. 134 : 17 |
abjectiſſimi. 425 : 11 |
abjectiſſimum, 182 : 9 |
abjecto. 56 : 7 |
abjectum. 157 : 8 |
abjecturum. 140 : 11 |
abjectus eſt. 380 : 4 |
abierit. 354 : 4 |
abigeret. 455 : 18 |
abigi. 187 : 6 |
abjicere. 246 : 8 |
abjici. 13 : 7 | 28 : 8 |
abjiciendis. 109 : 15 |
abjiciendo. 440 : 13 |
abiiſſe. 111 : 4 |
abiit. 42 : 11 |
abire flaminio. 7 : 5 |
abirent. 348 : 16 |
abis. 152 : 5 |
abituros. 132 : 4 |
ablatura. 399 : 2 |
abluere ſudorem. 64 : 1 |
abluiſſet. 341 : 13 |
abnuente naturâ. 456 : 20 |
abolendo. 418 : 5 |
abolaretur. 419 : 5 |
abominandæ. 356 : 1 |
abripi. 114 : 14 |
abripuit. 173 : 12 |
abrogata. 379 : 6 |
abrogatione. 418 : 24 |
abrogaverat. 130 : 9 |
abrogemus, 130 : 13 |
abrumperetur. 143 : 10 |
abruperat. 69 : 14 |
abrupit. 91 : 6 |
abruptæ eſſe ſpei. 368 : 23 |
abrupto capite. 44 : 4 |
abſciderat. 302 : 21 |
abſcidiſſet. 320 : 20 |
abſcidit. 117 : 18 |
abſcindere caput 435 : 14 |
abſciſè. 182 : 14 |
abſciſior juſtitia. 315 : 30 |
abſciſſa eſſet. 377 : 24 | ſententia. 304 : 24 |
abſciſſis laciniis. 116 : 16 |
abſciſſo genere caſtigationis. 118 : 13 |
abſciſſum. 425 : 15.
abſenti adfuit, 206 : 3 |
abſentiæ. 380 : 5
abſiſte. 352 : 5 |
abſit 1 : 5 | 152 : 25 |
abſolvendi. 374 : 24 |
abſolveretur. 371 : 8 |
abſolvi. 376 : 6 |
abſolvit. 285 : 3 |
abſoluta eſt. 371 . 17 |
abſoluti ſunt. 367 : 3 |
abſolutio 368 : 10 |
abſolutione 313 : 6 |
abſoluto. 379 : 6 |
abſolutus eſt 367 : 5 |
abſterrere. 137 : 2 |
abſterreri. 15 : 4 |
abſterr tus. 268 : 13 |
abſterſis. 14 : 16 |
abſterſos. 126 : 16 |
abſtinens. 214. : 15 |
abſtinentia populi Rom. 213 : 15 |
abſtinentis, 213 : 21 |
abſtinere. 335 : 18 |
abſtineret. à cœna. 52 : 17 |
abſtinuit. 30 : 9 |
abſtractum. 384 : 11 |
abſtractus 285 : 4 |
abſtrahere. 232 : 24 |
abſtuliſſe. 40 : 13 |
abſtuliſſet, 371 : 9 |
abſtulit. 7 : 7 |
abſumere. 381 : 7 |
abſumi. 170 : 7 |
abſumpſerant. 118 : 20 |
abſumpſerit. 447 : 6 |
abſumſiſſet 160 : 16 |
abſumpſit. 382 : 6 |
abſumpta. 226 : 13 |
abſumpti ſunt. 452 : 11 |
abſumptum fato, 226 : 16 |
abſumptus fuerit. 300 : 6 |
abſurdè. 36 : 4 |
abſurdum. 96 : 7 |
abundabat. 377 : 11 |
abundans. 339 : 13 |
abundantem. 161 : 4 |
abundantes. 329 : 2 |
abundanti. 81 : 6 |
abundantia. 49 : 14 |

abundantiæ. 10 2 : 23 |
abundantibus. 220 : 21 |
abundantiſſimis. 233 : 15 |
abundantiſſimum fontem 86: 7 |
abundarent. 418 : 4 |
abundaveras. 87 : 13 |
abundavit. 42 : 13 |
abunde erit. 197 : 21 |
abundet. 216 : 9 |
abuſus eſt. 437 : 23 |
abuti. 343 : 22 |
ac. 1 : 1 | tùm demùm. 53 : 11 |
academiam. 215 : 15 |
accedente. 196 : 15 |
accedere. 58 : 17 |
accederet. 120 14 |
accedit pretio rei, inæſtimabile momentum occaſionis. 137 : 4 |
accenderant, 90 : 3 |
accenderit. 414 : 7 |
accendit. 340 : 22 |
accenditur. 382 : 2 |
accenſus amore. 248 : 7 | indignatione. 72 : 2 | irâ. 313 : 4 |
acceperat, 204 : 7 |
acceperit. 220 : 9 |
acceperunt. 326 : 10 |
accepimus Deos. 2 : 9 |
accepiſſe. 20 1 3 |
accepiſſent. 87 : 7 |
accepiſſetis. 124 : 14 |
accepit. 98 : 15 |
accepta fuit. 254 : 1 |
acceptam 420. 5 |
accepti affines. 272 : 8 |
acceptior. 339 : 1 |
acceptis. 119 : 17 |
acceptiſſimos, 216 : 12 |
acceptum referrent. 220 : 8 |
acceptus Diis. 72 : 13 |
accerſant. 454 : 12 |
accerſebantur. 217 : 14 |
accerſendi. 95. 6 |
accerſeret. 231 : 23 |
accerſita. 148 : 7 |
accerſitis. 92 : 6 |
accerſitos. 248 : 25 |
accerſitus eſſet. 64 : 8 |
acceſſerant. 154 : 11 |
acceſſio. 287 : 17 |
acceſſione. 422 : 25 |
acceſſiſſe. 55 : 12 |
acceſſiſſet. 138 : 18 |
acceſſit. 218 | 231 : 12 |
acceſſor. 280 : 11 |
accidere. 259 : 3 |
accideret. 275 : 21 |
acciderunt. 37 : 1 |
accidiſſe. 298 : 3 |
accidiſſet. 9 : 7 |
accidit. 389 : 14 |
accipe me fati comitem. 445 : 12 |
accipere. 31 : 5 |
acciperent. 318 : 2 |
accipiendarum. 448 : 29 |
accipiendi. 264 : 20
accipienti. 255 : 21 |
accipimus. 37 : 2 |
acciti ſunt. 96 : 2 |
Accium Poëtam. 180 : 4 | 408 : 9 |
acclamate, Quirites, acclamate. 297 : 12 |
acclamavit. 347 : 28 |
accolam. 258 : 19 |
accommodate. 130 : 3 |
accommodatæ eſſent. 429 : 11 |
accommodavit vacuas aures. 283 : 24 |
accubuit. 214 : 1 |
accurata. 208 : 15 |
accurrere. 45 : 6 |
accurſa, 61 : 9 |
accurſum. 321 : 26 |
accuſabat. 292 : 23 |
accuſare publicè. 189 : 15 |
accuſarent. 194 : 5 |
accuſaret. 196 : 22 |
accuſatio. 175 : 23 |
accuſationi. 383 : 7 |
accuſator. 189 : 18 |
accuſatore ſubjecto. 365 : 24 |
accuſatorem. 205 : 13 |
accuſatores 514 : 9 |
accuſatori. 597 : 3 |
accuſatorum. 370 : 8 |
accuſatum. 189 : 23 |
accuſaturus. 297 : 26 |
accuſatus. 205 : 9 |
accuſem. 405 : 20 |
accuſetur 380 : 13 |
acer numinis vindex. 16 : 11 |
acerba labes. 278 : 15 |
acerbam. 385 : 6 |
acerbè. 361 : 14 |
acerbi. 357 : 9 |
acerbiſſima. 340 : 14 |
acerbiſſimo. 326 : 11 |
acerbitas. 208 : 5 |
acerbo. 318 : 3 |
Acerranorum. 440 : 12 |
acerrima. 105 : 16 |
acerrimè. 151 : 22 |
acerrimi. 119 : 14 |
acerrimo ſtudio. 187 : 25 |
acerrimus. 347 : 15 |
acervo. 62 : 5 | 337 : 15 |
acervum. 389 : 21 |
aceto liquatos. 418 : 15 |
Achaia, 207 : 12 |
Achaiæ. 69 : 15 |
Achaici belli. 355 : 15.
Achilles. 153 : 9 |
Achillis 393 : 5 |
acie. 34 : 8 | Pharſalicâ. 222 : 21 | luminum. 75 : 9 | oculorum defectus. 384 : 2 |
aciem. 115 : 16 |
acies. 63 : 2 |
Acilii Aviolæ. 71 : 1 |
acquieſcebant. 392 : 9 |
acquieſcere. 120 : 14 |
acquieſceret. 285 : 11 |
acquieſcit. 110 : 4 |
acquieſcunt. 120 : 11 |
acquievit. 236 : 1 |
acquiritur. 165 : 13 |
acquiſitum eſt. 145 : 3 |
acrem pudicitiæ cuſtodem. 367 : 11 |
acri adhortatione. 151 : 6 | bello. 38 : 9 | æmulo. 334 : 8 |
acrior. 425 : 25 |
acriter. 117 : 4 |
acriùs. 274 : 9 |
Acrone Ceninenſium Rege. 144 : 5 |
acta ſubſt. 118 : 12 | Senatus. 335 : 4 | eſt. 12 : 2 | huc atque illac. 330 : 13 |
actæ ſunt 238 : 8 |
actam bovem Romam. 341 : 10 | vitam. 302 : 19 |
actio. 264 : 20 |
actiones. 101 : 12
actioni. 368 : 3 |
actionibus. 86 : 1 |
actis. 179 : 4 | equis. 447 : 2 |
Actium promontorium. 35 : 4 |
actorem. 401 : 1 |
actoras. 384 : 7 |
actos. 195 : 7 |
actum ſubſt. 152 : 8 | erat 84 : 5 |
actuoſæ. 192 : 7 |
actuoſam vitam. 83 : 9 |
acturum eſſe. 151 : 1 |
acturus. 439 : 7 |
actus. ſubſt. 205 : 18 | part. eſt in crucem. 378 : 11 | reus. 370 : 9 | vortice circuitu. 143 : 15 |
acuant. 454 : 22 |
acuerunt virtutem injuriæ. 355 : 8 |
acuit ſtudia. 86 : 3 |
aculei. 446 : 1 |
aculeos. 395 : 12 |
a umine. 346 : 5 | conſilii. 348 : 7 |
acuminis. 342 : 2 |
ad. 2 : 6 | captivos redimendos. 241 : 8 | ea quæ ſcripſit. 390 : 6 | hoc uſque. 137 : 6 | inſpiciendum nomen. 133 : 8 | multum odium. 178 : 21 | res petendas. 87 : 6 | ſummam. 168 : 1 | Deos uſque cavillandos. 73 : 14 |
adactis. 456 : 10 |
adactos. 357 : 6 |
adæquavit. 310 : 16 |
adaperuit caput. 254 : 19 |
addicere. 362 : 25 |
addiceret. 345 : 21 |
addicerentur. 255 : 4 |
addictas 373 : 2 |
addictis. 237 : 11 |
addictorum. 357 : 18 |
addiſcentem. 391 : 6 |
addixerat. 388 : 10 |
adduci. 131 : 17 |

adducti. 116 : 22 |
adductus. 376 : 4 |
adduxerat. 242 : 12 |
adduxeris. 347 : 8 |
adduxi. 296 : 7 |
adduxiſſet. 416 : 17 |
adduxit. 141 : 2 |
adegerit. 450 . 22 |
adegiſt . 155 : 9 |
ademerat. 446 : 13 |
ademptis. 116 : 20 |
adeò ut. 240 : 1 |
adeóne. 181 : 15 |
adeptam. 171 : 7 |
adepti erant. 146 : 15 |
adepturum. 173 : 7 |
adeptus erat. 72 : 1 | eſt. 722 : 13 |
adeſo. 43 : 2 |
adeſſe. 316 : 18 |
adeundæ. 76 : 2 |
adeundi. 243 : 11 |
adeuntes. 175 : 5 |
adfuiſſe. 67 : 16 |
adfuit. 206 : 5 |
adfulſit ei patronus. 347 : 7 |
adhærens. 171 : 20 |
adhæſit amico. 218 : 22 |
adhibete. 113 : 11 |
adhibitis. 82 : 11 |
adhibito. 66 : 1 |
adhibuerunt. 22 : 1 |
adhortatione. 152 : 6.
adhuc. 17 : 11 |
adjeceris nomen tabulis. 365 : 21 |
adjecerunt. 48 : 7 |
adjeciſſe. 832 : 13 |
adjecit. 835 : 16 |
adjecta. 259 : 4 |
adjectio. 9 : 11 |
adjectis. 188 : 3 |
adjectum eſt. 419 : 9 |
adjecturus. 356 : 6 |
adjice. 109 : 14 |
adjicere. 27 : 2 |
adjici. 36 : 4 |
adjiciam. 181 : 6 |
adjiciantur. 437 : 16 |
adjiciat. 125 : 11 |
adjiciendo. 289 : 7 |
adjiciendum. 8 : 1 |
adjicientes. 384 : 13 |
adjicitur. 66 : 11 |
adimere. 136 : 7.
adipiſcendâ. 51 : 7 |
adipiſceretur. 185 : 26 |
adire ſortes fortunæ. 25 : 4 |
aditos. 277 : 7 |
aditum luctui dedit neceſſitas. 58 : 18 |
aditurus erat. 366 : 18 |
aditus. *ſub.* 336 : 4 | *part.* 362 : 18 |
adjudicari. 208 : 18.
adjudicavit. 343 : 10 |
adjunxit. 323 : 8 |
adjuta. 169 : 7 |
adjutas. 254 : 22 |
adjutores. 450 : 10 |
adjutoribus. 345 : 29 |
adjutorium. 37 : 1 |
adjutus eſſet. 871 : 6 |
adjuvabat. 362 : 7 |
adjuvaret. 840 : 9 |
adjuvit. 66 : 15 |
Admete crudelis. 224 : 13 |
adminicula. 403 : 5 |
adminiſtrandarum. 84 : 10 |
adminiſtrantis. 184 : 11 |
adminiſtrarent 335 : 8 |
adminiſtrari. 25 : 5 |
adminiſtrata fuerat. 176 : 2 | ſunt 426 : 6 |
adminiſtratione. 133 : 18 |
adminiſtratis. 252 : 28 |
adminiſtraverant. 88 : 23 |
admirabantur. 384 : 10 |
admirabile eſt. 382 : 4 |
admirabilis. 71 : 9 |
admirabilior. 192 : 16 |
admirabilis. 184 : 21 |
admirabilius. 141 : 2 |
admirantibus. 397 : 15 |
admirata. 38 : 1 |
admirati. 143 : 12 |
admiratio facti. 321 : 2 |
admirationem. 162 : 7 |
admiratores 134 : 19 |
admiratus. 234 : 23 |
admiror. 320 : 22 |
admiſiſſe. 178 : 4 |
admiſiſſet ſcelus. 285 : 5 |
admiſſo equo. 184 : 13.
admiſſum. 460 : 18 |
admiſtum. 244 : 25 |
admittendis 194 : 13 |
admittere. 185 : 14 |
admitteretur. 200 : 10 |
admodùm. 55 : 15 |
admoneamus. 401 : 2 |
admonebatur. 284 : 4 |
admonent. 128 : 2 |
admonentes. 190 : 20 |
admoneri. 23 : 11 |
admonet. 246 : 9 |
admonita. 235 : 15 |
admonitione. 9 : 9 |
admonito. 269 : 24 |
admonitum eſt. 55 : 38 |
admonitus. 73 : 16 |
admonuimus. 324 : 28 |
admota. 244 : 29 | arit. 7 : 4 |
admoveretur flagro. 8 : 3 |
admoveri. 437 : 12 |
admovi. 269 : 20 |
adnectam. 223 : 7 |
adnexa fuerant. 102 : 19 |
adnotatum eſt. 196 : 19 |
adnumerari. 214 : 17 |
adoleſcens. 208 : 12 |
adoleſcentem. 437 : 14 |
adoleſcentes. 163 : 24 |
adoleſcentia. 47 : 1 |
adoleſcentibus. 234 : 16 |
adoleſcentis. 285 : 2 |
adoleſcentuli. 391 : 14 |
adoleſcentulus. 291 : 27 |
adopertis. 170 : 1 |
adoptarent. 461 : 10 |
adoptatus. 361 : 18 |
adoptavit. 365 : 10 |
adoptionem. 418 : 11 |
adorante. 8 : 5 |
adornata eſt. 301. 23 |
adornavit. 99 : 5 |
adorti. 442 : 5 |
adrepſit lateri comes. 322 : 8 |
adſcriberet. 189 : 9 |
adſcribi. 222 : 3 |
adſtipulatorem. 332 : 25 |
adſtricta verbis ſententia. 387 : 26 |
advecti eſſent. 19 : 35 |
advectos. 68 : 1 |
advenarum. 10 : 7 |
advenerit. 347 : 27 |
adveniſſe. 233 : 5 |
advenientis. 140 : 2 |
adventu. 65 : 10 |
adventus. 162 : 2 |
adverſa. 37 : 1 | *ſubſt.* 192 17 |
adverſæ valetudinis. 307 : 1 |
adverſantibus. 437 : 11 |
adverſaria. 376 : 6 |
adverſario. 334 : 13 |
adverſarius. 398 : 2 |
adverſo corpore. 361 : 12 |
adverſos. 147 : 14 |
adverſum. præp. 398 : 6 |
adverſum occinentes corvi. 28 : 3 |
adverſus. D. Brutum. 309 : 8 | Spur. Caſſium. 301 : 8 |
advexerat. 415 : 8 |
advexit. 167 : 7 |
adulandus erat. 119 : 3 |
adulantem. 325 : 4 |
adulare Dionyſium ſi velles, ita non eſſes. 215 : 5 |
adulata. 235 : 10 |
adulationi. 229 : 1 |
adulatas. 162 : 9 |
adultæ. 207 : 5 |
adulterii 815 : 23 |
adulterio. 292 : 23 |
adumbrare. 401 : 10 |
adumbrata ſit. 50 : 2 |
adumbratio. 348 : 3 |
adumbratum. 169 : 2 |
advocationem. 347 : 7 |
advocatis. 365 : 25 |
advocavit. 107 : 25 |
advolaverunt. 29 : 2 |
advolutum genibus. 189 : 21 |
adurerent. 458 : 28 |
adulti. 162 : 3 |
Æantem. 37 : 1 |
Æbuciæ. 364 : 8 |
æde Marianâ. 54 : 8 | Pietatis. 100 : 3 |
ædem. 286 : 3 | Fidei. 150 : 22 |

Monetæ. 301 : 8 |
ædes. 64 : 1 |
ædificanda 312 : 3 |
ædificaſſe 145 : 16 |
ædificiis. 418 : 4 |
ædificium. 33 : 13 |
ædiles. 94 : 12 |
ædilis. 16 : 1 | curulis. 301 : 1 |
ædilitatis 327 : 3 |
ædilitii 225 : 24 |
ædium. 140 : 11 |
æger. 281. 21 | 306 : 33 |
Ægeria Dea 23 : 2 |
ægerrimè. 45 : 7 |
Æginenſium 428 : 26 |
Ægles Samius 72 : 1 |
ægræ 448 : 36 |
ægrè. 436 : 5 |
ægris 97 : 8 |
ægritudinem 18 : 4 |
ægrorum. 102 : 18 |
Ægypti 308 . 9 |
Ægyptiæ. 246 . 21 | gentis populus. 423 . 1 |
Ægyptiorum 30 : 6 |
Ægypto 30 : 3 |
Ægyptum. 38 : 21 |
Ægyptus 243 : 3 |
Ælia familia 219 : 1 |
Æli . 219 : 2 |
Ælio Prær. 275 : 29 |
Æmathiam. 451 : 6 |
Æmiliæ. 8 : 4 | gentis. 140 : 3 |
Æmiliano Scip. 257 : 3 |
Æmilianus Scipio. 145 : 9 |
Æmilii Pauli. 250 : 28 |
Æmilio Paulo. 135 : 9 |
Æmilios. 320 : 21 |
Æmilius Lepidus 139 : 5 |
Æmilius Scaurus. 179 : 6 | 379 15 |
æmulam. 400 : 13 |
æmulatio 438 : 7 |
æmulatus 268 : 5 |
æmulatus eſt d vinum habitum Alexandes. 437 : 20 |
æmulus, 164 : 11 |
æneæ vaccæ. 400 : 10 |
Æneam. 68 : 1 |
Æneas. 138 : 10 |
ænei. 429 : 4 |
æqualem. 76 : 8 |
æquales. 284 : 9 |
æqualibus. 460 : 4 |
æqualiter. 166 : 8 |
æquandam. 242 : 3 |
æquat. 74 : 8 |
æquatam. 279 : 11 |
æquatum eſt. 30 : 10 |
æquarur. 274 : 3 |
æquatus. 128 : 9 |
æquaverat 148 : 24 |
æquè pulchrum, & vincere Reges, & facere. 246 : 25 | victoris eſt, & bona patriæ auxiſſe, & mala in ſe transferri voluiſſe. 32 : 5.
Æqui. 212 : 23 |
æqui animi vir. 359 : 1 |
Æquimelii. 301 : 17 |
æquiore 242 : 21 |
Æquis. 114 . 18 |
æquis 462 : 51 |
æquiſſima. 265 : 1 |
æquitas 215 : 13 | 362 : 22 |
æquitate. 2 6 : 7 |
æquo animo 101 : 16 |
æquora. 417 : 10 |
æquum eſt. 176 . 23 |
æra. 120 : 7 |
ærarii. 88 : 19.
ærariorum. 132 : 23 |
ærarios 231 : 10 |
ærarium. 211 : 5 |
ære. 209 : 22 |
ærea. 275 : 26 |
æris alieni. 420 : 21 |
ærumnoſam 417 : 21 |
æs. 88 : 23 | alienum grave, 293 : 26 |
Æſchines. 397 : 12 |
Æſculapio barbam auream demi juſſit Dionyſius. 20 : 14 |
Æſculapius. 27 : 5 |
Æſopum. 396 : 27 |
Æſopus. 418 : 11 |
æſtate. 20 : 12 |
æſtimabam. 300 : 4 |
æſtimabatur. 212 : 15 |
æſtimanda. 337 : 23 |
æſtimandos 182 : 21 |
æſtimans. 247 : 21 |
æſtimare. 3 6 : 10 |
æſtimari. 233 : 2 |
æſtimat. 166 5 |
æſtimatio. 68 : 6 |
æſtimationem. 259 : 34 |
æſtimator. 184 : 7 |
æſtimatore 155 : 19 |
æſtimatum. 253 : 17 |
æſtimatur. 266 7 |
æſtimavit 290 : 18 |
æſtimem. 308 : 11 |
æſtimetur. 231 : 8 |
æſtivum. 99 : 1 |
æſtu. 190 : 10 | animi. 321 : 6 |
æſtuariis. 418 : 1 |
æſtuoſiſſimum. 217 : 15 |
æſtus maris. 155 : 4 | mentis. 302 : 19 |
ætas validior. 157 : 2 |
ætate omni imbelli urbe erectâ. 318 : 20 | pubeſcente 262 : 20 |
ætates. 431 : 57 |
ætatis . 130 : 25 |
æternæ memoriæ nota. 301 : 5 |
æterni ignes 268 : 24 | ignis. 8 . 2 |
æternis 302 . 22 |
æternitati. 38 : 7 |
æternos. 220 : 25 |
æternum 120 : 9 |
Æthiopes 406 : 4 |
Ætnæ. 270 : 26 |
Ætnæi montis gloriam involverim. 270 : 18 |
Ætoliæ. 407 : 1 |
Ætolicis. 210 : 57 |
Ætolorum. 250 : 13 |
ævi. 181 : 4 | 385 : 22 |
ævum. 404 : 4 |
affecerat. 427 8 |
affecerunt notâ. 132 : 6 | ſupplicio. 305 : 16 |
affecit repudii nota. 305 : 5 |
affectabat. 383 : 4 |
affectanda. 396 : 15 |
affectantem regnum 260 : 3 |
affectari. 283 : 3 |
affectatio 219 : 11 |
affectibus. 285 : 14 |
affectum verberibus. 283 : 4 |
affectus. *ſubſt*. 225 : 23 | *parta* valetudine. 232 : 22 |
afferat. 280 : 13 |
afferre. 42 : 12 |
afferri. 101 : 4 | 350 : 13 |
afficere contumeliâ. 148 : 12 |
afficiendis 303 : 13 |
affinem eſſe culpæ. 379 : 6 |
affinis. 444 : 8 |
affinitate. 204 : 15 |
affinitates. 219 : 15 |
affinium. 125 : 11 |
affirmans. 198 : 10 |
affirmare 343 : 20 |
affirmantibus 201 : 15 |
affirmaſſent. 276 : 8 |
affirmavit fore 308 : 6 |
affixa. 157 : 17 |
affixi valvis 82 : 16 |
affixus eſt. 462 : 6 |
afflata es. 362 : 27 |
afflatu. 77 : 14 |
afflatum repulsâ. 355 : 12 |
afflicta. 276 : 23 |
afflicti erant. 239 : 16 |
afflictis rebus. 160 : 11 |
afflictus eſt. 374 : 6 |
affligere. 379 : 13 |
affligeretur 381 : 14 |
afflixerat 247 : 24 |
afflixit. 141 : 13 |
affluente. 155 : 6 |
affluunt. 330 : 10 |
affluxerit. 420 : 17 |
affluerunt. 112 : 4 |
affulſit. 360 : 1 |
Afrania. 364 : 14 | 377 : 9 |
Africa. 149 : 1 | 324 : 18 |
Africam. 6 : 1 | 33 : 8 |
Africani poſterioris. 245 : 9 | 413 : 24 | ſuperioris. 222 : 5 |
Africano ſuperiore. 117 . 22 | 204 : 14 | ſuperiori. 134 : 7 | 193 : 2 | 412 : 2 |
Africanum ſuperiorem. 238 : 9 | 267 : 4 |
Africanus poſterior. 118 : 8 | 195 : 20 | 259 : 7 | ſuperior. 258 :

15|378:15|317:16| 408:2|
442.4|
agam. 299:7|
Agamemnone. 229:9|
Agamemnonis caput. 400:24|
agas. 69:1| gladium. 157:21|
Agathocles. 352:10|
age. 120:5| 379:19.
agebam ante me aſellū 345:24|
agebas præcipites. 301.4|
agebat iumenta. 448:3| Scæ-
volam 392:18|
agebatur reus. 319 4|
agelli. 218.20| 332.16.
agello 218:9|
agenda eſſent. 23:12|
agens reſpectum, 222:20|
agente cauſas. 396:18|
ager. 335:17|
agere amicum. 205:11| ſilen-
tium. 43:1|
agerentur rei. 335:13|
ageret ſenectutem. 405:12|
ageretur. 340:11|
Ageſilaus. 339:23|
agger incenſus. 113:3|
aggere. 360:5|
aggrederetur vel maximæ mo-
lem. 278:7|
aggredi. 136:15|
aggrediendum 188:2|
aggreditur. 396:3|
aggregare. 262:8|
aggreſſa eſt 295:23|
aggreſſus. 165:18|
agi. 150:22|
agilitate. 18:21|
agimus. 78:5|
agitabant. 317:2|
agitanticonſilium. 49:5|
agitarent. 276:25|
agitata eſt. 136:14|
agitatione. 333:7|
agitatis. part. 351:24|
agitatum. 409:21|
Aglaum Sophidium. 332:15|
agmen. 143:9|230:20|
agmina. 186:9|
agmine. 111.16|
agnoſcere. 297:13|
agnoſco. 429:2|
agnoviſſem. 244:14|
ago. 187:10|
Agrariâ lege. 373:3|
Agrariam. 335:16|
agreſti more. 262:18|
agreſtium. 58:19|
agri. 209:13|
Agrigentina civitas. 240:14|
Agrigentinis. 164:3|
Agrigentum. 163:20|
Agrippam Menenium. 216:19|
agris. 211:23|
agrorum. 403:13|
aguntur. 333.13|
Ahala mag. eq. 260:2|
Aheno Dodonæ. 416:13|
Ajacem clamantem. 400:23|
aiebas. 339:1|
ait. 20:9|
alacer gaudio. 409:9|
alacri clamore. 45:6| ſpiritu
militiæ. 282:1|
alacriora. 236:3|
alacritate. 239:8|
alas exerce ſtis 116:20|
Albæ. 242:7|
Albam. 68:2| 439:19|
albam. 23:10|
Albana. 421:30|
Albano monte. 173:21|
Albanorum. 303:14|
Albanus lacus. 39:1|
album. 45:4|
Alcæum Poëtam. 801:7|
Alceſtidi Poëtæ. 180:17|.
Alcibiade. 393:3|
Alcibiadem. 142:4|329:3|
Alcibiades 61:1|141:11|
Alcmeniis. 399:24|
Alcyoneus Antigoni fil. 249:8|
alebatur. 136:4|
alere. 433:13|
alerentur. 218:12|
Alexander Coſmographus 407:
4|
Alexander Fannii ſervus. 378:8|
Alexander Phæreus. 438:13|
Alexander Rex Maced. 30:3|
57:4|190:9|235:12|
310:| 345:38| celeritùs
Darium armis. 215:3|
Alexandri. 247:18|279:13|
410:6| 437:16|
Alexandriam. 187:15| 386:7|
Alexandrini Pictoris. 243:6|
Alexandro Rege. 21:13| 74:
3| 399:21|
Alexandrum magn. 433:7|
Pyrrhi filium 249:16|
aliam. 369:14|
alias. 27:2| 114:2|.
alicui. 173:23|
alienæ. 67:7| 102:23|
alieni. 176:3| 336:25|
alienigena. 36:4|
alienigenæ iuſtitiæ. 314:17|
alienigeni. 226:14|
alieniſſima. 117:23|
alienorum. 81:8|
alienus. 336:23|
alis. 410:14|
alimenta inertiæ. 106:2|
alimentis blandior ferrum 286:
4| ſuſtentavit. 237:20|
alimentum. 105:4|
alio. 321:29| adverb. 352:6|
alioqui. 46:11| 90:5|
alioquin 33:5|
alios. 1:2| 344:28|
aliqua. 12:8|
aliquandiu. 32:17|
aliquando. 173:12|
aliquantò melius. 188:18|
aliquantulum. 342:7|
aliquantum honoris. 143:8|
aliquas. 404:12|
aliquem. 82:14|
aliqui. 275.3|
aliquid loci 138:8|
aliquis. 136:9|
aliquot 26:3| 40:9|
aliquoties fruſtrà. 355:5|
alita miſeriis impotentia. 432:
26|
alitam trophæis virtutem. 342:
6|
aliter. 54:8|
alito capturis. 168:6|
alitus ſit. 338:10|
alius. 188:19|
allapſa eſſet 255:15|
allapſus. 43:5|
allata. 27:5| eſſet. 226:2| fue-
rat. 98:9|
allatæ ſunt. 51:27|
allatum erat. 207:8|
allatus eſſet. 303:5|
allectum. 84:7|
allevandus 258:12|
allevavit. 246:2|
alliciendo. 350:20|
Allienſem diem. 451:4|
alligari. 339:22|
alligati eſtis. 130:11|
alligaverunt. 128:16|
Allobrogici. 171:12| 324:8|
Allobrogum. 439:13|
allocuturæ. 228:4|
alloquendi. 113:19|
alloqui. 391:23|
alluſit. 181.18|
Alpes. 273.:14|
Alpium. 122:4| 188:16|
Allienſi agro. 374:1|
alta ſententia 334:3|
altaria. 88:22| 162:1|
altaribus. 46:10|
alter. 51:21| 61:6|
altercatione. 419:15|
alterius. 123:6|
alterna. 326:4|
altero. 68:4|
alterutra. 434:3|
altiora modo ſuo ſperare. 385:8|
altiore animi ſenſu. 458:4|
altioribus animis demiſſa cogi-
tatio. 346:18|
altioris argumenti. 350:17|
altis pectoribus. 165:15|
altiſſimi conſilii. 266:5|
altitudine. 143:13|
altitudines. 454:22|
altius 12:3|
alto. 76:15| *mari*. 440:6|
altum *mare*. 20:8| 435:23|
altum pectus Reipublicæ. *curiæ*
84:15|

alveo Tiberis. 245 : 26 |
alveo vacaſſe. 392 : 15 |
aluit. 154 : 15 | 220 : 22 |
alvum. 457 : 18 |
Amœſia Sentia. 377 : 3 |
amans. 281 : 25 |
amant. 248 : 9 |
amantiſſimorum. 235 : 27 |
amantiſſimus. 84 : 12 |
amata. 159 : 12 | 326 : 17 |
amaret. 199 : 20 |
amari. *nomen*. 449 : 22 |
amariſſimæ leges neceſſitatis. 356 : 1 |
amaritudine odii. 201 : 8 |
amaritudinibus. 216 : 8 |
amaro vinculo ſervitutis. 330 : 12 |
amavit. 227 : 5 |
ambages verborum. 70 : 4 |
ambiguæ. 88 : 4 |
ambiſſent. 185 : 22 |
ambitioni. 138 : 4 |
ambitioſo Imperatore. 372 : 2 |
ambitu orationis. 196 : 26 |
ambitum mundi. 169 : 16 :
ambitus reum. 205 : 9 |
ambo. 460 : 6 |
ambobus. 278 : 21 |
Ambracienſis. 512 : 7 |
ambulandi. 86 : 11 |
ambulare. 173 : 15 |
ambularet. 326 : 18 |
amens. 87 : 16 |
amentia. 46 : 11 |
amentibus. 451 : 6 |
amica. 375 : 21 |
amicè. 256 : 10 |
amici in adverſis cognoſcuntur. 228 : 9 |
amiciorem. 256 : 16 |
amiciſſimo. 137 : 11 |
amicitia. 204 : 13 | 238 : 23 |
amicitiæ vinculum. 228 : 1 |
amictum. 68 : 34 |
amictus prætexta. 174 : 6 |
amiculo. 20 : 11 | 253 : 13 |
amicus. 190 : 19 | 302 : 1
Amilcar. 60 : 12 | 517 : 2 |
Amilcaris. 433 : 22 |
amiſerat. 24 : 5 |
amiſiſſet. 197 : 13 |
amiſit. 218 : 19 |
amiſſæ. 148 : 30 |
amiſſionem. 129 : 25 |
amiſſis. 155 : 17 | 404 : 14 |
amitteris. 339 : 18 |
amitteret. 366 : 18 |
amnem. 432 : 16 |
amnis. 39 : 2 | 77 : 8 |
amœniſſimam. 238 : 16 |
amor. ubi honeſtiſſimus, aliquantò præſtat morte jungi, quàm vità diſtrahi. 223 : 22 |
amores alienigeni. 226 : 34 |
amoribus. 232 : 30 |
amoris legitimi imagines. 224 : 2 |
amoto. 218 : 30 | 322 : 16 |
amoveri. 58 : 16 |
Amphiaraum. 416 : 10 |
Amphinomus. 270 : 24 |
ampla. 414 : 12 |
amplam. 581 : 5 |
amplectar. 196 : 26 |
amplectendo. 179 : 10 |
amplecti. 317 : 20 |
amplexus eſſet eboris lineamentis. 182 : 2 |
ampliata cauſa. 373 : 26 |
amplificabatur. 28 : 17 |
amplificanda. 146 : 3 |
amplificavit. 167 : 12 |
ampliores. 196 : 2 |
ampliſſima. 64 : 10 |
ampliſſimi honoris. 324 : 20 |
ampliſſimorum. 172 : 2 |
ampliſſimus vir. 142 : 1 |
amplitudine. 333 : 3 |
amplitudinis. 65 : 9 |
amplius venerationis. 355 : 8 |
amplo. 243 : 19 |
amplum. 408 : 15 |
amputationem. 164 : 18 |
amputatis. *part.* 363 : 30 |
amputavit. 261 : 21 |
Anacharſis. 339 : 19 |
Anacreonti. 456 : 6 |
anapæſti pedis. 104 : 10 |
Anapus. 270 : 15 |
Anaxagora. 395 : 5 |
Anaxagoram. 388 : 19 |
Anaxagoras. 288 : 26 | 359 : 32 |
Anaxarcho. 412 : 6 |
Anaxarchus. 164 : 25 |
Anaximenem. 346 : 22 |
Anaximenes. 346 : 24 |
anceps. 443 : 1 | 481 : 1 |
Anci Regis. 208 : 13 |
ancilia arma. 20 : 2 |
ancilla. 319 : 8 |
ancillæ. 103 : 8 |
ancillulam gratam. 539 : 3 |
ancipites. 367 : 2 |
ancipiti fortuna. 241 : 4 |
Androgynem. 377 : 8 |
anguem. 39 : 13 | 77 : 8 |
anguet. 43 : 2 |
anguis. 42 : 10 | Æſculapii. 65 : 2 |
anguſta. 412 : 9 |
anguſtè. 218 : 22 |
anguſtiæ rei familiaris. 237 : 17 |
anguſtiorem. 420 : 4 |
anguſto loco. 380 : 15 |
anhelitu cachinnorum. 455 : 21 |
anhelitus. 366 : 24 |
Anianis fluminis. 343 : 5 | 425 : 6 |
anima. 454 : 25 |
animadverſio. 199 : 13 |
animadverſioni. 115 : 8 |
animadvertat. 253 : 2 |
animadvertebat. 332 : 23 |
animadverterent. 224 : 6 |
animadverterant. 326 : 14 |
animadverterat. 317 : 5 |
animadverterent. 171 : 8 |
animadverti. 106 : 22 |
animadvertiſſe. 6 : 8 |
animadverto. 113 : 21 |
animal. 49 : 2 | 360 : 14 |
animalia. 400 : 21 |
animas. 328 : 6 |
animi magnifici. 330 : 8 |
animis. 46 : 9 | 200 : 16 |
animos invadendos. 396 : 3 |
animoſa. 119 : 5 |
animoſas. 93 : 2 |
animoſè. 217 : 12 |
animoſius. 268 : 17 | *adverb.* 376 : 10 |
animoſus. 215 : 2 |
animum urbis. 164 : 7 |
animus. 303 : 19 |
annalibus. 457 : 9 |
annalium. 204 : 1 |
annectè. 109 : 14 |
anni. 20 : 13 | 139 : 31 |
Annibal *Amilcaris filius*. 548 : 1 | 426 : 17 | 433 : 15 | 437 : 29 | 440 : 10 | *Giſconis filius*. 247 : 20 | 152 : 8 | 182 : 31 | 250 : 11 | 347 : 21 | 351 : 6 | 352 : 20 |
Annibale. *Giſconis fil.* 180 : 1 | 237 : 17 |
Annibalem Amilcaris fil. 421 : 26 | Giſcon. fil. 262 : 2 | Neroni. 251 : 19 |
Annibalis. 56 : 9 | 184 : 6 | Giſconis. 187 : 26 | 194 : 3 | 276 : 24 | 318 : 6 |
annis. 89 : 3 | 383 : 18 |
Annius olim. 306 : 10 |
annixum. 260 : 17 |
Anno. 243 : 18 | 317 : 4 |
anno. 24 : 1 | 387 : 16 |
annonæ. 177 : 14 | 240 : 5 |
Annonis. 340 : 5 |
annotante. 459 : 14 |
annotata eſt. 225 : 21 |
annotaverunt. 37 : 4 |
annuendo votis. 287 : 12 |
annuiſſet. 210 : 10 |
annulis aureis. 88 : 14 |
annulos. 340 : 7 | 431 : 7 |
annum. 15 : 9 | 193 : 8 |
annumerando. 75 : 3 |
annuo. 89 : 21 |
anſulis. 402 : 11 |
Antabagio. 273 : 16 |
ante portas eduxit. 368 : 32 | *adv.* 422 : 14 |
antea. 253 : 6 |
antecellit victoriæ gloriam. 384 : 19 |
anteceſſerit. 22 : 3 |
anteceſſit. 49 : 14 | 439 : 10 |
anteferri. 222 : 30 |

anteire

anteire. 458 : 16 |
antepoſuit. 256 : 22 |
antequam, 272 : 4 |
Antienſis templi 65 : 7 |
Antigenidas Tibiceo. 181 : 6 |
Antigoni. 249 : 8 |
Antigonus 249 : 10 |
Antiochenſi. 175 : 21 |
Antiochi. 170 : 7 |
Antiochiæ. 47 : 4 |
Antiocho. 300 : 5 | 343 : 14 | 372 : 17 |
Antiochum Epiphanẽ. 307 : 12 |
Antiochus 134 : 8 | 202 : 14 | 259 : 4 | 181 : 6 | 422 : 19 |
Antipater Poëta. 73 : 14 |
Antipatri. 57 : 10 |
antiquæ. 106 : 26 |
antiqui. 87 : 11 | 269 : 21 |
antiquitas 146 : 7 |
antiquitus 98 : 16 |
antiquos. 78 : 8 |
antiſtes. 163 : 13 | 341 : 11 |
antiſtitem. 69 : 16 |
Antium. 41 : 1 | 63 : 8 |
Antius Reſtio. 322 : 2 |
Antonia. 208 : 3 |
Antonianæ. 394 : 3 |
Antoniano Bello. 187 : 13 |
Antonii Triumviri. 17 : 6 |
Antonio. 34 : 8 |
Antonium. 30 : 1 | 127 : 13 | 231 : 24 | 320 : 3 |
Antonius. 187 : 19 |
anxia. 218 : 3 |
anxius. 430 : 5 |
Apelle. 399 : 22 |
aper. 38 : 11 | 203 : 3 |
aperire. 176 : 14 |
aperta. 341 : 4 |
apertè. 121. 16 |
apertior. 422 : 20 |
aperto capite. 304 : 23 |
aperuerunt. 838 : 13 |
apes Platonis. 50 : 8 |
apex. 7 : 6 |
Apollinaribus ludis. 298 : 15 |
Apollinem Delphicum. 73 : 8 | 202 : 4 | imberbem. 20 : 15 | Pythium. 332 : 13 | 342 : 7 |
Apollini Delph. 277 : 18 | Pythio. 21 : 11 |
Apollinis prædictiones. 4 : 1 |
Apollo Pyth. 262 : 7 | 332 : 17 | ſui numinis vindex, 16 . 11 |
Apollonia. 817 : 23 |
Apolloniam. 443 : 3 |
Apolloniatæ. 86 : 10 |
apparatiſſimos. 420 : 10 |
apparatu. 134 : 16 |
apparatus indicio eſt. 209 : 2 |
appareat. 109 : 19 |
apparere. 97 : 9 |
apparitorum. 345 : 4 |
apparuiſſent. 43 : 18 |
appellabant, 377 : 2 |
appellantibus. 313 : 5 |
appellari 238 : 3 |
appellaſſet. 195 : 2 |
appellati. 292 : 2 |
appellationem traxit. 301 : 17 |
appellatur. 88 : 3 |
appellatus eſt 116 : 9 |
appellavi. 272 : 6 |
appellent. 83 : 12 |
appellor 299 : 7 |
appetendas. 318 : 18 |
appetere. 196 : 9 |
appeti. 411 : 4 |
appetit. 304 : 20 |
appetitæ. 64 : 21 |
Appij. 69 : 12 | ævum clade metires. 404 : 4 |
Appio cæco. 16 : 7 | duci. 438 : 12 |
Ap. Claudio. 99 : 8 |
Ap. Claudium. 333 : 4 |
Ap. Claudius. 290 : 5 |
applicando. 207 : 10 |
applicare. 193 : 24 |
applicatum. 244 : 14 |
applicavit. 232 : 8 |
apprehendant. 434 : 22 |
apprehendenda eſt. 245 : 25 |
apprehendendo. 281 . 19 |
apprehendendus eſt. 200 : 14 |
apprehendere. 140 : 16 |
apprehendero 48 : 9 |
apprehendit omen. 98 : 5 |
apprehenſis. 214 : 7 |
approbanti. 181 : 7 |
approbat. 452 : 10 |
approbes. 304 : 25 |
appropinquabant. 438 : 26 |
appropinquante 234 . 19 |
appulerunt. 65 : 3 |
appuliſſet Melitam. 19 : 14 |
appulſos. 138 : 13 |
appulſum. 293 : 5 |
aprico. 453 : 3 |
apta. 396 : 1 |
aptabat. 388 : 14 |
aptando. 393 : 5 |
aptè. 75 : 18 |
aptiores. 242 : 7 |
aptiſſima. 336 : 16 |
aptiſſimè. 111 : 19 |
aptius eſſe. 348 : 15 |
apud Liparas. 326 : 8 | Mantineam. 288 : 6 | patrem eius. 310 : 9 | ſacra menſæ. 80 : 10 |
Apulia. 357 : 8 |
Apuliæ. 237 : 17 |
apum. 46 : 2 |
aqua. 342 : 13 |
aquæ publicæ. 412 : 6 |
aquilæ. 30 : 2 |
aquiliferum. 152 : 2 |
Aquiloniam. 834 : 27 |
aquis. 424 : 10 |
ara. 97 : 2.
aram. 76 : 17 | 92 : 2 |
aranearum. 339 : 19 |
aranti. 313 : 21 |
arant unt. 117 : 13 |
aras. 126 : 18 | 181 : 22 |
aratri. 218 : 1 |
aratro. 117 : 14 |
arbiter. 217 : 1 | 330 : 5 |
arbitrabantur. 80 : 15 |
arbitrati ſunt. 370 : 3 |
arbitratus eſt. 399 : 11 |
arbitremur. 216 : 19 |
arbitrium. 129 : 9 |
arbitror. 241 : 13 |
arbitrum. 257 : 3 |
arbor. 456 : 12 |
arbuſcularum. 420 : 8 |
Arcades. 61 : 5 |
Arcadum 832 : 15 |
arcana 24 : 1 |
arcar. 240 : 13 :
arce. 200 : 2 | 244 : 21 |
arcere. 284 : 14 |
arcers. 433 : 5 |
arceſſebant imperatores 217 : 17 |
Archelai. 423 : 2 | 453 : 10 |
Archilochi libros. 303 : 9 |
Archimede. 329 : 6 |
Archita. 387 : 13 |
Architas 199 : 4 |
architectum. 402 : 6 |
architectus. 30 : 3 |
arci. 438 : 2 |
arcis. 12 : 4 | 141 : 16 |
arcta. 226 : 3 |
arctiſſimè. 82 : 18 |
arctiſſimum. 362 : 2 |
arcus. 432 : 15 |
Ardeæ. 192 : 12 |
ardens indignatione. 452 : 26 |
ardentem rogum. 326 : 10 |
ardentes ore carbones hauſire. 226 : 11 |
ardenti. 74 : 4 |
ardentioris. 280 : 23 |
ardentis ſpiritus opus. 389 : 24 |
ardentiſſima. 293 : 25 |
arderet. 281 : 7 |
ardor. 157 : 16 |
ardorem. 409 : 23 |
ardua. 224 : 5 |
arduum dignoſci facit. 328 : 37 | eſt. 276 : 12 |
area Marianorum monumentorum. 106 : 7 |
arenam. 450 : 2 |
Areopagi. 374 : 18 |
Areopagitæ. 374 : 21 |
Areopagum. 165 : 16 |
Areopagus. 304 : 20 |
Arganthonius 403 : 26 |
argentarij ſervus. 378 : 3 |
argentatis. 99 : 4 |
argentea. 129 : 18 |
argenteis 88 : 14 | 353 : 11 |
argenti. 130 : 5 | 211 : 14 |
argentum. 217 : 9 |
Arginuſæ inſulæ. 22 : 8 |

Arginuſas. 189 : 4 |
Argivam. 270 : 18 |
Argivorum. 249 : 7 |
Argivus. 89 : 8 |
argui fortuna. 320 : 8 |
argumenta. 95 : 11 |
argumentando. 21 : 1 |
argumentari 226 : 18 |
argumentum. 67 : 18 |
Ariarathes. 462 : 26 |
Ariciam oppidum. 376 : 26 |
aridæ. 220 : 17 |
Ariminenſium. 162 : 16 |
Ariobarzanes. 281 : 17 |
Arione. 387 : 13 |
aris. 7 : 4 | 15 : 1 |
Ariſtide. 265 : 14 |
Ariſtides. 264 : 3 | 315 : 14 |
Ariſtippus 215 : 4 |
Ariſtogitonis. 138 : 9 |
Ariſtomaches. 458 : 29 |
Ariſtomenis Meſſenii. 73 : 11 |
Ariſtonico. 148 : 4 |
Ariſtonicum. 168 : 15 | 384 : 12 |
Ariſtophanis. 338 : 8 |
Ariſtoteles 279 : 8 | 338 : 30 |
Ariſtotelis. 410 : 11 |
Ariſtoxenus muſicus. 405 : 24 |
arma. 10 : 1 | tradidiſſet. 126 : 15 |
armamentarium. 58 : 13 |
armata. 43 : 9 | 458 : 1 |
armari. 318 : 21 |
armatorum. 120 : 13 |
armatus. 143 : 11 |
armavit. 267 : 6 |
Armeniæ. 246 : 10 | 450 : 13 |
armet. 300 : 1 |
armillæ erant. 439 : 1 |
armillis. 409 : 9 |
armis. 44 : 5 | languentibus. 212 : 19 |
armorum. 11 : 11 | 92 : 3 |
Arpini. 326 : 26 |
Arpinum. 86 : 6 |
arreptis. 67 : 4 |
arrepto. 97 : 10 | 163 : 2 |
arripuit omen. 32 : 12 |
arrogans. 180 : 11 |
arroganter. 437 : 26 |
arrogantia inſtincti. 36 : 6 |
arrogavit. 181 : 15 |
ars perfecta, fortunæ lenocinio defecta, fiducia juſtâ non caruit. 181 : 9 |
Arſia ſilva. 66 : 11 |
arſit. 29 : 3 |
arte. 322 : 15 |
Artemiſia. 226 : 15 |
Artemiſium 263 : 8 | 430 : 1 |
Artemon. 460 : 15 |
artes meæ. 410 : 4 |
articulo. 204 : 10 |
artifex, fœcunda natura. 76 : 9 | ille Apelles. 402 : 10 |
artium. 398 : 1 |
Artorio medico Auguſti. 51 : 2 |
artubus. 190 : 13 |
artus 329 : 19 | 360 : 8 |
arva. 332 : 21 |
Arvernorum. 439 : 13 |
arundine 393 : 2 |
Arunte 275 : 5 |
aruſpex. 39 : 7 | 43 : 17 |
aruſpice. 228 : 8 |
aruſpices. 43 : 6 | 276 : 1 |
arx capitolina. 408 : 6 |
Aſcanio. 68 : 2 |
aſcendere. 402 : 12 |
aſcenſus. 411 : 7 |
aſcivit. 437 : 18 |
Aſculo. 325 : 16 |
Aſdrubal. 351 : 6 |
Aſdrubale. 195 : 14 |
Aſdrubalem. 165 : 17 | 177 : 23 | 430 : 8 |
Aſdrubalis 13 : 13 | 160 : 19 |
aſello. 435 : 18 |
aſellum. 93 : 3 |
aſellus 345 : 24 |
Aſia. 85 : 1 | 103 : 3 |
Aſiæ. 59 : 3 | 127 : 3 |
Aſiam. 106 : 22 | 136 : 8 |
Aſiaticæ. 176 : 8 |
Aſiatici. 325 : 2 |
Aſiatico Scip. 194 : 22 |
Aſiaticus Scip. 193 : 1 |
aſinarius. 345 : 22 |
Aſinius Pollio. 405 : 29 |
aſpectui. 396 : 17 |
aſpectus. 104 : 14 | 146 : 17 |
aſpera gens. 344 : 10 |
aſperarum. 227 : 8 |
aſperè. 267 : 19 |
aſpergere. 418 : 16 |
aſpergeret aures gemitu. 163 : 7 |
aſpergeretur cõtumeliâ. 460 : 4 |
aſpergi crimine dexterâ 52 : 25 |
aſperis. 300 : 3 | 429 : 18 |
aſperitatis. 282 : 1 |
aſpernari. 107 : 6 |
aſpernatus eſt. 438 : 4 |
aſperos colles. 23 : 10 |
aſperrima Syllæ victoria. 137 : 1 |
aſperſa 138 : 9 | 227 : 1 |
aſperum. 303 : 11 |
aſpexiſſet. 10 : 11 |
aſpexit. 100 : 2 | 223 : 8 |
aſpice. 157 : 11 |
aſpiceret. 325 : 1 |
aſpiciebant. 109 : 24 |
aſpiraſſet fortuna. 313 : 21 |
aſpiravit verbis. 337 : 22 |
aſſecuti eſtis 128 : 18 |
aſſecutus eſt. 270 : 2 | eſt. 191 : 7 | fuerat 232 : 26 | lucem & curas. 72 : 7 |
aſſem. 277 : 9 |
aſſentione. 414 : 13 |
aſſenſorem partem. 304 : 8 |
aſſenſus. 297 : 11 |
aſſentientes. 364 : 28 |
aſſequantur. 410 : 33 |
aſſequendum. 425 : 7 |
aſſequeretur. 321 : 21 |
aſſervabantur. 184 : 14 |
aſſervandos 12 : 7 |
aſſervati. 13 : 2 |
aſſervaſſent 196 : 21 |
aſſeverabant. 306 : 11 |
aſſeverante 291 : 12 |
aſſeverantes. 462 : 9 |
aſſeveratione. 285 : 28 |
aſſeveravit. 354 : 5 |
aſſidebant. 366 : 16 |
aſſidentem. 405 : 1 |
aſſidentibus 391 : 7 |
aſſidua. 289 : 6 |
aſſiduè. 377 : 12 |
aſſignares. 329 : 4 |
aſſignari. 132 : 6 |
aſſignata ſunt. 412 : 3 |
aſſignatam 157 : 8 |
aſſignationis 209 : 19 |
aſſignaverit 308 : 24 |
aſſignavit. 178 : 14 |
aſſium. 211 : 26 |
aſſuefactus. 385 : 22 |
aſſueſceret. 227 : 5 |
aſſuetis 311 : 19 |
aſſuetum. 391 : 18 |
aſſueverat. 405 : 11 |
aſſumi. 228 : 8 |
aſſumpſerit 341 : 2 |
aſſumpſit 328 : 23 |
aſſumpto. 198 : 3 |
aſſurgendi. 223 : 17 |
aſſurrexit. 180 : 7 |
Aſſyriorum. 434 : 7 |
aſtitiſſe. 396 : 19 |
aſtricti. 138 : 3 |
aſtringere. 442 : 9 |
aſtrinxit. 232 : 5 |
aſtu. 251 : 8 |
aſtutia 347 : 23 |
Aſtyages 59 : 4 |
Aſterii Rufi, eq. Rom. 55 : 17 |
Athenæ. 142 : 4 | gloriantur. 210 : 5 | occiderent. 278 : 3 |
Athenarum. 105 : 6 | 395 : 6 |
Athenas. 429 : 2 |
Athenienſem. 200 : 13 |
Athenienſes 22 : 1 | 104 : 17 | 263 : 11 | 305 : 15 |
Athenienſibus 22 : 9 | 262 : 16 |
Athenienſium civitas. 428 : 25 |
Athenis. 71 : 13 |
Atheſim flumen. 283 : 29 |
athleta. 72 : 1 | 456 : 14 |
athletarum certamen. 99 : 9 |
Athon montem 48 : 14 |
Atilianæ virtutis 218 : 15 |
Atilii Reguli. 14 : 8 | 77 : 8 |
Atilium Regulum. 426 : 9 | 440 : 5 | Serranum 217 : 20 |
Atilius Calatinus. 224 : 6 | Regulus 218 : 3 | Serranus. 94 : 11 | 218 : 2 |
Atinatis campi. 54 : 1 |

Atio Nave augure, 27 : 2 |
atrij. 412 : 8 |
atrii. 98 : 21 |
Atrium. 140 : 19 |
atroci. 303 : 21 |
atrocitas. 54 : 10 | 367 : 6 |
atrocitate. 140 : 19 |
atrociùs. 435 : 10 |
atrox. 267 : 3 | 448 : 9 |
Attalicis aulæis. 420 : 9 |
Attalo. 238 : 14 | 256 : 6 |
Attalum. 73 : 12 |
Attalus. 256 : 7 |
attamen. 272 : 11 |
Attellani. 96 : 2 |
attenta. 53 : 9 | 390 : 13 |
attentæ. 211 : 9 |
attentati. 261 : 19 |
attentatæ. 421 : 24 |
attentavit. 364 : 22 |
attenti erant continentiæ. 102 : 10 |
attentiore. 324 : 23 |
attentiſſima. 88 : 10 |
attentius. 388 : 17 |
attento. 328 : 1 |
Attica regio. 277 : 25 |
Attici. 70 : 7 |
attigerat. 330 : 8 |
attigimus. 77 : 5 | 457 : 2 |
attigiſſe. 226 : 15 |
attigit. 175 : 14 | 209 : 12 |
attinebat. 182 : 22 |
attinent. 13 : 10 |
attingam. 48 : 10 | 139 : 8
attingamur. 319 : 1 |
attingere. 26 : 8 | 80 : 17 |
attingo 229 : 12 |
Attinguenſium. 423 : 27 |
attinuerat. 19 : 7 |
attollere. 370 : 6 |
attonitam. 332 : 7 |
attonitus. 37 : 1 | 136 : 16 |
attracti. 418 : 20.
attrahere. 338 : 25.
attribui. 459 : 6.
attribu um 456 : 3.
attritæ manni opere. 217 : 22.
attritis vestibus. 119 : 6,
attulerat. 267 : 22.
attulera. 166 : 4.
attuliſſeat. 209 . 4.
attulit. 44 : 2 | 204 : 11.
Atym Crœſi fil. 58 : 12.
avara. 108 : 9.
avaritia latentium indagatrix lucrorum. 434 : 1
avaritiæ furori ſimiler impetus. 206 : 2.
aucta. 169 : 8.
auctius. 159 : 9.
auctor. 31 : 10 | 182 : 11.
auctorato. 525 : 9.
auctore. 16 : 7.
auctores. 68 : 7 | 265 : 10.
auctoritas. 9 : 13 | 88 : 15.
auctoritatibus. 407 : 5.
auctos. 311 : 23.
auctus. 39 : 2 | 256 : 13.
audacia. 187 : 1. legum victrix. 419 : 7.
audaciſſimum. 355 : 10.
audacter. 352 : 10.
audacius. 230 : 9 | *adv*. 463 : 5.
audebo. 179 : 3.
audente. 186 : 7.
audere. 317 : 20.
auderent. 117 : 20.
audiebantur. 384 : 8.
audiendum. 394 : 16.
audientis. 385 : 5.
audire 164 : 11 : 254 : 17.
audiſſet. 18 : 6 | 197 : 8.
audita eſſet. 32 : 18.
auditis. *part*. 153 : 2.
auditores. 390 : 13.
auditu aſperis rebus. 300 : 3.
auditum. *part*. 47 : 4 | 86 : 4.
audiverat. 51 : 13.
avecturus 342 : 25.
Aventini. 65 : 18.
Aventinienſi. 341 : 8.
Aventino. 259 : 19 | 312 12.
averſa. 102 : 24.
averſus. 408 : 13.
avertere 58 : 14.
avertit. 34 : 2 | 94 : 14.
aver. 40 : 9 | 259 : 8.
aufer, inquit. 309 : 19.
auferas. 166 : 6.
auferenda eſt. 232 : 16.
Aufilii. 404 : 14.
augendo. 8 : 8 | 172 : 7.
augere. 373 : 12.
auget. 255 : 5.
Augur. 370 : 9.
auguratus. 403 : 19.
augure. 27 : 3.
augures. 49 : 12.
augurij. 44 : 7 | 224 : 9.
augurium capientibus. 375 : 4.
augurum. 4 : 1.
Auguſtam domum. 411 : 5.
Auguſti Cæſaris. 51 : 1 | 461 : 19 |
auguſtiorem. 68 : 3.
Auguſtis. 208 : 3.
avi. 172 : 13 | 231 : 1.
avia. 374 : 11.
avibus. 334 : 19.
aviculas. 418 : 14.
avida. 306 : 4.
avidè. 171 : 24.
avidiorem. 335 : 22.
avidiſſima. 434 : 2.
aviditate. 107 : 15.
avidum eſſet. 196 : 9.
avita ſpolia 296 : 10.
aviti ſpiritus. 177 : 5.
avitos lares. 361 : 12.
aulam. 332 : 20.
aulæis. 420 : 9.
A. Albinus. 443 : 10.
A. Atilium. 370 : 15.
A. Cæſellius. 299 : 11.
A. Calpurnium. 435 : 9.
A. Fulvius. 284 : 7.
A. Gabinium, 203 : 1.
A. Gabinius. 368 : 11.
A. Numium. 441 : 17.
A. Poſtumium. 114 : 3.
A. Poſtumius. 63 : 1.
avo. 193 : 12 | 354 : 3.
avocarentur. 13 : 3.
aurâ ſalubri provecta. 280 : 2.
auratam. 100 : 1.
auratas. 416 : 9.
aurea. 47 : 13.
aureæ. 136 : 11.
auream barbam Æſculapii. 202 : 14.
Aureliæ Oreſtillæ. 421 : 19 |
Aurelius Cotta. 307 : 11.
aurem. 364 : 12. fortuna pervellit. 34 : 10.
aureos clavos. 422 : 21.
aures. 35 : 1 | 95 : 1.
auri. 212 : 14 | 277 : 13.
auribus commiſſum. 84 : 18.
aurium. 252 : 6.
aurum. 207 : 7 | 342 : 8.
auſa petere eſt. 369 : 19.
auſæ ſunt. 418 : 24.
auſi ſunt. 362 : 5.
auſos. 323 : 1.
auſpicatò. 30 : 8.
auſpicatus eſt. 236 : 13.
auſpices. 79 : 1.
auſpicia. 27 : 7 | 124 : 14
auſpiciis. 25 : 4 | 266 : 3.
auſpicio. 29 : 6 | 78 : 9.
auſpicium. 334 : 20.
auſum majus putet. 280 : 21.
auſus eſſet. 306 : 14 | eſt. 378 : 7. fuerat. 22 : 3. ſit. 416 : 8.
aut 8 : 7 | 297 : 38.
autem. 13 : 4.
avulſum. 260 : 14.
avum. 461 : 8.
avunculi. 140 : 6.
avunculo 342 : 3.
avus. 59 : 4 | 89 : 6.
auxerat. 258 : 6.
auxilia. 119 : 10 | 349 : 13.
auxilii. 135 : 21.
auxilium 66 : 15.
auxiſſe. 32 : 5.
auxit. 167 : 12.

B.

BAbylonem. 434 : 8.
Bacchanalium. 25 : 1 | 304 : 4.
baculo. 34 : 9 | 850 : 16.
Badiam oppidum. 175 : 3.
Badium campanum. 244 : 1.
Badius obtruncatus 244 : 18

Bæbio Tamphilo coſ. 32 : 8.
Bragadam flumeo 77 : 7.
baliſtarum. 77 : 10.
balnea. 417 : 3.
balnearum 116 : 19.
barbam auream. 20 : 14.
barbara. 344 : 10.
barbari. 429 : 13.
barbariâ. 20 : 5.
barbariem. 273 : 16.
barbarorum. 45 : 1.
barbarus 305 : 21.
barbarum. 2n : 15.
baſi. 70 : 16.
beatæ facundiæ. 288 : 4.
beatior tranquillitas. 403 : 8.
beatiore. 387 : 6.
beatius. 405 : 20.
beato eloquentiæ fonte. 107 : 8.
beatum dici, neminem, dùm viveret. *Solon*. 337 : 4.
bella civilia. 127 : 1.
bellator. 153 : 10.
belli Punici primi. 218 : 4. ſecundi. 275 : 13.
bellica 182 : 21.
bellicæ rei. 173 : 18.
bellicoſa. 420 : 14.
bello. 14 : 9. Antoniano. 187 : 13. Iugurthino. 111 : 12. Latino 114. 11. Macedonico. 242 : 11. Punico. 219 : 19.
bellorum civilium. 451 : 3.
belluæ 77 : 15.
bellum Celtibericum. 133. 12.
benè. 3 : ... ſe habet 149 : 3.
bene meriti. 312 : 14. meritæ. 228 : 1.
benefaciendum. 102 : 15.
benefacta. 234 : 10.
beneficentiſſimum. 418 : 6.
beneficia. 264 : 18.
beneficio Scipionis. 256 : 12.
Beneventi. 277 : 10.
benevolentia. 458 : 11.
benevolentiæ fraternæ. 272 : 1.
benevolo. 322 : 8.
benignæ. 135 : 26.
benignè. 239 : 12.
benigniſſimas. 358 : 4.
benignitate 456 : 4.
benignum. 240 : 12.
Beronice. 446 : 21.
beſtiam. 303 : 7.
Betulus. 339 : 18.
Bias. 202 : 2 | 337 : 13 | 346 : 12.
bibant. 28 : 9.
bibiſſe illa *Mauſoli* Artemiſiam. 227 : 1.
biduo. 71 : 10.
biennio. 405 : 23.
bina caſtra. 38 : 8.
binos 160 : 15.
bis Conſul *Æmilius*. 355 : 6 patri ſuo. 410 : 21.
Bithyniæ. 73 : 1 | 182 : 22.
Biton. 270 : 14.
Bituito Regi Arvernorum. 439 : 12.
blanda frons. 138 : 5.
blandæ appellationis quies 333 : 9.
blandimenta. 114 : 3.
blandiorem. 131 : 17.
blanditiarum 128 : 19.
blandius. 286 : 5.
blandum animum temeritati facit caſus 118 : 20. lucrum malum. 417 : 1.
Blaſius. 187 : 23.
Bloſius. 230 : 2 |
boario 40 : 12 | 99 : 7.
Boccho Rege. 408 : 19.
Boëtiâ 73 : 11
bona mea mecum porto *Bias*. 137 : 21.
bonæ. 216 : 4.
bonis. 171 : 15 *adject*. 330 : 39.
bonitate. 20 : 18.
bono. *adj*. 219 : 21 | *ſubſt*. 64 : 8.
Bononienſis. 371 : 24.
bonus. 201 : 3 | 334 : 13.
bos. 40 : 6.
Boſphorano tractu. 359 : 19.
bove. 48 : 3 | 174 : 3.
bovem. 341 : 9. dixiſſe, cave tibi Roma 41 : 3.
boum. 217 : 24.
Braccati. 108 : 7.
brachia. 117 : 18.
brachium intra pallium. 328 : 14.
Brennus. 17 : 1.
brevi. 82 : 18. *adv*. 74 : 6.
brevibus. 93 : 1.
breviter. 1 : 3 | 182 : 14.
Britannicæ Inſulæ. 133 : 1.
Brunduſio. 443 : 3.
Brunduſium. 179 : 11 | 242 : 13 | 317 : 25.
Bruti. 99 : 8.
Brutianæ. 233 : 9.
Brutiis. 44 : 1.
Brutio agro. 250 : 15.
Brutios. 67 : 7.
Brutorum. 418 : 24.
Brutum ferro laceratum. 298 : 1.
Brutus. 150 : 9. Conſul. 265 : 5. Junius Proconſul. 457 : 17.
bubulæ. 374 : 4.
bubulcos fieri cogebant anguſtiæ rei familiaris, quos pericula Reipubl. Conſules aſſerebant. 217 : 19.
Bubulcus. 409 : 12.
bubus. 98 : 21.
bullata ſtatua. 139 : 7.
Burbuleii. 460 : 11.
Buſa fœmina. 237 : 16.
buſtum. 425 : 18.

C

CAchinnorum. 455 : 11.
cacumina. 177 : 8.
cadaver. 230 : 22.
cadavera. 66 : 14.
cadent. 66. : 13.
caderet. 428 : 13.
caduca. 434 : 27.
caducus. 169 : 3.
cæciderunt. 353 : 8.
cæcidiſti flagellis 292 : 15.
Cæciliâ lege. 326 : 2.
Cæcilia Metelli. 32 : 13.
cæde. 157 : 14 | 265 : 16.
cædentes virgis. 311 : 11.
cæderet. 341 : 12.
cædes. 426 : 1.
Cælatam. 74 : 2.
Cælii Rufi. 203 : 17.
Cæneunt. 447 : 1.
Cæpionem Trib. 211 : 9.
Cære oppidum. 10 : 14.
Cæretani. 11 : 2.
Cæretes aquas. 41 : 1.
cæſa. 41 : 10.
Cæſar invoco. 2 : 2.
Cæſar Auguſtus. 31 : 6.
Cæſare. 11 : 10.
Cæſares dedimus. 2 : 9.
Cæſaris Auguſti. 187 : 18.
Cæſariana. 462 : 17.
Cæſarianis. 149 : 4.
Cæſellium. 401 : 4.
Cæſetii Eq. Rom. 280 : 11.
Cæſetii Rufi. 437 : 11.
cæſis capiis. 89 : 9. hoſtibus. 385 : 7.
Cæſone. 218 : 19.
cæſos. 121 : 6 | 282 : 6.
Cæto. 387 : 13.
cætera divinitas. 2 : 6.
cæterarum. 78 : 12.
cæteri. 96 : 6 | 415 : 6.
cæterùm. 147 : 13.
Caietæ 392 : 9.
Caietam cucurrit. 261 : 7.
Caietanæ. 29 : 7.
C. Antonii. 205 : 14.
C. Antonius. 99 : 3 | 126 : 16.
C. Aquilius. 176 : 3.
C. Atilium. 153 : 23.
C. Atilius. 146 : 21.
C. Atratino. 312 : 17.
C. Bloſium. 229 : 13.
C. Cæſar. 154 : 21 | 317 : 14 | 461 : 11.
C. Cæſare. 46 : 7 | 137 : 5 | 282 : 27 |
C. Cæſarem. 260 : 10 | 377 : 15 |
C. Cæſari. 199 : 6.
C. Cæſaris. 153 : 24 | 225 : 23 | 441 : 1.
C. Calpurnii Piſonis. 362 : 28.

C. Carbo. 378 : 11 | 295 : 23.
C. Carbonem. 208 : 6 | 442 : 7.
C. Carbon i. 314 : 5.
C. Caſſii. 34 : 10.
C. Caſſium. 320 : 27 | 444 : 13.
C. Caſſius. 68 : 11 | 141 : 17.
C. Claudius. 7 : 4 | 313 : 1.
C. Claudius Nero. 195 : 13.
C. Cornelii. 379 : 20.
C. Cornelius Hiſpallus. 26 : 1.
C. Coſconium. 370 : 16.
C. Cotta. 112 : 10.
C. Cottæ. 394 : 13.
C. Curiatius. 177 : 14.
C. Deciano. 372 : 24.
C. Duilius. 173 : 16.
C. Fabius Dorſo. 11 : 6.
C. Fabius Pictor. 409 : 12.
C. Fabricii. 217 : 8.
C. Fannii. 378 : 3.
C. Figulum. 430 : 18.
C. Figulus. 7 : 1.
C. Fimbriæ. 448 : 10.
C. Flaminio. 7 : 9 | 317 : 32.
C. Flaminium. 268 : 9.
C. Flaminius. 41 : 4.
C. Fulvium. 579. : 9.
C. Gallum. 292 : 22.
C. Geta. 132 : 14.
C. Gracchi. 226 : 13 | 230 : 16 | 259 : 19 | 435 : 14.
C. Graccho. 54 : 10.
C. Gracchus. 320 : 18 | 396 : 5 | 453 : 13.
C. Helvius Trib. pl. 444 : 16.
C. Hoſtilius. 42 . 3.
C. Iuli Cæſar. 299 : 5.
C. Iunius Bubulcus. 128 : 21 | 409 : 13 |
C. Licinio Stol. 94 : 17.
C. Licinii Sacerdotem. 296 : 12.
C. Licinius Hoplomachus. 382 : 3.
C. Licinius Macer. 453 : 17.
C. Licinius Stolo. 581 : 15.
C. Luſcium 29 : : 8.
C. Lutatius. 123 : 14.
C. Mari. 85 : 6.
C. Marii. 171 : 24 | 254 : 11 | 413 : 24 | 448 : 12.
C. Mario. 33 : 1 | 159 : 3 | 441 : 14 | 453 : 3.
C. Marium. 54 : 1 | 131 : 11 | 292 : 18 | 320 : 10 | 46 : 8.
C. Marius. 91 : 3 | 126 : 27 | 136 : 11 | 186 : 6 | 225 : 4 | 226 : 23 | 376 : 11 | 381 : 9 | 425 : 8.
C. Memmio. 368 : 12.
C. Memmium. 379 : 8.
C. Memmius. 292 : 23.
C. Mevius. 137 : 23.
C. Naucio coſ. 232 : 21.
C. Norbanum. 379 : 10.
C. Peſcennius. 9 : 33. |
C. Pi onem. 185 : 31.
C. Plautius. 225 : 4.
C. Plotio. 238 : 27.
C. Plotius. 321 : 8.
C. Popillium Lænatem. 261 : 8.
C. Popillius Lænas. 307 : 18.
C. Pulcher. 99 : 1.
C. Scantinio. 291 : 10.
C. Sempronio Atratino. 146 : 28.
C. Sergius Orata. 417 : 8.
C. Sulpitii Galli. 304 : 22.
C. Sulpitio Petico. 94 : 17.
C. Terrium. 362 : 11.
C. Titinius. 376 : 11.
C. Titius. 116 : 14.
C. Toranius. 449 : 3.
C. Valerio ædil. 270 : 19.
C. Valerius Flaccus 324 : 8.
C. Vettieno. 302 : 20.
C. Viſellius Varro 373 : 18.
Calagurritanorum impietas. 360 : 11.
calamitas. 136 : 17.
calamitoſi. 429 : 7.
calamitoſum. 287 : 21.
Calanus Indus. 74 : 4.
Calatinus. 128 : 8.
calcaribus. 147 : 14.
calor recenti. 451 : 5.
calcearum. 225 : 16.
Calchanta triſtem. 400 : 22.
Calcitanam. 5 : 6.
calculis vacaſſe. 392 : 16.
calculos. 237 : 10.
calda *aqua calida*, 97 : 8.
calefactam. 98 : 4.
Calenani. 184 : 10.
Caleno agro. 77 . 2.
Cales. 184 : 14.
Calibus. 157 : 2.
calice. 97 : 10.
calidæ. 417 : 9.
caligine. 452 : 27.
caliginoſis. 56 : 18.
Calippum. 190 : 4.
callebant. 401 : 8.
callidè 109 : 15.
callidi. 147 : 15.
calliditas. 343 : 3.
calliditatis. 342 : 18.
Callidius. 371 : 24.
callidus. 352 : 10.
Calliphenam. 5 : 7.
Calliſthenem. 358 : 30.
Calliſthenes. 433 : 4.
calor. 396 : 11.
Calpurniam. 51 : 34.
Calpurnio Lanario. 375 : 6.
Calpurnium Piſonem. 381 : 15.
Calvi Licinii. 453 : 17.
Calvini Domitii. 399 : 8.
calumniæ. 177 : 2.
Cambiſes. 305 : 19.
cameram. 329 : 7.
Camerinos. 311 : 21.
Camerinum. 254 : 12.
Camilli. 83 : 11.
Camillo. 331 : 6.
Camillus, 377 : 18. *conſ.* 83 : 11.
Dictator. 11 : 10.
Campana luxuria. 418 : 25.
Campanæ urbis. 558 : 14.
Campani. 249 : 17.
Campanum Senatum. 184 : 8.
Campanus. 167 : 3.
campeſtrem. 198 : 11.
campi. 327 : 3 | 333 : 6.
campos. 358 : 13.
campum. 97 : 7.
candentibus laminis. 320 : 9.
candentium 458 : 27.
candida relatione. 203 : 6.
candidati. 346 : 19.
candidatus. 327 : 4.
candidis animis. 411 : 8.
candor. 234 : 11.
cane mihi & muſis. 181 : 8.
canentur. 410 : 4.
Caninius Gallus. 205 : 18.
canino. 458 : 12.
canis. *adject.* 83 : 8. *ſubſt.* 400 : 9.
canos. 223 : 16.
Cannas. 15 : 6 | 119 : 16 | 261 : 5.
Cannenſem cladem. 118 : 17.
Cannenſi clade. 306 : 6.
Cannenſis. 221 : 18.
Cantharidis vim. 300 : 13.
Canthato 174 : 1.
cantu commendabiles. 418 : 18.
canum morſibus. 453 : 13.
Canuſina mœnia. 257 : 20.
capax. 11 : 4 | 183 : 1.
Capenam portam. 179 : 25.
capere. 177 : 10 | 318 : 21.
capeſcenda. 410 : 22.
capi ergo virtus neſcit. 146 : 24.
capiam. 36 : 2.
capiebatur. 409 : 20.
capienda. 67 : 7.
capiendi. 188 : 10.
capiendos. 67 : 10.
capiente. 351 : 16 |
capienti. 51 : 2.
capillis. 227 : 3 | 456 : 4 |
capillos 81 : 7.
capillum. 458 : 28.
capit. 428 : 7 |
capita. 217 : 2 | papaverũ. 350 : 36 |
capitali judicio. 101 : | ſuppli- cio. 157 : 3.
capite cenſos ſacramento rogare 91 : 3 |
capite cenſum. 91 : 6 |
capiti repoſuit. 288 : 9 |
Capitolii. 210 : 25 |
Capitolini *Iovis.* 23 : 5 |
Capitolio. 168 : 6 | 458 : 4.
Capitolium, 11 : 7 |
Cappadociæ. 281 : 17 |
capreas. 76 : 10 |
capta fuerunt. 313 : 4 |
captam. 149 : 3 |
captarum. 47 : 11 |
captaverat. 376 : 2 |
capti illecebris. 103 : 4 | ſomni-

nibus. 384 : 7 | majeſtate. 136 : 20 | oratione. 395 : 1 |
captivi. 14 : 1 |
captivorum. 119 : 7 |
captivos ab Annibale. 237 : 6 | redimendos. 241 : 8 |
captivus. 60 : 18 | 325 : 20 |
capto piſce. 329 : 15 |
capta. 165 : 5 |
captum. 6 : 9 | 63 : 8 |
captura. 435 : 7 |
capturas. 326 : 14 |
capturis 168 : 6 |
captus eſt. 16 : 10 |
Capua. 184 : 20 | 252 : 12 |
Capuam. 92 : 9 | 151 : 9 | 184 : 5 |
capulo tenus. 445 : 13 |
caput. 87 : 3 | 389 : 9 |
carbaſum. 8 : 6 |
carbo ardens. 163 : 3 |
Carbo Accienus. 292 : 24 |
carbones. 226 : 11 |
Carbonis Arvinæ. 425 : 22 | ter conſulis. 447 : 8 |
carcer. 368 : 16 |
carcere. 263 : 13 |
cardine. 165 : 5 |
carè. 359 : 2 |
carere. 114 : 16 | 186 : 2 |
carerent. 4'5 : 24 |
Cariæ gentis. 226 : 15 |
Carinatem. 364 : 21 |
carinis. 426 : 14 |
caritate increbreſcente. 177 : 14 |
carituros vitæ fructibus. 366 : 23 |
cariturum. 418 : 9 |
carmen. 196 : 1 |
carmina. 391 : 1 |
carminum. 305 : 14 |
carne. 455 : 5 |
Carneades. 358 : 8 |
carnifice. 298 : 9 |
carnificis. 326 : 22 |
carnis. 40 : 7 |
carpebatur. 222 : 7 |
carpi. 344 : 3 |
Carras. 36 : 5 |
Carrhis. 45 : 3 |
Carthagine. 77 : 12 | nova 450 : 1 |
Carthaginem. 14 : 4 | 176 : 22 |
Carthaginenſem. 438 : 6 |
Carthaginenſes. 262 : 1 | 426 : 9 | 440 : 3 |
Carthaginis. 125 : 18 | 218 : 6 | majoris. 207 : 2 |
Carthago. 110 : 5 | 340 : 12 | 434 : 1 |
caruerunt. 74 : 14 |
caruncula. 187 : 13 |
Caryſtum. 70 : 8 |
caſa Romuli. 122 : 5 |
Caſilinates. 358 : 8 |
Caſilinum. 358 : 5 |
Caſſandri. 57 : 7 |
Caſſi. 69 : 2 |
Caſſio. 94 : 4 |
Caſſius Parmenſis. 55 : 4 |
Caſſius Viſcellius. 282 : 8 |
caſtas. 869 : : 0 |
caſtello. 154 : 8 |
caſtigantur. 46 : 4 |
caſtigationis 118 : 13 | 199 : 13 |
caſtigaturus fuerit. 376 : 7 |
caſtiſſimos. 226 : 8 |
caſtitas. 369 : 18 |
caſtitatem. 415 : 20 |
Caſtor. 63 : 3 |
caſtra 40 : 2 | 51 : 8 |
caſtrati ſunt. 292 : 25 |
caſtrenſes. 305 · 16 |
caſtrenſis diſciplinæ. 128 : 1 |
caſum. 18 : 6 | 148 : 3 | 160 : 23 |
caſus. 71 : 9 | imitatus quod adumbrare non valuit *Neacles*. 401 : 10 | quo vehementiùs noceat inſpiratiùs prodeſt. 188 : 21 |
caſuum varietatem. 3 : 6 : 1 |
catelius. 32 : 12 |
catenæ. 317 : 8 |
catenas. 264 : 2 |
catenatur. 330 : 6 |
Catilinæ. 237 : 24 | 284 : 10 |
catillo. 209 : 1 |
Cato. 149 : 7 | poſterior. 169 : 9 | 198 : 6 | 212 : 8 | ſuperior. 150 : 10 | 178 : 18 | 212 : 1 | 383 : 1 | Uticenſis. 140 : 15 | 297 : 3 | 383 : 13 |
Catoni ſuperiori. 412 : 9 |
Catonis. 247 : 4 | 287 : 15 |
Catulo, Procoſ. 283 : 31 |
catulos. 433 : 13 |
cavatam. 435 : 16 |
cavato. 342 : 8 |
Caucaſi montis. 169 : 11 |
caudæ. 344 : 7 |
caudinas furcas. 249 : 17 | 340 : 18
cave. 41 : 3 |
cavea. 28 : 8 | 42 : 5 |
cavendo lege. 315 : 32 |
cavere. 49 : 8 |
cavillandos Deos. 73 : 14 |
cavillari fata. 454 : 8 |
cavillatione. 297 : 16 |
cavit. 43 : 7 | 297 : 18 |
caupone. 61 : 15 |
cauſa. 332 : 3 | fluctuantem. 261 : 2 | ruboris. 177 : 2 |
cauſæ dictionem. 178 : 18 |
cauſam dicturus. 309 : 16 |
cauſea. 149 : 12 |
cauti. 284 : 14 |
cautior. 92 : 8 | 190 : 5 |
cautiores. 348 : 23 |
cautiùs. 312 : 11 |
cautum eſt lege. 123 : 2 | teſtamento. 257 : 4 |
ceciderant. 71 : 10 |
ceciderunt. 353 : 8 |
cecidiſſe. 288 : 6 |
cecidiſti flagellis. 292 : 23 |
cecidit lege. 381 : 19 |
ceciniſſe. 73 : 6 |
cecinit fata. 70 : 4 |
cedere. 247 : 29 | 402 : 3 |
cedere. 132 : 15 |
cedo tibi mea ſede. 32 : 20 |
celaret. 285 : 27 |
celeberrimæ. 409 : 15 |
celeberrimis. 364 : 19 |
celeberrimum. 264 : 8 |
celebrabat. 89 : 4 |
celebranda eſt. 203 : 6 |
celebrandum eſt. 66 : 16 |
celebrans. 34 : 5 | 108 : 17 |
celebrantur. 460 : 14 |
celebrare. 243 : 10 |
celebras. 289 : 6 |
celebratione. 173 : 19 |
celebravit. 95 : 3 |
celebres. 384 : 7 |
celerem ſativiam. 106 : 16 |
celerior. 184 : 11 | 430 : 2 |
celeritate. 139 : 10 |
celeriter. 134 : 10 |
celerrimè. 157 : 21 |
celeriùs Dариum armis. 215 : 3 |
cella. 23 : 5 | Iovis. 412 : 5 |
cellis ſervilibus. 357 : 11 |
Celtiberarum urbium. 245 : 7 |
Celtiberi. 108 : 12 |
Celtiberiam. 352 : 6 |
Celtibericum bellum. 353 : 12 |
Celtiberorum. 108 : 10 |
Celtiberos. 207 : 6 |
Celtiberum. 153 : 16 |
Cenimenſium. 144 : 5 |
cenſentibus. 150 : 24 |
cenſeri divitiis. 387 : 19 |
cenſetur. 386 : 6 |
cenſibus. 218 : 21 |
cenſor. 113 : 5 |
cenſore. 16 : 7 |
cenſoriâ notâ ictus. 132 : 16 |
cenſoriam notam. 138 : 20 |
cenſorii. 321 : 9 |
Cenſorinus. 193 : 3 |
cenſorio. 128 : 5 |
cenſorium. 113 : 18 |
cenſorius. 380 : 9 |
cenſos. 91 : 3 | 397 : 10 |
cenſu. 209 : 17 |
cenſuerunt. 291 : 9 |
cenſuiſſe. 88 : 12 |
cenſum. *part*. 91. 6 | *ſub*. 130 : 5 |
cenſura. 18 : 1 | 132 : 19 |
cenſuram pacis magiſtrâ. 128 : 2 |
cenſuri eſſent. 181 : 13 |
cenſus. 220 : 15 |
centenario grege. 208 : 17 |
centeſimum. 257 : 6 |
centies. 156 : 3 |
Centobricam. 244 : 29 |
Centobricenſes. 245 : 2 |
centum ſeptuaginta. 103 : 9 |
centumvirale. 462 : 10 |
centumviri. 364 : 6 |
centumviros. 361 : 15 |

centuriæ. 313 : 5 |
centuriatis. 192 : 5 |
centuriavit. 147 : 1 |
centuriis. 27 : 1 |
centurio. 31 : 3 |
centurionatus. 155 : 20 |
centuriones. 351 : 14 |
ceperant. 440 : 5 |
ceperunt conſilium 146 : 10 |
Cephaleniâ inſulâ. 76 : 14 |
cepi. 236 : 2 |
cepiſſent. 75 : 13 |
cepit. 40 : 2 | incunabula. 167 : 1 | animos. 245 : 7 |
cera 134 : 5 |
ceremoniarium, 9 : 2 |
ceremonias. 11 : 2 |
Cererem. 3 : 10 |
Cereri. 5 : 5 |
Cereris. 416 : 4 |
Ceres Mileſia. 21 : 13 |
cerium. 171 : 17 |
cernam. 450 : 18 |
cernens. 404 : 10 |
cernerem. 295 : 5 |
cernimus. 173 : 12 |
cernitur. 158 : 14 |
certa. 96 : 8 | 214 : 1 |
certamina. 70 : 9 | 99 : 9 |
certamine. 83 : 7 |
certatim. 161 : 2 |
certaverunt. 32 : 5 |
certè 152 : 16 |
certi ſunt auctores. 405 : 29 |
certior. 179 : 12 |
certiores. 321 : 21 |
certis Diis. 9 : 8 |
certiſſima. 2 : 2 |
certiſſimus 102 : 7 |
certius. 163 : 8 | *adv.* 269 : 1 |
certum. 329 : 10 |
certus. 438 : 3 |
cervam albam. 23 : 10 |
cervice. 160 : 15 |
cervices incidendas. 320 : 19 |
cervicibus. 365 : 11 |
ceſſandum. 277 : 23 |
ceſſante. 287 : 23 |
ceſſat. 157 : 7 |
ceſſaſſe. 252 : 26 |
ceſſavit. 302 : 22 |
ceſſerat. 118 : 19 |
ceſſerunt. 393 : 12 |
ceſſit regno. 281 : 18 | viribus. 291 : 4 | eam Bianti. 202 : 1 |
ceſſo. 382 : 1 |
ceſſurum. 276 : 3 |
Chalcidenſis. 405 : 23 |
Chalcidico. 70 : 8 |
Chaldæos. 26 : 2 |
chara. 221 : 5 | 272 : 7 |
charior. 247 : 28 |
chariſſima. 318 : 2 |
Chariſtia. 82 : 8 |
charitas. 271 : 24 |
charitate tenebantur, 84 : 1 |
charitatis fraternæ. 275 : 5 |
Charondæ Turii. 315 : 30 |
chirographis. 397 : 4 |
chlamydatam ſtatuam. 173 : 14 |
chlamydato ſibi. 173 : 14 |
chlamyde. 428 : 1 |
choragus. 99 : 4 |
Chryſippi. 390 : 2 |
Chryſippo. 388 : 16 |
cibaria. 432 : 16 |
cibi. 269 : 5 | 358 : 12 |
cicatrices. 161 : 12 |
cicatricibus. 156 : 9 |
Ciceroni. 171 : 5 |
Ciceronio. 222 : 13 |
Ciceronium. 222 : 6 |
Ciceronius. 222 : 9 |
Cicero. 415 : 4 |
Ciceronem. 380 : 6 |
cicuta. 106 : 12 |
Cilicia. 190 : 10 |
Cimber. 136 : 14 |
Cimbricam audaciam. 109 : 13 |
Cimbrici. 452 : 2 |
Cimbrorum. 108 : 10 |
Cimbros. 414 : 9 |
Cimon. 263 : 16 | 269 : 25 |
Cimona. 265 : 12 | 269 : 17 |
Cimonis. 123 : 24 |
Cincinnati rura paruerunt. 218 : 21 |
cincta. 228 : 7 |
cinctus ferro. 161 : 8 | ritu Gabinio. 11 : 9 |
cineres. 99 : 9 | quietos paſſus, 364 : 29 |
Cinctum pacc. 255 : 7 |
cingendo. 105 : 2 |
cingere. 178 : 7 |
Cinna. 44 : 5 | 276 : 7 |
Cinnæ. 324 : 22 | proſcriptionis. 260 : 11
Cinnano exercitu, 232 : 21 |
Cinnanos. 394 : 1 |
Cinninia urbs. 309 : 10 |
cinxit. 111 : 19 |
circa Siciliam. 317 : 1 |
Circenſes ludos. 16 : 8 |
Circenſi. 95 : 1 |
circo. 219 : 4 |
circuitu. 89 : 12 | 143 : 14 |
circulo. 308 : 4 |
Circum Flaminium. 53 : 1 |
circùm. 222 : 16 |
circumdati. 360 : 5 |
circumdatus. 71 : 5 |
circumdedit palmam. 65 : 6 |
circumferret. 337 : 9 |
circumfuſus. 198 : 2 |
circumierat vigilias. 373 : 16 |
circumſedenti. 311 : 6 |
circumſederet. 175 : 5 |
circumſpacta. 208 : 29 |
circumſpectiſſima. 18 : 7 |
circumſpectum. 82 : 1 |
circumſpiciant. 454 : 23 |
circumſtantibus. 354 : 16 |
circumſtantium. 163 : 4 |
circumveniri. 256 : 5 |
circumventæ. 102 : 4 |
circumventus. 44 : 1 |
ciſta. 428 : 3 |
citandum eſſet. 131 : 1 |
citari. 302 : 28 |
citatur. 88 : 4 | 291 : 15 |
citerior legitimo tempore. 412 : 2 |
citerioris culpæ negotium. 188 : 7 |
cito. 321 : 28 |
citra. 278 : 23 | 443 : 22 |
cive. 355 : 18 |
cives. 194 : 4 |
civibus. 138 : 2 |
civicæ. 156 : 12 |
civilem ſanguinem. 126 : 17 |
civilia bella. 127 : 5 |
civilis iuris. 299 : 11 |
civilium malorum. 295 : 23 |
civis. 42 : 14 | 147 : 16 |
civitas. 9 : 2 | 103 : 2 |
civitate impetranda. 840 : 7 | donavit. 254 : 14 |
civitatem datam. 183 : 2 |
civitatis. 5 : 6 | formam. 262 : 19 | oculos. 156 : 10 |
civium. 141 : 16 |
clade Cannenſi. 179 | 23 |
clades. 45 : 9 | 119 : 4 |
cladium. 135 : 14 |
clam. 153 : 15 |
clamantem. 400 : 25 |
clamitans. 67 : 6 |
clamore. 45 : 6 |
clamorem. 47 : 3 |
clandeſtina. 319 : 16 |
clandeſtinis molitionibus. 315 : 9 |
clara veritas : 279 : 16 |
clari cineres. 120 : 10 |
clarior. 14 : 8 |
clarioris. 64 : 21 |
claris. 113 : 13 | 191 : 5 |
clariſſima. 81 : 13 |
clariſſimi. 32 : 13 |
clariſſimus. 178 : 10 |
claritate viri. 136 : 15 |
claritatis. 2 : 8 |
clarius. 387 : 1 | *adverb.* 195 : 18 |
clarorum. 133 : 1 |
clarus. 299 : 11 |
claſſe potens. 429 : 1 |
claſſem. 28 : 10 | 123 : 15 |
claſſibus. 49 : 1 |
clathram. 154 : 7 |
claſſium. 329 : 25 |
Claſtidio *urbe*. 9 : 4 |
claudatur. 452 : 3 |
claudere. 456 : 3 |
Claudia. 373 : 6 |
Claudiæ gentis, 373 : 8 |

Claudiæ Veſtalis virginis. 268 : 17 |
claudicationis. 400 : 2 |
Claudii Neronis. 351 : 8 |
Claudio *coſ.* 432 : 3 |
Claudiorum. 364 : 20 |
claudit. 304 : 21 |
Claudium Aſellum. 304 : 10 |
Claudium Neronem. 335 : 8 |
Claudius Centumalus. 375 : 14
Claudius Nero. 130 : 18 |
claudunt. 124 : 17 |
claudus. 183 : 6 |
claves. 176 : 14 |
clavos. 421 : 21 |
clauſa. 118 : 4 |
clauſerunt ora. 296 : 12 |
clauſiſſet. 159 : 12 |
clauſiſtis. 270 : 10 |
clauſos. 358 : 8 |
clauſtra. 321 : 27 |
clauſtris nequitiæ. 314 : 20 |
clauſulam. 287 : 7 |
Cleante. 390 : 7 |
Clearchus. 121 : 14 |
clementer. 194 : 18 |
clementia. 244 : 20 |
clementiam. 241 : 22 |
clementibus. 185 : 23 |
clementiſſima. 347 : 18 |
Cleobis. 270 : 14 |
Cleopatra. 198 : 17 | 427 : 16 |
clientela. 209 : 18 |
clientelæ. 138 : 4 |
clientelas. 404 : 6 |
clientem. 436 : 13 |
clivo. 376 : 27 |
clivum. 10 : 10 |
Clodia Aufidij. 404 : 14 |
Clodium. 462 : 9 |
Clodius Pulcher. 178 : 20 |
Clœlia 143 : 23 |
Clœlii fratres. 372 : 6 |
Cloridis. 458 : 30.
Cluvia Facula. 252 : 34 |
clypeo. 409 : 18 |
clypeus. 159 : 6 |
Clytus. 431 : 9 |
Cn. Apronius. 317 : 24 |
Cn. Aſini Dionis. 462 : 33 |
Cn. Aurelij Scauri. 92 : 5 |
Cn. Bæbio Tribun. pleb. 335 : 12 |
Cn. Calpurnio. Coſ. 26 : 2 |
Cn. Carbo. 457 : 9 |
Cn. Carbone. 298 : 22 | 359 : 3 |
Cn. Carbonem. 298 : 3 |
Cn. Carbonis. 261 : 20 |
Cn. Cornelio Scipione Aſina. 326 : 7 |
Cn. Cornelius Scipio Hiſpalli fil. 302 : 33 |
Cn. Dolabellæ. 394 : 12 |
Cn. Domitio Ahenobarbo. 41. 2 | *cenſore*. 232 : 14.
Cn. Domitium Ahenobarbum, 297 : 27 | 439 : 11 |
Cn. Domitius Trib. pl. 313. 19 | cenſor. 419 15 |
Cn. Flavius. 100 : 7 | præt. 431 : 6 |
Cn. Fulvio Flacco. 114 : 23 |
Cn. Furium. 292 : 25 |
Cn. Lentulus Marcellinus. 297 : 10 |
Cn. Lollius. 173 : 12 |
Cn. Mallij 92 : 4 |
Cn. Manlio Coſ. 93 : 10 |
Cn. Marcius. 208 : 12 |
Cn. Oreſte. 363 : 6 |
Cn. Piſo. 296 : 11 |
Cn. Pompei. 246 : 9 |
Cn. Pompeii. 149 : 1 | 154 : 9 | 157 : 9 | 274 : 8 | 231 : 18 | 296 : 15 | 360 : 13 | 44 : 3 |
Cn. Pompeio. 127 : 6 | 298 : 33 | 461 : 11 |
Cn. Pompeium. 46 : 6 | 414 : 12 |
Cn. Pompeius. 69 : 9 | 98 : 25 | 325 : 17 | 437 : 1 |
Cn. Scipio Naſicæ pater. 219 : 19 |
Cn. Scipionem. 228 : 6 |
Cn. Sergio Silo. 291 : 10 |
Cn. Servilio Cæpione. 279 : 1 |
coacta es. 186 : 21 | eſt. 381 : 15 |
coactæ ſunt. 15 : 2 |
coacti eſſent. 382 : 3 |
coactus eſſet. 291 : 17 |
coagmenta. 47 : 7 |
coarctandum. 193 : 2 |
coarguendam. 364 : 14 |
coartatis. 454 : 1 |
coci. 459 : 16 |
coctum. 111 : 16 |
Codrus. 217 : 23 |
cœcam luxuriam. 422 : 20 |
cœco furore efferveſcit crudelitas. 428 : 6 |
cœcum. 384 : 4 | aliquis nominet. 404 : 9 |
coëgerat. 156 : 5 |
coëgeritis. 307 : 3 |
coëgiſſent. 263 : 13 |
coegit. 462 : 24 |
Coëlam ſinum. 70 : 5 |
cœlebs. 107 : 5 |
cœleſte. 67 : 17 | 134 : 20 |
cœleſtes. 155 : 1 |
cœleſti partu. 181 : 16 |
cœleſtibus injectus eſt rubor. 15 : 1
cœleſtis ingenii. 393 : 4 | patris. 359 : 16 |
cœli. 85 : 13 | 398 : 9 |
cœlibes. [illegible] : 12 |
Cœlio monte. 375 : 4 |
Cœlius *Antipater*. 54 : 15 |
cœlum. 203 : 4 | 327 : 14 |
cœna. 73 : 18 |
cœnantem. 209 : 1 |
cœnare. 72 : 14 | 437 : 9 |
cœnaturi. 158 : 19 |
cœnitabant. 79 : 3 |
cœno. 370 : 3 |
cœperunt. 330 : 15 |
cœpiſſe. 389 : 16 |
cœpiſſent. 337 : 28 |
cœpiſti. 305 : 4 |
cœpit. 150 : 9 |
cœpta. 417 : 9 |
cœpto. *ſubſt.* 2 : 8 | *adj.* 10 : 13 |
cœptum. *adj.* 390 : 3 |
coërcendis. 110 : 8 |
coërcitus. 322 : 5 |
coërcuit. 287 : 18 |
cœtus. 419 : 6 |
cogas. 107 : 15 |
cogebant. 84 : 24 |
cogebat judicium. 453 : 19 |
cogendo. 193 : 10 |
cogerentur. 441 : 31 |
cogeret. 35 : 5 | 239 : 20 |
cogi. 291 : 12 |
cogita. 337 : 9 |
cogitabat. 281 : 12 |
cogitaſſet. 141 : 16 |
cogitatio. 285 : 33 |
cogitatum. 284 : 6 |
cogitemus. 313 : 6 |
cogitur. 66 : 6 | Senatus. 383 : 14 |
cognati. 304 : 5 |
cognatorum. 115 : 11 |
cognita eſt. 212 : 17 |
cognitio. 373 : 5 |
cognitis. 272 : 8 |
cognitu. 281 : 5 |
cognitum eſt. 63 : 13 |
cognitus eſt. 456 : 2 |
cognomen. 136 : 4 |
cognomina. 170 : 8 |
cognominatus eſt. 90 : 5 |
cognomine cenſeretur. 286 : 6 |
cognoſcat. 135 : 13 | 338 : 2 |
cognoſce. 289 : 7 |
cognoſcenda. 390 : 6 |
cognoſcere. 187 : 16 |
cognoſceretur. 153. 11 |
cognoſci. 8 : 13 | 220 : 12 |
cognoſcit. 97 : 9 |
cognoſcuntur. 228 : 10 |
cognoſſet. 218 : 8 |
cognoverat. 290 : 16 |
cognovit. 57 : 7 | 78 : 1 |
cogor. 247 : 18 |
coguntur. 130 : 3 |
cohærens. 454 : 24 |

cohibebis.

cohibebit. 256 : 9 |
cohibebitur. 41 : 27 |
cohibere. 377 : . |
cohibuit. 248 : 4 |
cohorruit. 282 : 1 |
cohortata. 107 : 37 |
cohortatio. 164 : 6
cohortatus eſt. 158 : 9 |
cohortem legionis. 113 : 5 |
cohortibus. 31 : 3 | 77 : 12 |
coinquinari. 448 : 10 |
coinquinaverat. 291 : 6 |
colapho. 141 : 9 |
colebant. 102 : 16 |
colenda ſacrificiis. 83 : 16 |
colentes. 8 ; 112 |
colis. 205 : 18 |
collaberentur. 451 : 11 |
collabi. 89 : 1 | 258 : 24 |
collapſa in ſe ipſa ira. 299 : 2 |
collapſus eſt. 449 : 13 |
collatæ. 239 : 14 |
collatis. 217 : 1 |
colle. 349 : 10 |
collecta. 157 : 12 |
collectorum. 215 : 2 |
collega. 44 : 3 | 280 : 13 |
collegarum. 312 : 1 |
collegas. 102 : 3 |
collegia. 461 : 10 |
collegij. 9 : 16 |
collegis. 195 : 1 | 302 : 6 |
collegiſſet. 118 : 20 |
collegium, tribunorum. 313 : 12 |
collem. 11 : 10 |
colles. 23 : 10 | 50 : 8 |
collibus. 146 : 9 |
colliges. 226 : 19 |
colligatio operis. 409 : 19 |
colligatus. 225 : 7 |
colligenda etas. 387 : 15 |
colligitur opinione. 2 : 7 |
colloca. : 40 : 13 |
collocabat. 428 : 18 |
collocandus fuit. 253 : 9 |
collocaret. 338 : 28 |
collocaſſe. 62 : 1 |
collocatas. 117 : 5 |
collocatus erat. 254 : 24 |
collocaverat. 353 : 4 |
collocaverunt. 65 : 19 | 238 : 14 |
collocavit viro. 59 : 8 |
collocemus. 233 : 15 |
collocaturum. 308 : 3 |
colloquium. 86 : 13 |
colloſoti. 445 : 18 |
Coloneo. 390 : 17 |
coloniæ. 432 : 22 | 463 : 9 |
colorando. 375 : 19 |
coloribus. 400 : 17 |
coloris. 55 : 7 | 459 : 2 |
colorum. 99 : 2 |
coluerunt. 11 : 3 |
coluiſſet. 231 : 20 |
columen. 263 : 7 | 309 : 16 |
columinis. 397 : 16 |
columnas Hymettias. 419 : 16 |
Coma. 454 : 25 |
Comæ mori. 454 : 13 |
comburebatur. 69 : 7 |
comes fugæ. 75 : 6 |
comeſtis. 455 : 19 |
comicæ lenitatis. 218 : 1 |
Cominius Trib. pl. 202 : 9 |
cominus. 23 : 13 |
comitaretur. 235 : 17 |
comitata ſunt. 253 : 20 |
comitatus. 81 : 5 |
comitatui. 242 : 17 |
comitatus eſt. 273 : 39 |
comite. 235 : 20 |
comites. 231 : 4 |
comitia. 90 : 2 | 449 : 16 |
comitiali certamine. 22 : 8 |
comitiis. 629 ; 222 : 5 |
comitio. 31 : 3 | 193 : 22 |
comitiorum. 431 : 1 |
commaculavit. 448 : 8 |
commanducatam. 164 : 20 |
commeatus. 348 : 18 | 359 : 20 |
commemoranda. 483 : 1 |
commemorare. 130 : 4 |
commemorari. 239 : 13 |
commemoratio. 155 : 22 |
commemoratis. 286 : 1 |
commemoravi. 375 : 14 |
commemorem. 379 : 1 |
commendabat. 401 : 6 |
commendabiles. 488 : 14 |
commendandum eſt. 4 : 13 |
commendare. 368 : 6 |
commendari. 460 : 20 |
commendaſſet. 248 : 28 |
commendatio. 239 : 14 |
commendationem. 288 : 13 |
commentarios. 385 : 22 |
commercium. 264 : 21 |
commiſſuum. 434 : 2 |
commilitones. 152 : 18 |
commovit animum. 136 : 18 | ſpem. 14 : 8 |
commiſerant. 121 : 13 |
commiſerim. 247 : 14 |
commiſiſſe. 232 : 11 |
commiſſa. 206 : 2 |
commiſſum fuerat auribus. 843 18 |
commiſſurus. 6 : 3 |
committebantur. 91 : 4 |
committendi prælij. 182 : 12 |
committere. 23 : 7 |
commiſit. 109 : 4 | 333 : 3 |
committitur. 333 : 14 |
commoda. 431 : 13 |
commodatus fuerat. 376 : 26 |
commodis. 439 : 7 |
commori. 120 : 12 |
commota. 364 : 12 |
commotis. 146 : 19 |
commotus. 305 : 2 |
commune. 240 : 18 |
communes. 32 : 13 |
communicaſſe. 204 : 17 |
communione. 76 : 2 | 113 : 10 |
communis. 119 : 18 |
communiter. 392 : 9 |
commutata. 228 : 5 |
comœdia. 118 : 9 |
comœdiæ. 395 : 9 |
compara. 304 : 26 |
comparabat. 339 : 19 |
comparandos. 183 : 2 |
comparare. 232 : 18 |
comparati. 84 : 13 | *acquiri.* 407 : 2 |
comparaſſet. 129 : 19 |
comparaſtis. 183 : 10 |
comparata eſſent. 121 : 2 |
comparatio. 218 : 4 |
comparatum eſt naturâ. 183 : 2 |
comparaverim. 186 : 4 |
comparavit. 421 : 33 | *acquiſi-vit.* 381 : 17 |
compares *nomen.* 460 ; 24 |
compedes. 158 : 4 |
compellare. 292 : 20 |
compellari. 91 : 9 |
compellebat. 377 : 15 |
compelli. 138 : 16 | 299 : 12 |
compendiaria. 336 : 17 |
compenſas. 420 : 1 |
compenſat. 21 : 5 |
compeſiſſet. 192 : 14 |
comperit. 19 : 15 | 207 : 5 |
compeſcendis imperiis. 81 : 14 |
compeſcuit. 324 : 23 |
competitorem. 441 : 37 |
complectar. 370 : 4 |
complectendi. 1 : 5 |
complecti. 169 : 17 |
complector. 183 : 21 |
complere. 842 : 10 |
completum etas. 301 : 3 |
compleverunt. 239 : 2 |
complevit. 403 : 10 |
complexa. 428 : 26 |
complexu. 366 : 16 |
complexui. 248 : 3 |
complexus opus doctrinæ. 199 : 6 |
complicatum. 247 : 24 |
comploratam. 371 : 6 |
comploratione. 74 : 18 |
compluſs. 187 : 21 | 314 : 6 |
complures Rom. 132 : 3 |
complurium. 103 : 7 |
componere. 110 : 14 |
compos mentis. 1 : 7 | rei. 125 : 7 | voti 100 : 4 |
compoſitam. 309 : 17 |
compoſuit. 195 : 4 |
compote furoris. 451 : 2 |
compotem ſe voti. 259 : 25 |
compotes victoriarum. 5 : 12 |
comprehendam. 186 : 18 |

comprehenderat. 402 : 5 |
comprehendiſſe. 54 : 6 |
comprehendit. 68 : 18 |
comprehenſa. 83 : 6 |
comprehenſus. 165 : 18. |
compreſſi. 117 : 10 | 119 : 14 |
compreſſo à ſe. 351 : 9 | Spiritu.
454 : 18 |
compreſſus. 230 : 8 |
comprobare. 363 : 20 |
comprobaſſent. 88 : 10 |
comprobato. 106 : 19 |
compulerunt. 350 : 28 |
compuliſſet. 338 : 28 |
compulſi Delum. 21 : 15 |
compulſus eſt. 189 : 9 |
compunctum. 458 : 15 |
conabantur. 65 : 14 |
conabor. 408 : 1 |
conando. 59 : 12 |
conantes. 159 : 6 |
conator. 410 : 19 |
conarentur. 169 : 16 |
conari. 115 : 13 |
conati erant. 301 : 25 | ſunt. 26 :
6 |
conatibus. 454 : 16 |
conatos. 402 : 3 |
conatus. *Subſt.* 250 : 15 | 443 : 1 |
part. 107 : 8 | eſt. 61 : 11 |
fuerat. 301 : 2 |
concedendum. 138 : 21 |
concedere. 116 : 12 |
concentu. 96 : 1 | 104 : 10 |
concentus. 101 : 13 |
conceperat dolorem. 34 : 3 |
concepta. 227 : 16 |
conceptionis. 459 : 6 |
conceptum utero. 60 : 8 |
conceſſa. 284 : 2 |
conceſſerant. 116 : 23 |
conceſſit. 371 : 2 |
conchulas. 392 : 10 |
conchyliorum. 418 : 5 |
concidendum eſt. 357 : 15 |
concidit. 28 : 20 | 226 : 2 |
conciliabant. 219 : 14 |
conciliat. 237 : 3 |
conciliavit. 331 : 12 |
concilio neceſſariorum. 289 : 13 |
concilium. 134 : 1 |
concinniorem. 81 : 6 |
concio. 296. 4 | 322 : 24 |
concionantem. 395 : 15 |
concionatus eſt. 287 : 25 |
concinnum. 385 : 11 |
concitantur. 440 : 2 |
concitata eſt. 304 : 15 |
concitatæ. 248 : 17 |
concitatarum. 385 : 12 |
concitatione. 432 : 21 |
concitatiorem. 224 : 2 |
concitatos. 396 : 11 |
concitatus. 444 : 1 |
conclamari. 197 : 8 |
concordes. 83 : 14 |
concordia. 226 : 6 | 335 : 9 |
concubiâ nocte. 32 : 16 |
concubitum. 71 : 25 | 400 : 9 |
concubitus. 234 : 1 |
concupieris. 226 : 20 |
concupiſcere aliquid inutiliter, exitio vicina dulcedo eſt. 340 : 27 |
concupiſcia. 336 : 20 |
concupitæ. 301 : 9 |
concurrentibus. 384 : 9 |
concurrentium. 140 : 2 |
concurrerent inter ſe. 63 : 2 |
concurreretur. 47 : 5 |
concorrite concurrite. 197 : 9 |
concurſu. 144 : 13 |
concuſſa. 454 : 27 |
concuſſo. 163 : 6 |
concuſſum civitatis ſtatum. 200 :
21 |
condendis luſtris. 196 : 6 |
condere urbem. 89 : 7 |
conderet. 195 : 21 |
condiderat. 68 : 2 |
condiſcipulum. 141 : 7 |
condita. 80 : 10 | 106 : 4 |
conditio. 31 : 7 | 255 : 5 |
conditione pugnæ. 303 : 14 |
conditionem. 120 : 13 | vitæ primus, & ultimus dies continet. 452 : 1 |
conditor. 143 : 3 |
conditoris. 258 : 1 |
conduceretur domus. 242 : 25 |
conductores ſacræ arcis. 408 : 2 |
conet. 444 : 4 |
confeciſſet. 303 : 7 |
confecit animum metu, & dolore. 58 : 10 | bellum. 25 : 3 |
confecta ſenio. 344 : 5 |
confecto. 242 : 11 | 277 : 9 |
confectum vulneribus. 51 : 15 |
conferantur. 403 : 21 |
conferebant. 109 : 20 |
conferens. 388. 5 |
conferre ſtudium. 419 : 12 |
confeſſa. 442 : 6 |
confeſſio. 248 : 30 |
confeſſis. 262 : 1 |
confeſſus eſt. 400 : 25 |
conficiendi. 267 : 14 |
confideret. 180 : 9 |
confidit. 184 : 1 |
confirmandi. 415 : 1 |
confirmat. 163 : 15 |
confirmata eſt. 31 : 7 |
confirmavit. 36 : 3 |
confirmet. 403 : 8 |
confitear. 117 : 9 |
confitendo. 397 : 12 |
confixas. 76 : 11 |
confixit. 418 : 23 |
conflagraſſet. 70 : 13 |
conflagravit. 452 : 12 |
conflata ſunt. 359 : 6 |
conflictabatur caſu. 54 : 5 |
conflictari. 141 : 18 |
conflicturus. 41 : 5 |
confligere. 348 : 26 |
confligi. 333 : 15 |
confluxerat. 253 : 17 |
confluerent in ortum. 231 : 7 |
confluxerat. 33 : 7 |
confodi. 56 : 1 |
confoſſa erat criminibus. *Cauſa.*
371 : 16 |
confractam. 258 : 16 |
confregit ornamenta. 47 : 2 |
rempublicam. 221 : 18 |
confringerentur vires. 340 : 20 |
confringeret. 415 : 1 |
confuderat. 222 : 8 |
confudit. 357 : 16 | oris decorem. 213 : 11 | ſanguine lineamenta ſuæ artis, Archimedes. 383 : 13 |
confugere. 391 : 16 |
confugiendi. 116 : 5 |
confugiſſet. 299 : 21 |
confundaris. 255 : 17 |
confunderet. 285 : 13 |
confundis. 362 : 24 |
confuſa. 297 : 9 |
confuſione. 186 : 19 |
confuſum. 320 : 3 |
confuſus eſt. 157 : 2 |
congerebantur. 143 : 15 |
congerere. 359 : 23 |
congeſſerunt. 49 : 11 |
congeſta ſunt. 414 : 12 |
cognoſci. 51 : 23 |
congratulationem. 431 : 26 |
congredi. 67 : 2 |
congreſſus *ſubſt.* 23 : 2 | *part.*
145 : 1 |
congruens. 32 : 18 |
congruerunt. 52 : 12 |
conjecerit. 195 : 8 |
conjecta in ſortem. 302 : 26 |
conjectus eſt. 63 : 10 |
conjugali fidei. 80 : 14 |
conjugalia. 129 : 4 |
conjuge. 157 : 13 |
conjugem. 227 : 1 |
conjuges Teutonorum. 293 : 22 |
conjugia. 109 : 22 |
conjugibus. 446 : 6 |
conjugiis. 336 . 12 |
conjugio. 208 : 8 |
conjugis. 109 : 11 | 225 : 17 |
conjugium. 300 : 8 |
conjuncti. 76 : 2 |
conjuratione. 428 : 13 |
connexæ. 417 : 7 |
connexum. 89 : 14 |
connixi virtutis impetu. 204 : 12 |
connixus eſt. 211 : 14 |
conqueſtio. 447 : 7 |
conquireretur. 285 : 19 |
conquiſitorum. 226 : 17 |
conſanguineæ. 274 : 5.
conſanguineo. 367 : 9.

conſcenderet navem. 42 : 8.
conſcendit equum. 144 : 2 | ro-ſtra. 176 : 20.
conſcio. 319 : 8.
conſcientia. 91 : 7.
conſcientiæ. 448 : 19.
conſciis. 278 : 8.
conſciorum. 164 : 10.
conſciiſſe. 69 : 6.
conſcius. 437 : 5.
conſcriberentur. 357 : 19.
conſcripſerat. 17 : 2.
Conſcripti *Patres*. 176 : 3.
conſcripto. 268 : 12.
conſcriptorum. 175 : 12.
conſcriptos. 194 : 5.
conſecranda. 145 : 11.
conſecrare. 9 : 5.
conſecrata. 68 : 8.
conſecraverat. 89 : 8.
conſecrentur. 221 : 4.
conſectandis. 154 : 4.
conſectarentur. 336 : 20.
conſectari. 172 : 1.
conſecter. 238 : 11.
conſecutæ. 278 : 9.
conſecutus eſt. 178 : 15.
conſederunt. 146 : 15.
conſediſſe. 283 : 24.
conſedit. 101 : 5 | 318 : 8.
couſenſerant. 229 : 19.
conſenſu Senatus. 197 : 23.
conſenſus deorum. 2 : 1.
conſentanea. 82 : 2.
conſentaneum eſt. 368 : 11.
conſentaneus. 332 : 6.
conſentire. 313 : 6.
conſenuit. 208 : 10.
conſepta. 337 : 13.
conſequantur. 410 : 21.
conſequi. 347 : 14.
conſerendi manus cum hoſte. 398 : 9.
conſerere. 185 : 3 | 430 : 12.
conſerti. 67 : 8.
conſertos. 143 : 18.
conſervandæ. 12 : 1.
conſervando. 137 : 21.
conſervata eſt. 186 : 12.
conſervari. 253 : 13.
conſervationem. 137 : 1.
conſervato. 276 : 1.
conſeruerat. 323 : 14.
conſeſſoribus. 56 : 2.
conſeſſum. 98 : 25.
conſiderandi. 59 : 18.
conſiderandum. 364 : 7.
conſideranter. 374 : 20.
conſideraſſe. 337 : 30.
conſideratius *adverb*. 250 : 16 | *adj*. 293 : 9.
conſiderato. 41 : 13.
conſidere. 282 : 9 | 305 : 21.
conſideremus. 339 : 7.
Conſidio. 238 : 8 | 418 : 6.
conſilia. 46 : 4 | petendæ pacis. 317 : 1 | humana caſtigantur, ubi ſe cœleſtibus præferunt. 46 : 4.
conſiliis agitatis. 351 : 24.
conſilio. 14 : 4 | 24 : 9.
conſilium novæ rationis. 285 : 24.
conſimile. 175 : 19.
conſimili. 6 : 6.
conſiſtebant. 446 : 15.
conſiſtere. 72 : 5 | 186 : 21.
conſolari. 218 : 2.
conſolatione. 337 : 12.
conſortes paverit. 66 : 10.
conſortione deliciarum. 219 : 10.
conſpecta eſt. 213 : 6.
conſpectu. 13 : 1 | 23 : 8.
conſpectum. *Subſt*. 48 : 5 | 321 : 2 | *part*. eſt. 326 : 14.
conſpectus. *Subſt*. 30 : 9 | *part*. 287 : 4 | fuerit. 364 : 3.
conſpexit. 33 : 13.
conſpici. 10 : 3 | 20 : 16.
conſpicitur. 225 : 18.
conſpicua. 183 : 25.
conſpicui. 105 : 13.
conſpicuus. 190 : 11.
conſpiratio. 230 : 17.
conſpiratione. 53 : 15.
conſpirationem ortam. 359 : 24.
conſtabat. 426 : 17.
conſtans. 165 : 12.
conſtant. 118 : 14.
conſtanter. 10 : 5.
conſtanti, vultu. 336 : 29.
conſtantia, Fulvij Flacci. 184 : 5 | admirabilis. 184 : 11 | Blaſſij. 187 : 23 | natura rigidior. 188 : 25.
conſtantiæ opus. 183 : 2.
conſtantibus. 61 : 17.
conſtantior. 186 : 1.
conſtantiſſima. 256 : 15.
conſtantiſſimè. 149 : 9.
conſtantiùs. 187 : 18.
conſtare. 30 : 2 | 339 : 12.
conſtat. 102 : 11 | *manifeſtum eſt*. 47 : 2.
cónſternata republica. 237 : 24.
conſternatio. 393 : 11.
conſternatum. 448 : 21.
conſterneret. 177 : 7.
conſter. 139 : 8.
conſtiterat. 315 : 35.
conſtitiſſemente. 18 : 4.
conſtitit. 41 : 2 | 144 : 21.
conſtitue. 412 : 19.
conſtituendorum. 98 : 12.
conſtituens. 58 : 8.
conſtitui. 1 : 4.
conſtituta. 219 : 23 | eſt acie. 164 : 20.
conſtitutio. 362. 29.
conſtitutis. 143 19
conſtitutum. 172 : 1.
conſtricta. 226 : 7.
conſtrictæ. 265 : 228
conſtricti eſtis. 330 : 11.
conſtrictum dirâ fati neceſſitate. 236 : 10 | ſua lex abſumpſit. 382 : 5.
conſtringebatur. 88 : 18.
conſtringendo. 303 : 12.
conſtringi. 339 : 11.
conſtruxit. 423 : 7.
conſtrueretur. 98 : 11.
Conſualium. 95 : 2.
conſuetudine. 107 : 11.
conſuetudinis. 79 : 2.
conſuetudo. 87 : 8.
conſuevit. 81 : 4.
Conſul que. 326 : 9.
conſulare. 274 : 2.
conſulares. 178 : 3.
conſularia. 403 : 16.
conſularibus. 9 : 14.
conſularis. 273 : 3.
conſulatibus. 129 : 17.
conſulatu. 7 : 2 | 204 : 6.
conſulatum deponere. 115 : 7.
Conſule. 195 : 2 | filio. 86 : 13.
conſulebat. 338 : 20.
Conſulem. 267 : 6.
conſulentibus. 70 : 1.
conſulere. 183 : 23.
conſuli. *nomin*. 32 : 7 | *verb*. 201 : 17.
Conſulibus. 149 : 17.
Conſulis juſſu. 293 : 13.
conſulti. 49 : 7.
conſulto. *ab*. 60. 9 | *adv*. 355 : 10.
conſultores. 401 : 5.
conſultus. 336 : 21.
conſuluerat. 188 : 19.
conſumente. 455 : 18.
conſumere. 338 : 20.
conſumerentur. 245 : 3.
conſumitus. 452 : 7.
conſummat. 337 16.
conſummata. 127 : 2.
conſummatio. 167 : 13.
conſummatis victoriis. 299 : 4.
conſumpſiſſent. 360 : 6.
conſumpta obitu. 124 : 15.
conſumpti ſint. 128 : 18.
conſumptus eſt. 59 : 3.
conſurgant. 166 : 2.
conſurgere. 83 : 2.
conſurrexerunt. 138 : 19.
contabuit. 219 : 10.
contactu religionis innixa eſt ominum obſervatio. 30 : 1.
contagio. 91 : 1.
contaminare. 189 : 11.
contaminari. 425 : 17.
contaminata. 265 : 16.
contaminatum. 263 : 21.
conjectus eſt. 61 : 3.
contegebat. 281 : 8.
contegit. 293 : 6.
contemnenda. 436 : 8.
contemneret. 162 : 3.

contemplanda. 105 : 3 |
contemplare. 332 : 4 |
contemplatio. 411 : 3 |
contemplemus. 218 : 1 |
contempſerunt. 235 : 6 |
contempſi. 87 : 2 |
contempſit ſpiritum ne careret gravitate. *Socrates.* 309 : 21 |
contempta. 323 : 4 |
contemptiſſimam. 130 : 6 |
contemptorem literarum. *Marium.* 86 : 6
contemptum *ſubſt.* 235 : 1 | *part.* 255 : 8 |
contemptus. 101 : 3 |
contendere. 362 : 5 | 448 : 3 |
contenderent. 307 : 12 |
contendit Theanum. 186 : 13 |
contenta. 93 : 1 |
contenti. 179 : 4 | 363 : 1 |
contentio. 197 : 7 |
contentos. 220 : 16 |
contentus exemplis. 162 : 12 |
contextu. 187 : 7 |
contextus. 146 : 6 |
contigerat. 111 : 1 |
contigerunt. 411 : 2 |
contigiſſet. 135 : 4 |
contingere. 248 : 1 |
continebatur. 334 : 16 |
continebantur. 173 : 23 |
continens. 314 : 6 |
continent. 162 : 20 |
continentes. 213 : 16 |
continentia. 207 : 9 | 212 : 16 | miſericors. 213 : 9 |
continentiæ ſpecimen. 264 : 4 |
continentioris. 422 : 19 |
continerentur. 48 : 5 |
contineri. 80 : 4 |
continet. 451 : 2 |
contingat. 430 : 5 |
contingebat. 364 : 21 |
continuè. 385 : 7 |
continuare. 193 : 6 |
continuaretur. 193 : 18 |
continui. 393 : 18 |
continuit. 528 : 11 |
continuo. 40 : 1 | *adverb.* 275 : 16 |
continuos. 419 : 4 |
contractis. 98 : 3 | 160 : 13 |
contrahebant. 199 : 11 |
contrahenda. 140 : 2 |
contraheret aliquid vitium. 33 : 13 |
contrahi. 217 : 4 |
contraria. 67 : 5 |
contrariis. 134 : 10 |
contrarium. 14 : 3 |
contraxerat exercitum. 48 : 13 |
contraxi. 439 : 25 |
Contrebiam. 127 : 4 |
controverſia. 301 : 14 |
controverſo. 543 : 7 |
contubernium. 438 : 5 |
contuderunt vires. 404 : 13 |
contudiſſet. 159 : 5 |
contudit animos. 175 : 20 |
contulerat. 341 : 6 |
contulit æs. 253 : 1 | ſe. 350 : 8 |
contumax. 299 : 12 |
contumelia. 302 : 15 |
contumelioſa. 365 : 2 |
contumelioſè. 396 : 7 |
contuderet victoriis opes. 218 : 7 | ſpiritus culpa nutritos. 110 : 7 |
contuſa præliis. 311 : 24 | eſt feritas. 421 : 30 |
contuſus, & æger imperii Rom. ſpiritus. 306 : 11 |
contuſus ora. 155 : 14 |
convellere. 301 : 25 |
convelli ſigna. 41 : 5 |
convellitur. 186 : 15 |
convenerunt ad principia. 45 : 3 |
conveniat. 235 : 13 |
conveniebat. 461 : 6 |
convenienter erat. 131 : 9 |
convenienter. 274 : 5 |
convenienti. 396 : 1 |
convenientia. 317 : 21 |
convenientius. 161 : 6 |
convenire. 10 : 25 | 338 : 11 |
conven ſtent? 140 : 7 |
convenit judex. 124 : 6 |
conventu. 416 : 7 |
converſa. 47 : 3 |
converſo. 40 : 6 |
converſum eſt. 49 : 6 |
converſuri eſſent. 146 : 20 |
converſus. 147 : 3 | 152 : 13 |
convertant. 166 : 3 |
converteat. 177 : 11 |
convertentem. 156 : 11 |
convertere. 101 : 12 |
converterentur. 415 : 18 |
converti. 346 : 16 |
convertitur. 433 : 1 |
conviciis. 330 : 20 |
convicio laceſſendus. 382 : 7 |
convictu. 79 : 4 |
convictus crimine. 178 : 19 |
convivalis. 328 : 14 |
convivas. 73 : 3 |
convivia. 431 : 10 |
convivij. 354 : 5 |
convivium. 81 : 8 |
convocati. 199 : 16 |
convocato. 168 : 16 |
convolutus eſt in orbem. 64 : 24 |
convulſa. 112 : 4 | 321 : 27. |
convulſis. 441 : 6 |
coopertum 61 : 16 |
coorti imbris beneficio. 369 : 13 |
copia. 58 : 16 | 387 : 14 |
copiæ. 153 : 5 | præberentur. 242 : 25 |
copiarum. 353 : 1 |
copiis. 126 : 15 | *id eſt cibis.* 214 : 16 |
copioſæ ſuavitatis. 372 : 4 |
copioſè. 182 : 14 |
copulato. 113 : 9 |
cor, Ariſtomenis pilis textum. 75 : 12 |
coram. 320 : 1 |
corbem. 41 : 1 |
corde 48 : 5 |
cordis. 323 : 9 | 342 : 5 |
Corinthi. 319 : 26 |
Corintho. 167 : 6 |
Corioli. 258 : 25 |
Coriolanum. 66 : 2 |
Coriolanus. 352 : 8 | 366 : 5 |
Corioli. 308 : 13 |
corium. 77 : 15 |
Cornelia. 206 : 2 | Gracchorum mater. 215 : 2 |
Corneliæ gentis. 259 : 17 | 408 : 2 | Gracchorum. 319 : 3 |
Corneliam : Grac. 324 : 11 |
Cornelii quinque. 160 : 1 |
Cornelio Aſinæ. 327 : 3 |
Cornelio Cinna. 444 : 7 |
Cornelio Mammulo. 357 : 21 |
Cornelio Sylla. 461 : 14 |
Cornelium *quæret primipilarem.* 391 : 13 |
Cornelium Balbum. 365 : 21 |
Cornelium Rufinum. 119 : 17 |
Cornelius Coſſus. 144 : 12 | Gallus. 454 : 6 | Scipio. 459 : 19 |
corneo. 117 : 10 |
cornicularium. 193 : 10 |
cornu, *ariel.* 53 : 13 | 66 : 8 |
cornua emerſerunt Genucio. 277 : 12 |
corona aurea. 250 : 17 | pudicitiæ. 80 : 5 |
coronam vallarem. 67 : 13 |
coronatam. 85 : 7 |
coronatos. 126 : 3 |
coronis. 246 : 19 |
corpora. 82 : 17 | 165 : 12 |
corporibus. 76 : 13 |
corpus. 41 : 1 | 69 : 6 |
correptis, navibus. 341 : 8 | ore ſerpentis. 77 : 9 |
correptus, amore. 281 : 6 | vi morbi. 53 : 8 |
correaiſtrepidationem. 152 : 7 |
corrigendam. 175 : 1 |
corrigentem. 441 : 31 |
corrumpantur. 128 : 7 |
corripuerit iter. 275 : 15 |
corripuit ignis. 72 : 3 |
corroſa. 147 : 23 |
corruat. 151 : 8 |
corruerunt. 181 : 3 |

corruiſſet. 393:18 |
corruit. 154: 13 | 256: 12 |
corrumpere. 233: 3 |
corrumpi pecunia. 208: 10 |
corrupta. 199: 7 |
corruptelæ. 421: 7 |
corrupturus opus. 408: 8 |
corruptus. 13: 5 | amore. 374: 3 | fuerat pretio. 372: 19 |
Corſicâ inſulâ 7: 2 | 432: 25 |
Corſis. 302: 10 |
cortinæ. 69: 16 |
corvi. 28: 2 |
Corvini gens. 413: 16 |
corvum. 413: 14 |
Corvus *cognomen.* 403: 10 |
Coſconius 370: 22 |
cotem. 27: 4 |
Cottam. 313: 17 |
Cranone oppido. 72: 13 |
crapulæ. 248: 29 |
crapulam. 299: 21 |
Craſſi manibus. 325: 19 |
Craſſianæ ſtragis. 168: 15 |
Craſſo. *Divite.* 336: 14 |
cratera. 21: 20 |
creabatur. 193: 14 |
creandorum. 362: 21 |
creati. 619: 1 | coniidem. 306: 10 |
creati ſunt. 357: 5 |
creatus eſſet. 118: 22 | eſt. 336: 3 |
crebra memoria. 238: 15 |
crebras victorias. 112: 21 |
crebris 77: 12 | 218: 7 |
crebro. *adj.* 369: 20 | *adverb.* 334: 4 |
credam urbi utilem, quem domi ſceleratum cerno. 105: 9 |
crede. 304: 26 |
credebant. 5: 10 |
credenda ſunt. 74: 14 |
credens. 98: 10 | 243: 20 |
credere navi. 98: 16 |
crederes. 84: 18 |
crederetur. 240: 2 |
credi. 196: 21 |
credibile eſſe. 199: 19 |
crediderant. 320: 26 |
credidiſſemus. 338: 18 |
credimus. 314: 9 | 388: 19 |
credita eſſet. 462: 22 | ſunt. 40: 11 |
creditoribus. 227: 26 |
creditum erat. 378: 7 |
creditur. 30: 2 | 233: 17 |
creditus. 71: 2 |
credo. 31: 7 | 230: 23 |
credula. 462: 28 |
cremandum. 162: 14 |
cremaretur. 247: 10 |
cremari. 372: 4 |
cremavit. 13: 8 | 302: 5 |
crementus. 69: 9 |
crepida. 402: 11 |
crepidatam ſtatuam Scipionis. 173: 11 |
crepidine. 214: 24 |
crepundiis 350: 10 |
creſcentibus. 98: 23 |
Cretæ *inſula.* 76: 10 |
Cretam. 386: 3 |
cretam, *id eſt terram.* 30: 4 |
Cretenſes. 140: 23 |
Cretenſibus. 360: 22 |
Cretenſium. 432: 16 |
creviſſe. 39: 20 |
crimen. 129: 5 | 244: 18 |
crimina. 262: 19 |
criminatione. 165: 5 |
crimine majeſtatis. 379: 18 | temeritatis. 131: 22 |
crimini. 235: 25 |
crinium. 494: 9 |
Critiæ propino, inquit Theramenes. 160: 3 |
Crœſi. 58: 9 | 271: 16 |
Crœſum. 271: 20 |
Crœſus. 58: 26 |
Crotonæ. 76: 17 |
Crotoniatæ. 416: 8 |
cruce 116: 23 |
crucem. 378: 11 |
cruciante. 366: 10 |
cruciaretur. 363: 19 |
crucias. 321: 25 |
cruciatus *ſubſt.* 132: 10 |
crucibus affixit. 387: 22 |
crudele. 394: 6 |
crudeles. 24: 4 |
crudeliorem. 428: 25 |
crudeliſſimi. 127: 1 |
crudelitas cœco furore effervefcit, cum munimentum ei ſe ipſa capit. 428: 6 |
crudeliter. 14: 29 |
cruenta. 441: 16 |
cruentam pecuniam. 238: 7 | ſecurim. 157: 8 |
cruentatis. 474: 10 |
cruentum. 297: 26 |
cruor. 157: 2 | 436: 14 |
cruore, madentem gladium. 320: 20 | reſperſam veſtem. 225: 24 |
crure. 402: 11 |
cruribus. 393: 2 |
crus. 297: 15 |
Cteſias. 406: 9 |
Cteſiphontem. 397: 14 |
cubantem. 397: 14 |
cubantibus. 79: 5 |
cubicularem. 458: 21 |
cubiculo. 267: 20 |
cubile. 80: 7 | 328: 14 |
cubito. 107: 12 |
cubitum. 248: 1 |
cucurrit. 268: 7 |
cui. 32: 5 | 175: 14 |
cuidam. 319: 10 |
cuinam. 101: 17 |
cuiquam. 129: 6 |
cuique. 411: 2 |
cujus conſilio. 412: 19 |
cujuſlibet. 21: 4 |
culeo. 13: 6 |
culinæ. 423: 22 |
culmen. 331: 9 |
culpa 231: 10 | 305: 22 |
culta. 58: 19 |
culteilos vendi aſſe. 270: 9 |
cultellis 107: 11 |
cultor. 319: 14 |
cultos. 271: 5 |
cultu, delicato. 425: 2 | deorum. 13: 3 | effeminato. 104: 7 | regio. 161: 23 |
cultui religionis. 48: 2 |
cultum capitis. 34: 8 | veſtis. 99: 6 |
cultum erat. 65: 13 |
culturæ. 288: 22 |
culturam. 235: 2 |
cultus deorum. 94: 12 | magnificentia. 146: 18 |
cultus eſt. 416: 5 |
cum. 6: 8 | primùm. 129: 9 |
Cumanum. 289: 19 |
cumulaſſe. 407: 3 |
cumulus. 128: 9 |
cunabula. 139: 12 |
cunas aſſecutus. 72: 7 |
cuncta. 1: 5 | 77: 4 |
cunctante. 181: 4 |
cunctantibus. 432: 23 |
cunctatio. 192: 16 |
cunctationibus. 348: 22 |
cuncti. 337: 14 |
cuneis adactis. 456: 10 |
cuniculi. 320: 12 |
cunis. 50: 5 |
cuperent. 281: 3 |
cupide. 165: 8 |
cupidine. 430: 2 |
cupidis. 388: 18 |
cupiditas, rationi cedit ubi ſtudium verecundiæ eſt. 302: 3 | mortis quàm vitæ ſapientior. 457: 4 |
cupiditate. 116: 22 | quærendi, miſerrima avaritia. 434: 2 |
cupidiùs. 250: 16 |
cupido hauſtu. 107: 22 | mihi inceſſit 1: 6 |
cupidus. 72: 9 |
cupiebam. 300: 3 |
cupiens. 27: | 69: 15 |
cupientibus. 66: 7 |
cupierant. 348: 14 |
cupitæ. 519: 10 |
cura. 12: 2 | ſua collecta. 258: 21 |
curabo. 300: 5 |

cuiæ habuit. 243 : 12.
cuſtivit. 21. 12 | 249 : 13.
Curiatium. 95 : 7.
curiæ. 32 : 9 | 193 : 22 | lacera-
vit. 57 : 2.
Curiatis. 301 : 15.
Curiatiorum 303. 14.
Curio. 460 : 10.
Curionum. 420 : 19.
Corios. 220 : 22.
curioſè 7 : 4 | 77 : 6.
curioſiore. 255 : 14.
curioſis. 322 : 7
curioſius. 269 : 8.
curreret. 248 : 2.
curru. 126 : 10 | 195 : 17.
currus. 11 : 5 | 126 : 1.
curſum. 229 : 7.
Curtius. 275 : 11.
curulem ſellam. 101 : 4.
curuli. 28 : 29.
curulis. 101 : 1 | 291 : 10.
cuſtode. 289 : 2.
cuſtodia. 60 : 3 | 231 : 11.
cuſtodiam. 13 : 10 | 144 : 12.
cuſtodiebant. 84 : 22.
cuſtodienda. 293 : 12.
cuſtodieris. 279 : 9.
cuſtodiret. 73 : 17.
cuſtodita. 320 : 8.
cuſtoditis cœlum. 339 : 19.
cuſtoditum eſt. 125 : 13.
cuſtoditur. 106 . 13.
cuſtos. 8 : 2 | 273 : 19.
Cyclades inſulæ. 207 : 12.
Cydno. 190 : 11.
cymbulam. 36 : 6.
Cynægirum. 154 : 3.
Cyneam. 210 : 1.
Cynici. 214 : 22.
Cypri. 263 : 10.
Cypriacæ. 207 : 18.
Cypriacam pecuniam. 198 : 7.
Cypriorum. 164 : 15.
Cypro. 415 : 4.
Cypros. 207 : 13.
Cyprum Inſulam. 33 : 11
Cyrenæum. 300 : 8.
Cyrenaicum. 395 : 1.
Cyrenas. 278 : 19.
Cyrenenſium juvenes. 278 : 24.
Cyri. 446 : 13.
Cyro. 271 : 18.
Cyrus. 391 : 20 | ſuperior 59 : 2.

D.

DA nunc meritum aſello, inquit Philemon. 455 : 20.
dabantur. 303 : 18.
dabat operam. 91 : 1.
Damaſippus. 425 : 20.
Damaſthes. 407 : 1.
damnabat. 234 : 20.
damnando. 291 : 21.
damnandus es. 85 : 6.
damnare. 347 : 30.
damnari. 376 : 9.
damnaſceot. 131 : 11.
damnata eſt. 168 : 16.
damnati ſunt. 373 : 14.
damnatio. 371 : 18.
damnationem. 22 : 9 | 319 : 4.
damnatum. 129 : 8.
damnatus eſſet. 181 : 3 | eſt. 291 : 15 | fuerat. 205 : 15.
damnaverat. 178 : 12.
damnoſius. 428 : 31.
damnum 119 : 2.
Damon. 234 : 11.
danda eſt. 127 : 8.
dandarum. 103 : 7.
dantem jura. 326 : 14.
Danthona. 407 : 5.
danti. 235 : 21.
Daphidam. 73 : 5.
dapibus. 360 : 7 | 421 : 27.
dare. 15 : 1 | pœnas. 347 : 23.
darent. 84 : 22.
darentur. 243. 13.
dares. 186 : 25.
dari. 120 : 7 | 277 : 12.
Darij. 247 : 24 | caſtris. 235 : 20 | contuſis opibus. 190 : 10.
Dario. 190 : 21 | 271 : 1 | 310 : 2.
Darium. 305 : 15.
Darius. 163 : 10 | 255 : 13 | 345 : 9.
Daſium. 187 : 25.
data eſt. 225 : 7.
date. 262 : 24.
datis crudelitatis piaculis. 322 : 19.
dato. 14 : 3 | 175 : 18 |
daturos. 357 : 7 |
datus ſigno. 34 : 2 |
de. 2 : 3 | induſtriâ. 329 : 14 | integro. 369 : 14 | ſorte. 232 : 2 |
de Robore præcipitati. 302 : 1 |
dea. 19 : 4 | 65 : 15 |
dearum. 50 : 9 |
debeas. 149 : 10 |
debebant. 45 : 6 |
debebunt. 276 : 9 |
debellandum. 324 : 12 |
debemus. 77 : 3 |
debere. 2 : 6 | 325 : 7 |
debes. 244 : 10 |
debilitare. 117 : 15 |
debilitata. 277 : 25 |
debilitate. 53 : 11 |
debilitatura eſſet. 349 : 12 |
debilitaverat. 38 : 5 |
debita eſt. 37 : 2 |
debitis. 88 : 5 |
debito minora. 412 : 1 |
debitum conſectare vellet. 9 : 3 |
debiturus erat. 355 : 18 |
debitus. 134 : 6 |
debuiſſe. 20 : 14 |
decedens. 255 : 21 | 366 : 5 |
decedere Provincia. 114 : 9 |
decem Imperatores. 444 : 3 | prætorum. 189 : 3 | principum filii. 5 : 3 |
decemvir. 290 : 5 |
decemviros. 415 : 16 |
decentius. 180 : 5 |
decepit. 64 : 11 | 251 : 8 |
decepta. 317 : 20 |
deceptus. 60 : 18 |
decernere. 339 : 17.
decerni. 123 : 1.
decerpſerunt. 125 : 18.
decerpſit. 254 : 9.
deceſſerat. 32 : 11.
deceſſiſſet. 242 : 7.
decidebant. 428 : 19.
decidiſſe. 41 : 1 | 239 : 9.
decidit. 32 : 2 | 422 : 7.
decies. 310 : 4.
decimarum. 21 : 11.
Decime Lælii. 233 : 17.
D. Bruti. 99 : 1 | 408. 9.
D. Brutum. 309 : 8.
D. Brutus. 233 : 4.
D. Silano. 283 : 9.
Decios. 276 : 18.
deciperet. 24 : 8.
decipi. 132 : 12.
decipiendum. 331 : 19.
Decius Coſ. 276 : 8.
declamationes. 325 : 11.
declaravit. 413 : 18.
decoctoris. 326 : 15.
decora civitatis. 379 : 24.
decorandi. 105 : 1.
decorare. 193 : 21.
decorata. 167 : 3.
decore. 116 : 21.
decoro. 396 : 13.
decrepitum. 395 : 15.
decreta. *ſubſtant.* 88 : 9 | *part.* eſſet. 441 : 28.
decretæ ſunt. 126 : 10.
decretis. *part.* 209 : 12 | *ſubſt.* 252 : 4.
decretum. *ſubſt.* 195 : 4 | *part.* 124 : 24.
decreverat. 195 : 16.
decrevit. 14 : 12 | 302 : 17.
decurionibus. 432 : 22.
decurreris ad favorem. 2 : 6.
decurſis. 99 : 1 | 330 : 13.
decus. 38 : 9 | 331 : 13.
decuſſam. 38 : 3.

decuſſus capitolio. 28 : 5.
decurreretur. 28 : 2.
dedecora. 316 : 3.
dedecore. 21 : 3 | 457 : 17.
dedecus. 81 : 2.
dedendas. 317 : 14.
dederant. 199 : 13.
dedere coacta eſt. 311. 15.
dederim. 241 : 2.
dederitis. 283 : 12.
dedicaret 186 : 4.
dedicatio. 432 : 4.
dedicavit, 100 : 4.
dedidit. 302 : 10.
dedimus. 2 : 9.
dediſſemus. 142 : 2.
dediſti. 149 : 10
dediti erant. 401 : 5.
deditio. 111 : 9.
deditione. 42 : 12.
deditionem. 125 : 5.
deditum. 409 : 16.
deditus fuerat. 291 : 26.
deducebant. 82 : 15.
deducendos. 175 : 17.
deducere verſus. 180 : 19
deducit. 76 : 12.
deducta. 109 : 10 | 415 : 11.
deductus eſt. 291 : 22.
deduxerant. 211 : 6.
deerant. 39 : 7.
deeſſe. 140 : 22 | 383 : 16.
deeſſent. 177 : 26.
defeciſſe. 434 : 9.
defeciſſet. 248 : 27.
defecta. 181 : 9.
defectione. 184 : 6.
defectos. 358 : 9.
defectus conſilio. 142 : 2
defendenda. 67 : 8.
defendendo. 118 : 18.
defenderant. 252 : 25.
defendere. 230 : 7.
defendo. 431 : 16.
defenſa. 72 : 14 | 424 : 4.
defenſionem. 176 : 20.
defenſis partibus. 149 : 1.
defenſor. 213 : 3.
defenſores. 304 : 13.
defenſurus eſſet. 343 : 19.
defenſus fuerat. 260 : 11.
deferebantur. 102 : 19.
deferre. 128 : 12 | 371 : 21.
deferretur. 168 : 12.
deferri. 51 : 6.
deficere. 318 : 15.
deficiebatur. 377 : 12.
deficiens. 159 : 5.
deficiet. 335 : 27.
definiat. 138 : 7.
definita. 234 : 19.
defixis oculis. 389 : 8.
defixo vultu. 391 : 16.
deflentem. 297 : 27.
deflere. 337 : 11.
deflexit. 286 : 7 | 344 : 17.
deflexu. 341 : 1.
deflexum. 103 : 1.
defodit vivam capite. 418 : 21.
deforme. 75 : 3 | 146 : 4.
deformi. 40 : 10 | fœderis ictu maculaverunt. 311 : 5.
deformitas. 304 : 6.
deformitate. 109 : 5.
deformiter victi. 437 : 17.
defuiſſe. 403 : 4.
defuit. 140 : 5 | 193 : 20.
defuncta curſu ætas. 83 : 8.
defunctis honoribus. 146 : 13.
defuſis. 107 : 10.
degener. 184 : 2.
degeneraſti. 186 : 20.
degeneratum erat. 115 : 11.
degeneraverunt. 170 : 13.
dei. 17 : 2 | 44 : 7.
dejectus. 143 : 13.
deinceps. 413 : 21.
deinde. 274 : 13.
Dejotaro. 30 : 8.
delabi. 187 : 22.
delapſa. 135 : 7 | 147 : 1.
delapſi equis. 346 : 9.
delapſus eſt. 163 : 3.
delata. 88 : 19.
delatus eſt. 242 : 14.
delectabantur. 384 : 9.
delectare. 375 : 2.
delectata eſt. 110 : 8.
delectationis. 94 : 1.
delectatus. 163 : 7.
delectum. 138 : 9.
delectentur. 246 : 7.
delecturi. 302 : 25.
delectus. 91 : 10.
delegerant. 111 : 2.
delere copias. 431 : 11.
deleret Athenas. 49 : 4.
deleſſet. 177 : 25.
deleta foret. 340 : 13.
deleverant. 123 : 15.
delevit. 326 : 9.
delibaſſet; caſtitatem. 422 : 14.
deliberabant. 150 : 24.
deliberantibus. 31 : 1.
deliberatione. 313 : 10.
delibutus unguentis. 328 : 6.
delicatiore. 321 : 10.
delicatius. 103 : 4.
delicatus. 324 : 19.
deliciæ. 324 : 12.
delicta. 264 : 18.
delicti. 115 : 9 | 365 : 5.
delictum. 104 : 18 | 199 : 32.
deligaris. 184 : 15.
deligere. 1 : 4.
delinitos propenſiore favore majore poſtea malorum cumulo opprimere, ſolent. opes. 330 : 16.
deliteſcere. 47 : 12.
delituerat. 43 : 9.
Delphica menſa. 101 : 14.
Delphicæ cortinæ. 69 : 16.
Delphici. 416 : 8.
Delphico. 377 : 18.
Delphicum. 101 : 17 | oraculum. 39 : 4.
Delphis. 17 : 1.
Delphos. 21 : 12 | 341 : 6.
delubris. 47 : 2.
deluſa fide ſacrarum ſortium. 73 : 11.
Delum. 21 : 16.
Demadis. 339 : 16.
Demarato. 167 : 8.
demens. 344 : 6.
dementer. 262 : 28.
dementia. 336 : 28.
dementis ſui ſepulcrum. 456 : 18.
dementiſſima. 179 : 8.
demi. 20 : 14.
demiſſa fuerit. 346 : 18.
demiſſas lacunaribus. 420 : 11.
demiſſè. 457 : 11.
Demochares. 189 : 17.
Democriti. 410 : 7.
Democritus. 387 : 19.
demoliri. 323 : 5.
demonſtrare. 408 : 1.
demonſtrationem. 343 : 12.
demonſtratum erat. 61 : 18.
demonſtratur. 449 : 12.
Demoſthene. 398 : 6.
Demoſthenes. 170 : 1 | 385 : 2.
Demoſthenis. 346 : 17 | 397 : 9.
Demoſtratus. 289 : 23.
demum. 44 : 7.
denariis. 358 : 19.
denas. 447 : 8.
denegaſſet. 271 : 20.
denegari. 347 : 17.
denegavit. 287 : 2.
denſiſſimas hoſtilibus oculis tenebras offudit. 345 : 6.
denſiſſimis tenebris involuta mortalium mens. 336 : 8.
dentes malignitatis. 256 : 7.
dentibus. 164 : 19.
dentur. 113 : 12 | 403 : 6.
denuntiabat. 121 : 17.
denuntiante. 121 : 3.
denuntiare. 371 : 7.
denuntiata erat. 158 : 11.
denuntiatione. 358 : 19.
denuntiatus. 42 : 14.
denuntiavit. 306 : 13.
deo Apollini. 21 : 12 | Jove. 53 : 9.
deorum conſenſus. 2 : 1.
deos accepimus. 2 : 8 | hoſpitales. 59 : 1 | Penates. 68 : 1.
deoſculari. 133 : 2.
depaſta eſt. 30 : 6.

depaſtæ Heliconios colles. 30: 9.
depellens. 155 : 18.
dependam. 299 : 7.
deperditum. 344 : 14.
deplorare. 361 : 15.
deponebat regnum. 282 : 6.
deponendi. 7 : 9.
deponere. 315 : 1.
depopoſcerunt. 52 : 14.
deportandæ. 207 : 18.
deportaſſet. 97 : 1.
deportaverat. 158 : 8.
depoſcere. 437 : 8.
depoſita. 203 : 5.
depoſitis. *ſubſt.* 347 : 22.
depoſitis doloris inſignibus. 14 : 16.
depoſitum. 442 : 6.
depoſuit. 203 : 30 | itam. 818 : 19 | ſpiritum. 326 : 28.
depravatus. 366 : 1.
deprecandum. 266 : 14.
deprecatum. 230 : 22.
deprecatus eſt. 210 : 5.
deprehendit. 293 : 1.
deprehenſi. 298 : 25.
deprehenſus. 371 : 25.
depulerat. 101 : 1.
depulſa eſt. 313 : 30.
depulſa portentorum. 4 : 2.
depulſis. 186 : 4 | 259 : 9.
depulſo. 163 : 14.
deridentibus. 214 : 6.
deriſus gratia. 36 : 7.
deſcendebant. 86 : 15.
deſcendens. 449 : 16.
deſcendere. 10 : 10.
deſcenderet. 352 : 21.
deſcendiſſe. 156 : 4.
deſcendo. 309 : 5.
deſciſcerent. 318 : 10.
deſciverunt. 118 : 15.
deſcribendum. 13 : 6.
deſcribit. 189 : 8.
deſcripſit. 90 : 4.
deſerendæ. 276 : 25.
deſerere. 158 : 8.
deſerta facta. 101 : 16.
deſertis arenis. 58 : 8.
deſertum. *part.* 130 : 17.
deſeruerunt. 119 : 16.
deſerverunt. 229 : 17.
deſerviret. 282 : 19.
deſerunt. 337 : 25.
deſiderabant. 128 : 1.
deſiderans. 219 : 4.
deſiderant. 219 : 13.
deſiderari. 98 : 10.
deſiderarat. 226 : 16.
deſideratæ. 246 : 18.
deſideraverat. 359 : 11.
deſiderium. 242 : 21.
deſidiam. 339 : 8.
deſierint. 79 : 1.
deſignatus eſt. 54 : 24.
deſine. 336 : 14 |
deſiſtere. 312 : 24 |
deſit. 432 : 6 |
deſperationem. 158 : 5 |
deſperit. 420 : 17 |
deſpondit. 204 : 28 |
deſpon'am. 207 : 6 |
deſtinabat. 23 : 7 |
deſtinatit. 1-7 : 8 |
deſtinatum erat. 346 : 24 |
deſtinaverat. 320 : 12 |
deſtituiſſe. 51 : 16 |
deſtitit. 154 : 2 | 252 : 16 |
deſtituat. 206 : 18 |
deſtitutæ. 268 : 15 |
deſtiturus eſt. 237 : 5 |
deſtrictæ vindictæ. 300 : 3 |
deſtrictos. 394 : 4 |
deſtructæ. 292 : 11 |
deſtructum. 184 : 1 |
deſtruxerat. 264 : 10 |
deſtruxit. 292 : 7 |
deſumpſit. 219 : 22 |
dei nunc vela. 280 : 1 |
detecto. 349 : 9 |
detegam. 114 : 2 |
deterior. 300 : 6 |
deteſtabilem. 266 : 12 |
deteſtanda. 302 : 14 |
deteſtatione. 309 : 3 |
deteſtere. 421 : 7 |
detexit. 321 : 11 |
detorſit lanceam. 58 : 24 |
detractæ. 16 : 4 |
detractis. 147 : 13 |
detrahe. 262 : 16 |
detrahere. 323 : 2 |
detraxiſſe. 239 : 10 |
detrectandi. 267 : 15 |
detrecto. 270 : 28 |
detrimento. 226 : 5 |
de trimentum. 44 : 8 |
detulerat. 314 : 15 |
detuliſſet. 103 : 1 |
detur. 336 : 4 |
devehendos. 102 : 2 |
devehuntur. 106 : 8 |
devicerat. 391 : 16 |
devicta. 117 : 24 | 263 : 12 |
devicti. 75 : 27 | 253 : 23 |
devictus. 259 : 4 | 418 : 23 |
devinctos amore. 283 : 2 |
devitandi. 177 : 2 |
Deum Cæſarem. 69 : 4 |
Deûm. *genitive.* 5. 11 | 412 : 18 |
devocare. 216 : 8 |
devocatus eſſet. 353 : 29 |
devocavit in judicium. 313 : 22 |
devoluti in dedecus. 166 : 3 |
devorato. 171 : 25 |
devoraverant. 298 : 15 |
devotione. : 96 : 26 |
devoveo caput. 300 : 7 |
devoviſſet. 52 : 9 |
Deus reſpondit. 203 : 18 |
deuſto. 70 : 11 |
deztera. 151 : 4 | 359 : 11 |
dexteram. 57 : 7 |
dextra. 346 : 2 | 344 : 4 |
dextra manibus ſanguinem mitterent. 450 : 14 |
dextro cornu. 66 : 8 |
Dî boni. 171 : 11 |
diadema. 346 : 23 |
Diagoram. 22 : 2 |
Dialis. 453 : 9 |
Dianæ Aventinienſi. 141 : 8 | Epheſiæ. 411 : 1 |
dicam. 55 : 17 | 84 : 17 |
dicari. 9 : 6 |
dicat. 293 : 20 |
dicatæ eſſe. 233 : 16 |
dicatum eſt. 65 : 9 |
dicavit. 145 : 7 |
dicebant. 317 : 18 |
dicebantur. 98 : 26 |
dicenda ſunt. 196 : 26 |
dicendi. 398 : 2 |
dicens. 28 : 8 | 247 : 25 |
dicentem jus. 299 : 4 |
dicere. 74 : 5 | 122 : 7 |
diceret cauſam. 371 : 26 |
dici. 186 : 3 | 200 : 8 |
dicitur. 321 : 28 |
dicta graviter. 306 : 2 | improbe. 447 : 2 | *part.* 343 : 12 | eſt. 147 : 9 |
dictabatur. 188 : 11 |
Dictamini herbæ. 76 : 12 |
dictator. 63 : 1 | 254 : 19 |
dictatoris. 115 : 8 |
dictatura. 218 : 22 |
dictaturam. 7 : 8 | 220 : 19 |
dicti. *ſubſt.* 35 : 3 | 66 : 13 |
dictione. 335 : 13 |
dictis. 20 : 7 | 73 : 12 |
dictitare 263 : 9 |
dictorum genus. 342 : 8 |
dictu. 458 : 16 |
dictum. *ſubſtant.* 32 : 20 | 283 : 2 |
dictum eſſe 410 : 15 | eſt. 209 : 9 | fuiſſe. 343 : 19 |
dicturus ſum. 2 : 3 |
dicunt. 8 : 7 |
dicuntur. 68 : 7 |
didicit. 244 : 17 | 338 : 27 |
die. 47 : 23 | 234 : 19 |
diebus. 287 : 24 |
diem. 14 : 12 | Allienſem. 452 : 4 | ad populum dicendo. 293 : 20 | illi. 176 : 18 |
diei. 250 : 2 | 399 : 7 |
differendo. 374 : 23 |
difficile factu. 113 : 8 |
difficiles. 238 : 16 |
difficilia. 281 : 25 |
difficillimis temporibus. 377 : 3 |
difficillimum eſt. 185 : 6 |

difficillimum

difficillimum eſt. 38 : 6.
difficultatem. 277 : 14.
diffidentià. 277 : 26.
diffudit. 15 : 1.
diffunderetur honor. 85 : 2.
diffuſa ſunt. 8 : 2.
diffuſæ frequentibus ramis. 65 : 5.
digeſta numero. 66 : 14.
digitos. 302 : 21.
digitus. 58 : 2.
digna. 359 : 7 | 433 : 13.
dignè. 261 : 15.
digni. [illegible] : 18.
dignior. 321. 17 | 408 : 8.
dignis. 238 : 22.
digniſſimam. 190 : 3[illegible]
digniſſimus. 260 : 21.
dignitas. 149 : 10.
dignitate. 205 13.
dignius. 175 : 10.
dignos. 128 : 13 | 395 : 7.
dignoſcere erat. 107 : 11.
dignoſceretur. 9 : 7.
dignoſci. 276 : 17.
dignum erat. 376 : 10.
dignus. 84 : 4.
digreſſis. 394 : 5.
Dii fautores. 273 : 18 | faciant. 278 : 9 | hoſpitales. 244 : 11 | immortales ſedes regerunt. 223 : 5 | meliora. 213 : 19 | ſpreti excandeſcunt. 46 : 4 | videntur. 247 : 15.
Diis certis. 9 : 8.
dilabebatur. 247 : 29.
dilaberetur. 143 : 7.
dilabi. 454 : 27.
dilabuntur. 330 : 11.
dilapſum eſt. 282 : 4 | corpus. 551 : 14.
dilata eſt. 218 : 22.
dilatando. 835 : 22.
dilatavit Imperij fines. 867 : 21.
dilexerit. 76 : 11.
dilexit. 366 : 1.
diligebat. 345 : 14.
diligendum. 168 : 8.
diligens. 366 : 19.
diligenter. 269 : 5.
diligentia. 12 : 7 | 198 : 7.
diligentior. 57 : 5.
diligentiſſimè. 288 : 15.
diligentius. 299 : 2.
diligere parentes prima naturæ lex. 269 : 16.
diligeretur. 199 : 20.
diligit. 449 : 1.
diluerentur. 424 : 15.
dimicabant. 131. 22.
dimicandum. 144 : 6.
dimicans. 158 : 7.
dimicarent. 271. : 5.
dimicaret. 154 : 9.
dimicaturus. 355 : 12.
dimidia. 192 3.
diminutione. 415 : 21.
dimiſeris. 237 : 26.
dimiſit. 422 : 28 | togam. 233 : 4.
dimiſſo. 224 : 8.
dimittebantur. 280 : 9.
dimittendas. 40 : 11.
dimittere. 113 : 6.
dimitti. 369 : 6 | 446 : 19.
dimittit. 400 : 14.
dimoto. 147 11.
Dinocrates. 301 4.
Diogenem. 215 : 3.
Diogenis Cynici. 214 : 28.
Diogenidis Regis. 4:7 : 9.
Diomedon 22 : [illegible]
Dion Syracuſ. 190 : 3 | 200 : 7.
Dione. 462 : 16.
Dionyſij Tyranni. 299 : 26.
Dionyſio Tyran. Syracuſ. 59 : 13 | 200 : 8.
Dionyſium Syracuſ. 60 : 2 | ſi adulare vellet, ità non eſſes. 215 : 5.
Dionyſius, Syracuſ. ſenior, Tyrann. 20 : 6 | Tyrannus, 300 : 7 | 329 : 23 | 458 : 1.
Diphilus. 298 : 15.
dira. 136 : 21 | 458 : 6.
directam. 401 : 9.
directum eſt. 834 : 23.
diremptio. 228 : 5.
diremptum fuiſſe. 370 : 24.
direptam. 158 : 15.
direxiſſet. 852 : 6.
direxit. 83 : 12 | 148 : 9.
diri. 224 : 13.
dirimerentur ſententiæ. 453 : 18.
dirigens. 182 : 1.
dirigerent. 346 : 8.
dirigi. 443 : 6.
dirimatur. 454 : 25.
dirimente. 147 : 5.
diripi. 163 : 22.
diripiendos. 213 : 7.
diripuerunt. 40 : 9.
diris auſpiciis. 249 : 7.
diro omine. 34 : 2 | ſolo. 14 : 14.
diruas. 346 : 25.
diruenda. 26 : 8.
dirui. 192 : 8.
dirum. 44 : 3 | 71 : 16.
diſcedens. 196 : 21.
diſcedere. 55 : 14.
diſcedit. 212. 18.
diſcendum. 389 : 20.
diſcentibus. 88 : 25.
diſceptationem. 124 : 16.
diſceptatorem 136 : 8.
diſcere. 384 : 3.
diſcernebant. 223 : 2.
diſceret. 258 : 22.
diſcerpſerunt. 441 : 25.
diſcerpſit. 176 . 1.
diſcerptus eſt. 444 . 7.
diſceſſerunt. 147 : 6.
diſceſſiſſe. 218 . 11.
diſceſſit. 137 : 11.
diſcincta. 116 : 17.
diſcindi. 27 : 5.
diſciplina militaris. 122 : 3 | 169 : 8 | ſapientiæ. 12 : 6.
diſciplinæ militaris. 110 : 3.
diſcipulam. 8 : 4.
diſcipulo. 181 : 6.
diſcipulus. 387 : 11.
diſcordes ſocii. 265 : 6.
diſcretis locis. 94 : 18.
diſcrimen. 25 : 6.
diſcriminis. 185 : 6.
diſcubitu. 83 : [illegible]
diſcurſus telorum. 140 : 8.
diſcuſſa cunctatione. 151 : 6.
diſcuſſit. 893 : 9 | triſtitiæ nubem. 281 : 14.
diſcuſſo. 56 : 6.
diſcutere injuriam. 278 : 25 | ſupplicium. 253 : 10.
diſertiores 395 : 8.
diſertiſſimi. 235 : 22.
diſertiſſimus. 402 : 8.
diſertum ſomnium. 50 : 5.
diſertius. 179 : 9.
diſiecit ſſet. 288 : 12.
diſiecta urbe. 31 : 1.
diſiecturus. 244 : 30.
diſjici. 171 : 18.
diſjungi. 73 : 17.
diſpergenda. 424 : 13.
diſpergi. 387 : 15.
diſperſa. 242 : 15.
diſperſas. 118 : 20.
diſpicere. 199 : 18.
diſplicenda 163 : 16.
diſpliceat. 178 : 10.
diſpulit. 65 : 10.
diſpulſa ſunt. 368 : 17.
diſputando. 399 : 1.
diſputare : 402 : 15.
diſputatione. 216 : 16.
diſputaris. 39 : 10.
diſputatorem. 401 : 8.
diſputaturus. 388 : 16.
diſſedit ſletis ſententiis. 124 : 10.
diſſenſerant. 424 : 16.
diſſenſio. 407 : 13.
diſſectam. 2 : 10.
diſſerebat. 828 : 18.
diſſeruit. 399 : 19.
diffidebant. 249 : 5.
diffidens animo. 130 : 17 | armis. 44 15.
diffidentes odio. 204 : 15.
diſſilieret. 193 : 16.
diſſimile. 380 : 9.
diſſimulandi. 381 : 17.
diſſimulante. 85 : 8.

diſſimulanter. 34 : 1.
diſſimulare. 258 : 2.
diſſimulatæ claudicationis. 400 : 2.
diſſimulatio. 352 : 4.
diſſimulaveris. 319. 4.
diſſipabant. 217 : 17.
diſſipanti. 385 : 4.
diſſipatæ. 40 : 5.
diſſolutam. 447 : 8.
diſtantium. 212 : 17.
diſtare. 510 : 16.
diſtat. 64 : 13 | 125 : 11.
diſtincta. 67 : 17.
diſtinguitur. 273 : 22.
diſtinxerunt. 255 : 3.
diſtractæ. 117 : 19.
diſtrahi. 225 : 22.
diſtraxit. 143 : 19.
diſtribuerunt. 251 : 12.
diſtributo 107 : 18.
diſtrictam. 130 : 19.
diſtrictus cura. 391 : 14.
diſtrinxit gladios. 424 : 15 | iram. 119 : 15.
diſturbare. 389 : 12.
ditaverat. 209 : 12.
ditione. 239 : 4.
ditionem. 148 : 7.
Diti patri. 98 : 14.
Ditis patris. 97 : 2 | 232 : 10.
ditiſſima. 237 : 17.
ditiſſimos 342 : 23.
ditiſſimum. 49 : 13.
diu. 274 : 1 | 321 : 13.
Dive Iuli. 47 : 10 | 328 : 4.
divellere. 456 : 11.
diverſa. 124 : 14 : 313 : 26.
diverſabatur. 61 ; 11.
diverſaretur. 54 : 2.
diverſis. 7 : 5 | 30 : 1.
diverſitate. 190 : 3.
diverticula neceſſaria. 207 : 17.
diverticulum. 392 : 14.
divertit. 61 : 7.
dives naturæ regnum. 78 11.
Dives ſalutabatur *Craſſus*. 326 : 18.
Divi Auguſti. 51 : 8 | Cæſares. 83 : 13. | Iulii diſciplina. 154 : 14 | *neceſſitas ad Mundam*. 359 : 18.
dividendi arbitrium. 257 : 3.
dividentem. 409 : 2.
dividere. 411 : 17.
dividua. 217 : 3 | 265 : 7.
divina. 21 : 5 | 387 : 3.
divinæ. 10 : 5 | fortunæ vulnus. 72 : 9.
divinam mentionem. 359 : 16.
divini animi. 137 : 8 | principis. 247 : 2.
divinis. 4 : 3 | 208 : 4.
divinitas. 2 : 6 | 69 : 2.
divinitatis. 11 : 20.
divinitus. 36 : 7.
divino. 106 : 11 | 332 : 18.
divinorum 247 : 6.
divinus ſpiritus Cæſaris. 223 : 5
diviſa. 89 : 10 | 393 : 7.
diviſas. 443 : 18.
diviſerunt. 430 : 14.
diviſus eſt. 180 : 4.
divite. 212 . 4.
divites aliorum jactatis. 236 : 10.
divitiæ ampliſſimæ ſunt, feliciter erogatis beneficijs, late poſſe conſeri. 257 : 10 | regiæ 207 : 15.
divitiarum. 258 : 4.
divitiis. 254 : 13 | 409 : 7.
diurnas. 326 : 13.
diurno 155 : 8 | 390 : 10.
diutina. 91 : 5 | 388 120.
diutiſſimæ. 383 : 6.
diutiſſimè. 167 : 17.
diutius. 22 : 6 | 246 : 12.
diuturnam. 295 : 12.
diuturnior. 404 : 3.
diuturnitas. 404 : 16.
diuturnius. 58 : 7.
diuturnus. 388 : 8.
divum Iulium. 299 : 3.
dixerat. 39 : 8.
dixiſſe. *Pythagoram*, 415 : 25 | me pœnituit, tacuiſſe nunquam. *Xenocrates*. 338 : 6.
dixiſſet diem. 322 : 17.
dixit. 20 : 12 | 164 : 11.
do. 124 : 19.
docendum. 389 : 10.
docere. 218 : 2.
docili. 386 : 3.
doctiores. 82 : 19.
doctorem. 387 : 9.
doctoribus. 92 : 5.
doctorum. 108 : 18.
doctrina. 210. 5 | 271 : 11.
doctus eſt. 311 : 17.
docuerunt. 349 : 7.
docuiſſe. 391 : 1.
documenta. 8 : 4.
documento eſt. 211 : 16.
Dodonæ. 416 : 13.
Dolabella. 374 : 17.
doleatis. 287 : 13.
dolens. 17 : 6.
dolenter. 171 : 17.
dolis. 353 : 8.
dolo 38 : 2.
dolor. 426 : 8.
dolores. 332. : 5.
domari. 85 : 5.
domeſtica. 48 : 8 | 175 : 20.
domeſticæ hiſtoriæ. 1 : 8.
domeſtici oculi. 37 : 4.
domeſticos parietes. 121 : 25.
domi. *nomen*. 37 : 7.
domibus. 80 : 3 | 117 : 9.
domicilio mentis incluſa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt. 337 : 23
dominam. 258 : 17.
dominatio 315. 16.
dominationem. 82 : 3.
dominationi. 305 : 17.
dominatur. 206 : 6.
domini. 98 : 13 | 277 : 9.
dominium rerum collabi ſolet, bonæ mentis uſurpatio nullum triſtioris fortunæ recipit incurſum. 216 : 4.
domino. 322 . 16.
dominus. 315 : 1.
domito. 314 : 5.
domuitionibus 319. 4.
Domitius. 419 : 20.
domo. *nomen*. 136 : 13.
domus. 263 : 1
domum ſibi inviſam laceravere. 305 : 13.
domuncula. 219 : 2.
domus. 127 : 9 | 375 : 3.
domuum. 112 . 5.
donat 409 : 2.
donandos uſque. 287 : 4.
donaretur vita. 389 : 14.
donata. 50 : 1 | 295 : 11 | eſt 370 : 5.
donatum corona. 250 : 17 | honore. 292 : 1
donatus eſt vacatione. 63 : 11.
donaverit aram immobili cinere. 76 . 18.
donec. 82 : 16.
donis. 115 : 3 | 209 : 24.
dono gratiam magnitudo quidem ſua, ſed efficaciorem aliquantò opportunitas conciliat. 237 : 2.
dormiens. 61 : 2.
dormirent jam. 334 : 7.
dos. 219 : 21.
dotata. 220 : 5.
dote. 219 : 12 | 376 : 13.
dotes. 109 : 21 : | animi. 331 : 11.
dotibus. 58 : 11 | 264 : 12.
dotum. 220. 17.
drachmas. 447 : 8.
Drypetine, Mithridatis filia. 75 : 5.
Druſum Germanicum. 208 : 1.
Druſus Germanicus. 273 : 20.
duabus aris repertis. 12 : 4.
duas Provincias. 355 : 17.
dubia. 97 : 4.
dubio. 33 : 2 | *adj*. 67 : 8.
dubitabat. 296 : 2.
dubitanter. 160 . 1.
dubitanti. 157 : 19.

dubitari. 376 : 8.
dubitaiſſent. 121 : 18.
dubitatis. 326 : 11 | 269 : 26.
dubitatione. 70 : 17.
dubitavit. 243 : 19.
dubitem. 124 : 18.
dubium erat. 311 : 8.
duce. 67 : 11 : | 114 : 12.
ducebant. *id eſt, exiſtimabant*. 108 : 12 | in matrimonium. 422 : 11.
ducem Fidenatium. 145 : 8.
ducendo. 205 : 15.
duce nos explere annos. 407 : 8.
ducens pro nihilo. 61 : 13 | triumphum. 174 : 2.
ducentis denariis. 358 : 19.
ducere. 147 : 11.
duceretur funus. 283 : 23 | in carcerem. 137 : 7 | pompa. 253 : 2.
duci *nom*. 37 : 3 | 270 : 1 | *verbum*. 195 : 2 | 259 : 5.
ducis. 14 : 1 | 38 : 3.
ducit. 10 . 10 | triſtius omni fato fortunæ ſuccumbere. Atilius. 146 : 25.
ducitur vinculum. 272 : 2.
ductæ ſunt exequiæ. 216 : 16.
ductori intrepidè paruerunt. 158 : 1.
ductu 234 : 2 | 423 : 2.
ductorum. 441 : 5.
ducturus erat. 45 : 3.
ductus. *ſubſtant*. 182 : 22 | *part*. 232 : 7 | 367 : 14.
ducum. 110 : 7 | 351 : 6.
Duilio. Coſ. 347 : 22.
dulcedo vitæ multa facere, & pati turpiter cogit. 809 : 1.
dulces. 272 : 7.
dulcia. 360 : 22.
dulciorem. 395 : 11.
dulciſſima. 50 : 10.
dum. 321 : 5 | hic pereat. 157 : 21 | ne quis munere vacaret. 120 : 2.
dummodo. 370 : 12.
duo ampliſſimi triumphi. 414 : 1.
duodequadraginta. 458 : 22.
duodeviginti. 254 : 21.
duos iure adoptionis. 286 : 11.
duplex. 43 : 17 | 129 : 12.
duplicando. 19 : 4.
duplicant 384 : 11.
duplicata. 243 : 1.
duplicavit. 167 : 3.
duplicem. 139 : 10.
duplicent. 330 : 16.
dupliciter. 254 : 1.
duræ & aſperæ conditionis. 229 : 11.
duramentorum. 117 : 13.
durantes corpora glaciali regione. 165 : 12.
duratam. 354 : 14.
duris ſententiis. 258 : 8.
duritia. 300 : 1.
Durnonum. 130 : 7.
duûm millium. 141 : 10.
duumvirum. 13 . 4.
dux. 5 : 8 Luſitanorum ficti coactus Sertorius. 341. 24.
duxerat. *exiſt*. 132 : 11 | penſi. 129 : 14 | uxorem. 376 : 12.
duxiſſet lineamenta urbis. 30 : 5.
duxiſtis latius. 270 : 13.
duxit exequias. 293 : 13 | nefas. 257 : 2 | noctem. 105 : 10 | triſtius ipſa clade dolori ſuccumbere. 288 : 15 | voluptatis loco. 20 : 7.
Dyrrachio. 46 : 8

E

E. 7 : 1 | capite prolapſus. 2pet. 7 : 6.
ea me non indigere. 214 : 18.
eadem. 18 : 6 | 55 : 12.
eas. 10 : 9 | 28 : 1.
eatenus. 231 : 11.
Ebaris equiſonis Darij. 346 : 5.
ebore. 22 : 6 | 99 : 8.
ebrij. 248 : 32.
ebrium 299 : 22.
eburnea. 396 : 9.
eburneo ſcipione. 218 : 1.
eburneos. 19 : 14.
ecquid. 57 : 1 | 399 : 9.
edebantur ſpectacula. 240 : 4.
edebat declamationes. 385 : 12.
edendi. *manducandi*, 418 : 21 | faciendi. 335 : 10.
edentem opus. 157 : 12.
edere hinnitum. 400 : 8 | partu. 181 : 16 | ſonum. 160 : 2.
edicere delectum. 302 : 26.
ediceretur. 277 : 31.
edictum. 375 : 10.
edidiſſet pugnas. 187 . 14.
edidit vocem. 310 : 2 | notas. 449 : 8.
edifſcendo. 291 : 11.
edit concentus. 101 : 13.
editæ orationi. 285 : 12.
edito gemitu. 163 : 6.
editum leporem equæ partu. 48. 14.
edixerat. 303 : 9.
edixit. 342 : 28 | 389 : 6.
edoctus 375 : 10.
educaretur. 140 . 6.
educati erant. 89 : 7.
educationis. 363 : 2.
educatoris. 89 : 8.
educatum. 245 : 17.
educi. 153 : 5.
eductos. 311 : 7.
educunt. 173 : 5.
eduxiſſet. 30 : 1.
effecit. 31 : 1 | 147 : 2.
effectu. 124 : 5.
effectum eſt. 9 : 9.
effectus. 191 : 5.
effeminate. *adv*. 117 : 2 | *nomen* 164 : 18.
effeminatior. 423 : 6.
effeminatos. 457 : 3.
efferata. 250 : 18.
efferatas. 227 : 6.
efferendo. 71 : 19.
efferret funere. 242 : 8.
effervesſcit. 428 : 6.
efficaces. 297 : 6.
efficacior. 399 : 5.
efficaciſſimæ. 438 : 2.
efficaciſſimum. 117 : 13.
efficaciter. 19 : 8.
efficacius. 175 : 9 | *adverb*. 102. 13.
efficax animi, ſermoniſque abſciſſa gravitas. 308 : 8.
effice. 369 : 21.
efficere. 242 : 20.
efficies. 186 : 10.
efficitis. 266 : 4.
effigiem. 35 : 4 | 151 : 19.
effigies. 138 : 10 | 283 : 26.
efflagitaſſent. 41 : 8.
efflexa nubis. 362 : 23.
effrenata. 298 : 11.
effudit. 182 : 19.
effugerat. 21 : 4.
effugeret. 369 : 12.
effunderent. 340 : 8.
effunderent. 347 : 15.
effuſam. 60 : 5 | 387 : 10.
effuſo gaudio. 192 : 18.
effuſura eſſet. 419 : 7.
effuſurus. 359 : 17.
egens. 326 : 18.
egerant. 302 : 4.
egerat partem. 431 : 23.
egerunt cenſuram. 130 : 19 | reſpectum. 177 : 21.
egiſtis viſceribus. 429 : 14.
egiſſe amicum. 231 : 12 | hoſtem. 194 : 7 | præcipitem. 436 : 14.
egiſſet ad ſupplicium. 263 : 11.
egit cauſam. 877 : 20 | per præcordia gladium. 320 : 21 | reum 298 : 19 | ſe. 303 : 13 | urbem. 395 : 7.
Egnatij Metelli. 304 : 16.
egone. 419 : 20 | vero. 32 : 20.
egomet. 158 : 3.
egrederetur urbe. 430 : 9.
egredi 6 : 2.
egredientes. 75 : 10.

egregia. 33 : 5 | 193 : 7.
egregiè. 254 : 15 | 335 : 18.
egregios ſpiritus. 104 : 16.
egregium eſt hoſtem abjicere, non minùs laus ſub ſe infelicis ſtite miſereri. 246 : 7.
egreſſa. 144 : 2.
egreſſis. 65 : 9 | 456 : 16.
egreſſu. 236 : 1.
egreſſum. *ſubſt.* 426 : 20 | *part.* 267 : 5.
egreſſus eſſet. 180 : 25 | eſt. 348 : 23.
eidem. 109 : 9 | 144 : 12.
ejectus. 262 : 12.
ejicere. 226 : 3.
ejulatus. 164 : 6 | 429 : 6.
ejuratione. 115 : 13.
ejuſdem avi humanitas. 243 : 14.
ejuſmodi. 431 : 11.
elaborando. 396 : 14.
elapſus. 150 : 12 | utero. 72 : 5.
elatus. 72 : 8 | 437 : 29.
Eleam. 148 : 6.
electa. 1 : 3 | 439 : 8.
electione. 208 : 17.
elector. 342 : 24.
elegans. *pulchra.* 214 : 7.
elegantia. 402 : 6.
elegantiore. 387 : 5.
elegantiſſimo. 58 : 6.
elegerit. 357 : 14.
elementa virtutis. 139 : 1.
elementorum muſicæ. 389 : 19.
elephantino. 40 : 11.
elephantis. 118 : 11.
elevat fidem ſomniorum. 57 : 11 | auctoritatem. 46 : 12.
elevatis. 380 : 7.
eliderentur. 46 : 15.
elinguem. 265 : 6.
eligere. 336 : 16.
eliſi. 426 : 15.
eliſis. 77 : 10.
eloquentia. 178 : 10.
eloquentiæ potentiam. 393. 1.
eloqui. 407 : 5.
eloquium. 328 : 8.
elucubratum. 181 : 4.
eludere. 185 : 3.
eluderet. 328 : 9.
eluſa. 455 : 4.
eluxit. 38 : 5.
emanaturam. 90 : 6.
emancipavit. 381 : 18.
emendæ. 98 : 16 | 374 : 4.
emendari. 196 : 5.
emendata eſt. 304. 6.
emendatione. 417 : 6.
emendo. 177 : 15.
emenſi navigationem. 65 : 2.
emenſus annis. 405 : 3.
emeritum. 314 : 19.
emerat. 201 : 13.
emetendi. 257 : 9.
emeterentur. 357 : 4.
emergit. 427 : 15.
emeritum. 291 : 34.
emerſa multitudo avium. 30 : 5.
emerſerunt. 275 : 22.
emerſiſſe. 323 : 5.
emi. 419 : 22.
emicuiſſe. 37 : 4.
emicuit. 8 : 7.
emineant. 429 : 15.
eminebant. 426 : 10.
emiſeris. 154 : 21.
emiſit. 321 : 23.
emiſſa. 69 : 1.
emiſſe. 201 : 15.
emit victoriam. 440 : 2.
emolumentum. 322 : 12.
emovit. 98 : 4.
emptæ. 421 : 3.
empti ſunt. 357 : 9.
emptori. 358 : 21.
empturus. 98 : 11.
enatam. 47 : 7.
enarraſti. 155 : 16.
enectum. 453 : 1.
enervem vitam. 392 : 4.
enervet animos odiſſe virtus ſolet. 120 : 4.
enimvero. 300 : 10.
enitesceret. 323 : 17.
eniteſcit. 333 : 3.
enituit. 229 : 12 | 252 : 27.
enixa eſt. 385 . 385 : 17 | fuerat. 374 : 16.
enixo. 416 : 1.
Ennam. 5 : 10 | 454 : 15.
Ennij Poëtæ. 408 : 2.
enumeratis. 198 : 4.
enucleaverit. 84 : 2.
eò claritatis evectus. 330 : 5 | tutius. 352 : 19 : loci. 88 : 2.
eodem. 39 : 9 | loci. 219 : 2.
eos. 71 : 10.
eouſque. 29. 8 | 210 : 22.
Epaminondas. 159 : 2 | 182 : 9 | naſcitur, quia ſic moritur. 159 : 9.
Epaſtum Tyrannum. 270 : 8.
Epheſiæ. 411 : 2.
Epheſij. 411 : 5.
Epheſtio ſuus alter Alexander. 235 : 24.
Epheſtione. 235 : 11.
Ephialtes. 189 : 15.
Ephori. 202 : 6.
Epicuri. 76 : 1 | 210 : 6.
Epidamnios. 36 : 11.
Epidauri. 20 : 14.
Epidaurij. 64 : 12.
Epidauro. 64 : 8.
Epimenides Cnoſius. 406 : 5.
Epiorum gente. 406 : 8.
Epiros. 207 : 12.
Epirotæ. 72 : 4.
Epiroticis. 212 : 19.
Epirum. 249 : 16.
epiſtola. 338 : 24 | 427 : 2.
epiſtolam. 206 : 4.
epulabatur. 73 : 2.
epulas. 102 : 8 : 209 : 2.
epulationis. 108 : 1.
epulaturus erat. 173 : 17.
epuli. 354 : 7.
Epulo cognomen. 80 : 3.
epulum dare exercitui. 388 : 1.
equæ partu leporem editum. 48 : 14.
equarios. 481 : 8.
equè. 19 : 14 | 32 : 13.
eques Rom. 414 : 14.
equeſtrem ordinem. 167 : 12.
equeſtris Fortunæ. 18 : 3.
equi caudæ ſimilem eſſe Rom. exercitum. 344 : 7.
Equi *montis*. 37 : 13.
equidem. 46 : 3.
equis delapſa. 146 : 29.
equiſone. 345 : 28.
equitatu. 45 : 11 | 249 : 3.
equitatus. 279 : 4.
equitaturum. 329 : 25.
equites Rom. 283 : 30.
equitibus. 93 : 3.
Equitio. 186 : 24.
Equitium. Fumo Piceno. 461 : 4.
Equitius. 151 : 9.
equitum. 7 : 9 | 342 : 20.
equuleo. 164 : 5 | 264 : 13.
equum Neaclis. 401 : 4.
equus. 346 : 1.
erant. 14 : 15 | 92 : 11.
Eraſiſtrati medici. 281 : 14.
Erectheo litanti. 293 : 5.
erectus. 248 : 1.
erepta. 272 : 12.
ereptum. 58 : 12.
Eretum oppidum. 97 : 6.
erexit. 235 : 13 | 370 : 14.
erga. 95 : 4 | 150 : 7.
ergo Athenienſes quid ſit rectum, ſciunt. 223 : 20.
erigeret. 391 : 8.
eriperet. 279 : 12.
eripiendo. 452 : 17.
eripuit fidum lateri cuſtodem. 165 : 6.
Eris Pamphilij. 71 : 9.
erogabantur. 240 : 7.
erogandæ. 239 : 24.
erogantes. 270 : 6.
erogari. 211 : 21.
erogatæ ſunt matronarum ſorores. 421 : 6.
erogatus. 219 : 1.
errantia veſtigia ſubſecutus. 322 : 7.
errare. 418 : 8.

error inemendabilis eſt qui violentia martis committitur. 333. 14 | temeritati proximus. 444: 1.
erroris. 342 : 14.
erubeſcenda. 111 : 4.
erubeſcendis. 431 : 4.
erubeſcendo. 185 : 19.
erubeſcerent. 102 : 9.
erubuerant. 187 : 1.
erubuit. 104 : 8.
erudientem. 390 : 11.
erudiri. 383 : 9.
eruditir. 165 : 15.
eruditiſſimum pectus Platonis. 202 : 1.
eruditiſſimus. 71 : 13.
erueret. 424 : 24.
erumpentes nimbos. 56 : 18.
erumperet inde. 273 : 12.
eruperat 369 : 3.
erupit parricidium. 48 : 5.
eruptione. 177 : 8.
erupturi eſſent. 885 : 21.
eruit ſunt penates ab imis fundamentis. 301 : 21.
erutos. 425 : 6.
es. 157 : 9 | 295 : 20.
eſſe. 2 : 2 | *edere*. 28 : 9.
eſſemus. 200 : 12.
eſſes. 390 : 13 | *ederes*. 285 : 5.
eſt ſupplicio ſe liberare, facilè ſupplicium perpeti. 160 : 5.
eſto. 105 : 10 | 304 : 16.
eſurire in has uſque injurias. 415 : 19.
et ego annos. 298 : 25.
etenim. 106 : 10.
etiamnum. 78 : 9.
etiamſi. 242 : 21.
Etruria. 95 : 6.
Etruriæ. 5 : 3 | 223 : 8.
Etruſca. 4 : 2.
Etruſci. 95 : 7 | 143 : 21.
Etruſcis. 143 : 8 | 273 : 1.
Etruſcorum. 161 : 7.
etſi. 61 : 4 | 126 : 5.
evadere. 270 : 1 | 380 : 11.
evager. 458 : 10.
Evander Argivus. 89 : 6.
evaneſcit. 392 : 2.
evaſerat. 280 : 27.
Eubœæ. Inſulæ. 70 : 5.
Eucles. 436 : 17.
Euclidem. 402 : 3.
evectus. 248 : 17.
evelli. 44 : 5.
evenire. 269 : 23.
eveniſſet. 32 : 8.
evenitu. 233 : 3.
eventus. 48 : 15 | 176 : 24.
everſa. 136 : 5 | 197 : 10.
evertere. 148 : 9.
evertunt. 336 : 13.
eveſtigio. 53 : 8 | 187 : 7.
evexeris. 238 : 19.
evexit. 38 : 2 | 434 : 24.
evictus. 315 : 26.
evidens. 435 : 4.
evidenter. 296 : 18.
evidentiam. 61 : 5.
evidentiſſima. 370 : 16.
evileſcit. 268 : 17.
evitandam. 58 : 13.
evitatus. 43 : 1.
Eumenes Rex Aſiæ. 48 : 11.
euodem. 51 : 14.
euntem. 284 : 7.
evocaret. 187 : 10.
evocata. 424 : 11.
evocavit. 421 : 29.
evocem. 259 : 8.
evomit. 432 : 15.
Euphranoris. 400 : 15.
Euporum. 420 : 21.
Euripides. 170 : 1 | 465 : 10.
Europæ. 388 : 21 | 372 : 19.
ex amicis quemdam. 347 : 24 | profeſſo. 237 : 13 | tunc. 57 : 5
ex eodem naturæ utero, & continentia nata eſt & Cato. 207 : 20.
exactis regibus. 191 : 6.
exactiſſima. 208 : 12.
exacturi. 14 : 10.
exæquandum. 306 : 17.
examinabant. 88 : 10.
examinandum. 166 : 5.
examinata eſt. 128 : 5.
examinibus apum. 46 : 8.
examinare. 9 : 1.
exanguem. 258 : 27.
exanimatione. 190 : 13.
exanime. 445 : 13.
exanimi. 231 : 22.
exarſerat. 321 : 1.
exarſiſſet. 199 : 12.
exarſit. 441 : 22.
exaſperaſſent. 313 : 22.
exaſperatos. 295 : 8.
exaudire. 234 : 16.
excandeſcunt dij. 46 : 4.
excedentes. 194 : 15.
excedere cubiculo. 267 : 20.
excedit. 282 : 5.
excellens. 90 : 5 | 239 : 23.
excellentes pugnas. 187 : 14.
excellentiorem. 56 : 13.
excellentis formæ. 189 : 17.
excellentiſſima. 224 : 5.
excellentiſſimi. 2 : 5.
excellere. 275 : 13.
excelſa. 227 : 17.
excelſiore. 192 : 8.
excelſiſſimo. 329 : 18.
excelſius. 183 : 4.
excelſum. 324 : 11.
exceperat. 244 : 2.
excepiſſet. 243 : 9.
excepit. 134 : 9 | 338 : 7.
excepta eſſet. 293 : 4.
exceptas. 368 : 12.
exceptos. 428 : 18.
exceptus. 148 : 6 | 367 : 16.
excerpi. 342 : 4.
exceſſerat. 332 : 16.
exceſſerunt. 188 : 4.
exceſſi. 107 : 28.
exceſſit ſtagni modum. 39 : 6.
exceſſu. 337 : 2.
exceſſuri. 108 : 13.
exceſſus. 149 : 7 | 467 : 6.
excidenda. 453 : 6.
exciderant. 486 : 16.
excidio. 66 : 2.
excidium. 160 : 18.
exciperentur. 249 : 2.
exciperet. 332 : 1.
excipi. 351 : 15 | 412 : 17.
excipiebantur. 319 : 10.
excipiendo. 248 : 26.
excitandis. 163 : 17.
excitant. 401 : 1.
excitaretur. 456 : 4.
excitaſſent. 151 : 20.
excitata. 166 : 1.
excitatiorem. 181 : 16.
excitaturum. 296 : 28.
excitatus. 61 : 10.
excitavit. 382 : 4.
exclamaret. 31 : 5.
excluſerim. 294 : 2.
excogitanda. 429 : 9.
excogitari. 275 : 28.
excogitata. 102 : 10.
excogitaverit. 429 : 21.
excolendo. 234 : 8.
excubabant votis. 240 : 15.
excubans pro partibus Cæſaris. 187 : 7
excubare. 451 : 9.
excubationem. 234 : 6.
excubias. 16 : 2.
excubuerunt vota. 272 : 6.
excubuit indulgentia deorum. 8 : 9.
excurſionibus. 92 : 10.
excurſorem. 344 : 20.
excuſabilior. 400 : 7.
excuſandum. 345 : 22.
excuſatio. 241 : 29.
excuſavit. 254 : 15.
excuſſa. 84 : 23.
excuſſit crapulam oſcitanti. 299 : 21 | deſperationem. 162 : 16.
excuſſis cautis. 432 : 14.
excuſſo humi annulo. 369 : 4.
excuſſum eſt. 123 : 13.
exeant. 454 : 11.
execrabili ſole. 14 : 14.
execrantem. 298 : 8.
execratione. 340 : 24.
execratur. 152 : 12.
exectum. 75 : 12.
executa eſt. 344 : 5.
executuris. 52 : 22.
executus eſt. 221 : 5.
exegerat. 315 : 2.

exegiſſet Pyrrhum. 209 : 11.
exegit ſenectutem. 263 : 10.
exempla. 113 : 7.
exemplar. 184 : 4.
exemplis. 121 : 24.
exemplum. 11 : 6 | 91 : 19.
exequantur. 64 : 4.
exequar. 153 : 9.
exequentes. 98 : 13.
exequi. 107 : 9 | 215 : 6.
exequiæ. 135 : 10.
exequias. 290 : 13 | 365 : 13.
exerceas. 244 : 9.
exercendo tribunalia latrócibus. 377 : 12.
exercentibus piraticam. 21 : 9.
exercere. 295 : 16.
exercitatione. 85 : 9.
exercitationes. 173 : 7.
exercitu paterno. 254 : 21 | Rom. 443 : 12.
exercitum. 40 : 1 | 111 : 11.
exercituum. 38 : 4.
exercuit. 303 : 12.
exerto. 269 : 9.
exeſus rubigine. 106 : 5.
exeuntem. 55 : 11.
exhæredatos. 363 : 4.
exhæredatum. 362 : 30.
exhæredavit. 171 : 19.
exhauriat. 272 : 9.
exhauſi querelas. 259 : 17.
exhauſta juventute. 357 : 1.
exhauſtis viribus. 179 : 23.
exhibeatur. 274 : 2.
exhibebat. 368 : 14.
exhibere. 232 : 19.
exhibita eſt. 334 : 17.
exhibuerat. 230 : 27.
exhibuiſſet. 386 : 6.
exhorruerat. 325 : 21.
exhorruit. 260 : 15.
exhortatus eſt. 245 : 3.
exierat. 302 : 27.
exigant. 165 : 11.
exigenda. 116 : 6.
exigent. 446 : 21.
exigere. 444 : 13.
exigis. 452 : 10.
exigua. 134 : 5.
exiguum. 138 : 3 | 457 : 17.
exiles. 456 : 7.
exilio. 125 : 2 | 260 : 4 | carminum mulctarunt. 305 : 14.
exilitatem. 385 : 6.
exilium indixit. 275 : 24.
eximia. 16 : 1 | 350 : 13.
eximiarunt. 273 : 18.
eximius. 443 : 12.
exinſperato. 37 : 3.
exire. 28 : 8.
exiſtere. 292 : 17.
exiſteres. 85 : 9.
exiſtimabant. 10 : 6.
exiſtimamus. 399 : 21.
exiſtimanda eſt. 9 : 3.
exiſtimans. 91 : 1.
exiſtimantix. 10 : 5.
exiſtimaretur. 51 : 18.
exiſtimaſſent. 64 : 14.
exiſtimatæ ſunt. 126 : 11.
exiſtimatione. 160 : 7.
exiſtimatus eſt. 229 : 13.
exiſtimaverat. 59 : 9.
exiſtimemus. 273 : 5.
exiſtimentur. 130 : 4.
exiſtimes. 240 : 16.
exiſtimetur. 211 : 27.
exiſtimo. 106 : 21.
exiſtit. 70 : 2.
exitij. 56 : 6 | 72 : 9.
exitium. 266 : 17 | Patriæ. 435 : 14.
exitu. 106. 19 | *morte*. 276 : 17.
exituro. 108 : 2.
exitugum. 320 : 5.
exitus. 42 : 14 | 267 : 9.
exolve. 265 : 21.
exolvenda. 193 : 21.
exolveret. 321 : 3.
exoptata. 454 : 19.
exurandum. 189 : 19.
exoratus fuerat. 252 : 8.
expectabant. 82 : 16.
expectandum. 181 : 13.
expectantibus. 307 : 14.
expectare. 270 : 13.
expectatam. 319 : 1.
expectatio. 447 : 12.
expediat. 177 : 19.
expedire. 120 : 2 | 200 : 1.
expediretur. 242 : 15.
expedita. 336 : 17.
expediti. 93 : 1.
expeditionem. 40 : 1.
expendente. 293 : 15.
expendere. 324 : 25.
expenſæ. 375 : 17.
expenſis. 358 : 1.
experientia. 208 : 9.
experimenti. 200 : 8.
experimentum. 308 : 21.
experirentur. 117 : 2.
experiri fortunam belli. 46 : 7.
experi. 198 : 5.
experta eſt. 295 : 23.
expertes. 236 : 12 | mœroris. 14 : 15.
experti ſunt. 264 : 8.
expertus eſt. 302 : 16 | fuerat. 285 : 22.
expetebant. 368 : 15.
expetendæ ſit. 106 : 15.
expetentes. 134 : 20.
expetere. 356 : 7.
expetiſſe. 376 : 20.
expetunt. 241 : 3.
expiandæ foret. 334 : 28.
expiarent. 334 : 23.
expiata eſſet. 53 . 5.
expiatum eſt. 16 : 3.
expiavit ſupplicem ſacrificio. 59 : 1.
expirans. 123 : 5.
expiraret reſpublica. 251 : 15.
expiravit civitas. 318 : 21.
explebatur. 426 : 24.
explentes. 241 : 10.
explere. 401 : 10.
expleſſe. 406 : 2.
expleta. 65 : 1 | 277 : 21.
expleverint. 403 : 21.
explica. 412 : 19.
explicabo. 333 : 1.
explicandum. 131 : 21.
explicari. 401 : 7.
exploranda. 182 : 21.
explorantibus. 49 : 12.
explorare. 69 : 15.
explorata. 284 : 6.
exploratius. 228 : 3.
exponeret. 315 : 13.
exponi. 59 : 8.
exportari. 305 : 9.
expoſcendum. 4 : 4.
expoſita omnibus æqualiter ; *virtus*, quid cupiditatis potius, quàm quid dignitatis attuleris æſtimat. 166 : 4.
expoſitis. 285 : 2.
expoſtulatæ. 133 : 8.
expoſuit. 101 : 1 | 281 : 21.
expreſſa eſt. 140 : 13.
expreſſi. 429 : 6.
expreſſæ. 251 : 6.
expreſſius. 385 : 6.
exprimendum. 381 : 17.
exprimere. 181 : 17.
exprimi. 349 : 2.
exprobrando. 299 : 8.
exprobrant filini. 446 : 19.
exprobrare. 433 : 3.
exprobrata. 160 : 19.
exprobratio. 336 : 24.
expromere verſum. 34 : 6.
expromitur. 412 : 10.
exprompſit. 164 : 24.
expugnabilem. 462 : 23.
expugnandam. 434 : 9.
expugnantur. 422 : 2.
expugnaſti. 266 : 19.
expugnata. 245 : 10.
expugnationem. 245 : 5.
expugnentur. 128 : 7.
expuit linguam ita potens. 164 : 20.
expulerat. 205 : 2.
expulſam. 282 : 3.

expulſi. 227:17 | 275:6.
exquiſita humanitas. 142:20.
exquiſitior. 458:6.
exquiſito officio. 322:9.
exquiſitum ſupplicium. 185:15.
exſolvi. 411:4.
exſolvit. 21:3.
exſolvite. 128:19.
exſurdantur. 86:2.
extra. 7:4 | 52:12.
extant. 346:14.
extaret. 314:14.
extat. 102:18.
extenderent. 14:13.
extenditur. 452:6.
extentam. 99:2.
extentum. 75:3.
extenuat. 255:5.
extera. 415:21.
exterarum. 1:1.
externa. 71:13 | 162:20.
externorum. 104:2.
extercliant. 51:6.
exterruit animos. 40:7.
extimuit. 141:4.
extincta ſit. 433:2.
extincti ſenectute. 76:3.
extinctio. 126:16.
extinctus eſt. 233:3.
extinguam. 448:19.
extinguereris. 224:15.
extingui nulla divinitas poteſt. 69:2.
extinxit ſpiritum. 302:13.
extis inquirendum. 4:5.
extiterim. 232:5.
extitiſſe. 291:4.
extitiſſent. 507:6.
extitit. 40:5 | 285:7.
extorqueri. 394:12.
extorſit æquitatem. 299:23.
extortam. 147:15.
extra. 46. 17 | 153:14.
extracta. 45:8 | 201:13.
extractus erat. 576:21.
extrahatur. 438:1.
extrahendæ aquæ. 390:9.
extraheret diem. 157:6.
extrema. 221:13 | 387:18.
extremi ſpiritus. 151:15.
extrinſecus. 459:1.
extruantur. 221:4.
extructæ. 373:18.
extruendo. 359:12.
extruxit. 322:17.
exuderunt. 29:5.
exturbanda. 303.8.
exuit patrem ut conſulem ageret *Brutus*. 282:5.
exuitur. 105:7 | 181:9.
exulante. 227:10.
exulare. 136:9.
exule. 167:9 | minor. 263:4.
exultabant. 108:10.
exultans. 161:6.
exultat. 212:8.
exultent. 558:7.
exupera. 286:2.
exurgamus. 220:22.
exurgit. 258:15.
exuri. 161:5.
exuſtam. 111:7.
exuſtus eſſet. 446:16.
exuta. 439:1.
exuvias. 153:17.

F.

FAbiæ gentis. 11:8.
Fabianis anguſtiis. 237:18.
Fabij. 83:12.
Fabij pietas. 343:6.
Fabio alteri. 253:4 | conſule. 431:20.
Fabio Gurgiti. 210:6.
Fabio Maximo. 430:9.
Fabiorum. 87:5.
Fabium Maximum. 348:1.
Fabius Maximus. 84:5 | 86:16 | 195:12 | 344:12 | Rullianus. 147:8 | 280:4.
fabricata. 210:14.
fabricatæ ſunt. 121:20.
fabricatur. 399:24.
Fabricij. 83:12.
Fabricij Luſcini. 129:16 | 320:6.
Fabricio. *Col.* 312:8.
Fabricios. 220:21.
Fabricius Luſcinus. 66:18 | 209:16.
fabula. 390:18 | 458:22.
face. 274:13.
facem. 421:22.
facere. 42:5 | 16:15.
faces. 257:8 | 332:2.
facetam audaciam. 300:7.
facetum. 214:5.
faciant. 262:13.
facias. 124:23.
facibus. 225:17 | 281:7.
facie. 16:1.
faciemus. 248:9.
facienda. 312:14.
faciendum eſſet. 150:24.
faciens. 163:15 | 456:10.
facientem. 68:15.
facies. 423:4.
facile. 160:5 | 206:4.
facili. 237:14.
faciliorem. 104:4.
facilis tutelæ. 332:22.
faciliùs. 58:11.
facinora. 170:17.
facinoris. 435:4.
facinoroſæ. 104:19.
facinus inclytum. 144:1.
facis. *verb.* 308:14.
faciundum. 252:8.
facta, graviter. 506:2 | ſcelerate. 447:2.
facta ſunt. 265:7.
factas. 159:11.
facti. *Subſt.* 212:13 | 824:14.
factione. 197:21.
factis. *adj.* 98:22 | *Subſt.* 253:10
factitaſſet quæſtum. 292:4.
factitaverant. 101:15.
factioſum genus. 341:1.
factu. 113:8.
factum fuerat. 253:6.
factura. 188:4.
facturus ſum. 308:15.
factus es. 505:5 | eſt. 132:15.
facultas. 277:19.
facultates. 223:2.
facunde. 77:6.
facundiâ beatiore. 387:6.
facundis verbis. 393:11.
facundiſſimè. 164:24.
facundiſſimo. 107:6.
falce. 278:2.
Faliſci. 311:9.
Faliſcos. 311:6.
fallaci. 26:3 | 61:1.
fallacia. 341:2.
fallacia dextræ. 424:7.
fallere. 132:10.
falſa. 165:5 | 445:16.
falli. 462:4.
falſus. 169:2.
fama. 334:15.
famæ. 227:19.
famem traherent. 318:20.
fames, in has uſque jacentis injurias eſuriæ. 435:19.
familia. 169:18.
familiarem. 350:11.
familiaria. 457:13.
familiaris rei. 217:18.
familiariſſimum. 366:14.
familiaritas. 346:17.
familiariter. 231:20.
familias. 16:9.
famis. 358:20.
famoſa. 420:21.
famularem. 278:1.
famulatus fides robur. 320:23.
fana. 26:8.
Fannia. 376:20.
Fanniæ. 33:2.
Fanniam. 376:12.
Fannio Saturnino. 290:11.
fanum. 109:19.

farre. 102 : 11.
fas erat. 71 : 19.
faſces. 192 : 1 | imperioſiſſimi. 115 : 5.
faſcia. 297 : 15.
faſciis. 225 : 7.
faſcium. 6 : 5.
faſtidienda ſunt. 457 : 16.
faſtidierat. 324 : 23.
faſtidierint. 238 : 9.
faſtidio erit. 437 : 18.
faſtidioſe. 87 : 15.
faſtidioſus. 266 : 13.
faſtidiiti. 107 : 14.
faſtidium. 210 : 20.
faſtigio. 46 : 13.
faſtigium. 38 : 2.
faſtis. 326 : 10.
faſtorum columen. 216 : 14.
faſtos. 412 : 19.
fata. 259 : 2 | 454 : 8.
fatales. 399 : 7.
fatalis. 64 : 9.
fatearis. 124 : 17.
fatebatur. 395 : 11.
fatigabor. 176 : 17.
fatigaſſet campum. 355 : 6.
fatigatus eſt. 176 : 18.
fatis præcurrentibus. 256 : 28 | preſſum caput. 391 : 8.
fatum. 59 : 19.
fauces Pontici ſinus. 122 : 3.
faucibus apprehenſam rempublicam. 259 : 12.
favens. 295 : 9.
faviſſe. 47 : 8.
Favonio. 137 : 18.
Favonius. 297 : 15.
favor. 185 : 13 | 320 : 26.
favorabilem. 221 : 6.
favorabilis. 462 : 10.
favorem. 2 : 6.
fauſta proles. 68 : 11.
Fauſtuli. 89 : 8.
Fauſtum. 141 : 7.
fautores. 273 : 18.
fautoribus. 82 : 18.
fax furialis. 125 : 17.
Febrem. *deam*. 102 : 15.
febri. 75 : 15.
fecerat. 154 : 12.
fecerunt. 59 : 4.
feciales. 317 : 14.
feciſſent. 131 : 11.
feciſſet. 6 : 9.
fecit omen. 32 : 16.
fefelliſſet. 359 : 14.
fefellit. 347 : 16.
felicem. 78 : 5.
felicibus. 242 : 10.
felicior. 109 : 2.
felicis. 74 : 11.
Felicis cognomen. 425 : 7.
feliciſſima. 109 : 12.
feliciſſimus. 458 : 8.
felicitas eſt nulla, quæ malignitatis dentes vitare poſſit. 236 : 7.
felicitate celebravit. 325 : 11.
felicitatis cultus ſuſpectus eſt. 228 : 1 | & moderationis dividuum contubernium eſt. 438 : 4.
feliciter. 108 : 11.
felicius. 138 : 14 | *adv*. 253 : 3.
felix. 196 : 10 | 434 : 2.
femore. 154 : 13.
femur trajectus. 155 : 23.
feraciſſimarum. 432 : 23.
feræ. 58 : 24.
feramus moleſtè. 429 : 20.
ferarum. 46 : 2.
ferat. 441 : 32.
ferculorum. 418 : 3.
ferebant dolenter. 171 : 17 | oſculum. 109 : 27.
ferebantur ſententiæ. 370 : 2 |
ferebatur. 174 : 3 | cupiditate. 186 : 6.
ferendam opem. 33 : 7.
ferens animo. 101 : 16 | graviter. 165 : 18.
ferentes. 72 : 5.
fereret. 188 : 5.
feriarum. 89 : 12.
ferias. 101 : 12.
feriendum. 285 : 31.
ferire. 56 : 7.
ferrri. 114 : 8.
feritas. 427 : 10.
ferocem. 303 : 20.
ferociſſimæ. 117 : 14.
ferocitas. 160 : 11.
ferox feminum. 258 : 8.
ferre leges. 24 : 10.
ferrent ſententiis. 258 : 8.
ferrentur. 213 : 1.
ferret ſecum. 337 : 21 | ægrè. 161 : 8.
ferretur incerto itinere. 54 : 5.
ferri, *nomen*. 58 : 22 | *verb*. 61 : 6.
ferro. 226 : 10.
fertilia nomina. 410 : 2.
fertiliſſimæ. 207 : 16.
fertur. 462 : 5 | *dicitur*. 262 : 7.
ferventi. 358 : 10.
ferunt, *aiunt*. 223 : 19.
fervore. 190 : 10.
fervorem. 99 : 11.
feſſa. 32 : 18.
feſſo. 400 : 14.
feſſos. 155 : 13.
feſſus vivendo. 404 : 7.
feſtæ epulationis. 102 : 11.
feſtinabunda manu. 125 : 18.
feſtinanter. 381 : 6.
feſtinaſſet. 265 : 4.
feſtinatione. 192 : 17.
fiant. 271 : 12 | 393 : 3.
fibula. 245 : 20.
ficedulis. 418 : 14.
fictilia. 218 : 15.
fictilibus. 220 : 25.
fictis. 350 : 9.
ficus. 455 : 17.
fida. 235 : 8 | 335 : 26.
fidei publicæ. 316 : 1 | uxoriæ ſpecimen. 227 : 13.
Fidei, *deæ*, 150 : 22 | 318 : 2.
fidelem. 234 : 12.
fideli mendacio. 233 : 7.
fideliſſima. 335 : 21.
fideliſſimus. 275 : 19.
fideliter. 231 : 5.
fidelius. 358 : 12.
fidem ſervorum. 319 : 2 | uxoriam. 319 : 3.
Fidem mortuum geſſiſſe vultum. 318 : 12.
Fidenas. 349 : 4.
Fidenatium. 145 : 1 | 350 : 8.
fidente. 334 : 26.
fidenter. 309 : 4.
fidentius. 303 : 6.
fides civitatis. 316 : 9 | edicti. 324 : 14 | Romana. 316 : 13.
fides canoras. 393 : 5.
fidibus tractandis. 389 : 15.
fidicine. 173 : 18.
fidiculas. 165 : 2.
fidiculis. 357 : 8.
fidis. 220 : 21.
fidiſſimi. 245 : 19.
fido. 231 : 7 | 322 : 2.
fiducia ſui. 180 : 14.
fiduciæ ſpiritu. 175 : 19.
fiduciam ſui. 174 : 3.
fidum. 84 : 15 | 165 : 6.
fidus. 207 : 18.
fierent. 98 : 10.
fieri. 22 : 6 | 51 : 20.
fili, *vocat*. 87 : 2 | 338 : 26.
filia. 149 : 12.
filiæ pietas. 269 : 5.
filiatum. 107 : 24.
filij. 46 : 1 | 58 : 25 | Dionyſij. 21 : 3 | principum decem. 5 : 3.
filio conſule. 84 : 13.
filiolam. 32 : 9.
filiolis. 393 : 3.
filios. 197 : 14 | ſuos. 282 : 9.
filium Æſopi tragœdi. 418 : 18 | Craſſi mutum. 275 : 16 | Ptolemæi. 427 : 15 | Caliij. 282 : 8.
Filius. *Clodij* Pulchri. 171 : 22 | Q. Fabij degener. 171 : 13.
filo tenui ſuſpenſa ſalus. 306 : 7.
fine. 44 : 7 | 107 : 16.
fines. 167 : 11 | 252 : 23.
finge. 260 : 15.
fingendum. 232 : 14.
fingere. 461 : 21.
fingeres. 397 : 8.
fingi. 399 : 22.

fingitur. 278 : 13.
finiam. 250 : 10.
finibus. 134 : 11. | 202 : 15.
finiendæ. 90 : 2.
finierit. 156 : 1.
finire. 321 : 7.
finiri. 300 : 4.
finis. 109 : 3 | 161 : 8.
finita eſt. 258 : 13.
finiti erant. 296 : 13.
finitimis. 167 : 15.
finitimo. 142 : 3.
finito. 416 : 10.
finitur. 160 : 8 | eſt. 455 : 10.
firmamentum. 289 : 2.
firmandam. 117 : 22.
firmatam. 91 : 5.
firmiſſima reipublicæ latera. 130 : 19.
firmitate. 58 : 2.
firmitatem lateris. 383 : 4.
fiſco. 299 : 10.
fiſſam. 456 : 10.
fiſtula. 396 : 9.
fiſus. 198 : 6.
fixum. 435 : 15.
Flacciana area. 301 : 22.
Flaccus. 436 : 8.
flagellis. 292. 23.
flagitantem. 493 : 3.
flagitia. 171 : 14.
flagitioſiſſimi. 425. 23.
flagitioſum. 817. 1.
flagitium. 380 : 5.
flagrantis patriæ. 160 : 21.
flagrantiſſimæ. 410 : 11.
flagrantiſſimi pectoris. 353 : 20.
flagraret. 313 : 23.
flagrat. 257 : 9.
flagraverit. 391 : 5.
flagro. 8. 3.
Flamen Dialis. 453 : 9 | Quirinalis. 80 : 8.
Flaminem Martialem. 6 : 1.
Flaminini. 253 : 19.
Flaminio. 7 : 5 | 219 : 5.
Flaminis. 393 : 4.
Flaminium circum. 53 : 1.
flamma. 38 : 3.
flammam. 37 : 3 | 165 : 12.
flammis. 165 : 12.
flatu fortunæ. 330 : 12.
flavi. 59 . 16.
Flavij. 43 : 8.
flebiliter. 108 : 17.
flectere. 343 : 25.
flecti. 185 : 27 | 303 : 10.
flectit. 251 : 2.
flent. 189 : 22 | 368 : 6.
fletum. 244 : 23.
fleveris. 458 : 5.
flexit perſeverantiam. 137 : 8.
flexuoſus foſſarum ambitus. 387 : 11.
Floræles ludos. 137 : 9.
flore juventutis. 297 : 28.
florens. 208 : 8.
florente. 11 : 3.
florentiorem. 293 : 8.
florentis ingenij. 76 : 7.
florentiſſimo. 180 : 6.
floreret. 408 : 4.
flos equeſtris ordinis. 147 : 7.
fluctibus ſeditionum. 186 : 14.
fluctuabat ſalus. 295. 3 | ſpei victoriæ. 190 . 15.
fluctuantem cauſa. 261 . 3.
fluctuantes judicio. 142 : 6.
fluctuationis. 351 : 28.
fluctuatus eſt. 374. 25.
fluctuavit rei maximæ caſus. 442 : 7.
fluctus belli. 324 : 22 | infamiæ, 371 : 26.
flumen. 77 : 7.
flumine. 97 : 8.
fluminibus. 424 : 5.
fluxiſſe. 41 : 2 | 103 : 6.
fluxit. 188 : 26.
foci. 265 : 7.
focos incolis. 289 : 3.
foculo. 8 : 6.
foculos. 182 : 22.
foculum. 43 : 16.
foderent. 98 : 12.
fœcunda artifex natura. 76 : 9.
fœcundi. 181 : 3.
fœcunditate. 331 : 12.
fœdè. 171 : 25.
fœdavit. 302 : 14.
fœdè. 258. 1.
fœdere. 42 : 12 | ičto. 343 : 14.
fœderibus. 451 : 14.
fœdius. 421 : 52.
fœdo. 205 : 12.
fœdus amicitiæ. 244 : 10 | *adječ.* 292 : 9.
fœmina quæ vini uſum immoderatè appetit, & virtutibus januam claudit, & delictis aperit. 304 : 20.
fœmina, *angue*. 224 : 7.
fœminæ Indorum. 109 : 18. | Romanæ : 79 : 3 | 419 : 1.
fœminarum Pœnicarum. 109 : 18.
fœmineo. 225 : 2.
fœneratorem. 238 : 5.
fœneratoria. 108 : 9.
fœneratricem agere. 276 : 1.
fœnore. 238 : 1.
fœtus generoſiſſimarum imaginum. 166 : 2.
fomentum procellæ. 369 : 2.
fontem perfidiæ. 440 : 3.
fontes. 236 : 3.
foraminibus. 155 . 15.
fore ut. 114 : 1.
forem. 459 : 1.
forenſi mili[illegible]. 3[illegible] : 18.
forenſibus. 392 : 15.
foret *nomen*. 114 : [illegible].
foret. 262 : 4 | 322 : 13.
foris *adv.* 128 : 6.
forma florens. 208 : 7.
formabat. 396 : 10.
formam co[illegible]. 81 : 6 | officij. 41[illegible]. 22.
formandum. 325 : 24.
formas deſcribit. 389 : 8.
formatæ ad habitum deæ. 243 : 7.
formicæ Midæ. 49 : 11.
formidante. 52 : 14.
formoſa. 214 : 6.
formula. 376 : 6.
foro. 177 : 1 | boario. 40 : 12.
fors. 98 : 4.
forſitan. 200 : 18.
fortaſſe. 346 : 16.
fortes viros felicius ſepeliri, quàm vivere ignavos. 253 : 3 | umbræ. 251 : 9.
forti lege mortis. 160 : 16.
fortior. 92 : 8.
fortis temeritas. 153 : 5.
fortiſſima. 40 : 2.
fortiſſimè. 120 : 6.
fortiſſimum erat. 298 : 12.
fortiſſimus imbelli. 272 : 13.
fortiter. 108 : 15.
fortitudinem. 251 : 22.
fortitudinis. 208 : 23.
fortius. 158 : 2 | *Adv.* 146 : 16.
fortuito. 30 : 2 | 244 : 13 | *Adv.* 337 : 16.
fortuitos. 457 : 1.
fortuna pervellit aurem. 34 : 10.
fortunæ erubeſcendum. 69 : 7 | modicæ viro. 59 : 8 | mutatio. 323 : 2.
Fortunæ *deæ* 70 : 13 | Equeſtris. 18. 2. | Muliebris ſimulacrum. 65 : 20. Prænestinæ. 15. 4.
fortunam tractat. 201 : 25.
forum. 104 : 18.
foſſa. 111 : 19.
foſſarum. 387 : 11.
foveantur. 229 : 5.
fovenda eſt. 187 : 5.
foventur virtutes. 213.
foveras oſculis. 114 : 5.
foveret partes. 188 : 9.
fovetur. 323 : 7.
fovit. 358 : 25.
fracta Italia. 306 : 18.
fractis animis. 317 : 1 | opibus. 55 : 4.
fracto Reipub. ſtatu. 11 : 3.
fræni ſunt injecti vobis, Quirites. 130 : 10.
frænis. 147 : 14.
fragilia. 330 : 9.

fragilis. 50:14 |
fragilitatis. 454:9 |
fragmenta. 171:1 |
fragmentn. 21:5 |
fragor equitatus. 140:2 |
fragore cœli. 56:17 | concionis. 119:5 |
fragrantis. 421:28 |
fragraſſe. 318:19 |
frangi. 432:16 |
frater. 221:15 | 321:9 |
fraterna. 274:3 |
fraternum exitum. 54:14 |
fratres duo. 270:4 |
fratrum paria. 270:14 |
fraudandus eſt. 9:16 |
fraudatus. 114:23 |
fraudi non fuit. 293:2 |
fraus. 316:5 |
Fregellanis. 125:5 |
fregerunt. 355:7 |
fregit animos. 147:21 |
frementis fori. 296:11 |
fremitu. 414:13 |
frequens gymnaſium. 428:9 |
frequentes. 266:11 |
frequentia. 101:3 |
frequentibus. 65:5 |
frequentior. 102:10 |
frequentiùs. 294:6 |
freto. *Mari*. 21:9 | 70:8 |
fretus fiducia ingenij. 63:21 | viribus. 450:6 |
frigidam juventutem. 171:22 |
frigore. 247:21 |
frons divitiarum hilaris, multis intus amaritudinibus referta. 216:7 |
fronte quieta. 296:17 |
frontem lecti. 135:13 |
fructibus. 358:17 |
fructuoſam. 319:2 |
fructus. 438:2 |
fruebatur animo. 388:15 |
fruenda. 352:17 |
frueretur. 411:6 |
frugaliſſimum. 421:2 |
frugalitas valetudinis mater. 102:22 |
frugalitatis conſuetudo grata. 212:1 |
fruges. 275:15 |
frugi. 130:12 |
frugiferam. 405:15 |
frui. 163:19 | 326:5 |
frumentum. 357:24 |
fruſtra. 355:5 |
fruſtrantes. 360:13 |
fruſtrari. 185:2 |
fruſtratus eſt. 59:11 |
fucoſam. 106:3 |
fuderat hoſtes. 114:1 |
fuderunt copias. 63:14 |
fuerant. 119:9 |
fuerint. 78:5 |
fuerunt. 117:21 |
fugâ. 33:15 |
fugaſſet. 259:10 |
fugatæ ſunt. 41:11 |
fugato ſomno. 58:13 |
fugax. 49:12 |
fugere. 43:12 | 183:6 |
fugeris. 236:8 |
fugiendi. 231:22 |
fugiens. 117:9 |
fugientibus. 337:20 |
fugitavit cruciatus. 320:2,
fugitivis. 112:7 |
fui. 441:11 |
fuiſſe. 12:5 | 77:8 |
fuiſſet. 8:2 | 49:8 |
fulgentem. 233:16 |
fulgentia. 321:27 |
fulgentiſſimi. 11:4 |
fulgeret. 324:14 |
fulgor. 273:6 | 329:9 |
fulgore. 2:8 |
fulgurum. 4:6 |
fulmen. 60:4 | 379:17 |
fulmine ictus. 452:18 |
fulſerat. 227:20 |
fulſit. 167:4 |
fulta eſt. 123:6 |
fultum. 462:28 |
Fulviam. 421:13 |
Fulvianæ. 171:20 |
Fulvij Flacci conſtantia. 184:5 |
Fulvio. 252:18 |
Fulvium fratrem. 113:5 |
Fulvius Flaccus. 92:9 | 157:2 |
Fulvius quidam. 285:17 |
fumante ſolo. 98:2 |
fumo. 440:11 |
fumus. 97:11 |
funalem. 173:17 |
functa fato parte. 72:8 |
functor muneribus. 277:15 |
functum partibus imperatoris. 124:8 |
functus honoribus. 198:14 |
fundamentum. 40:3 |
funditorum. 116:20 |
funditus. 184:9 |
fundo. 260:12 |
fundus. 219:3 |
funebri lecto. 155:11 |
funebris. 216:18 |
funera. 220:17 |
funerandum. 42:1 |
funeratus eſſet. 217:2 |
funeribus. 236:11 |
funeris. 106:9 | 253:1 |
funeſtâ. 42:12 |
funeſti. 326:22 |
fungerentur. 12:16 |
fungi. 113:3 |
funus aliquod. 412:6 |
furari tenebris ſpiritum. 233:6 |
furcâ. 53:2 |
furcas Caudinas. 250:5 | 340:17 |
furens. 433:1 |
furentes cupiditate. 394:2 |
furere. 144:8 |
furialis. 18:17 |
Furio. 233:9 | 457:18 | Camillo. 65:12 |
furioſa. 213:20 |
furioſi. 231:3 |
Furium. 401:4 | Camillum. 192:10 |
Furius Camillus. 258:5 | 348:9 |
furor. 1·9:12 |
furore cœco effervescit crudelitas. 428:6 |
furori. 206:2 |
furoris. 364:9 |
furti damnatus. 376:25.
furtivum. 322:5 |
furvæ hoſtiæ. 98:9 |
fuſi forent hoſtes. 159:7 |
fuſis Samnitibus. 115:16 |
fuſtim. 304:17 | 3·4:9 |
futura erat. 389:17 | eſſet. 410:4 |
futuræ eſſent. 124:13 |
futurus eſſet. 312:21 |

G.

GAbij. 350:5 |
Gabinianis militibus. 198:16 |
Gabinij. 368:17 |
Gabinium. 369:5 |
Gabino ritu. 11:8 |
Gabinorum. 350:18 |
Gabinos. 350:7 |
Gadıtanus. 403:26 |
Galbæ oratoris. 383:7 |
galea. 67:17 | 155:14 |
Galli Sulpicij. 399:2 |
Galli. 146:19 | 368:6 |
Gallia. 7:1 | 40:14 |
Galliam. 178:11 |
Galliarum. 18:15 |
Gallico. 268:10 |
Gallio. 397:2 |
Gallis. 10:1 | 31:1 | 451:3 |
Gallo. 146:22 |
Gallogræcis. 293.16 |
Gallogræcorum. 292:10 |
Gallorum mos. 108:4 |
Gallos. 383:6 |
ganeone. 328:16 |
garrula ſocrus lingua. 336:25 |
garrulum. 265:5 |
gaudebat. 422:16 |
gaudens infamia Polemo. 321:3 | mendaciis & fallaciæ. *Annibal*. 440:15 |
gaudente 212:4 |
gaudere. 452:9 |
gaudij. 203:5 |
gaudium. 455:16 |
Gauro. 427:8 |

gazæ. 176 : 8 |
gazis. 50 : 2 |
Gelenſium. 240 : 10 |
Gelonis Regis. 160 : 23 |
gemas. 298 : 20 |
Gemellus tribunitius. 428 : 10 |
gemens. 189 : 22 |
geminâ lauro. 85 : 6 |
geminatum. 253 : 22 |
Geminio Metio. 114 : 12 |
gemitu. 34 : 3 | 163 : 6 |
gemitus. 332 : 3 |
Gemoniarum Scalarum nota. 302 : 14 |
Gemoniis ſcalis. 326 : 23 |
gener. 392 : 11 |
genera interitûs. 146 : 25 |
generare. 266 : 4 |
genere. 297 : 27 | mortis. 245 : 3 | veſtis. 99 : 6 |
generi. *Genit.* 149 : 1 | *Plur.* 332 : 9 |
generi humano. 438 : 4 |
generibus ignominiæ. 216 : 16 |
generis obſcuri. 59 : 14 |
genero. *Nomen.* 82 : 4 |
generoſi. 183 · 1 |
generoſior. 310 : 10 |
generoſiſſimæ. 247 : 15 |
generoſius. 175 : 8 |
generum. *Accuſ.* 182 : 7 |
geniali. 109 : 16 |
genibus. 96 : 11 |
genita. 416 : 18 |
genitali. 59 : 9 |
genitalibus. 363 : 11 |
genitoribus. 270 : 11 |
genitricis. 72 : 6 |
genitus erat. 75 : 15 |
genis. 210 : 13 |
gentes. 59 : 6 | 328 : 7 |
genti. *Familia.* 136 : 5 |
Gentio Rege. 162 : 13 |
gentis. 351 : 23 | *Familiæ.* 140 : 4 |
gentium. 1 : 1 | 78 : 2 |
genua. 246 : 2 |
Genuam. *Vrbem.* 42 : 9 |
Genucio Cipo præt. 275 : 20 ;
Genucius quidam. 363 : 6 |
genuerat. 283 : 12 |
genuiſſe. 266 : 4 |
genuiſti. 362 : 23 |
genuit. 262 : 6 |
genus contumeliæ. 146 : 20 | felicitatis. 333 : 1 | humanum. 450 : 21 | vitæ. 103 : 4 |
geometram. 402 : 3 |
Geometriæ numeros. 387 : 7 |
gerebat animum. 377 : 8 |
gerendæ rei. 333 : 16 |
gerendarum. 3 : 2 |
gerendus eſſet. 355 : 19 |
gerens ſe civem. 421 : 23 | pileum. 153 : 16 | facta. 11 : 9 |
gereret magiſtratum. 298 . 22 |
inimicitias. 195 : 1 | ſe blandiorem. 131 : 18 |
gereretur. 117 : 5 |
geris. 362 : 26 |
Germaniam. 273 : 12 |
Germanicis. 85 : 7 |
germanum fratrem. 274 : 10 |
geſſerant honores. 84 : 8 |
geſſerint ſe. 84 : 20 |
geſſit ſe, tantum. 194 : 2 | tyrannidem. 395 : 20 |
geſta *Subſt.* 1 : 6 | *Republica.* 173 : 20 | fuerat. 195 : 17 |
geſtabat. 337 : 22 |
geſtantes trunca brachia. 117 : 18 | humeris ſalutem patriæ. 126 : 3 |
geſtarum. 432 : 18 |
geſtatum eſt. 425 : 23 |
geſtaverat. 280 : 10 |
geſtiant. 236 : 10 |
geſticulationem. 96 : 2 |
geſtientes oculos. 135 : 7 |
geſtu. 298 : 19 |
geſtum eſt. 223 : 7 |
geſturus. 430 : 8 |
geſtus. 95 : 5 |
gignendi. 128 : 15 |
gignentibus. 459 : 4 |
Gilliam. 339 : 22 |
Gillias. 240 . 12 |
glaciali. 165 : 12 |
gladiatorium munus. 55 : 18 | 99 : 7 |
gladiatorum. 92 : 5 |
gladij. 74 : 2 | 140 : 1 |
gladius. 106 : 4 |
Glauciæ. 131 : 8 |
glebas pavoris expertes. 332 : 28 |
glebulam. 264 : 15 |
globo. 150 : 13 | 278 : 2 |
globos. 349 : 14 |
gloria. 407 : 1 |
gloriabitur. 218 : 16 |
gloriæ particeps. 195 : 15 |
gloriam occupaſſet. 211 : 1 |
gloriando. 413 : 18 |
glorianti. 332 : 19 |
gloriantur Athenæ. 402 : 5.
gloriari. 121 : 24 |
gloriatus eſt. 354 : 12 |
glorientur. 142 : 4 |
glorioſa. 270 : 11 |
glorioſe. 108 : 10.
glorioſior. 159 : 16 |
glorioſiſſimam. 431 : 12 |
glorioſius. 164 : 24 |
Gnidiorum. 400 : 6 |
Gobriæ. 157 : 16 |
Gorgiæ Epirotæ. 72 : 4 | Leontini. 416 : 6 |
Gorgias Leontinus. 405 : 16 |
Gracchanæ ſeditionis. 295 : 24 |
Gracchano. 5 ÷ 9 |
Gracchorum. 215 ; 2 | 319 : 2 |
Gracchos. *Vide in litera.* C.
gradibus. 266 : 12 |
gradu. 385 : 10 | 453 : 15 |
gradus. 272 : 1 |
Græca. 293 : 3 | 349 : 3 |
Græci. 12 : 6 |
Græcia loquatur. 232 : 10 | laudum cantu verboſa. 154 : 5 | major. 356 : 8 |
Græcis. 84 : 22 | literis. 383 : 19 |
Græco more. 5 : 5 |
Græcos. 12 : 7 | 383 : 25 |
Graij ſanguinis. 328 : 20 |
grana. 49 : 11 |
grani. 459 : 8 |
Granius. 432 : 22 |
graſſari. 189 : 10 |
grata frugalitatis conſuetudo. 212 : 1 | memoria. 10 : 14 |
grate. 418 : 5 |
grati animi. 256 : 18 |
grata fulgentem. 233 : 15 | rei. 32 : 17 |
grattarum. 65 : 1 |
Gratidium. 441 : 29 |
gratior. 257 : 12 |
gratiora. 265 : 19 |
gratioſos. 260 : 18 |
gratis. 254 : 25 |
gratiſſima. 410 : 4 |
gratius. 252 : 21 |
grato. 133 : 3 | 254 : 9 |
gratuitum. 255 : 2 |
gratulandi cauſa. 210 : 14 |
gratulati ſunt. 222 : 14 |
gratulatio. 74 : 12.
gratulemur. 140 : 13 |
gratum animum. 232 : 18 |
gravaretur. 134 : 21 |
gravatus eſt. 210 : 7 |
grave dictum. 310 : 13 | ſupercilium. 336 : 25 |
gravem mari & terræ Xerxem. 158 : 3 |
graves teſtatas inimicitias. 197 : 7 |
gravi. Multa. 374 . 1 | nota. 132 · 6 | tempore. 119 . 2 | valetudine. 273 : 11 |
gravioris materiæ. 372 : 5 |
gravis vino. 328 : 5 |
graviſſima oratione. 192 : 20.
graviſſimæ leges. 24 : 9.
graviſſimas injurias. 87 : 6 |
graviſſimi civis. 42 : 14.
graviſſimum patris ſupercilium. 420 : 20 |
gravitas curiæ. 291 : 24 |
gravitate decreti. 119 : 16 |
gravitatis veſtigia. 309 : 15 |
graviter dicta. 306 : 2 | facta. 306 : 2. |
gravius juſto. 199 : 10 |
gregalis militiæ. 113 : 2 |
gregarij. 247 : 27.
gregarios. 262 : 3 |

gregem nepotum. 109 : 16.
greges piſcium. 418 : 2.
gremiis. 426 : 3.
greſſu. 278 : 23.
Grillum. 288 : 5.
gubernacula. 358 . 3.
gubernaculum. 452 : 5.
gubernatore. 97 : 9.
gula. 436 : 12.
gulam. 417 : 11.
gurgite turpitudinis. 872 : 4.
gurgitibus. 77 : 13.
guttus. 139 : 4.
guttur. 455 : 21.
Gyges Rex Lydiæ. 332 : 12.
gymnaſiarcha. 456 : 3.
gymnaſiarchæ. 447 : 7.
gymnaſij. 460 : 22.
gymnaſio. 173 : 2.
gymnaſium. 428 : 9.
gymnicis palmis. 456 : 13.
gymnico ſpectaculo. 416 : 16.
gymnicorum. 460 : 22.
Gytheum. 315 : 15.
habeat. 403 : 3 | 438 : 5.
habebant epulas. 102 : 9.
habebatur. 452 : 6.
habebit. 128 : 9.
habenas currûs. 217 : 24 | imperij : 450 : 23.
habendi. 434 : 2.
habendum ſit. 422 : 3.
habendus eſſet. 284 : 4.
habenis charitatis effuſis. 227 : 3.
habentibus. 177 . 8.
habeo. 405 : 19.
habere. 88 : 21.
haberemus. 300 : 2.
haberi. 130 : 6 | 440 : 17.
habes. *Exiſtimas*. 244 : 7 | *Poſſides*. 258 : 22.
habilior lectulis otio, quam labori præliorum. *Fabius Rull.* 280 : 9.
habita concione. 259 : 23.
habitabat. 97 : 5.
habitandi. 312 : 2.
habitare. 218 : 22.
habitaſſe. 273 : 5.
habitavit. 528 : 17.
habitu. 173 : 12 | animi. 184 : 26. mortali. 437 : 20.
habitum. 24 : 7 | maris. 164 : 22 | pulveris. 434 : 5 | roboris. 429 : 19 | *particip.* 247 : 3.
habitura eſſet. 414 : 4.
habituri eſſent. 295 : 11.
habitus crudelitatis horridus. 423 : 3 | liberalis. 245 . 15.
habitus eſt. 24 : 11.
habuerat aures attonitas lingua, 164 : 22.
habuiſſet orationem. 444 : 9.
habuit cauſam. 343 : 20 | certamen. 390 ; 14 | Senatum. 194 : 11.
hâc. 13 : 2 | 65 : 16.
hactenus. 144 : 10.
Hadrianus. 446 : 15.
hæc. 42 : 4 | 134 : 21.
hædinis. 211 : 24 | 353 : 11.
hæream. 177 : 15.
hærebat. 347 : 5.
hæredem. 171 : 19.
hæredibus. 361 : 15.
hæreditariam. 210 : 22.
hæreditas. 377 : 23.
hæreditatis. 361 : 4.
hærent. 269 : 19.
hæret animus. 234 : 10.
hæſit oculis. 445 : 10.
hæſitante. 113 : 19.
hæſitatione. 374 : 14.
hæſitavit. 131 : 5.
Hammonem Jovem. 437 : 18.
Hammonis. 416 : 14.
Harmodij. 138 : 9.
Harmonia Gelonis filia. 161 : 5.
harum. 265 : 10.
haſta. 159 : 5. | 433 : 19.
haſtæ judicium. 364 : 29 | ſubjici. 453 : 21.
haſtis. 93 : 5.
haud. 61 : 1 | 313 : 3.
hauriam. 369 : 21.
hauriendi. 15 : 7.
haurientem. 74 : 9.
haurire. 226 : 11.
hauſerant avidi civilem ſanguinem. 126 : 17.
hauſit. 190 : 22 | imaginem. 56 : 11 | ſpiritum. 225 : 9.
hauſtam. 97 : 11.
hauſtu cupido. 107 : 22.
hauſtum ſui cum aliquo perſonarum diſcrimine, largum malignumve non præbet virtus. 166 : 2.
hauſtus divini ſpiritus. 70 . 2.
hebeſcere. 456 : 20.
hebetatis artubus. 190 : 13.
hebetis. 323 : 9.
Hegeſiam. 295 : 21.
Helenam. 181 : 12.
Helenum Pyrrhi fil. 249 : 14.
Heliconios. 511 : 8.
Hellanicus. 406 : 8.
helleboro. 388 : 16.
Helvius Mancia Formianus. 197 : 22.
Heptachordo. 363 : 22.
Heraclidem. 190 : 4.
herbæ. 76 : 12.
hercle. 18 : 9 | 253 : 13.
Hercules. 16 : 4.
Herculis. 42 : 7.
Herennij Pontij. 340 : 5 | Siculi. 453 : 12.
Hermocratem. 410 : 24.
Herodotus. 406 : 4.
Herophilus equarius medicus. 461 : 8.
heſterna. 214 : 18.
Hetruſci. 429 : 9.
Hetruſcis. 66 : 6.
heu me miſerum. 410 : 8.
hexere Tyriorum. 14 : 9.
hiatu. 275 : 9.
hic. 157 : 21 | Alexander eſt. *Epheſtio*. 255 : 17.
hieme. 20 : 13.
Hiero, Siciliæ rector. 405 : 1 | Syracuſanus. 20 : 11 | 239 : 15.
Hieronymus Tyrannus. 165 : 1.
hilarem fortunæ vultum. 107 : 14.
hilari fronte. 203 : 4.
hilaris. 216 : 7.
hilaritate. 89 : 9.
Himera. 59 : 14.
Himeræorum. 60 . 4.
hinc. 84 : 20 | 185 : 20.
hinniſſet. 346 : 3.
hinnitum. 400 : 8.
Hippo fœmina. 293 : 4.
Hippoclides. 75 : 18.
Hipſicratea *Mithridatis*. 227 : 28.
Hirtij funus. 254 : 26.
Hiſpali. 302 : 16.
Hiſpania. 125 : 19 | 207 . 18.
Hiſpaniam. 42 : 4.
Hiſpanias. 182 : 15.
Hiſpano. 245 : 21.
hiſtoriæ. 1 : 8 | 54 : 15.
hiſtoriarum. 406 . 1.
hiſtoriis. 411 : 6.
hiſtrio. 95 : 9.
hiſtrionem. 16 : 2.
hoc loci. 258 : 1 | nomine. 303 : 18 | ſceleris 225 . 26.
hocce. 364 : 25.
hodie. 36 : 2 | 88 . 3.
Homeri. 455 : 7.
Homerico. 408 . 8.
Homerus. 393 : 4 | 181 : 17.
homicidij. 58 : 26.
hominem agebat. 392 : 18.
hominum animi. 13 : 2.
homo. 365 : 12 | 416 : 5.
honeſta. 237 : 1.
honeſtatem. 104 : 22.
honeſtè. 120 : 14.
honeſti. 221 : 5.
honeſtiorem. 179 : 17.
honeſtiſſimus. 225 : 22.
honeſtus error. 84 : 8.
honorabantur. 80 : 5.
honorandos. 67 : 12.
honorare. 364 : 15.
honorata eſt. 255 : 18.
honorati. 415 : 1.
honoratiſſimi. 134 : 9.
honoratiſſimo. 283 : 17.
honoratius. 247 : 9.
honoratus. 408 : 9.
honore. 124 : 2.
honores. 193 : 4.
Honori. 9 : 4.

honori. 233 : 16.
honoribus. 284 : 4.
honos virtutis uberrimum alimentum. 105 : 4.
Hoplomachus, *cognom*. 383 : 3.
hora. 234 : 22 | 387 : 18.
Horatius Albanorum victor. 303 : 13.
Horatius Cocles. 343 : 8 | 230 : 27.
Horatius Pulvillus. 286 : 3.
hordei. 239 : 17.
horis. 403 : 6.
horologii. 29 : 7.
horrea. 432 : 13.
horrendo. 55 : 9.
horreolum. 332 : 24.
horridæ virtutis. 87 : 14.
horridior. 216 : 8.
horridus. 423 : 3.
horrore. 326 : 23.
hortante. 248 : 8.
hortaretur. 214 : 23.
hortari. 67 : 3.
hortata eſt. 161 : 5.
hortator. 107 : 13.
hortatu. 40 : 3.
hortatur. 234 : 18.
hortatus eſſet. 439 : 35 : eſt. 351 : 12.
Hortenſia. 377 : 17.
Hortenſianæ. 377 : 23.
Hortenſius Corbio. 172 : 3.
hortis. 461 : 12.
hortum. 359 : 15.
horum. 187 : 7.
hoſpes. 244 : 16.
hoſpita. 215 : 3.
hoſpitales Deos. 39 : 1.
hoſpites. 240 : 7.
hoſpiti. 383 : 9.
hoſpitia. 108 : 2.
hoſpitis perfidi. 43 : 7.
hoſpitium. 138 : 13.
hoſte. 132 : 2 | 356 : 6.
hoſtes. 67 : 9 | 435 : 4.
hoſtia. 43 : 15.
hoſtiarum. 52 : 32.
hoſtias. 98 : 16.
hoſtile. 133 : 3.
hoſtiles. 63 : 4.
Hoſtilium. 436 : 16.
hoſtilibus armis. 279 : 30.
hoſtilis. 56 : 21.
hoſtis. 38 : 2.
hoſtium exercitus. 277 : 25.
huc. deductum neceſſitatis. 370 : 5 | indignitatis venitur. 385 : 23 | iracundiæ ſtimuli egerunt. 430 : 17 | uſque. 231 : 22.
huic. 2 : 1 | 163 : 9.
hujuſce. 67 : 16.
hujuſmodi. 82. 1.
humana. 46 : 4.
humanæ vitæ. 294 : 7.
humaniore. 300 : 2.
humaniſſima. 241 : 7.
humanitas. 245 : 9.
humanitatem. 241 : 1.
humanorum. 200 : 3.
humanum. 40 : 6.
humari. 263 : 11.
humatus eſt. 416 : 18.
humeris. 126 : 3.
humero. 154 : 13.
humeros. 597 : 15.
humi ne an ſublime putreſcam. 300 : 13.
humile. 76 : 7.
humiles. 270 : 5.
humili, & trita conſuetudine. 110 : 1 | loco nati. 166 : 1.
humilia. 220 : 25.
humilior. 298 : 14.
humilitas amplitudinem venerari debet. 187 : 5 | non eſt quæ dulcedine gloriæ non tangitur. 409 : 10.
humilitatem. 91 : 8.
humiliter. 118 : 12.
humilius. 308 : 20.
humillimi. 90 : 2.
humillimus. 409 : 18.
humo. 160 : 2.
humor. 456 : 8.
Hybream. 460 : 21.
Hybrida, *cognomen*. 381 : 21.
Hymettias columnas. 419 : 16.
Hymettum montem 50 : 7.
Hypſæum, proſtratum. 437 : 2.

I

IAcebat. 390 : 14 | 232 : 8.
jacens inhumatum. 38 : 2.
jacent. 106 : 7 | 265 : 11.
jacentibus. 325 : 20.
jacere ſupplicem. 246 : 13.
jaceret. 55 : 6 | 820 : 25.
jacet. 159 : 11.
jaciens. 46 : 8.
jactas. 230 : 5.
jactatus. 443 : 7.
jactis votis. 369 : 22.
jactu telorum. 77 : 30 | teſſerarum 445 : 18 | vocis. 34 : 30.
jactum. *ſubſt*. 36 : 3.
jactura. 154 : 16.
jacturas. 44 : 9.
jacuerunt. 301 : 26.
jacuiſſet. 247 : 3.
jacuit. 40 : 10 | 452 : 28.
jaculis 428 : 23.
jaculo. 444 : 11.
jam. 17 : 11 | 22 : 9.
jamdudum. 238 : 10.
Janiculo. 12 : 3.
Ianiculum. 10 : 30.
janua patris dono. 233 : 2.
januam. 95 : 26.
januis. 146 : 18.
Iaſonem Theſſalum. 447 : 56.
Iaſoni Pheræo. 72 : 9.
Iaſonis. 529 : 15.
ibat. 23 : 4.
ibidem. 39 : 15.
ictibus. 45 : 2 | 116 : 3.
ictu fœderis. 211 : 6.
ictum. *ſubſtant*. 71 : 14 | *part*. ſaxo. 447 : 2.
ictus. *ſubſt*. 504 : 11 | fulmine. 452 : 22.
idipſum. 445 : 12.
Idæam matrem. 354 : 9.
idcirco. 217 : 3.
idem honoris 456 : 12 | prodigii. 48 : 4.
identidem. 125 : 15.
ideo. 23 : 5 | 173 : 4.
idibus. 89 : 32.
idoneum. 395 : 3.
idus Martiæ. 399 : 8.
jecur. 43 : 16.
jejunos pecunia penates. 239 : 10.
igitur. 2 : 1 | 8 : 8.
ignara. 136 : 2.
ignaro. 144 : 13.
ignavia. 91 : 8.
ignavos. 253 : 3.
ignes æterni date veniam. 268 : 24.
igni circumdedit. 428 : 9 | vaſtando. 348 : 4.
Ignis æterni cuſtos. 8 : 2.
ignobile. 369 : 6.
ignobilis. 238 : 19.
ignominia virtutem acuit. 312 : 17.
ignominioſa. 115 : 11.
ignorabant. 277 : 17.
ignorante. 245 : 18.
ignorantia. 352 : 5.
ignorantiæ. 226 : 14.
ignorare. 22 : 3.
ignoraſti. 247 : 13.
ignoro. 87 : 3 | 380 : 11.
ignoſcite vetuſtiſſimi foci. 268 : 24
ignota erat. 331 : 28.
ignotæ. 24 : 7.
ignotas. 441 : 13.
ignotum fuit. 170 : 2.
ignoverit. 444 : 2.
ii. 206 : 3 | 278 : 11.
iidem. 22 : 4 | 104 : 12.
illa. 3 : 20 | 140 : 13.
illabitur. 133 : 4.
illata eſt. 197 : 12.
ille alter. 400 : 21.
illecebrarum. 428 : 2.
illecebris. 85 : 4.
illegitimæ. 80 : 2.
illibatam. 290 : 19.
illic. 152 : 5 | 829 : 14.

Illico. 235 : 13 |
illigatus. 458 : 30 |
illigavit. 321 : 2 |
illinc. 185 : 20 |
illiſit. 401 : 9 | 455 : 5 |
illiſus eſt lictoribus. 19 : 11.
illito calce. 453 : 5 |
illius. 123 : 12 |
illò ire. 242 : 14 |
illuc. 55 : 11 | 175 : 1 |
illud 11 : 3 | 32 : 7 |
illuſtranda. 410 : 2 |
illuſtrata eſt. 203 : 1 |
illuſtrei in cultu viri. 172 : 5 |
illuſtri loco natam. 207 : 5 |
illuſtris ingenii. 454 : 1.
illuſtrium imaginum ſerie deductur. 131 : 7 |
illuſtrius. 450 : 3 |
Illyrico. 18 : 5 |
ima. 19 : 13 |
imagine. 57 : 4 | 61 : 2 |
imaginibus adſcribi. 129 : 14 |
imaginum fœtus. 166 : 2 | reſpectus. 460 : 4 | titulū. 216 : 13 |
imago pateroi generis. 138 : 5 |
imbecillitas. 419 : 10 |
imbecillitatem. 114 : 1 |
imbecillo. 144 : 2 |
imbellem. 446 : 9 |
imbellis. 342 : 28 |
imberbem. 20 : 15 |
imberbis. 319 : 6 |
imbre. 405 : 5 |
imbrit. 369 : 13.
imbui lectione librorum animos. 305 : 11 |
imbuta. 170 : 3 | 288 : 19 |
imbuti animi ſapientia. 214 : 5 |
imis. 301 : 21 |
imitanda. 83 : 6 |
imitarentur. 283 : 28 |
imitari. 145 : 12 |
imitata 226 : 12 |
imitati. 129 : 1 |
imitatione. 409 : 20 |
imitatu. 224 : 5 |
imitatus eſt. 401 : 10 | fortes. 320 : 23 |
immanibus epulis. 420 : 30 | pretiis. 418 : 14 |
immanis. 271 : 7 |
immanitate truculētior 450 : 23 |
immanitatem. 245 : 17 |
immemor. 180 : 7 | 258 : 11 |
immemores. 265 : 22 |
immenſæ. 56 : 16 |
immenſo. 279 : 4 |
immerentem. 345 : 21 |
immerenter damnata. 299 : 10 |
immerentia. 454 : 10 |
immergit ſe præceptis. 199 : 5 |
immergunt. 330 : 14 |
immeritò. 229 : 13 |
immeritum. 22 : 10 |
immerſit ſe ipſe flammis, Theogenes. 160 : 17 |
imminens imperio. 462 : 28 |
imminenti. 61 : 9 |
imminentia. 320 : 24 |
imminere. 107 : 24 |
imminerer. 287 : 11 |
immiſcuit. 92 : 7 |
immobile. 163 : 5 |
immobili. 76 : 17 |
immoderata. 457 : 22 |
immoderatè. 304 : 20 |
immoderato. 102 : 23 |
immodicos. 103 : 5 |
immolantem. 161 : 8 |
immolarentur. 98 : 9 |
immolaſſet. 348 : 8 |
immolatæ Iphigeniæ. 400 : 21 |
immolatarum. 88 : 18 |
immolaverat. 41 : 2 |
immolavit. 98 : 17 | 341 : 14 |
immotos 450 : 17 |
immortales funeribus. 216 : 11 |
immortalibus Diis. 20 : 9 |
immortalitati. 51 : 9 |
immortalium. 88 : 20 |
immunes. 219 : 5 |
immutabile. 257 : 5 |
imo. 172 : 4 | 308 : 15 |
impactus eſt in appellationem. 460 : 2 |
impar. 225 : 2 |
imparem. 182 : 4 |
impatiens. 441 : 2 |
impedantur 338 : 13 |
impedientes. 29 : 2 |
impedimento fuit. 9 : 12 |
impedire. 59 : 12 |
impediret. 137 : 12 |
impediri. 43 : 6 |
impeditæ. 431 : 21 |
impeditus eſt. 9 : 6 |
impelli potuerunt. 348 : 26 |
impendat. 229 : 9 |
impendentem. 52 : 28 |
impendere. 462 : 29 |
impenderent pœnæ ſpirituum. 121 : 17 |
impendio. 275 : 1 |
impendit. 396 : 15 |
impenſa. *part.* 220 : 17 | *ſub.* 417 : 9 |
impenſam. 216 : 15 |
impenſioribus verbis 213 : 14 |
impenſis armis. 155 : 17 | *ſubſt.* voracibus. 332 : 23 |
impenſo. 180 : 19 |
imperabat. 391 : 22 |
imperare. 209 : 7 |
imperaretur. 143 : 2 |
imperaſſet. 124 : 11 |
imperatis certis rebus. 246 : 14 |
imperator Rom. 271 : 26.
imperatorem. 52 : 7 |
imperatores. 262 : 2 | decem. 444 : 3 |
imperatoriæ. 350 : 8 |
imperatoriā poteſtatem. 337 : 13 |
imperatum erat. 375 : 6 |
imperavit 10 : 13
imperia nimia quiete in deſidiam reſoluti 333 : 8 | ſervitute ſactis. 10 : 4 | *juſſa*. 328 : 25 |
imperii mucronem. 87 : 15 | pondus. illecebris domari indignum eſſe. 85 : 4 | *juſſi* 53 : 10 |
imperio. 8 : 8 | *juſſo*. 17 : 8 |
imperiorum. 33 : 2 |
imperioſiſſimi faſces. 115 : 5
imperioſus. 267 : 24 |
imperitæ. 186 : 23 |
imperium. 59 : 3 | ſepelierat. 42 : 2 |
impetranda civitate. 140 : 7 |
impetrare. 160 : 20 |
impetrari. 210 : 19 |
impetraſſent. 132 : 7 |
impetrat. 61 : 5 | 181 : 10 |
impetrata. 259 : 21 |
impetraturam. 64 : 10 |
impetraverat 361 : 7 |
impetravit. 33 : 7 |
impetrito. 4 : 5 |
impetu cogitationis. 400 : 18 | gravis. 379 : 18 | invidiæ. 129 : 7 | mentis. 450 : 19 |
impetus. 147 : 3 | 396 : 11 |
impia. 439 : 5.
impie. 199 : 17 | 363 : 3 |
impietas. 360 : 12 |
impietate. 160 : 19 |
impigrè. 82 : 18 |
impii. 184 : 8 |
impios. 358 : 16 |
impium. 18 : 7 | 105 : 8 |
impleſſent. 109 : 24 |
implicabatur febri. 75 : 15 |
implicanti. 110 : 11 |
implicat ſe culpæ. 444 : 3 |
implicatis animus triſtitiā. 46 : 9 |
implicavit errore. 152 : 6 |
impliciter. 172 : 3 |
implicitum morbo. 51 : 5 |
implorante. 291 : 13 |
implorare. 260 : 13 |
imploraſſet. 260 : 3 |
implorata. 317 : 21 |
imploratum eſſet. 58 : 20 |
imploravit 116 : 6 |
impolito. 408 : 8 |
imponat. 208 : 10 |
imponeret. 447 : 9 |
imponi. 64 : 6 | 117 : 1 |
importuniorem. 300 : 5 |
impoſita. 10 : 13 | 176 : 21 |
impoſitus eſt. 64 : 14 |
impoſuerunt rogo. 332 : 10 |
impoſuiſſet. 8 : 6 |
impotens. 222 : 7 |
impotenter. 432 : 9 |
impotentia. 436 : 1.
impreſſit. 359 : 10 |
impreſſum. 271 : 21 |
improbando. 238 : 7 |

improbatis. 394 : 16 |
improbe dicta & facta. 447 : 2 |
improbis. 212 : 7.
improbiſſimis. 368 : 34 |
improbus. 201 : 4 |
improvida. 340 : 21 |
improviſus. 187 : 14 |
improviſo. 330 : 13 |
imprudens. 445 : 11 |
imprudentia. 361 : 9 |
imprudentiam. 84 : 3 |
impuberem. 325 : 17 |
impudenter. 130 : 9 |
impudentia. 441 : 14 |
impudentius 437 : 28 |
impudica. 376 : 23 |
impudicitiæ. 292 : 14.
impugnat. 171 : 14 |
impugnaverat. 431 : 23 |
impulit. 251 : 17 |
impulſam. 174 : 19 |
impulſu conſternationis. 369 : 1 | mentis. 164 : 4 |
impulſus. *ſubſt.* 442 : 1 |
impunè. 18 : 1 |
impunita eſſent. 422 : 13 |
impunitate. 295 : 11 |
impunitum ſit. 445 : 12 |
imputans. 281 : 24 |
imputaretur. 222 : 8 |
imputari. 325 : 7 |
in æquo poſuit. 334 : 9 | exilium. 204 : 4 | exilium quam in legem ire. 185 : 32 | habitum victoriæ. 239 : 19 | hoc venisse. 167 : 18 | id opus. 141 : 26 | quinque diviſam. Græcam linguam. 184 : 14 | tectam inflicto pede. 434 : 4 | votis nuncupandis. 403 : 17 | utraque re. 397 : 1 |
inque impenſis compeſcendis. 88 : 13 |
in orbem convolutus eſt. 64 : 23 |
in poſterum. 71 : 25 |
inæſtimabile. 137 : 4 |
inanet. 443 : 11.
inani ſtipulatione. 376 : 2 |
inauditt. 275 : 20 |
inauditum. 269 : 14 |
inauſpicato. 41 : 4 |
incedere. 144 : 27 |
incendere. 315 : 15 |
incendio. 160 : 1 |
incenſus. 113 : 3.
incepto. 107 : 8 | *ſubſt.* 140 : 12 |
inceptum. 225 : 6 |
incerta. 113 : 18 |
incertiſſimo. 330 : 12 |
incertus. 336 : 26 |
inceſſerent. 93 : 5 |
inceſſit mihi cupido. 1 : 6 | terror ſuperioribus. 66 : 9 |
inceſti. 205 : 8 | 319 : 4 |
inceſtu uſæ. 304 : 4 |
inchoaret. 418 : 17 |
inchoata ſunt. 94 : 4 |
inchoatæ. 145 : 2 |
Inchoatus eſt. 89 : 5 |
Inchoetus. 452 : 2 |
incidant. 454 : 12 |
incidendas. 320 : 19 |
inciderat. 452 : 19 |
incidit in regem. 73 : 12 | luctus. 109 : 4 |
incincta. 139 : 8 |
incipiam. 163 : 16 |
incipientes. 10 : 10 |
incipit. 385 : 21 |
inciſa. 160 : 15 |
inciſas. 364 : 15 |
incitabant. 410 : 2 |
incitatam. 284 : 1 |
incitatiſſimo odio |
incitatus. 400 : 9 |
incitaverant. 295 : 8 |
inclamavit. 55 : 9 |
inclamitat. 170 : 6.
inclinaretur 307 : 14 |
inclinata aciem. 151 : 21 |
inclinata. 146 : 29 |
inclinatio. 204 : 10 |
inclinatione. 164 : 11 |
includendo. 418 : 2 |
incluſus eſt. 275 : 26 |
incluſi. 2.8 : 2 |
incluſit. 121 : 3 |
incluſus. 415 : 26 |
inclytâ pugnâ. 273 : 1 |
inclytæ gentis. 451 : 3 | victoriæ. 31 : 7 |
inclyti muneris. 256 : 23 | portus. 179 : 2 |
inclytis cognominibus. 372 : 22 |
inclytum facinus. 143 : 24 |
incolarum. 158 : 6 |
incolis. 189 : 1 |
incolume. 29 : 4 |
incolumes. 196 : 4 |
incolumitas. 247 : 28 |
incolumitate. 22 : 11.
incommoda. 337 : 11 |
incommodorum. 375 : 13 |
incommodum. 75 : 4.
incompoſito. 95 : 5 |
inconceſſam. 81 : 3 |
inconceſſis. 345 : 11 |
Inconſideratius. 36 : 2 |
inconſtantius. 327 : 12 |
incorruptum eſſe. 80 : 6 |
increbreſcente. 177 : 14 |
increbreſcere ſpiritu. 231 : 16 |
incredibili facto. 27 : 5 |
incrementa. 169 : 5.
incrementum. 196 : 7 |
increpans. 213 : 15.
increparentur. 128 : 14.
increpitans ignaviam. 164 : 3 |
increpitus. 183 : 5 |
increpuit. 284 : 8 |
incubat. 289 : 4 |
incubuerunt viribus. 132 : 18 |
Incubuit ferro. 225 : 16 |
inculcando auribus. 121 : 15.
Inculcat. 154 : 6 |
incumbendo in gladium. 149 : 9 |
incunabula imperii. 349 : 5 |
incunabulis culpæ. 305 : 1 |
incurſus vitiorum. 200 : 3 |
incurvis haſtis. 93 : 2 |
incuſſerant. 304 : 7 |
incuſſit. 140 : 3 |
indagatrix. 434 : 1 |
Inde revocatum. 204 : 5 |
indebitam. 299 : 29 |
Indemnati. 298 : 8 |
index. 102 : 7 | 139 : 7 |
Indi. 207 : 6 |
Indibilis. 207 : 9 |
indicabat. 12 : 4 |
indicando. 183 : 4 |
indicare. 389 : 11 |
indicaſſet. 63 : 8 |
indicaturum. 350 : 11 |
indicaverunt. 98 : 6 |
indicendo. 84 : 4 |
indiceret. 114 : 10 |
indicerent. 231 : 15 |
indices. 50 : 4 |
indicia. 67 : 17 | 135 : 14 |
indicium. 150 : 8 |
indico. 431 : 17 |
Indico. 109 : 15 |
indictâ. 6 : 2 |
indictis. 359 : 18 |
indicturus. 437 : 23 |
indigens. 271 : 10.
indigent. 229 : 5 |
indigentia. 220 : 17 |
indigere. 214 : 18 |
indigi. 227 : 17 |
indignâ. 189 : 7 |
indignabuntur. 187 : 3 |
indignandum. 71 : 24 |
indignantes 298 : 8 |
indignati ſunt. 325 : 3 |
indignatio erupit. 301 : 8 |
indignatus. 86 : 18 |
indignè ferens. 350 : 5 |
indigniorem. 364 : 16 |
indigniſſime 455 : 14 |
indignitatis. 185 : 23 |
indignius. 258 : 22 |
indigno. 428 : 5 |
indignus. 260 : 20 |
inditum eſt. 95 : 9 |
indixit. 275 : 24.
indoctis. 169 : 17 |
indole animi. 146 : 1.
indolem. 342 : 3 |
indolis. 46 : 1 | 139 : 3.
Indolorum fœminæ. 109 : 8 |
Indos. 165 : 10 |
indotatus. 220 : 6 |

inducere. 235 : 25.
induceretur. 52 : 2.
induci. 321 : 12.
induebant charitatem. 84 : 17 |
induere. 15 : 8.
induerent. 357 : 18.
induit cultum famulantem. 278 : 1 | vultum. 246 : 23.
indulgent ægri liberos. 280 : 1 |
indulgentibus. 81 : 5.
indulgere dolori. 106 : 11.
indulgentiùs. 57 : 14.
indulſerint. 172 : 6.
indulſiſſe. 293 : 2.
indulſiſſet iracundiæ. 261 : 23.
Indus. 74 : 4.
induſtria. 383 : 6 | Græca. 385 : 4 |
induſtriæ vires. 382 : 1.
induſtriè. 355 : 19.
induſtrioſum. 167 : 10.
induſtrius. 391 : 13.
induimus. 116 : 17.
indutus 174 : 6.
induunt. 109 : 5.
induxerunt. 262 : 5.
induxit. 99 : 6.
inebrientur. 77 : 2.
inediâ. 269 : 6.
inemendabilis. 333 : 14.
ineptiæ. 73 : 7.
ineptis. 26 : 3.
inerat. 28 : 20.
inermem. 250 : 1.
inermia. 43 : 9.
inertiæ. 106 : 2.
inertibus. 392 : 3.
ineſt. 225 : 20.
ineundæ. 152 : 2.
ineunte. 47 : 1 | ætate. 366 : 13 |
inexorabiles. 300 : 3.
inexorabilibus clauſtris. 240 : 15 |
inexpectatum. 238 : 17.
inexpiabili literarum nota inuſtus. 322 : 6.
inexplebilis. 424 : 19.
inexplicabiles r pas. 387 : 10.
inexpugnabilem. 234 : 5.
inexpugnabilibus. 440 : 11.
inexuperabile. 231 : 13.
inexuperabilem ſpiritum. 154. 18.
infame. 324 : 8.
infamem. 370 : 26.
infamia. 206 : 7 | 328 : 3.
infamiæ ardore. 368 : 12 | nube obſcurata claritas. 369 : 18 |
infantia. 351 : 18.
infantem. 40 : 11 | 362 : 11.
infantes. 426 : 4.
infantiæ. 49 : 14.
infatigabilem. 184 : 22.
infatigabili. 143 : 10.
infecetas. 155 : 16.
infelices. 360 : 16.
infelicior. 428 : 4.
infelicis. 213 : 14.
infelicitate. 251 : 11.
infeliciter. 15 : 7.
infelix. 449 : 13.
infenſa. 374 : 11.
infenſum. 431 : 14.
inferebat. 428 : 4.
inferendi. 92 : 6.
inferendum. 348 : 18.
inferior. 192 : 9.
inferioris. 254 : 9.
inferis. 338 . 9 | *adjectiv.* 366 : 14.
Inferius. 228 : 2.
infernæ. 107 : 21.
Inferos *ſubſt.* 108 : 5.
inferre. 157 : 18 | bellum. 447 : 5.
infeſta fortuna 60 : 3.
infeſtis telis. 230 : 18.
infeſtiſſimum. 246 : 11.
infeſtos ſibi Deos. 14 : 5.
inficere mores. 26 : 5.
infidis præcordiis. 442 : 5.
infima. 426 : 21.
infimis. 255 : 10.
infinitam. 247 : 18.
infinitæ. 197 : 1.
infinitus. 77 : 4.
infirmam. 163 : 11.
infirmioribus. 161 : 3.
infirmiſſimum. 344 : 2.
Infirmitas. 67 : 8.
infixo. 44 : 5.
inflammaret. 185 : 18.
inflammatus. 43 : 13.
inflammaverat. 295 : 9.
inflata nitiore fortunæ 87 : 15.
inflatus regno. 331 : 13.
inflecti. 283 : 22.
inflicto pede. 434 : 3.
inflictorum. 330 : 15.
infligere. 331 : 3.
inflixerant. 211 : 5.
inflixit. 26 : 9.
Infra. 182 : 1
infractæ fortunæ. 229 : 2.
infractiore oratione. 287 : 25.
infulæ. 436 . 3.
infulis miſericordiæ. 236 : 8.
infundi ruinis. 31 : 9.
infudit in ſinum. 168 : 7.
infuſæ culinis oſtreæ. 148 : 20.
infuſum. 49 : 5.
Ingemiſcere malis. 326 : 6.
ingemiſcerem. 287 : 13.
ingenerare. 235 : 3.
ingeneravit. 290 : 18.
ingeneraverat ſpiritum. 257 : 3.
ingeneravit. 93 : 7.
ingenia ſtrenua quo plus receſſit ſumunt, hoc vehementiores impetus edunt. 373 : 5.
ingenioſum. 265 : 5.
ingeniti. 295 : 5.
ingenuum. 117 : 15.
ingens. 30 : 5 | 66 : 11.
ingentes. 155 : 3.
ingentis. 55 : 7.
ingenuæ ſtirpis. 459 : 10.
ingenui ſanguinis. 421 : 11.
ingenuitatis. 277 . 14.
ingenuorum. 172 : 1.
ingrata patria, ne oſſa quidem mea habes. 258 : 21.
ingrati animi. 160 : 22.
ingratiorum. 265 : 4.
ingratum erit. 274 . 7.
ingratum lapſæ mentis errorem, 258 : 3.
ingratus. 105 : 7.
ingrederemur. 391 : 11.
ingredi vitæ ſectam. 231 : 1.
ingrediens. 432 : 26.
ingreſſa. 180 : 7.
ingreſſu. 221 : 19.
ingreſſum. *part.* 245 : 18.
ingreſſurum. 416 : 17.
ingreſſus. 1.. : 2 | cupiditatem. 385 : 20 | ſeculum. 40 : 21 |
inhærens animo ejus amore flagrantiſſimo. 189 : 17 | cogitationibus. 388 : 11.
inhærent illi voci. 413 : 24.
inhærentium oculorum cupiditati. 423 : 1.
inhæſit hoſtibus. 154 : 16.
inhiare rebus. 336 : 15.
inhibendo. 193 : 9.
inhibere 47 : 9.
inhiberi. 164 : 16.
inhibitam. 389 : 4.
inhibuit. 178 : 13.
inhoneſtè. 308 : 15.
inhoneſti. 435 . 6.
inhoneſtius. 366 : 1.
inhonoratas. 242 : 9.
inhumatum. 58 : 2.
injecerat. 154 : 1.
injeciſſet. 379 : 18.
injecit fulmen tranquillitati, 60 : 4. manus. 155 : 2.
injectæ fuerant. 317 : 4.
injecti ſunt. 130. 11.
injectus eſt. 15 : 3
inierat. 164 : 9
injiciens metum. 117 : 19.
injicerentur 317 : 3.
injici. 247 : 10.
injiciam. 78 : 1.
injicientes. 26 : 4.
injicis. 336 : 12.
iniit pugnam. 334 : 21.
inimica. 60 : 2.
inimici. 260 : 19.
inimiciſſimi. 314 : 5.
inimiciſſimus. 205 : 8.
inimicitiarum. 204 : 15.
inimicorum. 54 : 15.
inimicus. 229 : 13.
iniquæ. 225 : 3.
iniquiſſimam. 259 : 14.

iniquitate. 361 : 15 |
iniquitatem loci. 117 : 18.
iniquum. 425 : 4 |
iniquum eſſe. 198 . 10.
inirei. 54 : 15 |
inuſa. 40 : 5 | 141 : 1.
initiati prudentiæ ſacris. 234 : | 12.
initiit. 417 : | 9.
initium à cultu deorum. 2 : 9.
inito. 155 : 17.
in intus. 309 : | 4.
injungit. 316 : | 15.
injuria. 278 : | 12.
injuriæ beneficiis ſpecioſiùs vinciuntur, quàm mutui odii pertinacia penſantur. 205 : 5 | quos inviſos faciunt, gratioſos miſeriæ reddunt. 260 : | 18.
injurias ſocius intuliſſet. 369 : | 25.
injuriosè. 129 : | 5
injuſſu 313 : | 6.
injoſſa. 340 : | 3.
injuncto bello. 121 : | 8.
innaſci. 429 : | 17.
innexa eſt. 30 : | 1
innixa. 107 : | 12.
innixus. 151 : | 14.
innocentem. 536 : | 31.
innocentia. 176 : 5.
innocentiæ magiſtra verecundia. 221 : | 5
innocentium. 404 : | 13.
innoteſcere. 410 : | 23.
innoxiæ. 372 : | 11.
innoxius. 370 : | 12.
innumerabiles. 210 | 18.
innumerabilium ſeculorum. 385 : | 23.
inopes. 115 : | 17.
inopi laudis. 272 : | 14.
inopia 91 . 13.
inopiam malam licentia imperii magiſtram. 307 . | 16.
inopinatæ. 358 : | 28.
inopinato. 139 : | 5.
inopi togi. *Cn. Pompeius*. 246 : 21.
inquam. 83 : 13.
inquietas. 409. : 22.
inquinando. 165 : 6.
inquinarentur. 462 : 4.
inquinatis. 105 : 17.
inquinatiſſimæ 372 . 26.
inquinaverat. 119 . 13.
inquirendum. 4 : 5.
inquireteni. 304 : 4.
inquirit. 104 : 22.
inquiſitionis. 1 : 5.
inquit. 32 : 20 | 57 : 2
inſanà. 543 : 11.
inſaniæ. 364 : 1.
inſatiabile 410 : 6.
inſatiabilem. 446 : 30.
inſcribi. 258 : 21.
inſcribitur. 189 : 21.
inſcripſit. 405 : 14.
inſcriptam. 98 : 15.
inſculpendo. 190 : 20.
inſculptam. 408 : 10.
inſculptor. 10 : 2.
inſectandi. 178 : 25.
inſectatus eſt. 174 : 11.
inſecutus eſt. 31 : 5.
inſepulta. 301 : 15.
inſepultus. 61 : 3.
inſequatur. 371 : 22.
inſequente. 29 : 3.
inſequentibus 357 : 11.
inſequentium. 420 : .
inſeratur. 417 . 2.
inſerenda eſt. 150 : 18.
inſerendo. 50 : 5.
inſerens. 186 18.
inſerere. 429 : 14.
inſerere. bonis. 462 : 22.
inſeri. 441 : 13.
inſerit ſe. 299 . 19.
inſerta eſt. 30. : 5.
inſertis. 185 : 14.
inſeruerunt. 415 : 3.
inſervierat. 71 : 15.
inſeruiſſet oculos miraculo. 163 : 10.
inſeruit ſe laudibus hiſtrionis perſona. 384 : 24.
inſident equo. 280 : 9.
inſidentes. 63 : 7.
inſidiis. 13 : 11.
inſidioſà. 348 : 20.
inſidioſi. 365 : 11.
inſidioſum. 443 : 18.
inſigne. 270 : 9.
inſigni regio. 246 : 19.
inſignia. *ſubſt*. 312 : 23.
inſignibus antium. 252 : 6. imperii. 278 : 2.
inſimulatus eſt. 378 : 4
inſiſtens 385 : 11.
inſiſtere. 182 : 4.
initum animis odium. 301 : 18.
inſolens. 173 : 24.
inſolentes. 33 . . 18.
inſolentià. 125 : 3.
inſolentiam Thebanorum. 263 : 1.
inſolentiſſimè. 153 : 16.
inſolentiſſimos. 110 : 6.
inſolentius. 437 : 27.
inſolità. 393 : 9.
inſoliti. 419 : 6.
inſontem. 573 . 6.
inſontes. 349 : 2
inſontium. 60 . 3.
inſpectà. 285 : 5.
inſpectante. 156 : 7.
inſpectis, 43 : 17.
inſperatius 188 : 22.
inſperata. 276 . 13.
inſperato. 37 3.
inſperaſſet. 285 12.
inſpiciendum. 135 : 8.
inſtabat ibi. 186 : 22.
inſtantem. 274 : 9.
inſtantibus 307 . 2.
inſtantis : *part*. 190 : 15.
inſtas. 235 . 24.
inſtare. 224 : 9.
inſtarent. 185 : 24.
inſtaurari. 569 : 14.
inſtauratione. 53 : 5.
inſtaurato. 43 : 3.
inſtillaſſe. 50 : 10.
inſtincta errore truculentiſſimo. 189 : 3. | furore. 269 : 5 | virgo. 70 : 3.
inſtincti arrogantià. 36 . 6.
inſtinctu. 50 : 9 | 98 : 24.
inſtitores. 291 : 7.
inſtitorum. 111 : 3.
inſtituendo. 416 : 12.
inſtituens. 285 : 22.
inſtituerant. 5 5.
inſtituere. 25 : 3.
inſtituimus. 257 : 11.
inſtituiſſet. 202 : 6.
inſtituta majorum. 88 : 1. publica, pro vana pietate potiora judico. 87 : 4.
inſtituti erant. 365 : 1.
inſtitutionis. 402 : 7.
inſtitutum. 105 : 5.
inſtitutum eſt. 311 2.
inſtitutus. 25 : 1.
inſtructa. 354 : 9.
inſtructiſſimus. 107 : 6.
inſtructurum. 313 : 24.
inſtructus. 348 : 10.
inſtruere conſilio. 571 : 6.
inſtrui vaſis. 88 : 14.
inſtrumenta. 357 : 17.
inſtrumento. 218 : 11.
inſtruxerat armis. 114 : 6.
inſtruxerat aditum. 51 : 21.
inſtruxerunt acies. 94 : 8.
inſula. 155 : 4 | 265 . 4.
inſulæ Britannicæ. 155 : 1.
inſulam Tiberinam. 65 : 9.
inſultare. 118 : 6.
inſultaret. 249 : 11.
inſultationibus. 320 : 28.
inſultent. 236 : 12.
inſuper. 171 : 10.
inſutum culeo. 13 : 6.
intacta. 70 : 17.
intactos. 199 : 2.
integerrimæ. 297 : 28.
integerrimè. 325 : 5.
integerrimo. 178 : 16.
integra. 257 : 3.
integritatem. 134 : 4.
integrum. 70 : 12.
intellectu. 247 : 8.

intellexerunt. 348 : 16.
intellexiſſent. 278 : 24.
intellexit. 131 : 2.
intelligo 177 : 20.
intemperantiæ. 80 : 9.
intemperantis. 372 : 4.
intempeſta. 322 : 4.
intempeſtivùs. 366 : 22.
intendi. 305 : 20.
intenta. 430 : 15.
intentatus. 275 : 1.
intenti ſunt. 58 : 23.
intentis lueto. 372 : 11.
inter honorandos. 67 : 32 | primas memoriæ meas. 181 : 3 | ſacrificandum. 7 : 6.
Intercatia opp idum. 145 : 12.
intercedere. 191 : 14.
intercederent. 269 : 7.
intercedit. 355 : 10.
intercepta. 45 : 10.
interceptor. 449 : 2.
interceptum. 334 : 9 | eſt. 346 : 11.
interceptus. 162 : 13.
interceſſerat. 81 : 11.
interceſſionem. 252 : 4.
interceſſit. 80 : 11.
interceſſu ſervavit. 267 : 7.
intercidant. 255 : 10.
intercipiendo. 412 : 1.
intercolumnio. 461 : 12.
interdicere-tur. 381 : 4.
interdiu. 62 : 1.
interdixit. 116 : 18.
interdum. 323 : 7.
interemerat. 274 : 13.
interemiſſet. 231 : 22.
interemit. 303 : 17.
interempti. 69 : 6.
interemptor. 290 : 7.
interemptum eſſe. 157 : 9.
interempturа eſſem. 150 : 9.
interempturus erat. 372 : 8.
intereſſe. 179 : 4.
intereſſent. 194 : 15.
intereſt. 125 : 11.
interfari. 436 : 12.
interfecerunt. 447 : 10.
interfecta. 157 : 12.
interfectis. 294 : 9.
interfectore. 147 : 25.
interfectores. 161 : 6.
interfectum. 342 : 5.
interfecturum. 140 : 24.
interfectus. 61 : 3.
interficere 234 : 13.
interficienda. 424 : 12.
interficiendum. 331 : 5.
interficimus. 248 : 2.
interfluit 190 : 11.
interfuerant 248 : 26.
interfuerit. 73 : 6.
interfuit. 94 : 11.
interfuturi eſſent. 82 : 20.
interjacens. 70 : 8.
interjecta. 330 : 6.
interjecto. 138 : 11.
interiiſſe. 281 : 9.
interiit. 53 : 8.
interim. 128 : 18.
interiorem. 459 : 8.
interit. 146 : 26.
interitu. 14 : 10.
interitus 45 : 10 | 136 : 18.
intermiſſione. 392 : 15.
interpellandi. 177 : 17.
interpellante. 445 : 5.
interpellare. 267 : 9.
interpellari. 190 : 24.
interpellatus. 74 : 5.
interponebatur. 82 : 9.
interponendo. 262 : 19.
interponere. 194 : 6.
interponi. 198 : 8.
interponuntur. 79 : 1.
interpoſità. 237 : 7.
interpoſuiſſet. 308 : 3.
interpoſuit 200 : 19.
interpretandarum. 33 : 6.
interpretati ſunt. 30 : 6.
interpretatione. 26 : 4.
interpretatus eſt. 384 : 2.
interprete. 60 : 10 | 86 : 4.
interpreter. 39 : 7.
interrogabat. 389 : 9.
interrogantem. 54 : 4.
interrogare 449 : 11.
interrogaſſet. 414 : 1.
interrogatâ. 65 : 15.
interrogatione. 130 : 9.
interrogatus. 186 : 7.
interrogavit. 27 : 3.
interrumperet. 286 : 6.
interrumpere non. 11 : 8.
interveniſſent. 445 : 19.
interveniſſet. 71 : 23.
interventu. 225 : 6.
inteſtini. 94 : 19.
intima conditionis humanæ. 169 : 12.
intimam. 69 : 16.
intolerabile. 264 : 19.
intolerabilia. 299 : 27.
intolerabilis. 38 : 11.
intoleranda. 94 : 17.
intra annum extincti. 16 : 8 | pactus. 351 : 23 | privatum habitum continente. 59 : 13 | quatriduum filiis ſpoliatus. 287 : 23 | ſeptimum lapidem. 196 : 7.
intrante 81 : 12.
intrantes. 84 : 16.
intraret 212 : 22.
intraſſent. 159 : 10.
intravit curiam. 347 : 26.
intrepidè 158 : 12.
introducere. 22 : 4.
introducti. 87 : 8.
introduxit. 165 : 1.
introferri. 55 : 13.
introitu. 133 : 8.
intromitti. 134 : 24.
intueare. 358 : 11.
intuebatur. 420 : 9.
intuens. 199 : 7.
intueor. 261 : 18.
intuerentur. 358 : 34.
intueri. 86 : 7 | 107 : 15.
intulerant. 317 : 14.
intulerunt. 225 : 21.
intuliſſet injurias. 369 : 25.
intulit vulnus 72 : 10.
intus. 216 : 7.
invadendæ. 49 : 4.
invadere. 104 : 12.
invalidâ. 361 : 14.
invalidos. 459 : 7.
invaſit hoſtes. 334 : 26.
invaſurum. 550 : 1.
invenerit. 220 : 6.
invenire. 73 : 9.
invenirentur. 17 : 8.
inveniri. 213 : 7.
inventa eſt. 302 : 9.
inventor. 427 : 4.
inventor eſſe. 372 : 11.
inventurum. 73 : 10.
inventus eſt. 171 : 16.
inverecundâ. 376 : 12.
inverecundiùs. 361 : 10.
inveſt gandi. 389 : 10.
invias. 54 : 2.
invicem. 81 : 13.
invictæ leges neceſſitatis. 462 : 10.
invictum. 421 : 25.
invideamus. 213 : 11.
invidere. 247 : 4.
invidia. 32 : 1.
invidioſa. 297 : 14.
invidioſum. 130 : 5.
invidiſſe. 247 : 5.
inviolata. 80 : 17.
inviolatum. 440 : 8.
inviſæ. 266 : 2.
inviſam ſibi. 305 : 13.
inviſiorem. 188 : 4.
inviſum diis ſuperis. 366 : 13.
inviſus. 147 : 12.
invitâ. 442 : 3.
invitabant. 174 : 24.
invitata. 126 : 6.
invitati. 82 : 19.
invitatione. 248 : 16.
invitaverim. 294 : 2.
inviti. 247 : 16.
invitiſſimis. 256 : 5.
invitus. 73 : 5.
inulta foret. 115 : 8.
inultum habuit ſcelus. 442 : 6.
inumilaret. 591 : 10.
inundaſſe 59 : 6.
inundatione. 39 : 2.

Inundavit. 424 : 5.
invocare. 450 : 10.
invocato. 107 : 20.
invoco. 2 : 2.
involvam. 269 : 23.
involvendum. 33 : 15.
involverim gloriam. 270 : 19.
involutam. 56 : 18.
inurentem. 328 : 19.
inuſitatâ. 426 : 13.
inuſitatis. 377 : 11.
inuſtus. 322 : 7.
inutile eas obtrectare vires, quas ipſe foverit. 338 : 14.
inutiles. 147 : 22.
inutiliter. 340 : 26.
jocabunda. 95 : 5.
jocabundus. 160 : 2.
jocantes. 89 : 11.
joci. 354 : 14.
jocinore. 43 : 3.
jocinoris. 182 : 19.
jocorum. 137 : 17.
jocoſis. 20 : 7.
jocus. 248 : 29.
Ionas. 103 : 6.
Iophon Sophoclis fil. 390 : 19.
Iove. 2 : 4 | Capitolino. 231 : 5.
Iovem Ammonem. 437 : 18.
Iovi Feretrio. 144 : 10 | Olympio. 20 : 10.
Iovis. 16 : 1 | Capitolini. 23 : 5 | epulo. 80 : 1 | Olympii. 181 : 19 | Sabazii. 26 . 5.
Iphigeniæ. 400 : 22.
ipſa. 32 : 16.
ipſe. 6 : 9.
ipſorum. 64 : 18.
ipſum dixiſſe. *Pythagoram.* 415 : 25.
Ira. 430 : 1 | divina lento gradu ad vindictam ſui procedit. 21 : 5 | & gloria potentiſſimi affectus. 244 : 1 | quot modis pertinax vindex. 32 : 12.
iracundia. 433 : 7.
iram profiteri. 297 : 19.
iraſci populo Rom. quis ſapienter poteſt. 431 : 4.
irato deorum numine. 458 : 18.
iratus eſſem. 199 : 9.
ire. 131 . 22.
iretur 25 . 2.
irrel groſas. 22 : 1.
irridendi cauſa. 73 : 8.
irrita. 462 : 23.
irritam. 214 : 4.
irritamenta 104 : 1.
irritamentum. 223 : 12.
irritatione. 304 . 27.
irritatus. 185 : 4.
irrito. 344 : 5.
irrogatum eſt. 13 : 7.
irruiſti in mucronem imperii. 87 : 16.
irrumpentibus. 143 : 8.
irrumperant. 21 : 14.
irrupit magis in curiam, quam venit. *Marius.* 327 : 2.
irruptione. 60 : 16.
is, filium. 364 : 4 | ipſe. 84 : 3 | qui conſul. 354 : 9.
Iſaurici. 380 : 9.
Iſiaci habitu. 344 : 22.
Iſidis. 26 : 7.
Iſocrates. 389 : 22.
Iſocratis. 405 : 16.
iſta. 192 : 16.
Iſthmicum ſpectaculum. 239 : 1.
iſtinc. 213 : 20.
iſtos. 183 . 10.
iſtud. 130 : 13.
ita ut vivam dabo. 457 : 20.
Italia. 186 : 12 | 196 : 5.
Italiæ latus. 351 . 5 | partem. 386 : 8.
Italiam. 443 : 17 | laceratam. 182 : 19.
Italico bello. 271 : 24 | 302 : 21.
Ite. 128 : 19 | 222 : 23.
iter una facientes. 61 : 5 | victoriæ patefecerunt. 38 : 11.
iteratâ. 239 : 7.
iterum. 49 : 6.
itinera. 344 : 22.
itineris. 413 : 21.
ituro. 42 : 4.
jube. 187 : 16.
jubebant. 422 : 10.
jubebo. 352 : 4.
Iubellio. 121 : 2.
jubendo. 258 : 21.
jubente. 298 : 22.
jubeo. 283 : 18.
juberetur. 162 : 14.
jubet. 123 : 9.
jucunda. 395 : 9.
jucundiora. 281 : 5.
jucundiſſimè. 338 : 31.
jucundiſſimum. 227 : 9.
jucund us. 135 : 5.
jucundum ducebant. 247 : 27.
judex. 124 : 6.
judicabant. 25 : 5.
judicandi. 376 : 18.
judicans. 114 : 15.
judicant. 195 : 7.
judicantium. 462 : 13.
judicantur. 264 : 12.
judicaretur. 186 : 6.
judicaſſent. 193 . 2.
judicata eſſet. 376 : 23.
judicatæ pecuniæ. 195 : 1.
judicatum eſt. 372 : 12.
judicavit. 246 : 5.
judice. 182 : 23.
judices. 134 : 4.
judicia. 174 : 6.
judicialem. 397 : 12.
judicibus. 285 : 10.
judicio. 28 : 10 | fortunæ, 450 : 7.
judiciorum *publicorum, & privatorum*, motus. 367 : 1.
judiciorum verum, & honeſta benevolentia duo probabiles liberalitatis fontes. 236 : 3.
judico. 87 : 4.
juga Alpium. 182 : 17.
jugera agri. 218 : 18.
jugeribus. 208 : 16.
jugerum. 218 : 9.
Iuglandium. 458 : 27.
jugo charitatis. 81 : 17 | imperii. 253 : 10.
jugulandos. 67 : 9.
jugulandum. 261 : 3.
jugulantur. 106 : 4.
jugulare. 187 : 16.
jugulator. 424 : 14.
Iugulum. 261 : 9.
jugum. 115 : 1 | 250 : 1 : boum facilis tutelæ. 332 | 22 | fraternum Claudiæ gentis. 273 : 8.
Iugurtha. 111 : 19.
Iugurthæ. 324 : 21 | 354 : 9 | 408 : 19.
Iugurtham. 326 : 8.
Iugurthino bello. 111 : 1.
Iugurthinum triumph. 173 : 24.
Iuli 47 : 10 | 321 : 4.
Iulia. 319 : 13.
Iuliæ C. Cæſaris. 223 : 25.
Iuliæ gentis. 273 : 8.
Iulida oppidum. 107 : 1.
Iulii Cæſaris. 51 . 13 | 154 : 15.
Iuliis. 90 : 1.
Iulio Cæſari. 180 : 6.
Iulium. 151 : 19 | 299 : 3.
Iulius Cæſar. 68 : 11 | 394 : 10.
jumenta agebat. 448 : 3.
jumentis. 175 : 18.
jumentorum. 111 : 17.
juncta. 64 : 1.
juncti eſſent. 203 : 11.
junctum ſanguine. 112 : 10.
juncturæ. 109 : 22.
junctus erat. 272 : 11.
jungam. 404 : 16.
junge. 109 : 14.
jungendus eſt 233 : 1.

jungens. 426 : 13.
jungere currus. 185 : 19.
jungi. 225 : 22.
Iunio Bruto. 216 : 11.
juniorum nemo. 431 : 14.
Iunius Brutus. 342 : 2.
Iuno. 80 : 1.
Iunonem. 287 : 9.
Iunoni. 15 : 7 | Capitolinæ. 289 : 4 | Laciniæ. 18 : 2 | 76 : 17 | Monetæ. 65 : 11.
juraerant. 234 : 12.
juraſſent. 131 : 8.
Iupiter omnipotens. 46 : 6.
jura civium. 392 : 16.
jurandi. 457 : 21.
jurare. 123 : 10.
juraverunt. 132 : 5.
jure adoptionis. 286 : 11 | amicitiæ. 234 : 9.
jure triumphandi. 122 : 7.
jurejurando. 265 : 20.
jurgia. 157 : 27.
jurgii. 81 : 11.
juris civilis. 254 : 11.
juriſdictionem. 363 : 10.
jus civile. 100 : 6.
jusjurandum. 138 : 19.
juſſeras. 298 : 5.
juſſi erant. 175 : 18 | ſunt. 7 : 6.
juſſiſſet. 19 : 2 | 86 : 18.
juſſit. 13 : 7 | 73 : 18.
juſſo. *part.* 184 : 17.
juſſu. 65 : 12 | tuo interempti. 261 : 21.
juſſus erat. 282 : 4 | eſſet. 193 : 2 | eſt. 189 : 15.
juſta. 251 : 2.
juſtiore. 462 : 18.
juſtiori. 126 : 4.
juſtiſſimè. 13 : 8.
juſtiſſimis. 221 : 1.
juſtiſſimus. 314 : 16.
juſtitia. 311 : 11 | vicit odium. 313 : 27 | in quatuor tribunis. 312 : 16.
juſtitiam viguiſſe. 314 : 8.
juſtitias. 216 | 136 : 10.
juſto gravius. 199 : 10.
juſtus. 184 : 7.
Iuturnæ lacum. 631 13.
juvandi. 257 : 8.
juvat. *imperſ.* 191 : 10.
juvenem Pinoenſem. 271 : 24.
juvenes. 131 : 20.
juvenibus Græcis. 447 : 7.
juveni. 281 : 3.
juvenili. 279 : 8.
juvenis. 67 : 14 | 107 : 5.
juventa. 385 : 19.
juventam. 171 : 22.
Iuventii. 363 : 17.
Iuventius Thalna. 452 : 24.
juventus. 82 : 12 | 146 : 11.
juventute Rom. 252 : 21.
juventuti Rom. 146 : 17.
juvenum. 110 : 14.
juvet. 266 : 4.
juxta ponere. 190 : 7.

L.

LAbantes Vrbis noſtræ correxit vires. *P. Decius P. filius.* 276 : 17.
labefactâ. 456 : 15.
labefactuſi. 84 : 11 | 337 : 24.
labefecit. 214 : 12.
labellis. 50 : 5.
labentem belli fortunam. 152 : 1.
labenti annonæ. 140 : 4.
laberetur. 256 : 14.
labes. 449 : 4.
labi leni tractu. 64 : 19.
labor. 115 | 173 : 10.
laborandum. 392 : 5.
laborantem. 249 : 9.
laborantes invidiâ. 367 : 2.
laborantibus. 96 : 10.
laborare. 52 : 13.
labore. 104 : 2 | 199 : 5.
laborem. 409 : 16.
labores. 361 : 11.
labori. 280 : 8.
laboribus. 91 : 1.
laborioſè. 390 : 7.
laborioſus. 388 : 8.
laboris. 82 : 19.
labris. 336 : 30.
Lacedæmon Græciæ decus. 227 : 13.
Lacedæmona. 386 : 3.
Lacedæmone. 202 : 6.
Lacedæmoniam. 189 : 4.
Lacedæmonii. 35 : 9.
Lacedæmoniorum grave reſponſum. 210 : 9 | inſtituto. 228 : 3 | legatos. 213 : 15.
Lacedæmonis. 49 : 4.
Lacedæmoniom. 440 : 4.
laceramus fortunam. 220 : 20.
lacerandum. 450 : 19.
lacerandus convicio. 231 : 7
laceraret Italiæ latus. 351 : 6.
lacerat. 165 : 8.
lacerata. 429 : 9
lacerati victoris. 415 : 11.
laceratum. 298 : 2.
laceraverat donum maledictis. 305 : 13.
laceſſavit. 257 : 8.
laceſſi. 143 : 2.
laceſſebat. 307 : 19.
laceſſit. 352 : 18.
laceſſitam. 461 : 4.
laceſſiti. 446 : 2.
laceſſitus injuriis. 184 : 25.
Lachmiorum. 407 : 7.
Laciniæ Iunonis. 76 : 17.
Laciniam. 19 : 8.
lacinis. 116 : 16.
lacrymæ. 182 : 3.
lacrymante. 127 : 7.
lacrymas reddidit. 246 : 24.
lactis. 269 : 9.
lacu. 30 : 5 | 418 : 9.
lacum Iuturnæ. 63 : 13.
lacunaribus. 410 : 18.
lacus. 39 : 1 | 418 : 5.
Læda. 181 : 16.
lædendum. 444 : 1.
læderetur. 320 : 5.
Lælio. 272 : 11 | 330 : 6.
Lælium. 230 : 1.
Lælius. 369 : 5 | 392 : 6.
Lænati coſ. 229 : 18.
læſa. 115 : 9 | 302 : 11.
læſis. 265 : 21.
læſurum. 196 : 10.
lætus. 143 : 15 | 261 : 4.
læta mater 2. 238 : 19.
lætabatur. 71 : 18.
lætari. 158 : 17.
lætatus eſt. 58 : 5.
lætentur. 236 : 9.
læti. 65 : 18 | 135 : 4.
lætior. 97 : 11 | 162 : 10.
lætiore. 326 : 9.
lætis manibus. 425 : 15.
lætiſſimum. 258 : 45.
lætitia. 452 : 14.
lætitiam. 143 : 17.
læto ſtylo. 203 : 3.
Lætorius. 230 : 18 | 192 : 11.
lætum. 109 : 11 | 233 : 12.
lætus. 60 : 14 | 249 : 9
læva. 154 : 1 | 60 : 20.
lævam. 151 : 4.
Lævino. 194 : 14.
lævis. 439 : 4.
lamentabantur. 108 : 11.
lamentabiles. 424 : 8.
lamentantem. 400 : 23.
lamentationes. 106 : 9.
lamentationem. 231 : 24.
laminis. 320 : 7.
Lampſacenæ urbis. 346 : 0.
Lampſacum urbem. 346 : 25.
lanceam. 58 : 23.
laneo. 20 : 22.
laneum. 20 : 29.
languentem. 185 : 18.
languentibus armis. 218 : 19.
langueſcunt. 422 : 1.
languida. 397 : 5.
languidiore. 281 : 20.
languido. 432 : 7.
languore. 104 : 18.
laniatibus. 46 : 2.
laniatu. 271 : 15.
laniatus ſunt. 429 : 16.
laniatus. 455 : 12.
Laodiceæ. 75 : 5 | 460 : 2.
Laodicea. 460 : 19.

Laodiceæ. 446 : 21.
lapideis. 12 : 4.
lapidem. 196 . 7.
lapidi. 455 : 5.
lapidum. 47 : 7.
lapſæ mentis. 258 : 5.
lapſo. 41 : 6.
lapſu. 32 : :.
lapſus. *ſubſt.* 159 : 1.
lapſus fuerit. 244 : 5.
laqueis. 294 : 1 | 352 : 22.
laqueo. 347 : 6.
lares familiares. 96 : 11.
largiore vino provectu. 89 : 10.
largiri. 168 : 6.
largis. 421 : 28.
largita eſt. 122 : 3.
largiti. 413 : 15.
largitione. 338 : 25.
largitionibus. 150 : 20.
largiturum. 280 : 19.
largitus eſt. 239 : 11.
largum. 166 : 3.
Lariſſam. 222 : 22.
Lartis. 445 . 16.
laſcivi. 423 : 1.
laſcivis. 328 : 9.
laſciviore. 421 : 29.
lata. 458 : 32 | eſt. 150 : 12.
latæ ſunt ſententiæ. 374 : 10.
latam legem. 130 : 8.
latè. 245 . 9.
latebram. 456 : 18.
latebras. 43 . 3 | 227 : 12.
latebris. 104 : 17.
latentem. 449 : 22.
latentium 434 : 1.
latera conimmiteret. 458 : 25 | ſua erogere odiis acerrimis. 578 : 7.
latere. *verbum.* 381 : 1 | *nomen.* 74 : 10.
lateret. 328 : 10.
lateris. 383 : 4
Lateranam. 319 : 6.
laticlavia tunica. 245 : 21.
latifundia. 218 : 17.
Latinâ viâ. 65 : 20.
Latinæ vocis honor. 85 : 1.
Latinarum. 169 : 7.
Latine. 84 : 22.
Latini. 12 : 6 | 140 : 7.
Latinis annalibus. 457 : 9.
Latino bello. 52 . 5.
Latinorum. 306 : 9.
Latinos. 12 : 7 | 118 : 2.
latitantem. 441 : 25.
Latium 185 : 7.
latius. *adverb.* 1 : 2. | *adj.* 158 : 14.
latos. 183 : 10
latratibus. 377 : 11.
latratus aſpectu picti canis inclinatus. 400 : 8.
latrocinia. 303 : 8.
latrone. 285 : 31.
latronum. 135 : 7.
laturos. 64 : 14.
laturus. 356 : 7.
latus Italiæ. 351 : 5.
lavabatur. 88 : 4.
lavanti. 215 : 4.
laudabatur. 155 : 18.
laudabile. 6 : 5 | 246 : 8.
laudabilior. 390 : 13.
laudabilis. 171 : 1.
laudabilius. 248 : 12 | *adj.* 231 : 17.
laudanda fiducia eſt, quæ æſtimationem ſui certo pondere examinat. 180 : 14.
laudando. 344 : 18.
laudantem. 141 : 8.
laudare ſe vani : vituperare ſtulti eſſet. *Arist.* 339 : 6.
laudari 256 : 9.
laudaſſet. 213 : 14.
laudatio. 194 : 19 | 448 : 14.
laudatione. 144 : 11.
laudationis 321 : 25.
laudatus. 208 : 15.
laude. 9 : 16 | 205. 4
laudem. 108 : 16 | 155 : 17.
laudemus. 376 : 28.
laudes. 76 : 6.
laudi. 149 : 6.
laudum. 154 : 4
Lavinii. 42 : 5 | 68 : 11
laurea corona. 173 : 22.
laureæ. 113 : 5 | ramulos. 125 : 17.
lauream. 117 : 5.
laureati. 67 : 19.
Laurenti. 392 : 9.
Laurentina via. 380 : 14.
lauto. 85 : 7.
laus. 207 : 19.
lautior. 217 : 10.
lautitia gaudente. 212 : 4.
lautitiam. 103 : 1.
laxamentum. 147 : 4.
laxato. 164 : 11.
laxavit 165 : 2.
lecti. *ſubſt.* 135 : 13.
lecticâ. 53 : 12 | 124 : 7.
lectionem. 305 : 10.
lectiſternia. 98 : 9.
lectiſternio. 98 : 19.
lectitaret. 383 : 15.
lectitaſſe. 392 : 10.
lecto. *ſubſt.* 140 : 24 | *part.* 111 : 1.
lectorem. 375 : 2.
lectoris. 224 : 3.
lectos expediti corporis. 93 : 1.
lectuli. 280 : 8.
lectulos Punicanos. 355 : 10.
lectulum. 80 : 1. | 521 : 24.
lectum. 61 : 33.
lectus funebris. 216 : 18.
legati Lacedæmoniorum. 310 : 9.
legati generi. 375 : 19.
legatione. 259 : 22.
legationem. 27 : 8 | 211 : 6.
legationis. 162 : 12.
legatis. 64 : 9 | 208 : 23.
legato. 176 : 2 | 330 : 17.
legatorum. 65 : 7.
legatos. 101 : 16 | 445 : 20.
legatum. 272 : 12.
legaturum. 218 : 22.
legatus ad Pyrrhum. 210 : 8. item Fabio. 280 : 5.
legavit. 256 : 8 | 364 : 14.
lege Agraria. 373 : 4 | cautum eſt ne quis triumpharet. 123 : 2 | Papia. 168 : 16 | Sulpicia. 441 : 27.
lege *verbum.* 265 : 19.
legem. 283 : 1.
legenda. 134 : 4.
legendas. 190 : 22.
legendo militem. 91 : 6.
legens. 452 : 27.
legerat. 404 : 2.
legerunt. 415 : 11.
legibus. 103 : 2. | 151 : 2.
legio. 353 : 3.
legiones quatuor. 414 : 6.
legionum. 45 : 10 | 152 : 6.
legis. 315 : 25.
legiſlatorem. 351 : 29.
legiſſet. 167 : 15.
legitimâ. 189 : 10.
legitimè. 361 : 3.
legitimi. 224 : 2.
legitimum. 124 : 22.
legitur. 407 : 17.
legum. 299 : 15.
leguntur. 326 : 10.
Lemoviorum. 227 : 16.
leni tractu. 64 : 19.
leniendæ famis. 358 : 20.
leniendos æſtus mentis. 102 : 19.
lenientem. 269 : 9.
lenimentum. 227 : 9.
lenis. 188 : 25.
lenitatis. 282 : 1.
leniter. 121 : 9 | 244 : 87.
lenocinio. 181 : 9.
lenoni. 563 : 17.
lentiginoſi oris. 59 : 16.
Lentuli. 460 : 5.
Lentulis. 205 : 9.
Lentulo. 366 : 4.
Lentulum Cruſtellionem. 519 : 13.
leonem. 338 : 10.
leoni objectus. 433 : 8.
Leonico. 256 : 3.
Leonida rege. 49 : 9.
Leonidas Spartanus. 158 : 1.

leoninos. 433 : 13.
Leontini. 416 : 6.
Leontinus. 405 : 16.
levare. 457 : 11.
levat. 425 : 8.
levatus eſt crimine. 147 : 9.
levavit mortem. 232 : 4.
Leuctra. 159 : 4.
leve eſt. 226 : 17.
leves. 373 11.
levi. 320 : 11 | 454 : 27.
levibus initiis. 417 : 9.
levioris. 345 : 10.
levitatis. 205 : 4.
leviter. 400 : 3.
levius. 449 : 23.
lex. 123 : 5 | prima naturæ diligere parentes. 269 : 16.
libamentis. 102 : 13.
libeat. 166 : 4.
libenter. 20 : 3 | 157 : 9.
libenti 274 : 4.
libentiùs. 283 : 32.
liber. 105 . 10 | 272 : 9.
Liber Pater. 174 : 2.
libera. 259 : 23 | 296 : 15.
liberales. 188 : 22.
liberalis formæ. 428 : 1 | habitus. 245 : 51.
liberaliſſimam. 366 : 5.
liberalitas. 211 : 12 | 337 : 24.
liberalitatis commemorationi vacemus. 236 : 2.
liberaliter. 242 : 16.
liberaliùs. 407 : 6.
liberandæ. 163 : 24.
liberare. 138 : 10.
liberarentur. 321 : 19.
liberaret. 157 : 17 | 280 : 23.
liberas. 239 : 4.
liberata eſt. 159 : 12.
liberati erant. 98 : 18 | ſunt. 326 : 11.
liberatus. 63 : 31 | eſt. 370 : 23.
liberaverit. 414 : 11.
liberavit. 148 : 11.
liberi. *ſubſtant.* 216 : 2.
liberior. 192 : 7.
liberiore. 260 : 7.
liberis. *ſubſt.* 76 : 6 | 218 : 14 | *adj.* 329 : 21 | 395 : 6.
liberiùs. 194 : 16.
Libero Patre. *Baccho.* 81 : 3.
liberorum. *ſubſt.* 80 : 14 | 271 : 11 | *adj.* 106 : 7.
liberos matronis eſſe maxima ornamenta. 215 : 8.
libertas ſine Catone? non magis quàm Cato ſine libertate. 297 : 3.
libertate quid opus, ſi volentibus luxu perire, non licet. 130 : 14.
libertinâ. 304 : 13.
libertini. 297 : 22.
libertino. 100 : 7.
libertinus. 459 : 10.
liberto. 247 : 9 | 319 : 6.
libertus ingratus. 105 : 7.
liberum erat. 318 . 19.
liber. 192 : 10 | 452 : 10.
libidine. 421 : 3.
libidinis. 223 : 12.
libidinoſæ. 427 : 13.
libidinoſam. 375 : 19.
libidinoſus. 427 : 8.
libido. 417 : 5.
Libitinam exercebant. 255 : 8.
Libone. Trib. pl. 368 : 1.
libratum. 211 : 19.
libras. 242 : 19.
libris Sibyllinis. 5 : 9 | 64 : 7 | fatum. 4 : 8.
libros Archilochi. 305 : 9.
libuit. 251 : 1.
liceat. 118 : 7 | 229 : 12.
licebat. 88 : 9.
licebit. 297 : 13.
licenti. 265 : 23.
licentia. 101 : 14 | 202 : 12.
licentiæ. 174 : 2.
licentiore. 425 : 21.
licentioris. 418 : 23.
licentis. 307 : 16.
licentiùs. 267 : 20.
licere. 302 : 2.
licet. *verb.* 108 : 1 | *adv.* 128 : 7.
Licinia. 304 : 10.
liciti. 345 : 16.
lictor. 368 : 16.
lictore. 114 : 14.
lictorem. 86 : 9.
lictoribus. 9 : 17.
lictorum. 116 : 2.
licuiſſet. 140 : 15.
licuit. 284 : 13 | 359 : 1.
ligneo. 209 : 1 | 458 : 12.
lignis. 69 . 9.
Ligures. 120 : 6 | 177 : 24.
Liguria. 35 : 7.
Liguriæ. 182 : 16.
Lilybæo. 75 : 9.
limen. 84 : 16.
lineamenta. 30 : 5.
lineamentis. 182 : 2.
lineis. 55 : 17.
lingua. 164 : 21 | 336 : 25.
linguæ reprehenſionem. 265 : 23
linguis. 391 : 21.
linire. 97 : 6.
Liparas. 326 : 8.
Liparitanæ. 113 : 1.
Liparitanorum. 28 : 7.
liquato. 435 : 16.
liquatos. 418 : 15.
liqueret. 376 : 18.
liquidâ fide. 311 : 23.
litera. 88 : 18.
literæ doctorum loquuntur. 270 : 3 | *epiſtola.* 6 : 7.
literarum pictura. 269 : 24.
literas. *ſcientias.* 329 : 26 | *epiſtolas.* 184 : 5.
literis inſtruxerat. 114 : 6.
Literninа villa. 134 : 11.
lites. 377 : 9.
litibus. 365 : 24.
Litorium. 407 : 2.
littore. 33 : 13.
littus. 58 : 2 | 155 : 6.
lituum. *baculum.* 70 : 12.
Livia Rutilii. 404 : 12.
Livii Salinatoris. 177 : 22 | 195 : 14 | 204 : 2 | 351 : 8.
Livium Salinatorem. 335 : 5.
Livius Druſus. 384 . 1.
Livius Poeta. 95 : 11.
Livius Salinator. 130 : 18 | 430 : 8.
livore. 190 : 11.
lixarum. 415 : 3.
lixas. 111 : 15.
loca. 54 : 2 | 219 : 5.
locante. 454 : 26.
locarent. 277 : 7.
locaretur. 423 : 4.
locari colendum. 218 . 14.
locellum. 366 : 20.
loci 88 : 2 | 158 : 1.
locis. 94 : 13 | 211 . 19.
Locrenſes. 24 : 11.
Locrenſibus. 19 : 9.
Locrenſis. 458 . 10.
Locrenſium. 315 : 21.
Locris. 20 : 8 | 387 . 13.
Locros. 18 : 6.
locum. 37 : 3 | in quo. 415 : 18.
locuples. 96 : 9 | 219 : 1.
locupletem. 209 : 8.
locupletibus. 209 : 7.
locupletior. 176 : 9.
locupletiores fecit. 210 : 24.
locupletis. 326 : 14.
locupletiſſimum. 389 : 20.
locupletius felicitate. 73 : 4.
locupletum. 456 : 24.
locus. 179 : 25 | 254 : 25.
locuta eſſet. 107 : 24.
locuti eramus. 248 : 28.
locututus eſſet. 296 : 3.
locutus eſſet. 84 : 14 | eſt. 225 : 10.
longa. 97 : 3 | [illegible] : 24.
longè. 57 . 14 | 212 : 17.
longinqui. 342 : 26.
longinquo. 315 : 33.
longior. 83 : 13.
longiores. 278 : 29.
longiſſimos. 403 : 9.
longius. *adj.* 61 : 4 | *adv.* manus porrexerunt. 418 : 18.
longum eſt. 412 : 3.
loquacibus. 169 : 15.
loquamus. 266 : 1.
loquar. 129 : 16 | 243 : 23.
loquare. 226 : 19.

loquatur. 232 : 9.
loquebatur. 322 : 20.
loquendi. 271 : 16.
loquentem. 104 : 30.
loquerentur. 29 : 10.
loqui. 295 : 15.
loquor. 32 : 21 | 125 : 13.
loquuntur. 170 : 4.
lora. 352 : 9.
loricas. 351 : 7.
loriers. 155 : 15.
lubrico pelagi nantes. 147 : 12.
Lucani. 66 : 16.
Lucanis. 43 : 1 | 35 : 19.
Lucanum equitem. 144 : 14.
luce 52 : 10 | 114 · 10.
lucem. 56 : 18 | 225 : 18.
lucernæ. 162 : 14.
luces. 265 : 8.
lucidiora. 236 : 8.
lucidius. 321 : 17.
lucido. 392 : 3.
L. Æmilio Paulo. 355 : 4.
L. Æmilium Paulum. 168 : 6.
L. Æmilius Paulus. 26 : 7.
L. Albanius. 10 : 11.
L. Antonium. 179 : 1.
L. Appuleio Trib pl. 258 : 7.
L. Bestia. 70 : 16.
L. Brutos. 222 : 2.
L. Cæſaris conſularis. 425 : 10.
L. Calpurnio. 178 . 11.
L. Calpurnius. 116 : 11.
L. Caſſium Trib. 441 : 23.
L. Caſſium præt. 179 : 12.
L. Catilina. 448 : 17.
L. Cenſorino. 326 : 2.
L. Cinna. 126 : 17 | 213 : 4.
L. Cornelius cos. 243 : 17.
L. Cornelius Merula cos. 458 : 2.
L. Cornelius Scipio. 195 : 7.
L. Cotta. 313 : 11.
L. Cottam. 171 : 15.
L. Craſſi. 172 : 9.
L. Craſſo. 419 : 15 | oratore. 295 : 18.
L. Craſſus. 222 : 15 | 314 : 4 | 379 : 14 | 392 : 10 | 411 : 19 | 412 · 7.
L. Domitius. 303 : 4.
L. Equitium. 441 : 3.
L. Fimbriæ. 334 : 11.
L. Flacco. 221 : 14.
L. Flaccus. 130 : 7.
L. Flaminium. 119 : 17.
L. Flaminius. 211 : 13.
L. Furius Bibalcus. 9 : 14.
L. Gellius. 284 : 4.
L. Hortenſius. 112 : 19.
L. Iunius. 22 : 9.
L. Lamia. 70 : 16.
L. Lamiæ. 71 : 7.
L. Lentulus conſularis. 69 : 5 | 326 : 1.
L. Libonem. 297 : 23.
L. Luculli. 365 : 6 | 379 : 19.
L. Lucullus. 179 : 19.
L. Manlio. 267 : 13 | 323 : 10.
L. Manlium. 117 : 11.
L. Marcii. 38 : 5 | 41 : 19.
L. Marcius proprætor. 118 : 22 | Trib. mil. 118 : 18.
L. Marius. 123 : 6.
L. Menenii Agrippæ. 364 : 8.
L. Metello. 132 : 14 | 276 : 25 | 379 : 4.
L. Metellum. 112 : 2.
L. Minucio Baſilo. 414 : 4.
L. Minucium. 115 : 1 | 317 : 13 |
L. Mummius. 355 : 15 |
L. Octavium. 252 : 23.
L. Opimius. 125 : 4.
L. Pauli. 245 : 25 | 398 : 6.
L. Paulo. 554 : 2 | cum filia. 52 : 7.
L. Paulus. 118. 10.
L. Petilli. 12 : 3.
L. Petillius. 12 : 9.
L. Petronius. 232 : 15.
L. Philippum. 436 : 11.
L. Philippu . 295 : 15.
L. Piſo. 369 : 24.
L. Quinctii Cincinnati. 231 : 17.
L. Quinctium Cincinnatum. 114 : 17.
L. Quinctius Cincinnatus. 193 : 5.
L. Rheginus. 231 : 6.
L. Saturnini 301 : 20 | 371 : 1.
L. Saturnino. 381 : 10 | 441 : 4.
L. Scipio. 171 : 2 | 372 : 17.
L. Scipione. 175 : 21 | 202 : 14.
L. Scipioni. 272 : 13.
L. Scipionis. 173 : 11.
L. Scribonius. 94 : 12.
L. Septimuleii. 435 : 13.
L. Sicinii Dentati. 155 : 12.
L. Sylla. 23 : 7 | 39 : 11 | 127 : 1 | 173 : 14 | 254 : 12 | 314 : 11 | 324 : 16 | 355 : 21 | 359 : 4 | 321 : 11 | 408 : 18 | 424 : 1.
L. Syllam. 441 : 29.
L. Tarquinius. 27 : 1.
L. Titio præt. 377 : 4.
L. Valerius Heptachordus. 365 : 2
L. Villius Annalis. 449 : 15.
lucis. 107 : 15 | 457 : 12.
Lucretia. 289 : 10.
lucri. 435 : 6.
luxiſſe. 196 : 13.
lucrini lacus. 418 : 5.
luctorum. 434 . 1.
luctantur. 437 : 14.
luctata eſt. 296 : 16.
luctatio eſt. 326 : 25.
luctibus. 109 : 15.
luctui. 58 : 18.
luctuoſam. 260 . 16.
luctus. 109 : 4 | 225 : 8.
Luculli. 99 : 4 | 179 : 19.
Lucullo. 135 : 20 | 141 : 12.
Lucullum cos. 256 : 20.
lucum. 17 : 5.
ludeos. 191 : 5.
ludi. 96 : 6.
ludibria naturæ. 74 : 13.
ludibrio. 177 : 2 | 421 : 25.
ludibrium. 366 : 19.
ludicra ars. 95 : 10 | 384 : 20.
ludicræ artis. 324 : 17 | 396 : 18.
ludificantem. 348 : 2.
ludimagiſter. 311 : 6.
ludis. 52 : 22 | Apollinaribus. 92 : 15 | plebeiis. 53 : 1.
Ludium. 95 : 6.
Ludius. 95 : 9.
ludo. 92 : 5.
ludos. 98 : 17 | 420 : 10 | Circenſes. 15 : 7 | Florales. 137 : 9 | matri deûm. 94 : 12.
lueret fata. 52 : 14 | pœnas. 17 : 11.
lugenti. 198 : 18.
lugeri. 121 : 7.
lugubrem. 244 : 23.
lugubres. 111 : 12 | 126 : 11.
lumen. 55 : 13 | literarum. 408. 7 | virtutis. 144 : 4.
lumina curiæ. 435 : 5 | imperii. 23 : 12 | urbis. 187 : 3.
luminibus captus eſt Appius. 16 : 10
luminum *oculorum*. 75 : 9.
luna defeciſſet. 392 : 8.
lupanari. 421 : 13.
lupanaria. 172 : 5.
Lupercalium mos à Romulo & Remo. 19 : 4.
lupum è vagina gladium abſtuliſſe. 40 : 14.
luſibus. 392 : 12.
luſiſſe. 392 : 14.
Loſitania. 309 : 9.
Luſitaniæ. 21 : 10 | 439 : 6.
Luſitanis. 420 : 15.
Luſitanorum. 343 : 24 |
luſtrabat. 317 : 12.
luſtrari curſu. 247 : 20.
luſtratis deorum ſedibus. 59 : 15.
luſtris. 196 : 6.
luſtrum. 168 : 1 | conderet. 195. 21.
luſum ad imperium tranſtulerunt. 445 : 10.
luſus. 65 : 16 | 102 : 3.
Lutati. 114 : 18.
Lutatiæ gentis. 424 : 13.
Lutatius. 25 : 3 | 114 : 2.
luxu. 18 : 1 | 130 : 14.
luxuria Campana. 421 : 19 | quam accuſare aliquantò facilius eſt quàm vitare. 417 : 1.

luxuriam. 328 : 15.
luxurioſior. 419 : 20.
luxurioſis. 102 : 22.
luxurioſum. 129 : 19.
luxus. 324 : 12.
Lycii *in luctibus*. 109 : 4.
Lyconem Moloſſum. 249 : 2.
Lycurgi. 101 : 2 | 339 : 25.
Lycurgo. 262 . 6.
Lycurgus. 24 : 9.
Lydiæ. 331 : 12.
Lydorum ritus. 95 : 7.
Lyſias. 309 : 17.
Lyſimacho. 300 : 9.
Lyſimachus leoni objectus. 433. 8.
Lyſippo. 399 : 22.

M.

MAcedoniem. 247 : 21.
Macedonia. 76 : 18.
Macedoniæ more pueri Alexandro præſto erant ſacrificanti. 168 : 1.
Macedonica. 296 : 9 | pugna. 35 : 1.
Macedonici. 437 : 19.
Macedonicus *Metellus*. 197: 4.
Macedonum. 73. : 16 338 : 25.
macellaria. 168 : 4.
machina. 244 : 29.
machinationibus. 389 : 4.
mactari. 114 : 14.
mactarunt. 442 : 5.
mactatatum. 429 : 13.
macularunt. 94 : 3.
maculatum. 258 : 1.
maculaverat ictu fœderis. 111 : 6.
maculis. 171 : 4.
madentem cruore gladium : 320 : 20.
madet. 401 : 1.
madverunt. 458 : 11.
Mæciam tribum vacuam nota. 131 : 13.
Mænianum. 453 : 18.
Magi. 49 : 7.
Magii Chilonis. 448 : 21.
magis. 76 10 : | 163 . 7.
magiſter : 115 . 15 | equitum. 145 : 1.
magiſterium. 7 : 9.
magiſtra novæ molitionis neceſſitate uſus. Iulius. 359 : 15.
magiſtratibus. 302 : 4.
magiſtratu. 125 : 16.
magiſtratum. 298 : 22.
magiſtratus. 84 : 19.
magiſtratuum auct. 88 . 16.
magiſtro. 9 : 17.
magna. 12 : 7 | 193 : 2.
magnanimitas. 252 . 26.
magnæ Pompei. 261 : 16.
magni æſtimabam. 300 : 4 : | æſtimaris. 107 : 4.
magnifica quæ cuique contigerunt. 411 : 2.
magnificè. 432 : 17.
magnificentia. 146 : 18.
magnificus. 125 : 6.
magnitudine. 74 : 8.
magnitudo. 217 : 2.
magno ſtetiſſe. 275 : 8.
magnopere. 72 : 16.
magnus. 33 : 10 | 145 : 2.
Mago *Dux Pœnorum*. 43 : 8.
Magone. 340 : 6.
Magorum. 157 : 17 | 383 : : 4.
Magos ſeptem. 4:8 : 14.
Magum. 157 . 19.
Maharbalem. 412 : 2.
majeſtas clarorum virorum. 133 : 1 | Senatus. 169 : 8.
majeſtate capti. 136 : 20.
majeſtatis beneficio emeriſit. Marius. 136 : 12 | fructu quid excellſius. 525 : 5.
major. 279 : 3 | natu. 192 : 4.
majore. 14 . 14.
majores. *avi*. 3 : 1 | natu. 83: 3.
majori filiæ. 107 : 19.
majorum. *avorum*. 88 : 1. natu. 422 : 27.
majus auſum. 280 : 21.
mala. *ſubſt*. 32 : 5 | *adj*. 3401 25.
malæ. 76 : 9.
malam. 293 12.
malè. 121 : 13.
malebat. 219 : 18.
maledica comœdiæ lingua. 395. 10.
maledicere. 298 : 13.
maledico *nomen*. 338 : 4.
maledictis. 305 : 13.
maledictorum. 164 : 17.
mali. *ſubſt*. 64 : 5 | *adj*. 305: 19.
maligna. 186 : 18.
malignitas. 199 : 28.
malignitatis dentes. 236 : 7.
malle. 190 : 6 | 299 : 7.
mallent. 337 : 6.
malo. *ſubſt*. 58 : 19 | *adj*. 129. 19.
malo virum pecunia . quàm pecuniam viro indigentem. Themiſtocles. 338 : 21.
maluerunt. 265 : 2.
maluiſſe. 137 . 15.
maluiſſet. 58 : 6.
malum. *ſubſt*. 41 : 3 | *adj*. 204: 9.
Mamerci Æmilii Lepidi. 363 : 5
Mamilius Octavius. 63 : 5.
manabat. 107 : 8.
manantes ſanguine ſecures. 818: 16.
manantia. 329 19.
manarunt triumphi. 122 : 6.
manaſſet judicium. 161 25.
manavit animus. 278 : 5.
Maneinc. 42 : 9.
Mancini. 111 . 1.
mancipia. 212 14.
mancipium. 435 3.
Mandanem Aſtyagis filium. 59: 5.
mandare ſepulturæ. 444 : 5.
mandaſſet. 229 : 19.
mandata. 236 28 | erat. 58: 26.
mandato. *ſubſt*. 141 : 15.
mandatum eſſet. 87 : 10. fuerat. 133 : 10.
mandere 358 10.
manderet oculis miſerorum capita, quia ore nefas erat L. Sylla. 424 : 22.
mane. *adv*. 399 : 8 | *verb*. 42 : 9.
manebimus 18 . 4.
manentibus. 837 24.
manibus. 20 19.
Manibus. 279 . 1 | 421 24 | diis. 52 : 8.
manifeſta. 67 : 16.
manifeſtum erat. 317 : 19 | eſt, 82 : 4.
Manilium Criſpum. 296 18.
Manipulatio. 292 : 19.
Manli Torquate. 113 : 21.
Manlio Torquato. 431 . 12.
Manlius adoleſcens. 267 : 17 | eras mihi. 301 : 8 | Torquatus. 306 : 12 | 313 . 9.
manſerit. 227 : 17.
manſiſſet. 301 : 22.
manſuefacere. 235 | 4.
manſuetè. 374 : 20 |
manſuetiſſimum. 117 . 15.
manſuetudine 251 : 8.
manſuetudo. 345 : 27.
manſuetus. 247 : 1.
manſurum. 248 : 21.
manſurus eſſet. 22 : 7.
Mantineam. 159 : 4 | 288 . 6.
manu. 56 : 1 | *exercitu*. 43 : 9. 177 25.
manubias. 212 : 12.
manum. 141 : 10. ejus canquam ſocii. 308 : 7. *exercitum*. 168 : 3.
manumiſerat. 277 : 1.
manumiſſam ancillam. 319 : 6.

manumiſſiones.

manumiſſiones. 105 : 13 |
manumiſſus. 320 : 27
manus. 16 : 12 | exercitus. 147 : 12 |
Marathon. 410 : 1 |
Marathone. 263 : 12 |
Marcelli. 43 : 11 | 83 : 12 |
Marcello. 188 : 13 |
Marcellus. 389 : 4 | quinquies Coſ. 9 : 3 |
marcens languore. 104 : 18 |
marcidam lævam. 329 : 21 | ſenectutem. 262 : 25 |
Marcius Rutilus Cenſorinus. 192 : 19 |
M. Acilio Glabrione. 100 : 2 |
M. Æmilio Lepido Coſ. 317 : 12 |
M. Æmilium Lepidum Pontif. Max. 316 : 6 |
M. Æmilium Porcinam. 373 : 17 |
M. Æmilius Lepidus. bis Coſ. & Pont. Max. 203 : 7 |
M. Æmilius Scaurus. 151 : 11 | 371 : 5 | 379 : 8 |
M. Agrij 378 : 1 |
M. Agrippa 233 : 17 |
M. Anneus. 361 : 17 |
M. Antonii. 55 : 4 | 247 : 8 | 437 : 10 |
M. Antonio. 462 : 26 | Oratore. 343 : 17 |
M. Antonium. 261 : 4 | 394 : 3 |
M. Antonius. 130 : 7 | 231 : 20 | Orator. 179 : 9 | 319 : 3 |
M. Aquilius. 457 : 5 |
M. Atilius Regulus. 13 : 11 | 132 : 2 |
M. Bæbio Tamphilo. 100 : 4 |
M. Bibulus. 198 : 13 |
M. Bruti. 34 : 4 | 99 : 8 | 247 : 9 | 445 : 3 | & D. Bruti. 99 : 8 |
M. Brutus. 29 : 11 | 309 : 1 |
M. Cælii. 261 : 1 |
M. Cæſium. 121 : 2 |
M. Cæſius Scæva. 154 : 7 |
M. Callidio. 397 : 2 |
M. Carſeolani. 361 : 17 |
M. Caſtricii. 298 : 21 |
M. Cato. 174 : 5 | 368 : 4 | Trib. plebis 123 : 6 |
M. Catone. 221 : 14 |
M. Catonis. 140 : 5 | 207 : 11 | 415 : 4 | Trib. 226 : 8 |
M. Cicero. 54 : 1 | 261 : 1 | 380 : 2 | 397 : 1 |
M. Cicerone. 204 : 19 | 248 : 17 |
M. Ciceronem. 453 : 19 |
M. Ciceroni. 29 : 6 |
M. Ciceronis. 86 : 3 |
M. Claudius Marcellus Ædilis curulis. 291 : 10 | Prætor. 317 : 14 |
M. Clodium. 302 : 9 |
M. Colonium. 2 5 : 15 |
M. Coriolanum. 251 : 16 |
M. Cornelius Cethegus. 7 : 3 |
M. Cornuto. 254 : 26 |
M. Cotta. 268 : 5 |
M. Craſſum. 435 : 2 |
M. Craſſus. 44 : 9 |
M. Curtius Coſ. 208 : 22 | 302 : 25 |
M. Druſi. 140 : 16 |
M. Druſo. 436 : 10 |
M. Fabius Coſ. 273 : 1 |
M. Flacci. 301 : 20 |
M. Flavius Trib. pl. 446 : 4 |
M. Fulvio Coſ. 99 : 8 Trib. pl. 121 : 3 |
M. Fulvius Flaccus Coſ. 436 : 2 |
M. Horatius. 367 : 4 |
M. Iunii. 257 : 16 |
M. Iuventius Thalna. 452 : 24 |
M. Lætorii Mergi. 293 : 8 |
M. Lepido. 126 : 14 |
M. Lepidus. 379 : 15.
M. Lucullum. 231 : 20 |
M. Lucullus. 379 : 19 |
M. Lucatio Pythia. 324 : 12 |
M. Manlium. 256 : 25 |
M. Manlius. 303 : 1 |
M. Marcelli. 145 : 4 | 244 : 20 |
M. Marcello. 319 : 17 | 325 : 14 | 448 : 22 |
M. Marcellum. 250 : 15 | 379 | 17 |
M. Marcellus. 43 : 19 | 194 : 9 |
M. Mario Præt. 414 : 22 |
M. Maſſala. Coſ. 460 : 10.
M. Mulvius. 373 : 12.
M. Nævius. Trib. pl. 176 : 19.
M. Paltcani. 185 : 12.
M. Perpenna. 168 : 13 | 403 : 22.
M. Plætorio. 432 : 4.
M. Plætorium. 425 : 2.
M. Plautij Hypſæi. 436 : 2.
M. Plautius 225 : 11.
M. Popillio Lænate. 26 : 1 | 381 : 19.
M. Popillium Lænatem. 374 : 8.
M. Popillius Lænas. 366 : 13.
M. Porcii Catonis. 169 : 5.
M. Porcium Catonem. 137 : 4 | 375 : 7 |
M. Porcius Cato. 129 : 7 | 356 : 5.
M. Scauri. 99 : 9 | 174 : 5 | 178 : 24 |
M. Scaurum. 313 : 20.
M. Scaurus. 99 : 6 | 220 : 9 | 283 : 29.
M. Servilio. 70 : 16.
M. Silium. 435 : 9.
M. Tullium Duumvirum. 13 : 4.
M. Valerium *Corvum*. 413 : 12.
M. Valerius Corvus. 403 : 10.
M. Valerius Max. 128 : 21.
M. Valerius Meſſala. 131 : 20 | 132 : 16.
M. Varro. 156 : 2.
M. Voluſius ædilis. 344 : 21.
mare. 13 : 6 | 28 : 1.
mare dimiſſo. 224 : 8.
marem. 224 : 10.
margine agri. 278 : 19.
maria. 261 : 18 | 418 : 1.
Mariana æde Iovis. 54 : 8 | monimenta. 219 : 3.
Marianæ. 453 : 6.
Marianorum. 102 : 17.
Marianos. 394 : 1.
maribus. 98 : 21.
maris. 2 11 | 164 : 22.
maritæ. 4 1 : 22.
maritale. 304 : 22.
maritalem facem. 421 : 22.
mariti. 128 : 18 | 371 : 25.
maritima. 153 : 24.
maritimarum. 373 : 8.
maritimas. 347 : 27.
maritum egit. 458 : 19.
Marium alterum. 381 : 13.
marmoratio. 169 : 12.
marmore. 22 : 5 | 400 : 5.
marmoreas. 18 : 2.
Mars. 115 : 10.
Marte. 182 : 23.
Martem. 67 : 15.
Martiæ. 152 : 2.
Martialem. 6 : 1.
Martias Idus. 399 : 10.
Martio campo. 424 : 7.
Martis. 6 : 4 | 66 : 15 | 312 : 12 | belli. 333 : 14.
Martium campum. 97 : 7.
Marullo. 280 : 15.
Maſſaniſſa. 17 : 13 | 136 : 1 | 257 : 5 | 335 : 20 | 405 : 2 | 458 : 8.
Maſſaniſſæ. 242 : 11 | 256 : 11.
Maſſaniſſam. 245 : 17.
Maſſilienſes. 105 : 11.
Maſſilienſium. 106 : 2 | 154 : 1.
mater exanimata. 452 : 19.
mater familias Smyrnea. 274 : 15.
materia. 207 : 11 | 232 : 19.
maternæ. 66 : 2.
materni. 230 : 28.
maternus. 59 : 4.
materteram. 32 : 19.
Mathematici. 281 : 13.
matrem ſuſpendio vitam finire coactam 328 : 19.
matres. 14 : 15.
matri oſculum. 342 : 13.
Matri Deûm. 94 : 12 | 412 : 18 | Terræ. 52 : 8.
matrimoniis. 336 : 26.
matrimonio. 80 : 5.
matrimonium. 32 : 23 | 129 : 2.

matrisfamiliæ. 372 18.
Matris Deûm. 70 : 14 | Magnæ. 363 : 6.
matrona. 215 : 3.
matronæ. 80 : 6.
matronale decus. 80 : 16.
matronalis. 289 : 8.
matronarum. 101 : 7.
maturaret. 23 : 9.
maturatò 278 : 23.
maturè. 433 : 15.
maturi vindices fontium. 304 : 14.
maturitatem. 146 : 21.
maturiùs. 109 : 5.
maturus. 139 : 9.
matutino. 299 : 28.
Mauritaniæ. 335 : 25.
Mauſolum. 226 : 16.
maxima. 218 : 6.
Maximæ Virginis. 8 : 4.
maximarum. 291 : 4.
maximè. 61 : 16 | 109 : 10.
Maximi Iovis. 16 : 1; Pontificatus. 326 : 20.
maximorum. 197 : 18.
maximus. 5 : 14 | 90 : 5.
me hercule. 18 : 9 | 124 : 15.
me ipſe. 172 : 1.
mea intereſt. 300 : 13.
meam. 162 : 8 | 287 : 11.
mecum. 153 : 3.
mediâ morte. 156 : 8.
medias. 11 : 9 | 341 . 15.
medicamentum. 190 : 22.
medici. 190 : 16 | 281 : 14.
medicina orationis ſanatus Polemo. 328 : 16.
medicus. 461 : 8.
medii. 452 : 6.
mediocre. 53 : 6.
mediocria : 224 : 6.
mediocriter. 458 : 4.
Mediolani. 462 : 20.
medios. 270 : 16.
meditatio patientiæ. 165 : 10.
meditatione. 82 : 19.
meditatus furtas. 384 : 20.
medium. *ſubſt.* 109 : 13 | *adi.* 276 : 11.
medius fidius. 130 : 1.
Medorum. 59 : 5.
medullis incluſi affectus. 281 : 8.
Megaram. 61 : 6 | 200 : 8.
Megullia. 220 : 4.
mei. 114 : 2 | 150 : 7.
mel. 50 : 5.
meliora 213 : 19.
meliorem ſedis partem. 107 : 21.
Meliſſa. 388 : 12.
Melitam Inſulam. 19 : 13.
melius. 58 : 7 | *adv.* 118 : 18.
melle. 295 : 11.
membra. 173 : 9 | 360 : 8.
membrorum. 53 : 14.
mementote. 209 : 9.
meminerat. 176 : 16.
meminerunt. 353 : 5.
meminit. 261 : 19.
meminiſſent. 346. 15.
Memmiæ legis. 179 : 14.
memor. 58 : 6 | 84 : 6.
memorabile. 11 : 6.
memorabilibus. 78 : 3.
memorandus. 272 : 3.
memorant. 167 : 19.
memoratu. 1 : 2 | 398 : 2.
memorem. 252 : 9.
memores. 104 : 23.
memoriæ æternæ. 293 : 7 | ſeculorum. 154 . 5.
memoriam. 43 : 11 | 162 : 18.
mendacem. 106 : 2.
mendacia. 232 : 14.
mendacium. 161 : 7.
Menelaum lamentantē. 400 : 2.
Menephitem. 427 : 16.
Menogenis coci. 459 : 16.
Menogenis. 460 : 10.
mena. 193 . 20 | 260 15.
menſa Delphicâ. 201 : 13.
menſas. 20 . 16.
menſibus. 252 : 24.
menſuram. 340 : 7.
menſuras. 169 : 14.
mentes hominum ictibus concuſſæ, temeritatis. 442 : 2.
mentio. 77 : 7 | 123 : 12.
mentionem. 118 : 16.
mentiri ac fallere vires perfidiæ. 436 : 2.
mentiris. 297 : 25.
mentis domicilio incluſa, ut manentibus præſto ſunt; ita fugientes non deſerunt. 337 : 23.
mentitus hoſti. 351 : 10.
mercari benevolentiam. 211 : 19.
mercator. 338 . 29.
mercatore. 167 : 8.
mercede regiâ. 179 : 5.
mercedis nomine. 438 : 9.
mercenarium. 258 : 10
merces. 111 : 9 | 251 : 2.
mercis. 168 : 6.
Mercurii. 432 : 4.
Mercurio. 107 : 20.
merebatur. 151 : 7.
merentem. 441 : 11.
merentur 251 : 5.
mererentur. 295 : 6.
mereret. 414 : 3.
mereri. 140 : 4 | 181 : 10.
meretricem. 344 : 19.
meretricula. 214 : 11.
meretrix. 252 : 14.
meritu . 150 : 19 | 260 : 10.
mergere 435 : 24.
me gerere. 154 : 2.
merita. *ſubſt.* 193 : 21.
merita eſt. 415 : 20.
meriti. 335 : 24.
merito. 136 : 5 | *adverb.* 14 : 1 | 32 : 4.
meritoriam tabernam. 61 : 7.
meritos. 189 : 6.
meritum. *ſubſt.* 119 . 4 | *part.* 199 : 8.
meritus. 266 : 6.
mero. 102 . 2.
merſerunt in alto. 440 : 6.
meruerant equo. 119 : 9.
meruiſſent. 348 : 8.
meruiſtis. 114 : 1.
meruit. 247 : 19 | 365 : 14.
merum. 451 : 20.
Meſſalla. 94 : 4.
Meſſallam. 285 : 9.
Meſſanam urbem. 3 : 1.
Meſſenii cor. 75 : 11.
Metilius Ædilis. 157 . 9.
Metaponti. 199 : 4.
Metapontus. 316 : 11.
metas. 181 : 3 | 390 : 2.
Metaurum flumen. 103 . 12.
Metelli, Macedonicus & Numidicus. 197 : 4.
Metelli *nepotis* 450 : 5.
Metellis conſularibus. 379 : 4.
Metello Numidico. 133 : 7 | Pio. 414 : 15 | Scipioni. 421 : 11.
Metellus. 5 : 14 | 19 : 1 | 11 : 22 | 408 15 Celer. 291 : 19 | Numidicus. 111 : 11 | 185 : 28 | 197 : 21 | Pius. 254 : 3 | 420 : 7.
metentibus. 40 : 15.
Methymnaeo. 401 : 13.
metiret. 404 : 4.
Metius Suffetius Albanorum dux. 249 : 7.
metu mortis inſertum pectus. 267 : 1 | patriam pulſavit *Coriolanus.* 259 : 8.
metuebantur. 81 : 8.
metuere. 234 : 28.
metuis. *verb.* 121 : 16.
metum. 97 : 5 | 143 : 17.
metuo. 235 : 23.
meus. 286 : 3.
Micalenſis montis. 329 : 18.
Midas 49 : 14.
migrantem. 354 : 10.
migrarent. 31 : 1.
migraſſet. 391 : 10.
mihi esse & muſis. 181 : 8.
milea Rom. 147 : 20.
milesſ. pientiæ Carneades. 388, 8.
Mileſia Ceres. 21 : 13.
Mileſia regione 201 : 12.
Mileſii. 202 : 8.
Mileto *urbe.* 21 : 13.
militantem. 256 : 26.
militare. 171 : 21 | *verbum.* 473 27.
militatem. 47 : 3.
militares. 182 : 21.
militari ſacramento. 251 : 2.

militaribus inſignibus. 275 : 13|
militaris diſciplinæ. 111 : 8|
militaturus. 260 : 7|
militem Alexandri. 91:6|Rom. ſcita plebis exitio legati corrigentem. 441 : 32|
miles Rom. 65 : 12| 47 : 17| 441 : 30| ad M. Antonium obtruncandum. 394 : 3|
militiæ inſtituta. 91 : 2|
militibus Rom. 443 : 13|
militis, Cn. Pompeii, pietas. 274 : 7| ſpiritum ſubnectam. 409 : 1|
milium. 23 : 8|
mille. 21 : 15| 94 : 7|
millia. 41 : 10| 123 : 3|
milliarium. 60 : 1|
millies. 176 : 4|
Miltiade. 263 : 11|
Miltiadem. 263 : 12|
Miltiadis. 409 : 23|
Milo Crotoniates. 456 : 9|
Mimæ. 137 : 10|
Mimis. 105 : 17|
mimos. 387 : 17.
minacem. 321 : 27|
minæ. 306 : 15|
minas. 186 : 22|
Minutius Rufus. 207 : 17|
minatur. 123 : 7|
minatus eſt malum. 41 : 8|
Minerva. 80 : 1|
Minervæ. 24 : 6|
Minervam. 287 : 10|
minima. 405 : 9|
minimè 104 : 1|
minimum. 206 : 4|
minis. 189 : 8| 267 : 22|
miniſter. 176 : 4|
miniſteria. 234 : 5|
miniſteriis. 392 : 15|
miniſterium. 16 : 8|
miniſtri. 209 : 6|
miniſtrum. 447 : 1|
minitando. 276 : 26|
minitans. 272 : 2|
minitantem funus. 232 : 1|
minitanti. 164 : 18|
minitetis. 156 : 10|
Minois regis. 262 : 20 :|
minor. 124 : 3| 405 : 23|
minori venitet. 180 : 1|
Minos rex. 24 : 1|
Minturnenſes. 136 : 20|
Minturnenſis. 376 : 11|
Minturnis. 33 : 2| 376 : 22|
Minucio 852 : 2|
Minutium. 184 : 14|
Minucius. 153 : 5|
minoebat 401 : 6|
minuere 313 : 4|
minuti exceſſus. 376 : 28|
Minyæ. 127 : 11|
mira. 71 : 12| 118 : 10|
mirabantur. 121 : 18|
mirabili. 211 : 27|
miracula. 62 : 4| ſeptem. 226 : 10|
miraculorum. 70 : 11|
miraculum. 66 : 11|
mirandum. 252 : 20| 364 : 18|
mirantur. 400 : 2|
mirati ſunt. 209 : 3|
mirè. 347 : 23|
miremur. 400 : 11|
mirifica proles. 333 : 13|
mirificas. 159 : 11.
mirificè. 124 : 19|
mirificorum. 113 : 13|
mirmillone. 56 : 3|
miror. 199 : 16.
mirum eſt. 247 : 26|
miſcet. 251 : 5|
miſera. 347 : 5|
miſerabile. 246 : 18|
miſerabilior. 71 : 2|
miſerabiliter. 108 : 12|
miſeram. 197 : 12|
miſeranda. 185 : 18|
miſerat. 214 : 15| 342 : 8|
miſereri. 246 : 8|
miſeria noſtra magnus eſt. Pompeius. 298 : 16|
miſeriarum. 216 : 7|
miſericordem. 315 : 28|
miſericordes. 188 : 22|
miſericordia. 157 : 15| 205 : 17|
miſericors. 213 : 9|
miſeriis. 338 . 2|
miſerint. 449 : 14|
miſeriora. 331 : 5|
miſeris. 242 : 9|
miſerius. 269 : 1|
miſerorum. 424 : 20|
miſeros. 231 : 2| 327 : 12|
miſerrima. 281 : 12|
miſerrimum. 276 : 13|
miſerti ſunt. 431 : 16|
miſertus eſt. 350 : 28|
miſerum. 410 : 8|
miſerunt. 5 : 11| 361 7|
miſiſſent. 179 : 20|
miſit. 143 : 12| 349 : 2|
miſſa. 66 : 12| 332 : 14|
miſſæ ſuor. 6 : 7|
miſſi erant. 125 : 3|
miſſis ſub jugum. 115 : 1|
miſſo. 237 : 8| 293 : 14|
miſſum. 55 . 12| erat 334 : 25|
miſſus eſt. 238 : 9| fuerat. 256 : 21|
miſtas. 41 : 2|
miſtum. 232 : 11|
miſtura. 234 : 2|
mites. 371 : 24|
Mithridate. 179 : 21| 414 : 38|
Mithridatem. 227 : 2| 346 : 11| 324 : 21| 427 : 2| 441 : 28|
Mithridates. 256 : 2| 391 : 20| 450 : 8|
Mithridati. 454 : 5|
Mithridatis filia. 73 : 5|
mitibus. 64 : 19|
mitigate. 14 : 7|
mitigata concione. 368 : 7|
mitigavit. 238 : 4|
mitiore. 134 : 12|
mitius manſuetudine. 299 : 9|
mittat. 296 : 24|
mitte. 337 : 11|
mittendi 339 : 10|
mittere. 37 : 2| 179 : 25|
mitterentur. 293 : 23|
mittit voces. 288 : 19|
Mitylenæis. 315 : 1| 448 : 24|
Mitylenæum. 402 : 14|
Mitylenæus. 314 : 17|
mixtus. 94 : 11|
moderatè. 193 : 3|
moderatio Platonis. 199 : 13
moderatione ſeptem ſapientum. 201 : 11|
moderationem animi. 191 : 2|
moderatius. 258 : 13|
moderato. 193 : 4|
moderatus fuit. 199 : 17|
modeſta. 236 : 7|
modeſtia. 222 : 1|
modeſtiæ. 324 . : 5|
modeſtus. 251 : 15|
modica. 209 : 21|
modico. 1 : 6| 514 : 16|
modiis. 359 : 20|
modiorum. 340 : 7|
modis. 306 : 12| 396 : 2|
modium. 139 : 16|
modo. adverb. 31 : 9| abl. 165 : 19|
modos. 95 : 10| 396 : 10|
modulos. 104 : 10|
modum naturæ. 192 : 11| ponit. 202 : 11| ſeculi explerent. 403 : 21| ſtagni. 39 : 3| vindictæ. 199 : 12|
modus. 219 : 14|
mœnia. 31 : 2| 60 : 5|
mœnibus. 57 : 1|
mœrentem. 337 : 7|
mœrore. 509 : 13|
mœroris ſui nimi acerbitatem arte exprimi non poſſe. 400 : 24|
mœſta. 452 : 11|
mœſto. 197 : 9|
mola. 102 : 11|
molem. 278 : 7|
moleſtè. 324 : 18|
molibus. 418 : 1|
moliendum. 461 : 18|
moliremur. 342 : 23|
molitione. 454 : 13|
molitionibus. 315 : 9|
molis e. 104 : 7|
mollis oculos. 251 : 11|
mollius. 413 : 7|
Molo Rhetor. 86 : 2|
monumenta vel gloriæ. 9 : 1| temporum. 382 : 4|

momenti ſit. 397 : 1 |
momentum. 124 : 12 | occaſio-
nis. 237 : 4 |
moneat. 433 : 5 |
monebat. 111 : 20 |
monente. 430 : 9 |
monere. 188 : 8 |
moneret. 51 : 5 |
moneri. 70 : 6 | 402 : 10 |
monet. 538 : 11 |
Monetæ Deæ 301 : 8 |
monimenta. 169 : 7 |
monimenti. 216 : 17 |
monimentum. 182 : 18 |
moniti. 5 : 9 |
monitis. *ſubſt.* 399 : 5 |
monitore. 391 : 22 |
monitor. 210 : 16 |
monitu. 23 : 3 | 56 : 13 |
monitus. 49 : 9 |
monſtra. 40 : 11 |
monſtrum. 261 : 14 |
monte. 89 : 7 | 173 : 21 |
montium. 227 : 18 |
monuerat. 46 : 6 |
monuiſſet. 450 : 4 |
monumenta. 106 : 6 |
monumentis Corneliæ. 408 : 2 |
monumentum. 54 : 6 | 121 : 9 |
moræ. 38 : 10 |
morabatur. 455 : 3 |
morando. 259 : 25 |
morarentur. 135 : 11 |
morari. 146 : 9 | 214 : 4 |
morarum. 82 : 18 |
moratus eſſet. 25 : 5 |
morbi. 19 : 3 | 75 : 16 |
mordacis opinationis. 75 : 7 |
more civitatis. 138 : 18 | Græco.
5 : 5 |
morem majorum. 221 : 4 |
moreretur. 259 : 22 |
mores natione pendi. 20 : 4 |
mori nem nem ſolere qui non
vixerit. 228 : 22 |
moriar. 391 : 10 |
moribundo. 281 : 10 |
moriens. 14 : 8 |
morientem. 258 : 17 |
moritur. 159 : 13 |
moris erat. 126 : 5 |
moriturus ſit. 288 : 23 |
moror. 297 : 26 |
mors. 74 : 7 | 418 : 11 |
morſibus. 147 : 24 |
morſu. 29 : 9 | reprehenſionis.
191 : 4 |
mortali diſcernebatur à corpo-
re ſpiritus Cæſaris. 223 : 2 |
mortalitas. 429 : 20 |
mortalium. 49 : 13 |
mortem mori inhærentem. 232 :
12 |
mortes. 286 : 2 |
mortiferam 107 : 22 |
mortiſero vulnere. 295 : 7 |
mortuâ. 32 : 22 |
mortuorum. 119 : 17.
mortuus. 21 : 3 | 285 : 15 |
morum mutatio. 323 : 2 |
mos. 25 : 1 | 86 : 11 |
mota. 312 : 24 | 343 : 8 |
moti. 223 : 16 |
motos. 259 : 19 |
motum. *ſubſt* 460 : 12 | *part.* 29 :
8 |
motus. 40 : 3 | 69 : 15 | ſedi-
tionum. 151 : 10 | *part.* 18 : 6 |
eſſet. 131 : 5 | fuerat. 221 : 15 |
moventem. 194 : 4 |
movere. 65 : 14 |
moveri ab incepto. 140 : 12 |
moverunt Senatu. 189 : 2 |
mox. 48 : 2 | 146 : 20 |
Muci. 162 : 8 |
Muciam. 421 : 13 |
Mucii Scævolæ. 161 : 6 |
Mucio Scævola. 150 : 23 |
Mucius Scævola. 162 : 9 |
mucronem imperii. 87 : 16 | im-
preſſum jugulo. 278 : 23 |
mucronibus. 223 : 1 |
mugitus edere. 489 : 5 |
mulctæ. 218 : 19 |
muliebre. 289 : 11 |
muliebris vitæ. 404 : 11 |
Muliebris Fortunæ. 65 : 20 |
mulier alieni ſanguinis. 299 :
19.
muliercula. 129 : 9 |
mulieres. 252 : 12 | 424 : 18 |
mulctâ indictâ. 6 : 2 |
multa fide. 232 : 20 |
multandum. 209 : 21 |
multarum. 122 : 2 |
multarunt. 505 : 14 |
multata eſt. 450 : 7 |
multatus eſt exilio. 125 : 8 |
multavit morte. 335 : 17 |
multi metus. 296 : 13 |
multiplicaret. 17 : 13 |
multiplicem. 64 : 23 |
multiplicis. 386 : 5 |
multitudine. 33 : 6 |
multitudo. 30 : 5 | 348 : 23 |
multò. 121 : 25. animoſiùs. 376 :
10 | magis. 218 : 2 | poſt. 32 : 22 |
ſeipſum quàm hoſtem ſupera-
re, operoſius eſt. 192 : 16 |
multo ſudore. 358 : 5 |
multum inclytæ claritatis. 2 : 8 |
multus pulvis excitari ſolet. 352 :
23 | ſermo. 376 : 25 |
Mummium. 307 : 8 |
Mundam. 359 : 13 |
mundi. 164 : 23 |
mundos. 410 : 7 |
mundus. 451 : 2 |
munera. 211 : 5 |
muneri miſit. 239 : 18 |
muneribus functos. 277 : 35 |
munia. 348 : 11 |
municipali. 298 : 10 |
municipia. 141 : 3 | 461 : 9 |
municipii. 376 : 27 |
munificam. 237 : 21 |
munificentia. 99 : 10 |
munimenta legū utilia. 500 : 4 |
munimento verecundiæ. 8 : 16 |
munimentum. 428 : 6 |
munita ſunt 289 : 7 |
munitionum. 132 : 21 |
munitos. 93 : 2 |
munus. 96 : 7 *donum.* 209 : 9 |
munuſcula. 119 : 14 |
murales. 156 : 12 |
murem. 558 : 19 |
muri. 244 : 29 |
murices. 177 : 7 |
muris. 318 : 21 | 426 : 1 |
murmure. 268 : 15 |
muſarum. 50 : 8 |
muſicæ rationis elementum.
389 : 19 |
Muſicanes Maſiniſſæ filius. 242 :
11 |
muſicus 403 : 14 |
muſis. 181 : 8 |
mutabilius. 327 : 12 |
mutæ umbræ tacent. 265 : 23 |
mutare. 436 : 4 |
mutatio morum ac fortunæ.
313 : 2 |
mutato 273 : 15 |
mutavit. 111 : 18 |
muti. 400 : 12 |
Mutina urbe. 233 : 4 |
mutis. 269 : 22 | 326 : 12 |
mutuæ. 321 : 17 |
mutuandum. 117 : 24 |
mutuantes. 429 : 8 |
mutuat. 108 : 5 |
mutuata præſidium. 299 : 24 |
mutuatus eſt. 385 : 9 |
mutus. 72 : 1 | 271 : 22 |
Mylaſenum. 460 : 21 |
myoparone. 327 : 18 |
myoparonum. 125 : 17 |
myrtea. 173 : 23 |
myrto. 65 : 4 |

N.

NActum. 218 : 10 |
nactus eſt. 418 : 7 |
Næviani. 363 : 7 |
Nævio Centurioni. 93 : 6 |
namque. 11 : 7 | 69 : 15 |
nantes. 147 : 18 |
nares. 163 : 4 | 401 : 9 |
narrabit. 129 : 17 |
narrandam. 427 : 10 |
narrandum eſt. 843 : 4 |
narrantem. 210 : 2 |
narrantur. 300 : 2 |
narraverunt. 284 : 14 |

narrari. 118 : 7.
narrare. 209 : 7.
narratio. 71 : 22.
narrentur. 328 : 21.
naſcendi. 118 : 15.
naſcenti. 271 : 20.
naſcitur. 87 : 11 | 159 : 9.
Naſica. 126 : 13 | 177 : 13.
nata eſt. 207 : 20.
natalem diem. 34 : 5.
natalitio. 428 : 3.
natam. 207 : 6.
natandi. 143 : 16.
nati. 76 : 1 | 166 : 1.
natio. 108 : 16.
nationibus. 174 : 5.
natos *filios*. 460 : 20.
natu major. 192 : 4.
natura, prima pietatis magiſtra. 371 : 9.
naturæ modum expleverat. 192 : 12.
naturalem. 51 : 11.
natus eſſet. 374 : 6 | eſt. 71 : 8.
navale. 28 : 6.
navalem triumphum. 175 : 16.
nave. 439 : 16.
naves. 17 : 6 | 142 : 17.
naufragia. 172 : 2.
naufragij. 371 : 27.
navibus. 426 : 14.
naviculam. 331 : 8.
navigationum. 443 : 22.
navigaret. 19 : 10.
navigatio. 20 : 9 | 97 : 4.
navigavit Lacedæmona. 386 : 3.
navigio famæ nobilis. 227 : 20.
Nauſimenis uxor. 71 : 22.
nautæ. 211 : 27.
ne. *Id eſt*, ut non. 5 : 7 | 303 : 12 | illius quidem. 75 : 8 | prius victimam. 341 : 12. | tacendum eſt. 377 : 1 | *interrogativè*. 20 : 9.
Neapoli. 173 : 15.
Neapolitanos. 343 : 15.
Nearcho tyranno. 164 : 8.
nec me præterit. 68 : 5.
necdum. 259 : 17.
necquicquam dixit. 308 : 19.
necandam. 269 : 3.
necare. 192 : 6.
necatorum. 374 : 11.
necaturum. 312 : 9.
nece. 141 : 6 | 364 : 9.
necem. 321 : 1.
neceſſaria non eſt ſolidæ laudis cupidiori nimis anxia divitiarum comparatio. 218 : 3.
neceſſariè. 359 : 2.
neceſſarij. 332 : 24 | *cognati*. 235 : 11.
neceſſarios *affines*. 82 : 10.
neceſſe eſſet. 91 : 3 | haberet. 264 : 11.
neceſſitas, humanæ imbecillitatis efficaciſſimum eſt duramentum. 117 : 13.
neceſſitati ceſſit *Cæſar*. 443 : 7.
neceſſitatis, invictæ fatorum. 59 : 1 | truculentiſſima imperia. 356 : 1.
neceſſitudinem. 116 : 4.
neceſſitudines. 82 : 1.
neci non negaret ultionem. 61 : 14.
nectentes inſidias. 190 : 5.
necti. 285 : 24.
nedum. 156 : 14.
nefandis. 232 : 10.
nefaria. 19 : 10 | 184 : 6.
nefariè. 301 : 2.
nefarij. 449 : 18.
nefarius. 365 : 12.
nefas. 82 : 7 | 108 : 12.
negabant. 321 : 14.
negant. 439 : 5.
negantes. 379 : 21.
negare. 355 : 17.
negas. 431 : 7.
negata eſt. 443 : 14.
negatur. 18 : 3.
negavit. 124 : 2 | 150 : 25.
neglectæ. 111 : 8.
neglectum. 257 : 11.
neglexiſſet. 61 : 14.
neglexit. 369 : 11.
negligatur. 407 : 3.
negligens. 389 : 12.
negligentia. 112 : 8.
negligentius. 373 : 16.
negligerent. 221 : 2.
negligit. 264 : 22.
negligunt. 223 : 21.
negotia. 23 : 4.
negotiandi. 427 : 3.
negotiatione. 238 : 6.
negotium. 177 : 16.
neminem. 55 : 11.
nemo beatus. 339 : 11.
nemoribus. 420 : 4.
nempe. 265 : 11.
nepos. 172 : 3.
nepotum. 107 : 16.
Neptuni imaginem. 400 : 16.
Neptuno compedes. 158 : 4.
Neptunus. 329 : 20 | 426 : 10.
nequaquam. 200 : 6.
nequierat. 368 : 10.
nequiſſet. 162 : 4.
nequiſſimum. 421 : 21.
nequitia. 328 : 17.
nequitiam. 285 : 8.
nequiverunt. 42 : 7.
nequiviſſe. 114 : 11.
nequires. 422 : 26.
Neruntis. 204 : 3.
Nerviorum imperu. 251 : 20.
nervis imperij. 111 : 13.
nervos patriæ tenaciſſimos. 104 : 2.
nervoſæ vivacitatis. 406 : 2.
neſcias. 308 : 20.
neſcio. 81 : 15 | 187 : 1.
neſcire. 262 : 7.
neſciſti. 105 : 10.
neſcitis. 431 : 2.
neuter. 125 : 7.
neutra. 63 : 21.
neutrius. 458 : 30.
nexum ſedare. 291 : 27.
ni. 41 : 8 | 124 : 4.
nigras. 98 : 16.
nigri. 285 : 29.
nihil. 22 : 10 | ad te: 70 : 4 | cedit. 158 : 8 | omnino. 209 : 11 | que inhibitus. 41 : 6.
nihil eſt tam magnificum, quod non moderatione temperari deſideret. 203 : 1.
nihilo ducens. 61 : 13.
nihiloque minus. 189 : 22.
nihilominus. 147 : 11.
Nili fluminis. 387 : 10.
nimbi. 40 : 8 | 370 : 12.
nimbos. 56 : 18.
nimia. 32 : 1 | 91 : 3.
nimiis. 422 : 17.
nimirum. 109 : 21.
nimis. 43 : 18 | 106 : 17.
nimius. 70 : 2.
niſi certis diis. 9 : 8.
nitebatur. 186 : 24.
nitentem. 284 : 9.
niteretur ſtudio. 43 : 13.
niti. 213 : 14.
nititur. 207 : 20.
nitor. 22 : 6.
nitore fortunæ. 87 : 14.
nivali. 247 : 20.
nixa. 330 : 12.
nixus. 96 : 13 | 354 : 3.
nobile. 214 : 1.
nobilia portenta. 170 : 4.
nobilibus. 101 : 3.
nobilior. 270 : 5.
nobiliſſimi. 163 : 1.
nobiliſſimus. 275 : 12.
nobilitas. 301 : 24.
nobilitatem. 372 : 10.
nobilitati fovenda magis, quam ſpernenda bonæ indolis novitas eſt. 187 : 5.
nobiliter. 183 : 5.
nobilius. 387 : 1.
nobis. 68 : 11.
nobiſcum. 106 : 12 | 306 : 17.
noceat. 188 : 22.
nocendum. 101 : 16.
nocens. 370 : 12 | 421 : 4.
noceret. 305 : 11 | 343 : 19.
nocte. 8 : 2 | concubia. 32 : 16 | 97 : 7.
noctem. 55 : 14 | 116 : 18.
noctibus. 98 : 17.
noctu. 29 : 3 | 313 : 24.
nocturna celebratione. 173 : 19.
nocturnis. 46 : 9.

noctuinus. 373 : 15.
nocuerunt. 372 : 16.
nocuiſſet. 334 : 6.
nocuit. 291 : 23 | 308 : 9.
nodulam exſolvite ſtipem. 128 : 19.
nodoſis ictibus. 186 : 31.
Nolana. 43 : 12.
Nolani. 343 : 11.
Nolano agro. 39 : 12.
Nolanos. 341 : 5.
Nolanum peditem. 344 : 13.
nolebat. 441 : 9.
nolentibus. 339 : 16.
noli inquit obſecro. 389 : 11.
nolim. 177 : 12.
noluerant. 266 : 10.
noluiſſe. 317 : 10.
nolumus. 371 : 19.
nolunt. 18 : 9 | 153 : 4.
nomen. 5 : 6 | *id eſt*, debitum. 133 : 8.
nomenclatorem. 424 : 17.
nomina. 126 : 2.
nominandus. 68 : 12.
nominaſſet. 371 : 8.
nomine. 404 : 9.
nominibus. 426 : 2 |
non. 6 : 4 | mirum. 8 : 8 | modo : 164 : 26. niſi. 155 : 9 | ſolum. 5 : 1 | tantum. 56 : 10.
nonageſimum. 107 : 9.
nonaginta. 388 : 9.
nondum. 5 : 6.
nonne. 66 : 16.
nonnihil. 334 : 6.
nonnunquam. 336 : 13.
nono. 24 : 1.
norma. 208 : 22.
nos. 44 : 9 | 200 : 11.
noſſe. 128 : 10 | 257 : 3.
noſter. 111 : 5 | 273 : 9.
noſtrarum. 373 : 8.
noſtras. 191 : 2.
noſtrûm. 176 : 9.
noſtrum fit. 68 : 8.
nota. 88 : 12 | Cenſoria perſtrictus. 132 : 16 | pellam mea. 280 : 17 | literarum inexpiabili. 322 : 6 | repudii. 305 : 8.
notabat. 132 : 10.
notæ miles. 147 : 20.
notæ infamiæ. 364 : 1.
notam Cenſoriam. 169 : 16 | Dei. 400 : 4.
notandum. 129 : 12.
notatos. 354 : 3.
notavit. 285 : 21.
notior. 229 : 9.
notis Threiciis. 458 : 16.
notiſſimi. 348 : 6.
notiſſimum. 377 : 13.
notitia. 154 : 3 | 301 : 6.
notum eſt. 279 : 13.
nova. 68 : 7 | 146 : 25.
novacula. 27 : 4.
novanda. 174 : 8.
novaretur. 198 : 11.
novas. 27 : 7 | 355 : 22.
novem. 156 : 9 | 302 : 6.
noverca. 284 : 5.
novercæ. 281 : 6.
novis. 167 : 11 | 194 : 20.
novitas. 93 : 5.
novitatis. 419 : 8.
novo tranſitu. 182 : 16.
novum. 72 : 6.
novus. 25 : 1 | 425 : 3.
noxij. 106 : 4.
noxium. 437 : 7.
nube ſomnij involuta. 62 : 8.
nubem triſtitiæ. 281 : 13.
nubere. 422 : 27.
nuberent. 228 : 8.
nubilis. 290 : 15.
nubilo fortunæ perfuſus. 323 : 16.
nubis *verbum*. 362 : 23.
Nucerinos. 440 : 10.
nudate. 82 : 7.
nudari. 115 : 18.
nudatus. 76 : 12.
nudi. 165 : 11.
nudum. 250 : 2.
nulla. 119 : 4 | 236 : 7.
nullæ. 262 : 16.
nullius. 14 : 13 | 228 : 7.
nullo modo. 130 : 11.
nullus. 355 : 4.
Numa Pompilius. 22 : 1.
Numæ Pompilij. 12 : 5.
Numantia. 259 : 8 | 453 : 1.
Numantina victoria. 196 : 9.
Numantinæ urbis inſolentiſſimus ſpiritus. 110 : 6.
Numantini. 360 : 5.
Numantinorum. 160 : 1.
Numen induſtriæ. 190 : 2.
numerabantur. 212 : 14.
numerandus eſt. 195 : 9.
numeravit. 184 : 23.
numeres. 181 : 14.
numeretur. 347 : 10.
numeri. 433 : 12.
numeris perfecta. 138 : 5.
numero. 1 : 7 | 66 : 14.
numeroſa. 156 : 10.
numerum Senatus. 167 : 12.
Numida. 225 : 4.
Numidæ. 147 : 23 | 442 : 5.
Numidas. 188 : 14.
Numidiæ Reges. 109 : 26.
Numidica caſtra. 420 : 16.
Numidicis. 25 : 7.
Numidicus. 185 : 28 | Metellus. 197 : 4.
numina. 288 : 9.
numine. 2 : 5 | 47 : 11.
numinibus. 274 : 2.
Numitor Rex Albanorum. 89 : 6.
nummo. 255 : 4.
nummorum. 217 : 7.
nummûm. 220 : 12 | 364 : 13.
Numulizinthis Regis Thraciæ. 427 : 9.
nuncupabantur. 329 : 11.
nuncupandis. 403 : 17.
nuncupata vota. 21 : 11.
nuncupationem. 186 : 4.
nunquam. 9 : 1 | 57 : 8.
nuntiante. 98 : 15.
nuntiantes. 134 : 18.
nuntiare. 63 : 7.
nuntias. 288 : 17.
nuntiaſſet. 28 : 8 | 84 : 13.
nuntiata erat. 288 : 14.
nuntiatum eſſet. 414 : 8 | eſt. 72 : 15.
nuntij. 177 : 26 | 350 : 14.
nuntium. 361 : 7.
nuntius. 347 : 24 | 414 : 9.
nuper. 14 : 16 | 66 : 7.
nupſit. 362 : 18.
nuptæ eſſe. 109 : 9.
nuptiales. 332 : 1.
nuptialia. 31 : 16.
nuptiis. 78 : 9.
nuptis. 422 : 11.
nuptum dare filias. 331 : 16 | puellam dedit. 287 : 24.
nuſquam. 246 : 20.
nutrices urbis. 358 : 5.
nutriendorum. 128 : 16.
nutrimenta. 433 : 14.
nutrimentis favoris. 83 : 9.
nutriret. 385 : 9.
nutritor culpa. 220 : 13.
nutritur. 257 : 7.
nutritus eſt ſpiritus. 220 : 13.
nutrix. 161 : 2.
nutu. 215 : 7.

O.

O! 197 : 11 | nobilem magis quam felicem pannum. *Antigonus*. 338 : 1 | Solitudinem ſanguine meliorem. 226 : 3.
ob. 115 : 7 | 123 : 1.
obcæcatus. 135 : 15.
obducta. 298 : 9.
obedientia. 62 : 6.
obequitantem. 153 : 16.
oberit. 323 : 5.
obeſt. 264 : 16.
objeciſſent. 245 : 2.
objecta erat. 279 : 12.
objecti ſunt. 202 : 8.
objectum. 46 : 3.
objecturum. 448 : 15.
objectus. 136 : 11.
objiceretur. 33 : 4.
objici. 132 : 19.
objiciatur. 377 : 14.

objicientes. 165 : 13.
obiit. 455 : 12.
objurgare. 150 : 5.
objurgatus eſt. 84 : 9.
obitu. 224 : 15.
obitura eſſet. 458 : 2.
objurgat. 339 : 2.
oblata. 185 : 5 | 236 : 2.
oblato. 198 : 18.
oblatus. 61 : 14.
obligaret. 23 : 1.
obligatus. 207 : 9.
oblita eſt. 146 : 12.
obliteranda. 445 : 9.
oblitteraretur. 123 : 5.
oblitteratum eſt. 375 : 15.
obliti. 314 : 17.
oblitum cœno. 376 : 21.
oblitus eſt. 71 : 16.
oblivio. 200 : 20.
oblivisci ſibi imperavit. 204 : 7.
obluctantibus. 385 : 12.
obmutuit. 71 : 25.
obnoxios eſſe. 429 : 18.
obnoxius. 148 : 1.
oboritur. 385 : 4.
oborta. 51 : 4.
obortus erat. 97 : 11.
obruere. 205 : 12.
obrui. 260 : 9 | 278 : 27.
obruitur. 9 : 14.
obruta criminibus ſalus. 370 : 24.
obruti ſunt. 58 : 5.
obrutum ſervitute. 163 : 20.
obrutus laudis pondere. 114 : 8 | telis. 176 : 12.
obſcœna. 363 : 13.
obſcœniorem. 172 : 4.
obſcura. 393 : 1.
obſcurando. 46 : 9.
obſcurare. 375 : 13.
obſcurat. 70 : 4.
obſcurato ſole. 399 : 15.
obſcuratum. 344 : 26.
obſcurior. 332 : 11.
obſcuritas. 445 : 4.
obſcuro. 157 : 17.
obſecranti. 443 : 13.
obſecraſſet. 459 : 2.
obſecro. 143 : 5 | 389 : 12.
obſecuturus fuiſſes. 230 : 4.
obſecutus voci. 87 : 1.
obſederant. 115 : 2.
obſedit. 92 : 10.
obſequenti. 376 : 8.
obſequeretur verecundiæ. 323 : 3.
obſequi. 331 : 11.
obſequium. 6 : 5.
obſeratæ. 347 : 20.
obſeratas. 340 : 16.
obſeratis. 313 : 27.
obſervandæ. 5 : 1.
obſervantia. 105 : 12.
obſervata. 269 : 8.
obſervatio ominum. 30 : 8.
obſervationes. 385 : 23.
obſes. 144 : 1.
obſeſſæ. 271 : 15.
obſeſſorum in Capitolio. 350 : 23.
obſidebat. 351 : 26.
obſidentibus. 11 : 7.
obſiderent. 350 : 22.
obſides. 207 : 3 | 298 : 23.
obſidionalis. 156 : 12.
obſidione Metelli. 360 : 1.
obſidionibus. 245 : 1.
obſidionis. 350 : 27.
obſignaverat. 218 : 19.
obſiſti. 433 : 8.
obſiti ſqualore. 446 : 6.
obſitum. 130 : 13.
obſolefactam. 171 : 4.
obſoletam. 308 : 17.
obſtare. 176 : 13.
obſtes. 215 : 1.
obſtetrice. 169 : 12.
obſtinata. 147 : 15.
obſtinatè. 165 . 10.
obſtitiſſent. 419 : 9.
obſtitit. 276 : 19 | 311 : 20.
obſtrepens. 186 : 23.
obſtrepuntur. 414 : 14.
obſtrictam. 265 : 20.
obſtrictius. 428 : 13.
obſtupefacti. 394 : 3.
obſtupefecit. 155 : 7.
obſtupeſcere. 130 : 2.
obſtupuerunt. 298 : 25.
obtemperans. 104 : 2.
obtemperare. 423 : 9.
obtemperari. 184 : 18.
obtemperatum eſt. 344 : 4.
obtemperavit. 298 : 24.
obtentui. 313 : 16.
obteſtantem. 298 : 5.
obticuerunt. 239 : 7.
obtineant. 251 : 4.
obtinebis. 70 : 5.
obtinendæ religionis. 85 : 2.
obtinens. 282 : 4.
obtinente. 262 : 18.
obtinere. 168 : 1.
obtinuerant. 16 : 7.
obtinuiſſe. 19 : 1.
obtinuit. 172 : 3.
obtorta. 436 : 12.
obtrectare. 338 : 14.
obtrectaſſe numen. 73 : 6.
obtrectatione. 259 : 22.
obtrectetur. 184 : 2.
obtritum. 45 : 11.
obtritus. 451 : 15.
obtruncandum. 394 : 4.
obtruncari. 424 : 8.
obtruncati. 41 : 11.
obtruncatus eſt. 244 : 18.
obtudiſſet vocem. 96 : 1.
obtulerant. 120 : 8.
obtulit. 146 : 23 | 252 : 22.
obtuſi ſe cordis eſſe ſimulavit Junius Brutus. 342 : 5.
obveniſſet. 302 : 17.
obverſabantur. 368 : 16.
obverſabitur. 261 : 22.
obverſata eſt animo. 55 : 13.
obvertebant. 459 : 13.
obviam. 136 : 9 | facta. 452 : 20 | miſiſſet. 243 : 8.
obvios. 345 : 5.
obvium. 54 : 4.
occaſione belli. 267 : 14.
occaſu. 146 : 15.
occaſum. 328 : 4.
occentus ſoricis. 7 : 8.
occidas. 244 : 16.
occide. 445 : 18.
occidendum. 29 : 9.
occiderant. 255 : 3.
occidere, *interimere*. 162 : 1. *perire*. 158 : 7.
occiderent. 293 : 17.
occiderent Athenæ. 278 : 3.
occideret. 140 : 21.
occideretis. 270 : 9.
occiderit. 449 : 12.
occidiſſe. 65 : 1.
occidiſſet. 108 : 13 | *intercmiſſet*. 260 : 3.
occinentes. 28 : 3.
occiſi. 378 : 9 | filii. 446 : 20.
occiſos eſſe. 198 . 16.
occiſum. 322 : 17.
occiſurum. 272 : 2.
occiſus. 17 : 10 | erat. 303 : 6 | eſſet. 298 : 1.
occulta fuerunt. 165 : 7.
occultandum. 104 : 12.
occultari. 447 : 4.
occultata. 443 : 5.
occultè. 396 : 9.
occultis. 454 : 10.
occultum. 285 : 30.
occupandam. 167 : 7.
occupant. 454 : 11.
occupaſſe. 238 : 18.
occupaſti. 390 : 12.
occupata fuit. 167 : 2.
occupati erant. 88 : 14.
occupatione. 241 : 4.
occupatus. 134 : 16.
occupaverat. 184 : 7.
occurrentes. 344 : 23.
occurrerent. 123 : 2.
occurreretur fœminis. 305 : 6.
occurſum eſt. 379 : 7.
occurſurum. 484 : 1.
Oceani. 155 : 8 | 418 : 20.
Ocham. 428 : 21.
Ochi *cognomine* Artaxerxis. 428 : 20.
Ochus poſtea Darius appellatus. 428 : 12.
Octaviæ. 461 : 21.
Octavio coſ. 232 : 10.

Octavius coſ. 44 : 3.
Octavius Balbus. 280 : 23.
octavo. 371 : 17.
octies. 378 : 13.
octingentis. 407 : 7.
octo. 38 : 6 | 24 : 10.
octodecim. 156 : 13.
octogeſimo. 387 : 16.
octoginta. 156 : 13.
oculi cruore reſperſi. 46 : 1.
oculis viderunt. 162 : 6.
oculum. 148 : 9.
ocyus. 366 : 19.
oderunt. 340 : 24.
odij. 201 : 8 | 308 : 18.
odiſſe. 120 : 4 | 428 : 8.
odium, Amilcaris adverſus populum Rom. 433 : 12 | ooceodi cupidine pertinacius, procurſu celerior ira. 430 : 2.
odor. 163 : 4.
odorata eſt. 521 : 13.
odoribus. 247 : 1.
Oedipode Coloneo. 390 : 17.
Oedipodis oſſa. 265 : 15.
offendere. 375 : 2.
offenſa. 375 : 21.
offenſarum acerbitas depoſita. 203 : 5.
offenſi. 411 : 7.
offenſus. 27 : 3.
offerant. 135 : 8.
offerendo. 91 : 2.
offero. 151 : 3.
offerretur. 315 : 3.
officia. 82 : 17 | 412 : 10 | regibus erogata. 242 : 10.
officiebat. 375 : 5.
officij. 10 : 1 | 86 : 9.
officio a crudelitatis. 141 : 2.
officio legationis. 212 : 10.
offudit. 345 : 7.
offuſam eſſe. 185 : 23.
offuſos tenebris oculos. 114 : 10.
Ogulni. 211 : 15.
oleæ. 105 : 2.
olei. 359 : 20.
olera. 170 : 3 | 215 : 4.
olim. 81 : 1 | 275 : 27.
Olbiam oppidum. 243 : 17.
Olympi montis. 58 : 18.
Olympia. 416 : 16.
Olympicum certamen. 386 : 4.
Olympij Jovis. 288 : 2.
Olympionicę. 416 : 17.
Olympo monte. 253 : 10.
omaſum. 374 : 3.
omen. 31 : 5 | 144 : 8.
ominata eſt. 414 : 9.
ominum obſervatio contactu aliquo religionis innixa. 30 : 1.
omiſit. 31 : 6 | 405 : 12.
omiſſa. 343 : 7.
omiſſo. 10 : 13.
omiſſurum. 430 : 11.
omittamus. 266 : 1.
omittendæ. 350 : 27.
omittere. 333 : 17.
omitto. 261 : 7.
omne. 116 : 18 | 165 : 11.
omnia poſt religionem ponenda. 10 : 2.
omnia habet qui nihil concupiſcit, eò quidem certiùs, quàm qui cuncta poſſidet. 216 : 3.
omnium civium nomina comprehendit Themiſtocles. 391 : 14.
onera. 299 : 27 | 361 : 11.
onerandus erat. 258 : 10.
oneraruot. 379 : 20.
oneratus eſſet. 377 : 18.
oneribus. 310 : 11.
oneroſos. 428 : 16.
onus. 261 : 12.
onuſtam. 317 : 16.
onuſtum catenis. 184 : 9.
onuſtus præmiis. 234 : 3.
opem liberis Herculis. 263 : 14
opera datur. 4 : 3.
opera. 83 : 5 | 224 : 4.
operæ eſt cognoſci. 78 : 5 | pretium eſt. 229 : 16.
operam daturos. 357 : 6.
operata erit. 234 : 9.
operatus eſſet. 388 : 2.
opere. 158 : 2 | 181 : 12.
operienda. 278 : 28.
operientes ſeceſſum. 136 : 9.
operoſius eſt. 192 : 17.
opertam. 459 : 1.
opertos. 428 : 3.
operuerat. 49 : 1.
operum curſus extinctus. 383 : 20.
opes affluunt ſubito : repentè dilabuntur. 330 : 11.
opibus. 38 : 8 | 55 : 4.
opificum. 26 : 8.
opima ſpolia. 144 : 10.
opimam gloriam. 220 : 8.
Opimius coſ. 435 : 15.
opimo. 48 : 3.
opinatio. 445 : 16.
opinio : 64 : 10.
opinione. 2 : 6 | 68 : 6.
opinionis non parva fides. 213 : 22.
opinor. 86 : 2.
opis. 227 : 17.
opitulata eſt. 460 : 4.
oportebat. 254 : 17.
oportere fieri. 413 : 3.
oppetendæ mortis. 395 : 25.
Oppiæ legis. 419 : 1.
oppidi. 222 : 22.
oppido. 157 : 24
oppidum. 5 : 6 | 243 : 17.
Oppium Gallum. 366 : 13.
opponeret. 151 : 10.
opportuna. 431 : 15.
opportunè. 238 : 4.
opportunitas. 237 : 3.
opportunum. 173 : 1.
oppoſiti. 202 : 7.
oppoſitu. 189 : 10.
oppoſuit. 383 : 8.
oppreſſa erant. 67 : 14 | eſſent. 124 : 5 | fato. 248 : 3.
oppreſſerant. 428 : 14.
oppreſſi. 251 : 7.
oppreſſiſſe. 379 : 7.
oppreſſura ſunt. 118 : 15.
oppreſſus eſt. 31 : 3.
opprimantur. 118 : 15.
opprimendi. 313 : 23.
opprimere conatus. 308 : 2.
opprimi. 177 : 25.
opprobrium. 457 : 8.
oppugnanda. 278 : 13.
oppugnans. 334 : 18.
oppugnare. 251 : 7.
oppugnares. 36 : 1.
optabile. 403 : 14.
optabilior. 310 : 10.
optabilius. 251 : 10.
optant. 340 : 25.
optarent. 117 : 3.
optaverat. 373 : 7.
optavi. 152 : 16.
optima. 236 : 12 | 242 : 25.
optimæ. 46 : 1 | indolis. 267 : 15.
optimè meriti. 315 : 24 | meritus. 266 : 5.
optimi Jovis. 16 : 1.
optimus. 264 : 16.
opulenta. 422 : 5.
opulentiſſima. 5 : 2.
opulentiſſimis. 237 : 12.
opum. 87 : 12 | 212 : 21.
opus. 18 : 8 | & impenſa, & elegantia viſendum. 402 : 6 | ſapientiæ Pythagoras. 385 : 19.
opus. 130 : 14 | eſſent. 242 : 16 | eſt. 308 : 14 | non eſſe eo cive qui parere neſciret. 303 : 2.
ora contuſus. 155 : 14 | fori. 296 : 11 | minis referta. 423 : 4 | vulgi. 135 : 15 | 424 : 23.
orabat. 23 : 8.
oracula. 416 : 11.
oraculo. Delph. 73 : 16.
oraculorum. 341 : 6.
oraculum. 39 : 4.
orantem. 61 : 8.
orantibus. 35 : 1.
oraſſe. 260 : 17.
oraſſent. 36 : 11.
Oratæ Sergij. 418 : 3.
oratio. 395 : 17.
orationem habuiſſet. 444 : 9.
orator illuſtris ingenij. 45 : 4 : 3.
oratores. 2 : 4.
oratoria. 170 : 4.
oratoriis. 396 : 16.

oravit

oravit. 96 : 12 | 272 : 11 |
orbatus luminibus. 404 : 5 |
orbe terræ. 351 : 18 |
orbem. 235 : 19 | *Sinum.* 64 : 23 |
orbis terrarum. 238 : 17 |
orbitas. 336 : 23 |
orbitate. 428 : 3 |
orbum. 245 : 16 |
orbus. 159 : 12 | 282 : 6 |
ordiar. 51 : 1 | 166 : 4 |
ordinarentur. 189 : 6 |
ordinaret. 234 : 15 |
ordinaſſet. 392 : 17 |
ordine. 53 : 13 | dentium. 73 : 2 |
ordinem Senatorium. 84 : 7 |
ordinis equeſtris juventus. 89 : 3 |
ordinum diſſenſione. 308 : 16 |
ordiretur. 124 : 9 |
ordiri. 177 : 18 |
ordo. 193 : 11 | 377 : 17 |
ore. 50 : 6 | 165 : 19 |
Oreſtes. 229 : 8 | 363 : 17 |
Oreſtilla Plautij. 223 : 13 |
Orgiagontis reguli uxor. 293 : 81 |
ornatus. 407 : 1 |
ortebantur. 83 : 11 |
orieor. 324 : 15 |
Orientis. 462 : 27 | juventæ decus. 136 : 3 |
orientium. 293 : 25 |
origina ludorum inſtituendorum. 94 : 16.
origines. 368 : 4 |
origo tragœdiæ Æſchilus. 455 : 6 |
oris lentiginoſi. 39 : 17 |
oritur. 237 : 1 | 286 : 3 |
ornamenta. 215 : 1 |
ornamentum patriæ Druſum Germanicum. 208 : 2 |
ornata. Mentio. 403 : 4 | ſunt. 169 : 7 |
ornati. 240 : 9 |
ornatior. 88 : 16 |
ornato. 243 : 21 | 338 : 20 |
ornatu. 193 : 24 |
ornatum eſt. 273 : 7 |
ornatus. 275 : 13 |
oroaverat. 20 : 12 |
oro. 47 : 11 |
Ornotes Darij præfectus. 329 : 17 |
orſa eſt. 420 : 18 |
orſi ſunt. 2 : 4 |
orſus eſt. 118 : 22 |
orta ſacra. 5 : 10 |
orta eſſet. 82 : 10 | eſt. 96 : 12 | ſunt. 165 : 15 |
ortu. 346 : 2 |
ortum *Subſt.* 838 : 7 | *part.* 24 : 3 |
ortus *ſubſt.* 39 : 3 | eſt. 169 : 9 |
or. 29 : 2 | 49 : 11 | *Dentem.* 71 : 2 |
Oſcis. 96 : 2 |
oſcitantem abundantia. 420 : 3 |
oſcitanti. 299 : 21 |
oſcula. 290 : 20 | 332 : 8 |
oſculandi. 225 : 15 |
oſcularetur. 370 : 3 |
oſculari. 248 : 2 |
oſculatur. 32 : 10 | eſſet. 248 : 8 | eſt. 342 : 13 |
oſculum nulli mortalium ferebant Numidiæ Reges. 809 : 27 |
oſſa Pyrrhi. 249 : 13 |
oſſibus. 264 : 14 | 285 : 32 |
oſtendebat. 361 : 12 |
oſtendendo. 339 : 8 |
oſtendens. 364 : 16 |
oſtenderet. 216 : 1 | 323 : 20 |
oſteotat. 316 : 2 |
oſtentatione. 422 : 13 |
oſtentatum erat. 381 : 11 |
oſtentes. 186 : 10. |
oſtentorum. 4 : 6 | 48 : 8 |
Oſtiam urbem. 97 : 7 | 179 : 20 |
oſtio. 372 : 10 |
oſtreæ. 418 : 20 |
oſtreis. 418 : 9 |
Otacilia Laterenſis. 375 : 16 |
Otacilio. 357 : 22 |
Othryadæ pugna ac mors. 158 : 13 |
otio. 60 : 4 | lectuli. 280 : 8 |
otioſa urbi onera. 361 : 13 |
otium *laudatum.* 392 : 1 |
ovans. 126 : 10 | 153 : 17 |
ovantes lætitia. 431 : 13.

P.

PAbulantium. 278 : 2 |
pabulum. 33 : 3 |
pacatiores pecoribus ſylvas. 286 : 4 |
pacato. 430 : 18 |
pacaverat. 315 : 31 |
pace cinerum. 255 : 7 |
pacem. 150 : 17 | 259 : 20 |
Paciæcis. 270 : 8 |
pacis faciendæ. 216 : 20 |
paciſci. 184 : 6 | 292 : 7 |
pactam. 438 : 9 |
pacti ſunt. 352 : 14 |
pactione. 237 : 7 |
pacto. *Id eſt modo.* 141 : 17 |
pactum. 214 : 7 | *Subſt.* 278 : 21 |
pactus. 435 : 11 |
Padum *fluvium.* 145 : 5 |
pædagogi. 71 : 4 |
pædagogus. 140 : 25 |
paginarum. 300 : 5 |
pagis. 263 : 7 |
palam. 54 : 10 | 150 : 21 |
palantes. 177 : 24 |
Palatino monte. 89 : 7 |
Palatio. 81 : 12 | 102 : 16 |
Palicanum. 185 : 21 |
Palladium. 291 : 4 |
pallere. 281 : 16 |
palliatus. 108 : 7 | virilitatis robore animus. 889 : 1 |
pallium togæ ſubjici. 85 : 5 |
palmam. 416 : 18 | *Arborem.* 65 : 6 |
palmata. 420 : 11 |
palpebris reſectis. 426 : 9 |
paludamentum. 45 : 4 |
paludato. 275 : 20 |
paludis. 258 : 19 | 376 : 21 |
palum. 184 : 13 | 282 : 5 |
Pamphili. 46 : 1 |
panes. 330 : 23 |
pangebant. 83 : 6 |
panis. 802 : 10 |
panni. 297 : 16 |
paonum. 338 : 1 |
Pannpion. 321 : 30 |
Panſæ funus. 134 : 26 |
papaverum capita. 350 : 15 |
Paphum oppidum. 33 : 12 |
Papia lege. 168 : 16 |
Papiria tribus. 446 : 9 |
Papirio. 311 : 16 | Curſore. 147 : 10 |
Papirius Curſor cos. 334 : 18 | Dictator. 115 : 14 |
Papirius Maſo. 173 : 20 |
par. 2 : 7 | 43 : 10 |
par amicitiæ. 392 : 6 | fratrum, *id eſt Caſtor & Pollux.* 227 : 20 |
parantem. 447 : 5 |
pararetur. 27 : 7 |
parata eſt. 347 : 7 |
paratæ. 232 : 14 |
parati erant. 419 : 8 |
paratiſſimum. 344 : 20 |
paratus erat. 343 : 22 | eſſet. 281 : 24 | fuerat. 312 : 14 | ſum. 153 : 1 |
parca. 306 : 3 |
parceretur. 389 : 6 |
parci, *infinit.* 146 : 2 | 177 : 13 |
parcius. 189 : 20 |
parcn animo. 331 : 4 |
parent. 119 : 15 |
parendum eſſe. 437 : 23 |
parens honeſti conſilij. *Verecundia.* 221 : 4 |
parentem patriæ *C. Cæſarem.* 399 : 13 |

parentes. 128 : 15 |
parentum amor in liberos. 280: 1 | ſeveritas adverſus liberos. 281 |
patere. 362 : 17 | faſcibus. 325: 4 |
pares. 365 : 2 | 456 : 9. |
paria fratrum. 270 : 14 | 326: 22 |
parietem. 313 : 5.
parietes. 121 : 21 | 219 : 16 |
parietum. 301 : 19 |
parit puerum. 72 : 8.
pariter. 21 : 8 | 421 : 24 |
Parmenion. 310 : 5 |
Parmenione. 190 : 19.
parricida. 309 : 1 |
parricidarum. 51 : 18 |
parricidij. 68 : 12 |
parricidium. 48 : 5 |
pars. 83 : 15 101 : 9 |
parta. 209 : 24 | eſt. 314 : 21 |
partæ victoriæ. 126 : 12 |
partes egiſſe videar. 196 : 17 |
Parthis. 325 : 19 |
Parthorum. 359 : 17 |
partibus defenſit. 149 : 1 |
particeps. 195 : 15 | 453 : 3 |
participes. 164 : 1 |
participi. 283 : 31 |
particulam. 325 : 2 |
partiendam. 21 : 10. |
partim. 436 : 5 |
partiri. 106 : 12 |
partitæ ſunt. 329 : 1 |
partitus eſt. 235 : 20 |
parto. 170 : 9 | 314 : 15 |
partu. 48 : 14 | 181 : 16 |
partum *Subſt.* 226 : 2 |
partus *Subſt.* 332 : 1 |
parva. 104 : 1 | 359 : 18 |
paruerunt. 158 : 12 |
parvi. 185 : 6 | habuit. 436 : 11 | pendendo. 120 : 17 |
paruiſſent. 342 : 26 |
paruit religioni. 39 : 9 |
parum. 303 : 17 | eſt. 69 : 1 | habes. 244 : 7 | honoris. 135: 19 |
parvo ſpatio. 443 : 17 |
parvula. 9 : 1 | 32 : 10 |
parvuli. 50 : 5 | 122 : 5 |
parvulorum. 109 : 25 |
parvus. 168 : 13 |
paſcendo. 167 : 3 |
paſſa eſſet. 315 : 11 | eſt. 153 : 7 | fuerat. 337 : 19 |
paſſæ ſunt. 46 : 12 |
paſſi erant. 87 : 9 | eſſent. 120: 6 | eſtis. 178 : 11 | ſunt. 14 : 9 |
paſſurum fieri. 195 : 10 |
paſſus *Subſt.* 94 : 7 | 419 : 3 |
paſſus es. 224 : 15 | eſt. 6 : 2 |
paſſuum. 64 : 13 | 273 : 15 |
paſti. 338 : 13 |
paſtorali. 89 : 10 |
paſtoralibus. 357 : 11 |
paſtorem. 303 : 6 |
pateat. 419 : 14 |
patefacto ærario. 176 : 14 |
patefecimus. 143 : 1 |
patellam. 217 : 9 |
patens. 438 : 10 |
patentes. 336 : 9 |
pater. 116 : 7 | cujuſdam militantis. 361 : 7 | *Pompeius.* 459 : 16 |
paterfamilias. 53 : 1 |
patera. 278 : 14 |
pateras. 20 : 18 |
patere obſecro. 143 : 5 |
pateretur. 168 : 9 |
paterna. 362 : 2 |
paterni. 46 : 1 | 138 : 4 |
paternis bonis. 261 : 20. |
paterno Sideri. 2 : 7 |
patet. 118 : 23 | 411 : 7 |
pati. 109 : 2 | 289 : 12 |
patiamur. 381 : 1 |
patibulo. 425 : 23 |
patiebantur. 83 : 2 |
patiendo. 194 : 1 |
patientem laboris. 192 : 19. |
patienter. 200 : 11 |
patientia. Dedecus ignorat. 146: 24 | in filio. 285 : 7 | pueri. 163 : 7 | quæri debere, quod gratia impetrari nequiverit. 353 : 7 |
patientiæ beneficio ultus. 165: 6 |
patientiſſimè. 212 : 1 |
patientur. 197 : 5 |
patimur. 337 : 16 |
patre. 9 : 16 | 220 : 9 |
patrem appellavit. 253 : 8 | eum. 323 : 12 |
Patres conſcripti. 121 : 19.
patri. 134 : 10. |
patrifamilias. 341 : 5 |
patria. 120. 15 | 258 : 21 |
patriæ *Subſt.* 2 : 2 | *Adj.* 282: 7 |
patriam. 220 : 17 | oppugnare. 251 : 6 |
patriam indulgentiam. 345 : 13 |
Patribus. 286 : 1 | conſcriptis. 31 : 1 |
Patricij vir ſpiritus. 290 : 4 |
patrij ritus. 85 : 9 |
patriis. 25 : 4 |
patrimonij. 76 : 1 | 237 : 12 |
patrimonium. 138 : 3 |
patrio. 109 : 9 | 365 : 2 |
patris graviſſimum ſupercilium. 420 : 20 | novæ rationis conſilium. 285 : 23 |
patrius. 186 : 13 |
patrocinio. 205 : 9 |
patrocinium. 377 : 18 |
patronum habuit. 328 : 23 |
patronus. 326 : 21 |
patrui. 170 : 8 | 353 : 10 |
Patrum. 284 : 1 | conſcriptorum. 84 : 2 |
patruum. 412 : 22 |
patuerunt. 212 : 23 |
pauca. 331 : 2 | 459 : 8 |
pauciores. 92 : 11 | 262 : 7 |
paucos. 220 : 16 |
paventes. 130 : 9 |
pavi invidiam 236 : 4 |
pavidi. 283 : 31 |
pavido. 49 : 2 |
paulatim. 95 : 10 | 192 : 7 |
Paule Æmili. 135 : 16 |
Paulianæ victoriæ. 399 : 2 |
pauliſper. 32 : 17 |
paulo ante. 111 : 5 | poſt. 328 : 13 | propenſior. 303 : 19 |
Paulo. 63 : 8 | 242 : 12 |
paululum temporis. 55 : 15 |
Paulus. 210 : 21 | 219 : 7 | conſul. 32 : 13 |
Paulus Senator. 384 : 6 |
pavoris conſortes. 66 : 10 |
pauper. 219 : 17 |
pauperes. 217 : 4 |
pauperi. 338 : 20 |
pauperrimo. 209 : 17 |
pauperrimus. 332 : 15 |
paupertatem *laudatam*. 286 : 17 |
Pauſanias. 74 : 8 | 104 : 5 | 410 : 24 |
pax. 354 : 21 | 451 : 12 |
peccare. 291 : 22 |
pecora. 76 : 14 |
pecore. 167 : 2 |
pectora replevit. 350 : 3.
pectore convulſo. 432 : 24.
pectoribus altis. 165 : 15 |
pectus Annibalis aras prægravaſſet. 182 : 23 | dolore refertum. 266 : 21 | inſatiabile laudis. 410 : 16 | manſuetudine mitius. 299 : 9 |
pecudum inteſtinis. 429 : 13 |
peculator. 258 : 7 |
peculatûs. 259 : 5 |
peculiaria ſibi. 418 : 1 |
peculium. 183 : 5 |
pecunia corrumpi. 209 : 10 |
pecuniam pro captivis. 184 : 22 |
Pedanius Centurio. 253 : 2 |
pede. 405 : 7 | 434 : 4 |
pedes pugnans. 154 : 12 |
pedeſtri. 49 : 1 |
pedibus. 53 : 14 | obtritus. 451 : 15 |
pediculo corneo. 217 : 11 |
pedis. 104 : 10 |
peditatum. 431 : 19 |
peditem Nolanum. 344 : 13 |
peditibus. 93 : 1 | 351 : 15 |

pejeraſſe verbis conceptis. 196: 13|
pejor. 440 : 17|
pelagi. 147 : 18|
Pelaſgis. 227 : 17|
Pelignæ cohortis. 152 : 10|
pellam. 280 : 17|
pellebatur. 154 : 11|
pellem. 305 : 20|
pelleretur ſententia. 186 : 3|
pelles. 338 : 10|
pelli verb. 230 : 22|
pelliceatus ira. 458 : 20|
pellicere. 214 : 7|
pelliculis. 354 : 6|
Pelori memoriæ. 443 : 22|
Penates deos. 68 : 1 | domos. 213 : 6|
pendendo. 120 : 17|
penderet. 306 : 7.
pendi. 20 : 5|
pendit ſupplicia. 451 : 16|
pene. 24 : 14 | 39 : 9|
penetretum. 341 : 12|
penetralia. 311 : 1|
penetrare. 166 : 2|
penetraverat. 188 : 11|
penetravit ad divina. 79 : 4|
penitus. 63 : 4 | 159 : 7|
penſando. 158 : 18|
penſare dolorem. 446 : 2|
penſarunt morte concubitum. 71 : 26|
penſiduxerat. 129 : 14|
penſilia. 417 : 8|
penuria *Populi Aſiatici* inceſſit. 359 : 10|
pependeruot pœnas. 356 : 9|
pependiſſe. 304 : 19|
pepercerat. 266 : 13|
pepercruot damnationem. 22 : 9|
peperit nomen. 324 : 8 | principatum. 112 : 2|
pepulerunt. 22 : 2|
per. 11 : 9 | ora vulgi. 424 : 23| orbem ſapientum. 203 : 3| quàm brevi triſtitiæ ſalebra ſuccuſſum. 129 : 13| Romuli caſato jure. 220 : 14|
peractus. 11 : 11 | 280 : 4|
peragebat. 88 : 2|
peragenda. 270 : 15|
peragerentur. 121 : 6|
peragitur. 451 : 6|
peragravit. 387 : 6|
perampli. 256 : 13|
percalefactu. 453 : 5|
perceperit. 288 : 19|
percepero. 391 : 10|
perceptâ. 71 : 21|
percipiendæ diſciplinæ. 5 : 3|
percitus irâ. 147 : 12|
percontabatur. 248 : 26|
percontatus eſſet, 410 : 25|
percrebuit. 177 : 30|
perculſa clade. 306 : 6|
perculſi gaudio. 259 : 6|
perculſi Pœni. 352 : 13|
percunctatus eſt. 175 : 16|
percurram. 298 : 22|
percurrendo. 85 : 11|
percuſſerat. 129 : 8|
percuſſiſſet. 72 : 10|
percuti. 121 : 7 | 281 : 5|
perdidiſſet. 326 : 8|
perditæ luxuriæ Polemo. 328 : 2|
perditis Gracchi conſiliis. 230 : 16|
perducat. 184 : 3|
perduceretur. 33 : 7|
perducto. 285 : 29|
perductum eſſe. 372 : 1|
perductus. 187 : 15|
perduellionis. 313 : 3|
perduxerat. 362 : 30|
perduxit. 61 : 18|
pereat. 157 : 21|
peregerat judicii partes. 283 : 20|
peregiſſe ſtationem vitæ. 200 : 3|
peregit. 96 : 2 | 259 : 16|
peregrinæ hiſtoriæ. 1 : 8|
peregrinandum eſt. 394 : 15|
peregrinatus eſt animus. 128 : 17|
peregrinus. 26 : 2|
peremit. 453 : 6|
perfacile. 240 : 24|
perfecta. 138 : 5|
perfectiſſima. 382 : 4|
perfectum eſt. 293 : 13|
perferam. 369 : 21|
perferendam. 21 : 12|
perfidi. 43 : 7|
perfidia inſidioſum malum. 438 : 1|
perfidos. 111 : 4|
perfidum. 321 : 5|
perforari. 77 : 10|
perforata. 435 : 23|
perfoſſum. 254 : 14|
perfrui. 71 : 19|
perfudit. 309 : 3|
perfugere. 264 : 18|
perfundi rubore. 281 : 36|
perfuſæ. 399 : 16|
Pergami. 47 : 5|
Pergamum. 259 : 15|
perhorruiſſent. 302 : 7|
Periclem. 141 : 13 | 838 : 9|
Pericles. 105 : 4|
Pericles Athenienſium Princeps. 213 : 12 | 287 : 23 | 395 : 5| 399 : 17|
periclitantis. 196 : 20|
periclitantium. 343 : 28|
pericula. 366 : 3|
periculoſa valetudine. 273 : 11|
periculosè. 299 : 11|
periculoſius. 250 : 8|
periculum. 53 : 6 | 133 : 4|
perierit. 435 : 12|
periiſſe. 453 : 21|
perimi innocentem. 336 : 3|
perinde. 455 : 5 | ac. 12 : 3| æque. 64 : 24 | quaſi. 451 : 32|
perire. 130 : 14 | 233 : 2|
perita ritus. 5 : 3|
peritiſſime. 399 : 1|
peritiſſimus. 33 : 6|
perituri erant. 158 : 9|
perituros. 228 : 4|
perjurij. 181 : 13|
perjurio. 195 : 22|
perlata. 269 : 11|
perlucidâ. 328 : 6|
permanerent. 351 : 18|
permanſit. 70 : 14|
permiſerat. 89 : 7|
permiſit. 184 : 26|
permiſſa. 345 : 14|
permiſſu. 211 : 11|
permiſſum eſt. 318 : 17|
permiſta fuit. 74 : 12|
permiſtum. 225 : 8|
permittans. 187 : 22|
permitte cætera fatis. 57 : 3|
permitterent. 395 : 8|
permulcendos. 396 : 4|
permulcenti barbam. 146 : 22|
permulſeris. 236 : 8|
permulſit oculos. 95 : 8|
permultæ. 313 : 5|
permutandi. 290 : 2|
permutari. 24 : 15|
permutaruot. 421 : 9|
permutato. 521 : 23|
permuto. 107 : 17|
pernegavit. 378 : 9|
pernicies. 344 : 22|
perniciofam. 251 : 1|
pernicioſiora. 141 : 12|
pernicioſiſſimas. 436 : 3|
pernicitas. 95 : 6|
perorarem. 309 : 20|
perorata. 194 : 25|
peroſus. 162 : 3|
perpendentes. 313 : 16|
perpendere. 46 : 12|
perpendi. 134 : 5|
Perpennam. 298 : 7|
perpeſſo. 118 : 6|
perpeſſus erat. 350 : 9|
perpeti. 160 : 6 | 344 : 28|
perpetua. 331 : 6|
perpetuo. 405 : 15 | *Adverb.* 263 : 6|
perpetuum. 275 : 23|
perplexa. 519 : 7|
perplexus. 168 : 3|
perpolitur. 395 : 6|

pe repſit. 95 : 10 |
perrexit. 64. 12 |
perridicula. 454 : 6 |
perrogabat leges. 84 : 3 |
perrogavit. 382 : 2 |
perrupit. 111 : 5 |
Perſa catellus. 32 : 12 |
Perſæ Delum compulſi. 21 :15 |
Perſarum inſtitutum in educandis liberis. 109 : 23 | mos in *deligendo rege*. 346 : 9.
Perſe Rege. 32 : 8 | 84 : 12 | 210 : 28 | 119 : 8 | 242 : 6 |
perſecuta eſt. 291 : 16 |
perſecuti ſunt. 449 : 8 |
perſediſſet. 32 : 17 |
Perſen Regem. 63 : 7 | 245 : 26 | 398 : 7 |
perſequemur. 143 : 2 |
perſequendas. 431 : 20 |
perſequor. 184 : 4 |
perſeverans. 53 : 10 |
perſeveranter. 185 : 24 |
perſeverantes. 102 : 1 |
perſeverantia. 231 : 2.
perſeverantis amicitiæ. 358 : 16 |
perſeverantiſſimè. 319 : 5 |
perſeverantiſſimum. 318 : 11 |
perſeverantius. 360 :12 |
perſeveravero. 172 : 3 |
perſeveret. 106 : 18 |
Perſicæ. 339 :1 |
Perſicæ. 305 :17 |
Perſicis. 265 : 8 |
Perſico. 391 : 17 |
Perſis. 428 : 13 |
perſolvere. 151 : 7 |
perſolutum ſit. 88 : 23 |
perſona. 198 : 11 |
perſonarum. 102 : 4 |
perſonas. 123 : 13 |
perſtare. 405 : 7 |
perſtaret animo. 68: 13 |
perſtat. 383 : 2 |
perſtitit. 140 : 10 | 450 : 6 |
perſtrictus. 232 : 16 |
perſtringeret oculos telis, 420: 15 |
perſtrinxit. 336 :17 |
perſuaſam. 184 : 6 |
perſuaſit. 24 : 10 |
perſuaſum habuerunt. 108:6 |
perſuaſus. 285 : 29 |
pertergere. 98 : 7 |
perterritus. 55 : 9 |
pertexuit. 99 : 4 |
pertimeſcendus. 267 : 9 |
pertinaci amore. 254 : 3 | ſpiritu flammam emovit. 98 : 4 | ſtudio. 95 :3 |
pertinacia virtutis. 158 : 5 |
pertinacior. 450 : 6 |
pertinacis amicitiæ. 233 : 12 |
pertinaciſſima. 278: 19 |
pertinaciſſimè. 201 : 8 |
pertinaciter. 86 : 11 |
pertinacius. 187 : 23 | *Adverb.* 184 : 3 |
pertinax caſus. 58 : 23 | deorum indulgentia. 8 : 8 | memoria. 306 : 2 |
pertineat. 380 : 16 |
pertinens. 52 : 15 |
pertinentibus. 462 : 21 |
pertinere. 12 : 8 |
pertinuiſſe. 32 : 3 |
pertractum. 249 : 14 |
pertractus eſt. 232 : 1 |
pertraherent. 265 : 5 |
pertraxerunt. 60 : 17 |
pertulit. 97 : 11 |
perturbare. 396 : 7 |
perturbata eſſet. 2 6 : 6 |
pervectus. 33 : 8 |
pervellit aurem Caſſij fortuna. 34 : 10 |
pervenerant. 248 : 26 |
perveniſſe. 336 : 17 |
perventuri. 139 : 3 |
pervexit. 10 : 14 |
pervidere. 404 : 20 |
pervidit. 109 : 1 |
pervigilio. 214 : 1 |
Perus. *Pietas filiæ in patrem*. 269 : 17 |
peſſimi. 196 : 22 |
Peſſinunte. 412 : 17 |
Peſſinuntem. 5 : 12 |
peſſundatum. 370 : 14 |
peſſundederunt. 217 : 23 |
peſtes. 206 : 6 |
peſtifer. 70 2 |
peſtifera manu. 259 : 12 |
peſtiferam. 57 : 7 |
peſtiferis blanditiis præreptus. 185 : 13 |
peſtifero fato. 61 : 11 |
Peſtilentia *Romæ*. 64 : 4 |
petant. 353 : 5 |
petebant. 132 : 8 |
petebantur Athenæ. 387 : 9 |
Petelliam. 318 : 23 |
Petellinæ fidei. 318 : 23 |
Petellini. 318 : 14 |
Petilia. 443 : 16 |
Petilij. 176 : 19 |
Petillius coſ. 35 : 6 |
petenda. 256 : 21 |
petendæ feræ. 58 : 14 |
petendas res. 87 : 6 |
petendi. 135 : 21 |
petens. 96 : 12 | pulvinaria. 176 : 26. | rui. 84 : 5 |
petente alveum. 341 : 13 |
petentem. 6 : 1 | caput. 371 : 20 |
petere initium. 2 : 20 |
peteret prædam. 213 : 8 |
peteretur. 150 : 11 |
petierat haſta. 447 : 2 |
petiit profundum Tiberis. 130 : 26 |
petit magum. 157 : 19 | nuptialia. 31 : 16 |
petitam cœlo. 65 : 17 | tormentis. 77 : 11 |
petitione. 310 : 14 |
petitor. 171 : 4 |
petitos in foro geſtus. 396 : 19 |
petitum aquam. 438 : 8 |
petitus lapidibus. 162 : 11 |
petiverunt. 89 : 11 |
peto. 107 : 13 | 346 : 24 |
Petreius. 99 : 3 |
Petronia. 36 : 11 |
Petronio Sabino. 13 : 6 |
petulantia. 298 : 19 |
petulantis. 461 : 2 |
petunt ſeceſſum. 384 : 11 |
petuntur. 102 : 12.
Phalaridi tyranno. 163 . 21 |
Phalaridis tyr. 429 : 6 |
Phalarim. 164 : 5 |
phaleræ. 156 : 14 |
phaleras. 431 : 8 |
Phanarete. 169 : 11 |
Pharmacuſam inſulam. 327 : 16 |
Pharſalica acie. 222 : 21 |
Pharſalicum. 70 : 9 |
Pheræo Jaſoni. 72 : 9 |
Phœnices. 416 : 15 |.
Phidiæ. 409 :17 |
Phidiam. 22 : 5 |
Phidias. 181 : 18 |
Philæni fratres. 278 : 22 |
Philænorum. 279 : 5 |
Philemonem. 455 :17 |
Philippe. 295 : 20 |
Philippenſi. 34 : 8 |
Philippi *Regis* faſtidio. 437 : 18 |
Philippicam victoriam. 247 : 14 |
Philippicis. 51 : 13 |
Philippo *Rege*. 238 : 22 | 255 : 19 | 299 : 19 |
Philippos campos. 226 : 9 |
Philippum interemit Pauſanias. 40 : 28 |
Philippus Maced. Rex. 73 : 16 | 418 : 22 |
Philippus medicus. 190 : 18 |
Philippus ſervus Fulvij Flacci. 378 : 12 |
Philocrati. 320 : 19 |
Philonem. 402 : 6 |
philoſophandi. 388 : 9 |
philoſophi. 75 : 18 |
philoſophia. 108 : 9 |
philoſophus. 164 : 8 |
Phocion. 188 : 15 | 264 : 11 |

Pheraretes Petrorum Rex. 259:18|
Phrygia. 49:10|
Phrygicis. 354: 9.
Phryne ſcortum. 213:12.
Phya *mulier*. 24:7.
Phyſcon. 422: 26.
pia. 32: 4.
piacula. 14: 10.
piaculum. 425: 13.
piæ uolbiæ. 251: 9.
Picenæ regionis. 261: 1.
Piceno. 40: 14.
pictam. 269: 20.
pictor. 181:15 | *Neacles*. 401:4|
pictura lacrymis madet. 400: 25.
picum. 276: 3.
picus. 275: 29.
piè. 256: 10.
pietas. 268: 1 | erga patriam. 279: 8 | in parentes. 270: 3 | militis. 274: 7 |
pietatem fratrum. 272: 1.
Pietatis æde. 100:13 | numen. 273: 18.
pietatis pretium nulla acerbitate fortunæ, nullis ſordibus eviléſcit. 268: 27.
piget. 328: 18.
pignora. 244: 12.
pignus. 214: 9.
pigriorem. 345: 16.
pij. 9: 15 | 162: 1.
pila. 155: 5 | 392: 24.
pileata. 253: 20.
pileo ſublato. 381: 12.
pileum. 353: 16.
pilis excipi. 426: 4.
Pindarus. 456: 1 | Caſſij ſervus. 310: 26.
pingeret. 400: 16.
pinguiſſima. 358: 13.
Pinnenſem. 271: 24.
pinnis. 67: 17.
pinxiſſet. 181: 12.
pio egreſſu. 236: 1 | furto. 342: 1 |
piraticam. 21: 9.
piraticis roſtris. 125: 17.
Piteſium. 153: 18.
Pitithoi. 232: 10.
piſcatoribus. 201: 12.
piſcatoris. 329: 20.
piſce. 329: 15.
piſces. 418: 10.
Piſiſtrati. 248: 16 | 263: 18.
Piſiſtratum. 395: 14.
Piſiſtratus. 24: 5 | 394: 16.
Piſo. 185: 20.
Piſonem. 363: 1.
Pittaci. 201: 7.
Pittaco. 202: 2.
Pittacus. 314: 17.
pium. 310: 9.
placabant. 102: 14.
placandi. 94: 21.
placarent. 5: 10.
placebat. 306: 9.
Placentiæ urbis. 232: 21|
Placentinis. 298: 23.
placere. 43: 18.
placida. 311: 18.
placidè. 452: 4.
placidiorem. 200: 13.
placidum. 203: 3.
placuit. 94: 6 | 179: 21.
Plætoriam. 364: 10.
plagam. 157: 18.
plagas. 447: 8.
plana. 146: 10.
planctu. 106: 9.
planiora. 166: 4.
planius. 401: 15.
plantam. 402: 11.
planum factum eſt. 372: 10.
Plato. 387: 2.
Platone. 188: 4.
Platonis. 50: 3 | 199: 21 | 402: 1.
plauſtris. 102: 2.
plauſtrum. 11: 4.
plauſu. 137: 13 | 213: 19.
Plautium coſ. 438: 9.
Plautius coſ. 295: 9.
plebe. 53: 3 | 177: 18.
plebeij. 290: 13.
plebeis. 52: 15.
plebiſcita. 189: 6.
plebiſcito. 193: 26.
plebiſcitum. 200: 19.
plebs Rom. 256: 14.
plena. 279: 8.
plenè. 344: 17.
plenis gloriæ velis. 181: 4. venerationis oculis. 386: 10.
pleniſſimam. 277: 2.
pleniſſimè. 282: 15.
plenus iræ. 86: 18.
plerumque. 336: 7.
pluiſſe lapidibus in Piceno. 402: 14.
plumbatis. 177: 7.
plumbo. 435: 16.
plura. 125: 8 | 162: 17.
pluribus. 157: 1.
plurimas clientelas. 404: 6.
plurimi. 418: 18.
plurimorum. 216: 13.
plurimum ſalutis. 204: 11.
pluris momentum æſtimans. 280: 27.
plus. 149: 8 | juſto. 267: 19 | valet quod violentia cogit, quàm quod ſuadet & præcipit verecundia. 186: 15.
poculum. 107: 19 | 160: 4.
pœna. 125: 3 | 258: 13.
pœnarum. 300: 4.
pœnas. 17: 11 | 41: 9.
Pœni. 207: 3 | 352: 3.
Pœnicæ. 182: 18.
Pœnicarum fœminarum *proſtitutio*. 109: 18.
Pœnico aſtu. 251: 8.
Pœnicum. 152: 10.
Pœnis. 173: 16 | 344: 18.
pœnitendas. 251: 9.
pœnitentia. 258. 4.
pœnitentiam. 167: 14.
pœnituit. 338: 7.
Pœnorum. 118: 19.
Pœnos. 60. 16 | 413: 5.
Pœnum. 235: 4.
Pœnus. 148: 1.
poëta. 75: 14 | 95: 11.
poëtarum. 390: 18.
poëticæ. 456: 5.
poëtico. 370: 19.
Polemo. 328: 2.
polenta. 30: 4.
politiora. 271: 12.
politiorem. 85: 8.
pollebat. 379: 12.
pollens literis. 163: 12.
Pollia *tribus*. 446: 8.
Polliæ. 302: 27.
Polliam tribum. 131: 1.
pollicebatur. 180: 19.
pollicente. 310: 4.
pollices. 428: 26.
pollicitus eſt. 175: 3
pollincto. 362: 25.
Pollucis. 274: 4.
pollueréntur. 363: 15.
pollui. 171: 8.
polluta. 77: 14.
Pollux. 63: 3.
Polycratis Samiorum tyranni. 329: 8.
Polydamas athleta. 456: 14.
Polyſtratus philoſophus. 75: 18.
pomœrium. 130: 4.
pompa. 53: 2 | donorum. 156: 11.
pompæ. 280: 11.
Pompei. 261: 16.
Pompeianæ. 448: 22.
Pompeiani. 425: 25.
Pompeij magni. 69: 5 | 225: 24 | patientia. 162: 12: potentia. 297: 10 | pater. 259: 16.
Pompeium meum inſtar eſſe Alexandri. 235: 14.
Pompeius Mag. 33: 10 | 221: 21 | 297: 23 | 408: 13.
Pompelus Rhegious. 364: 23.
Pomponis. 12. 5.
Pomponium Atticum. 365: 9 | Rufum. 215: 1.
Pomponius *Lætorius*. 230: 18 | trib. pleb. 267: 13.
ponantur. 436: 1.
ponderabatur. 219: 14.
pondere laudis obrutus. 114: 1.

ponderentur. 197 : 21 |
ponderoſa vox. 307 : 5 |
ponderoſis verberibus. 77 : 11 |
ponderoſiſſima vis. 143 : 2 |
ponderoſius. 435 : 17 |
pondo. 209 : 19 |
pondus auctoritatis. 355 : 3 | imperii. 85 : 4 | terribile vultus. 398 : 4 |
pone. 56 : 15 |
ponenda. 10 : 1 |
ponens. 299 : 15 |
ponere. 193 : 13 |
poni. 70 : 11 | 173 : 13 |
pons. 148 : 10 |
ponte ſublicio. 148 : 8 |
pontem. 10 : 9 |
Pontici ſinus. 122 : 3 | 227 : 12 |
Pontico. 454 : 6 |
pontifex. 5 : 14 | 203 : 7 |
pontificalium. 283 : 7 |
pontificatûs. 326 : 20 |
pontifice: 28 . 4 |
pontificibus. 100 : 7 |
Pontius. 187 : 6 | 292 : 25 |
Pontius Aufidianus. 90 : 9 |
Pontius Lupus. 384 : 6 |
Ponto. 246 : 1 : |
Poplicolæ. 191 : 7 |
Poplicolas. 220 : 21 |
poplites. 153 : 7 |
popoſcerunt. 413 : 6 |
popoſcit. 150 : 3 |
populari. 197 : 21 |
populariter. : 83 : 1 |
populi Rom. 28 : 10 | 43 : 3 | abſtinentia. 213 : 5 | continentia. 212 : 16 | error. 444 : 7 | grati animi ſpecimen. 212 : 27 | ingratum errorem 258 : 9 munificentiam. 38 : 11 |
populis. 272 : 21 |
Populus Ægyptiæ. 423 : 1 | Rom. 238 : 10 | 239 : 11 |
Porcia. 150 : 6 | 216 : 8 |
porrectam. 160 : 1 |
porrectus. 20 : 19 |
porrexerunt. 4 8 : 19 |
porrigentibus. 28 : 2 |
porro. 138 : 16 | 339 : 19 |
Porſena. rege Etruſcorum. 161 : 7 |
Porſenæ. 144 : 1 |
Porſenam. 162 : 6 |
porta. 230. 21 | 295 : 17 |
portanda. 249 : 16 |
portanti. 161 : 12 |
portare. 65 : 17 |
portatum eſt. 246 : 22 |
portenderet. 57 : 1 |
portendi. 182 : 18 |
portenta. 170 : 4 |
portentorum. 187 : 1 |
porticu. 419 : 16 |
portio. 232 : 16 |
Portium nomen. 198 : 4 |
portu. 42 : 7 |
portus. 272 : 8 | 316 : 12 |
poſcere 416 : 7 |
poſita. 70 : 15 | erat. 153 : 14 | eſt. 434 : 12 |
poſitas. 455 : 18 |
poſitum erat in æquo. 329 : 12 |
poſſe. 41 : 7 | 61 : 9 |
poſſederit. 216 : 17 |
poſſem. 109 : 20 |
poſſeſſam. 182 : 18 |
poſſeſſio. 410 : 9 |
poſſeſſus eſt. 436 : 2 |
poſſidebat. 217 : 8 |
poſſidendam. 238 : 13 |
poſſidere. 77 : 2 | 209 : 21 |
poſſint. 1 : 1 |
poſſumus. 153 : 23 |
poſſunt. 36 : 5 | 48 : 12 |
poſt religionem ponenda. 10 : 2 |
poſte. 186 : 6 |
poſtea. 261 : 4 |
poſtem. 286 : 4 | 453 : 14 |
poſteri. 281 : 27 | 177 : 21 |
poſterior ætas. 210 : 18 |
poſterior es. 400 : 19 |
poſteritas. 105 : 5 |
poſtero die. 222 : 22 |
poſterum. 175 : 6 |
poſtes. 127 : 8 |
Poſthumio Cominio Coſ. 208 : 15 |
poſtica. 280 : 24 |
poſtico. 321 : 23 |
poſtmodum. 132 : 17 |
poſtponendam. 432 : 1 |
poſtponi 182 : 20 |
poſtquam. 57 : 9 60 : 2 |
poſtremò. 192 : 20 |
poſtulabant. 119 : 5 |
poſtulante. 180 : 11 |
poſtulare. 117 : 10 |
poſtulatio. 299 : 3 |
poſtulatu fuerat. 296 : 22 |
poſtulaverat. 384 : 16 |
Poſtumi aruſpicis. 40 : 1 |
Poſtumi Tuberte. 113 : 20 |
Poſtumium Albinum. 5 : 14 | 104 : 9 |
Poſtumius *Cenſor*. 118 : 11 |
pota. 98 : 9 |
potavit. 174 : 1 |
potens. 133 : 2 | 228 : 1 |
potenter. 19 : 8 |
potentia tuta eſt, quæ, viribus ſuis modum ponit. 202 : 11 |
potentiora. 456 : 17 |
potentiſſimi. 193 : 19 |
potentiùs. 315 : 11 |
poterant. 219 : 16 |
poteſt. 69 : 13 | 84 : 20 |
poteſtas. 124 : 3 |
poteſtates 132 : 17 |
poteſtatis fretus viribus. 290 : 6 |
poti ſenis. 114 : 7 |
potiendi. 350 : 23 |
potiente rerum. 462 : 14 |
potio. 98 : 9 |
potiones. 388 : 18 |
potior probis dignitas ſine vita, quàm vita ſine dignitate. 149 : 10 |
potiora. 87 : 4 |
potiretur. 346 : 1 |
potiſſimum. 105 : 5 | *adverb.* 17 . 10
potitæ eſſent. 152 : 11 |
Potitii. 16 . 5
potitorem. 151 : 6 |
potitus eſt. 39 : 10 | regno. 259 : 16 | ſum. 410 : 9 |
potiundæ. 266 : 22 |
potiùs quam. 2 21 |
potuerint. 71 : 4 |
potuiſti. 225 : 1 | 431 : 1 |
præ ſe alacritatem ferens. 64 : 22 |
præacuti. 416 : 10 |
præaltum. . 4 : 1 |
præbentibus. 255 : 4 |
præbere. 18 4 : 23 |
præberentur. 142 : 16 |
præbitis. 88 : 15 |
præbiturum fuiſſe. 425 : 12 |
præbuiſſet. 272 : 2 |
præcedentibus. 9 : 17 |
præceperant. 157 : 11 |
præceps. 273 : 23 |
præcepta. 210 : 7 |
præceptor. 390 : 13 |
præceptorem Socratem. 387 : 22 |
præceptum. *ſubſt.* 145 : 22 |
præceptum erat. 412 : 18 |
præcipiens plura. 115 : 2 |
præceſſerit. 23 : 11 |
præceſſit. 187 : 3 |
præcipi nihil debere, niſi quod prius quiſque ſibi imperavit, 331 : 20 |
præcipitari. 314 : 14 |
præcipitatus eſt. 305 : 1 |
præcipitem audaciam. 42 : 3 |
præcipites 301 : 4 |
præcipua. 65 : 11 | 104 : 19 |
præcipuæ artis factor. 401 : 5 |
præcipue. 71 : 25 | 80 : 6 |
præcipuus. 254 : 11 |
præcipſos 428 : 1 |
præclara. 113 : 5 | 267 : 11 |
præclarè. 210 : 14 |
præclari. 31 : 10 |
præclarius. 121 : 4 |
præclarum. 241 : 6 |
præco. 111 : 1 |
præconem. 239 : 2 |
præconio. 154 : 6 |
præconium. 147 : 18 |

præcordia liberalitatis. 389 : 23 |
præcurrentia. 400 : 1 |
præcurrentibus. 257 : 1 |
præcurrere. 133 : 1 |
præcurrit. 69 : 13 |
præda. 19 : 10 | 209 : 12 |
prædandi. 389 : 2 |
prædemnare. 323 : 7 |
prædes. 296 : 22 |
prædia. 206 : 2 |
prædicabat. 234 : 21 |
prædicans. 23 : 21 |
prædicatione. 336 : 19 |
prædicatorio. 403 : 4 |
prædicavit. 20 : 18 |
prædicta eſt. 29 : 6 |
prædictio. 49 : 13 |
prædictiones. Apollinis. 4 : 6 |
prædictum. 70 : 10 |
prædiorum. 388 : 22 |
prædiram. 163 : 11 |
præditus fuit. 290 : 9 |
prædives. 209 : 20 |
prædixerat. 175 : 2 |
prædixit. 32 : 7 |
prædones. 134 : 17 |
prædonibus. 414 : 19 |
præerat. 69 : 16 |
præeunte. 173 : 17 |
præfatio. 301 : 3 |
præfatus. 211 : 20 |
præfecerat. 113 : 2 |
præfecti. 210 : 15 |
præfecturæ. 63 : 5 |
præfectus. 19 : 13 |
præferatur. 275 : 25 |
præferebantur. 156 : 11 |
præferens. 109 : 11 |
præferret. 395 : 14 |
præfinit. 304 : 25 |
præfractior juſtitia. 375 : 30 |
præfractius. 129 : 11 adv 442 : 9 |
præfuſtas. 116 : 20 |
prægravaſſet. 181 : 23 |
prægravat. 190 : 3 |
præiret. 196 : 8 |
prælata eſt. 415 : 20 |
prælatio. 365 : 3 |
prælaturos. 310 : 12 |
prælaturi eſt. 432 : 8 |
prælegabatur. 364 : 27 |
prælia. 123 : 1
prælabimur. 183 : 8 |
præliando. 36 : 2 |
præliantium. 150 : 33 |
præliaretur. 153 : 24 |
præliatorum. 155 : 21 |
præliatum. 211 : 19 |
prælium. 23 : 7 | 28 : 6 |
præmiſi. 258 : 17 |
præmiorum. 411 : 2 |
præmonitus erat. 57 : 5 |
prænavigans. 69 : 5 |
Præneſte. 441 : 11 |
Præneſtinæ Fortunæ. 23 : 4 | obſidionis. 320 : 10 |
Præneſtini trecenti. in obſidione remanſi. 352 : 12 |
Præneſtinorum quinque millia. 424 : 11.
prænuntios. 59 : 4 |
præoptavit. 201 : 6 |
præparati. 57 : 18 |
præpetes. 40 : 8 |
præponi. 20 : 14 |
præpoſitus æræ. 154 : 9 |
præpotens. 254 : 11 |
præpotentia. 333 : 7 |
præpropera. 292 : 17 |
præpropero. 308 : 18 |
præreptus. 185 : 21 |
prærupete. 390 : 12 |
præripuiſſet. 130 : 6 |
præſens. 71 : 24 | 203 : 12 |
præſenti fide. 2 : 7 |
præſentia. 137 : 12 |
præſentibus. 72 : 6 |
præſertim. 5 : 20 |
præſide. 442 : 19 |
præſideret. 271 : 26 |
præſidia. 177 : 2 |
præſidiis Rom. 117 : 17 |
præſidium. 36 : 7 | 64 : 11 |
præſtabat. 235 : 14 |
præſtandam. 108 : 13 |
præſtans. 310 : 14 |
præſtantia. *ſubſt.* 108 : 14 |
præſtantiore. 1 : 9 |
præſtantiſſimam. 329 : 2 |
præſtantius. 181 : 19 |
præſtare. 134 : 7 |
præſtarentur. 237 : 8 |
præſtate. 222 : 23 |
præſtigiorum. 343 : 13 |
præſtituerat. 115 : 3 |
præſtituros. 277 : 8 |
præſto, erant. 163 : 8 | eſt. 108 : 4 fuit. 415 : 6 ſunt. 337 : 24 |
præſultorem. 33 : 4 |
præſumpſerat animo. 32 : 14 |
præter quam quod. 171 : 12 |
præterea. 220 : 18 |
prætereundum. 198 : 5 |
præteriens. 380 : 10 |
præteriit me. 68 : 5 |
præteritæ. 117 : 8 |
præteritis conſulibus. 438 : 5 |
præteritus eſſet teſtamento. 364 : 24 |
prætermittendum. 317 : 28 |
prætexta. 174 : 6 |
prætextati. 357 : 18 |
prætextatum. 370 : 18 |
prætextatus. 140 : 18 |
prætextu. 216 : 23 |
prætexuit cauſam. 131 : 12 |
Prætor peregrinus. 261 : 1 |
Prætore. 254 : 16 |
Prætorem. 205 : 10 |
Prætori. 213 : 15 |
prætoria. 253 : 13 |
prætorii. 449 : 7 |
prætorium. 9 : 12 |
prætorum. 189 : 3 |
prævaleat. 229 : 14 |
prævaluerim 30 : 1 | 83 : 11 |
prævaluit. 143 : 1 | 312 : 15 |
prævaluit candidatus. 329 : 4 |
prævalens. 337 : 16 |
prævalidam. 177 : 6 |
prævalida a mœnibus. 265 : 9 |
Prævenit. 28 : 11 |
Prævidit. 344 : 11 |
Prandendi. 153 : 14 |
Prandere. 102 : 7 |
prandere. 158 : 10 |
prandia. 360 : 23 |
prandio dato. 175 : 18 |
prava. 144 : 7 |
pravo. 111 : 11.
Praxiteles. 400 : 15 |
precamur. 21 : 2 |
precarentur. 248 : 31 |
precarium ſpiritum obtinere. 171 : 2 |
precatio. 32 : 4 |
precationes cæcas ſpargit. 336 : 9 |
precatus eſſet. 38 : 10 | ſum. 287 : 20
preces. 66 : 2 | 189 : 12 |
precibus. 61 : 27 |
precor. 196 : 3 :
premeretur. 156 : 18 |
preſſa. 225 : 14 |
preſſis morte oculis. 366 : 24 |
preſſit dolorem ſilentio. 163 : 5 |
preſſus. 54 : 21 |
pretia. 277 : 11 |
pretioſa. 74 : 12 |
pretioſiſſimis. 247 : 1 |
pretium. 11 : 23 |
pridem. 86 : 12 |
Priene. 346 : 13 |
Prienem. 337 : 18 |
Prienenſibus. 36 : 5 |
prima luce. 27 : 27 |
primipili. 291 : 34 |
primipilo. 45 : 7 |
primitus. 102 : 13 |
primo. 371 : 8 | *adv* 239 : 6 |
primordia. 68 : 10 |
primum. 25 : 3 | *adv.* 28 : 3 |
primus. 145 : 13 |
princeps Privernatium. 296 : 6 | 451 : 1 |
principatu. 254 : 8 |
princeps Macedoniæ. 135 : 10 |
principi. 363 : 31 |
principia. 225 | 45 : 5 |
principio. 413 : 17 |
principis Tiberii. 138 : 7 |
principum. 5 : 3 |
prior. 343 : 1 |
priores. 13 : 2 | 124 : 18 |
priſca. 212 : 8 | 289 : 2 |
priſci. 8 : 4 | 334 : 10 |
Priſci Tarquinii. 37 : 4 |

priſcos. 420 : 17 |
priſtinæ. 111. : 15 |
priſtinis. 20 : 23 |
priſtinum 66 : 6 | 275 : 16 |
privaret. 343 : 16 |
privaretur. 164 : 14 |
privata judicia. 375 : 1 |
privari. 189 : 18 |
privatos pateres. 219 : 16 |
privatum habitum continente. 59 : 13 |
privatus. 151 : 3 | Aſiam petens. 327 : 15 |
priva uso oraculo. 261 : 12 |
Privernas. 295 : 15 |
Pr vernatibus. 295 : 2 |
Privernatium. 291 : 9 |
Priverno capto. 294 : 9 |
Privernates. 446 : 5 |
pro. 16 : 6 | regio permutandi. 290 : 2 | roſtris. 178 : 25 | tribunali. 344 : 17 |
prô magnum tuum numen amicitia! 231 : 11 |
proavo 195 : 15 |
probabant. 354 : 4 |
Probabile. 105 : 3 | 180 : 17 |
Probabilior. 294 : 5 |
Probabilis. 162 : 12 |
Probabiliter. 155 : 13 |
Probabilius. 124 : 10 |
Probanda. 106 : 1 |
Probare. 175 : 9 |
Probatione. 89 : 3 |
Probatum ſit. 183 : 16 |
probaturum. 397 : 4 |
probentur. 325 : 16 |
probes. 241 : 3 |
probi. 311 : 2 |
probitas. 128 : 4 |
p obita is : 364 : 10 |
probro. 290 : 4 |
probroſa. 448 : 7 |
procedente. 139 : 2 |
procedere. 120 : 7 |
procella verborum caput obrui. 260 : 9 |
procellis. 58 : 4 |
proceſſerim. 172 : 1 |
proceſſit obviam. 222 : 23 | hactenus. 322 : 15 |
proclamando. 271 : 21 |
proclamaſſe. 40 : 2 |
proclamatum. 138 : 19 |
proconſul. 39 : 12 |
proconſulari. 325 : 3 |
proconſule. 351 : 21 |
procreandos eſſe. 288 : 20 |
procreationis. 362 : 9 |
procreato. 362 : 14 |
procreatum eſſe. 462 : 16 |
procubuiſſe. 77 : 12 |
procul. 52 : 5 | 89 : 1 |
proculcatum voce. 437 : 3 |
procul dubio. 55 : 1 |
procumbere. 246 : 2 |
procurandis. 121 : 10 |
procurantur. 4 : 7 |
procuratione. 182 : 9 |
procuratorem. 205 : 16 |
procurrentem. 33 . 4 |
procurrerent. 500 : 4 |
procurſu celerior. ira : nocendi cupidine pertinacius, odium. 430 : 2 |
procurſum iræ. 347 : 14 |
procurſurum in quodlibet facinus. 380 : 20 |
procurſus. 143 : 1 |
propendam. 179 : 1 |
prodere conſilia. 162 : 13 |
prodeſſet. 305 : 12 |
prodeſt. 188 : 22 |
prodigia. 40 : 4 | 45 : 9 |
prodigii. 43 : 4 |
prodigiorum interpreter. 50 : 6 | narratio. 37 : 1 |
prodigium. 37 : 4 |
proditet. 73 : 1 |
proditam. 290 : 10 |
prodire. 233 : 16 |
proditio. 439 : 5 |
proditor. 272 : 4 |
proditum eſt. 108 : 5 |
produncatus. 180 : 5 |
producta. 186 : 19 |
productus. 196 : 19 |
profecerunt. 266 : 15 |
profeciſſet. 248 : 5 |
profecta. 197 : 7 |
profecti. 5 : 13 |
profectionem. 178 : 4 |
profectò. 14 : 7 |
profectum. part. 32 : 21 |
profectûs. 181 : 7 |
profectus eſt. 259 : 25 | fuerat. 204 : 4 |
proferamus. 130 : 16 |
profeſſa. 161 : 6 |
profeſſioni 202 : 4 |
profeſſo 194 : 22 |
profeſſores ſapientiſſimi ſunt, à quibus propria ſtudia verecundè, & aliena callidè æſtimantur. 401 : 8 |
profeſſus bellum : 440 : 14 |
proficiſcens. 179 : 11 |
proficiſceretur. 255 : 18 |
proficiſci. 175 : 2 |
proficit. 291 : 11 |
profiteri. 297 : 19 |
profligata fuerat. 555 : 16 |
profuderit. 294 : 4 |
profuerunt. 501 : 10 |
profugerent. 66 : 9 |
profugi. 213 : 20 |
profogium. 345 : 9 |
profugum. 260 : 12 |
profugus. 265 : 10 |
profuiſſet. 534 : 6 |
profundendi. 594 : 1
profundere ſpiritum. 302 : 23 |
profunderetur. 436 : 14 |
profundo. mari. 154 : 2 | te credidi ſti. 155 : 15 |
profundo cladium immergunt opes. 330 : 14 |
profundum turpitudinis. 422 : 6 | miſeriarum. 136 : 18 | mare. 329 : 14 |
profuſa. 338 : 12 |
profuſiùs. 303 : 16 |
profuſo in ſomnum animo. 54 : 2 |
profuſus in lacrymas. 238 : 23 | 445 : 10 |
progenie. 150 : 10 |
progenies. 208 : 13 |
progrederetur. 86 : 10 |
progredi. 162 : 18 |
progreſſa fuerat. 197 : 7 |
progreſſu motarum. 81 : 18 |
progreſſus fuerit. 268 : 26 |
prohiberet. 77 : 8 |
prohibita. 189 : 10 |
prohibitus eſt. 25 : 3 |
projecerat. 363 : 21 |
projecto. 409 : 7 |
projicere. 109 : 5 |
proinde. 57 : 2 | 134 : 20 |
prolaberentur. 81 : 2 |
prolapſa eſt. 422 : 6 |
prolapſam. 59 : 13 |
prolapſus ſenio. 432 : 23 |
prolatæ eſſent. 297 : 5 |
prolatum. 175 : 22 |
proles. 68 : 11 | 381 : 13 |
promi. 176 : 15 |
prominente. 428 : 18 |
promiſcuas. 46 : 2 |
promiſcuas. 221 : 9 |
promiſit. 211 : 22 |
promiſſa. 23 : 9 |
promiſſa eſſet. 158 : 12 |
promiſſi. ſubſtantiv. 270 : 8 | 320 : 5 |
promiſſum eſt. 64 : 11 |
promittens. 213 : 25 |
promitteretur. 52 : 2 |
promotus. 278 : 23 |
promovere. 349 : 7 |
prompta. 242 : 20 |
promptè. 211 : 11 |
promptiſſimâ. 236 : 21 |
promptiſſimè. 311 : 20 |
promptiſſimus. 163 : 18 |
promptius 385 : 14 |
prompto 507 : 20 |
promulgare. 335 : 16 |
promulgaſſet. 268 : 11 |
pronâ. 56 : 15 |
proni [illegible] certius indicium eſt ſupra [illegible] es niti, quàm viribus ex facili uti. 237 : 23 |
proniores. 348 : 19 |
pronuntiabat. 585 : 18 |
pronuntiare. 362 : 25 |

pronuntiatione.

pronuntiatione. 239: 7.
propagandam. 114 : 4.
propagatæ. 266 : 3.
propatulo. 102: 8.
propè. 16 : 10.
propelleretur. 146 : 29.
propemodum. 182 : 1.
propenſior. 303 : 19.
propenſum numen uti. 64 : 3.
properabat. 219 : 17.
properavit. 445 : 7.
properè. 369 : 7.
propino. 160 : 3.
propinquâ. 247 : 22.
propinqui. 171 : 8.
propinquitatem. 187 : 24
propinquitatis. 113 : 30.
propinquo. 98: 1.
propinquorum. 219 :23.
propinquum. 82 : 15.
propior publicæ religioni. 10 : 11.
propioribus. 55 : 17.
propiria. 71 : 27.
propitiabatur. 115 : 11.
propitiæ. 140 : 12 | 331 : 2.
propitiandam. 5 : 11.
propitius. 91 : 7 | 188: 21.
propius. *adv.* 58 :17 | 94 : 7.
proponatur. 246 : 5.
proponeret. 413 : 23.
propoſita. 320 : 14.
propoſiti. *ſubſt.* 143 : 23.
propoſito. *ſubſt.* 56 : 11.
propoſitum. *ſubſt.* 141 : 1.
propoſitum. 178 : 10 | eſſe. 183 : 6 | eſt. 294 : 7.
proprætoribus. 357 :25.
propria. 94 : 9.
propriè. 214 : 10.
proprietatem. 77 : 1.
proprietatis. 430 : 5.
propriis. 121 : 23.
proprium. 217 : 18.
propter. 7 : 4. | 146 : 13.
propter vicum. 97 : 6.
propugnando. 143 :19.
propugnatione. 249 : 8.
propugnator. 188 :16.
propugnatores. 63 : 4.
propulerunt. 28 : 3.
propulſandorum. 357 : 3.
propulſatores. 366 : 3.
propulſus eſt. 444 : 10.
Propylæa Minervæ. 141 : 15 |
proripuit ſe in publicum. 197 : 9.
prorogando. 403 : 9.
prorogata familia. 169 : 8.
prorogavit ſpiritum. 377 : 14.
proſcidit. 379 : 10.
proſcindenda ſunt. 260 : 7.
proſcribere. 319 : 17.
proſcripti. 319 : 10.
proſcriptione. 359 : 7.
proſcriptorum penates. 213 : 6.
proſcriptum. 261 : 5.
proſcriptus. 280 : 24.
proſecuta fuerat. 225 : 14.
proſecutus plauſu. 137 : 13.
proſequamur. 203 : 3.
proſequebatur donis. 211 : 18.
proſequenda riſu avaritia. 335 : 21.
proſequendi. 93 : 4.
proſequendo. 344 : 18.
proſequentur. 216 : 9.
proſequi dictis. 20 : 7 | memoria. 77 : 8.
Proſerpinæ. 19 : 8 | 98 : 14.
proſiluit 61 : 10.
prolis. 78 : 7.
proſpectum officii. 249 : 4.
proſpera. 106 : 17 | 121 : 11.
proſperantibus avibus. 334 : 19.
proſperè. 188 : 16.
proſpero jactu. 445 : 18.
proſperus. 175 : 10.
proſpexiſſe. 121 : 22.
proſpicerentur. 241 : 17.
proſpiciendis. 31 : 12.
proſternere. 344 : 9.
proſternerentur. 275 : 7.
proſternit. 231 : 4.
proſtitit. 172 : 5.
proſtituit. 421 : 15.
proſtratam. 276 : 9.
proſtratis. 186 : 4.
proſtratus eſt. 41 : 6.
proſtraviſſent. 424 : 12.
proſtravit. 334 : 25.
protecta eſt. 320 : 16.
protectum ſit. 431 : 6.
protectus eſt. 261 : 21 | eſt. 443 : 1.
protegendam. 271 : 17.
protegere. 348 : 16.
protegeret 66 : 18.
proterendos. 118 : 11.
proterentem. 36 : 17.
protexerat. 246 : 12.
protexiſſet. 43 : 17.
protinus. 29 : 8.
protractæ. 101 : 9.
protractum tenebris 187 : 1.
protrahatur. 434 : 1.
protrahite. 234 : 4.
protulerat. 210 : 17.
provecti largiore vino. 89 : 10.
provectus. 296 : 20.
proventu. 172 : 2.
proventus. 159 : 1.
providentis. 33 : 5 | 351 : 9.
providentibus. 333 : 3.
providerunt. 419 : 5.
provincia. 6 : 7 | 119 : 8.
provinciali. 302 : 19.
provincias. 88 : 23.
proviſam. 325 : 10.
proviſum eſt. 363 : 13.
provocarem. 299 : 20.
provocati. 133 : 13.
provocatione. 436 : 4.
provocatos. 143 : 9.
provocavit ſponſione. 124 14.
proui. 432 : 5.
proxima. 43 : 6 | 103 : 1.
proximè. 197 : 25.
proximorum. 370 : 23.
proximus. 85 3.
prudens. 210 : 6.
prudenter. 148 : 13.
prudentia. 334 : 17.
prudentiore. 353 : 4.
prudentis. 343 : 20.
prudentiſſima. 395 : 3.
prudentiſſimè. 164 : 23.
prudentiſſimus. 24 : 11.
Pruſiæ. 73 : 1 | 426 : 25.
Pruſiam. 182 : 11 | 242 : 22.
Pſeudophilippo. 355 : 13.
Ptolemæi regis. 69 : 6 | liberalitas. 211 : 12 | Cypriorum regis. 435 : 20.
Ptoleoizo. 395 : 24.
Ptolemæum regem. 211 : 4 | Philometorem. 307 : 19.
Ptolemæus Philometor. 308. 7 | rex. 243 : 3 | 316 : 3 | 422 : 23 | 427 : 15.
Ptolemaidæ. 47 : 4.
pobere. 82 : 3.
puberes. 16 : 8.
pubertas. 83 : 8.
pubeſcente ætate. 262 : 20.
publica. 23 : 4 | 82 : 17.
publicani. 277 : 6.
Publicano. 418 : 7.
Publicanorum. 136 : 7.
Publicanos. 137 : 6.
publicas. 101 : 12.
publicatis. 302 : 22.
publicavit. 163 : 18.
publicè. 78 : 8.
Publicia. 304 : 9.
Publicio. 262 : 17.
Publicius. 459 : 10.
publicorum. 341 : 4.
publicum. 162 : 20.
publicus. 136 : 13.
P. Africani. 353 : 10.
P. Africano. 354 : 3.
P. Africanum. 295 : 25.
P. Annium. 425 : 18.
P. Antronius. 394 : 5.
P. Aquillio. Trib. pl. 373 : 15.
P. Atilium Philiſcum. 291 : 8.
P. Aurelium Pecuniolam 112 : 10.
P. Cælii. 232 : 18.
P. Cernio. 292 : 25.
P. Cethegum. 428 : 11.
P. Claudio. 369 : 24.
P. Claudius 28 : 6 | 311 : 21 | 369 : 9.
P. Clodii judicium. 421 : 3.
P. Clodium. 380 : 4.
P. Clælius Siculus. 7 : 5.
P. Cornelio cos 1 : 5 | 100 : 3. |
P. Cornelium Scipion. 242 : 23.

P. Cornelius Scipio. 330: 5.
P. Craſſo. 84: 5.
P. Craſſus 148: 4 | 384: 12.
P. Decio. 90: 1.
P. Decius Mus cos. 52: 4.
P. Dolabellæ. 374: 14.
P. Furium. 372: 26.
P. Furius Philus. 132: 2. 178: 21
P. Lentulus. 259: 18.
P. Lentulus Spinther. 99: 5.
P. Licinio Poot. Max. 8: 1 | 324: 2.
P. Mevit. 290: 14.
P. Mucius Trib. pl. 302: 2.
P. Naſica Scipione. 70: 15.
P. Popilius. 362: 3.
P. Pulcher. 205: 8.
P. Rupilius. 112: 6 | 325: 8.
P. Rutilil. 308: 11.
P. Rutilio. 92: 3 | 136: 6.
P. Rutilius. 313: 2.
P. Scipio *major*. 178: 7 | 175: 2.
P. Scipio Æmilianus. 371: 15.
P. Scipio Naſica. 354: 8.
P. Scipione Naſica. 94: 5.
P. Scipionem. 437: 6.
P. Scipioni majori. 125: 13.
P. & Co. Scipionibus. 174: 4.
P. Sempronius. 131: 21.
P. Sempronius Sophus. 305: 4.
P. Servilium. cos. 377: 15.
P. Servilius conſularis. 380: 8.
P. Valerius. 291: 6.
P. Vatinium. 205: 2.
P. Vatinius. 63: 5.
P. Ventidium. 325: 17.
P. Villius Triumvir. 373: 15.
P. Volumnio. 40: 4.
pudet. 379: 2.
pudicæ. 290: 7.
pudicis parùm lacrymas quæ præpropero amori dabantur. 303: 17.
Pudicitia, virorum ac fœminarum præcipuum firmamentum. 289: 2.
pudicitiæ corona. 80: 5 | exemplum. 293: 9.
pudor. 128: 16 | 155: 13.
pudori nec fuit, filium, civem, hominem, diſſimulare. Alexandro. 437: 20.
puella. 32: 12 | 144: 3.
puellarum. 160: 22.
puer. 139: 5 | 245: 15.
pueri. 96: 1 | patientia. 163: 7 | *servi*. 372: 1.
puerili. 142: 2.
puerilitatis. 267: 5.
pueritia. 140: 4.
pueros. 97: 5. *servos*. 55: 14.
puerulí ſui | nioris amore corrupius. 374: 2.
puerulos. 329: 26.
poglo. 171: 21.
pugionibus. 435: 9.
pugna. 42: 12 | maritima. 353: 24.
pugnam. 152: 4.
pugnandi. 171: 4.
pugnans. 154: 12.
pugnare. 183: 6.
Pulcher infamis. 171: 22.
pulcherrima. 216: 1.
pulcherrimum. 5: 8.
pulchrioribus. 265: 9.
pulchritudine. 214: 11.
pulchrum eſſe. 246: 15.
Pullarius. 28: 7.
pulli. 42: 5.
pullis. 102: 12.
pullum. *nigrum* paludamentum. 45: 3.
pulti. 102: 13.
pultis uſus. 502: 10.
Pultoni *Pinnenſi juveni*. 271: 24.
pulſante. 180: 1.
pulſata eſt potentia. 297: 13.
pulſatus. 45: 2.
pulſavit patriam metu. 259: 1.
pulſi. 146: 8.
pulſu. 281: 20.
pulſus eſt. 262: 13.
pulvere. 389: 11.
pulvinaria. 176: 26.
pulvinaribus ſacris. 138: 13 | incubas. 289: 4.
Punica 124: 5 | 351: 18.
Punicæ temeritatis. 443: 22.
Punicam feritatem. 358: 14.
Punicanos lectulos. 353: 11.
Punico bello ſecundo victa Carthago & tertio deleta 340: 12 | ſagulo. 250: 17.
Punicum. 25: 3.
puniebantur. 376: 29.
punierat. 381: 13.
punitetur. 301: 13.
puniri. 128: 13.
punitā. 184: 22.
punitione. 367: 8.
punitor. 168: 15 | 291: 19.
punitus erat. 322: 13 | eſt. 115: 9.
punivit. 292: 12.
Pupinia. 218: 9 | 237: 10.
Pupiniæ ſolum. 217: 15.
puppi 149: 4.
puppim. 154: 1.
putas 338: 17.
purgabat. 388: 16.
purpura. 81: 6.
purpuratis 300: 12.
purpurea. 47: 13 | 852: 7.
purum. 154: 3.
putaminibus. 458: 23.
putamus. 51: 8 | 114: 17.
putaram. 333: 12.
putarunt. 298: 6.
putaſſe. 56: 5.
putemus. 157: 18.
Puteolis. 432: 21.
Puteolos. 345: 7.
puteorum. 440: 13.
putet. 214: 14.
puto. 176: 5 | 218: 13.
putrefacti. 289: 16.
putres 329: 19.
putreſcam. 300: 13.
Pylade. 129: 8.
Pythi. 19: 7 | 248: 24. oſſa. 249: 15.
Pyrrho. 189: 8.
Pyrrhum. 179: 19 | 209: 11.
Pyrrhus. 212: 18.
Pythagoræ. 415: 22.
Pythagoras. 108: 8 | 385: 18.
Pythagoreæ. 234: 11.
Pythagoricus. 405: 23.
Pythias. 234: 11.
Pythicæ. 69: 12.
Pythicæ Cortinæ. 416: 13.
Pythio Apollini. 81: 11.

Q.

QVa. 8: 5 | fraus. 316: 3 | mentio. 200: 19.
quadam. 54: 1 | 117: 5.
quadragies. 175: 22.
quadraginta. 241: 10.
quadriga. 73: 18.
quadringenti 131: 19.
quadringentos 353: 4.
quæ. 6: 9 | cum patrem. 268: 18.
quæcunque. 304: 19.
quædam ultimæ ſenectutis. 299: 26.
quænam 23: 18 | 78: 5.
quæque. 428: 6.
quære 141: 18.
quærebat. 235: 16.
quærendum ſit. 176: 6.
quærens ſalutem fuga. 33: 11 | ſecum ipſe. 269: 7.
quærentes. 454: 21.
quæreretur. 230: 17.
quærite. 307: 8.
quæſiſti 87: 13.
quæſita eſt. 344: 21.
quæſitam. 109: 15.
quæſitum eſt. 42: 1 | veneras. 266: 8.
quæſitus erat remedio. 65: 10.
quæſivit. 295: 10.
quæſtio 101: 6 | 446: 16.
quæſtione *cruciatu*. 319: 4 | publica. 125: 2 | 206: 1.
quæſtiones *cruciatus*. 378: 1.
quæſtionibus 397: 4.
quæſtor. 179: 10 | 302: 18.

quæſtores. 88 : 19.
quæſtoria comitia. 449 : 16.
quæſtio is. 412 : 16.
quæſtu 104 : 21.
quæſitubus. 365 : 17.
quæ ſunt. 109 : 20.
quæſtuoſam caliginem mendaciis inijcientes. 26 : 4.
quæſturæ. 324 : 16.
qualem. 193 : 5.
qualemcunque. 409 : 16.
qualibet. 201. 2.
qualiſcunque. 410 : 21.
quam *relativum*. 5 : 5 | 17 : 12.
quam celerrimè. 137 : 21 | maxime. 322 : 4 ut. 1 : 3.
quamcunque. 177 : 11.
quamvis. 10 : 1 | 43 : 6.
quanam. 454 : 21.
quandiu 22 : 5.
quanquam quid hoc miremur. 430 : 12.
quanta violentia caſus acerbi. 357 : 9.
quantacunque. 236 : 6.
quanti æſtimaret. 419 : 17.
quanto levius eſt ſcelus, cui tantummodo manus abeſt. 449 : 23.
quanto ſpiritu uſum. 114 : 17.
quantopere ſe geſſerint. 8 4 : 19.
quantulacunque. 34 : 1.
quantulam à patre. 220 : 9.
quantum in ipſo fuerat. 42 : 1 | flammæ. 225 : 10.
quantus eſt honos virtutis. 296. 8.
quapropter. 10 : 3.
quare. 51 : 3 | 23 : 16.
quarto 105 : 14.
quaſdam. 224 : 3.
quaſi. 32 : 13 | 71 : 17.
quaſnam. 107 : 25.
quaſſatam. 383 : 4.
quaſſatis viribus. 119 : 6.
quaſſatuſve. 143 : 14.
quaſſavit favorem. 94 : 15.
quatenus. 236 : 11.
quater. 168 : 1 | 291 : 34.
quaterere divitiis. 214 : 13.
quaterentur. 309 : 19.
quatriduum filiis. 287 : 23.
quatuor exercituum. 445 : 1 | filios. 433 : 12 | legiones. 424 : 5 | quinquagenta filiorum. 256 : 23 | millia ſervorum. 357 : 5.
quem neque laudare. 424 : 1.
quemadmodum. 44 : 3.
quempiam. 164 : 2.
queramur. 327 : 19.
quercum. 127 : 7.
querebatur. 258 : 13.
querela. 82 : 10 | 258 : 15.
querelis. 220 : 15.
querentes. 194 : 13.
quereretur. 180 : 18.
queri. 128 : 13 | 238 : 10.
queſta eſt vis eloquentiæ. 394 : 14.
queſti non ſunt. 87 : 9.
queſtum veniſſent. 194 : 10.
queunt. 317 : 24.
qui & per ſe. 245 : 10 | ſe & pingi ab uno Apelle voluit. *Alexander*. 399 : 22. vapulaverant. 447 : 9.
quia eſſe nolunt bibant. *pulli*. 28 : 8.
quibus inſiſtens. 403 : 6.
quicquam. 13 : 2.
quicquid ubique monſtri. 263 : 2.
quid attinet mores natione pendi. 20 : 4 | ceſſo. 382 : 1 | ille alter. 420 : 21 | non excogitat pietas. 269 : 12 | prodeſt foriseſſe ſtrenuum ſi domi male vivitur 128 : 6 | tanto facinora peteres. 440 : 6.
quidnam ? monſtri. 57 : 1.
quies domeſtica. 186 : 14.
quieſcens. 372 : 7.
quieta fronte. 296 : 17.
quiete. 51 : 15.
quieti ſe dedit. 55 : 12.
quieto. 300 : 5.
quievit. 454 : 19.
quinetiam. 18 : 4.
Quinctio Criſpino. 243 : 23.
quindecim. 258 : 13.
quingenos. 242 : 19.
quingenta. 381 : 16.
quingenteſimum. 80 : 11.
quingentos Numidas 188 : 13.
quinquagenos 121 : 6.
quinquagies. 238 : 1.
quinquaginta 209 : 13.
quinque millia hoſtium. 223 : 3.
quinquennio. 390 : 1.
quinqueremi. 20 : 1.
quinqueremibus. 442 : 5.
quinquies. 86 : 12.
Q. Ælio Tuberoni. 219 : 8.
Q. Ælium Tuberonem. 210 : 11.
Q. Ælius Tubero. 353 : 9.
Q. Æmilii Papi. 217 : 8.
Q. Antiſtius Vetus. 304 : 29.
Q. Cæcilium 355 : 11.
Q. Cæcilius 365 : 6.
Q. Cæpio. 326 : 19.
Q. Caudio. 254 : 5.
Q. Caſſio. 435 : 8.
Q. Catuli. 324 : 10.
Q Catulo. 301 : 22.
Q. Catulum. 414 : 28.
Q. Catulus. 98 : 24 | 453 : 2.
Q. Claudiæ. 70 : 14.
Q Conſidio. 137 : 23.
Q. Cotius Achilles. 153 : 8.
Q. Fabii. 413 : 7 | 439 : 14 | Max. Allobrogici. 171 : 12.
Q. Fabio Max. 252 : 27 | 324 : 7.
Q. Fabium. 112 : 7. | Max. 237 : 5.
Q. Fabius ædilis. 317 : 23 | conſularis. 273 : 13 | Gurges. 211 : 3.
Q. Fabius Labeo. 343 : 4.
Q. Fabius Max. Servilianus. 290 : 21.
Q. Fabius Rullianus 90 : 1 | 113 : 15.
Q Flavius. Augur. 370 : 8.
Q Fulvii Flacci. 413 : 15.
Q Fulvius Flaccus. 18 : 1 | 113 : 5 | 125 : 4.
Q. Hortenſii. 172 : 1 | 285 : 6 | 377 : 17.
Q. Hortenſium. 415 : 2.
Q. Hortenſius. 379 : 19 | 396 : 13.
Q. Lucretium. 319 : 7.
Q. Lutatio. 311 : 15.
Q. Marcio Philippo. 304 : 3.
Q. Marcius rex. 287 : 15.
Q. Maximi. 370 : 27.
Q. Metelli. 134 : 3 | 334 : 3.
Q. Metello. 153 : 11 | 379 : 3.
Q. Metellum. 178 : 2 | 331 : 7 | 441 : 8.
Q. Metellus. 117 : 4 | 244 : 28 | 351 : 21 | 363 : 16 | 364 : 18 | 432 : 10 | Pius. 379 : 19.
Q. Nævius *Centurio*. 93 : 1.
Q. Ogulnii. 64 : 23.
Q. Ogulnius. 211 : 4.
Q. Petilium. 120 : 5.
Q. Pleminii. 18 : 9.
Q. Pompeio. 206 : 21.
Q. Pompeium. 172 : 3 | 379 : 5 | 432 : 12 | 442 : 2.
Q. Pompeius. 171 : 15.
Q. Poppedio. 140 : 7.
Q. Scævola. 196 : 18 | 222 : 17 | 392 : 11 | auguris filius. 401 : 3.
Q. Scævolæ. 413 : 19.
Q. Scævolam augurem. 186 : 3.
Q. Sertorii. 462 : 7.
Q. Sertorius. 23 : 10.
Q. Servilio Cæpione. 379 : 2 | 439 : 21.
Q. Terentius Culeo. 253 : 13.
Q Valerius præt. 125 : 14.
Q. Varius. Ibrida. 381 : 21.
quintum decimum. 404 : 15.
Quirinalem. 11 : 10.
Quirinalis. 10 : 8.
quiritatu. 298 : 7.

quiritatus 424: 8.
Quiriter. 130: 11 | 376: 11.
quis. 1: 6 | 73: 3.
quiſnam. 55: 8.
quiſquam. 100: 21.
quiſquis. 138: 6 | 264: 22.
quo. *relativ.* 4: 6 | 24: 3 | *ut.* 13: 2 | *quare.* | 458: 10.
quo non penetrat viſus. 269: 22 | ſe uſque. | 419: 6.
quo conſtantius. 187: 18 | magis. 388: 2.
quoad. 214: 3 | 312: 20.
quocirca. 82: 14.
quócunque. 459: 12.
quod niſi. 461: 13.
quodlibet. 380: 19.
quominus. 9: 12 | 164: 16.
quónam. 181: 10.
quondam vetiti. 101: 24.
quoniam. 21: 9.
quoquam. 214: 10.
quorſum. 49: 11 | 152: 4.
quot. 201: 6.
quotidiana. 107: 11.
quotidie. 76: 14 | 252: 14.
quoties. 23: 7.
quotieſcunque. 173: 17.
quouſque 216: 1. | 231: 18.

R.

RAbies. 284: 13 | 427: 10.
radicibus. 52: 5 | 161: 1.
ramis. 65: 5.
ramulis. 105: 2.
ramulos. 125: 18.
rapaces. 22: 1.
rapaciſſimi victoris 33: 2.
rapere. 140: 4 | 150: 15.
rapida mors. 74: 17.
rapiendo viam ſpei. 335: 3.
rapinæ. 432: 15.
raptor affectu. 451: 20.
rapit. 244: 7.
raptis. 95: 2.
raptorem ſpiritus. 259: 9.
raptus. 39: 8.
rapuit conditionem. 342: 28 | occaſionem. 345: 26 | omen. 144: 8.
rara. 358: 16.
rariſſimas. 331: 11.
rarò. 64: 17.
rata eſſe. 88: 11 | teſtamenta. 363: 2.
rati. 134: 4.
ratione mortis acerſita. 148: 7.
rationem. 73: 5 | vitæ. 104: 22: | *modum.* 269: 13.
rationis militaris. 128: 1.
ratum fore. 278: 26.
ratus. 33: 5.
reverà. 85: 5.
rea. 104: 19 | 377: 13.
Reatinæ. 63: 5.
Reatinam. 321: 22.
rebellando. 311: 14.
rebellationibus crebris. 348: 8.
rebellaturos. 446: 5.
rebelles. 117: 19.
rebus auditu aſperis: 300: 2.
recedam. 350: 4.
recens. 51: 12.
recentibus. 269: 24.
recentiore. 418: 5.
receperat. 237: 7.
recepit ſe in lectulum. 321: 24.
recepta eſt pectore hominum philoſophia. 163: 13.
receptus eſt. 451: 15.
receſſit. 185: 6.
receſſurum. 267: 23.
receſſus. 175: 5.
recidiſſe. 445: 7.
recipere non ſuſtinendo. 221: 20.
reciperetur. 101: 4.
recipiebat. 420: 12.
recipientes. 76: 16.
recitando. 297: 7.
recitari. 239: 3.
recitaſſet. 309: 18.
recitatum. 370: 18.
reclamantibus. 314: 21.
recognita. 325: 2.
recognoſcamus. 316: 4.
recognoſce. 231: 18.
recognoſcens. 156: 11.
recognoſci. 238: 13.
reconditi erant. 12: 5.
recordanda. 197: 3.
recordari. 128: 10.
recordatio. 272: 4.
recordemur. 367: 2.
recreare. 195: 5.
recreata. 111: 6.
recreemus. 220: 24.
recreentur hauſtu pecora. 76: 15.
rectè. 77: 3 | 109: 4.
recta. 285: 33.
rector. 329: 25.
rectum ſit. 223: 20.
recubans. 107: 11.
recubuiſſet. 388: 11.
recuperanda. 24: 5.
recuperare. 38: 6.
recuperaſtis 251: 11.
recuperatus fuerat. 253: 16.
recuperavit. 263: 8.
recurrit. 179: 15.
recurſum. 119: 12.
recuſans nihil. 368: 5.
recuſaret. 307: 2.
redacta eſſet. 161: 2.
redactos. 426: 14.
redactum. 237: 15.
reddamus. 202: 6.
reddenda. 170: 2.
reddendus eſt. 146: 27.
reddens. 88: 18.
reddentibus. 70: 2.
redderentur. 108: 5.
reddidit mortem clariorem. Anaxarchus. 164: 26.
redditi forent. 14: 6.
reddo. 176. 2.
redegiſſet in poteſtatem. 338: 2.
redemerunt. 352: 14.
redemptione. 207: 8.
redeo. 144: 5.
redeuntibus. 31: 3.
rediens. 373: 7.
redigamus. 389: 22.
redigendas. 245: 7.
rediiſſet. 131: 5.
redimendorum. 120: 12.
redimere. 344: 19.
redimito. 328: 6.
redirent. 216: 2.
reditu. 54: 9 | 234: 15.
rediturum. 14: 6. | eſſet. 218: 21.
redolenti ſervitutem. 298: 11.
reducendi. 82: 16.
reducentes. 282: 5.
reduceret. 168: 10.
redundare. 212: 12.
reduxit. 220: 17 | 413: 8.
refectionem. 432: 23.
refellendum. 388: 17.
refelli. 175: 23.
refer. 162: 8.
referam. 50: 2 | 67: 23.
referenda eſt. 315: 15.
referentes in omen. 87: 4.
referre. 123: 9 | gratiam. 252: 19.
referret pedem. 65: 3.
refert. 181: 11 | *imperſonale.* 297: 16.
referta metu. 332: 22 | opibus. 38: 8 | ſunt ſpiritu ſancto. 235: 8.
refertore. 209: 9.
refertus ſit. 138: 2.
refigi 44: 8.
reflexit. 352: 7.
reformaret. 885: 8.
refrænari 116: 10.
refrænentur. 338: 12.
refugiſſe. 68: 9.
regat. 281: 25.
rege. 32: 8 | 144: 5.
regebantur. 115: 7.
regem Gallorum. 145: 6.
regendum. 148: 8.
regentem 326: 15.
regiæ ſtirpis. 460: 15.
regiam *ſubſt.* 452: 16.
regii filii. 450: 8.

regiis auribus. 391 : 18.
Regillum, lacum. 63 : 1.
regimen. 2 : 2 | 10 : 4.
regina. 75 : 5 | 198 : 17.
regio cultu. 161 : 3 | inſidens ſolio. 330 : 8.
regione. 77 : 14.
regiones. 54 : 3 | 240 : 14.
regios interitus. 74 : 8.
regis fidiſſimi. 245 : 19.
regius. 281 : 12.
regna volvis. 336 : 11.
regnante. 341 : 5.
regnare. 337 : 28.
regnaturus. 348 : 11.
regnum affectantem. 260 : 3.
regredi. 343 : 7.
regreſſum. *ſubſt.* 295 : 9.
regreſſus. *part.* 32 : 9.
regum. 49 : 14 | 76 : 7.
rei. 32 : 17 | familiaris. 237 : 28.
rei. 335 : 13 | Majeſtatis. 379 : 20.
rejeceris. 208 : 11.
rejecta. 461 : 5.
reiiciebat. 401 : 5.
reipublicæ. 11 : 3.
reis. 371 : 13.
relata. 77 : 6 | erat. 134 : 2 | eſt. 253 : 4 | ſunt. 248 : 28.
relatio. 37 : 2 | 48 : 8.
relationem ſenatus. 198 : 8.
relatu. 46 : 3 | 166 : 5.
relatum eſt. 243 : 6.
relaturus ſum. 148 : 4.
relaxaret. 393 : 6.
relegaſſet. 619 : 17.
relegatus erat. 242 : 7.
relicta. 153 : 14.
relictis. 98 : 11 | 206 : 7.
relictum. 220 : 12 | eſt. 343 : 9.
relictuæ. 107 : 17.
relicturos. 177 : 1.
religatos. 282 : 5.
religio. 334 : 28 | 462 : 13.
religione frugalitatis duce. 324 : 4.
religionem hoſpiti intulit. 541 : 12.
religioni. 6 : 3.
religionis. 5 : 2.
religioſa. 311 : 2.
religioſiſſimi ſpiritus. 14 : 9.
religioſius. 234 : 8.
religioſum. 6 : 5.
relinquam. 202 : 9.
relinquendus eſt. 251 : 8.
relinquens. 256 : 24.
relinquo. 107 : 13.
reliqua. 153 : 9.
reliquerat. 171 : 19.
reliqui. 343 : 10.
reliquias. 29 : 11 | vitæ rugoſis membris vix cuſtodiens. 279. 9.
reliquiſſent. 440 : 9.
reliquiſti. 154 : 20.
reliquos. 2 : 9 | 404 : 2.
reluxit. 462 : 17.
rem. 9 : 8.
remanent. 109 : 13.
remanſit. 308 : 23.
remedia. 102 : 18.
remedium. 429 : 2.
remigis cujuſdam, *caſus rarus.* 74 : 8.
remiſit. 134 : 10.
remiſſio. 173 : 10.
remiſſioni. 94 : 8.
remiſſioris materiæ. 372 : 5.
remiſſo vultu. 397 : 4.
remiſſuri erant. 138 : 21.
remiſſus. 242 : 13.
remittendum eſt. 343 : 17.
remitteretur. 239 : 21.
remo. 462 : 6.
Remo. 89 : 5.
remotum. 147 : 17.
remotis. 267 : 20.
remotus. 372 : 21.
removeatur. 109 : 1.
removiſſet. 288 : 11.
rempublicam. 15 : 5.
renati erant. 318 : 5.
renidens. 160 : 2.
renovant. 269 : 21.
renovaret. 439 : 18.
renovato. 116 : 3.
renuntiabo. 185 : 25.
renuntiaſſet. 334 : 20.
renuntiaturus eſſet. 185 : 21.
reo. 133 : 17 | 266 : 13.
reos. 296 : 24.
repellendis. 134 : 16.
repellentem. 200 : 4.
repellitur. 96 : 5.
rependere. 264 : 18.
rependis pœnas. 28 : 4.
repenſurum. 435 : 16.
repentè. 43 : 2 | 98 : 6.
repentina. 370 : 2.
repercuſſum. 74 : 10.
reperientur. 314 : 12.
reperies. 184 : 20.
reperire. 251 : 3.
repertiſſe. 48 : 3.
reperiuntur. 340 : 26.
repertum eſt. 70 : 12.
reperturum. 418 : 10.
repetam. 94 : 16.
repetenda. 113 : 1.
repetens. 303 : 15.
repetere ſtationem. 117 : 6.
repetiſſe. 68 : 3.
repetita. 111 : 20.
repetitus. 89 : 12.
repetundarum cauſam diceret. 133 : 17.
repetuntur. 68 : 7.
repletum. 446 : 19.
replevit. 350 : 3.
reponatur. 316 : 3.
reponebatur. 58 : 28.
reponenda. 245 : 12.
reponere omnia. 414 : 22.
reportandas. 18 : 7.
reportandos. 20 : 1.
repoſceretur. 175 : 22.
repoſita erat. 320 : 17.
repoſitum. 396 : 13.
repoſuerant. 211 : 10.
repoſuit. 178 : 20.
repræſentabat. 395 : 22.
repræſentans. 400 : 3.
repræſentaſſet. 356 : 3.
repræſentata. 353 : 1.
repræſentatio. 286 : 10.
repræſentaturus. 400 : 18.
repræſentem. 114 : 2.
reprehenderet. 171 : 16.
reprehenſio. 459 : 4.
reprehenſionis morſu. 191 : 4.
reprehenſore. 304 : 18.
reprehenſus. 268 : 15.
repreſſa eſt. 462 : 10.
repreſſit. 324 : 22.
republica. 255 : 2.
repudiando. 404 : 29.
repudiaſſet. 119 : 3.
repudiatam. 376 : 13.
repudiatis. 209 : 24.
repudium primum. 80 : 10.
repugnante. 268 : 11.
repugnavit. 315 : 25.
repulerunt. 66 : 2.
repuliſti. 187 : 2.
repulſa notatus. 354 : 3 | præturæ. 356 : 1.
repulſa ſunt. 380 : 1.
repulſæ. 354 : 16.
repulſam. 171 : 7.
repulſus ſit. 213 : 4.
requirebat. 389 : 10.
requiſiit. 448 : 4.
rerum. 3 : 2.
res. 27 : 7 | geſtas. 124 : 24.
reſcidit. 20 : 5.
reſcindere. 459 : 17.
reſcindi. 603 : 13 | 361 : 3.
reſciſſa ſunt. 361 : 2.
reſciſſorum. 363 : 1.
reſcripſit. 130 : 1.
reſecandorum. 150 : 3.
reſectis. 426 : 10.
reſedit. 455 : 3.
reſerari. 134 : 22.
reſerata. 64 : 2.
reſervandos. 116 : 4.
reſidendi. 51 : 19.
reſipiſcere. 328 : 12.
reſiſtebat. 426 : 7.
reſiſtens. 268 : 12.
reſiſteret. 308 : 15.
reſolvi. 333 : 8.
reſolutas. 358 : 10.

reſolutius. 385: 15.
reſ lutum. 345 : 16.
reſonante. 429 : 5.
reſpectu. 129 : 10.
reſpectum. 78 : 6.
reſpergeret. 116 : 4.
reſperſa. 288 : 12.
reſperſi cruore hoſpitales deos. 417 : 5.
reſperſus eſſet. 87 : 7.
reſpexit. 366 : 15.
reſpiciantur. 109 : 18.
reſpiciens. 56 : 15 | 414 : 5.
reſponde. 165 : 11.
reſpondebant. 415 : 25.
reſpondiſſe. 55 : 8.
reſpondiſſent. 84 : 14.
reſpondit. 31 : 11 | aſtutia calliditati. 350 : 13.
reſponſa. 84 : 21.
reſponſum nulli niſi per interpretem dedit Annibal. 438: 1.
reſponſum. 48 : 3 | eſſet. 275: 10.
reſpublica. 151 : 15.
reſpuant. 76 : 13.
reſpuendo. 179 : 9.
reſtabat. 34 : 1 | 51: 22.
reſtante. 441 : 18.
reſte. 365: 12.
reſtipulari. 114 : 5.
reſtitit. 456 :16.
reſtituat. 115 : 11.
reſtitueretur. 154 : 26.
reſtituit ſe. 65 : 8.
reſtituta. 279 : 13 | eſt. 19 : 32 | foret. 153 : 22.
reſtitutione. 200 : 18.
reſtitutus. 102 : 3.
retenta. 122 : 1.
retentum eſſe. 130 : 1.
retentus eſt. 58 : 15.
retexuit opus. 58 : 8.
retiarii. 56 : 1.
retiarius. 56 : 3.
retinenda. 147 : 21.
retinens. 71 : 15 | 153 : 2.
retinentia 424 :21.
retinuerunt. 86 : 8.
retraxerunt. 147 : 19.
retraxit. 103 : 3 | 248 : 9.
retulerint. 238 : 7.
retulerunt ſe. 43 [illegible].
retulit. 144 : 10 | in navem. 74 : 10 | triumphum. 173. 17.
revehere. 440 : 6.
reverſus eſt. 243 : 2.
revertar. 108 : 3.
revertenti. 84 : 5.
reverti. 65 : 7.
reverti ſſet. 275 : 23.
revertitur. 126 : 16.
revexit. 436 : 1.
reviſere. 199 : 6.
reviviſceret. 373 : 9.
reviviſcit memoria. 238 :14.
reviviſſe. 71 : 11.
reum. 196 : 19 | actum. 303 : 1 | egit. 298 : 19.
revocabo 172 : .
revocandam. 111 : 13.
revocaſſem. 244 : 14.
revocata fuerit. 423 : 7.
revocetur. 136 : 1.
revolveretur in ſomnum. 334 : 9.
reus. 189 : 19 | actus. 370 : 9 |
rex ſubtilis judicii Antigonus. 337 : 29.
rexerant. 217 : 24.
rexiſſet. 404 : 7.
rexit. 167 : 3 | 405 : 28.
Rhamnunta. 70 : 7.
Rhegium. 121 : 1.
Rhenum. 273 : 14.
Rhetogenes. 245 : 3.
rhetor. 86 : 2.
Rhodii. 13[illegible] : 12.
Rhodiis. 35 : 1 | 256 : 3.
Rhodum. 397 : 13.
ridens. 20 : 9 | tugurium. 332: 20.
rigida. 302 : 8.
rigidior. 188 : 25.
rigidiùs. 442 : 9.
rigidum. 304 : 1.
rigor occuparet. 107 : 23.
rigore glaciali. 165 : 12.
rigorem mentis. 185 : 27.
rigoris ruſtici. 85 : 6 | *frigoris*. 190 : 12.
ripam. 65 : 8 | 97 : 5.
ripas. 387 : 10.
riſerunt. 276 : 7.
riſu. 209 : 5.
riſûs. 455 : 17.
riſus eſt. 393 : 3.
rite. 66 : 3.
ritu. 4 : 6.
ritum. 16 : 6.
ritus. 5 : 7 | 85 : 9.
robora virtutis aluit. 220 : 22.
roborabant. 82 : 18.
roborabantur. 382 : 2.
robore nimio membrorum, vigorem mentis hebeſcere. 456 : 19.
Robore. *loco ſupplicii*. 302 : 1. 344 : 7.
roboreæ. 159 : 14.
roboris nervos. 354 : 10.
robur. 130 : 21.
robuſta amicitiæ exempla. 230: 15.
robuſtæ vir præſtantiæ. 215: 1.
robuſtiſſimis eloquentiæ ſtipendiis. 379 : 15.
rogabantur. 196 : 3.
rogantes. 72 : 16.
rogari. 126 : 6.
rogatione. 357 : 4.
rogatu. 261 : 1.
rogatur. 140 : 8.
rogaverat. 404 : 1.
rogi. 246 : 21.
rogo ardenti. 74 : 4.
rogo. *verb.* 308 : 14.
rogus. 71 : 1.
Roma. 185 : 9 | 454 : 3.
Romæ. 18 : 3 | 135 : 11.
Romam. 19 : 2 | acceſſit. 461 : 4.
Romana civitas. 267 : 12.
Romanæ urbi. 348 : 6.
Romane. 70 : 5.
Romani. 1 : 1 | 32 : 1.
Romanorum. 14 : 14 | legati. 445 : 19 | legatos. 64 : 12.
Romanus exercitus. 152 : 9 | *de Romanis plura require, in* populi Rom.
Romule. 143 : 4.
Romuli. 220 : 24 | lituum. 70 : 12.
Romulum. 144 : 5.
Romulus. 27 : 1.
Roſcium. 396 : 18.
Roſcius. 384 : 18.
Roſtra. 130 : 10.
roſtra navium. 371 : 21.
Roſtris. 193 : 22.
roſtris *pro navibus*. 125 : 17.
rubigine vetuſtatis obſitum imperium. 130 : 13.
rubor cæleſtibus injectus eſt. 152: 3.
ruborem epuli. 354 : 6.
rubori ſis fuit. 218 : 1.
Rubria. 262 : 20.
rude ſeculum. 257 : 3.
rudi more. 95 : 4.
ruens in exitium. 344 : 10.
ruente. 456 : 15.
ruentibus tectis. 155 : 7.
rugoſis membris. 279 : 9.
ruina. 30 : 10.
ruinis. 31 : 9 | 111 : 7.
Rullianus. 116 : 1 | *cum Fabio legatur*.
rumore. 184 : 11.
Rupilio. 229 : 18.
Rupilium. 454 : 15.
rupit exercitum. 147 : 1 | verbera. 165 : 2 | vomicam. 72: 11.
rura. 199 : 6 | 218 : 23.
rure. 315 : 33.
ruri. 374 : 3.
ruris. 332 : 17 | 339 : 13.
rurſus. 93 : 3.
rus. 84 : 5.
ruſticæ tribus. 354 : 17.
ruſticis tectis. 240 : 8.
rutilarunt cinere capillos. 81 : 7.

Rutilii. 404 : 13.

S

SAbellii. 169 : 1.
Sabinæ regionis. 97 : 6.
Sabinis. 95 : 2 | 341 : 11.
Sabino. 13 : 6 | agro. 341 : 5
Sabinorum. 339 : 2.
Sabinos. 438 : 9.
ſacellum deæ Viriplacæ. 81 : 12.
ſacer. 393 : 5.
Sacerdos. 196 : 15.
ſacerdotem. 5 : 5.
ſacerdotes. 30 : 6.
ſacerdotiis. 187 : 12.
ſacerdotium. 7 . 7.
ſacra. *ſubſt.* 5 : 10 | 11 : 2 | menſæ. 82 : 10.
ſacrâ viâ. 373 : 13.
ſacramento contendere. 264 : 14 | militari. 252 : 22 | rogare 91 : 3.
ſacraria. 311 : 3.
ſacrarium. 68 : 3.
ſacrarum. 73 : 11.
ſacratæ aquilæ. 292 : 14.
ſacratiſſimâ. 51 : 1.
ſacratiſſimo. 268 : 25.
ſacrato. 81 : 6.
ſacrificandum. 7 : 6.
ſacrificanti. 163 : 2.
ſacrificari. 9 : 8.
ſacrificia. 182 : 21.
ſacrificiis. 16 : 3 | exquiſitis. 81 : 16.
ſacrificio. 4 : 6.
ſacrilegam cupiditatem. 400 : 11.
ſacrilegia. 20 : 6.
ſacrilegis. 20 : 10.
ſacrilegium. 20 : 5.
ſacris Bacchanalium. 304 : 3.
ſacris pulvinaribus. 158 : 13.
ſacroſancta. 265 : 18.
ſacroſanctæ poteſtatis. 313 : 13.
ſacroſanctus. 231 : 15.
ſæpenumero. 5 : 11.
ſæpius. 95 : 12 | 140 : 10.
ſæva. 262 : 19 | 418 : 3.
ſæviens fortuna. 71 : 26.
ſeviore. 117 : 16.
ſævire feſtinaſſet. 285 : 4.
ſæviſſimæ. 260 : 19.
ſævitia fessi. 58 : 22.
ſævus. 429 : 4.
ſagaci ſimplicitate. 248 : 15.
ſagacibus conſiliis. 351 : 5.
ſagacitate. 352 : 18.
ſagax. 321 : 12.
ſagittas 432 : 15.
ſagulo. 250 : 17 | Hiſpano. 245. 21.
ſagulum. 253 : 20.
Saguntini. 318 : 6.
Salamina. 263 : 7.
Salamis. 410 : 1.
Salapiam. 187 : 24.
ſale. 102 : 11.
ſalebra. 329 : 13.
ſalebris. 455 : 22.
Salernitana regione. 321 : 10.
Salinator. 351 : 12.
ſalinum. 217 : 10.
Saliorum. 9 : 17 | 70 : 12.
ſalire. 360 : 17.
ſalvam. 151 : 5.
ſaluberrimâ. 326 : 16.
ſaluberrimo. 315 : 6.
ſalubre. 64 : 14.
ſalubriores. 395 : 2.
ſalubritate conſilii. 185 : 5 | ſilentii. 84 : 15.
ſalubritatem. 102 : 20.
ſalvos. 97 : 1.
ſalus. 2 : 2 | 72 : 13.
ſalutabatur. 326 : 18.
ſalutare laxamentum. 147 : 4.
ſalutares. 391 : 22.
ſalutari. 98 : 5 | *verb.* 253 : 9.
ſalutaris principis. 403 : 8.
ſalutariter. 252 : 27.
ſalutatione. 339 : 1.
ſalutatus eſt. 461 : 13.
ſalutis. 187 : 17 | 204 : 13.
Salutis æde. 409 : 13.
ſaltu. 230 : 26.
ſalvus eſſem. 388 : 21 | eſſet, 156 : 6.
Samia 353 : 11.
Samii. 36 : 5 | 255 : 13.
Samiorum. 329 : 8.
Samius. 71 : 1.
Samnio. 253 : 6.
Samnites. 147 : 9.
Samnitium caſtra. 4 : 2.
Samnitium. 209 : 19.
Samos. 329 : 21.
ſanæ. 457
ſanatus. 328 : 16.
ſanctam. 316 : 1.
ſancita lege. 301 : 6.
ſancta. 82 : 6.
ſanctè. 81 : 9 | 413 : 20.
ſanctione. 18 : 7.
ſanctiſſima. 47 : 10.
ſanctiſſimum. 104 : 20.
ſanctitas. 264 : 7.
ſanctorum. 233 : 16.
ſanguine junctum. 112 : 10.
ſanguinis alienigeni. 299 : 19 | ingenui. 289 : 1 | Italici. 295 : 5 | vinculo. 364 : 20.
ſanguis. 131 : 6.
ſaniora. 393 : 10.
ſanxerunt lege. 422 : 12.
ſanxiſſet. 281 : 16.
ſapere. 237 : 28.
ſapiens. 334 : 11.
ſapienter. 106 : 16.
ſapienter. 337 : 28.
ſapientia. 333 : 2.
ſapientiæ. 12 : 7.
ſapientior interdum mortis, quam vitæ cupiditas. 457 : 4.
ſapientiores. 125 : 4.
ſapientiſſimus. 169 : 11.
ſapientius. 188 : 20.
ſapientum ſeptem. 201 : 11 | 202 : 3.
Sappedonem. 340 : 20.
ſarcina. 261 : 11.
ſarcinis. 210 : 17.
Sardanapali. 229 : 8.
Sardibus. 271 : 18.
Sardinia. 441 : 11.
Sardiniam. 357 : 23.
Sariaſtes. 450 : 13.
ſatellitem. 165 : 4.
ſatellites regis Veientium. 445 : 19.
ſatiaretur incommodo. 32 : 2.
ſatiaſſet. 210 : 21.
ſatiatus cædibus. 424 : 19.
ſatietas. 187 : 21.
ſatis erat. 149 : 6 | multa. 437 : 16.
ſatiſdare. 195 : 1.
ſatisfacere. 313 : 14.
ſatisfaciat. 306 : 4.
ſatiùs. duxit. 442 : 10 | eſſe artis uſum serò, quam nunquam percipere. 389 : 16 | eſſe circumveniri ab inviſiſſimis, quàm bene merito gratiam non referre. 256 : 4 | eſſe, patrem forti filio, quàm patriam militari diſciplina carere. 114 : 15 | eſt favorabili, quàm inviſæ rei vacare. 266 : 2.
Saturnini. trib. pl. 185 : 30.
Saturninum furorem. 421 : 15.
Saturninus. Trib. pl. 151 : 8.
ſatyricum. 60 : 9.
ſaucio. 154 : 13.
ſaucius. 61 : 13.
ſaxi. 155 : 13.
ſaxo ictum. 447 : 2.
Scævola. 186 : 7 | 448 : 11.
Scævolam. 162 : 11.
ſcalarum. 302 : 14.
ſcalis Gemoniis. 326 : 23.
ſcamno. 209 : 1.
ſcandens. 385 : 11.
ſcaphæ. 69 : 7.
ſcapham. 42 : 10.
Scauros. 220 : 22.
ſcelera. 450 : 18.
ſcelerata. 151 : 7.
ſceleratam 19 : 1.
ſceleratè facta. 447 : 3.
ſceleratius. 450 : 8.
ſcelere incolarum. 158 : 6.
ſceleribus. 410 : 23.

ſceleſta. 421 : 18.
ſceleſtè. 144 : 9.
ſceleſtum. 105 : 9.
ſcelus. 283 : 5.
ſcenam. 105 : 17 | 396 : 39.
ſcenico. 95 : 9.
ſchola ſenus. 415 : 26.
ſcholæ. 76 : 2.
ſciamus. 77 : 3.
ſcientes. 353 : 7.
ſcientia. 3 : 2 | 92 : 8.
ſcientiæ. 77 : 3 | 386 : 5.
ſcilicet. 81 : 2.
ſcimus. 69 : 8.
ſcio. 214 : 10 | 283 : 3.
Scipio. 185 : 7.
Scipio Æmilianus. 145 : 21 | 177 : 5 | 281 : 8 | 371 : 15 | 392 : 6.
Scipio Africanus. 13 : 4 | 207 : 1 | 176 : 21 | 323 : 18 | 333 : 11.
Scipio Africani ſuperioris filius. 170 : 6.
Scipio Naſica. 7 : 2 | 151 : 1 | Naſicæ filius. 148 : 15.
Scipio ſuperior. 341 : 18.
Scipione. 360 : 5 | Africano. 397 : 6 | 272 : 10 | 449 : 16 | Naſica. 28 : 4 | 412 : 15.
ſcipione eburneo. 218 : 1.
Scipionem. 330 : 7 | Æmilianum. 413 : 5 | Africanum. 297 : 8. Metellum. 409 : 1 | Naſicam. 259 : 11.
Scipionem inflixit. 146 : 22.
Scipiones. 83 : 11 | 220 : 22 | 413 : 1 | 451 : 4.
Scipioni Æmiliano. 256 : 39 | Africano. 197 : 10.
Scipionibus. 174 : 4 | 154 : 12
Scipionis Æmiliani. 135 : 18 | 186 : 17 | 307 : 7 | Africani. 94 : 14 | 158 : 24 | Cornelii. 200 : 6.
Scipionum. 38 : 4 | 118 : 19 | 177 : 12 | 318 : 5.
ſcite. 196 : 13.
ſciret. 319 : 3 | 351 : 7.
ſciſcitatus eſt. 177 : 27.
ſciſſâ. 116 : 1.
ſciſſet. 163 : 10.
ſciſſis. 225 : 7.
ſciſcitatum. 358 : 13.
ſcita plebis. 441 : 32.
ſcito plebis. 153 : 5.
ſcitum. 271 : 6.
Scopam 71 : 15.
Scopas 73 : 2.
ſcopulus. 179 : 13.
ſcorti. 344 : 14.
ſcortorum. 111 : 4.
ſcortum 114 : 1.
ſcriba. 100 : 8.
ſcribæ. 42 : 3.
ſcribendo. 195 : 4.
ſcribens. 118 : 21.
ſcribi. 422 : 10.
ſcrinium. 314 : 6.
ſcripſit. 390 : 6.
ſcripta fœcundi curſus. 181 : 3.
ſcriptorem. 213 : 10.
ſcriptorum. 398 : 1.
ſcriptum erat. 20 : 17 | eſſe. 103 : 11.
ſcriptura 12 : 4.
ſcrupuloſa. 8 : 9.
ſcrupulum argenti. 219 : 7.
ſcrutandi. 56 : 15.
ſcrutatis. 71 : 17.
ſcrutatus eſſet. 458 : 17.
ſcrutemur. 399 : 15.
ſcrutor. 227 : 12.
ſculptum erat. 171 : 30.
ſcurrili. 366 : 24.
ſcuta. 40 : 15.
ſcutum M. Cæſii Scævæ. 154 : 13.
Scyros inſula. 263 : 4.
Scythæ. 171 : 6.
Scythiæ. 309 : 20.
Scythis pie atis teſtimonium reddo. 270 : 20.
ſe res habet. 187 : 12.
ſe ipſe immerſit flammis. 160 : 17.
ſecare. 427 : 11.
ſecedere. 24 : 2.
ſeceſſiſſe. 349 : 15.
ſeceſſu quam in fronte beatior. 339 : 14.
ſeceſſus. 260 : 2.
ſecreta. *ſubſt.* 13 : 5.
ſecretò. 84 : 4.
ſectæ. 213 : 11.
ſectem. 76 : 1 | 111 : 18.
ſecuiſſe. 343 : 15.
ſecularibus. 96 : 7.
ſeculis. 84 : 2.
ſeculum. 273 : 7.
ſecunda. 43 : 18 | *felicia.* 37 : 1.
ſecundis prœliis. 159 : 4.
ſecundùm te litem do. 124 : 18.
ſecura. 163 : 19 | 332 : 27.
ſecurè. 154 : 17.
ſecuri feriri. 114 : 8.
ſecuribus. 191 : 1.
ſecuritas. 399 : 14.
ſecuritate ridens. 332 : 20.
ſecurus. 437 : 5.
ſecùs. 448 : 13.
ſecuta eſt. 98 : 13.
ſecutis. 175 : 1.
ſecutus eſt. 150 : 5 | fuerat. 53 : 4. oculis. 56 : 14.
ſed & 41 : 9 | etiam. 51 : 11
ſedendum foret. 352 : 9.
ſedens. 94 : 7.
ſedes. 169 : 1.
ſedibus. 59 : 16.
ſediſſet judex. 297 : 5.
ſeditio cruenta. 441 : 36.
ſeditionis facta. 441 : 1.
ſeditionum. 131 : 9.
ſeditioſas. 315 : 32.
ſeditioſiſſimi. 185 : 13.
ſeditioſus. 435 : 17.
ſeductam. 285 : 26.
ſeducto. 350 : 15.
ſegmentis. 232 : 7.
ſegnior. 307 : 7.
ſegniorem ſe egit ſeveritas. 303 : 13.
ſegnitiem pro roſtris exprobrans. 295 : 17.
Seleuci. 181 : 5.
Seleucus. 138 : 11.
ſella. 47 : 13.
ſellæ. 305 : 20.
ſellam curulem. 108 : 4 | poneret. 178 : 9.
ſemeſtrem. 40 : 12.
ſemetipſi. 318 : 10.
ſemina. 217 : 21.
Semiramis. 434 : 7.
ſemita. 252 : 4.
ſemper. 10 : 1 | 17 : 12.
ſempiterna. 127 : 9.
Sempronia. 186 : 16.
Semproniæ gentis. 186 : 24.
Sempronii Aſellionis. 441 : 21.
Sempronius Gracchus. 177 : 10.
Sempronius Muſca. 292 : 22.
ſemuncia. 419 : 2.
Senaculum. 88 : 3.
ſenatorem nocentem. 297 : 4.
ſenatorii ordinis. 205 : 3.
ſenatorium. 84 : 7.
ſenatorum. 129 : 7.
ſenatu. 118 : 17 | motus eſſet. C. Geta. 132 : 14 | vetante. 175 : 11.
ſenatui. 84 : 13 | placuit. 179 : 20 | Pœnorum. 340 : 6.
ſenatum, Campanum & Carthaginenſem. 184 : 8 | Romanum. 14 : 2 | habuit. 194 : 11.
ſenatus Carthaginenſis. 121 : 9 |
ſenatus Rom. 14 : 21 | 39 : 8 | 119 : 13 | 357 : 1 | acta. 241 : 7 | æquaverat. 184 : 24 | in inceſtas. 304 : 2.
ſenectæ. 405 : 3.
ſenectus *memorabilis.* 403 : 1.
ſenectute donatus. 256 : 14.
ſenectutem Cypri. 263 : 9.
ſenectuti juventus. 82 : 12.
ſenectutis ultimæ quidam Athenienſis. 203 : 14.
ſeneſcentibus. 389 : 25.
ſeneſcere. 391 : 6.
ſenex quidam. 395 : 13
ſenilem. 186 : 11.
ſenio confecta manus. 344 : 3.

Senior

ſenior. 213 : 18 | 332 : 16 |
ſeniorum. 146 : 10 |
ſenis poti. 214 : 7 |
Senones. 301 : 4 |
ſenſerat. 355 : 29 |
ſenſeio. 332 : 3 |
ſenſibus. 290 : 18 |
ſenſiſſent. 108 : 7 |
ſenſu. 337 : 26 |
ſenſus. 49 : 8 | 235 : 29 |
ſententia. 150 : 8 |
ſententiam. 336 : 29 |
Sentii Saturnini Vetulion. 345 : 1 |
ſentina. 111 : 4 |
ſentio. 196 : 25 | 448 : 18 |
ſentitur. 87 : 12 | 208 : 4 |
ſeorum. 387 : 11 |
ſeparandam. 363 : 19 |
ſeparare. 143 : 4 |
ſeparatum. 253 : 6 |
ſeparatos. 418 : 2 |
ſeparentur. 231 : 4 |
ſepeliverat impetium. 42 : 2 |
ſepeliri. 253 : 3 |
Seplatia caſtra. 421 : 30 |
ſepone. 147 : 24 |
ſepoſita, 300 : 2 |
ſepſit. 230 : 23 |
ſeptem excellentes viri. 386 : 7 |
ſapientum. 201 : 18 | 202 : 3 |
ſeptem miracula. 256 : 18 |
ſeptenis. 93 : 2 |
Septicia mulier. 362 : 16 |
ſeptics. 371 : 16 |
Septimuleii. 435 : 20 |
ſeptimum lapidem. 196 : 7 |
ſeptingentorum. 241 : 10 |
ſeptuaginta. 101 : 9 |
ſeptum. 418 : 16 |
ſepulcro inſcribi. 338 : 20 |
ſepulcrum ſpirans. Artemiſia. 226 : 20 |
ſepulturæ. 444 : 5 |
ſequantur. 131 : 5 |
ſequentium. 230 : 20 |
ſequerentur. 104 : 23 |
ſequeſtrem. 421 : 8 |
ſequuntur. 138 : 13 |
ſeram. 339 : 3 |
Serapidis. 26 : 7 |
Serapionis. 460 : 11 |
ſeras. 461 : 3 |
ſerena. 398 : 7 |
ſerentis inimicitias. 199 : 21 |
ſerenus. 110 : 4 |
ſerie veteris propinquitatis. 311 : 11
ſeriem. 1 : 8 |
ſerius. 392 : 17 |
ſermo. 197 : 1 |
ſermonem oblitum. 420 : 1 |
ſero. 383 : 9 |
ſerpentem. 56 : 16 |
ſerpentis magnitudinis mirabilis. 77 : 3 |
ſerpentium. 43 : 3 |
ſertis capite redimito. 328 : 6 |
Sertorianum. 274 : 9 |
Sertorii. 360 : 13 |
Sertorium, 414 : 14 |
Sertorius. 343 : 23 | 410 : 15 |
ſerva. 38 : 1 |
ſervabantur. 328 : 2 |
ſervanda. 106 : 6 |
ſervare. 67 : 13 |
ſervaſſet. 376 : 24 |
ſervare. 11 : 7 |
ſervatas eſſe. 176 : 16 |
ſervator. 272 : 4 |
ſervavit. 29 : 2 |
ſervetur. 186 : 13 |
Ser. Galba. 368 : 1 | 430 : 6 |
Ser. Galbæ. 299 : 3 |
Ser. Paterculi filia. 413 : 14 |
Ser. Sulpitio Coſ. 40 : 3 |
Ser. Sulpitius Galba. 307 : 18 |
Ser. Terentius. 233 : 6 |
Ser. Tullii. 70 : 11 | 448 : 5 |
Ser. Tullio. 37 : 3 | 167 : 16 | 341 : 5 |
ſervi. 320 : 24 | 372 : 1 |
ſerviebant. 396 : 17 |
ſervientia. 233 : 21 |
ſervili nomine. 320 : 9 |
Servilia lege. 370 : 16 |
Serviliis Cæpionibus. 379 : 3 |
Servilio. 432 : 6 |
ſervire ſacris imperia. 10 : 4 |
ſerviſſet. 409 : 5 |
ſervitute. 163 : 20 |
ſervitutis. 395 : 7 |
ſervorum dominationi. 422 : 7 | fidem. 319 : 1 |
ſervum M. Antonii. 319 : 4 |
Servus. Antii. 322 : 5 | Barbatus. 165 : 17 | M. Agrii. 378 : 3 | Publicus. 136 : 33 | transfuga. 85 : 9 |
ſeſtertio. 376 : 17 |
ſeſtertium. 420 : 1 |
ſeveræ notæ. 375 : 17 |
ſeverè. 313 : 1 |
ſeveri patris. 284 : 14 |
ſevero em. 363 : 16 |
ſeveriſſima. 88 : 1 |
ſeveriſſimè. 2 : 3 |
ſeveritas Papirii. 116 : 10 |
ſeveritas vindex & cuſtos libertatis. 302 : 8 |
ſeveritate. Cenſoria. 132 : 1 | fidentius nihil. 302 : 3 |
ſeveritatis acta. 300 : 1 | exemplum Cato. 129 : 12 | hoc in fine ponendum. 303 : 9 |
ſeveros. 295 : 8 |
ſexageſimum. 432 : 26 |
ſexagies. 419 : 18 |
ſexaginta. 156 : 13 |
ſexcenties. 420 : 20 |
ſexcentis. 106 : 14 |
ſexdecim. 219 : 1 |
ſexies. 378 : 9 |
ſextantibus. 217 : 2 |
Sex. Pompei. 107 : 12 |
Sex. Pompeio. 106 : 22 |
Sex. Tarquinio. 289 : 13 |
Sex. Tarquinius. 350 : 4 |
Sex. Titium. 375 : 3 |
Sextilii. 260 : 9 |
Sextilius. 260 : 19 |
ſexui. 577 : 23 |
ſi. 2 : 5 eos qui nos amant, interficimus, quid his faciemus quibus odio ſumus? *verba Piſiſtrati tyranni*. 248 : 9 | ſi modo viri erant. 423 : 9 |
ſibi. 14 : 3 | 22 : 9 |
ſibilis vecatus. 347 : 17 |
ſibi metipſi. 256 : 17 |
Sibyllinis. 5 : 9 | 453 : 15 | libris. 64 : 7 |
ſic prandete commilitones tanquam apud inferos cœnaturi, *ait Leonidas*. 158 : 10 |
ſica. 148 : 9 |
Siccæ urbis. 109 : 19 |
Sicilia. 40 : 13 | 112 : 7 | 352 : 33 | 461 : 1 |
Siciliam. 317 : 1 | 443 : 18 |
Siculi. 194 : 10 | 326 : 10 |
Siculis. 352 : 15 |
Siculos. 60 : 15 |
Siculus. 7 : 3 |
ſicut. 114 : 2 | 176 : 32 |
ſidera. 414 : 21 |
ſideri paterno. 5 : 7 |
Sidonius. 75 : 14 |
ſidus. 327 : 29 |
Sigæo. 314 : 20 |
ſigillis. 423 : 22 |
ſigna. 41 : 5 | 292 : 14 |
ſignatore. 361 : 20 |
ſignatorio. 402 : 20 |
ſignatum erat. 314 : 7 |
ſignifer. 31 : 4 |
ſigniferis. 48 : 7 |
ſignificabat. 6 : 7 |
ſignificans. 107 : 23 |
ſignificaſſet. 181 : 6 |
ſignificationes. 251 : 5 |
ſignificatus eſt. 48 : 15 |
ſignificem. 82 : 3 |
ſignis. 67 : 12 | 177 : 24 |
ſigno. 34 : 8 | 321 : 32 |
ſignum. 31 : 4 | 48 : 4 |
Silanus. 283 : 18 |
ſile. 57 : 2 |
ſilentii. 84 : 15 |
ſilentium donare crudelitati, incrementum eſt adjicere. 423 : 5 |
ſilicum. 77 : 11 |
ſim. 8 : 13 | 233 : 25 | 23 |
ſimiles. 459 : 11 |
ſimilis. 373 : 3 |
ſimiliter. 408 : 9 |
ſimilitudine oris. 439 : 17 |
ſimillima. 393 : 17 |
ſimillimus. 460 : 8 |
Simonide Poëta. 37 : 14 |
Simonides Poëta. 72 : 15 | 393 : 15

ſimplex. 249 : 19.
ſimplicitas. 102 : 6.
ſimpliciùs. 102 | 14.
ſimulabat. 441 : 3.
ſimulacra. 9 : 10.
ſimulacrum Fortunæ Muliebris. 61 : 20.
ſimulanter. 440 : 5.
ſimulatâ. 353 : 5.
ſimulatione. 102 : 2.
ſimulato. 26 : 5 |
ſimulavit. 233 : 8.
ſin autem. 338 : 10.
ſin minus. 313 : 21.
ſincera oſcula. 290 : 20.
ſinceræ. 137 : 4.
ſincerè. 88 : 23.
ſinceriſſimæ. 372 : 21.
ſinceritas. 262 : 9.
ſinceritate corporis. 107 : 10.
ſincerus flos juventæ. 289 : 7.
ſine corpore militaturus. Fabius Rull. 280 : 7.
ſinebat. 420 : 10.
ſinerent. 88 : 11.
ſinguls. 83 : 12.
ſingularem. 50 : 6.
ſinguli. 353 : 6.
ſingulorum. 338 : 11.
ſinimus. 210 : 15.
ſiniſtrâ manu. 187 : 17.
ſiniſtris auſpiciis. 231 : 4. manibus. 439 : 1.
ſinum. 168 : 7 | *maris*. 124 : 3 | patriæ. 158 : 15.
ſinus *maris*. 227 : 12.
ſiquidem. 11 : 2 | 34 : 5.
Siſenna Gabinij filius. 369 : 1.
ſitienti ultionem. 347 : 19.
ſitientibus. 97 : 7.
ſitim tolſerunt. 360 : 3.
ſitu. 329 : 22.
ſitum. 358 : 15.
ſylva. 66 : 11.
Sylvani *Dei*. 66 : 12.
ſylvarum. 271 : 24.
ſylveſtres. 76 : 10.
Smyrnæa. 374 : 15.
Smyrnam. 148 : 6.
ſobolem. 331 : 16.
ſoboles. 266 : 4.
ſobrietatis. 304 : 19.
ſobrii. 248 : 31.
ſocer. 82 : 4.
ſocero. 211 : 18.
ſocerum. 437 : 6.
ſociale. 382 : 3.
ſociali. 39 : 1 |
ſocialis belli. 324 : 21.
ſocietas. 43 : 10.
ſocietate generis & Imaginum copulato. 113 : 9.
ſocii præberent. 357 : 25.
ſocios. 140 : 8.
ſocius. 440 : 7.
Socratem. 387 : 2 | damnaverunt Athenienſes. 22 : 4.
Socrates. 169 : 10 | 309 : 15 | 336 : 4 | 389 : 15 | maluit extingui quàm Lyſias ſupereſſe. 309 : 22.
Socraticam. 288 : 3.
Socratis virilitatis robore palliatus animus. 189 : 1.
ſocium. 428 : 21.
ſocrus. 208 : 8 | 336 : 25.
ſodalitii. 235 : 2.
ſole. 309 : 10 | 299 : 28.
ſolatia. 240 : 7.
ſolatio eſſe. 159 : 3.
ſole. 214 : 11 | 399 : 15.
ſoleant. 109 : 9.
ſolebat. 24 : 2.
ſolem *Coloſſum Rhodium*. 35 : 2.
ſolemni. 4 : 5 | jure. 892 : 24.
ſolemnium. 281 : 5.
ſolent. 135 : 4 | 330 : 17.
ſolere. 9 : 9 | 179 : 22.
ſoles. 101 : 11.
ſoli. *ſubſt*. 70 : 7 | *adject*. 160 : 20.
ſolicitaret oculos. 223 : 20.
ſolicitis. 341 : 26.
ſolicitudine. 399 : 16.
ſolicitudo. 336 : 24.
ſolicitus. 455 : 15.
ſolida. 271 : 13.
ſolidis. 216 : 8.
ſolido. 228 : 4.
ſolio. 59 : 17 | 330 : 8.
ſolis. *adj*. 100 : 7 | *ſubſt*. 328 : 4.
ſoliti ſint. 83 : 3.
ſolito fieri ſacrificio. 895 : 21.
ſolitudine. 309 : 20.
ſolitudo. 336 : 13.
ſolitus erat. 58 : 14 | eſſet. 354 : 15 | eſt. 173 : 18.
ſolium. 247 : 16.
ſolo. *ſubſtant*. 14 : 14 | *adjectiv*. 173 : 16.
Solon. 263 : 5 | 337 : 3 | 391 : 5.
Solonem. 202 : 3 | 265 : 13.
ſolvebantur. 329 : 11.
ſolvendam religionem. 12 : 8.
ſolvere ſe fide depoſiti. 347 : 8.
ſolverentur vota. 22 : 11.
ſolverunt inde. 5 : 13 | ludos. 94 : 19.
ſolvi nervos patriæ. 104 : 3.
ſolvit metu patriam. 144 : 4 | pœnam. 218 : 20 | ritu vultum. 209 : 5.
ſolum. *ſubſtant*. 158 : 14 | *adj*. 144 : 8.
ſolus. 63 : 4 | 155 : 6.
ſoluta. 265 : 13 |
ſolutam libertatem. 335 : 23 |
ſolutioris vitæ. 323 : 20 |
ſoluto terrore impetus. 282 : 18 |
ſolutus erat periculo. 234 : 16.
ſomnii. 62 : 2 | 11 : 16 |
ſomnium. 52 : 3 |
ſomnus. innoxiæ ſecuritatis index. 372 : 11 |
ſono. 70 : 3 | 104 : 11 |
ſontem. 178 : 16 |
ſontium. 814 : 13 |
ſonum. 47 : 5 | vocis. 391 : 18 |
ſophiſtæ. 73 : 7 |
Sophoclem. 213 : 12.
Sophocles. 213 : 18 | 390 : 14 | 455 : 14 |
Sophronis mimos. 387 : 27 |
Sophroniſco : 169 : 12 |
ſopita. 55 : 6 | 42 : 1 |
ſopiti ſomno. 416 : 19 |
ſopitos mero. 102 : 2 |
Soranorum oppidi. 370 : 25 |
ſorberent. 450 : 15 |
ſordes. 19 : 7 | 366 : 8 |
ſordida. 157 : 16 |
ſordidè. 457 : 13 |
ſordidiſſimæ. 168 : 5 |
ſordium. 358 : 22 |
ſoricis. 7 : 8 |
ſoror. 186 : 17 |
ſorores. 14 : 16 |
ſors. 228 : 8 |
ſorte. 189 : 18 | 238 : 8 |
ſortibus. 4 : 5 |
ſortis æſtis. 251 : 9 |
ſortitus erat. 178 : 4 | eſt. 289 : 21 |
ſortium. 73 : 11 |
ſoſpes. 159 : 16 |
ſoſpiti. 452 : 19 |
ſpadone. 427 : 8 |
ſpargentem. 217 : 21 |
ſpargeret. 177 : 7 |
ſparſæ. 817 : 20 |
ſparſerit. 364 : 2 |
ſparſum. 352 [illegible] |
Spartana civitas. 103 : 8 | 159 : 11 | 227 : 18 |
Spartani cujuſdam. 310 : 13 |
Spartanis. 49 : 9 |
Spartanorum. 208 : 5 |
Spartanus. 158 : 1 | 183 : 5 |
ſpatio. 47 : 2 | 443 : 17 |
ſpatioſis. 418 : 4 |
ſpatium. 155 : 4 |
ſpe. 97 : 4 | 185 : 7 |
ſpecies. 55 : 13 |
ſpecimen. 208 : 23 | 227 : 13 |
ſpecioſa. 114 : 13 |
ſpecioſè. 245 : 9 |
ſpecioſior. 253 : 1 |

ſpecioſiſſimas. 414 : 18 |
ſpecioſiſſimè. 129 : 18 |
ſpecioſiſſimi triumphi. 331 : 33 |
ſpecioſiſſimus. 111 : 9 |
ſpecioſius. *adiect.* 238 : 35 | *adverb.* 251 : 10 |
ſpecioſus. 184 : 4 |
ſpectacula. 240 : 4 |
ſpectaculo Circenſi. 95 : 1 |
ſpectaculum Iſthmicum. 239 : 1 |
ſpectandam. 187 : 4 |
ſpectandorum. 348 : 20 |
ſpectante. 137 : 9 |
ſpectantium. 95 : 11 |
ſpectare. 94 : 8 |
ſpectatæ 322 : 9 |
ſpectati ſunt. 460 : 6 |
ſpectator 107 : 14 |
ſpectatores. 152 : 14 |
ſpectatum veniſſet. 223 : 14 |
ſpectatus eſt. 280 : 11.
ſpecu ſacrati. 332 : 34 |
ſpeculabantur 234 : 19 |
ſpeculanda. 178 : 12 |
ſpeculari. 175 : 17 |
ſpeculator. 349 : 10 |
ſpeculatrix. 443 : 21 |
ſpeculatur. 250 : 16 |
ſpecus. 24 : 2 |
ſpel. 120 : 15 |
ſpeluncam. 456 : 14 |
ſpem. 32 : 13 |
ſperare civitatem. 140 : 14 |
ſperaverit. 1 : 9 |
ſpernenda eſt. 187 : 6 |
ſpernere. 91 : 8 |
ſpernit 362 : 23 |
Speuſippo. 199 : 13 |
ſpicas. 41 : 1 |
ſpiculo. 153 : 14 |
Spintheris. 460 : 7 |
ſpirant ſepulcrum. 226 : 20 |
ſpirat. 46 : 13 |
ſpiritu alacri. 381 : 1 | carere. 339 : 3 | vita. 452 : 17 | reſonante. 429 : 5 | vividiore. 248 : 3 |
ſpiritum cruore miſtum evomit. 432 : 2 | erogantes. 270 : 6 | exercitus ſuſtinere. 428 : 5 | poſuit. 366 : 9 |
ſpiritus generoſi. 183 : 1 |
ſplendida. 401 : 10 |
ſplendidis. 336 : 12 |
ſplendidiſſimè. 240 : 21 |
ſplendidiſſimum. 227 : 12 |
ſplendidius. 83 : 7 |
ſplendor. 371 : 12 |
ſplendori. 103 : 7 |
ſpolia. 184 : 14 | 156 : 5 |
ſpoliando. 19 : 1 |
ſpoliare ſama. 334 : 15.
ſpoliatas. 131 : 22 |
ſpoliaturi. 23 : 14 |
ſpoliatus. 258 : 7 |
ſpoliis. 135 : 17 |
ſpongia. 98 : 7 |
ſpongiam tabulæ illiſit *pictor.* 401 : 7 |
ſponſi. 303 : 16 |
ſponſio. 313 : 15 |
ſponſorem. 234 : 20 |
ſponte ſua. 135 : 12 |
ſpopondit. 199 : 7 |
ſpreta. 129 : 4 |
ſpreti. 40 : 4 |
ſprevisse. 47 : 14 |
ſpumas. 401 : 5 |
Sp. Albini. 111 : 12 |
Sp. Carvilius. 80 : 11 |
Sp. Caſſio. 301 : 3 |
Sp. Caſſium. 301 : 8 |
Sp. Lucretio. 192 : 8 |
Sp. Mælium. 260 : 3 | 301 : 15 |
Sp. Poſtumio Albino. 304 : 2 |
Sp. Tarpeius. 418 : 7 |
Spurinæ. 399 : 5 |
Spurina, aruſpice. 48 : 4 |
Spurina adoleſcens. 213 : 9 |
ſputo. 248 : 17 |
ſqualidum. 35 : 7 |
ſqualore obſiti. 446 : 6 |
ſtabat. 320 : 1 |
ſtabilem. 128 : 9 |
ſtabiliendi. 410 : 17 |
ſtabilierunt. 217 : 28 |
ſtabilimenta. 338 : 5 |
ſtabilitæ. 224 : 4 |
ſtabulum contaminatum. 365 : 20 |
Stagira urbs. 279 : 12 |
ſtagni. 39 : 3 |
ſtandi. 321 : 19 | 94 : 8 |
ſtare. 244 : 26 |
ſtaretur auſpicio. 124 : 14 |
Stalippus Tegeates. 200 : 22 |
ſtatas ceremonias. 3 : 1 |
Statio Statilio. 67 : 11 |
ſtationem. 117 : 6 | vitæ. 200 : 2 |
ſtatu. 11 : 3 | 150 : 7 |
ſtatua Semiramis. 434 : 11 |
ſtatuam auratam. 100 : 1 |
ſtatuæ ſignum. 31 : 4 |
ſtatuendis. 147 : 4 |
ſtatuerunt. 251 : 6 |
ſtatui *verb.* 187 : 16 |
ſtatuiſſet. 141 : 5 |
ſtatum Fabiæ genti ſacrificium. 11 : 8 |
ſtatum. *ſub.* 311 : 15 |
ſtatura. 235 : 14 |
ſtellarum. 386 : 1 |
ſterc ore. 61 : 16 |
ſterile. 117 : 15 |
ſterilitatis. 10 : 12 |
ſternendarum. 382 : 5 |
ſterneret. 353 : 30 |
ſteterat. 394 : 6 |
ſtetiſſe. 275 : 18 |
ſtimulator. 147 : 14 |
ſtimuli iracundiæ. 430 : 17 |
ſtimulis virtutum. 409 : 21 |
ſtipatoribus. 458 : 17 |
ſtipatum 145 : 6 |
ſtipem. 128 : 39 |
ſtipendia. 232 : 18 |
ſtipendium. 320 : 7 |
ſtirpe. 377 : 12 |
ſtirpi Gelonis. 168 : 1 |
ſtipulatione. 376 : |
ſtivam aratri. 218 : 1 |
ſtola. 81 : 3 |
ſtolidum 328 : 26 |
ſtrage 276 : 1 |
ſtragis. 168 : 35 |
ſtragulis uratus. 231 : 14 |
ſtrangulando. 440 : 11 |
ſtrangulari rempubl. paſſus non eſt. Scipio Naſica. 159 : 13 |
ſtrangulatæ ſunt. 304 : 11 |
ſtratagemata. 345 : 3 |
ſtrato. 107 : 11
Stratonices. 283 : 6 |
ſtravit. 353 : 11 |
ſtrenua ingenia quo plus receſſus ſumunt, hoc vehementiores impetus edunt. 373 : 5 |
ſtrenue. 104 : 11 |
ſtrenuus. 147 : 7 |
ſtrepitum. 47 : 3 |
ſtrictim. 197 : 5 |
ſtrictum. 136 : 15 |
ſtrigmenta. 460 : 22 |
ſtruentem. 376 : 19 |
ſtrues. *ſubſt.* 46 : 2 |
ſtruxerunt aditum. 327 : 14 |
ſtudia *multorum.* 382 : 3 |
ſtudiorum. 18 : 8 |
ſtudioſè. 260 : 30 |
ſtudioſiores Cæſaris. 426 : 3 |
ſtudium. 389 : 14 |
ſtulta. 276 : 7 | 336 : 14 |
ſtulti eſſet. 339 : 6 |
ſtultitiæ. 234 : 20 |
ſtultum mœrorem. 109 : 5 |
ſtupebat Senatus. 266 : 16 |
ſtupendus vitæ meritis. 180 : 5 |
ſtupentes. 143 : 17 |
ſtuporis. 328 : 26 |
ſtupra. 472 : 12 |
ſtuprandum 293 : 1 |
ſtuprata. 422 : 28 |
ſtupróſæ mentis. 293 : 39 |
ſturnum. 284 : 5 |
ſtyli Rom. 406 : 1 |
ſtylo cunctante. 181 : 4 felici conditamq; *hiſtoriæ* ſeriem. 12 : 8 |
ſua. 9 : 11 | 20 : 6 |
ſuadendum. 437 : 16 |
ſuadentibus. 177 : 6 |
ſuam cauſam egit. 383 : 9 |
ſuaſerit. 98 : 15

ſuavitate literarum. 85: 1.
ſuavitatum eloquii. 50: 6.
ſub 241: 11| corona vendere. 446: 9| excuſatione. 307: 1| haſta. 31: 22| te carnifice. 298: 9| regno. 391: 21.
ſubacta fuit. 49: 10.
ſubdere. 230: 4.
ſubducta erat. 315: 15.
ſubduxit ſe penatibus. 382: 3.
ſubegerat. 452: 25.
ſubegiſſet. 432: 11.
ſuberat. 348: 25.
ſubhærebat. 304: 28.
ſubjecerat. 234: 17.
ſubjeciſſent. 435: 1.
ſubjecit haſtæ bona. 302: 29.
ſubjecta aſt. 228: 6.
ſubjecto accuſatori. 369: 24.
ſubjectos haſtæ. 249: 19.
ſubjecturus erat. 171: 3.
ſubjecerunt. 422: 29.
ſubjicientes. 413: 14.
ſubjicie. 309: 8.
ſubinde. 164: 1.
ſubire. 166: 6| 456: 14.
ſubita. 60: 16.
ſubiti. 414: 23.
ſubito. 32: 2.
ſubjungitor. 413: 17.
ſublata. 83: 1| 13: 4.
ſublatus eſt. 25: 2.
ſublegi. 306: 9.
ſublevatum. 232: 8.
ſublicio. 143: 8.
ſublicium pontem. 10: 9.
ſublime. 300: 13.
ſublimi. 247: 22.
ſubminiſtrando. 390: 16.
ſubminiſtrante. 411: 4.
ſubminiſtrare. 252: 16.
ſubmitteret. 321: 12.
ſubmovendo. 334: 6.
ſubmovit. 291: 7.
ſuboectam. 105: 19.
ſubnecto. 73: 5.
ſubnixus. 371: 22.
ſubornatis. 345: 5.
ſubornavit. 353: 4.
ſubrogaris. 302: 4.
ſubruium. 287: 18.
ſubrutus eſt. 447: 12.
ſubſcribentem. 232: 10.
ſubſcripſerit. 279: 16.
ſubſecuta eſſet. 121: 21| eſt. 74: 7.
ſubſecutum. 64: 16.
ſubſellia. 94: 7.
ſubſellii. 28: 5.
ſubſequente. 152: 12.
ſubſequuntur. 104: 17.
ſubſeſſor. 336: 25.
ſubſeſſores oculi. 88: 8.
ſubſideiat. 275: 19.
ſubſidia. 240: 3.
ſubſidio Fabii. 253: 8.
ſubſtitit. 458: 25.
ſubſtiterit. 447: 1.
ſubſtravit elephantis procterendos. 118: 11.
ſubtexamus. 325: 1.
ſubtiliorem. 91: 6.
ſubtilitatis. 390: 4.
ſubtracta eſt. 72: 14.
ſubtrahi fato. 71: 3.
ſubtraxit exitio. 146: 25.
ſubveniendum. 109: 14.
ſubveniſſet. 393: 8.
ſubvertere. 364: 5.
ſuccedat. 306: 6.
ſucceſſionem. 114: 4.
ſucceſſor. 177: 5.
ſucceſſu. 189: 17.
ſucceſſum. 173: 19.
ſuccidero. 419: 19.
ſuccifum. 17: 6.
ſucclamaſſet. 296: 9.
ſucclamavit. 423: 3.
ſucco. 436: 7.
ſuccubuerat. 180: 22.
ſuccumbere. 146: 24.
ſuccurrebat. 119: 5.
ſuccurrendum eſſet. 358: 2.
ſuccurrereiur. 432: 6.
ſuccurſum eſt. 346: 27.
ſucceſſis. 448: 4.
ſucceſſum. 329: 13.
ſudario. 454: 1.
ſudaſſe ſanguinem ſcuta. 40: 15|
ſudes. 359: 4.
ſudore. 358: 5.
ſudorem abluere. 64: 1.
ſuere. 58: 23.
Sueſſam. 86: 16.
ſuffecerat. 319: 4.
ſuffectura. 155: 9.
Suffenate. 361: 18.
ſufficere. 114: 9.
ſufficiant pœnæ. 429: 15.
ſufficiente. 21: 15.
ſuffigebantur. 1: 8: 12.
ſuffigi. 300: 12.
ſuffragante. 233: 8.
ſuffragatione. 229: 5.
ſuffragator. 423: 6.
ſuffragia. 356: 8.
ſuffuſos lacrymis. 107: 26.
ſugillanda. 366: 25.
ſugillare. 137: 14.
ſugillationem. 92: 1.
ſugillatus eſt. 356: 2.
Sulpicia. 319: 23| Flacci. 425: 4| lege. 441: 27.
Sulpicii Gal i. 358: 1.
Sulpicio. 7: 6.
Sulpicium Rufum. 334: 21|
ſumar. 106: 9.
ſumere documenta. 1: 4|
ſumi. 840: 1.
ſumma. *adj.* 10: 14.
ſummæ dominationis. 163: 5.
ſummæ. *ſubſt.* 175: 23| doris. 207: 8| *adj.* 10: 3.
ſummatim. 3: 10| 303: 8.
ſummi generis. 419: 12.
ſummiſſa. 188: 9.
ſummittebat. 254: 10.
ſummo genere natus. 197: 27.
ſummo impetio. 414: 17.
ſummoti ſunt. 206: 3.
ſummoverentur. 111: 2.
ſummoviſſe. 77: 15.
ſumpſerat. 295: 8.
ſumpſiſſem. 199: 8.
ſumpta. 319: 15.
ſumptibus. 130: 8.
ſumptis. 211: 26.
ſumptuoſius. 419: 8.
ſumptus. *ſub.* 103: 5| *part.* 376: 23.
ſumus. 248: 10.
ſuorum. 103: 3.
ſupellectilem. 110: 19.
ſuper hæc. 194: 18.
ſuperabatur. 147: 13.
ſuperantibus. 17: 11.
ſuperaverunt. 117: 12.
ſuperato. 100: 5.
ſuperatus eſſet. 222: 14.
ſuperaverat. 343: 14.
ſuperbæ Carthaginis. 279: 22.
ſuperbia. 436: 1.
ſupercilio Cenſorio. 1: 8: 5.
ſupercilium affinium grave. 3: 6: 25| maritale. 304: 22.
ſupereminentem. 65: 5.
ſupererat. 360: 14.
ſupereſſe. 108: 12.
ſuperfuerat. 160: 1.
ſuperfuturum. 285: 11.
ſupergreſſa. 208: 6| eſt. 360: 12.
ſupergreſſo. 456: 7.
ſuperjacerentur. 160: 16.
ſuperjactos. 426: 5.
ſuperjacturus. 74: 5.
ſuperjecerunt. 318: 10.
ſuperior. 59: 3.
ſuperiorum. *avorum.* 1: 8| ducum. 110: 7.
ſuperius. 151: 18.
ſuperlationem. 3: 6: 15.
ſuperpoſitos. 426: 3.
ſuperſedeant. 126: 6.
ſuperſedeo te. 105: 8.
ſuperſtes. 299: 29.
ſuperſtitionem. 106: 3.
ſuperſtitia. 217: 5.
ſupervacua. 304: 27.
ſupervacuum. 61: 12.
ſupervenire. 322: 16.
ſuperveniſſet. 455: 19.
ſuperveniunt. 190: 20.
ſupervolabant. 239: 9.
ſuppetente. 97: 8.
ſupplementum. 179: 24.
ſupplex. 316: 9.
ſupplicare. 266: 14.
ſupplicatio. 67: 18.
ſupplicatum. 176: 23.

ſupplicem. 59 : 15.
ſupplicia. 21 : 3 | 73 : 14.
ſupplicibus. 35 : 4.
ſupplicij tarditatem gravitate compenſat ira divina. 31 : 5.
ſuppliciter. 285 : 26.
ſuppoſito. 428 : 17.
ſuppreſſiſſe. 375 : 10.
ſupprimenda. 374 : 1.
ſupra. 51 : 7 | plantam. 401 : 11 | votū. 242 : 1.
ſupremæ vitæ. 277 : 8.
ſupremos anhelitus. 366 : 24.
ſupremum ſpiritum. 156 : 28.
Sudino. 363 . 9.
ſuſceperat. 441 : 13.
ſuſceptam. 432 : 7.
ſuſcitato. 434 : 4.
ſuſpecta. 372 : 2.
ſuſpecto. 399 : 11.
ſuſpectus. 371 : 2.
ſuſpendio. 328 : 19.
ſuſpenſa. 306 : 7 | 417 : 9.
ſuſpexit. 390 : 8.
ſuſpicari. 285 : 29.
ſuſpicio. 301 : 9.
ſuſpiciones. 443 : 11.
ſuſtentandam. 277 : 14.
ſuſtentaretur. 269 : 8.
ſuſtentaturus. 456 : 17.
ſuſtinebant. 413 : 8.
ſuſtinenda. 82 : 18.
ſuſtinentes. 254 : 13.
ſuſtinere. 208 : 18.
ſuſtineri. 217 : 11.
ſuſtinueris. 166 : 6.
ſuſtinuit. 161 : 6 | reos. 296 : 14 | Sacerdotium. 403 : 10.
ſuſtulerat. 374 : 12.
ſuſtulit veneno. 421 : 21.
ſutore. 402 : 10.
ſuus. 9 : 12 | 159 : 6.
Sylla. 185 : 5 | 308 : 25 | 452 : 20.
Syllæ. 137 : 1.
Syllam. 140 : 18.
Syllana victoria. 308 : 22.
Syllanæ crudelitatis. 320 : 13.
Syllas. 324 : 26.
Syloſontis. 225 : 13.
Syphacem. 242 : 3 | 442 : 5.
Syphacis. 296 : 10.
Syphax. 330 : 2.
Syracuſæ. 325 : 19.
Syracuſana civitas. 244 : 25.
Syracuſanis. 66 : 18.
Syracuſanorum. 239 : 13.
Syracuſanus. 190 : 3.
Syracuſarum. 43 : 12.
Syracuſas. 60 : 12.
Syracuſis cœnavit Amilcar. 60 : 18 | captis. 244 : 21.
Syria. 198 : 15.
Syriæ. 308 : 9 | 422 : 19.

T.

TAbellæ. 297 : 5.
tabellas. 308 : 16.
taberni. 251 : 9.
tabernæ. 168 : 5.
tabernacula. 422 : 22.
tabernaculum. 6 : 9.
tabernam. 61 : 7.
tabeſcere. 429 : 16.
tabidis. 429 : 17.
tabulæ. 133 : 7.
tabulis. 134 : 3 | 296 : 11.
taceam. 238 : 11.
tacendum eſt. 377 : 1.
tacent umbræ. 265 : 21.
tacere. 22 : 7.
tacete. 177 : 18.
tacite. 315 : 13.
taciturni facibus. 410 : 2.
taciturnitatem. 84 : 10.
tacitus. 96 : 2.
tactu. 81 : 1 | 214 : 3.
tacuerit. 124 : 18.
tacuiſſet. 230 : 11.
tædet. 127 : 5.
tædio. 437 : 18.
tale. 195 : 6 | 200 : 12.
talentis. 214 : 13.
talentum. 310 : 4.
talia. 105 : 18.
talium. 481 : 8.
tamen. 21 : 3.
tametſi. 107 : 26.
Tanaquil. 38 : 1.
tandem. 48 : 15.
tandiu. 269 : 8.
tangatur. 409 : 10.
tanquam. 247 : 3.
tanta. 170 : 6.
tanti fuerunt. 425 : 13 | ſtetit exemplum. 218 : 15.
tantopere. 76 : 11.
tantum venerationis. 138 : 14.
tantummodo. 35 : 4.
tardiorem. 345 : 16.
tardiores. 67 : 4.
tarditatem. 28 : 5.
tardius. 373 : 14.
tardus. 455 : 20.
Tarenti. 387 : 13.
Tarentina. 87 : 13.
Tarentini. 248 : 31.
Tarentino bello. 119 : 6.
Tarentinorum. 248 : 24.
Tarentinus. 199 : 4.
Tarentum. 87 : 6.
Tarpeio ſaxo. 314 : 15.
Tarquinenſi fundo. 260 : 12.
Tarquinij. 218 : 10.
Tarquinio. 342 : 3.
Tarquinium Priſcum. 167 : 6.
Tarquinius Rex. 13 : 4.
Tarracinæ. 372 : 6.
Tarſum. 190 : 11.
Tatia Cæſonis filia. 220 : 3.
Tatius. 438 : 8.
tauri ænei. 419 : 4.
Tauri montis. 122 : 4.
Tauro tenus monte. 310 : 3.
Taurominitanam arcem. 112 : 8.
Taurum montem. 202 : 14 | 372 : 20.
taurus *animal* 400 : 9.
Taxillo. 447 : 6.
Taygetorum montium. 227 : 18.
te. 1 : 9 | 47 : 12.
tecta *Subſt* 334 : 0.
tecto. *part.* 101 : 13 | *Subſt.* 154 : 16.
tectorium. 301 : 19.
tectus. 151 : 22 | 344 : 24.
Tegeates. 200 : 22.
tegente. 235 : 12.
tegeret. 405 : 5.
tegmine. 93 : 2.
tegulas. 18 : 2.
tela. 34 : 9.
telis. 93 : 5.
telis araneatum. 339 : 19.
telluri. 342 : 15.
Telluris deæ. 301 : 13.
telorum. 77 : 10.
telum. 303 : 9 | 354 : 25.
temeraria. 444 : 2.
temerarios. 457 : 2.
temeritas forti. 153 : 3 | improvida. 340 : 21.
temeritatis impulſus. 442 : 1 | Punicæ. 443 : 22.
temperamentum. 196 : 18.
temperando. 417 : 9.
temperantia. 328 : 11.
temperantior. 199 : 11.
temperaret ſibi. 385 : 14.
temperata eſſet. 81 : 5.
temperari ſuavitate mores. 188 : 13.
temperaverit. 294 : 3.
tempeſtas. 369 : 15.
tempeſtate. *Procella*. 28 : 10 | *tempore*. 81 : 6.
tempeſtativa. 123 : 12.
tempeſtiva. 392 : 5.
tempeſtive. 11 : 4.
tempeſtivus. 221 : 1.
templa. 221 : 4.
templo Gnidiorum. 400 : 6.
templum. 5 : 8 | 65 : 9 | Dianæ. 411 : 2.
tempora deeſſe aliis, alios temporibus ſupereſſe. 383 : 16.
tempora teneras. 246 : 19.
tempus veniet cum graviter gemas. 298 : 20.
temulentiæ. 102 : 4.
temulento. 299 : 20.
tenaciſſima memoria. 71 : 14.

tenaci[illegible] apprehendis omen. 98: 3.
tenax propoſiti. 303 : 4.
tendebant. 400 : 19.
tendens. 152 : 4.
tendere. 458 : 25.
teneat. 187 : 13.
tenebantur charitate. 84 : 1.
tenebat amore devinctos. 283: 2.
tenebrarum. 62 : 2.
tenebris cruentis. 450 : 21.
tenendis. 16 : 2.
tenens. 136 : 15.
tenere. 319 : 17.
teneretur. 458 : 14.
teneriores. 323 : 22.
tenerit verbum. 157 : 7.
tenerit puellæ ſenſibus. 290 : 17.
tenero animo. 140 : 15.
tenet viſentes Athenas Vulcanus. 399 : 24.
tenor. 9 : 12 | 451 : 13.
tenore. 312 : 4 | 344 : 17.
tentabat. 192 : 17.
tentare. 188 : 2.
tentata. 309 : 10.
tentatus erat. 291 : 15.
tentaveras. 225 : 1.
tentorium. 119 : 12.
tenuerant. 454 : 15.
tenues. 456 : 7.
tenuioribus. 182 : 4.
tenuiſſe. 208 : 5.
tenus. 194 : 7 | capulo. 445 : 13.
terebantur. 67 : 8.
Terenti. 98 : 17.
Terentia Ciceronis. 404 : 13.
Terentius quidam. 362 : 2.
Terentius Varro. 221 : 18 | 383 : 17.
Terentum. 97 : 1.
terga. 350 : 1.
tergum. 68 : 15.
teri tempus. 124 : 19.
teritur. 407 : 4.
terminaverant. 343 : 9.
terminetur. 106 : 19.
terminos. 271 : 29.
terra ſæviens. 73 : 4.
Terræ Matri. 52 : 8.
terram communem omnium matrem. 342 : 14.
terreſtre. 336 : 5.
terreſtrium. 51 : 22.
terribilem. 158 : 4.
terribilior. 410 : 22.
terribilis. 279 : 3.
terris. 51 : 14 | 257 : 1.
territa. 226 : 1.
territus. 42 : 9.
terror. 66 : 9.
terrore ſoluto. 212 : 18.
terruit. 308 : 9.
tertia, 43 : 4.
Tertia Æmilia. 319 : 1.
tertiæ legionis. 152 : 13.
Tertiam L. Pauli filiam. 32 : 9.
tertiarum. 460 : 1.
tertio. 84 : 4 | Adv. 49 : 6.
tertium conſulatum. 414 : 17.
teſſerarum. 445 : 17.
teſtamenta rata. 365 : 5 | reſciſſa. 381 : 2.
teſtamentorum. 364 : 25.
teſtandæ. 175 : 25.
teſtando. 173 : 19.
teſtari. 157 : 14.
teſtata. 408 : 16. | eſſe. 155 : 3.
teſtatas. 197 : 7.
teſtati ſint. 271 : 4.
teſtatiorem. 234 : 6.
teſtatus eſt. 116 : 11.
teſte. 272 : 10 | 291 : 15.
teſtes. 379 : 1.
teſtimonij fulmen. 379 : 17.
teſtimonio unius credere peſſimi eſſet exempli. 196 : 22.
teſtimonium. 371 : 7.
teſtudinem. 455 : 4.
tetenderunt. 126 : 18.
tetendit animo. 34 : 7.
teterrima neceſſitas. 359 : 9.
teterrimum. 427 : 14.
tetrior. 300 : 3 | 428 : 20.
tetro odore. 40 : 9 | viſu. 55 : 9.
tetros mores. 442 : 10.
Teutonicæ. 294 : 4.
Teutonicum. 174 : 1.
Teutonis. 231 : 10.
Teutonorum conjuges. 293 : 2.
texerat. 246 : 19.
texit. 98 : 25 | cauſam. 162 : 2.
textilibus. 422 : 22.
Thales. 338 : 15.
Thaleti. 202 : 1.
Thamyris. 446 : 18.
Theanum. 124 : 10.
theatra prima. 93 : 1.
theatrum. 87 : 7.
Thebanorum inſolentiam. 263: 1.
Thebarum. 159 : 2.
Thebas. 159 : 10.
Thebe. 458 : 20.
Thebes. 458 : 14.
Theleſino. 320 : 12.
Themiſtocle. 278 : 16.
Themiſtoclem. 265 : 13 | 338: 19.
Themiſtocles. 264 : 7 | 278 : 12 | 315 : 6 | 391 : 13.
Themiſtoclis. 409 : 20.
Theodecti. 410 : 12.
Theodectis libris. 410 : 15.
Theodoro Syracuſano. 165 : 1.
Theodorum. 200 : 9 | Cyrenæum. 300 : 8.
Theogeni Numantino, 160 : 10.
Theophanem Mitylenæum. 408 : 14.
Theopompi. 411 : 5.
Theopompo Regi. 202 : 5.
Theopompus. 406 : 6.
Theramenes. 160 : 6.
Theramenis. 159 : 17.
Thermopylas. 100 : 5 | 158 : 21.
theſauro. 19 : 1.
theſauros. 332 : 24.
Theſea. 262 : 16 | 265 : 11.
Theſeum. 232 : 10.
Theſſalia. 72 : 15.
Theſſaliæ. 224 : 13.
Theſſalum. 210 : 2 | 247 : 5.
Thraciæ natio. 108 : 16.
Thraciam. 183 : 3.
Thracibus. 148 : 5.
Thraſibuli. 271 : 5.
Thraſibulus. 200 : 14.
Thraſimenum lacum. 41 : 5 | 451 : 4.
Threiciis notis. 458 : 16.
thura. 15 : 2 | 218 : 12.
thure. 420 : 8.
Thuria. 319 : 7.
Thurij. 385 : 30.
Thurinæ. Vrbis. 66 : 17.
Thymaſitheus. 21 : 7.
thymi. 50 : 8.
Thyreatium. 158 : 13.
Ti. & C. Gracchorum. 186 : 16 | 301 : 24.
Ti. Gracchi. 42 : 13 | 126 : 13 | 259 : 12 | 295 : 27 | 441 : 3.
Ti. Graccho. 61 : 6 | 204 : 14 | 357 : 2.
Ti. Gracchum. 178 : 21 | 335 : 16.
Ti. Gracchus. 27 : 7 | 150 : 19 | 194 : 21 | 224 : 7 | 313 : 1.
Tiberi fluvio. 369 : 21.
Tiberim. 143 : 12.
Tiberis impatiens tanti oneris. 424 : 9.
tibiæ concentus. 104 : 10.
tibicinum. 101 : 11.
Tibur oppidum. 102 : 15.
Tiburi. 242 : 5.
Tiburtibus. 101 : 16.
Ticeioij. 273 : 10.
Ticinum fluvium. 267 : 6.
tigno. 421 : 17.
Tigrane. 414 : 18.
Tigranem. 246 : 10 | 450 : 13.
Tigranis. 246 : 18.
Timæo. 387 : 13.
Timagoram. 305 : 15.
timebat. 342 : 9.
timendum. 317 : 5.
timens. 300 : 5.
timere. 177 : 10 | 348 : 22.
timida. 341 : 21.
timidiores. 194 : 12.
timiditatem. 164 : 4.
timidius. 151 : 21.

Timochares Ambracienſis, 232:
7.
timorem. 399: 11.
timori. 137: 1.
timuerant. 117: 2.
timuiſſe. 104: 5.
Titinium. 376: 14.
Titinius centurio. 445: 2.
T. Atinio. 53: 3.
T. Aufidius. 325: 1.
T. Barrulus. 366: 4.
T. Clœlius. 372: 17.
T. Flaminij. 129: 11 | 121: 16.
T. Haterius eques Rom. 454: 7.
T. Jubellius Taurea. 157: 5.
T. Labienus. 409: 5.
T. Livio. 77: 6.
T. Longum. 221: 9.
T. Longus. 364: 5.
T. Manlius Torquatus. 52: 4 |
145: 8 | 283: 6.
T. Marius Urbinas. 365: 15.
T. Quinctius Flamininus. 239:
2.
T. Veturius. 291: 24.
T. Vulumnij. 231: 18.
titulis. 283: 26.
titulo imaginis. 222: 2.
titulus. 146: 27.
toga. 116: 16 | 222: 10.
togæ. 15: 3.
togata prælia. 197: 19.
togatam militiam. 361: 14.
togatum. 225: 16.
tolerabili. 80: 12.
tolerabilis. 461: 1.
tolerares. 242: 22.
tolerentur. 367: 1.
tolle cadaver. 286: 8.
tollebat. 10: 19.
tollendæ. 60: 7.
tollere hæredem. 381: 8.
tolli. 419: 1.
tollit. 264: 11.
Tolumnij. 445: 17.
tonſis. 227: 4.
tonſoris. 150: 5.
tonſorium. 150: 3.
tonſorum. 458: 25.
tori. 109: 17.
tormenta. 162: 8.
tormentis. 77: 11.
toro. 208: 8.
torpere ſibi permiſit. 451: 10.
torpore. 190: 23 | 321: 1.
torquean. 454: 20.
torqueret verberibus maledicto-
rum. 164: 17.
torqueretur. 164: 9.
torques. 156: 11.
torſeram. 236: 15.
torſerunt ſitim. 360: 3.
torti. 321: 14 | 378: 16.
tortiore. 366: 10.
tortores. 429: 11.
tortorum. 165: 2.
tortus. 378: 4.
torum genialem. 289: 6.
torvo vultu. 186: 21.
torvos. 251: 1.
tot. 9: 14 | 20: 6.
tota. 242: 26.
totidem. 11: 6 | 208: 17.
toties. 105: 16 | 296: 16.
totis Athenis. 277: 30.
totus. 305: 8.
Trabeatos. 89: 12.
Trachalorum Ariminenſium.
362: 16.
tracta. 101: 14.
tractandorum. 91: 5.
tractata ſunt. 129: 5.
tractatus. 188: 7.
tractu ætatis. 405: 20 | Illyrico:
407: 4.
tractum eſt. 99: 10.
tractus. 335: 25.
tradendis ingenij monimentis.
390: 4.
tradendus animus. 177: 22.
tradere. 153: 21.
traderentur. 5: 4.
tradiderat. 160: 3.
tradidit. 350: 20 | 406: 5.
tradita erat. 293: 7.
traditam memoriæ. 293: 7.
traditionem. 408: 11.
traditum eſt. 45: 4.
tradituri eſſent. 311: 9.
traditurum. 1: 9.
traduc. 196: 15.
tradunt, *id eſt*, *aiunt*. 227: 1.
traduxit. 175: 11.
tragicæ. 282: 1.
tragicam. 364: 2.
tragicus. 418: 11.
tragœdia. 180: 11.
tragœdiarum. 113: 12.
tragœdus. 298: 15.
tragula. 155: 13.
tragulis. 359: 14.
trahat. 275: 2.
trahens copias. 347: 27.
trahentibus. 201: 12.
trahunt. 459: 4.
trajecit. 552: 12.
trajectu. 144: 3.
trajectum gladio. 56: 8.
trajectus. *Subſt.* 443: 3 | *part.*
433: 9.
trajiciendo. 172: 7.
tralatum. 99: 5.
tralaturi. 65: 14.
Trallibus. 47: 6 | 197: 22.
tramite. 341: 3.
tranquilliorem. 204: 10.
tranquillitas. 226: 5.
tranquillitate. 200: 12.
tranquillo. 452: 6.
tranquillus. 110: 4.
trans. 152: 10.
tranſalpinæ. 364: 23.
tranſcendit. 152: 12.
tranſcriberentur. 119: 10.
tranſcripſit. 116: 20.
tranſeamus. 180: 5.
tranſeundi. 31: 5.
transferaris. 307: 3.
transferendo. 374: 25.
transferretur. 59: 7.
transferri. 32: 6.
transfuga. 85: 9.
transfugas. 118: 2.
transfugerant. 117: 17.
tranſgredi. 373: 11.
tranſgrediamur. 203: 8.
tranſgreſſa. 107: 9.
tranſgreſſi ſumus. 71: 13.
tranſgreſſus. 235: 16.
tranſierant. 118: 8.
tranſiſſe. 340: 10.
tranſit alio. 388: 7.
tranſitione. 353: 5.
tranſitu. 182: 16.
tranſitus erat. 48: 1 | fuit. 192:
12.
tranſitus *ſubſt.* 65: 11.
tranſlata. 191: 9.
tranſmarinam. 211: 26.
tranſmarinorum. 420: 2.
tranſmittere. 339: 20.
tranſnavit. 65: 9.
tranſtulerat. 212: 21.
tranſtuliſſe. 48: 10.
tranſvectus. 155: 2.
tranſvehi. 90: 1.
tranſverberavit. 149: 3.
tranſverſas. 198: 3.
tranſverſum egit animum. 366:
1.
Traſippus. 248: 16.
traxerunt principia. 21: 5.
traxit eam ſermone. 216: 8 |
moram. 457: 13.
Trebellius Calca. 461: 9.
trecenta millia. 239: 16 | 263:
11.
trecenteſimum. 407: 3.
trecenos. 342: 23.
tremebunda. 321: 2.
tremens fugit. 136: 16.
tremula manu. 403: 18.
trepida. 115: 4.
trepidabat. 266: 16.
trepidæ civitatis aures. 424:
8.
trepidare. 399: 19.
trepidatione. 350: 2.
tres. 28: 2 | filias nuptum da-
ret. 331: 16 | filios conſula-
res. 331: 14.
tribu moveretur. 96: 4.
tribuatur. 20: 10.
tribubus. 202: 17.
tribuebatur. 88: 22.
tribuendam. 245: 20.
tribuente. 239: 13.
tribueretur. 198: 10.

tribuiſſe. 228 : 19.
tribuit. 342 : 17.
tribum Polliam. 131 : 8.
tribunal. 53 : 12 | 175 : 5.
tribunalia. 325 : 4.
tribunatu. 150 : 20.
tribunatus. 327 : 3.
tribuni. 123 : 7.
tribunis pleb. 88 : 8.
tribunitia. 185 : 17 | 313 : 17.
tribunitiæ. 116 : 12.
tribunitio furore. 314 : 12.
tribunitius. 421 : 10.
tribuno. 386 : 19 | tacere juſſo. 317 : 8.
tribunus. 152 : 13 | 176 : 26.
tribus *ſubſt.* 90 : 4 | 446 : 10. *adj.* 98 : 17 | coronis. 246 : 19.
tributa eſt. 415 : 26 | ſunt. 242 : 10.
tributi. 210 : 23.
tributum eſt. 135 : 20.
tribuum. 370 : 10.
tribuuntur. 412 : 1.
tricenos. 447 : 8.
tricies. 419 : 19.
triclinium. 73 : 2.
triduo. 64 : 20 | 280 : 18.
trienoio. 64 : 4.
trigemina porta. 230 : 21.
trigeſimum. 14 : 12.
triginta. 156 : 5.
trinoctio. 91 : 22.
triremem. 64 : 21.
triremis. 468 : 6.
triſte. 368 : 8.
triſtes ſententiæ. 370 : 1.
triſtia. 28 : 1 | 43 : 18.
triſtior. 162 : 10.
triſtitia. 46 : 9 | 109 : 12.
triſtius duxit. 288 : 14.
trita. 120 : 1 |
tritici. 49 : 21 | 339 : 16.
trium. 303 : 24 | modiorum. 340 : 31.
triumphales. 125 : 19.
triumphalibus coronis. 246 : 19.
triumphandi. 122 : 6.
triumphant poſtes Auguſtæ domus. 127 : 9.
triumphantis. 253 : 15.
triumphavit. 126 : 11 | bis Pompeius. 414 : 16.
triumphi. 32 : 13 | 122 : 6 | duo ampliſſimi. 414 : 1.
triumphos. 220 : 19.
triumphum. 126 : 5 | duceret. 127 : 2.
triumphus. 125 : 24.
triumvir. 291 : 33.
triumviris. 280 : 24 | 377 : 18.
triumvirum. 449 : 6.
Troia. 68 : 1.
trophæa. 112 : 1.
trophæi. 158 : 16.
truces oculos. 251 : 1.
truci vultu. 369 : 3.
trucidanda. 449 : 2.
trucidantem. 141 : 4.
trucidari. 280 : 26.
trucidata. 428 : 9.
trucidaverat. 362 : 3.
truculenta manus neceſſitatis. 359 : 9.
truculentior. 450 : 23.
truculentis ſecuribus. 350 : 7.
truculentiſſima. 356 : 1.
truoca brachia. 117 : 18.
truncum. 425 : 23.
tu verò. 286 : 1.
tua. 2 : 7 | 47 : 10.
tubæ. 239 : 2.
Tucciæ virginis Veſtalis. 369 : 17.
Tuditanus. 364 : 8.
tueatur. 184 : 2.
tuebantur. 102 : 21.
tuenda. 146 : 3 | 458 : 12.
tuerere. 380 : 5.
tueri voluit. 230 : 14.
tuguria. 265 : 7.
tugurium agreſte. 167 : 1.
tulerat legem. 254 : 7 | ſententiam. 189 : 5.
tuliſſet *exiſtimaſſet.* 365. 8.
tulit. Impune. 18 : 2 | mercedem. 259 : 21 | opem. 263 : 2 | *paſſus eſt.* 183 : 21.
Tulli Hoſtilij agreſte tugurium. 167 : 1.
Tullia. 448 : 1.
Tullianus. 361 : 19.
Tullij Volſcorum Regis execrabile conſilium. 348 : 17.
Tullo Hoſtilio. 349 : 4 | 367 : 4.
Tullus Hoſtilius. 452 : 13.
tum maxime. 61 : 16.
tumore dicti. 35 : 3.
tumulo. 226 : 19.
tumultu. 5 : 9 | 49 : 13.
tumultuatione. 351 : 15.
tumultus. 359 : 19.
tumulus. 293 : 6.
tunica Laticlavia. 241 : 21.
tunicas. 353 : 7.
turba. 86 : 14.
turbæ. 234 : 3.
turbato. 113 : 17.
turbulentiſſimus. 295 : 24.
turbulento. 185 : 11.
turibulo. 163 : 3.
turmas equitum. 186 : 19.
turpe eſſe. 333 : 13.
turpes. 390 : 22.
turpi. 42 : 12.
turpiter. 108 : 21.
turpitudine. 148 : 18.
turpius. 109 : 18.
Tuſculani. 446 : 4.
Tuſculanis. 348 : 7.
Tuſculanorum. 63 : 1 | 114 : 18.
Tuſculanum. 29 : 8.
Tuſculi ignobile. 169 : 6.
tuta eſt. 202 : 11.
tutatus eſt. 195 : 3.
tutela. 58 : 25 | noſtræ incolumitatis *Tiberius.* 458 : 10.
tutelæ terrarum vacans. 359 : 22.
tutior. 236 : 2.
tutiſſimum. 84 : 10.
tutius. *Adj.* 60 : 8 | *Adv.* 352 : 19.
tutorem. 326 : 5.
tutus. 449 : 17 | eſſet. 193 : 11.
tuum. 2 : 6 | 244 : 25.
tuus. 187 : 17.
tympanorum. 47 : 5.
Tyndaridarum. 227 : 19.
tyranni. 299 : 26 | 329 . 8.
tyrannici ſpiritus. 436 : 7.
tyrannicidij. 165 : 4.
tyrannide. 24 : 1 | 138 : 10.
tyrannidem. 101 : 9.
tyrannorum. 159 : 18.
tyrannum. 140 : 21.
tyrannus. 20 : 11.
Tyriorum. 74 : 9.
tyrocinium. 267 : 8.

V.

VAcant. 159 : 11.
vacantem. 188 : 1.
vacare. 316 : 9.
vacaſſet. 288 : 23.
vacatione donatus eſt. 63 : 21.
vacationem. 10 : 1.
vacca. 341 : 6.
vaccæ æneæ. 400 : 10.
vacemus. 236 : 2.
vacet. 300 : 3.
vacue. 191 : 4 | 209 : 23.
vacuefaciendo. 192 : 2.
vacuefactus. 111 : 5.
vacuum nota. 56 : 4.
vacuus metu. 150 : 15.
vada. 177 : 7.
vadem. 234 : 15 | 328 : 23.
vadimonia. 175 : 6.
vadoſis littoribus inſiſtens. 385 : 11.
vadum. 155 : 5.
vaframenti. 346 : 20.
vafrè tellure impreſſum oſculum. 342 : 15.
vafri mores. 348 : 6.
vafro. 343 : 26.
vagam vitam. 200 : 16.
vaganti. 54 : 3.
vagarentur ingenia. 169 : 14.
vagari. 227 : 10.
vagas conchulas. 392 : 10.
vagetur. 444 : 4.
vagina. 40 : 14 | 150 : 12.

vaginis reddiderunt. 394 : 4 |
vagitu. 72 : 5 |
vagus plauſtris. 271 : 14. |
valent leges. 451 : 12 |
valentes. 182 : 15 |
valentiora. 339 : 20 |
valentiſſimum. 456 : 21 |
valere. 163 : 23 |
Valeri. 124 : 9 |
Valerij eloquentia. 393 : 7 |
Valerij Valentini. 370 : 17 |
Valerio Publicola. 66 : 5 |
Valerius Corvinus. 145 : 9 |
Valerius Falco. 124 : 1 |
Valerius Flaccus. 152 : 13 |
Valerius Lævinus. 194 : 11 |
Valerius Publicola. 98 : 19 | 216 : 11 |
Valetius. 96 : 9 |
valetudine adverſa. 190 : 15 | periculoſa fluctuare. 273 : 11.
validi. 344 : 2 |
validior. 167 : 2 |
validiſſimarum. 122 : 2 |
vallatem coronam. 67 : 13.
vallata ſunt numine templa. 451 : 9 |
vallavit. 359 : 15 |
vallo. 511 : 19 |
valvas. 88 : 9 |
valuerunt. 136 : 7 |
valvis. 82 : 16.
valuiſſe. 291 : 18 |
valuiſti. 514 : 9 |
vallum. 67 : 6 | 155 : 13 |
vana. 49 : 13 | 68 : 9 |
vani eſſet. 139 : 6 | eſt. 232 : 11 |
vanus. 379 : 18 |
vapore. 440 : 11 |
varia. 101 : 13 | 300 : 3 |
variari. 194 : 19 |
varie. 329 : 6 |
varietas humanæ conditionis inſolentiæ vindex optima. 236 : 12 |
varietate. 99 : 2 |
varij. 212 : 22 |
vario. 163 : 26 |
Vario *Sueſſanenſi*. 425 : 12 |
varium eventum. 445 : 1 |
Varius Sueſſonenſis. 179 : 4.
Varro. 168 : 4 |
Varronem. 15 : 6 |
vaſa. 129 : 15 | 210 : 15 |
vaſtabatur. 303 : 8 |
vaſtam. 405 : 14 |
vaſtaret culta ſtrage. 58 : 19 |
vaſtiſſima. 298 : 10 |
vaſtitatem. 57 : 2 |
vates. 2 : 5 | 393 : 4 |
vatibus. 233 : 6 |
vaticinantem. 338 : 9 |
vaticinationis. 69 : 12 |
Vatinio. 356 : 9 |
vatum. 4 : 1 |
ubere. 269 : 9 |
uberioribus exemplis. 121 : 23 |
uberrimis. 365 : 17 |
ubi *adv. loci*. 10 : 14 | *temporis*. 46 : 14 |
ubinam. 149 : 4 |
ubique. 76 : 14 |
Vecilio. 363 : 17 |
vecordi pertinacia. 426 : 7 |
vectigal. 343 : 13 |
vectus eſſet. 376 : 27 |
vegeta ingenia. 173 : 4 |
vegetiore. 281 : 20 |
vegeto ſolo. 104 : 11 |
vegetum conſilium. 351 : 8 |
vehebatur. 149 : 2 |
vehemens. 163 : 12 |
vehementiores. 173 : 5 |
vehementiſſimis. 393 : 4 |
vehementius *adv*. 188 : 21 | *adj*. 293 : 9 |
vehendum. 65 : 8 |
vehi. 419 : 3 |
vehiculum. 448 : 5 |
Vejentanæ. 31 : 8 |
Vejentanus. 192 : 15 |
Vejente agro. 219 : 3 |
Vejentes. 38 : 9 | 66 : 10 |
Vejos. 31 : 2 | 39 : 5 | 192 : 13 |
vel hunc. 414 : 5 |
vela. 280 : 1 |
velatus. 47 : 13 |
velim. 177 : 12 | 215 : 2 |
velis *verbum*. 86 : 7 | 105 : 3 |
velis *ſubſt*. 329 : 26 | gloriæ plenis. 181 : 5 | impudentiæ. 462 : 5 |
Veliternos. 446 : 5 |
Velitum uſus repertus. 92 : 9 |
vellem placidius. 46 : 3 |
vellet. 215 : 5 |
veloci. 93 : 3 |
velocitas. 346 : 25 |
velorum. 98 . 25 |
veluti cornua emerſerunt Genucio. præt. 275 : 21 |
venabulo. 303 : 7 |
venalem. 111 : 16 |
venarum. 281 : 20 |
vendente. 245 : 15 |
vendicando. 461 : 9 |
vendicaverit. 108 : 16 |
vendidiſſet ſub haſta. 311 : 22 |
venditaſſe. 170 : 3 |
venditionem. 299 : 8 |
venditorem. 375 : 12 |
Veneficij quæſtio prima. 101 : 6 |
venena. 454 : 22 |
venenum. 106 : 12 |
venerabantur. 102 : 15 |
venerabilior in deos. 141 : 11 |
venerabiliter. 250 : 3 |
venerabilium. 163 : 12 |
veneranda. 81 : 15 |
venerandum. 161 : 9 |
venerant. 204 : 15 |
veneras. 5 : 5 |
venerati ſunt. 223 : 17 |
veneratio. 415 : 13.
venerator. 177 : 3 |
veneratus. 47 : 10 |
Venere permiſta. 145 : 14 |
Venereis rebus. 213 : 19 |
Venerem inconceſſam. 82 : 3 |
Veneris. 102 : 23 |
Veneris Verticordiæ. 415 : 16 | *libidinis*. 208 : 5 |
veneror. 235 : 22 |
venia. 284 : 3 |
veniebant. 81 : 12 | *vendebantur*. 88 : 19 |
veniens. 458 : 15 |
venierunt bona. 326 : 17 |
venire. 94 : 6 | ſub corona. 446 : 9 |
veniret. 101 : 2 | *venderetur*. 180 : 1 |
veniretur huc. 185 : 23.
veniſſet fundus. 219 : 12 |
venite. 266 : 1 |
vento ſecundo. 20 : 8 |
ventos recipientes. 76 : 16 |
ventum eſſet. 346 : 7 | eſt. 131 : 1 |
venturos. 39 : 6 |
venundantium. 21 : 12 |
vera. 36 : 8 | 232 : 13 |
verba fecit. 377 : 10 |
verbera. 113 : 11 | 165 : 2 |
verberare. 192 : 6 |
verberibus. 53 : 2 |
verbis arma ſumpſerat. 295 : 8 |
verboſa laudum cantu Græcia. 154 : 4 |
verbum. 320 : 5 |
verear. 296 : 7 |
verebantur. 371 : 18 |
verecundam. 305 : 10 |
verecunde. 401 : 9 |
verecundia. 221 : 12 |
verecundiæ pretium nec minimum eſt. 222 : 12 |
verecundiam. 221 : 8 |
vereri. 130 : 3 |
Vergello flumine. 426 : 18 |
veridica. 69 : 21 |
veriſimile eſt. 452 : 17 |
veriſimilia. 322 : 20 |
veritas. 161 : 7 |
veritus. 53 : 6 | 248 : 15 |
verius. 175 : 7 |
vernam huic urbi natum. 167 : 16 |
verriculum. 201 : 12 |
Verruginem. 146 : 28 | 312 : 18 |
verſabant ſolum. 217 : 16 |
verſabatur. 165 : 5 |

verſantibus terram. 1 : 13 |
verſat fortuna negotia mortalium. 247 : 3 |
verſati fuerant. 301 : 29 |
verſatilem. 99 : 4 |
verſatum eſt. 10 : 7 |
verſentur luctus. 337 : 10 |
verſetur æſtimatio. 68 : 6 |
verſibus complexus eſt. 398 : 5 |
verior in nomine. 259 : 17 |
verſus *ſubſt* 180 : 18 |
verſus eſt. 65 : 16 |
vertere. 162 : 7 |
vertice. 329 : 18 |
Verticordiæ. 415 : 16 |
vertit in ſe manus. 17 : 3 |
verùm. 14 : 5 | etiam. 169 : 11 | tamen. 426 : 25 |
verum *adj.* 285 : 15 |
veſanæ mentis. 163 : 21 |
veſaniam. 25 : 2 |
veſano. 421 : 18 |
veſceretur. 455 : 5 |
veſci. 65 : 16 | 101 : 15 |
Veſerim. 306 : 12 |
Veſta. 369 : 20 |
Veſtæ. 8 : 5 | 205 : 11 | focos. 220 : 25 |
Veſtales. 10 : 9 |
Veſtalibus. 293 : 23 |
Veſtalis. 8 : 1 | 369 : 17 |
veſte palmatâ. 420 : 11 |
Veſtia Opidia. 252 : 13 |
veſtibulo. 65 : 4 |
veſtibulum. 135 : 3 |
veſtigia conſuetudinis. 79 : 2 |
veſtigiis cædis aſperſum ſinum. 425 : 18 |
veſtimentis. 440 : 10 |
veſtis. 99 : 6 |
veſtra. 234 : 4 |
veſtros. 307 : 4 |
Veſuvij montis. 52 : 5 |
vetabant. 179 : 15 |
vetante. 175 : 11 |
vetera. 269 : 24 |
veteranorum. 461 : 9 |
veteres. 203 : 12 |
veteribus. 88 : 11 |
veteris commendatæ. 395 : 9 |
vetita. 56 : 15 |
vetiti. 103 : 14 | ſunt. 58 : 17 |
vetitus. 147 : 11 |
Vettius Salaſſus. 449 : 21 |
Veturia Coriolani mater. 258 : 1 | 266 : 17 |
Veturij. 291 : 25 |
vetus. 108 : 4 |
vetuſta. 24 : 2 | 346 : 25 |
vetuſtati. 98 : 17 |
vetuſtiorem. 385 : 18 |
vetuſtis aurium inſignibus. 252 : 5 |
vetuſtiſſimi loci. 268 : 24 |
vexaſſet. 446 : 16 |
vexati ſpiritus. 14 : 10 |
vexatus ſibilis. 347 : 17 |
vexerunt. 270 : 15 |
vexillum. 152 : 10 |
vi. 19 : 10 | 53 : 8 |
via. 65 : 20 | 336 : 17 |
viator. 421 : 11 |
Vibieno. 192 : 24 |
Vibius Acceus. 152 : 9 |
vibrante querela. 258 : 15 |
vibrantes gladios. 394 : 4 |
vicatim. 262 : 17 |
vices. 227 : 16 |
viceſimum. 80 : 10 | 207 : 1 |
Vici longi. 102 : 18 |
vicimus. 143 : 21 |
vicina. 77 : 14 | 340 : 27 |
vicinia. 280 : 26 |
viciſſet. 399 : 3 |
viciſſitudine. 183 : 3 |
victa. 340 : 12 |
victi fuimus. 353 : 10 | ſumus. 143 : 22 |
victima. 43 : 4 | 225 : 3 |
victimam. 341 : 12 |
victimarios. 12 : 9 |
victis. 349 : 11 | cicatricibus. 298 : 10 |
victor alioquin inſolens. 384 : 15 |
victore. 13 : 11 |
victorem. 114 : 8 |
victores ne an victi. 147 : 5 |
victori. 246 : 22 |
victoria tenus. 194 : 7 |
victoriæ ſpem. 175 : 4 |
Victoriæ. *Dea.* 47 : 6 | 239 : 19 |
victorias peperit. 112 : 1 | aureas. 208 : 18 |
victrices. 372 : 20 |
victrix. 109 : 10 | 419 : 7 |
victum. *Subſt.* 173 : 7 | *part.* 226 : 9 |
vicum. 97 : 6 | 160 : 13 |
vide. 160 : 3 |
videamus. 314 : 10 |
videar. 196 : 17 |
videbo. 74 : 6 |
videlicet. 80 : 3 |
videndum. 134 : 14 |
videor mihi. 425 : 1.
videre. 104 : 5 |
videret. 457 : 24 |
videriſmo. 20 : 9 |
vidiſſe. 51 : 15 | 155 : 4 |
vidit oculis. 267 : 13 |
viduit. 412 : 12 |
viduitatis. 208 : 9 |
vigebant. 219 : 13 |
vigentibus. 364 : 20 |
vigeſies. 156 : 3 |
vigeſimum. 175 : 2 |
vigilantia. 426 : 11 |
vigilantibus. 61 : 2 |
vigilantiſſimum. 421 : 27 |
vigilarunt oculi deorum. 438 : 7 |
vigili. 40 : 14 |
vigiliæ. 56 : 10 |
viginti. 6 : 6 | 256 : 14 |
vigor. 145 : 5 | 208 : 9 |
viguiſſe. 314 : 8 |
vilia. 244 : 12 |
villa. 29 : 7 | 54 : 1 |
villici. 199 : 7 |
vincente. 97 : 5 |
vincere fuit Fabio non dimicare. 344 : 12 |
vinciendas. 171 : 1 |
vincit iram, profternit odium, hoſtilemque ſanguinem hoſtilibus lacrymis miſcet. *Humanitas.* 251 : 4 |
vinctos. 198 : 17 |
vinctum. 19 : 1 |
vinculis neceſſitudinum. 112 : 5 |
vinculo ſervitutis amaro. 130 : 12 |
vindex. 26 : 11 | 302 : 12 |
vindicanda. 292 : 21 |
vindicantur. 2 : 4 |
vindicarant. 381 : 1 |
vindicaſſet. 285 : 5.
vindicatum eſt. 19 : 7 |
vindicent fidem auctores. 68 : 8 |
vindicta. 13 : 8 | 113 : 17.
vindictam. 21 : 4 |
vini uſus Rom. fœminis ignotus. 82 : 1 |
vinum. 49 : 6 | 248 : 27 |
vinxit. 439 : 16 |
violando. 69 : 3 |
violaretur. 409 : 5 |
violata. 334 : 28 |
violatio. 13 : 9 |
violaturi. 426 : 16 |
violaverat. 17 : 9 |
violenia. 225 : 9 |
violentas. 19 : 7 |
violentes. 296 : 5 |
violentia. 73 : 23 | dicti. 370 : 22 |
violentiam fortunæ, cœleſti ſpiritu indignam. 51 : 10 |
violentioris. 453 : 3 |
vir. 63 : 1 | 50 : 1 |
virentes genere doctrinæ. 50 : 9 |
vires amicitiæ. 235 : 3 |
virgam. 148 : 8 |
virgarum. 113 : 11 |
virgines. 144 : 1 |
virginibus. 95 : 2 |
virginis Æmiliæ. 8 : 4 |
virginitatem. 290 : 19 |
virginitatis. 80 : 7 |
Virginius. 290 : 3 |
virgo Veſtalis. 8 : 1 |

viri. 201 : 11 | *mariti*. 303 : 20.
Viriati. 439 : 20.
Viriatum. 307 : 12.
viribus. 63 : 2.
viridem. 47 : 6.
viridem. 208 : 6.
viriſitas. 94 : 8.
viriliter. 117 : 3.
Viriplacæ deæ. 81 : 12.
viris. 197 : 1 | *maritis*. 223 : 10.
viritim. 268 : 10.
viro. 59 : 8 | *marito*. 319 : 3.
virtus. capi neſcit. 146 : 24 | magno ubique pretio æſtimatur. 266 : 7 | quid cupiditates potiùs, quam quid dignitatis attuleris æſtimat. 166 : 4 | ſolida naſcitur magis, quam fingitur. 271 : 13 | virtus atteritur. 421 : 31.
Virtute excepta nihil eſt, quod mortali animo, ac manu, immortale quæri poſſit. 279 : 7.
Virtutes cæteræ admirationis tantummodo multùm, pietas vero etiam amoris plurimum meretur. 170 : 3.
Virtuti. 5 : 4.
virtuti. 9 : 7.
virtutis. 87 : 14 | 105 : 4.
virum. 148 : 12 | *maritum*. 81 : 11.
vis. 143 : 2 | civitatis. 381 : 23 | nimbi. 370 : 2 | eloquentiæ queſta eſt. 394 : 14.
viſa. 30 : 9 | eſt. 8 : 3.
viſcera viſceribus aleret. 360 : 16.
viſenda oculis. 337 : 22.
viſentes. 399 : 24.
viſi ſunt. 64 : 1.
viſus. 55 : 9 | 61 : 10.
viſurum. 284 : 1.
vita. 820 : 10 | triumphavit. 168 : 16.
vitanda eſſent. 23 : 11.
vitantibus. 146 : 6.
vitare. 44 : 4 | 54 : 12.
vitem. 59 : 10.
vitia. 213 | 141 : 12.
vitiis. 206 : 7 | corporis & animi vires expugnantur. 422 : 2 | ſopita gloria in infamiam convertitur. 422 : 3 | victoriæ langueſcunt. 422 : 1.
vitio. 6 : 8 | 251 : 2.
vitium ibi non finitur ubi oritur. 418 : 19.
vitrico. 208 : 3.
vittæ. 252 : 6.
vitulinæ. 182 : 13.
vituperandi. 109 : 26.
vituperare. 329 : 6.
viva. 269 : 21.
vivacior. 383 : 19.
vivacitatis. 406 : 2.
vivam. 428 : 21.
vive. 286 : 1.
viventes. 255 : 6.
vivere nec aliquem poſſe qui non ſit moriturus. 283 : 23.
vivi. 121 : 20.
vivida. 166 : 2.
vividiore. 248 : 4.
vivitis tumulis. 270 : 12.
viviur. 126 : 6.
vivo. 55 : 1 | 135 : 9.
vivos. 278 : 26.
vivus. 216 : 17.
vix atque ægrè. 327 : 5.
vixdum. 262 : 20.
vixerim. 179 : 2.
vixiſſe. 475 : 27.
ulciſceretur. 137 : 8.
ulciſcitur. 148 : 10.
ulna. 32 : 17 | 75 : 5.
ullius. 39 : 2 | 273 : 10.
ullus. 186 : 16.
ultam eſſe. 374 : 12.
ulterior conſpectus. 304 : 27.
ulteriùs. 15 : 3 | 48 : 9.
ultimæ ſenectutis. 297 : 22 | ſortis. 345 : 2.
ultimum. *adv*. 160 : 17 | *adj*. 309 : 3.
ultio. 430 : 5.
ultionis quemadmodum acres ita juſti aculei ſunt. 446 : 1.
ultor. 17 : 4 | 320 : 30.
ultra Taurum montem. 202 : 14.
ultro. 119 : 8 | 134 : 10.
ultus eſt. 165 : 7.
Vlyſſem mœſtum. 400 : 25.
umbone judiciali. 379 : 22.
umbonis. 244 : 13.
umbra. 183 : 8 | 322 : 18.
umbraculis. 98 : 25.
umbræ tacent. 265 : 21.
Vmbria. 177 : 23 | 350 : 12.
umbris mortuorum falcem pepercit ? *L. Sylla*. minime. 425 : 5.
una. *adv*. 9 : 8 | *adj*. 223 : 3.
undas. 155 : 16.
unde. 51 : 1.
undecentesimum. 390 : 11.
undecimus. 189 : 12.
undequadrageſimum. 390 : 3.
undique. 77 : 11.
ungendi. 225 : 15.
unguenti 103 : 6.
unguentorum. 421 : 28.
unguum. 150 : 3.
unicæ. 338 : 19.
unicè. 456 : 1.
unicuique. 511 : 11.
uniones 418 : 15.
univerſa. 189 : 2.
univerſis. 116 : 10.
univerſus. 415 : 6.
uniuſcujuſque. 388 : 2.
uno jam & altero prælio. 370 : 2 | impetu ſpiritus. 385 : 10 | ore. 309 : 11 | plus Hetruſci cadent. 66 : 12.
unquam que 304 : 18.
unquam 84 : 22.
unuſ enim quiſque. 319 : 16.
vobiſcum. 234 : 4.
vocabatur. 102 : 11.
vocata. 271 : 22.
vocanti. 80 : 17.
vocaſſe. 408 : 8.
vocatus. 178 : 19.
voce. 51 : 4 | 67 : 6.
vocemus. 208 : 11.
voces. 288 : 18.
vociferando. 467 : 15.
vociferanti. 336 : 31.
vociferatis. 347 : 19.
vociferata eſt. 60 : 6.
vocitarunt. 320 : 21.
volebant. 84 : 17.
volentes. 195 : 3 | 248 : 20.
volitantis animi. 423 : 13.
Volſci. 348 : 16.
Volſcis. 146 : 18.
Volſco militi. 266 : 18.
Volſcorum. 251 : 7.
Volſcos. 266 : 6.
Volſcum. 349 : 2.
Volſinienſium. 422 : 4.
volubilia fortunæ. 331 : 1.
volubilitate linguæ. 84 : 23.
volverant. 811 : 13.
volvere animo. 315 : 17.
voluiſſent. 377 : 13.
voluiſti. 451 : 7.
volumine. 388 : 6.
voluminum. 1 : 6 | certamina. 180 : 10.
Volumnia Coriolani. 52 : 2.
Volumniam. 266 : 18.
volumus. 306 : 10.
voluntaria. 281 : 12.
voluntariam mortem. 457 : 5.
voluntarium. 74 : 6.
voluntarius. 65 : 11.
voluntas. 228 : 4.
voluntate prona vetita ſcrutandi. 56 : 15.
voluntates 43 : 15.
voluptas bibendi. 418 : 21.
voluptates abeuntes conſideremus. 339 : 7.
voluptatis. 20 : 7.
vomicam. 72 : 10.
voracibus impenſis 322 : 23.
vorago prædæ manifeſtæ aviduliſſima avaritia. 434 : 2.
vorticis. 143 : 14.
vota. 511 : 2 | 2 : : 11.
votis. 9 : 5 | 56 : 11.
votorum. 196 : 5.
voverat. 277 : 18.

vox. 32 : 17 |
urbana. 93 : 248 : 29 |
urbanis. 240 : 8 |
urbanitatem. 555 : 1 |
urbanos. 523 : 10 |
Vrbanus. 12 : 9 | 171 : 15 |
Vrbe Roma diſiecta. 31 : 1 |
urbe. 1.8 : 10 |
Vrbem *Alexandriam*. 30 : 5 |
Numantiam. 177 : 5 |
urbes eſſe humana um cladum conſepta miſeranda. 337 : 13 |
Vrbi Romæ. 64 : 5 |
urbibus. 60 : 1 |
Vrbi in Panopiotis. 321 : 20 |
urbs. 96 : 8 | 113 : 5 |
urcatur. 163 : 3 |
urgerent. 351 : 7 |
urgeret. 115 : 8 |
urgeret. 157 : 18 |
urgeri 161 : 7 |
uri. 322 : 19 | 554 : 9 |
urina. 59 : 5 | 87 : 7 |
urna. 249 : 15 | 302 : 28 |
uſa fuerat. 59 : 18 |
uſæ fuerant inceſtu. 304 : 4 |
– ſunt. 81 : 6 |
uſibus. 240 : 3 |
uſis fortuna. 106 : 17 |
uſitatam 77 : 5 |
uſitato. 226 : 15 |
uſque. 11 : 1 |
uſum. *ſubſt.* 75 : 5 | *part.* 114 : 17 |
uſura. *ſubſt.* 238 : 2 |
uſurpare 204 : 8 |
uſurpatio. 216 : 5 |
uſurum conditione. 310 : 5 |
uſurus eſſet. 195 : 5 |
uſtus laminis. 320 : 7 |
uſus. *ſub.* 48 : 10 | *part.* 65 : 5 |
– etat. 173 : 12 | eſſet. 535 : 21 |
ut. 5 : 7 | 57 : 5 |
ut. *cum ſubjunct.* 1 : 4 | ſe abſtineret. 278 : 13 | ut dicam. 315 : 10 |
ut. *adv. temporis.* 19 : 15 | 21 : 10 |
utpote. 81 : 16 | 126 : 12 |
ut primum. 114 : 6 |
utaris. 157 : 10 |
utebantur. 104 : 19 |
utentem. 69 : 3 |
uter igitur. 419 : 20 |
uterer conditione ſi Parmenion eſſem, *reſpondit Alexander.* 310 : 6 |
uterque. 125 : 6 | 176 : 9 |
uteris. 251 : 16 |
utero. 60 : 9 | 207 : 20 |
uti. *verb* 10 : 17 | *conjunct.* 57 : 6 | 43 : 12 |
Vtica 149 : 7 |
Vticæ. 446 : 15 |
utilem. 128 : 19 |
utili. 21 : 8 | 50 : 1 |
utilior. 168 : 14 |
utilis. 177 : 17 | 421 : 25 |
utiliſſima. 384 : 3 |
utilitatem. 544 : 11 |
utiliter. 355 : 8 |
utilius. *adj.* 33 : 7 | *adv.* 176 : 18 |
utinam. 41 : 9 | 399 : 23 |
utique. 36 : 2 |
utraque. 48 : 5 | 106 : 18 |
utrem. 446 : 19 |
utri 9 : 8 |
utrinque. 278 : 20 |
utriſque. 308 : 12 |
utroque ſtatu. 103 : 10 |
utrorumque 108 : 13 |
utrum ? 208 : 21 |
utrumque. 20 : 13 |
uvæ. 454 : 7 |
Vulcanus Alcamenis. 599 : 14 |
vulgari. *verb.* 515 : 12 | *nom.* 452 : 11.
vulgatiſſimæ. 171 : 15 |
vulgavit 60 : 2 | 101 : 1 |
vulgi imprudentis. 255 : 31 |
vulnera reipubl. 127 : 5 |
vulneraret. 157 : 19 |
vulnere mori ſi o. 275 : 7 |
vulneribus innexa vulnera. 232 : 32 |
vulnus. 71 : 16 | 281 : 7 |
vult. 185 : 27 |
vultu priſtinum habitum retinente. 287 : 24 |
vultum riſu ſolvit. 209 : 5 |
vultus domus funebris erat. 281 : 13 | geſtientes tenebris intulerint. Plautius & Oreſtilla. 225 : 21 |
vxor Africani prioris. 219 : 12 | Aſdrubalis. 160 : 19 | Vettii. 449 : 22 |
uxore. 227 : 10 | 281 : 17 |
uxorem. 51 : 14 | 81 : 11 |
uxores. 560 : 15 |
uxori. 224 : 8 | 57 : 1 |
uxoriæ fidei. 227 : 13 |
uxoriam fidem. 519 : 1 |
uxoris. 109 : 16 | 225 : 5 |

X

XAntippæ. 536 : 10 |
Xantippi Lacedæmonii. 14 : 1 |
Xantippum Lacedæmonium. 440 : 4 |
Xenocrate. 119 : 16 |
Xenocratem. 113 : 21 |
Xenocrates. 328 : 10 |
Xenocrati. 138 : 16 |
Xenocratis. 214 : 9 | 328 : 5 | 338 : 4 |
Xenophilus Chalcidenſis. 405 : 25 |
Xenophon. 288 : 3 | 407 : 6 |
Xerxe. 315 : 7 |
Xerxem. 151 : 3 | 391 : 15 | 457 : 1 |
Xerxes. 138 : 10 | 412 : 15 | 437 : 12 |
Xerxis. 48 : 15 | 264 : 10 | 265 : 8 | 388 : 1 |

Z.

ZAleucus Locrenſis. 24 : 51 | 315 : 11 |
Zeno philoſophus. 164 : 8 |
Zenone Eleate. 163 : 16 |
Zeuxis pictor. 181 : 12 |

FINIS.

A01 1467842

A01 1467842

G 47.

Google

Digitized by Google